

Ahorus cause que sint
v. p̄cepto cap. j. f. cir-
ca medium. Et quale
peccatum sit. vide in
mulier ⁊ i homicidiū
Abrenunciatio omnium tempaliuz
q̄ utilis sit et ad quid ordinatur.
iij. p̄ce. cap. iij. C. post medium
Absolutio sacramentalis effectus
quales efficiat. iij. p̄cepto cap. ix.
A per totum
Absolutio sacramentalis an ficta cō-
fitenti impendi debeat. iij. p̄ce. ca.
ix. D. in fine.
Absolutionis effectum consequi
volens qualiter debeat esse dispo-
situs. iij. p̄ce. cap. ix. D. C. p totum
Absolutio infirmantibus quomodo
sit danda. vij. p̄ce. ca. ix. B. in fine.
Abstinencia quid sit. vj. p̄cepto ca-
pitulo. v. A. in medio et quomodo
et quibus modis seruanda sit. ibidē
C. p totum
Abstinencia laudatur et approbat̄
sanctorum et philosophorum exem-
plis. vj. p̄ce. ca. viij. f. p totum
Astinentia sextuplex est et vna so-
la est virtuosa. vj. p̄ce. cap. ultimo
C. p totum
Abstinencia virtus quid moderet
in cibis et potibus. vj. p̄cepto cap.
v. D. post principium
Abstinencia fit viciosa tribus mo-
dis. vj. p̄ce. ca. viij. G. p totum.
Abstinencia multa est in homine so-
lo exercicio elucescit. vj. p̄ce. capi-
vii. f. in principio.
Accidia prohibetur primo p̄cepto.
cap. j. l. in fine.
Accidia quid sit. j. p̄cepto capitulo
xx. A. p totum.
Accidia quare est peccatum. j. p̄ce.
ca. xx. C. in principio.

Accidia quomō et quādo sit prim⁹
motus et quando peccatū veniale
et qñ mortale peccatum. j. p̄ce. cap.
xx. C. ante mediū. D. E. p totum
Accidia quottuplex sit. j. p̄ce. ca. xx
A post medidium.
Accidie proprium quid sit. j. p̄ce. c.
xx. in principio.
Accidia peccatur viginti modis. j.
p̄ce. ca. xx. f. p totum.
Accidia quibus et qualiter remedi-
etur. j. p̄ce. ca. xx. O. p totum.
Actus meritozi⁹ an requirat actu-
alem tendentiam in deum. j. p̄ce. ca.
iij. D. in prin. de hoc etiam vide in
meritum.
Actus fidei quid sit et quomodo di-
uidatur. j. p̄ce. ca. ij. B. in principio
Actus spei quis sit et quomō egre-
diatur. j. p̄ce. ca. iij. A. circa mediū
Actus dilectionis dei quomodo sit
optimus. j. p̄ce. ca. iij. G. in fine
Actus dilectionis quomodo debe-
at foueri vt crescat. j. p̄ce. ca. G.
ante finem. et p que occasionaliter
inflammetur ibidem. Y. in fine.
Actus nobilissimus in ecclesia quis
sit. iij. p̄ce. ca. v. B. circa principiu.
Actus iustorum p filios seculi qua-
liter exprobrant. j. p̄ce. ca. xxj. R. p to-
Actus meritozi⁹ a quo originez or-
dinacōem et terminacōnē cape de-
beat. j. p̄cepto. ca. iij. Q. in princi-
Accusare platos an subditi possint
viij. p̄ce. ca. iij. D. in fine.
Accusare an quis teneat̄ primum
suū ⁊ qñ quō et ibidem. D. p to-
Adiurare quid sit. primo p̄cepto
capitulo. xi. l. l. post principiu. ij
p̄ce. ca. iij. E. in princi-
Adiurare hominem an liceat. j. p̄ce.
ca. xi. M. p totum. quomō. ij. p̄ce.
ca. iij. E. p totum

Adiurare irracōnales creaturas an
liceat. j. p̄ce. xi. c. LL. p̄ totum
Adiurare demones an liceat ⁊ quō
ij. p̄ce. ca. iiii. f. p̄ totum
Adozare quid sit primo p̄cepto ca.
viii. h. post principium
Adozationis tres sunt species. que
dam latria. quedam dulia. quedam
iperdulia. et quibus cōuenient. j. p̄
cap. vi. C. post principium.
Adozatio quedam interior quedaz
exterior et in quo consistant. j. p̄ce.
ca. vi. A. h. p̄ totum.
Adozationis signa ubi et quando
et quibus modis debent exerceri. j.
p̄ce ca. vi. h. ante medium
Adozatio quare fit ad orientem. et
ponuntur quinqz cause. primo p̄cep
pto ca. viii. f. p̄ totum
Adulatio quid sit et quādo sit mor
tale peccatum vel non. viii. p̄cepto
ca. ij. D. p̄ totum.
Adulatio q̄ detestabilis sit et adu
lator cui assimiletur. viii. p̄cepto
ca. ij. E. p̄ totum
Adulationis remedia que sint. ibi
dem. f. p̄ totum
Adulterium quid sit. vi. p̄cep. ca. j.
A. in principio. ca. ij. C. in princ. Et
est semp peccatum mortale ibidem
Adulterium q̄ magnum peccatum
sit ex septem ostenditur. vi. p̄cepto
cap. ij. D. p̄ totum
Adulterio an vir aut mulier magis
peccet. vi. p̄cepto capitulo primo
A. circa medium
Aduocatus causam iustam defen
dens aut causam bonam aduersarij
grauans quomodo peccet. vii. p̄cep
to ca. iiii. h. in principio
Affectio diligendi deum an excēs
sum habeat. primo p̄cepto capitulo
v. l. circa principium

Agens gtra conscientiam edificat
ad hiehennam quomodo hoc intel
ligatur primo p̄cepto capitulo. v. f
in decima regula.
Agilitas qualis erit in corporibus
glorificatis. x. p̄cepto capit. vii. J.
in principio et quomodo agilitate
corpora beatorum moueant. vide
in corpora beatorum.
Alchimiam operari an sit peccatus
j. p̄ce. ca. xvi. h. in fine.
Ambiguitate stante cui parti stan
dum sit primo p̄cepto capitulo. iij
E. post medium
Auaricie quinqz sunt propria. v. p̄
capitulo. vi. G. in principio
Amor carnalis p̄ que signa cogno
scatur. iiii. p̄cepto capitulo. ij. M.
post principium p̄ totum.
Anathema est dñm hiesum nō ama
re. j. p̄cepto ca. iiii. C. in fine.
Anathema est dicere deū mandas
se quod homo nō possit implere. j.
p̄ce. cap. j. D. in fine.
Anima humana quante capacitatis
sit et quo saciari possit. vii. p̄cepto
ca. j. J. in principio.
Anima fidelis tribus arris a deo ē
desponsata. j. p̄cepto capitulo qui
to. J. in medio.
Anime beatorum in quo celo collo
centur. x. p̄ce. ca. v. h. in princ.
Anime in purgatorio an aliquam
habeant scientiam. vii. p̄cepto. ca.
viii. h. in fine.
Anime in purgatorio an patienter
sustineant penam. vii. p̄cepto. cap.
viii. h. in principio.
Anime damnatorum an quandoqz
infernum exeant et an tunc penas
secum portent. j. p̄ce. ca. xi. J. ad fi
nem. x. p̄ce. ca. ij. h. post medium
Animaz p̄ proximo ponere quomō

liceat et qñ cadit sub p̄cepto. iiii. p̄
ca. iiii. E. post principium.

Animarum sex sunt loca. vij. p̄cep.
ca. viij. A. principio.

Animas in purgatorio quis puni-
at an angeli boni vel mali. vij. p̄c.
ca. viij. J. in principio.

Animalia fera vtrum demones for-
mare possint compulsi p̄ incantacō-
nem. j. p̄ce. ca. xj. L. 7 modus p̄ quē
fit deo pmittente ponitur ibidem.

L. p̄ totum et qua de causa demo-
nes faciunt illa ibidem d̄r. Et q̄ res
opificio demonum trāsmutari pos-
sunt 7 qui nō. ibidem. M. ad fi.

Ars notoria quid sit. j. p̄c. ca. xj. 33.

Ars salifatorum que sit et an licita
sit. j. p̄ce. c. xj. 99.

Arte notoria an licitum sit scienti-
am acquirere et an possibile sit. j.
p̄ce. ca. xj. 33. p̄ totum

Artifices quinqz condicōes serua-
re tenentur vt eoz opera sint lici-
ta. iij. p̄c. ca. xiiij. B. p̄ totum.

Artificia supfluoꝝum ornamento-
ꝝum factiua an sine peccato possint
exerceri. j. p̄. ca. xvij. G. in prin

Articuli fidei quot sunt et quomō
distinguantur. j. p̄ce. ca. ij. A. i me-
vsqz ad finem.

Articulozum ordinata distinctō an
cuilibet fideli ad sciendum sit neces-
saria. j. p̄ce. ca. ij. B. in prin

Articulos fidei de quibus publice
festiuantur ecclesia quilibet fidelis
tenetur in specie cognoscere et eos
explicite credere. j. p̄c. ca. ij. B. cir-
ca medium. C. in prin

Astroꝝum aspectu an licite futura
cognosci possint. et que et quomo-
do quottupliciter. j. p̄cept. capi. xj.
Ct. p̄ totum.

Astrologozum de futuris vera re-
latio ex quibus causis proueniat. j.

p̄ce. ca. xj. Vv. p̄ totum.

Auaricia a quo primo inuenta sit. j.
p̄ce. ca. xvj. E. post prin.

Auaricia deo fidem retrahit spem
minuit. caritatem falsificat. vij. p̄c.
ca. j. G. p̄ totum

Auaricia quottuplex sit et quomo-
do diffiniatur. vij. p̄cepto capitu-
j. A. in prin.

Auaricia est viciū abundantie in
malo dupliciter. ibidem. D. in me.

Auaricia in quibus reperiatur. vij
p̄ce. ca. j. B. p̄ totum.

Auaricia quando et quomō sit mor-
tale peccatum. vij. p̄cepto capitu-
j. C. p̄ totum.

Auaricia detestatur p̄ naturam et
p̄ scripturam ibidē. f. p̄ to.

Auaricia septem de causis est val-
de detestabilis. vij. p̄cepto capi. j.
D. p̄ totum.

Auaricia omnium infirmitatū spi-
ritualium est periculosissima nouē
de causis. vij. p̄cepto capitulo p̄io
Ib. p̄ totum.

Auditus in patria quibus perficie-
tur et quomodo ratione sui obie-
cti premiabitur gaudio. x. p̄cepto
ca. vj. E. p̄ totum.

Augures auruspices. anspecies quo
modo differant. j. p̄cepto capitu. xj
Xr. in principio

Auium garritu vel animalium mo-
tu an licitū sit futura cōiecturare.
et quomō. j. p̄ce. ca. xj. Xr. p̄ totū.

Aurea aureola fructus quid sint 7
quomō differant et quomō merean-
tur. x. p̄. ca. viij. A. p̄ totum.

Aureola et palma quō differāt. x.
p̄. ca. viij. C. ad finem

Aureole quot sint 7 quare tantum
tres. x. p̄cepto. ca. vj. B. p̄ totum et
que illarum sit p̄fectior ibidem. C.
in principio.

Aureola martirum quot requirat
vt mereat. x. p. c. viij. D. prin.
Aureola martirij ad que opa dat^r
et ad que non ibidem. D. post. prin
Aureola doctorum quib⁹ datur et
quib⁹ nō. x. p. c. viij. l. p. totum
Aureola virginum quibus datur et
quibus non. x. p. c. viij. f. G.
h. J. p. totum.
Aureola vni⁹ in eadem specie vtrū
sit fulgidior alterius ibidem. L. p.
totum et an aureole meritum pos-
sit intendi ibidem. M. in me.
Autoritas dei sup nos vnde gsur-
gat et quomodo propterea de⁹ sit
reuerendus. honorandus et sibi ob-
bediendū. j. p. c. j. B. in prin.
Autoritate propria gtra iuramen-
tum incautum venire nulli licet. s;
ad supiorem suum recurrere tenet^r
ij. p. c. ca. iij. C. post medium.
Auxilium in tempore necessitatis a
quibus et quomō homo petere de-
beat. j. p. c. ca. ix. C. in prin

Baptismus quot fructus
gferat. iij. p. c. ca. iij. D.
p. totum
Baptismi materia que
esse debeat ibidem. D. post me.
Baptismi forma que sit et an muta-
ri possit. iij. p. c. iij. C. in prin
Baptismi fomam qui teneant^r scire
ibidem. C. in medio.
Baptisare necessitatis tempore qui-
bus liceat ibidem. C. post me
Baptisari necessitatis tempore de-
bet hec pars que extra matrem ap-
paret siue sit pes siue man⁹ siue rē.
ibidem. C. in fine
Baptisando ablutio in aqua et ver-
borum platio an simul fieri debe-
ant. iij. p. ca. iij. f. in prin.
Baptisatus an semper memorari te-
neatur promissionis deo in baptis-

mo facte ibidem. f. in fine.
Beatitudo in quo gstat. x. p. c. c.
xij. D. post medium.
Beati inter se an diuersos gradus
habeāt et quomō se excellent. x. p. c.
ca. v. B. post principium
Beati quomō propriam eoz pulcri-
tudinem valeant cognoscere. x. p. c.
ca. x. G. in prin.
Beati an se inuicem iudicabunt de
p̄teritis excessibus gtra deum fa-
ctis. x. p. c. ca. xj. f. p. totum.
Benedicere infirmos p carnia scri-
pta vel verba sacra secum deferre
an licitum sit. j. p. c. xj. G. p. to.
Benedictōes vetularum sup infir-
mos vnde ortum habeant. j. p. c. ca.
xj. h. p. totum
Bene vel male nasci. bene vel male
fortunari. bene gubernari. bene cu-
stodiri. vnde hec proueniant. et an
veritatem habeant. j. p. c. ca. xj. h.
p. totum
Beneficiorum dei ingratus quomō
peccet et que sint dei circa nos be-
neficia. j. p. c. ca. j. D. post me
Beneficiorum dei memoria quomō
p oculis nostri cordis sit habenda. j.
p. c. ca. v. l. post medium.
Bellum iustum quot requirit cōdi-
cōnes et que sint. j. p. c. ca. xij. C.
post principium
Bellum iniustum ex obedientia in-
grediens an excusetur a peccato ibi-
dem. C. in principio.
Bigamiam quis primo inuenit. j. p.
ca. xvj. C. post prin.
Bigami an possint mereri. lx. fru-
ctum altero eorum defuncto. x. p. c.
ca. xj. G. p. totum.
Blaspheare quid sit. ij. p. c. cap.
iij. A. p. totum
Blasphemie quot species. ij. p. c. p.
h. p. totum

Blasphemie quot sunt gradus ibidem. C. circa medium

Blasphemia an ex genere sit mortalis ibidem. C. in prin.

Blasphemia absqz deliberatione emissa an semper sit mortalis. ibidem. C. in fine.

Blasphemie peccatum ppter quin qz mala est maxime vitandum. i. p. ce. ca. iij. D. p. totum.

Blasphemat qui aniam suam diabolus deuouet. ij. p. ce. ca. iij. D. p. principium.

Blasphemia quomodo sit i damnatis. i. p. ce. ca. iij. f. in medio.

Bonum in deo quid sit. i. p. ce. ca. iij. D. post principium.

Bona omnia an a deo descendant. 7. quomodo. i. p. ce. ca. xij. D. post medium. et. l. ante medium.

Bona in genere sunt triplicia. i. p. ce. ca. xij. C. circa medium. v. p. ca. xij. B. in principio.

Bona hominis que sint. 7. que sibi quantum est de se non obsunt. i. p. ca. iij. C. in fine.

Bona hominis sunt quintuplicia 7. extra hec militant quin qz vicia. v. p. ce. ca. xiiij. A. circa principium. iij. p. ce. ca. j. C. in prin.

Bona proximis inpendenda in quoduplici sint differentia. iij. ca. iij. f. p. totum.

Bona necessaria sibi q attendant. vij. p. ca. iij. l. L. p. totum.

Bona temporalia i duplici sunt differentia. vij. p. ca. iij. B. circa prin.

Bona supflua que sint et sibi que lumantur. vij. p. ca. iij. D. E. f. C. p. totum. B. in principio.

Bona supflua habens an teatur subuenire habenti necessitatem solum in honestate vite et non extreme patienti necessitatem. vij. p. ce.

ca. iij. B. p. totum.

Bona temporalia an quis tribuere teneatur tyranno vt salua maneant bona nature. vij. p. ca. iij. O. ad fi.

Bona temporalia quomodo merito ne sint ordinanda. vij. p. ce. ca. v. B. post principium.

Bonorum operum proximi vel malorum an principes fieri possumus et quot modis. vij. p. ca. vij. C. p. totum.

Bona opa an sint dimittenda ne scandalum oriatur. v. p. ce. ca. xiiij. D. I. l. L. A. p. totum.

Bona fama primorum tribus modis vtiliter potest in noticiam aliorum transferri. i. p. ce. ca. xiiij. E. p. totum. f. in medio 7. quod intencio i tali fama sit regulanda ibidem. G. an fine.

Character quid sit. iij. p. ce. ca. v. D. post medium.

Characterem indelibile q sacramenta imprimant.

Characteris distinctio in ecclesia militante triplex est ibidem. D. circa finem.

Caritas quid sit. i. p. ca. iij. C. ante me.

Caritas qua deus diligitur septem pclaros fructus operatur. i. p. ce. ca. iij. D. E. f. p. totum.

Caritas in proximis quomodo dei gloria operatur. v. p. ca. viij. E. ante me.

Caritas diuina an maneat inter viuos aut mortuos. vij. p. ce. ca. ix. G. post principium.

Caritas beatorum in patria qualif erit. i. p. ce. ca. xij. C. in medio.

Caritas minimus gradus est deum sup omnia diligere et legem eius super aurum et topasion custodire. i. p. ca. ij. l. in medio.

Caritate non habita an aliqua opaco sit meritoria. i. p. ce. ca. iij. C. in principio. Q. circa medium.

Castratio aut membri aut cuius mu-
tilatio aut abscisio. an sit alicui licita.
v. p. ca. j. **T.** p. totum.
Causalitas omnium rerum quod a deo descendat.
ix. p. ca. ij. **B.** post prin.
Celum empiricum quod sit dispositum.
x. p. ca. v. **B.** in prin. et an habeat
diversas mansiones. **B.** in me.
et quid sit mansio in celo ibidem i. fi.
Census tributa redditus et sic de alijs
dominis secularibus subtrahentes an
peccent et quod grauer. **iiij.** p. ca.
vij. **G.** circa medium. et furtum
mittunt. **vij.** p. ca. **iiij.** **T.** in prin.
Census seu tribuciones exactioes et
similia iniuste imposita an liceat sine
peccato retinere. **vij.** p. ca. **iiij.** **O.**
p. totum.
Certitudo quotuplex sit et que sufficiat
ut evitet mortale peccatum. **j.** p. ca.
v. **f.** ante me. in sexta regula
Certitudo moralis tribus vijs acquiritur
ibidem in septima regula.
Certitudo coniecturativa ut quis sit sine
peccato mortali p. que haberi potest
vide in coniectura
Certitudo an aliquis sit in statu salutis
quod sumi debeat. **iiij.** p. ca. **cap.**
vij. **Q.** p. totum
Certitudo quod aliquis in celo p. que
haberi potest. **vij.** p. ca. **vij.** **B.** i. prin.
Certitudo de quibusdam quod sint in
inferno quod sumatur. **vij.** p. ca. **cap.**
vij. in principio.
Cibus et potibus quomodo p. temperantiam
utendum sit et alijs nature refectionibus
utpote somno labore spacio etc. **vij.** p. ca.
v. **B.** p. totum
Cibus incōsuetis periodus naturalis vite
abbreviatur. **vij.** p. ca. v. **E.** ante finem
Cicatrices in corpibus gloriosis an manebunt
in patria. vide in vulnere
Circumstantie que sint confutende.

iiij. p. ca. ix. **B.** **T.** p. totum
Claritas in corporibus gloriosis qualis et quod
erit. **x.** p. ca. **vij.** **L.** p. totum
Claritas corporum gloriosorum an visum
offendat ibidem in prin.
Claris sacerdotalis quotupliciter effectum
habeat. **ii.** p. ca. v. **B.** i. fine
Clerici an preciosis vestibus possint uti.
j. p. ca. **xvij.** **f.** post prin.
Cogitatio de fornicatione an semper sit
mortalis. **ix.** p. ca. **iiij.** **B.** circa
medium.
Cogitatio peccatoris ut convertatur qualis
esse debeat. vide in peccatoris meditatio
Cognatio spiritualis unde g. trahatur. **iiij.**
p. ca. **iiij.** **B.** ante me.
Cognitio divine voluntatis quotupliciter
haberi potest. **j.** p. ca. **xix.** **E.** in
principio.
Cognitio sui ipsius quod utilis sit. **ix.** p.
ca. **ij.** **A.** p. totum.
Cognitio sui ipsius p. que et quod habeatur.
ix. p. ca. **ij.** **B.** **C.** **D.** **E.** **f.** p. totum.
Cognitio sui ipsius ex quinque potissimum
me habet. **ix.** p. ca. **ij.** **C.** in prin.
Cognitio preteritorum in patria an habetur
et quomodo. **x.** p. ca. **ix.** **G.** p. totum.
Chorea quod periculosus ludus sit propter
septem. **vij.** p. ca. **iiij.** **A.** in prin-
cipio. **B.** **C.** **D.** p. totum.
Chorea unde habeat originem. **vij.** p. ca.
iiij. **A.** p. totum
Chorea ex quibus causis et gradibus
putatur fore licita. **vij.** p. ca. **iiij.** **f.** in
medio.
Chorea ex tribus causis sit viciosa et
illicita. **vij.** p. ca. **iiij.** **f.** in prin-
Chorezare utrum sit peccatum et quod
ibidem. **f.** **G.** p. totum
Colendus in quibus sit deus. **j.** p. ca.
ij. **G.** in prin-
Colentia deum quis sit fructus. **j.**

Pcc̄e. ca. ix. **E.** ante medium
Colendi deum ante legem decalogi
multi fuerunt modi sup̄sticiosi. j. p̄.
ca. j. l. post medium.
Concordia beatorū quanta erit in
patria. r. p̄ce. ca. r. **C.** p̄ totum
Concupiscentia quid sit et quotu-
plex sit. ix. p̄ce. ca. iij. **C.** p̄ to.
Concupiscentia carnis q̄n sit mor-
talis. q̄n venialis et q̄n nullum pec-
catum ibidem. **D.** **E.** p̄ totum
Condicōes in p̄missis i votis in iu-
ramenti subaudiende et incluse q̄
sint. viij. p̄ce. ca. ij. **B.** p̄ totū
Confessio generalis que sit quotu-
plex sit et ad quid valeat. iij. p̄cep-
ca. ix. **D.** p̄ totum.
Confessio sup̄ gratiōem quid ad-
dat et quantum p̄dest. iij. p̄ce. ca. r.
A. ad finem.
Confessio ubi et cui facienda sit.
iij. p̄ce. ca. ix. **L.** p̄ totum. Et in qui-
bus casibus potest quis nō suo sa-
cerdoti cōfiteri. iij. p̄ce. ca. ix. **O.** an-
te medium
Confessio q̄n sit facienda sub p̄cep-
to. ibidem. **R.** p̄ totum.
Confessio de ignorantia quō fieri
debeat. ix. p̄ce. ca. iij. **Z.** in fine
Confessio in quib⁹ casibus sit iterā
da. iij. p̄ce. ca. ix. **S.** p̄ totum.
Confessio an possit fieri laico. iij.
p̄ce. ca. ix. **N.** in prin.
Confessionis et sacramentalis abso-
lucōnis sunt nouem p̄clare effect⁹
iij. p̄ce. ca. ix. **A.** **B.** p̄ totum.
Confessionem alicui⁹ audiens do-
lole quomō p̄ccet et an teneat⁹ ze-
lare. viij. p̄ce. ca. iij. **B.** post me.
Confiteri volens quantam diligen-
tiam debeat habere ad recogitan-
dum omnia peccata mortalia. iij. p̄
ca. ix. f. post prin.
Confiteri quis teneat⁹ ⁊ mūtī ⁊ ig-

norantes ideoma quō cōfiteri tene-
atur. iij. p̄ce. ca. ix. **D.** per totum.
Confiteri absenti p̄ litteram an sit
licitum. iij. p̄ce. ca. ix. **E.** in pri.
Confiteri an teneat⁹ qui nullum h̄z
mortale peccatum ibidem **E.** in fine
Confiteri qui teneamur ⁊ quot ibi-
dem. f. in pri. **B.** **Z.** l. per totum
Confitens vt effectum absolucōis
cōsequatur quō debeat esse disposi-
tus. vide in absolucōe.
Confirmacio an sit sacramentū ne-
cessitatis ⁊ q̄n et quibus. iij. p̄. cap.
iij. **B.** **D.** per totum.
Confirmacio quot fructus cōferat
iij. p̄cep. cap. iij. **A.** per totum.
Confirmacō quibus sit danda. iij. p̄.
cap. iij. **C.** in fine.
Confirmatus quō debet custodi ne
crismati irreuerencia exhibeat⁹ ibi-
dem. **C.** post medium
Confirmati officium quod sit. iij.
p̄. ca. iij. **A.** circa medium p̄ totum
Confirmatus qualiter d̄beat esse
dispositus. iij. p̄. ca. iij. **C.** in princ.
Confirmatum tenēs qualiter d̄be-
at esse dispositus ibidem. **T.** i medio
Coniectura q̄ quis sit sine peccato
mortali p̄ que potest haberi. iij. p̄ce.
cap. xij. **S.** in prin.
Conmunicacio quotidiana an sit li-
cita et expediens vide in eucaristia
Conmunicacio quottuplex sit ⁊ que
vnaquaqz requirit q̄ sit iusta. viij. p̄
cap. v. **C.** in principio. **D.** **E.** **f.** **B.** **H.**
Z. l. per totum
Conscientia an semp obligat ad fa-
ciendum. j. p̄. ca. v. f. ante finem in
regula vndecima.
Conscientia erronea quō ligat. j. p̄.
ca. v. f. post principium
Conscientia p̄plexa quō sit regen-
da. j. p̄. ca. v. f. in xij. regula
Conscientia q̄n sit emundanda. iij. p̄

cap. ij. A. ante medium.

Conscie bone signum qd sit. v. p. ca. cap. iij. D. circa finem.

Consciencie beatorum p̄ia quō sibi iuicem patebunt. x. p. ca. xj. E.

Consensus interpretatiu⁹ qñ sit ix. p. ca. iij. f. post medium

Consensus mortalis quottupliciter fieri potest. ix. p. ca. iij. f. p. to.

Consensus deliberatiuus in delectationē peccati mortalis an sit speciale p̄t̄m mortale in veneris. vj. p. ca. ij. h. in medio. ix. p. ca. iij. B. post medium

Constant̄ ab incōstanti quō differt j. p. ca. xxj. G. circa medium.

Consuetudo que possit excusare a peccato et que non. vij. p. ca. v. D. ante finem

Consequitudo an excuset a non soluendo decimas. vide in decimas

Contemptus quid sit. p. ca. xxij. G. in principio.

Contemptus qñ sit mortale p̄t̄m et qñ non ibidem. G. post pri. h. p. to

Contemptus magnitudo vel paruitas. vnde surgat ibidem. h. ad fi

Contempt⁹ et negligēcia quō differant. j. p. ca. xxij. h. in fine

Contricio quid sit. iij. p. ca. viij. A. in principio.

Contricio vt fiat sufficiens. vij. requirit qd̄iones. iij. p. ca. viij. B. c. D. E. f. G. h. I. k. L. M. per totū

Contricio quō et qñ et virtute cui⁹ formatur caritate. iij. p. ca. viij. O. in principio.

Contricio dolorem sensitiuu⁹ an requirat. iij. p. ca. viij. l. in fine

Contricio d̄ vnoquoqz peccato mortali et de circumstancijs in aliud genus peccati trahentibus an singularim sit habenda. iij. p. ca. viij. B. circa medium. c. p. totū. D. p. me.

Contricio d̄ vnoquoqz peccato mortali et de circumstancijs in aliud genus peccati trahentibus an singularim sit habenda. iij. p. ca. viij. B. circa medium. c. p. totū. D. p. me.

Contricio d̄ vnoquoqz peccato mortali et de circumstancijs in aliud genus peccati trahentibus an singularim sit habenda. iij. p. ca. viij. B. circa medium. c. p. totū. D. p. me.

Contricio d̄ vnoquoqz peccato mortali et de circumstancijs in aliud genus peccati trahentibus an singularim sit habenda. iij. p. ca. viij. B. circa medium. c. p. totū. D. p. me.

Contricio p̄ venialibus quō et qualis sit habenda. iij. p. ca. viij. B. p. totum.

Contricio de oblitis quō fieri debeat. iij. p. ca. viij. E. D. per totū.

Contricio de ignoratis quō fieri debeat. iij. p. ca. viij. f. p. totū. J. p. to

Contricio mutilis et falsa q̄ sit. iij. p. ca. viij. N. per totum.

Contriciois p̄ambula quot et que esse debeāt. iij. p. ca. viij. A. cir. m.

Contriciois dolor q̄ magn⁹ esse debeat et q̄ diu durare debeat. iij. p. ca. viij. A. post pri. L. post totum.

Contriciois dolor p̄ peccato quociens debeat haberi. vide in dolor

Contriciois vel attriciois bone qui qz sunt effectus. iij. p. ca. viij. O. post medium

Contriti voluntas qualis esse debeat. j. p. ca. ij. J. circa mediū iij. p. ca. viij. l. circa medium.

Conuerti ad dñm celeriter mouemur p̄pter v. j. p. ca. xx. h. p. totus iij. p. ca. xj. D. E. f. per totum.

Corpora beatorum qualia erunt in patria. x. p. ca. vj. f. in fine et an erunt palpabilia. ca. vij. h. per totum

Corpora glorificata an in sua potestate habeant videri vel non videri. x. p. ca. vij. M. in fine.

Corpora beatorum an aliquando corporaliter moueantur. x. p. ca. vij. J. post medium

Corpora beatorum an ab animabus moueantur motu non organico. l. in principio ibidem.

Corpora beatorum an in instanti moueantur ibidem. l. post principium et quomodo ibidem.

Corpora damnatorum qualia erunt et quomodo punientur. x. p. ca. ij. h. p. totum. ca. iij. B. ante finem

Correctio quottuplex sit. v. p. ca. ca.

rij. A. p. totum.

Correctio fraterna vide in fr.
Corrupti extra matrimonium an a
liquem fructum possint mereri. et
quem. r. p. c. ix. h. p. totum

Creature irracōnales an sint dili-
gende. iij. p. ca. iij. G. in fine

Creature irracōnales an post diem
iudicij manebūt. r. p. c. v. h. p. totū

Credere omnes articulos fidei ex-
plicitate an quilibet xpianus teneat
et quomodo. j. p. ca. ij. A. in prin-
et B. in principio.

Cristiana indisciplina in quo consi-
stat. vij. p. ca. ij. C. circa princi.

Custodire que teneatur homo et
quomō. v. p. ca. ij. f. circa prin

Damnati in inferno quot
exterioribus penis puni-
ant. r. p. ca. ij. A. p. to-
et vsqz ad finē capituli.

Damnati an aliquid cogitabunt de
deo. r. p. ca. ij. D. in principio

Damnati an possint infernum exi-
re et hominibus apparere. r. p. ca.
ij. h. post medium

Damnati an habeant noticiam eo-
rum que in mundo habebant et an
videant sanctos in gloria. r. p. ca.
ij. c. p. totum

Damnati an odient quos hic i ma-
lo dilexerunt. r. p. c. iij. h. post me.

Damnatorum pene interiores que
sunt et quomō eis puniūtur. r. p. ca.
ij. p. totum capitulum.

Damnatorum pena respectu supe-
riorum quottuplex sit et q̄ magna. r.
p. ca. iij. p. totum capitulum.

Damnatorum pene quomō erunt op-
posite dotibus felicis anime et que
erunt ille ibidem. h. p. totum

Damnatis pro actibus excellenter
malis an dabitur luteola sicut ex-
cellenter bonis dabitur aureola. r.

p. ca. ij. J. p. totum

Damnificari homo in quot possit.
et quomodo debet fieri h̄m hec re-
stitutio. vide in restitutio.

Dammum proximorum illatum an ob-
ligat ad restitutionem et quomodo
vij. p. ca. iij. E. post medium

Damni recompensatio in quibus
speciebus furti fieri debet. vij. p. ca.
iij. D. vsqz ad. h. p. totum.

Decalogus quantum se extendit et
quid contineat. j. p. ca. j. J. in pri-

Decime de iure naturali et diuino
sunt institute. j. p. ca. vij. G. p. pri-

Decime quare sint institute. j. p. ca.
cap. vij. G. post medium.

Decime cui debent dari. iij. p. cap.
vij. E. ante me. j. p. c. vij. g. p. pri-

Decime de quibus rebus solui de-
bent. j. p. cap. vij. f. i. pri. et vix cō-

Decimas an non soluendo decimas
excusat ibidem. f. in fine

Decimas male exponens quō pec-
cet. j. p. ca. vij. G. i. fin.

Decimas an pauper diuiti sacerdo-
ti soluere teneatur. j. p. ca. vij. G.

Defectus primorum quottuplex sint
et quō remediuntur. vij. p. ca. j. A.

Delectacō in quo sit habenda. ix. p.
ca. iij. D. in fine.

Delectatio q̄ multiplex sit et quō
ex ea generetur peccatum. ix. p. ca.
iij. f. post principium.

Delectacō de cogitacōe fornicacō-
nis an semp sit mortalis. ix. p. ca.
iij. h. in medio

Delectatio morosa an in omni ge-
nere peccati sit vitanda vide in mo-
rosa delectatio.

Delectationes morosas habere cir-
ca actum venereum de aliqua legit-
time habēda in uxorem vel de iam

habita an sit mortale peccatum. ix
p̄ce. ca. iiii. **I.** p̄ totum.

Delectationibus malis immorari
q̄ malum sit. ix. p̄ce. cap. iiii. **O.** in
principio. et quomō delectabilia si nt
fugienda p̄ multa docetur ibidem.
P. in fine.

Demonēs qua potestate possūt co-
gi et an etiam aliquando naturali
virtute. ij. p̄. ca. iiii. **G.** in principio

Demonēs an licitum sit adiurare
qui modi sint seruandi. j. p̄cep. c.
lxlz. p̄ totum. ij. p̄cepto cap̄tu. iiii.
ff. p̄ totum.

Demonēs adiurare vtz laicis sit li-
citur. j. p̄. ca. xj. **R.** per totum.

Demonēs quō futura sciant. et ex q̄
bus causis. j. p̄. ca. ix. per totum.

Demonēs an hominem inuitum de
loco ad locum possint portare. j. p̄.
cap. xj. in p̄i.

Demonēs incubi et succubi an sint
j. p̄. ca. xj. **C.** per totum.

Demonibus an sit credendū etiam
veritatem dicentibus. ij. p̄. ca. iiii.
f. in fine.

Demonibus an debeat mal edici. v.
p̄cep. cap. iiii. **B.** post madium

Demoniaci vtz per herbarum et
lapidum apposicōnem possint iuua-
ri. j. p̄cep. cap. xj. **I.** per totum.

Demoniacis an eucaristia sit dāda
iij. p̄cep. cap. xij. **C.** in fine.

Derisio circa que fieri habeat. v.
p̄cep. cap. xiiij. **A.** circa medium.

Derisio quale peccatum sit et quō
ab alijs distinguatur ibidem **P.** per
totum et quō sit mortale peccatum
ibidem **C.** per totum

Derisio quibus de causis est dete-
stabilis et derisores quibus assimu-
lentur ibidem. **E.** per totum.

Derisorum pene que et qualis i scri-
pturis reperiantur ibid f. p̄ totū.

Desperacio quō sit peccatum in sp̄ri-
tū sanctum et quō simplex mortale et
quō opponitur sp̄i. j. p̄. ca. iij. **E.** p̄
totum. Et ratio quare sit peccatum
ibidem in fine.

Detractio quō sit. v. p̄. c. x. a. ciz. p̄i
Detractō detestanda est p̄pter sep-
tem. v. p̄. c. x. g. h. **I.** per totum.

Detractio directa fit quadruplici-
ter v. p̄. ca. x. **B.** in principio.

Detractō indirecta fit dupliciter
ibidem ad finem

Detractō ppria que sit et an semp
sit mortalis. v. p̄. ca. x. **C.** circa p̄i.
f. circa medium

Detractor quibus assimuletur ibid
H. per totum. et quō noceat ibidem.

I. in principio.

Detractor vno flatu tres interfici-
cit. v. p̄. ca. x. **M.** in fine.

Detractori quō sit resistendum. v.
p̄. ca. x. **R.** per totum.

Detractorem audire an sit licitum
et quō et quomō non. v. p̄. ca. x. **E.**
per totum

Detractorem audientes tribus de
causis sunt reprehensibiles ibidem **M.**
per totum

Detractorum tres sunt gradus. v.
p̄. ca. x. **B.** per totum

Detractorum tres sunt modi ibidē
f. circa principium

Deuocio vnde causetur. iij. p̄. cap.
xij. **I.** in fine

Deuocio quibus gestis excitetur
melius. j. p̄. ca. vj. **C.** in fine.

Deuocōis vere et humilitatis que
sunt cause. ix. p̄. ca. ij. **C.** post mediū.

Deus s̄m animam. s̄m corpus et re-
bus possis diuersimode est colen-
dus et adorandus. j. p̄. c. j. lz. ciz. m.

Deus quō spernatur. j. p̄. ca. v. **D.**
per totum

Deus quare p̄ corpus nostrum est

venerandus et quot de causis. j. p. ca. vj. **D.** in prin. qñ et quibus diebus ibidem vsqz ad finem.

Deus p peccatis qñ et p quid sit placandus. iij. p. ca. iij. **E.** ante me. ca. viij. **P.** per totum

Deus an peccatores exaudiat. vij. p. ca. ix. **S.** post medium.

Dilectō quottuplex sit. j. p. c. iij. **H.** in principio.

Dilectō dei tripliciter cadit sub pcepto scilicet vt diligitur fauorabiliter ordinabiliter et appcionabiliter. j. p. ca. iij. **S.** in principio

Dilectō dei actualis an semp fieri debeat et qñ est obligatoria et qñ si j. p. ca. v. **S.** p to. iij. p. c. j. **L.** p to.

Dilectō dei rationabilis est ppter septem. j. p. ca. v. l. per totum et ponuntur ibidem multe parabole quibus mens incitari debet ad rationabiliter diligendum deum.

Dilectio dei in patria qñ fiet. j. p. ca. v. **H.**

Dilectio sui ppius quare non ita explicite est madata sicut dilectō primi. iij. p. ca. j. **E.** per totum.

Dilectio sui ppius sñ que sumi debeat vt sit bona et licita. iij. p. ca. j. **E.** p to. v. p. c. vj. f. circa me. p to.

Dilectō sui ppius vt sit iusta et licita quatuor requirit. iij. p. ca. j. **D.** per totum

Dilectō primi qñ necessaria sit. et qñ alia mandata in ipa splentur iij. p. ca. j. **A.** per totum.

Dilectō primi que in se gñere debeat. iij. p. ca. ij. **E.** per totum

Dilectō primi p quatuor sophisticatur vt non fiat meritoria. iij. p. ca. ij. **L.** in principio. **A.** per totum

Dilectō primi nouē habet gradus iij. p. ca. iij. tres extensue. **A. B.** p totum tres intensue. **C. D. E.** p totum

tres effectiue **F. G.** per totum et sñ illos extenditur eius pfectio vel i. pfectio

Dilectio inimici qñ implenda sit. iij. p. ca. iij. ff. post principium. et qñ ipa sit summa. c. iij. **B.** circa m.

Dilectōis dei mandatum an in via possit impleri. j. p. ca. v. **H.** p totum.

Dilectōis ordo qui sit sñuandus. iij. p. ca. iij. **C. D. E.** per totum.

Dilectōem primi mouentia et iudicentia que quot sunt. iij. p. ca. ij. **I. L.** per totum.

Diligere deum et seruire deo quomō inter se ordinantur. j. p. ca. iij. **I.** in principio.

Diligere quid sit. j. p. c. iij. **G. P.** m

Diligere deum sup omnia quid sit j. p. ca. iij. **H.** ante medium. et quomō amore diligendus est deus ibidem.

Diligere seipm quid sit. iij. p. ca. j. **B.** in fine.

Diliges dominū deum tuum ex toto mente qñ hoc fiet. exponitur i j. p. ca. iij. **M. N.** et ostenditur p ius naturale et ciuiliq omnia in deum sunt referenda ibidem. **R.** p totum

Diligendus qñ sit deus appciabiliter. j. p. ca. v. **C.** per totum.

Diligendus an sit deus ppter vitā eternam. j. p. ca. iij. **I.** in prin.

Diligendus an sit deus ppter beneficia que dedit et qñ. j. p. ca. iij. **I.** a medio. vsqz ad finem l. i principio. v. ca. **I.** in principio.

Diligendo deum quis debet esse respectus et quot de causis sit diligendus. j. p. ca. iij. **G.** in medio.

Diligentia quāta esse debeat in pceptorum custodia. j. p. ca. iij. **B.** post principium

Diligentibus deum omnia cooperari in bonum quomō hoc fiet. j. p. ca. iij. f. p totum.

Diligibilia q̄ deus mandauit quot
sunt. j. p̄ce. ca. j. **B.** in fine.
Dispensatores vtorum et alioruz
dispensabilium qui et quot sunt. ij.
p̄ce. ca. v. **X.** in medio.
Diuiciarū appetitus ex quot causis
pueniat. vij. p̄ce. ca. j. l. p̄ totū.
Diuiciarum appetitus quare facia
ri nō potest. vij. p̄. ca. j. **J.** p̄ totum
Diuinacōnis quot sint spēs ⁊ quō
differenter fiant. j. p̄ce. ca. xj. **H.** p̄
totum.
Diuites cui assimilenter. vij. p̄ce.
ca. j. l. in fine
Doctores verbum dei p̄pter deum
predicantes an plus merentur dan
tibus elemosinam corpalem. vij. p̄.
ca. iij. **S.** in princ̄i.
Dolere de peccato quociēs homo
tenetur et quid p̄dest dolere d̄ pec
cato. iij. ca. x. f. in princ̄i.
Dominica dies multis p̄rogatiuis
est sublimata. iij. p̄. c. j. **C.** in me.
Dominus secularis quis sit. iij. p̄.
ca. vij. **A.** in princ̄i.
Domini seculares a subditis i qui
qz debent honozari. iij. p̄ce. ca. vij
D. p̄ totum.
Domini seculares quot mōis inho
nozentur ibidem. **G.** p̄ totum
Dominis tempalib⁹ ex quinqz cau
sis tenemur obedire. iij. p̄ce. c. vij.
A. in fine. **B. C.** p̄ totum
Dominis secularibus an subditi in
omnibus teneantur obedire. et in
quibus non. iij. p̄ce. cap. vij. **E. f.**
p̄ totum
Dominis secularibus an ultra cen
sum debitum liceat subuenire et in
quibus casibus. vij. p̄ce. ca. iij. **M.**
p̄ totum
Dos anime quid sit. x. p̄ce. cap. vij.
A. B. et quottuplex ē dos. **B.** in fi.
Dotes anime beate quot et q̄ erūt

x. p̄ce. ca. iij. **B.** in principio. c. xij.
A. circa princip et quare sint tres
dotes ibidem. **B.** p̄ totum.
Dotes corpis glorificati quot et q̄
erunt. x. p̄ce. ca. vij. **D.** circa mediū
et quare tot. **D.** in fine.
Dubeitas in quibus casibus a pec
cato excusat p̄ obedientiam. j. p̄ce.
ca. xij. **E.** p̄ totum
Dubia in partem meliorem circa p̄
rimos sunt interpretanda. j. p̄. ca. xij
D. post medium. Sed circa nos in
peiorē p̄tem ibidem dat̄ racō
Dubio stante. quomō recta ḡscien
tia debeat formari. j. p̄ce. ca. xij. f.
p̄ totum. v. p̄. ca. xij. **L.** circa prin
Dubio stante d̄ aliquo agibili cau
rum est abstinere vsqz circitudo ha
beatur. j. p̄ce. ca. ij. f. circa medium
ca. v. f. post principiū in quinta re
gula et vndecima regula p̄ totum.
ij. p̄ce. ca. iij. f. in medio.
Dubius in fide an sit infidelis. j. p̄.
ca. ij. **M.** p̄ totum.
Duellum quid sit et an licitum du
ellare. j. p̄ce. ca. xix. f. p̄ totum. **G.**
in principio.
Duellum quot modis fit. j. p̄ce. ca.
xix. **G.** ante medium.
Dubietas quot modis ca
pitur. et quot modis cō
tingat et q̄ sit peccatū
mortale vel veniale vel
nullum. vj. p̄ce. ca. vj. **D.** ante me
dium p̄ totum.
Ecclēsie sententias publice p̄mul
gatas an quilibz etiam simplex cre
dere et seruare teneatur. j. p̄ce. ca.
ij. f. p̄ totum
Ecclēsie ḡstitucōnes quomō obli
gent. vide in p̄ceptum ecclēsie.
Ecclēsie quare sint adiuuente. iij. p̄
ca. xij. **C.** per totum.
Ecclēsie quot de causis sint visitan

de. iij. p. ca. xiiij. **B.** per totum. et q̄ i
eis licite possint fieri ibidē **D.** p to
Ecclesie defensionem petens p refu
gium in eam an priuari ea debeat ⁊
in quibus casibus. iij. p. ca. xiiij. **H.**
in medio.

Ecclesiarum et aliorū sanctoꝝ loco
rū immunitas p que seruet⁹ et quō
infringat⁹. iij. p. ca. xiiij. f. g h p to.

Electi per sortem an fieri possit. ⁊
quā. j. p. ca. ix. **H.** circa principium

Elemosina quid sit. vij. p. ca. ij. **B.**
in pzi

Elemosina quos effectus habeat ⁊
quot. vij. p. ca. ij. **B. C. D.** p totum

E. in medio.

Elemosina an sit maior pars satisfactio
nis ibidem **B.** circa pzi

Elemosina an in se contineat ieiunium
et orationem et quot de causis **B.**
circa pzi. ibidem.

Elemosina an sit medium dispositus
resurgendi a peccato. c. per totum

Elemosina viii⁹ denarij i vita qua
re plus valet elemosina omnium diui
ciarum post mortem datam. vij. p.
ca. ij. **E.** p pzi. g. p to. c. ix. **B.** i pzi.

Elemosina de quibus danda est. est
vij. p. ca. iij. **C.** p totum. quid sit su
perfluum. vide in superfluum.

Elemosina quibus danda. vij. p. ca.
iij. **D.** p totum. et an ppinquis **P.**
p totum. et cui magis sit benefaciē
dum. **Q.** p totum. et an patientib⁹
necessitatem in sola vite honestate

R. per totum

Elemosina spiritalis quottuplex
sit. vij. p. ca. iij. **R.** in pzi. et an sit
melior corpali. **R.** post medium.

Elemosina corpali an et quā spūali
sit pferenda. vij. p. ca. iij. **S.** i fine.

Elemosina quō et ex qua radice sit
danda. vij. p. ca. iij. **T.** p totum. iij.
pcep. cap. iij. **H.** per totum

Elemosine largitio quā sit sub pcep
to. vij. p. ca. iij. **A.** ponitur vnus ca
sus. **B.** i pzi. ponit⁹ secundus casus.
Elemosine efficaciam in quo consistit.
vij. p. ca. ij. **D.** i fine **E.** per totum.
Elemosinā dare quā sit gsilium. vij.
p. ca. iij. **L.** i pzi.

Elemosinam multi dare possunt et
que sint meliores. vij. p. ca. ij. f. in
pzi.

Elemosinam dare an et quā sit p̄ctm
vij. p. ca. iij. l. p totum. **L.** i medio

Elemosinam qui possunt dare ⁊ qui
non ibidem. **M.** p totum et in qui
b⁹ casib⁹ vxoz sine gsensu vir p̄t
dare.

Elemosinam in magna quantitate
dans an plus mereatur q̄ qui mo
dicum dat ex magna caritate. vij.
p. ca. ij. **D.** p totum

Emptores rerum furatarū vel alias
vici osarum an propter ignorantiam
excusentur. ix. p. ca. iij. f. p to
tum. **De** alijs emptoribus vide in
venditores

Epilzeia virtus circa preceptum le
gislatorū quomō sit seruanda. vi. p.
ca. vij. **D.** circa medium

Erubescencia sequendi xpm̄ prohibe
tur. j. p. ca. xxi. **A.** in pzi

Erubescibilia peccata p̄ ceteris que
sunt. j. p. ca. xxi. **B.** post mediū.

Estimatio circa deum quottuplex
fieri potest. j. p. ca. iij. **E.** in fine

Eucaristia in missa oblata quottu
plicem effectum habeat. vij. p. ca.
ix. **E.** post medium

Eucaristia oblata in missa quantū
tollat de pena. vij. p. ca. ix. **E.**
post medium

Eucaristia quibus dare debeat. vij.
p. ca. xij. p totum cap

Eucaristia an cū actuali deuocione
sit sumenda et deuocio vnde causa

iiij. p. ca. xij. J. post mdeum.
Eucaristia deuote suscepta. vij. no-
tabiles fructus ofert. iij. p. ca. xij
l2. per totum
Eucaristia miraculose p mutata in
aliam speciem puta in massam car-
nis digiti rē. an sit sumenda ab ali-
quo. iij. p. ca. xij. J. post prin.
Eucaristia an post cibum aut potū
debeat sumi. 7 in quibus casibus iij
p. ca. xij. D. E. per totum
Eucaristiam quotidie pcipere an
liceat. iij. p. ca. xij. L. per totum.
Eucaristiaz pcipere volens que sci
re teneatur. ca. j. h. per totum.
Eucaristiam pcipere volens quinde-
cim debet habere qdicionēs. iij. p.
ca. xij. per totum capitulū.
Eucaristiam volēs pcipere quō cer-
tus esse debeat qd sit sine mortali
peccato et que diligens qscientie
examinacō excusat a peccato et q n̄
iij. p. ca. xij. f. p totum. et signa bo-
ne disposiciōis vide in certitudo
Excellentiam petere qn̄ sit peccatū
et qn̄ non. j. p. ca. xij. l2. in fine
Excomunicacio a iure fertur soluz
p mortali. j. p. ca. ix. D. i. in fine
Exercitacionis modus ad virtutes
acquirendas quis sit. ix. p. ca. ij. C.
in fine.
Exorcismi cum caracterib⁹ an vim
habent in demones. ij. p. ca. iij. G.
post medium.
Exorcismi per platos ecclesie sūt ex-
aminandi. ij. p. ca. iij. S. in fine.
Exposicio parabole de homine de-
scendente ab hierusalē in hiericho
valde pulcra. ix. p. ca. ij. D. p. me.

Facies anime id ē supma-
porcō anime ad quot po-
test guerti. j. p. ca. v. A.
per totum
Facies demonis qualis sit. x. p. ca.
iiij. B. circa medium.
Fama bona quō qseruatur. v. p. ca.
ca. vij. S. post pri.
Fama ppria an sit ptegetda et a
quibus. v. p. ca. viij. R. S. p totum.
Fama homis quatuor modis po-
test ledi. vij. p. ca. vij. L. M. R. O.
per totum
Fama primi in fraterna correctōe
an debeat ledi. v. p. ca. xj. l2. cir. me.
Fama primi in qfessione an debe-
at qseruari. iij. p. ca. ix. R. ante me-
dium O. per totum
Fame ablacio quot nocumenta in-
ferat. v. p. ca. x. E. circa medium
Felicitas naturalis i lumine natu-
rali tantū virtutibus moralibus ac-
quiritur. j. p. ca. j. G. post medium
Festa ecclesie in nouo testamento
ad similitudinem veteris testamēti
habent quodāmodo distinctionem
iij. p. ca. j. B. per totum
Festa ecclesie sunt in triplici dif-
ferencia. iij. p. ca. j. E. per totum.
Festa ecclesie principalia quō elu-
cidēt misterium articuloꝝ fidei. j.
p. ca. ij. C. post principium
Festiuitas sabbati quinqz de cau-
sis in diem dominicū est translata.
iij. p. ca. j. C. per totum.
Festiuitas sanctificatur nouem
modis. iij. p. ca. ij. A. B. p totū.
Festiuo die quid homo facere te-
neatur qd sit in statu salutis. iij. p.
cap. viij. P. Q. per totum.
Festiuo die an homo semp et p to-
tam diem teneatur fore recollect⁹
ad ex exercitacionem in nouem mo-
dis sanctificaciōis diei festi. iij. p.

capitulo. ij. L. p totum.

Festiuo die mortaliter peccans an magis peccet q̄ opus corporale faciens alias licitum. iij. p̄cepto. cap. j. G. circa medium.

Fetores tocus mundi et omnes fetulentie vbi manebunt post diem iudicij. x. p̄cepto. capitulo secundo. G. post principium.

Fictio que sit mendacium et q̄ non j. p̄ce. ca. xv. D. in principio.

Fides sub primo p̄cepto cadit. j. p̄ce. ca. ij. in principio.

Fides profitenda est corde. primo p̄cepto capitulo secundo. G. in principio. Ore. h. p totum. Opere. lz in fine. et quomodo ibidem.

Fides quando ore sit publice profitenda et quando non ibidem. h. p totum.

Fides simplicium an quandoqz sit meritorior fide doctorum et magnoz. j. p̄ce. ca. ij. G. circa me.

Fidei actus quis sit. vide in act.

Fidei articulos an liceat scrutari. j. p̄ce. cap. ij. M. in fine.

Fidei p̄ceptum quot hominum genera transgrediuntur. j. p̄cepto ca. ij. L. M. D. O. p totum.

Fidem corde tenens ⁊ ore negans an mortaliter peccet. j. p̄ce. capi. ij. D. in principio.

Fletus quomodo in damnatis reperiatur. et quomō eo punientur. j. p̄ce. ca. ij. E. p totum.

Fomes peccati originalis quid sit et an post baptismum maneat. ix. p̄ce. ca. ij. D. ante medium.

Forma baptismi que sit. vide i baptismus

Fornicatio simplex que sit ⁊ an sit semp mortalis. vj. p̄. ca. ij. A. p to.

Fortuna vnde dicatur et quid de ea tenendum sit et an aliqui homines sint a natura bñ vel male fortunati. et respectu cuius sit fortuna. primo p̄cepto. capitulo. ix. Q. Q. p totum. Et vtrum homo vniuersaliter possit esse bene fortunat. ibidem. S. S. p totum

Fraterna correctio quid sit. et ad quos p̄tineat. Et eam obmittentes sine causa rationabili q̄ periculose faciant. v. p̄ce. ca. ix. A. p totum

Fraterna correctio sextuplicē fructum affert. v. p̄ce. capitulo. ix. C. D. p totum.

Fraterna correctio quomodo sit fitenda et quibus circumstancijs. v. p̄ce. ca. xj. J. totum

Fraterna correctio quibus comparat. v. p̄ce. ca. xj. G. in prin

Fraterna correctio an pro venialibus peccatis fieri debeat. v. p̄ce. ca. xj. h. p. totum.

Fraterna correctio in quibus casibus non obligat. p. p̄cepto. capitulo. xj. G. p totum.

Fraterna correctio obmissio quibus noceat. v. p̄ce. ca. xj. B. p totum et qñ eius obmissio sit licita et meritoria ibidē. E. p to. ⁊ qñ sit mortalis. f. p to. ⁊ qñ venialis. G. p totum

Fraterna correctionis ordo ⁊ modus quis sit. v. p̄ce. ca. xj. B. C. D. E. f. p totum

Fraterni correctioni quare dominus iubet testimoniū adhiberi. ibidem. E. in principio

Frater iniuriatus an teneat querere recōciliacōem iniuriantis ip̄a nō petente. v. p̄. ca. xj. M. in me.

Frater offendens et a leso veniaz petens ⁊ si lesus dimittere nō vult

quid faciet. v. p̄cepto. capitulo. viii
O. p̄ totum.

Frater offendens in secreto an in publico teneatur satif facere. et conuerso. quinto p̄cepto. capitulo viij. R. in principio Et an teneatur dicere se mentitum fuisse. ibidem. R. in medio.

Fratri reconciliatio quibus modis fieri debeat. quinto p̄cepto. capitulo octo. B. per totum. E. post medium

Fratri reconciliatio ante oblationem numeris et quomodo fieri debeat. quinto p̄cepto. capitulo. viij. B. circa medium

Fratri offensio quot modis fieri possit et quomodo s̄m hoc debeat fieri reconciliatio. v. p̄cepto. capitulo. viij. C. D. E. f. p̄ totum.

Fratri reconciliatio q̄ cito fieri debeat. v. p̄cepto capitulo. viij. J. circa medium.

Fratri offendenti et non petenti veniam. nec satif facienti an quis dimittere teneatur. ibidem. l. per totum.

Fratre sine causa irascēte an quis ab eo veniam petere teneatur. Et quomō ibidem. D. p̄ totum

Frattrum reconciliatio habitā. an rancoris signa liceat retinere ibidem. M. p̄ totum.

Fructus quid sit. decimo p̄cepto capitulo nono. A. p̄ totum. Et quare fructus dicatur. B. per totum. J. l. per totum

Fructus spiritus quot et qui sunt. p̄. p̄. ca. ix. l. p̄ totum.

Fructus oris quot sunt. j. p̄cepto. capi. xx. G. circa p̄ncipium

Fructuum gradus quot et qui sūt

decimo p̄cepto. capitulo nono. C. D. E. p̄ totum.

Furari res exiles vtpote p̄nam. acum. aut simile an sit mortale peccatum. septimo p̄cepto. capitulo. iij. p̄ totum.

Furtum quid sit. vij. p̄cepto. iij. A. p̄ totum.

Furtum an sit peccatum mortale. septimo p̄cepto. capitulo quarto. B. p̄ totum.

Furtum quot modis cōmittatur. Et ponuntur viginti unus modi. se p̄mo p̄cepto. capitulo quarto. D. per totum vsqz. R. Et quomodo et in quibus modis sit recompensandum. ibidem.

Furtum velatum quomodo fiet. dantur due regule ibidem. Prima regula. R. in principio. Secūda regula. C. p̄ totum.

Furtum velatum per primam regulam qui cōmittant. ibidem. R. S. per totum

Furtum velatum per secūdam regulam qui cōmittant. ibidem. V. p̄ totum.

Furtum ex circumstantia transit i aliam speciem peccati aut aggrauatur. ibidem. B. in medio

Furtum an cōmittat qui alienam rem occulte et iniuste secū retinet. ibidem. A. in fine.

Furtum an cōmittat qui suaz rem apud alium iniuste et occulte detētam furtim et occulte reassumit. septimo p̄cepto capitulo quarto. E. in p̄ncipio.

Furtum an cōmittat qui res p̄ximī destruit occulte vel manifeste et ex eis nihil retinet. ibidem. E. in medio.

Utrum an comittat creditor si pi
gnore sibi obligato vtatur. ibidem
E. in fine.

Gaudium beatorum & cri
sti humanitate quale e
erit. decimo p̄cepto capi
tulo. **r.** **E.** **f.** **G.** p̄ totum.

Gaudium beatorum de societate
iocundissima q̄ magnum erit. deci
mo p̄cepto capitulo decimo. **A.** **B.**
p̄ totum

Gaudia beatorum exteriora quot
erunt. **r.** **p̄.** **A.** in prin.

Gaudia beatorum interiora quot e
runt. **r.** p̄cepto. capitulo. **xj.** **A.** p̄ to
tum capitulum.

Gaudiorum multitudo et magnitu
do qualiter erit in patria. **r.** p̄cep
ca. **xj.** **f.** **G.** p̄ totum.

Gloria quid significet in hoc nomi
ne inanis gloria. **j.** p̄cepto cap. **xiiij.**
D. in principio.

Gloria quottuplex sit. ibidem. **f.** p̄
p̄ totum.

Gloria vana quot modis sit ibidem
G. p̄ totum.

Gloria diabolica que sit. ibidem.
h. p̄ totum.

Gloriam appetere an liceat. **j.** p̄ce
ca. **xiiij.** **D.** vsqz. **h.** p̄ totum.

Gracie augmentum an quis alteri
possit mereri. **vij.** p̄cepto capitulo.
ij. **f.** circa medium.

Gradus peccati mortalis sunt vn
decim. **ix.** p̄ce. ca. **iiij.** **l.** p̄ totum

Gratias esse deo an plus teneat^r pe
nitens q̄ innocens aut econuerso.
ix. p̄ce. ca. **j.** **l.** p̄ totum.

Graci esse deo de quibus tenemur
vide in dilectio dei rōnabilis est

Graci esse deo quomodo tenemur.
ix. p̄ce. ca. **j.** **J.** in medium.

Graci esse quibus tenemur ibidem
L. in principio

Graci esse de beneficio p̄ recompē
sationem an teneamur apparenter
indignis et qui sint. **ix.** p̄cepto. capi
j. **L.** **A.** p̄ totum

Graci esse an debeamus his qui ad
peccandum nos iuuant. ibidem. **A.**
post medium.

Gratitudinis tres sunt gradus. **ix.**
p̄cepto ca. **j.** **J.** in fine

Gula quottuplex sit et quomō dif
finitur. sexto p̄cepto capitulo. **b.**
D. p̄ totum.

Gula quando sit peccatum mortale.
sexto p̄cepto capitulo quinto.
f. p̄ totum.

Gula corpori et anime infert mul
ta mala. ibidem. **E.** in medio.

Gula octo remedijs curatur. sexto
p̄ce. ca. **vj.** **f.** p̄ totum.

Gule species que sint. et quot sint
ei^r filie ibid em. **E.** p̄ totum.

Gustus in patria quibus perficie
tur et quomodo immenso gaudio
ratione sui obiecti premiabitur. de
cimo p̄cepto. capitulo sexto. **G.** p̄
totum.

Habentes alimenta & qui
bus tegamur his cōten
ti sumus quomodo intel
ligatur illud. **vij.** p̄ce. ca
pi. **iiij.** **G.** in fine

Heretici et eorum fautores quomo
do sint excommunicati. **j.** p̄cepto capi
tulo. **ij.** **O.** p̄ totum

Herōis lapidibus et verbis an et
quomodo sit licitum vti. **j.** p̄cepto
capitulo. **ix.** **E.** ante finem.

Herōe an cum orationibus possint
colligi ibidem. **E.**

Homicidium incurritur quindecim

modis. v. p̄cepto capitulo. j. C. D.
E. f. G. p̄ totum
Homicidij cause que sint ibidem. A
p̄ncipio. capitulo. ij. A. p̄ totum.
B. in p̄ncipio.
Homicidio non sequente abuc mul
tis modis transgreditur p̄ceptum.
Non occides. v. p̄ce. capitulo. j. H.
I. per totum
Homines siluestres an sint et i quot
tuplici differentia. j. p̄cepto. ca. xj.
l2. p̄ totum
Homines an permittente deo an a
demonibus possint ledi. j. p̄cep. ca.
xj. C. p̄ totum
Homines operatione demonum an
in bestias possint trans formari. j.
p̄ce. ca. xj. M. in p̄in.
Homines an possint in lupos trans
formari ibidem. N. circa me.
Homines a tribus celestibus causis
diriguntur s̄m tria que in eis sunt
j. p̄ce. ca. xj. Q. Q. circa mediū. vide
de hoc in influrus.
Homines sub triplici lege positi s̄nt
quibus regi debent. ix. p̄cepto. cap.
j. C. circa medium.
Honestas p̄sone s̄m que sumi debe
at et qui sunt honorandi. vij. p̄cep.
ca. iij. E. p̄ totum.
Honor dei quomō sit querendus. j.
p̄ce. ca. iij. M. p̄ totum. capitu. vj.
A. B. p̄ totum.
Honor beatorum qualis et q̄ ma
gnus erit in patria. x. p̄cepto. ca. x.
D. per totum
Honor p̄adij ieiunalis diei que sit
vj. p̄ce. ca. vij. E. circa medium.
Hora secunda post meridiem s̄m a
liquos doctores xp̄us mortuus est
in cruce ibidem. E. ante mediū.
Humiliare se et veraciter humiles

se reputare quot mōis gtingat. ix.
p̄ce. ca. ij. L. p̄ totum.
Humilis cōdicō in aduersis que sit
v. p̄ce. ca. ij. E. circa medium.
Humilitas quare ita difficulter ac
quiritur cuz tamen natura ad hanc
inclinat. ix. ca. ij. l2. in p̄in.
Humilitatis vere que sint cause et
radices. nono p̄cepto capitulo sc̄do
E. post medium

Iactantia vnde oriatur.
vide in ipocrisis et cui
opponatur. viij. p̄. ca. ij.
C. ante medium
Iactantia quot modis cōmittatur
vij. p̄. ca. ii. C. circa p̄in.
Iactantia quando sit peccatū mor
tale et quando non. ibidem. E. cir
ca medium
Ieiunium quid sit. vj. p̄cepto. cap.
vij. A. in p̄ncipio
Ieiunium quottuplex sit. ibidem.
A. circa medium.
Ieiunium cadit sub p̄cepto legis
nature. legis diuine et legis ecclesi
astice et quomodo diuersimode. vj.
p̄ce. ca. vij. C. D. p̄ totum. Et sub cō
suetudine loci cadit. ibidem. f. in
p̄ncipio.
Ieiunium impugnant caro. mūdus
et diabolus. vj. p̄cepto capitulo.
vij. C. circa medium.
Ieiunium duodecim p̄claras ha
bet vtilitates ibidem. B. p̄ totū
Ieiunium quibus circumstancijs
fieri debeat. sexto p̄cepto capitulo
vij. E. circa medium.
Ieiuniū an quis soluere possit au
toritate sua et quis possit in eo di
spensare. vj. p̄cepto capitulo. viij.
A. p̄ totum. et in quibus causis sit

dispensandū ibidē. **B. C. D. E.** p to-
Ieiunium sine causa legitima trās-
grediens an peccet mortaliter. **vj.**
pce. ca. vij. D. ante medium.
Ieiunium tripliciter trāsgrēdi po-
test ibidem **E.** in principio
Ieiunium an potu soluat. ibidē
E. post medium.
Ieiunium an redimi possit pro pec-
cunia. **vj. pce. ca. viij. H.** p totum
Ieiunium proprie terre an in alie-
nis locis sit seruandum. **vj. pcepto.**
ca. vij. f. ante medium
Ieiunium quot modis fit viciosus.
vj. pce. ca. viij. G. p totum
Ieiunali die plus q̄ semel cōme-
dens an peccet mortaliter rociens
quotiens comedat. **vj. pcepto. capi-**
tulo. vij. E. circa principium. **ij. pce.**
ca. v. G. ante finem.
Ieiunali tempore quibus cibus sit
vtendum. ibidē. **E.** circa medium
Et an de castore licitum sit edere.
ibidē. **C.** post medium.
Ieiunali tempore an electuaria et
confectiōes possint sumi et quomo-
do. **E.** post medium
Ignis inferni q̄ magnus sit ⁊ quo-
modo differt ab igne nostro. **x. pce.**
capitulo. ij. D. in principio
Ignis purgatorius quottuplex sit
et quomodo diuersimode purgat.
vij. pce. ca. viij. J. ad finem
Ignis quo mundus renouabit̄ an-
te diem iudicij quousqz pringet. **x.**
pce. ca. v. f. circa medium.
Ignorantia articulorū fidei an qui-
busdam sit excusabilis. et quib⁹ de
caulis. **j. pce. ca. ij. D.** post principi-
cum declaratione vsqz ad. **f. et. f.** in
fine. **C.** post medium.
Ignorantia quid sit. **ix. pce. capitu-**

lo. j. B. in finem.
Ignorantia quottuplex sit. et que
excusat et que non. **ix. pce. capitulo**
ij. A. B. C. D. E. p totum.
Ignorantia an sit peccatum et que
ri. **p. ca. j. H.** p totum
Ignorantia que magis super omnes
est fugienda. **ix. pcepto capitulo. ij**
A. ad finem.
Ignorantia quomodo potest euadi
et p que remediari. **ix. pcepto capi-**
ij. L. p totum. **iiij. pcepto capitulo**
vij. G. H. p totum
Ignorantia legis nature an aliquē
excusat. **ix. pcepto capitulo primo**
C. circa medium
Ignorantia an excuset a statutis or-
dinariorū. **ix. pcepto. capitulo. iiij**
G. in principio.
Ignorantia durante an homo sem-
per peccet interim q̄ ignorat. ibi-
dem. **J.** p totum
Ignorantia ignorata quomodo p
penitentiam possit deleri. **ix. pcep-**
ca. iiij. L. p totum.
Ignorantie que sint cause. **ix. pce.**
ca. iiij. H. p totum in princ.
Illuduntur opere demonum qui se
anzaria opinant̄. et dicunt raptos
et restituti sensibus mira dicuntur
j. pce. ca. xj. O. p totum.
Illusio hominum p demones quot
modis fiat. **j. pce. ca. xj. E.** p totum
Imperfectionis omnium rerū cau-
sa et mater que sit. **ix. pcep. capi. ij.**
B. circa principium.
Inanis gloria quid pretendat. **j. p-**
ca. xiiij. D. p totum.
Inanis gloria cui assimilatur ibidē
B. post medium
Inanis gloria gloria in omni loco
hominem inuadit ibidē. **B.** ad fi-

Inanis gloria multis de causis est
valde piculosa ibidem. **D.** post prin-
cipium. et omnibus operibus se in-
flectit. ibidem. **B.** post medium.
Inanis gloria quando sit peccatum
mortale vel non. **j.** p̄cepto capitulo
xiiij. **I.** l. p̄ totum
Inanis glorie peccatum quomodo
sit ḡra dei caritatez ibidem. **L.** **M.**
R. per totum
Inanis glorie quot sint remedia.
ibidem. **C.** p̄ totum
Incantatores qui dicantur et quo
modo sint prohibiti. **j.** p̄ce. capi. xi.
GG. circa principium
Incestus quid sit et quam detesta-
bile vicium. sexto p̄cepto capitulo.
ij. **E.** p̄ totum
Inclinacōnes an necessitent homi-
nem ad eligendū. primo p̄cepto. ca.
xi. **QQ.** post medium. 33. circa me.
Indeutio vnde causetur. **j.** p̄cep.
cap. xx. **L.** p̄ totum
Infirmetas an excuset a ieiunio. vj
p̄ce. ca. viij. **B.** in fine
Infirmetas hominis quotuplex sit
iij. p̄ce. ca. vj. **A.** circa medium
Influxus celi angelus et deus quo
modo diuersimode influunt in ho-
minem. primo p̄cepto. capitulo. x.
D. circa finem.
Ingratitudo sub primis duab⁹ spe-
ciebus superbie continetur. **j.** p̄ce.
capit. xij. **L.** in prin
Ingratitudo quando sit peccatum
mortale aut veniale. ix. p̄ce. capi. **j.**
O. p̄ totum
Ingratitudinis quot sunt gradus.
ix. p̄ce. ca. **j.** **R.** p̄ totum.
Inimicus quis sit. v. p̄cepto capi.
vij. **D.** in prin.
Inimici quot modis pugnant con-

tra nos. v. p̄ce. ca. vij. **A.** in me.
Inimici in necessitatis tempore an
actualiter sint diligendi. v. p̄cepto
ca. vij. **G.** in fine.
Inimici etiam ore tripliciter sunt
diligendi. v. p̄cepto capitulo. viij.
A. in princi. **Q.** p̄ totum
Inimicorū dilectio an sit nobis pos-
sibilis. v. p. c. vij. **B.** **C.** p̄ totum.
Inimicos an corde teneamur dili-
gere. et quomodo ibidem. **E.** **f.** per
totum. et quomodo tenemur eis be-
nefacere. iij. p̄ce. ca. iij. **f.** post prin
Inimicos diligendo an requiratur
specialis actuatio mentis ⁊ an sem-
per debeant diligi. v. p̄cepto capi-
vij. **G.** p̄ totum
Inimicis an tenemur excepta bene-
ficia impendere. v. p̄cepto. capitu-
ix. **C.** p̄ totum.
Inimicis benefacere an sit magis
meritorium q̄ amicis ibidem. **C.** p̄
totum.
Innouatio mundi quare fiat. x. p̄-
ca. v. **G.** in fine.
Innouatio mundi quomodo fiat vi-
de in mundi purgatio
Innouatio elementorū. solis. lune.
stellarum. et aliarū rerum quomo-
do fiet. x. p̄ce. ca. v. **h.** p̄ totum.
Impassibilitas quomodo erit in a-
nima beata. et quomodo differt ab
ea que fuit in adam in statu innocē-
cie ⁊ que est in pueris decedentib⁹
in originali peccato. x. p̄cepto. cap.
vij. **E.** in principio
In intellectus beati i patria quomō
perficietur. x. p̄cepto capitulo. xij.
D. p̄ totum.
Intentio in bona fama de proprio
bono facta qualis esse debeat. prio
p̄cepto capitulo. xiiij. **G.** ante finē.

et. **P.** p totum.

Intentionis dispositio in actibus virtuosus cum tendentia in deum qualis esse debeat. **i.** pcepto capitulo. **iiij.**

P. circa medium

In uente res an sint seruande. vel cui restituende. **vij.** pcepto. ca. **iiij.**

X. p. **z.** p totum

In uentores nouitatum multarum que fuerunt et quomodo a deo plagati fuerunt. **i.** p. ca. **xvi.** **E.** p to

Inuidia fraterne gracie quomodo sit quartus gradus inuidie. **v.** pcepto ca. **v.** **G.** in medio

Indentia fraterne gracie ut e peccatum in spiritum sanctum que sit ibidem. **G.** p totum.

Inuidia quid sit. **v.** pcepto capitulo. **v.** **A.** p totum

Inuidia unde nascatur ibidem. **B.** p totum. **E.** in medio.

Inuidia quibus communiter inheret. **v.** pcepto capitulo. **v.** **E.** post medium. **f.** p totum.

Inuidia quot habeat filias. **v.** pcepto capitulo. **vij.** **A.** p totum

Inuidia quando sit primus motus quinto pcepto capitulo quinto. **f.** circa finem **E**t quando veniale vel mortale peccatum. **G.** circa principium et medium.

Inuidia. **I**ra. **O**dium quomodo differant. **v.** pcepto capitulo. **vij.** **B.** p totum.

Inuidia quomodo et p que remediatur. **v.** pcepto. ca. **v.** **I.** p totum.

Inuidia est signum filiorum diaboli. **v.** pcepto. ca. **v.** **H.** post medium.

Inuidia qualis et quomodo erit in damnatis. **x.** pcepto. ca. **iiij.** **B.** p totum.

Inuidie quot sunt gradus. **v.** pcepto. ca. **v.** **E.** **G.** in principio.

Ira quomodo magnum et quomodo malum viciu

sit. **v.** pcepto capitulo secundo. **B.** **E.** **D.** p totum.

Ira quare sit capitale viciu. quinto pcepto ca. **iiij.** **A.** et quare et quomodo sit omnium viciozum ianua. ibidem. **A.** ad finem.

Ira quottupliciter deum offendat. **v.** pcepto capitulo secundo. **B.** circa medium. **E.** in principio.

Ira quottupliciter deformat animam et vilius rebus assumat ibidem. **E.** post principium

Ira corpus quottupliciter ledat. ibidem. **E.** post medium usque ad finem.

Ira quas utilitates et quot diabolo aufert ibidem. **D.** p totum

Ira quot modis sit peccatum. **v.** pcepto. ca. **iiij.** **H.** p totum

Ira quando sit peccatum aut non. ibidem. **E.** **f.** **G.** et quando mortale aut veniale. **H.** **I.** p totum

Ira quomodo naturaliter nascatur ibidem. **E.** post medium

Ira an sit licita et an ea utendum sit. et quomodo. **v.** pcepto capitulo **iiij.** **I.** per totum. et quando sit meritoria. **G.** **H.** p totum.

Ire passio quare data sit homini. **v.** pcepto. ca. **iiij.** **H.** circa medium

Ire quot sunt species. **v.** pcepto. ca. **iiij.** **D.** **E.** p totum. **E**t quando ille sint mortales vel non. **f.** p totum.

Ire que et quot sunt filie. **v.** pcepto. ca. **iiij.** **B.** p totum. capitulo tercio. **B.** **E.** per totum

Ire quot sunt gradus. **v.** pcepto. ca. **iiij.** **E.** **f.** **G.** p totum

Iram remissibilem habentes quomodo mali sint. **v.** pcepto ca. **ix.** **E.** in principio

Iram propriam quot sint remedia. quinto pcepto capitulo quarto. **D.** **E.** **f.** p totum.

Juramentum alienam quot remediunt ibi-
dem. **G.** p totum

Judex amore odio aut timore fal-
se iudicans aut propter ignorantia-
am ad iudicandum insufficiens et
sine peritorum consilio iudicans quo-
modo peccet. vij. pce. capitulo. iij.
G. in principio.

Judices an s'm probata in iudicio
iudicare debeant. iij. pce. ca. iij. **H.**
p totum.

Judicium quottuplex sit. j. pce. ca.
xij. **D.** post prin.

Judicium temerarium de malicia p-
rimorum quale peccatum sit ibidem
D. post principium

Juramentum quid sit. j. pce. cap. j.
E. in principio.

Juramentum quare sit introductum
secundo pcepto capitulo primo. **D.**
circa medium

Juramentum in genere quottuplex
sit et modi quibus fit. secundo p-
cepto capitulo primo. f. per totum
vsqz. **G.**

Juramentum licitum quid sit. ij. p-
cepto. ca. j. **E.** circa principium. Et
ponuntur ibidem plures illiciti mo-
di iurandi. **E.** p totum.

Juramentum ut sit licitum tria re-
quirat. secundo pcepto capitulo
primo. **H.** p totum. Et ut sit discre-
tum quinque requirit ibidem. **H.** cir-
ca principium.

Juramentum licitum suis comiti-
bus regulatum est cultus latrie. ij.
pce. ca. j. **H.** in fine

Juramentum per deum absolute.
Et iuramentum per deum cum so-
lemnitate in vel extra iudicium an
sint idem secundo pcepto capitulo. j. f.
post medium

Juramentum incautum quot mo-
dis fit et qui incaute iurent. secun-
do. pcepto capitulo tercio. **A.** **H.**

E. **D.** p totum.

Juramentum an propria autoritas
te liceat soluere. vide in autorita-
te propria et an liceat in iuramen-
tis dispensare. et per quos. ij. pce.
ca. iij. f. p totum

Jurans lapsu lingue et aduertens
se falsum iurare an sit piurus. ij.
pce. cap. ij. **D.** in principio

Jurans in ioco falsum affirmando
an piuret ibidem. **A.** in princ.

Jurans falsum quod credit verum
an piuret ibidem. f. post medium

Jurans per deum sup aliquo cuius
oppositum magis credit aut de v-
traqz parte eque dubius an mortu-
liter peccet. octavo pcepto capitu-
lo tercio. **J.** p totum.

Jurans incaute per metum an te-
neatur iuramento. ij. pcepto capi-
tulo. iij. **D.** p totum.

Jurans ex impetu an teneatur iu-
ramento. secundo pcepto capitulo. iij.
A. circa principium.

Jurans aliquod quod est maioris
boni impeditium an seruare tene-
atur. ij. pce. ca. iij. **E.** p totum

Jurans contra consilium euangeli-
cum an seruare tenetur. ibidem. **H.**
in medio.

Jurantes an possint habere dilaco-
nem vel absolutionem a iuramento
ibidem. **G.** p totum

Jurare an sit licitum. j. pce. capi. j.
D. p totum et quando sit licitum.
ibidem in medio

Jurare et adiurare quomodo diffe-
runt et quottuplex sit adiurandi mo-
dus. primo pcepto capitulo. xj. **H.**

post principium

Jurare per creaturas an sit licitum
ij. p̄cep. ca. iij. **J.** p̄ totum.

Jurare cum solemnitate super cruce
euangelio. aut corpore christi.
quare statuit ecclesia. sc̄do p̄cepto.
capi. j. f. ad finem.

Jurare faciens aliquem quem pro
babiliter credit piurare an peccet
iuramentum ab eo recipiens. ij. p̄.
capitulo. iij. **E.** p̄ totum

Jurare aliquem false sciens et au-
diens an teneatur hoc manifestare
ibidem. **H.** p̄ totum

Jurare volēs quomodo debet esse
certus sup̄ re de qua iurat. ij. p̄cep.
ca. iij. **A.** post principium.

Jurare incaute quot modis contin-
gat ibi. **B.** **E.** p̄ totum

Jurare volens ad testificandū que
sc̄re debeat. vide in testis

Jurare false deum in testem sumen-
do q̄ periculosum sit ostenditur p̄
varia exempla. sc̄do p̄cepto. capi. j.
G. p̄ totum.

Jus positium quousq̄ extendat̄.
iij. p̄ce. ca. ix. **O.** in medio.

Justicia dei an debeat peccatū mor-
tale eternaliter punire. x. p̄cep. ca. j.
E. p̄ totum

Justificatio imperij quomodo et p̄
que habeat fieri. tercio p̄cepto. ca.
viiij. **P.** p̄ totum

Labor utrum cadat sub
p̄cepto et quomodo. iij.
p̄cepto. capi. viiij. **B.** per
totum et quot de causis
necessarium sit vel expediat labo-
rare ibidem. **E.** p̄ totum.

Labor spiritualis et an et quare pe-
naltior sit corporali. iij. p̄cepto. cap.

viiij. **D.** p̄ totum

Laboratores infideles quomō pec-
cent. vij. p̄. ca. iij. f. in principio

Laboris manualis excusationes an
aliqui homines possint habere. et
v̄ti elemosinis. tercio p̄cepto. capi.
viij. f. in principio

Latria quid sit. primo p̄cepto. cap.
vi. **C.** post principium

Latria an soli deo sit exhibenda ibi
dem. **A.** in principio.

Latria adoratione in quibus signif-
deus coletur. primo p̄cepto. ca. viij.
D. circa medium.

Leges humane vtrum imponēt ho-
mini necessitatem in foro conscien-
cie. ix. p̄cep. ca. j. **D.** **E.** p̄ totum.

Leges humane quot mōis esse pos-
sunt iniuste. et quomodo eis sit obe-
diendum ibidem. **E.** p̄ totum.

Leges iniquas statuentes quomodo
peccent et cui pene subiiciuntur de
facto ibidem. **E.** p̄ totum.

Letanie minores quare sint institu-
te. j. p̄ce. ca. xi. **R.** ante finem.

Leuantes de fonte quot esse debēt
et an cognatio transit ad homines
et an leuantes inter se. vij. p̄ce. ca.
iij. **B.** circa finem

Leuantes de fonte qui esse possint
tercio p̄cep. capitulo. iij. **G.** p̄ totū
ca. iij. **B.** in fine

Lex quottuplex sit. primo p̄cepto
capi. j. **G.** p̄ totum. Et quomodo ab
vna prima lege omnes alie descen-
dunt. ibidem. **G.** in fine.

Lex nature quid sit et ad que incli-
nat. ix. p̄ce. ca. j. **E.** circa principium.

Lex nature que sit et quomodo na-
turaliter ad virtutes inclinat ⁊ v̄-
cia respuit. primo p̄cepto. capitulo
primo. **G.** circa medium

Liberum arbitrium quid sit primo
p̄ce. ca. xj. **E**t. in medio.

Liberum arbitrium an necessitetur
per influxum astrozum. j. p̄c. ca. x.
D. ante medium.

Liberum arbitrium an subiacet in-
clinacioni astrozum. j. p̄cepto. cap.
xj. **T**. post medium.

Loca sacra per que ⁊ quomodo vio-
lantur. iij. p̄. ca. xij. **S**. per totum.

Locorum distinctio an sit in infer-
no et qui ad illa perueniunt. x. p̄c.
ca. ij. l. 2. per totum

Locum propinquiore seui mansio-
nem in celo quis habebit deo. x. p̄c.
ca. v. **D**. in prin

Locum ppinquiore humanitati
xpi in celo qui habebūt. x. p̄. ca. v.
D. in medio.

Ludo qui se possunt ad aliquid ob-
ligare. vij. p̄. ca. vij. **D**. ante mediū

Ludo quomodo omnia mādata pos-
sunt transgredi. vij. p̄c. ca. v. post
medium

Ludo. xiiij. peccata possunt contin-
gi. vij. p̄. ca. vij. **V**. in prin.

Ludo acquisita an possint teneri. v.
ij. p̄. ca. vij. **S**. per totum. **Q**. in me.

Ludo perdita an possint repeti. v.
ij. p̄. ca. vij. **T**. per totum

Ludo lucrata ad quos vsus debent
conuerti et per que ibidem. **S**. p̄ to

Ludus quale peccatum sit. vij. p̄c.
cap. vj. **Q**. post principium

Ludus tribus de causis est multuz
detestabilis. vij. p̄c. cap. vj. **V**. per
totum.

Ludus quomodo sit contra carita-
tem. v. p̄cep. cap. xiiij. **D**. in fine

Ludus pro recreacione an et quo-
modo sit licitus. vij. p̄cep. capi. vj.
D. ante medium.

Lusores an obligare se possint ad
sortem veniendam spe lucri. vij. p̄.
cap. vj. **D**. post medium. **Q**. in prin.

Lusorum stulticia per quinqz osten-
ditur ibidem **V**. post medium

Lumen glorie quid sit. x. p̄cep. cap.
xij. **E**. in p̄i.

Lupi quidam hominibus crudeli-
ter sunt in festi. vij. de causis. j. p̄.
ca. xj. **R**. per totum.

Luxuria est abhominabilis propter
eius effectus. vj. p̄. ca. j. **E**. i medio

Luxuriam quomodo totam homis
rationem in omnibus actibus suis
deordinat. vj. p̄. ca. j. f. circa prin.

Luxuria in voluntate hominis du-
plicem deordinacionem inducit ibi-
dem. f. ad finem.

Luxuria quot habet filias. vj. p̄c.
cap. j. f. in principio.

Luxuria an sit vincibilis et proba-
t̄ q̄ sic auctoritate ratione et simili-
ud ine. vj. p̄. ca. j. **L**. **M**. per totum

Luxuria septem modis remediatur
vj. p̄cep. cap. j. **S**. **H**. **I**. l. 2. p̄ totum

Luxurie vicium propter quinqz est
abhominabile. vj. p̄cep. cap. i. **E**
per totum

Luxurie vicium quintupliciter est
nociuum ibidem. **D**. per totum. **E**.
in principio. et quomodo. noceat. f.
circa principium.

Luxurie species et gradus qui sint
vj. p̄cep. cap. ij. **A**. **B**. **C**. **D**. **E**. **f**. **G**
per totum

Luxurie species an singule sint pec-
cata mortalia ibidem **A**. in fine.

Luxuriam fomentantes et nutrien-
tes que sint et an talia sint peccata
mortalia quomodo. ⁊ quomodo nō
vj. p̄. ca. ij. **H**. per totum. **i**. p̄. cap.
iij. **M**. **R**. per totum. **E**t grauitas

illorum secundum que attendantur
vj. p. ca. ij. B. in fine.

Luxuriosus quomodo describitur
vj. p. cep. ca. j. C. in fine.

Mala alteri velle an et
quomodo sit licitum. v.
p. ca. vij. D. post mediū
Maledictiones vitare p
exempla sacre scripture
docemur. v. p. ca. iij. C. per totum.
Maledicens alteri primo se maledi
cit. vj. p. ca. iij. C. in fine.
Maledicere quid sit et an sit pecca
tum mortale. v. p. cep. ca. iij. A. per
totum.
Maledicere sub ratione boni an sit
licitū et quot modis contingat ibi
dem. B. in principio
Maledicere creaturis irrationabili
bus an sit peccatum et quale ibidē
B. circa medium.
Maleficia sacris temporibus quare
fiunt. j. p. ca. xj. A. per totum.
Maleficia per remediacionē an sint
tollenda et quomodo. j. p. cep. capi.
xj. X. per totum.
Malefice an possint lac vaccis au
ferre et quale remedium sit adhibē
dum. j. p. ca. xj. O. per totum.
Malefici vtrum suis maleficijs pos
sint homines veraciter ledere et q
bus modis et quibus rebus. j. p. cep.
cap. xj. V. per totum.
Malefici aliqui quare pre ceteris
dicantur incantantes. j. p. cep. capi.
xj. V. in principio.
Maleficijs suis an demones ledere
possint homines in caritate existen
tes vt eos ad vicia perducerent. j.
p. cep. cap. xj. p. per totum.
Martir sine morte quot modis fie

ri possit. j. p. cep. cap. ij. J. in fine.
Martirio se offerentes quales esse
debeant. j. p. ca. ij. L. in principio
Martirio se offerre absqz speciali
diuino motu incautum est homini
imperfecto. L. post medium.
Martirium quomodo cadit sub pre
cepto. j. p. cep. cap. ij. J. in prin.
Martirium quot erigat vt sit meri
torium aureole. x. p. cep. cap. viij. D
iu principio E. post medium.
Matres quare plus diligunt filios
q̄ patres. iij. p. cap. v. L. post me.
Matrimonialis benedictio ad que
sit utilis. iij. p. ca. vij. E. per totum
Matrimonialis actus in quibus ca
sibus sit veniale peccatum. vj. p. cep.
ca. iij. D. per totum.
Matrimonialis actus in quibus ca
sibus cōmuniter sit mortalis ibidē
E. circa principium.
Matrimonialis actus in quibus ca
sibus sit dubi⁹ an venialis vel mor
talis sit ibidem. E. in principio.
Matrimonialis actus in quibus ca
sibus sit meritorius. et in quibus li
citus tantum. vj. p. c. iij. A. in pri.
Matrimonialis debiti reddicio quo
cadit sub precepto ibidem. A. in me
dio et quomodo non. B. C. per to.
Matrimonialis act⁹ pericicio. an die
dominico sit fienda. iij. p. cep. cap.
ij. L. in fine.
Matrimonium in quo consistit. iij.
p. cep. cap. vij. in principio.
Matrimonium quomodo gtrahen
tes conformat passioni xpi. et quo
modo hoc fiet. iij. p. cep. cap. vij. A
circa medium
Matrimonium contrahentes quas
condiciones obseruare debent vt
consequant⁹ vtilitates matrimoni

iiij. p̄ce. ca. vij. C. D. p̄ totum
Matrimonium causa libidinis solū
tractum an sit verum. ibidem. D
in principio.
Matrimonium an quis gtrahere
tenetur vt dote patrez nutriat. iiij
p̄ce. ca. v. R. p̄ totum
Matrimonium carnale et spiritua:
le quomō adinuicem comparentur
x. p̄. ca. vij. A. B. C. p̄ totum.
Matrimonium contrahentes et cō
summantes an post continentie vo
tum debitum petere possint ⁊ quo
modo. vij. p̄ce. c. iiij. E. ad finem
Matrimonij bona quot et que sint
iiij. p̄ce. ca. vij. B. post prin
Matrimonij effectus et vtilitates
quot et qui sint. iiij. p̄cepto capitu.
vij. A. B. p̄ totum
Medici circa infirmos quomodo a:
gere debent. ix. p̄cepto. capitulo. ij
I. ante medium
Medium virtutis quomodo sit su:
mendum. vij. p̄ce. ca. iiij. I. in prin.
Mendacium in genere quid sit. viij
p̄ce. cap. j. C. in medio et quot in se
inclndat ibidem. B. in prin
Mendatum quinqz decausis est de
testandum vij. p̄. ca. j. l2 p̄ totum
Mendaciuz an potest fieri sine pec
cato. viij. p̄ce. c. j. D. p̄ totum
Mendacium p̄ que fieri potest. ibi:
dem. C. in principium
Mendacium per os quot modis in:
currit. viij. p̄. ca. ij. A. in princi.
Mendacium an propter indelibera
tionez possit excusari vt nō sit mor
tale. viij. p̄ce. ca. ij. f. p̄ totum.
Mendacia iocosa et officiosa an vi
ris perfectis sint mortalia. viij. p̄:
p̄ce. ca. j. I. p̄ totum.
Mendacia iocosa in predicationib⁹

dicere an sit semper peccatum mor:
tale. I. post medium.
Mendaciorum quot sint genera. vi
ij. p̄cepto capitulo primo. E. p̄ totū
et quomodo omnia reducuntur ad
tria. E. in fine.
Mendaciorum generib⁹ quomodo
differēter peccatur et quando mor
taliter. viij. p̄. ca. j. f. G. H. p̄ totuz
Mentiri et mendacium dicere quo:
modo differant ibidem. D. p̄ prin
Mentiri in cōessione an sit semper
mortale. ibidem. I. in fine.
Mercari quomodo et quot de cau:
sis periculosum. vij. p̄ce. capitu. v.
O p̄ totum
Mercatores saluari volentes quo:
modo se habere debeant. ibidem.
P. p̄ totum.
Mercatores. vectores. et artifices
eis in necessitate laborantes an ex:
cusant⁹ a violatione sabbati ⁊ quo
mō nō. iiij. p̄ce. ca. ij. f. G. p̄ totum.
Mercatorum proprietates quis pri
mo inuenit. vij. p̄. ca. v. B. in prin.
Mercenarios damnificantes eo q̄
non statim soluūt an peccent ⁊ quo
modo et an teneantur recompen:
sare damnum. vij. p̄cepto capitu. iiij.
R. p̄ totum.
Meritorium magis an sit deo assen
tire et adherere q̄ cognoscere seu
apprehendere. j. p̄cepto. capitu. ij.
G. circa medium
Meritum ex opere an augeatur p̄
actuale tendentiam in deum. j. p̄
ce. ca. iiij. D. circa medium. x. p̄cep:
ca. v. D. in principio.
Meritum in nostris bonis actibus
ex quatuor augetur. v. p̄ce. capi. ix
C. in fin. D. p̄ totum.
Meritum in nostris bonis actibus

Hic quid extendatur et quomodo
hoc fiet. j. p̄ce. capitulo. iij. **D.** an-
te medium vsq; in finem. vij. p̄ce. ij
D. in fine **E.** in prin.
Meritum qualem actum erigat vij
p̄. ca. ij. **G.** in prin.
Meritum ex datione spiritualis e-
lemosine an maius sit q̄ ex datione
elemosine corporalis. vij. p̄. ca. iij.
S. in principio.
Meritum ex alienis bonis an nobis
accreseat et quot modis. vij. p̄. ca.
vij. **C.** circa principium
Metus quottuplex sit. j. p̄cep. cap.
xxj. **G.** circa medium.
Metus quem effectum habeat ibi-
dem. **H.** in fine.
Metus cadens in constantem virū
quis sit ibidem. **H.** circa medium
Metus cadens in constantem virū
quottuplex sit ibidem. **H.** in prin.
Miracula sanctorum diaboli atq;
anticipi quomodo differenter fiant
j. p̄cep. cap. xj. **L.** in fine
Misericordia dei quanta sit. j. p̄ce.
cap. iij. f. ante medium.
Misericordia quid sit. vij. p̄cep. ca.
ij. **A.** in principio.
Misericordie quid opponatur ibid
in principio.
Missa tota reuerenter et deuote an
a quolibet fidei die dominico ex p̄-
cepto sit audienda. j. p̄cep. cap. vi.
D. post medium per totum. iij. p̄ce.
cap. j. **L.** in principio.
Missa neglectio in die celebri an p̄
aliquod opus equiualens debet sup-
pleri et quomodo. j. p̄ce. ca. v. **G.** ad
finem.
Missa sacrificium quot de causis sit
deo acceptum. vij. p̄cep. cap. ix. **E.**
post principium

Missa sacrificium quot genera ho-
mi num participant. j. p̄cep. cap. vij
H. in fine.
Modestia virtus circa que consistat
j. p̄. ca. xvij. **A.** in prin.
Monetam meliorem eligere et ar-
gentum resoluere vt carius venda-
tur an licitum sit. vij. p̄cep. cap. iij
C. per totum
Monetam malam exponētes sicut
ad eos peruenit an peccent. vij. p̄.
cap. iij. **D.** per totum
Mons venetis an in veritate sit et
quid de eo consensendum sit. j. p̄ce.
ca. xj. **G.** per totum
Mons bernātis an sit et quomodo
per hoc homines illudantur ibidez
H. per totum
Mora sola an de veniali peccato fa-
ciat mortale. ix. p̄. c. iij. f. ante finē
Et q̄ magna mora hoc faciat ibidē
G.
Morientes requirere vt reuelant
statum suum post mortem an liceat
et quibus liceat. j. p̄. ca. xix. **E.** ante
medium
Mortem fugere an liceat in xp̄iana
persecutione et quando et qm non.
j. p̄. ca. xix. **G.** ante finem.
Morosa delectacio an in omni gene-
re peccati sit vitanda et quare. ix. p̄.
ca. iij. **D.** per totum.
Mulier ornata in chorea quomodo
sit sagena diaboli. vij. p̄. ca. iij. **H.** in
fine.
Mulier an elemosinam dare possit.
vij. p̄. ca. iij. **R.** per totum.
Mulier contra expressam viri phi-
sicionem dans elemosinam quomō
peccet. vij. p̄. iij. l. in prin.
Mulieres an preciosis debeant ves-
tiri. j. p̄. ca. xvj. **D.** circa medium.

Mulieres quomō se ornare debeāt ad opiacendum proprijs viris ⁊ vt ne sint alijs causa ruine. j. p̄cep. ca. xviii. **E**. per totum

Mulieres viros non habentes. nec habere volentes nihilominus ornātes se supflue. quando peccent mortaliter vel venialiter. j. p̄c. c. xviii. **A**. circa medium.

Mulieres quare plus reperiantur superficiose q̄ viri. j. p̄cep. cap. xi. **B**. per totum.

Mulieres impregnate quomodo p̄uidere debeant ne homicidium cōmittant. v. p̄. ca. j. f. per totum.

Mulieres pregnantēs vel nutriendes an et quomodo ieiunare tenentur. vj. p̄. ca. viii. **B**. in fine.

Mulierum ornatus qualis esse debeat. j. p̄. ca. xviii. **A**. per totum.

Mulierum religiosarū ornatus q̄n sit mortalis ibidem **B**. in principio

Mulierum amore capti incantati alias pholocapti an necessitentur ad opera mala et an abstinere non valeant et quomodo. j. p̄. ca. xi. **B**. in me

Mulieribus an licitum sit se colorare p̄pter decorem et an membra difformia liceat decorare. j. p̄cep. cap. xviii. **E**. per totum

Mundi pugnatio ante finale iudicium quare fiat et quomodo fiat ⁊ per quid fiat. x. p̄. ca. v. **E**. per totū f. in p̄i. **E**t que loca non purgabuntur. f. ad finem.

Mundi purgatio quo ordine fiat. x. p̄. ca. v. **E**. per totum.

Mutuās alteri pecuniam qua sub certo damno p̄ se egeret an liceat eum exigere idemnitatem suam quā retentis pecunijs p̄p̄ijs evitaret. vii. p̄. cap. vii. **D**. circa medium.

Mutua cio quottuplex sit ⁊ quid sit et vnde dicatur. vii. p̄cep. cap. vii. **B**. circa principium.

Mutuacō in quibus rebus fieri habeat ibidem. f. per totum.

Mutuacio an transferat dominium ibidem. f. ad finem

Mutuū quomodo d̄beat dari. vii. p̄cep. cap. vi. **B**. circa medium. **E**. p̄ totum. **E**t que sit causa q̄ pro mutui datione nihil iuste potest accipi. cap. ibi. **E**. in medio. **D**. in prin.

Mutū dantes quot modis possint peccare ibidem. **O**. in medio.

Mutui datio q̄n cadit sub precepto et q̄n sub consilio. vii. p̄cep. cap. vi. **E**. per totum

Mutuo dato in quibusdam casibus licitum est ultra valorez rei mutuate recipere non pro mutuatōe sed alia de causa. vii. p̄c. ca. vi. **B**. per totum.

Mutuo dato an exigi possint. que pecunia nequunt mēsurari vt fauoz. honoz. beniuolentia. et huiusmodi ibidem. **D**. post principium.

Negligentia quomodo sit viciosa ⁊ q̄n mortale peccatum et q̄n veniale. ix. p̄cep. ca. iij. **A**. per totū

Negligentia et tepeditz etiam venialis quam mala sit ibidem. **B**. per totum.

Negociacio nunc temperis quomodo sit licita. vii. p̄cep. cap. v. **B**. ad fi.

Nomē dei licite assumi potest multis modis. ij. p̄cep. cap. j. **E**. in prin.

Nomen dei quam valde honorifice sit tractandum ibidem. **E**. ad finem.

Nominis dei vana assumptio quot modis fiat ibidem. **E**. post prin.

Non assumes nomen dei tui inuani
de quo nomine hoc intelligatur. ij
pcepto. ca. B. p. totum.

Reue adinuenciones quomodo sint
iudicunde an sint superstitiose vel
non. primo pcepto. capitulo vndeci
mo. D. p. totum.

Reuitatum inuentio quotuplex sit
et que sit licita et que non. primo p
cepto. capitulo. xvj. B. p. totum

Reuitatu inuentio quando sit mor
talis. ibidem. D. p. totum.

Reuitatum inuentio quot generi
bus hominum se magis implicat ibi
dem. C. p. totum

Reuitatum inuentio quot et qui
bus de causis sit valde periculosa.
ibidem. E. p. totum

Obedientia in dubijs an
et quomodo excusat a pec
cato. j. pcepto capitulo.
xxij. E. p. totum

Obedientia quotuplex sit. j. pcep.
capitulo. xxij. C. p. totum. Et inobe
dientia quale peccatum sit. ibidem
I. p. totum.

Obediendum in quibus sit deo et in
quibus hominibus. j. pce. cap. xxij.
B. post principium

Obedire subditus prelato an i om
nibus teneatur. primo pcepto. capi
tulo. xxij. A. in principio.

Obedire clericis in quibus laici te
neantur et econtra. ibidem. B. in fi

Obedire dominis secularib⁹ in qui
bus teneantur subditi et in quibus
non. quarto pcepto. capitulo septi
mo. C. f. per totum

Opuratio quid sit. vij. pcepto. ca
pi. ij. A. in principio.

Oblatio quando sit in pcepto. j. pze

cepto. ca. vij. C. in principio.

Oblatio qualis esse debeat. primo

pce. capitulo. vij. E. in prin

Oblatio quot modis vicietur. ibidem
E. in fine.

Oblatio spiritalis que sit et quomo
do sit offerenda. v. pce. capit. viij.
B. circa principium p. totum

Oblationis quantitas quanta es
se debeat. j. pce. ca. vij. C. in fine

Oblationes non reddentes a quib⁹
et quomodo debeant puniri. ibidem
C. ante finem

Oblationes sine proximi caritate.
an sint deo accepte. v. pcepto. cap.
viiij. B. circa medium

Oblaciones per sacerdotem quomo
do debent dispensari. j. pcepto. capi
tulo. vij. D. in fine.

Oblationibus qui debent uti ibidem
D. in principio.

Obligantium verba quomodo sunt
intelligenda. vide in verba ambi
gua.

Observatio dierum. mensium. et te
porum sit licita. primo pcepto capi
tulo. xi. 99. p. totum

Occasione vel sollicitudine aliquez
ad peccandum inducens ad quid te
neatur. septimo pcepto. capitulo.
vij. Q. p. totum.

Ociari q^o malum sit. vij. pce. capit.
j. I. p. totum

Ocium quot mala faciat. tercō. pce
pto. capitulo. xiiij. E. p. totum. Et
qui sint insistentes ocio vicioso ibi
dem. G. p. p. totum

Occidere cui liceat. v. pcepto. cap.
j. C. in medio

Occidere seipsum quot modis cotin
gat et q^o magnum sit peccatum. v.
pce. ca. j. G. p. totum.

Occidere peccatorem an sit grauius
quam occidere iustum ibidem **R.** in
fine.
Occidens aliquem quez posset eua
dere fugiendo an homicida ibidez
C. in fine.
Occisio quottuplex sit. **v.** p̄cep. ca.
i. **B.** in principio.
Occisio iusta quot requirit obseruā
da ibidem **B.** in principio.
Occisio iniusta quot modis fiat ibi
dem **B.** post medium.
Occisionis mandato quid prohibet
at **B.** in principio.
Occisione mandatum non occides
quindecim modis transgreditur **v.**
p̄cepto capitulo primo. **C. D. E. f.**
G. per totum
Occisiones et alias lesiones iustas
multa fugere nos docet ibidem. **L.**
M. in principio.
Occisor an sit qui in extrema neces
sitate proximo non subuenit ibidez
E. in medio.
Oculi beatorum quomodo premia
buntur vide in visio.
Odiri deus vtrum ab aliquo possit
v. p̄. cap. **vj.** **C.** per totum.
Odire deum quid sit et quomodo
sit grauissimum peccatum primo p̄.
capitulo quarto. **L.** per totum quin
to p̄cepto cap. **vj.** **D.** per totum.
Odire quid possumus et debeamus
v. p̄cep. cap. **vj.** **E.** per totum.
Odium in damnatis quomodo erit
v. p̄cep. cap. **ij.** **B.** per totum.
Offensio proximi quomodo fiet et
quomodo recompensetur quere in
fractis offensio
Olfactus in patria quomodo perf
cietur et quibus in gaudio premia
bitur. **v.** p̄cep. cap. **vj.** **f.** per totum

Omen quid sit et an ip̄o possint fue
tua cognosci. **j.** p̄. ca. **xj.** **vij.** p̄ totū
Opera misericordie quot sint **vij.** p̄
cap. **ij.** **A.** circa medium.
Opera seruilia quibz soluit sabbā
tū que sint **ij.** **c.** **j.** **Y.** **lz.** per totum.
Opera exteriora quo ab interiori
bus originari et regulari debent. **v.**
p̄cep. ca. **vij.** **B.** ante medium
Opera misericordie tempore neces
satis tam inimicis q̄ amicis sub ob
lizacione sunt impendenda. **v.** p̄ce.
cap. **ij.** **B.** per totum.
Opera bona viuoz p̄ que r̄ quo de
scendant ad defunctos in purgato
rium. **vij.** p̄. ca. **ix.** **G.** circa principū
Operis seruilis necessitas quot mo
dis fiat r̄ quo a peccato excuset. **ij.**
p̄cep. ca. **ij.** **C. D. E. f.** per totum
Opus virtuosum quot mereat et
econuerso de malo. **v.** p̄cep. cap. **iiij.**
B. circa medium.
Opus satil factorium quot debeat
habere condiciones. **ij.** p̄cep. capi.
x. **C. D.** per totum.
Opus manuale vt sit licitum quot
requirat condiciones vide in artifi
cis.
Opus bonum duo in se continet scz
meritum et satil factio. **vij.** p̄ce.
ca. **ix.** **E.** post medium.
Oratio quid sit. **ij.** p̄cep. ca. **xij.** **C.**
post principū. et vnde efficacā ha
beat. ibidem **E.** circa finem
Oratio q̄n et quibus est in p̄cepto
j. p̄cep. cap. **ij.** **C. D.** per totum.
Oratio in ecclesia an sit vtilior. et
fructuosior q̄ extra et quot de cau
sis. **ij.** p̄cep. cap. **xij.** **E.** per totum.
Oracō dominica quo contineat sep
tem a quolibet fidei sperāda r̄ pe
tenda. **j.** p̄ce. ca. **ij.** **B.** post principū

p totum.

Oratio sup infirmum p sacerdotes
vel alium pbare vite an licite pos
sit fundi. j. p. ca. xj. h. i. fine.

Oracō quibus animalib⁹ pfit. vij.
pcep. capitu. viij. A. C. circa mediū

Oracōis specialia loca quare sint i-
uenta. iij. p. ca. xij. C. per totum

Orans deū nec animam suā pparās
dimittendo primum vel ad deuotio-
tionem se non disponens an inerea-
tur exaudiri deo. j. p. c. xix. h. cir. m

Oracionē dominicam et symbolum
apostolorū discere negligentes quō
peccēt gtra primum pceptum. j. p.
cap. iij. B. in fine

Orare quilibet fidelis an p sequen-
tibus teneatur. 7 quō. v. p. cap. viij
T. per totum.

Orare quilibet fidelis p platis ec-
clesie an teneat⁹ iij. p. c. vj. c. i. pri

Orare p dñctis an sit melius q̄
vni. vij. pce. ca. viij. E. per totū.

Orare publice an liceat p his qui
subitanee mortui sunt. vij. p. c. viij
C. ante medium

Orare an liceat p his qui i maifes-
tis peccatis decesserunt. vij. p. ca.
vij. C. i. prin.

Orare p sanctis an licitum sit. ibid
A. in fine.

Ordo recte tendentie i deum i opa-
cōibus humanis ad vitam eternam
pmerendam quis sit. j. pce. cap. iij.
O. per totum.

Ordo in dilectiōe seruandus quis
sit. iij. p. ca. ij. C. post principium.

Ordo seruandus in emissionē voti
quis sit. ij. pce. ca. v. C. in prin.

Ordines ecclesie quot sint. iij. pce.
ca. v. B. in medio. et quis sit excel-
lencior. ibidem.

Originale peccatū quid sit. ix. pce.
c. ij. D. in prin. et quō spoliavit ho

minē omnibus virtutib⁹ et gracijs
ibidem. D. post medium

Oscientia irracōnalis q̄
magna sit. v. pce. ca. iij.
B. circa medium.

Pastra quō sint seruāda.
vij. p. ca. vj. J. post medium

Parentes sacerdotum an fiant par-
ticipes bonorum operum p eos fa-
ctorum specialiori mō q̄ alij. iij. p.
ce. ca. v. D. post medium

Parentes honorare docemur ex se-
ptem rationibus. iij. p. ca. v. B. E
D. E. f. B. p totum.

Parentes quomō 7 in quo sunt ho-
norandi. ibidem. h. p totum.

Parentes vota filiorū suoz an si-
ne peccato et quando possint reuo-
care. iij. pce. ca. v. L. circa medium.

Parentes quot modis inhonorent⁹
iij. pce. ca. v. M. p totum.

Parentibus filij an ad omnia obe-
dire teneantur. iij. p. c. v. N. p to

Parentibus inuitis an filius religi-
onem poterit intrare. iij. pcep. ca.
v. Q. p totum.

Parentibus votum filiorum irritā-
tibus an liceat fili⁹ obedire. iij. p.
ce. ca. v. L. p totum.

Pater quare dicat⁹ deus. j. p. c. iij.
B. post principiu.

Pater spūalis quis sit. iij. p. ca. vj.
A. in principio.

Pater an sit magis diligend⁹ ma-
tre. iij. p. ca. v. J. l2. per totum

Pater carnalis an patri spūali sit
pl⁹ diligend⁹. iij. p. ca. iij. G. i me.

Pater an possit gpellere filium ad
matrimoniu gtrahendum. iij. pce.
capi. v. P. per totum

Patres quos honorare debemus
quottuplices sint. iij. p. ca. v. A. p
totum.

Paterfamilias in quot tenet⁹ subdi

tis puidere. v. p. ca. j. l. in fine.
Parrini quot tenem^r filijs ex fonte susceptis. j. p. ca. ij. L. in principio.
Passio dñi hiesu quo iram opescat. v. p. ca. iiii. E. in principio.
Paup^rtas que est et q̄ magna ⁊ qñ excuset a ieiunio. vj. p. cep. ca. viij. C. per totum.
Peccas g^ra vnū p̄ceptum omniuz sit reus quo hoc intelligat^r. j. p. ce. capi. j. C. post medium.
Peccans in die festiuo mortaliter vno p̄cepto dupliciter mortaliter peccat. iij. p. ca. j. H. in principio.
Peccare ex ignorantia quo sit grauissimum. ix. p. ca. iij. B. in medio.
Peccata dimissa quo redire intelligantur. ix. p. ca. ij. G. in fine.
Peccata in homine quo generent^r. ix. p. cep. capi. iiii. f. per totum.
Peccata quo et ppter que sunt turpia et erubescibilia. j. p. c. xxi. C. B. per totum.
Peccata clamantia in celum quot ⁊ que sint. v. p. ca. j. M. per totum.
Peccata aliena quot et q̄ sint. viij. p. ca. vij. B. C. circa principium.
Peccata iniquoz an sint semp euel lada. ⁊ an aliquibus causis sint tolleranda. v. p. ca. xiiij. H. O. p. totum.
Peccata a verbor^z ex intencōe dicentis sunt iudicada. v. p. ca. x. C. i. pri.
Peccata venialia multa an faciunt vnum mortale. x. p. ca. j. C. in medio.
Peccata penitum deū vlcisci i filijs vsqz ad quartā generacōem quo intelligat^r. j. p. ca. iiii. A. in medio.
Peccati detestacio quid sit. iij. p. ca. viij. C. circa principium.
Peccati malicia et magnitudo penes q̄ attendat^r. ix. p. c. ij. E. an me.
Peccati gradus qui et quot sint vide in gradus.
Peccatoris meditacō qualis esse de

beat. vj. p. ca. iij. D. circa medium.
Peccatores an deus exaudiat. viij. p. ca. ix. G. post medium.
Peccatores an sint diligendi. iiii. p. capitulo iij. J. per totum.
Peccatores an se odiant. v. p. cap. vj. f. Et vtz se diligant. ibidem.
Peccatoz reliquie que sint. iij. p. ce. capi. vj. A. circa medium.
Pctm mortale ad q̄ et ad quot mala obliget. j. p. ca. iij. B. circa finem.
Peccatū duodecim mala opatur in hoīe. ix. p. ca. ij. f. G. H. J. p. totū.
Peccatū mortale ex noue causis iuste eternaliter punit^r. x. p. cep. cap. j. C. per totum.
Peccatū in quo ḡsistat. j. p. ca. xvij. C. in fine.
Peccatum cordis ⁊ opis quo differat et qñ sit vnum peccatum et qñ duo. ix. p. ca. iij. B. in principio.
Peccatū p̄prium an quis teneatur manifestare. j. p. ca. xv. E. circa medium. H. post principium.
Peccatū quot modis dicatur occultum. v. p. ca. xij. f. post medium.
Peccatū mortale quot modis dicatur. vj. p. ca. ij. H. circa medium.
Pctm veniale an p mora fit mortale. vide in mora.
Pctm veniale possit fieri mortale. x. p. ca. j. C. p. totum. Et quot modis ibidem in fine.
Pctm veniale. vndecim mala ifert. x. p. ca. j. B. per totum.
Peccatū g^ra naturam quid sit et quot sint ei⁹ modi et gradus ⁊ quo de ipo sit p̄dicandum. vj. p. ce. ca. ij. G. in principio.
Peccatū g^ra naturam inter pct̄ a carnis tribus de causis est grauissimum. ibidem. G. post medium.
Peccatū omne super omnia fugere debet omnis rationalis creatura ix.

P. ca. ij. **E**. in principio.

Pena vtencium supsticionibus que sit hm leges. j. p. ca. ix. **H**. p. prin.

Pena legalis faciencium tempestates que sit. j. p. ca. xj. pp. in fine.

Pena damnatoꝝ vide in damnatoꝝ rum pena.

Penarū infirmi gſideracio an plus moueat ad dimittendū peccata q̄ gſideracō gaudioꝝ celestium. x. p. ca. iij. **D**. per totum.

Penas iſligere qui possint ⁊ quō di uerſimode. v. p. ca. j. lz. per totum.

Penitencia quid sit iij. p. ca. viij. **L**. circa principium.

Penitencia quot habeat ptes. iij. p. ca. viij. in principio.

Penitentia sex de causz nō est pcrastinanda j. p. ca. iij. **G**. post mediuꝝ ca. xx. **H**. p. totum iij. p. ca. xj. **D**. **E**. f. per totum.

Penitentia sera quomō sit periculosa. iij. p. ca. xj. **D**. **G**. per totum

Penitētia vera quō debeat esse circumstancionata. iij. p. ca. xj. e i pri

Penitentia quō sit iniungēda iij. p. ca. x. **H**. circa mediū **G**. p. totum.

Penitētia hm canones imponenda q̄ sit ip̄s vtentibꝝ supsticionibus j. p. ca. ix. **H**. circa medium

Percussiones vulneracōes mutilaciones phibentꝝ v. p. ca. j. **H**. **J**. p. to
Perfectus in dei dilectiōe quō possit toti terre pdesse j. p. ca. iij. **A**. in fine.

Peregrini an tenentur ieiunare ⁊ quo vj. p. ca. viij. **D**. circa pncipiū vsqz ad finem

Periuriū quid sit ij. p. ca. ij. **A**. p. to
Periuriū quot modis gmittatꝝ ij. p. ca. ij. **C**. **D**. **E**. **F**. **G**. per totum

Periurium pprium semp est pctm mortale ij. p. ca. ij. **H**. in fine.

Periurium q̄ graue pctm sit ⁊ ex

quot ggnoscitꝝ ij. p. ca. ij. **H**. p. totū

Periuriū an possit excusari ppter indeliberaciōem q̄ non sit mortale viij. p. capitulo iij. f. p. totum

Periuriū quatuor de causis est multū detestabile ij. p. ca. ij. **J**. p. totū.

Periurus quis sit pprie ij. p. ca. ij. **H**. in principio.

Periuri penitētia que sit ij. p. ca. ij. **H**. ad finem.

Periurare ali quē scienter pmittēs quō penitere dbeat ij. p. ca. iij. e cir.

Periurus quō sit infamis ⁊ nō pōt testificare ij. p. ca. ij. **H**. in fine

Periurādi gſuetudo quō sit remediandā ij. p. ca. ij. lz. p. totum

Perplexione stante quō sit euitandum pctm viij. p. ca. ij. **G**. per totū

Phisonomie iudicio an de moribus hoim possit iudicari. j. p. ca. xj. zz. post prin.

Et a quibus sumatꝝ iudicium giecturacōis ⁊ quō sit iudicandum ibidem.

Phisonomie iudicium ex tribus red datur falsum. zz. ad finem.

Piarum mencium ē ibi agnoscere culpam vbi culpa nō est quō hoc dbeat intelligi. j. p. ca. v. f. in ter. re

Pollucio quottuplex sit ⁊ q̄ impedit at sumpciōem eulzaristie ⁊ que non et quō iij. p. ca. xij. **H**. p. totum.

Potentie aīe quō et per que in patria pficientur. j. p. ca. iij. **H**. cir. me

Potus temperanciā quinqz exempla nobis suadet vj. p. ca. vj. **H**. p. to

Potus excessus quō plus noceat q̄ excessus cibi vj. p. ca. vj. **A**. cir. me.

Preceptoꝝ dei sciēcia q̄ summe sit homi necessaria ix. p. ca. j. **C**. cir. me.

Preceptoꝝ obseruācia q̄ stricte a deo sit mandata. j. p. ca. j. **A**. p. totū

Preceptoꝝ obseruatores quottuplex sequatꝝ utilitas. j. p. ca. j. **C**. p. totum.

Preceptorum transgressores quot mala sequantur ibidem. D. p. totum.

Precepta quot de causis sint diligenter seruanda. j. p. ca. j. B. p. totum vsqz. E.

Precepta quomodo secundum dictamen recte rationis naturalis sint homini data, et ideo naturaliter inclinatur ad eorum implectorem ibidem. B. in fi. E. circa me.

Precepta quomodo perfectissime ordinant hominem ad deum ad proximum et ad seipsum. j. p. ca. j. B. p. totum.

Et ibidem colligitur ratio quare sunt decem precepta

Precepta ex quot alleuiantur. j. p. ca. j. E. p. totum

Precepta quoruplicita sint, et quomodo diuersimode ligent. j. p. ca. j. I. circa medium

Precepta iuris positivi quantum se extendant. iij. p. ca. ix. O. in me

Precepta ecclesie quomodo ligent. ix. p. ca. j. E. in fine

Precepta prime tabule an possint dispensatiue laxari. ij. p. ca. ij. h. i. me

Preceptum de parentum honoratione quare additur premij promissio. iij. p. ca. v. O. p. totum.

Precepto non mechaberis que prohibentur. vij. p. ca. j. B. in prin

Precepto non furtum facies que prohibeantur. vij. p. ca. j. in prin.

Precepto quinto que prohibeantur. v. p. ca. j. B. I. p. totum.

Precepto octauo quid prohibeatur. viij. p. ca. j. A. p. totum.

Precepto nono que prohibeantur. ix. p. ca. iij. A. in principio. B. post medium et ad que extendatur prohibicio. L. M. R. p. totum.

Precepto decimo quid prohibeatur. x. p. ca. j. A. in fine. B. p. totum. Et quare hoc preceptum ponatur ibidem.

Preceptis ecclesie quomodo sit obedi-

endum. vij. p. ca. vij. D. circa me

Preceptum primum ponitur literaliter. j. p. ca. j. l. in principio. Et quare quot in eo reperiuntur.

Preceptum secundum pro parationem animi quid sit. j. p. ca. ij. I. circa prin

Preceptum de honoratione parentum quot modis transgrediat. iij. p. ca. v. R. p. totum

Preceptum non furtum facies. xij. modis transgredi potest. vij. p. ca. iij. D. p. totum vsqz. Q.

Predicatores quomodo se habere debeant ne scandalizent. v. p. ca. xij. R. p. totum.

Prelati qui et quot sint. iij. p. ca. ix. L. in medium

Prelati a subditis an possint accusari vide accusare.

Prelati subditos iniuste ledentes, aut corrigendo offendentes an veniam ab eis petere teneantur et recollectionem. v. p. ca. viij. P. p. totum

Prelati ecclesie in quibus sint honorandi et quomodo. iij. p. ca. vj. C. D. E. p. totum. iij. p. ca. vj. E. in fine

Prelati ecclesie quomodo dehonozantur. iij. p. ca. vj. f. p. totum

Prelatorum status quomodo licite et moderate debet esse honestus. vij. p. ca. iij. B. circa medium.

Prelatis ecclesie quare sit obedientium. iij. p. ca. vj. A. p. totum.

Prelatis ecclesie in quibus tenentur laici obedire. iij. p. ca. vj. B. p. totum

Premium quottuplex erit in patria. j. p. ca. iij. D. ad finem.

Presumpcio quottuplex sit. j. p. ca. xvj. A. per totum

Presumpcio quare sit peccatum et quando peccatum in spiritu sancto et quando non. j. p. ca. iij. f. p. totum

Prestigiū quid sit. j. p. ca. xj. e. i. me-

Prestigiū in genere quot modis fit
at ibidem **D** p totū
Priniceps subditis quot puidere te
netur **j. p. ca. j. h** in principio.
Priniceps quō debeat esse habend⁹
in gloria et pl⁹ ceteris fidem altru-
ere **j. p. ca. ij. s** in medio
Prinicipi i quot tenent⁹ subditi obe-
dire **j. p. ca. j. h** ante medium.
Proficere quid sit **j. p. ca. xx. h. i. fi.**
Promittēs tpalia ex metu cadente
in gstantem virū an teneat⁹ solvere
j. p. ca. xxi. j. p totum.
Promittens aliquid facere qd̄ intē-
dit et tñ non facit an menciāt⁹ **viiij. p. ca. ij. a.** in prin.
Propositū bonum an aliquñ obliget
et quō **ij. p. ca. v. n.** p totum.
Proximus n̄ quis sit et quot sint
nobis pximi **iiii. p. ca. ij. s** p totū.
Pueri an in cunabilis ope demonū
possint pmutari **j. p. ca. xj. q.** p to-
Pueri quotēnis eularistiam p̄cipe-
re possint **iiii. p. ca. xij. s** in fine.
Pueri iurare in iudicio quare nō ad-
mittunt⁹ **ij. p. ca. j. h** circa medium
Pueris post baptismum moriētib⁹
an debeat⁹ fructus **ij. p. ca. x. f. p** to-
Puerpere quare pl⁹ ceteris psonis
infirmis mirabilib⁹ appariciōibus ⁊
fantalsijs verari vident⁹ **j. p. ca. xj. ff** per totum.
Purgatoriū an sit et quō ostenda⁹
scriptura philosophia et exemplis
vij. p. ca. viij. f. circa p̄ncipiū
Purgatoriū quōtrplex sit ibidem
S in principio
Purgatoriū an vnā aiāz cicius pur-
get altera. et vñ hoc sit **j. p. ca. viij. lz** per totum.
Purgatoriij pena quā magna sit et
quōtrplex sit ibidem **S** post prin-
vsqz ad finem **J** circa medium
Purgatoriij ignis quōtrplex sit et

quomō differenter purget **vij. p. ca. viij. J** ad finem.

Raciōis humāe quot sint
actus **vij. p. ca. j. f. ci. me**
Racionis actus quō luxu-
riam deordināt⁹ et puer-
tunt⁹ ibidem.

Rancorosi et iram dimittere nolen-
tes q̄ mali sint et cui assimilent⁹ **v. p. ca. ix. E** in principio

Rancor quō sit p̄ctm̄ ⁊ quō p mul-
ta docemur rancorē expellere ibidē
E p totum.

Rapina quō sit mortale p̄ctm̄ **vij. p. ca. iiii. s** in principio.

Raptor vltra restitucionē rei abla-
te an teneat⁹ recōpensare damnum
quod iuste intulit **vij. p. ca. iiii. L. i**
principi.

Recidiuacio in p̄ctā quō remediāt⁹
iiij. p. ca. xj. A. B. C p totum

Recōciliacō pximo vel fratri fiēda
q̄re in frater

Reditus cū ocio habere an liceat
iiij. p. ca. xiiij. C in fine

Regula ⁊ directoriū oim humanoꝝ
actuū que sit **j. p. ca. iiii. s** post me-
vide in ordo rectus.

Regula ad ḡnoscedū qñ quis mor-
taliter peccat ḡtra dilectionē px-
imi **iiii. p. ca. ij. g. h** p totum.

Regula vna ad ḡnoscedum p̄ctā
mortalia a venialibus **j. p. ca. xiiij. s**
per totum.

Regula vna p tempācia seruanda
vj. p. ca. v. s in principio.

Regule doctoz ad ḡnoscedū pec-
cata mortalia a venialibus **j. p. ca. v. s**
per totum **E** p totum **f** p totū.

Regule doctoz dirigentes animuz
fluctuantē in viam regiam ad man-
datoꝝ dei obseruanciā et sunt in nu-
mero **xiiij. j. p. ca. v. f.** post principiū

Regule quibus mensurari dñt opa

hōis ne superbiat sunt iij. j. p. capi.
xij. C. per totum

Religio quid sit j. pcepto c. xj. dd

Religiōis igressū impediēs an pec-
cet et quid teneat^r facere vij. p. ca.
vij. r. p totum

Religionū ilititūcō q̄ fuit cā j. p. ca.
v. f. circa me. in septima regula ad
finem

Religiosi quō famā bonaz gserua-
re debeāt v. p. ca. xij. b. post mediū.

Religiosi grā regule ⁊ religionis
elemofinas capiētes ⁊ tñ s̄m regu-
lam nō viuētes sed gtra deū ⁊ re-
gulā quō peccent vij. p. ca. iij. r. p^o
medium

Religiosus habitū religiōis ptant
⁊ a statu pfectionis deficiens an sit
ipocrita. j. p. ca. xv. b. p totum idem
de clerico quocunqz

Religiosus an tenea^r plato suo in
omib^o obedire j. p. ca. xxi. C. p totū

Religiosus an teneat^r obedire pla-
to i his que sunt gtra regulā ibidez
d. per totum.

Reliquie sanctorū quō et qu ot de
causis debent venerari j. p. ca. viij.
C. per totum.

Remedia gtra supbiā ⁊ inanē glo-
riam. j. p. ca. xiiij. l. per totum

Remedia gtra recidiuā peccati vi-
de in recidiuacio

Remedia vij. viciōz capitalium vi-
de in dictionibus viciōrum

Restitucō cui debeat fieri vij. p.
ca. vij. C. p totum Et p cuius man^o
fieri debeat ibidem f. per totum.

Restitucō qñ fieri debeat ibidem
G. per totum.

Restitucō de quo fieri debeat vij
p. ca. vij. C. per totum

Restitucō rei ablate in quib^o ca-
sibus possit differri vij. p. ca. vij. G.
ante mediū h. per totum

Restitucō in bonis corpis quō sit
fienda vij. p. ca. vij. J. p totum.
Restitucō in mutilaciōibus ⁊ alijs
lesionibus quō sit faciēda ibidem l.
per totum.

Restitucō in bonis aie ablati scz
morib^o quomō sit fienda vij. p. ca.
vij. p q r per totum

Restitucō bone fame in parte vel
in toto ablate quō sit fienda vij. p.
ca. vij. L. M. R. O. per totum.

Restitucō quomō ⁊ qualis gtri-
cionem pcedere debeat vij. ca. vij. a
in principio.

Restituere qui tenent^r ibidez B p
totum.

Restituere debēs ⁊ nō habēs quid
facere debeat p salute sua gseruan-
da vij. p. ca. vij. B. in me

Restituere famam an teneat^r qui
nō certe nec publice sed incaute ⁊ in
discrete murmurante dicit de ali-
quo audiuisse crimē quod gmisisset
vij. p. ca. vij. M. per totum

Restituere quid teneatur qui ali-
quē a religione traxerit ibidem J.
per totum.

Reuerencia dei exterior in quibus
cōsistit j. p. ca. vij. in principio

Reuerenciam deo aufert qui eu-
laristiā idigne māducat j. p. ca. vj. e

Ridere an sit peccatum ⁊ quottu-
plex sit v. p. ca. xiiij. G. p totum.

Abbatī pceptū transgre-
dientes q̄ grauiter pec-
cent et quot de causis iij
p. ca. j. f. p totum

Sabbatī pceptū quot modis viole^r
iij. p. ca. j. G. H. I. L. M. p totum

Sabbatī pceptū quō p mortale pec-
catū viole^r iij. p. ca. j. G. circa me.
Sabbatī dies quot de causis sit be-
ate virgini in spēalem honorem de-
putata. iij. pcep. ca. j. D. p totū.

Sabbatū in antiqua lege an fuit
strictius mandatū q̄ nunc dies do-
minicus. iij. p̄ce. ca. j. l. post princ.
Sabbatum quot modis sanctifice-
tur. iij. p̄. ca. ij. a p̄ totum.

Sabbatum violant qui absq̄ legi-
tima causa missam audire negligūt
iij. p̄. ca. j. l. in prin. Idē de sermōe
audiendo ibidē. M. cū sequētibz.
Sabbatum soluendi necessitatis tē-
pore quis p̄t dare licentiam. iij. p̄
cepto ca. ij. h. p̄ totum.

Sacerdos septē de causis est mul-
tu honorandus. p̄. iij. ca. v. A. B. C.
D. p̄ totum.

Sacerdos vtilissimus est ecclesie.
iij. p̄ce. ca. v. C. in medio

Sacerdos siue bonus siue malus
maximo honore est tenendus. ibidē
D. post prin.

Sacerdos in pane et aqua ieiunās
et illo die celebrans an vini abluci-
onem sumere debeat. ij. p̄cep. ca. v.
V. p̄ totum.

Sacerdotis officium cui assimilet̄
et in quibus ibidē. iij. p̄. ca. v. D.
circa principium.

Sacerdotes raro celebrantes aut
indigne q̄ grauit̄ peccent. ibidē
D. ante mediu.

Sacerdotes occasionaliter ad pec-
candum inducēt̄ q̄ grauit̄ pec-
cent ibidē. D. in medio.

Sacerdotibus detrahentes q̄ gra-
uiter peccent ibidē. D. post me.

Sacerdos leprosus an celebrare pos-
sit et quō. iij. p̄. ca. xii. h. ante fi.
Sacra scriptura quomō legi debe-
at. j. p̄ce. ca. v. f. circa me. in. vij. re-
gula secundo membro in fine

Sacramenta ecclesie quare sunt se-
ptem. iij. p̄ce. ca. iij. h. p̄ totum.

Sacramenta vnde habeāt efficaci-
am ibidē. C. p̄ totum.

Sacramenta quare sint instituta.
iij. p̄cep. ca. iij. A. p̄ totum

Sacramentoz veneracō. iij. man-
dato p̄cipit. iij. p̄. c. iij. in prin.

Sacramentoz susceptio q̄ vtilis
sit. iij. p̄ce. ca. iij. C. in fine.

Sacramentis ecclesie malefici sua
instrumenta quare tangi p̄mittant
j. p̄cep. ca. xj. 3. p̄ totum

Sacrificiū deo offerendū quō lex
nature dicitur. j. p̄ce. vij. h. p̄ totū

Et quottuplex sacrificium sit ibidē
h. Et quomō sacrificium misse sit

dignius alijs ibidē.
Sacrificium altaris ex quibus cau-
sis fit deo acceptum. vij. p̄cep. ca.
ix. C. post prin.

Sacrificium altaris quomō super
omnia valet p̄ satifaciendo p̄ aīa
b^o in purgatorio. vij. p̄. c. ix. e. i. p̄i

Sacrificiū altaris quantum tollat
de pena ibidē. C. post medium

Sacrificiū altaris quāte efficacie
sit ibidē. f. p̄ totum

Sacrilegium quid sit et qui hoc cō-
mittant. vj. ca. ij. f. in prin.

Sacrilegiū quomō graue et gran-
de peccatū sit p̄pter quinqz. vj. p̄.
ca. ij. f. in medio

Sanacio animaz a deo quottuplex sit
iij. p̄ce. ca. A. circa princi.

Sancti quibus reuerentijs sint ho-
norandi. j. p̄ce. ca. vj. C. in prin. ca.
vii. h. post mediu. In quibus sig-
nis honorent̄ dulcia veneratione. j.
p̄ce. ca. viij. D. in fi.

Sancti nō canonisati an possint ve-
nerari. j. p̄ce. ca. vj. C. in me.

Satif factio p̄ peccatis quare et
quō debet fieri. iij. p̄. c. x. A. p̄ to.

Satif factio de quibz rebus et pei-
bus hoīs fieri debeat ibidē. C. p̄ to.

Satif factio p̄ que opera fieri pos-
sit. ibidē. f. C. p̄ totuz

Satisfactio quāto tpe ⁊ p quot o-
pa fieri possit. iij. p. c. x. B. p totū.

Satisfactio p que opa magis fieri
possit. iij. pcep. ca. xj. M. p totum.

Satisfactio p aiab⁹ in pugadorio
p quot ⁊ que fieri possit. vij. pcep.
ca. ix. a. b. c. d. e. p totū et pfectum
maiozem capiant s^m maiozem cari
tatem. ibidem. E. in fine

Satisfactio primo de iniuria sibi
illata p que fieri possit. v. p. c. viij.
B. p totum.

Satisfacere p se in vita quare me
lius sit q̄ per alium post mortem.
vij. pcep. ca. ix. B. in princip.

Satisfacere an quis facere possit
qui est in peccato mortali ḡstitut⁹
iij. pcep. ca. x. B. p totum

Satisfacere viuus p viuo pctōre
an possit ⁊ quot mōis. iij. p. c. xj. B.
p to. L. in me. et q̄ nō possit. J. p.

Satisfacere p alio volens quomō
debeat esse dispositus. iij. pcep. ca.
xj. L. p totum.

Satisfaciens p alio an sibi merea
tur. iij. pcep. ca. x. l. p totum

Satisfactoriū opus quale esse de
beat vide in opus satisfactoriū.

Scandalū quid sit. v. pcep. c. xij. A.
in principi. et quot modis possit quis
scandalizari ibidem.

Scandalū quottuplex sit. v. pcep.
ca. xij. C. circa principium.

Scandalum an sit generale vel spe
ciale pctm. v. p. ca. xij. E. p totum

Scandalū qm̄ sit pctm mortale et
qm̄ veniale et qm̄ nō. v. pcep. ca. xij.
D. E. f. G. p totū

Scandalū in fama primorū quō sit
cauendū. vij. p. ca. vij. M. circa me

Scandalū ne oriat^r vix bona sint
dimittenda. v. pcep. ca. xij. B. J. l. 2
L. M. p totū

Scandalum in quot generibus ho

minū oriri possit ibidem. B. in me.

Scandali pctm q̄ detestabile sit.
v. pcep. ca. xij. B. in prin.

Scandali suspicio quomō faciliter
nō sit habēda ibidem. L. in prin.

Scandalisantis quot sint pene. v.
pcep. ca. xij. B. ante mediū. De scan
dalo vitando dantur quatuor regu
le. v. pcep. ca. xij. P. p totum

Scientia acquisita qualē mercedē
hēbit in gloria. j. p. c. iij. E. in prin

Scire quilibet que tenet^r. ix. p. c. j.
E. in principi. B. J. p totum cap. ij.

A. in principio

Scrupulus quid sit. j. pcep. ca. v. f.
post medium in octaua regula. Et
qui scrupuli sint abiiciendi et quō
ibidem in xij. regula

Secretum quottuplex sit cē. vide in
hūllum

Sensus homis quō in patria p̄mia
būtur. x. pcep. c. vj. A. p to. Et quō
fiet sensatio p sensus i patria ibidē
B. et quottuplex sit sentire ibidem.

Sensus homis quō ab hūitate xpi
tanq̄ a iocūdissimo obiecto facia
būtur. x. p. ca. x. f. p totum. G. post
principiū p totum

Sensibiliū maximū delectacōz que
et quot causabunt in patria. x. pcep.
ca. x. B. p totum

Serpētes p diuinū verbū an lice
at arcere. j. pcep. ca. xj. G. in fi.

Seruire deo ppter vitam eternam
an licitū sit ⁊ nō ppterea eum dili
gere sed ppter se. j. pcep. ca. iij. O.
p totum. vide in diligere.

Seruile opus die dñico factum an
excusari possit aliq̄n et p que. iij. p.
cap. ij. E. J. l. 2. p totum

Seruile opus ex necessitate fieri
quot modis cōtingit. et quomō et
qm̄ excusat a violacōne sabbati. iij.
pcep. ca. ij. D. E. f. p totum

Seruire opus die festiuo factum
an pietas et modicitas excusent. iij
pce. ca. ij. J. l. p totum
Seruitus quotuplex sit. iij. pce. ca.
j. J. l. p totum

Seruitus que deo fit quō in nr̄am
cedet vtilitatem. j. p. c. vij. l. in me
Sigillum secreti ⁊ gressiōis an sp̄
ligat et quō. vij. p. ca. iij. B. C. p to
Sigilla hominē ab tacendū artan-
cia quot sint. iij. p. ca. ix. M. p totū

Signum aliquod a deo peti an sit
licitū. j. p. c. xix. D. in prin.

Signū magne fidei quod sit. j. pce.
ca. ij. G. post medium

Signum reparationis quod sit. vi
de in supbia.

Signa exteriora in verbis gestis ⁊
factis cui debeant correspondere. j
pce. ca. xv. C. circa prin. de hoc vi-
de in vestis.

Simulatio quid sit. j. pce. c. xv. B.
circa prin.

Simulatio quotuplex sit. et q̄ mor-
talis. et que nō. viij. pce. ca. ij. G.
post prin. p totum

Simulatio quare sit p̄ctm. j. p. ca.
xv. C. in pri. et q̄ sit p̄ctm. d. ad fi.

Simulacō aliqua an sit licita. j. p.
ca. xv. J. p totum.

Simulatio et ipocrisis quō diffe-
rāt. viij. p. c. ij. B. in prin.

Similata equitas quō sit duplex ⁊
iquitas. j. pce. ca. xv. C. in fi.

Sobrietas quid sit. vj. pce. ca. vj.
C. in principio.

Societas bona quō sit ⁊ q̄ sit que
renda. j. pcep. ca. xx. O. in medio

Societas mala q̄ periculosa sit et
quō societas popularis fuit brō pe-
tro occasio dñm negandi. j. pce. ca. j
f. ante finem

Sol et luna quō stabunt post diem
iudicij. x. pce. ca. v. H. post me.

Somnia an et quō sint signa fu tu-
ror. j. pcep. ca. x. C. p totum.

Somnion q̄ diuerse sint cause. j. p.
ca. x. B. in prin. et quō caute h̄m ea
possit iudicari ibidem ad fi.

Sorte vti quid sit. j. p. c. x. C. p to
Sortibus licite vti in quot casibus
gtingat. j. p. ca. ix. H. p totum

Sortib⁹ male vti in quot casibus
gtingat ibidem. f. in prin.

Species rex an possint pmutari. j.
pcep. ca. xj. M. in principio

Speranda ⁊ desideranda quō sunt
a deo petenda. j. pce. ca. iij. B.

Sperare in sanctos et sanctas pri-
uilegiatas quō liceat. j. p. c. iij. G.

Spes quid sit. j. p. ca. iij. A. in pri.

Spes quō cadit sub pcepto. j. pce.
ca. iij. in principio

Spes sup misericordia dei et in p-
prijs meritis b̄no fundari debeat.
ibidem. A. po ymedium

Status honestas quid sit. viij. pce.
ca. iij. G. in principio

Status decentia quomō sit gseruā-
da. viij. pce. ca. iij. G. p totum

Strepitus nocturnales et cetera
insolentie in quibusdam domibus
cōtingentes a quo et opere cui⁹ fi-
ant. j. pce. ca. xj. G. p totum

Scuprum quid sit et stuprū cōmit-
tens quid teneat in foro gscietie
vj. pcept. ca. ij. B. in prin.

Stupro quot mala eueniant. vj. p.
cepto. ca. ij. B. p totum

Subditi an prelatos debeant accu-
sare. vide in accusare

Subtilitas in corporib⁹ gloriofis
quomō erit in patria. x. pce. ca. vij
G. p totum.

Suffragia quibus p̄sint et quibus
nō. vij. pce. ca. viij. A. p totū. C. in
me. D. in prin. f. in principio.

Suffragia qua intencōne debeant

recte regulari. vij. p̄cep. c. viij. D.
in medio.

Suffragia p̄ alio facta an etiā p̄
sint facienti ad satis faciendum p̄
se. vij. p̄cep. ca. viij. D. ad. fi.

Suffragia facta p̄ peccatores an
valeant iustis. vij. p̄. c. xj. G. p̄ to.

Suffragia facta p̄ multis an vale
ant equaliter oibus ibidē. J. p̄ to.

Suffragia ḡtinuata successiue an
plus valeant simul factis. ibidem.
l. p̄ totum

Suffragiorū valor p̄ quatuor ḡdus
distinguitur. vij. p̄ce. ca. ix. h. p̄ to.

Suffragia quid sit et quomō p̄ eaz
peccet. j. p̄. c. xj. B. h. in princi.

Supbia essentialiter in quo sit. j. p̄
cepto. ca. xij. h. in principio.

Superbia et inanis gloria differūt
quadupliciter. j. p̄ce. ca. xij. C. p̄ to
tum. ca. xij. C. ante mediū. ca. xij. h.
in principio.

Superbia quō dnabus virtutibus
ḡtrariatur. j. p̄ce. ca. xij. C. in prin.

Supbia p̄hibetur. j. p̄cep. ca. j. l.
circa finem. ca. xij. A. in prin.

Superbia q̄ magnū malū sit. j. p̄.
ca. xij. p̄ totum.

Superbia quō sit reproborū euidē
tissimum signum. j. p̄ce. ca. xij. G.
circa principū

Supbia quibus opibus se immisce
at. j. p̄cep. ca. xij. C. p̄ totum

Supbia quomō multis nocet et qui
bus. ibidem. f. p̄ totum.

Supbia q̄ sit mortale peccatum et
q̄ non. j. p̄ce. ca. xij. G. p̄ totū. Et
dant de hoc ḡclusiones illatiue ex
regulis datis de cognicōe p̄ctōrum
venialiū vel mortaliū ibidē. J. p̄ to

Supbia i vestium ornatu generat
ex se multa vicia. j. p̄. c. xvij. h. p̄.

Supbia i vestitu p̄ multa scōrum
exēpla dissuadet. j. p̄. ca. xvij. J. p̄

tuplex stulticia ibidē. l. p̄ totum

Superbie radices quoruplices sint
j. p̄ce. ca. xij. D. p̄ totum

Supbie quot et que sint cause eaz
aīcedentes. j. p̄. ca. xij. G. in prin.

Supbie que et quot sunt cōcomitā
cia. ca. xij. C. circa prin.

Supbie quot sint spēs. j. p̄. ca. xij.
h. Prima spēs que sit ibidē. h. post
prin. et quot sint ei⁹ signa ibidē. J.
p̄ totum. Sc̄da species q̄ sit et quō
multipliciter errat qui hac specie
peccat. ibidē. l. l. p̄ totum. Tercia
spēs que sit. xij. ca. A. p̄ to. Quar
ta species q̄ sit et quō p̄ eam pecca
tur. ibidē. ca. xij. C. p̄ totū et que
ad eam reducant. C. post medium
D. p̄ totum.

Suppluum quid sit et qualiter et
h̄m que debet sumi et attendi. vij.
p̄ce. ca. iij. D. C. f. G. p̄ totum

Supsticio quid sit. j. p̄ce. ca. xj. A.
in prin. D. circa prin. et quot sunt
supsticionis genera ibidē. A. circa
principium

Supsticōnes quomō cognoscantur
j. p̄ce. ca. xj. D. Et ponūtur multa
supstionum exempla ibidem.

Supsticōnes q̄ grauiā sint pecca
ta. j. p̄. ca. ix. C. in prin. et quomō et
quib⁹ modis sint p̄ctā mortalia. ibi
dem. c. ix. D. p̄ totum

Supstionū quot sunt spēs princi
pales. j. p̄ce. ca. ix. h. p̄ totum.

Supstionū maleficia vñ soziantur
effectum. ibidem. f. p̄ totum

Supstionib⁹ vtens apostota fidei
quō declarat. j. p̄. c. ix. b. ante finē

Suspiciens de primo suo mortale
p̄ctm ex leuib⁹ et insufficiētibus si
gnis et firmiter ex hinc credens an
mortaliter. j. p̄. c. xij. D. post prin.

Suspicio quid importat. j. p̄ce. ca.
xij. D. post principium.

Suspicio ex quibus gtingat ibidē
D. post principium.
Suspicionis quot sunt gradus. ibi-
dem. D. ante medium

Acidurnitas in quibus sit
habēda. vide in sigillum
Tact⁹ in p^{ri}a quō pfici-
et² et quibus ratioe sui
obiecti maximo gaudio p^{ri}miabit². p
p^{re}. ca. vi. h. p totum

Medium vite vñ oriatur et quādo
sit p^{ct} n. j. p. c. xx. n. in prin.
Temptare deū quid sit. p. j. c. xix. A
p totum. cū declaratione eius. h.
C. D. p totum.

Temptare deum an semp sit p^{ct}m
ibidem. A. in fine.
Temptacō quōduplex sit. j. p^{re}. ca.
xix. h. in principio

Temptacō dei p quot genera ho-
minum fit. ibidem. E. in prin.
Temptacōnis pgressus quomō fit
et quomō ex ea peccata fluunt. ix.
p^{re}. ca. iiii. f. post principium

Temptacōnū vie que sint et quō
sint obitruende. vj. p. c. j. J. in prin.
Temptantiū deum quōduplex est
g^ous. j. p. ca. xix. h. p totum.

Temptacō hominis in mortis arti-
culo quare quō et quot d^o causis sit
grauissima. iij. p. c. vj. A. p^o prin
Tēpestates an liceat verbis sacris
campanarum pulsacōnib⁹ is 7 simili-
bus repellere. j. p. c. xj. D. p to.

Tepeditas q̄ mala sit. vide in ne-
gligētia.

Tepeditas quō diabolo p̄stat fidu-
ciam tēptandi. j. p. c. xx. f. circa me.

Testificari an quis teneatur aliqui-
bus casibus. viij. p. ca. iij. A. p to.

Testis testificacō vel alias asserē-
do iurare volens qualē sciam h̄re
debeat sup re ip̄a de qua iurare de-
beat. viij. p. c. iij. G. h. J. p totum

Testimonium an licite pōt fieri de
his que alicui in secreto sunt g^omis-
sa. viij. p^{re}. ca. iij. h. C. p totum

Testimonium falsum an semper sit
mortale peccatum

Thesauri inuenti an sint retinēdi
et quō. vij. p^{re}. ca. iij. p. p totum.

Timor g^one an excuset a peccato. j.
p. c. xxj. lz. p totum

Timor qn sit mortale peccatum ibi-
dem. L. p totum

Tristicia quōduplex sit. j. p^{re}. ca. xx
A. circa principium

Tristicia d alieno bono quōduplex
sit. v. p^{re}. ca. v. C. D. p totum

Tristicia de bono diuino quādo sit
primus motus qn veniale p^{ct}m et
quō mortale. j. p. c. xx. d. e. p totum

Tristicie quot sint radices et cause
ibidem. h. p totum

Turpia et inhonesta q̄ sint et quō
sint occultanda. j. p. c. xxj. h. in me.

Vendicō et emptio quot
requirāt g^odicōnes vt fi-
ant licite. vij. p^{re}. ca. v.
C. circa me. E. p totū. f. in principi.

Vendicō et et emptio quō h̄m natu-
ralem et diuinā legem requirant e-
qualitatē et h̄m q̄ iustū precii sit i
ip̄is sumendū. vij. p. c. v. G. h. lz. p
to. 7 q̄ estimacō sit seq̄da. lz. an me

Vendicōis et empcōis quis debeat
esse finis intent⁹. vij. p. c. L. p totū

Venditor an teneatur dicere defe-
ctum vel vicium rei vendende. ibi-
dem. M. p totum.

Vendicōe et emptione quōtuplici-
ter possit fieri fraudatio. ibidem. d
in principio.

Vendere rem carius q̄ sit empta
an liceat et in quibus casibus. vij.
p^{re}. ca. v. f. ante medium.

Vendentes quō diuersum lucrum
debēt cape. vij. p. c. v. P. circa me.

Veniale peccatum vide in peccatum

Verba gremeliosa pferre quando
fit peccatum mortale. aut veniale. aut
nullum. v. pce. ca. iij. C. in principio.

Verba obprobriosa quae mali effectus
sunt generatiua. v. p. c. ij. g. p. me

Verba ambigua quod sunt intelligen
da. r. iij. pce. ca. iij. E. post medium

Verba vel facta occasione scan
dali inducencia quot modis fient.
pce. v. ca. xij. C. post principium.

Verbum detractorium quod sit veniale.
aut mortale. v. p. c. r. f. p. prin.

Verbum dei quante efficacie sit. j.
pcep. ca. xj. G. ante finem

Verecundia quotuplex sit. j. pcep.
ca. xxj. f. in fine.

Verecundia quod sit et quibus de cau
sis laudabilis. j. p. c. xxj. E. p. totum.

et p. oppositum inuerecundia quot de
causis sit vituperabilis ibidem. f. i. pri.

Verecundia quod sit mortale peccatum aut
veniale. j. p. ca. xxj. M. p. totum.

Verecundia bona quid sit. ibidem.
B. p. totum.

Verecundia bona in quibus repe
riatur ibidem. B. f. in principio.

Verecundia mala quid sit. j. pce. c.
xxj. G. in principio.

Verecundia mala in quibus reperi
atur. j. pce. c. xxj. O. p. totum

Verecundia mala quot habeat ra
dices. ibidem. P. in fine

Verecundia quot modis expelletur
ibidem. B. p. totum.

Vermis conscientie quid sit et quom
modo sit in viuentibus et in damna. ia
f. pce. ca. iij. P. p. totum

Vermis conscientie quotuplex sit.
ibidem. f. p. totum

Vestes preciosas deferre an sit pecca
tum. j. pce. ca. xvij. C. p. totum

Vestes vane et turpes vel supflua
ornamenta an propter consuetudinem

sine quibus peccato possint deferri. j. pce.
ca. xvij. G. circa medium.

Veste muliebri an vir possit uti et
econvertere. j. pce. ca. xv. P. p. totum

Vestis exterior quod interioris ani
mi dicitur esse iudicium. j. p. c. xvij. b. cca. m

Vestiri preciose an possint constitui i
dignitatibus. j. p. c. xvij. D. p. totum

Vestium humilium delatio an sit virtu
osa operatio. j. p. c. xvij. L. et quibus p

sonis et quibus modis. B. p. totum

Vestium preciositas quot generibus ho
minum et quod secundum magis et minus ad
mittitur. j. p. c. xvij. f. p. totum

Vestium curiositas quod humano stu
dio sit excogitata et quantum nunc di
stat a prima vestium institutione. j.

pce. ca. xvij. H. in principio.

Vestium textarum primus inventor quis
fuit. j. p. c. xv. H. post principium.

Vestitu exteriori an et quod virtu
tes acquiruntur. j. p. ca. xvij. B. in fi.

Vestitu per excessum aut defectum con
tingit duodecim modis peccari. j. p.

ca. xvij. G. H. p. totum.

Vestitum humile quod quidam impug
nat et rationes eorum solvuntur. j. pce. ca.
xvij. M. p. totum.

Vestitus superbus cui assimiletur
vide in superbia.

Via ad patriam celestem que sit. j.
pcep. ca. iij. B. post medium.

Via regia in mandatis dei obserua
da que sit. j. p. ca. v. f. post principi.

Via viciozum durior est etiam natu
raliter mandatorum obseruantia pro
pter quinque. j. p. ca. j. f. in principio

Vicia capitalia quare aliqua dican
tur. vij. p. ca. j. d. circa medium.

Vicia quare sensualibus hominibus ap
pareant virtutibus dulciora et ex
quot et quibus de causis. j. pce. ca. j.

f. a medio usque ad finem

Vicia reprimere quod possumus et p

que media. ix. p̄ce. ca. ij. C. p̄ me.

Viciū negās qđ quis in se tñ hz an
z quō peccet. j. p̄. c. xiiij. B. in prin.

Vini potacōem quomō multa rep̄
hensibilia cōmittantur. vj. p̄ce. c.
vj. D. in principio

Vinum abusive sumptum. vij. ma
la. inducit. ibidem. C. p̄ totum

Virginem opprimens vel seducens
quid teneatur in foro ḡscientie. vj.
p̄ce. ca. ij. B. in principio.

Virgines an sint preciosis sint or
nande. j. p̄ce. ca. xvij. C. p̄ totum

Virgines in patria an et quomodo
humanitati xp̄i erunt propinquo
res. x. p̄ce. ca. v. D. ad finem.

Virtuosi actoris que sunt ḡditio
nes. j. p̄ce. ca. ij. l. post mediū.

Virtutes quib⁹ mōis sint acquirē
de. ix. p̄. c. iij. O. p̄ prin. p̄ totum.

Virtutes quomō differenter sint
in anima et in actibus exteriorib⁹
j. p̄ce. ca. xvij. B. in principio.

Virtutis mediū quomō sit sumē
dum. vij. p̄ce. ca. iij. J. in principio

Virtutē hñs p̄fectam et hñs vir
tutem imp̄fectā vel carens virtute
quō differenter possint eundē actū
agere. j. p̄ce. c. ij. l. post principiu.

Vis irascibilis z ḡcupiscibilis i pa
tria quō p̄ficiant⁹. x. p̄. c. xj. D. p̄ to

Visio dei quotuplex sit z q̄ sint ille
visiōes. x. p̄ce. ca. xij. E. circa prin.

Visio dei quot modis habeatur. x.
p̄ce. ca. iij. B. post mediū

Visio dei in gloria quō sequat⁹ ad
maiorē amorem in via. j. p̄. ca. iij.
C. p̄ totum

Visio vie p̄ que impediatur q̄ non
sit p̄fecta. x. p̄ce. ca. xij. E. p̄ prin.

Visio hūanitatē xp̄i quale gaudiū
affert beatīs. x. p̄. ca. ij. L. p̄ totum

Visio beatorū quō et ex quib⁹ erit
maxie gaudiōsa. x. p̄. c. vj. C. D. p̄ t

Visiones nocturnales spirituum
quot modis ḡtingere possint. j. p̄ce
ca. xj. J. p̄ totum.

Visiones i speculis maleficorū quō
illuzorie sint. j. p̄. ca. xj. f. p̄ totum.

Visiones sortilegice quō sint false
j. p̄. c. x. a. p̄ totū. c. xj. M. circa pri.

Vinctio sacra an sit sacramentū ne
cessitatis. iij. p̄. ca. vj. C. p̄ totum.

Vinctio quibus sit danda. iij. p̄. ca.
vj. B. in medio. et quando sit dan
da ibidem. B. ad finem

Vinctio an sit iteranda etiam in ea
dē egritudine. ibidē. B. post mediū

Vinctiōis extreme quot sint effe
ctus z utilitates. iij. p̄. c. vj. A. p̄ t

Vinctiōis sacramentum quibus sit
institutum. iij. p̄ce. ca. vj. in princi

Vinctiōem negligens volūtarie
et quō peccet. iij. p̄. ca. vj. E. ad fi.

Vingendus quō debeat esse disposi
tus. ibidem. B. p̄ totum

Vingi an debeat qui racōnis vsum
p̄dit. ibidem. A. circa mediū. B.
circa finem.

Voluntas viri iusti qualis esse de
bet. j. p̄. ca. ij. J. circa mediū

Vota an irritari aut disp̄sari aut
cōmutari possint et p̄ quos. ij. p̄ce.
ca. v. X. p̄ totum.

Votifractio pp̄ria auctoritate abs
qz racōnabili causa an semp sit mor
tale p̄ctm. ij. p̄ce. c. v. G. in medio.

Voti liciti et ḡpleri quot sint ḡdi
cōnes. ij. p̄. c. v. a. b. c. p̄ totum.

Voto aliquid faciens quō aliunde n̄
faceret et an ex hoc meretur. ij. p̄.
ca. v. f. p̄ totum

Votum an requirat diliberacōem
ij. p̄ce. ca. v. B. circa prin.

Votū quid sit. ij. p̄. c. v. A. in prin.

Voti ḡdicōes vide in ḡditio

Votum cui proprie fieri debet. ij. p̄
ca. v. B. ad finem.

Votum an magis obliget iuramento. ij. p. ca. v. **H.** p. totum

Votum an sp obliget ad obseruantiam ibidem. **J.** p. totum

Votum sub gdicōe emissum an obliget vouentem. ibidem. **R.** p. to

Votum sub gdicōe inhonesta factum an sit obligatorium stante cōdicōe. ibidem. **B.** p. totum

Votum sub gdicōe factū et cōdicōe ppter culpam vouentis nō impleta an sit obligatorium. ibidem. **O.** p. totum.

Votum subitaneum an ⁊ quō obliget. ij. p. ca. v. **L.** p. totum.

Votum quō obligat ad rem possibilem solum ibidem. **G.** in prin.

Votum de abstinentia carniū an medici mandatum laxari debeant. ij. p. ca. v. **S.** p. totum

Votum indeliberatum relaxans p pzia auctoritate an mortaliter peccet ibidem. **X.** in fine

Vouens castitatem ⁊ fornicās quō dupliciter peccet. ibidē. **A.** p. me.

Vouere quō sit expediens. ij. p. ca. v. **D.** p. totum

Vouere an sit actus latrie. ij. p. ca. v. **E.** in principio.

Vouere an liceat qd omne votum vou. ndū velit voce vel scripto exprimere. ij. p. ca. v. **S.** p. totum

Voto aliquid facere an sit meli⁹ q sine voto. ij. p. ca. v. **E.** p. totum.

Vsura circa que gmittatur. vij. p. ca. v. **H.** circa principium.

Vsurarij quō multis modis peccēt. vij. p. ca. v. **J.** **L.** **M.** **R.** p. totum

Vsurarius ad que tenetur. ibidem. **H.** in principio.

Vsurandi quomō multi sint modi ibidem. **J.** p. totum vsq. **O.**

Vulnera in sanctis in patria an apparebunt et quare ⁊ quō gloriosa

apparebunt. x. p. ca. vij. f. p. totū ca. viij. **A.** in medio.

Vrozem an quis plus diligere teneatur q̄ parentes. iij. p. ca. iij. **G.** post medium

Vbi hūanitas quō erit causa excellētissimi gaudij beatorū et saturitas obiectiua omniū sensuū beatorū. x. p. ca. x. **E.** **f.** **G.** p. totum.

Vmago anime peccatrici quō depingi debeat. ix. p. ca. ij. **J.** ante finem.

Vmagine quot de causis inuēte sunt. j. p. ca. viij. **D.** in pri

Vmaginū vsus quare admittantur in ecclesia cū inueteri testamēto reperiat⁹ veritus. j. p. ca. viij. **H.** in fine. **E.** p. totum.

Vpocrisis vana gloria ⁊ iactancia quō differēter ex eadem radice oriuntur. j. p. ca. xv. **A.** fere p. totum

Vpocrisis quot modis accipiatur. ibidem. **H.** in principio.

Vpocrisis cōmuniter dicta ⁊ similitatio quō idem sint vide i simulacō

Vpocrisis pprie dicta quid sit. j. p. ca. xv. **E.** in medio

Vpocrisis quot includat in se ibidem. **E.** ante finem

Vpocrisis ppria in quot ⁊ quibus psonis reperiat⁹. j. p. ca. xv. f. p. totum

Vpocrisis pprie dicta an semp sit p̄ctm̄ it idem. **E.** post me. et quomō cognoscat⁹ an sit p̄ctm̄ mortale vel veniale ibid. l. p. to. **L.** in principio.

Vpocrisis quomodo sit piculosa et valde nociua. j. p. ca. xv. **L.** post principium vsq. ad finem

Vpocrita quid sit. ibidem **E.** in medio ⁊ quō cognoscat⁹. **G.** p. totum

Vronia quid sit et an sit p̄ctm̄. j. p. ca. xv. **M.** p. totum

Velus domus dei quō et i q

debet haberi. v. p. c. xi. D. p. totum

Sisania quod d. causis sit n. euellē
da. v. p. ce. ca. xiiij. p. o. p. totum
Sequitur aliud registrū siue gten
ta capitulorū cuiuslibet p̄cepti.

Primū capitulū primi p̄
cepti tractat q̄ stricte
velit de p̄cepta seruari
Secūm tractat de fide

Tercū de spe. Quartū de dile
ctione. Quintum de errore mul
tiplici circa dilectionem ⁊ quō p̄nt
cognosci p̄tā mortalia. Sextum

de seruitute dei ⁊ veneracōne san
ctorū. Septimum de sacrifici
is. oblacōnibus. et decimis Octa
uum de veneracōe imaginū et reli
quijs sanctorū Nonū de speciebus

supstitionum ⁊ de q̄uitate peccati
hui⁹ Decimū de falsa translacō
ne hominū et de somnijs ⁊ sortib⁹.

Vndecimum recapitulat species
supstitionum de lupis. Duodeci
mū tractat de supbia et ei⁹ specie
bus. Decimumtercium de ic̄tan
cia et remedijs supbie Decimum

quartū de inani gloria et remedijs
eius Decimumquintum de ipocrisi
quid sit et qualiter gmittitur et si
mulacōe Decimūsextum de p̄sum
ptione noui **D**ecimumseptimū d

vestibus tm̄ Decimūoctauum an
mulieres peccent mortaliter se or
nantes Decimumnonum de tem
ptatione dei Vicessimū de acci
dia et speciebus ei⁹ et remedijs

Vicesimūprimū de erubescētia
xpm sequendi et remedijs **V**icesi
mūsecūm de ḡtēptu ⁊ inobediēcia

Capitula secūdi p̄cepti
Primū capitulum tractat d̄ assum
ptione diuini nomis et iuramento.

Secūm de iuramento ⁊ q̄n sit mortale
Tercū quō iuramentū sit multiplici

ter Quartū de blasphemis iuran
tibus illicite p̄ creaturas et adiurā
tibus illicite **Q**u intū de votis et
eius fractione et dispensatione.

Capitula terciū p̄cepti
Primū capitulū tractat qualiter fe
sta sunt celebranda. quare instituta
sunt ⁊ de transgressoribus Secū
dū qualiter festa sanctificantur

Tercū de sacramētis ⁊ primo d̄ ba
ptismo Quartū de ḡfirmatione.
Quintū de sacramēto ordinis
Sextū de extrema vnctione **S**e
ptimū de matrimonio Octauum

de penitentia et primo de ḡricōne
Nonum de ḡfessione Decimū
de satisfactiōe Vndecimum de
remedijs recidiuacōnis et piculis
p̄castinantib⁹ et an vnus p̄t̄ sat
tis facere r̄. Duodecimū de sac
ramēto eucaristie Decimūtercium

de sanctificatione locorū scz ecclesie
altaris et cimiterij Decimūquar
tum de labore et ocio et de mecha
nicis

Capitula quarti p̄cepti
Primū de dilectione dei Secūm d̄
dilectione primi Tercium de nu
mero ⁊ gradu diligendorū Quar
tum de dilectione primi put cadit
sub ḡsilio Quintum quō filij de
bēt parentes honorare. Sextum

de honoratiōe patris spiritualis
Septimum de plato seculari hono
rando.

Capitula quinti p̄cepti.
Primū de homicidio et lesione pec
cata clamantia. Secūm de causis
homicidij scz ira et inuidia. Ter
cium quō ira sit capitale viciū et
de filiabus eius Quartū de male
dictione ⁊ de remedijs ire Quin
tum de inuidia et eius remedijs
Sextum de filiabus inuidie et p̄i

mo de odio. **S**eptimū quō inimi
ci sunt diligendi vel odiendi.

Octauum de recōciliatione calum
nia et oratione.

Nonum de dilectione inimicorum
et rancore

Decimum de detractiōe fugienda
et nocumento

Vndecimū de correptione fraterna

Duodecimū de ordine correptionis

Decimūtercium de scandalo et que
sunt propter scandalum vitanda

Decimūquartum de irisione

¶ Capitula sexti p̄cepti

Primum capitulum tractat de me
chia et luxuria.

Secundum de speciebus luxurie scz
cantu osculis et

Tercium de chorea et quomodo sit
peccatum mortale.

Quartum de actu coniugali licito
fragili et.

Quintum de gula temperantia et
speciebus eius.

Sextum de sobrietate et ebrietate
et filiabus gule

Septimum de abstinētia et ieiunio

Octauum qui tenentur ieiunare et
quis potest dispensare.

¶ Capitula septimi p̄cepti

Primum capitulum de auaricia et ap
petitu.

Scđm de obduracōe et elemosina.

Tercium quando homo teneat^r ad
elemosinam et quando non

Quartū de furto et reb⁹ inuentis.

Quintum de emptiōe et vendicōe

Sextū d̄ ḡctib⁹ usurarijs et ludis.

Septimum de restitutione

Octauum de suffragijs mortuorū.
iuonum per que anime defunctorū

¶ Quari possunt.

¶ Capitula octauī p̄cepti.

Primum capitulum de mendacio et

quando sit mortale

Secundum de peccatis oris p̄missi
one iactantia et

Tercium de falso testimonio.

¶ Capitula noni p̄cepti.

Primum capitulum de ignorantia
quotuplex sit et q̄ piculosa.

Scđm de cognicōe ppria et defectu

Tercium de ignorantia quando ex
cusat et quotuplex ignorantia

Quartum de concupiscentia.

¶ Capitula decimi p̄cepti.

Primum de concupiscentia aliena
rum mulierum.

Secundum de penis transgredie
ntium decalogum. de inferno. tene
bris. igne. frigore et.

Tercium d̄ penis interioribus dam
natorum.

Quartum de pena damnatorum re
spectu superiorum

Quintū de p̄mio seruantiū decalo
gū et primo de gaudijs quicqz sensū

Sextū de visione corporali delectabi
lissima et alioꝝ sensū p̄fectione

Septimū de dotibus corporis.

Octauū d̄ aurea et aureola et fructu

Nonum de fructibus beatorum.

Decimum de societate iocūdissima
amicicia cōcordia et honore.

Vndecimum de interiorib⁹ gaudijs
irascibilis ḡcupisibilis quietacōe

intellectus ratione scibilium

Duodecimum de dotibus anime scz
visione dilectione et ḡprehensōe.

Incipit prologus in expositione
decalogi sꝑm fratrem **J**ohannem
Rider sacre theologie professore
ordinis predicatorum

enqꝫ parulā vt eterne sapien-
tie a qua cuncta bona procedūt
pro p̄mio copulari in patria tan-
dem merear.

Incipit Preceptorium
diuine legis.

Decalogi
legē sa-
cratissi-
mam pri-
mum di-
uinitus
protho-
plasto-
rum in-

Capitulum

Primum.

sertam cordibus et denuo dei di-
gito in tabulis exaratam lapide-
is **P**ostremoqꝫ per incarnatum
altissimi verbum pro palatā chri-
sticis. vbi cuidam ait. **S**i vis
ad vitam ingredi serua manda-
ta. **H**anc normam cunctorum fi-
delium regulam iter et directo-
rium esse considerans et fratruꝫ
mei ordinis qui p̄dicatorum est.
votis satis facere cupiens p̄ mul-
torum temporum curricula ex fa-
m̄osorum dictis diuine sophie p̄-
ceptorum tam pro predicantium
q̄ pro confessorum debitis exer-
cicijs p̄ricularia et specialia dei
et ecclesie mandata in vnum pre-
ceptorium colligere in sequenti-
bus studui singula decalogi pre-
cepta subdistinguenso per speci-
alia capitula vt ita precepta pa-
terēt cuiqꝫ lucidius. p̄ quo labo-
re mihi p̄cor a lectore sequentiū
orationem impertiri quantulam

Vnc igitur tria
principaliter p̄-
notanda prece-
ptorum pream-
bula. **P**rimo q̄
stricte de^o velit
precepta sua custodiri. **S**ecūdo
q̄ rationale sit deo in prece-
ptis suis per obedientiam sub-
ijci. **T**ercio quomodo precepta
habent distingui. **A** **Q**uan-
tum ad p̄mum illud docet scri-
ptura multipliciter. **N**am p̄ trāf-
gressione precepti vnus de non
edendo fructum veritum primi
parentes. et tota posteritas
damnata est. **G**en. ij. **I**tem prece-
pta iubent^r meditanda. in domo
extra in via. dormiendo et vigi-
lando. **D**eutro. vj. **I**tem primuz
preceptum per blasphemiam qui-
dam transgrediens a deo iubet^r
extra castra ab omnibus lapida-
ri. **L**euicici. xiiij. **I**tem quidam
modica ligna sabbato colligens
similiter lapidatur. **N**umeri. xv
Item saul sꝑm sonum littere con-
tra dei preceptum seruans victi-
manda de regno eijcitur ⁊ a de-

mone possidetur. j. Regum. xvj.
 Item Oza archam contra domini
 preceptum tangēs subitanee
 a deo occiditur. ij. Regum. vj.
 Item propheta bonus contra
 dei preceptum manducans pa-
 terno sepulchro priuatur et vi-
 ta. iij. Regum. viij. que tria ex-
 empla sunt contra excusantes se
 in transgressione dei precepto-
 rum vt iniquunt per intentionez
 bonam. Ideo dicit psalmista Tu
 mandasti mandata tua custodiri
 nimis id est valde. **H** **Q**uo
 ad secundum ad seruandum dei
 mandata septem nos inducere de-
 bent. Primo summa auctoritas
 dei precipietis qui habet in nos
 vniuersale et plenum dominium
Tum quia nos creauit. **T**u quia
 regit seu gubernat cuncta. **A**d
 talem autem principem pertinet
 condere leges nobis. et nos obe-
 dire sibi et honorare corde. ver-
 bo et factis. Ideo preceptis fre-
 quenter premitit **Exodi. xx.** **E**-
 go dominus deus tuus. **S**ecun-
 do ad idem nos debet inducere
 immensa dei dignitas et maestas
 quam habet per potentiam. emi-
 nentiam. pulcritudinem. et alia
 sua propria propter que merito
 deberemus eum reuereri. et ei o-
 bedire et eum honorare. **M**a-
 gnum enim est non obedire pre-
 lato minori. maius superiori. sed
 maximum infinite dignitatis pri-
 cipi. vt per simile patet in poli-
 cia humana. **T**ercio precepto-
 rum rationalitas. **T**um quia
 procedunt a sapientissimo. **T**um
 quia sunt omnia sım dictamen

recte rationis naturalis vt des-
 claratur in tercio libro sententi-
 distin. xxxvij. Ideo ad **Ro. vij.**
 dicitur. mandatum sanctum ius-
 tum et bonum. **C** **Q**uarto
 preceptorum maxima vtilitas.
 quia quintuplex. Nam bona ec-
 clesie propria facit observatio
 mandato: um. sım illud psalmi-
 ste. **P**articipem me fac deus om-
 nium timentium te et custodien-
 tium mandata tua. **T**otum ho-
 minem rectificat. **E**cclasiastici.
xx. Dedit deus homini manda-
 ta que si seruariet. seruariet eum.
 scilicet in iusticia et equitate et
 rectitudine. **A**micum dei consti-
 tuit. **I**obis. xv. Vos amici mei
 estis si feceritis que precipio vo-
 bis. **M**ansionem trinitatis sacra-
 tissime efficit. **I**ohānis. xij. Si
 quis diligit me et pater meus di-
 liget eum et ad eum veniemus et
 mansionem apud eum facie-
 mus. **A**d vitam eternam ducit.
Quia si vis ad vitam ingredi ser-
 ua mandata. **M**athei decimonon-
 no. **S**ed aduerte q opoztet om-
 nia seruare. quia dicitur **I**acobi
 secundo. **S**i quis in vno offende-
 rit factus est omnium reus. sic vi-
 delicet q qui in vno peccato mor-
 tali deum offendit. inimicus dei
 constituitur. et si sic decedit eter-
 naliter damnabitur. non tamen
 tanta pena quāta ille qui in mul-
 tis preceptis transgressor repe-
 ritur. **P**udor est certe pro tem-
 porali precio tam prompte ser-
 uire homini et pro mercede e-
 terna tam segniter obsequi.
D **Q**uinto ad seruandum dei

precepta mouere debet malorum
multi licitas in quam currunt dei
precepta non seruantes. Nam au-
fert homini seipsum quia in serui-
tutem diaboli redigit. quia omnis qui
facit peccatum seruus est peccati. Iobis
vii. Tum etiam quia melius esset
homini isti si natus non fuisset si sic
moritur. Aufert homini omnia bo-
na opera. quia si caritatem non ha-
buero nihil sum dicit Apostolus. i.
Corinth. xiiij. Aufert etiam frater-
nitatem ecclesie quam credimus in
articulo sanctorum comunione.
de qua ps. Particeps ego sum om-
nium timentium te. ut predictum est. au-
fert societatem sanctorum in patria
et vitam eternam. de qua Aposto-
lus ad Gal. v. Enumeratis prece-
ptorum transgressionibus. sic con-
cludit Qui talia agunt regnum dei
non possidebunt. Sexto nos mouere
debet beneficiorum diuinorum
magnitudo et multitudo in tolle-
rando mala nostra ut peniteamus
dando eucharistiam et sacramenta ut
sanemur. v. cando nos varie ut re-
surgamus. custodiendo ne moriamur.
et vitam eternam promittendo
ne desperemus. Vnde si tot be-
neficijs ingrati fuerimus. grauius
peccamus. Cuius exemplum habemus
Math. xvij. In seruo cui de-
bita dimissa fuerant. qui alteri di-
mittere noluit. et Mathei. xxv. de
seruo nequam qui domini talentum
abscondit. Septimo mouere debet
mandatorum possibilitas. Nam le-
ue est mandata dei seruare Math.
xi. Iugum enim meum suaue est et
onus meum leue. et prima Iobis.
quinto. Mandata eius graua non

sunt. et Hieronimus in expositione
fidei catholice. Anathema fit in-
quit qui dicit deum aliquid nobis
precepisse et hominem implere il-
lud non posse. **E**t Ratio leuita-
tis est quintus. lex. Nam leuia facit
primo caritas. que omnia suffert.
omnia sustinet. hinc Apostolus. i.
Corinth. xiiij. Vnde paruus in
caritate laborat preceptis pereun-
do. de quibus Math. vii. Arta est
via que ducit ad vitam ut dicit psal-
mista. propter verba labiorum tuo-
rum ego custodiui vias duras. sed
magnus in caritate viam mandato-
rum currit. dicente Psalmista. vias
mandatorum tuorum cucurri cum di-
latasti cor meum scilicet in caritate
Secundo quia natura ad manda-
torum obseruationem inclinatur om-
nia enim bona appetunt. i. Ethico.
Tercio quia premium maximam pro-
mittitur quod oculus non vidit de-
us abs te que preparasti expectan-
tibus te. Esaie. xxxiiij. Quarto quia
coadiutor est christus. qui hinc apo-
stolus operatur in nobis velle et
perficere pro bona voluntate. Phi-
lippen. ij. Quinto quia iuuant nos
virtutes infuse. angelus noster. or-
ratio ecclesie. sacramenta et multa
similia. Via autem viciorum in se
viceversa propter quinqz dura est.
Et Primo propter iusticiam dei
que non sinit hic peccatum impuni-
tum. vnde Augustinus primo confes-
sionum. Iussisti domine et ita est
ut pena sit sibi omnis animus inor-
dinatus. Secundo quia est contra
naturam eo quod contra rationem. Vn-
de. ij. Ethicorum. in diffinitione
virtutis dicitur esse determinata

ratione. prout sapiens determina-
bit. Tercio quia eternum supplicium
meret. propter quod viciosis Ma-
thei. xxv. iudex dicet. Discedite a
me maledicti in ignem eternum &c.
Quarto quia vicia sibi contrarian-
tur puta prodigalitas avaricie. et
sic de alijs vt dicit philosophus. iij.
Ethicoz. Quinto quia viam vicio-
rum non adiuuant sancti angeli. nec
deus qui nescit patrociniuz presta-
re criminibus. Sed quid facit vicia
dulcia sunt. q. quinqz. co. pus anima-
le. habitus radicati. multitudo delin-
quentium. suafus inimicorum. et
affectus tepidus ad ardua. De pri-
mo dicitur ad Gal. v. Caro concu-
piscit aduersus spiritum et spiritus
aduersus carnem. Et iterum mani-
festa sunt opera carnis que sunt for-
nicatio immundicia. luxuria. et ce-
tera de radicatis habitibus malis. di-
cit philosophus. ij. Ethicorum. q.
prompte et delectabiliter faciunt
vicia operari a quibus difficile est
recedere vnde Iere. xij. si ethiops
potest mutare pellem suam aut vari-
etates suas et vos poteritis bene-
facere cum didiceritis malum. De
tercio videlicet multitudine delin-
quentium patet in Ps. dicente. Cum
sancto sanctus eris et cum peruer-
so peruerteris. hinc est q. petrus
inter xpi discipulos manens sanctus
fuit. sed cum in turba popularium
fuit ter xpm negavit. De quarto
videlicet de suafu inimicorum dicit
apostolus. ij. Corinthi. xj. Ipse sa-
thanas transfiguratur se in angelum
lucis sicut fecit christo Mathei. iij.
dicens. Si filius dei es dic vt lapi-
des isti panes fiant. De quinto vi-

delicet affectu tepido et sensuali-
tate remurmurante ait xps Mat-
thei. xxvj. Spiritus quidem promptus
est. caro autem infirma. **¶**
Quantum autem ad tertium de di-
stinctione preceptorum notandum
s. m. sanctum Thomam prima sede-
questione. lxxxj. q. lex quintuplex
est. Vna generalis quam deus na-
turaliter cuilibet indidit rei vt suo
creatori obediret. hanc legem nul-
la creatura transgreditur irratio-
nalis. Nam celum quotidie circuit
de quo in psal. Statuit ea in eter-
num et in seculum seculi preceptum
posuit et non preteribit. Quatuor
elementa et aves iura sua natura-
lia seruant. et alia similiter natura-
lia. Secunda lex est nature. de qua
Roma. scdo. Gentes que legem non
habent naturaliter ea que legis sunt
faciunt. hec dicitur virtutes esse fa-
ciendas. vicia fugienda. Que volu-
mus vt faciant nobis homines ea-
dem eis faciamus. et similiter de
dimissione. vnde Mathei. vij. ait
saluator. Omnia quecumque vultis
vt faciant vobis homines et vos
facite illis. hec est enim lex et pro-
phete. Lex hec etiam ad felicitatez
naturalem per virtutes morales
docet venire. vt patuit in philoso-
phis. Tercia est lex humana ciui-
lis quam prelati seculares statuunt
de qua Proverbiorum. viij. per me
reges regnant et legum conditores
iusta decernunt. Quarta humana
ecclesiastica per apostolicos et con-
silia ac diocesanos et superiores spi-
rituales tradita. de qua decreto-
rum et decretalium libri pleni sunt.
Quinto diuina principaliter in de-

calogo contenta de qua ubi thema
 he leges omnes tunc recte sunt cum
 ab eterna lege id est a diuina rati-
 one omnia rite preconciante di-
 riuantur. diriguntur. et mouentur.
 sicut Thomam ibidem. **I**n de-
 calogo itaque Exodi. xx. deus homi-
 nibus prouidit ut dicit sanctus tho-
 mas ibidem. q. c. Sicut princeps
 reipublice prouidere debet ad quem
 spectat tria prouidere in subditis.
Primo quomodo se bene habeant ad
 superiorem. **S**ecundo quomodo bene
 se habeant inferiores ad se mutuo.
Tercio quomodo quisque sit intra se bene
 ordinatus. **S**icut hec igitur princi-
 paliter. **P**rimo necessaria sunt pre-
 cepta ordinantia subditos debite
 ad principem suum. **P**rimo sic quod si
 deliter obediatur ei et contemnan-
 tur inimici principis. quod deo fa-
 cimus colendo eum non demonia.
Secundo sic ut honoretur caute ita
 quod ore non inuaniat nomen eius assumatur.
Tercio quod obsequijs certo
 die honoretur. **S**ecundo necessaria
 sunt precepta pacem inter famulos
 adinuicem conseruantia. **P**rimo sic
 quod propinquis subueniamus hono-
 rando parentes. **S**ecundo ut proxi-
 mum corpore non ledamus per oc-
 cisionem. **T**ercio nec in persona con-
 iuncta puta uxore vel filia. **Q**uar-
 to nec in rebus per furtum. **Q**uinto
 non uerbo per falsum testimonium.
Tercio necessariū est ut quisque dei
 famulus intra se pacifice regatur.
 quod regimen nullus princeps deo
 dempto facere potest. quia interio-
 ra non uidet. **I**deo uoluntas duobus
 ultimis preceptis compescitur. ne
 cupiamus uxorem proximi. nec res
 eius. et sic satis sit precepto tripli-

cis dilectionis. scilicet dei per tria. pro-
 ximi per quatuor. et sui per ultima duo.
Deus enim Mathei. xxij. tria in ge-
 nere precipit uidelicet sui dilectio-
 nem dicendo Diliges dominum deum tu-
 um ex toto corde tuo. **D**ilectionem
 proximi ibi et proximum tuum. dilectionem
 sui ibi sicut te. id est sic te debes dilige-
 re. **I**ngrediendo igitur de-
 calogum notandum primo sicut tho-
 mam prima scilicet q. c. quod decalogus
 tanquam capita continet omnia prece-
 pta alia uidelicet legis naturalis et
 que scriptura et sapientes alij tra-
 diderunt. **S**ecundo notandum quod
 quedam precepta sicut eundem ibi-
 dem sunt affirmatiua ut illa duo.
Sabbata sanctifices. **H**abeas in ho-
 nore parentes. **A**lia autem negatiua
 ut omnia alia octo sicut eum. **A**liqua
 tamen sicut Bouauen. in. iij. di. xxxv
 ij. est plus affirmatiuum quam negati-
 uum ut primum preceptum. **A**ffirma-
 tiua semper ligant non pro semper.
 id est non pro omni tempore et ho-
 ra. **N**egatiua utroque modo. **T**ercio
 notandum quod sicut Iosephum quin-
 que precepta erant in una tabula pri-
 ma uidelicet quinque. alia quinque e-
 rant in alia tabula. sed quia due ta-
 bule erant continentur totum deca-
 logum significabant quod duo manda-
 ta scilicet dilectionis dei et proximi con-
 tinerent totum decalogum. ideo sicut
 Augustinus. **S**equendo signatum non
 litteram. prima tabula continebat
 tria precepta prima deo seruientia.
Secunda continebat alia septem ad
 proximum pertinentia. **E**st
 itaque primum mandatum. **E**xo. xx
 sic positum. **E**go sum dominus deus tuus
 qui eduxi te de terra egypti de do-
 mo seruitutis non habebis deos

alienos coram me. non facies tibi
sculptile neqz omnem similitudinez
que est in celo desuper ⁊ que in ter
ra deorsuz. nec eoz q̄ sunt in aquis
sub terra. non adorabis ea neqz co
les. hoc preceptū ptim est affirma
tiuū videlicz ego sum dñs deus tu
us. ⁊ tripliciter est negatiuum. vñ
xps exponit Mat. iij. h^o p̄ceptū dī
cens. dñm deū tuum adorabis ⁊ illi
soli seruiēs scz cultu latrīe. Nā s̄m
hierō. in prima pte p̄cipitur cultus
latrīe id ē honor deo debītus. p̄ce
ptum igit^r hoc primū ḡtinet plura
p̄cepta p̄ticularia que in .xxij. capi
tulis sequentib⁹ recitabunt^r. q̄dam
affirmatiua ⁊ quedā negatiua. Cū
em̄ a dño deo habeamus tria. ani
mam. corpus ⁊ res. iustissimum est
vt ei seruiamus istis ⁊ deū sic cola
mus. Sed s̄m Aug. in encheridion
Deus colit^r optime fide. spe. ⁊ cari
tate quib⁹ anima deū colimus. Se
cūdo debemus colere corpe p̄ ado
racōem. Tercō rebus p̄ oblationē.
decimam ⁊ similibus. Alia ps p̄ce
pti est negatiua tripliciter. fuerūt
em̄ quidā qui coluerūt plures deos
sine institutione imaginū videlicet
solem. lunam. ⁊ similia. Cōtra quos
dicit^r. Non habebis deos alienos.
Alij coluerūt sub imaginibus plu
res deos. ḡtra quos dī. Non facies
tibi sculptile ⁊c. nō tñ tales colue
runt imagines. sed imaginata. sicut
nos hodie vnū deū. Alij ipas ima
gines adorauerūt ⁊ aliquid diuini
eis attribuerūt. Contra quos oclū
ditur. non adorabis ea neqz coles.
vñ omnis superstītio in hoc puncto
p̄hibet^r. Item hic p̄hibent^r q̄dam
capitulia vicia put sunt mortalia.
Primo supbia. nam dicit Tho. ij. ij.

q. Cxij. ar. v. q̄ humilitas proprie
respicit subiectione; homis ad deū
⁊ ecōuerso supbia defectum huius
subiectionis s̄m scz q̄ aliquis extol
lit se sup id quod est sibi p̄fixū s̄m
diuinam regulam vel mensurā qua
mensus est nobis deus. vñ Ecclē. x.
Supbia hominis est apostotare a
deo. vbi etiam inobedientia notat^r
Secdo prohibet^r hic accidia quam
tedet diuini obsequij

Capitulum Secundum.

ATrca primū p̄ceptum p̄ti
culare videlicet de tenē
da vera fide que sub p̄e
cepto cadit. Mar. vlti.
Qui crediderit ⁊ baptisatus fuerit
saluus erit. qui vero nō crediderit
cōdemnabit^r. tria principaliter po
nent^r. Primo que ⁊ quot credenda
sint simplici p̄iano id ē nō habenti
curam animaz nec officij docendi
publice scripturam sacram. Secun
do quomō ⁊ qualiter credere debe
amus credenda. Tercō quortupli
ces homies hoc p̄ceptum transgre
diant^r. **A** Quantū ad primū no
tandum s̄m Tho. ij. ij. q. ij. ar. viij
et s̄m alios doctores q̄ cuilibet
simplici sufficit ad salutem credere
explicite ea que cōtinent^r in simbo
lo aplostolorū. et qz ibi articuli cō
munes ḡtinent^r ordinate breuiter
et vtiliter. Idcirco statuit ecclesia
tales esse credendos a singulis ⁊ ad
discendos esse. Et sunt numero. xij.
articuli ḡsiderando auctores eoz
qui fuerūt duodecim apostoli. sed
distinguendo s̄m credita sunt. xiiij
scz septem de diuinitate. et septem
de humanitate quia fides videt ea

in quibus felicitabimur. Est autem
vita eterna vt dicitur per christum
Iohis. xvij. vt cognoscant te soluz
verū deū ⁊ quē misisti hiesum xpm
Primus igitur articulus respicit vni
tatem diuine essentie. Scds patrē
Tercius filium. Quartus spiritum
sanctū. Tres alij cōcernunt cpacō
nē dei ad extra quo ad triplex op⁹
Primū nature ibi. creatorem celi ⁊
terre. Scdm est op⁹ gracie. Credo
etiam sanctā ecclesiam catholicam
sanctorum cōmunionē remissionem
pctōrum. et sub his gntinent omnia
sacramenta. Tercium glorie. carnis
resurrectionē ⁊ vitā eternā. amen.
Septem de humanitate sunt. Pri
mus cōceptus de spū sancto. Secū
dus natus ex maria virgine. Terci
us passus. crucifixus. mortuus. ⁊ se
pultus. Quartus descēdit ad infer
na h̄m animam. Quint⁹ resurrexit
a mortuis. Sextus ascēdit ad celos
sedet ad dexterā dei patris om̄ipo
tentis. Septimus inde ventur⁹ ē
iudicare viuos ⁊ mortuos. **B**
Hos articulos sic scire ordiare. sic
distingueret et enumerare nō est ne
cessarium cuilibet simplici fideli. s̄
sufficit ⁊ exigitur primo q̄ credat in
telligat ⁊ assentiat in genere et im
plicitate omnibus que credit ecclesia
catholica. ⁊ q̄ nulli articulo expli
cite dissentiat. ⁊ sic simplices omnia
credūt licz implicate solum qua ma
iores credūt in q̄tū maiores adhe
rēt doctrie diuine. Sic em̄ h̄m Gre.
sup Job. j. Boues arabant ⁊ asine
id ē simplices pascūtur iuxta eas.
vñ aplūs. j. Cor. iij. Imitatores
mei estote sicut et ego xpi. Secun
do exigitur q̄ quis in specie cogno
scat illos articulos ⁊ explicite seu

ista de quib⁹ festiuatur in ecclesia
in festis principalibus anni. vñ di
cit Tho. vbi pri⁹ ar. vij. post tpus
gracie reuelate tam maiores q̄ mi
nores tenentur habere fidem explici
tam de xpi misterijs preci. ue quā
tum ad ea que cōmuniter in eccle
sia solennizantur ⁊ publice proponū
tur sicut sunt articuli incarnacōis
vt supra. Et quia vt dicit Thomas
vbi s̄. ar. viij. Misteriū xpi explici
te credi nō pōt sine fide trinitatis
que in misterio xpi hic cōinetur vt
puta q̄ filius dei carnem assumpse
rit ⁊ p̄ grām spū sancti mūdū reno
uauerit. Et itez de spū sancto q̄ ce
ptus fuerit. ideo post tempus gra
cie diuulgate tenentur omēs ad ex
plicitate credendum misterium trini
tatis. ⁊ etiam omēs qui renascuntur
in xpo hoc adipiscuntur p̄ inuocatio
nem trinitatis h̄m illud Mat. vlti.
Euntes in mūdū vniuersum doce
te omēs gentes baptisantes eas in
noīe patris ⁊ filij ⁊ spū sancti. hec
Tho. **H**ic declarat de articu
lis lacius Iohēs Cunsheim tractatu
de eruditione gressorū sic. Tenetur
inquit simplex vt in specie cogno
scat ⁊ credat articulos seu ista de
quib⁹ festiuatur in festis principa
libus anni. Tenentur em̄ tales iuxta
illud quod celebratur in festo trini
tatis credere q̄ tres p̄sone in diui
nis sunt vnus de⁹ creator omnium
rerū. in cui⁹ trinitatis seu p̄sonaz
nomie baptisantur. Item tenentur cre
dere scdm festum natiuitatis xpi q̄
filius dei natus est ex virgine ma
ria. Item circa parasceuen q̄ xps
sit passus pro nobis mortuus ⁊ se
pult⁹. Itē circa pasca q̄ resurrexit
⁊ q̄ resurgem⁹ vere. Circa ascēsiōz

q̄ ascendit in celum circa penthe-
costen xpm̄ misisse spiritumsc̄m apo-
stolis et ecclesie. q̄ vna ecclesia sit
extra quā nō est salus et vnū caput
ecclesie in terzis. circa corpis xpi fe-
stum q̄ xps̄ vere ḡtinet̄ in eucari-
stia et ḡsequenter sacramentū peni-
tentie et omnia alia sacramēta in me-
dicinam a xpi passione nobis efflu-
ra. circa festū omnium sanctorū q̄ fi-
at finale iudicium. resurrectio mor-
tuorū. remuneratio bonorū in eter-
na beatitudine in regno celorū. ma-
lorum puniatio in eterna damnacōe
in inferno. et p̄ ḡsequens q̄ bona
sunt facienda et mala cauenda. **H**ec
sunt que quilibet fidelis adultus
explicite credere tenet̄ et assensus
debet esse respectu omnium articulo-
rum et credendorū vt primo tactus
est. sed apprehensio in specie nō est
nisi eorū que iam sunt sc̄do enume-
rata. **R**atio aut̄ dictorū est
s̄m bonauen. in. iij. circa di. xxxvij.
q̄ si aliquis excusaretur de infimis
seu simplicibus a talibus credēdis
explicite in ecclesia. hoc maxime ef-
set ex ignorantia. sed hoc nō cū ar-
ticuli tales sint de tam manifestis
q̄ nō p̄nt latere sine culpa. **S**unt
em̄ aliqui articuli tam manifesti q̄
nullus xpianus habens vsum racō-
nis ignorat eos nisi omnino negli-
gat et ḡtemnat dei cultum et salutē
propriam. et p̄ ḡsequens taliū igno-
rantia non est sine culpa nisi forte
quis excusaretur de illorum noti-
cia per defectum doctoris. vel per
breuitatem vite post inceptum vsū
racōis vel per imbecillitatem vsus
racōis. **N**am propter vltimū hoc
dicit **S**co. in. iij. di. xxv. **N**ō requiri-
tur in quolibet necessario etiaz p̄

statu isto. q̄ omnes istos articulos
explicite et distincte credat. q̄ deus
nullū obligat ad impossibile. et de
re. iu. li. vi. **N**emo em̄ p̄t ad impos-
sibile obligari. et ideo si quis rudis
est qui nō potest ḡsiderare quid sit
natura et quid p̄sona. nō est necesse
q̄ habeat actū explicitum de arti-
culo p̄tinente ad nature vnitatem
et p̄sonarū trinitatem distincte sicut
h̄nt clerici litterati sed sufficit sibi
si nō p̄t h̄mōi distinctionē intelli-
gere. q̄ nec terminos q̄ credat q̄
sicut quilibet credit vsum habens
racōis. hec sco. nō t̄n videt̄ aliquis
tam grossus vtens racōne qui non
possit aliqualiter manu ductōibus
et exemplis ad ministeriū trinitatis
intelligendū aptari. **E**t dicitur
etiam sc̄do nisi quis excuset̄ p̄pter
breuitatem vite. vñ querit. **A**lisc̄di
ozens; in. iij. suo materia de fide in
quo instanti primo homo teneatur
credere sub pena priuationis cari-
tatis dabilis. **E**t ponit casum q̄ p̄-
uulus statim post baptismū defera-
tur ad paganos et ibi morietur vsq̄
ad adultam etatē. **R**ñ. s̄m q̄ apo-
stoli. **I**nuisibilia dei a creatura mundi p̄-
q̄ ea facta sunt intellecta ḡspiciūt̄
ergo ad hoc q̄ quis credat oportet
q̄ prius ḡsideret visibilia et conse-
rat illa sue cause. sed ad omnia ista
exigit̄ tempis tractus. ideo impos-
sibile est p̄ se q̄ aliquis in primo in-
stanti vsus racōis credat. **N**ullus
aut̄ tenetur ad impossibile p̄ se. vñ
nullus tenet̄ credere in primo in-
stanti etatis adulte. **J**udeus em̄ secu-
laris dat inducias ad credendū in
se sed quantū p̄cise tēpus deus det
ad h̄mōi deliberacōem nullus scit
nisi deus. **E**x quo patz q̄ hoc argu-

mentū nō valet. iste est adultus et nunq̄ credidit in deum ⁊ sic decedat ergo damnabit. Raco est quia nunq̄ fuit in hora vel mora credēdi. ideo iudicat⁹ vt paruu⁹ donec tempus deliberacōis fuerit elapsus hoc ibi. Dicit⁹ etiam notanter nisi quis excusaret⁹ propter defectum doctoris vñ Tho. in. iij. di. xxv. Si quis de misterio incarnacōis credēdo vel hmōi instructorem nō haberet ei deus reuelaret nisi ex culpa sua remaneret. vñ explicacō eorum que sunt de necessitate salutis vel diuinitus homini prouideret⁹ per p̄dicatorem fidei sicut patz de Cornelio. Act. x. vel p reuelacōem qua supposita in potestate liberi arbitrii est vt in actū fidei exeat. Idez etiam ponit Tho. ij. ij. q. ij. ar. vij. vbi recitat exemplū famosuz quod etiam refert vincen. in spe. hist. li. xxiiij. c. lxxij. Naz in constantinopoli quidā laminam aureā inuenit et sub ea virum iacentem cū hac scriptura. xp̄us nascet⁹ ex virgine maria ⁊ credo in eum sub Constantini et hierene t̄pibus. **O** sol iterum me videbis. ptunc aut̄ hierna siue helena mater cū filio suo scz constantino impauit. **T**ercō etiā optet quemlibet simplicē interdū explicitē credere articulos nō expresse cōtentos in simbolo ap̄stolorū. puta cū ecclesia gdenmat aliquē articulum gtra hereticos in certa terzavū h̄m Tho. ⁊ sco. in. iij. Si sit aliquid qd̄ credendū est qd̄ tñ cōmuniter nō p̄dicatur in ecclesia. sed proponit⁹ sp̄cialiter in vno loco de nouo nō est illud necessarium simplici credere firmiter illi tanq̄ vero adherendo imo necessariū est magis

illi adherere quousqz sciat illd̄ credi ab ecclesia tanquam verum. Et hoc sibi constiterit tenetur illi firmiter adherere. sicut in moralibus quando sunt altercaciones de aliquo peccato quando est peccatum mortale vt si vnus dicat exptus in scientia. qnō licet sic mercari. ali⁹ dicit qd̄ sic tucius est sic nō pcedere quousqz veritas patet aliūde. Sic dicit sco. in forma et directe gcordat tho. Ex quo patet qd̄ si quis inter hereticos nutritur nullū h̄m doctorē catholicū si errat i necessario credendis nō in toto excusa⁹ quia aut nimis cito credit alicui errori aut diuinū auxiliū nō muocat aut suis peccatis exigentibus infirmatorem habere nō meruit. vt dicit al t̄sidiorensis. **S**ecūdo principaliter sciendum ē quomodo et qualiter credere debeamus deū colendo. Vbi notandum qd̄ modus fidei necessario ē debite habendus videlicet in corde p̄ ascensū. in ore p̄ verbū et in ope p̄ p̄ceptorū dei exercitiū. quo ad primum de credēdo in corde. Sciendū qd̄ actus habit⁹ fidei est credere ⁊ noscere seu intelligere ⁊ firmiter assentire ac adherere his que lex xp̄iana nobis proponit credēda. ⁊ sic credere seu fides habet duo scz apprehensionē seu cognicōnem ⁊ assensum siue adhesionem. Et quidā plus habent de primo. quidam plus de sc̄do. omnes tñ fideles vtrūqz h̄nt. et sc̄dm̄ videlicet assentire seu adherere est magis meritorium q̄ primū videlicet cognoscere seu apprehendere. De primo nōnunq̄ sepe plus habēt literati. ⁊ de secūdo ecōuerso simplices amplius. patz illud. qz simplices

firmius credūt nōnunq̄ dictis scri-
pture q̄ l̄rati. Cui⁹ signū est q̄ s̄m-
plices sepe plus opib⁹ demonstrāt
ea que scriptura iubet q̄ l̄rati faci-
ant. Si em̄ litterati firmiter assen-
tirēt ⁊ p̄fecte utiqz in opus exirēt.
Signū em̄ magne fidei est qn̄ fidel
cordis in opus eruberat p̄ operabo-
na ex fide procedētia. Signum ve-
ro pue fidei est qn̄ modicum rebun-
dat in virtutū exercicia. Illa utiqz
quibus in speciali p̄ fidem est assen-
ciendū comprehenduntur in articulo
symboli ut s̄ paruit. Sc̄do etiāz exi-
gitur q̄ quis interdū fidem profite-
atur ore. vnde Ro. x. Corde cre-
ditur ad iusticiam. ore autem con-
fessio fit ad salutem. vbi s̄m̄ Glo.
h̄. Corde credere sufficit ad iu-
stificacionem. sed oris confessio exi-
gitur cum quis in martirio de fide
queritur quod martirium multi fu-
gierūt corde credentes sed ore dā-
nabiliter veritatē negantes. vñ Lu-
ce. ix. x̄us ait. qui me erubuerit ⁊
meos sermōnes hunc fili⁹ hoīs eru-
bescet cū venerit in maiestate sua
et. Math. x. Qui me confessus fue-
rit confitebor et ego eū coram pa-
tre meo. dicit autē Tho. ij. ij. q. iij
ar. ij. Confessio fidei est p̄ceptū
affirmatm̄. ideo licz semp̄ legit non
tantū p̄ semp̄ sed est necessaria ad
salutem in aliquo loco et tempore.
quando scz per obmissionem h⁹ cō-
fessionis subtrahetur honoz debi-
tus deo. vel etiāz vtilitas p̄imis
impendēda puta si aliquis interro-
gatus de fide taceret. et ex hoc cre-
deret vel q̄ nō haberet fidem vel
q̄ fides non esset vera vel alij per
eius taciturnitatem auerterentur
a fide. In h̄mōi em̄ casibus confes-

sio fidei est de necessitate salutis.
Item dicit ibi in casu necessitatis
vbi fides p̄clitatur quilibet teneat
fidem suam p̄palare. vel ad instru-
ctōem alioz fideliū siue cōfirmati-
onem vel ad reprimēdū infidelium
insalutationem. Si tamē turbatio
infideliū oriet⁹ de ḡfessione fidei
manifesta absqz vtilitate fidei vel
fideliū nō esset laudabile in tali ca-
su fidez publice cōfiteri. vñ Math.
vij. Nolite sanctum dare canibus.
neqz margaritas sp̄ge ante porcos
ne cōuersi dirumpant vos. Sed si
vtilitas aliqua fidei speretur aut
necessitas assit. contempta turbati-
one infideliū debet homo fidez pu-
blice confiteri s̄m̄ illud Math. xv.
Ginite illos scz turbari ceci sunt et
duces cecozum. hec ibi. **¶** Si
quereres tenetur ne aliquis sub p̄-
cepto martirium subire p̄pter x̄pm
Rū. Tho. q̄dlibe. iij. q. x. ar. ij. illd
quod hic queritur non cadit abso-
lute sub p̄cepto. j. non est p̄ceptum
absolute sicut honorare parentes
sed cadit sub p̄cepto s̄m̄ preparati-
onem animi. i. in casu. sic scz q̄ ho-
mo habeat animū p̄paratum ad fa-
ciendum illud qd̄ debetur redditur
ex aliqua causa occurrente. Cū em̄
opus esset et ad hoc exigeret salus
alioz hō debet esse paratus ad hoc
faciendū. p̄ hūc nāqz modum susti-
nere martiriū p̄pter x̄pm cadit sub
p̄cepto qz scz homo debet habere
animū paratū vt prius p̄mitteret
se occidi q̄ cristū negaret vel mor-
taliter peccaret. Et sic etiam relin-
quere p̄pria bona cadit sub p̄cepto
qz deberet esse paratus animus x̄pi
ani magis sustineri rapinā honozū
suozum quā x̄pm negare. vel morta-

liter peccare. De hoc tñ multū se-
cum cogitaret et ad p̄cularia de-
scendere an homo potius vellet ta-
li vel tali horribili morte plecti q̄
fidē negare vel mortaliter peccare
cauere debent simplices p̄sertim ne
seip̄os cogitando vel alloquendo
temptent. Sufficit em̄ in genere de
hoc habere bonū p̄positū et spera-
re i dei gr̄am q̄ bene acturi essent
si necessitas adueniret. in necessita-
tis em̄ articulo multī prius etiā in
fide exigui reperti sunt diuino assi-
stente auxilio martirium aiosissime
tollerasse. vñ Tho q̄dlibe. i. q. viij
dicit. Cōtritus tenetur in generali
velle pati magis quancūqz penā q̄
peccare. Ideo Anz. libro de simili-
tudinib⁹ dicit q̄ aliquis debet ma-
gis eligere esse i inferno sine culpa
q̄ in paradiso cū culpa qz innocens
in inferno nō sentiret penam. et pec-
cator in paradiso non gauderet de
gloria. Et quia cōtritio non potest
esse sine caritate per quam omnia di-
mittūtur peccata. Ex caritate enim
plus homo diligit deum q̄ seip̄suz
peccare autem facere cōtra deum.
Puniri autem est aliquid pati con-
tra seip̄sum. vnde caritas h⁹ requi-
rit vt quālibet penam homo cōtri-
tus p̄ligat culpe. Sed in speciali
descendere ad hanc penam vel ad
istam non tenetur quinnimo stulte
faceret si quis seip̄sum vel aliū soli-
citaret super hmōi p̄cularibus pe-
nis. Manifestū est em̄ q̄ sicut dele-
ctabilia plus mouent in p̄culari
considerata quam in communi. Ita
terribilia plus terrent si in p̄cula-
ri cōsiderentur. Et aliqui sunt qui
in minori temptatione non cadunt
qui forte in maiori caderēt. Sicut

aliquis audiens adulteriū non inci-
tatur ad libidinem. sed si p̄ ḡsidera-
cōem descendat ad singulares ille-
cebras magis moueretur. Et simili-
ter aliquis nō refugeret pati mor-
tem p̄ xp̄o. Sed si p̄ ḡsider acōz de-
scenderet ad ḡsiderandū singulas
penas magis retraheret. et ideo de-
scendere in talibus ad singularia ē
inducere hoiem in temptacōem et p̄-
bere occasionē peccandi. hec Tho.
Vtrum quis possit effici martir sine
morte. Rñd⁹. q̄ sic sex modis. de
trib⁹ di. Bern. triplex est martiriū
sine sanguine scz parcitas in vberta-
te quam habuit dauid. largitas in
pauptate quā exhibuit tobias et vi-
dua. et castitas in iuuetute qua vs⁹
est ioseph in egipto h̄m Gre. etiam
triplex est videlicet paciētia aduer-
sorū vnde dicit sine ferro martires
esse possum⁹ si paciētiā veraciter
in animo custodim⁹. Compassio af-
flictorū. vñ dicit omnis qui dolores
exhibet in aliena necessitate crucē
portat in mente dilectio inimicorū
vñ dicit. ferre cōtumelias. odientē
diligere. martiriū est in occulta co-
gitacōe. **S**ed querit⁹ an h̄ns
caritatem imp̄fectam possit sustine-
re martiriū. hanc questionē mouet
sanctus doctor q̄dlibe. iiii. q. xxiij.
sub hac forma. vtz aliquis absqz p̄-
fecta caritate possit se ad martiriū
offerre. Rñdet in opibus virtutuz
duo sunt attendenda scz illud quod
fit. et modus faciendi. Contingit
aut̄ idem factū quod fit h̄m aliquā
p̄fectam caritatem fieri etiā nō so-
lum ab habente puam caritatem.
sed etiā a non habente virtutem si-
cut aliquis nō habens iusticiā p̄t
facere aliquod opus iustum. sed si

attendim⁹ ad modū faciendi is qui nō habet virtutem non pōt opari sicut ille qui habet. nec ille qui habet paruum sicut ille qui habet magnā qui opat^r faciliter et prompte et delectabiliter quod nō facit ille qui caret virtute vel qui parua habet. Sic ergo dicendū est q^d h^o op⁹ q^d est offerre se martirio vel etiaz martirium sufferre. pōt facere non solum caritas pfecta. Juxta illud **Joh. xv.** Maiorem caritatē nemo habet vt animā suam ponat p amicus suis sed etiam impfecta caritas vnde glo. sup illud ps. dilexi mādata sup aux et thopasion dicitur minima caritas pl⁹ diligit dei legē quam milia auri et argenti et eadē ratione quā omnia tpalia. Et q^d pl⁹ us est ille qui caret caritate se offerre pōt martirio et sufferre s^m illud. **1. Cor. xij.** Si tradidero corpus meū ita ut ardeam. caritate autē non habeam nihil mihi pdest. Sed caritas pfecta hoc facit pmp^{te} et delectabiliter vt patet d^r laurentio et vincencio qui i tormētis hilaritatem ostenderunt. hoc autē non potest facere caritas impfecta ve etiā ille qui caritate caret. hec thomas. Sed an expediat impfecto se subicere spōte martirio. Rū q^d non diuinitus sit motus hoc incautū est. Et tales in magna multitudine reperiūtur fidem negasse vt patet p eusebiū. li. vj. etiam his c. xxxij. exigē ad fidē vt quilibz fa^{teatur} ope li vult ad vitā ingredi et meritorie agere. nam fides sine opibus mortua est. iacobi. ij. Et si vis ad vitam ingredi serua mandata. vt i thema. **¶ Tercio** principaliter videndū est quot genera

hoim preceptū de fide trāsgrediūtur. Sunt autem quinqz **Primo** fides addiscere negligentes. nam i de cre. p Aug de cōsecra. di. iij. Statutū ē q^d patrini tenent^r filios docere simbolū apostolorū. Et ratio est qz ibi ea vel paulo plura cōtinentur q^d quilibet credere teneat^r et ordinate ibi articuli ponūt^r et memorie facilius imprimūtur. tenent^r inq^d discere nesciētes nisi excusarētur vt supra inbecillitate ingenij carentia doctorū aut ppinq^{te} tate puericie. **Secūdo** in fide dubitantes. **¶** Tales dicūtur heretici qui dubitāt de fide cathlica. vt patet autoritate extra d^r hereticis. li. v. **¶** **¶** Vbi dicit^r. dubi⁹ i fide infidelis est. nec eis oino credendū est qui fidē veritatis ignorāt. hec ibi. non credendū dicit apparatus id est testimoniū eorū non recipiendū. Et patet illa de **Thoma. Joh. xx.** cui xps noli esse incredulus sed fidelis. vnde et didimus d^r ideo qz dubitauit. **¶** Rōe etiam patet qz dubitās nō est in fide. eo q^d nō assentiat aliquo articulo certo vel oib⁹. Et qui non ē in fide est cōtra fidē s^m illud. **Mathei. xij** et **Luce. xj.** Qui nō ē mecū contra me est. Sic apostoli fuerunt tpe passionis xpi licz cōfirmati fuerūt in aduētū spīritus sancti. nam glo. sup illud ps. Ego cōfirmaui columnas ei⁹ dicit apostol⁹. qui passione titubauerūt. Idem dicere videt^r beatus **Aug⁹.** satis expsse li. de origine. Ad venatum vbi dicit latronem bene d^r xpo et apostolos male de xpi diuinitate sensisse. **¶ Tercio** presumptuose fidei articulos scrutari volentes. Sicut **aug⁹.** ante cōuersionem fecit gra

illud Eccle. iij. Alci ora te ne quesie
ris et fortiora te ne scrutatus fue-
ris. et qui scrutator est maiestatis
opprimet a gloria. vñ Bern. fidez
scrutari psumptuose temeritas est
credere pietas. noscere vero vita
eterna est. **¶** Quarto fidē ore
negantes licet corde teneant tales
mortaliter peccāt vt s̄ patuit. qua-
les fuerūt Nicodemus Joseph ab
aromathia et multi principes iude
orū in xpm credentes. sed ne extra
sinagogam eijcerent eū non faten-
tes. de quib⁹ habet Joh. xij. pec-
cauerūt em̄ mortaliter. dicit ibi Pi-
colaus de lira. quia principes erāt
qui plus tenebant fidem astruere.
et qz erat d̄ necessitate salutis xpm
cōfiteri ibi. et vt ibidem dicit. dile-
xerūt gloriā hominū magis q̄ glo-
riam dei. **¶** Naz vt dicit sanct⁹ Tho.
ij. ij. q. Cxxxj. Cū quis gloriā suā
pferat testimonio dei sicut gtra pre-
fatos principes d̄. Similiter et pe-
trus ter peccauit mortaliter negā-
do xpm vt pbat Tho. in quodlibe-
tus. **¶** Quinto heretici et ipis
credentes. eorū defensores. recepto-
res et fautores. Omnes isti quinqz
sunt excommunicati qñ vicium eorū
in aliquem actū exteriorē publice
vel occulte p̄greditur vt plura iu-
ra expresse dicunt.

Capitulum Tertium.

Secundo spes cadit sub
p̄cepto vt dicit. s. Tho.
ij. ij. q. xxij. ar. j. vñ Je-
re. xvij. maledictus qui
cōfidit in homine et ponit carnem
brachium snū. et a dño recedit cor
ei⁹. vnde spe etiam colit⁹ deus cor

de qz p̄cedit ab habitu infuso. **¶**
Est autē spes vt dicit magister in
ij. di. xxvj. certa expectatio future
beatitudinis veniens ex dei gratia
et meritis p̄cedentib⁹. **¶** Sic autē tria
principaliter sunt vidēda. Primo q̄
principaliter sperare et appetere de-
beamus. **¶** Secūdo quō s̄ hoc manda-
tum excedant desperantes. **¶** Tercō
quō p̄sumētes. **¶** Circa primū p̄ intel-
lectu habitus spei et exercitio ei⁹
actus est sciendū qz actus hui⁹ se-
cūde virtutis est q̄fiderē firmiter
vel certa cōfidentia quaz quilibet
debet habere quāqz in actu. sed sem-
per in habitu d̄ hoc qz eternaliter
saluetur q̄ cōfidentia debet inniti ex
vna pte sup̄ diuina gratia et mise-
ricordia cui debet cōfidere qz ipm
saluabit et ex alia pte sup̄ proprijs
meritis q̄ ad hoc vult habere gra-
tia adiutrice debet eī firmiter p̄po-
nere in corde suo qz peccata vitan-
do et bene viuēdo velit mereri vi-
tā eternam. qz sine hoc p̄posito ef-
set magis presumptio q̄ spes. sicut
sunt qui confidunt fatue qz salua-
būtur. et tñ nihil facere volunt vel
dimittere p̄ salute sua. **¶** **C**illa
autē que sunt sperāda et cōsiderāda
qz nō possumus virtute ppria q̄se
qui debem⁹ ea petere a deo. **¶** Et ista
sub numero septuplici enumeran-
tur breuiter. vtiliter. ordiatissime
Math. vj. in oratione dñica in qua
s̄m. Tho. ij. ij. q. lxxxij. ar. ix. In-
uocamus primo deū rememorando
quis est. qz pater noster. puta fide-
lissim⁹ pijsim⁹. dicissim⁹. summus
et prudētissim⁹. pater inq̄ creati-
one gubernatione. redēptōe grati-
ficatione. et glorificatione. sed vbi
est in celis specialiori effectu et sum

desideranda

ma possessione. **Primū** igitur dicitur pater noster. vt nihil diffidamus. **Secūm** addit in celis. vt cor sursum habeamus. post hoc septē p ordinē perim⁹. vbi sicut est ordo ita et dignitas septē bonorū. penit⁹ em̄ primo. Sanctificet nomē tuū. i. honorificetur et laudet. vt memoria tuī nominis quo de⁹ noster et pater diceris semper et vbiqz in reuerentia habeatur et hoc in cunctis opibus principaliter debemus intendere et pfectissime fiet i patria. vbi memoria eorū fecūdabit. intellectus vni etur et volūtas amore amplexat it non autē sic petitur s̄m Aug. in sermone dñi in mōte quasi non sit sanctum nomē dei. sed vt sanctū habeatur ab hoib⁹. id ē ita innotescat illis dñs vt non estimēt aliquid sanctius qd magis offendere timeant sed qz pfecte in nobis sanctificari non pōt nomē patris nisi in patria tuto loco. ideo dicimus **Secundo**. Adueniat regnū tuū. Est autē sola debita via ad hoc regnū. vt voluntas dei impleat que pceptis innotescit clare **Ideo** tercio dicit. fiat voluntas tua sicut in celo et in terra. ad hec autez pcepta cōtinuāda meritorie necessari⁹ ē panis et subsidium tā corporis q̄ anime quod petim⁹. quarto dicendo. Panē nostrū quotidianum c. et hec quatuor bona positiua residua sunt liberationis a malis. que sunt tria. primū et pessimū est culpa pterita cōtra quā dicimus. dimitte nobis et. tenemur em̄ ad penam eternaz. ad iram dei. et ad multa alia mala sustinenda. secūdū est futurum malū. in qd incidere possum⁹ inclinante tēptatione. cōtra quod dicimus et ne nos in

ducas in temptationē **Vltimo** petimus. libera nos a malo. pene scz et ab omni qd pōt impedire seruitiū dei. Amen id ē fiat optam⁹ **C** **S**ed notandū. qz oracō qnqz est in pcepto s̄m. **Tho.** diuersis locis. vt in. iij. di. xv. et. ij. ij. q. lxxiiij. **Pri**mo ad horas canonicas tenēt ministri ecclesie. qz medij sunt inter deū et populū. qz nutriūt a populo. et qz ad eucaristie sacmentū dñt eē dispositi ampli⁹. vñ beneficiati et in sacris cōstituti et religiosi pfecti ad horas tenētur. **Secūdo** qlibz tenetur interdū p se orare et sibi pcurare bona spūalia q nec marie virgini data sunt semp sine oratione. pferim tñ ad hoc tūc aliquis tenēt. quādo aliquis grauiter tēptatur nec aliter p̄t adiuuari. **Ter**cō p primo i casu sue necessitatis. quo p alium nō iuuaret in temptationibus suis in mortalibus me sci ente hoc. et cū nec se alio mō iuuare posset. **Tunc** em̄ locū habet illd **Ambro.** pascere fame scz spūali morientē. si nō pauisti occidisti. sed hoc difficile est scire. **Quarto** dñcis diebus et in festis precipuis ad conformandū se ministris ecclesie. hoc sententialiter **Tho.** sup. iij. di. xv. **C** **P** **Q**uinto qñ quis vouit aliquid orare. **Sexto** si satis factionē in penitentie sacramento p oracōz recepit p se. **Septimo** si satis factionem oracōnum pro alio promisit. **Octayo** ex beneficio recepto in elemosina spūali vel corporali p dante beneficium. sicut pauperes pro diuitibus a quib⁹ elemosinam receperunt. et diuites pro clero a quo sermonem et sacramenta receperūt nisi aliunde refundāt. **Prefati** autē

ultimi quatuor modi sunt saltē debiti. et si nō pcepti semp quo ad omnes. **Cōtra** hoc mandatū spei excedit. **Primo** p desperantes. **¶** **Ubi** sciendū s̄m. **Tho.** et bonauen. super. ij. circa finem q̄ desperatio nō est semp peccatū in spiritum sanctum. **Aliquādo** em̄ quis desperat s̄m bonauē. ex pusillanimitate. ita q̄ in ip̄a despratōe nō venit cōplacētia sed dolet et remittitur contra ip̄am et sic nō est in sp̄sanctū. quia ex tali desperatiōe nō p̄iicitur homo in pfundum. pōt em̄ hoc ex vehemētī demonis temptatiōe puenire. vel aliq̄n ex naturali infirmitate. vt ex inania vt crebro cōtingit repire in femis. vnde bonauē. sup. ij. dicit desperat aliq̄n ex pusillanimitate. ita q̄ in ip̄a desperatiōe nō venit cōplacētia. sed dolet et remittit cōtra ip̄am. et sic nō est peccatū in spiritūsanctū. hec in secundo. d. xliii. **Est** autem alia desperatiō qua quis desperat definitiue abscondēs se quasi a facie diuine misericordie s̄m q̄ **Cain** fecit qui dixit a facie tua eicis me hodie et hoc simpliciter est peccatū in spiritūsanctū qz est in cōtumeliam diuine misericordie. cui suam p̄fert iūquitatē. sicut ait **Cain** maior est iniquitas mea q̄ vt veniam merear. **Ex** hoc tñ non iudicatur infidelis. aut qz talis bene sentit de alijs et male de se. aut certe quia estimat deū misereri vel le. **Et** tale peccatū in spiritūsanctū semp habet cōiunctaz maliciā p eo q̄ qui sic desperat i tali culpa vult vitā suā finire. vñ tales desperatissimi frequenter sibi inferunt mortem. **Et** **Tho.** dicit q̄ desperatio in quātū desperatio est species pecca

ti in spiritum sanctū que nō puenit ex hoc q̄ aliquis negat remissionē peccatorum. sed remissionē peccatorū quam fieri credit vt liberius vacet peccatis sponte a se abijcendum non vult tendere in hoc q̄ remissionē peccatorū cōsequat. **Causa** aut̄ quare desperatiō est peccatū s̄m **Tho.** vbi p̄i. **Quia** omnis motus appetitiuus ḡformiter se habens intellectui falso est s̄m se malus. et ecōuerso bonus de vero de deo estimato. **Sed** circa deū vera estimatio intellectus est q̄ ex ip̄o puenit homini salus et venia peccatoribus datur. s̄m illud. **Ezech.** xvij. **Nolo** mortem p̄tōris sed vt cōuertat et viuat. falsa aut̄ opinio peccatorū est q̄ homini p̄tōri penitenti veniam denegat. vel q̄ peccatores ad se nō cōuertat p gratiaz iustificantem. **Et** ideo sicut motus spei qui ḡformiter se habet ad estimatiōem verā est laudabilis et virtuosus. ita oppositus motus desperatiōis qui se habet ḡformiter estimatiōi false de deo est viciōsus et p̄t̄m. **¶** **Secundo** peccat cōtra spem p̄sumentes. **Ubi** notandū s̄m bonauē q̄ p̄sumptio duplex ē. vna est de meritis alia de impunitate. **Prima** est qua quis de meritis suis p̄sumit et ē supbie **Secunda** est qua quis p̄sumit de impunitate dās totū diuine misericordie. et auferens ei omnino rigorē iusticie et hoc est peccatū in spiritūsanctū qz claudit viam ad gratiam et ad culpam aperit. **Et** s̄m **Tho.** presumptuosus nō peccat ex hoc q̄ misericordiam dei nimis magnā arbitrat cū sit infinita. sed qz iusticiam eius ḡtemnit. et in hoc etiam misericordie de

rogat abutēs ea ac si nō esset iusta
Et vt dicit. ij. ij. q. xxij. ar. ij. p̄sum-
 ptio ideo p̄ctm̄ est. qz sicut falsum ē
 q̄ deus penitentibus nō indulgeat
 vel q̄ peccantes ad penitentiā nō
 reuocat. ita falsuz est q̄ in peccato
 p̄seuerantibus veniam concedat et
 a bono ope cessantibus gloriā lar-
 giat̄ cui estimationi ḡformiter se
 habet p̄sumptionis motus. et ideo
 p̄sumptio est minus p̄ctm̄ q̄ des̄pe-
 ratio quāto magis est propriū deo
 misereri et parcere q̄ punire pro-
 pter ei⁹ infinitā bonitatem. **I**llud
 em̄ h̄m se cōuenit deo. hoc aut̄ pro-
 pter peccata nostra. vñ peccare cū
 proposito p̄seuerādi i peccatis sub
 spe venie ad p̄sumptionem p̄tinet
 et hoc nō diminuit sed auget. **C**
Peccare autez sub spe venie qñ
 qz percipiende cū proposito absti-
 nendi a peccato ⁊ penitendi de pec-
 cato. hoc nō est p̄sumptionis. sed
 hoc p̄ctm̄ diminuit. qz per h̄mōi vī-
 det̄ habere voluntatem minus fir-
 matā ad peccandū. **I**deo mgr̄ dicit
 li. ij. di. xxij. q̄ adam minus pecca-
 uit. qz sub spe venie peccauit. hec
Tho. **C**aveant hic primo inordina-
 tam spem in quosdaz sanctos ponē-
 tes qui seruiūt beate barbare. **C**a-
 therine et similibus. qui licet bene
 faciant his seruiendo. videāt tñ vt
 spem suā cū executione dei vocati-
 nū et mandatorū robozent. **S**ecun-
 do caueant spem in hoīem aliquem
 nimis ponentes sicut faciūt paren-
 tes interdū propter liberos. nego-
 cia et opa ḡtra p̄cepta dei actitan-
 tes ḡtra quos d̄z **I**ere. xvij. **M**ale
 dicit̄ qui ḡfidit i hoīe ⁊ ponit car-
 nē brachium suum et a dño reced̄t
 cor eius. **C**aveat tercō penitentia

procrastinantes et sic desperantes
 tandem cōverti in fine qd̄ difficile
 est nō impossibile propter ser̄ vide-
 licet propter infirmitatem vsqz vo-
 luntatis et racōnis tardantes. pro-
 pter dolorem mentē p̄pedientem
 propter habitū viciosum ad mala
 inclinantem. p̄pter timores mortis
 naturam terrentē. p̄pter familiam
 relinquendā p̄strepentem et demo-
 nem temptantē. **T**ercō peccant cō-
 tra hoc p̄ceptum oracōem dñicam.
 et symbolum ap̄stolorū nō addiscē-
 tes. qz ibi ḡtinent̄ speranda.

Capitulum Quartum

Tercio dilectio cadit sub
 p̄cepto qua sibi seruire
 debemus. de qua dilecti-
 one primo videbitur q̄
 stricte p̄cipitur et q̄ necessaria est
 Sc̄do q̄ vtilis. **T**ercio qualiter ca-
 dat sub p̄cepto. **Q**uarto q̄ racōna-
 biliter et cur p̄cipitur. **Q**uito quot
 modis ḡtra eam peccetur. **A**
Quantū ad primū q̄ stricte p̄cipia-
 tur dei dilectio patet p̄ plura. **P**az
Exo. xx. deum diligentib⁹ et deum
 odientibus terribilis pena indicit̄
 ⁊ premiū promittit̄ cū post primū
 p̄ceptum immediate additur. **E**go
 sum dñs deus tu⁹ fortis zelotes vi-
 sitans iniquitatem patrū in filios
 in terciā et quartā generacōnem
 eorū qui oderūt me. et faciens mise-
 ricordia in milia his qui diligūt me
 et custodiūt p̄cepta mea. **P**rima ps
 vt dicit **Tho.** ij. ij. q. cvij. habz ve-
 ritatem de pena tp̄ali qua filij pu-
 niunt̄ qui sunt aliquid parentū ⁊
 sic de cognatis qui sepe viuūt vsqz
 ad quartā generacōnem. **S**c̄do h̄m

Primum

Dixceptum.

mgm in .ij. di. xxxij. habet verita-
tem de filiis et cognatis imitanti-
bus peccata parentum. Sed tercō
nuncp̄ intelligit̄ q̄ filius vel ali-
puniatur pena culpe vel eterna p
peccato alteri. Secda pars patz q̄
sepe tota terra vna melius habet
p pfecto i caritate homie vt patz
de Joseph. Dauid. Abraam et de
Helia celum apiente ad fluendum

Item necessitas ostenditur
Deu. vi. vbi sic dicit. Diliges dñm de-
um tuū ex toto corde tuo et ex tota
aima tua et ex tota fortitudine tua
Math. xxij. Addit̄ ex omni mente
tua. Eruntqz verba hec que p̄cipio
tibi hodie in corde tuo et narzabis
ea filiis tuis et meditaberis sedēs
in domo tua et ambulans in itinere
dormiens atqz cōsurgens et ligabis
ea quasi signū in manu tua erūtqz
et mouebuntur ante oculos tuos.
scribesqz ea in limine et ostijs dom-
tue nō tū debent ad litteram intel-
ligi dicit Glo. in manu corporali liga-
ri sed spūali. id ē in omni ope adiu-
gi. ideo dicit quasi alias sicut pharisei
fecerimus si in manibus corporeis
ea deferemus nec scribere ad lram
in liminibus et ostijs optet s̄ in om-
ni egressu ad opus dñi obseruari.
nam s̄m Tho. dilectio dei et p̄mi
debet esse regula omniū humano-
rū actū. Math. xxij. Existens sine
veste caritatis licz in nupcijs sit ec-
clesie quo ad fidem. tū ligatis ma-
nibus et pedibz p̄iicit̄ i tenebras
exteriores vbi erit fletus et stridor
dentium. **I**tem. j. Cor. xij.
ostendit̄ q̄ nulla eloquētia nec sci-
entiā nec miracula nec elargicō ele-
mosinarū nec passio valet sine cari-
te. Si inquit linguis hominum lo-

Capitulum

Quartum

quar et angeloz. caritatem aut nō
habuero factus sum velut es sonās
et cymbalum tiniens. et si habuero
propheciam et nouerim misteria om-
nia scz scripture et omnē sciētiam et
si habuero fidem ita vt mōtes trāf-
feram caritatē aut nō habuero ni-
hil sum scz qz vita caritatis careo.
et si distribuero in cibos pauperuz
omnes facultates meas et si tradide-
ro corpus meū ita vt ardeam. cari-
tatē aut nō habuero nihil mihi p-
dest. Itē. j. Cor. vlt. Si quis nō a-
mat dñm iesum xp̄m sit anathema.
scz maledictus s̄m glo. qz maledice-
tur i iudicō illa maledictōe de qua
Math. xxv. Itē maledicti in ignem
eternū. **I**tem vtilis vero sit dei
dilectio patz ex septē. Primo filius
dei gstituit caritas. qz misit deus
spiritū filij sui in quo clamam? Ab-
ba pater. Rom. viij. et Gal. iij. et
Job. j. Dedit his qui eū receperūt
p̄tatem filios dei fieri qui credunt
in nomie eius. P̄ caritas p̄ctōrem
de infinita distentia in quā cecidit
p mortale p̄ctm a deo in qua fuit i
regione linginqua filius prodigus
eleuat ad vnionem cū patre celesti
hoc em̄ gracie officium est dicit Al-
ber. ij. de mirabili scientia dei. Se-
cūdo facit mereri quolibet ope mo-
raliter bono vitā eternā aut ei? au-
gmētū. qz si filij et heredes vt dicit
Gal. iij. et Ro. viij. Tercō facit q̄
p modica bona tpalia in casu p̄do
data et sic de alijs tm̄ meretur quis
quantū ali? p multa tpalia data vt
patz de vidua cū duobus minutis
missis in gazophilaciū Lu. xxi. que
xp̄i testimonio pl? q̄ oēs misit. et d-
scō petro qui licz modicum reliquit
cū ait Mat. xix. ecce nos reliquim?

Primum**Preceptum**

oia et seruti sumus te. quid ergo erit nobis. **Rñ.** amen dico vobis et cetera plura accipietis et vitam eternam possidebitis. **Rñ** enim ut dicit super eodem **Gre.** quantum scilicet ex quanto. id est ex quanta caritate quis dat deus ponderat tunc scilicet quoniam non adest facultas exterior. **Quarto** facit interdum nihil habentem de bonis exterioribus tamen mereri de primo essentiali quantum alii meretur qui multum dat ut patet in eo videlicet qui in paupertate est ex magna caritate vellet dare centum florenos et non potest dare tamen in casu potest mereri sicut qui centum florenos dat. **Exempli gratia** pauper nihil habens in caritate tamen est ut duo quo ad gradum qui perfectum animam habet dandi alteri mendico. x. florenos tamen meretur de primo essentiali quantum diues ex equali caritate dans actu. x. florenos. scilicet tamen primum accitale habebit quod gaudebit de eo quod voluntate dandi habuit et quod dedit et pauper medicus pro eo intercedet scilicet hec modice sunt respectu essentialis primum quod erit de creatore. hoc probat finaliter **Tho.** i. ij. q. xx. ar. iij. **E** Quia impetrat et meretur sententiam magnam in patria et gaudium. sic quod si simplex vetula in caritate decedit quod habet caritatem ut quatuor. **Et** magister in theologia si decedit in caritate ut duo. vetula habebit clarior et perfectior scientiam de visis in deo quod theologus. licet de habitibus scientificis acquisitis magister plus habiturus sit de scientia. scilicet hoc modicum est respectu scientie de deo immediate habende. **Rñ** assignat **tho.** in prima parte. q. xij. ar. vi. quod magnitudinem caritatis vie sequitur in patria magnitudo luminis glorie. et magnitudinem luminis glorie sequitur

Capitulum**Quartum**

intimior unio et visio diuine essencie et quanto intimius videtur deus et unius alicui intellectui. tanto plura et intensius sciet quis ea que reuertent in deo et per consequens maior delectatio sequitur et maius gaudium. **Caritas** enim sinu cordis primo aperit id est capaciores reddit. **Sexto** caritas facit quod diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. **Ro.** viij. his celum est primum. infernum a peccatis prohibitorium et similiter limbus et purgatorium. bona temporalia sustentamentum et omnis aduersitas lucrum pro patientie meritum. quod dicit **Greg.** Nulla nocebit aduersitas si nulla dñer iniquitas nulla enim prudenti potest adesse mala fortuna. quod ut dicit **Boet.** de consol. In parte eius est aduersis bene uti ut prosperis. **Septimo** in via facit omne opus leue. **Iugum** enim inquit christus meus suauis est et onus meum leue. **Math.** x. imo finis precepti est caritas. **i.** **Thimo.** i. **Tercio** qualiter cadat dilectio dei super omnia sub precepto videndum est ubi. **Notandum** putat elicere ex varijs dictis scilicet **Tho.** et aliorum videtur quod tripliciter dei dilectio intelligitur per preceptum. **Primo** placabiliter siue fauorabiliter. **Secundo** ordinabiliter. **Tercio** appreciabiliter. **Primo** debet diligere placabiliter super omnia sic quod velis deo bonum et complacentiam in hoc habeas sinerelacione ipsius in quodcumque aliud bonum. **Pro** cuius intellectu notanda sunt aliqua. **Primo** quid sit diligere. **Rñ.** **hñ** philo. in **Rethorica.** Est alicui bonum velle ut diligere hominem est sibi bonum velle. **Secundo** quid sit homini bonum. **Rñ** dicit **philos.** i. **Ethi.** et x. felicitas sua virtutes et scientie

et hec nunq̄ obfunt ſibi quantum eſt de ſe. **S**imiliter bona t̄palia et mala pene deſeruiētia ad virtutes

Iterum **T**ercio nota q̄ duplex ē dilectio in hominibus. quedam cōcupiſcentie que vtilitatis noſtre gracia eſt puta cū aliquis diligit aliquam rem propter ſe diligentē. et ſic diligitur aſinū. capram. cibum. et ſimilia. q̄ vtilia nobis ad honorem ad delectationē. vel ad cōmodū n̄r̄m et tali dilectione diligit homo ſe principaliter nō aliud. Alia eſt dilectio amicicie puta cū quis diligit aliq̄z hominē propter ip̄m dilectū hominem vt cū quis videt aliquē ſapientem. virtuoſum. et h̄mōi. et ſibi iſta vult ineſſe et complacet in eis diligit eū dilectione amicicie. **Q**uarto nota q̄ deo proprie nihil bonū eſt niſi id quod ip̄e eſt videlicet q̄ eſt omnipotens. omnisciens. miſericors diſſim̄. patientiſſimus. diſtiſſimus. et ſimilia. **N**am ieiunare. orare. virtutes acquirere. vicia vitare. non ſunt deo bona. licet coram nobis ei ſint honorifica. q̄ bonorū noſtorū non indiget. ſed nobis p̄fata bona ſunt et p̄ ea coram nobis gloriſicatur pater qui in celis eſt. ex quo patet quid ſit deū ſup̄ omnia diligit q̄ ſibi bonū velle videlicet meditari velle q̄ paciētiā habere q̄ eſt om̄ipotens ſapientiſſim̄. optimus et ſimilia. **E**t ſic amam̄ ſc̄do amore videlicet amicicie nō propter aliud nec relative ad aliud. **N**ō aut diligit debem̄ eū primo amore ſc̄z q̄cupiſcentie videlicet vt velimus ſibi bonū miſericordie qui nobis dona dat q̄ tunc nos plus diligerem̄. **V**nde **B**ern̄. li. j. de diligēdo deū abſq̄ intuitu p̄m̄ij diligendus ē deus. verus

eū amor in ſeip̄o cōtentus. et iterū licet deus ſit abſq̄ intuitu p̄m̄ij diligendus. nō t̄n abſq̄ p̄mio diligitur **V**n̄ quāto quis puri⁹ diligit deū p̄pter ſe et quāto minus habet reſpectū ad ſe diligentē tanto deo dilectio plus placet et ampli⁹ hō meretur. **N**ō aut quare ſic diligere debemus deū propter ſe eſt **P**rima q̄ niſi ſic tunc nō diligerem̄ eū nobilitari mō q̄ diligit equum. aſinū et quib⁹ bonū volumus propter nos. **I**tem naturaliter mater filio vult bonū ſepe ſine omni reſpectu vtilitatis proprie vt in caſu quo filius iuuenis moreret⁹. **S**⁹ plus tenemur deo. **I**tem idem patz in amicis veris ad quos erigit⁹ vt nō diligant vtilitatis aut dilectionis gr̄a ſz amicū propter ſe. **I**tem exp̄iētia eſt q̄ quis diligit propter ſe eū quē nunq̄ videt ultra mare exiſtente. vt ſi audis d̄ probo milite i armis et virtutib⁹ vis ſibi bonum et cōplacētiāz habes in eo licz nulla vtilitas tibi inde ſequeret⁹. **C**ur ergo nō diligeremus deū propter ſe ſine omni reſpectu ad aliud ab eo. **E**x quo patz q̄ multū merent⁹ qui dei p̄fectōes ſepe meditando cōſiderant et corde in hoc ſibi cōplacent. **O**ptimus em̄ actus eſt diligit deū. **I**tem **H**ic querit⁹ primo an deū diligit poſſim vt det mihi vitā eternā ſeu celū. **R**ñ. nō ſed p̄ plura opa alia deo ſeruire poſſimus propter vitā eternā. **N**ā differūt ſeruire deo et diligit ſicut genus et ſp̄s. vñ opa bona debeo facere plura et conari implere alia precepta et alia propter vitam eternā. q̄ opera talia bona ſunt vie ad celum. **S**ed diligit deum nō debeo vt vitam eternā mihi

donet. qz sic ordinare deum in creaturā et in utilitatem meā quod illicitum est. **T**um qz hoc esset uti fruendis qd nunq̄ licet ut dicit **Aug.** j. de doctrina xpiana. **T**um quia sic me p̄ncipaliter q̄rerem. **T**um et ā qz deteriora debēt esse gr̄a meliorū s̄m philo. in polit. qd hic nō fieret **S**cdo queritur possum ne diligere deū propter beneficia q̄ mihi dedit **h.** det **Tho.** ij. ij. q. xxvij. ar. iij. **S**i li propter dicat causam finalem nō debeo. quia sic p̄terer eo. **S**i autē dicat causam occasionabilem vel motiuam possum. s̄m illud **P̄s.** **I**nclinavi cor meū ad faciendas iustificacōes tuas in eternum propter retributionē. **B**eneficia em̄ q̄ deus nobis dedit velut caritatē dei facile nos accendere debent ad deū diligendū et occasionem p̄stare. **H**ec aut̄ questio sicut et p̄cedens et similes aut nunq̄ aut caute debēt p̄dicari secularib⁹ **h.** **T**ercō queritur. **C**ur tam durū apparet secularibus deū a nobis nō debere diligere p̄pter beneficia. **R**es̄o s̄m **Vuilhel.** parisiē li. de virtutib⁹ **H**oc faciūt carentia doctorū realium et ignorācia seculariū que provenit ex eo qz se querunt nō que dei sunt qd caritas dei nō facit. sed dilectio curua **Q**uerunt em̄ homies nimis terrena honores. diuicias. et similia. **Q**ue licet sint minima bona tñ in eis contentant⁹. **S**imiles pueris qui in p̄ro plus amorem figunt q̄ in tota domo. **C**ontra hunc modū diligēdi deum peccant directe quidam peccatores qui vellent qz deus nō nosceret peccata eorū. vel ut sibi peccata eorum placerent. **C**ōtra quos in p̄s. dicit dñs. **E**xistimasti inique

qz ero tui similis arguam te et statuatam cōtra faciem tuā. **T**ales enim vellent deum nō esse omniscientem vel summe bonum. et hoc est deum velle non esse deum. qz scientia sua est deus met. **L.** **S**ecundo contra hoc faciūt odientes deum. vellent em̄ eum nō esse iustum punientem. immo tristantur qz iustus est. ut faciunt etiam damnati. dicit autem **Tho.** ij. ij. q. xxxiiij. qz odire deum inter omnia peccata grauius est. qz in eo per se est auersio ab incommutabili bono. **I**n alijs autē est auersio per accidens. verum licz deus clare visus a nullo possit odiri. qz sic in eo nec apparēs nec verum malum videretur. **T**ñ oditur a malis visus in suis effectib⁹ videlicet punitionis. sicut em̄ videns p̄ croceum vitrum pulcrum hominem iudicat pulcrum et bene coloratū hominem pallidum vel croceum esse. **S**ic pueri p̄ penas a deo inflictas eum iudicant crudelem s̄m illd̄ p̄s. **S**upcedit ignis scz peccati et malorum affectuum et nō viderunt solem. **M.** **S**ecundo preceptum de diligēdo deum super omnia debet fieri ordinaliter sic videlicz qz nos et omnia alia in deum referam⁹ et in suam gloriā vltimate ita qz quicquid diligimus. volumus. agimus. propter deum et eius gloriā diligamus. agamus. et obmittamus. qz tunc in omnibus rebus plus diligimus q̄ res ipas quādo suam gloriā in omnibus querimus vltimate qz propter qd vnum quodqz tale et ipm magis. j. posterior. **R.** **E**t s̄m hoc intelligi debet p̄ceptū. diligē dñm etc. **Q**uod breui⁹ et clarius sic exponit **Thomas** tractatu de

perfectiōne spūalis vite **Et** est mens
sancti Aug. li. j. d. doctrina xpiana
Nam dilectio est actus voluntatis
que significat^r p cor. qz sicut cor est
principiū materiale omniū motuuz
corpaliū. ita voluntas quantum
ad intentionem finis vltimi que ē
obiectū caritatis est principiū om
niū actuum quarūcūqz potentiaꝝ
que mouent^r a voluntate. **H**e autē
sunt tres scz intellectus qui signifi
cat^r p mentem. vis appetitiua infe
rior que significat^r p animam. **V**n
sm eam dicimur agere vitā anima
lem. **E**t vis executiua exterior que
significat^r p fortitudinem siue vir
tutem siue vires. p̄cipit ergo nobis
qz tota nostra intentio ferat^r in de
um. sic qz omnia actu vel habitu in
deū referant^r sicut in finem. qd̄ im
plet^r cū aliquis vitā suā ad dei ser
uiciū ordinat. et p cōsequens oia q̄
ppter seipm agit virtualiter ordi
nant^r in deū nisi sint talia q̄ a deo
abducāt sicut p̄ctā et sic diligit^r deū
ex toto corde. **S**cdo vt intellectus
noster totaliter subdat^r deo sic qz
hō credat ea q̄ diuinitus tradūtur
sm illud. ij. **C**or. x. in captiuitatem
redigētes omnē intellectū in obse
quiū xpi et etiā in meditatiōe dei p
fectionibus ei talia inesse velimus
et oia memorata alia scz bñificia dei
in deum ordinemus. et hoc est tota
mente diligere. **T**ercō vt appetit^r
noster inferior regulet^r sm deū et
quecūqz homo amat sperat. et sic d̄
alijs passionib⁹ in deo amat vniuer
saliter omnē affectionem ad dei di
lectionē referēs nō in voluptates
carnis. **E**t qui sic perdit aiā suam
in vitam eternā custodit eā. **J**ob.
xij. **E**t hoc est ex tota aiā diligere.

Quarto vt omnia exteriora nostra
verba et opa ex diuina caritate de
riuent^r et in dei honorem dirigant^r
sm illud. j. **C**o. vlti. **O**mnia opa ve
stra in caritate fiant. **E**t sic diligit^r
deus ex tota fortitudine et talis p
fectio deū diligendi cadit sub p̄ce
pto. qz aut omnia in deū sint referē
da et suū honorem patet. j. **C**or. x.
Sive manducatis siue bibitis siue
quid aliud faciatis omnia in gloriā
dei facite. vt in omnib⁹ honorifice
tur deū. **S**ic em̄ fit debita recōpen
satio deo qui oia in nos ordinauit
vt dicit mgr̄ in. ij. di. j. **Q**uia. j. **C**o.
Omnia nostra sunt. **I**us id docz na
turale vt cui⁹ est arbor vel ager
eius etiam totus sit fructus. **S**ed
totū qd̄ sumus et possumus et a dō
accepimus et dei propriū est. ergo
fructus operū nostrorū deo crede
re debet. **S**ed p talia deo nullam
vtilitatē adicere possum⁹. **C**ū sm
p̄. **H**onoz n̄roz n̄ indigeat. **I**deo
optet vt ad eius fiant honozē. **I**te
cuius libet veri serui oia opa cedūt
dño lege civili. sed dei serui sumus
p omnia a quo animā. corpus et res.
et quicquid in illis boni cōtinetur
habemus. ergo n̄ra opa dei honori
seruire iustissimū est. **P**otanduz tñ
qz quia omnia sunt in deū ordinan
da vltimate. nō tamen de necessita
te sunt omnia immediate et in solū
deū ordinanda. **Q**uia sunt multi fi
nes ad inuicem subordinati in quos
res recte ordinari p̄nt. vltimate tñ
totū ē i deū ordinandū. **E**xēpli gr̄a
cōmedere debes vt viuas nō econ
uerso. viuere vt opa licita facias
ad q̄ creat^r es. **O**pari bene vt vitā
eternam habeas. q̄ sunt videre deū
beatificare et eo frui. **E**t vitam eter

nā habere nō propter cōmodū pro
pziū vltimate sed propter gloriam
dei que ibi plus exercetur. **Q**
Sed querit̄ cū nō debeā deum dili
gere propter vitam eternam ex p̄i
ma expōsitiōe possum ne alia bona
op̄era facere p̄cepter deū diligere.
videlicet deum laudare. orare. ieu
nare. et similia propter acquirēdaz
vitam eternam. Respondet̄ q̄ sic.
Ratio est quia omnia p̄enumerata
opa bona vie nō sunt formiliter di
lectio. sed effectus dilectionis. di
lectio em̄ dei facit quem deū cole
re. orare. sanctificare sabbatū. mul
tā p̄cepta seruare et similia. Et ta
lia tanq̄ minus bona ordinant̄ in
maius bonum scz in vitam eternam
videlicet in dei v̄isionem clarā et
dilectionē. et hoc est rectus ordo.
P Secundo querit̄ an ad bo
nitatem actuum nostrorū requirat̄
vt quis actualiter tendat p̄ res p̄
nominatas in deum ordine tacto.
Respondet̄ q̄ nō oportet actuali
ter sic tendere sed vt actus nostri
sint vere boni sufficit et requirit̄
vt cadāt sup̄ debitam materiā ⁊ vt
alias sint bene circūstantionati et
q̄ referantur in deū actualiter vel
virtualiter. Tñ quāto plus quis ac
tualiter in deū referret. tanto pl̄
meretur sicut mercator ad remotā
terram paruā rem portans lucrat̄
plus q̄ alter cum equali re in pro
pinquo manens. Oportet em̄ ad mi
nus hominem taliter esse dispositū
in animo p̄ habitum acquisitū ex a
ctualibus relationibus in deū aut
p̄ habitum infusum aut p̄ generalē
intentionem faciendi omnia p̄pter
deum q̄ si vere solueret et actuali
ter cogitaret de deo et de relatiōe

in ip̄m statim referret in eum. Exē
plum in simili pater amat filiū pro
pter quem ditandū mercat̄. maria
circuit. terras pambolat. non semp
actualiter talia ordinans in filij di
tationem. sed sufficit q̄ labores p̄
nominati impati sint a dilectione
filij cuius imperij virtus manet in
sequentibus. Simile de volente ire
romam nō oportet q̄ in itinere pe
grinus talis semp̄ actu cogitet de
fine scz de roma sed mediante vna
ciuitate attingit aliam. et sic est in
proposito. **Q** Tercio queritur
an ad hoc q̄ actus nostri sint boni
moraliter vel meritoze erigat̄ q̄
a caritate seu a dilectione dei inci
pian et terminent̄ originentur et
ordinent̄. R̄sio q̄ sic. Nā q̄ oziri
oporteat a dilectione dei patz per
Aug. in de spiritu ⁊ l̄ra dicens. Nō
est fructus bonus qui de radice ca
ritatis nō surgit. Caritas aut̄ est di
lectio ex acquisito habitu vel in
fuso procedens q̄ etiam nullus a
ctus sit bonus moraliter nisi imme
diatē tendat in deū vt dei dilectio
primordio exposita vel immediate
tendat p̄ alia opera i deū finaliter.
p̄ Aug. in de ciui. dei. li. xix. vbi di
cit nullas esse veras virtutes si in
deū finaliter nō referant̄. Ex qui
bus patz necessariū fore actus no
stros originari et terminari a deo i
deuz. verbi gr̄a. ad hoc q̄ dilectio
tua vel proximi sit bona moraliter
erigit̄ vt dei dilectio sit causa dile
ctionis proximi et q̄ proximū fina
liter diligas propter deum. ⁊ sic de
elemosina ⁊ de alijs. S; sint opera
nra etiā meritoza optet vt ex infu
sa dilectione procedat. videlicet ex
caritatis habitu. j. Cor. xiii.

Capitulum

Quintum

Qontra hoc preceptum
 faciunt plurimam
 creaturam sibi pro fine
 statuendo quam creaturam
 plus deo diligunt ut honores diuicias
 voluptates scientiam et plura
 alia. Pro cuius intellectu notandum
 secundum Tho. i. ij. q. j. q. q. semper est ali-
 quid in corde hominis quod homo sum-
 me diligit et in quod maxime vitam suam
 ordinat. et hoc dicitur ultimus finis
 hominis et ad illud habet homo quasi
 specialiter faciem anime id est supre-
 mam intentionem conuersam. Et si hoc
 est deus tunc est in statu salutis et
 si subito moreretur salueretur. Si ve-
 ro est creatura iam est in statu dan-
 nationis. **S**ecunda regula talis a
 doctoribus sacre theologie elicitur.
 Et sit prima ad noscendum peccata
 mortalia a venialibus quoniam amor vel
 affectio ad creaturam ad se vel ad
 alium tantum crescit vel est amor tan-
 maguus quod in eo constituitur ultimus
 finis id est quod aliquis nec actu nec
 habitu ordinat illam creaturam nec
 eius dilectionem aut seipsum in deum
 sed vult cum tali creatura contentari
 et non curare deum offendere nec
 preceptum eius transgredi propter il-
 lam creaturam est mortale peccatum
 quod est aliquis contemptus dei. Et
 licet non sit formalis tamen est fructio
 creature et preponitur creatura deo
 vel etiam cum aliquis vellet cum crea-
 tura hic semper manere non curando
 de beatitudine licet enim non sint ru-
 des super hoc temptandi tamen semper ta-
 lis amor est peccatum mortale. quoniam autem
 aliquis diligit creaturam plus quam de-

beret. sed tamen propter hoc nollet de-
 um offendere nec amicitiam eius per-
 dere nec transgredi eius preceptum.
 non oportet quod tunc sit mortale. Alia
 regula secunda videlicet satis concor-
 dans cum prima est quod quoniam aliquid com-
 mittitur notabiliter contra dilectionem
 dei hoc est mortale. quoniam non tunc
 est veniale. Quoniam autem aliquid fit con-
 tra dilectionem dei potest attendi pe-
 nes hoc quod repugnat caritati et am-
 icicie quam ad deum habere debemus
 super omnia. **T**ercio modo diligen-
 dus est deus super omnia appreciabili-
 ter sic quod tamen care habeamus et appre-
 emur dum quod propter nullam creaturam
 eo carere vellemus. sed omnibus ali-
 is a deo enim eis proponimus et quod tam
 firmo amore deo adhereamus quod pro-
 pter nullam creaturam nec propter
 omnes simul aliquid faciamus aut
 velimus contrarium diuine dilectioni
 id est contrarium dei preceptis. que enim
 deliberate fuerunt contra diuina precepta
 sunt contraria diuine dilectioni et ca-
 ritati. quod sunt peccata mortalia que tol-
 lunt caritatem. Illud etiam videtur
 velle. **S**ecundo in iij. di. xxvij. vbi dicit
 quod homo debet deum extensue dili-
 gere super omnia ita quod nullum aliud
 nec omnia simul sint eque appreciabi-
 lia sicut deus. sed quod omnia alia vellet
 cicius non esse quam deum non esse. Et de-
 bet etiam intensue deum diligere super
 omnia ita quod facilius deberet inclinari
 ad gratium dilectionis dei. Est autem
 ratio horum. quia deus est illa preciosa
 margarita quam negociator ille in-
 uenit qui abiit et vendidit vniuersa
 que habuit et emit eam. **M**at. xiiij.
 Item cum deus infinitus sit in boni-
 tate. misericordia et similibus attri-
 butis intensue et extensue. Ideo

pro infinitis mūdīs nō deberet of-
fendi s̄m Anshel. Cur de^o homo.
Item stultissimus esset qui cōtem-
pto thesauro grandi papiliones in-
sequeret^r sicut pueri quod tamen
faciūt qui creaturā plus q̄ deum
diligunt. **C** Contra hoc precep-
tum faciūt quicūq; intuitu alicui⁹
lucris temporalis gsequendi vt fit in
emendo vel vendendo aut delecta
cōis vt fit luxuriando. aut honozif
vt fit supbiendo vel vane glazian-
do faciunt cōtra dei p̄ceptum. Ta-
les nō diligunt deū super omia. sed
diligunt creaturam plus q̄ deū qz
propter eam plus placet eis talis
creatura q̄ diuina voluntas in p̄-
ceptis. Et appreciantur vere vel in-
terptatiue creaturā plus q̄ deum
vñ Aug⁹. li. de libe. arbi. diffiniēs
p̄ctm mortale dicit. Est sp̄reto incō-
mutabili bono rebus mutabilibus
adherere. vñ Mat. x. Qui amat pa-
trem aut matrē plus q̄ me non est
me dignus. aut qui amat filiū vel
filiam sup me nō est me dign⁹. Se-
cūdo gtra hoc p̄ceptum faciūt qui
amore alicui⁹ p̄sone vt adam respe-
ctu eue ⁊ malo amore capti respe-
ctu p̄sone dilecte ne p̄sonam tales
cōtristent. negligūt dei p̄ceptum ⁊
cōtra ip̄m faciūt dei beneplacitum
nō curantes. Tercio qui timore ali-
cui⁹ p̄sone vt serui propter domios
deo obedire in p̄ceptis obmittunt.
et sic creaturā vilem creatori p̄cio-
sissimo preponūt. **E** Et dictis
patere possunt doctorū quedam re-
gule ⁊ sit terciā in ordie. Quicquid
cōmittitur vel obmitti^r cōtra p̄cep-
tum dei vel ecclesie vel legis na-
ture vel supioris. si talia precepta
sunt de necessitate salutis vel gtra

vorum solenne vel priuatū vel cō-
tra iuramentū licitum semp est pec-
catum mortale. Quia est dictū vel
factū vel cōcupituz gtra legē eter-
nam. sic em̄ diffinit Aug⁹. et alle-
gat mḡm in. ij. di. xxx. Qñ vero
citra tunc nō optet q̄ sit mortale.
Item patet q̄ talia sub dei manda-
tis p̄ceptiuis ḡtinent^r. **F** Alia
regula est quarta videlicet quādo
aliquid fit cōtra ḡscientiam vere
vel false dictantē aliquid eē morta-
le. est mortale p̄ctm. quia est sp̄reto
vere vel interptatiue incōmutabi-
li bono rebus mutabilib⁹ adhere-
re vt beatus Aug⁹. diffinit p̄ctm
mortale in de libe. arbi. Et est gtra
terciam exposicōem. ⁊ cōtra apost.
Ro. xij. Qui discernit si manducaue-
rit damnatus est qz nō ex fide. glo.
.i. s̄m ḡscientiā vñ cōscientia erro-
nea ligat nō inq̄ptū erronea s̄ in-
quātū cōscientia. Itē vel qui facit
cōtra ḡscientiam formidantē pro-
babili ter vel dubitariue an aliquid
sit mortale. tunc semp est mortale
p̄ctm. Quod aut nō fit cōtra ḡscie-
tiaz adhuc potest esse mortale si cō-
scientia nō sit satis instructa et suf-
ficiēter. vñ est regula mḡralis. du-
bitans de aliquo an sit illicitum et
stante dubio illud agens peccat. s̄
hanc regulam exponit Cancellari⁹
parisiē. iohēs de gersona tracta-
de pollutiōe vna cū Vuilhel. altif.
dicit. Intelligendam esse de dubio
tali quod est vehemēs ⁊ magis aut
eque saltem inducit mentē credere
q̄ mortale est illicitum sicut qd̄ est
licitum. imo Alber. adhuc est facili-
or. Secus est vbi mēs plus inclina-
tur et iudicat quod est licitū q̄ illi-
citur. q̄uis nō habeat vsq; quaq;

certitudinem evidentem aut fixam. quia nec hoc ipsum requirit. Item cancella. in de vita aie dicit istam regulam exponens se discrimini peccati mortalis peccat mortaliter debere intelligi non de omni dubio sed de probabili et vehementi. probatur per illud Eccle. iij. Qui amat periculum peribit in illo. Exemplum ponit de scienter ponente se dormitum prope serpentes qui se periculo committit intoxicationis. Pro intellectu talium sunt notande regule. ruij. quas ponit in diuersis locis Cancellarij in floribus regularum mortaliu et li. iij. de consolatione theologie. Prima equitas quam nominat philo. epicuram ponderat iuris rigori. Est autem equitas iusticia pensatis omnibus circumstantiis particularibus dulcore misericordie temperata. hoc intellexit qui dixit. Ipe etiam leges cupiunt ut iure regantur. Et sap. noli esse iustus nimis alioquin summa iusticia summa iniusticia fit et ps. Omnia mandata tua equitas dei sed id est cum equitate pensanda. Secunda ambulandum est in via virtutum doctrina. via regia ut nec strictius fiat dei mandatum nec laxius quam ipse mandauerit. quibus inde sumere possint aliqui aut malicie vel amentie aut ecetra in desperatione corruere non tamen omnibus pro omni tempore et loco indicandam asserimus quilibet veritate. Tercia bonarum mercedum est ibi agnoscere culpam ubi culpa non est agnoscere inquam non per ascensum firmum hoc enim stultum periculosumque foret sed sic ut doleat aut peniteat homo postmodum quasi veraciter in culpa teneri intelligitur hoc de perteritis. Sed dicti est quia certissimum est quod sine dignitate damnati sumus. Et quod nullus

quod de certum est se esse in gratia nihilque nostrum est et a nobis nisi peccata. Quarta loquendo de futuris agibilibus vel credibilibus non reputetur culpa ubi culpa non est. alioquin causetur errornea conscientia hic quod quam si aliquid attemptetur fieri iam culpa est si fluctuet animus. Quinta sub hac dubitatione fluctuans velut vtrumlibet nesciens quid dicturus sit Consilium est ut non agat. quia exponeret se discrimini quo casu certum habeat quod peccet. Sexta si vis quicquid securus agere certum sis illud esse bonum neque virtuti contrarium. Sed refert quae certitudine sufficit nempe certitudo moralis quae est infima. nec exigitur secunda certitudo supernaturalis quae est nobilissima clare evidentie prout videtur deus in gloria. nec prophetalis reuelatio ut in prophetie dono. nec adhaerentia quae digne auctoritati innititur ut in articulis fidei et sacre scripture nec tertia certitudo exigitur naturalis quae habetur ex demonstratione ut prima principia. Est autem moralis siue civilis certitudo quae tangitur ab aristotile in principio Ethicorum cuius sententia est disciplinati esse in vnaquaque re certitudinem quere re iuxta exigentiam materie. Equae enim viciosum est inquit persuadentem quere re mathematicam et moralem demonstrare non enim con surgit certitudo moralis ex evidentia demonstrationis sed ex probabilibus coniecturis grossis et figuralibus magis ad vnam partem quam ad alteram. hec certitudo moralis sufficit vel non sis in peccato dum facis quod in te est id est dum bene vteris donis iam habitis aut saltem peccatum non incurris nouum per temeritatem. Exempli gratia in celi

brāda orta est em̄ ex diligentia tua
preparationis excusatio. **S**eptima
regula. certitudo moralis p̄ doctri-
nam colligitur altro trium modo-
rum quoz vn⁹ puenit ex alterius
auctoritate. ali⁹ ex ppria eruditi-
one. tercius ab experientiali certitu-
dine. sub primo viuūt insipientes ⁊
aiales qui aut nō habēt clarā sue
cōplexionis armoniā vel aliā grati-
am gratis datam qua facilliter cō-
cipiuntur agenda ab eis qui scrip-
turas intelligunt. vt aug⁹. **T**ales
ab alijs recipe habent intelligētiā
scripturaz et alijs credere et obe-
dire trācōrib⁹. **S**ub secundo sunt
pficiētes et rōnales qui pueniunt
scz ex ppria eruditione et orit⁹ hic
modus nutrit⁹ qz ex studiosa p̄scr-
tatione diuinorū mandatorū i sacra
scriptura cōtentorū que legi debēt
puero fideli et integro corde. **S**ub
iij. sunt p̄fecti et spirituales scz sub
experimentalī cōsuetudine de qui-
bus. apostulus **S**piritualis homo
cia iudicat et ip̄e a nemie iudicat⁹
Et alibidicitur nichil dulci⁹ q̄ re-
spicere in mandatis dī habentes ei
virtutū habitus ex eisdem inclinan-
tur ad recte iudicandū de agilib⁹
eorū non ex habitu sciēcie solum s̄
ex naturali virtutis inclinatiōe pu-
to q̄ religionum instituendarū p̄-
cipalis causa fuit auctoritas regimē-
nis cui obedientia p̄staretur plus
q̄ pprie rationi q̄ i plurimis dubia
est valde et debilis et incerta. hu-
mana em̄ agibilia tantā habēt va-
riabilitatē dicēte aristotile. ⁊ teste
experientia vt visu magis q̄ arte cō-
stare v̄ ideant⁹. **O**ctaua est certitu-
do moralis non sp̄ scrupulos omēs
abicit sufficit vt cōtēnat vel supet

sic opando quasi non sint. **E**st autē
scrupul⁹ i proposito vacillatio seu
dubitacō quedam gurgens cū for-
midine ex aliqb⁹ cōiecturis debili-
bus et incertis alioquin si ex vehe-
mentibus argumētis et pbabiliori-
bus p̄ hac pte q̄ p̄ altera dubita-
cio cōsurgeret. iam nō scrupulus
solus vel ei⁹ dubitacō cū trepida-
cōne dici oportet sed moralis d̄ trāf-
gressione certitudo. **N**ona regula
est moralis certitudo non pōt sub
vna regula tradi q̄ sufficiat i oi ca-
su cōsciēciā agentis reddere secu-
ram se non delinquisse. id ex euētu
rez pp̄edi sepius solz p̄p̄teria cō-
stitute sunt i figura tres ciuitates
refugij fides. spes. caritas. cōtinen-
tes lauacrū p̄nie et imunitatis as-
lum quatenus pax cōturbata p̄ ea
q̄ se fecisse formidat homo reforme-
tur. **D**ecima regula est ois agens
cōtra cōsciēciam edificat ad gehen-
nam si cōsciētia sit fixa q̄ id qd̄ a-
gitur est mortale vel veniale solū
quantū est ex pte vni⁹ circūstancie
q̄ est facere cōtra cōsciēciam si cō-
sciēcia iudicet illud solū eē veiale
Vndecima. exponere se p̄iculo p̄cti
mortalis est peccatū mortale vel sic
agere incertū ⁊ dimittere certum in
materia morali est p̄ctm̄ mortale si
tale sit incertū q̄ sit mortale nō so-
lū p̄ cōiuncturas leues aut ex susp̄i-
cōe trepida aut scrupulosa pueniē-
te ex nimio timore cadēdi in via dī
sed intelligit⁹ dū tale est vehemē-
ter ⁊ pbabiliter incertū eque sicut
oppositū vel magis tunc em̄ illud
agitur n̄ carebit mortali culpa. ali-
ter nō oportz. idē dicit Altrihodoz.
Albert⁹ adhuc est benignior in li-
d̄ hoie. vbi sic querit vtz gsciētia

sp obliget ad faciendū. **Rñ** sine p̄iudicio loquendo dicimus q̄ nō obligat ad faciendū nisi sit opinatū vel vt creditū velut scitū illis q̄d ē in cōsciētia et tunc obligat siue ḡsciētia sit erronea siue nō. erronea nō autem obligat s̄m eundē si ē vt dubitatū aut vt ambiguū. Duodecima regula est ḡ. l̄iū salubre est frequenter ageze cōtra scrupulosos leues ⁊ trepidos citando eos ad aliorum iudiciū quatenus ex cōsuetudine fiat homo robust⁹ solidus et trāquill⁹ in exercitio sp̄iali. **Exemplum** in domificationibus et funibularijs. **Tredesima** in nullo casu est p̄plexus aliquis inter duo p̄ctā q̄n ei pateat exit⁹ absq; nouo peccato nam si iurauerat quispias se occisurum petrum innocētem nō occidat eum ip̄e nō peccauit nouiter. sed iā peccauerat iurando. **Si** autē dicit sibi conscientia erronea q̄ petrus innocens est statim occidendus ab eo dimittat hanc cōsciētiā et liberari⁹ est. **Si** postremo incidāt duo p̄cepta incōpossibilia ex culpa sua agat id q̄d de se ē magis obligatorius ⁊ a nouo peccato immunis existet. **Dubia** plura hic occurrūt. **Primo** q̄n homo teneatur diligere deum sup̄ omnia. **Rñ** q̄ nō sp̄ et quandoq; sp̄ qz est p̄ceptū affirmatiuū. **Ratio** ē. qz actualiter deū diligere sp̄ esset impossibile p̄pter humanaz infirmitatem necessitatē ⁊ propter multa impedimēta dicit tñ. sco. in. iij. di. xxxvij. q̄ ad actualiter implendū obligat dieb⁹ festiuis. **Ita** q̄ omni die festiuo et potissime domicis dieb⁹ in principali b⁹ festis teneatur homo se colligere ⁊ deū sup̄ oia actualiter diligere

vt patebit de sanctificatione sabati clari⁹ ⁊ p̄ tūc licz tenea⁹ ex p̄cepto tñ oī momento tenemur peccata vitare et bene agere. **Et** forte nimis in xp̄ianū eēt siue forz n̄ quotidie de mane saltem aliquialiter cor ad deum cōuertere. et q̄uis p̄peditus legitime excusetur de audiētia misse interdum die dominico. tñ nūq̄ vide⁹ quis excusari quin in die tali teneatur deum diligere sup̄ oia qz solo corde impleri pōt. **vñ** dicit. sco. in. iij. di. xxxvij. si aliqua necessitas excusat ab executione audiētie misse dñico die necesse est supplere in aliquo equiualēte vt saltē die illo deputato in speciali cultui dño aliquis actus habeat⁹ relat⁹ in media te in deū ad ei⁹ reuerentiā. **Dubitat⁹** secūdo an p̄ceptū hoc de dilectiōe in via possit impleri a nobis. **Rñ** s̄m Tho. in li. de p̄fectione sp̄ialis vite. **Triplex** est grad⁹ deum diligendi. **Primus** vt diligat⁹ quantū diligibilis est et hic a solo deo attingit⁹. **Ratio** qz simpliciter infinite bonus diligibilis et amabilis est ⁊ sic nec in patria a creatura quacūq; diligitur. **Secundus** vt diligitur deus s̄m totā virtutē alicui⁹ diligencis et sic solū in patria a nobis p̄ficietur. ⁊ ad hoc hic suspirare debemus. ibi em̄ oia nostra scz cor id ē intentio mens id ē intellect⁹. aīa id ē omnis noster appetitus. et fortitudo id ē exteriora n̄a totaliter in deum ferentur dilectiue. **Terci⁹** gradus est deum diligēdi. sicut expositum ē tripliciter hoc p̄ceptum. ⁊ sic in via impleri potest. **Dubitat⁹** iij. an deū plus amare deberes si p̄ te solo mundū creasset. redimisset. et glorificatu-

rus esset te solum in patria et non alijs vel p alijs hec faceret vel facturus esset. **Rñ** hugo li. soliloquiij sui vbi hō cum sua aia loquitur. **Qd** imo pl⁹ qz p⁹ura sic singul⁹ cōtulit nā anima dicit. **Ecce** vnice dilectū et electum diligo. **Sed** hāc hui⁹ dilectionis mee iniuriam pacior qz solū dilgēs sola nō amor vbi rñdet hō caue aia ne qd absit nō spōsa sed meretrix dicaris si munera dātis id est dei bñficia pl⁹ q̄ amantis affectum diligas. et pl⁹ hoc ostendit qz tria velut arras quasdam quelibet anima deo sponso suo recipit. **Prio** quedam cōmuniter. **Secundo** qdā specialiter. **Tercio** quedam singulariter. **Communiter** vt celū et terram et eorū ornatum quo picipant pisces aues et bestie. **Specialiter** intellectum. memoriam. voluntatem dominium terre redemptionem in passione et glorificationē. **Singulariter** vero qz i vtero mortuus nō fuisti. qz peccantem te expectauit penitentiam dedit. et innumerabilia alia. **Communia** finaliter de⁹ ppter te creauit que licz deus amet plus tñ te qz in tuum obsequiū. que si deus non creasset quot oblaclamentis careres. **Specialia** ppter se in via fecit vt p societate sine qua nulli⁹ boni iocunda est possessio p primos homines haberes. in patria vero quot idicibilib⁹ careres gaudijs si sola saluaueris. plus ergo tibi cōtulit alia diligendo q̄ si sola amareris. nec putes distrabi deum qui infinitus non minus te diligit plures diligēdo. oia em vt ait. **Apostolus** nostra sunt. hec est sentētia ibi hugo. **¶ Quarto** videndū est q̄ ratiōnabile sit deum diligere

sup omnia et quare teneamur. **Prio** qz simpliciter sūme bon⁹ ē imo bonitas ipa. et sic est amabilis infinite et desiderabilis. ido si possibile esset infinite a nobis diligend⁹ foret. vñ **iber.** de diligendo deum in qualibet alia affectione nostra oportet suare modū et terminum cōstituere vltra q̄ ascēdēdo fieret affectio vituperabilis vt patz d dormitiōe et vigilia. gaudio. tristitia. et sic de similibus anime passionibus. **In** dilectione autē dei per quam maxime attingimus finem nrm vltimū non potest esse excessus. **Itē** naturale est vt bonū diligit⁹ et melius amplius. ergo optimū summe diligendū est. demonstratio em naturalis ista est. **Et** hec se⁹ bonitas diuina debet esse finis et causa nostre dilectionis. sed omnia que in sequē. ib⁹ dicent⁹ debent esse occasiones et cause efficientes. ammonentes nos vt deū propter seipm finaliter diligamus. **Et** propter hoc solū qz bonus est. **Scda** ratio qz ipē prior dilexit nos et plus q̄ nosipos diligamus. qz s⁹m **Aug.** de Catheshandis rudibus nulla maior est ad amorē inuitatio q̄ puenire amantē. **Et** nimis durus est qui p̄impudentē dilectionem remeare negligit. **Dilexit** em nos deus infinite pfectus miseros dilexit eternaliter. dilexit nescientes et resistentes. **Ephe. ij.** **De⁹** cū diues esset in misericordia propter nimiam caritatem suam qua dilexit nos et cum essem⁹ mortui peccatis cōiunificauit nos in xpo. cui⁹ grā saluati estis. **Jo. iij.** **Sic** de⁹ dilexit mundum vt filium vnigenitū suū daret vt omnis qui credit in eū nō pereat. s⁹z hēat vitā eternā. **Tercia**

ratio. qz pater noster ē amplius q̄
 parentes carnis. ideo deus nos et
 parentes creauit vt dicit **Samas**.
 li. j. c. xv. vnde cū naturale sit ius
 et diuinū parentes diligere pl⁹ dū
 tenemur diligere ppendam⁹ quan-
 ta beneficia cōtulit in singulis mē-
 bris corporis ⁊ potētijs anime d̄ qui-
 bus si oculis priuati a me dico gra-
 tes restituciōem recipiemus grati
 valde essemus ei. vñ pl⁹ ei dilectō
 exhibenda est qui totū corp⁹ dedit
Quarta qz noster gubernator regit
 et fouet p̄tegit. multum deligitur
 rex optime regens. ergo summe di-
 ligatur qui celū terramqz et omnia
 elemta optimo ordine regit p̄pter
 homines electos potissime. **Ro. viij**
 scimus qm̄ diligentibus deū omnia
 cooperant⁹ in bonū. nam s̄m **Aug.**
 deus mala fieri non sineret nisi me-
 lioza inde elicere sciret. **Item** mul-
 tum diligit⁹ paterfamilias qui regē
 do cibaria et necessaria ministraret
Plus ergo diligendus qui propter
 nostrum cōmodū oia creauit omnia
 enim s̄m. **Apostulū** nostra sunt an-
 geli nūc ministrando. tandem in pa-
 tria cōlerādo. mala etiā p̄pter nos
 in bonū vertuntur maguū bñficiū
 qd̄ generalem influentiam nobis et
 alijs. p̄pter nos irradiat quam s̄m
Gre. si ad instans subtraheret in nī-
 hilū oia fluerēt. **Quinta** qz noster
 redemptor est. Quantum em̄ nobis
 bonum in hoc cōtulit. qui eramus
 in captiuitate diaboli. morti eter-
 ne additi p̄cio carētes redēp̄cōnis
 quos p̄ filium suū vnigenitum dile-
 ctissimū sibi p̄ ei⁹ vitā p̄fectissimā
 p̄ mortem crucemqz redemit. **Qui**
Ro. viij. proprio filio suo non pep-
 cit. sed pro nobis omnibus tradidit

illū. **Et** quāuis oia dei benefica sint
 innumerabilia multitudine. ⁊ inesti-
 mabilia magnitudine. crebro p̄ ocu-
 lis cordis tenēda velut scintille di-
 uine caritatis ad nos calificandū
 apta. **Et** tñ q̄ moriendo p̄tulit tāq̄
 ingens ignis debēt nos maxime mo-
 mouere ad deum diligendū. **Sexta**
 qz suam p̄sentiam verissime quoti-
 die in eucaristie sacramēto cū imo-
 latur porrigit paratus nos exaudi-
 re ampli⁹ q̄ si oculis viderem⁹ di-
 recte corporis. **Beati** iquit qui nō
 viderunt et crediderunt. ait em̄ de
 hoc. **Ego** vobiscum sum vsqz ad cō-
 sumationem seculi. **Mat. vlt.** **Sep-**
timo quia promisit se diligentibus
 premiū inexcogitabile. qz. **Jo. xiiij**
Si quis diligit me. sermonē meum
 seruabit. **Et** pater meus diligit eū
 et ad eum veniemus et mansionem
 apud eum faciemus qd̄ erit in pa-
 tria p̄fectissime.

Capitulum Sextum.

A

Quarto hic mandatur no-
 bis seruit⁹ deo exhiben-
 da nostro corpe hoc em̄
 x̄ps ostēdit cū dixit. **Mat.**
iiij. Dominum deū tuum adorabis
 et illi soli seruiēs. **Vbi** primo vidē-
 dum de ratione seruitutis corporalis
 quam deo tenemur. **Et** quot sint
 quibus corporaliter deo seruire dbe-
 mus. **Secundo** cur illa facere debe-
 mus et qm̄. **Tercio** qui cōtra hoc fa-
 ciunt. **Quo** ad primū notandū q̄ se-
 cundum. **Hiero.** in primo mandato
 p̄cipitur latria id ē seruitus adora-
 tio seu reuerētia et honor deo soli
 exhibenda. **Et** hoc fit corde p̄ fidē
 spem et caritatem **Sed** corpore fit

sicut in precedenti capitulo dictum est
Rebus vero alijs p̄ plura alia. Et d̄
 tali dicit. **Tho. 2. 2. q. lxxxv.** q̄ ado
 ratio duplex est. vna interior in ve
 ra mentis deuotione. alia exterior
 in corpis exhibicōe q̄ fit alicui tāq̄
 sup̄mo oim̄ dño 7 talis cultus est so
 li deo debitus. quia deus est sum
 mus noster dñs rex et pater ratioe
 creationis. vnde in recognicōnem
 nostre subiectionis ad talem dñm
 ei obsequia exhibere tenemur cor
 palia. sicut 7 serui dñis t̄palib⁹ cor
 paliter seruiunt et etiam reueren
 tiam eis faciunt corporale. Et hoc tā
 git. malach. j. si ego pater v̄i vbi
 honor meus patris em̄ est produce
 re et gubernare vnde. **Aposto. Ro.
 xij.** Exhibeatis corpora vestra ho
 stiam sanctam viuentem deo placē
 tem rationabile obsequium vestrum
 Exhibetur autem reuerentia et ho
 nor ac seruitus deo nostro a corpe
 multipliciter per gestus. Quidam
 sunt cōmunes alij quibusdam spe
 ciales. Cōmunes sunt inclinatio ca
 pitis oratio vel laus dei vocalis pe
 ctoris t̄nsio p̄ manum dorsū inclina
 tio genuflectio ambulacō ad loca
 sancta tocio⁹ carnis maceratio p̄ ie
 iunium ecclesie et tocio⁹ corpis pro
 stracō vel **Manuum** ad modū cru
 cis extensio fletus et gemit⁹ ac his
 similia q̄ deo reuerēter exhiberi pos
 sunt i recognicōne vniuersalis sui
 dominij. **S**3 notādū q̄ taliū gestuū
 quidā fiūt cōmuniter i ecclesia vel i
 publico 7 talib⁹ reuereri debemus
 in publico **Quia** d̄ hoc **Math. v.** di
 cit. sic luceat lux v̄ra corā homini
 bus vt videāt opa v̄ra bona 7 glo
 rificēt patrē vestrum qui i celis ē. a
 lia vero licz sint signa humilitatis

7 di obsequia tñ si nō solent fieri a
 multis deuotis i publico debēt fie
 ri solū in secreto vt sunt venia ad
 modū crucis exp̄sio magna pecto
 ris t̄nsio 7 d̄ his dicit. **Mat. vj.** Tu
 aut̄ cū oraueris intra i cubiculū 7
 nam s̄m. glo. sup̄ illud. **Math. xvij.**
 hoc genus demonioꝝ non eicitur
 nisi in ieiunio et oratione. **O**ratio
 vbi capitur pro talibus gestib⁹ qui
 bus deo seruimus et eis mediātib⁹
 cōtinue oramus. alij gestus corpis
 sunt quibusdā deuotis spirituales
 vt criniū abscisio oculoꝝ ad celum
 leuacō auriū ad dei verba vel lau
 des attentō. narium i hospitalib⁹
 corā infirmis fecidis afflictio om
 nium sex opum misericordie exhibi
 cio. quia quod minimo fecistis mi
 hi fecistis. **Math. xxv.** lingue p̄ ab
 stinētiā aliquoꝝ d̄ electabiliū lici
 toꝝ cruciacō vestriū durarū iduicō
 quibus tact⁹ affligit. Et p̄ castita
 tē giugalē viduale ac virgineā cor
 pis sui imolacō. **T**alia ei corpis ob
 sequia deo exhibere debemus. **S**
Sed diceret possumus ne talibus
 scōs venerari. **R**ñsio q̄ sic saltē quo
 ad aliqua aliter tñ q̄ deū venera
 mur talia em̄ debemus deo exhibe
 re i recognicōne vniuersalis sui do
 minij et talis honor isto mō nulla
 tenus exhibendus ē sanctis. **S**3 eos
 dem gestus aliquos saltem exhibe
 re possum⁹ sanctis tāq̄ dei amicis
 quoꝝ respectu sumus inferiores
 qui sunt domini nostri. sed nō prin
 cipales potētes nos iuuare. **V**bi no
 tandū q̄ venerari seu adorare pos
 sumus aliqua tripliciter. latria. du
 lia. et iperdulia. vt declarat. **Tho.**
in. iij. di. ix. et cōmuniter doctores
 ibides. **L**atria idē ē q̄ seruit⁹ deo

exhibita et pot fieri vel potuit licite his videlicet trinitati persona: riu diuinaz tribus angelis quos abraham vidit. columbe sup xpm appa: renti. voci paterne scripture sacre verbis in quantum a deo pcesserunt humanitati xpi deo vnice. cruce xpi imagini xpi sacramento eucaristie vestimentis. clauis et lacee xpi. **D**ulia vero sicut e exhibita creature: et veneraco qua honorare possumus. hec. videlicet angelum. animam beatam imaginem vtriusqz corpus alicuius sancti canonisati pferri et publice pulueres eiusdem ossa tales vestes vngues et similia cōtracta a sanctis canonisatis pferri et materiā de qua pot pcepti q fuerit alicuius talis sancti. **S**ed ipdulia id e maior dulia qua venerari possumus xpi crucem mariam virginem. et sex sacramenta alia ab eucaristia hec. **H**enricus de gādano in qdli. et **B**ern. claromōtēsis ibidem. **S**ed querit possz ne aliquis licite aliquem effectum quem pbabiliter crederet esse in celo venerari et inuocare. **R**n. **O**stien. et **i**o. **A**ndree. in nouellis de reliquijs et eoz veneracōne. c. cū ex eo. **R**eliquie omio de nouo inuente nō debent venerari sine licentia summi pontificis sic q publice et p vniuersalem ecclesiam venerentur tñ si antiqui reliquie nouiter inuenirētur licz eas venerari secrete tñ licet deuotionem ad talem de quo querit habere et eū in occulto pcari. **I**tez ibidem ca. audiuius. refert tñ **O**stien. **E**x tolerantia racōne ecclesie magnificū **C**arolum in sola capella aquisgranī et nō in alijs ecclesijs venerari. hec **i**o. an. **I**dem patz d qui busdam sanctis patribus ordinis fra

trum pdicatorum vt de fratre **M**erculino et de fratre **A**mbrosio. qui i quibusdam ciuitatibus italie de papelientia festiuantur licet nō sint canonisati vniuersaliter p ecclesiaz **S**z qeres qui gestus sunt meliores pro deuocōe. **R**n. **S**im. **h**umbertū q genuflectio manū aliqualis protensio et oculoz in celum leuatio. videntur corpus eoz et sensum sursum eleuare occasionaliter plus q alia vni tñ seruit quod non alteri. ergo eligat quisqz sibi accomodum **P** **Q**uo ad secundū. cur ista debent a corpe exhiberi qui honoz nostrorum non indiget. **R**n. **i**o. primo sic deus honoratur quem honorē nobis facit vtilem. **S**ecundo vt proximus edificetur p hoc. **T**ercio vt p talia exteriora ad intra deuotionē caleamus. **R**etinet em animū vt minus ad mala profluat qz signa sensibilia plus mouent. de corpe vero sunt speciales rationes nam qz deus corpus nostrū creauit. rexit. assum sit redemit. ac gloriificabit dignū e vt ei obsequia pbeat a q talia sunt et erūt. **S**ed queris qñ tenemur ad corpalia obsequia deo exhibenda. **R**n. **S**im. **S**co. in. iij. di. xxvij. q die dñico et magnis festiuitatibus pedibus ire debes ad ecclesiam audire missam totā propter pceptum et reuerenter inclinare ad elevationem corpis xpi imo hoc tenet sacerdos docere populum. vt habetur extra li. iij. de ce. missa. ca. sane similiter qñ portatur corpus xpi p ciuitatem **E**t quando quis vadit ppe locum vbi situatur debet reuereri tantū dominū. **C**aute tñ. **S**co. de hac materia sic vbi s dicit. **Q**ñ hō teneat deus diligere gratuite ex precepto

forte determinauit illud pceptum diuini. Sabbata sanctifices. et maneat vnusquisq; apud se recolligendo et ascendendo ad deum suum. Et ecclesia specificauit quatuor ad missam audiendam de conse. di. j. missas. hec ille. di. xxvij. **E** Quo ad terciu notandum qd contra talem cultu di faciunt. Primo male eucaristia sumentes. Secundo loca sancta destruentes. Tercio coram eucaristia et reliquijs sanctorum ac cruce irreuerenter se habentes. Quis enim dominus sustineret a rustico vt lutolis pedibus irreuerenter ante eius mensam ambularet. Similes excessus pondera sicut gestus supra allegatos.

Capitulum Septimu

Quinto mandatur nobis seruitus diuina deo exhibenda per opa exteriora tripliciter. sacrificijs oblationibus et decimatione. sacrificia vt dicit. Tho. ij. ij. q. lxxvj. proprie dicuntur qm circa res deo oblatas aliquid fit sicut qd aiala occidebantur a sacerdote. et panis benedicitur hodie. vnde sacrificium dicitur qd aliquis sacru eo facit. oblatio vero est deo oblatu et si nihil circa ipsum fiat. **A** Sed queritur. tenemur ne hodie sacrificia proprie offerre. **R**nd. qd sic. Vbi notandum sicut eundem qd lex naturalis dicitur deo sacrificium offerendum vtz qd homo sensibilibus rebus vtatur offerens eas deo in signum debite subiectionis et honoris sicut similitudinem eorum qui hodie in quibusdam regnis domis eorum aliqua offerunt in recognitionem domini. sicut illud Eccl. xxx. non appa-

rebus ante conspectum dei vacu. **E** Est autem duplex sacrificium vnum principale interi. quo anima se offert deo in sacrificium sicut principio sue creationis. et sicut fini sue beatificationis. de quo ps. Sacrificium deo spiritus contribulatus cor contritum et humiliatum deus non despicias. Et ad hoc sacrificium omnes tenemur. Aliud est exteri. quo Christus a sacerdote in eucaristia sacrificatur et etiam alij actus exteriores aliarum virtutum que in diuinam reuerentiam assumuntur. quorum alij cadunt sub pcepto. alij sub consilio. vnde quilibet Christianus pro modulo suo missam sacrificio debet cooperari. qd sacrificium dignius est omnibus sacrificijs. Quia ibi societas angelica. fons omnis gratie. memoriale Christi caritatis summe quam paciendo exhibuit. actio sacerdotis dignissima et pnia verissima infiniti boni. Sunt autem quique genera hominum participantium de hoc sacrificio missae. Primo fidelis etiam peccatores. Secundo fidelis in caritate existens extra materialē ecclesiam. Tercio astates missae siue sint in caritate siue extra. Quarto offerentes bona sua de quibus omnibus patet qd in canone orat sacerdos. Quinto sacerdos met qui si dispositus est plus omnibus participare potest. sed precipue plus et minus ordine quo numerati sunt. **E** Secundo de oblatione queritur. Primo quando sit pceptum offerre. **R**nd. Tho. vbi prius. q. lxxvi. et lxxvii. Ratio naturalis dicitur qd eis qui diuino cultui ministrant ad salutem totius populi. populus totus necessitate videtur ministrare sicut et his qui communitati inuigilant sed principibus

et militib⁹ et alijs hmōi stipendia victus debent^r. pbat hoc Apost. i Co. ix. p hūanas cōsuetudies dicēs **Q**uis militat suis stipendijs vnq̄. vn̄ r habet^r **Gn̄. xlviij.** rex gentilis pharao sacerdotib⁹ spēalem terrā dederat r omib⁹ secularibus p fame possessiones suas vendētib⁹ sacerdotes terrā suam quiete possidebant r eis cibaria ex horreis publicis porrigebant^r. Sequit^r in dictis **Tho.** postea q̄ cōtingere p̄t q̄ aliquis ad oblacōnes teneat^r quadruplici rōe. **P**rimo ex p̄cedenti cōueniēcie sicut cū alicui cōcedit^r aliquis fūdus ecclesie vt certis r̄pibus certas oblacōnes faciat q̄s tñ hz rōnem census. **S**cds p̄pter p̄cedentē deputacōem siue p̄missionē sicut cū aliquis offert donacōem inter viuos vel cū relinquit i testam̄to ecclesie aliquā rē mobilē vel imobilē in poster^r soluendā. **T**ercō p̄pter ecclesie necessitatē puta si ministri ecclesie nō haberent vn̄ sustentarentur. **Q**uarto p̄pter cōsuetudinē. tenēt^r em̄ fideles i aliquib⁹ solennitatib⁹ ad aliquas oblacōnes cōsuetas. **E**t ideo illi qui debitas oblacōnes nō reddūt p̄nt puniri p̄ subtractioz sacramentoz nō p̄ ipm̄ sacerdotē cui sunt oblacōnes faciēde ne videat^r p̄ sacramentoz exhibicōem aliquid erigere s; p̄ sup̄iorē aliquem. hec ille. **S**z querit^r quante quātitatis debz esse oblacō vel cui⁹ speciei. **Rn̄. idē** q̄ quo ad talia in vltimis duobus casib⁹ remanet oblacō q̄dam mō voluntaria scz quo ad quātitatē r spēm alicubi em̄ offert^r panis r vinum alicubi aialia. alicubi pecunia. alicubi candelē r similia. **¶ Que** rit^r cur solis sacerdotib⁹ debeant^r

oblacōnes. **Rn̄. tho. da mal. papa di. r. q. j.** Oblacōnes q̄ intra ecclesiā offerūt^r tñ modo sacerdotibus qui quotidie dño seruire videntur licet cōmedere r bibere. **E**t racō est. p̄rimo qz sacerdos q̄dammodo cōstituitur sequester r medius inter populū et deū. **S**icut de ip̄o moise legit^r **Deutro. v.** Ego inquit sequester r medius fui inter deū r vos. et ideo ad eum p̄tinent diuina dogmata et sacramēta exhibere populo. **S**ecūda ea que sunt populi puta p̄ces et sacrificia et oblacōnes p̄ eum dño dñt exhiberi s; illud **Hebr. v.** **O**is p̄tifer ex hominib⁹ assumptus p̄ hominibus ḡstituitur in his que sunt ad deum vt offerat dona et sacrificia p̄ peccatis. **E**t ideo oblacōnes q̄ deo a populo exhibentur ad sacerdotes p̄tinent non solum vt eas in suos vsus cōuertant. verū etiaz vt eas fideliter dispēscent. p̄tim quidē exponendo eas in his que p̄tinent ad cultum diuinū. p̄tim vero i his que p̄tinent ad propriū victum. qz qui altari deseruiunt cū altari participāt. **j. Coz. ix.** p̄tim etiam in vsus pauperum qui sunt quantum potest de rebus ecclesie sustentandi. quia et dominus in vsus pauperum loculos habebat. vt dicit **Isa. ronim⁹ super Math.** **E**a autē que dantur alias pauperibus nec sunt propria sacrificia nec oblationes. licz dentur propter deum. quia nō immediate deo offeruntur. **¶** **Q**ueritur autē qualiter sint oblacōnes dande. **R**espondet domin⁹ **Al-**bertus super missam. **O**blatio exterior debet esse vtilis valore. pinguis deuotione. oblata in caritatis dilectione. et munda in

acquiritur. vtilis quidem vt possit ministris dei couerti ad vtilitatez vñ Malach. i. male offerre dicitur qui debile offert. Similiter qui falsam monetam offerunt. pingue aut vt pl⁹ de cordis deuocōe pcedat de manu Sicut vidua duo era. lu. xij. mun⁹ em extrinsecū recognicō debet esse censualis vt ipse qui offert munus recognoscat qd dñs deus in ipm habeat dominiū cui aiam corp⁹ et res subdit. Simile factū est in tpalib⁹ Lu. ij. vbi dicitur quilibet dedisse denariū censualem impatori romanorū. pōt etiā intendere p oblatōez sacerdotis p motione p vite accomodis reuerentiā exhibendā sancto cui⁹ solemnitas agit⁹ profectū viui vel mortui p quo missa valebit. De deuota oblatōe dicitur Eccle. vij. De negligentia purgate cum paucis vbi Glo. quis pura oblatio multorū delictorū purget negligentiam. sup que Tho. ij. ij. q. liii. ar. iij. sic dicitur. pura oblatō cū humili mēte et pura dilectōe facta vt ibidē dicitur nō solū purgat pctā venialia sed etiā mortalia De tercio Mat. vij. Si offers mun⁹ tuū ad altare et ibi recordatus fueris etc. De quarto. puer. xliij. honora dñm de tua substantia. et hinc Tho. vbi s. Oblatō tripliciter viciat⁹ et refutat⁹. Primo si merces meretricis est ppter scandalū ne ecclesia videat⁹ fouere pctā si d⁹ lucro peccati oblatōez recipiat. Secūdo de illicite acquisitis. qz de tua substantia esse debet. Tercio si oblatō vergat in detrimentū alteri⁹. vt si fili⁹ offerat de quo patrē nutrire debet qd impbat xps Mat. xv. **F** Tercio de decimis queri⁹ de quib⁹ rebus sint pande. Rñ. hinc doctores qd de pl⁹o:

na propria si est cōsuetū et de reb⁹ proprijs extrinsecis hinc qd consuetudo iubet. vñ dicit Tho. quolib. ij. q. iij. ar. iij. Nulla cōsuetudo contraria soluit hominē ab obligacōe reddendi decimas. qz hec obligacō fundatur sup ius diuinū et sup ius naturale. vñ semp tenentur homines reddere decimas si ecclesia exigat etiam cōtraria cōsuetudine nō obstante. Et in terris in quibus est cōsuetudo qd decime soluant⁹ ipsa consuetudo quasi expostulat decimas. vnde peccaret qui non redderet. sed in terris in quibus nō est cōsuetudo cōmunis qd decime dentur et ecclesia non petit videt⁹ ecclesia remittere dum dissimulat alias homines italie et orientaliū pctū darentur qui decimas nō soluunt. hec tho. Et post qd probauit qd in simili apostol⁹ nō postulat⁹ victū ab his quib⁹ p̄dicabat propter scandalum tollendum. addit Tho. Rectores inquit ecclesiarū nō bene facerent si in terris talibus decimas exigerent in quibus nō est cōsuetudine dare qñ probabiliter crederent qd ex hoc scandalū nasceret⁹. hec ille. **¶** Dubitat⁹ vtrū pauper teneatur soluere decimas diuiti sacerdoti. Rñdet⁹ hinc Tho. quolib. vij. q. v. ar. iij. Reddere debitum est actus iusticie. et ideo ad hoc qd alicui reddat⁹ quod ei debetur nō refert vtrū sit diues vel paup. Decime aut sacerdotibus debent⁹ in cōmuni quidem hinc ius naturale. Naturalis em ratio dicitur qd illi qui pro populo in spiritualib⁹ laborāt a populo stipendia sue accipiant sustentationis. Et hinc hoc etiam in nouo testamēto est iure diuino san-

ricum. Nam. j. Cor. ix. dñs ordinauit his qui euangelium annunciant ut de euangelio uiuant. In veteri aut testamento quantitas fuit determinata scz decima. et idem statuit ecclesia in nouo testamento soluendum. vñ cū sacerdotib⁹ decime debeant⁹ tam de iure naturali q̄ diuino. ⁊ etiam ex statuto ecclesie q̄ uis sacerdos sit diues. nihilominus pauper tener⁹ ei decimas soluere. Sed dicis alias habet vñ sustentetur. Cur ergo sibi dabitur. Rñ. primo q̄ decimarū solutio etiā ppter paupes est instituta sustentandos. s; his sacerdos prouidere debet de decima. Scdo q̄ effectū est alicui debitum p statutū ecclesie. nihilomin⁹ ei debet⁹ q̄uis sit diues. Qui em̄ in simili emit rem aliquā debet soluere tantū quantū uidelicz siue a paupere siue a diuite emat. addit Bai. in sum. Clerici habentes sufficiens patrimoniu vel redditus recipientes adhuc decimas si tales d seruiūt ecclesie et decimas percipiūt nō vt eas in malos vsus sed i pios cōsumant nō peccant. alias sacrilegiū cōmittunt. xvj. q. j. qm̄ alie difficultates hic sunt. scz an laici sine feudo possint decimas habere. sed hoc ad pñs relinquo.

Capitulum Octauum.

Exto mandatū est negatiuum sicut et sequentia. **N**on habebis deos alienos coram me. Cōtra hoc facerēt qui etiā sine imaginibus solem ⁊ lunam vel aliquid aliud pro deo colerent. sic quidā fecerunt. Sed qz hic error etiā inter

paganos multos extinctus est. idō nihil iam op⁹ est dicere. **B**⁹ ⁊ sequēter septimo mandat⁹ q̄ nec imagines deoz habere debem⁹ eas venerando deitatis cultu. Itē contra hoc faciūt imaginibus abutenes. vñ qz hic mouem⁹ adorare deū et cauere ab imaginum cultu malo. Ideo hic tria videnda sunt. Primo de institutione imaginū. Secūdo de veneracōe reliquiarū. Tercō versus quas mūdi pres adorare debemus. Pro primo notandū q̄ adorare est se totū adorato subiicere propter eminentiam virtutis et sanctificationis totāqz spem in ipm ponere. vñ et cultus siue seruitus dñi et sic deo competit soli. nā sine eo nihil possumus. Job. xv. Venerari vero sanctos possum⁹ nos eis subiicēdo tanq̄ dei amicis et nostris intercessoribus. et hec spēs est suffragij. Sed diceres cur faciūt xpiani imagines gtra illud pceptum. Nō facies tibi sculptibile. Rñ. Primo q̄ deus absolute non prohibuit fieri imagines. qz iussit cherubin effigiari obumbrātia ppiciatoriu. Exo. xxv. Sed phibuit modo qui sequit⁹ scz nō adorabis ea neqz coles ea. nō uidelicz sicut gentiles qui putabāt aut aliquid diuini in imagine esse. aut creatū quid deū effigiare. **F**uit tñ in veteri testamento prohibitū fieri imagines maxime dei. **T**um propter pronitatē populi ad idolatriā ptunc et inter idolatras cōmorantis. Cū etiā qz de⁹ nōdum homo factus fuit. vnde nec effigiari debuit. hodie tñ introduc⁹ est vsus imaginū prio a xpō q̄ suā imaginē abagaro regi pāno missam misit vt refert eusebi⁹ i ecclesiasti-

ca historia. et Damascus li. sententi
arū suarū. Scdo ab apostolis. Nam
tempe eorum hec fuerunt. vnde lu
cas imagines virginis marie et fi
lij eius sculpsisse legit. Et aposto
lorū tempe sanctus Seruacius ima
ginem xpi crucifixi secum detulisse
reperitur in sua historia. Tercō a cō
tinuato ritu ecclesie que approba
tionem imaginū in cōsilio romano
fere mille epōrū cōgregato diffini
uit. **S**ed cur inuente sunt
Rūdet. s̄m Tho. in. iij. di. ix. tripli
ci de causa s̄m tres ptes imaginis
anime ex parte memorie ad frequē
tem recordationem salutis nostre.
et instrumentorū salutis. Ex parte
intellectus ad informacōem rudīū
qui lras ignorant qui docent. ima
ginibus loco litterarū. Ex pte volū
tatis ad maiorem excitacōnem de
uotionis. Plus em mouent visa q̄
audita. Et sic institute sunt ppter
memorie labilitatem intellectus ru
ditatem et affectus tarditatē. Itē
notandum s̄m doctores cōmuniter
di. ix. terciū. Adoratur deus in qui
busdaz signis latraia puta eucaristia
imagine crucifixi. imagine crucis.
7 in sacra scriptura potissime i euā
gelio posset a prudenti adorari. ve
neremur etiam sanctos i quibusdaz
dulia vt in imaginibus sanctorū ali
orum ecclesijs altaribus reliquijs
et similibus. **E** Quo ad secūdū
Cur venerāde sunt reliquie sancto
rum. Rū. s̄m Damasc. in historia bar
laam vbi recita. de processione san
ctorū patrum portantū reliquias.
q̄ quadruplici de causa. Primo vt
ex veneracōe eorum auxiliū sentia
mus. Scdo vt exempla eorū quorū
sunt hic imitemur. Tercio vt requi

em patrie vbi anime eorū sunt spe
remus. Quarto vt nos in pulueres
redigēdos memoremur. **¶** Quo
ad. iij. sciendū s̄m Tho. vbi supra
ad orientem adoramus et altaria
construūtur quintuplici de causa.
Primo i signum q̄ a xpo est nostra
illuminatio qui est lux mundi sicut
sol est ab oriente. Secūdo quia ori
ens est nobilior pars orbis i signū
nos ibi vertimus q̄ credam. omnia
nobis a deo cōferri et nobilioza vt
gratuita imediate. Tercō sicut mo
tus incipit ab oriente p angelum.
ita omis nostra actio a deo. Quar
to qz paradisus est ibi a quo cecidi
mus. ideo memoremur vt in celi pa
radisum intremus. Quinto qz ab o
riente ad iudiciū veniet xps.

Capitulum Nonum.

Octauo prohibet. hic om
nis supstitio. diuinatio.
et similia in quib. illud
qd a solo deo. vel a san
ctis expectare debem. a creaturis
illicite requirimus nō inquit adora
bis ea neqz coles. Circa hanc mate
riam videndū. Primo de spēbus su
perstionum. Scdo de gravitate h
peccati. Tercio de remedijs licitis
et illicitis. **¶** Quo ad primum
s̄m Iudo. viij. Et hi. et s̄m Tho.
ij. ij. q. xcij. et certe sunt capitales.
xiiij. spē. Prima est phitonum ho
minū videlicz in quibus demon lo
quit. ad quā reduci videntur putā
tes se localiter ad herodianā tradu
ci. Item qdam mulieres i quatuor
tempibus extasim p demonem paci
entes. Secūda est somnia habenti
um et deceptorie ibi iudicantium.

Tercia mathematicorum qui secundum naturas hominum et secundum influxus celestium iudicant diffinitive de volutarijs humanis. **Quarta** mathematici iudicant secundum constellationes. **Quarto** sortilegorum. **Quinta** ariolorum id est in aris idolorum responsa dantes. **Similiter** geomantici in terrestribus iudicantibus. ut in inspectione vnguis. calibus politi. spatula. manu. et in similibus futura vel secreta predicantes. **Sexta** auguria practica. et in cantu et volatu et motu avium iudicantium. **Septima** carminatorum per verba et exorcistarum demones et illicite serpentes adiurantes. **Octava** fit per remedia suspiciosa alia pro sanitatibus vel alijs exercendis ut in ligaturis verbis inordinatis vel inusitatis caracteribus et hinc. **Nonam** auruspiciam id est horarum et dierum vani inspectores. **Decima** nigromanticorum id est mortuos suscitantium ut. **Reg. xxviii.** et hodie ex dubio fidei mortuos ad redeundum invitantium. **Undecima** transformantium se vel alia in similitudines animalium ut in lupos et bestias alias. **Duodecima** fortunaz inculpantium aut eufortunium. **Tredecima** artem illicitam addiscentium ut divinationes artem notatoriam et que sunt similes. **Quartadecima** maleficorum qui nituntur immutare corpora a sanitate certam generationem impedire. animam in amorem vel odium concitare et his similia. **CC**
Quo ad secundum de gravitate huius peccati notandum quod hoc primo prohibitum est in sacra scriptura multiplici pena etiam sub pena mortis anime et corporis. **vñ Leuit. xix.** anima que declinaverit ad magos et ad ariolos

los et fornicata fuerit in eis ponas faciem meam contra eam ut interficiam eam de medio populi mei. **Item** ibidem. **xx.** vir vel mulier in quibus phitonius vel diuinus spiritus fuerit morietur lapidibus obruet eos sanguis eorum fit super eos. **vñ** propter hoc pectus ophosias iu firmus mortuus est. **iiiij. Regum. i.** Et saul. **j. Paralip. x.** **Item** secundum canones. si diuinatorum et maleficorum peccatum occultum sit imponitur penitentia. **xl. dierum.** extra eodem. **t. j.** **Si** notorium eucaristia negat de colore. **di. ij.** pro dilectione **Si** sit clericus deponendus est et in monasterio detrudendus. **Si** laicus excommunicandus. **xxvi. q. v.** non oportet. **Tales** etiam infames sunt et qui ad eos concurrunt. **vñ** nec ad accusationem debent admitti. **ij. q. viij.** **Quisquis** nec. **Item** tales secundum leges debent plecti pena capitis. **Et** si accedant ad domum alterius debent cremari et bona eorum omnia debent publicari. **CC. de maleficis. l. nemo. l. culpa. l. nulla.** **Contra** omnes diuinatores et maleficos iura civilia seruissima sunt. **vñ** **li. ix.** **CC. rubrica** de maleficis et mathematicis et ceteris similibus. ut dicit azon in summa diuinantes circa somnia vel in garritu avium et in similibus talibus non permittitur ad limen alterius accedere alioquin concremantur. nec alius debet eos suscipere vel consulere alioqui deportatur in insulam et omnia bona publicantur. **Qui** autem arte magica vite innocentum insidiant animos mulierum ad libidinem flectunt et hi bestiis obijciuntur. **ut.** militi. **Item** nemini permittitur diuinare alioqui supplicio capitis fieret gladio ultore prostratus ut in supra di-

ctis legibus patz. Itē beat⁹ Aug.
dicit ⁊ habet xxvj. q. vij. Nō obser
uabitur. vbi enumeratis multis su
pstitiōibus sic cōcludit. Qui has
et quascūq; diuinationes aut fata
aut auguria obseruat aut attēdit.
aut cōsentit obseruantib⁹ aut tali
bus credit aut ad domū eorū vadit
aut in domum suam intrōducit aut
interrogat. sciat se fidem xpianam
⁊ baptisimū p̄uicasse et paganū
⁊ apostotam et dei inimicū irā dei
grauiter in eternū incurzere nisi ec
clesiastica penitencia emendat⁹ do
recōciliat⁹. **¶** Sed dubitat⁹ an
semp sit peccatū mortale talibus ef
se implicatum. Rōdet⁹ h̄m quosdā
q; actum diuinationis ⁊ h̄mōi p̄t
quis tripliciter exercere. Primo sic
q; credat p̄ illum actū realiter asse
qui quod intendit. puta alicuius a
morem vel furti reuelationem. vel
furti euentus p̄cognicōem de cōti
gentibus. Certum est q; qui talia
credit q̄sequi posse. p̄ actum illum
optet q; credat in illo actu aliquid
existere diuini numinis. que aut a
deo solo expectare debemus. aut q̄
soli deo cōueniūt. vt immutare vo
luntatē aut cōtingentia futura cer
titudinaliter p̄dicere. Et tunc talis
fidem abnegat vt in Auocritate
aug. immediate tactus est. Et sic de
grauissimis peccatis mortalibus vnū
est. qz fidem tollit debitam. Sc̄do
modo sic fieri p̄t q; licet alicuius
nō credat p̄ actum illū realiter asse
qui qd̄ intendit. tñ vult curi se ex
periri vtrū aliquid efficacie sit i ta
li actu vel nō. Et hoc iterū est pec
catū mortale minus primo. Ratio
qz talis est dubius et fluctuans in
fide poli q̄ ḡra veritatem et fir

mitatē fidei proponit exp̄iri talia q̄
scit vel scire deberet p̄ fidem catho
licam esse reprobata. Tercō modo
si ex sola leuitate vel simplicitate
hec exerceat nihil tñ in hoc credēs
esse virtutis ⁊ efficacie nec etiā ex
periri intendit an in hoc aliqua ef
ficia existat. sed solū leuitate et sim
plicitate hoc facit. Et hoc videtur
quibusdam esse veniale p̄ctm̄ maxi
me apud laicos et ideotas. S; quā
tū ad clericos qui tenent⁹ hoc sci
re iure prohibitū semp est mortale
p̄ctm̄. Quia excōmunicādi sunt h̄m
iura. Excōmunicatio aut a iure so
lum pro mortali infligitur. **¶**
Quo ad terciū dubitat⁹ que sunt
remedia licita homini licita pro ad
eptione bonorū quorūcūq; et pro
euitandis malis quibuscūq;. R̄n. v
primo faciat homo id qd̄ p̄t ex p̄
pria industria ex propria potentia
et viriū suarū exercitacōe. qd̄ apo
ij. Cor. ix. iubet dicens. Abūdetis
in omne opus bonum. Sc̄do homo
recursum habeat p̄ ḡslio ad alios
homines qui sint in hoc prudentio
res. et sup hoc imploret auxiliū po
tentioris vt cū perito in arte medi
candi si est infirmitas naturalis.
Ideo Eccle. xxxviii. Honora medi
cum propter necessitatem etem̄ eū
creauit altissimus zc. a deo em̄ est
omnis medela. Tercō se cōmendet
p̄cibus iustorū hui⁹ vie. vñ Eccle.
xxxvij. Cū viro sancto assidu⁹ esto
quencūq; agnoueris obseruantem
timorem dei cui⁹ anima est h̄m ani
mā tuam. Quarto deuote inuocet
sanctos patrie. de quibus Job. v.
dicitur. Voca si est qui tibi respon
deat ⁊ ad aliqūē sanctorū quere
Quinto ad deum immediate pro

adiutorio ad deum recurrat humiliter sicut in veteri testamento sancta virgo sacra fecit. **Thobie. iij.** que ait hoc pro certo habet omnis qui colit te. quia vita eius si in pacacione fuerit coronabitur. si autem in tribulacione fuerit liberabitur. et si in correptione fuerit ad misericordiam tuam puenire licebit. **Et iosophat rex iuda in tribulacione inimicorum existens. ij. Paral. xx. ait. Cum ignoremus quid agere debeamus hoc solum habemus residui vultu: oculos nostros dirigamus ad te. Et si intentum non adipiscitur quis per primam viam addat secundam. et sic si oportet terciam usque ad ultimam quod si perseverauerit et si ad salutem est utique exaudietur. aut in propria petiti forma. aut in equiualehti. Exempli gratia si vis carere vicio aut occasione eius. aut habere virtutes. deuotionem et huiusmodi spiritualia bona. siue habere temporalia vel carere malis huius vite aliquid. Primo primum arripe. Secundo adde secundum. et sic consequenter. scilicet alia remedia querere superstitiosa illi citum est. Sunt autem tria quibus non prohibemur uti in remedium. Primo herbis. lapidibus. et similibus. que naturalem habent virtutem. de qua ratio secundum naturales et medicos reddi potest. vnde beatus Hieronymus dicit et ponit. **xxvj. q. vij.** Demoniis sustineri licet petras et herbas habere sine incantacione. Item verbis sacris que alicuius autoritatis sunt et alijs saceris rebus. vnde si aliquis colligat herbam medicinalē cum simbolo diuino vel oracione dominica vel scribat in carta symbolum vel dominicam orationem et ponat super aliquem infirmum ut sic in istis tamen deus creator omnium**

honorat non reprobatur dummodo nulla alia supersticio admisceatur ut hebetur in consilio Martini pape. **xxvj. q. v.** Non liceat. Tercio in ieiunijs. oracionibus. elemosinis et alijs opibus que sunt de genere bonorum que certum est placere deo. **¶ Sed dubitatur vnde maleficia habeant efficaciam. Respondeo. ex quinqz. Primo ex pua confidencia quam homines habent in deo. ideo permittit eos a demonibus impediri secundum illud psalmi. Quoniam in me sperauit liberabo eum scilicet iustum. Et per argumentum a contrario sensu qui non sperant in deo. demonis potestati relinquuntur. Secundo ex errore qui in hominibus est cuius pena frequenter est effectus malificij. secundum illud **Ro. j.** Cum cognouissent deum non sicut deum glorificauerunt. et obscuratum est insipiens cor eorum. Tercio ut fides probetur bonorum secundum Augustinum quod probatur per illud **Deut. xiiij.** Si surserit in medio tui propheta. aut qui somnium se vidisse dicat et predixerit signum. aut portentum et euenerit quod locutus est et dixerit tibi eamus et se quam deos alienos quos ignoras et seruiamus eis. non audias verba per prophetiam illius aut somnatoris. quia temptat vos dominus deus ut palam fiat an diligatis eum an non. Quarto propter pactum expressum vel tacitum cum demonibus initum et societatem qualiter fit in omni supersticione. ut dicit Augustinus de doctrina christiana. li. ij. que societas omnium ut ibi dicit penitus fugienda est christiano. Quinto ex desiderio diaboli qui conatur continue decipere nos. **¶ De. v. aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quem deuorat. cui resistite fortes in fide.****

Dubitat^r itez quibus ex cau-
 sis demones fciant futura interdus
 et vñ tam miros effectus possunt
 cum deus pmittit efficere. **Rñ. sñm**
Aug. li. de natura demonũ assignã
 do sentẽtialiter septẽ causas nõ q̄
 futura cõtinentia sciant sed cõie-
 cturant probabiliter. **Prima** qz vi-
 gẽt subtilitate naturali plus q̄ ho-
 mines. **Secda** plura sciunt q̄ nos p̄
 pter expientiam temporũ. **Tercia** p̄
 pter celeritatem mot⁹ demon mul-
 ta futura p̄dicere põt que hominẽ
 latent. **Quarta** nam potentia cū de-
 us pmittit pñt morbos immittere.
 ⁊ hos p̄dicere. **Quinta** p̄ signa fu-
 tura pñt p̄dicere subtilius q̄ medi-
 cus videndo pulsum ⁊ vrinã. nam
 sicut medicus videt p̄ signa aliquid
 in infirmo quod homo simplex non
 videt. ita demon q̄ nullus homo
 naturaliter videt. **Sexta** ex signis
 que procedũt ab animo hominis cõie-
 cturant ea que sunt vel erũt in aĩa
 astutius prudenti viro. **Sciunt** em̄
 qui instinctus eoz sunt verisimili-
 ter secuturi. **Septima** acta prophe-
 taz ⁊ scripta noscunt ex quibus fu-
 tura p̄dicere pñt. **Et hec tangũtur**
 xxvj. q. iij. **Sciendũ**

Decimum Capitulum.

Quo ad primũ mo **A**
 dum notandũ prout ha-
 ber^r. xxvj. q. v. **Ep̄i** ex cõ-
 silio acquirenti. **Tales** p̄
 sone nõ tranfserũtur a demone lo-
 caliter ad loca in quib⁹ se dicũt fu-
 isse. sed ip̄e sathanas cū mentẽ cui⁹
 qz mulieris cepit ⁊ hanc p̄ infideli-
 tatẽ sibi subiugauerit ilico trãf for-
 mat se in diuersarum formarũ sp̄es

et mentem q̄ captiuã tenet in som-
 nijs deludens. modo p̄ leta. mō per
 tristia imaginarie solũ deducit nõ
 veraciter. **Et** cū sola anima hoc pa-
 ciat^r infidelis hec nõ in animo sed
 in corpe euenire op̄inat^r. **Exemplũ**
 refert^r de vetula quam cū cõuerte-
 re nõ posset frater p̄dicatoz ad hãc
 ex ḡdicto venit frater qñ in cubel-
 la se tranfcuram dixit versus dnãz
 herodiadem vel venerem. nam pro-
 tunc vetula sine motu locali dormi-
 re ceperit. et cum iam se somniaret
 versus herodiadem vehi et manus
 leta pijceret. versum est ex motu
 vas ⁊ vetulam cū ḡfusione ad ter-
 ram proiecit. **Eadez** de causa ficta
 sunt interdum ⁊ imaginaria solum
Quando quedã in quatuor t̄pibus
 se in raptu dicunt videre aias pur-
 gatorij. ⁊ plura alia fantasmata.
hęc mouere debet q̄ quarundam
 vetularũ pedes ptunc adusti ñ sen-
 ciunt ignem. qz demon fantasmata
 in imaginacõe mulieris tanto intẽ-
 dere põt vt anima extra nihil senti-
 at. **Exemplum** de habentibus mor-
 bum caducũ qui etiam adustionem
 nõ sentiũt in infirmitate sua. quia
 anima in interioribus passionibus
 vel dolorib⁹ pressa extra nõ sentit
 ignem. **Item** naturaliter quidem
 sp̄ealiter mulieres q̄dam faciliter
 ex imaginib⁹ possunt rapi ad intra
 adeo vt nõ sentiãt exteriora. vt po-
 nit exemplũ **Aug. xiiij. de ciui. dei.**
 de quodam rustituto nomie qui ad
 modicũ alicui⁹ gemitũ se ad interi-
 ora cõuertere poterat vt nec voces
 nec puncturas nec vellicantes sen-
 taret imo tanq̄ in defuncto null⁹
 anhelitus sentiebatur. **¶ Quo**
 ad. ij. et somnijs notandum q̄ raro

aliquis debet tenere de somnijs et iudicare. Interdum tamen potest et de aliquib⁹ debet primū patz. qz cause somniorum sunt tam varie qz pauci sciant a quo fiant. Nam s̄m. Gre. li. iiii. dialo. Aliqñ fiunt plenitudine ventris. aliqñ ventris et capitis exinanitiōe ⁊ hec experiēcia didicimus. aliqñ demonū illusione. Eccle. xiiij. Multos errare fecerūt somnia. aliqñ dei reuelatione Gen. xvij. ait ioseph audite somniū meum quod vidi. aliqñ cogitacōne naturali simul et illusione. vñ Eccle. v. vbi multa sunt somnia multe sūt vanitates. et infra. multas curas fecerūt somnia. aliqñ fiunt cogitacōe simul et reuelatione dei. Dan. vij. vbi ostendit qz somniū pharaonis cepit a cogitacōe et terminabit⁹ in reuelatiōe. Quidam tñ aliquialiter sed caute iudicare possunt interdū de somnijs vt si p⁹ somniū d. cruce aq vel calice expt⁹ es tibi tribula cōem sepe subsecutaz timere potes qz eueniat. Et patientia et oracōe et alijs te gtra temptacōem te pze parare. et forte ideo deus reuelauit. Similiter si de extremo iudicō te somnias damnatū. Postea scrutare gscientiam. sed nūq̄ curanda sunt somnia de thesauris inueniendis. de inimico inuadendo et similibus. Possunt autem quintupliciter vt dicit Tho. somnia ligna esse futurorū. **C** Prio qñ est causa effect⁹ futuri vt qz somniasti te iturū ad ecclesiam certā. ideo postea vadis. Secdo somnium est signū futuri cui⁹ causa in somniantē est vt colera pressus somniat de nigro et sic vtūt⁹ medici somnijs. Tercō interdum a casu euenit de quo quis som

niavit vt de igne somniasti et eadē die a casu domus incinerat⁹. Quarto qñ impressio aeris vel celi corp⁹ dormientis alterat. sequit⁹ interdū simile somnium vt si aer vel celum est dispositū influere humide corp⁹ facit somniare animā de pluuia. et hoc est cōmune in formicis muscis pulicibus et gallo et in brutis alijs que ex talibus immutantur et iudicant prudentes ex talibus quosdaz euentus naturales. Quinto qñ ab angelis bonis vel malis influxus aliquis de furto recipit⁹. tñ qui haberet de somnio descrecōnem spiritui. que est s̄m aposto. j. Cor. xij. ḡra sp̄alis sp̄sancti iudicia reposit⁹ ⁊ deberet de somnio vt sancti ⁊ prophete sancti. inquit Gre. vbi s̄ Visiones ⁊ reuelationes quodā intimo sapore discernūt vt sciāt quid a bono spiritu percipiant. vel quid ab illusione paciant⁹. **¶** Quo ad terciū notandū qz Gen. j. dixit deus. fiant luminaria in firmamento celi et diuidant diem ac noctem et sint in signa. glo. serenitatis et tēpestatis et tpa gl o. veris estatis autūni ⁊ hiemis vñ primū ministerium qd faciunt nobis corpa celi ē qz faciunt diem ad laborandum hominibus ⁊ noctez pro quiete nostra. Secundo seruiunt in quantum sunt signa naturalium effectuu⁹ vt pluuie siccitatis caloris ⁊ similia. sed nō sic sunt signa eorū que depēdent a libero arbitrio nostro. Sic qz aliquis ex eis iudicare possit hunc furem omnio fiendum luxuriosū ⁊ hmōi. nam et ptolomeus ait. Sapiens dominatur astris nā hec diuersimode influūt s̄m qz deo seruiunt vel non vnde Leniter. xxvj. Si nō

feceritis nō mādata mea dabo celū vobis desup ferreum et terraz enēā et conlummetur in cassuz labor vester si autem in p̄ceptis meis ambulaueritis dabo vobis pluuias tpali bus suis et terra gignet germen suum. vnde s̄m tho. li. iij. contra gentiles Tria sunt i homie videlicz corpus seu corpalia intellect⁹ vt voluntas Item tria alia sunt in celestib⁹ videlicz celum angelus et de⁹. Celū solum p̄t in corpus vt illuminādo frigefaciendo et calefaciendo. angelus bonus p̄t intellectum illuminare ⁊ malus non p̄t intellectui quicquid imprimere deus solus p̄t voluntatem vertere ad placitum. potest etiam in intellectum et in corpus imprimere aliquid vult quicquid vltra p̄fata astris ascribitur de actibus ad libez arbitrium p̄tinentibus est supsticiosum vel supsticioni propinquum. **¶** Quo ad quartum d̄ sortibus notandum s̄m tho. ij. ij. q. lxxxv. ar. viij. et s̄m Rico. de li. sup illo act. j. Sors cecidit sup mathiam. q̄ vti sortibus est ex vario euentu seu dispositione alicui⁹ rei sensibilis p̄p̄site determinate aliqd̄ dubiū vel incertum sicut ex festucis p̄positis p̄ hoc q̄ aliquis accipit breuiorez vel longiorez seu in proiectione taxilloz ex hoc q̄ aliquis proiecit plura vel pauca p̄cta vel ex similibus aliquid dubium inter homies determinatur. **¶** Secūdo notandum q̄ sortibus vti cōtingit dupliciter aliquando est malū aliquādo est bonum. malum est octo modis. Primo q̄n quis ea itentōe vritur sortibus quasi actus humani qui requiruntur ad sortes vel euentus eozū subdantur dispositioni stellaz. hoc e-

rim falsum esset non cārens demonuz suggestōe. Secūdo q̄n quis expectaret sortium iudicium a demonibus quod fit q̄n fiunt in quibus verisimile est demonis ibi esse opus sicut legitur **¶** Ezech. xxi. q̄ rex babilois stetit in biuiō i capite duaz viaz gmisces saggitas iterrogauit idola extra cōsult⁹. Tercio q̄n quis expectaret sortium actuum euentus euenire a fortuna et hoc solum locum haberet in sorte que vocat⁹ diuisoria vt si queratur iudicō sortium quid cui sit exhibendum siue illud sit res possessa siue honor siue dignitas siue pena aut aliqua actio et talis sors non videtur habere. nisi forte vicium vanitatis. Sicut si aliqui non valentes aliquid diuidere cōcorditer velint sortibus ad diuisionem vti quasi fortune exponētes quis quam partem accipiat vt dicit tho. sed Rico. de lira sic dicit. si dispositō vel euentus sortium expectetur in fortuna tm̄ nullum est vicium si mittantur sortes ad d̄terminandum inter homies quis quaz partē accipiat alicuius rei et hoc ex ḡmuni cōmittitur consensu fortune. Causa tamen mortuapoteest esse peccatum vt sic propter cupiditatez p̄p̄riaz vel aliud vicium non possunt cōcorditer alio mō diuidere. Quarto quādo quis expectaret iudicium sortium vel euentū solū a dō vel a sanctis angelis **¶** Et licet hoc d̄ se n̄ sit illicitū quādo fieret in necessitate ⁊ cū referencia tam̄ fit quadruPLICITER euz peccato. Primo si absqz vlla necessitate ad sortes recurrat⁹ hoc em̄ videtur ad dei temptatōez p̄tinere vt dicit amb. sup luc. Qui iquit sorte eligitur. humano iudicō

non deprehenditur. Secundo si quis etiam in necessitate absque reuerentia debita sortibus utatur. videant tales dicit. Beda. sup. act. j. hoc ipso apostulos non nisi collecto fratrum ceru et precibus ad deum fuisse egisse. Tercio si diuina oracula ad terrena negotia conuertantur. vñ. aug. ad iniquitates ianuarij his qui de paganis euangelicis sortes legunt. et si optandum sit quod hoc faciant id est permittendum ne maius malum fiat ut potius quam ad demonia consulenda concurrant tamen mihi displicet ista consuetudo ad negocia secularia et ad vite huius vanitatem diuina oracula velle conuertere. Quarto si electionibus ecclesiasticis que ex spiritus sancti inspiracione fieri debent aliqui utantur sortibus contra prohibicionem. extra de sortilibus. c. vlt. nec obstat quod mathias est sorte electus. hoc enim adhuc non erat prohibitum. Item cum reuerentia specialiter spiritus sancti instinctu fiebat quod in gratiam non est trahendum unde et beda ubi supra dato spiritu sancto statim. vij. diacones non sortibus sed electione facti sunt. **¶** Sortibus tamen licite quis uti potest quatuor modis. Primo quando prefata vitat licet utatur sorte in temporalibus dignitatibus. quia talia officia ordinantur ad terrena disponendo. Secundo in diuisione rerum temporalium dummodo vitentur vitia priorum tacta. Tercio quando necessitas aliqua ab electione dignitatis ecclesiastice immineret. Tunc enim licitum est cum debita reuerentia sortibus diuinum auxilium implorare unde aug. in epistola ad honozatum. Si inter dei ministros sit disceptacio qui eorum in tempore persecucionis maneat in fuga omnium. et qui

eorum fugiant ne morte eorum deserat ecclesia. Si hec disceptacio aliter non poterit terminari quantum michi videtur qui maneant et qui fugiant sorte legendi sunt. Et hoc modo vñ sunt sortibus sancti viri qui in veteri et nouo testamento leguntur vñ fuisse sortibus. sicut iosue achor reperit ibidem vij. Saul. ionathas. j. Regum. xiiij. Et zacharias sorte erigit Luc. j. Quarto licitum est ut dicit aug. j. de doctrina christiana. Si tibi habundaret aliquid quod oporteret dare ei qui non haberet nec duobus dari potuisset. si tibi occurrent duo quorum neuter alium vel indigencia vel erga te aliqua necessitate superes nihil tunc faceres quam ut sorte legeres cui dandum esset quod dari vtrique non possit de talibus sortibus dicitur. Prouer. xvi. Sortes mittuntur in sinu. sed a domino temperantur. Quinto fit licite secundum Inno. et Hosti. pro litibus dirimendis in his que temporalia sunt quando fit sorte simplici cum paleis vel huiusmodi concordat. Sanfredus.

¶ Alijs autem supra enumeratis modis superstitionis ut melius agnoscat et vitentur a fidelibus mouebuntur plures breues et vtilis questiones. numero. xlv. et soluentur. **¶** Primo tamen notandum est secundum the. ij. ij. q. lxxxij. et. lxxxij. quod cum supersticio sit religio supra modum seruata supersticionis duo sunt genera idolatria scilicet et diuinatione per quam quis aut occulta aut futura inuestigare nititur per pacta aut occulta aut manifesta inuita cum demonibus. Diuinatione

autem ut dicit iside. li. viij. ethi. habet plures species. Et sm. tho. numerantur de quibus infra dicitur distinctius. **V**na est prestigiū qua oculi hominum pstringuntur. Alia somniorum diuinitio. Tercia nigromātia p quā futura discunt p viuos ut p areptione p phitones. Quarta nigromātia qua adhibitis p̄cātionibus quibusdam et sanguine videntur resuscitari mortui diuinare et ab interrogatōe spondere. Quinta geomancia qua in materia terrestri s; ungue ferro vel lapide futura p̄nunciantur p aliquas figuras vel signa inanimata. Verumtā ad hoc gen^o p̄tinet diuinitio que fit ex glibeatione eorum que eueniūt serio p̄tractionem punctorum sed ibi nō igit inuocatio demonum nisi tacita. Sexta hydromancia que i aqua idē facit. Septima aeremancia in aere. Octaua in igne pyromancia idē facit. Nono aruspiciū p quod in visceribus animalium imolatorum in aris demonum idem fit. scz in uestigatio occultorum vel futurorum. Et per omēs istas species fiunt talia per exp̄ssas demonum iuocationē. sequentes autem p̄tactā. Undecima est mathes; qua ex sideribus natiuitates hoim considerat et diuinat futura. Undecima ē augurium a garritu auium dicta licet se extendat ad motus vel voces auium seu quorūlibet animalium siue p̄ strenutationes hominū fiat vel membrorum saltus auspiciū tam ab inspectione auium dictuz ad oculos p̄prie p̄tinet augurium vero p̄prie ad garritū auium. qz i duob⁹ istis p̄ncipaliter diuinitio in auib⁹ fieri solet duodecima est omen et fit in verbis et circa eadē qm̄ quis ver

ba hoim certa intentione dicta. alia intencōne retorquet ad futurū qd̄ vult p̄noscere. sicut maxim⁹ valerius di. oim observatio aliquo cōtra ctu religioni inimica est qm̄ non fortuito motu sed diuina p̄uidēcia cōstare creditur que facit celos. Tredecima est ciromancia qm̄ aliqui diuinationes figurarū considerant in aliquib⁹ corporibus visui occurrentes ut ex lineamēris man⁹ ḡsideratis. Quartadecima est spatulamancia et est diuinitio facta in figuris spatule alicuius animalis. Quinta decima sortilegium est quod fit per consideracōem figurarū que proueniunt ex plumbo liquefacto in aq̄ proiecto. siue ex quibusdā cedulis scriptis vel nō scriptis in occulto repositis. dum ḡsiderat quis quā accipiat vel etiā ex festucis in equalibus positis quis maiore vel minorem accipiat. vel etiam ex taxilloz proiectione quis plura puncta projiciat. vel etiā dum ḡsiderat quid apienti libz occurrat que omnia sorticiū omen habent. **P**rimo igit querit⁹ de p̄stigijs quot modis oculi hominū possint deludi. Est autē p̄stigiū sensuū quedam delusio oculorum p̄sertim. Et dicitur a p̄stringo. qz aciem oculorum p̄stringit. dicitur Isid. viij. Ethic. ix. ita qz res videantur aliter esse q̄ sint. Et ut alexander de halis per te secūda dicit p̄stigiū p̄sumptum est illa illusio demonis que nō hz causā ex parte mutationis rei sed solūmō ex parte cognitionis qui deluditur siue quantum ad interiores sensus siue quantum ad exteriores. **S**ed alexander de ha pte secūda dicit. Quod trib⁹ modis i genere potest fieri p̄stigiū

vna delusio nam que fit absq; dmo
nibus artificialiter sola videlicet a
gitacoe hominu ostendentiu r oc-
cultantium. Sicut fit in traiectio-
nibus p iocularozes vel per mimos
Alius modus fit etiam sine virtu-
te demonum r naturaliter virtute
corporu mineralium que qui habet
possunt szm quadam virtute huius
mōi corporibus inditam rem ostende-
re vel facere apparere nō sicut est.
vñ Tho. pria pte. q. cxliij. arti. iij
et szm alios plures. Quedā herba
accensa fumigans facit trabes ap-
parere serpentes. Tercius modus
delusionis est qui fit per demones.
deo tñ pmittente. habet em̄ demo-
nes quandā potestatem ex ordine
nature sup quasdam res inferiores
quam possunt exercere circa istas
res qñ deus sinit. **E**t tūc eti-
am res apparent aliter q̄ sint. pōt
em̄ demon quinq; modis aliquē il-
ludere q̄ iudicat rem aliter q̄ est.
Primo mō artificiali traiectione.
Secūdo naturali applicacōne alicuius
rei. de quibus dictū est. qz ptatem
in hoc habet plus q̄ homo et sciē-
tiā. et cū deus pmittit exequi. Ter-
cō modo pōt in assumpto corpe se
ostendere esse aliquam rem que nō
est vt lactucam. Sicut accidisse vi-
detur moniali de qua refert Grego-
j. li. dialog. vel in massa auri vt de
beato Anthonio factū legitur. vel
lupum de qua infra dicitur se ostē-
dere pōt. et sic tegere rem alienaz
suo assumpto corpe. Quarto potest
turbare organum visus vt videatur
res nubilosa que est clara et hmōi
Sicut etiaz post fletū lumen appa-
ret aliter q̄ ante. Quito mō in ima-
ginatiuam potentia opando trans-

mutacōem specieru sensibilium. szm
Tho. vel humores varios mouēdo
vt appareant ignea vel aquea et
hmōi vt i melacolicis naturaliter
fit vel in maniacis. **Q**uestio
secūda vñ proueniāt res vise quas
vident virgines in speculis vel vn-
guibus maleficorū ad furta sublata
et huius reperienda. Et cur malefi-
ci potius recipiūt virgines mares
vel feminas q̄ corruptos. Rñ. szm
Vuilhel. parisiē. in vlt. pte de vni-
uerso. q̄ ope demonum fit p modū
vnū vel plures pcedēti dubio expō-
sitos. virgines aut tñ ad hoc idone-
as demon mentitur triplici de causa
licet corruptis idem ostendere va-
leret. Primo vt fingat falso se casti-
tatem amare quam odit. qz castissi-
mā virginem summe odit q̄ contri-
uit caput eiusdem serpentis. vnde
insideat calcaneo eius. vñ deus ait
serpenti. inimicicias ponā inter te
r mulierem et semen tuū et semen
illius ipa conteret caput tuū et tu
insidiaberis calcaneo eius. Gn. iij.
Secūdo vt sic animas maleficorū r
eis credentium decipiat ad amici-
ciam demonum inclinatas p infide-
litas viciū sub specie boni non
sub specie mali. Tercio vt corpa sic
ledat innocentum vel minus vicijs
infectoz. Nam postea vt p experi-
entiam patet tales habent visum
frequenter horribilē q̄ ante ex ve-
stigijs demonum relictis in oculis
vel facie videntis. **Q**uestio
iij. an veritas aliqua subsit his que
dicuntur de monte veneris. vbi cum
pulcerimis feminis dicuntur quidā
frui luxuria et voluptate ad placi-
tum. Rñ. Vuilhel. vbi s. li. de vni-
uerso. q̄ ficticiū est totum. licet

demonum ope tales homines illudā
 t^r modis tactis in primo dubio vt
 in veritate eis fieri videat^r quod
 tamen in apparencia fit vñ refert
 q^d quidaz miles se sic putabat frui
 femia quadam luxuriose que enigi
 lās se repit i luto qdaz realiter āple
 cti qdā cadauer mortue bestie. **H.**
Questio quarta an veritas sit q^d q^d
 dam in linea reni begutte famant
 te circa bernense opidum i quo refe
 ret eis credentes de quodam mon
 runtur esse absconditi i antro fieri
 7 femine deuotissime viuentes nul
 lam cōmunionē hñtes cum alijs fid
 libus nisi q^d in festiuitab⁹ p sacra
 mentis recipiendis transferuntur p
 aera ad quosdam sibi notos p^r bi
 teros in prochijs **Rñsio** q^d demonif
 opa ista sūt put fundit⁹ inuestiga
 ui 7 laquei i nocentum sicut i prece
 dentibus duobus dictum est dubijs
 noui em̄ quandam deuotam sancti
 moniales quā diabolus quidaz mul
 to tpe impugnavit etiaz visibiliter
 qui hanc de manasterio conabatur
 educere illesam sub tali de quo que
 rit^r mendacō sed mendita est iniqui
 tas sibi. nam ipa restitit de cōsilio
 prudentum et demonem non curra
 uit **Y** **Questio quinta** qd scien
 dum est d nocturnis exercitib⁹ qui
 aliquando dicunt^r videri. et vñ p
 ueniant tales apparencie et cur ap
 parēt. **Rñ. s^m vilh.** vbi prius. et se
 cundum tho. in. iij. d. xlv. q^d aliquñ
 viuentibus tales apparent. **Et** pōt
 cōtingere q^d septem modis fit ap
 parencia talium exercituū. aliquā
 do ope et pñcia bonoz angeloz si
 c ut heliseo factū est in adiutoriz
 contra sirios eū capere volentes.
 iij. Reg. vj. aliquñ fiūt exercitus d

monū ab eisde viuos deludere vo
 lentes. **Sicut** rex demonum cū suis
 apparuit beato martino i specie xp̄i
 martinum coronare gestiētes p^r me
 ritis. **Ita** in vitas patrū de quibus
 dam legit^r. **Item** i libro dialogoz
 beati greg. de cōgregatōe demonū
 iudicia inter se discernentiū super
 reos legim⁹ aliquñ apparēcia sancto
 ru⁹ patria existencuz qui ppria vir
 tute ad viuos venisse legunt^r eis i
 adiutoriū sicut sanct⁹ felix marcir
 qui ciuib⁹ nolans apparuit a bar
 baris obsessis. **Et** idem credendum
 esse de alijs sanctis prout aug. reci
 tat li. decura pro mortuis habenda
 aliquādo fit ab animabus que sunt
 i purgatorio vt suffragia expectāt
 vt beatus gre. in. iij. d. laio probat
 multipliter. **Et** vilh. simul et aliquñ
 fit ab animabus damnatis ad eru
 cionem hoim et ad terrorem aliquñ
 fieri pōt erudicōe et in missiōe bono
 ru⁹ angeloz i spiritū viuentis ali
 cuius sine reali apparencia. aliquñ e
 tiam fieri pōt mera de cepcōne de
 monum sicut in primo dubio dictū
 est **Ex** quo et falsuz esse quod dam
 nate aie nunquam infernum exeāt
 imo hoc aliquñ fit dicit. s. tho. sed p
 tunc damnacōnem secū ferunt. vñ
 dicit tho. etiā modum quo iste ap
 paricōnes fiūt assignando. quāuis
 iquit anime sanctoz vel damnato
 rum principaliter assint vbi appa
 rēt non tamen credendum est hoc
 sēp accidere aliquādo em̄ hmoi ap
 paricōnes fiūt vel in dormiēdo vel
 in vigilando opacōne bonoruz vel
 maloz spiritū ad instructōne vel
 deceptionem viuencium sicut etiaz
 et viui hoies aliquñ alijs apparēt 7
 eis multa dicunt in somnis cñz tam

ram cōstet eos non esse pñtes sicut
aug. p multa exempla pbat. in li. d.
cura p mortuis hñda. **¶** **Q**ues
tio. vij. an verū sit q̄ aliqui hoies
sint siluestres. **Rñ.** **Alb.** in de ai. q̄
sic vel saltez monstra hominū sunt
Sunt em̄ in quintu. lici differēcia
que in siluis apparent in humana
spē aliqñ veri hoies ratōnales si
cut plures patres sancti leg untur
i vitaspatrij nudi et insuti q̄damo
do vel tecti folijs heremiticam vi
tam soli durisse Et aliqñ pro bestijs
a tyrannis a casu i recib⁹ ferarū cap
ti aliqñ sunt monstra quedaz in hu
mana natura ratōnalia tamen sicut
sacri qualem vidit beat⁹ anth. cuz
paulum primū heremitam quesivit
Sicut scribit beat⁹ Yero. ait em̄ sa
tir⁹ ad anthoniū mortalis ego suz
vñ⁹ ex acolis heremi legacōne fun
gor gregis mei. precamurqz vt cō
munē dñm pro nobis deprecis que
pro salute mundi olim venisse cog
nouim⁹ et in omēz terram exiuit so
nus eius. **E**rat autē humūtio ad vi
cis naribus fronte cornib⁹ exaspe
rat⁹ cui⁹ extrema pars in caprarū
fines dñebat. aliqñ sunt qui appa
rent veri hoies sed neglecti et ve
lut bestie facti Sicut hodie sūt cir
ca terram galiciā in hispanis insulis
hoies domesticos fugientes velut
fera vt docet expiēcia de talib⁹ e
tiā vident⁹ fuisse mas et femia cir
ca saroniā capti p venatores d̄ qui
b⁹ refere alber. in d̄ aiali. q̄ oino
speciem humanā videbantur habe
re. sed velut m oziones esse videbā
tur. vir viū⁹ sed femia mortua capti
ebatur aliqñ sunt pigmei qd̄ aial se
euidam **Alber.** vbi pri⁹ est multum
simile homi qz erecte incedit ma:

nib⁹ vitur ad opa quedam loquit⁹
lingua. **E**t tñ simpliciter pl⁹ est be
stia quam homo licz sit nobili⁹ aia
lium infra homiez. aliqñ etiam de
mones i siluis apparent esse hoies
vel femie vt decipiant incautos. si
cut gmuiter habet⁹ in vitaspatriū
¶ **¶** **Q**uestio. vij. an vex sit q̄
malefici possint facere vera anima
lia arte sua. **Rñ.** s̄m **Alber.** vbi s̄ q̄
sic deo pmittente aliqñ impfecta q̄
dam aialia procurare pñt fieri non
instanti sicut de⁹ facere p̄t sed mo
tu quodam licet subito sicut patet
de maleficis s̄m aug. et. erod vij.
vbiglo. strabi sup isto vocauit pha
rao sapientes. dicit q̄ demones dis
currunt p mūdū et colligunt diuer
sa semina et ex eorum adaptatione
pñt prorumpere diuersas species.
Et glo. ibidem sic dicit duz p incan
tationem demonum malefici aliqd̄
efficere conant⁹ discurrunt p muna
dum et semina subito eoz de quib⁹
hoc agit⁹ afferunt. et sic ex illis p̄
mittente deo nouas spēs rez pdu
cunt licet ergo demonum ope fieri
pñt deo pmittente fera talia non il
lusoria id est solum apparencia ta
men talia dicuntur signa mendatia
semp. qz demones talia solum ⁊ p̄
cipaliter faciunt ad seducēdum ho
mies vidētes. propter qd̄ ij. testa
ij. dicit aposto. de antippo q̄ adue
tus eius erat s̄m opatōnem sathane
in omni virtute et signis et pro
digijs mendacib⁹ sancti autē mira
cula dei virtute increata impetrāt
vtilia fidei et instātanee cū placet
altissimo. **¶** **¶** **Q**uestio. viij. an
ope demonum transformacōes pñt
fieri hoium in bestias sicut i lupos
et huiusmodi. **Rñ.** q̄ non. vñ. xxvj

q. v. **E**pi ex consilio acquirens sic dicitur
Quisquis credit posse fieri aliquam
 creaturam aut in melius aut in de-
 terius immutari aut transformari
 in aliam speciem vel in aliam simili-
 tudinem nisi ab ipso creatore qui omnia
 fecit et per quem omnia facta sunt per
 eundem modum infidelis est et pagano de-
 terius. **I**dem late ostendit beatus
 Augustinus de ci. dei. li. xviii. c. xvij. ubi
 ostendit quod demones faciunt tales
 transformaciones non realiter sed vi-
 sum humanum decipiendo. **S**icut os-
 tensum est dubio primo multis mo-
 dis ubi Augustinus ibi dicit quod famosissi-
 ma maga circes mutavit socios vli-
 ris in bestias. **E**t quedam stabularie
 mulieres convertebant hospites suos
 in iumenta onera portantia. **R**e-
 fert etiam socios diomedis in aves
 convertos et postea longo tempore circa
 templum diomedis volabant. **E**t quod
 persistentius narravit de patre suo ve-
 raciter qui dicebat se caballum fu-
 isse et annonam cum aliis animalibus
 bailasse. **N**am ut Augustinus ibidem sol-
 vit in primo sola apparentia fuit et
 occulorum deceptio. **I**n secundo et quar-
 to vera onera fuerunt que demones
 invisibiliter portaverunt. **I**n
 tercio vero socii diomedis per demo-
 nes fuerunt de medio subito suatra-
 cti et aves vere loco eorum immedi-
 ate posite que ibi volaverunt in nul-
 lo aut predictorum de homine vere fa-
 ctum fuit irracionale animal. sed solum
 apparenter. dicit tamen **T**ho. i. pte. q.
 cxxiiij. ar. iij. quod omnes transmutaco-
 nes corporaliu reru que possunt fi-
 eri per aliquas virtutes naturales
 ad quas pertinent semina que in ele-
 mentis huius mundi inveniuntur pos-
 sunt fieri per operationes demonum huius

seminibus adhibitis. **S**icut enim ali-
 qua res transmutatur in serpentes
 vel ranas que per putrefactionem ge-
 nerari possunt. **N**am vero transmu-
 taciones corporaliu reru que non possunt
 virtute nature fieri nullo modo opera-
 cione demonum secundum reuerentiam pfi-
 ci possunt sicut quod corpus humanum mu-
 tetur in corpus bestie. aut quod cor-
 pus hominis mortui reuiuiscat. **Q**uod
 si fieri videatur apparentia est sicut
 ostensum est questione prima. **¶**

Questio nona. unde ergo proue-
 nit quod quidam lupi tam crudeliter
 astute et particulariter homines come-
 dunt. **R**espondeo secundum alber. in de animalibus. et
 secundum alios quod ex septem causis proue-
 nire possunt. **A**liquando propter famem
 augmentum. **S**icut et cerui. **A**liquando
 alie bestie hominibus appropinquat.
Aliquando propter ferocitatem virium. in
 frigidis enim regionibus sunt corpe
 minores et magis asperi et feroces
 sicut etiam tempore coitus. et quando
 habent catulos. ut Aristoteles dicit li-
 de animalibus sunt magis seui sicut
 canicule aliquando propter astuci-
 am et senium. **L**upi enim quanto sunt
 seniores tanto deteriores. et no-
 cent hominibus. quia non potest ve-
 nari bestias propter etatem et den-
 tes eorum constringunt aliquando propter
 experientiam humanarum carnium que
 quia optime operacionate sunt per con-
 sequens dulciores sunt. **U**nde sicut
 voluptas leccatorem trahit ad vo-
 luptuosum cibum sic humane carnes
 a lupis aut in sepulchro aut post bel-
 lum hominum vel alio modo gustate. aliquando
 propter cerebrum rabidum. **E**fficiunt
 enim sicut canes rabidi et tunc quencum
 que muenerint trucidant. sicut et ca-
 nes aliqui aliquando propter operationem

demonum vt homies credant homines et vetulas falso in bestias mutari. sicut pagani putabant. Vnde demonis opere potuit illd fieri. qd refert vincen. in specu. histo. li. vj. ca. xl. in gallia inquit ante xpi incarnat onem et ante bellum punicum lupus vigile vagina gladium abstulic. Et Vuilh. vbi s. refert de quodam viro qui se couerti putabat in lupum certis tempibus quibz i antris laticabat. Illuc em certo tempore iuit et opere demonis velut dormiens iacuit. et sibi interim cu fixus maneret videbatur qd lupus iste ipe factus circuiret pueros deuorando. et cu illud realiter solum demon quendam lupum possidens faceret putabat falso se somnians circuire. quomodo tam diu dementatus est vir ille quousqz inuentus est iacere in silua raptus mentaliter. Aliquando etiam fit propter occultum vel manifestu dei iudicium qd demonum vel instinctu lupi ppter peccata parentu vel puerorum tales damificant sicut factum legitur. xlij. pueris qui deridendo heliseum dicendo. ascende calue ascende calue a duobus vrsis de silua exeuntibus statim iugulati sunt. iij. Reg. ij. Et de leone qui prophetaz dei iussum non implentem occidit. iij. Reg. xij. Sic etiam vt in historijs legimus tempe Auiti epi viensis latanie minores que ante ascensionem dni celebrant triduo inuente sunt quado lupi ciuitates intrantes ibi homies vorauerunt publice hec deus cominatus est Leuit. xvj. dices. Si no feceritis madata mea emittam i vos bestias agri que consumat vos et pecora vestra. et deu

tro. xxxij. Bentes bestiaz immicaz in eos cu furore trahentium super terram atqz serpentium. Quod ondit deo effectu. iij. Reg. xvij. quado leones immisit qui deuorabat idolatras in terra samarie loco ve torum dei cultoz positos. **Q**uestio decima quid d raptis feminis in vngaria et alias que restitute sensibus mira dicunt de animabus in purgatorio in inferno d fur tis perditis et similibus. Rndet qd supstitiose agut ista opere demonum deluse sicut in prima questioe dictum est. Nec obstat qd candele aduste no sentiant quando sunt in raptu. quia diabolus mentem interiorum sic stringit qd exterius nil sentiunt. sicut fit aliquado in melancholicis vel etiam naturaliter. Sicut de quodam viro nomie restituto refert beatus aug. de ciui. dei. qui quado voluit rapiebatur a sensibus adeo qd etiam vellicantes no sensit. **Q**uestio. xj. vtrum demones sint qui nocturno tempore in collis equoz quasi stipas faciunt de crinibus vbi gutte ceree reperiuntur et plura in stabulis bestiariu facere videntur. Respondet Vuilhelmus qd sic nisi homies talia exstutia facerent artificialiter. **Q**uestio duodecima vtru demonum opere capshiones puerorum fiant. Sic qd infantes ponantur qui non impinguantur sed semper miseri sunt. Respondet Vuilhelmus qd sic quando parentes infantes no orationibus et cruce muniunt. Tunc enim demon vicem infantis gerere potest. vel translationem facere deo permittente. Vix tamen talia sunt credenda fieri ope demonum

nisi litteratorum iudicia assint. **¶**
¶ **Q**uestio. xiiij. vtrum demon lo-
 caliter possit transferre aliquē ho-
 minem de loco ad locum inuitū. **R**ū-
 det **V**uilhel. q. sic. **S**icut em̄ bon⁹
 angel⁹ tulit in **¶** em̄ capitis aba-
 cula de iudea i caldea. **E**xemplū il-
 lud habes dubio tercio. sed vt in p̄-
 cedenti dubio dictū est et in solu-
 ne p̄mi dubij credendum est talia
 solum vt plurimū in spiritu id est i
 imaginatiua hominis fieri n̄ realiter
 nisi forte raro. vt tenet dñs alber.
Vlri. in sum. **Q**uō aut̄ aliqui corpali-
 ter fiat et localiter patz de puero qui-
 quenni cuiusdā nobilissimi viri qui
 puer monachus protunc factus a
 monasterio nocte illatus est p̄strino
 clauso vbi mane reptus se per
 quosdam dixit ad magnū cōuiuium
 delatum et vt cōmederet iussum et
 p̄ superiora p̄strino immisus vt re-
 fert pe. damiani. **E**t habet in spe.
 histo. li. xxvj. c. xliij. q. autē aliqui
 maleficiati vel amore mulierum ca-
 pti dicūt se nō posse cōtinere quin
 oporteat eos currere ad amassias.
Verum est in pte et in pte falsum.
Nam si dei grām vellēt inuocare
 et facere quod in se est vt gterent
 de peccatis de⁹ illa eis dimitteret
 et grāciam infundendo robz resi-
 stendi demoni tribueret. **E**t sic eos
 ad peccatū nemo posset cogere vel
 mouere localiter. **S**ed si illa renuūt
 nō mirum est si in potestate demo-
 nis positi eoz dñs eis dñatur dia-
 bolus vel voluptatis appetitus.
 dicit em̄ beat⁹ **A**ug⁹. in omel. sup
 illo verbo **J**ob. vj. nemo pōt veni-
 re ad me nisi pater me⁹ traxerit eū
 trahit vnumquēqz sua voluptas.
Ostendis qui viridem ramum et te

sequit. nullo scz corpali-
 ter. **S**ic criso. dicit sup **M**ath. xx. de
 asina quam p̄ps equitavit. q. cū de-
 mon voluntatē hominis peccato pos-
 sidet quasi ad libitū trahit quo pla-
 cet. **E**xemplum dans de nauī in ma-
 ri p̄dito gubernaculo que ad ventū
 libitū p̄icitur. ita equo potenter
 insidens. ita rex tyranni habēs pos-
 sessionē. **¶** **¶** **Q**uestio. xiiij. **Q**uis
 faciat illos strepitus ⁊ luforia illa
 audiūtur aliqui et vident⁹ vt in in-
 quietacōibus domorum nocturnis
 vbi p̄iiciūtur lapides vel inquie-
 tant⁹ pulsu homines vel vident⁹ in-
 cendi fantastici ignes vel alie ludi-
 cre opatiōes. **R**espondet h̄m **V**uil-
 hel. et **C**assianū in colla. patrū. qñ-
 qz illa fiunt et sepe opere demonū
 talium qui plus nocere nō possunt
 hominibus nisi in talib⁹ potestate di-
 uina ligati. **R**idiculi em̄ tales in-
 utiles effectus demonū malignozū
 opera ostendunt. **A**liquando fiunt
 studio malignozū hominum qui do-
 mos volunt euacuari hominibus.
 vel lucrari temporalia sub titulo fal-
 so apparentium animaz. vel sub il-
 lo p̄textu introducere luxurias vel
 furcum cōmittere. **A**liquando etiā
 fieri possunt ex curiositate hominū
 volentium terzere proximos ioco.
 vel ex fantastici et melancolicis
 debilitatibus put experientia do-
 cet in p̄fatis eos qui mundum im-
 mundū nouerunt. **A**nime enim siue
 sint damnate siue in purgatorio si-
 ue in celo nullatenus sunt creden-
 de talia facere. quia p̄mis non le-
 gitur admissum reliquis. qz in cari-
 tate sunt. **I**sta trufatoria inutilia
 nō cōueniunt. vnde non est dubium
 quin demones aliquādo tales etiā

inquietudines faciant vt error paganicus redeat quo credebatur animas defunctorum circa tumulos vel circa aras habitare non in inferno. Si autem adessent anime de purgatorio tales verisimiliter aut vtilia opa vel salubria facerent et ostenderent aut auxilia a viuus peterent sicut beatus Gregorius ponit exemplum in .iiii. dialo. **CC** Questio .xv. an demones possint et audeant grauius homines ledere. **R**esponsum sicut Thomas quod sic. Possunt enim deo permittente quintupliciter ledere videlicet in rebus fama corpe. vsu rationis et in vita. De rebus patet Job .j. et .ij. cui pecora domum abstulit et liberos de fama patet in legenda beati Hieronimi. vt refert iohannes anthonius in heremiano quod diabolus se transformauit in formam sancti Iuliani episcopi in nazareth amatores hieronimi. Qui demon primo feminam nobilem nocte in lecto procare et puocare cepit ad luxuriam verbis et deinde factis sollicitauit ad malum. que cum clamaret demon in specie Episcopi sancti sub lecto femine se abscondit. ubi requisitus et inuentus per luxuriosa verba se mentitus est esse episcopum siluanum. In crastinum igitur sanctus vir disparente diabolo diffamatus est grauissime. que infamia tandem circa sepulcrum sancti hieronimi factente diabolo in obsessio corpe purgata est. De corpe patet in beato iob qui percussus est a demone vlcere pessimo. Job .i. De tali refert Sigibertus et Vincens in spe. hist. li. xxv. c. xxxvij. quod tempore luduici scdi impatoris in parrochia mozuntina quidam demon primo sepe lapides iecit et quasi mallio ad do-

mos percussit. Et deinde publice loquendo furta prodendo et discordias seminando plures inquietauit. deinde omnes contra vnum iritauit cuius hospicium vbiq; manebat incendit et ob illius peccata omnes pati affirmavit. vnde tandem tantum agrorum per hospicio habere potuit propter quod cum per biteri latenas celebrarent multos lapidum iactibus demon vsq; ad cruentationem lesit. aliqui quieuit. aliqui seuit et per triennium ista continuauit quousq; ibi omnia edificia incendio consumpta sunt. Documentum vsuracōnis et veracōnis interiorum sensuum patet in possessis et a repticijs per euangelicas etiam historias. De morte et quod vita etiam quosdam priuet patet Tobias .vi. de septem viris sare virginis occisis qui propter luxuriosum esfrenem appetitum in virginem sarā eiusdem non erant digni matrimonio. **CV** Questio .xvi. vtrum malefici possint veraciter suis maleficijs homines ledere. et si sic quibus modis et quibus rebus. dicuntur autem malefici vt dicit isidorus .xiiij. ethimo. c. ix. ob facinorum magnitudinem hi elementa subdit concuciant scilicet ope demonum turbant mentes hominum ac sine vilo veneni haustu violentia tantum carminis interimunt vt lucanus dicit hec. isidorus. **R**esponsum sicut Thomas in .ij. circa di. vij. et viij. et in .iiii. di. xxxiiij. et communiter sicut omnes theologos ibidem scribentes quod malefici omnibus istis modis possunt procurare lesiones in hominibus et eorum rebus cooperante demone in quibus demon potest solum ledere vel decipere de quibus modis iam dictum est a principio huius materie de superstitionibus perferim

q̄stione imediate p̄cedenti videlicet
 xv. de hoc etiam infra dicet. Non
 autem faciunt ista imediate male
 ficorum opa actione propria et im
 mediata. sed talia fiunt p̄ demones
 qui visis malficijs imediate ex pa
 cto dudum cum maleficis a p̄ncipi
 pio mundi et tempe veteris idola
 trie habito sciunt qualem effectuz
 debent ad intentionem maleficorū
 procurare vt exempli gracia. Sco
 ba quam malefica intingit aque vt
 pluat non causat pluuiam. sed de
 mon talibus visis. qui si deus p̄mi
 serit potestatem habet in omnia cor
 palia et i aerem vētos et nubes vt
 statim talia p̄curare et causare va
 leat. maga siquidem signū dat per
 scopam. sed demon illud procurat
 et agit vt pluat per demonis actio
 nem cui maga mala fide et ope ser
 uit et se tradidit obsequijs illius.
 vel alijs. Sic quando imaginem ce
 ream vel simile ad maleficiendum
 aliquem. maleficus facit. vel quan
 do maleficio alicuius in aqua. vel
 plumbo imago apparet quicquid
 molestie infertur tali imagini tale
 experit fieri imaginato. id est ho
 mini maleficiato puta p̄ctura vel
 alia lesura quecunqz. que lesio reali
 ter quidem infertur imagini p̄ ma
 leficum vel p̄ alium hominem. sed in
 uisibiliter demon maleficiatum ho
 minem eodem modo ledit dei p̄mis
 sione si demeruit reus. * Que
 stio. xvij. an licitum est talia male
 ficia tollere. R̄ndet. h̄m doctores
 sub distinctione aut tolli possunt si
 ne sup̄sticiosi modis vt per licituz
 exorcismum aut per orationem vel
 intercessionem sanctorum. vel per
 sacramentalem maleficiati confes

sionem. vel p̄ precisam offensionem
 seu indicationem alicuius qui scit
 vbi est imago vel per solum motuz
 localem vel modo congruo simili et
 sic est licitum. aut non possunt tol
 li nisi p̄ superstitiosum modum vel
 per noua maleficiorum opera et sic
 est illicitum. quia h̄m aposto. Non
 sunt facienda mala vt eueniant bo
 na. ¶ Questio. xvij. an ne hi
 qui in caritate sunt ledi possunt p̄
 maleficos. sicut hi qui in peccato
 mortali. R̄ndet. h̄m Cassianū in colla
 parum q̄ nequaqz. Boni em̄ in re
 bus p̄ demonē et suos ledi possunt
 in meritum eorū et probacionem vt
 in bonis fortune que sunt exterior
 res res fama et sanitas corporis. Si
 cut de beato iob patuit. qui in tali
 b̄ lesus fuit p̄ demonē. s̄ in nullū
 peccatum bonis hominibus inuitis
 p̄ maleficia trahi possunt. licet tē
 ptari valeant ab intra et in carne
 extra. sed nullatenus violentari.
 Sic em̄ ponit exemplum cassianus
 de duobus maleficis qui beatū An
 thonium p̄ tres d̄mones successiue
 missos d̄ cella mouere nequiuēūt
 licet temptatum se p̄ hoc sentiret
 Sed qz signo crucis et oracōe tem
 ptationi resistit in efficacia homi
 nū fuerunt maleficia. Verū in pec
 catoribus demon potestatem maio
 rem habet et magnam. vñ veritas
 ait Luc. xj. Cum fortis armatus cu
 stodit atriu suū in pace sunt omnia
 q̄ possidet. si autē fortior sup̄ueni
 ens vicerit illum vniuersa arma ei
 us aufert in quibz q̄ fidebat. ¶
 Questio. xix. cur malefici instrume
 ta sue malicie p̄ sacramēta ecclesie
 vel p̄ alia diuina tangi p̄curat vt
 filium trahendo p̄ crisma sacri. vel

imaginem ceream sub palla altaris ad tempus ponendo. et similia faciendo. **R**ūdet^r Demonis instinctu ista fiunt triplici de causa. **P**rimo ut nō solum homines p̄ talia p̄fidi fiāt sed etiam sacrilegi diuina quantum inest eis cōtaminando plus deū creatorum suum offendant incrimius animas proprias cōdemnent et plures in peccata ruere faciant. **S**ecūdo ut deus sic grauius p̄ homines offensus s̄m beati **Aug.** sententiaz demoni maiorem potestatem in homines malos tribuat quibus deus cōcedit iratus quod denegaret p̄picius. **T**ercō ut sic sub specie boni apparentis plures simplices facilius decipiat qui tacta diuinis rebus et orationibus a deo putat etiā aliquid numinis obtinuisse vbi solum maiora peccata sunt cōmissa. **A**a **Q**uestio. **xx.** est cur plura maleficia et sup̄stitiones exerceri solēt sacratoribus anni temporib⁹ et presertim circa festum natiuitatis x̄pi **R**ū. q̄ triplici de causa sicut in p̄cedenti dubio per omnia. q̄ festa plus frangūtur peccatis mortalibus q̄ mechanicis opibus ut **Aug.** dicit li. de decem cordis. **S**up̄sticio autē de maximis seruilibus operib⁹ demonis est cōtra diuinam reuerentiam. **R**atio sc̄di est sp̄ialis de Calendis ianuarij. q̄ ut **isid.** dicit li. viij. thimo. c. ij. **I**anus a quo ianuari⁹ mensis dictus est qui in circūcis̄ōis x̄pi die incipit. idolum fuit diuersis faciebus cōfictum. vna tanq̄ esset finis anni p̄cedentis. et alia tanq̄ esset principium futuri et imminētis anni. p̄tector et fortunatus auctor in cui⁹ reuerentiā poti⁹ demonis i idolo venerati sunt. demones

varias cōmōtiones luxuriosas fecerunt strenas et iocalia sibi mutuo homines tradiderūt. choreas varias duxerūt. mensas p̄parauerunt de quib⁹ mentio fit p̄ beatum **Aug.** in multis locis et libris. et. **xxvj.** q. v. habes fere p̄ totum. sed has corruptelas falsi x̄piani imitantur hodie circa eadem festa. licet p̄dicacōne sanctorū extirpate sint in multis locis. et tñ demonum opacōne alicubi translata ad tempa carnis p̄iuij. quādo cū laruis et ludis et alijs superstitionibus similia fiūt. **S**b **Q**uestio. **xxj.** vnde prouenit q̄ femine sepe in maiori multitudine reperit^rur sup̄sticiose et malefice q̄ viri. **R**ū. q̄ triplici de causa. **P**rimo q̄ proueniunt ad credendū. fidē autē malam demon principaliter querit vñ **Eccle.** **xiij.** Qui cito credit leuis est corde et minorabitur. **S**ecūdo q̄ a natura propter fluxibilitatem complexionis facilioris sunt impressionis ad reuelacōnes capiendas p̄ impressionem separatorum s̄p̄rituū. ut **Vuilhel.** dicit vbi s̄. qua cōplexione cū bene vtuntur multum bone sunt. cū male peiores sunt. **T**ercō q̄ linguam lubricam habent et ea que mala arte sciunt eis comparibus feminis vix celare possunt se q̄ occulte cū vires nō habeant per maleficia vindicare querunt facilius. vñ **Eccle.** **xxv.** Cōmorati leoni et draconi plus placebit q̄ habitare cū muliere nequam. **B**reuis omnis malicia sup̄ maliciam mulieris. **C**e **Q**uestio. **xxij.** vtrum credi possit licite q̄ demones incubi sint et succubi mulieribus infesti et feminas cognoscētes. **R**ū. **Aug.** de ciuitate dei q̄ sic. **7** **isid.** li. viij. thimo. et

Tho. in multis locis. Quomodo autem et quibus de causis illa proueniant. Quomodo vel an liberari possit quis ab hac vexatione vide in dialogo quem collegi de fornicarum proprietatibus li. v. **De** **Q**uestio. xxiiij. an ne possint aliquae regule dari per quas agnoscat utrum aliquid sit supersticiosum vel non. dicitur autem superstitio ut patet coll. ij. super illo que sunt rationem habentia sapientie in superstitione. Glosa enim dicit ibi quod superstitio est religio supra modum seruata. id est modis vel circumstantiis malis et defectuosis. Est vero religio virtus inclinans ad exhibendum deo ratione sue excellentie debitum cultum et honorem tam in cordis quam corporis actibus. **Ratio** secundum **Tho.** ij. ij. q. xiiij. quod sic saltem in genere et litteratis putat ex verbis elicitur eius sancti et sunt quinque. **P**rima est cum gloria dei sit finis noster principalis quem in omnibus querere debemus. attendatur an opus sit ad gloriam dei et homo in ope det principaliter gloriam per ipsumque opus mens hominis deo subiiciatur. iuxta illud. i. **Cor.** x. **S**ine manducatis sine bibitis siue aliud quid faciatis. omnia in gloriam dei facite. **S**ecunda videatur an opus quod fit et quod pertinet ad aliquam abstinenciam corporalem vel ad corporis exercitium utrum sit refrenatum concupiscentie modo virtuti debito secundum ritum ecclesie vel secundum moralem doctrinam. quod apostolus dicit **Ro.** xij. **R**acionabile sit obsequium vestrum loquendo de corporalibus exercitiis. **T**ercia videatur an opus sit secundum statutum vniuersalis ecclesie. vel secundum scripture sacre testimonium vel saltem secundum pri-

cularem ecclesie ritum aut de consuetudine generali. que secundum **Aug.** pro lege habenda est. vnde beatus **Gre.** scribit **aug.** angulorum episcopo dicenti. quod sint diuerse ecclesie consuetudines in missarum celebratione. ideo inquit **Gre.** placet ut siue in roma siue in galliarum seu in quacumque ecclesia aliquid inuenisti quod plus omnipotenti deo possit placere sollicite eligas. **D**iuerse inquit **Tho.** ecclesie consuetudines in cultu diuino in nullo veritati diuine repugnant et ideo sunt seruande et eas pretere illicitum est. **Q**uarta inspicatur an opus ad habitum vel exercitium ad effectum qui expectatur habeat naturalem proprietatem vel non. de quo philosophi medici et astrologi in quantum tales multa iudicare possunt et theologo. **Q**uinta consideretur si non opus est merito res alicuius scandali dati prebens occasionem ruine. quod tunc licet non esset supersticiosum. tamen propter scandalum esset dimittendum vel differendum vel occulte sine scandalo faciendum. quicquid est vni ex premissis contrarium timendum est ut supersticiosum vel ut peccatum. propter premissam illicitum est exercere in nouo testamento ceremonialia vel iudicialia veteris testamenti nisi de nouo instituta essent ab ecclesia vel gente. propter idem et propter regulam secundam fatue faciunt vouentes non peccinare caput sabbato. vel ieiunare die dominico tanquam meliori die et similia. propter terciam superstitiose agunt qui in ritibus alicuius ecclesie particularis in processionibus vel huiusmodi se non conformant communitati nisi aliunde excusetur.

verbis pagunt vt dicit **Isid.** viij. et bimo. **Rñ.** Tho. ij. ij. vbi s. q. sic septem cōdicōib⁹ seruatis. Vna est vt videat⁹ ne verba aliquid g̃tineant quod p̃tineat ad inuocacōnes demonū exp̃ssas vel tacitas. **Scda** ne g̃tineant ignota nomina. qz s̃m **Criso.** talia metuenda sunt ne aliquid sup̃sticōnis lateat. **Tercia** ne materia verborū aliquid falsitatis cōtineat. qz sic ei⁹ effectus nō posset expectari a deo qui nō est testis falsitatis. **Quarto** ne ibi cōtineantur vana et characteres inscripti p̃ter signum crucis. **Quinta** ne spes habeat⁹ in modo scribendi aut ligādi aut in quacūqz hmōi vanitate q̃ ad diuinam reuerentiam nō p̃tineat. qz alias iudicaret⁹ sup̃sticiosum esse. **Sexta** vt in allegacōe probacōne vel scriptura diuinorū verborū respectus solum habeat⁹ ad sac̃ verba et ad intellectū eorū ⁊ ad dī reuerentiam seu ad virtutem diuinam a qua expectatur effect⁹ vel ad sanctorū reliquias a quib⁹ etiaz p̃refata expectantur sc̃dario licet a deo principaliter. **Septima** vt cōmittatur effectus qui expectat⁹ diuine volūtati qui scit verū sanitas vel tribulatio plus profit inuocanti vel minus vel an obsit. **Et** hanc g̃dicōem ponit **Tho.** in. j. ij. in materia de gracia et di. xv. in. iij. alias erit licitum si nulla distax septē cōdicōnum opus infecerit. probat **Tho.** p̃ illud **Mar.** vlt. xpo dicente. **Signa** eos qui crediderūt. et cōsequenter. **In nomine** meo demonia eijcient. linguis loquentur nouis. serpentes tollent ⁊c. **Item** nō minoris sanctitatis sūt verba dei q̃ sanctorū reliquie dicente **Aug.** non e s̃t

minus verbum dei q̃ corpus xpi s̃ s̃m omnes licet reliquias sanctorū secum reuerenter portare. g̃o quali tercunqz nomen dei inuocet⁹ rite p̃ oracōem dñicam. p̃ salutacōnem angelicam. vel alio modo licito spes haberi p̃t in eo cōmittendo effectū diuine volūtati. **Ex p̃dictis** elicit sanctus doctor q̃ p̃dictis seruatis cōdicōnibus p̃ diuina verba licitum est arcere serpētes. **Et eadē** racōe vt dicit quecūqz animalia si solus respectus habeatur ad sacra verba et ad diuinam virtutem. de serpentibus tñ caute est agendū in incantacōnibus. qz vt dicit sepe tales habent illicitas obseruantias. et p̃ demones forciūtur effectū precipue in serpentib⁹. qz serpens fuit primū demonis instrumentū ad hominē decipiendū. **¶** **Questio** xxvij. vnde ortum habeant benedictiōnes et carminacōnes quas vetule hodie sup̃ infirmos ⁊ viri quidā faciūt. **Rñ.** qz principium horū fuit sanctissimū. **Sed** sicut omnia demonis instinctu deprauant⁹ medianibus demonibus et malis hominib⁹ ita ⁊ diuina nomina. **¶** Nam apostoli ⁊ sancti viri s̃m illud **Mar.** vlt. in nomine meo demonia eijcient. infirmos visitarunt et oracōes sup̃ eos p̃ sacra verba fuderunt. deinde sacerdores deuoti similia rite pegerunt p̃pter qd̃ deuotissime oracōes ⁊ exorcismi sancti reperiūtur in antiquis hodie ecclesijs ad omnia que homines facere vel pati poterant p̃ deuotos viros applicati olim sine omni sup̃sticōe sicuti etiam hodie l̃ratos ⁊ sacre theologie doctores noui qui infirmos visitantes similia verba egrotis applicauerūt

nō soluz de demoniacis. Sed super
sticiosi homies a se multa vana et
illicita ad instar hoz inuenerunt.
quib⁹ hodie vtūtur circa infirmos
homies et iumenta. nec clerus am-
plius ex sua desit ia licitis vtī² ver-
bis visitando infirmos nisi raro p-
pter quod **V**uilhel. dictus durandi
glosator **R**aimūdi dicit q̄ talia pre-
fata sacerdos religiosus aut discre-
tus aut etiam laicus vir siue muli-
er excellentis vite pbate discrecōis
facere potest. fusa oracōe licita su-
per infirmum nō sup pomum aut su-
per cingulum et similia. sed sup in-
firmantes. iuxta dictū **M**ar. vlti.
Sup egros manns imponent. nec
sunt hmoi psone phibende a talib⁹
nisi forte timeat² q̄ ad exemplum
illoz indiscreti 7 supersticiosi alij
carminacōis sibi vsurpent abusum
tuentes se exemplo illoz. **I**
Questio. xxviiij. vtrum ne credi
possit licite q̄ dmoniaci iuuari pos-
sint 7 melius habere p̄ herbarū vel
lapidum aliquoz applicacōez. **R**ū
q̄ licet demon talibus immediate
arceri non possit quia super omnia
corpalia potencior est iuxta illud.
Job. xli. non est potestas sup terrā
que ei cōparari possit tamen p̄ p̄fa-
ta que naturaliter compescere ha-
bent aliquas inanie vel alterius in-
firmitatis species quibus demon
instrumētaliter vtitur in possesso
homine leuius habere potest dmo-
niacus **E**t h̄m quosdam totaliter li-
berari vii. xxvi. q. vlt. **E**t est autori-
tas beati hiero. demoniū sustinen-
ti licet petras vel herbas habere si-
ne incantacōe. **A**d idem est ma-
gister in h̄itoria scolastica sup tho-
biam et **D**ico. de lira super. j. Regū

de saulis obsessōe **Q**uestio
xxix. vtruz sit licitū demones adiu-
rare **R**esponso h̄m tho. ij. ij. q. xc.
q̄ sic dūmodo modi teneant² debi-
ti expressi s̄. q. xxiiij. 7. xxvj. **P**ri-
mo notandū q̄ iurare pmissorie est se
ipm̄ immobiliter ordinare ad ali-
quid agendum. **R**am ille qui iurat iura-
mento promissorio p̄ reuerentiam
diuini nomis quod ad ḡfirmacōem
sue p̄missionis inducit seipm̄ obli-
gat ad faciendū qd̄ promittit. **S**e-
cūdo notandum q̄ adiurare est per
quandā similitudinem iuramēti p-
missorii a se inducti aliū ad aliquid
agendum prouocare. **T**erco notan-
dum q̄ sic ut homo iurando pro-
missorie seipm̄ ad aliqua agendum
ordinat seu puocat ita potest aliū
ad agendum dupliciter prouocare.
superiores quidem deprecando. inferio-
res aut imperando seu compellēdo
Et sic est duplex adiurandi modus
Vnus quidem p̄ modū deprecationis
vel inductionis ob reuerentiā ali-
cui⁹ sacri. vel p̄ modū amicitie seu
beniuolentie. **A**lius modus est via
imperij seu compulsionis. p̄ hoc ad
propositū. **P**rimo em̄ mō non licet
demones adiurare. quia videt² ad
amiciciam et beniuolentiā ptinere
qua nō licet ad demones vtī. d̄ quo
dicit **O**rigines sup **M**ath. **N**ō licet
h̄m potestatem datam a saluatore
adiurare demonia. **J**udaicū em̄ est
hoc. isto modo vtūt² nigromantici
adiurationibus demonū. **S**ecundo
aut mō adiuracōis p̄ compulsionē
videlicet licet nobis aliquid vtī et
aliquid non. **D**emones em̄ incur-
sui⁹ vite nobis aduersarij ḡstitu-
unt². **N**ō aut̄ eoz actus nostre di-

spoliōi diuine ⁊ sanctorū angelorū
qz vt dicit Aug. iij. de tri. Spirit⁹
deceptore regit⁹ p̄ spiritum iustum
possumus demones adiurando per
virtutem diuini nomis tanq̄ inimi
cos repellere ne nobis noceant vel
spūaliter vel corporaliter s̄m p̄tatez
datam a x̄po Luce. x. Ecce dedi vo-
bis potestatem calcandi sup serpen-
tes et scorpiones et sup omnem po-
testatem inimici et nihil vobis no-
cebis. nō tamen licitū est eos adiu-
rare ad aliquid discendū ab eis vel
etiam ad aliquid p̄ eos obtinēdum
qz hoc p̄tineret ad societatem ali-
quam cū ip̄s habitam. p̄ter qd̄ su-
per illud x̄pi. obmutesce ⁊ eri. dicit
Criso. Mar. j. Salutiferū nobis do-
gma datur ne credam⁹ demonibus
quantūcūqz denunciant veritatez
nisi forte ex spēali instinctu vel re-
uelatione diuina aliqui sancti ad a-
liquos effectus demonum opacōe
vtant⁹. sicut legit⁹ de beato Jaco-
bo qz p̄ demones fecit hermoginez
ad se adduci. **hec tho.** ¶ **Que-
stio. xxx.** vtz liceat adiurare irra-
cōnabilem creaturam. R̄ndet tho.
ibidem qz sic p̄ modū compulsionis
que referri tunc debet ad diabolū.
qui in nocūmentū nostrum vtit⁹ ir-
racōnabilibus creaturis et talis est
modus adiurandi in ecclesie exor-
cismis p̄ quos demonū potestas ex-
cluditur ab irracōnabilib⁹ creatu-
ris. Si em̄ intencō referretur ad ir-
racōnabilem creaturam quo ad se
que nihil intelligit vana esset. ¶
Am Questio. xxxj. vtz hominī
liceat alium hominē adiurare. R̄n-
s̄m **Tho.** ibidem p̄ modū dep̄cacōis
licet quēlibet hominē imo deum et
angelum adiurare p̄ inuocacōnem

diuini nomis vel alicui⁹ rei sacre-
sed p̄ modum compulsionis licet su-
periorib⁹ respectu inferiorū quib⁹
etiam iuramēta imponere possunt
i casu nō tamen possunt inferiores
superioribus p̄ adiurandem p̄ modū
compulsionis necessitatē imponere
sicut se ad iuramēta ligare possunt
qz sic vsurparent potestātē in aliū
quā nō habent. licet possint p̄pter
aliq̄ necessitatē inferiores suos
superiores retrin̄ere tali genere ad
iuracōnis. ¶ **Qu Questio. xxxij.**
vtz secularibus nō ordinatis ad ex-
orcistatum licitū sit demoniacos ad-
iurare. R̄n- s̄m **Tho.** in. iij. di. xxii
ij. q. iij. ar. j. sub ar. ij. qz sic nō tñ
tanq̄ ex officio. sicut etiā qd̄ mai⁹
est ministrare ad missam priuatam
p̄sertim licet seculari puro cande-
las accendere et h̄mōi que accolita-
tus sunt ordinis. et tñ laicus p̄t ea
facere sed non ex officio. ¶ **Oo**
Questio. xxxij. vtz verū sit qz ma-
lefice alienas vaccas lacte priuare
valeat ⁊ si sic quale remediū possit
applicari. R̄n- s̄m p̄dicta p̄ prima
questione qz sic vt patet questione
xvi. Cū em̄ s̄m alber. in de aialibus
lac de natura sit menstruum in ani-
mali quolibet. Sicut fluxus talis
humoris infirmitate aliqua restrin-
gitur vt dicunt medici de femina.
idem p̄t demon si a deo p̄mittitur
i bestia facere. **Notandū tñ p̄ solu-
cōis secūde questionis qz isti⁹ flu-
rus s̄z lactis restrictio tripliciter
fieri p̄t. Vno mō ex cōdicōe natu-
rali sicut post cōceptum fetū. Alio
modo ex infirmitate accidentali si
cut forte ex ḡmestione alicui⁹ her-
be que lac restringere habeat et al-
terare vaccam. Tercō ex maleficō**

Primo modo remedio non indiget.
 Secundo modo si quis sciret naturale re-
 mediū applicare posset. Sicut etiā
 cōtra alias infirmitates pōt seclusis
 suspitionibus tactis. q. xxiiij. et
 xxvj. Contra tercium modū diuina
 remedia applicari possent sicut di-
 ctū est. q. xxvj. unde a deuotis pso-
 nis et uirginibus experum habeo
 q̄ adhibito signo crucis et dñica o-
 racōe cū salutacōe angelica trinis
 vel circiter cessat opus demonis si
 est p maleficiū. de hoc habes. c. ix.
 s. f. Nō aut̄ licet applicare suspicio-
 sa vt quedam faciūt seruantes qd-
 dam brodijz de die carnispruiij qd
 notat suspiciōne demonis. **¶** **Q**uestio. xxxiij. vtz p sacra verba
 modis ante dictis et etiam linatis
 licet gtra grandines seu cōtra tem-
 pestates procedere. **Rñ.** q̄ sic. **Cer-**
 tum em̄ est vt beatus **Th.** dicit **Job**
 i. q̄ demones grandines fulmina ⁊
 tempestates deo pmittente procu-
 rare possunt. sicut gtra **Job** fece-
 runt cui⁹ oues igne cōsumpte sunt
 celesti id est de aere descendente p
 demones procurato etiam ad con-
 sumptionē pastorum. Similiter ve-
 hementē ventum qui domū deiecit
 et septem filios et tres filias inter-
 fecit ruina. vñ licitis remedijs de-
 moni resistere potest. quis hāc ob
 causam vniuersaliter vel cōmūter
 in ecclesia campane gtra aurā pul-
 sant. **Tum** vt tanq̄ tubas deo cō-
 secratas demones recedant a suis
 maleficijs. **Tum** etiāz vt popul⁹ ex-
 citatus deū gtra tempestates in-
 uocet. **Et** eandem ob causam cū al-
 taris sacramento et sacris verbis
 ad auram sedendā procedit cōmu-
 niter ex antiquissima consuetudine

ecclesiarū in gallia et in germania.
 fiant aut̄ talia ⁊ nō gtra ea que di-
 cta sunt questione. xxiiij. **Et** in alijs
 his cōcordare vident̄ iura ciuilia.
¶ **¶** de maleficis ⁊c. vbi notanter dz.
 q̄ qui faciūt illud id est impediē-
 tes ne labores hominū ventorum
 grandinisqz lapidacōe sternant̄ nō
 pena sed p̄mio digni sunt. l. eorum
 ibidem. **¶** **Q**uestio. xxxv. de
 generali acis et fortuna vtz aliqui
 homines sunt a natura bene vel ma-
 le fortunati. et quid de fortuna te-
 nendum sit. Dicunt̄ aut̄ generali-
 aci vt dicit **Isid.** viij. ethimo. c. ix.
 propter natalium ḡsideracōnem si-
 derum qui vulgo mathematici vo-
 cant̄. fortuna vero vt ibidē dicit.
 c. ij. a fortuitis nomen habere dici-
 tur quasi deam quandam res hūa-
 nas varijs casibus et fortuitis illu-
 dentē. vñ et cecam appellant eo q̄
 passim in quoslibet incurrens sine
 vlllo examine meritoꝝ et ad bonos
 et ad malos venit. hec **Isid.** **Sed** ta-
 lem deam credere idolatria essz nec
 ita de fortuna loquitur **Aristo.** ij.
 phi. nec inde fortūa bona. nec the-
 ologi. vñ questioni pfate rñdz san-
 ctus **Tho.** li. iij. summe gtra genti-
 les. q. lxxxvij. ⁊ sequentibus. **¶**
 Pro quorum intellectu notandum s̄m
 eum. **Primo** q̄ alicui tunc bene di-
 citur a fortuna cōtingere q̄n aliqd̄
 bonum accidit sibi p̄ter intencōem
 propriam. sicut sicut qui fodit vine-
 am intencōne vites nutriēdi inue-
 nit thesaurū. potuit tñ talis inten-
 cōne aliena videlicet dñi sui qui sci-
 uit ibi thesaurum absconditū ex in-
 tentione dirigi. **Male** aut̄ fortuna
 ti dicit̄ si fodiendo frangit tibiā
¶ **S**cdō notat q̄ in homine sunt tria

que a tribus celestibus causis diri-
guntur. voluntatis actus intellectus
actus et corporalia quorum primum a
deo tunc et immediate. secundum ab ange-
lo. et tertium a celesti corpore dirigitur.
Nam electiones et voluntates im-
mediate a deo diriguntur. dicente
puer. xxj. scriptura. Cor regis in ma-
nu domini. et quocumque voluerit inclina-
bit illud. Et phis. deus est qui opa-
tur in nobis et velle et perficere pro
bona voluntate. Cognitio vero hu-
mana in intellectu a deo median-
tibus angelis ordinatur. Ea vero que
ad corporalia pertinent siue sint exteri-
ora siue interiora in usum hominis
venientia a deo mediantibus ange-
lis et celestibus corporibus dispensan-
tur. dicit enim beatus Dionysius. c. iij. de
Dionysio. quod corpora celestia sunt cause
eorum que in hoc mundo fiunt. Cum
igitur homo sit ordinatus secundum corpus sub
corporibus celestibus. secundum intellectum
vero sub angelis. secundum voluntatem autem
sub deo. potest contingere aliquid pre-
ter intentionem hominis. quod tamen est secundum
ordinem celestium corporum vel disposi-
tionem angelorum vel etiam dei. Tertio
notat quod nihil prohibet quod etiam ali-
quis homo habeat ex impressione cor-
poris celestis aliquam efficaciam in a-
liquis corporibus faciendis que a
liis non habet. puta medicus in sa-
nando et agricola in plantando. et
miles in expugnando. hanc etiam effi-
cacia multo perfectius deus hominibus
largitur ad sua opera efficaciter exe-
canda. hec tho. Unde Vuil. in de vni-
uerso dicit quod per experientiam habet.
Si meretrix nititur plantare oliuam.
non efficitur fructifera. que tamen per ca-
sum plantata fructifera efficitur. Ad-
uertendum tamen hic dicit tho. quod prefata

corporis dispositio et etiam angeli per
suasio non necessitet hominem ad eli-
gendum qui liber est. potest enim homo
non sequi inclinationem qualitatis cor-
poralis. et angeli persuasionem. Quar-
to notandum quod aliquid bonum potest acci-
dere homini et propter intentionem propriam
et propter inclinationem celestium corporum
et propter angelorum illuminationem. non au-
tem propter diuinam providentiam que est fa-
ctiua et gubernatiua cuiuslibet en-
tis. Unde respectu dei simpliciter.
nec potest esse a casu vel a fortuna sed
respectu nostre vel angelice natu-
re. **Et** **Questio. xxxvj. vtz** vel
quod differt aliquem esse bene natum
vel male. bene fortunatum vel male. be-
ne gubernatum et bene custoditum. Re-
spondet tho. ibidem. q. lxxx. **Et** dispo-
sitione relicta a corpore celesti in cor-
pore nostro dicitur aliquis non solum
bene fortunatus aut male sed etiam be-
ne natus. secundum vero quod ab angelo il-
luminatur dicitur bene custoditus. Sed
secundum quod a deo in bonum inclinatur dicitur
bene gubernatus. **Et** quando aliquis ex
impressionem celestium corporum inclinatur
ad aliquas electiones sibi utiles qua-
rum tamen utilitatem propria ratione non
cognouit. **Et** cum homo ex lumine intel-
lectualium substantiarum illuminatur eius
intellectus ad eadem agenda. et ex di-
uina operatione inclinatur eius volun-
tas ad eligendum aliquid sibi utile.
cuius rationem ignorat dicitur bene fortuna-
tus. **Et** e contrario male fortunatus
quando ex superioribus causis ad contraria
eius electio inclinatur. Sicut de quo-
dam dicit **Iere. xxij.** **Scribe istum steri-**
lem virum qui in diebus suis non spe-
sperabit. **Et** **Questio. xxxvij.**
Vtz homo possit esse bene fortuna-
tus vniuersaliter. id est ut aliquis

habeat in natura sua aliquā disposi-
 tionez vt eligat semp vel vt in plu-
 ribus aliqua quibus giūcta sint p
 accidēs aliqua gmoda vel incōmo-
 da. **Rñ. Tho. ibidē** Ex corpe celesti
 hō pōt habere talē impōssionem. qz
 natura tm̄ ad vnū ordinat. ea aut
 que hōi accidūt bene vel male s̄m
 formā nō sunt reducibilia in ali-
 quod vnū. sed sunt indeterminata ⁊
 infinita. ij. phi. Sed pōt esse q̄ ex
 inclinacōe celesti inclietur ad eligē-
 dum aliquid cui giūgitur per acci-
 dens aliqd̄ gmodum. ⁊ ex alia incli-
 nacōe aliud. ⁊ ex terciā terciū. nō
 aut q̄ ex vna inclinacōe ad omnia.
 Ex vna aut̄ dina disposicōe pōt hō
 ad omia dirigi. **hec Tho. Et**
Questio. xxxviii. Vt per astra lici-
 te futura cognosci possint. qd̄ diui-
 nare s̄ p̄ astra. **Rñ. Tho. ij. ij. q. lx.**
xxxv. ar. v Quedam sciri possunt p̄
 certo. quedam nequaq̄. quedam ex
 cōiectura nō certitudinaliter. Cer-
 titudinaliter p̄nt sciri p̄ astronimos
 que necessario eueniūt p̄ cursus ce-
 lozum vt eclipses et aspectus s̄de-
 rum adinuicem. Nō possunt aut̄ sci-
 ri p̄ sidera duo que subtrahunt̄ eis
 que p̄ certitudinem sic sciri nō p̄nt.
Primo effectus cōtingentes p̄ acci-
 dens siue in rebus humanis siue in
 naturalibus sicut sunt euentus for-
 tuici et casuales. qz ex vj. **Metaph.**
 ens per accidens nō habet causan-
 et p̄cipue naturalem cuiusmodi est
 virtus celestium corpoz. **Secundo**
 meri actus liberi arbitrij quod est
 facultas voluntatis et racōis sicut
 sunt futura opa hominū solum a li-
 bero arbitrio dependentia. qz nul-
 lum corpus pōt sic directe imprime-
 re in rem incorporeā qualis est vo-

luntatis et intellectus. **Istis** ergo
 duobus modis ex astris diuinare ē
 supstitiosum ⁊ illicitum. possunt tm̄
 corpa celestia ad hoc inclinare libe-
 rū arbitriū dispositiue in quantum
 imprimunt in corpus humanū et p̄
 gsequens i vires sensitivas q̄ sunt
 actus corpozalium organozum q̄ in-
 clinant ad hūanos actus. qz tamen
 vires sensitive obediūt racōi ex. iij.
 de aia. et. j. **Eethi.** ideo nulla ne-
 cessitas ex hoc libero arbitrio im-
 ponit. sed cōtra inclinacōem cele-
 stium corpoz homo pōt p̄ racōem
 opari. **Si** quis vero vtatur gside-
 racōe astrozum ad p̄cognoscendum
 futura que ex celestibus causantur
 corpozibus. puta siccitates et plu-
 uias et alia hmōi nō erit diuinatio
 supstitiosa et illicita. **hec Tho.** **Di-**
cit etiā dñs alber. sup. iij. c. de di-
 no. q̄ inferiora nō p̄nt i supiorib⁹
 cognosci certitudinaliter sed tantū
 coniecturaliter. et adducit ad hoc
 ptolomeū **Aristo.** et **Auicē.** multis
 racōibus. **Vv** **Questio. xxxix.**
 vnde ergo puenit q̄ astrologi ex
 cōsideracōe astrozum frequenter ve-
 ra pronunciant etiā in his que p̄ti-
 nent ad humanos actus. **Rñ. Tho.**
ij. ij. q. x. c. v. ar. v. hoc cōtingit du-
 pliciter. **Vno** quidem mō qz plures
 hominū passiones corpales sequun-
 tur. ⁊ ideo actus eoz disponuntur
 vt in pluribus s̄m inclinacōem cele-
 stiū corpoz. pauci aut̄ sunt. i. soli
 sapientes qui rōe hmōi inclinacōes
 moderent. **Et** ideo astiologi i mul-
 tis vera pronūciant et p̄cipue in
 cōmunibus euentib⁹ qui dependēt
 ex multitudine ⁊c **Alio** mō propter
 demones se immiscentes. vñ **Aug.**
 dicit i. ij. sup **Rñ.** ad lram. fatendū

est qñ a mathematicis vera dicuntur
 instinctu quodam occultissimo dici
 qd̄ nescientes humane mentes paci
 untur qd̄ cū ad decipiendos homines
 fit spirituum immūdoꝝ et seductoꝝ
 opaco ē quib⁹ qdā vera di tpalib⁹
 rebus nosse promittūt. vñ gcludit
Quappter bono xp̄iano siue mate
 matici siue quilibet impie diuinan
 tium. et maxime dicētes vera cauē
 di sunt ne gforco demonioꝝ aiām
 deceptā pacto quodā societatis ir
 retitant. **X** **Q**uestio. xl. Vtrū
 licitū sit giecturare futura per au
 guria. et per alioꝝ aiāliū mot⁹ seu
 voces vel gestus. Augures autem
 sunt dicitur **Isid.** vbi pzi⁹ qui per vo
 latus auium et voces intendūt ali
 qua signa rerū vel obseruacōes im
 prouisas homibus occurrētes. qui
 et auruspices dicuntur. Auruspices
 tñ proprie qui oculis et visu. aulpi
 ces vero qui auditu et ex voce gie
 cturant. **Bñ.** tho. ibidē q̄ sic. sub di
 stinctōe tam. Nam cū bruta aiālia
 non habeāt nisi animā sensitīuā. c⁹
 omēs potentie sunt actus corpaliū
 organoꝝ. ideo subiacet eoz anima
 dispositiōi gcontinentiū corpoꝝ. et pzi
 morbidaliter celestiū corpoꝝ. Et ido
 nihil phibet aliquas eoz opacōes
 esse futuroꝝ signa inquantū gfor
 mantur dispositiōibus corpoꝝ cele
 stium et aeris cōtinentis ex qua p
 ueniūt aliqui futuri euentus. in h⁹
 tñ duo cōsiderari oportet. Primum
 quidem vt hmōi opacōes nō exten
 dantur nisi ad p̄cognoscenda futura
 que causantur p̄ motus celestiū cor
 porum vt supra dictū est. Scdo vt
 nō extendantur nisi ad ea que aliqua
 liter p̄nt ad hmōi animalia p̄tinere
Consequitur em̄ aiālia cognicōem

quandā naturalem et instinctū tri
 pliciter. Vno mō p̄ celestia corpora
 ad ea que eoz vite sunt necessaria
 sicut sunt immutacōes que fiunt p̄
 pluuias. ventos. ⁊ alia hmōi. vñ si
 quis ex hoc q̄ cornicula frequēter
 crocitat p̄dicat pluuiam cito ven
 turā nō est illicitū. Alio mō instin
 ctus hmōi causantur ex causa sp̄uali
 bona angelo vel ex deo vt patet in
 columba sup̄ xp̄m descendente **Lu.**
 iij. Et in coruo qui pauit heliam. iij
Regū. xvij. et in ceto qui absorbuīt
 ⁊ eiecit ionam. **Yone.** j. Alio mō ex
 causa sp̄rituali mala vt ex demoni
 bus qui vruntur hui⁹ mōi opacōni
 bus brutorum animalū ad implicā
 dum animas vanis opinionib⁹. Et
 eadem ratio videtur esse de omnib⁹
 alijs hmōi. Omnis igitur hmōi diui
 nacō si extendatur vltra illud ad qd̄
 pōt attingere s̄m ordinem nature.
 vel diuine p̄uidentie est sup̄sticōsa
 et illicita. hec tho. **p** **Q**uestio
 xli. vtrū p̄ omen possint futura co
 gnosci. Est aut̄ s̄m **Tho.** omen ver
 bum ex inspirato prolatū ex quo se
 quitur bonum alicui⁹. et tunc dicitur
 omen illi⁹. Et ponitur exemplum de
 romanis querētib⁹ locū aptum vt
 ibi manerent et ciuitatē edificarēt
 et cū venissent ad locum vbi nunc
 est roma p̄xllari⁹ qui ferebat ve
 xillum p̄cedendo fixit illud in terra
 dicens. **Stemus** qz hic optime ma
 nebimus. et hoc verbum fuit acce
 ptum p̄ om̄ine. **Bñ.** **Tho.** ibidem a
 liter est dicendū de om̄ine q̄ de p̄
 fatis augurijs. qz verba humana
 que accipiuntur p̄ om̄ine nō subdu
 tur dispositiōi stellaz. disponuntur
 tñ dupliciter. aliqui s̄m diuinam p̄
 uidentīā. aliqui vero s̄m demonis

opacōem. s̄m primū modū cōiectu-
rare est licitū. vñ gedeon qui in ca-
thologo sanctorū heb̄re. xj. ponit̄
v̄sus fuit om̄ine ex hoc q̄ audiuit
recitacōem et interp̄tacōem cuius-
dam somnii vt legit̄. **Judicū. vij.**
Et similiter heliezer seruus abrae
vt legit̄. **Gen̄. xxiii.** sed gedeon ob-
seruauit recitacōem et exp̄siccōnem
somnia accipiens eadem p̄ om̄ine.
quali ordinata ad sui instructiōez
a diuina p̄uidentia. et similiter he-
liezer attendit verba puelle oracōe
p̄missa ad deum. hec **Tho.** Secūdo
mō cōiecturare est illicitū quo mō
receperunt omen serui benedab re-
gis sirie qui audientes ab ore regis
israel achab hoc videlicet verbū. si
adhuc viuūt frater me⁹ est. accipe-
runt p̄ om̄ine et festinantes rapue-
rūt verbū ex ore eius atq; dixerūt
frater tuus benedab viuūt. **ij. Re-
xx. 33.** **Questio. xlij.** vtrum ex
arte phisonomie diuinare licitū sit
id est ex disposicōe mēbroz hominis
cōiecturare de moribus hominum.
Rñ. dñs alber. li. j. de aiali. tracta. ij.
q̄ sic dūmodo caute fiat videli-
cet solū de natura coniecturaliter.
sed de morib⁹ et electionibus non
diffinitiuē iudicando et ad hoc plu-
res allegat philosophos vbi notat
p̄mo q̄ phisonomia est sciētia do-
cens diuinare id ē cōiecturare d̄ af-
fectibus hominū p̄ phisicas formas
membroz. **Secdo** notat q̄ ex multis
que sunt in homie accipit̄ cōiectu-
ra illa. **Primo** ex sanguine siue hu-
more. q̄ ex talibus passionat̄ facili-
ter homo ⁊ afficit̄ humore videli-
cet quadruplici. sanguineo. melan-
colico. colerico. flegmatico. **Secdo**
ex sexu masculinitatis et femineita-

tis. **Tercō** ex oculis. capillis. auri-
bus. facie et alijs membris patenti-
bus. **Propter** qd̄ p̄tholome⁹ dicit.
diuinare meli⁹ ex stellis secūdis et
verius. **Stellas** sc̄das vocans figu-
ras et accidentia inuenta in rebus
phisicis que a stellis sup̄iorib⁹ im-
pressa materie scimus. sed sup̄iorē
stelle aliqui nihil imprimūt licet in
eis nō deficiat. sed in materia infe-
rius indisposita. **Tercō** notat q̄ ni-
hil p̄fatorū necessitat voluntatem.
vñ nullus diffinitiuē iudicandus ē
ex talib⁹ malus esse nisi manifestū
sit suū malum. licet p̄fata aliqui in-
clinent aut signēt inclinacōnem af-
fectus. vñ p̄ tria potest quis ḡtra-
talia opari. **Primo** p̄ hoc q̄ mēbrū
quod inspicit̄ est forte signū p̄ acci-
dens infirmitatis alicui⁹ et nō na-
ture. **Secdo** p̄ liberū arbitrium quo
vt philo. in. **ij.** **Terhi.** dicit. **Sumus**
domini nostraz actionū. **Tercō** per
habitum virtutis vel ḡsuetudinē.
Vnde aristo. refert discipulos ipo-
cratis ei⁹ dem faciē optime depictā
obtulisse philemoni optimo phiso-
nomo. qui iudicauit illud esse viri
luxuriosi et deceptoris idolū. qd̄ cū
indignāter ipocrati retulissent. rñ-
dit vere iudicauit q̄ ad hoc natu-
ra inclinauit. **Sed** illud qd̄ natura
nō dedit amor virtutū et phie. ḡtu-
lit. sc̄z ḡtinētiam et fidē. hec alber.
Certū aut̄ est q̄ gratia plus valet
q̄ omnia ante dicta. vnde deuotivi-
ri minus alijs sunt iudicādi. vñ ar-
tē p̄fatā approbat salo. puer. **xxij.**
In facie prudētis lucet sapientia.
oculi stultoz in finibus terre **Et** ec-
cle. **xxix.** **Ex** visu cognoscit̄ vir. ⁊ oc-
cursu faciei cognoscit̄ sensatus **Sz**
iudicia veritas vitare iubet cū iu-

deis ait Jo. vij. Polite iudicare se-
cundū faciē sed iustū iudiciū iudica-
te. **¶** Questio xliij. vtz aliqua
vera sciētia per artē notoriā possit
acquiri. Est autē ars notoria quedā
obseruātia qua per ieiunia abstinē-
tias et ordōnes verbales cum inspe-
ctiōe quarūdā figurarū seu cara-
cterū ac prolacōe verborū ignotorū
et similiū quis scientiā adipisci mo-
litur. **Rñ.** tho. ij. ij. q. x. ca. vj. ar. j.
q. ars notoria illicita et inefficax ē
et ideo penitus repudiāda et fugiē-
da a xpiano. **Primū** probat qz vtz
ignotis caracteribus et verbis. vt
q. xxvj. dictū est. vnde supuacuis si-
gnisytens tacita demonū pacta hz
Scdm patet. qz nullus demon intel-
lectū hominis illuminare pōt. quē ex
obstinacōe obtenebrare intendit sp̄
vt docet tho. j. pte. **Acquisitō** autē
scie et sapie fit per illuminacōez. vñ
vt aug. dicit. x. li. de ci. dei. etiā te-
ste porphirio phō. **Demonū** oꝝ a. o-
nibus et obseruācijs et purgacōni-
bus anima nec diuinā nec verā sciē-
tiam adipiscit. **Terciuū** patet ex au-
gu. li. ij. de do. xpiana. eadē rōne si-
cut de supsticōnibus. **¶** Que-
stio. xliij. vtz saliatores peccēt iu-
dicātes in suis giecturis. **Sunt** em̄
saliatores vt dicit ihs. li. viij. et hi-
mo. sic dicti. qz dum eis mēbroꝝ q-
cunqz partes salierint. aliquid sibi
exinde p̄sperū seu triste significare
p̄dicūt. **Rñ.** idem ibidē qz sic **Idem**
ex q̄stionibus. xxij. et. xxvj. patet.
vnde gcludit ex supra dictis omni-
bus **Ihs.** qz in his omnibus ars de-
monū ex quadā pestifera societate
hoiū et angeloz maloꝝ exorta ē
vnde et cūcta vitanda sunt xpiano
et omni penitus execracōne repudi-

anda atqz damnanda. **Hec Ihs.**
¶ 99 Questio. xlv. vtz ne lici-
tū sit dies annos obseruare aut mē-
ses ad exeundū d̄ domo per itinera
ad induēdū nouas vestes et ad fa-
ciēdū similia pro habēda p̄sperita-
te et vitanda aduersitate. **Rñ.** text.
xxvj. q. vj. non licet. et sequētibz
multis autoritatibus summoz pon-
tificū. et aug. qz non. vnde ibi im-
probant obseruatores lzalēdarū ia-
nuarij sub ritu paganorū. videlz ne
aliquid plus noui fiat propter an-
num nouū ne mense cum epulis pa-
rent vel lampadibus. ne per vicos
et plateas chori ducant. nec caucō-
nes fiant. **Et** tales anathema sunt
qui faciūt. **Item** in alio. ca. d. non
obseruetis dies qui dicunt egipci-
aci. glo. quos egipciū inuenerūt. vt
qui ali quod opus in die tali inchoa-
ret malum haberet exitum. **Tamen**
ex antiquitate ecclesia signat hos
dies in calendarijs suis. **hec** ibi. vñ
Aug. in encheridion. et ibidem in
decreto habetur. **Quis** existimaret
qz magnū p̄ctm sit dies obseruare
et menses et annos et tpa sicut ob-
seruant qui certis dieb. siue annis
siue mensibus volunt vel nolūt in-
choare aliquid eo qz h̄m varias do-
ctrias hominū fausta vel infausta
existimant tpa nō hui. mali magni-
tudine ex timore apostoli pensare-
mus qui de talib. ait. **Nunc** cogno-
uistis deum imo cogniti estis a deo
quomō cōuertimī itēz ad infirma
et egena elementa quib. denuo ter-
uire vultis. dies obseruatis et men-
ses et tempa et annos. **Timeo** vos
ne forte sine causa laborauerim in
vobis. **Cū** bene obseruare quis p̄t
tempa qñ luna est i certa quota p̄

secandis lignis vt diutius durent.
et minus a vermibus rodantur. Sic
de pomorum colligendis fructibus et
de similibus que ex naturali philo-
sophia vel ex arte autentica sine su-
pstitutionibus seruari debent vel pnt

Capitulum Duodecimum. **A**

Nono prohibet in colen-
do vnum deum superbia.
qua quis renuit obedi-
re deo. sicut humilitate
deum reueremur debite. Vbi primo
videndum erit quid sit supbia quo-
modo differat ab inani gloria et quod de-
testabile vicium sit. Secundo que
sint eius species. Tercio quoniam sit mortale
peccatum et de eius remedijs. Circa pri-
mum notandum secundum Thome. ij. ij. q. clxij.
et questionibus de malo. q. de supbia.
quod supbia est contemptus dei vel su-
prioris vel nolle obedire talium pre-
ceptis. et hoc est formale et principale
sed materiale est audax seu presum-
tuosus appetitus et inordinatus pro-
prie excellentie. de primo contemptus
¶ Vbi nota quod tunc secundum Thome.
ij. ij. q. clxxxvi. ar. ix. aliquis comit-
tit vel transgreditur aliquid ex gratia
peccati quoniam voluntas eius renuit subici
ordinacioni legis vel regule et ex hoc
precedit ad faciendum contra legem
vel regulam. Quando autem contra pro-
pter aliquam particularem causam pu-
ta cupiditatem vel iram vel de-
siderium cuiuscumque alterius rei indu-
citur ad aliquid faciendum contra sta-
tuta legis vel regule non peccat ex
contemptu. sed ex aliqua alia causa
etiam etsi frequenter ex eadem cau-
sa vel alia simili peccatum iteret.
frequentia tamen dispositiue indu-

cit ad contemptum. Nam secundum Bernardum.
Contemptus est timor superbie. di-
citur consequenter in descriptione su-
perbie nolle obedire quod declarat
contemptum id est renuere obedire.
Est enim transgressio precepti effectus
exterior superbie qui est in omni mor-
tali peccato. Sed contemptus precepti
est interior actus et non est in omni
peccato mortali. quia quedam sunt
ex ignorantia. alia ex fragilitate. scilicet
supbia ex quadam malicia. dicitur vel
superioris. quia quemlibet debemus
superiorem arbitrari vt postea di-
cetur. dicitur appetitus audax. quod
superbia est in irascibili de proprio
bono presumptio quodam qua se erigit
contra deum vel alios homines eos vel
eorum mandata paruipendendo seu
contemnendo. dicitur inordinatus. quod
si ordinate quis appeteret excellen-
tias non peccaret. Nam rex francie
preferre potest diuicias suas diuicijs mi-
litis. et considerare dona temporalia et
spiritualia sibi collata a deo sed cum gra-
uaruactione in deum debet ea redu-
cere quod si se extollat de eis contra
deum aut proximum aut eorum man-
data inordinate tunc appetit. dicitur
proprie excellentie. unde dicit alex.
de alis in summa quod cum superbia sit
appetere excellentiam sui. aliud est
appetere excellentiam et aliud ap-
petere excellentiam vt propriam. ap-
petere enim excellentiam cum sit natu-
rale homini et angelo in quantum
sunt facti ad dei imaginem non est pec-
catum. sed appetere excellentiam propriam
vt propriam spiritus est peccatum. Et fit multipli-
citer vt in speciebus apparet in iij. **C**
Ex quibus patet primo quod superbia duplici
virtuti gratatur directe humilitati quod
ad formale in superbia. et quo ad ma-

teriale magnanimitati que virtus importat extensionem animi ad magna et ardua in omni virtute. **S**ecundo superbia differt ab appetitu inanis glorie seu ab inani gloria. **P**ro cuius intellectu nota hinc aureolum in. ij. di. xxi. q. ij. qd aliud est complacere et delectari in sui excellentia habita quod est vane glorie et aliud est erigere se super alios quod est superbie. affectiones enim appetitus sequuntur conformiter estimationes intellectus. sed alia est existimatio in intellectu existimare quantitatem sue excellentie absolute. et aliud est existimare excellentiam suam comparative ad alios hinc excessum in hoc secunda oritur ex prima. **P**rimo enim intellectus inordinatus existimat suas sufficientias esse magnas et supremi gradus. **S**ecundo ex hac estimatione oritur statim existimatio insufficientie aliorum qua existimat excellentias aliorum parvas. **E**t hoc dupliciter vel existimando sufficientias proprias magni gradus vel sufficientias sibi equalium modicas. igitur in appetitu erunt conformiter due affectiones correspondentes ultimis estimationibus duabus. **P**rimam quidem estimationem qua inordinate existimat excellentiam suam magni gradus absolute sequitur in appetitu delectatio et complacencia in propria excellentia que est inanis gloria. sed secundam estimationem qua parvipendit aliorum bona. sequitur erectio et talis erectio est superbia. **E**t si erectio talis est respectu superiorum vel maiorum tunc dicitur irreuerentia sequitur estimationes qua iudicat quis suas sufficientias

magnas et superiorum parvas. **R**espectu vero equalium dicitur prefata erectio contemptus qui sequitur estimationes qua quis bona equalia aliorum reputat quasi nulla. videtur igitur qd superbia quadrupliciter differt ab inani gloria. quia superbia est in appetitu irascibili respectu alicuius ardui cum quodam contemptu aliquando et in illo qui non curat manifestacionem sed inanis gloria est in concupiscibili non semper de arduo nec semper cum contemptu et semper est in appetitu manifestacionis. **D**ubitat que sint radices superbie. **R**espondeo qd triplices. **P**rima est inordinatus amor sui. **E**t illo enim quis faciliter retorquet inordinate in se excellentias veras vel falsas. **S**ecunda est consideratio incauta bonorum suorum que cum omnia sint a deo principaliter aut totaliter. **S**i per gratiarum actionem non in deum diriguntur se erigit animus in superbiam. **T**ercia est negligentia considerandi deum et primum. nam si sepe considerarem deum omnipotentissimum. sapientissimum. optimum. a quo manant precepta non faciliter nos contra eum erigeremus. **S**imiliter si considerarem debite proximum non faciliter eum contemneremus si equalis est aut irreuerenter tractarem si superior est. **C**onsidera igitur in proximo quolibet quomodo raro est aliquis tam parvus quin aliquando magno prodesse possit. **I**tem qd aliquam virtutem occultam habet qua cares. **I**tem qd forte predestinat est et tu damnandus ut iuda et magdalena claruit ipse in multis. **D**ubitat cum superbia sit supra regulam a deo nobis traditam

ire. que sunt regule s̄m quas mensurare debemus opera ne sup̄biamus. **R**ūdetur q̄ quatuor opposita quatuor speciebus superbie. de quibus Grego. dicit. xxiiij. mox. Prima vt credamus firmiter omnia bona nostra que nō sunt peccata et defect⁹ a deo nobis data. Secūda vt si que meruimus deus principalissim⁹ autor extitit sine quo ne dum sumus aliquid sufficientes facere aut vel le bonum. sed nec cogitare vt dicit aposto. Tercia est agnoscere bona nostra que habemus a deo esse nihil alieni nobis ascribendo. Quarta amare proximum in nullo eū decipiendo. **¶** Quam malū sit sup̄bia patet primo auctoritatibus. Est em̄ quasi rex vel regina aliorum viciorum. vnde Ps̄. Emundabor a delicto maximo id ē superbia s̄m glo. Item Eccl̄. x. Inicium omnis peccati superbia. qui tenuerit eam implebitur maledictis. Item Tobie. iij. superbia nuncq̄ in tuo sensu. aut in tuo verbo domiari permittas. in ip̄a em̄ inicium sum̄ sit omnis p̄ditio. Secūdo patet exemplis. Nam superbia de sup̄remo angelo fecit pessimum demonem. Esa. xiiij. Quomodo cecidisti lucifer de celo qui mane oriebaris. ecce de angelo fit demon. de nobilissima creatura pessima fit. ⁊ de celo eiecit in infernum. Item eua p̄ superbiaz que voluit effici sciens vt deus facta est nesciens quodāmodo vt pecus. p̄. homo cū in honore esset non intellexit comparatus est iumentis insipientibus et si. factus est il. Item saul post humilitatem in regnum p̄ deum ducitur superbiens deiecit ⁊ polteri sui et a demone possidetur.

i. Regū. xv. Item nabuchodonosor Dan. v. superbiens depositus est d solio regni sui. et gloria eius ablata est et a filiis hominum eiectus. Item phariseus qui se dixit nō esse vt ceteros vt se sup̄ ceteros extolleret non est iustificatus. sed humilis publicanus. Luce. xiiij. Item petrus qui p̄ ceteris presumpsit dicēs et si omnes fuerint scandalisati in te ego nō scandalisabor. Mat. xxvij. vilius ceteris lapsus est p̄ ancillaz piurando ⁊ trina vice. **¶** Quo ad sc̄m principale de speciebus superbie notandū p̄ intellectu earūdem s̄m. Tho. q. de malo. materia d̄ sup̄bia. q. iij. q̄ q̄dam se habent antecedenter ad sup̄biam vt sunt ex quibus orit̄ faciliter. alia sunt in quibus essentialiter consistit sup̄bia. alia aut sunt que consequuntur sup̄biam ⁊ ab ip̄a eliciuntur. Et quodlibet istorū est multiplex. nam cū sup̄bia sit inordinatus amor pp̄rie excellētie tot erunt antecedentia et cause et origines quot bona in quibus quis excellentiā inordinate appetere p̄t. Sunt aut in genere triplicia bona. Primo infima que dicuntur fortune vt diuicie. delicie. dignitates officiorū amici et honores. Secūdo bona nature quo ad corpus vt pulcritudo. fortitudo. sanitas. nobilitas. quo ad animā intellectus. p̄spicacitas naturalis. sciētia acquisita. memorie tenacitas. ad virtutes naturales abilitas seu virt⁹ naturalis. virt⁹ acquisita. p̄as tollerandi exercicia sp̄ualia et artes acquisite. Tercō bona gr̄e vt fides spes ⁊ caritas ⁊ alia. Cū igit̄ hō inordinate diligit se qd̄ ē radix oim̄ p̄ctōz. i. cū nō refert oia bona in deū primo

principaliter et finaliter put in primo precepto dictum est quodlibet profatorum bonorum faciliter homo retorquet in se et se extollit ultra quod debet. **E**ssentialiter vero superbia secundum Grego. xliij. mora. consistit in quatuor speciebus quas declarat sanctus Thome. ubi dicit. Nam secundum Augustini sententiam prospera superbia est inordinata amor proprie excellentie. ut cum homo vult sibi aliquod bonum solum. ideo quia hoc habendo. vel isto modo habendo excellentior quam non habendo vel non sic habendo. In isto autem capitulo solum de primis duabus speciebus dicitur. Prima igitur species superbie est cum bonum quod sibi inest ab alio a se merito habere se existimat. Excellentius enim est quam aliquod bonum in sit alicui a se quam ab alio. Quando ergo homo propter inordinatum amorem proprie excellentie movetur ad estimandum illud bonum quod habet ab alio se solum habere a se. et vult etiam sic habere a seipso. tunc superbit prima specie. contra illud I. Corinth. iij. Quid habes quod non accepisti. super quo Glo. aug. Scierendum neminem posse discerni ab illa perditionis massa nisi qui hoc bonum habet quod credat quod quicquid boni habet a gratia saluatoris accepit. unde Philo. in primo de celo et mundo. Ab hoc quidem ente scilicet deo dependet celum et tota eius natura et ab uno ente singulis communicatum est esse et vivere. Nam quicquid habemus a deo habemus. aut immediate a sua manu potest nobis porrecta ut animam. intellectum. voluntatem. memoriam. fidem et virtutes infusas. aut mediantibus dei

nuncijs. qui sunt celum. elementa. homines. bestie. et alia temporalia nobis porrecta. patet illud Math. vi. ubi dicitur quod aves non nent nec serunt. et tamen pater celestis eas pascit. non inquit ipse se pascunt. licet volent et querant. Item patet experientia. nam agricola qui interdum ex uno anno bene colit vineam minus percipit quam precedenti anno quando male coluerat vineam. Cur quia labor humanus non sufficit. sed solis et celorum influentia ac aeris temperies et natura in qua deus datur non homo. **S**ed dicis credo me omnia bona a deo habere ergo careo prima specie superbie. Respondet. Vult. in summa viciorum. quod etiam ideo dicitur de superbo quod credit bona sua habere a se. quod scilicet facit ac si crederet. sicut in simili aliquis dicit non credere christum filium dei qui nec illi terretur comminationibus nec attrahitur promissionibus nec preceptis obtemperat nec consilijs acquiescit. ut dicit Bernardus. Sunt autem tria quantum ad hoc quod dicitur superbum facere quasi crederet bona sua a se habere et non a deo. Primo si gloriatur in corde suo de bonis suis perverse. propter quod apostolo dicit ubi dicit. Quid habes quod non accepisti. si autem accepisti quare gloriaris quasi non accepisti. Secundo quantum ad hoc quod aliquis de bonis suis se iactat contra illud Job. xxi. Si osculatus sum manum meam. in manu operacionis. in osculo vero intelligitur audacio. unde osculum manus est laudacio proprie operacionis. Tercio quod de bonis suis deo gratias non agit. Ideo ingratus dicitur vulgariter non agnoscere beneficium. unde Grego. non est dignus dandis qui non agit

gratias de datis. **I** **S**ecunda species supbie est cū quis bonū qđ habet ab alio de gracia cognoscit et fatet^r se ab alio habere. sed putat sibi hoc debitum fuisse et p meritis recepisse. Excellentius em̄ est aliqd habere ab alio ex meritis suis qđ mere de grā. Cum ergo homo ppter amorem proprie excellentie mouet^r ad estimandū illud bonum quod ab alio habet de grā habere se ab eo meritis proprie vt si famulū habes suo labore vix merentem calceos. qui datis sibi tunica et caligis et calcijs putaret hoc se bñ meruisse h^o esupbire gtra deū vel hominē. Scire autē debes qđ quicquid habes a deo habes. **I. Cor. xij.** Deus opat^r omnia in omnib⁹. imo de⁹ in omni actione nostra principali⁹ cōcurrit. sed dicis diuicias et scientiam studio et labore proprio acquiui. quomō ergo a deo habeo. **Rñ.** qđ de⁹ tibi manus cōtulit pedes et intellectus tui industriā. Et h^o est primū quod habes s; a deo. hec autē omnia velut petra mortua manu scriptoris non recta nihil fecissent ad tuam scientiā. aut ad diuicias tuas nisi summ⁹ artifex esse et intelligere tibi dedisset et gseruasset. et hec sunt principalissima et sine nostra industria et immediate a deo. **vñ Luc. xvij.** Cū omnia feceritis que precepta sunt vobis dicite serui inuiciles sumus qđ debuimus facere fecimus. et merito inuiciles. qđ nihil deo pfcimus sed nobis ex sua bonitate merito qđ facere debuimus et. qđ dei verissime serui sum⁹ creatione. racōe cui⁹ omnia nra sibi debemus. plus si possibile esset tenemur ex gseruatione. amplius ex

redemptione et. dicit etiam **Alexā.** de alis in summa credere se habere bonū pro meritis inquantū credit se quis esse causam principalem meritoꝝ illorum deū vero secundariā est peccatum et supbia. Similiter cū se credit habere bonum a deo p meritis inquantū se ponit causam scđariam tanq̄ ex merito condigni illud tribuentem est secūda species. **C**redere autē se habere aliquid bonum p meritis ponendo deum causam principalem nō est peccatum. vñ supb⁹ secūda specie appetit excellentiā propriā vt ppriam inquantum ponit se causam principalem deum vero scđariam. hec ille. **C**ontra ista quidam putant merita sua tam magna vt merito deus p eis debeat eis dare vitam eternā. pseruare a tribulacōibus. et similib⁹. **Q**uod si nō facit deus murmurant supbe.

Ad illam spēm et ad primā etiaz reducit^r ingratiitudinis viciū s; **Cho.** Quia ingratus est qui sibi attribuit qđ ab alio habet. **C**ontra hanc spēm peccās multipliciter errat. **P**rimo qđ liberalissimū largitorem deum putat venditorē dum credit emere meritis a deo qui non est estimator meriti id ē opus nō ē de se meritoriū sed a dei misericordia. **S**ecdo talis putat soluere quod impossibile est sibi soluere qđ alias omnia tenemur deo vt p̄actum est. **T**ercō qđ ea que i oculis nostris interdū putant^r merita sunt demerita. vnde **Job. iij.** Ecce qui seruiūt ei nō sunt stabiles et i angelis suis reperit prauitatē. quāto magis hi qui habitāt domos luteas qui terrenū habēt fundamētū gsumen⁹ velut a tineis. **Esa. lxiiij.** facti sumus

sicut immūdi om̄s nos quasi pannū
menstruate vniuerse iusticie n̄re

Capitulum Tredecimum

Quia igit̄ supbia multis
rebus se immiscet. ideo
hic tria sunt videnda.
Primo de duabus vlti-
mis superbie speciebus in capitulo
p̄cedenti enumeratis et quibus re-
bus se immiscet. Secūdo quā sit p̄ctm̄
mortale. Tercio que sunt remedia
ḡtra eandem. **Q**uantū igit̄
ad primū notandū q̄ tertia species
est cū iactat se quis de bono q̄d nō
habet. Excellentius em̄ est habere
in se aliquod bonū q̄ nō habere il-
lud et quanto bonū est maius. tāto
est excellēcius et tanto maiorem
excellēciam habēs p̄ hoc ḡsequi.
Cū igitur q̄s ex appetitu p̄p̄ie ex-
cellētie mouet̄ ad attribuendum
sibi aliquod bonū quod nō habet.
aut maius bonū q̄ habeat tunc est
tercia species. **E**xempli gracia cum
homo p̄pter appetitū p̄p̄ie ex-
cellētie estimat se sapientē. pulcrū
iustum. fortem. et sic de alijs bonis
nature aut gracie. Aut etiam esti-
mat se magis sapientē. aut doctū
iustum. fortem. et in p̄nomiatis q̄
sit. aut dicit se sapientē. doctū. for-
tem. iustum. aut similia. aut magis
q̄ sit in talibus dictis. aut etiam si
talia alio mō q̄ p̄ verba ostendat.
vt in p̄ciositate vestium. ampla fa-
milia. vel quacunq̄ exteriori alia
habitudine est in tertia specie sup-
bie. **S** Ad idem p̄inet cū quis
negat aliq̄d viciū quod in se est.
p̄ hoc em̄ attribuit sibi virtutē op-
positū vel attribuit sibi bonū inno-

centie quod nō habet. vñ Aug. iiii
de ciui. dei. dicit q̄ excusare se de
peccato cōmisso ad supbiam p̄inet
et dixi notanter quā ex amore p̄o-
prie excellētie mouet̄ ad se sic ia-
ctandum. **S**i em̄ ex aliqua alia cau-
sa moueret̄ vt ex vanitate quadaz
vel delectatione sola quam habet i-
mentiēdo. vel p̄pter lucrū. tunc
nō reduceret̄ ad supbiam. sed ad a-
liquod aliud viciū. **E**t licet iactan-
tia opponat̄ veritati. tñ p̄prie ra-
cōne cause ex qua frequēter proce-
dit. ponit̄ hic species supbie. vñ di-
cit Tho. q. de malo vbi s̄. et alexā-
de alis. in sum. licet in iactantia sit
falsa vocis significatio. qz tñ eius
intencō p̄inci. alis nō est vt fallat
sed vt excellat d̄. species supbie et
nō mendacij. **I**actantia ponit̄ spe-
cies supbie nō quantū ad ip̄m exte-
riorem actū qui ḡsequēter se habz
ad supbiam. sed quantū ad interio-
rem affectū ex quo talis actus ex-
terior p̄cedit dum scz homo p̄sumit
de seip̄o ac si haberet quod nō
habet. et in talem excellētiā ani-
mus ei⁹ tēdit que sibi nō competit
nisi haberet que nō habz. et in sum-
ma dicit q̄ iactantia p̄cedit ex sup-
bia sicut ex causa interi⁹ motiua ⁊
impellēte. **E**x hoc em̄ q̄ aliquis in-
terius p̄ arrogantiā supra seip̄m
eleuatur sequit̄ plerūq̄ q̄ exteri⁹
maiora de se iactet. licet quōq̄ nō ex
arrogantia sed ex quadam vanita-
te aliquis ad iactantiā p̄cedat et
in hoc delectet̄ qz est talis s̄m ha-
bitum. et ideo arrogantia p̄ quā ali-
quis supra seip̄m extollitur est spe-
cies superbie nō tamen idem iactā-
cie. sed vt frequētius eius causa.
ideo ponit̄ Grego. speciem tertiā.

tendit autē iactator plerumq; ad hoc q; gloriam gsequat^r p suam iactantia. et ideo s; Greg. ex inani gloria oritur s; racōnem finis. De hac materia vide infra pcepto viij. ca. ij. **¶** Quarta species ē s; Grego. cū quis despectis alijs singulariter vult videri. Excellentius est em̄ q; quis habeat aliquod bonū quod alijs nō habent. aut pfectius illud habeat q; alijs. Cū igit^r inordinatus amor proprie excellentie facit q; quis dspectis alijs vult solus videri habere qd non habet tunc est quarta species. vñ est q; illud videri plus p̄inet ad inanem gloriā cui⁹ causa est supbia. vñ dicit Tho. vbi s. q. de malo. Peccatū supbie qñq; magis euident⁹ apparet p aliqua pcedentia et subsequēcia q; p illud i quo essentialiter consistit. ideo beat⁹ Grego. species supbie assignauit s; aliquos actus antecedentes vel gsequētes. cū tñ omnes spēs supbie in quadā p̄sumptione animi essentialiter consistant. Velle em̄ singulariter videri conseq̄er ad supbiam p̄inet. Essentialiter aut quarta spēs supbie i hoc consistit q; homo p̄sumit de se ac si omnes singulariter excelleret. Ad h̄mōi em̄ excellentiam animus eius afficit. hec ibi. **¶** Supbia em̄ inordinate propria excellentiā appetit. sed inanis gloria appetit excellentie inordinate manifestacōnem. ad hanc speciem reducit^r cū quis aliquod bonū habet in se q; alijs nō habēt. aut etiam excellenti⁹ possidet q; alijs. et sibi in hoc complacet inordinate inquatū p hoc supra alios est et eis excellentior. vel cū quis nō habet sed appetit habere aliqd

bonū maius vt p hoc sup alios sit et eis excellentior. et p hoc se estimat alijs simpliciter meliorē. et sic vult eis pferri. nec eis vult i alijs subesse vbi debet. tūc ē illa quarta specie supbie. **¶** Exempli gratia si quis habet maiorem scientiā alijs et in hoc cōplacet. aut appetit h̄e magnam propter hoc vt p eam sup alios sit et eis excellentior est quarta spēs. **¶** Si aut cognosceret se eam habere de munere dei et complacet in ip̄a. ideo vt melius noscat quid bonū et quid malum sit ad se et alios regendū ad dei laudem tunc est virtus. **¶** Sed si ppter h̄mōi scientiā estimat se nō scientib⁹ meliorē iterum est in ista quarta specie. quia si ip̄e excellit in scientia et in ista est supior. in alio deberet putare aliqua bona que ignoraret racōe quorum alter est multo melior. et sicut dictū est de scientia. ita de quacunq; virtute imo de diuicijs et robore corporali et de alijs quibuscunq; bonis corporalibus et sp̄ualib⁹. **¶** Ad hanc speciem p̄inet qñ quis p̄sumptuose tendit in aliquid qd est supra se et supra suā dignitatem vt si quis nō esset sufficiens ad regendum ciuitatē qui ex amore proprie excellentie moueret^r ad appetendū fieri magistrum ciuiū aut simile. aut insufficiens ad curam animarū. attū ad talem statū appetitu tenderet. aut se ingereret. et hoc ppter inordinatū amorē pprie excellentie quoveller alijs pferri i statu ep̄ali vel in huiusmodi alijs esset quarta species. **¶** Et dicta nunc sint de his i quibus essentialiter superbia consistit et de interiori superbia. Ad hanc etiam speciem pertinere videtur

iudicium temerariū de malicia primi. Vbi notandum q̄ triplex est iudiciū. vnum p̄fectorum. de quo. **1. Cor. ij.** sp̄ualis omnia iudicat. aliud est iudiciū auctoritatis. de quo **Sap. ij.** diligite iustitiam qui iudicatis orbem. Terciū est iudiciū suspitionis. de quo s̄m **Tho. ij. ij. q. lx.** tria sunt noranda. Primo an iudicium ex suspicōe p̄cedens sit illicitū. Vbi sciendum q̄ sicut dicit **tuli.** Suspiciō importat opinionē malī. q̄n̄ ex leuibus iudicijs p̄cedit. et cōtingit ex tribus. Vno quidem modo ex hoc q̄ aliquis in seip̄o malus ē. et ex hoc ip̄o quasi gl̄cius sue malicie facilliter malū de alijs opinat̄. s̄m illud **Eccle. x.** in via stultus ambulans cū ip̄e sit insipies om̄es stultos estimat. Alio mō puenit ex hoc q̄ aliquis male afficit̄ ad alterū. Cū em̄ aliquis cōtemnit vel odit aliquem aut irascitur vel inuidet ei ex leuibus signis opinat̄ mala de ip̄o. q̄ vnusquisq̄ facilliter credit qd̄ appetit. Tercio modo puenit ex longa experientia. vñ **philo.** dicit. **ij.** **Retiori.** q̄ senes sunt maxime suspiciosi. q̄ multociens expti sunt aliorū defectus. Prime aut̄ due suspiciōis cause manifeste p̄tinent ad p̄ueritatem affectus. Tercia vero causa diminuit racōnem suspiciōis. ideo suspiciō vicium quoddam importat. et quanto magis p̄cedit suspiciō tanto magis est viciosum. hec **Tho.** Sc̄do notandū s̄m eundem q̄ triplex est gradus suspiciōis. Primus vt homo ex leuibus iudicijs de bonitate alicuius dubitare incipiat. hoc ē veniale et leue p̄ctm̄. p̄tinet em̄ ad tempracōem hūanam sine qua ista vita nō ducitur vt hā

betur in glo. sup̄ illud. **1. Cor. iij.** Nolite ante tempus iudicare. ad hoc **Cancella. p̄sienf.** Iudicare p̄pria estimatione alium ex aptis signis exterioribus que nō p̄nt bene fieri nō est ex se mortale. licet quāq̄ sit curiositas venialis quāq̄ mortalis dum homo ab alijs melioribus aut debitis nimis impeditur. aut dum p̄ hoc in superbiam erigitur. Sc̄ds gradus dicit **Tho.** est cū aliquis p̄ certo maliciam alterius existimat ex leuibus iudicijs et signis et hoc si sit de aliquo graui est peccatum mortale inquantū nō est sine cōtēptu proximi. q̄ em̄ aliquis malam opinionem habet de aliquo sine causa sufficienti ex isto indebite cōtemnit ip̄m et ideo iniuriat̄ ei. vñ **Glo.** ibidem dicit. Si ergo suspiciōes vitare nō possumus q̄ homines sumus. iudicia tū d̄ diffinitiuas firmasq̄ sententias cōtinere debemus. **Cancellari.** etiam dicit. iudicare alterū leui suspiciōe s̄m p̄sumptiones exteriores p̄sertim vehementes nō ex se mortale est. secus si firma assertione interiori vel exteriori illud fieret in magnū proximi dedecus et malū. Nullus etiam in vita iudicandus est tanq̄ dignus inferno. qm̄ sp̄ū sanctus opatur subito. facta igit̄ a nobis non p̄sona sunt iudicanda. zelotipia etiaz que est vehemens amor suspiciōsus non satis fidens de re amata et alie suspiciōes maliuole vt dum quis sperat irideri et falli vt quidā melancholici et quidā ex religiosis facilliter cadunt si nō deprimant̄. sed si addatur consensus liber sunt plurimū mortalia delicta aut mortalium delictorū vehemens causa. Tercius

gradus est vt dicit Tho. cū aliquis iudex ex suspiciōe pcedit ad aliquos cōdemnandū. et hoc directe ad iniustitiaz ptinet. vñ est peccatū mortale. Tercō notandū s̄m eūdem q̄ dubia sunt in meliorem ptem interpretanda vt dicit Glo. sup illo. Ro. xiiij. Qui non manducat māducatē non iudicet. cui⁹ racō est. qz ex hoc ip̄o q̄ aliquis habet malā opiniōez de alio absqz sufficiēti causa iniuriatur ei et gtemnit ip̄m. nullus aut̄ debet alterz gtemnere vel q̄cumqz nocuentū inferre absqz causa cogente. Et ideo vbi nō apparēt manifesta iudicia de malicia alicuius. debemus eū vt bonū habere. in meliorem ptem interpretando qd̄ dubiū est. Sed dices. cum hō debet diligere primū sicut seip̄m. sed circa se ip̄m homo debet dubia interpretari i peiorem partē. s̄m illud Job ix. ve rebar omia opa mea. ergo videtur q̄ ea que sunt dubia circa primos sunt in peiorem partē interpretāda. Responso Tho. interpretari aliquid in meliorem ptem vel deteriozē gtingit dupliciter. Vno mō per quādam suspiciōem. et sic cum debemus aliquibus malis adhibere remediū. siue nostris siue alienis. expedit ad hoc vt securi⁹ remediū apponat⁹ q̄ supponat⁹ id qd̄ deterius est. qz remediū qd̄ est efficac̄ gtra mai⁹ malū multo magis est efficac̄ gtra minus malū. Alio modo interpretamur aliquid in bonū vel malū diffiniendo siue determinādo. Et sic in rerū iudicō debet aliquis niri ad hoc vt interpretet⁹ vnūq̄qz s̄m q̄ est. In iudicō aut̄ personaz vt interpretet⁹ in melius sicut dictū est. Hec Tho.

E Runc videndū est de gsequ

ribus supbiam interiorē que a vulgo vocat⁹ supbia Vbi sciendū q̄ supbia impat et inuoluit se multis opibus exterioribus. et in genere quituplicib⁹. Primo corpi vbi sunt superbia criniū. oculoꝝ excellentia ceruix erecta. labia magniloqua. gressus pomposus. ⁊ brachia minātia. Secdo in ornatu corpis gmittitur superbia. p̄ciositate mollicie extraneitate multitudine amplitudine vel strictitudine. Et hec omnia gmitti p̄nt in pep̄lis. capucijs. tunicis. pallijs. suffoderaturis. camisijs. cingulis. caligijs et in calceamētis. Tercō in gviuijs. per inuitacōnem diuiciū multoz. ⁊ paup̄ez paucorū. in multitudine ferculoz. et in p̄ciositate cibarioꝝ et s̄m versum pre. prope. laute nimis ardēter studiose. Quarto in equis et curribus per multitudinē equoz. per ornatum eoz aut curruū. per nimis eorum frequentem vsum. pro deo em̄ ⁊ pro peccatis deberemus aliqui pe ditare. xpi exemplo et virgis marie Quinto in voce aut p̄ verba vt iactando se. aut in cantu in quo multi supbiunt frequentando. suauiter vociferando et notas frangendo. nec solum exteriorē veruentiam simpliciter omnia bona supra enumerata homis supbia pōt destruerē. vñ beatus Aug. in regula. alia quippe iniquitas in malis opib⁹ exercet⁹ vt fiant. Superbia vero etiā bonis opibus insidiat⁹ vt pereant. Potest em̄ quis de virtutibus imo de humilitate vestiū et in similibus se exaltare.

Notandum aut̄ q̄ supbia multis nocet. Primo quodāmodo do cui⁹ templa exiuit Templum inquit aplūs. j. Coꝝ. iij.

dei sanctū est quod estis vos. s; h^o
 superbia deuastat. **S**cdo nocet san-
 ctis. qz in festiuitatib⁹ eorum plus
 solent multi in supbia uestium. cri-
 nium et sertoz offendere q̄ in die
 bus ferialib⁹. **T**ercō nocet angelis
 i custodia nostrā dputatis qui gau-
 dium haberent sup vno peccatore
 per humilē p̄niam redeūte. quo p̄-
 uamur cum in supbiam excidimus.
Vn̄ etiā. j. cor. xj. dicitur. mulier debet
 habere velamē super caput suū pro-
 pter angelos s; ne offendant eos.
Vnde glo. ibi angelici spūs adesse.
 credendi sunt maxime. cum diuinis
 misterijs vel obsequijs mācipamur
 id est cum ecclesiam ingressi vel le-
 ctionibus sacris aurem accomoda-
 mus vel oracōi incūbimus. vel mis-
 saz solennia celebramus. vel psal-
 modie opam damus. **Q**uarto nocet
 alteri iugū interdū cum muliere
 superbe vir per phas et nephas ex-
 pensas lucratur. ⁊ ecōuerso mulier
 viro assentit. **Q**uinto nocet ip̄i sup-
 bienti. supbis em̄ deus resistit. iaco.
 iij. **S**exto nocet alijs hoibus qui-
 bus datur scandalū et occasio sum-
 lia faciēdi. **S**eptimo aiabus in pur-
 gatorio. nam cum exp̄se in appa-
 ratu supbo crescūt elemosine pauperi-
 bus hic et in purgatorio decrescūt
S Quo ad terciū p̄cipale qm̄
 supbia sit p̄ctm̄ mortale notat tho.
 vbi s. qz supbia s; suū genus est
 p̄ctm̄ mortale. accidit tñ qz aliqui
 motus supbie ppter sui imp̄fectōz
 sunt solum venialia peccata. vt qui
 p̄ueniūt racōis iudiciū. aut sunt p̄-
 ter eius ḡsensum. **D**icit aut̄ de ma-
 licia supbie beatus grego. qz euide-
 tissimū signū reprobōz est supbia.
Et criso. super math. **N**ihil nos ita

a dei clementia alienos facit et ge-
 henne tradit igni vt supbie tirān⁹
Que aut̄ sit differētia in grauitate
 quatuor speciez supbie ostenditur
 s; m̄ alex. de alis in summa. **P**rima ē
 de se grauissima. quia ibi maior dō
 fit iniuria. **S**ecūda est minus gra-
 uis. quia minor fit deo iniuria. ali-
 quid em̄ a deo se quis recepisse fa-
 tetur. **T**ercia est d se minus grauis
 q̄ secūda. v̄z qm̄ supbia vel aliud
 qd̄cūqz viciū sit mortale vel n̄ m̄su-
 randū esset penes quatuor regulas
 de hoc datas in exp̄sitiōe secūda ⁊
 terciā p̄imi p̄cepti de dilectōe dei
 super omia. **H** **V**nde pro intel-
 lectu taliū sit hec alia regula sumi-
 lis quasi prime et sit quinta in ordi-
 ne. alie em̄ capitulo quito sunt po-
 site. **Q**n̄ aliquid ḡmittit^r notabili-
 ter ḡtra dilectōem p̄imi tunc est
 mortale. qm̄ non tūc est veniale. qm̄
 aut̄ fit aliquid ḡtra dilectōem p̄i-
 mi potest attēdi penes ista p̄cepta
 legis naturalis. **Q**uod tibi non vis
 fieri alteri ne feceris. **E**t qd̄ tibi vis
 racōnabiliter et ex debito fieri. al-
 teri hoc idem facias. **E**t pōt etiam
 attendi penes scandalū actiuū. qd̄
 ego infero proximo meo malo exem-
 plo. sed in quanto oporteat aliquid
 esse ḡtra dilectōez proximi vel quā-
 tum sit illud scandalū ad hoc qz sit
 mortale. non est determinatū p̄cise
 qz in modico facere ḡtra proximū
 non est mortale. aut in paruo eum
 scādalisare. vnde attēdat quilibet
 penes seipm̄ quid sibi vellet vel nō
 vellet fieri. et per qd̄ factū seruari
 tur inter se ⁊ proximū amicitia vel
 non. s; m̄ hoc iudicet aliquid morta-
 le vel veniale. **I** **E**st igit^r sup-
 bia peccatū mortale. per primā re-

gulam s̄ ca. v. positam. dum quis se nitit̄ subiectōi diuine subtrahere. sic q̄ totā vitā suam et actus suos et ad humanā laudē ⁊ gloriā mūda nam ordinat et in his finez vltimū ḡstituit. et hoc quo ad inanē gloriā que ex supbia procedit. vel q̄n̄ habet nolle obedire dei mandatis vel deo seu ḡtemnit. vt in descriptione supbie patuit. Similiter ē supbia p̄ctm̄ mortale penes quintam regulā. Cū quis proximos pro sua supbia p̄ficienda grauat. sicut faciunt nobiles pro fausto suo paupes excoziantes et viri p̄ ornatu mulierū proximos damnificantes. Est etiam supbia peccatū mortale p̄ quintam regulā cū quis p̄ supbiā non curat scandalizare alios. sicut mulieres quedam alienos viros ad lapsum puocantes. et ideo se ornātes et occasionem dantes lapsui mētis est etiam mortale p̄ctm̄ p̄ terciā regulam. Cum quis p̄pter supbiā trās gredit̄ p̄ceptum ecclesie. sicut s̄m̄ quosdam doctores. milites exercentes torneamenta p̄ ecclesiam prohibita. **S**unt aut̄ remedia plura ḡtra supbiā et inanem gloriā. **P**rimū ḡsideracō magnitudinis diuinaz p̄fectionum cōtra quē deuz vel eius ordinacōnem quis supbit. **C**ontra qd̄ d̄r Job. xv. quid timeat cōtra deum sp̄s tuus ad huiusmōdi intuitū et dei locutionē abraam se cinerem Gen. xvij. et moyses impudicōis lingue p̄fitebant̄ humiliter. Pro. iij. Scdm̄ est ḡsideratio humilitatis xp̄i et sanctorū. vñ philippē. ij. Xpus factus est obediēs vsq̄ ad mortem mortē aut̄ crucis. Mat. xj. Discite a me q̄ mitis sum et humilis corde. **T**erciuū est ḡside

racō sui in p̄fectionib⁹ quas habemus. nam corpus et ei⁹ p̄fectionez animā et eius p̄fectōem a solo deo principaliter accepim⁹ p̄ quib⁹ tāto plus grati esse debemus quanto excellentiora dona recepimus alias ampli⁹ puniremur. facilliter etiam p̄dere possumus omnia bona n̄ra. q̄ **Esai. xl.** Omnis caro fenū et oīs gloria eius sicut flos agrī. **Q**uartū est ḡsideratio p̄riarū imp̄fectionū cōmuniū omnib⁹. **N**am cor⁹ de vilissima materia cōceptum est in vermibus finaliter putrescet defūctum. medio vero tpe sup̄ omia animantia. in naribus. auribus. oculis. ore et alibi emittit immūdicias p̄ter ea que latent intrinsecus. s̄m̄ illud **Michee. vj.** humiliatio tua in medio tui. **E**st aīa aut̄ ebes intellectu. curua est affectu. labilis memoria. p̄na ad lapsum. et tarda ad resurgendū. vñ **Yere. xvij.** **P**arū est cor hoīs et inscrutabile et quis cognoscet illud. **Q**uintū est ḡsideratio imp̄fectionū moralium. **N**am nescimus licet sperare possum⁹ an aliqd̄ opus meritoziū fecerim⁹ cunctis diebus vite nostre. **T**um q̄ sepe vicia virtutis pallium induunt. **T**um q̄ omīssio vnius circūstantie debite totum opus viciat. et pauci ibi diligentia adhibent. **T**um quia supbia vel inanis gloria sepe totū op⁹ viciat. vñ **Esai. lxiiij.** **S**icut p̄anus mēstruate vniuerse iusticie nostre. et **Job. ix.** Verebar omnia opa mea sciens q̄ nō parcis delinquēti. **Gre. v. mox.** **S**epe iusticia n̄ra ad exāmen diuine iusticie deducta iniusticia est et sordet in cōspectu districti iudicis qd̄ in oculis fulget opantis. **S**extū est cohabitacō hu-

miliū in corpe et ope. Sicut em̄ ille qui cōmunicat supbo induet supbiaz. Eccl. xij. sic qui cōmunicauerit humili induet humilitatē. vnde Odo ep̄us pariensz. in mensa semp̄ ante se posuit despectiores pauperes et a latere alios. Requisite aut̄ quomō posset hoc tollerare. R̄ndit q̄ quidā nobilis miles eum docuerat. Job. v. scz visitans sp̄m tuam nō peccabis. Septimū est et forte optimū ḡsidacō pp̄iorz p̄ctōz q̄ q̄libz meli⁹ scit q̄ alter vel scire debet. Si em̄ peccasti semel mortaliter. deū et omnē creaturā sibi seruientē offendisti. ideo h̄m dei iusticiam panis te suffocare debz. aqua submergere. ignis incinerare. aer inficere. bestie deuorare. et ita d̄ si milibus intelligendū est h̄m hugo Quia h̄m aug⁹. peccator nō est dignus pane quo vescit⁹. quid igit⁹ d̄ te qui forte cencies peccasti mortaliter. Cōsideremus igit⁹ in alijs bona et mala. in nobis vero frequenter nostra mala.

A

Capitulū Decimūquartum.

Decimo prohibet⁹ primo precepto inanis gloria. prout est p̄ctm̄ mortale quo propriū dei videlicz regis seculoz et immortalis honor et gloria p̄. thi. j. tollit⁹ quodāmodo. Et Ro. j. Qui cum cognouissent deū non sicut deū glorificauerūt. et obscuratum est inspiēs cor eoz. De h̄o videndū est primo quante prauitatis sit hoc viciū et piculi. Secūdo que et quortplex sit inanis gloria. tercio q̄n sit peccatū mortale vel non

C B Quantum ad primum notā

dum h̄m Tho. ij. ij. q. xxxj. q̄ inanis gloria differt a superbia. Nam superbia non est inanis gloria nec appetitō eius. sed supbia est causa appetitōis inanis glorie. vnde supbia facit appetere inordinate pp̄riā excellentiā. et ex isto faciliter mouet⁹ homo ad appetēdū manifestacōem eiusdē excellentie. et illa est appetitō inanis glorie. Et concurrere ibi p̄nt quatuor. Nam vane gloriosus putat in se aliquid esse excellentiā certa dignū qualiter tñ non est. appetit vt alij hoc cognoscāt et manifestū fiat. vult vt hoc alij approbēt laudent et honorēt. et in tali laude vel approbacōe delectat⁹. Secūdo notandū. h̄m eundē q̄ inanis gloria licet non sit semper peccatū mortale. est tamē valde periculosum peccatum triplici de causa. primo quia nulle persone parcat. Iuuenes impugnat. vt patet in vitas. patrum. de pueris. vno in duodecimo anno alio in. xv. serpentem illese ad monasterium portantib⁹ quos abbas flagellauit. cur nō discerent mites et humiles esse corde. Senes execat vt patet in solitario p̄dicante et missam cantante cathecuminis cū nullus adesset nisi pater obseruantes. nobiles p̄icit vt patet in Ezechia rege qui vnica oracōe obtinuit p̄cussionē centum octuagintaquinqz milijū hominū alia oracōe xv. annos adiectos vite ⁊ regressū solis facientes. xxxij. horas die. qui tñ tandem eleuatus nisi penitentiā egisset deo valde displicuisset. vt dicit Cas. de. viij. principalib⁹ vicijs et o. igit̄ ponit. iij. Re. xx. et Cla. xxxvij. et. xxxij. Rurales inflat. vt patet in fratre mattam

vestibus allegante vt essent longi ores. **C**ui demon ait. **Q**uoniam monache si maiora valeres maiora faceres. feminas etiam sanctas inficere nititur vt patet de sancta melai a romana vidua. ccc. libras argenti sancto bā bone presentante. cui cū pater nihil grande responderet. mulier ait. pater. ccc. li. sunt. **R**espondit pater si deo dediisti scit quantum. si mihi mercedē perdidisti in celo. **V**iros sanctos decipit vt patz de sancto eleuterio abbate. de quo refert **Gre.** iiii. dialo. **Q**ui cum puerum a demone nocte veratum ad monasterium suum detulisset et ibi puero exente illoso pater diceret. ecce fratres quomodo demon monialibus illis. statim puer obsidet titerato. et pater eleuterio plorans imperat vt nemo cibū gustet nisi puer sanetur. qđ cum fletu factū est. demon abscessit et pater deinceps humilior fuit. **S**ecundo qz hoc viciū omnibus opibus se inflat. malis quidem in his qui gloriatur cum malefecerint. et exultat in rebus pessimis puer. ij. **B**onis etiam vt oracōi pđicacōi lectioni correctiōni cantui taciturnitati vestimētis humilibus religioso incessui diuinis officijs et similibus insidiat operibus. vt peant qđ alia vicia non faciunt. vnde aug. in regula. **S**uperbia etiam bonis opibus insidiat. ido sancti patres vt cassian. refert hoc viciū assimilauerunt cepe. vbi vna sublata pellicula gntine decorricāda alia restat. **I**te assumulat scopulo maris ad quē illisa nauis referta omnibus bonis statim immergit. **I**te h̄m grego. latroni qui thesaurū in via recipit ostensum. **I**te h̄m criso. arbori iuxta viam plātate c

poma raro maturescūt. **I**te vento vrenti qui fructū tenerū statim destruit. **Gr̄plū** in vitasparrū vbi frater vt putabat deuotus onogros in solitudine vocauit vt onera portaret. qđ cum anthonio fratres retulissent. ait. iste inquit ē velut nauis plena diuicijs. piculo exposita maris. post pauca autē tpa flente anthonio. quesitū est quid fleret. **R̄n.** lapsus inquit illi. de quo mihi dixistis. ite et videte in matta eū flentem. iuerūt et reperierūt. et quinta die defunctus est. **T**ercio est hoc viciū detestabile. qz in omni loco hominē reperit etiā in solitudine. vnde beatus appolonius. cū. xv. annorū exis heremū intraret. et ibi per xxx. annos māssisset. vocatus est ab angelo vt exiret. et per verba sua egipcius quertaret plures. ait. aufer a me queso spūm inanis glorie. cui angelus. subter pedes puice quicquid circa ceruicē tuā reperis. quo facto diabolū proiecit. clamantē. et sic primo liber effectus est. **I**te de alio patre qui cum obsessos liberaret impugnatus ab hoc vicio obtinuit obsideri. et tandē fratrum orōne sanatus liberatus est a demone. et ab inani gloria. imo hoc viciū vicitum acrius insurgit. **E**t primū est in vite sancte inchoacōe. et vltimū in victoria. qđ nec xpm dimisit. qñ eum impugnaret. et in pinnaculo cū eo demon descendit. **S**unt autē quinqz remedia. **P**rimū vt solite videamus ne in principio medio aut in fine opis boni vana gloria se immisceat. sed omnia in deo dirigamus h̄m illud ps. **N**ō nobis domine non nobis et. sicut sanct. tho fecisse dicit crucifixo qñ honorabatur

cum pollice. videlicet. secrete crucē faciēdo sub scapulari. ⁊ dicendo p̄e fatum versiculū. **S**ecūdo vt vereamur omia opa nostra cū beato iob. job. ix. ne forte nisi fecerim⁹ vt debuimus. s̄m illud **Luce. xvij.** Cum omia feceritis que p̄cepta sunt vobis dicite serui inutiles sumus. q̄d facere debuimus fecim⁹. **T**ercio cōsideremus quantū malū faciat. q̄ omia opa bona p̄t destruere. s̄m illud x̄pi. receperunt mercedē suā. q̄d x̄ps ait de ip̄ocritis **math. vj.** Quarto vt opa apparēter rara et bona occultemus quātū possumus. vt ne sciat sinistra quid faciat dextra tua **Mat. vj.** Quinto vt oremus cōtra tantum viciū. vñ sup illud **Tessal. ij.** deo qui p̄bat corda nostra dicit glo. vt sibi nō homibus placeamus q̄d nisi ip̄e in nobis oper⁹ vitare nequim⁹. Et **aug⁹.** idem dicit. Quas vires nocendi habeat humane glorie amor nemo sentit nisi qui ei belolum indixerit. **P** **Q**uo ad secūdū p̄ncipale notandū q̄ gloria in p̄posito signat q̄ bonū alicui⁹ deueniat in noticiā alteri⁹ vel alioꝝ et ad approbaciōem eoz. Et sic appetere gloriā est aliquē appetere vt bonum suum vex vel apparens veniat in noticiā et ad approbaciōem alteri⁹ vel alioꝝ. sed aliquē querere gloriā p̄ exteriora facta. fit p̄ hoc q̄ aliquis opa sua agit coram alijs aut loquit⁹. aut qñ manifestatur p̄ laudem alienā vt qñ honoratur ab alijs. q̄ tunc videntes eū honorari maiora de eo estimāt. Et ista p̄tinent ad filias inanif glorie de quib⁹ postea dicit⁹. **S**ecūdo notandum q̄ nō omnis appetitus glorie est malus. s̄ appetit⁹ inanif

glorie semp est malus. **P**ā vt tho. vbi p̄ius dicit ad p̄fectionē hominis p̄tinet q̄ ip̄e se cognoscat. s̄ q̄ ip̄e cognoscat⁹ ab alijs nō p̄tinet ad eius p̄fectōem. et ideo nō est p̄ se appetendū. p̄t tñ appeti in quantum est vtile ad aliquid. **E** **V**nde tripliciter est vtile et licitū q̄ aliquis cognoscat⁹ ab alijs bonus. **P**rimo ad hoc vt deus ab hominib⁹ gloriā faciet⁹. vñ **Math. v.** Sic luceat lux vestra coram hominibus vt videant opera vestra bona et gloriā faciat⁹ patrem v̄m qui in celis est. **S**ecūdo ad hoc q̄ homines p̄ficiant in bono q̄ in alijs cognoscūt vt in p̄cedēti auctoritate etiam patet. Et sic fecit **Apoisto. ij. Cor. xj.** et **xij.** vt discipuli sui p̄ pseudo apostolos nō deciperentur vel eis plus crederent ait. **T**er virgis cesus sum et multa alia que ibi enumerat de se apostol⁹ bona. **T**ercō ad hoc q̄ ip̄e homo ex bonis que in se cognoscit p̄ testimonium laudis aliene studeat in eis p̄ferare et ad meliora p̄ficere. et sic licet habere curam de fama et eam tueri. **E**tiam sic fit in treugis que fiunt sup graduandis in vniuersitatibus. et s̄m hec tria laudabile ē q̄ quis habeat curam de bono nomine. et q̄ p̄uideat quis bona coram hominibus nō tñ coram deo. **Ro. xij.** non tñ q̄ in hominū laude inaniter delectet⁹. p̄t igit⁹ laudabiliter ad alioꝝ vtilitatem gloriā suā querere sicut et de⁹ gloriā suā querit nō p̄pter se sed p̄pter nos. **E** **E**st ergo notandum hic q̄ in genere est gloria triplex. vna vera scda vana. tercia diabolica. **P**rima est septuplex. vera qñ quis nullius peccati sibi ḡsciū de qua. **ij. Cor.**

j. Gloria nostra hec est testimoniū
 sciētie nostre. verior q̄m dulcedo
 sancti spūs manifeste sentit̄ qui spi
 ritus sanctus testimoniū dat spūi
 nostro q̄ simus filij dei. Ro. viij.
Sic hic cauendū est ne quis decipi
 atur in dulcedine spūali et sentimē
 tis. q̄ quedā sunt cōmunes malis ⁊
 bonis. **A**lie speciales t̄m bonis vt
 beatus bern. tradit in ep̄sto. ad fra
 tres de monte dei. Verissima ē eter
 na gloria. alie tres sunt prius reci
 tate. **T**ercio notandū q̄ gloriā suā
 pōt quis q̄rere vt p̄missum est. s̄ il
 lud q̄petit potissime p̄fectis viris
 vnde et math. v. x̄p̄s discipulis. ait
 et doctoribus. sic luceat lux r̄. nec
 t̄m talibus semp̄ q̄petit. sed q̄n ē no
 tabilis nec essitas vel vtilitas. infir
 mis aut̄ ⁊ imp̄fectis non est tā cau
 tum propter piculū inan̄s glorie.
 q̄ s̄m grego. **B**ona innotescere ho
 minibus sine piculo vix fieri p̄t. pa
 tent hec vbi prius per apo. qui ait
 j. cor. xij. **I**nsipiens factus sum id ē
 ad modū insipiens q̄dammodo feci
 gloriādo vos me coegistis s̄z malis
 faciliter acquiescēdo doctoribus.
Secūda gloria videlz vana
 fit quitupliciter s̄m tho. **P**rimo ex
 parte materie bone glorie paulo s̄
 cum quis appetit q̄ alijs appareāt
 aliqua bona in se. et illa approbent
 tanq̄ bona ⁊ magna que t̄m nō sūt
 in eo. vt cū appetit q̄ alij eū esti
 ment doctū et deuotū aut multum
 doctū aut liberalē. aut diuitē aut
 pulcrū. nobilē et sic de similib⁹. cū
 non sit talis. aut cū appetit vt alij
 putent eū fecisse tale opus qd̄ tam̄
 non fecit. **S**ecūdo gloria est vana.
 cū quis querit gloriā de re que non
 est gloria digna. vt de caduca re et

fragili. sicut est pulcritudo corpis.
 diuicie. crispitudo criniū ⁊ hmōi. in
 ane em̄ est et vanū q̄ homo hmōi
 res caducas fragiles et modicas. q̄
 gūiter magis nocent q̄ prosint. tā
 magnas repetet q̄ etiā gloriā d̄ eis
 querit. et vult q̄ alij in eo talia no
 scāt. et tanq̄ bona et maḡ reputēt
 et approbēt. **T**ercio est vana cum
 quis gloriā querit de rebus inutili
 bus et nociuis. que non sunt apud
 multos graua peccata reputatavt
 de supfluis sumptibus in quibus.
 in vestibus edificijs familia. et fit
 gloria vana ex pte materie. **Q**uar
 to est vana ex parte ei⁹ a quo quis
 gloriā querit. puta cum quis appe
 tit bona sua vera vel apparētia fie
 ri manifesta homibus vt ea appro
 bent. quoz̄ t̄m hoim iudiciū est fal
 libile et incertū vt homibus simpli
 cibus mūdānis ⁊ secularibus qui a
 ctus hoim frequēter solū extrinse
 cus q̄siderāt. et multociēs non bo
 na aut modicū bona estimant mag
 na et excellētia. imo frequēter d̄ re
 bus modicū aut nihil iudicare sciūt
 vt si quis appeteret doctus appa
 rere apud ideotas et rudes. quia d̄
 hmōi iudicare nō sciunt. tales em̄
 noscūt solū sensibilia et p̄ntia vt di
 uicias potentiā pulcritudinē ⁊ simi
 lia modica. imo talia sunt bona mi
 nima. nō mediavt virtutes. nec ma
 xima vt beatitudinē faciētes. que
 t̄m minima bona maxima estimant.
Et illos qui talia habent estimant
 gloriosos. et reuerēter tales hono
 rant. vera aut̄ bona h̄ntes et vere
 bona vt virtutes ip̄i nō noscūt aut
 modicū reputāt aut p̄pendūt aut
 qd̄ deterius est q̄temnūt. et iō ina
 ne et vanū est testimoniū hmōi bo

noꝝ ab eis querere. Quinto modo gloria fit inanis ⁊ vana ex pte ipi⁹ qui gloriā querit vt qui gloria suā nō refert in debitū finē puta in dei honorem ⁊ p̄mi salutē. Omne em̄ bonū de quo quis recte gloriā querit debet credere a deo sibi eē datū et ita nō habet hō hoc a se. sed est quoddā bonū diuinū et deo de isto p̄ncipaliter debet⁹ gloria ⁊ laus. Et ideo qñ homo appetit vt bonus suū alijs fiat manifestū debet hoc appetere ad istū finē vt de⁹ ex hoc laudet⁹. qui tale bonū largitus est. Ideo dicit aplūs. ij. Co. x. qui gloriatur in dño gloriatur. i. de bono ope n̄ querat sibi gloriā s; deo. Tale em̄ bonū dat⁹ homi a deo vt ex illo alijs p̄sit. ⁊ ideo intm̄ debet appetere gloriā de tali inq̄atū p̄ eā parat⁹ sibi via ad hoc vt alijs p̄sit sicut a posto. vt s̄ patuit. Qñ ergo hō appetit gloriā et in illa sistit aut i se ipm̄ solū refert in sui laudē et recōmendacōem ⁊ nō in p̄fectū p̄mi. aut in dei laudē ⁊ gloriā finaliter. tunc est vana gloria ⁊ inanis ⁊ peccatū. qz q̄dcunqz vanū appetere est p̄ctm̄ s̄m illud Ps̄. filij hominū v̄s qz quo graui corde vt quid diligentis vanitatē ⁊ q̄ritis mendaciū. **T**ercia gloria videlicet diabolica est etiam ex pte materie qñ quis gloriā querit de p̄ctis mortalib⁹ ⁊ de reb⁹ magis ignominiosis q̄ gloriosis vt cū quis p̄ potentiā aliquē opprimit aut cū notabili p̄sona luxuriatus est. aut aliquid iniuste a tali recepit. aut hastilulit in p̄ctis. aut p̄ multo lusit ⁊ vult vt alij hō noscant ⁊ approbēt. hoc ē diabolicū p̄ctm̄ qz demones sic coram suo p̄ncipe gloriari solent de malis in

que alios piecerunt. q̄tra quos in ps̄. Quid gloriaris i malicia qui potens es iniquitate dilexisti maliciā s̄p benignitatē. iniquitatē magis q̄ loqui equitatē p̄pterea d̄struet te de⁹ in finē. **¶** Quo ad terciū p̄ncipale qñ scz inanis gloria fit p̄ctm̄ mortale. Potandum s̄m tho. vbi s̄. qz aliqñ vane glorie appetitus est mortale a iqn̄ veniale. Omne em̄ p̄ctm̄ qd̄ fit q̄tra caritatem est mortale ⁊ solū tale. mō inanis gloria q̄dam est q̄tra caritatē quedaz nō. Et licet p̄ctm̄ inanis glorie p̄cise s̄m se q̄sideratū ⁊ put sibi nō cōiungit⁹ aliud p̄ctm̄ nō repugnat caritati p̄mi vt qz quis appetat bona q̄ in ip̄o sunt vel apparet manifestari alijs ⁊ laudari ⁊ hoc p̄cise p̄pter delectacōem quā hz in aliorū laude hoc nō est q̄tra caritatem p̄mi. nec aliquo mō nocumentum eius. **¶** Pōt tñ inanis gloria eē cōtra caritatē p̄mi inq̄atū aliud p̄ctm̄ ei scz inani glorie cōiunctū ē. pñ hec p̄ma regula est qz q̄ncūqz ordinat⁹ inanis gloria in aliud peccatū mortale tanq̄ in finem vt cū quis vult videri doctus vt alij sibi credant ⁊ sic eos p̄ducant in p̄fidiam. vel cū quis se laudat de fidelitate vel facit simulata opa vt eum estimet p̄bum ⁊ fidelē. ⁊ sic possit eos damnificare in reb⁹ p̄ furtum vel p̄ aliā fraudem notabiliter p̄sertim damnosam vel cū quis vult videri diues vel nobilis p̄pter hoc vt mulierē aliquā possit alicere in sui amorem ⁊ q̄sensum luxuriosum. **¶** Cum qz illud esset q̄tra caritatem p̄mi. qz in magnū nocumentū fieret p̄ctm̄ mortale. Et de illo sonabant etiā regule posite s̄ de supbia

quod sit p̄ctm̄ mortale. **L** **H**ec
cūda regula est. q̄uis peccatū in-
anis glorie precise s̄m se cōsideratuz
7 sine cōiunctiōe alterius peccati
nō sit ḡtra earitatem primi tñ est
vt sic ḡtra caritatez dei tripliciter
s̄m tho. Primo rōe materie de qua
quis gloriat̄ vt cū quis gloriat̄ de
aliquo falso qd̄ est ḡtrariū diuine
reuerentie sicut illud **Ezechie. xxv.**
iiij. Eleuatum est cor tuū dixisti de
us ego sum. **S**uo mō si gloriaretur
de omnipotentia omniscientia. vel q̄
esset deus et sic laudari appeteret
valde peccaret ḡtra dei reuerentiā
et mortaliter. **S**icut fecit alexāder
magnus qui filius iouis a multis di-
ci delectabat̄. attm̄ cū telo ḡuiter i
expugnacōne ciuitatis vulneratus
esset ait. om̄es me dei filiū clamāt
sed hoc telū me hominē esse fatet̄
Item idem cū se p̄ deo adorari vel-
let. **Q**uidam miles ei ait **S**i dij cor-
pus aio tuo equassent. capite celuz
et manibus vtrosqz fines terre ca-
peres aut tangeres. cū sis igitur e-
qualis alijs. alijs te nō p̄feras. **S**ic
fecisse voluit octavianus si sibilla
maiorē ei nō ostendisset. 7 herodes
fecit se adorari p̄ deo vt patz **Act.**
xij. **S**imiliter si quis gloriā quere-
ret de aliquo bono tanq̄ a se habi-
to et nō tanq̄ a deo accepto mere
gratuitu gloriaretur de falso scz q̄
aliquid haberet a seip̄o et nō a deo
esset ḡtra dei reuerentiā peccatū
mortale. sicut fecisse videt̄ **Rabu-**
chodonosor monarcha qui in palla-
cio deambulans ait. **R**onne hec est
babilon ciuitas magna quā ego edi-
ficauī in domū regni in roboze for-
titudinis mee et in gloria decoris
mei. **D**an̄. iiij. quo loquente statim

vox sibi cōminabatur q̄ septem an-
nis vt bos fenum cōmedere deberz
et priuari sensibus. ad illum primū
modum etiam p̄inet s̄m tho. **C**um
quis bonuz temporale de quo quis
gloriatur p̄ferret deo. quia hoc p̄-
hibetur **hiere. ix.** **N**on gloriatur sa-
piens in sapientia sua nec fortis in
fortitudine sua. nec diues in diuici-
is suis. sed in hoc gloriatur qui glo-
riatur scire et nosse me. qz ego sum
dñs qui facio misericordiam et iudi-
cium et iusticiam in terra. hec em̄
placent mihi ait dñs. **M** **S**ecū-
do mō appetitus inanis glorie con-
trariat̄ dilectioni dei ex pte eius
a quo gloria queritur. vt cum quis
testimonium et approbacōnem ho-
minum p̄fert testimonijs et appro-
bacōnibus dei. sicut ḡtra quosdaz
de p̄ncipibus sacerdotum d̄z **iob.**
xij. q̄ dilexerunt plus gloriā ho-
minū q̄ gloriā dei. nam vt ibi ha-
betur multi ex p̄ncipibus et legi-
peritis et sacerdotibz crediderunt
in xpm̄. sed p̄pter phariseos nō cō-
fitebant̄ ne de sinagoga eiicerent̄
quod erat apud eos valde ignomi-
niosum. **I**sti ergo plus refugerūt
illam ignominiam 7 plus dilexerūt
gloriā hominū et plus voluerūt
honorari et tanq̄ boni reputari et
approbari ab hominibz q̄ gloriā
dei id ē quam appeterūt a deo ap-
probari et coram eo iusti existere.
Et s̄m nicolaū de lira. d̄ iustoz nu-
mero in pte vel in toto fuerunt ni-
codemz qui ad iesum venit nocte 7
p̄ncipes zc̄. jo. vt s̄ et ioseph ab a-
romathia 7 gamaliel zc̄. **T**er-
cō mō appetitus vane glorie repu-
gnat delectōi dei 7 h̄o ex pte i. i.
gloriātis scz qui intēcōez suā refert

ad gloriam tanq̄ ad vltimū finem ita q̄ gloriam appetit propter se ipsum nullo modo referendo e am in vtilitate pximi aut dei honorez finaliter. ⁊ qui opa virtutū ordiat vltimate i gloriā suā tanq̄ i suū et optimū sibi vt q̄ ieiunat dat elemosinā ⁊ similia vt alij sciāt ⁊ eum glorificēt. et qui tm̄ diligit eā ⁊ appetit q̄ etiā ppter ipam gsequenda nō p̄mittit facere q̄ deū sic ē p̄ctm̄ mortale. Qñ vero gloria est vana aliquo mōz s̄ politorū circa scđam p̄foscōez attū nō repugnat dilectōi aliquoz mōz nūc p̄actoz rū. tūc appetit vane glorie nō est p̄ctm̄ mortale s̄ solū veniale vt dicit Tho.

Capitulum Quindecimum

Undecimo hic p̄hibetur ipocrisis. nam ex f̄missis patz sicut finis supbie ē p̄pria excellētia quā intendit supb̄. sic finis appetitōis inanis glorie est manifestacō p̄prie excellētie. qz illā intendit vane glorio sus. ad hāc aut manifestacōem s̄m̄m̄ tho. ij. ij. q. cxxij. ar. v. p̄t quis tendere ⁊ directe tripliciter. Primo p̄ verba ⁊ sic ē iactantia. Secdo p̄ facta falsa ⁊ sic ē ipocrisis. Tercō p̄ facta vera hñcia quandā amiracōnem ⁊ sic ē p̄sumpcō nouitatū. De ipocrisi ḡ tria sunt dicēda. Primo qd̄ sit ⁊ qualiter gmittit ⁊ q̄ mala sit. Secdo qñ sit mortale p̄ctm̄ seu sub p̄cepto p̄hibita. Tercō an quis se minorē possit oñdere q̄ sit in re qd̄ vocat ironia. **¶** Quātū ad i. notandū s̄m̄m̄ tho. vbi s̄ q̄ ipocrisis dupliciter capit. vno ḡmūiter alio p̄prie. Communiter seu genera-

liter ipocrisis idē q̄ simulacō ⁊ sic ē mendaciū ḡstēs i signis exteriorū factorū. vt cū quis p̄ aliqua exteriora signa rex aut factorū aliquid de se signat qd̄ i eo nō ē. aut melius aut excellenti⁹ q̄ i eo veraciter existat. ⁊ isto magn⁹ apparatus veltiū ē simulacō seu ipocrisis l̄ature seu sapie. et magn⁹ status ⁊ sumptuosus i equis. seruis ⁊ similib⁹ ē simulacō diuiciarū ⁊ potētie. et sic om̄is simulacō seu ipocrisis ē mendaciū ⁊ ideo p̄ctm̄ ⁊ aliqñ mortale si ē q̄ caritate. aliqñ veniale sicut de mendacio dicit infra in p̄cepto. viij. c. j.

¶ Causa aut̄ quare simulacō ē p̄ctm̄ est illa. dicit tho. ibidē qz ad virtutē veritatis p̄inet vt aliquis talē se exteri⁹ exhibeat p̄ signa exteriora qualis ē. signa aut̄ exteriora nō solū sunt verba s̄ etiā facta. sicut ergo veritati opponit⁹ q̄ aliquis p̄ verba exteriora significet aliud q̄ h̄z apud se qd̄ ad mendaciū p̄inet ita etiā veritati opponitur q̄ aliquis p̄ aliqua signa factorū vel rex aliquid de se significet q̄riūm ei⁹ qd̄ in eo ē qd̄ p̄prie simulacō d̄. **¶** Cū sic dicit aug⁹. in li. de q̄st̄iōibus euāgelij. nō om̄e qd̄ fingimus mēdaciū ē. s̄ qñ illud fingim⁹ qd̄ n̄hil significat tūc ē mendaciū. Cū aut̄ fictio n̄ra refert⁹ ad aliquā significōez nō ē mendaciū. s̄ aliqua figura veritatis. et subiungit exēplū de figuratiuis locucōib⁹ i quibus quidē fingim⁹ res. nō vt asserat⁹ ita esse s̄ eas p̄ponim⁹ vt figurā alteri⁹ qd̄ asserere volum⁹. Sic igit⁹ se finxit dñs longi⁹ ire. lu. vi. quia composuit motū suū quasi volentis longi⁹ ire ad aliud figuratiue significanduz s̄z q̄ ip̄ se ab eoz

fide longe erat vt Greg. dicit. Est igitur vt dicit Tho. simulacō p̄ctm simpliciter. qz non refert vtrū quis verbo vel quocūqz facto alij mēciat. tñ vtri. dicit. si quis dat p̄ aliqd opus vel p̄ verbū duplex aliquid intelligere qd nō ē. nō intencōe fallēdi. s; intencōe vtilitatis gsequētis talē simulacōez nō esse p̄ctm. **E** Circa qd tñ notat tho. q̄ sicut aliquis verbo mentit̄ qñ significat qd nō ē. nō aut̄ qñ tacet qd ē qd quidē aliqñ licet. Ita simulacō est qñ aliquis p̄ exteriora signa factor. vel rez significat aliquid qd nō est. nō aut̄ si aliquis p̄termittat significare qd est. vñ aliquis pōt occultare suū p̄ctm sine p̄ctō. Alio capitur ipocrisis i sacra scriptura pprie. 7 est simulatio sanctitatis et iusticie quā quis nō habz 7 sic ipocrita est qui p̄ exteriora signa factor sanctitatem aut quācūqz virtutē quā n̄ habet simulat cū intencōe vt alij credāt eū talē esse. et talis ipocrisis sp̄ ē p̄ctm sicut 7 omne mēdaciū ē p̄ctm i p̄a aut̄ ipocrisis est mēdaciū in facto. vñ ipocrisis duo dicit scz defectū sanctitatis 7 simulacōem sanctitatis ip̄i. ideo aug. dicit sup ps. lxxij. Simulata equitas nō est equitas s; duplex est iniquitas. Est em̄ ibi duplex p̄ctm scz in ipocrita videlicet iniquitas occulta. 7 falsitas sanctitatis in ostensioe. **H**ec aut̄ ipocrisis in quibz p̄sonis se inflectere solet sept̄. Primo in hereticis d quo mat. vij. attendite a falsis prophetis qui veniūt ad vos in vestimētis ouiu. intrinsec̄ aut̄ sunt lupi rapaces. Secōdo in fictis clericis et religiosis de quibz dicit. dū ore et habitu nō corde deo se seruire ostendunt p̄ r̄m mat. xv. ipocrite bñ p̄ beta

uit de vobis. Esa. xxix. populus hic labijs me honorat cor aut̄ eoz longe ē a me. 7 mat. xxij. ve vobis scribe 7 pharisei ipocrite qui clauditis regnū celoz ante hoies. vos em̄ nō intratis scz male viuendo neqz introeūtes finitis intrare scz p̄ exempla mala eos inficiēdo. Tercō infictis iudicibz 7 scabinis ac dñis t̄paliis qui cū iusticiā deberēt defendere 7 se hoc facere p̄tendāt intrinsecus sunt pleni dolo 7 auaricia. De quibz mat. xxij. ve vobis scribe et pharisei ipocrite qui mūdatis qd d̄ foris ē calicis 7 parapsidis. int̄ aut̄ tē pleni estis rapina 7 immūdicia. ve vobis scribe 7 pharisei ipocrite qui similes estis sepulcris dealbatis q̄ apparēt hoibz speciosa. intus vero plena sunt ossibz mortuoz et 7 omi spurcicia. Quarto i fictis viduis 7 virginibz q̄ in delicijs viuētes vel nequicijs alijs p̄honorari volūt. vñ Job. xx. si ascēderit vsqz ad celos supbia ei? 7 caput ei? nubes tetigerit quasi sterquilium i fine p̄det. Quinto in paup̄ibz fictis mēdicantibz. de quibz lu. xx. ait x̄pus attendite a scribis qui volūt ambulare in stolis 7 amāt salutacōnes i foro 7 primas cathedras in sinagogis 7 primos accubitus in cōuiujs qui deuorāt domos viduarū simulantes longā oracōez hi accipiēt dāna cōem maiorē. **S**ed quō cognoscit̄ quis ipocrita eē. Rñ aug. sup illo Lu. vij. Non p̄t arbor bona fructū malos facere r̄. q̄ a tribus cognoscunt̄ ipocrite. primū ē bonoz oppressio vel p̄sequendo vel detrahēdo. Omnes em̄ ipocrite detractores sunt. Scdm ē facilis reprehensio alioz qd faciūt vt videant̄ h̄e ze lu. Tercū ē impacientia in aduersis

sup om̄s em̄ mouēt̄ ⁊ offerdūt̄ ad
 otumelias sibi dictas q̄ crūt gl̄z.
 ideo delect̄ ad otumelia. vñ dicit ie
 ro. Nō q̄ras gloriā ⁊ nō dolebis cū
 ingloriosus fueris qui laudē nō ap
 petit nō sentit otumelias. **H**
Sz dices sūt g^o mali religiosi vel
 clerici ipocriti. Rñ. tho. habit⁹ san
 ctitatis puta religiois vel clericat⁹
 significat statū quo quis obligatur
 ad opa p̄fectōis. ⁊ ideo cū quis ha
 bitū sanctitatis assumit intēdēs se
 ad statū p̄fectōis tranferre si p̄ in
 firmitate deficiat nō est simulator
 vel ipocrita. qz nō tenetur manife
 stare suū p̄ctm̄ sanctitatis habitum
 deponēdo. Si aut̄ ad hoc habitum
 sanctitatis assumeret vt se iustum
 p̄nderet esset ipocrita ⁊ simulator.
 vñ Gre. xxxj. mox. dicit sunt nōnul
 li qui et sanctitatis habitum tenēt
 et p̄fectōis merita exequi nō va
 lēt hos nequa q̄ credendum est in
 ipocritarum numero curzere. quia
 aliud est infirmitate peccare aliud
 malicia. **S**ed itez dubitares
 vtz aliquis simulās sanctitatē ad
 honorē dei ⁊ edificacōez pximi pec
 cet. Rñ. pe. d. thar. in qdli. duplex ē
 simulacō. cōdam q̄ fit ab aliquo vt i
 iquitas sua palliet ⁊ ipe ab hoib⁹
 laudet ⁊ bon⁹ reputet ⁊ hec est
 p̄ctm̄. alia fit ad dei honorē ⁊ prio
 rū edificacōem. vt si aliquis religi
 cius maiorē religionē oñdit corā se
 cularib⁹ q̄ coram suis fr̄ib⁹ vt ipi
 magis edificent. iste nō peccat sed
 meret. hec ille. Exēplū i brō dñico
 p̄ quadragesimā i pane ⁊ aqua cum
 locio ieiunāte vt hereticos cōuer
 teret. et sic ep̄s oroniēsis didacus
 olim q̄ hereticos albiēses hortaba
 tur abbates eadē intēcōe vt pedes
 irent in paup̄tate. **¶** Quo ad. ij

p̄cipale notand⁹ s̄m tho. q̄ ipocri
 sis sc̄do⁹ sumpta aliqñ ē p̄ctm̄ mor
 tale ⁊ aliqñ veniale. Qñ aut̄ sit mor
 tale vel veniale ē attendendū ex fi
 ne quē ipe fingēs intēdit. si nāqz ta
 lis est q̄ caritatē est p̄ctm̄ mortal.
 sicut cū quis simulat sanctitatē vt
 falsam doctrinā seminet in qua sibi
 nō tam cito crederet nisi sanct⁹ et
 iustus appareret quia es sunt gn̄ u
 niter heretici. propter qd̄ dicit dñs
 Mat. vij. attēdite a falsis p̄phetis
 qui veniūt ad vos i velūntis ouīū
 intrinsec⁹ aut̄ sūt lupi rapaces. vel
 cū qs simulat sanctitatē vt dignus
 adipiscat⁹ ecclesiasticā dignitatem
 vel vt adipiscat⁹ alia t̄palia q̄cūqz
 cū dāno alioz. vel simulat sanctita
 tē vt familiar fiat alicui mulieri a
 liene vt eā p̄ hoc decipiat ⁊ in suū
 ḡsensū alliciat ⁊ sic de alijs hm̄i fi
 rib⁹ qui sūt q̄ caritatē dei vel px
 mi. hec videt⁹ eē mēs sancti docto
 ris. vñ ⁊ vlti. li. vj. tract. iij. c. xxv
 iij. dic. Cū aliquis simulat sanctita
 tē quā nō hz p̄pter hoc vt detur ei
 aliquid sicut illi de quib⁹ Mat. xxij
 dz. ve vobis ipocrite qui cōmeditis
 domos viduar. p̄ctm̄ mortale ē. qz
 rapit qd̄ debet⁹ sancto. qz qd̄ datur
 ei dat⁹ in noie iusti. Itē qñ talē si
 mulacōem facit ex insaciabili auari
 cia. si aut̄ aliquis p̄ sua necessitate
 simulet ampliorē indigentia q̄ ha
 beat nō est hoc mortale p̄ctm̄. sicut
 faciunt illi qui cōmuniter trutanni
 vocantur. de his em̄ dicit Criso. q̄
 talis simulacō poci⁹ ē culpa diuitū
 q̄ pauperū qui ex sui indigētia ad
 hoc opelluntur. **¶** Si aut̄ s̄m
 tho. finis intent⁹ nō repugnat cari
 tati tunc manet veniale vt cū quis
 fingit sclū qz delectat⁹ in sic fingē
 do. d. quo dic̄ phi. iij. eth. q̄ magis

videt van⁹ q̄ mal⁹ vel si fingeret
ppter iocū. Eadē em̄ rō ē de fictōe
7 mēdacō vt dictū ē p̄cedēti ca^o. tñ
sue ipocrisis sit veniale siue morta
le p̄ctm̄ ē piculosuz 7 multipliciter
nociuū vt p̄t̄ primo ex verbis x̄pi
qui ipocritas fere p̄ alijs impugna
uit *Mat. xxiij. septēp̄liciter 7 mat.
vj.* Exterminant em̄ facies suas vt
appareāt hoib⁹ ieiunātes. 7 lu. x. j
Attēdite a fermēto phariseoz qd̄
ē ipocrisis. 7 *Mat. vij.* ipocrita eij
ce primū trabē de oculo tuo. Scdo
qz raro ad meli⁹ quertūt. tum qz
se bonos putāt alioz laude dlecta
ri. *Job. xxxvj.* Vinc̄ti nō clamabūt
Glo. qz hūane laudis auuiditate su
pari sanctos se eē miseri etiā cū in
p̄ctis morent⁹ putāt. tū qz spūsan
ctus eos fugit sine quo querti nō
p̄nt *Sap. j.* spūs discipline effugiet
fictū. tū etiā qz diabolus noscitur
esse i eis 7 dormit. *Job. xl.* sub vm
bra dormit in secreto thalami scz in
quo null⁹ fruct⁹ st̄is vacu⁹ et ra
dix in limo landis ē fundat⁹. Tercō
qz sunt similes sterquilinio niue te
cto. sepulcris pulcris cadaueribus
plenis vulpib⁹ quaz pellis ē bona
7 carnes inanes. *simoni qui angari
atus crucē dñi portauit. 7 vulpi q̄
se mortuā fingit quoadusqz cornicē
capiat. cigno qui exteri⁹ ē alb⁹ ca
ro aut̄ ei⁹ nigra* *M* Quo ad iij
principale q̄rit⁹ vtz ironia p̄ quam
aliquis miora de se fingit sit p̄ctm̄.
Rñ. h̄m tho. ij. ij. q. Cr̄ij. q̄ aliquis
de seipō miora dicat p̄t̄ ḡtingere
dupliciter. vno^o salua veritate dū
scz maiorā q̄ sunt i seip̄is recitēt. q̄
dam vero miora detegunt 7 de se
p̄ferūt q̄ tñ i se eē cognoscunt. 7 sic
miora d̄ se dicere nō p̄tinet ad iro

niā nec etiā ē p̄ctm̄ h̄m gen⁹ suum
nisi p̄ alic⁹ circūstantie corrupcōem
Alio^o aliquis dicit miora. a ver
tate declinans puta cū asserit aliq̄d
vile de se qd̄ in se nō cognoscit. aut
cū negat d̄ se aliquid magnū qd̄ tñ
p̄ci. it̄ in seipō esse. 7 hoc p̄tinet ad
ironiā 7 ē sp̄ p̄ctm̄. vñ *Aug⁹. li. de
verbis dñi.* Cū hūilitatis causa mē
tiris si nō eras p̄ctōz anteq̄ menti
reris mēciendo p̄ctōz efficieris. Et
si obijcis illud *Gre. ad aug. angulo
rū ep̄m.* bonaz mentiū ē ibi culpas
agnoscere vbi culpa nō ē. Rñ. q̄ ad
bonitatē mentis p̄tinet vt hō ad iu
sticie p̄fectōez tēdat. ideo in culpā
reputat nō solū si deficiat a cōmū
iusticia q̄ vere culpa est. scz etiā si de
ficiat a iusticie p̄fectōe q̄ q̄nqz cul
pa nō ē. nō aut̄ culpā dicit qd̄ p̄ cul
pa nō recognoscit. qd̄ ad ironie mē
daciū p̄tinet. *Rota tñ q̄ ironia per
defectū pp̄ie opponit⁹ iactantie.
q̄ ambo ḡstūt in verbis. in factis
aut̄ videt⁹ aliquid opponi ipocrisi
p̄ diminucōez suo mō sicut d̄ ironia*

Capitulum Sedecimum

Dodecimo p̄hibet⁹ pre
sumpcō siue sit nouitatū
siue alia *A* vñ *eccl.
xxxvij.* O presumpcō ne
quissima vñ creata es. *Glo.* a mala
volūtate scz deficiēte. Vbi notand⁹
q̄ p̄sumpcō q̄dam est bona que scz i
quibusdā id qd̄ in nobis ē facim⁹ 7
de residuo in diuinū auxiliū spera
mus 7 de deo p̄sumimus. alia mala
qua quis se inordinate 7 nimis ḡfi
dit. de vtraqz d̄ *Judith. vj.* qui nō
deseris p̄sumentes de te et de se p̄
sumētes humilias. Mala p̄sumpcō

ē duplex. q̄dam vocat̄ p̄sumpcō nouitatū q̄ est filia inanis glorie s̄m
Gre. Alia ē p̄sumpcō respectu aliorū illicite q̄ etiā nō habet nouitatē seu amiracōem sp̄ealē. Itē q̄dam ē p̄sumpcō q̄ ē p̄ctm̄ in s̄m̄ sanctū. Alia est p̄cti alleuiatiua de quib⁹ duab⁹ hēs s̄ in p̄cepto videlicet de s̄. e. Est igit̄ p̄sumpcō quintu lex. Prima bona de meritis vel de dei bonitate q̄sidentia hūilis. Secūda p̄cti excusatiua in pte. s̄ bñfaciēdi prelatiua. Tercia p̄sumpcō generalis. Quarta sp̄ealis q̄ d̄ nouitatū p̄sumptio. Quia p̄ctm̄ in s̄m̄ sanctū
¶ De p̄sumpcōe igit̄ nouitatū. Pr̄mo aduertēdū q̄ nouitatū inueniō ē triplex. Quedā licita et virtiosa vt mod⁹ acquirēdi p̄fectōem vite s̄. ualis. sic samuel cuneos cepit p̄ herax dauid cantoz numerum helias anachoresim in veteri testamento. in nouo iohēs baptista. Itē maria et ioseph matrimoniū virgineū. anthoni⁹ monachatū vel p̄ci⁹ x̄ps. vel iohēs baptista s̄m̄ crisost. Alia ē vana superflua vel modicū p̄ctm̄ vt inutiliter in artib⁹ laborādo in alchamia et in alijs exp̄icijs vltra q̄ optz occupādo. Tercia est nouitatū inueniō vicōsa. qz nouus peccādi mod⁹ repit̄ p̄ quē alij p̄ficiētes in malis imbuūt̄
¶ Secūdo notandū q̄ hec viciū multis generib⁹ hoīm se inflectit. Pr̄mo i hereticos qui d̄ suo ingenio p̄sumētes noua q̄singūt. Secūdo in religiosos qui q̄ vel supra statuta seniorū sicut p̄ harisei singularia q̄dā intertū q̄singūt vishōes vt sancti appareant et similia. Tercō in artifices mechanicos vt sutores sartozes factoz et etiā hoies se superbe vestiētes.

tes. Quarto mercatores cum q̄tractib⁹ raris cambijs. reempcōibus vitacijs et similib⁹ vanis. Nam cū p̄ vsurā manifestā lucrari nō audeant p̄ auaros q̄tract⁹ tanq̄ varijs vijs ad lucrū tēdūt. Quito iudices scabini. aduocati et h̄mōi nouis modis iusticiā dēfendētes. Sexto dñi ppales nouos modos illicitos exactiōnadi repientes in tacijs. i steuris et similib⁹. Septimo clerici et religiosi nouos modos cantādi theatricos p̄pter q̄stū vel ob apentiam repientes
¶ Tercō notandū q̄n sit mortale. nā q̄n aliquis p̄sumit aliquid inuenire de scia vt nouos errores vt alios i errorem ducat. vel nouos modos quib⁹ alios notabiliter deprimat vel exactiōnē indebitē inueniat vel i finē q̄ tēdit i mortale p̄ctm̄ aliquē inducat. In his et alijs q̄n caritati dī vel p̄mi repugnat sicut s̄ dictū est mortale p̄ctm̄ ē. Et qz quis p̄iceps efficit̄ in malis sequētib⁹ q̄ quis p̄rimo inuenit valde latū p̄ctm̄ ē et piculosuz nouitatū inueniō illicita vt inuentozes pestiū supbie deseruētū. nouaruz cātilenaz et similiū
¶ Quarto notandū q̄ quis nō sp̄ sit p̄ctm̄ mortale nouitatū inueniō tñ piculosū ē vt ondūt plura. Pr̄mo vt dictū est q̄ aliquis tot maloz hic p̄ p̄ctā et in futuro p̄ penas p̄iceps efficit̄ quot malis alijs futuris et p̄ntibus hoīb⁹ occasiōē p̄ inueniōem nouā administrat. Secūdo qz oēs inuentozes nouitatū illicitaz oīs mali fuerūt et filij hoīm. Nā primus inuentoz auarie fuit cain qui p̄m⁹ ciuitatē fecit. Cō. iij. iniuriā faciēs il luc fugit. mēsuras fecit et terminos i agris statuit ab isto cain septio gōu

descēdit lamech qui prim^o bigamiā
repi^t. 7 sic prim^o adulter fuit hui⁹
fili⁹ 7 filie om̄s fere curiosas artes
repi^{er}ūt vt habes **Gn̄. iij. qz ei⁹ fi**
lius iabel p̄ fuit habitantiū ī ten-
torijs. **Thubalchain** prim^o sculpu-
ras minoraliū curiosas fecit. **Noe-**
ma filia primo variā texturā repit
cū a p̄cipio a deo aialiū pellib⁹ co-
opimēta fuerit ordiata. **Tubal** ip̄e
fuit pater canentiū in cithera 7 or-
gano. hec oia **Gn̄. iij. 7 li. ij. spec-**
histo. vin. hi etiā cū om̄i sua cogna
cōe diluuiō interierūt. Tercō quia
oēs qui postea auerūt vel dilata-
uerūt nouitatū inuencōes mali fu-
erunt 7 miserabiliter mortui vt ex
maritiana p̄ historia vbi legit^r q̄
tuli⁹ hostili⁹ terci⁹ de primis regi-
bus romanoꝝ scz post romulū sc̄ds
qui prim^o purpura ē vsus 7 tandē
cū tota domo sua fulmine arsit. **Re-**
ro impator quintus ab octauiano
qui piscabat^r retib⁹ aureis q̄ sericif
fimb⁹ extendebant^r nullā vestem
bis induit. soleas argenteas mulis
fecit. tandē a romanis de pallacio
fugae^r eī romā seipm̄ intei fecit et
a lupis d̄r cōmestus. **Aureli⁹** impa-
tor romanus primū apud romanos
diadema capiti inuexit. gēmis ful-
mine corripit^r s; nō morit^r. tandem
fraude serui sui occisus ē. **Diocle-**
cianus impator prim^o gēmas vesti-
bus calceamētisq; immisit cū om̄es
retro p̄cipites sola purpura vteren-
tur. tandē veneno periit. **Tarqui-**
nius sup̄b⁹ rex romanoꝝ a romulo
septim^o excogitauit oia tormētōrū
genera cathenas. tormēta. carceref
cōpedes. exiliū. 7 hm̄ōi. hic p̄pter
tarquinū filiū suū qui lucreciā no-
bilem feminā corrupit a regno 7 a

roma ē expulsus in exilium. hec de
martiniana. **Itē** simon mag⁹ vola-
re volēs corruit occisus. **Itē** ethie-
rus monach⁹ postea primo iuuenif
ingeniosus volare volēs cecidit nō
mortu⁹ s; q̄ fractis pedibus vt re-
fert vincen⁹ in spe. histo. **Ecce** quō
om̄es curiositatū inuētōres q̄nter
puniti suut. **A**

Capitulum Decimūseptimum

Quedecimo hic phibetur
p̄ciositas vestiū q̄ ex sup-
bia inani gloria vel ex p̄-
sumpcōe p̄cedit. **Mode-**
stia em̄ vt ambro. li. j. de offi. dicit.
Circa exteriorē cultū seu ornatū cō-
sistit cui opponit^r imodestia. **Circa**
qđ primo videndū de illicitis vesti-
mētis. **Secdo** de his q̄ dissuadēt ta-
liū sup̄biā. **Tercō** an utilitas vestiū
sit laudabilis. **Quarū** ad primū est
dubiū vtz circa exteriorē ornatuz
possit esse virt⁹ 7 viciū. **Rñ. tho. ij.**
ij. q. clxix. **In** ip̄is reb⁹ exteriorib⁹
quibus hō vitit^r nō ē aliqđ viciū. s;
ex pte hoīs qui imoderate vitit^r eis
s; qz quidā dicunt q̄ cū in corde sit
virt⁹ nō autē in vestib⁹ p̄t quis eā
deferre tunicā p̄ciosaz 7 ī habitu se-
culari latere cor hūile sicut ī hūili
veste. ecōuerso in ouili. cor lupinū
p̄t latere. **Idcirco** tria sunt notāda
¶ **P̄mo** q̄ circa exteriorē ve-
sticū virtutes q̄sistūt siue exercēt^r
qz licz om̄s virtutes subiectiue sint
ī aia 7 essentialiter. tñ circa actus
exteriorēs exercent^r qui eoz sunt
materia. **Exēpli** gr̄a mia ē mētis ha-
bit⁹. s; ī distribucōe pecuniaz exer-
cet^r. sic fides q̄ fessidē. **Sic** etiā hūi-
licitatē 7 simplicitatē nomiat andro-
nicus. dicit **Thomas.** habitus mo-
deratiuus vestimentoz. vnde sicut

Stultū est dicere si cor ē misericors
 nulla vis de opib⁹ mie exteriorib⁹
Sic etiam dicitur. iij. ethi. eutropelia
 ponit^r habit⁹ modificatiu⁹ verbo
 rū vel factorū solaciosorū. **S**cdo no
 ta q^d p^r exteriorē vestitū virtutes
 menti adesse p^robant^r. vñ si hūi
 liter in vestimēto pcedis ex corde
 hoc manauit. dicēte **B**ern. in appo
 logetico. **E**x cordis thesauro sine
 dubio pcedit quicquid foris appa
 ret vicioz scz siue virtutū. vñ si p
 ciosum defers vestitū de corde vi
 cioso pcedit. nā s^m phm. ij. **E**thi.
 habit⁹ sp^r inclināt ad act⁹ ex quib⁹
 generant^r. **T**ercō notandū q^d p^r ex
 teriozē vestitū virtutes acquirūt^r
 patz qz studendo r legendo scia ac
 quirūt^r. r eadem rōe hūilia vestimē
 ta portando hūilitatis habitus ac
 quirūt^r. patet igit^r q^d fatue dicant
 qui inquit^r si cor bonū ē nulla vis
 erit in vestimēto. **C** **D**ubitat^r
 scdo vtz vestes p^riosas deferre sit
 p^rctm. **R**n. q^d sic. vñ sup illd lu. xvj
Induebatur purpura r bisso. dicit
 glo. **G**re. si cultus p^riosaz vestium
 in culpa nō eēt s^mo dei nō tam vi
 gilāter exprimeret q^d diues purpu
 ra et bisso indut⁹ apud inferos tor
 quebat^r r pbat^r racōe. qz p^riosum
 dicitur relatiue. r ita sonat p^riositas in
 excessuz pprii mōi imo includit cor
 ruptōem mōi circa ppriū statū. sed
 corruptō vel excessus mōi est p^rctm
 dicit **A**ug. li. de natura boni. p^rctm
 cōsistit i corruptōe boni qd cōsistit
 in mō. specie. r ordie. **D** **D**icit
 tñ **T**ho. vbi s. si illi qui in dignita
 tib⁹ cōstituantur. vel etiā ministri
 altaris p^riosiorib⁹ vestibus q^d ce
 teri induunt^r hoc nō est p^rter sui
 gloriā s^z ad significandā excellētiā

sui ministerij vel cultus diuini. et
 ideo i eis nō est viciōsū. r s^m pe. d
 palu. in. iij. di. xxiij. p^riosa vestis
 ad pompā mōi est in culpa. s^z ad ho
 norē dei portata ē laetitia. d^r hac ma
 teria dicit alex. de alis i summa sic
 vti p^riosis vestib⁹ ē in se malū eo
 q^d vsus vestis debet esse ad necessi
 tatē nō ad curiositatē vel volupta
 tē. p^riositas aut vestis curiositatē
 dicit. r ideo in se malū ē. vñ. j. thi.
 vj. habētes alimēta r quibus tega
 mur his cōtenti sum⁹. **G**lo. qui vl
 tra tēdit malū inuenit. **P**ōt aut bñ
 fieri vt cū aliquis vtit^r p^riosis ve
 stib⁹ ex officio dignitatis vt reges
 r nobiles r eis assistentes qui licet
 paupes sint vtūt^r tñ p^riosis nō ad
 ostentacōem sui sed honorē dñoz.
Similiter r mulieres cū vtūt^r p^r
 ciosis vestib⁹ nō ad ostentacōez sui
 vel ad voluptatem carnis. s^z tñ vt
 placeāt viris suis vti p^riosis nō est
 eis p^rctm. et si dicis q^d oia facta sūt
 p^rter hoīem. **D**icendū licz hoc ve
 rū sit. tñ p^riositas vestitū nō est fa
 cta p^rter statum omniū hominū.
 s^z p^rter eos quib⁹ cōuenit ex offi
 cio dignitatis. hec alex. de alis. **E**t
 post pauca dicit. r licz mulieres or
 nari auro r margaritis i se malū sit
 p^rter giūctiōne actus ad materiā
 indebitā eo q^d mulier cū sit facta
 ad imaginē dei nō debz q^rere deco
 rem ex artifico. **T**ñ qñ de volūtate
 maritorū faciūt vt cōseruēt eozum
 grām vel vt morē regionis vel ciui
 tatis obseruēt cū modestia tñ vel
 vt gradū dignitatis obszuent excu
 sant^r a p^rctō. **S**icut de hester legit^r
hest. v. q^d induta est regalib⁹ indu
 mētis habebat etiā coronā in capi
 te suo quā nō gestabat causa super

bie. s; vt gradū dignitatis obserua-
ret. hest. xiiij. hec ille. **E** Sed
quid d' virginib' vel de illis q' ma-
ritos nō hnt. Rñ. idē si virgo nō p-
ponat nubere peccat gūiter se p'cio-
sis ornādo nisi h' faciat ppter gra-
dū dignitatis. qz in tali virgine de-
bet esse ornāt' simplex nō p'ciosus s.
sic dicit Yero. q' scz nesciat esse pul-
era 7 q' negligat forme bonū 7 pce-
dens ad publicū nō pecc' aut collū
denudet. nec pallio reuelato cerui-
cem apperiat. s; q' celet faciē. virgo
em̄ dū virgo ē cogitet q' dei sūt vt
dz. j. Co. vij. Si aut' pponit nubere
nō peccat se p'ciosis ornādo placeat
illi cui proponit nubere. moderatē
tñ vt nō puocet ad libidinē. s; in se
habeat decētā muliebrē. vñ. j. co.
vij. Virgo nō peccat si nubat. ergo
nec ornādo vt nubat. hec ille. huic
cōcordare videt' aug'. ad possido-
niū in epistola. Nolo inquit d' orna-
mentis auri vel vestis perperā ha-
beas in phibendo sniam nisi in eos
qui neq; giugati neq; cōiugari cu-
pientes cogitare debēt quō placeāt
deo. Illi aut' cogitant que sunt mū-
di quo placeant. vel viri vxoribus
vel mulieres maritis nisi q' capil-
los nudare femias. quas etiā vela-
re caput apo. iubet. nec maritatas
decz. **E** Ex pmissis pz q' p'ciositas
vestiū nouē generib' hoim plus 7
min' gcedit'. Prio sacerdotib' in
diuino officō gcedit' 7 in eis ē cul-
tus latrē et quibus gpetit' ex offi-
cio dignitatis. sicut dñs papa vt a-
lexāder vbi pzi' vtit' p'ciosis ex of-
ficō dignitatis scz romani imperij.
quā dignitatē gstatimus dz romane
ecclesie gculisse. vñ in signū huius
dñs papa defert signa impalia. Se-

cūdo reges et nobiles et eis assiste-
tes etiā si sint paupes. Tercō quicū
qz alius qñ hoc exigit. gsuetudo re-
gionis 7 mores eoz inter quos ali-
qui viuūt. tūc em̄ pñt p'ciosis vesti-
bus vti s; m̄ tho. 7 alex. vñ di. xij. dz
sicut in cibis mores eoz cū quibus
viuim' obseruare monemur. sic de
indumētis intelligēdū est. 7 loqui'
spealiter d' clericis. Clerici etiā qui
nō hnt de p'rimonio crucifixi s; tñ
viuūt de pprio p'rimonio pñt vti p'
ciosis vestib' ea intēcōe vt seruēt
gradū sue nobilitatis. Qui aut' vi-
uunt p'rimonio crucifixi vel sunt in
sacris ordinib' cōstituti peccāt vtē-
do vestib' p'ciosis. nisi eis gpetat.
ex officō dignitatis vt de papa di-
ctū fuit. vñ sup illo math. iij. iohā-
nes hēbat vestimētū. glo. seru' dei
nō debet h're vestimētū ad decorē
vel ad delectacōez sed tñ ad tēgen-
dū nuditatē. Et. xxxj. q. iij. omis ia-
ctantia 7 iactura corpalis aliena ē
a sacro ordine. Omnes ergo epōs
7 clericos qui se fulgidis 7 claris
vestimētis ornāt emēdari oportet
Itē di. xij. parcimoniā cū veste hūi-
li nō reprobam' sicut 7 ornātū pre-
ter corpis diligentīā infucatū lau-
dam' dissolutos 7 fractos vestib'
nō recipim'. nec obstat illud. j. pe-
j. Vos estis genus electū regale sa-
cerdotiū. Ex quo videt' q' cū habe-
ant dñacōem i populo rōe dñacōis
pñt vti vestib' p'ciosis. Rñ. q' licet
aliqui habeāt dñacōez i populo. qz
tñ eis data ē in elemosinā nō tenēt'
causa dñacōis talis vti vestib' p'ci-
osis. pñt tñ clerici vt pmissum ē ve-
stibus p'ciosis vti ex officō dignita-
tis vel s; m̄ patrie gsuetudinē mo-
derate tñ 7 his exceptis que exp'sse

phibent^r e^r. iij. de vi. 7 ho. de. vbi
 d^r panis rubeis aut viridib⁹ clere-
 ci nō vtant^r. Corrigias auri vel ar-
 gēti ornatū hūtes nō ferāt s³ neq³
 amulos nisi quib⁹ cōperit ex officio
 dignitatis. hec oia alex. Quarto cō-
 iugate pnt vti vestimētis nobilib⁹
 s³m suū statū. Quinto virgines nu-
 pture vt dictū ē. Sexto virgines no-
 biles etiā nō nupture. vñ cecilia in-
 tus celicio 7 extra aureis vestibus
 tegebat^r. Septimo vidue nupture
 eadem rōe sicut virgines nupture.
 Octauo hūili habitu 7 decenti vti
 dnt virgines 7 vidue i castitate vi-
 uere volētes. nō supbo. Nono reli-
 giosi mime. **S** Dubitat^r tercio
 quot mōis in vestitu quis peccare
 pōt sit. Rñ. s³m Tho. multipliciter
 tā in imoderātia q̄ i defectu inter
 q̄ virt⁹ mediū tenet q̄ modestia d^r.
 Igit^r peccat^r. xij. mōis in imoderā-
 tia. Primo^o p cōpacōem ad gsuetu-
 dinem hominū cū quib⁹ aliquis vi-
 uit. vñ dicit beat⁹ aug⁹. iij. g^o f^o. q̄
 g^otra morē hoim sūt flagicia p mo-
 rū diuersitate vitāda sūt vt pactū
 inter se ciuitatis 7 gētis gsuetudi-
 ne vel lege firmatū nulla ciuis vel
 pegrini libidini violet^r. Turpis est
 em ps ois vnuerso suo nō cōgruēs
 Ex quo p³ q³ peccāt nouarū inciso-
 nū inuētores in vestib⁹ 7 alijs pe-
 grinis mōis se vestietes q³ g^o gsue-
 tudinē faciūt. 7 sub isto g^otinēt^r ex-
 tranēitas vestii. i. cū quis vult ha-
 bere vestes alijsdissimiles. vñ So-
 cho. j. Visitabo sup p^oncipes 7 sup
 filios regis 7 sup omes qui vestiti
 sunt 7 induci veste pegrina. Secdo^o
 p^ot esse imoderacō in vsu taliū rerū
 ex inordiato affectu mētis ex quo
 qñq³ g^otingit q³ hō nimis libidino

se vtat^r talib⁹ siue s³m gsuetudinē
 eoz cū quibus viuit siue etiā p^oter
 eoz gsuetudinē. Et fit p supabūdā-
 tiā tribus mōis. Vno^o p hoc q³ hō
 ex supfluo cultu vestii gloriā ho-
 minū q̄rit put s³ vestis 7 alia h⁹
 mōi p^oinēt ad quēdā ornatū vt pa-
 tuit in pbacōe p gre. in scdo dubio
 Nemo quippe vestimta p^oncipua vel
 p^onciosa s³ excedēcia statū ppriū nisi
 ad inanē gloriā q̄rit. nemo vult eti-
 am ibi p^onciosis vestibus indui vbi a
 nemine p^ot videri. Quarto^o s³m q³
 hō p supfluū cultū vestii q̄rit deli-
 cias s³m q³ vestes ordinant^r ad cor-
 pis fomētū. 7 ideo mollicies vestii
 ē viciū. d quo mat. xj. Qui mollib⁹
 vestiūt^r in domibus regū sunt. vbi
 Gre. nemo estimet i fluxu atq³ i stu-
 dio p^onciosaz vestii p^octm deesse. q³
 si hoc culpa nō ēēt nullo mō dñs io-
 hānē de vestimēti sui aspitate lau-
 dasset. hāc molliciē Criso. sup apo-
 etiā i mulierib⁹ repbat eas oñdēs
 nō sp naturaliter delicatas esse sed
 ex gsuetudine mala vt apparet in
 rusticis femis dure sustinētib⁹ et in
 delicatis virginib⁹ q̄ celicio corp⁹
 domabāt. Quinto^o s³m q³ nimia so-
 licitudinē quis apponit ad extero-
 rū vestii culturam etiā si nō sit ali-
 qua inordinacō ex pte finis. vñ i vi-
 talpatz quidā p^ot vidēs ornatā me-
 retricē fleuit. 7 q̄rentib⁹ causaz ait
 due res me flere faciūt. isti⁹ mulie-
 ris p^odicō. 7 q³ deo meo nūq̄ tanto
 studio meā aiām ornaui. Itē d san-
 cto nōno epō ibidē sic legit^r. q³ vi-
 so ornatissima meretrice margare-
 ta noie fleuit ob scdam causaz dictā
 has. v. ponit Tho. Sexto supflui-
 tas i quātitate g^otinua vt sunt qui
 nimis lōgas vestes portāt terram

coopiētes pulueres suscitātes pu-
lices colligētes ⁊ demones interdū
vehētes. exēplū de p̄e vidēte dia-
bolū ridere a quo causam querens
R̄n. demō sociū meū in cauda muli-
eris equitātē vidi. et in tractu lu-
tū incidere. **Et** de alio solitario le-
gim⁹ q̄ p̄ paupertate matta vestē p̄-
logauit. et vocē audiuit. si amplius
posses grandioza faceres. **Sic** qui-
dā viri vt lōgiores sint faciūt colo-
pedia alta et induūt. q̄ quos p̄. ne-
q̄ in tibijs viri b̄nplacitū erit ei. ⁊
j. re. xvj. cū pater danid p̄ntaret e-
liab priogenitū tanq̄ regno dignū
samuel. dixit deus ad samuel. ne re-
spicias vultū ei⁹ et altitudinē sta-
ture ei⁹. qm̄ abiēci eū. nec iuxta in-
tuitū hoim iudico. **Septimo** supflu-
itas i quāritate discreta. qui volūt
h̄re diuersa paria vestiiū. ⁊ poti⁹ a-
tineis cōmedi q̄ xpm̄ indui q̄ quos
Jaco. v. agite nūc diuites ⁊ plora-
te vllulātes i miserijs v̄ris q̄ eueni-
ent vobis diuicie v̄re putrefacte
sunt ⁊ vestimēta a tineis cōmesta.
Bern̄. clamāt nudi. clamāt famelici
cōquerūt vobis frigoze ⁊ fame mi-
rabiliter laborātes. qd̄ gferūt tot
mutatoria vestiiū extēsa iptitis vel
plicata i manicis. **¶ Octauo** ma-
terie p̄ciositas i serico auro vel ar-
gēto vbi nota quō defecit i curiosi-
tate hūana idustria. **Primo** fuit ve-
stis pellis cū lana. qz ḡn. iij. d̄r fecit
de⁹ ade ⁊ v̄rozi sue tunicas pellice-
as. **Secdo** p̄cessit ad purā lunā q̄ le-
nior ē pelle. q̄ artē noema repit fi-
lia lamech p̄imi adulteri. **Tercō** p̄-
cessu ē ad cortices herbarū scz ad li-
nū. **Quarto** ad stercoza vermiū scz
sericū. **Quinto** ad aurifigiū ⁊ ad la-
pides p̄ciosos qui nūq̄ vini fuerūt

nec pars rei viuētis. **¶** Nono coloris
varietas. nā clericis p̄hibet⁹ coloz
viridis ⁊ rube⁹ ⁊ varius. **R̄o** qz de
us naturā velleris i neutro sic co-
lozauit. exēplū. **Quedā** deuotissi-
ma virgo talia ferze noluit dicens
ouis q̄ nūq̄ peccauit naturali ḡtē-
tat⁹ coloz. cur ḡ q̄ peccauit vtar p̄-
cioso. **Decimo** vestē h̄ndi iniusta i
portunitas. volētes em̄ vestiri sup-
flue occasionē dāt q̄ pecunia acq̄ri-
tur arte illicita. vñ **Jerē.** ij. in alis
tuis inueni⁹ ē sanguis aiaz paupe-
rū ⁊ innocentū. **Vndecimo** ex pte d̄
fect⁹ habit⁹ fit rep̄hēnsibilis dupli-
citer dicit tho. s̄m affectum. **Vno**
ex negligētia hois qui nō adhibet
studiū vel laborē ad hoc q̄ exteri-
ori ornatu vtar⁹ s̄m q̄ optz. vnde
philo. dicit. vij. ethi. q̄ ad molliciē
ptinet q̄ aliquis trahat vestimētū
p̄terzā vt nō laboret eleuādo ipm̄.
Alio ⁊ ē duodecim⁹ ex eo q̄ ipm̄
defectū exterioris cult⁹ ad gloriā
ordinat. vñ dicit aug. in s̄mōe d̄ni
i mōte. nō i solo rex corporeaz ni-
toze atqz pompa. s̄ i ipis sordib⁹ ⁊
lutosis eē iactantiā. ⁊ eo piculoso
rē quo sub noie seruituts dei deci-
pit. ⁊ philo. dicit. iij. eth. q̄ ⁊ sup
abūdācia ⁊ imoderat⁹ defect⁹ ad
iactantiā ptinet. **Ideo** d̄ btō aug.
d̄r q̄ nec vestes nimis p̄ciosas nec
nimis abiectas h̄re voluit. quia in
v̄troqz hoies suā gloriā q̄runt.

Capitulum Decimūoctauum

Qubita⁹ v̄trum mulieres
peccēt mortaliter i sup-
fluo ornatu. **R̄n.** Tho.
vbi s̄. **Circa** ornatū mu-
lierū sunt eadē attendēda q̄ s̄ ḡmu-
niter dicta sunt circa exteriorē cul-
tū videlz quinqz p̄ia ⁊ duo vltima

et insuper quoddam aliud speciale scilicet quod mulieribus cultus virorum ad lasciviam provocat secundum illud proverbum vij. Ecce mulier occurrit illi ornata meretricio preputata ad capiendas animas. prout tamen mulier licite operam dare ad hoc ut viro suo placeat ne propter eius gratum in adulterium labatur. vij. cor. vij. Mulier que nupta est cogitat que modum sunt quomodo placeat viro. et ideo si mulier coniugata ad hoc se ornare ut viro suo placeat prout hoc facere absque peccato. vij. i. thi. ij. dicit apostolus mulieres in habitu ornato cum reuerentia et sobrietate ornantes se non in totis crinibus nec auro nec margaritis aut veste preciosa pro quod datur intelligi quod sobrius et moderatus ornatus non prohibet mulieribus sed superfluis et inuerecundis et impudicis. Ille autem mulieres que viros non habent nec volunt habere et sunt in statu non habendi non possunt absque peccato appetere placere viros a spectibus ad concupiscendum quod hoc est eis dare incertum peccandi. et si quodam intentione se ornent ut alios provocent ad concupiscentiam mortaliter peccant. si autem ex quodam leuitate vel ex vanitate propter iactantiam non super est mortale peccatum sed quicquid veniale. Et eadem ratione quantum ad hoc de viris. et licet mulieres caput nudantes a peccato possint excusari quoniam hoc non fit ex aliqua vanitate sed propter terrene consuetudinem. tamen consuetudo talis non est laudabilis. hec tho. **S**ed quod de religiositas vestitus vel ornatus tunc est mortale peccatum cum est in professione alicuius sicut cum aliqui moniales professi paupertatem et seculi abrenunciacionem ornant se ad modum theatricarum mulierum vel etiam monachi abiecto habitu religionis sue deferunt habitum clericorum secula

rium. vel cum hoc procedit ex superbia dandabiliter vel ordinat ad provocandum alios ad concupiscentias illicitas. inexcusabiles autem sunt mulieres cum a viris prohibite nihilominus imoderate se ornant. patet enim quod tunc faciunt ex superbia vel ex libidine. peccata autem omnium hominum incitamentum libidinis ex tali ornata reducant in talem personam per agguacorem culpe. hec vlti. **S**ed quomodo tenebit se vir propter maritum suum se ornans ne peccet alijs occasione ruine existendo. **R**espondeo. i. iij. di. xxxvij. non solum peccat qui dat alijs directe occasionem peccandi. sed etiam qui scienter et absque iusta necessitate proponit alicui materiam unde sumit occasionem peccandi maxime quando credit eum de se ipso esse ad tale peccatum. verbi gratia si mulier credit aliquem male dispositum ad concupiscendum eam si scienter et absque necessitate iusta vel debita utilitate preter se ei peccat unicuique enim deus mandavit de proprio suo. non autem displicet satis donatio proximi qui scienter proponit ei materiam unde sumit occasionem peccandi. **S**ed quid est mortale peccatum viris induere muliebria vestimenta et e converso mulieribus induere vestimentum virile. **R**espondeo. alex. vbi dicitur. indui muliebri veste et mulierem veste viri in se malum est eo quod utriusque sexus diversa indumentata dedit natura ut dicitur Deo. xxij. in glo. super illud non induet. tamen excusatur a peccato cum aliquis hoc facit causa necessitatis ut si quis quereretur ad mortem et ut occultaret vestimentum acciperet muliebri vel cum mulier ut servet corporis castitatem veste viri induitur. sicut legitur de beata marina et beata eugenia. Cum autem hoc fit ex consuetudine ut possit licentius libidine suam

implere vir cum mulieribus et mulier
cum viris. sicut aliquando factum est vel cum
homo fit ut alij hoc videntes ad libidi-
nem provocent mortale peccatum est. hec a
lex. Concordat tho. ubi patet di. cultus
exterior appetere debet ordinem pro
ne secundum communem consuetudinem. et ideo
de se viciosum est quod mulier vestit
virili vel e converso. Specialiter autem
hoc prohibet in lege deuter. xxij. quod genti-
les tali mutacione habitus crebentur
ad idolatrie superstitionem. potest tamen hoc
quicquid fieri sine peccato propter aliquam
necessitatem vel causa occultandi ab
hostibus vel propter defectum alterius
vestimenti. vel propter aliud homini.
hec tho. **E** **S**z quid de mulie-
ribus se colorantibus vel alia figmen-
ta ad apparentem pulcritudinem adhi-
bentibus. **R**n. Ciprianus li. de habitu
virginum. non virgines tamen aut vidu-
as sed etiam nuptas. puto etiam omnes fe-
mias oino esse admonendas quod opus
dei et facturam eius et plasma adulte-
rare nullo debeant adhibito flavo
colore vel nigro pulvere vel rubo-
re aut quolibet lineamenta nativa cor-
rumpente medicamine. manus deo infe-
runt quoniam illud quod ille formavit refor-
mare intendunt impugnacione ista divi-
ni operis est purgacione et veritatis. dum
videre non poteris cum oculi tibi non
sint quos deus fecit sed quos diabolus
infecit. de inimico tuo tempta cum illo
propter arsurus. ubi tho. dicit fucacio
de qua loquitur Ciprianus. est quedam spes fi-
ctiois que non potest esse sine peccato. que etiam ut
non dubitat aug. in epla ad possido-
nium. Ipsis maritis nolentibus decipi
displicet non tamen spes talis fucacio est pec-
catum mortale sed solum quoniam fit propter la-
sciviam vel in dei contemptum. de quibus ca-
libus loquitur Ciprianus. Siendum tamen quod ali-
ud est fingere pulcritudinem non habi-

tatem et aliud est occultare turpitudinem
ex aliqua causa puenientem puta es-
gritudine vel aliquo homini. hoc enim
est licitum. quod secundum apostolum. i. cor. xij. Que
putamus ignobiliora membra esse cor-
poris his honorem abundantiorum circum-
damus. **¶** Queritur utrum artifices
ornamentorum superfluum profectorum fa-
ctores peccent mortaliter. **R**n. tho.
ibidem. si qua est ars ad faciendum opera a-
liqua quibus homines uti non possunt absque
peccato propter consequens artifices talia faci-
endo peccarent ut puta probando dire-
cte alijs occasionem peccandi puta si
quis fabricaret idola vel aliqua ad
cultum idolatrie pertinencia. Si qua ve-
ro ars sit cuius operibus possunt homines bene
vel male uti sicut gladij sagitte et
alia homini. usus talium arcium non est
peccatum. et he artes sole sunt dicende secundum
Crisostomum. super mat. si tamen operibus alius ar-
tis ut pluries aliqui male uterentur
quibus de se non sunt illicite. Sunt tamen pro-
pter officium principis a civitate ex-
tirpande secundum documenta platonis. quod
genuine mulieres licite possunt se ornare vel
ut conservent decenciam sui status vel a-
liquod etiam supaddere ut placeant vi-
ris. consequens est quod artifices talium or-
namentorum non peccant in usu talis artis
nisi forte inveniendos aliqua superflua
et curiosa. unde Crisostomus dicit super Mat.
quod ab arte calceorum et textorum multa
abscindere oportet etiam ad luxurias
deduxerunt necessitate eius corrumpen-
tes artem mali artium commiscetes. hec
tho. Alex. ubi sic dicit. Qui viris fa-
ciunt indumenta muliebria et mulieribus
virilia ut se invicem magis exci-
tent ad luxuriam et ut libentius possunt
explere libidinem. tales artifices pec-
cant mortaliter. de talibus loquitur cri-
so. cum inquit viros in mulierum for-
mas deducant et mollescere faciant pro-

calceamenta lasciuie cū supfluis et nociuis eas arceri statuimus et loquitur de arte textoria qua fiunt vestimenta viris et arte sutoria qua fiunt eis calceamenta muliebria. hec alex. **S** Nunquid si artifex requirat et petat ut sibi faciat vestimenta vane dispositionis curiosam vel vanam nouiter inuentam et sic de alijs nunquid propter lucrum debet facere talia. **R** n. mgr̄ heinricus dicit de bassia in lectura super Genesim quod artifices non debent esse talium vestium excogitatores. et a fortiori non talium factores. nisi forte casus specialis quandoque aliud exposcat. **R**acō ē qz nullus debet alium ad vanitates puocare nec ad supfluos sumptus occasionare nec quicquam iurare debet ut vani homines suas adinuenciones friuolas et cogitatio nosios expleat in opere. hec ille. sed nunquid talium ornamenta aliquando per consuetudinem sine cuius peccato possunt deferri. **R**ndet mgr̄ iohannes de tabaco libro de glo. theo. in his que sunt solum mala que prohibita multum excusant in toto vel in tanto consuetudo. ideo in talibus ex vi rationabilis consuetudinis presertim si prescripta sit est que ius scriptum multociens faciendum. nam ut gregorius ille gregiose dicit quod consuetudo et entium moribus confirmat quis etiam supflua ornamenta gestare ad placendum multis sanctorum auctoritatibus reprobet. tamen hoc sine exclusione consuetudinis gestari possunt sine cuius peccato. **C**ausa autem quare in talibus saltem circumscripto scandalo valeat consuetudo est quod res que propter sui nouitatem et per consequens raritatem imaginationem excitat et puocat ad libidinem eo scilicet quod propter ammirari homines res huiusmodi magis considerant et profundius cogitant. ille quidem res que in consuetudinem veniunt cessant imaginacionem ex

citare et ad libidinem puocare eo quod tunc cessant quedam rara esse et ammiracione digna et cogitare consideratione profunda. hec ibi. **H** Quo ad. ij. precipiale notandum quod supbia ornat disuadet primo peccatum multiplex inde oriens. **P**rimum est inanis gloria quam rarissime ibi quis deuitat. exemplum de diuite epulone in purpura luc. xvij. vñ Gregorius in ome. ibidem. nemo vestimenta precipua nisi ad inanem gloriam querit. **S**ecundum est tumor metis super alios vñ herodes veste preciosa indutus elatus in seipso ab angelo necatus act. xij. **T**ercium est quod confidunt pauperes talia non habentes. nam sicut per apostolum. i. cor. xij. **C**orinthei arguunt quod per escam suam confunderent non habentes sic per vestimenta fieri potest sicut in Basilio in regula. **Q**uarto molles et effemiatum efficiunt. **E**xemplum de epulone qui sicut propter supbia purpura induebat ad extrahenda bisso propter molliciem ad intrahendum sicut in glo. **Q**uintum est rapina vel furtum aut illicitus labor qui a talibus facilliter exercetur ut supflua vestimenta habeant et spoliant pauperes. vñ petrus damiani de contemptu mundi. **I**lla vestis non immerito rapina esse nuncupatur que duorum vel trium etiam vestium summa coemitur. **R**apina proculdubio perperat qui vani honoris ardore lucensus duarum impensas vestium in vna redigit et primum suum quem sicut seipsum amare debuerat in sua nuditate reliquit. **S**extum est scandalum primum. **R**ap qui scandalisauerit vnum ex minimis istis qui in me credunt expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius et demergatur in profundum maris mat. xvij. **S**eptimum est precipacio omnium criminum que alij eius exemplo faciunt vel ad litteram sicut per peccatum committet eum quod ammō sicut vestimentum quod cooperit

et sicut zona qua se p̄cingit. **¶** **S**ecundo dissuadent supbia vestiu exē
 pla sanctorum. Primo dei qui nobilissimū sp̄m i nobis vestiuit carne fragili h̄m illud Job. x. pelle et carne vestiisti me. Secundo deo qui primis parentibus fecit tunicas pelliceas ḡn. iij. Itē hester. xiiij. ait tu scis dñe infirmitatē meā et necessitatē meam quod abominer signū supbie et glorie mee quod ē sup caput meū i diebus orationis mee et detestor illud quasi p̄nū menstruate et nō portē illud i diebus silentij mei. Itē iob. xvi. saccū ḡ sui sup cutē meā. Itē mat. iij. ip̄e iohēs erat vestit⁹ de pilis camolorū. Itē h̄m maximū i h̄mone. beatissima virgo vix tunica vnā habuit. Itē x̄ps h̄m criso. vestimēta abiecta habebat. Idē de antiquis p̄rib⁹ dicit apo. hebre. xj. Circuierūt in melioris in pellibus caprinis. Itē aug. dixit vt ei⁹ canit legēda. fateor de p̄ciosa veste erubesco. **¶** Tercio idē dissuadet multi. lex supborū in vestitu stulticia quaz prima est quod exteriora vilia interioribus nobilissimis p̄ponūt scz corp⁹ aie. Secundo quod dei ordinē p̄uertūt et nature. quod ancillā scz carnē p̄ponunt dñe id ē aie et dñe p̄p̄ia ancille tradūt. Tercio quod plus extendūt vt oculos aliorū pascāt quod p̄p̄iū ventrē. Quarto putant quod ex p̄ciositate selle et freni equ⁹ id ē corp⁹ appreciet. Quinto quod oia bona sua volunt h̄re bona et ornata et solā aiām h̄m aug. turpē. **¶** Quo ad terciū principale quod rit⁹ vtz sit virtuosum et laudabile deferre vestimēta hūilia nō p̄ciosa vel abiecta. Bñ tho. q̄dli. x. q. xiiij. Quo ad istud aliter ē loquēdū de p̄sona publica i dignitate aliqua vel i p̄latura ḡstituta. aliter de p̄sona

priuata cui nulla cura regim̄is vel placōis est ḡmissa. In p̄sona em̄ publica duo ḡsiderant scz status dignitatis et p̄p̄ie p̄sone ḡdicō. Circa quod duo ita se debz h̄re ne dignitatis auctoritas veniat i ḡtēptū et ne ip̄e in supbia efferrat. vtrūqz igit⁹ ei p̄t eē laudabile et quod p̄cōsis vtar⁹ ad reuerentiā auctoritatis inducēdam et quod vilibus vtar⁹ rōe p̄p̄ie hūilitatis sic dūtaxat ne quod ad auctoritatem ḡseruandā fiūt i supbia degenerēt et ne dū nimis seruetur hūilitas reuendi frāgat⁹ auctoritas. sicut dicit aug. hec tho. Ex quo sequit⁹ quod virtuosum et laudabile sit i p̄sona publica si p̄p̄ie ifirmitatis intuitu vestimēta deferat hūilia. vñ i laudez beati martini ep̄i dicit quod post susceptū ep̄atū eadē i ei⁹ vestibus mansit vilitas et abiectō. Et de demostene philo. legit⁹ quod tam diu vtebatur toga philosophica. quod diu fuit vulgo incognit⁹. s̄ vita et eloquēcia cognit⁹ ait. Malo venerari vitā et sapiam quod togā. vñ tūc ḡmunibus vtebatur vestibus. Itē gre. j. dia. de brō equicō abbate dicit quod tam vilis erat i vestibus atqz ita despect⁹ vt si quis illū fortasse nesciret salutar⁹ etiam resalutare despiceret. vñ vix aut nūquā legit⁹ de sanctis quod auctoritatē suā in regim̄e vestiu p̄ciositate quodhibuerāt venerandā. s̄ poci⁹ vestiu vtilitate. mox hūilitate. et vice sanctitate vt apostoli d̄ quibus legit⁹ quod fuerūt p̄nosi. i. vilibus fānis induci. et x̄pm pannis mater inuoluit. i. h̄m ber. et alber. vilibus. nō inquit berū. fit mencō de pellibus aut alijs p̄ciosis suppellectilib⁹ vt nobis ḡmēdet paupertatē habitus et indumēti vilitatē. De p̄sonis vero priuatis quibus nulla cura regim̄is

vel placōis ē gmissa. **D**icendū s̄m
Tho. loco p̄allegato. Meritorie et
virtuose agūt si portāt intuitu p̄-
prie hūilitatis ⁊ amore ḡtemptus
m̄di vestimēta hūilia ⁊ hūilioza et
vilioza q̄ stat⁹ p̄prie requirit.

M **N**ec obs̄t̄t cauillacōes inigno-
rū qui p̄mo i ḡriū arguūt attēdē-
dū ab his qui in vestimētis ouium
veniūt intrinsec⁹ aut sunt lupi ra-
Bn̄. s̄m Tho. q̄ hoc ē p̄ vtilitate
vestiū qz nunq̄ lupi vilia induerēt
nisi x̄pi ouīū hec vestimenta essent
p̄prie. **S**c̄do dicūt talem habitū d̄-
fer ētes scandalizare. **R**n̄. hiero. in
epistola ad marcellā sc̄andalizat quē
piam vestis fustior. scandalifasset ⁊
iohēs quo inter natos mulierū nul-
lus maior fuit qui angelus dictus
d̄m quoqz baptisauit qui camelo-
rū vestiū tegimie zona pellicea cin-
gebat. **T**ercō dicūt cū i corde vir-
tus lateat nihil officit vestimētū si

cor fuerit bonū. **R**n̄. sum ē de hoc s̄.
Quarto obijciūt. aug. iij. de doctr.
xp̄ia. ⁊ h̄t̄ di. xij. c. quisquis **Q**uis
quis reb⁹ transeūtib⁹ stricti⁹ vtit⁹
q̄ se habz ḡsuetudo eoz cū quib⁹
vuit aut intēperans ē aut sup̄fici-
osus. **R**n̄. ḡcianus false allegat. qz
in om̄ib⁹ correctis originalib⁹ bea-
ri aug. h̄t̄ tēperās ⁊ nō intēperās
et sic Tho. ⁊ om̄es famosi allegant
Quinto arguūt b̄tm̄ bartholomeū
v̄sum fuisse purpura clauata. **R**n̄.
bonauē. li. de p̄fectōe euāgelica q̄
illud in legēda romana nō h̄t̄. **E**t
sic **V**erū ē qd̄ d̄r. dico q̄ necessitate
duci⁹ h̄ fecit qz aliud i regiōe illa
calida vestimētū portabile nō inue-
nit. **I**tē nota q̄ diabol⁹ dixit confi-
milia verba p̄ idolū. **C**risti etiā ve-
stimētū tunice incōfutilis p̄ciosum
fuisse negat exp̄sse criso. sup̄ mar. i

ope imp̄fecto **R** **Q**uantū vero
sit meritoriū talia deferre. p̄ p̄pe-
ty damiani li. de ḡtēptu m̄di dicen-
tē. rex niniue purpura indutus p̄-
ter ciuitatis excidiū cooptus sacco
diuini furoris motū ḡriti cordis
hūilitate placuit. **E**zechias quoqz
cultu regio decorat⁹ terribiles re-
gis assiriorū minas tremefact⁹ au-
diuit. s̄; mox vt ip̄e celicioqz tectof
ad p̄phetā mittere nūcios nō eru-
buit p̄prie d̄e victorie ⁊ optate
p̄speritatis oraculū reportauit. nā
ecce angelus d̄ni centū octuaginta
quiqz milia assiriorū vna nocte p̄cul-
sit. **E**gregius ille p̄phetā **E**laias
ad diuine iussid̄is imperiū vestimē-
ta deposuit ⁊ triū annoz spacō nu-
d⁹ ⁊ discalceat⁹ incessit **E**rubescat
igit⁹ dicit pe. dā. hūana sup̄bia. **E**x
quo p̄ q̄ hūilitas vestiū deū pla-
cat gr̄am meret⁹ ⁊ p̄ximū edificat.
vñ tho. vbi s̄ dic̄ sic. si viliorib⁹ ve-
stib⁹ q̄ ceteri q̄s induat⁹ nō sp̄ pec-
cat. s̄; si h̄ faciat p̄pter maceracōz
carnis vel hūiliacōz sp̄s ad virtu-
tē r̄p̄ntie p̄tinz. h̄ aut̄ p̄cipue p̄ti-
net ad hos q̄ alios verbo ⁊ exēplo
ad penientiā hortant⁹. hec tho.

Capitulum Decimū nonum

D **E**cimoquarto p̄hibetur
hic dei tēptacō. vñ deu.
vi. nō tēptabis d̄m deū
tuū. ⁊ idē x̄ps ḡ diabolū
allegauit **Mat.** ii. j. **A** **V**bi p̄-
mo videndū qd̄ sit deū tēptare. **S**e-
cūdo quot ḡnera hoīm i illd̄ viciū
incidāt. **T**ercō de ḡdib⁹ deū tēptā-
ciū. **Q**uo ad. j. s̄m tho. ij. ij. q. xcviij
p̄ totū deū tēptat qui exp̄imētū sū-
mit seu explorat ex intēcōe rōe pro-
prie plone p̄ sua verba vel sc̄ā d̄ d̄i
potētia sapia p̄ etate bonitate vel
volūtate speculatiue seu sp̄ali dei

instinctu sine iusta necessitate. vel pia utilitate et sine alijs debitis circumstantijs vel qua etiã pter intentionẽ talia expiẽdi aliquid loquitur peccat vel facit quod ad nihil aliud vrile est nisi ad pbandũ dei potestatem sapiãz volũtatẽ vel bonitatẽ. vñ sup illo deut. vi. nõ tẽptabis dominum deũ tuũ dicit glo. deũ tẽptat qui habens quod faciat sine rõe comittit se discrimini vel periculo experiens vix possit liberari a deo. dicit primo quod expimentũ sumit seu explorat quod tẽptare est expimentũ de aliquo sumere. nullus autẽ expimentũ sumit nisi de re ignota vel dubia. Ex quo patet quod ois deũ tẽptãs deũ ignorat vel dubitat de aliqua pfectõne dei quod sp est peccatũ. Ex quo patet quod deũ tẽptare sp est peccatũ. dicit ex intentione ad differẽtiã tẽptacõis pter intentionẽ. **¶** Vbi notandũ quod duplex est dei tẽptacõ. vna intẽta alia nõ intentã. Intentã fit dupliciter vno modo expiẽdi. alio modo interpretatiue. Expiẽdi cũ aliquis dicto vel facto intendit ex pimentũ de aliquo sumere. Interpretatiue vero quã nõ intendit expimentũ sumere p sua dicta vel facta tñ agit vel dicit quod ad nihil aliud videtur ordiabile nisi ad expimentũ sumẽdũ. vñ quasi interpretatiue deũ tẽptat. qui et si nõ intendat de deo expimentũ sumere aliqd tamẽ petit vel facit ad nihil aliud vrile nisi ad pbandũ dei potestatem bonitatẽ et similia. dicitur rõe pprie psonẽ quia si quis expimentũ sumeret et de deo vel ad deũ pntẽtibz nõ vt ipse experimentũ sumens de his seu talia expiorans talia gnoscat. sed ut ea alijs demõstret quã iusta necessitas aut pia utilitas.

hoc em̄ nõ esset temptare deũ. dicit p sua verba vel facta non cogitata. ad differẽtiã infidelitatis. nõ infidelis inquantũ hmoi i mẽte dubitat de dei pfectione puta bonitate. potentia et similibz. sed deum temptare cum directe opponatur cultui diuino seu latrie vel religioni in exterioribus consistit actibus. dicitur etiã p sua verba vel facta quia homo deum temptat expresse dupliciter. Quandoque expresse verbis quando homo in sua peticõne orando vel similia verba formãdo ea intentione aliquid a deo postulet vt exploret dei sententiam. potentiam vel bonitatem vel voluntatem. factis autẽ deum expresse tẽptat quã p ea que facit intendit experimentũ sumere diuine potestatis siue pietatis siue sapientie. **¶** Dicitur de dei potentia bonitate speculatiue nõ practice. Nã duplex est cõgnitio diuine voluntatis vel bonitatis. vna quidẽ speculatiua et quantũ ad hanc non licet dubitare nec probare vix dei voluntas sit bona vel vix deus sit suavis. alia practica affectiua seu expimentalis dum quis experit in seipso gustum diuine dulcedinis et gplacenciã diuine voluntatis sicut de ierotheo dicit dio. de diuinis nomibus. c. ij. quod didicit diuina ex communi assione ad ipsã. Et hoc modo mouemur vt probemus dei voluntatẽ et gustemus eius suauitatem sicut illud Ro. xij. Probetis que sit volũtas dei bona beneplacens et pfecta et in pẽ. Gustate et videte quã suavis est dñs. dicit sine speciali dei instinctu. vñ Abram nõ peccauit Gen. xv. cum dixit ad dominum. vnde scire possum quod

possessur⁹ sum eā scz terzā repro-
missā a deo. Similiter nec beata
agatha que noluit medicinā recipere.
qz expta erat erga se diuinā be-
niuolentiam. vel vt infirmitates si
pateret^r pro quib⁹ corporali medi-
cina indigeret vel statim sentirz di-
uine bonitatis effectum. sed achaf
peccauit nō petens signū. Non em̄
si petisset deū temptasset. quia de⁹
iussit eū petere z etiaz qz ptinebat
ad cōmunem vtilitatē. **C**edeon ve-
ro qui **I**udicū. vi. signum a deo pe-
tisse legit^r de victoria repromissa
ex debilitate fidei s̄m **G**lo. petisse
videtur. ideo peccauit. Sicut z za-
charias **L**uce. i. qui dixit ad angelū
vnde hoc sciam. vñ propter incre-
dulitatē punicus fuit. **U**bi
sciendum qd dupliciter aliqd signū
petit^r a deo. **V**no mō ad exploran-
dū diuinā potestātē aut veritatē
dicti eius z hoc de se ptinet ad dei
temptacōem. **A**lio mō ad hoc qd in-
struat^r quid sit circa aliquod factū
placitum deo. z hoc nullo mō perti-
net ad dei temptacōem. **D**icit^r sine
iusta necessitate. qz si iusta necessi-
tas foret nō esset peccatū. vnde. ij.
pali. xx. **C**ū ignoramus quid agere
debeam⁹ hoc solū habem⁹ residui
vt oculos tuos dirigamus ad te. di-
cit^r sine pia vtilitate. qz ex pia vti-
litate sancti z apostoli pecierūt vt
in nomine xpi fierēt miracula. **A**ct.
iij. **S**imiliter de quodā. j. dialogo.
refert **G**re. qui suscitauit paruulū
ad lacrimas matris eius. **S**imiliter
quīs pdicatores pro victu corpo-
rali non sint solliciti vt verbo dei et
doctrine vacent si sic soli deo imi-
tantur nō deum temptant. qz nō si-
ne necessitate vel vtilitate faciunt

sed si sine tali facerent deū tempta-
rent. vñ **A**ug⁹. xiiij. gtra faustum
dicit. qd paulus nō fugit quasi non
credendo in deū. sed ne deum tem-
ptaret si fugere noluisset cū fuge-
re potuisset. **D**icit^r z sine alijs de-
bitis circūstancijs. qz pie z humili-
ter petendū est aliquid a deo. et sic
seruiendum est deo. **D**icit^r vel qui
etiam p̄ter intencōem propter tem-
ptacōem dei interpretatiuam. **E**
Quo ad scdm principale notandum
qd gtra hoc mandatū excedit^r qui
tupliciter. **P**rimo veritatem inqui-
rendo de alia vita qui in fide nutā-
tes reuocant morituros. **S**cdo iu-
sticiam qui volūt p̄ duellū ostendi
vni⁹ innocentiam z alteri⁹ malum
Tercō sapienzā qui p̄termisso stu-
dio humano artes vel scientias de
sup expectant p̄ oracōes solū. **Q**uar-
to potentiam qui nō fugiūt necem
cū possint z debeant. **P**aulus em̄ p̄
sportam fugit z xps de templo de-
orsum se non dimisit sed descendit.
Quinto bonitatem qui refutant me-
dicinalia in casu sine necessitate et
vtilitate. **S**imiliter qui p̄ tempus
miserendi deo gstituūt vt dicit^r iu-
dith. viij. **H**i em̄ omēs aliquo mō
videntur explorare diuina illicite.
Quo ad primū querit sanct⁹ **T**ho-
quodli. iij. q. ix. ar. ij. vtrū liceat ab
aliquo moriente requirere vt reue-
let statum suū post mortem. **R**n. qd
sic supponendo hoc tñ diuino indi-
cio z dūmodo nō ex dubitacōne fi-
dei de futuro statu quasi temptan-
do inquirat. **E**t pia et humilis in-
tencio habeatur. videlicet ad sub-
ueniendum defuncto per suffragia
Ratio est. quia s̄m **D**amasce. libro
iij. **I**mplecō naturalis desiderij nō

est p̄ctm̄ nisi aliqua inordinacō ad-
iungat̄ vt patet de cibo. naturali-
ter aut̄ scire desideram⁹. **j. Metha.**
sed cū prefatis tribus ḡdicōnibus
d̄lidare scire statū alicui⁹ post mor-
tem nihil inordinate videt̄ habe-
re annexum. **vñ. ij. Mach. xij.** San-
cta ergo ⁊ salubris est cogitacō p̄
defunctis exorare vt a peccatis sol-
uantur. **hec Tho.** Quidam ali⁹ do-
ctor addit q̄ qui expeteret reditu⁹
vt certificari vellet d̄ statu illo an
videlicet celū sit vel infernus qđ
cōmuniter p̄dicatoz mortaliter pec-
caret. qz infidelis foret. dicit etiam
q̄ istam peticōem nō debent face-
re nisi homines deuoti ⁊ illi possūt
sic expeti qui fuerūt in statu isto d̄-
uoti ⁊ de quibus p̄sumitur q̄ sunt
saluandi. Diabolus em̄ sepe immi-
scere pōt illusiones qñ sic mortui re-
uocantur. Contingit em̄ qñqz mor-
tuum esse in purgatorio ⁊ demon
in eius specie dicit eū in inferno vt
anima suffragio priuetur. ⁊ viuus
de deuota vita mortui quā recolit
imitari desistit. **Scđo** cōtingere p̄t
animā esse in purgatorio quam de-
mon dicit esse in celo vt anima suf-
fragio priuetur. **Sed** queris nun-
quid tenet̄ vnus apparenti crede-
re quod aperit. **R̄ndet** idē doctoz.
posito q̄ defunctus reuertetetur
nō esset quis obligatus credere ea
que reuelaret licet etiam essent ve-
ra. **hec ille.** **f** **Scđo** p̄nt pecca-
re gtra istud duellantes. vbi notā-
dum q̄ **f m** **Nicolaum** de lira super
materia duelli **Dauid** cū **golia. j.**
Re. xvij. Duellum pōt dupliciter
accipi. **Vno** mō proprie ⁊ sic est sin-
gularis pugna duoz vt p̄ victoriā
vnus appareat tandem eius iusti-

cia p̄ diuinū iudicium ⁊ alterius in-
iusticia. ⁊ sic s̄m om̄s doctozes du-
ellum est illicitū tam ex pte appel-
lantis q̄ etiam recipientis ⁊ etiaz
iudicantis ⁊ ḡsulentis s̄z ex officio
⁊ fauore p̄stantium. **Similiter** sa-
cerdotes qui darent benedictionez
talibus. qz ibi manifeste est tempta-
tio diuina grauiter ibi videt̄ pec-
care appellatus inuice seu suspici-
ens inuice graui⁹ qui sponte s̄z of-
ferēs grauissime. **Similiter** videt̄
de iudice ⁊ coopantibus. **hec** vide-
tur **Raimūdi** sententia. et hoc mō
s̄m quosdam videt̄ loqui de duel-
lo iura ip̄m duellū prohibentia. **q.**
v. monarchiam. et ex de purgacōe
vulgari. cū suscipisti. nisi p̄ reuela-
cōem diuinam manifestū fuerit q̄
deus vult sic iudicare iusticiā suā
⁊ hō mō **dauid** aggressus est **goliā**
qz ei dixit ego venio gtra te in no-
mine dñi viuentis. nec proprie sic
dauid fuit duellatoz sed diuine ius-
ticie executor. **S** **Alio** mō pōt
accipi duellū large put est bellum
singulare vnus cū vno absqz expe-
ctatione diuini iudicij. sed vt p̄ vir-
tutē artem vel fortunam vel omni-
bus istis vel aliquibus eoz cōcur-
rentibus aliqua ḡuersia inter eos
criminalis vel civilis terminet̄ an
tale duellū semp sit mortale discoz-
dant tam theologi q̄ iuriste. sit au-
tem duellū tripliciter. **Primo** a spi-
ritu sancto vt in **dauid. j. Re. xvij.**
et in **rolando** vt habet̄ in historia
Caroli. **Scđo** s̄m multos p̄sertim
ex pte appellantis cū peccato. vt i
secūdo mō tactū est. **Tercio** semper
est graue p̄ctm̄ vt in primo casu. et
Notandum q̄ iudicium ferri candē-
tis ⁊ aqua feruentis ⁊ similia phi-

bita sunt sicut et de duello dictum est
Tercio peccare possunt contra hoc vo-
 lentes per artem notoriam vel similem
 sine humano studio scientiam adipi-
 sci. **Quarto** qui non fugiunt ubi te-
 nentur et possunt dei auxiliium ad hoc
 sine causa expectantes contra quos
 christus ait. Cum vos persequerentur in una
 ciuitate fugite in aliam. **Math. x.**
Quoniam autem fugienda sit mors in christi in-
 persecutione et quoniam non vnctio et gra-
 deratio scandalum piculum gregis et
 hominum docere possunt. **Itaque** aliquando
 contingit eodem tempore et in eodem loco
 vnum debere fugere alterum non ut de
 fantulo quem gladius ferire non po-
 tuit et de diacono recedente. **Grego-**
rius ponit exemplum in libro dialogo. **Quinto**
 quidam fugiunt medicinalia ubi opor-
 tet etiam quod licet agatha fecisse vi-
 deatur tamen ut **Thomae. ij. ij. q. xviij.** dicit
 fecit certa de dei adiutorio ut sicut
h. **Quo** ad .iiij. principale nota secundum
Thomae. quadruplex est gradus deum
 temptantium. omnes tamen non sunt pro-
 prii. **Primus** eorum qui animam non pre-
 parant ante orationem. sed distrahantur
 scilicet et negligenter qui labijs
 deum honorant solum. **Secundus** eorum
 qui non dimittunt ante orationem de-
 bitoribus rancorem tenentes. **De**
ambabus dicitur **Ecclesie. xviii.** ante or-
 rationem prepara animam tuam et no-
 li esse quasi homo qui temptat deum
 ubi dicitur **Glossa. interli.** **Temptat** de-
 um qui orat quod docuit sed non facit
 quod iussit. **Supra** que dicitur **Tho-**
mas. ij. ij. ubi prius. quod iste qui ante ora-
 tionem suam animam non preparat di-
 mittendo si quid aduersus quem ha-
 bet vel aliquis se ad deuotionem non
 disponendo non facit quod in se est ut
 exaudiat a deo. et ideo quasi inter

pretatiue temptat deum. et quis huius-
 modi quasi interpretatiua temptatio
 videatur ex presumptione seu indi-
 screcie procedere. tamen hoc ipsum ad dei
 irreuerentiam pertinet ut homo pre-
 sumptuose et sine debita diligentia
 se habeat in his que ad deum pertinent
 dicitur enim .j. **De. v.** humiliamini sub
 potenti manu dei. et .ij. **Thi. ij.** solli-
 cite cura te ipsum probabilem exhibe-
 re deo. vnde etiam hominum temptatio est
 species irreligiositatis. hec **Tho-**
mas. Tertius eorum qui propter intentionem
 petunt vel faciunt que dicitur in dif-
 finicione declaratione interpretatiua
 temptatio. **Quartus** eorum qui ex in-
 tentione talia faciunt ut ibidem patet.

Capitulum. XX.

Decimoquinto prohibetur
 hic accidia cuius proprium
 est tristari de obsequio
 diuino sicut caritatis est
 gaudere in bono diuino. **Ad. v.**
 ubi tria principaliter sunt videnda.
Primo de quidditate et malicia et o-
 rigine accidie. **Secundo** de speciebus.
Tercio de remedijs. **Quantum** ad pri-
 mum secundum **Thomae. ij. ij. q. xxxv.** **Accidia**
 est tristitia de bono diuino quod ho-
 mo debet facere. **Dicitur** primo tri-
 stitia sed non quelibet. **Est** enim quedam
 tristitia bona ut illa qua operamur
 miserie proximi sicut misericordia
 facit tristari et passionis christi medi-
 tacio. **Similiter** tristitia quam habemus
 de peccatis commissis in contritione.
Alia est tristitia mala in appetitu
 vindicte inordinato et constituit
 spem peccati ire vel tristitia de bono pro-
 ximi et facit odium vel inuidiam. **h.** tri-
 stitia de bono diuino constituit accidiam

dicitur scdo de bono diuino. id est de bonis spūalibus istis potissime que hominē p se ordinant in deum vt sunt seruitutes deo exhibende corde. ore vel ope. de quibus dictū fuit a primo precepto particulari vsqz ad sextum. ⁊ sic etiam sunt omnia opa virtutum nō in quantum circa talem materiam sed in quantum propter deum facta. et in deum relata. Ex quo patet qd est accidia cordis. oris et opis. Quia quis tediū ⁊ tristitiam habere potest meditando fidem. sperando in deum. deū diligendo. sperando in deum. deū diligendo. orando. loquendo de deo ⁊ similia. Et in opere multipliciter fit. Dicitur gsequenter quod homo debet facere. quia si quis tristarēt de spiritali bono ad qd qd nō teneret sub pena peccati venialis aut mortalis. puta de pficiendo aliquo qd solum cadit sub consilio nō esset accidia. Exemplū de iuvene euangelico qui tristis abscessit. cum ei xp̄us dixit. Si vis pfectus esse vade et vende omnia q̄ habes et da pauperibus. Math. xix. **S** Sed quot sunt radices ⁊ cause tristitie. Rūde tur qd tres. Prima cū quis nō amat deum nec gaudet in eo. ideo consequēter nō amat opera spūalia. nec in eis gaudet sed tristatur. Scda qd quis non noscit vel aduertit vel nō meditatur honestatem ⁊ utilitatem ac suauitatem bonoz spūaliū ex hoc prouenit qd nō reputat spiritalia. s; ea vilia et quasi nihil valentia estimat. ⁊ triste ea facit aut ea refugit. Tercia quia sensus apprehendit spūale bonum vt laboriosū ⁊ priuatiuum delectationis sensibilibus. et ideo sensualitas a spiritali

bono fugit ad delectabilia sensualitatis. et talis sensualitas interdum ad se trahit racōem ⁊ voluntatem que tristant de spiritalib⁹ bonis et diuinis. **S** Sed quare accidit a est peccatum. Rū s; m. Tho. triplici de causa. Primo qd in se malū est tritari de bonis optimis qualia sūt diuina. de talibus em̄ summa placētia esset habenda. Scdo qd immediatus accidie effectus est qd facit tediolum. et grauem in spūalib⁹ diuinis operandis. Tercō qd multa alia mala ex accidia sequuntur in speciebus effectibus ei⁹. Qñ vero sit peccatum nota s; m. Tho. vbi prius qd tristitia de bono spūali aliquādo nullum est p̄tīm. sed forte defect⁹ nature vt qñ opus deest solum consilium nullo mō debitum. Secundo aliquā materia est meriti. Tercō aliquādo est veniale. Quarto aliquādo mortale. Pro quoz intellectu notandum primo qd in nobis sunt duo. Primum est caro siue sensualitas similis bestiis alijs hō dempto qd p racōem potest frenari. hec caro habet complacētiam in luxuria in vana gloria. in gula. ira ⁊ similib⁹ ⁊ habet tristitiam de omnibus que sunt contraria carni vt patet in ieiunio. oracōe. humilitate. paciētia ⁊ c. Scdm est anima racōnalis a deo o primo immediate creata que naturaliter vellet beatificari. hec desiderare deberet virtutes. deum. et beatitudinem et spiritalia bona. ⁊ de solo peccato principaliter tritari sicut etiam naturaliter philo. respiciunt. ⁊ de hoc scripserunt ⁊ fidelius amplius instruit. **S** Secundo notandum qd caro concupiscit aduersus sp̄m et spūs aduersus carnem.

Gala. r. quod idem sensit. **Ro. vij.** dicens video aliam legem in membris meis repugnantē legi mentis mee. et idem quilibet experit. **Exēpli** gracia. ratio iubet diuitem vel religiosum ad matutinam surgere et premiū delectat rōem sed mollicies lecti et calor corpus tenet. qd nō vult surgere. **Ex isto** causat̄ qdam tristitia in sensualitate. vñ si ppter talem repugnantiam tristitia d̄ bono spūali veniat homini subito et indeliberate et omnino gtra aut pter voluntatē tunc est solū primus motus et mere naturalis et q̄diu manet solum primus et naturalis motus nullo mō dependens a voluntate. tunc nullū est pctm̄ moris sed defectus seu pctm̄ nature. qz non est in potestate hois dicēte beato **Aug.** Nō est in potestate nostra quibus visis tangamur. **E**t si homo statim vt hmōi motū accidie racōe precipit. incipit resistere racōe et voluntate tunc illa resistantia est ibi meritoria sicut sepe accidit qd homo sentit aliquod tedium in exercicio spūali ratione sensualitatis. qd tñ racōe displicet. ideo etiā resistit conando p exercicia bona delectari i diuinis pro posse talis tristitia nō est peccatū. quia in sola sensualitate ḡsistit sed est materia meriti. qz voluntas detestatur eam. **S**i vero homo hmōi primo motui accidie nō ḡsentit s̄m racōem plene saltez nec sufficienter ei opponit post q̄ ipm̄ precipit. sed voluntas aliquo mō ad sensum inclinata habet se circa hoc negligenter in resistendo. tunc illa accidia est pctm̄ veniale si fuerit de ope debito. **E**t hoc est ppter negligentiam volūtatis que ei im-

putabilis est. et s̄m **Cassi.** de institutis monachoz etiam in pfectos viros cadit. sed si motus ille accidie ptingit vsqz ad racōem. ita qd carne totaliter gtra spiritū p̄ualente et tristitia. **S**ic in racōe inualescente qd ipa ratio ex hoc ḡsentiat in fugam et horrorem aut detestationez boni spūalis diuini qd homo facere tenetur tūc est pctm̄ mortale vt dicit sanctus **Tho.** cuius racōem assignat qz illud est mortale ex genere quod de se et s̄m propriam racōem ḡriat caritati. sed accidia hmōi est talis. qz proprius effectus caritatis est gaudium de deo et diuinis rebus. cui gtrariatur accidia que est tristitia de bono spūali inq̄tum diuinum. **Exemplū** in simili de ḡcupiscētia adulterij quod de genere suo ē pctm̄ mortale. hec ḡcupiscētia q̄ diu est naturalis motus manens in sensualitate et nullo mō dependens a voluntate tunc nō est pctm̄. sed si homo ei resistit propter deū est ei meritorium. **S**i vero voluntas nō ḡsentiendo in opus. nec in delectationem nō excludit ḡcupiscēntiam sed pmittit eam morari in aīo tunc venialis fit culpa. **S**i vero p̄rigat vsqz ad racōem ita qd racō supata ḡsentiat in opus adulterij fit culpa mortalis. itā in proposito simile est de . . . **¶** Quo ad scōm principale notandū prout colligitur ex dictis **Grego. xxij.** mora. et ex **istō.** de summo bono. et **Cassiani** de .vij. principalibus vicijs. et ex **Vuilh.** in summa vicioz. qd viginti sunt species vel modi peccandi accidie. **P**rimus est origo alioz videlicet tepiditas que vomitum prouocat. **V**nde **Apocalipsis. iij.** xp̄us dicit.

scio opa tua qz neqz frigidus es neqz calidus. sed qz tepidus es et nec frigidus nec calidus incipiā te eumere de ore tuo. Enomitur cū i deteriora labi pmititur. hec fiducia temptandi diabolo pstat. qz de multis temptat tepidum vbi nō feruidum. Exemplū de olla feruēti cui musce nō insident. hec etiam hoies quasi tractum facit. qz s̄m Bernofortan ideo nō possumus. quia nō multum volumus. Scdus est mollicies que est impaciētia duri rei. de qua puer. xviii. Qui mollis et dissolutus est in ope suo frater est opa sua dissipantis et repitur cōmūter in delicate nutritis hec est culcitra diaboli. hec facit vt hō velut niueus globus ad ignem tribulacōis liqueat. Tercius somnolentia. de qua puer. xix. Digredo immittit saporem animi. etate em somni prohibere deberent auicule de mane canentes et galli. et ineptia actus dormiendi qui possunt esse nimeitas. brutilitas surgēdi tristitia. importunitas dormiendi. **S** Quartus est ociositas. puer. xij. Qui operam terream suam saturabit panibus qui autem sectatur ocium stultissimus est. Vbi nota qz terra siue solū oris octo fructus proferre potest scz dei laudacōem. graciariū actionē. oracōem confessionem verborū modificacōem abstinentiam. fraternā correpcōem et fraternam erudicōnem. Stultissimus inquit est stultus. qz in vita negligit necessaria vite celestis acquirere. stultior qz vitam hostibus exponit. stultissimus qz animā interficentes solet pascere puta corpus et demonem. Quintus est dilacō p̄ Tempus faciendi dñe dissipauerūt

legem tuam. Tardant quidam conuerti alij ofiteri alij pfici. **H** Ad cōuersionem accelerandam mouere deberent quinqz scz mortis incertitudo. Luce. xij. Vos estote parati quia nescitis qua hora dñs venturus sit. Scdo multiplex bonum inde pueniens scz vite iocūditas maior viuendi et moriendi securitas. pene maioris euasio et pmij multiplicatis. Tercō piculum male gsuetudinis. Jere. xiiij. Si mutare potest ethiops pellem suam et vos poteritis benefacere cū didiceritis malefacere. Quarto qz iniquus est in deū in angelū in se et in proximū s̄m illud Aug. peccator nō est dignus pane quo vescit. Quinto qz difficile est quem vere ad deum cōuerti. Amb. Plures inueni baptismalem innocentiam seruasse q̄ verā penitentiam egisse. Sextus est tarditas. sicut enim accidiosus differt conuerti. sic tardus tarde procedit in ope iam inchoato. prouer. xj. Sicut accerum dentibus et fumus oculis sic p̄izer molestus est his qui miserunt illū. Quo gtra terzere deberent tempis breuitas malorū in malis strenuitas et bonorū virozū et mulierū solercia. Septimus est negligentia in hoc gsistens qz homo nō curat qualiter opus inchoatum faciat vt bene vel male. s̄ hoc solū curat vt ab onere laboris inchoati se expediat. puer. xxiij. Diligenter exerce agrum tuū. Jere. xlviij. Maledictus qui facit opus dei negligenter. alia lra habet fraudulenter. Tales terzere deberet irracōnalia vt apum et formicarū diligentia ad corpus propriū et dei intuitus. Octauus est impleuerantia quā hz

qui opus inchoatum ad pfectū nō ducunt. que saul deiecit. **Re. xv.** ad quam vitandā xpus de cruce descendere noluit viuus. **Math. xxvij.** p seuerantia em̄ cibus est dei. **Joh. iij.** Meus cib⁹ est vt faciam voluntatem ei⁹ qui misit me vt pficiam opus eius. huic demon insidiatur. **Gen. iij.** Tu insidiaberis calcaneo eius. **Ronus** est remissio. in eo em̄ ē qui quotidie deterior efficit⁹. **versus.** feruidus i primis medio tepet alget in imis. **puer. x.** Egētatē opata est manus remissa. manus autē sortium diuicias pat. **Quo** gtra p uer. iij. **Iustorum** semita quasi lux splendens pcedit ⁊ crescit vsqz ad pfectum diem. vbi nota quid sit p ficere videlicz simul om̄ia peccata pposito dimittere ⁊ exercicia p vitacōe vicioz necessaria ⁊ acquisitione virtutū apta iuxta suū statum arripe. **Decim⁹** est dissolutio. dissolutus em̄ difficultatē inueniēs in suo regimine se dimittit omnino absqz gubernatione s̄m illud puer. xxij. **Eris** sicut domiens in medio mari ⁊ quasi sopitus gubernator amisso clauo. **Talis** aimū suū nō recolligit. **Est** em̄ tanq̄ puluis quem proijcit vent⁹ a facie terre ⁊ quasi doliū nō ligatum. hanc dissolutōem **Grego.** videt⁹ vocare importunitatem mentis qua mens propter tristitiam in spūalib⁹ se ad importuna transfert ⁊ ad delectabilia corpalia tediose spūalia impledo. **Undecimus** est incuria que suū rū debitam curam nō habet cui opponit⁹ diligentia. incuriosus sua nō colit culta nō colligit ⁊ collecta nō custodit. vñ versus. **Non** minor est virtus q̄ querere parta tueri. hoc

vicio laborant qui audita nō curāt memorie tradere mente vel scripto vel ope qui dilacerate ambulant ⁊ immūdicias sine racōe sustinent cōtra quos est q̄ ordinate natura pcedit q̄ ornatus interdum est virtus ⁊ q̄ exteriora notant interiorē incurā. **Decim⁹** est ignauia qua laborat qui eligit potius in miseria magna pmanere q̄ aliquantū laboris subire. ⁊ videt⁹ idem esse cū pusillanimitate. **Ram** magnimitas est virtus inclinās ad opa magno honore digna s̄m p̄m iij. **Ethi.** presumptio est excessus. sed pusillanitas defectus est spēaliter in his que spēaliter cadunt sub consilio. ⁊ s̄m **Tho. ij. ij. q. cxxiiij.** pusillanimis deficit a proportione sue potentie dum recusat ad id tendere qd̄ est sue potētie cōmensuratum. ⁊ inde est q̄ **Math. xxv.** ⁊ **luc. xij.** seruus qui acceptā pecuniā dñi sui fodit in terrā nec est opat⁹ ex ea propter quendā pusillanimitatis timorem punit⁹ a dño. **Decimus** est indeuotio scz quedam ariditas spūalis ⁊ carētia feruoris mētalīs. de quo **Ps.** anima mea sicut terra sine aqua tibi. ⁊ **Numeri. xj.** anima nostra arida est nihil respiciunt oculi nostri nisi manhu. **Oritur** aliqn̄ ex supbia que est quasi mons gelboe sup̄ quez nec ros nec pluuia deuotionis s̄m ibern descendit. **Aliqn̄** ex defectu cibi spūalis. **Ps.** aruit cor meū qz oblitus sum cōmedere panem meū. aliqn̄ ex accidia. **Rā** alie creature ocio impinguntur. s̄z homo labore spūali puer. xij. vult ⁊ nō vult piger. anima autē laborāciū impiguabitur. **Decimus** quart⁹ est tristitia in diuino scz ofe

ficio. et Grego. videt^r vocare torpo-
rem qui est circa p̄cepta q̄ p̄tinent
ad cōmunem iusticiā. nō inquit Au-
g^o. ex tristitia aut necessitate qz hī
larem datorē diligit deus. ij. Cor.
ix. hoc viciū est quasi absinthēū po-
situm in esca dei. Item cum omnia a
deo acceperim⁹ iustissimum est vt
ei restituendo letē seruiamus. Itē
puer. xxv. Sicut tinea vestimento
et vermis ligno. sic tristitia viri nocet
cordi. **Decimus** quint⁹ te-
dium vite quod aliqui oritur ex dei
amore et celestis patrie. sicut patet
in apostolo qui occupauit dissolui et
esse cū xp̄o. Aliquē ex malorum p̄ser-
tim alienorū cōsideracōe quib⁹ mū-
dus plenus est. Eccle. ij. teduit me
vite mee vidētē mala esse vniuer-
sa sub sole et cuncta vanitatem et af-
flictionem spiritus. Aliquē ex vehe-
mentia tribulacōnis proprie. ij. Co-
rinth. j. supra modū grauati sumus
et supra virtutem ita vt tedet etiam
nos viuere. Aliquē ex accidia et tūc
est p̄ctm̄ et prouenit ex longa tristi-
tia postq̄ nō solū tedet deo s̄uire.
sed etiam viuere. Decimus sextus ē
desperatio quā docet aposto. fuge-
re penitētes. ij. Cor. x. ne nimia tri-
sticia absorbeantur h̄mōi. Decim⁹
septimus est rancor et q̄dam mentis
amaritudo ḡtra illos qui homines
volunt ad sp̄ualia exercicia induce-
re. Exemplū de monacho accidioso
ḡtra platam amaricato. Decimus
octauus est instabilitas p̄positi cū
homo in dei seruiicio diuersa propo-
nit et mala attemperat et frequenter
propositum mutat nō ex impotētia
aut ex racōnabili causa. s̄ propter
tedium quod habet in eorū execuci-
one spiritualium. Decimus nonus ē

inquietudo corporis et instabilitas lo-
ci vt apparet in multis. Vicesimus
est malicia q̄n propter tristitiā quā
quis habet in diuinis intantū ma-
lus efficitur q̄ etiam sp̄ualia mobi-
ca aut nulla estimat aut etiam im-
pugnat. **Quo** ad terciū prin-
cipale notandum q̄ plura remedia
sunt ḡtra accidiam. Primum est cō-
sideratio d̄estabilitatis hui⁹ vicij
vt apparet primo in cōsideratione
exemploz omniū rerum laboranci-
um. Nam in vita carentibus sol et
astra quotidie girum mundi circue-
unt in habentib⁹ vitam vegetabi-
lem herbe et arbores minimū incipiū
habentes in multis aduersis ad ma-
gnam quantitatem pueniunt In sen-
sibilib⁹ dicit Salo. puer. vi. vade
ad formicam o piger et cōsidera vi-
as eius et disce sapientiam. In ma-
lis hominib⁹ quot sunt studia mun-
do seruiendi. In bonis hominibus
cecilia quasi apis argumentosa deo
s̄ruit In angelis bonis et malis ḡti-
nua sunt exercicia. Scdm̄ est q̄ tm̄
displiceat deo. vñ Apoca. iij. qz te-
pidus es incipiam te euomere. cau-
sa s̄m glo. qz quandam securitatem
accipiunt de bonis aliquib⁹. Item
Lu. xv. Gaudium est angelis super
vno peccare sc̄z seruido penitentiā
agente q̄ sup̄ xcix. iustis qui nō in-
digent penitentiā sc̄z tepide viuē-
tibus s̄m Gre. Item luce. xij. de fi-
culnea d̄z infructifera succide illaz
vt quid etiam terras occupat. Ter-
cium est q̄ accidia multum placet
diabolo vñ Math. xij. Immundus
spiritus exiens ab homine iuueni-
ens domum vacantem vadit et assu-
mit alios. vij. nequiciores se et in-
trantes habitant ibi. Item Math.

viiij. demones dixerunt xpo. si eijcis nos mitte nos in greges porcorum. et Job. xl. dormire scz demon in loco calami p quod vacuitas designat. Scdm remediū est rationabilis diuersitas occupationū. sed ordinata debet esse et rationabilis vt docet exemplū in vitaspatrum vbi beato anthonio accidia temptato angelus apparuit quē vidit primo funiculū torquentem. deinde orantem. deinde sportas texentem et itez oracōi vacantem. et sic facere anthoniū iuuentem gtra accidiam. Terciuū est vt cū sentit tristitiam accidie quis interdum querat bonā societate cū qua verisimiliter solum de deo et licitis tractet lete. Exemplū in vitaspatrum vbi sepe illud facerūt in cuius figura legitur Exo. xvij. qd iosue pugnante gtra amalech orabat moyses leuans manus ad deū. cuius manus erant graues. sed hur et aaron sustentabant manus eius ex vtraqz pte. Quartū vt homo se cogat ad exercitium spūalium que fastidit. Nam habitus delectabilis non nisi p actus interdum tristes multiplicatos acquirat. ex. ij. Eth. Quintū vt cū magno conatu quis memoretur dei tot beneficia et si hūm p̄s. Re nūit q̄solari anima mea credat qd sequitur. Memor fui dei et delectatus sum. optet autē hunc conatum magnū esse. quia homo in tristitia q̄stitutus difficulter talibus immoratur. Sextum est exclusio pro posse trium radicū accidie in principio capituli positarum In cuius figura dicitur Leuit. vj. ignis in altari meo sp̄ ardebit quem nutriet sacerdos subijciens ligna mane p singulos dies. Septimū est q̄sideratio pene infer

ni et purgatorij et beatitudinis que expectamus hūm nostrum meritum vel demeritum. vñ in vitaspatrum quidā pater cōquestus est patri achilli accidiaz. Rndit alter ideo pateris qz nōdum vidisti requiē celi. nec penam inferni. Octauū est sum mū remediū dei gracia est p̄s. Vi am mandatorū tuorū cucurzi cū dilatasti cor meum. vñ in Canti. Trahe me post te curzem in odore vngentorū tuorū Canti. j. p̄s. Erzau si cut ouis que perijt zc.

Capitulum. XXJ.

Occimo sexto prohibetur erubescencia xpm sequēdi et eius doctrinā in necessarijs ad salutem. vñ Luce. ix. ait **Q**ui me erubuerit et meos sermones hūc filiū hoīs erubescet cū venerit in maiestate sua et patris et sanctorū angelorū id est ad modum erubescētis se habebit dicens. nescio vos. sicut ait virginibus fatuis Math. xxv. et clausa est ianua. Tria sunt hic dicenda et videnda. Primo de verecūdia seu erubescētia bona. Scdo de mala de quibus dicitur Ecclē. iij. Est q̄fusio adducens p̄ctm et est q̄fusio grām et glōriam adducens. Tercō de remedijs male erubescētie **Q**uāntum ad primū notandū hūm Tho. ij. ij. q. cxliij. qd verecūdia est timor de actu exprobrabili facto vel fiendo. Dicitur primo timor qui est respectu ardui possibilis respectu q̄ non est tristitia. Ex quo patet qd perfecti nō erubescūt faciliter de futuris malis ppetrabilibus qz nō apprehendunt mala opera vt difficulter

ab eis mediante gr̃a vitabilia. **I**tem patet q̃ malicioſi nō sunt verecundi qui ex habitu facilia putant mala dicit̃ de actu turpi in quo includitur cogitatio. verbum vel obmissio turpis. dicit̃ turpis seu exp̃bilis. Sed que sunt turpia exp̃bilis seu inhonestas. **R**atio q̃ nuditas corporis in adulto respectu alterius. **I**tem discopatura membri in mūdi puta genitalium posteriorū et vberū. **E**x quo patet q̃ male faciāt vestes curtas portantes quo ad viros. et vbera nudantes quo ad mulieres et tunicas leuantes sine causa. **R**acō istorū est qz a natura talia veremur vt dicit̃ beat⁹ **A**ug⁹. li. d. ci. dei. q̃tra diuinitatem. **I**tem omne p̃ctm̃ est erubescibile p̃cipue tñ luxurie. furci seu subtractionis alieni boni et mendati. de quib⁹ inter cetera dicit̃. **E**cclē. xli. Erubescite a patre et matre de fornicacōe et a p̃sidente et potente de mendacio et et a p̃ncipe et a duce a delicto. **¶**
C Qd̃ aut̃ turpe sit omne peccatum patet tripliciter. **P**rimo quia peccatum nuditatem fecit erubescibilem. **N**am **Geñ. ij.** dicitur. **E**rant vterqz nudus adam scz et vxor eius et n̄ erubescēbāt. **R**acō qz nullū peccatum fecerāt et futurum faciliter vitare poterant. **I**terim em̄ q̃ mēs sup̃iori obediebat creatori quicq̃d infra mentem erat vt membra corporis et etiam bestie homini obediebant. sed eo ip̃o quo homo deo inobediens fuit. obedientia multorū hominū est subtracta. **I**deo **gn̄. iij. dz p̃ q̃** ambo de fructu vetito gustauerunt. aperti sunt oculi amborū videlicz experientia habendo q̃ malum prius mente nouerūt. **C**ūqz

agnouissent se esse nudos g̃uerūt folia ficus et fecerunt sibi p̃zomaplura ibi de verecundia videlicz q̃ ad vocem dei fugierūt qñ de⁹ quesiuit adam vbi es. q̃ deus ait quis indicauit tē. **¶** **S**cdo cū erubescencia sit fuga rei turpis et p̃ctm̃ sit opus diaboli q̃tra naturā. imo eo remoto omnia decentia forēnt. constat p̃ctm̃ esse maxime erubescibile et qd̃ plus est in eius compacōe alia erubescibilia nō sunt. teste **grego.** dicente de maria magdalena qz semetip̃am grauiter intus erubescēbat nihil esse credidit q̃ verecūda retur foris. **T**ercō erubescencia est respectu immūdorū sed in compacōe peccati alia immūda munda sunt. vñ **Math. xv.** que de ore procedūt de corde exeunt et ea coinquinant hominē. **D**e corde em̄ exeunt cogitacōes male. homicidia. adulteria. fornicacōes. furta. falsa testimonia blasphemie. hec sunt que coinquinant hominē p̃s. **C**orrupti sunt et abhominabiles facti sunt scz iniqui. **D**icit̃ facti vel fiendo qz plura fecimus que erubescere debem⁹ et nescimus an de facto luere coram deo habeamus. plura etiam sunt que p̃petrare possem⁹ turpia. **¶** **R**otandū sc̃do s̃m **Tho.** vbi p̃ri⁹ et **philoſo. ij. et. iij. eth.** q̃ verūdia quā nō q̃ sit virt⁹ eo virt⁹ dicit̃ p̃fecti onem habitus. p̃fectus aut̃ vir nō timet aliquid vt futurū arduū possibile vel difficulter vitabile. sed p̃pter habitūz faciliter vitabile turpe. **T**amen verecundia est bonum quid et laudabilis passio et habit⁹ consimilis eius acquiri potest. **L**audabilis in q̃ quintuplici racōe. **P**rimo qz frenum est sensualitatis qd̃

dum quis habet a multis malis pre-
seruatur actibus et spes est de eius
correctio. Vnde quidam philosophus dicit
Erubuit res salua est. Secundo est
ornamentum preciosum quo deco-
ratur iuuentus et muliebris serus.
Vnde **Eccle. vij.** gracia verecundie ei
us sicut mulieris sensate et bone super
aurum. Tercio est oculus quidam
mentis ostendens opus de quo quis
verecundatur esse examinandum an
bonum et tunc erubescencia est ex-
pellenda. si malum tunc est dimittenda.
Sicut illud **Math. vij.** Si oculus
tuus nequam fuerit. totum corpus
tuum tenebrosus erit. Quarto est
privilegium humane conditionis in
hac vita quo carent omnia anima-
lia irrationalia. quia nullum eorum ve-
recundatur proprie. quia turpe non
percipit ut patet in eorum actibus.
Quinto gratiam a deo meretur. Vnde
Gen. ix. Sem per eundem benedic-
tur et Cham maledicitur. et **Lu. j.** ad
ingressum angeli marie verecunda
et timida audiuit. ne timias maria
inuenisti gratiam apud dominum. **f. C.**
Quo contra quinque mala incurunt
inverecundi per oppositum que faci-
liter considerare potes. Vnde **Hiere.**
iiij. frons meretricis facta est tibi.
noluisti erubescere. Item ibidem. **vj.**
Confusione non sunt confusi et erube-
scere nescierunt. Tercio notandum quod
verecundia que etiam non est peccatum
reperitur in multis. Primo in p-
fectis et senibus quo ad habitum.
multum et parum quo ad actum. quia
non apprehendunt turpia ut possi-
bilia sibi et difficulter euasibilia sicut
tamen sunt sic dispositi ut si in eis esset
aliquid turpe de hoc verecundaren-
tur ut dicit philosophus. **iiij.** **Ethi.** Secundo

reperitur plus in mediocriter bonis
quia in eis est aliquid de amore boni
atamen non sunt totaliter immunes
a malo. Tercio plus reperendum est
de verecundia in feminis. Quarto
plus in iuuenibus adultis. Quinto
maxime in virginibus utriusque se-
rus postquam venerint ad usum ratio-
nis. verecundia autem carent qui sunt
in patria. Item usuracorum carentes
in via. adam et eua caruerunt in p-
adiso. Et maliciosi qui nihil appre-
hendunt ut turpe nec malum timeant
Est preterea triplex verecundia. quod-
dam naturalis usum rationis pre-
ueniens sicut alie passiones alia est
materia merendi ut ista que insur-
git ratione infamie innocentis. Ter-
cia est meritoria et satifactoria ut
ista quam habemus in confitendo
peccata. Vnde **Bern.** Quantum dupli-
citer et deo impudicia peccatoris tamen
placet deo erubescencia penitentis.
C. S. Quo ad secundum principale no-
tandum quod sicut **Tho.** ubi dicit. Mala ve-
recundia est timor inordinatus de
actu non vere sed apparenter ex pro-
babili seu turpi facto vel fiendo.
Pro cuius declaratione aduertendum
cum timor sit de essentia verecundie
quantum ad propositum sufficit ti-
mor vel metus qui sicut **Tho.** in. **iiij.**
di. xxxix. est instantis vel futuri pe-
riculi causa mentis trepidatio. Et
est duplex metus quidam qui cadit
in constantem virum. alius qui non
cadit in constantem virum. Constantis
enim proprie est virtuosus et inconstans
viciosus. metus autem cadens in co-
stantem virum est quoniam minus malum
sustinendum cogitur metu maioris
mali. hic timor cadit in constantem
virum. Cuius ratio est quia sicut philosophus. **iiij.**

Eth. Constans et virtuosus est mensura omnium operum suorum. Scit enim quid fugiendum et quid faciendum sit. Idcirco eligit magis sustinere minus malum quam maius malum incidere ubi fieri oportet. et differt constans ab inconstante dupliciter. primo electione quia eligit quodcumque malum pene pati puta privationem bonorum exteriorum fame vel vite quam peccare de quo dicit Anselmus li. Cur deus homo. quod pro infinitis mundis salvandis scilicet corporaliter non esse committendum peccatum. Inconstans autem et viciosus eligit potius subire maius malum puta peccatum propter delectationem animam quam vitare minus malum puta perdere temporalia. Nam minimum peccatum est maius malum quam maximum malum pene sit malum. Alia differentia est quantum ad estimationem periculi vel pene imminentis quod constans non cogitur nisi forti et probabili estimatione. Inconstans autem pro levi estimatione et fugit quod ammodo nemine persequente.

H Est autem quadruplex metus qui cadit in constantem virum. Primus est metus mortis ab eo qui intendit et potest occidere. Secundus est gravis cruciatus corporis puta verberatio. tortio. incarceration. et huiusmodi. Tertius est metus stupri qui bonis viris maior quam mortis esse debet. Item si quis dedit aliquid ne stuprum paciatur vir vel mulier. Quartus servitutis metus. et dicit Thomas de. et Alber. quod non differt verum hec predicta quatuor fiant in persona propria siue in persona liberorum siue uxoris. Item si quis in adultério vel furto vel flagitio alio de-

hensus dedit aliquid vel se obligavit ad predicta quatuor pertinet. quod timuit mortem vel pericula vel vicula. Item si deprehensus dedit quid deprehensori vel promisit ne prodiretur. pertinet ad quatuor predicta. quod proditus prenominata potuit pati. Metus autem cadens in constantem virum est qui fit per minas verborum. ut nisi hoc feceris non habebis gratiam meam. vel non diligam te et similia. Etiam huiusmodi legistis timor infamie et veritatis non caderet in constantem virum. et sub quatuor predictis quia talibus multis modis subvenire potest. Et nota quod metus cadit in unum qui non diceretur cadere in alium. Non enim est verisimile regem timere debuisse militem parvum. et minor metus excusat in casu feminam quam virum. Metus igitur cadens in constantem virum facit quod promissa vel data tali metu nec coram deo nec coram ecclesia tenent ut matrimonium tali metu contractum et alia data vel promissa. Ratio est. quod consensus in talibus non est liber mere sed coactus. nihil ergo dedit libere imo metus cadens in constantem virum impetrat restitutionem in integrum.

I Sed queritur utrum ille qui per metum cadentem in constantem virum compulsus aliquid promittit de temporalibus teneatur illud postmodum adimplere. Respondeo. Alber. in. iij. Credo quod ubi est iudicium per quod inveniri potest defensio a iudicante etiam coactus debet solvere promissum et competit ei actio ex lege et ex canone et iudex debet eum restituere in integrum. Si autem defectus sit iudicium puto quod non debet solvere. sed aliquam leuem

propter cautelam facere penitentiam de promisso. precipue si fides vel iuramentum nō interuenit. Si autem iuramentum interuenit. dicunt multi et etiam mihi satis probabile videtur esse soluendum. Si autem nō soluit et iuramentum violauit et postea venit ad penitentiam videtur mihi non esse cogend⁹ ad solutionem. sed tñ ad fracti iuramti emendationem. hec alber. **¶**
Dubitatur an timor in genere de timore loquendo excuset a peccato. **Rñsio** s̄m Tho. ij. ij. q. cxxij. ar. iij. **T**imor intantum habet rationem peccati in quantum est contra ordinem recte rationis que est regula humanorum actuum. Recta autem ratio iudicat quedam mala magis esse alijs fugienda. et ideo quicūq; vt refugiat mala que s̄m rationes magis sunt fugiēda nō refugit mala que sunt minus fugienda nō est peccatum sicut magis est fugienda mors corporalis q̄ amissio rerum. **V**nde si quis propter timorē mortis latronibus promitteret aut daret excusaretur a peccato quod incurreret si sine causa legitima pretermisiss bonis hominibus quibus magis esset dandum peccatoribus largiretur. **S**i autē alī quis p̄ timorem fugiens mala que s̄m rationes sunt minus fugienda incurrat mala que s̄m rationem sunt magis fugienda nō potest a peccato totaliter excusari. qz talis timor inordinatus esset. **S**unt autem timenda magis mala anime q̄ corporis. et mala corporis q̄ exteriorum rerū. **E**t ideo si quis incurrat mala anime id est peccata. fugiens mala corporis puta flagella vel mortem.

aut mala exteriorum puta damnū pecunie aut si sustineat mala corporis vt vitet damnū pecunie nō excusatur totaliter a peccato. diminitur tñ aliquod eius peccatum. qz minus voluntarium est qd ex timore agitur. **I**mponitur em̄ homini quedam necessitas aliquid faciēdi propter imminētem timorē vt faciat voluntariū mixtum s̄m pbm̄.

L **S**ed qñ est timor peccatum mortale **Rñsio** ar. iij. **T**imor est peccatum s̄m q̄ est inordinat⁹ put scz refugit quis quod s̄m rationem nō est fugiendum. **H**ec autē ordinacō timoris quandoq; quidem cōsistit in solo appetitu sensitivo nō veniente ex sensu rationalis appetit⁹ et sic nō est peccatum mortale. sed veniale solum. **Q**uandoq; vero h⁹ modi inordinatio timoris ptingit vsq; ad appetitum rationalem qui dicit⁹ voluntas que voluntas ex libero arbitrio refugit aliquid n̄ s̄m rationem. **E**t talis inordinacō timoris qñq; est peccatum veniale quādoq; mortale. **S**i em̄ quis propter timorem quo refugit quis piculum mortis vel quodcūq; aliud temporale malum sic dispositus est vt faciat aliquod prohibitum vel p̄mittit aliquod quod est preceptum in lege diuina talis timor est peccatum mortale alioquin erit peccatū veniale. vñ **A**pocal. xxi. **T**imidis et execatis pars erit in stagno ignis et sulphuris. quod est mors scda. hec Tho. **Q**uicquid igit de timore dictum est illud ad verendum applicandum est. **M** **A**d sciendū qñ verecūdia sit peccatum veniale vel mortale. **N**otand⁹ s̄m Tho. ij. ij. q. xix. ar. iij. et ij. q.

timor mūdānus est quo quis inordinatē timet amittere bona exteriora. human^o quo quis timet pprie psonae. et p̄tinent ad vnū timorem in re quo quis a deo recedit ppter amorem creature et corpis detrimētū et timere talium pditionez. interdū est naturale interdū vicinū. Naturale em̄ est q̄ refugit pprij corporeis detrimētū. vel etiaz damnū tpalium rex. Sed q̄ homo ppter ista recedit a iusticia est gtra rationem naturalem. vñ phūs. iij. Ethic. dicit q̄ qdam sunt pctōz opa ad q̄ nullo timore debet quis cogi. quia peius est hmōi peccata cōmittere q̄ penas quascūqz pati. Dicitur in diffiniciōe de actu nō vere sed apparenter exproabili. **¶** Vbi nota q̄ duplices sunt actus. quidam vere exproabiles vt i principio capituli patuit. Alij nō vere exproabiles sed apud filios hui⁹ seculi de quib⁹ dicit^r Job. xij. Peridetur iusti simplicitas. sup quo Grego. li. x. mora. sic dicit Animus quippe viri iusti non nunq̄ operi recto gstanter inmitit^r et tñ humanis irrationibus vrgetur. Miranda agit et obprobria recipit. qz ab hui⁹ mūdi sapientibus puritatis virt⁹ fatuitas creditur. Quid nanqz mūdo stulti⁹ videtur q̄ mentē verbis ostendere. nihil callida inchoatione simulare nullas iniurijs gtumelias reddere pro maledicentib⁹ orare paupertatem querere. possessa relinquere. rapienti nō resistere. pcucienti vnā maxillam alteram p̄bere. sed q̄ ab homiant^r egipcij israelite deo offerunt. Subdit^r lampas gtemptu apud cogitacōes diuitum. i. supboz pata ad temp⁹ statutū. **¶** Itē notandū q̄ malam verecūdiā mul

ti hñt h̄m q̄ multipliciter aliqui peccāt vt in. vij. peccatis capitalibus. Primo quidam verecūdantur humiles esse aut in veste gtra exēplum Johānis baptiste vestiti zona pellicea. Math. iij. Aut nō querendo necessaria dubia gtra xp̄i exēplū qui in medio doctoz quesuit. Lu. ij. Aut verecūdantes qñ n̄ sciūt respondere ad quedā inutilia sicut homerus vt refert polycrat⁹ qui pbleuma pediculoz soluere nequiens p̄ tristicia mortuus est. Aut sacramēto reuerentiam nō faciētes gtra exēplū militis qui p̄ciose indutus equum descendit in luto genua flectendo ad eucaristiā h̄m suam gsuetudinē vt Cesarius refert in suo dialogo. Secō sunt alij verecūdantes paupertatem que est instrumentū humilitatis lima peccatoz et xp̄i ornatu. Alij celāt genealogiam paupoz. Quo gtra dicitur de Vuilhel. ep̄o parisiēsis qui scobā cū qua pater suus pistoz fornacem purgare solebat in camera sua sp̄ habebat vt videret se de paupertate eleuatū. et Esai. xlvij. Ecce excoꝛte sed nō quasi argentū elegi te in camino paupertatis ppter me faciaz vt nō blas femer gloriā meā alteri nō dabo. Tercō alij verent^r detractiones castitatis et gtrahūt gtra exēpla virginū q̄ etiam sanguinem effundere nō erubuerūt. vñ sap. iij. Multigena aut impioz multitudo nō erit vtilis et adulterine plantacōes nō dabūt radices altas nec itabile firmamentū collocabūt et si in ramis in tpe germinauerint infirmiter posita a vento cōmouebunt^r et amenitate ventoz eradicabūtur. Quarto alij paciētiā recusantes verecūdant^r irā sopire g xp̄i verbū

In patientia v̄ra possidebitis aias
v̄ras **Luc. xxi.** Quidam alij verentur
ignoscere in se peccantib⁹ q̄ exem-
plū xp̄i qui tociens p̄sertim die cru-
cifixionis offensus omnia q̄donauit
Sexto alij abstinentiā verent⁹ pro-
pter obloquētes q̄ exemplū hono-
rati. **i. dia. Grego.** ubi dicit q̄ in cōui-
uio carnes cōmedere nolens mira-
culose piscem obtinuit. **Septimo** alij
ex inertia ⁊ pusillanimitate timent
morituris mortē annūciare q̄ exem-
plū **Esai.** dicētis. **Ezechie** dispone
domui tue. q̄ morieris tu ⁊ nō vi-
ues. **Esai. xxxviii.** Alij verecūdant⁹
infirmis obsequi xp̄m fugientes. **A-**
lij verecūdant⁹ corrigere vicia fili-
orū ancillarū ⁊ familie quos omnes
valde terzere deberet formida. hec
est xp̄i s̄nia **Lu. ix.** qui me erubuerit
⁊ meos sermones hūc fili⁹ hominis
erubescet cū venerit in maiestate
sua ⁊c. **P. Quo ad. iij.** principale
rotandū q̄ ad expellendā verecun-
diā valēt septē. **Primo** q̄siderare
xp̄i maximā debonozacōnem in sua
morte. nā ad festū pasce de omni ter-
ra quasi aliqui ierusa. ē venerāt xp̄f
famosissimus in verbo facto ⁊ vir-
tute fuerat **Cru** turpissima fuerit
pena. attū voluit in medio latronū
educi ⁊ mori ⁊ nudus omnino exi-
que oīa aliam ⁊ aliā verecūdā ma-
ximā incutere potuerūt. attū ad he-
bre. xij. proposito sibi gaudio susti-
nuit crucem q̄ fusione cōtēpta qua-
re vt ibidem dicit. **Creamus** extra ca-
stra improperiū ei⁹ portantes. **Se-**
cūdo videam⁹ exēpla sanctorū qui
verecūdā p̄ponētes virtutib⁹ in-
sudarūt. nā **Hebre. xi.** fide moyses
gūdis factus negavit se esse filium
filie pharaonis. **Voluit** em̄ magis

affligi cū populo dei q̄ tp̄alis pcti
habere iocūditatē. **Susanna** magis
voluit mori turpiter q̄ puritatem
matrimonialē pdere. **dan. xij.** **Itē**
act. v. **Ibant** apostoli gaudentes a
q̄spectu q̄silij qm̄ digni habiti sūt
q̄tumeliā p̄ noie iesu pati. **Tercio**
ponderandū ē q̄ malū ⁊ stultū sit
dimittere opa bona ex verecūdā
Natales faciūt sicut vir qui p̄pter
latratum caniculi castrum nō dese-
deret. sicut equus qui truncum vm-
brōsam formidaret. **Et** sicut viden-
tes recti ⁊ sani irisionem cecorum
curuorū ⁊ leprosorū ⁊ iudicia eorū
falsa curare nō debent. **Pro** nihilo
em̄ irisiones curande sunt talium.
Quo q̄tra **Leuit. xxvj.** dicit⁹. **Ter-**
rebit eos sonit⁹ folij volātis **Quar-**
to valet q̄siderare erubescētiā
quam in futuro sustinebūt bona fa-
cere erubescētes. **Luce. ix.** qui me
erubuerit ⁊ meos sermones ⁊c. **Qui-**
to sexto ⁊ septimo valet q̄siderare
tres radices verecūdā male ⁊ illas
extirpare. **Prima** radix ē amor pla-
cendi mūdo. **Sene.** desines timere
si sperare desieris. **Idem** nondū fel-
lix es si nō turba deridet te. **Mat-**
v. **Beati** estis cū maledixerint vo-
bis homines. **Secūda** elongacō dei
ab anima. q̄ si p̄ns esset multū dice-
ret quis illud ps̄. **Si** ambulauero i
medio vmbre mortis si timebo ma-
la quoniam tu mecum es domie ali-
as timeret. **figura** hui⁹ est a petro
qui christum sequēs alonge ter ne-
gavit ex timore et verecūdā **Ter-**
cia causa est auiditas honoris tran-
sitorij qui cum a falsis attribuitur
faciliter perditur et apud nemi-
nem vniuersaliter honor habetur.
Si inquit apostolus hominibus scz

placere[m] xpi seruus no[]n essem
Capitulum. XXIII.

OVia igitur sup[er]bie vicium
causat inobedientiam et p[re]cepto[rum] transgressionem
atque contemp[er]tum. Idcirco
decimoseptimo tria principaliter d[omi]ni
h[um]ani pronu[n]cia sunt videnda. **AA**
Primo quibus p[re]cepto sit obedi en
du[m]. Sec[un]do quid sit g[ra]t[is] temptus et q[ui]n
mortale p[er]tinet. Tercio de inbedientia
q[ui]n sit mortale p[er]tinet. Quantum ad
primu[m] dubitat[ur] an subditus teneat[ur]
prelatis suis in omnib[us] obedi
re. **R[ati]o. Tho. ij. ij. q. ciiij. ar. v.** Obe
diens mouetur ad imperiu[m] p[re]cipien
tis quadam necessitate iusticie. p[er]t
a[n]t[er] co[n]tingere ex duobus q[ui] subdi
tus no[n] teneat[ur] sup[er]iori suo in omni
bus obedire. vno mo[do] p[ro]pter prece
ptum maioris vt d[icitur] **Ro. xiiij. sup il
lud.** Qui potestati resistit dei ordi
nacioni resistit. qui resistunt ip[s]i sibi
damnacionem acquirunt. vbi glo. **Aug.
8.** Si quid iusserit impator nun
quid faciendu[m] est si g[ra]t[is] pro consu
lem iubeat. R[ati]o. si quid ip[s]e pro
consul iubeat et aliud impator nun
quid dubitat[ur] illo g[ra]t[is] tempto isti est
seruiendu[m]. ergo si aliud impator a
liud deus iubeat. illo g[ra]t[is] tempto ob
tempandu[m] est deo. **R[ati]o. addit. si t[ame]n
dubitat subditus v[er]u[m] id quod p[re]ci
pitur sit g[ra]t[is] deu[m] vel no[n] debet o
bedire nisi esset tale quid i[n] quo nul
lo modo esset excusabilis ignoran
cia. puta articulu[m] fidei p[re]cepta vel
prohibicio[n]es vel generale statutuz
ecclesie. Alias bonu[m] sine quo p[er]t ee
salus debet dimittere interd[u]m p[ro]p
ter bonu[m] obedientie. **SC** Alio
mo[do] dicit **Tho.** no[n] tenetur inferior**

suo sup[er]iori obedire. si ei quid p[re]ci
piat in quo ei no[n] subitur. dicit em[en]d
Seneca. iij. li de beneficijs. Erat
si q[ui]s estimat s[er]uitute[m] in totu[m] ho[m]i[n]ez
descendere ps eius melior excepta
est. corpa obnoxia sunt et a scriptis
diuinis. mens quidem est sui iuris
et ideo in his que p[er]tinent ad interi
orem motu[m] voluntatis homo no[n] te
netur homini obedire. sed in his q[ue]
exterius per corpus sunt agenda.
In quibus t[ame]n s[ecun]d[u]m ea que ad natu
ram corporis p[er]tinent homo homi
obedire no[n] tenetur sed soli deo. q[ui]a
omnes homines natura sunt pares.
puta in his que p[er]tinent ad corp[or]is
sustentacionem et p[ro]lis generacionem
v[er]u[m] no[n] tenentur nec serui d[omi]ni. nec
filijs parentib[us] obedire de matrimo
nio g[ra]t[is]trahendo vel virginitate ser
uanda aut aliquo alio h[um]ani. sed in
his que p[er]tinent ad dispensacione[m] vel
ad dispensatione[m] actu[m] et rerum hu
manar[um] tenetur subditus suo sup[er]io
ri obedire s[ecun]d[u]m ratione[m] sup[er]ioritatis
sicut miles duci exercitus in his q[ue]
p[er]tinent ad bellu[m]. seruus d[omi]no in his
que p[er]tinent ad seruilia opa exe
quenda. filius patri in his q[ue] p[er]tinet
ad disciplina[m] vite et cura[m] domesticam
et sic de alijs. **Vlri.** in summa addit
laici no[n] tenentur p[re]latis ecclesiasti
cis obedire nisi in his ad quor[um] ob
seruantiam se in baptismo obliga
uerunt sc[ilicet] vt teneant veram fide[m].
et i[n] opib[us] quibus abrenu[n]ciauerunt
diabolo et omnibus pompis eius.
Clerici autem tenentur eis obedire
in his que p[er]tinent ad officium cle
ricale. **CC** Dubitat[ur] sc[un]do v[er]u[m] re
ligiosus teneat[ur] in omnib[us] obedire
plato suo. **R[ati]o. s[ecun]d[u]m Tho.** vbi supra
Et pe. de thar. sup. ij. di. vlt. q[ui] tri

plex est obedientia. Prima sufficiens ad salutem seu necessitatē qua scz obedit quis in his ad que obligatur. obligat^r religiosus ⁊ ad illa solū obedire tenet^r que possunt ad regularem obseruationem pertinere vt sunt pmissa ⁊ illa sine quib⁹ religionis professio nō seruaret^r vt mutua obsequia ⁊ officia ⁊ hmōi. Et in his prelati suo obedire ē necessitatis. Scda est obedientia pfecta que obedit in omnib⁹ licitis. s; illa nō est necessitatis. ideo Bern. li. de dispen. ⁊ pcep. dicit. Subdit⁹ nec citra promissa est inhibendus. nec vltra promissum cogendus per legem obedire. Tercia obedientia est indiscreta que in illicitis obedit. **D**ubitat^r terco vtr⁹ religiosus teneat^r obedire prelati suo in his que sunt gtra regulam. Rñ. s; in pe. de thar. in quodli. Eoz que religioso a prelati suo iniungūt^r tria sunt genera. Quedaz sunt s; regulam vt ea que in regula continentur ⁊ ea que ad illoz debitam obseruatiam expediūt vel requirūtur. In his nō est dubiū quin abbati precipienti teneat^r monachus obedire. nisi excusetur rationabili impedimto. Alia sunt pter regulam vt que nec ibi continentur nec ad illa expediūt vel ordinant^r vt leuare festucam. Et de his est verior ⁊ cōmuni or opinio q; in leuioribus q; sit regula tenet^r obedire. sed nō in grauioribus. que aut omnino pter regulam sunt in his nō tenet^r obedire. q; nō tenetur nisi quātum se obligauit sua professione. pfecta tñ obedientia etiā in his obedit. Alia sunt gtra regulam vt quoz opposita ibi picipiūtur vel phibent^r. de

his distinguendū est. q; quedā sūt in quibus prelati potest dispensare qdam in quib⁹ nō pōt eo q; regula vel gstitutio phibet. Aut ergo certum est religioso q; prelati in tali casu in quo pcepit nō pōt dispensare ⁊ tūc nō debet obedire. Aut certum est q; potest ⁊ tūc debet obedire. Aut dubiū est an possit ⁊ tūc racōe dubij dico simpliciter q; tenetur obedire. hec de pe. **E** In dubijs em̄ obediēdo alteri pferim supiori quis multipliciter excusat^r. Primo s; in Bai. in sūma. Subditus qui mouet bellum dño suo sibi mandante. Qñ em̄ subditus pbabiliter dubitat an dñs habeat bellū iustū excusatur ibi subditus propter bonum obedientie. licet forte peccet dñs gtra deū mala picipiendo. vñ Aug. li. gtra manicheū. Vir iust⁹ si forte sub rege sacrilego militet recte pōt illo iubente militare vel bellare si quod iubetur vel nō esse gtra pceptum dei. certum est vel vtrum sit certū nō est. ita vt fortasse reum faciat iniquitas impandi. Innocentem aut militem ostendat ordo seruiēdi. sed intellige s; in vil qñ dubitat miles an assint gdicōes requisite ad bellum iustuz videlic; psona res causa animus ⁊ auctoritas. **I**tē s; in hosti. intellige pbabiliter dubitantem qñ inquisiuit quantum potuit ⁊ piciores gfuluit ⁊ semp dubius remansit. ne in gscientia sit affectator ignorantie. vñ in rebus dubijs homo pro illuminacōne sui laborare debet vt docet Augusti. li. lxxiiij. questionū. ⁊ habetur di. xxxvij. finali dicens. Non omnis ignorans immunis est a pena. ille em̄ ignorās potest excusari a pena qui

quod disceret non inuenit. Illis autem ignosci non poterit qui habentes a quo discerent operam non dederunt. Secundo excusat dubium aliquo modo reddendo debitum in matrimonio in casu quo mulier crederet primum virum defunctum et iam alium duxit. et nunc audit primum virum viuere. **Na** ut **Tho.** dicit. q. l. f. ali. sup. iij. di. xxxviii. Si post secundum tractum oriatur aliqua dubitatio de vita patris viri ex aliqua causa que certitudinem facere possit nec reddere debet. nec exigere debet debitum. Si autem causa illa faciat probabilem dubitationem debet reddere sed non exigere. Si autem sit leuis suspicio potest utrumque licite facere. quia debet illam causam potius abijcere quam hinc hoc conscientiam formare. hec **Tho.** Tercio excusat in dubio etiam ubi superioris non arcet mandatum ut in scrupolosis et timoratis dictum est supra primo precepto regula tertia peccati mortalis. Item iij. precepto de sacramento eucaristie et de accidentibus de remorsu peccati Quarto excusat in dubijs obediendo religioso eo modo quo dictum est nunc. iij. dubio. Quinto excusatur quis possessor alicuius rei quam credidit bona fide fuisse suam eo quod habet continuationem possessionis bona fide iusto titulo et rem prescriptibilem ibi esse credidit et sic prescriptionem habere locum credit. licet iam incipiat ex aliquo motiuo dubitare an res sit sua dicit hosti. quod talis adhuc debet habere bonam fidem et uteretur fructibus et sic prescribit. debet tamen ab alijs inquirere veritatem ut sic ad eam pueniat et illa probat per iura canonica et civilia. Item di

cit bern. in glo. et de rescrip. super ca. qm omen. Idem **Inno.** in glo. ibidem f. Dubita. quarto quo in dubijs quis sibi rectam conscientiam debeat formare. **Rn.** hinc **Jo.** de tabaco. li. d. consolacoe theologie. c. viij. ca. viij. in dubijs inquit bonorum virorum vita alijs viuendi debet esse regula. Est igitur respiciendum ad facta bonorum virorum et discretorum. Et si plures tales vel ut in pluribus casu tali eis occurrere sic vel sic se habere inuenires aut estimatione tua iudicares. tunc et tu similiter agere non formides. hoc ille. ad idem est cancel. pariens. de gerso. tract. de vita aie. lectione. vi. sic dicens. Generale damus documentum credere se facilius sapientium et bonorum iudicio et contra eorum communes sententias non leuiter sibi met formare scrupulos anxios et timidos. fallo si non iubet sapiens. fili ne imitaris prudentie tue. et rursus noli transgredi terminos quos posuerunt patres tui. hoc precipue necessarium est apud religiosos respectu superiorum suorum. hoc etiam apud ignaros diuinarum legum. hec ille. Idem dicit de iunioribus theologis respectu sententiarum seniorum in quibus vita et doctrina in moribus bonis concordat. Et causam assignat. quia virtus longe certius arte opatur et iuuenes passionibus obtenebrantur. prefatis concordat hiero. sup. illud. puer. iij. dicens. Ne imitaris prudentie tue Prudentie sue inquit innicitur qui ea que sibi agenda vel dicenda videntur patrum decretis preponit. **¶** Quo ad secundum principale de contemptu quid sit. et quoniam mortale peccatum **Rndet** cancellari. de vi

ta anime. lectione. v. vbi sic dicit.
Consului summā dñi anthiofodo-
 renſ; vbi loquit̃ de g̃tēptu 7 dic̃ q̃
 g̃tēpt⁹ est appreciari rem min⁹
 iusto. Alio modo est rem negligere
 7 de ea nō curare vt dum peccās
 habet circūstantias retrahentes s;
 eas n̄ curat aduertere. claudit quo
 q; oculum q̃dammodo 7 vertit ter
 gū ad eas. **T**ercō est irasci rei tan
 q̃ vili 7 eam aspernari. primū est
 malū. sc̃dm̄ peius. terciū pessimum.
 dicamus ergo q̃ in omni peccato
 etiam veniali g̃mittat̃ cōtemptus
 dei. **P**rimo mō vere vel interpretati
 ue. **S**c̃dus cōtemptus interuenire
 p̃t tam in mortali q̃ solo veniali.
Tercius g̃temptus circa deum p̃ci
 p̃ientem 7 erga p̃latum suū inquan
 tum p̃latus est nō videt̃ vnq̃ fieri
 cū deliberacōne completa absq;
 peccato mortali. 7 hoc vocatur p̃
 prie g̃temptus. **N**ihilominus ad
 uertendum est diligenter q̃ refert
 plurimū dicere aliquid fieri ex g̃tē
 ptu 7 aliquid esse cū g̃temptu. **S**i
 cut refert fieri ignorāter 7 aliquid
 ex ignorantia. **D**icit̃ quippe fieri
 ex g̃temptu q̃n̄ cōtemptus est prin
 cipalis causa talis actionis sic q̃ il
 lo nō existente non fieret actio ita
 quis opat̃ ex ignorātia q̃n̄ illa nō
 existente nullo mō fieret illud q̃d
 fit. prouenit aut̃ act⁹ nō nunq̃ cū
 g̃temptu vere vel interpretatiue nō
 tñ ex cōtemptu. quia g̃temptus nō
 est in causa sed vel infirmitas. aut
 debilitas. aut ignorantia. aut affe
 ctio viciosa. aut libidinosa dñatur
 sicut peccat aliquis q̃nq; ignorāter
 ita tñ q̃ nō opetur quod opatur si
 illud cognosceret. propterea palaz
 est ignorantiam tunc nō esse causas

agentem sed circūstantem quemad
 modū g̃tingit in subditis qui dicūt
 se scandalizari de factis superiorum
 quos tñ ab actionib⁹ malis nō cō
 pelceret scandali cessatio 7 p̃latorū
 vita bona sed ita sibi blandiūtur 7
 sup̃ alios querūt excusacōes in pec
 catis. **H** **C** Ex his omnib⁹ nō vi
 detur regula generalis posse sumi
 de distinctione inter mortale 7 ve
 niale penes hō quod est esse vel nō
 esse ex g̃temptu. q̃n̄ si capiat̃ g̃tē
 ptus primo nō est necesse omnez a
 ctum factum ex cōtemptu esse mor
 le. dum sc̃z deus aut p̃latus appreci
 atur minus iusto. solum venialiter
 7 ex contemptu tali mentitur ali
 quis. aut ociose iocatur vel leuiter
 resistit primis motibus. **S**imiliter
 ex secūdo contemptu potest euenire
 q̃uis nō ita leuiter 7 frequēter
 deniq; actus qui prouenit delibera
 te deliberatione completa ex tercō
 contemptu vt mihi videtur est sem
 per mortalis hoc fit em̄ q̃n̄ peccās
 attendit ad precipientem 7 ad pre
 ceptum eius licitum siue deus sit si
 ue prelatus 7 propter vilipensionē
 7 aspernationem precipientis suiq;
 p̃cepti assurgit effrenate ad actum
 talem faciendum vel obmittendus
 alioquin non facturus vel non ob
 missurus. hoc proprie est agere ex
 contemptu tanquam si dicat vt ali
 qui. **E**go in despectum vestri 7 qz
 sic precipitis agam oppositum. **H**ec
 cancellarius pariensis. de Gerſo.
Ad idem est **T**ho. vt s̄. precepto. j.
 de sup̃bia. **S**atis etiam concordare
 videtur **H**umbertus sup̃ li. consti
 tucōnum vbi addit q̃ maioritas 7
 minoritas g̃tēpt⁹ insurgit ex mul
 tis. **A**liq̃n̄ ex magnitudine rei g̃tēpte

aliquādo ex numero contemptorum. aliquā ex contemptis magis debita subiectione. aliquā ex actus intensiōe aliquā ex frequentia. aliquā ex obstinacōe. aliquā ex cōtemnētis modicitate. Est autē differētia inter negligentia et contemptū s̄m beatū bernardū q̄ negligentia est languor inercies. sed cōtempt⁹ tumor supbie. **¶** Quo ad terciū principale quale sit p̄ctm̄ inobediētia. Rūdet vlticus li. vi. tractu. iiii. Inobediētia ex hibita p̄lato nō est s̄m se mortale peccatū nisi sit ḡtra p̄ceptum eius q̄ ip̄e p̄latus ideo mandatum temperat. q̄ nō vult subditū p̄ qualibet leui causa exponere discrimini mortalis peccati. Diximus autē s̄m se. q̄ ex animo nō obediētis simplici mandato pōt hoc fieri mortale p̄ctm̄ sc̄z cū hō facit ex tali ḡtēptu autoritatis prelati q̄ intendit ei nō obedire etiam si p̄ciperet id quod mandat

Sequitur Secundum Preceptum.

Capitulum Primum.

D Preceptum secundum est. Non assumes nomen dei tui inuani. Non enim habebit deus infontem qui assumpserit nomen eius frustra. **¶** Circa quod ponentur quinqz capitula. Primum est de intellectu verborū hui⁹ precepti in generali et de iuramento licito. Alia vero erūt de modis hoc p̄ceptum transgrediendi. **¶** Quantū ad primum notandū s̄m Tho. ij. ij. q. cxij. Et s̄m alex. d. alis in suo. iij. di. xxxvij. q̄ non est

intelligendū hoc p̄ceptum solum d̄ hoc nomine deus q̄ illud nō sit inuani assumendū. sed est intelligēdum de omni noie p̄ quod rationali menti deus innotescit sicut sunt illa noia creator. redemptor. gubernator mūdi et similia. Nō enim differt p̄ quodcūqz nomen dei piuriū ḡmittatur. Nominibus quippe dei debet reuerentia ex pte rei significate que est vna. nō autē ex pte vocum. Ideo d̄ in singulari. Nō assumes nomen dei tui inuani. **¶** Secūdo notandū q̄ ibi nō prohibet̄ om̄is assumptio diuini nomis. q̄ illa pōt multis modis bene fieri vt i oracōibus dei laudabilib⁹ ac benedictionibus et exorcismis. et in sermonibus. nec phibetur hic ois iuratio p̄ nomen dei. q̄ illa pōt etiā multis mōis bene fieri. Sed hic p̄prie phibetur vana assumptio diuini nomis que fieri pōt vana s̄m Tho. vbi p̄ri⁹ dupliciter. Vno mō s̄m seipam sc̄z q̄ nō habet firmam veritatis vt q̄n quis falsū iurat. que iuratio est hic prohibita et principaliter est piurium et peccatum mortale vt dicit̄. Et hoc volunt glose. j. exodi. xx. super hoc p̄cepto. que dicit. nō assumes sc̄z iurando p̄ nihilo. Secūdo deu. v. Non assumes sc̄z iurando pro re que nō est. Secūdo d̄ assumptio diuini nois vana ex pte iurantis vt q̄n quis iurat verū. et tñ ex leuitate et sine iudicio discrecōis. et tunc licet nō sit semp̄ peccatū mortale est tñ semp̄ p̄ctm̄ et disponit ad lapsum et periurium. Tercō notandum q̄ dei nom̄ valde honorifice est tractandum propter causas recitatas. primo sc̄z precepto circa finem in terciō sc̄z

cepto particulari. Et quoniam aliter fit grauius peccare contingit. Additur autem huic sicut et primo precepto pena. Ideo quod ad ea ad que homines proni sunt pene tanquam medicine ad dende sunt secundum philosophum. Eth. Ad idolatriam autem proni fuerunt iudei quod inter vel circa idolatrias debebant. ex lingue etiam lubricitate homines proni sunt iurare. ideo dicitur non enim habebit deus infonem. qui assumpserit nomen eius frustra.

Dubitat primo an licitum sit iurare. Respondeo secundum Thoma. i. ii. q. lxxxix. et secundum alios doctores communiter super. iij. di. xxxix. Iuramentum secundum se non est malum. sed potest esse licitum et honestum. patet. i. de u. vi. Dominum deum tuum timebis et per nomen eius iurabis. Item apostolus iurauit in epistolis. iuis. i. Cor. i. Ego deum testem inuoco in animam meam. Ro. i. Testis est mihi deus cui seruo. Secundo ad idem est Augustinus. li. contra mendacium. et in sermone domini in monte. et in sermone de uerbis apostoli. Tercio patet ex bona origine iuramenti et sine introductum enim est ex vera fide qua credunt homines habere infalibilem ueritatem deum et uniuersalem omnium cognitionem et provisionem. et ideo ipsum in testimonium dictorum suorum inducunt tanquam eum qui nec fallere nec falli potest quem nihil latet. finis etiam iuramenti esse debet ad certificandum homines de dictis ad finiendum controuersias. ut dicit apostolus. heb. vi. Nec obstat illud Math. v. Ego autem dico uobis non iurare omnino. quod cum ibi negatio preponitur signo uniuersali affirmatio est sensus secundum bonauenturam. non iurare omnimode et non in omni casu quod uerum est. quia non debet fieri leuiter

et sine comitibus dicendis. si autem Christus dixisset omnino non iurare cum ibi negatio sequitur sensus esset quod in nullo casu esset iurandum. nec iuramentum desiderandum tanquam per se bonum sed tanquam medicina quedam contra malum proximi sine qua curatur proximus vel iuratur ut dicit Augustinus super epistolam ad Gal. ideo Math. v. sit sermo uester est est. non non. quod autem his abundantius est a malo est.

Secundo dubitatur quid sit iuramentum. Respondeo Augustinus. iurare per deum est deum testem inuocare. Bai. dicit. Iuramentum est affirmatio vel negatio de aliquo sacre rei attestacione firmata. dicit etiam hostiensis. quod per fidei interposicionem obligatur quis sicut per iuramentum. Sed quereres quid est iuramentum licitum. Respondeo quod iurare licite est reuerenter deum testem inuocare ad confirmationem ueritatis de qua audiens non est certus et cui non assentit simplici assertione cui causa ueritatis ei qui iurat vel ei cui iuramentum prestat vel communitati. Ex quo patet primo male iurare eum qui irreuerenter iurat. putata in loco tempe vel uerbo indecenti diuinum nomen assumendi in testimonium. Secundo male iurat qui de certis alteri iurat ut quod cras dies erit et similibus. Tercio uane iurat quoniam si ne iuramento crederet dicenti. Quarto uane iurat quoniam aliquis dicenti non credit in causa melius vel modice utilitatis et tamen iurat. patent omnia ex descrepcione. Quinto sequitur quod omne iuramentum a malo aliquo occasionem habet. patet quia a malo ignorantie alterius quem certificare oportet. ideo dominus ait. sit sermo uester est est. non non. quod

autem his abundantius est a malo est scz ignorantie non semper a malo peccato proprii. **Tercio** dubitatur quot modis et per que verba fiat iuramentum. **Rñ** in genere triplex est iuramentum. Primo quando homo inducit diuinum testimonium ad confirmacionem pñtium aut pteritorum. et vocatur assertorium ut cum dicit. testis est mihi deus quod ita fuit. aut dicit per deum ita fuit et sic de alijs. hoc enim est ita sicut deus est mihi testis ut dicit **Aug.** in quodam sermone de piurio. vel dicit deus scit quod verum loquor et sic de alijs similibus locutionibus. **Secundum** iuramentum dicitur promissorium cum quis diuinum testimonium inducit ad confirmandum aliquod futurum ut cum dicit quis per deum ita faciam vel testis est mihi deus quod volo cras soluere. **Tercium** est execratorium cum quis se aut aliquid sui vel ad se pñtes obligat deo ut iudicium suum in illud exerceat si non est verum quod dicit. aut si non faciet quod promittit et similia. et hoc vocatur execratorium iuramentum quoniam homo creaturam aliquam vel magis proprie bonum quod ex aliqua creatura precipit deo obligat vel impignerat. ut scz in illo puniatur nisi eueniat illud pro quo iurat. aut ita sit sicut iurat ut cum dicit. ita viuat filius meus est sensus. nisi ita sit sicut dico aut nisi implevero quod promitto non viuat filius meus. aut cum dicit. Sic me deus adiuuet est sensus nisi ita sit sicut dico aut faciam quod promitto non adiuuet me deus. aut cum dicit per salutem meam est sensus nisi ita sit non sum saluus. et sic iuravit ioseph **Gen.** xliij. per salutem pharaonis ut sit sensus. nisi ita faciam ut dixi non sit sa-

lus pharaoni. aut cum iurat quis per animam suam aut per aliam rem quam diligit. sicut apostolus iuravit. **ij. Corinth.** j. dicens. Testem deum inuoco in animam meam. et sicut **Alex.** ubi prius. execratorium iuramentum est quodue iuramentum quod ibi deus inducit et ut testis et etiam ut iudex scz ut in puniendo ostendat aliquem mendacem. et sic det testimonium contra iurantem per penam eius. **Item** notandum sicut doctores. **di. xxxix. tercij.** non est maius saltem sicut se vel ad minus ita magnum est iuramentum quod fit per solum deum sicut quoniam contingit iurare per euangelium aut super corpus christi aut super crucem. **Item** non est putandum quod paruum sit iuramentum quoniam sit extra iudicium aut sine solennitate imo iuramentum per deum est maximum quoniam sit extra iudicium aut sine solennitate ut dicit **Grego.** et **Aug.** ad publicolam. ideo dicit beatus **Hiero.** habemus in lege dei scriptum. Non piurabis in nomine meo. nec pollues nomen dei inuani. **Idem** quoque ammonendi sunt ut omnes diligenter caueant piurium non solum in altari seu sanctorum reliquijs. sed etiam in communi loco. **Sed** diceret quare tunc facit ista ecclesia scz super crucem euaristiam vel super euangelium iurare. **Et** quare iuramenta publica cum ceremonijs plus reputat. **Rñ** tripliciter ratione. **Primo** ut iurans timeat eo magis falsitatem dicere ex hoc quod sibi ad memoriam reducit beneficium redemptionis nostre factum per christum. propter quod nullo modo debet offendere deum. **Secundo** ut magis et expressius recorderet se iurasse et sciat pluribus consistare et sic non facilius transgrediat. **Tercio** ut ex hoc appereat

quod omnino deliberate iuravit ut postea se excusare non possit per hoc quod inopinata et surprisive applicatus fuit. **S**exto quarto dubitatur dictum est quod iurare est deum testem invocare et cum aliquis inducitur in testem fit illo fine ut ipse testis manifestet veritatem circa ea que dicuntur modo deus non manifestat veritatem que per nomen eius iuratur. **H**istories hinc **E**thiopia. **ii. ij. q. lxxxix.** quod imo deus sepe manifestat an verum sit quod dicitur etiam in presenti. aliquando etiam per internam inspirationem aliquando per facti nudationem dum se producit in publicum quod occultum fuit. aliquando etiam manifestatur per penam mentientis quoniam quis execratorie iuravit ubi deus simul est iudex et testis. Ad propositum refert vincens in spe. **h**istories. **li. xxi. iij. c. xxxij.** quod ad **Carolum** magnum venerunt due sorores ducis cuiusdam francorum contra eum de temporalibus rebus commoventes. **Carolus** igitur negantes tunc iurare fecit per sanctum Iulium martirem quod nihil teneretur sororibus de his in quibus contra eum agebant. qui cum letus iurasset crepuit medius statim et per alium stercorea prurperunt. sanguisque postquam exiit oculos aures os et eius nares vitas infra duas horas terminavit. **I**tem refert idem **li. xxi. c. lxxviii.** et **Gregorius** turonensis. quod ad sepulcrum beati **Frangracij** martiris per **dioclecianum** martiris facti anno. **xx.** etatis sue quis falsum iurare voluerit nunquam ad cancellas chori ecclesie venit quin aut statim a demone captus insanit aut cadens in pavitum proterius exspirat. **I**tem idem libro. **xxij. c. xc.** **Quidam** nomine **berninus** in rebus ecclesie sancti **quintini** martiris falsum

falsum ferebat testimonium volens auferre quandam filium quem martir in somnis redarguens eius nomen tenendo falsitorem per oclamavit. exprobravit factusque cum visus proxi recitaret et faciem aqua lavaret natus in aqua cecidit. quo terzitus ad placitum quo eadem concitatus erat ire resans natus aureum cum cathenis aureis artificialiter appendit. **Q**uem iterum minis sanctus per visum cogit ut natus artificialem peiora non passus deponeret in testimonium falsitatis quod et factum est in ecclesia sancti prefati. **I**tem idem **li. xxij. ca. cix.** **Quidam** solidum argenteum a patre mutuavit quem postea iuramento negavit accepisse a patre. cui pater iura mihi per sanctum andomanum veritatem asserere. quod cum faceret erecta manu statim oculi eius creperunt et die tercia miserima morte decessit. **I**tem **li. x. c. cxxv.** refert quomodo in alexandria vidua ditissima melancia accusavit iudicialiter eugenium virginem que se veste monachi induit. Accusavit inquam melancia eugenium quem iuenculum putavit eo quod sine copulis iungi nollet. **E**t famuli famulique vidue testimonium dederunt ibidem falsum dicentes se vidisse eugenium velle vidue vim intulisse. **E**ugenius igitur cum se virginem ostenderet patri suo iudici liberatus est. **S**ed non diu post vidue domus cum omnibus inibi existentibus celsica flamma combussit. prohibebit autem deus testimonium veritatis occulte in iudicio finali manifeste quoniam illuminabit abscondita tenebrarum et rianifestabit consilia cordium. **i. Co. mth. iij.** et illud testimonium nulli iuranti deficiet. **h** **Q**uito du

bitat^r que ⁊ quot requiruntur ad h^o
 q^o iuramentū sit licitū. Rñ. q^o tria
 Jere. iij. posita vbi dicit^r iurabis
 viuit dñs in veritate iudicō ⁊ iustī
 cia. sñp quo dicit Hiero. tres esse d^o
 bent comites iuramenti. iudicium
 videlicet veritas ⁊ iusticia. **Primū**
 horū quod se tenet ex pte iurantis
 est iudicium discrecōis vt scz nō iu
 ret leuiter sed cū discrecōe ⁊ discul
 sione quintupliciter. **Primo** q^o illd^o
 quod iurare vult possit facere. **Se**
 cūdo an sit faciendū. ⁊ quid ex hoc
 sequi possit ⁊ accidere. **Tercō** locus
 debitus ⁊ tempus debitū. in conui
 uio em ⁊ loco solacioſo ⁊ sic de tpe
 periculōſum est iurare qz ibi minus
 gsuevit homo deliberare. **Simili**
 ter qñ quis irascit^r. **Quarto** an sub
 sit causa racōnabilis ⁊ necessaria.
 quaz vna est vtilitas proximī qui
 nō credit nisi quis iurauerit. vbi tñ
 proximo nō expedit nō credere.
 Alia causa propter quā quis p^t iu
 rare est vtilitas sui scz iurantis vt
 in casu quo oportet hoīez se expur
 gare p iuramentū. Alia causa ē vt
 exerceatur publica iusticia. ideo iu
 dices habent compellere testes ad
 iurandū in casibus de veritate di
 cenda. Alia causa est cōmunis vtili
 tas vt cū principes inter se volunt
 facere federa pacis. aut subditi iu
 rant fidelitatez suis supiorib⁹. aut
 pro gsuetudine ecclesie seruanda.
Quinto vt fiat reuerenter ⁊ deuotē
 causa est qz in quolibet iuramē
 to p nomen dei siue fiat in iudicio
 siue extra iudiciū adducit^r in testes
 deus. ideo quodlibet iuramentū de
 bet cū maxima reuerentia fieri pro
 pter singularissimū honorem. quem
 homo tenetur tanto dño tanq^o tres

mende maiestati pro quanto est de⁹
 qui nominat^r ⁊ in testem adducit^r
 omni terzeno dño ⁊ teste reuerzibi
 lior ob cui⁹ rei ostensioē pueri iu
 rare nō pmittūtur ante etatem pu
 bertatis qz deliberare plene nō p^su
 munt^r. piuri etiam nō admittūtur
 iurare qz p^sumitur ex priori eos re
 uerentiam debitā iuramento nō ex
 hibere. ⁊. xxi. q. v. dicit^r. honestus
 est vt qui sanctis audeat iurare ieiū
 nus faciat cū omni honestate ⁊ ti
 more dei. **Ex** quib⁹ patz q^o male fa
 ciant hi quoz fere semp scdm ver
 bū est per deū. p deum sanctū. per
 creatorem meū. sicut me deus adiu
 uet. testis est mihi deus. ⁊ p similia
Si em famuli principum audiente
 eoz dño nō nisi cū timore et reue
 rentia eum nomiare audent vt co
 ram papa fit pfectissime pater ⁊ co
 ram regibus ambasiatores eos no
 minando caput ⁊ genua inclinant.
 ⁊ oppositū faciendo paruipendere
 iudicant^r dñs. **Quanto** plus cū sū
 ma reuerentia deus in testem assu
 mendus est. **Scdm** ⁊ terciū circa
 iuramenti comites se tenet ex pte
 eius quod per iuramentū g^rfirmat^r
 tur. **Est** em scdus comes veritas vt
 scz verum sit id quod quis iurat iu
 ramento assertorio. ⁊ qd quis pro
 ponat facere illud quod iurat iura
 mento promissorio. ⁊ vt adhibeat
 diligentiam sibi possibilem vt adim
 pleat ⁊ verum faciat quod iurauit
Tercium est iusticia ⁊ requirit^r in
 iuramento promissorio vt scz illud
 quod quis promittit mediante iu
 ramento promissorio sit licitū. nec
 sit impeditiuū melioris boni et sit
 nullam includens iniquitatē quātū
 homini apparere pōt humanit⁹ qñ

jurat. Quādo igitur vnū deficit de tribus comitibus aut plura deficient est iuramentū illicitū 7 tanto pei⁹ qñ plures 7 principaliores circūstantie defunt. Quādo vero tres comites assunt iuramentum est licitum 7 meritoziū. imo cultus virtutis patrie. vñ Aug. in sermone de piurio. quantū inquit ad me prinet iuro magna necessitate compulsus cū video q nō iurem nō mihi credi. 7 ei qui mihi nō credit nō expectare q nō credit. hac ppenſa racōe 7 cōsideracōe deliberata cū magno dico timore corā deo ita est aut testis est mihi deus. aut scit christus q sic est.

Capitulum Secundum

Qontra hoc pceptū peccant multi. Primo piuria vbi tria sunt principaliter notanda. Primo quid sit piurium. Secūdo quottupluciter fiat piurium 7 qñ sit mortale vel veniale peccatū. Tercio an piurium sit mains pccm q homicidiū. 7 que pene sint piurij. Est aut piurium vt dicit mgr li. iij. dist. xxxix. Mendaciū iuramento firmatum. et capit⁹ ibidem large tam pro eo qd dicit qtra mentem. q pro eo qd non dicit qtra mentē. dum tñ sit falsus cōdicit. vel s̄m alios piurium est iuramentum illicitū 7 indebitum. vñ qdcunqz ex tribus comitib⁹ iuramenti defuerit scz veritas iusticia vel iudicium piurium est. nō tñ eodem ordine. Sed primo quidem 7 principaliter piurium est qñ deest veritas. Scdario aut qñ deest iusticia. Quicūqz em iurat illicitum ex hoc ipso

falsitatem incurrit. qz obligat⁹ est ad hoc q qtrariū faciat. Tercō vero qñ deest iudiciū. qz cū indiscrete iurat ex hoc ipso periculose cōmittit falsitatem incurrendi. Et sic capit⁹ piurium large 7 nō est semp mortale peccatū piurium istis modis omnibus. **BC** Secūdo notandū q qui scienter iurat falsum. scienter in qquo ad dictū 7 quo ad iuramentū est vere 7 proprie piurus 7 est semper pccm mortale. Cui⁹ racō assignat⁹ s̄m tho. vbi pri⁹ qz piuriū de sui racōe importat qtemptum dei vñ de se importat irreuerentiā dei ipm inducere in testem falsitatis qz p hoc significat⁹ vel q deus veritatem nō cognoscit. 7 sic testificat⁹ falsum ex ignorantia aut significatur q testificat⁹ falsitatem quorū vtrūqz est magna dei irreuerentia. Est em sic deum inuocare tantū ac si deus nō cognosceret veritatē et sic ex ignorantia testificat⁹ falsum vel si cognoscit eam tūc est ac si scienter approbet 7 testificat⁹ falsitatem. Item piurium propriū ē mortale. qz directe qtra pceptum dei. scz nō assumes nomen dei tui inuacum. 7 qtra illud Leuiti. xix. **CC** Non piurabis in nomine meo. Ex quib⁹ sequit⁹ q piurium ad minus nouem modis gmittit⁹. Primo mō qñ quis falsum iurat solemniter i p̄sentia iudicis qui deliberauit tam de dicto qfirmato q de iuramento. Talis piurans nō solum mortaliter sed etiaz enormiter peccat. vñ per tres digitos quos ponit significat⁹ q corpus animā 7 famam impignorat deo derelicto ipi diabolo. nam ibi propter circūstantias grauius quis peccat qz in iudicio. Et quia

multum deliberate piurat vt dicit
Rai qui inquit iurat p deū multuz
 obligat^r. qui vero p deum 7 euāge
 lium magis obligat^r. qui istis ad iū
 gūt sanctoz reliquias magis obli
 gatur. 7 ita crescentibus solennita
 tibus crescit obligatio. **S**cdo piuri
 um facit qui extra iudicium vel nō
 solenniter falsum iurat deliberans
 prius de dicto 7 de iuramento. 7 ta
 lis etiam peccat mortaliter minus
 tanq̄ pcedens. vñ **Tho.** ij. ij. q. xc.
 vij. ar. iij. vult. q̄ graui^r est pec
 catū si quis p euangeliū solenniter
 iurans piuret q̄ si p deum cōmuni
 sermone piuret. tum propter scan
 dalum. tum propter maiorem deli
 beracōem. **Q**uib^r equaliter hic in
 de positus grauius est si quis p de
 um iurans piuret q̄ iurans p euan
 gelium. Et sunt talia piuria valde
 graua peccata. qz cū deus sic assu
 mitur tanq̄ testis falsitatis assumi
 tur gra scdm̄ pceptum. Est em̄ vt
 paulo ante dictū est ac si deus non
 cognoscat veritatem. 7 sic ex igno
 rantia testificet^r falsum. vel si co
 gnoscat eam tunc est ac si scienter
 approbet 7 testificet^r falsitatē quo
 rum vtruzq̄ est magna diuine veri
 tati iniuria. **T**ercō periurat
 qui ex lapsu lingue iurat. Si quidē
 aduertat se iurare 7 falsum esse qd̄
 iurat nō excusat^r a peccato mortali
 sicut nec a dei gtemptu. **P**ā ad hoc
 q̄ aliquis peccet mortaliter saltez
 non ex habitu. requiritur q̄ suum
 peccatum plene sit voluntariū di
 recte vel interpretatiue quod dicit^r
 propter istū qui cū diliberare possz
 diliberare gtempnit. Si ex tali cō
 temptu deliberacōis ex surzeptiōe
 piurat. videt^r multis q̄ talis non

est excusandus a peccato mortali.
 nō aut sic p omnia de isto qui deli
 berare obmittit nō ex gtemptu. s̄
 ex negligentia. Si aut nō aduertat
 aliquis se iurare falsum. nec falsuz
 esse quod asserit. tunc nō videt^r ha
 bere intencōem iurandi nisi ex ha
 bitu male introducto forte iuraret
 ideo a crimine piurij excusa^r. sicut
 cū quis iurat in cōmuni sermone n̄
 aduertens quem inuocet 7 ad quid
 sed ex quadā gsuetudine mala aut
 alia surzeptione mala iurat tūc nō
 peccat mortaliter. s̄ appropinquat
 ad mortale. **Q**uarto piurat
 quis ioco falsum scienter gfirmādo
 7 mortaliter peccat. vñ dicit. **s.**
Tho. vbi prius q̄ ille qui iocose p
 iurat nō euitat diuinam irreueren
 tia. sed quo ad aliquid adauget eā
 Magnū em̄ est 7 maior irreueren
 tia dei cū in ioco assumit^r testimo
 nium falsitatis q̄ ex aliqua necessi
 tate homis. Et sicut homo nō eui
 rat diuinam irreuerentiam sic nec
 pctm̄ mortale. **Q**uinto piurat
 7 peccat mortaliter qui iurat aliqd̄
 verū quod tñ credit falsum. qz iurā
 do mentit^r 7 fallere intendit medi
 ante iuramento 7 intendit illud qd̄
 credit falsum gfirmare mediāte iu
 ramento 7 p testimoniū diuinū. **E**x
 emplī gracia mercator habet duo
 dolia vini ad vendendū in vno scit
 corruptum vinū esse in alio sanum
 sed a casu transponūtur vasa ista.
 Si igi^r mercator intendit ambo in
 equali precio vendere 7 ex errore
 iurat q̄ in alio dolio sit sanū vinuz
 in quo in veritate ita est. sed merca
 tor putat solum sanū vinum esse in
 illo dolio. verū iurando piurus est
 qz mentitur 7 gtra cor loquitur.

Sexto piurat qui dubitat an sit verum quod iurat et tñ dicit se scire quod verum sit. Et si hoc ex deliberacone et ex proposito facit est mortale peccatū et maius si est sollemnifatum. Ratio est qz talis iurat se scire certum esse sermonem sic esse et hoc est mendacium. quia nō scit sic esse sed dubitat. Est ergo mendaciū iuramēto firmatū. scita igitur pro scitis pōt quis iurare. Credita solū pro creditis. et dubia pro dubijs debet quis iurare vel tacere. **Septio** piurat ille qui falsum iurat qd credit esse verum. licet nō tam graviter peccet sic quit⁹ cū ille nō intendat fallere sicut quit⁹. nec intēdat mēdose p nomen dei testimonium eius inducere. nō tñ est a peccato immunis. qz vt dicit bonauen. sup. iij. d. xxxix. Quāuis talis non contempnat veritatem ex certa scientia adducēdo eam in testimoniū falsitatis. cōtempnit tñ ex ipa temeritate. adeo em nomen dei terribile est et venerabile qz nullus debet ipm in testē assumere nisi nouerit quid loquat^r et sit cert⁹ de veritate dicti sui. **¶** Ignorantia nō excusat in toto in tali iuramēto. **¶** **O**ctavo piurat quis qui iurat falsum deliberās de dicto sed nō de iuramento. et sic forte pōt contingere qz homo piuret sine peccato mortali. tñ ad minus est veniale grossum et piculosuz et multum appropinquat ad mortale peccatū. **¶** Nono contingit aliquē iurare qui nec deliberat de dicto nec de iuramento sed totū profert ex quadam surreptione nō ex consuetudine vel habitu. siue qñ iurat in gmunis sermone nō attendens quē inuocat et ad quid. sed ex quadam surreptio

ne iurat et sic nō peccat mortaliter sed venialiter. minus tñ q̄ ille qui deliberat de dicto nō de iuramento. Quod em ex sui surreptione procedit pfecte voluntarium nō est. Ad hoc autē qz quis peccet mortaliter requirit^r qz suū peccatum sit plene voluntariū directe vel interpretatiue quod addit^r vt in terco patuit.

¶ Quāte vero grauitatis sit piurium quo ad tercium patet per sanctū Tho. vbi prius. et quodli. j. q. ix. ar. ij. ex quinqz. tum qz in se ḡuius est q̄ homicidiū s̄m Tho. tū qz diuini nomis quedaz abnegacō tumqz dei in suo nomine infamacō tum qz ab ecclesia grauiter punit^r tum etiam qz a gentib⁹ horrenduz censetur omnia pter quartū. patēt p Tho. in quodli. vbi pri⁹. sicut dicit aposto. ad Hebre. vj. homines p maiores sui iurāt et ois gtrauersie eoz finis ad gfirmacōem est iuramentū. frustra autē in causa homicidij gtrauersie finis esset iuramentū si homicidium grauius esset q̄ piurium psumeretur em qz qui maiorē culpam homicidij cōmisit nō verteretur minorē piurij incurzere. vñ ex hoc ipso qz in causa cui⁹libet peccati defert^r iuramento manifeste oñditur qz piurium p maximo peccato debet haberi. nec immerito qz p iurare nomen dei videt^r quedā diuini nomis denegatio. vñ s̄m locū post idolatriam peccatū piurij tenet vt ex ordine pceptoz patz. sed et apud gentiles iusiurandum erat honoratissimum vt dicit in principio Metha. Itē s̄m bern. nec de⁹ nec homo pōt dispensare in pceptis prime tabule. sed piurium est contra pceptum prime tabule. homicidiū

aüt gtra pceptū secūde tabule. nō occides. cū quo deus vel homo p̄t dispensare ergo piurium est graui⁹ homicidio. **I**tem piurium ex obiecto est peccatum in deum. homicidium ex obiecto in proximum. sed ex obiecto attēditur grauitas peccati principaliter ergo r̄c. **Q**uō autē homicidium grauius punitur in ecclesia. **R**atio est. qz grauius nocūm tum interdum hominib⁹ imminet. etiam ex minori culpa s̄m iudicium tū dei maius peccatum grauius punitur. **h**ec **Th**o. **R**ich. tenet qz homicidium sit grauius piurio. qz cōtra caritatem qua proximus est diligēdus. piurium vero est gtra virtutem latrīe. piurus em̄ iurat vey quod falsum est. **Q**uartum qz ecclesia graniter puniat piurim patet qz piurus debet agere penitentiaz vij. annis. xxij. q. j. predicandū. **E**t hosti. dicit li. ij. qz piurus quantūcūqz agat penentiā testificare nō pōt. **Q**uāuis alij penitentes. licz fuerint criminosi possint testificari in tellige qñ semel gtra piurium probatum est. **R**atio dicti est. qz alias nimis piurium fieret. **E**t qz ip̄m iuramentū est de se substantia testimoni. **I**nfamis est piurus iuramento promissorio qñ piurat solēniter et qñ pro tali piurio fert⁹ gtra eum sententia diffinitiva in causa accusacionis r̄c. **A**d detestationē piurij faciunt quatuor alia. **P**rimo qz peior est qdammodo diabolo. qz demon res sacras timet et quasi vertur. demones em̄ credūt et cōtremescūt. **J**aco. ij. et **P**hilip. ij. **I**n nomine hiesu flectat⁹ omne genu celestium terrestriū et infernoꝝ. piur⁹ vero nomen dei sacratissimū nō re

ueret⁹. **S**cdo piurans qdammodo peior est fure. qz piurans fur et sacrilegus esse videt⁹. sacrilegus em̄ est qui rem sacram furatur inuito dño sic piurans prohibente deo. nō assumes nomen dei tui inuaniū et sacrilegium qdammodo cōmittit. **T**ercio piurus quasi falsarius est si quis sigillum alicui⁹ dñi ad gfirmandam qli quā veritatem sibi cōmissam inferret ad aliquod gfirmandū falsum ip̄e falsarius iudicaret⁹. et si hō faceret de sigillo pape defacto essz excōmunicatus. sic cum deus pmiserit hominibus vt assumant nomen suum ad cōfirmationem veritatis. si vtant⁹ nomine eius ad confirmationem falsitatis. falsarij sunt quo ad deum et excōmunicati ista excōmunicacōe qua dicit apolto. j. **C**or. xv. **S**i quis nō amat dñm hiesum anathema sit. **Q**uarto qui illicite iurat quasi laqueum ad collum suum ponit. s̄m illud puer. vj. **I**llaqueatus est verbis oris tui et captus proprijs sermonibus. iuramentū autez transgrediens quasi se proprijs manib⁹ in anima iugulat propter hec picula. sicut scriptura. **E**cclē. xxij. **V**ir multum iurans replebitur iniquitate et nō discedet a domo eius plaga. et ps̄. **Q**uis ascendit in montem dñi. id ē in celū. et sequit⁹. **Q**ui nō iuravit in dolo proximo suo. ergo a sensu cōtrario. dolose iurans nō ascendet sed descendet in infernum. et **E**cclē. xxij. **I**urationi nō assuescat os tuum. multi em̄ sunt casus in il' a. **R**emedia ergo cōtra piurium quisqz sibi debet adhibere psertim assuetus piurare. **P**rimo vt nō diffidat quin cū proprio conatu dei gracia hoc viciū possit

eradicare. **Exemplum** noui milites in piurijs assuetissimū tandem cōpunctum p sermones qui cū dedit scere nō valeret piuria tandem sibi infligit totiens a carnibus vna die abstinere quotiēs piurium faceret ⁊ fecit. licet in curia foret magni principis ⁊ plene sanatus est. Audi ui de quodam alio qui quotiens iurauit guttam sui sanguinis p puncturam de corpe extorsit pōt quis totiens quotiens iurat si diues est denarium in elemosinam dare alias nō dandum. vel si paup est aliquid orare. **Scdo** debet quilibet in animo statuere potius velle emolimento corporali carere q̄ in osuetudine piurij pseuerare s̄m istud xpi **Mat. xvi.** quid proderit homi si vniuersum mundū lucret. anime vero sue detrimētū paciat ⁊ sic tandē habitum malum deponet ⁊ luxū tpale habere poterit. **Exemplū** cesarij in dialogo duo colonienſes mercatores ad quendā ḡfessorem venerūt de habitu piurandi ḡquerentes. quib⁹ psuasit. vt p annum venderent sine iuramento fecerūt ⁊ anno euoluto ad ḡfessorem redeūtes se dixerūt valde depauperatos eo q̄ sine iuramento nullus eis credere vellet. quibus secūdo ḡfessor psuasit demonis illud esse negocium nec curandū. sed scdo anno ceptum ḡtinuare. quod cū facerent maiorē fidem homines in ip̄is sine iuramentis habentes q̄ antea eos multum ditauerūt. **Tercō** inspicienda sunt testimonia paganorū iuramenta in maxima reuerētia habentiū ⁊ sine iuramēto verba eorū tam firma tenuisse vt eis credere. **Ex. j.** metha. vt s̄. **Item** in vitis philo. **Solum**

phūs ait. ne metiaris p̄bitatem iureiurando certiozem haberi. **Cui⁹** em̄ dictū nō habet sine iureiurando pondus eius quoq; iusiurandū vile est. **Item** ibidē penocrates phūs platonis discipulus fuit qui vt **Valerius** ait tantā autozitatē sue sapiētie attulerat vt cū de re aliqua testimonij coactus a iudice diceret ⁊ ad aram accessisset vt iuraret omnia se vere retulisse prohibitus est a senatu iurare. **Quarto** p̄ omnib⁹ ḡsideret quisq; mala p̄notata ip̄i⁹ piurij. quinto oret deum vt hoc vicium euadat

Capitulum Tercium

Qontra hoc p̄ceptum faciūt scdo incaute iurantes. **AC** Vbi videndū erit an ⁊ q̄n ⁊ quantū incautū iuramētū liget. fit autē incautū iuramentū quicuplīciter. **Primo** q̄n irzeuerenter fit iuramentū. vel leuiter. vel sine causa rationabilis. offendit etiam si verū sit ⁊ licitum pro quo iuratur. **Scdo** fit incautum iuramentū q̄n quis indeliberate iurat ex impetu sic q̄ si plene deliberasset illud nō iurasset. et tunc s̄m **Vuilhel.** quis seuerare tenetur si licitū est qd̄ iurauit. Sufficientē em̄ ad hoc q̄ sit obligatus q̄ intenderit deum inducere testem illi⁹ rei quam dixit. **Item** si homo ppter obmissionem deliberacōis sufficienter aut vndecūq; iurat p̄missorie aliquid sibi impossibile tūc deest iudicium ⁊ est illicitum ⁊ sic iurans peccat. imo si illud quod iurat credit sibi possibile fore cum tñ sibi

fit impossibile nō excusa^a a peccato totaliter. qz propter reuerentiā diuini testimonij nō deberet iuramentum adhiberi nisi in re i qua firmiter certus esset. vñ ibi deficit iudicium discreciōis nisi forte qz erat ei possibile qñ iurauit. reddat^r ei postea impossibile puta si quis iurat pecuniā se soluiturū que postea ei vi vel furto subtrahit^r. tunc vide^r excusari a faciendo qd iurauit. licz teneatur facere quātum in se ē vt soluat r impleat qd promisit Item sepissime incaute gtra pceptum se cūdū faciūt hi qui causa lucri de facili iurant vt om̄s vendētes r emētes tales sepissime falsum iurant r sic piurium incurrūt r mortale peccatū. Quod maius erit si in damnū proximi sic iurant r qñqz pro pua re se nō remissius dare iurant. Itē sepissime gtra hoc scdm pceptum incaute iurant r peccant qui absozpti passione ire aut ex ebrietate aut in ludis etiam phibitis vt tae pilloz enozmiter. aliqñ falsa. aliqñ inhonesta vel etiam iniusta r de se peccata in tali dispositione iurant. qz voluntas tunc vehemens est ad velle iurare r passio racōez absozbet vt nō possit protunc deliberare de his que iurant. ideo gtra hoc pceptum sepissime peccant ex puerla cōsuetudine r falsum iurant r p iurant etiā ex lubrico lingue r si aliquādo nō deiurant id ē false iurāt tñ semp peccant qz leuiter sine causa r irreuerenter iurant. Tercio incautū iuramentū fit racōe eius qd iurat. Pā s̄m tho. Rich. r gmuniter om̄es theologos r iuristas. sic incaute iurat quis quādocūqz iurat aliquid qd derogat caritatis actiui

Et pōt fieri in quibz cas b^o. Primo cū quis iurat facere vel obmittere qd alias eēt mortale pctm vt qz aliquez propria auctoritate grauiter velit ledere vel inimiciam ad eū gerere cū ranore. in quo casu peccat piurando r peccat iuramentuz implendo sicut r in scdo casu qui sequit^r. Exemplū de dauid qui iurauit temerarie velle nabal occidere sed retractauit bene vt dicit Amb. li. de offi. Scdo qñ quis iurat aliquid facere vel obmittere qd alias esset veniale solū vt qz velit mentiri officiose iocose vel simile. Tercio cū iurat^r aliquid indifferēs qd ex circūstantia effici possz veniale vel mortale vt cū iuratur aliquid qd vergit i deteriozem exitū propter aliquod qd de nouo emergit quod fuit impremeditatū sicut patz in iuramento herodis qui iurauit puelle saltanti se daturū quod petisset. hoc em̄ iuramentū poterat a pncipio esse licitū intellecta debita condicōe. scz si peteret qz dare liceret. r deceret. s̄ impletio iuramenti fuit illicita vt dicit Ambro. li. j. d. offi. Quarto cū iurat^r aliquid qd est gtra conciliū euangelicū vel notabilis boni impeditiū. sicut cuz aliquid iurat se nō intraturū religioez vel qz nō fiat clericus. aut qz nō accipiet plationem in casu quo expedit eū accipe. r in hoc casu peccat quidē iurando. dicit Tho. qz degerat r est graue pctm r nō tenetur seruare iuramentū. ponit em̄ obicē spūsancto. sed multo meli^o facit n̄ implendo hmōi iuramentū. Similiter qui iuraret se nō gtrinentē permansurū cū extra matrimoniū esset vñ pe. de palu. sup. iij. di. xxxix. dic

quoniam aliquis promisit non mortale vel veniale nec aliquid bonum sed puram priuationem melioris boni. ut si aliquis iurat se non intraturum religionem. aut non seruaturum virginitatem. vel non facturum bonum alicui nisi in quantum caritas vel preceptum coget talis peccat. iuramentum enim debet cadere super materiam debitam et super bonum ex se et formaliter. et tunc licet priuet maius bonum valet tamen ut iurante aliquo se velle contrahere cum aliqua matrimonio. quoniam autem nullum bonum iurat sed solum malum cuiusmodi est pura priuatio melioris boni non valet sed peccat quis in iurando et obligat ad culpam. **CC** Quinto quando quis iurat quod est maioris boni impeditiuum. vel cum iurat id facere quod melius esset non facere quam facere vel iurat non facere id quod melius esset facere quam non facere. Exemplum quoniam iurat quis se non ieiunaturum vel non velle iustum in iudicio. vel non accomodare pecuniam vel non intrare domum sortis vel non vendere rem suam pro minori precio vel non comedere secum vel nolle retinere famulum quem melius esset retinere. vel non loqui proximo. vel non facere ei consilium que omnia esset melius facere quam obmittere. et sic de similibus. Talis non est obligatus ad seruandum quod iurauit et probantur omnia quae per Iohannem in sinonimis. li. ij. dicentem et allegat magister. di. xliij. di. tercius. dicens. In malis promissis rescinditur fides. in turpi voto muta decretum. et Thomas assignat rationem. Quia pro se mala et maioris boni impeditiua sub iuramento cadere non possunt. et secundum Bernardum quod pro caritate institutum est contra caritatem militare non

debet. Et tamen sicut Richardus dicit et Vuilhelmus propter reuerentiam sacramenti diuini nominis inuocati et ad punitionem temeritatis sic iurantium et propter reuerentiam eorum qui presunt et ad tute ambulandum non debet quis auctoritate propria venire contra quodlibet iuramentum incautum pro aliquibus debet recurrere ad aliquem superiorem suum qui a tali iuramento debet absolueri ipsum vel declarare eum non fore obligatum maxime quando potest oriri dubium utrum observatio uerget in peiorem exitum quam non observatio. Tamen contra tria prima quando manifesta sunt propria auctoritate contrauenire potest. Contra quodlibet vero iuramentum quod respicit reuerentiam et derogat caritati vel eius perfectioni vel disponentibus ad eam potest homo venire propria auctoritate in casu necessitatis. hec sententialiter Richardus durandus ait. Si iuramentum esset incautum ex eo quod iurans non sufficienter deliberauit vel illud quod promittebat erat res indifferens seu parum valens vel plus nocens uolenti quam expediens vel sicut possunt alie circumstantie inueniri circa iuramentum que reddunt ipsum incautum non est tutum quod tale iuramentum intermittatur sine auctoritate superioris potentis in talibus dispensare. **CC** Quarto principaliter iuramentum incautum fit interdum a coactis et pro metu ubi sunt plures casus. Primus quod de eo qui compulsus pro metu iurauit se aliquid facturum vel datum. Richardus durandus. di. xxxviij. et xxxix. cca. iij. iuramentum promissorium a coactum pro metu quod cadit in obstantes

virum. aut p metum qui non cadit in constantem virū. si primo mō sic nō est obligatoriu in foro gnti o so. qz cogenti nō competit actio cōtra coactum vt obseruet. iuramentū vero ad forū gscientie tale iuramentū est obligatoriu si illud quod promittit est licitū. 7 si iurans cōsentit in promissum quantūcūqz fuerit p metū iustum coactus. vnde si quis nō implet qd coactus iuravit iuramento promissorio degerat 7 peccat mortaliter. nō talis sit coactus per metū cadentem in constantem viz fuerit p habentem potestatem ab obligacōe absolutus. qz pro nullo temp orali debz homo facere aliquā irreuerentiam dei vel deo. sed hoc fieret nisi implere promissum. nihilominus talis habet remediū. 7 pōt repetere in iudicō qz coactus iuravit 7 soluit. pōt etiā petere ab epō vt cogat illū absoluerē ipm a iuramento si non poterit ad hoc induci soluat 7 repetat. quia licet iurauerit soluerē. nō tñ iuravit nō repetere. qz si iuravit etiam nō repetere. tunc denūciat ecclesie s̄m fo amam euangelicā. si peccauerit in te frater tuus vt ecclesiā illū compellat ad penitentiā in qua veniet absolutio iuramēti vel restitutio male acquisiti vel accepti. Itēz pōt iudici denunciare. 7 ille ex officio tenet aliū compellere ad restituendū. Si vero iuravit nō denunciare iudici tale iuramentū est illicitum nec obligat. et ideo nō obseruandū cū vergat in deteriozem exitum vtpote ep̄is gtra iusticiam 7 gtra vtilitatē publicam 7 p̄sertim hoc pōt denunciare dum nō hoc faciat p̄ncipaliter intencōe salutis

eterne. Si vero iuramentū promissoriū sit coactū p metum qui nō cadit in constantem virū. m. tunc iuramentū est obligatoriu in foro conscientie. foriori racōe q̄ sit iuramentū coactum p metū cadentē in constantem virū. 7 iterū in foro gnti o so. qz s̄m iura talis metus nō iudicatur sufficiens ad aliquid cū iuramento promittendū. Et sic apparet quid sit dicendū de coactione ad promissoriū iuramentum. Aug⁹ in sermone de periurio sic dicit. Si quis coactus pro vita redimenda. vel qualibet causa vel necessitate piurat. qz plus corpus q̄ animā dilexit tres quadragesimas peniteat. Alij iudicant tres annos vnum in pane 7 aqua. Ex quo sequit^r qz ille qui non intenderet soluere qz coactus promitteret cū scienter falsum iuraret teneret^r ad penitentiā illam de rigore. s̄ de assertorio seu probatorio iuramento est sc̄ds casus vbi dicendū qz quicūqz faceret iuramentū assertorium iurando falsū vel incaute sic peccaret iurando 7 piurium incurreret 7 ad hoc faciendum nullus cogi pōt. Si tñ quis oppositum faceret ex metu tunc coactio excusaret a tanto sed nō a toto. qz ad peccandū nulla coactio fieri potest sufficiens libero arbitrio. Nam omne malū pene sustinendū foret a quolibz ante q̄ minimo peccato peccare deberet. Est em̄ minimum peccatū maius omni malo pene p̄cise. vnde quando seruus iurat aliquod falsum vel illicitū dño cogente. ambo sunt piuri. Nolite ait x̄ps timere illos qui occidūt corp⁹. **U**trum vero ille peccet qui inducit hominem ad iurandum. quem

probabiliter credit iuraturū qui est tercius casus. vel sic recipit ab eo iuramentū. **Rñ. s̄m Tho.** bona uen. et **Rich.** Inducens aliū ad iurandū. aut hoc facit vt p̄sona publica et s̄m ordinem iuris. aut hoc facit nō tanq̄ p̄sona publica sed priuata. **Primo** mō si quis inducit aliū etiam p̄cipiendo ad iurandū q̄ quis credat eū iuraturum falsum nō peccat. q̄ facit illud quod ex officio tenetur facere. vñ nō tñ dici debet illum ad iurandū compellere quē p̄ aduersa que hoc petit a iudice. **Si** aut̄ iste qui inducit adiurandum sit priuata p̄sona aut publica nō tamē hoc faciens vt p̄sona publica putat̄ contra ordinem iuris peccat mortaliter. q̄ talis est scienter. **Primo** suo causa peccati mortalis. et sic sp̄ ualiter homicida propriā aiām et alterius necans cui gladium degerandi tradit. **Exemplū** refert aug⁹ in sermone quodā q̄ quidaz fidelis innocens rem accommodauit cuidam quā ille reddere negauit. **Cōpulsus** g⁹ p̄ accommodantē iurare degerauit et alter rem p̄didit. **Cui** r̄ato i nocte iudex ait. **Cur** prouocasti hominem iurare quē sciebas falsuz iurare. ille r̄udit. q̄ rem meam negauit. **Et iudex.** melius erat vt rem tuam p̄deres q̄ vt aiām eius piurio perimeres. prostratus igit̄ tam grauiter cesus est vt in dorso vigilantis flagaz̄ vestigia apparēt. sed indultū est ei postq̄ emendatus est. ideo idem **Aug⁹.** in sermone de decollacōe iohānis baptiste. **Ille** qui hominē prouocat ad iuracōnem et scit eum falsum iuraturū vincit homicidam. q̄ homicida corpus occisurus est. ille animā. imo duas aiās. **Itez**

talis qui aliū degerare procurat debet penitere. xl. dies i pane et aqua et septem annos sequētes et nunq̄ debet esse sine penitencia. xxij. q. v. **Si** quis se. **Quinto** p̄cipaliter iuramentū incautum fit a dolosis de quo dicit **Tho.** in summa sic ar. vij. et in scripto q̄ iurans simpliciter sine dolo in foro ḡscientie nō tenet̄ nisi s̄m suā intencōz. **In** foro autē ḡtensioso obligat̄ s̄m q̄ verba cōmuniter solent accipi. **Si** aut̄ dolo se iurat̄ seruari debet s̄m sanū intellectum illi⁹ cui iuratur. **Et** licet racōe iuramenti nō obligetur nisi s̄m suam intencōem. **Tamen** tenet̄ ad hoc vt alius ex tali dolo nō ledat̄. **Et** hoc fit quando s̄m intencōnem recipientis implet̄. **f. Du** bitatur circa p̄dicta. **Primo** vt̄rum in iuramentis possit dispensari et p̄ quez **Rñ. Tho.** ij. ij. q. lxxij. **In** iuramentis promissorijs dispensari p̄t sicut et in votis q̄ in aliquo casu p̄t esse licitum vel nociuū iuramentū siue id quod iuratur. et p̄ ḡsequens nō est debita materia iuramenti. et ideo **Notandū** q̄ illud qd̄ cadit sub iuramento promissorio aliqñ est manifeste repugnans iusticie vt̄puta q̄ est peccatū vel maioris boni impeditium vt̄ ne intret religionem et tale iuramentū dispensacōe non indiget. **Quāz** aut̄ aliquid iuramento promittitur de quo dubium est vt̄ sit licitum vel illicitū. proficuum vel nociuuz. aut simpliciter aut in aliquo casu et in hoc p̄t quilibz̄ episcopus dispensare. **Quādoqz** vero promittitur aliquid sub iuramento quod est manifeste licitum et vtile. **Et** in tali iuramento non videtur locum habere dispensacio vel

cōmutacō nisi aliquid meli⁹ occur-
rat faciendum ad cōmunez utilita-
tem quod maxime videtur p̄tinere
ad potestatem pape qui habz curā
vniuersalis ecclesie vel etiā absolu-
ta relaxatio. Nam ad vnamquenq̄
p̄tinet irritare iuramentū qd a si-
bi subditis factum est circa ea que
subdūtur eius potestati. sicut pa-
ter pōt irritare iuramentū puelle.
vel vir vxoris. Rume. xxx. Duran-
dus dicit vt s. **C** Dubitat⁹ se-
cūdo an iurans possit licite obtine-
re dilationem vel absolucōez ab eo
cui iurauit. Rū. s̄m Tho. vbi pri⁹
7 Bai. Si iuramentū factum est in
fauorem dei 7 p̄ illud homo inten-
debat se obligare deo vel cultui dī
vel ad pietatis opus tunc non pōt
absolui ab homie nisi p̄ cōmutacōez
in melius vt dicit⁹ de voto vt q̄
velit intrare religionē cū socio ire
ad sanctum iacobum cum socio ire
cōtra infideles cū eo. 7 sic de dicē-
do psalteriū simul tunc nō pōt ab-
soluere alium inquantū cōcernit dī
fauorem vel pietatis opus. sed be-
ne inquantū alium tangit. vñ qua-
si duo iuramenta sunt ire ad sanctū
iacobum. 7 hoc aliter nō pōt rela-
zare. 7 cū socio ire qd socius pōt re-
lare. si vero fit in fauorē homis
iuramentū alteri si ille sponte ab-
soluerit postea nō tenet⁹. 7 idem de
dilacōe 7 etiā si nō intendebat se
obligare deo sed tm̄ homini. nihilo-
minus tm̄ pōt absolui ab homini qm̄
iuraret se aliquid facturū in fauo-
rem dei sicut si iurassem tibi qd da-
rem ticio. x. floz. in fauorem ipsius
ticij nō posses mihi remittere hui⁹
mōi iuramentū. Tho. addit. p̄fatis
nisi forte sit interposita cōditio scz

si videbitur illi cui promittit. vel
aliquid tale. **D** Dubita⁹ terci⁹
qm̄ ille qui audit aliquē alium iura-
re falsuz 7 ip̄e se scit et tacet. an hō
teneat⁹ manifestare. Hec q̄stio mo-
uetur ideo. qz dicit⁹ Leuit. v. anima q̄
audiuit vocem iurantis falsum te-
stisqz fuerit q̄ aut ip̄e vidit aut cō-
sci⁹ est nō indicauerit portabit in-
iquitatem suā. dicit tm̄ Tho. in sū-
ma 7 Bai. q̄ ex quo moises in p̄di-
cta auctoritate nō expressit cui hoc
esset iudicandum. sufficit isti vt se
ab hoc peccati vinculo absoluet si
indiceret talibus qui magis possent
prodesse q̄ obesse piurio siue eum
corrigendo siue deū pro eo placan-
do vtputa sacerdotes vel honesti.
7 discreti patres. 7 ad hanc denun-
ciacōem de talib⁹ p̄sonis faciendaz
tenet⁹ quilibet quocienscūqz vide-
rit aliquē vicinū precipicio. i. pecca-
to cōmittendo. Sic soluit questio-
nem Aug. li. q. sup Leui. xxiij. q. v.
hic videtur.

Capitulum Quartum.

Contra scdm̄ p̄ceptū. Nō
assumes c̄. peccāt adhuc
tria genera pctōz. Pri-
mi sunt blasphemii. Se-
cūdi sunt adiurātes illicite. Tercij
sunt p̄ creaturas illicite iurantes d̄
quibus est dicendū p̄ ordinem. **C**
Cir primū notandū s̄m Tho. ij.
ij. 7 xij. q̄ blasphemare est bonita-
ti 7 excellētie precipue diuine dro-
gare seu conuiciari. Dicitur boni-
tati. quia deus omnimode bon⁹ est
7 excellens. Dicitur precipue diui-
ne quia blasphemia cōmitti potest
in sanctos 7 diuina. sicut em̄ deus

in sanctis suis laudat^r in quantum laudant^r opa que deus sanctis suis efficit. ita ex blasphemia que fit in sanctos ex consequenti in deū redundat. **B** Dicit^r derogare vbi notandū q^d sunt tres q^dammodō species hui⁹ peccati blasphemie et semper deo derogat^r. Vna est cū attribuit^r deo quod ei nō cōuenit vt cū aliquid dicunt qⁿ ipi puniūtur i se vel in suis. et alij peccatores nō puniuntur taliter. Ecce deus est iniustus et similiter maledicētes deo vt iustos ei impcantes que nō possūt deo inesse. sicut qui vellent deū nō esse iustum vt peccata eorū non puniret. sicut isti in inferno faciūt sic etiam peccāt deo attribuētes mēbra que inquantū deus nō habet. **E**t peius qui deo attribuūt mēbra que nominari de probo viro essent verecunda. et pessime qui deo attribuūt que in eo nō sunt. **E**xemplum primi. Jurantes p^r caput dei et per similia membra. **E**xemplū scđi. vt p^r dei posteriora et p^r alia verecunda membra. **I**tem simile videt^r qⁿ qui dam a deo puniūtur qui dicūt nunquid latrones sumus quid fecimus vbi hoc meruimus. **C**ū tñ alias deū sepe grauit^r offenderūt. **S**pecies blasphemie alia est cū a deo remouetur quod ei cōuenit vt dicentes deū nō esse iustum deū nō esse v^{er} hominē. deum nō esse in eucaristia deum eternaliter punire peccatum mortale post hāc vitā. **T**ercia species est qⁿ creature attribuitur q^d deo appropriatur vt q^d imago det grām. q^d creatura aliqua puta verbū vel factum pronūciat futura soli deo nota sicut circa supstitutiones interdū fit. **C** **S**ecō notandū

szm **T**ho. vbi prius. q^d blasphemia szm genus suū est peccatū mortale. **R**atio est q^d peccatū mortale est p^r quod homo sepatur a primo principio spūalis vite quod ē caritas dei vñ. que cūq^z caritati repugnant ex suo genere sunt peccata mortalia. **B**lasphemiam autē szm genus suū repugnat caritati. q^d derogat diuine bonitati que est obiectū caritatis. et itez q^d est cōtra pceptum scđm. **S**unt autē sz **T**ho. vbi prius. tres g^o dus blasphemie qui d^rogāt diuine bonitati sz tres p^ratos modos. quidam derogant szm solam opinionē intellectus. alij derogant deo szm opinionem intellectus cōiecta quadam affectus seu voluntatis detestatione. et vterq^z modus d^r blasphemiam cordis si nō procedit ad extra. **A**lij autē primū modū vel scđm vel ambos lingua p^rdūt et est blasphemiam oris. prima mala. scđa peior. tertia pessima. **E**t sunt szm suum genus omnes tres gradus maxima peccata. **S**ed diceret^r est ne semp p^rctm mortale emittit blasphemiam. cum quidam absq^z deliberacōe blasphement. **R**ñ. ibidē **T**ho. blasphemiam pōt absq^z deliberacōe ex surprisōe procedere dupliciter. **V**no mō q^d aliquis nō aduertat hoc q^d dicit eē blasphemiam. quod pōt cōtingere cū aliquis subito ex aliqua passioe n^o verba imagnate prorūpit quorū significacōem nō cōsiderat et tūc est p^rctm veniale. **E**t ideo nō habz proprie racōem blasphemie. **A**lio^o qⁿ aduertit hoc esse blasphemiam cōsiderās significata verborū et tūc non excusat^r a peccato mortali. **S**icut nec ille qui ex subito motu ire aliquem occidit iuxta se sedentē

Tercio notandum quod per vitando homini peccato quinque mala blasphemie sunt consideranda. Primo ecclesia hoc peccatum multum punit. quod xxij. q. v. Talis qui iurat per caput dei aut per capillos eius aut aliquid huiusmodi dicens quasi deus secundum diuinitatem talia habeat. Si clericus est debet deponi. si vero est laicus anathematizari. quod secundum bonauen. in. iij. di. xxix. intelligendum est de illis qui turpiter et irreuerenter noiant membra christi et quodam exquisito modo iurandi diuidunt eum membratim et potissime qui iurant per eius membra que etiam in nobis verecundum esset nominare. Et essent pro illis a presentibus religionis et secularibus grauissime puniendi. Idem etiam videtur intelligendum de his qui de virgine benedicta et sanctis dei iurando inhoneste loquuntur. aut qui aias suas demonibus deuouent vel alia dicunt horrenda. Secundo detestabile est hoc vitium quod peius est piurio. unde glo. super illud ephe. iij. blasphemiam tollat a vobis dicit. Dei est blasphemare quod deiurare. qui enim deiurat. falsum iurat non dicit aliquid vel sentit aliquid falsum de deo sicut blasphemus sed adhibet testem tanquam sperans quod deus super hoc non testificetur per aliquod evidens signum. unde pene piurio debite etiam isti blasphemus deberetur de iusticia. Tercio est detestabile. quod blasphemiam preponderat homicidio. unde Tho. ibidem dicit. Homicidium et blasphemiam si considerentur secundum obiecta in que peccatur maximus est blasphemiam. quod est directe peccatum in deum. homicidium autem in proximum. Si autem considerentur secundum effectum nocendi sic homicidium preponderat. plene enim

nocet homicidium proximo quam blasphemiam deo qui non moritur. Tamen quod blasphemus intendit nocumetum inferri honori diuino simpliciter grauius peccat quam homicida. primum tamen locum tenet homicidium inter peccata in proximum commissa. Quarto est detestabile quod hoc a deo et a seruis dei morte sepe puniuntur. unde **L**euit. xxiii. filius rixans cum alio quodam et blasphemans deum capitur et incarceratur. Et deus per moisen responsum dedit quod lapidari deberet et statim lex sanxita est. Qui blasphemauerit nomen domini morte moriatur. siue ciuis siue peregrinus fuerit. Item refert vin. in spe. hi. quod rex francie philippus quicumque precepit in taberna vel alibi homines etiam militem blasphemasse eum submersit et de hoc edictum firmum posteris ante mortem suam reliquit. Quinto hoc peccatum est detestabilissimum. quod proprium est omnium damnatorum. unde dicit glo. super illud apoc. xvj. Estuauerunt homines estu magno et blasphemauerunt nomen domini habentis potestatem super has plagas. In inferno inquit positi quousque sciant se pro merito puniri. dolent tamen quod deus tantam potentiam habeat quod plagas eis inferat. hoc autem est dicit tho. blasphemiam. Et credibile est quod post resurrectionem erit eis etiam vocalis blasphemiam. **C**irca secundum videlicet ad iuracōem notandum secundum tho. ij. q. lxxxix. quod adiurare non est alium adiurandum inducere. sed est per quandam similitudinem iuramenti a se inducti alium ad aliquid agendum prouocare. Pro cuius declaratione aduertendum quod ille qui iurat iuramento promissorio per reuerentiam

diuini nois qd ad 9 firmacoem sue pmissionis inducit. seipm obligat ad faciendum quod pmittit quod est seipm immobiliter ordinare ad aliquid agendum. sicut autē homo seipm ordinare pot ad aliquid agendum. ita etiā 7 alios supiores quidem deprecando. inferiores aut impando. Cum igit vtraq ordinatio p aliquod diuinu confirmat est ad iuracoem. Et pot fieri ad quinqz genera rerum. ad deū. ad subdituz sibi hoiem seu ad se. ad primū equalem vel supiozem. ad demonem. et ad creaturā irracōnalem. sed diuersimode. Per hoc em cum homo sit dñs actū seruoz. nō aut eoz que ab alio sunt agenda 7 sibi pī p̄ necessitatem imponere p diuini nois inuocacoem. nō aut hanc necessitatem pot alijs imponere nisi sibi subditis. quos pot ex debito p̄firi iuramenti compellere. Si igitur aliquis p inuocacoem diuini nois vel cuiuscūqz rei sacre alicui⁹ non sibi subdito adiurando necessitatē agēdi aliquid imponere intēdat. sicut imponit sibi pī iurando. talis adiuratio illicita est. quia vsurpat potestatem in aliū quā nō habet 7 eum nitit⁹ compellere quodāmō. P̄ propter aliquā necessitatem qui sunt supiores suos inferiores tali genere adiuracois constringere p̄nt. et ideo princeps sacerdotū vt Origenes dicit sup Math. hiesum illicite adiurauit p deum viuū. quia subdit⁹ eius nō fuit. Si vero adiurans intendat solūmodo p reuerentiā diuini nomis vel alicui⁹ rei sacre aliquid ab alio obtinere absqz necessitatis impoſicōe. talis adiuraco licita est respectu quocūlibet. 7 sic ad

iuramus deū dicendo p passionē et crucem tuā libera nos. Similiter hoiem demonem 7 angelū. 7 sic patet scdm 7 terciū. Est em mod⁹ adiurandi sic duplex. Vnus p moduz cōpulsionis et est illicitus ad equalem 7 supiozem. de quo in primo. Secūd⁹ est p modū deprecacois vel inductionis ob reuerentiā alicui⁹ sacri. **¶** Quomō igit demō possit a nobis adiurari licite vel non. Rñ. q nō licet demones adiurare p modū beniuolētie deprecacois vel inductionis. qz ille modus videtur ad quandā beniuolentiā vel amicitiam ptinere. que nō licet ad demones vti. 7 sic nigromantici vtūtur adiuracoibus 7 inuocacoibus vel incantacoibus demonū ad aliquid ab eis obtinendū adipiscendū vel addiscendū. Scdo aut adiuracois modo videlicz qui est p compulsionem licet nobis ad aliquid vti et ad aliquid nō licet. possumus enim demones adiurando p virtutem diuini nomis tanq̄ inimicos repellere ne nobis noceant corporaliter vel spūaliter s̄m potestātē datā a xpo s̄ illud Luc. ix. Ecce dedi vobis potestatem calcandi sup serpentes et scorpiones 7 sup omnē virtutē inimici 7 nil vobis nocebit. 7 Marci. vi. In nomie meo demonia eijciēt. Et racō illi⁹ est qz demones in cursu hui⁹ vite nobis aduersarij oſtūtur. nō aut eoz act⁹ nre dispositioni subdūtur. sed dispositioni diuine 7 sanctorū angeloz s̄m Aug. iij. li. de tri. Nō tñ licitum est demones adiurare ad aliquid ab eis addiscendū vel etiā ad aliquid p eos obtinendū. qz h⁹ ptineret ad aliq̄ societatem cū ipis habendā. vnde

Crifo. sup illud. obmutescere et exi ab eo. dicit. Salutariter hic nobis dogma datur ne credamus demonibus quantumcumque denuncient veritatem nisi forte ex speciali instinctu vel reuelatione diuina aliqui sancti ad aliquos effectus demonum operatione utantur. Sicut de beato iacobo legitur quod per demones fecit hermogenem ad se duci. et sic patet quartum. **Et** sic ex predictis sequitur primo quod nulla alia potestas habet demonem cogere nisi diuina angelica et humana non ex natura sed ex gratia et virtute diuina. Et ratio est quod non est potestas super terram que ei competit qui factus est ut nullum timeret. ut dicitur Job. xli. vii. glo. ibidem. Omnia humana superat. et si meritis sanctorum subiaceat. Exemplum est de multis sanctis. Nec obstat illud Thob. vi. quod raphael thobie iuniori dixit quod fumus picule cordis piscis positi super carbones exterminaret omnem genus demoniorum. fumus enim homo non fecit ut dicitur. **De** lira. quod res corporalis non imprimitur in rem pure spirituales sed per fumum designabat virtus expulsiua meritoria thobie. que fuit virtus orationis thobie. cui merito raphael ei expulit demonem. saraz liberando. propter quod dicitur ibidem. Raphael apprehendit demonem et ligauit eum in superioribus egypti. Nec obstat illud. **Re. xvj.** ubi ad citharisacionem dauid spiritus malus in saul quieuit. quod non fuit liberatus saltem ut demon non rediret. sed melius habebat virtute diuina imediete vel mediantibus angelis sanctis ex merito dauid qui laudes diuinas in cithara canebat pro salute saulis sicut et sancti deuotionibus. Melodia autem

coopabatur ad deuotionem. sicut et iiii. re. iij. **Heliseus** fecit adducere psalterium ut mens eius in deum eleuaretur. non tamen melodia in demonem agebat. Item naturalem dispositionem melodiam bonam poterat facere et malam imminuere ratione quorum demon minus poterat vexare. De materia plenius reperies li. v. in dialogo de fornicis. Secundo patet ex prefatis falsitas quorundam librorum inscriptis nigromanticorum et exorcismorum qui per talia characterisata demones se putant cogere et vexare sedusa virtute diuina non attendentes illud christi. Hoc genus demoniorum non eicitur nisi in ieiunio et oratione. Per ieiunium enim secundum Bedam corpus. et per orationem spiritus leuatur ad deum ut calcet demonia. Tercio sequitur quod exorcismi quidem deberent examinari per litteratos an aliquid superstitiosum continerent. tunc enim non essent admittendi ne posteriora peiora fierent prioribus. sicut exemplum ponit Grego. li. j. dialo. de quadam per demonem obsessa post coitum ecclesiam intrante. et cum sacerdotis cuiusdam iuuamen nihil iuuaret ad incantatores eam duxerunt cognati. et legio in eam intrauit. **Et** qui to an liceat adiurare irrationalem creaturam. **Sancti thob.** Adiuracio qua quis utitur ad irrationalem creaturam potest intelligi dupliciter. Vno modo ut ipsa adiuracio referatur ad ipsam creaturam irrationalem secundum se. et sic vanum esset irrationalem adiurare creaturam cum non intelligat locutionem. Alio modo ut referatur ad eum a quo irrationalis creatura agit et mouetur. Et sic dupliciter adiuratur irrationalis cre

atura. Vno quidē mō p modum de
fcaōnis ad deū directe qd̄ p̄inet
ad eos qui diuina inuocacōe mira-
cula faciūt. Alio mō p modū spul-
sionis que refert̄ ad diabolum qui
in nocumentū nost̄r utitur irracō-
nalibus creaturis. ⁊ talis est mod⁹
adiurandi in ecclesie exorcismis. p̄
quos demonū potestas excludit̄ ab
irracōnalibus creaturis. **C**ir-
ca terciū an liceat p̄ creaturas iu-
rare. **En̄.** s̄ 602. sup̄ Math. v. Jura-
re p̄ creaturam quadrupliciter cō-
tingit. Primo ip̄am tanq̄ aliquid
diuinū implorando. ⁊ sic stricte iu-
nitur iurans cā. xxij. in duobus lo-
cis. ⁊ etiam si quis piurium cōmit-
teret mendacium p̄ creaturā iuran-
do vt ibi dicit. Secdo contingit iu-
rare p̄ creaturas iuramentū tanq̄
p̄ rem vilem ḡtemnendo. Primum
p̄inet ad infidelitatem. ⁊ semp̄ est
p̄ctm̄. sicut ⁊ h̄m q̄ p̄inet ad dolo-
ritatem. Tercdo deū qui in ip̄a crea-
tura p̄sudet tanq̄ testem inuocādo
⁊ sic ioseph iurauit p̄ salutē ī hara-
onis. **En̄.** xliij. ⁊ ecclesia iurat per
sancta euangelia. Quarto cōtingit
iurare p̄ creaturā tanq̄ eam ad v̄luz
quam iurans inde sperat deo impi-
gnorando ⁊ sic fit iuramentū ex-
cratoziū vt testis est mihi de⁹ i a-
nimā meā. Tercio et quarto licituz
esse p̄t vt s̄ tactum fuit.

Capitulum Quintum.

Qontra scdm̄ p̄ceptuz. nō
assumes rē. peccant etiā
vota frangentel **A**
Vnde de voto primo vi-
derdū est quid sit. Secdo quantum
peccatum sit infringere votū. Ter-

cio de eius dispensacōe. Quantum
ad primū notandū s̄ mḡm. in. iij.
di. xxxviii. ⁊ Tho. ⁊ alios theolo-
gos. q̄ votum est cōceptio sponta-
nea melioris p̄positi animi delibe-
ratione deo vel sanctis eius firma-
ta cū intencōne se obligandi. Pro
cui⁹ intellectu notandū q̄ ad lici-
tum ⁊ completum votū plura exi-
gunt̄. que tangūtur in descripōe
eius. Primo est ḡceptio alicuius a
sp̄u sancto in intellectu facta. Sec-
cūdo exigit̄ q̄ nō sit de malo. Naz
pprie sumptū votum nō potest eē
de malo ibi melioris vbi p̄suppo-
nitur q̄ sit bonū. Malum em̄ p̄oci⁹
nō deordinat a deo. votum em̄ non
est vinculū iniquitatis. vñ **Is.** In
malis p̄missis rescinde fidem. i tur-
pi voto muta decretum. Vñ iudei
plures q̄ quadraginta vouerūt se
neqz manducatuos neqz bibituos
donec occiderent paulū. **Act.** xiiij.
male vouerūt. Tercio exigit̄ q̄ nō
sit de necessario a nobis alias fiendū
qz melioris. ad bonū em̄ necessa-
rium puta q̄ alias est p̄ceptum no-
bis obligamur ex alteri⁹ auctorita-
te. ⁊ hoc pprie nō p̄inet ad votū
cui⁹ obligacō est ex mera volunta-
te. verūtū vt dicit durandus. qz ad
idem pōt quis obligari plurib⁹ ob-
ligacōibus. ideo nihil phibet quin
ad illud ad quod obligamur p̄ p̄-
ceptum ex alteri⁹ auctoritate oblige-
mur etiam p̄ votum ex ppria vclū-
tate. vñ firmiter tenendū est q̄ vo-
uens cōtinentiam ⁊ cōmittens ad-
ulteriū vel simplicem fornicacōem
peccat dupliciter videlicet peccato
adulterij vel fornicacōis. ⁊ nihilo-
minus fractione voti. q̄ vis illud
votum sit large ⁊ improprie dictū

Quia votū pprie dictum est soluz de his que sunt in homis libertate. **Quarto** exigit^r qd nō sit bonum in differens qz tale vt sic nō ordinat in deū. **Item** qd nō sit de minori bono ibi melioris boni. Ratio ē quia minus bonū respectu maioris boni habet racōem mali. et ideo nō pōt cadere sub voto inquantū est impeditiū maioris boni. **Quinto** exigitur qd sit cōceptio libera ibi spontanea. ex quo patet qui pōt vouere qz quilibet pōt vouere ea que sunt in sua libertate et ea in quibus est sui iuris. vñ impuberes serui religiōsi clerici et vxores in quibusdam nō pōt vouere. **Sexto** exigitur deliberacō ibi animi deliberacōne addit^r ad differentiā votozū que fiunt ex surzeptione in quibus nō inuenit^r plena racō voti. an autē deliberacō ad votum exigit^r. dicit **Rich.** **Votum** dicitur a volēdo. vñ sicut in nobis est duplex velle scz plenuz quod est deliberatiuū. et semiplenū quod est velle ex surzeptione. Sic etiam duplex est votum. quoddam habens plenā racōem voti. et quoddam surzepticiā siue semiplenam et de racōe p̄mi est qd sit factum ex deliberacōne. nō autē de racōne sc̄di. **Tale** em̄ pōt fieri ex surzeptōne. et quia nō habet plenā racōem voti. ideo non obligat de necessario. sed tm̄ de ggruo. eē eodē veniētes. et eē de iud. ad nostrā. **Et** ideo venire cōtra tale votum. etiam ppria auctoritate nō est peccatum mortale. **Septimo** dicitur deo vel sanctis ei⁹. qz nō est ad hōiem pprie. vñ **Rich.** dicit qd de forma voti est vt fiat deo eē. e. ti. magne. c. j. **Racō** est qz hō in voto obligat se ad faciendū ali-

quod bonū. **Nulli** autē alij a deo p̄t homo de iure obligare se totū. qz sibi soli conuenit de iure potestas sup hōiem totum. et nullus pōt recipe de iure obligacōem nisi conueniat ei de iure potestas in illā rem et ideo soli deo pōt fieri votum pprie loquendo de voto. qz tm̄ salus totius homis multū pmouet^r per oracōes sanctoz et illud aliquo mō possumus. s; nō plene qd impetrare valemus sanctis aliquo mō conuenit potestas sup hominē totum. et ideo pōt fieri eis aliquo mō votuz nō tm̄ plene racōnem habens voti. hec **rich.** **Octauo** dicitur firmata animi scz deliberacōe. **Primo** em̄ exigit^r deliberacō. **Secūdo** ppositū voluntatis qd exigit deliberacōnem. **Tercō** ex pposito pcedit pmissio in qua pficitur racō voti. quā pmissioem seu firmitatē **Tho.** sic declarat. **Votum** quandā obligacōez importat ad aliquid faciendū vel dimittendū. obligat autē homo se homini ad aliquid p modū pmissionis que est racōis actus ad quā p̄inet ordinare. **Sicut** em̄ homo imperādo vel dep̄cando ordinat qdam mō quid sibi ab alijs fiat ita pmittendo ordinat quid ip̄e p alio facere debeat. **Sed** pmissio que homi fit. nō pōt fieri nisi p verba vel quecū qz alia signa exteriora. deo autē pōt fieri pmissio p solam interiorem cogitacōem. que vt dicit **Be.** xvj. **Homines** vident ea que patēt de⁹ aut intuet^r cor. hec **tho.** **Aliqui** vt **gorra.** **Rume.** xxx. addunt intencōz obligandi se ad adimplendū pmissuz dicentes ex nuda pmissione et ex deliberacōe facta nō obligari pmittētem. **Sola** em̄ deliberacō non fir-

mat pmissione quā addicōez Rich. nō improbare videt. **D** Dubitat an expediat vouere. Rñ Rich. Vouens aut vouet bona quoz obseruatio videt pbabiliter ⁊ pporcionata infirmitati sue spēali. aut impporcionata. Primo mō expedit homini vouere. qz per hoc ampli⁹ firmat voluntatē suam in bono et excludit a se p magna pte libertatem malefaciendi. ⁊ facit actū virtutis latrīe. ⁊ ideo vouendo meretur ppter quod fouet. vñ ps. Vouete ⁊ reddite dñō deo vestro. Scdo mō nō expedit nec licet. qz tale votum nō haberet discrecōem. cum p hoc vouens magis se videat illaq̄ are q̄ augere securitatē de sua salute. simile dicit Tho. ij. ij. vbi prius. **D** Dubitat an meli⁹ sit aliquid facere ex voto q̄ sine voto. Rñ. Tho. ibidem q̄ sic triplici d̄ cā. Primo qz vouere est actus latrīe. que est nobilissima virtus. illd̄ aut quod imperat a nobiliori virtute melius est ⁊ magis meritoriū. Secūdo qz qui vouet plus se deo subicit q̄ qui nō vouet. sicut qui daret arbozem cū fructu q̄ qui daret tñ fructū. vt dicit Anz. vñ ⁊ pmitentibus gracie agent. Tercō qz p votum voluntas immobiliter firmat ad bonū. facere autē aliquid ex voluntate firmata ad bonum p̄tinet ad pfectionem virtutis. vtz p phm. ij. eth. Rich. racōem assignat dicens sic. Cū deus acceptet opus ppter opacōem tanto magis acceptet opus quāto est ab homine ad ei⁹ seruiciū speciali⁹ dedicato. Sz ceteris paribus idē cum equali scz caritate ⁊ leticia speciali⁹ dedicatur homo ad dei seruiciū p votum

q̄ sine voto. Nam votum vt dicit pe. de. palu. in. iij. nō est piculosuz de sui natura sed ex culpa nō faciētis. ideo expediens est vouere. Et licet melius sit nō vouere q̄ pmissa nō reddere. tñ meli⁹ est vouere q̄ nō vouere. sicut melius est baptisari q̄ nō baptisari. ⁊ tñ melius ē nō baptisari q̄ postmodū retrosū cōverti. **D** Dubitatur an penitens de eo q̄ viuit licite alias non completurus votū. nō qz non vult frangere votum nūquid talis meretur. Rñ. sm Anz. li. de simili. q̄ plus talis meret q̄ simile faciens nō ex voto. ⁊ exemplificat de vulnerato cauterifando. qz timens abscissionem malaz carniū ne violēter medicum ledat se spontanee iubet ligari. quem cū vtere medicus incipit. incipit turbari ligatus ⁊ nolit velit rescindit putridū recedente passione gr̄as tam ligatoribus q̄ medico refert. Dicit etiā pe. de pa. talis adhuc plus meret ceteris pibus q̄ si sine voto simile faceret. Primo quidem qz bona voluntas sufficit ad meritū sm ber. vñ a principio qñ vouit ⁊ nō soluit tñ meruit quantū qñ sine voto soluit ⁊ huic merito supadditum est. meritū iusticie quo vult facere qd̄ pmissit. Scdo qz licet sit tristitia i hoc q̄ vouit ⁊ quedam voluntas tñ in soluendo qd̄ vouit ⁊ in venerando votum est voluntariū. Tercō etiam videt q̄ nō demeretur i hoc q̄ vellet nō vouisse. qz sicut a principio nō tenebatur vouere sic voto ex post facto tenebat solueri vel dato q̄ penitere de bono sit sibi peccatum nō tamen ppter hoc impedit quin volendo bonū mere

atur maxime si sint diuersi acti?
Secundo scdo videndum est quo
 votum liget. Vbi primo notanduz
 qd votum ligat ad faciendū rē pos
 sibilem. vñ Deu. xxij. Cū votū vo
 ueris dño deo tuo. nō tardabis red
 dere. qz requireret illud dñs de^o tu^o
 Ratio s̄m tho. qz omnis promissio
 licita facta cū intencōe obligandi
 se r cū deliberacōne si acceptet^r ab
 eo cui fit obligat promittentē non
 tm̄ ex p̄cepto legis diuine. sed etiā
 legis nature. sed votum licituz est
 hm̄i promissio r omnē talem p̄mis
 sionē recipit deus. ergo r̄. d̄. notā
 ter possibilem. qz s̄m Tho. in. iij.
 Quicquid votū impediret si p̄sens
 esset dum vouetur etiā aufert ob
 ligacōem voto facto. vñ si vouet^r
 possibile iam r fit idem postea im
 possibile nō obligat pro quanto est
 impossibile. vt si diues voueret cō
 struere ecclesiam. qui depauperat
 us postea vt infra dicit^r. Scdo no
 tandū s̄m Tho. vbi prius. qd voti
 fractio pp̄ria auctoritate est semp
 peccatū mortale nisi forte esset ra
 cōnabilis causa r tūc nō posset ha
 beri recursus ad auctoritatem p̄lati
 aut dispensantur aut votum cōmu
 nicant^r. De. de palu. in. iij. di. xxx.
 viij. dicens. sic primo omnis volun
 taria voti fractio est mortalis. qz
 reddere ē necessitatis r tocies quo
 ciens frangit dum tm̄ assit actus ex
 terior r interior. secus si exterior
 tm̄. quia p̄ctm̄ p se est in actu inte
 riori. r hoc intellige in voto nega
 tivo vt exempli grā. in illo qui vo
 uit nō bibere vinum. secus in affir
 matiuo puta cū quis voueret ieiu
 nare. tunc em̄ nō quotiens ḡmedit
 tociens peccat. sed solū secūda vice

tercia aut r deinceps nō maxime si
 nō ex cōtemptu. sed quasi non repu
 tans sibi possibile plus illa die ieiu
 nare parat^r ieiunare si iam nō fre
 gisset r paratus alia die integra ie
 unare pro illa. secus si in ḡtemptū
 puta si omino frustra fregerit aut
 adhuc fractur^r si nō fregisset. hec
 ille. De h^o dubia sunt apud docto
 res p̄serti d̄ affirmatiuo nō ex cōtē
 ptu. **H** **T**ercō notandū s̄m eū
 dem Tho. in materia de iuramēto
 ij. ij. ar. viij. **V**otum ex sua racōne
 est magis obligatoriu q̄ iuramētū
 saltem proximo p̄stitum vt sic quia
 obligacō voti causat^r ex fidelitate
 quā deo debemus scz vt ei promissio
 sum soluamus. obligacō aut iura
 menti causat^r ex reuerentia quā de
 bemus homini. ex qua tenemus qd
 verificem^r illud qd p nomen eius
 promittim^r sed omis infidelitas ir
 reuerentiā cōrinet. sed nō cōuertit^r
 illud. **V**idet^r em̄ infidelitas subie
 ctū ad dñm esse maxima irreueren
 tia. r ideo votum ex racōe sua ma
 gis est obligatoriu q̄ iuramentū.
Dicit^r notanter proximo p̄stitum
 vt sic. qz Rich. distinguit de iuramē
 to. aut em̄ fit homini. aut fit deo.
Primo mō nō ita fortiter obligat
 sicut votum. qz obligacō que fit d̄
 omni voto est fortior obligatione
 que fit homini. **S**ecdo mō magis ob
 ligat iuramentum ceteris paribus
Votum em̄ nō importat nisi p̄missi
 onem deo factā ex deliberacōne cū
 intencōe se obligandi. hoc aut totū
 importat iuramentū r addit te
 stimoniū prime veritatis ad maio
 rem ḡfirmacōnem p̄missionis. **I**
Dubitatur primo an votū semp
 obliget ad obseruantia siue imple

cōem. Bñ. tho. in scripto. quicquid
fiendū votum impediret si presens
esset. etiam voto facto obligacōez
aufert. vñ si aliquid est possibile cū
vouet. et postea fit impossibile tel
litur obligatio quantū ad hoc vt si
quis diues voueret edificare eccle
siam qd postmodū pficere n̄ posset
pauprate supueniente nō obligat.
hoc tñ sic intelligendo qd si factus
est omnino impotens absolut⁹ est
a toto. si aut ex pre ita qd totū p̄fi
cere nō pōt tunc remanet solum ob
ligatus ad illud quod potest et non
ad aliud. **¶** Dubit⁹ scdo vtruz
vouens votū licitū teneat statim
soluere i. m. Bñ. h̄m. Rich. Obligat
tio voti causat⁹ ex propria volūta
te et intencōe. vñ **Leui. xxij.** Quod
semel egressus est de labijs tuis ob
seruabis et facies sicut p̄misisti dño
deo tuo. et propria voluntate locu
tus es ex ore tuo. et ideo si de volū
tate et intencōe vouentis sit obli
gare se ad statim soluendū. statim
soluere tenet. si aut ad certū tem
pus vel sub certa gōdicōe nō tenet
statim soluere. sed nec tardare de
bet vltra q̄ intēdit se obligare dō
dicit em̄ ibidem. si votū voueris
dño deo tuo nō tardabis reddere.
qz requirit dñs deus tuus illud. et
si moratus fueris tibi reputabitur
in p̄ctm̄. **Vuilhel. rod.** dicit. Cū ali
quis aliquid vouit sine cōdicōe vel
tempis p̄fixione tenet illud exequi
statim cū pōt nisi in vouēdo aliud
in mente habuerit tñ datur ei tem
pus ad arbitriū beni viri ad dispo
nendum de rebus suis. **Concordat**
Tho. addens in scripto qd si is qui
vouerat intrare religionem ex mo
ta circa disp̄ensacōem rex pl̄ abili

ter timeret perpetuū impedimētū
tenet⁹ vltorius nō differre. **¶**
Dubitatur terco an votum subituz
minus scz deliberatum obliget. **Re**
spondet pe. de pa. in. iij. di. xxxviii
qd votum subitū nō obligat ad pro
missum. nec ad peccatū p̄fectū. nec
ad bonum p̄fectum vt puer qui ira
tus patri vel mgro vouet vel iu
rat intrare religionem vel bñ po
tatus. **Talia** em̄ qz calore iracūdie
fiūt pro nō facto haberi debent. si
verū est qd sic subito fit qd non ad
sententiam racōis que nō requirit
magnā moram t̄pis p̄uenit. sed qñ
sciens est quid iurat vel vouit tūc
tenetur nisi cū eo disp̄enset. racōe
minus plene deliberacōis. sicut eri
am qui calore cōcupiscētie inflam
matus aut bene potatus nō tñ per
fecte ebrius iurat vxorem ducere.
vñ illa deliberacō tempis vel eta
tis que sufficeret ad obligandū se
diabolo p̄ mortale peccatū sufficit
ad obligandū se deo p̄ votum. et si
cut ex ira occidens. qz ex electione
seu habitu nō processit sed ex passi
one iudiciū racōis turbante nō ex
cusatur ex toto quin sit mortale. s̄
in pre. sciuit em̄ in pre quid faceret
et sic de voto in proposito suo mō.

¶ **Dubitatur** quarto an solū
propositum aliquādo aliquem obli
get. **Bñ.** idem ibidem qd sic. in illo
casu qñ quis intrat religionem cuz
proposito remanendi et deo perpe
tuo famulandi. qd equipollet voto
simplici sed nō solenni. ex de relig.
con. vbi d̄ qd statim tenet⁹ ad aliā
religionem intrare. **Et** quanq̄ non
sit ligatus vi voti. qz non promisit
s̄ solū proposuit. tñ ligat⁹ vi statu
ti in religione aliqua remanere.

Dubitat^o quinto vtrū votum sub condicione emissum obligat voventem. **Rñ.** s^m Kai. Condico duplex est. generalis que in voto semper intelligi debet et illa non existente non ligat. Exempli gratia. si de^o voluerit ibo romam si potero. Alia specialis puta si intrauero lombardiam ibo ad sanctum marcum. vel si filius meus fuerit liberatus de infirmitate visitabo sanctum iacobum et similia. hec condicio si defecerit. non existit et non obligat^r ex voto. Alias sic xxxij. q. viij. non solum est de condico appo. vtrū. Et hoc intelligas ubi tota voti obligatio ponebat^r in euentu condicōis aliter si alias fuerit in causa. vel etiam si fecit votum ob causam et publice et non expressit causam sed votum. Tunc propter concusam vel conscientiam ut alia littera habet et propter scandalum tollendum tenet^r implere eundem voto magne. **Glo.** v^uilhel. dicit. Concausa est quoniam non tamen ex vna causa obligauit se sed etiam ex alia. Exempli gratia. aliquis voluit quod iret ad sanctum iacobum. quia credebatur quod ibi inueniret fratrem suum nihilominus propter redimenda peccata sua in hoc casu quis intellexit fratrem suum decessisse antequam iter arripet. nihilominus tamen ire propter aliam causam tenebit^r. idem intelligas quocumque quis voueat aliquis ex duabus causis vel pluribus vel sub duabus condicioneibus vel pluribus et nihilominus intendit se obligare qualibet illarum causarum vel condicione existente. **D**ubita^o sexto an votum sub condicione factum que condico non implet^r propter culpam voventis sit obligatorium. **Rñ.** Richa. q. sic et ponit^r expresse per casum est.

de sponsa. Sicut ex litteris. vnde cum aliquis deo vouet aliquod speciale obsequium si a peccato de quo temptatur preseruauerit eum. si incidat in illud peccatum. nihilominus tenet^r implere votum. quia quod deus eum non preseruauit ab illo peccato stetit per eum non per deum qui illum a peccato illo preseruasset si ille voluisset. **D**ubitat^o septimo. esto quod aliquis horrens committeret aliquod magnum scelus quod nunquam intendit committere voueat quod si committat intrabit religionem quam non vult. sed horret intrare et postea illud scelus committit nunquid tenet^r intrare religionem. **Rñ.** Rich. sup. iij. di. xxxviij. q. sic quia votum sub condicione factum de re bona et propter finem bonum est obligatorium exite condicione siue illa condico sit bona siue mala ut alias tenui. **Q**ubita^o octauo. an votum de non vouendo aliquod nisi illud quod vouetur exprimat^r verbo dicto vel scripto sit obligatorium. **Rñ.** q. sic per arsten. li. j. ca. de voto. Ita quod si postea voueat et votum suum verbo vel scripto non exprimat peccat. Nam tale votum est bonum. quia voti expressionem in verbo vel scripto habet^r de voto facto certior cognitio. et precauet^r in vouendo precipitaco quoniam vtrique est bonum nihilominus tamen videtur quod teneat illud votum si alias sit licitum. quia cum vouere sit bonum et a spiritu sancto consulum per illud peccatum. Vouete et reddite domino deo vestro. ideo votum de non vouendo non obligat. vnde votum de quo proposita est questio non obligat ad non vouendum sed obligat ad exprimendum per verbum vel scriptum si contingeret emitteere votum. **Rñ.**

Dubitat^o nono vtz votū factū sub cōditione inhonesta sit obligatorium stante cōdicōe verbi gracia Aliquis vouet se pegrinaturum ad sanctū iacobū vt prosperet^r in furto·homicidio vel adulterio·Querit^r post q̄ cōmisit furtum·adulteriū vel homicidiū vel simile vtrum teneat^r pegrinari ad sanctū iacobū **R̄n̄**·astax·in summa vbi p̄ri^o q̄ nō **S**ed duran·quod lib·iiij·q̄·penult·distinguit·**H**oc inquit generaliter est vtz q̄ cōditio que est gtra naturā cōtractus tollit cōtractum et facit ip̄m esse nullū· qz includit op̄posicōem ad cōtractū·**C**ōditio autē inhonesta que est gtra naturā cōtract^o promissionis vel obligacōis pōt esse inhonesta dupliciter·quia q̄nqz est inhonesta 7 illicita nō solū s̄m se· sed etiam in habitudine ad illud qd̄ promittit^r·verbi gr̄a·si alius dicit sic promitto deo q̄ si possum ppetrare homicidiū ego i gratiā actionē diei faciam missam solemnem·q̄nqz vero est inhonesta in se·sed nō in habitudine ad promissum·verbi gr̄a·si quis dicat·sic promitto q̄ si cōtingat me peccare ieiunabo vt dimittat^r mibi p̄ctm̄ cōmissum·si primo mō est inhonesta·votum nō est obligatoriū·qz est cōtra naturā promissionis vel gtractus·7 p̄ gsequens tollit obligacōz **E**t tale votum nō pōt impleri sine detrimento salutis·qz illud qd̄ promissum est reddit^r illicitum ex cōstantia informante in vouēdo et soluendo·qz si aliquis soluat vt obligatus ex cōdicōe·7 gditio nō informat·sic ilico optet vt soluat ex motiuo illicito vt patet in titulo qd̄ est p̄ctm̄·si sc̄do·mō videlicet q̄

cōdicō inhonesta nō sit gtra naturam gtract^o tūc existente gdicōe votum est obligatoriū·**R**ich·tenet etiam in sc̄do mēbro q̄ non licet vt vouens se cōmunicatur^r si occidat inimicū suum **S** Dubitat^r de cimo·vtz si quis votū fecit de carnibus nō gmedendis·7 infirmetur ita q̄ a medicis d̄z q̄ est in periculo nisi carnibus vescat^r 7 q̄ aliter nō pōt euadere infirmitatē·**R̄ndet** hug·xxij·q̄·finali·nō solum talis de pcepto maioris etiam sine pcepto pōt carnes cōmedere qz est causa necessitatis 7 in h̄mōi voto gditio tacita fuisse videt^r·nisi necessitas cogeret 7 pceptum maioris ad esset **D**ubitat^r vndecimo a quib^o teneat^r abstinere qui vouit vel cui iniunctū est ieiunare in pane 7 aqua·**R̄n̄**·pe·d̄ pal·in·iiij·di·iiij·Ab omnib^o istis tenet^r abstinere videlicet brodio expresso de carnibus vel piscibus q̄n sunt nimis cōdēfata vel tipsa vel burzeta ex substantia piloz extracta·qz hec non videntur vere aque·**V** Dubitat^r duodecimo an sacerdos qui tenetur ex voto vel obediencia vel penitentia ieiunare vno die in pane 7 aqua· an eadem die celebrans debeat sumere vini pfusionē post sumptionē de calice ip̄i^o eucaristie vñ pe·de palu·in·iiij·di·rij·dicit·q̄ debet sumere vini pfusionē q̄n nō est aliā missam celebratur^r ip̄a die vt d̄z de gse·eadem pte·qz nec votū nec penitentia nec obediencia d̄z imutare ritū eccie 7 ordinacōes cōcilioz·plura alia dubia vide in summis **X** Quo ad terciū notandū s̄m **Th**o·7 om̄s q̄ in voto potest fieri irritacō·dispensatio 7

cōmutatio. Ratio qz votū non est vinculum iniquitatis nec impeditū uum melioris boni. qz pro caritate institutum est. sed sepe gtingit q quis malū uouit ⁊ tunc est irātum aliquādo quis uouit minus bonū ⁊ tunc est in melius cōmutandum. Sunt tres dispensatores uotoꝝ papa ⁊ suus uicarius eps ⁊ su⁹ penitenciaris. pꝛelatus religionis ⁊ cui cōmittit papa solus pōt dispensare in uoto religiōis si est dispēsa bile in uoto gtingentie. in uoto crucis uel terre sancte ⁊ sibi retinz uotum ad limina sancti petri ⁊ pauli ad sanctū iacobum. epus aut in alijs. Et nota nunq sine alicui⁹ pꝛefatoꝝ auctoritate quis debet uotū infringere nisi necessitas uigeat ⁊ superior haberi nō possit. Ratio ē qz nullus debet esse iudex in propria causa.

Sequitur Preceptum Tercium.
Capitulum Primum

Receptū tertium sic ponitur. Exod. xx. **M**emeto ut die sabbati sanctifices. **S**ex diebus opaberis ⁊ facies omnia opa tua. septimo aut die sabbatum dñi dei tui est. nō facies in eo omne opus. **U**bi tria tanguntur de quib⁹ principaliter agendum est. **P**rimo prohibent⁹ opa qdam p que festum frangi pōt. ibi. nō facies in eo omne opus. **S**cdo iubemur sanctificare festū. ibi. memeto ut diem sabbati sanctifices. **T**ercio mandatur ut laboremus certis diebus et certo festiuemus. ibi. sex diebus opaberis. septimo aut die sab-

batum dñi est. **S** Pro quoz declaracōe. **N**otandū primo q in ueteri testamento duplicia festa fuerunt ut patz sabbatū quod institutum fuit originaliter triplici d causa. **P**rimo in gratiaz actionē ⁊ ad deo uacantū. vñ Exo. xx. **S**ex diebus fecit deus celū ⁊ terram ⁊ septimo die requieuit. ⁊ cessauit a nouis creaturis cōdendis. vñ sꝫm tho ij. ij. q. cxxij. **S**abbati pꝛceptū erat morale pꝛim ⁊ pꝛim ceremoniale. **M**orale quia lex nature dicitur deo omnium rerum principio aliquo tpe uacandū potius q̄ creature. **C**erimoniale aut fuit quo ad diem septimū. ideo fuit figura requie i xpi i sepulcro que futura erat in sabbato ut dicit Aug⁹. li. iij. sup Gn. ad lram. **S**cdo in auaricie restrictio nem. **N**isi em deus die sabbati ferandū mandasset auaricia pro acquirendis tꝛali⁹ uis nimium creuisset. **T**ercō ut laborantes famuli ⁊ serui licite in corpe ⁊ aia recrearent⁹. quos immisericoꝛdes nimis alias g uassent. utrumqz tangit⁹ Exo. xx. ubi inter pꝛceptum illud dꝛ nō facies in eo omne opus tuum. **E**cce restrictio auaricie in dñis. **E**t filius tuus ⁊ filia tua ⁊ seruus tu⁹ ⁊ ancilla tua iumētū tuū ⁊ aduena qui est intra portas tuas ecce tertium. **A**lia hebuerūt in ueteri testamento festa pꝛter sabbatū ob specialia beneficia eis collata sicut pro liberacōe p iudith facta. **I**tez p hester ⁊ similia. **S**ic ⁊ in nouo testamento duplicia habet ecclesia festa. **P**rio diem dñicum loco sabbati. **S**cdo festa xpi ⁊ sanctorū in memoriā spēalium beneficiorū ecclesie pꝛestitorū. **C** C fuit autē sabbatum in diem

dñicū quintu. lici de cā rōnabiliter
 translatus. **P**rimo vt cessante figu
 ra sabbato pasce qñ xps requieuit
 in sepulcro cessaret ⁊ sabbatū p̄sen
 te veritate ⁊ immediate trans fer
 retur in diem sequentem Omnis em̄
 decursus t̄pis a creacōe vel lapsu
 hoīs vsqz ad dñice resurrectionis
 diem quedā nox fuit. **S**cdo ob me
 moriā creacōis totius mundi. hac
 em̄ die ad lfam de⁹ in principio fe
 cit celū ⁊ terram ⁊ lucē. **T**ercio ni
 memoriā beneficij recreacōis qua
 p passionē ad gloriosaz xps puenit
 resurrectionē. **E**ps em̄ dñico die so
 lū gsecrari debet vt hēt. lxxv. di.
 c. ordinacōes ep̄oz. **E**t maiora que
 xps fecit qdāmmo illa die fecit mū
 dū creare inchoauit. ⁊ lucē de qua
 postea sol factus est. vñ ⁊ proprie
 dicitur dies solis. xpus resurrexit.
 sp̄m sanctū misit ⁊ natus est in mū
 dū. ⁊ vt Innocenc⁹ dicit. quelibz
 dñica est imago dñice resurrectionis
 ob quas etiam causas maior dei in
 fluxus in ecclesia expectari pōt q̄
 alio die sim. lici sicut ⁊ de loco gse
 crato credit⁹ q̄ in eo cicus hō ex
 audit⁹ orādo ceteris parib⁹. **Q**uar
 to ne iudaizare videamur cōmune
 festū cū iudeis tenendo. ideo etiaz
 feriare sabbato die suspectū esset
 de iudaismo. **Q**uinto in figuram ⁊
 memoriā future resurrectionis nre i
 corpe ⁊ aia. **S**cdo notandū
 q̄ quanq̄ nō licet feriare sabbato
 nisi quis velle iudaizare sicut ⁊ an
 tixps ordinabit vt dicit Grego. de
 gse. di. iij. puenit. tñ sabbatū bea
 tissime virginis in spēalem honorez
 cū sit p clerū deputatū triplici de
 causa. **P**rimo qz in sola dei matre
 lumen fidei sabbato obumbratum

pmanfit. apostolis ⁊ alijs de xpo ti
 tubantib⁹. **S**cdo qz sicut a ieiunio
 ferie sexte fit transitus p sabbatuz
 ad solemnitatem diei dñice. sic etiā
 a miseria p̄ncis vite fit transitus p
 beatam virginē ad statum glorie.
Tercio qz sabbato sepe legi⁹ beata
 virgo maria peccatoribus miracu
 la ⁊ beneficia p̄stitisse. **V**ñ legimus
 in historijs q̄ olim i grecia a nona
 diei sexte ferie velum intra quod
 imago virginis erat diuina virtu
 te se apperiebat ⁊ sic pmanfit vsqz
 ad nonam sabbati qñ itez diuini⁹
 se retraxit. eius exemplo latini sab
 batum etiam in laudē virginis gse
 crauerūt. **T**ercō notandū q̄
 triplicia sunt festa ecclesie. quedaz
 sunt ⁊ dicūtur p̄cipua ⁊ maiora fe
 sta ecclesie. ⁊ sūt dies dñicales. xpi
 festa. beate virginis ⁊ apostolorū.
Alia sunt festa ecclesie satis cōm
 nia p orbem. **A**lia sunt que ep̄i spe
 cialiter in suis diocesis institue
 runt. **Q**uarto notandū q̄ pro
 pter quinqz multū peccant qui hoc
 p̄ceptum transgrediūtur. **P**rimo qz
 in veteri testamento pena mortis
 plerum est. vñ **R**ume. xv. di. de quo
 dam qui colligebat ligna in sabba
 to quem moises ⁊ aaron recluserūt
 in carcere ⁊ querentes quid ei face
 re deberent. **R**ñ. deus morte moria
 tur homo iste obruat eū lapidib⁹
 omnis turba extra castra. **M**istice
 aut ligna die phibito colligit qui
 materiam ignis infernalis colligit
 talis lapidibus. id est duris obiur
 gationibus projiciēdus est quando
 in festis transgredi nō dimittit. **S**e
 cundo in nouo testamento etiā gra
 uiter punicum est. **R**efert em̄ Gre.
 j. dia. q̄ quedam nupta marito in

vigilia ded' carōis sancti sebastiani
 victa concupiscentia a virō suo se
 nō abstinuit. in crastino aut cū re-
 moria cōscientie verecundia victa
 a p̄essione se nō subtraxit. vñ i ea
 dē a demone publice vexari cepit.
 quam cū sacerdos palla altaris iu-
 uare vellet. eū etiam demon inua-
 sit ⁊ cōfudit. hanc igit' amici p̄ in-
 cantatores iuuare p̄curauerunt h̄
 in ip̄is cōiuracōib' legio demonū
 in eam intravit ⁊ tot vocibus da-
 mare cepit quot demōib' arzepta
 erat. quā tñ demum sanct' eps for-
 tunatus p̄ plures dies ⁊ noctes o-
 rando liberavit. **Tercō** qz magne i-
 gratitudinis viciū quis incurrit cū
 seꝛ dies sibi cū magno conatu expē-
 dit ⁊ vnū diem nō in dei honorem
 ⁊ pp̄iam aie salutem gsumat ⁊ cū
 tot dei beneficia meditari negligit
Quarto qz quodāmodo in tres p̄so-
 nas diuinas. peccat in patrem cui'
 potentia mundū creauit. in filium
 cui' sapientia mundum redemit. in
 spiritum sanctū qui tali die in mū-
 dum venit. ⁊ in xp̄i humanitatem
 que nata tali die visibiliter p̄mo
 apparuit. **Quinto** quia multum ce-
 ce peccat. festis enim peccantes fa-
 ciunt sicut ille qui loco sacro pecca-
 ret qd vñ ⁊ turpius est q̄ nō in sa-
 cro peccare. tempus aut a deo sac-
 tum est. **Item** dedicacōem xp̄i i de-
 dicacōne demonis vertunt. **Item**
 p̄ totam ebdomodā p̄pter labores
 mūdi sunt in aia ⁊ in dñico die tur-
 pes suat in aia. licet mūdi in vesti-
 mentis. **S** **Quinto** notandū qz
 in genere. r̄ij. sunt p̄ que festa vio-
 lari p̄t. **Pr̄io** peccādo mortaliter
 quocunqz genere peccati s̄m **Tho.**
 vbi p̄r. ⁊ **Alex.** de alis in suo. iij.

di. xvij. **Leuiti.** em̄ d̄. xxij. **O**mne
 opus seruile nō facies in eo scz sab-
 bato. seruit aut homo p̄tō. vnde
Jo. viij. **Q**ui facit p̄t̄m seruus est
 peccati. vñ glo. **Ambro.** **Luce.** xiiij.
 di. lex in sabbato seruilia opa face-
 re. id ē peccatis aggrauari. p̄hibet
 ratio est qz peccata mortalia ḡri-
 antur obseruantie festoz inquātū
 impediūt applicacōem hominis ad
 deū qd est finis festi. **Et** qz vt dicit
Tho. magis impedit' homo a reb'
 diuinis p̄ opus peccati q̄ p̄ opus
 licitum q̄uis sit corpale. **I**deo ma-
 gis ḡtra hoc p̄ceptū agit qui pec-
 cat in die festo peccato mortali q̄
 qui opus corpale alias licitū facit
 nō tñ p̄ veniale peccatū sit violacō
 illi' p̄cepti. vnde **Aug.** li. de. r̄.
 cordis. **M**elius id ē minus male fa-
 ceret iude' in agro suo aliquid vti-
 le q̄ in theatro sediciosus existerz
 ⁊ meli' facerēt femine lanam eaz
 in die sabbati q̄ tota die in neome-
 nijs suis impudice saltarēt. **S**
Et dicit alex. de alis vbi s̄. qz qui
 peccatū mortale in die festo cōmit-
 tit dupliciter peccat mortaliter. et
 incurrit reatum duoz peccatorum
 mortalium eo qz exempli ḡra forni-
 cator agit cōtra duo p̄cepta. scz nō
 mechaberis. ⁊ sabbata sanctifices
 ⁊ sic de p̄urio ⁊ homicidio r̄. **Vñ**
 sequi videt' qz sic peccans fornicā-
 do sufficienter si vult ḡfiteri op-
 tet qz dicat in confessione fornicā-
 tus sum. ⁊ in die festo feci. sicut in
 simili furatus in loco sacro tenet'
 circūstantiam loci expr̄imere. qz ta-
 les circūstantie aggrauāt in infini-
 tū. **S**cdo infringi p̄t sabbatū faci-
 endo opus seruile. qz **Leui.** xxij. d̄
Omne opus seruile nō facies i eo scz

sabbato. **P**ro cuius intellectu notandum secundum Thome. ij. ij. q. cxvij. quod propter seruitutem peccati adhuc quintuplex est seruitus. Vna que fit peccando mortaliter de qua dictum est. Alia est que fit pro opere patrie quod videlicet pertinet ad dei cultum. Et per tale seruire opus quis meretur in festo nec prohibetur hoc. quod plus quis ad quietem sabbati disponit. vnde etiam in veteri testamento licuit sabbato circumcidere. hostias mactare. et offerre archam circumferre iericho et similia. Et hodie licet docere verbo et scripto. Vnde Jo. vij. circumcisionem accepit homo in sabbato ut non soluantur lex moysi. et Mat. iij. Sacerdotes in sabbato sabbatum violant id est corporaliter operantur in sabbato. Et numeri. xxiij. dicitur glo. fabri et hominum artifices operantur in die sabbati. Lectores autem diuine legis vel doctores ab opere suo non desinit. nec tamen contaminant sabbatum. sicut nec sacerdotes in templo violant et sine crimine sunt. Alia est seruitus qua homo seruit alteri vel sibi ipsi. et talia opera seruilia sunt duplicia. Quedam sunt spiritualia ut mentis exercitatio. et talia hic non dicuntur seruilia. quod conueniunt homini secundum mentem secundum quam est homo seruus dei et non hominis. Vnde enim homo non est seruus et proprius alterius secundum mentem. sed secundum corpus. a talibus seruilibus non oportet abstinere in festo quo ad illa que sunt de se licita et honesta et recta. Ex quo patet quod quis non tenetur in die festo abstinere ab ipsis operibus spiritualibus que etiam ab ipso operante ordinantur ad temperale lucrum aut ad aliquod hominum tale bonum. ut si aduocatus in die festo studet in his que die crastina vult

proponere propter tempore incrementum. Et rusticus cogitet de aratione terre sue quam crastina die vult arare. Talia enim secundum predictam sententiam sancti thome non sunt seruilia saltem materialiter cum sint spiritualia et interiora. de istis dicit Rich. in. iij. di. xxxvij. quod homo per executionem hominum actuum interiorum et exercitio non incurrit peccatum mortale. nisi propter eorum exercitium excludatur illa vacatio quam tunc debet cultui diuino ex necessitate. **A**lia sunt opera hominis corporalia. et sunt duplicia. Quedam seruis propria utpote ad que quilibet non tenetur. sed ad que tenentur serui domini ut sunt arare. cibos coquere. metere. et actus mechanici et hominum. Non enim tenetur quilibet sibi aut alteri ad talia extra necessitatem. sed serui tenentur ad talia dominis suis quorum sunt propria. et omnia talia prohibentur in veteri lege pro hoc mandatum eo quod contrariabantur obseruationi sabbati. quia prohibentur applicatio hominis ad diuina. Punc vero in noua lege non est tam stricta prohibitio in die dominico sicut fuit in die sabbati. Quedam enim opera conceduntur nunc in die dominico que in sabbato prohibebantur. sicut ciborum decoctio et alia hominum que licet necessaria fuerint. poterant tamen perueniri. Et etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius dispensatur in noua lege propter necessitatem quam in veteri lege. et ratio est quia obseruatio sabbati fuit figuralis. figura autem pertinet ad prestationem veritatis quam veritatem nec in medico preterire oportet. et ideo fuit sabbatum tam stricte obseruandum ut figura corresponderet ipsi rei. Obseruatio vero

dominice nō est figuralis cum non significet futurum sed est cōmemoratio preterite resurrectionis xpi et representatio presentis quietis animarū quā nunc habet per xpi mortē. Alia ratio est quod olim secundum theodosium in veteri lege obseruantia sabbati usit moralis et ceremonialis seu figuralis. Et obseruantia talis sabbati mutata est in dominicū diē ordinatiōe ecclesie. idō hodie obligamur ad obseruatiōem dominice nō ex hoc tercio precepto. sed tamen ecclesie mandato. Alia vero sunt opera hominis corporalia omnia seruicia et liberis ad que quilibet homo applicat corporaliter quod de sui natura aut intencione agentis ordinantur ad lucrū temporale. aut ad aliqūd bonū corporale tanquā ad fines propriū et immediatum. ut sunt omnes actus mechanici cultura agrorum vinearum et similia mercatura placitatio iudicia cōtentiosa et similia. Ista ecclesia determinauit esse seruilia et statuit ea in diebus dominicis et in alijs festiuitatibus ab vniuersali ecclesia institutis nō esse exercenda nisi vigeat necessitas aut suadeat pietas. ut patet de consuetudinibus di. iij. rogatiōes. Et xv. q. iij. et est de feriis. c. omnes. **L** Tercio infringit festū per hoc quod aliqui nō legitime precepti negligunt audire missam quilibet enim christianus ex precepto primo tenetur ad deū actualiter diligendū. Et videtur scoto. in iij. di. xxvij. quod hoc fit diebus festiuis ita quod omni die festiui et potissime diebus dominicis et principalibus festis teneatur se homo recolligere et deū super omnia actualiter diligere. et forte hoc determinat diuinū mandatū illud sabbata sanctifices ut vniuersis quilibet maneat apud se recolligēdo

se et ascēdendo in deū suū. Et ecclesia specificat hoc quātū ad missam audiendā die dominico. de consuetudinibus di. j. missas. **¶** Quarto infringit per eos qui nimis tarde in vigilia festi laborant opera prohibita et qui in die festo nimis cito laborant nō solum terminato festo. Quā autem quis teneatur festū inchoare vel terminare. Rūdoz Kai. quod regulariter a vespera in vesperā. extra. eo. omnes. festorum tam iniciū et finis iuxta eorum qualitates et iuxta diuersarū regionū consuetudines considerari debet. Et sicut magnitudo dierum exigit celebrari sic prius incipe et tardius debere terminari vera ratiōe videtur esse. e. quā. Quinto offendunt predicatiōem in festo nō audiētes vel irridentes eos qui audiunt vel alios de sermōe trahentes et in sermōe dormiētes. magna enim est negligentia cibū corporis per sex dies querere et aie cibū per vnā horā fastidire. nullus enim potest precepta intelligere nisi discat. predicato autem est doctor dei preceptorum. Sexto offendunt supbi vestitu supfluo pomposo hastiludijs et similibus. Septimo vendētes auare et ementes mercatores et institores. Octauo luxuriosi cultu vestitiū sertis. tactibus. canibus et verbis potissime choreis insistendo ut cōpleat luxuriosam voluptatē. Nono gulosi potatiōibus vel cōmessatiōibus se in gurgitantes et fercula nimis lauta procurantes. Decio iracūdi litigiosi et lutores. Undecimo iudicijs p̄sidentes sine cā vel pietate. Duodecimo accidiosi qui diuinū cultū ad quē tenentur puta sermōes missas et similia fastidiunt et triste audiunt. Et sic patet de prohibitis in tercio mandato.

Capitulum Secundum.

Secundo videndum erit de isto q̄ m̄dat̄ affirmatiue videlicet. **M**emento vt dies sabbati sancti fices. nō em̄ sufficit a sensibilibus abstinere. sed oportet cultui diuino se applicare. **V**bi notandum q̄ festiuitas sanctificat̄ nouem modis. **P**rimo in audiendo missam et diuina officia deuote. **Q**ui em̄ vt Rich. di. obmittunt audire missam peccant grauiter nisi sint ex aliqua rōnabili causa legitime excusati. vnde d̄ de ḡsacra. di. j. missas. **D**ie d̄nico secularibus et a forciori clericis dicit archi. totas audire specialī ordine p̄cipimus. ita vt an̄ benedictionē sacerdotis egredi. populus nō p̄sumat. qd̄ si fecerint ab ep̄o publice confundant̄. id ē grauiter corripiant̄ vsqz ad ruborem vel ex cōmunicent̄. **A**pparatus ibi dicit hoc sup̄ missas p̄ceptum esse. vnde qui diebus d̄nicis missas nō audiūt cōtra hoc p̄ceptum faciūt qz̄ deum nō super oia diligūt ī festiuitatibz̄ d̄nicis et similibz̄ nō excusent̄ vt s̄ dictū est. p̄. j. c. v. g. **E**t d̄nt̄ ibi deū sup̄ omia diligere. **S**cdo sanctificatur festū p̄ audiēciā et lectionem et collacionē verbi diuini in sermone. **T**ercio audiendo vel ab audiētibus querēdo quis excōmunicet̄ q̄ festa et que ieiunia sint necessario p̄ ebdomodā celebrāda et tenēda. **Q**uarto cōscienciā emūdan̄do. rimari em̄ tūc attenciō deberet xp̄ianus qualiter deum offenderit p̄ ebdomodam et cōteri. satis factiōem p̄ peccatis exequi et facere bona similia. vnde grego. in regilro. **D̄nico die a labo**

re terreno cessandū est atqz omnino orōibus insistendū vt si quid negligentie p̄ sex dies agit̄ die resurrectionis d̄nice expiet̄. **Q**uinto attente meditari debet homo diuina beneficia sibi singulariter et alijs cōmuniter misericordissime collata q̄ sunt tam innumerabiliter multa et tam inestimabiliter magna vt ingētem flāmā caritatis accendere habeant in corde meditātis et sic gratias agere debet p̄ talibus et p̄ virtutibus si quas fecit. meditet̄ gaudia patrie. penas inferni. et miserias mundi vt sic suspiret ad eterna. **E**xemplo illius qui legit p̄ totū tps vite sue in tribus libris quoz̄ primus erat rubeus in quo legit caritatem et passiōem xp̄i et sanctorum. **S**cdo erat niger in quo legit penas inferni. **T**ercius aureus in quo legit gaudia celi etc. **S**exto debemus orare deū beatā virginē et sanctos ab eis velut paupes suffragia mendicādo cōtra vulnera aie et contra hostem corpis et aie. **S**eptimo pro indulgēcijs debemz̄ ambulare si de uociōi cōgruit vel quiete in vno loco p̄ caritatis augmēto p̄seuerare. **O**ctauo opa misericordie corpalia implere in leprosijs in hospitalibus apud etiā alios paupes nō minus q̄ xp̄m visitādo qui ait **Q**d vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. **N**ono opa misericordie sp̄ualia cōplere informando de auditis vel lectis in scriptura in moribus ancillas famulos incolas domz̄ maritū et pueros qui talia ignorant quia in defectu talium magna cecitas in ecclesia causatur. **S**ecundo notandum q̄ seruire opus factū ī festo excusare p̄nt̄ tria aliq̄n

a toto aliquando a tanto primo necessitas. scdo pietas. et tercio opis paruitas. **P**rimo excusat necessitas qz legem non habet et fit multipliciter. **P**rimo excusat qm imminet piculus vite p incursum hostium tuc licitum est pugnare pro sua aut comunitatis necessaria defensione sicut fecit machabeus. j. mach. ij. sic in bello iusto licet facere fossata et muros reparare. **S**cdo si homo esset in tali necessitate constitutus qd ppter defectum necessarios corporis esset in piculo amissiois vite nec posset alibi de suo defectui succurrere. tali esset licitum quocumqz opus seruire exerce-re p vita ppria conseruanda aut alterius. ideo mach. xxij. xpus excusabat discipulos qui ppter necessitatem conseruabant spicas manibus in sabbato. **T**ercio si in ninerz homini necessitas egritudinis corporalis potest in festo licite operari opus corpale pertinens ad salutem corporis pprii vel alieni procuranda. ideo medici possunt medicare et infirmi medicamen recipere. vñ xpc ioh. vij. arguendo iudeos dicit mihi indignamini qd totum hominem saluum feci in sabbato sicut enim bibimus et comedimus in festo ppter salutem. sic et medicamen apponi potest. vñ gregoz ad ciues romanos et ponit. de gledi. iij. puenit. **A**d me platum est a pueris hominibus vobis predicatum esse vt die dñico nullus debeat seruari. **E**t siquidem p luxuria et p voluptate quis lauare appetit hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus si autem p necessitate corporis hoc nec die dñico phibemus. et **A**rchi. dilem. p necessitate ergo non licet lauare in festiuis diebus nisi necessi-

tatis causa. **E**adem ratione nec minuere sanguinem nec barbam radere nec virgulas scindere pannos autem et calceamenta induimus his diebus ea necessitate qua et comedimus hec ille. **E**t **Q**uarto si immineat necessitas vitandi rei exterioris damnum vt si iacentibus segetibus in agro. aut feno in pratis et immineat tempestas que talia corrumpat. aut multum deteriorer. aut forte abducatur a sole sepe rata non sunt phibendi dñi rerum tollere in festis et indemnitati sue precauere vel adhuc stantibus vuis in vitibus. et supueniat frigus destruens aut si est verisimilis timor de incursa hostium qui alio die homini res destruerent vel auferrent. aut etiam boies circa collectiorem talium rerum capent vel occiderent tuc licet operari dicit hostien. ne in modico momento pereat comoditas celestis pmissio ne concessa parent illa p xpm. **M**ath. xxij. dicentem. **Q**uis ex vobis homo qui habuerit ouem et ceciderit sabbato in foueam nonne tenebit et leuabit eam. **I**n simili enim casu licitum est ex indulgentia ecclesie dñicis et festis diebus pter qd in summis et maioribus festiuitatibus. alleca piscari. ceruissam inuasari etc. de feriis. c. licet. **Q**uinto excusant serui et rustici qui iusto metu compelluntur a dñis ad laborandum festis diebus nam si sine compulsionem p labore impetunt non dñt dñis obedire qz non est licitum nec honestum dñi tñ grauer peccat similiter qui adducunt in festis census dñis sine compulsionem vel necessitate aliqua tracta supi ad finem istum videlicet vt alijs diebus pprijs et gñetis laboribus vacent non oino excusant nisi ardua necessitas compellat. **S**imiliter

festiuitatib⁹ credo q^d nisi sit phibi-
tū aut consuetudini contrariū liceat ali-
quid opari circa edificaciōem eccle-
siaz et sacrorū locorū et ad op⁹ mi-
nistroz ecclesie pauperū p̄serti eorū
qui redditus nō habēt ita tñ q^d la-
bor nō pueniat ad multā fatigatio-
nem et tedū ex diurnitate labo-
ris qz nō credūt q^d debeāt in eis la-
borare p totā diē. nec ad multā fati-
gatiōem nec debēt ppter hmōi la-
borē obmittere audiciōem misse in
tali festo nō em debēt dimittere id
ad quod tenent^r ppter aliud ad qd
nō tenent^r hec di. i. v. l. b. **¶** Ter-
cio excusat interdū seruitatē opis
modicitas. vnde dicit idem q^d licet
nō sit licitū scribere aliqd grande ī
diē festo. vt de sexterno ad sexter-
nū sicut nec licet alia opa seruilia
opari. **S**colares tñ lectiōes suas
quas nō possunt sine scripto memo-
rie commendare scribere p̄nt. **S**imili-
ter sermōes quos stilo aut plumbo
notauerūt scribere possunt vt cre-
do puto etiam q^d studendo quis in
aliquo libro possit corrigere. si ali-
quid corrigendū sit. locare aut ope-
ras suas aut alienas cōducere die-
bus festiuis ppter corrigendos li-
bros nō est licitū. **E**t sicut dicitur
de correctiōe libri sic pōt de labori-
bus alijs intelligi vt si quis nō intē-
tione opandi sed alias vt forte de
ambulando transiret in diē festo p
vineā suā aut agrum et transeūdo
purget modicum qd p incurā mase-
rat purgandū aut reparat modicum
de sepe que in aliqua pte rupta aut
inclinata fuit au t iuxta vites eri-
gat vnū palum vel duos inclinatos
aut aliud parū faciat qd sic transe-
undo occurrat faciendū. hec i. v. l. b.

¶ Tercio quereret quis vtrū
xpianus toto die festiuis obligatus
sit habere animū recollectū et se ex-
ercere in supra notatis nouem exer-
citijs. **R**ñ. q^d licet illud esset bonū
nō tñ est homo ad h^o obligat⁹ vir-
tute illius p̄cepti imo in multis ca-
sibus pōt se occupare exercicio ope-
rum exteriorū eū a talib⁹ distrabē-
ciū vt cum necessitas vrget aut pie-
tas suadet. imo dicūt aliqui docto-
res vt cancellarius modernus q^d ī
diē festo pōt hō sibi assumere aliq^d
recreaciōem spaciū vel solaciū. dū
modo hoc sit sibi honestum. et tali-
ter fiat vt nō cōmittant^r illa p̄ctā
p que offendit^r deus. et potissime
mortalia vt sunt ebrietates p̄iuria
rixe. desideria carnalia verba opa
aut carmina luxurie et similia que ī
diebus festis sunt duplicia peccata
Idem de choreis. ille vero autori-
tates sanctorū que sonāt q^d in die-
bus festis nihil nisi oraciōi vt deo
aut hmōi vacandū sit. vt di. **A**lex-
de hal. in suo. iij. diligende sunt q^d
nihil cōtrariū vacaciōi diuinorum
aut quod hmōi vacaciōez impediāt
agendū est vt sunt opa seruilia pro-
hibita vbi nō necessitas vrget nec
suadet vtilitas. vnde **C**ho. dicit in
iij. di. xxxij. q^d licet nō teneat^r hō
toto die festo orare et omnibus ho-
ris tener^r tñ se toto die conseruare
idoneū ad orandū. **E**t addit ibidem
q^d actus matrimonialis licet care-
at culpa tñ qz racionē deprimit pro-
pter carnalē delectaciōem et hoīem
ad spūalia tendere nō sinit iō ī die-
bus festis et alijs in quibus est p̄ci-
pue spūalibus vacandū nō licet pe-
tere gūgale debitū. **E**xemplū vidē
paulo s. gre. di. l. p̄ntis p. c. j. f.

Capitulum tertium.

Tercio ad hoc mādātum memēto vt diē sabbati sanctifices reducitur reuerēcia et sanctificatio septem sacramētorū noui testamenti. Sicut em̄ sanctificantur tempus et locus. ita sanctificari debēt. vij. sacramēta de quibus in sequētibus dicitur lacius quātū ad ea q̄ sunt necessaria. **A** Vbi primo notādū q̄ s̄m Hugo. de sancto victore. et mḡm di. j. quarti. Sacramēta sunt instituta ppter vulnera peccatorū sananda. Est em̄ ecclesia velut apotheca vel dom⁹ prudentissimi medici gtra om̄es infirmitates antidota sufficiētia cōtinens vbi infirmus est peccator. medicus est x̄ps. minister medici est sacerdos. antidotū est virtus sacramētorū. sed vasa antidoti sūt sensibiles forme vij. sacramētorū. **B** Sc̄do notādū q̄ tm̄ septem sunt sacramēta noue legis q̄ s̄m Tho. septē sunt vulnera quib⁹ grauitur hic infirmamur tria sunt peccata. quatuor sunt penose occasiōes peccatorū et sequele. **P**rimū malū est peccatū originale. cōtra qd̄ est baptismus. **S**c̄dm̄ est veniale peccatū cōtra qd̄ est appropriate institutū oleum extreme vntiōis. **T**erciū est mortale peccatū cōtra qd̄ est penitētia. **Q**uartū est infirmitas ad bonū gtra qd̄ est cōfirmacio. **Q**uintū est ignorātia verorū cōtra qd̄ est ordo q̄ ordinatus debet esse doctus vt possit docere. **S**extū est cōcupiscentia effrenis. cōtra qd̄ est matrimoniū. **S**eptimū est affectio ad terrena caduca cum tepore vel torpore inordinato con

tra qd̄ est eucaristia vbi visibiliter deū videndo ad inuisibilia rapi et accendi imitamur. **T**ercio notandū q̄ septem sacramēta eorū efficaciam et virtutē hnt a diuersis diuersimode. **P**rimo a deo principali ter. q̄ deus solus gratiam creat et peccatū dimittit. **S**c̄do a passione x̄pi tanq̄ a causa meritoria. nā x̄pc in primo instanti sue cōceptiōis se patri obtulit pro redēptiōe generis humani que oblatio consummata fuit in cruce que oblatio q̄ ex summa caritate pcessit ⁊ a summo nobilissimo filio dei. ido acceptissima fuit patri. **E**t ad illud loquitur beatus aug⁹. xxij. de ciui. dei circa p̄. vbi dicit. de x̄pi latere fluxisse septem sacramēta hui⁹ aut passionis meritū hodie est in acceptione patris et cōmunicat⁹ volenti sacramētum aliqd̄ recipe. lex em̄ diuinitatis est s̄m Anz. **C**ur deus homo q̄ pro nullo peccato cū sit infinitum malū deus ⁊ lacari vult nisi sibi offeratur maius bonū q̄ peccatū malum est et hoc fit q̄n̄ patri x̄pc passus offert⁹. illud videt⁹ velle apostolus. Ro. v. vbi abundauit delictum sup̄abundauit et gracia. vnd̄ etiā in passiōe x̄pi omnia sacramēta presentata fuerūt. **B**aptismus in aqua lateris eucaristia in sanguine lateris. cōfirmacio in aggressu terribilissime mortis. penitētia in lacrimis x̄pi. ordo q̄ fuit hostia ⁊ sacerdos. **M**atrimoniū in generaciōe filiorū ecclesie p̄ aptionez lateris. vntio extrema in effusiōe sanguinis multiplicis. **T**ercio habet efficaciaz a fide ecclesie sine cui⁹ fide collata nō valerent. **Q**uarto a caritate suscipientis quec̄ a hnt maiorē

efficaciam ⁊ hoc vltimū s̄m q̄ ma
ius est s̄m hoc etiā plus haurit de
medicina vasoz gracie. iuuat autē
miro modo receptio sacramentozū
hoies qz vt cōmuniter dicūt docto
res vim h̄nt ex ope opato id est ex
virtute ip̄oz signoz ex pacto xpi
et fide ecclesie. Et in sacramentis
datur gr̄cia ⁊ nō exigit q̄ homo se
semp disponat sed exigit q̄ homo
gracie se nō opponat. **¶** Quo
ad satramēta in speciali primo de
baptismo sunt tria scienda. Primo
quē fructū deus p̄ hoc sacramentū
nobis dederit. Sc̄do que fieri d̄nt
a cōferētib⁹ hoc sacramētū tercio
quis teneat scire talia. de p̄io po
nunt q̄nqz fructus. Primus est re
missio p̄cti originalis qz sicut om̄es
in adam moriunt⁹. ita om̄es ī xpo
viuificant⁹. s. p̄ baptismū. j. Coz.
xv. Secūdo dant om̄es virtutes
videlicet caritas. spes. fides. iusti
cia. t̄pantia. prudentia. fortitudo.
vt determinatū est in de. de sum.
tri. ⁊ fi. catho. Tercio caracter spe
cialis imprimitur aie. qui cedit in
gloriā perpetuā beati et in cōfusio
nem eternam damnati de quo ca
ractere determinat⁹ ab innocencio
eē. de bap. et eius effectu. c. maio
res. Quarto omnis pena peccatoz
relaxat⁹ qz p̄ baptismū homo cōse
pelit⁹ xpo passo et regenerat⁹ s̄m
apo. Cōsepulti em̄ sumus xpo per
baptismū in mortē. Quinto ianua
celi baptisato apperit⁹ ī cui⁹ signū
celi apti sunt sup xpm baptisatum.
Luce. iij. Que autē fieri debeāt a se
cularibus q̄n baptisare eos oportz
Sciend⁹ qz tanto caucius hic debēt
pcedere quāto maior videlicet in
finitū boni perpetuo fruendū dese

ctus pōt cōmitti per vnū verbum
additū vel subtractum. Primo ibi
videant vt materia sit apta vide
licet vt sit aqua elementaris pu
ra ⁊ naturalis. Ex quo patet q̄ ap
ta materia sunt aqua pluuiialis. ma
ris. fluminis. stagni. putei. vel fon
tis. ⁊ aqua resoluta ex roze. pruina
niue. grandine. glacie. ⁊ fieri nō p̄t
in aliquo alio liquore vt vino cer
uisia. vrina. medone oleo lacte bro
dio expresso de piscibus vel carni
bus. rosacea sublimita seu alchimi
ca. sudore. salua. nec de burzeta ex
tracta de substantia pisozū. nec in
niue. glacie. grandine. ⁊ pruina. nī
si sint resoluta. Dubiū autē est an
baptiset⁹ quis in lixiuio. tipsana ex
tracta de substantia ozdei. balneo
sulfureo ⁊ lutosa aqua. **¶** Se
cūdo videatur vt forma sit debita
quo ad ea que sunt de necessitate
sacramēti. ⁊ etiam de necessitate vi
tandi p̄ctm. forma autē baptismi
quam tenet romana ecclesia est ista
Ego baptiso te in nomine patris ⁊ fi
lij ⁊ sp̄s sancti. Et habet⁹ eē de ba
ptismo ⁊ eius effectu. Si quis. Et
p̄mittit⁹ ppriū nomen. videlicet
Johānes vel Catherina. de ritu ro
mane ecclesie. Sed p̄cedentia em̄ia
nō sunt de necessitate sacramenti.
Amen vero nō est d̄ necessitate ba
ptismi. nec de essentia sacramenti.
nec de necessitate p̄cepti. nisi vbi
gsuetudo p̄tularis hoc hz qz vni
uersalis gsuetudo hoc nō hz nec ē
d̄ forma xpi. licz li ego sit d̄ necessi
tate nō sacramēti. sed p̄cepti eccle
sie vniuersalis. In li baptiso enim
prima p̄sona intelligit⁹. Et est sem
per regula iuris q̄ mutatio quocū
qz mō fiat in forma ecclesiastica sa

cramentorum obligat ad r̄ c̄m̄ nisi ex
 impotentia vel ex necessitate fiat.
Et cōsuetudo ecclesie ligat vt sta-
 r̄rum. sicut ⁊ cōsuetudo populi li-
 gat vt lex. **Q**uis autē scire teneatur
 hanc formā dicit p̄. pal. in. iij. di.
 v. formā baptismi forte nō om̄s sci-
 re tenent nisi quibus incumbit ex
 officio vt curat⁹ vel obstetrici cui
 sepe incumbit. **E**t non solū p̄nt secula-
 res in casu necessitatis baptizare
 sed debēt. qz si nō occurreres mor-
 ti corporis cū posses. esses reus mor-
 tis. **S**ic multo magis si non succur-
 ras morti aie. vñ si hoies appetunt
 diuicias corpales vt dent elemosi-
 nas cur nō appeterēt plus diuicias
 spūales videlicet scientiam vt dent
 spiritui elemosinas q̄ maiores sunt.
Aduertendū tñ qz si nō sit piculū
 de tardacōe baptisandi debet quis
 expectare idoneū ministrū. qz solus
 sacerdos habet ex officio baptiza-
 re. nec alteri licet nisi in necessita-
 te. tñ quādoqz sua cōscientia dicta-
 bit ei qz puer est in piculo moriēdi
 anteq̄ veniat potens ⁊ volēs ⁊ de-
 bens baptizare. ip̄e nō solū p̄. sed
 etiam debet eum baptizare si sciat
 formā baptismi. **E**t simplices debēt
 querere a litteratis an bene bapti-
 sauerint. vel an debitam formā sci-
 ant. **I**n piculo etiā si solum manus
 vel aliud membz nascit⁹. baptizan-
 dū est h̄ thc. et plures alios. ⁊ h̄m
Sco. in cimiterio sepeliendum. hec
 ille. **T**ercō baptisans debet
 attendere vt simul sit ablutio in a-
 qua. ⁊ forme platio. vñ dicit Aug.
 sup̄ Ioh̄ez. ome. viij. **A**ccedat ver-
 bum ad elementū et fit sacramētū
Nō autē accedit rite saltē nisi fiat si
 multas talis. qd̄ declarat. **S**co. di-

cens. **N**oluit xp̄us nos obligare ad
 tam subtilem similtatē quā vix hō
 posset p̄cipere vel seruare. **S**ine em̄
 sacerdos prius immergat vna im-
 mersione vbi moris est ter mergere
 ⁊ postea incipiat verba cū sc̄da im-
 mersione. siue pri⁹ incipiat verba
 ⁊ dicat ego baptizo te immergat.
 aut aspergat i casu cū verbis seq̄n-
 tibus sufficiens est similtas. dum-
 modo tñ platio nō finiat⁹ ante in-
 ceptionē ablutiois nec ablutio an-
 te in ceptionem plationis. **Q**uarto
 quisqz baptisatus in se ⁊ in suis cō-
 tinue meditari debet quid p̄mise-
 rūt patrini p̄ eo ac si met baptisa-
 tus p̄misset videlicet resignare dia-
 bolo ⁊ pompis ei⁹. **E**t licz il' ud nō
 sit pp̄rie votū. qz est de necessarijs
Certum tñ est baptisatum grauius
 peccare q̄ nō baptisatū ceteris pa-
 ribus. **S** **Q**uinto videndū est
 vt leuans non sit monachus. **I**tem
 vt nō sit cōanguineus vel affinis
 vt dicitur de cōfirmatione. **I**te vt
 sit vnus nisi cōsuetudo obstat. **E**t
 p̄missis om̄ibus patet qz baptism⁹
 constituit xp̄ianū vt familie xp̄i a-
 scribat⁹. vt dei filius adoptiuus sit
 sed p̄ cōfirmacōnem militibus xp̄i
 ascribitur

Capitulum Quartum.

Secundū sacramētū est
 cōfirmacōis. cui⁹ fruct⁹
 sunt tres principales
A **P**rim⁹ qz caracter
 specialis aie imprimit⁹.
Ratio ē qz cōfirmatio ē sacramētū
 quo homo deputat⁹ ad aliquod sa-
 crum. puta ad cōfessionē fidei ⁊ cō-
 stantem eius defensionē. vide ⁊ in

fronte respicit hoc sacramentū p
impressionē signi crucis epō dicen
te. g signo te signo crucis ne erube
scas xpm crucifixū confiteri verbo
et ope. vñ Tho. dicit. q xpianoz
duplex est pugna. spūalis vna qua
quis pugnat gtra impediētes sa
lutem suūpī. et hec omib⁹ indicit⁹
sed ad hoc nō dat⁹ sacramentū con
firmacōis sed ad sistendū fortiter
in pugna qua quis nomen xpi impu
gnat. et vt inuictus xpi confessor p
maneat. Et huic pugne nō omz ex
ponitur. Nā q̄ quis cuiuslibet bap
tismi et credētis sit confiteri fidē
quā gressio ab eo expetit. nō tñ est
cui⁹libet se libere exponere sed tm̄
cōfirmati. Et hoc patet in aposto
lis in quib⁹ hoc sacramētū inīcium
simpliciter q̄ ante aduentū spūsancti
cōfirmantis eos erāt fores clauē
cenaculi ppter matū iudeoz p̄ ea
vero repleti spūsancto ceperūt cū
fiducia loqui. et publice verbū dei
p̄dicare. Et i xps pri⁹ ait. Sedete
i ciuitate donec induamini virtute
ex alto. Luce vlti. Sic etiā videm⁹
q̄ qui ad mūdi miliciā eligūtur eis
imprimūt aliqd signum pmanēs vt
aureū baltheū vel simile. Et olim
cauterio brachiū talium signabat⁹
ad differentiā aliorum. Et etiam in
bello dimicaturi certis signis confi
gnant⁹. Sic et in miliciā fidei p cō
firmationē fit. **C** **S**ecūdo effe
ctus est spūalis et noue gracie sac
ramentalis infusio. Ratio est qz con
firmacō deputat suscipiētē ad ali
quod sacrū qd̄ digne sine gracia fie
ri nequit. qz nō est speciosa laus in
ore peccatoris imo deputat ad op⁹
arduissimū et maxime caritatis. vt
animā suā ponat quis p xpo. Ideo

de gl. di. v. ca. Nouissime. Dicit⁹
q̄ in gfirmatione dat⁹ f. ūsancti⁹
septiformis grā cū omni plenitud
ne sanctitatis. Tercius effect⁹ est
q̄ in gfirmacōe cōtrahit⁹ ggnacō
spūalis sicut et i baptismo. vñ dicit
pe. de. pal. in. iij. di. vij. Sicut in
ter baptisatē et vxorem ei⁹ matri
monio gsumpto et omēs filios eius
ex vna pte et baptisatū et patrem et
matrem eius ex altera. Et similiter
inter leuantē de sacro fonte et vx
orem ei⁹ matrimonio gsummato ex
vna pte cū filiis suis et baptisatum
ex alia pte cū patre et matre ei⁹ cō
trahit⁹ cognatio spūalis que matri
moniū impedit et dirimit. silē omni
bus illis modis est de cōfirmate et
cōfirmato et tenēte eum et vxoribus
et liberis. vt habet⁹ li. vj. de cogū.
spi. c. j. Item sicut nō debent plu
res leuare baptisatū si cū fiat spūa
lis cognacō ad omnes gtrahit⁹. nō
quidē inter illos ad inuicē s; inter
quēlibet eoz ex vna parte et bap
tisatū et pates ei⁹ ex altera. sic etiā
est per omia de tenētib⁹ cōfirma
tū. de cōse. di. iij. non plures. et li.
vj. de cog. spi. c. ij. Itē sicut vir nō
debet tenere vxorē nec filium eius
i baptismo qd̄ si sciēter fecerit pri
uat se iure petendi debitū. Si autē
ignorāter non ppter hoc sepantur
sic per omia de cōfirmacōe. xxx. q. j.
de his. et de cognac. spi. in decre
hec pe. **C** **Q**ualiter autē confir
mandus se habere debeat sciendū
primo q̄ illi qui pfecte etatis sunt
moneri debent vt cōfiteant⁹ quate
nus mundi dona spūsancti valeāt
accipere. et de cōse. di. v. vt ieiunū.
Secūdo debet recipiēs esse ieiun⁹
nisi necessitas vrgeat. vt dicit ma.

in. iij. di. vij. Et de gse. di. v. Ut ieiuni. Excipiuntur aut ibidem infirmi et peditates morte. Ideo etiam propter multitudinem confirmatorum su linet ut a non ieiuno detur et suscipiat. congruentius tamen est ut fiat a ieiunis et a ieiunis suscipiat ubi fieri potest. Tercio prouideri debet de apto tenente in confirmacione. Circa quod per de pal. notat cum tho. quod mulier mulierem et vir virum. Teneri enim debet confirmandus in signum quod infirmus indiget ab alio sustentari hoc aut signum locum habet muliere vel viro tenente. Item non plures unum tenere debent in confirmacione sicut nec in baptismo. in quo tamen forte contraria consuetudo excusat. de gse. di. iij. Ros plures. Et quoniam mos erat crimen erat. Item sicut in baptismo non baptisatus non debet tenere baptisandum. Sic etiam in confirmacione non confirmatus non debet tenere confirmandum. de gse. di. iij. In baptisante. Item nec qui leuauit in baptismo debet tenere in confirmacione nisi in necessitate. Item non debent se tenere mutuo consanguinei vel affines. quod sufficere eis debet vinculum naturale et carnale. Quarto sicut bichardus debet frontes confirmati ligari donec desiccetur ne forte sordes contrahat. Et sicut hugo. ij. de sacramentis parte. vij. ca. vi. Decet confirmatum non lauare caput septem diebus propter septem dona spiritus sancti. Et etiam quod spiritus sancti aduentus septem diebus celebrat. Quinto attendi debet quibus sit dandum hoc sacramentum videlicet quod omnibus christi- anis. mutis qui signo possunt confiteri christi. mulieribus. viris morituris.

etiam propter meritum obedientie et signum characteris. Pueris etiam dari possit. quod non ponit eibicem gratie huius sacramenti. Circa septennium tamen dicit per de pal. consultum est dari. ut memorantur de sacramento non iterabili facilius. **¶** Ultimo queritur an confirmacio sit sacramentum necessitatis id est ad salutem necessarium. **R.** sicut Tho. quod non est sic necessarium quod sine eo non posset quis saluari. quod pueri non confirmati saluantur. Sed sic est necessitatis quod contemptus eius damnabilis est. Arminus li. ix. de questionibus armenorum sic dicit. Mihi videtur confirmacio sic esse necessaria quod si haberi poterit. habeatur. ideo in adultis eius acceptio habet vigorem precepti ut mihi videtur. hec ille. postea illud multipliciter persuadet. sco. di. i. iij. di. vij. Confirmacio non est sacramentum necessitatis ad salutem non adulto oblata onimoda oportunitate sic quod tunc non contemnat. unde est de sen. ex. non est plenus christianus qui contemnit. Iudicaretur autem contemptus si onimoda oportunitate oblata non susciperet. hec sco. Adultus sicut sco. est qui signa habet usus rationis. dicit etiam per de palu. ubi patet. Cum homo teneat semel in vita confirmari si possit et negligat licet aliter sacramentum non contemnat mortaliter peccat et damnatur moriens nisi confirmetur tunc si potest. vel nisi peniteat et confiteatur de hoc quod in sanitate potuit et neglexit. Similiter si quis bellum aliquod mortale intret. qui potest confirmari potuit et neglexerit debet similiter tunc de hoc confiteri. vel confirmari si posset. Item confirmacio est necessitatis sacramentum ubi

imminet gfiteri corā tiranno ⁊ ha-
bet cōfirmantē ⁊ omnia pata. quia
tunc vix pōt excusari a contemptu
vel p̄sumpcōe. hec pe. de pal.

Capitulum Quineum

Quercū sacramentū est or-
dinis vel potius ordina-
cōis. **A** (Vbi notandū
h̄m ma. di. xxij. quartū
et tho. ⁊ alios doctores ibidē q̄ sa-
cerdos quilibet habet septē priui-
legia. p̄pter que multum honoran-
dus est ab alijs a se custodiendū a
peccatis ⁊ deo si bene viuit valde
acceptus est. Primo em̄ ad s̄. eālem
dei cultū est sepcies ad minus plus
q̄ secularis ḡsecratus. **Nā** ordines
sunt. vij. ⁊ in quolibet ḡsecrat. spe-
cialiter ⁊ in quolibet recipit sp̄alē
ḡram sacramētalem. quax̄ vna est
p̄fectior alia h̄m gradus ordinis.
q̄ in quolibet deputat. ad sp̄alē
actum diuinū ad quem ḡra erigit.
sp̄alis. Si igitur locus sacer vt ci-
miteriū ⁊ ecclesia ac altare et vasa
sacra puta calix ⁊ monstrantia et
vestes sacre vt corpale ⁊ palla in-
dumēta. p̄missa ⁊ huiusmōdi sunt re-
uerētē tractanda. que tñ oia sunt
irracōnalia. non racōnalis sacer-
dos sepcies sacratus deo non plus
esset honorandus. **Sēdo** q̄ quilibz
sacerdos vltra laicū habet septem
caracteres aīe sue impressos specie
differentes indeliberes p̄ quos hic
⁊ in iudicio ⁊ i alio seculo agnosce-
tur in quo ordine fuit. que signacu-
la ei in magnū gaudium si saluabi-
cedēt vel in magnū tormentum si
damnabitur. vñ quilibet sacerdoti
orandum est illud. **P̄s.** fac. mecū si-

gnū in bono vt videant qui me o-
derūt ⁊ ḡfundant. qm̄ tu dñe adiu-
uisti me ⁊ cōsolatus es me. **Tercio**
quilibet sacerdos habet effectus
clauū regni celestis saltem vbi ha-
bet populū. de quibz d̄. **Mat. xvj**
Tibi dabo clauēs regni celorum ⁊
quocūq; ligaueris vel solueris. dicit
em̄ **Tho.** vbi prius. q̄ clauis reali-
ter est caracter sacerdotalis. cuius
effectus est septuplex. **Primus** pec-
cata delere si repit in ḡfite. et
hoc dispositiue. **Sēdo** maculas pec-
catorū tergere. **Tercio** ḡram acqui-
rere dispositiue. **Quartus** penam
purgatorij iminuere. **Quintus** pe-
na satisfactoria ligare. **Sextus** ex-
cōmunicare qm̄ est in ep̄o. sacerdo-
te. archidiacono vel electo haben-
te iurisdictionem. **Septimus** indul-
gentias dare si est in ep̄o. **H**
Quarto sacerdos habet potestates
corp̄is x̄pi ḡsecrare. Et licet opinio
sit an ep̄atus sit ordo supra sacer-
docū. tñ dicit **Sco.** quicquid d̄ h̄
sit actus nobilissim⁹ in ecclesia sim-
pliciter est consecratio eucariē. ⁊
ideo sup̄mus gradus siue nobilissi-
mus est sacerdocū. p̄pter nobilita-
tem actus ad quem disponit. vides
licet ḡsecracōnem eucariē. **Ser-**
vero alij inferiores ordines sunt
qui in nobilitate sic se excellent vt
primus sit ostiarius. sēdo lector.
terci⁹ exorcistatus. quart⁹ ac-
colitatus. quintus subdiaconatus.
sēxtus diaconatus. ⁊ sacerdocium
sup̄mus mensurando penes nobilif-
simū actum cōsecrandi eucariē.
Prefatorum enim ordinū quilibet
disponit aliquāliter ad eucariē.
Hanc autē potestatem eucariē sc̄z
ḡsecrandi. nec angelus habet. nec

homo ali⁹ quantūcūq; potens aut sciēs scūs aut bonus qđammō em̄ sacerdos eū q̄ celos verbo creauit verbo recreare h̄z et eū quē castissima virgo semel genuit quotidie qđ ammodo regenerare pōt. **Q**uito sacerdos est velut alter gabriel archangelus et celestis quidam panimphus medians inter deuotam animā vel sponsam ecclesiā et xpm̄ ei⁹ sponsum cum celebrando orat et offert vota animarū summo patri et clementiā patris renunciat populo ac demū cōiungit xpm̄ sponsum cui libet homini misse insistēti deuote. **E**st etiā sicut baiulus doni nobilissimi ḡtenti in scrinio specierū sacramentaliū. quod scriniū pater celestis p̄ eum quotidie dirigit mundo. **Q**uāte dulcedis et ḡsolacōnis est deuoto sacerdoti tantū sacramētū verbo ḡficere p̄ oculis habere cōtrectare manibus. ore sumere et aliis ministrare. **S**exto sacerdos ē utilissimus ecclesie. qz nullus xp̄ianus rite efficit^r necessitate dempta nisi p̄ sacerdotē i xpī m̄litē ḡsecrat^r nisi p̄ sacerdotē ep̄m̄ in cōfirmacōe nulli em̄ p̄ctm̄ dimittitur nisi p̄ sacerdotem. **O**mnes fame p̄irent spiritus si eucaristiā nullus ḡsecraret nec aliquis muniri pōt melius ad mortem q̄ p̄ sacerdotē dantem eucaristiā et vnctiōē nec benedici in matrimonio quis pōt fructuose nisi p̄ eundem nec aiabus post hāc vitam subuenir^r salubrius q̄ p̄ eucaritiā s̄m̄ Grego. in. iiii. dialo. imo nec p̄ peccatore hic fieri pōt maius q̄ vt p̄ eo xps̄ offerat^r patri in eucaristia vt dicit Tho. **S**eptimo vitam sacerdotis boni tota est angelica. **Q**uidam em̄ an-

geloz s̄m̄ Dion. et dam. i. celo deo habēt assistere. **S**acerdos vero in terra idem habet facere deo in altari et in choro. alij in celo et alibi deo ministrant. sed sacerdos in terra xpo p̄ter hoc om̄es angeli in celo triplicia h̄nt officia videlicet laudare benedicere et p̄dicare q̄ in terra sacerdoti sunt pp̄ria. **E**x istis sequuntur multa documenta salubria. **P**rimo qđ om̄is homo secularis tñ potissime in magno honore tenere debet sacerdotē siue bonū siue malū. patz qz p̄fata maximo honore sunt digna. ideo dauid malum sed vnctū saul quanq̄ mortalem suum inimicū ledere noluit. j. Re. xliij. **S**ic fecit constantinus impator vt refert rulin⁹. qui cū intrasset locū niceni ḡlij et patres quosdam respiret inter se habere iurgia acceptis ab eis om̄iū iurgioz et querimoniarū libellis eos i sinū colligēs fecit exuri. ne cui hominū innotescere posset p̄ctm̄ sacerdotum. **V**n et alibi fert^r dixisse. et ponit^r di. xc. vi. i. scripturis impator ḡstantin⁹ dixisse narzat^r. vere si pp̄rijs oculis vidissem sacerdotem dei aut aliquem eoz. qui monachico habitu amicti sunt p̄cantem clamidē meaz explicarēt coopirē eū ne ab aliquo videret^r. **S**ecdo sequit^r qđ ḡuiter peccant sacerdotes raro celebrantes. vel in diuinis indigne ministrātes et alijs peccatis mortalib⁹ se inquant. patz qz cū crescūt dona creantur etiam s̄m̄ Greg. donoꝝ racōnes. **E**t seruus sciens voluntatem dñi sui et nō faciens plagis vapulabit multis. Luce. xij. **I**deo etiā xps̄ maxime in sacerdotes inuexit malos cum ve multiplex eis p̄dixit.

Mat. xxiii. et quando de eorum templo vendentes et ementes eiecit. Math. xx. Tercio sequitur quod grauiter peccant qui sacerdotibus coopantur ad peccandum. puta ludendo. crapulose conuiuendo. et praesertim luxurians doctu. verbo. munusculis vel actibus. quia omnes tales maculant sacerdotes domini et indignos reddunt maximis bonis que facere possent boni sacerdotes. Quarto sequitur quod grauiter peccant seculares sacerdotibus indiscrete detrahentes. patet quia tales maxime honorare tenentur et non infamare. Quo contra deus Exo. xx. precepit. Dominus non detrahes et principum populi tui non maledices. Quinto sequitur quod matres et patres ac alij nutritij sacerdotum bonorum deo multum regraciari tenentur et letari debeant quod eorum ministerio aliquis factus est sacerdos. patet quia participes sunt specialius bonorum operum talium sacerdotum quam alij plures. hec sunt tria sacramenta videlicet baptismus confirmatio et ordo. solij characteres imprimencia indeliberes. quorum rationes assignat per. de char. sup. iiii. dicens. Cum character sit signum distinctiuum secundum statum fidei in ecclesia militanti. Sciendum quod triplex est distinctio. una totius exercitus ab exercitu contrario. que fit per characterem baptismi. Altera militum fortiorum a popularibus inferioribus. que fit per characterem confirmationis. Tercia ducum ab vtrisque. que fit per characterem ordinis. Primus imprimitur ad fidei susceptionem. Secundus ad eius confessionem seu defensionem. Tercius ad doctrinam fidei s. ne traditionem. Hec autem triplex distinctio in triplici sepacione et electione populi israel

significata est. Nam in electione et sepacione eorum ab egiptijs signatur character baptismalis. in sepacione belatorum ab imbellibus character confirmationis. in sepacione vero leuitarum ab alijs character ordinis. hec per vnum etiam Tho. dicitur quod in cuiuslibet ordinis susceptione quis dux efficitur quo ad aliquid populi christiani.

Capitulum Sextum.

Uctionis extreme sacramentum exeuntibus de hoc mundo est institutum. vbi primo videndum de eius effectibus. scdo quo sit recipiendum. tercio an sit necessario recipiendum. **CA** Quantu ad primum notandum secundum Tho. in. iiii. di. xxiiij. et alios quod quique sunt principales effectus huius sacramenti. Primus et principalis secundum Tho. est ablatio reliquiarum peccati. non autem dicuntur reliquie peccati habitus vel dispositiones peccatorum. sed debilitates ex talibus consequentes et alias aiam ad malum occasionantes. vnum primus effectus est quedam sanatio spiritualis que datur contra quandam debilitatem vel ineptitudinem que in nobis relinquitur ex peccato actuali et originali. contra quaz debilitatem roboratur homo per hoc sacramentum. vnum per. de pal. declarat illud vltimum dicens quod morte instante imminet grauissima temptatio inimici calcaneo insidiantis. et causatur ex quatuor. Primo ex memoria precedentium delictorum ex quibus in desperatione illabi quis posset. quanto enim pluries et grauioribus peccatis quis consensit. tanto magis meruit in temptationibus deseri. ibi autem imminet

grauissima temptacō. **S**cdo ex habitibus malis qui i gtrariū gracie inclinant. 7 p tunc homo pnus est ad malū peccati. **T**ercō ex inclinatione aīe ad corpus infirmū cui intenta ē magis p tunc 7 p gsequēs minus aīa sibiipī intendit. naturali ter em diligit corpus a quo separi sūm phm. iij. eth. terribilissimū est. **Q**uarto paciet^r tunc uisiones terribiles homo. ex his omnibus aīa debilioz efficit^r. 7 grauissima imminet temptacō. idō quā si pugil inungitur cōtra demonē sicut gfirmatus cōtra mūdum. 7 sic infirmitas spūalis p hoc sacramentū tollit^r in pte vel i toto. 7 hoc si infirm⁹ utitur racōe. similia habes infra c. xj. g. **S**i aut infirmus iam pdidit vsū racōis lapsus i frenesim ita q peccare nō potest. tunc adhuc restat i eo ifirmitas ab actu glorie 7 pena debita peccato actuali rē. **H**ac que est scda infirmitas etiam dat^r vñctio. di. pe. de pa. vt pugnās i fine vincat 7 purgatus sine graui purgatorio celum intret. 7 ppter has duas infirmitates fit vñctio. **V**nā triplex pōt esse ibi infirmitas. **P**rima corpalis. **S**cda spūalis ad resistendū temptacōni. **T**ercia spūalis ad obligacōem pene. **S**cds effect⁹ est secundarius videlicet sanitas corpalis. **H**unc aut nō inducit nisi sūm q expedit ad finem principalē. scz ad sanacōem spūalem. 7 tunc semp inducit dicit **T**ho. dūmodo non sit impedimentum ex pte recipientis. **T**ercius si imminet dicit idem ali. quod peccatū mortale vel veniale quo ad culpam tollit ipm dūmodo nō ponatur obstaculum ex pte recipientis ita q attritus pōt fieri cō

tritus si nō prius fuit. **D**e. de pal. addit. **P**onatur em q duo infirmi sint in extremis. ambo solū attriti nō potentes gferri. quoz vn⁹ inungat^r alter nō. **P**rimus pōt saluari 7 alter damnari. qz in primo vñctiois sacramentū d attrito fecit cōtritum. nō sic in secūdo. **I**tez ponatur eos esse gffesos. tñ in cōfessione potuerūt habere tam impfectum doloz q fuerūt ficti respectu sacramenti penitentie stat primū p vñctioem fieri cōtritum nō scdm qz nō vngit^r. **I**tem ponantur etiā esse cōmunicati adhuc vni delebitur pctm quod alteri nō delebitur non vñcto. **Q**uartus est hilaritas mentis nō actualis sed habitu alis q fit p augmentū grē habitu alis si pfuit 7 infusio noue gracie sacramentalis que pcedentia efficit 7 ornatus quidam sacramentalis. **Q**uint⁹ effectus est pfectio quedā vltimate xpiane fidei. sicut gfirmacō est pfectio quedam inchoate fidei p baptismū. 7 ista immun^r. **I**ta. **I**nfirmitas quis ex vobis inducat p biteros ecclesie 7 orent sup eum vngentes eū oleo in noie dñi 7 oracō fidei saluabit infirmū 7 al leuiabit eū dñs. 7 si in pctis fuerit dimittent^r ei. **S** **Q**uo ad scdm tria obseruanda sunt. **P**rimo inungendus debet esse penitens saltem dolore attricōis alias fictus obstaculum sacramento pneret. **S**cdo debet vñ racōe actu vel aliquali ter de ppinquo vsus fuisse. ideo pueris nullatenus est dandū nec fatuis nec furiosis seu amentibus qui nunq racōe vsi sunt. qz sacramentū hoc requirit vt pfit q ex quadam deuocōe suscipiat^r quā pfati nunq

habuerūt. frenetici tñ et amentes si in mente sana cōstituti hoc sacramentū petierūt eis dari pōt iam alienatis a rōis vsu dummodo non faciant irreuerenciam sacramento. vnde ligari possunt em̄ tales esse in peccato et in alijs defectibus. Et qz sani petierunt ideo eius effectū habere pñt i infirmitate. tercio op tet vt sit ifirmus in piculo mortis cōstitutus. Racio est qz nō quelibz sanitas spūalis est effectus hui⁹ sacramenti. sed vltima et pfecta que disponit immediate ad actuz glorie nec in qualibet necessitate corporali subuenit virtus diuina sed in extrema deficiente auxilio humano ido propter vtrūqz effectum solum i piculo mortis constitutis debet dari. senibus etiam dat⁹ qui moriuntur. etiam sine aliqua actuali infirmitate. qz defectus nature reputatur in eis pro actuali infirmitate. nō ergo debet dari sanis nec omni infirmo adulto nec in quolibet piculo mortis qz nō datur decapitādis vel bel laturis. aut nauigantibus. qz mortaliū imminet ex euentu future. nō ex defectu nature. an aut in eadem infirmitate pluries sit dandū. Rñ. sm̄ cho. qz sic qñ est diuturna infirmitas vt idropisis tisis et similes. sm̄ hō pluries in piculo mortis constituit⁹. si aut quis sanat⁹ et reciduat. tūc a forciori pōt iterari in piculo mortis. Quo tpe aut p̄io pos sit iuuenib⁹ dari i extremis gstitutis apparz qz tūc qñ eucaristia eis dat⁹ et an p⁹ eucaristiaz vel an sit dandū gsuetudi videt⁹ relinquēdū. si tñ eucaristiā summere n̄ possz vngend⁹ est. di. etiā pe. de pa. qz si qz exp̄sse nō petiuit hoc sacramētū. an

quā priuat⁹ fuit rōe qz forte de piculo nō credebat tūc etiā nō vrenti rōe p̄t dari ⁊ deberz qz ad hō deuocio p̄cedens sufficere pōt si verisimile est eū desiderasse amonicū. **CC** Quo ad terciū an vinctio sit sacramētū necessitatis. Rñ. armican⁹ li. ix. de q. arme. ca. xxvj. qz nō est sic necesse qz sine eo nullus saluet⁹ adultus. tñ si infirm⁹ sit forte i peccatis mortalib⁹ vel vno p̄t gtingere qz nō adiut⁹ alioz sacramētozū ecclesie suffragio nec vinctōis sacramento finaliter sine cōtriciōe dānaret⁹. quib⁹ tñ adhibitis de⁹ sibi cōtriciōez daret. Ideo ppter possibilem casuz expedit hō sacramentū recipere. Et ca. xxix. di. cōstat iur̄ p̄fata qz pōt esse casus in quo dato hoc sacramento infirmus saluaret⁹ qui alias damnaretur. Cum igit⁹ lateat sacerdotes ecclesie qñ ille casus in stat. semp aut pro maiori pte sunt incerti qñ instet. et ita artant⁹ ex cura quā gerūt per illius sacramenti remediū succurrere alioquin em̄ nō video quin animā infirmi piclicent et ex isto sequitur necessitas huius sacramenti in casu scilicet necessitatis talis. Item eius necessitas arguitur ex magna vtilitate eius qui em̄ tam vtile sacramentū negliget cum isto indigeret nō immerito deum offendere videret⁹ qñ sine omni difficultate ex pte sui infirmus posset acquirere qui em̄ sine difficultate et molestia p̄t melius facere vel magnū bonū commodum spūale acquirere si negligat non video quin sit sue salutis neglectoz et beniuolencie diuie gtepto. imo amic⁹ di n̄ eē guicit⁹ qz ei⁹ bñplacitū cū illd p̄ficere p̄t n̄ explet qñ sine difficultate

et molestia posset facere ut dictus est. videtur ergo hoc sacramentum necessarium esse ad salutem ita quod si commode haberi poterit habeatur. hec de armicano.

Capitulum

Septimum.

Quod matrimonium quod consistit in consensu duorum in signo consensuum et inter personas legitimas sunt tria videnda. Primo que eius efficacia. Secundo que matrimonii introitum inficiant. Tercio quibus modis sanctificetur matrimonium et quam intentionem habere debeant contrahentes. **Quantum ad primum notandum quod effectus matrimonii secundum thomam et alios in. iiii. circa di. xxvij. sunt v. Primum est gratia sacramentalis collatio. propter difficultatem perpetue obligationis et propter inuicem necessarium in opibus matrimonii unde quando queritur cum gratia sacramenta fluxerint a passione christi et ex consequenti per sacramenta conformantia passioni christi que fuit penalis quando contrahentes possunt conformari passioni christi presertim cum matrimonium sit delectabile. Secundum thomam. quod quis matrimonium non conformet passioni christi quo ad penam tamen conformet quo ad caritatem per quam pro ecclesia sibi sponsam coniugendam passus est. nam sicut aqua baptismi habet quod corpus tangat et cor abluat ex tactu carnis christi ita matrimonium hoc habet videlicet conferre gratiam ex hoc quod christus sua passione illud representauit et non principaliter ex aliqua sanctificatione sacerdotis. Et sicut aqua baptismi cum forma verborum non operatur immediate ad gratiam sed ad characterem. ita actus exteriores et verba experimentia con-**

sensum directe faciunt nunc quendam qui est sacramentum matrimonii. Et homini nunc ex virtute diuine institutionis dispositione operatur ad gratiam. que gratia concupiscentie. fomentum in sua radice habet reprimere. hec thomas. **Secundus igitur effectus est diminutio concupiscentie propter collatam gratiam. Sed diceretur si matrimonium concupiscentiam per gratiam habet minuere ergo virgines et de uoti omnes deberent contrahere. Respondetur. hoc esset si non esset aliud efficacius remedium per opera spiritualia et carnis mortificationes et per similia. Tercius effectus consistit in bonis matrimonii que sunt fides ut neuter alieno maculetur thoro sacramentum id est indiuisibilitas seu vinculum perpetuum. signans unionem christi et ecclesie et proles ad cultum dei educanda. hoc tamen bonum proles est in obligatione sub conditione scilicet si euenit quod suscipiat gratanter et religiose educeretur. unde est ibi obligatio pro semper et ad semper non impedire istud bonum studiose. Quartus est excusatio vel decore in actu qui alias esset actus turpitudinis. nullus enim prudens debet pati iacturam nisi pro recompensatione equalis boni vel maioris. Sed in comunione viri et femine rationis iactura accidit tum quia ratio absorbetur tum quia caro tribulationem patitur. secundum apostolum. i. cor. vij. tamen etiam quia nulli pro tunc gratie prophetarum offeruntur in actu. ergo tria bona predicta expectantur ut fiat recompensatio talium. **Quintus effectus consistit in accidentalibus bonis secundum versus. postea conciliat et eo discernitur heres. Bis ligat alma notat ius trahit fert auget amorem.** **Et** Quo ad secundum notandum quod ad**

recipiēdū quiq; p̄fatas vtilitates re-
 quirir^r vt accipe volens sacramen-
 tum matrimonij in sex p̄cipue se li-
 cite teneat. alias piculum imminet
 peccati mortalis temporaneuz aut
 diutinum. s̄m doctores. **Primo** vi-
 deat cōtrahens vt nō sit in peccato
 mortali vbi notat sco. q̄ q̄n querit^r
 quis sit minister matrimonij videt^r
 vt plurimū q̄ ip̄imet cōtrahentes
 ministrent sibi hoc sacramentū vel
 mutuo vel vterq; sed nec h^o re qui-
 rit^r necessario sed cum omni contra-
 ctu est sacramentū nam aliq̄n p̄res
 cōtrahunt pro filio et filia p̄ntibus
 nō exprimētibus signa p̄p̄ria. **Si**
 igit^r ibi est sacramentū oportet di-
 ci q̄ minister est indifferenter qui
 p̄t esse minister in cōtractu matri-
 monij. omnes em̄ cōtrahētes duas
 gracias accipiūt qz due sunt gracie
 in ani nab^o cōtrahentiū et hoc ve-
 rum est nisi sit ober peccati sup̄ mor-
 talis hinc et inde. **Non** em̄ sufficit
 ad graciā p̄cipiendam q̄ cōtrahēs
 nō sit fictus respectu sacramenti s̄
 oportet q̄ prius penituerit qz illd̄
 sacramentū nō dat primā graciā.
Seco. **Secundo** caueat contra-
 hens ne in cōtractu solum vel prin-
 cipaliter intendat sup̄biam auarici-
 am vel luxuriosam voluptatem. qz
 di. vilh. p̄si. de sacramētis. qui ma-
 trimonio gtraria intendunt multū
 peccant. verbi gracia qui amore ex-
 plende libidinis sue tm̄ forisec^o ma-
 trimonia ineunt. similiter qui solū
 propter voluptatē aut solam auari-
 ciam. aut solam sup̄biam iniit et cō-
 traxit matrimoniu bonis matrimo-
 nij aut exclusus aut neglectis hoc
 est nō curatis taliter cōtrahentes
 multum peccant qz non in sanctifi-

cacione sed in impuritate terzenoz
 sacramentum recipiūt imo abutum
 tur isto sacramento et verisimiliter
 peccant mortaliter. di. vilhel. si sit
 quis adultus aut adeo p̄uocetus
 aut eruditus vt talia noscere debe-
 at merito in tales em̄ demonium h̄
 potestatem thobie. vj. **Sed**
 quzres est ne iter tales matrimo-
 nium. **R̄n.** q̄ sic qz et si amore libi-
 dinis sue explende solus illos mo-
 ueat vel eoz alterum ad omnia tm̄
 onera matrimonij vterq; se obli-
 gat pactiōe generali h^o est ad v̄o-
 rem regendam et seruandam ei fid̄
 thori et alia onera. sicut em̄ si quis
 baptisaret^r causa luxurie tm̄ cōcu-
 piscens speciem alicuius xp̄iane mu-
 lieris quā aliter habere nō posset
 nisi baptisaret^r. vere baptisaretur.
 et verū sacramentum baptismi reci-
 peret sic et ille verū sacramentum
 matrimonij p̄cipit licet nō recta in-
 tenciōe. **Consensus** etiam iste et si
 amore libidinis fit tm̄ matrimonia-
 lis tamen est nō fornicarius aut a-
 matorius nō em̄ in solam libidinem
 consentit sed etiam in omnia onera
 matrimonij. et ad omnia illa se ob-
 ligat. sicut et ille qui causa luxurie
 sue explende tm̄ baptisat^r nō in so-
 lam luxuriam cōsentit. sed etiam in
 hoc vt baptiset^r et xp̄ianus fiat. et
 ad omnia agenda et sustinenda que
 xp̄ianissimi sunt se obligat ip̄a su-
 scepciōe baptismi. h̄c vilh. **Tercio**
 caueant cōtrahentes ne inter eos
 sit affinitas vel cognacio spirita-
 lis. aut cōsanguinitas matrimonij
 gtractū ip̄edimēs ⁊ dirimens alias
 sibi d̄bitū reddēdo alter ad min^o a-
 dulterium vel fornicacionem com-
 mitteret. **Quarto** debet in cōtractu

consensus fuisse in mente et expressus in voce signo vel scripto deficiente enim alterius consensu. vel si non fuit expressus nullū matrimonium esset coram deo. Quinto videat ne scienter sit votū deo factū inter ptes de cōtinencia alias vouēs peccare posset mortaliter et deo sponsam subtraheret nec sine peccato mortali s̄m multos vnq̄ postea posset petere d̄bitū nec prosperitas tpalium ī tali matrimonio ess̄ multum speranda. imo etiam grauius videt̄ peccare qui votiuā ducit sciēter qz coopatur ei ad peccatū mortale causam dando fractionis voti similiter alij qui tales tradūt nuptui. qz Ro. i. d̄z nō solum sup̄. excludunt̄ a regno dei qui mortalia faciunt sed etiā qui cōsenciūt. facientibus vbi. glo. Consentire est tacere cum possis redarguere vel errorem adulando vouere. Sexto caueant ne clandestine nuptias celebret̄ s̄z benedictiōem recipiant in facie ecclesie vbi nō sunt binubi. neuter ei cōiugum tenet̄ reddere d̄bitū alteri statim cōtracto matrimonio. dicit tho. in iij. di. xxxij. et s̄m iul. sup̄ Raimū. peccat mortaliter qui ante benedictiōem nupcialē uxorem cognoscit in locis vbi est ḡsuetum benedictiōem adhiberi. **E**t valet aut̄ benedictio matrimonialis et fit propter multa. vt notat hūbertus de officio ep̄i. et iul. b. parisi. de sacramētis. Qñqz em̄ matrimonio annectit̄ sterilitas. gra hanc valet benedictio diuina. ps̄. Benedixit eis et multiplicati sunt nimis. interdū paup̄tas. cōtra hanc valet eadem benedictio. qz puer. x̄ benedictio dñi diuites facit inter-

dum discordia cōiugū s̄z benedictio dñi valet ad pacem. Rume. vi. Sic beuedicetis filiis israel. Conuertat dñs vultuz suū ad te. et det tibi pacem. Interdū demō accipit potestatem in cōtrahentes vt ptz Chobie iij. de demone qui interfecit septez viros sare. sed cōtra hoc valet benedictio qz ibi est crucis signū qd̄ fugat demonē. Interdū in cōiugibus caro dñat̄ sicut equ⁹ et mul⁹ Ideo malo amore giugunt̄ cōtra hoc valet benedictio sancta qz dat graciā. Eccle. xl. gracia sicut pabulus in benedictiōibus. gracia autez eleuat mentē ad spūalia. Interdūz matrimonio adiuncta est multa p̄speritas ducēs ad malū finē sed benedictio diuina econuerso adducit habundanciā spūaliū bonoz ducendum ad bonū finem. ps̄. benedictionem dabit legislator ibūt de virtute ad virtutē videbit̄ deus in sion Quia ergo benedictio diuina cōcomitat̄ inuocacionē diuini nois quā facit sacerdos in sua benedictione s̄m illud Rume. v. Inuocabitis nomen meū sup̄ filios israel et ego benedicam eis. ideo rōnabiliter benedicit̄ matrimoniū aliquoz. **U**t Quo ad terciū notat iul. b. vbi supra. qz cū matrimoniū sit sancta et sanctificata et p̄fecta societas maris et femine in specie humana et sanctitas sit s̄m d̄o. elongacio ab execracionib⁹ et cōtaminaciōibus vicioz et peccatoz et adherētia totalis ad deum. idcirco septuplex est sanctitas matrimonij seruāda a contrahentib⁹. Prima cōsistit in elōgacione a turpitudine et execracione prohibitorum quia contrahentes intendere dñt vt se lōge faciāt ab his

Secūda consistit in custodia et retractione cōsortis ab huiusmodi. Tercia cōsistit in subiectione sui ad alterum et i iugo ppetue seruitutis quo se alter alteri subicit absqz pte cipe. Quarta in suscepcione oneris videlicet prouisionis et educaciōis nō enim leue est onus viro prouidere de pregnantib⁹ enixis et nutriendis. similiter custodire paruulos et erudire simul et in muliere dolor ptes erummositas pgnancium quibus condolet vir et miseria nutriencium et similia. Quinta est ex suscepcione regiminis ipius vxoris quantū ad virū que etiam rezere habet totā domū vbi mulieri competit pars sollicitudinis. nō enim recepit vxorem tantū ad ei exhibenda necessaria victus et vestitus. s; etiam ad regendū in gpoē mox in correctiōe et pfectione eius nec leuis cura et modicum est onus cura mulieris vnus. Sexta ex fructu plis ad dei cultum nutriendum. Septima ex ipō sacramento id ē sacre rei signo. Est em̄ signum cōiunctiōnis xpi et ecclesie. xpi et fidelis aie xpi et beatorū patrie. hec sunt sanctificaciōes de quibus videt⁹ loqui aposto. i. thessa. iiii. Hec est voluntas dei sanctificaciō vestra vt abstineatis a fornicaciōe vt sciat vnusquisqz vestrū vas suū possidere in sanctificaciōe et honore nō in passione desiderij sicut et gentes que ignorant deū nō em̄ vocauit vos de⁹ in immūdiā. sed in sanctificaciōez in xpo hiesu dño nostro.

Capitulum Octauum.

Openitētie sacramento c⁹ tres sunt ptes s; Cris. cōtricio. cōfessio. ⁊ satisfactio. Prio vidēdū ē de origie gtriciōis. Scdo de gtriciōib⁹ cōtriciōi necessarijs. Et tercio de effectib⁹ gtriciōis. **CA** Quātū ad primū notādū prio qd s; magi. di. vij. iiii. Cōtricio ē dolor volūtarie assumptus pro peccatis cū proposito cōfitendi et satisfaciendi. Dicitur primo assumptus. oportet enim in cōtriciōe que cōmuniter habet⁹ pcedere quedā. secus de priuilegia ta vt in latrone magdalena et paulo. vbi deus fontē misericordie aperuit vt fieret subito qd in alijs paulatim. sicut em̄ sanauit quosdā subito xpc alios quotidie sanat successiue mediante cursu cōmuni sic ⁊ in aiabus fecit vt tho. dicit contra gentiles. Scdo dicit⁹ voluntaria nō coacte propter hoc piculosum est i extremis primo penitere. vt habes s. ca. vi. **A.** Tercio dicit⁹ dolor scilicet qui sit displicibiliter maior cuiuscūqz priuaciōe citra deum. Et hic dolor est voluntatis nec optet necessario qd sensualiter doleat. vnde stat qd pro pte mortuo sensibilibiter plus doleat nō intellectualiter ⁊ gaudeat peccator de dolore tali sed qd diu dolebit. **Rñ. sp. i.** qñ recolit se male fecisse. Quarto cū pposito gfitēdi et satisfaciēdi. Scdo notādū s; bona. qd quicqz sunt pambula gtriciōis vt plurimū. nā pnia actualis qd ē imediata disposiciō ad grāz orit⁹ ⁊ incipit s; ordiez. Prio a fide c⁹ act⁹ prius ē quo hō ggnoscit ⁊ credit diuinitatē ⁊ iusticiā. Et qd illi diuine bōitatis duplici omne pctm ⁊ qd diuina iusticia pctis sic offēdit⁹ qd nullo

dimittit multum consequenterq; hō cognoscit se mala commisisse et dei offensaz incidisse p iusticiā soluēdā

Secundus est actus timoris seruilis quo timet se eternaliter miseruz futurū propter peccatū et retrahitur isto modo a peccatis ppter metum geheme in quo timore quis si solum maneret desperaret ideo tercius actus fidei est quo credit deuz tam infinite misericordes vt ad veram penitentiā remittat omnē offēsam et in amicum dei recipiat penitentem. Quartus est actus spei de venia cōsequenda ppter dei misericordiam et bonitatē quibus patius est indulgere et in amicitia reassumere penitentē. Quintus est ppositum emendādi vitā et reuertēdi ad deū et se ei cōfederandi et satifaciendi p gemitū cōfessionē et satisfactionē. Et hec omnia innuunt luce xv. p filiū pdigum primū. ibi dicam illi scz patri. pater peccauī i celum et coram te. scdm ibi. iam non sum dignus vocari filius tuus. terciū ibi. Et surgens qd nō fecisset nisi de patris clemencia psumpisset. quartū etiā ibidem videlicet surgēs quintū ibi venit. Et sic patet q penitētia incipit a timore seruili et vt videbitur terminat in amore filiali. iuuat etiam ad principiū cōtriciōis mala cōsiderare que facit peccatus mortale p̄cipue de quo in principio libri habes de transgrediētibus pcepta. c. i. d.

¶ Quo ad scdm notandū s̄m magi. in. iiii. in pluribus dist. de pe. et tho. et sco. q ad hūdam cōtriciōem vel disposiciōez sufficientē ad eandē p deletionem omnium peccatorū mortalium exiguntur plura. p̄io diligēs discussio con-

scientie et distincta p̄cogitatio omnium peccatorū mortalium de quibus hō nō est prius sufficiēter cōtritus et cuiuslibet eorū cū circūstancijs agḡuancibus maxime cum circūstancijs in aliud genus mortalis peccati trahentibus habeat aut ad memorandū diligentiā sicut dicitur ca. ix. f. et ca. xij. f. vt probat magi. in iiii. di. xv. et p augu. li. de vera et falsa penitētia. et ad minus in p̄ia cōtriciōe id est attriciōe et p̄paracione ad cōtriciōem exigitur vt doleat de singulis que memorie occurrunt mortalibus et etiam de singulis eorum circūstancijs que peccati speciem mutant id ē aliud genus peccati mortalis trahūt de quibus circūstancijs clarius dicitur i materia cōfessionis. Racio dictorū qz oportet vt in sequenti membro dicitur de singulis detestaciōem specialem habere memorie saltem occurrētibus. vñ p̄ceptū ecclesie. Omnis vtriusq; sexus. li. v. de peni. et remis. dicit oīs vtriusq; sexus fidelis post q̄ ad annos discretiōis puenerit omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur. de hoc ezechias rex ait Ysaie. xxxviii. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anime mee

¶ Scdm est displicēcia seu detestacio singulorū mortalium peccatorū suorū quorū in p̄dicta p̄cogitaciōe poterat esse memor. est aut detestacio ista nolicio qua p̄nitens nollet se illa sua p̄terita peccata fecisse. aut est volicio cōdicionalis qua vellet se nō peccasse si esset sibi possibile aut optatiua vt vtrinq; nō peccassem ita contra deū. q̄ autem singula q̄ memorie occurrunt oporteat in speciali detestari. hoc

ptz j. ezech. xviii. vbi de^o tradidit modū iustificandi impiū dicēs si impius egerit penitentiā ab omnibus peccatis suis que opatus est et custodierit vniuersa p̄cepta mea scz p̄posito et fecerit iudiciū id ē scrutiniū sup̄ cōmissis et iusticiā id ē exterius effectualiter cuiqz qd̄ suū tribuendo deo sibi et p̄rio vita viuet et nō moriet^r. Idem vult aposto. j. cor. xj. vbi dicit. Probet aut̄ seipm̄ homo et sic de pane illo edat. Idēz vult glo. sup̄ illud ps̄. Lauabo p̄ singulos noctes lectū meū. Dicit per singulas noctes intelligere d̄bem^o singula peccata sup̄ quibus singulariter flere debemus ad hoc vt laetur lectus nostre cōscie. rō est quia p̄ singula peccata mortalia facta ē sp̄ialis auersio ab incōmutabili dō qua rei mutabili homo adhesit. Itē cōtricio p̄ confessiōez explicat^r. sed oportet de singulis mortalib^o cōfiteri. et licet illud ab omnibus sit faciendū. Est tñ singulariter necessariū istis qui adhuc aliqua malicia ita infecti sunt vt illam vix vel non dimittere p̄ponāt. indigent hi tam diu lamēari. quo dum p̄ dei grām de omnib^o doleant. Concordat p̄fatis tho. in iiii. di. xvij. dicēs quantū ad p̄ncipiū cōtriciōis id ē quātum ad attriciōez qua hō cogitat de peccato et dolet et se preparat ad cōtriciōez optet qd̄ sit detestacio de singulis peccatis que quis i memoria habet adhibita diligentia ad memorandū et inueniendū ea. Quātū vero ad terminū cōtriciōis scz qñ ip̄a displicēcia format^r caritate et sit cōtricio tūc sufficit qd̄ fiat vna cōmunis de omnib^o similis. **¶** Terciuū requisicum est vna generalis dete-

stacio omniū peccatorū suoz tam oblitoz q̄ ignoratoz q̄ peccatoz cōmisit et nō sciuit et adhuc nescit quot fuerūt peccata. p̄ intellectu aut̄ oblitoz peccatoz notandū s̄m Tho. qd̄ obliuio de aliquo pōt esse dupliciter. vno mō sic qd̄ totaliter a memoria exciderit et qd̄ homo nō possit illud inquirere nec memorari. alio modo sic qd̄ p̄tz a memoria exciderit et p̄rim remāserit sicut cū in generali recolo me aliquid audiuisse sed nescio in speciali quid fuerit. Et tūc requiro i memoria ad cognoscendū et reminiscendū. sic etiā dicit^r aliquid esse oblitū dupliciter vno mō sic qd̄ in generali manea i memoria sed n̄ in speciali vt cū hō recolit se vnū vel plura cōmisisse et nescit q̄ videlicz an supbia an auaricia vel luxuria vel gula. et tūc d̄z homo cū diligēcia recogitare vt iueniat peccatū in speciali qz hō tenet^r de quolibet suo mortali memorato in speciali cōteri specialiter. si aut̄ inuenire nō pōt nec in p̄culari memorari tūc sufficit de eo cōteri s̄m qd̄ in memoria ḡtinet^r. scz dolere qd̄ cōmisit quoddā mortale de quo nō est memor. Et debet non solum sic in generali dolere de quoddā peccato ḡmisso et oblitō s; debz etiā cum hoc dolere de obliuione que tibi ex negligēcia p̄pria cōtingit. **¶** Alio modo pōt peccatū esse oblitum sic qd̄ ip̄m omnino memoria excidit. nec aliquā de eo habet noticiam etiā adhibita sufficiēti diligētia et tūc nō tenet^r homo de eo cōteri in p̄culari qz impotēcia excusat eū a debito et sufficit generalis cōtricio de omni eo in quo deum offendit et dicit Bonauentura.

q̄ penitēs nō debet de oblitis con-
teri in generali sub condiciōe vt si
deū in aliquo peccato offendit. sed
debet de eis cōteri sub p̄abili esti-
maciōe debet em̄ p̄abiliter et ve-
risimiliter estimare q̄ in multis of-
fendit deū. et sic ex hac estimacione
doleat ac si certus esset tūc est ve-
re cōtritus de eis ⁊ dimittunt̄ sibi
illa oblita sicut cognita que detesta-
tur in p̄ticulari. **¶** De ignoratis
vero peccatis quō sit cōterendum
vbi videlicet quis peccauit sed ne-
scit ea fuisse peccata. Notandū p̄io
s̄m tho. in iiii. di. xxi. q̄ ignorācia
eius qd̄ quis scire tenet̄ nō excusat
eum qz ip̄amet ignorancia est p̄tīm
vnde cū aliquis nō confitet̄ pecca-
ta p̄pter hoc qz nescit ea esse pecca-
ta et suo modo videt̄ si nō cōterit̄
de aliquib⁹ peccatis p̄pter hoc qz
nescit ea esse peccata et potissime
p̄pter ignoranciā iuris diuini tunc
nō excusat̄ alias heretici excusarē-
tur qui aliqua peccata i quib⁹ sunt
nesciūt esse p̄tā. et etiā excusaren-
tur simplices qui ex negligētia aut
ex desidia ignorant. et qz ignorata
ex negligētia sciunt̄ p̄ diligētiā
ideo tenet̄ homo facere qd̄ in se est
vt peccata sua cognoscat quatenus
de eis cōterat̄ confiteat̄ et sat̄ fa-
ciat. Et si queris p̄ qualē diligētiā
sit repellendū ignorācia. R̄ndz Cris-
sup math. ome. xxxix. si velles scrip-
turaz ingredi veritatē nūc poteris
oraciōib⁹ nūc quereris in scriptu-
ris. nūc pulsares bonis opibus nūc
interrogares sacerdotes nunc istos
nūc illos. **¶** Ex quib⁹ s̄m Ho-
nauen. sup iiii. et viii. parisiē. de
fide et legibus. Elicit̄ q̄ quatuor
sunt iuuācia cōtra ignorācia. P̄io

tenet̄ quis discere salutaria sibi. et
hoc p̄ verbi dei attentā audiētiā
p̄ librorū sacre scripture diligētem
lectiōnē et p̄ cordialem meditaciōez
debet em̄ quilibet s̄m status sui exi-
genciā talib⁹ intendere nō solum i
quadragesima sed etiā in omni die
festiuo cum ad hoc sit institut⁹ si ei
p̄ alios dies t̄p̄alibus intendis cur
nō in die festo legi dei intenderes. o
si qui p̄fata fecissent quāta iam ig-
norata didicissent. Secūdo exigit̄ vt
quis frequēter querat̄ cum bonis
homibus de reb⁹ loquat̄ salutari-
bus et querat de eis que ad dei per-
tinēt honorē et suā salutem. **¶**
Tercio caueat a peccatis grauib⁹
que iam cognoscit et si incidit statim
cōterat̄. alias s̄m Grego. peccatū
qd̄ p̄ penitētiā nō delet̄ mox suo
pondere ad aliud trahit peccatum
et lumen rōis cecat vt p̄bat magis-
ter in. ij. di. xxxvi. vnde ro. j. Enu-
meratis quibusdam peccatis et ne-
gligētijs dicit p̄pterea tradidit il-
los deus s̄z philosophos i passiōes
ignominie qui deū cognoscētes nō
sicut deū glorificauerūt. Quartum
est vt quis crebro deuotis oracioni-
bus deū et sanctos inuocet. et qua-
tenus eū de necessarijs potissime di-
gnetur illuminare qz omnis sapien-
tia a dño deo est. sic. s̄. tho. fuit illu-
minatus a deo et etiā ab apostolis
de quodā dubio instructus. hoc em̄
faciendo plurima quis disceret. de
hoc etiā repies infra. p̄. ix. ca. iij. c.
lz. l. **¶** Ad p̄positum igit̄ q̄
quis incipit s̄m Honauen. sup. iij.
Cognoscere peccata que prius igno-
rabat tūc tenet̄ de eis in p̄ticulari
cōteri et cum hoc cōteri de ignoran-
tia sua que sibi ex sua culpa euenit

et debet etiā istam ignoranciā emē dare pro posse. alias nō videt^r esse ver⁹ penitēs qm̄ est de necessarijs ad salutē q̄diu aut ignorat aliqua peccata debet de eis cōteri in generali vt qm̄ homo dolet in cōmuni de omni dei offensa p̄ ipm̄ cōmissa. doleat etiam in generali de omnibus peccatis oblitis. Et postq̄ hō cōtritus est in particulari de omnibus sibi cognitis et etiam de omnibus oblitis in generali. tūc debet homo estimare verisimiliter se etiā in multis offendisse deū que ignorat et non nōscit esse peccata et de talib⁹ debet cōteri in generali. et cū hoc de sua culpabili ignorantia seu crassa et p̄ talib⁹ similiter p̄cet^r hoc docet lex dei. ps̄. delicta quis intelligit glo. sa. q. d. nullus omnia ideo addit^r ab occultis r̄. et ab alienis parce seruo tuo. Et alibi delicta iuuentutis mee et ignorancias meas ne memineris dñe. **S**ed quererēs quantus dolor seu quāta displicentia erigit^r ad cōtriciōem. Rñ. s̄m̄ tho. duplex est dolor cōtriciōis vn⁹ in voluntate et est ip̄a cōtricio met seu displicentia peccati et debet esse maior de peccatis q̄ quicūqz deliberatus dolor. aut quecūqz volūcio eiusdem volūtat̄is de quacūqz tp̄ali re. quia plus voluntas debet detestari peccatū qz cōtra deū quā nolit q̄cūqz damnū in alijs reb⁹ maxime qm̄ hō de vtroqz deliberat et ea adinuicēz compat. deus em̄ debet sup̄ omnia placere cū omnia alia finaliter sint in ipm̄ ordinanda et ideo peccatum qd̄ ab eo auertit et eū offendit dēt sup̄ om̄ia volūtat̄i displicere. Ideo **Hiere. vi.** luctus vnigeniti fac tibi vbi glo. dicit docet penitēte quid

facere debeat. nam peccator nō h̄z nisi vnā aiaz r̄. et alia glo. nihil doletius morte vnigeniti. Et ita s̄m̄ ratiōez et voluntatē nihil debz esse detestabilius et magis nolitum q̄ peccatū. et addit tho. et dicit q̄ etiā in casu in quo optet hominē peccare mortaliter aut mori. aut aliam quācunqz penā tolerare teneretur homo in tali casu omnē penā p̄ligere et potius sustinere q̄ peccare mortaliter. aut q̄ velle peccasse et habere voluntariā et deliberatam cōplacenciā in mortali peccato p̄terito. tū qm̄ nō imminet talis casus necessitatis tunc nullus est de hoc temptandus eo q̄ homo nō scit de facili affectus suos regere aut mē surare. Bonauen. etiā di. q̄ magnū est piculum et stulticia ab aliquo infirmo. id ē in virtutibus imperfecto vel etiā a seip̄o hoc querere scz an vellet mori aut quācunqz penam sustinere vel mortaliter peccare quia hoc est se vel alium temptare et a nullo penitēte debet q̄fessor hō q̄rere. sed si sponte quis illud dicit signum est magne penitētie. alius est dolor sensibilis in pte scz sensibili. et talis nō est necessarius ad cōtriciōem p̄ mortalibus primo qz non est semp̄ in potestate nostra. secūdo qz sicut peccatū p̄ actum voluntatis sufficiēter nascit^r ita p̄ actū voluntatis videlicet p̄ detestacionem peccati voluntariā que est essentia liter cōtricio sufficiēter tollitur sine dolore sensibili peccatū. laudabilis tū esset si haberet^r moderate. **Q**uartū requisitū ad cōtriciōez est vt homo cesset a mortalibus et vt etiāz habeat p̄positū sibi cauēdi p̄ futuro nō soluz de p̄ctis gmissis

de quibus nūc dolet sed etiā de omnibus mortalib⁹ et occasiōib⁹ propiciis. rōe quoz verisimiliter est postea itez casurus in mortale p̄ illud p̄ diffiniciōem penitētie. gre. que est peccata p̄terita plangere et plangenda itez nō cōmittere id est habere p̄positū n̄ ea ampli⁹ admit. tendi. ad idē est magister in. iij. di. xv. et xiiij. rō p̄positi istius est qz si homo nō haberet tale p̄posituz nullum mortale scz gmittendi tunc haberet voluntatē alicui⁹ vel comp'acenciam mortalis peccati. Dicit etiā aug. li. de vera et falsa pe. scio dem inimicū omni criminoso. quō ergo qui vnū crimē reseruat d̄ alio recipit veniā. nam luce. iij. et Joh. vij. totū hominē sanū fecit i sabbato. Et nullū demonē in eo reliquit qui legionē habuit. luc. viij. ex quo patet qz nō cōterit⁹ qui odium ḡue cōtra primū retinet. Item qui occasiones certas peccatoz vitare n̄ pponit vt cōcubinas vsuras et h⁹ modi. Item qui nolūt reuocare seductos malis cōsilijs et morib⁹ per eos aut diffamatos iniuste. Quidū requisitū est p̄positū cōfitendi p̄ loco et tpe s̄m ecclesie p̄ceptum omnia sua mortalia prius nō cōfessa et de quibus prius nō est legitime absolutus. et etiam p̄positū satisfaciēdi deo pro istis peccatis. **¶** Sextū requisitū est motus liberi arbitrij in deū qui videt⁹ esse maxime dei dilectio sup omnia. Racio ē s̄m Tho. in. iij. pte. q. lxxxv. qz talis dilectio dei est causa detestaciōis peccatoz finaliter p̄pter deū et inquantum sunt dei offensiuā et cōtra honozē ipius facta vt patebit statim de hoc etiam habes. j. ca. xj. p̄senti

p̄cepto. **¶** Septimū requisitū est vna generalis detestacio omniū peccatoz mortaliū ad verā em̄ penitēciam requirit⁹ dicit tho. ibidem qz homo deserat peccatū inquantū est cōtra deū. Et post pauca subdit. si em̄ displicet homini aliqd̄ peccatuz eo qd̄ est cōtra deū sup omnia sibi dilectū qd̄ requirit⁹ ad rōez vere penitētie tūc etiam displicet sibi oia peccata mortalia. idō magi. in iij. di. xxi. beatū augu. allegando dicit arbitrij libertatē querit deus non necessitatē. caritatē et nō solum timozē. et subdit. optet nō solū timere iudicem sed et diligere. ergo optet qz homo deū sup omnia diligat ⁊ qz actualis dei dilectio sit sibi causa et eum moueat vt detestet⁹ peccatū finaliter p̄pter deū scz inquantum est dei offensiuū et cōtra eius honozē. **¶** Ex quo patz qz si hō peccata sua detestet⁹ solum qz sunt opposita virtuti morali aut solum qz reddūt eum indignū et vitupabilem qualiter etiā p̄ philosophi cognouerūt detestāda esse peccata aut si solum detestaret⁹ ea p̄pter timozes pene amissiōis vite eterne inquantum sibi illud esset incōmodū ibi stendo sine vltiori relatiōe i deū tūc homo solū quereret suū cōmodum et fugeret suū incōmodum et nullo mō quereret deū et illius honozē cōtra illud apost. j. cor. x. siue māducatis siue bibitis ⁊c. nec talis detestacio esset actus virtutis qz n̄ circumstancionata debito fine et p̄ cōsequēs nō formaret⁹ gracia nec fieret cōtricio. idō nullū tolleret peccatū imo ipa esset vicium et actuale peccatū qz circumstancionata i debito fine ⁊ p̄ cōsequēs etiā nō esset

attricio vera que de congruo mere-
tur gracie infusionē et peccatorum
remissionē. sed esset actualiter of-
fendēs et ita meret^r penā. **E**rem lū-
pzo de anthiocho de quo. ij. mach-
it. quidem peccato qđ omisit in dei
fideles nō est a deo misericordiā cō-
secutus. qz vt dicit tho. veniā fuis-
set assecutus si vere penituisset nō
autē vere penituit qz n̄ ex amore ius-
ticie de peccatis cōmissis dolebat.
sed ex timore pene qđ expectabat
vel ex dolore pene qđ sustinebat. sic
demonēs et damnaciōis penitentiā
agūt magnā p peccatis nō qz deus
offenderūt sed qz incōmodū eorum
maximū est. sed licet ista septem pū-
cta sint pbabiliter ex doctorib⁹ sa-
cre theologie dicta tñ qui de talib⁹
p̄fertim. ij. et vij. cōdiciōibus vult
p̄dicare caueat ne populū scandalizet
vel d̄sperare faciat. s; more pru-
dentis medici et s; m pa. beati gre-
caute loquat^r i. a vt duos et disso-
lutos terreat et emolliat. pusillani-
mes autē d̄sperare de venia nō faci-
at. **Q**uantū igit^r ad tercium
p̄ncipale qñ homo p illa septem su-
pra dicta se preparauit et deuenit
ad illaz vnā generalē omnū acto-
rum mortaliū detestaciōez bene cir-
cumstancionatā maxime circūstācia
debiti finis s; m dicta. **E**t qñ hmōi
detestacio est satis magna pro tot r
tantis peccatis tunc mox informa-
tur caritate et fit cōtricio. **E**t in eo-
dem instanti deus multa bona con-
fert penitenti nō ex valore cōtrici-
onis p̄cise seu attriciōis s; propter
meritū passiōis xp̄i qz incipit iā ali-
quo mō se vnire xp̄o ppter quā vni-
onem passio et meritū xp̄i sibi suf-
fragat^r p modū influxus. s; m tho.

in iij. pte. nō inquā ex valore cōtri-
cionis p̄cise qz breuis et pua est et
nō sufficiēs satisfactio pro peccato
mortali. qđ est aliquo mō infinite
malicie eo qz p ipm infinitum bonū
cōtemnit^r sed dimittit peccata et a-
lia bona cōfert ppter meritum xp̄i
qui sua passiōe nobis meruit qz qñ
homo in fide xp̄i et ppter deū dete-
stat^r peccata sua s; m modū pmissuz
tūc deus dimittit ea. ppter hoc qz
dei filius sibi dilectissimus p p̄ctis
illis sicut p omnib⁹ alijs mortuus
est r deo patri hostiā se obtulit p̄
s; m Anz. **E**t deus homo deo pla-
centē qđ peccatū sit malū et nociuū
sunt autē effectus cōtriciōis seu bo-
ne attriciōis etiam anteq̄ quis con-
fiteat^r. **A**ctu. j. s; m xp̄i exemplū lu-
xv. omia peccata mortalia penitēti
in instanti dimittunt^r et pater cele-
stis ei tanq̄ filio p̄digo reuertēti
misericordia motus occurrit ei eter-
nam penā in tpalem cōmutādo. **S**e-
cundo amicus dei efficit^r ita qz in i-
quitatū eius amplius nō recorder^r
ad iram. s; m **E**zech. xvij. qđ signifi-
cat osculum patris. **T**ercio gracia
caritatis et cetera virtutes in bap-
tismo infuse et p peccatū p̄dite aie
infundunt^r. **E**t hec est stola prima.
Quarto heres eterne patrie effici-
tur que hereditas p fidei annulum
in baptismo dat^r ei et nūc fides ca-
ritate formata certa est de eterna
felicitate. **Q**uinto omia opa viua
olim et mortificata p peccata reui-
uiscūt vt velut calceamenta pedes
effectuū amodo muniēt. **P**re-
fatas. vij. cōdiciōes vere cōtriciōis
breuius pstringēs cancella. parisi-
iobānes de gersona in triptito suo
inter cetera sic dicit. **S**ciens mise-

ricordissim⁹ pater de⁹ et cognoscēs
 nostram fragilitatē p̄maximam et
 ad malum pronitatē multiplicibus
 pijs mortali vita durante patissi-
 mus est nobis delicta remittere et
 graciā cōferre si dumtaxat veraci-
 ter et ex corde tres sibi subscriptas
 veritates porrigamns. Prima veri-
 tas dñe sic vel sic cōtra tuā bonita-
 tem peccavi vt mihi displicet rōe
 cuius penitentiā ago qz te offendi
 quitotus es venerandus et colēd⁹
 qd̄cūqz mandatū tuū transgressus
 sum Scda veritas dñe bonū habeo
 propositū et desideriu tuo iuamie
 mediante mihi in futurū p̄cauendi-
 ne incidam in pctm̄ et occasiōes iu-
 rta possibilitatē virium euitandi.
Tercia veritas dñe bonā habeo vo-
 luntatē peccatorū meorū cōfessiōez
 integraliter faciendi pro loco ⁊ tpe
 s̄m tuū et sancte matris ecclesie mā-
 datum et preceptū has veritates si
 aliquis qualicumqz loco et tpe since-
 riter nō fictē aut medaciter ex cor-
 de p̄nunciauerit securus existat se
 in salutis et gracie statu cōsistere ⁊
 vitam eternā mereri quāuis omnia
 crimina cōmisisset. si etiā talis abs-
 qz alia cōfessione cōtinuo decederz
 in absentia sacerdotis dormiendo
 aut alio quouis modo morte subi-
 ta p̄uentus idem finaliter saluaret⁹
 acerbissima pena purgatorij mediā
 te. **Q**uo notādū et salubre
 cōsiliū elicit⁹ vt xpianus quilibet
 singulis diebus bis aut semel sero
 vel de mane aut saltez festis dieb⁹
 redeat ad cor suum cōscienciā exa-
 minās an tres p̄missas veritates p̄-
 ferre valeat cum cordis sinceritate
 et si sic tūc intra statū salutis se esse
 cōfidat qz si eas pura mente fateri

nō valet obstante voluntate peccā-
 di qua actualiter delectat⁹. aut ini-
 quo proposito quo quis occasiones
 peccatorū vitare renuit. quēadmo-
 dum illi qui peccatis carnalib⁹ mer-
 si resurgere nolūt aut vsuras suas
 aut iniustas mercaciōes et lucra cō-
 tinuant vel iniuste retinēt alienūz
 quiqz alterius odio vel vindictē de-
 siderio flagrantes in nocēdi propo-
 sito p̄seuerant certissime sciant hi ⁊
 cōsimiles nō ep̄iscopū aut papā eol
 absoluerē posse quāquā talibus sa-
 lutare cōsiliū det⁹ vt p̄ seipos vel
 alios bona que poterūt opent⁹ orā-
 do vel elemosinas dando qz de⁹ eo-
 rum corda illuminet et ad bonū di-
 rigat et cōuertat. hec cācel. **R**
Sed quō contritio est habenda de
 venialibus. Bñ. tho. in. iiii. di. xvij.
 qz ad dele. cōdem venialium non
 exigit⁹ actualis cōtricio de omnib⁹
 nec sufficit habitualis cōtricio pro
 d. lectione omnū semp sed sufficit
 media cōtricio scz quorundā displi-
 cencia in speciali nisi quis in deum
 feruide ferretur. vbi pro tunc sibi
 implicite omnia sua displicerēt ve-
 nialia tū oportet semp qz animus
 nec implicite nec explicite illi venia-
 li inhereat qd̄ sibi vult dimitti ali-
 as voluntas curua esset. hec intelli-
 ge quo ad reatum peccati. sed de pe-
 na plus et minus dimittitur s̄m qz
 plus dolet vel ap̄tius deuotum re-
 mediū suscipit vt aquam benedictā
 disciplinā et alia h̄mōi.

Confessio est secūda pars penitētie d qua tria sunt videnda. Primo qui ei fructus seu effectus. Secundo quō quilibet et qualiter sit cōfitendū. Tercio de cōfessiois generalis effectibus et proprietatibus. **¶** Quantum ad primū notādū s̄m tho. et sco. et bonāuen. di. xvij. iij. q̄ nouē sunt effectus cōfessiois et sacramentalis absoluciois. Primus est magnū meritū cōfitentis. et fuga transgressiois istius p̄cepti. de quo in hoc p̄cepto x̄ps ait. **Ioh. xx.** Quorū remisistis peccata remittūtur eis. Obedit etiam quis hoc p̄cepto ecclesie quorū p̄ceptorū transgressio est graue peccatū. Secūdo valz ad augmentū gracie si quis eā prius habuit. Tercio valet ad gracie noue infusione si ea prius caruit facit qz de attritio cōtritum. si em̄ dolor attritiois penitencie nō fuisset sufficiens dispositio ad cōtritionē tūc cōfessio et absolucio ei supadiūcte supplerent eius defectū dum modo penitēs ip̄e tūc nō ponat obicē gr̄e p̄ cōmissione actualis peccati mortalis. Quarto cōfessio et absolucio infinite longaz penā inferni ⁊ acerbam valde mutāt in t̄palem penam et purgatorij. et hoc faciūt cōfessio et absolucio habite in p̄posito etiā antequā homo cōfiteret. scz q̄ cōtritet vere. qz sic ante cōfessionē moriens finaliter saluaret. Et qz p̄fata pena quāquā sit finita tū improportio est viribus penitētis in hō mundo uiuentis p̄ vim clauū in cōfessione et absolucioe inc̄m illa pena p̄ cōfessionē et absolucioem minuit q̄ remanet proportio in viribus penitētis. ita qz satif facien-

do pōt se ab ea in hac vita totaliter quis liberare. idcirco quinto cōfessio et absolucio sacramentalis i: proportio in hominis viribus penā cōtrito debitā reddit hic. proportio in homine et p̄ cōsequēs penā finitam minuit amplius. Sexto cōfessio et absolucio etiam penā pro peccatis debitā propter verecūdiāz pl̄ minuit q̄ plus fuerit iminuta. Et ideo quanto plus quis cōfiteretur tanto sibi plus pena minuit et tōcens cōfiteri posset q̄ om̄is pena sibi dimitteret p̄ p̄fata. Septimo cōfessio valet ad peccati cognicionē q̄ fit discreto cōfessori. Octauo valet ad cōscientie assecuraciōem. vñ cum dauid coram propheta cōfitebatur p̄ctm̄ suū. statim audiuit ab eo transtulit dñs peccatū suū. ij. Reg. xij. vñ. ij. cor. i. Gloria nostra hec est testimoniū cōscientie nostre. **¶** Nono s̄m tho. speciale ornatum imp̄mit faciei aie deo honorificū prio exemplarem et. demoni terribilem. **¶** Quantum ad ij. principale de quinqz circumstancijs satis necessarium est dicere. videlicet quis vbi q̄ et quō xp̄ianus teneat cōfiteri. Primo quis cōfiteri teneat. Respondet s̄m p̄nominatos doctores qz adultus qui habet vsuz rōis et qui post baptisimū susceptum peccauit mortaliter. p̄ adultū aut̄ intelligit sco. nō aliquē tante etatis s̄ hominē qui habet etatem sufficientē ad cognoscendū quid iustum ⁊ quid iniustum cōtra legē dei. Et qui prius instructus et interrogatus ordinate p̄cipit quid iustum et quid iniustum in lege dei qd̄ in vno citius fit q̄ in alio. In nōnullis etiam malicia supplet etatē ita et pōt fieri i

bonis. **S**ed sunt quatuor dubia hic. Primum quid de mutatio. Item secundo quid de ignorate ideo ma certum. **Rñ.** cōmuniter h̄m doctores q̄ tales p̄ signa et nutus cōfiteri possunt notatā confitenti q̄ confessori. Si aut̄ non habent̄ siḡ utriq̄ nota. tūc fiat per interpretem etiam secularem qui tacere tenetur sicut cōfessor principalis. **S**coto tū videtur nō esse necessarium confiteri p̄ interpretem sed talis qui h̄t sacerdotē ideoma scientem. habet i possibilitatem cōfiteri homini idoneo. propter qd̄ ut dicit **S**coto⁹ sufficit sibi cōfiteri deo cum proposito ista peccata cōfiteri etiam sacerdoti oportunitate oblata. **E**
Tercium dubium nūquid nō habenti sacerdotem potestatem licet mittere et cōfiteri peccata p̄ scripturam scoto et sancto doctore in qd̄libetis videtur q̄ sit cōtra ratiōem cōfessionis sacramentalis scriptura missa sacerdoti absentis. tum qz scriptura talis de sua natura sp̄ est patula cuiusq̄ legenti. tum qz absentis tollitur verecūdia que est etiam pars maxima satisfactiōis. tum etiā propter pericula que sequi possent in reuelando peccata hoc x̄ps docuit sumere sacramentū. ut videtur h̄m augu. et magi. di. xvij. Quando luxij. p̄cepit leprosis ut se p̄sentarent sacerdoti. Quarto quid de illo qui nullum mortale. sed solum veniale peccatū haberet. **Rñ.** h̄m multos q̄ nō tenent̄ cōfiteri rōe diuini p̄cepti qd̄ cōtra mortale solum latum ē. **S**ed rōe p̄cepti ecclesie. Omnis utriusq̄ sexus tenent̄ h̄m quosdā. **F**
Secundo quid tenent̄ aliquis cōfiteri. **Rñ.** q̄ mortalia peccata cū quicq̄

cōdiciōibus videlicet omnia mortalia et circumstācias ad mortale trahentes. **D**ubia quedam et quottas mortaliū. et h̄m quosdam quāitate quandam. mortalia tenemur cōfiteri que quis prius nō est rite cōfessus. et de quibus pōt habere memoriam. dicit **S**coto. p̄missa inquisitiōe diligenti h̄m possibilitatē fragilitatis humane. **R**atio est qz p̄ qd̄libet peccatū mortale efficitur quis dei inimicus et sepatur ab vnitae quada ecclesie. confessio aut̄ directe instituta est ut quis ostendat̄ deo et ecclesie reconciliat̄. **I**tem p̄ omne mortale naufragatur homo et p̄ tabulam secundam penitētie post baptismū solum sal⁹ acquirit̄. sed etiā dictuz est mortalia illa cōfiteri quorum pōt habere memoriā ut tactū est. ut dicit **S**coto. q̄ homo debet tātam diligenciam apponere in scrutādo cōscienciam suam et inquirēdo mortalia a se cōmissa quantā diligenciam apponeret prudens vir circa aliqd̄ multū arduū qd̄ valde esse sibi cordi. **S**ed cōstat q̄ homines p̄ temporalibus arduis querūt diligentissimē vias amicos et media prudentissime. vñd̄ aug⁹. et allegat̄ a magi. di. xvij. dicit sit patus facere pro recuperanda vita aie que faceret p̄ euitanda corpis morte. **E**t subdit cum gaudio em̄ facere debet immortalis futurus que faceret pro differēda morte moriturus diuturna igitur deliberacio locum maxime habet in diu nō cōfitentibus et cōterentibus raro et grosse viuentibus. **E**
Oportet etiam omnia memorata et singula vni et eidem cōfessori cōfiteri. **R**atio qz cōfessio fit sacerdoti loco dei sed in cōtriciōe omnia et h̄m

gula deo debent ostendi. ergo et in confessione. et in casu quo confessor primus propter casus reseruos si possit absoluere ab omnibus. tñ confitens tenet primò confessori confiteri omnia et singula et de illis a quibus nō pōt absoluere confessor debz eū ad superiorem remittere. **Dicitur** notāter omnia mortalia. qz siue sint consensus siue proposita siue verba siue facta siue obmissa mortaliter omnia sunt confitēda. addit vni ex pte confitentis qui erubescere debet corā xp̄i vicario que facere nō erubuit coram omnipotēti deo ex pte etiā confessoris vt sciat de singulis iudicare. sic habemus qd oportet confiteri mortalia omnia que in memoria haberi possunt et vni sacerdoti. **Oportet** etiā tercio confiteri mortalia cū circūstancijs grauancibus et in aliud genus peccati mortalis trahentib⁹. sicut sunt ille que speciali prohibitiōe p̄ceptoria prohibent⁹ verbi gracia. Accipere alienū prohibet⁹ ibi. nō furtū facies. sed si quis de loco sacro accipit vel rem sacram. alia prohibitiōne prohibet⁹. idō oportet ambo confiteri videlicet de furto et de loco sacro. similiter si fornicatus es cum adultera vel cum moniali vel con sanguinea hec circūstancie in aliaz speciē peccati mortalis trahūt ergo sunt confitende et sic forte est de hō qd quis mortaliter peccat die festo. qz p mortale peccatū plus violat⁹ festum qd p opus mechanicum. de hoc habes ca. j. h. huius p̄cepti p̄cedētia em mortalia equiuālēt duobus mortalibus. **Oportet** etiā iii. quottas peccatorū mortalium dicere que memorat⁹ quis qz quoci

ens est circūstancia. vnde oportet dicere prima vice feci cum talibus circūstancijs. et secūda vice taliter aut taliter. **Oportz** etiā s̄m aliquos dicere quantū vel circūstancias quasdam que licet nō mutent speciem. addūt tñ notabilem qualitātē malicie et deformitatis vt in furto multum addit ad parum. vñ qñ quis tales circūstancias noscit ex se vel ex gressoris inquisitiōe. etiam sunt confitende s̄m multos. tho. tñ dicit qd nō oportet. **Sco.** dicit qd nō est certum eas confitendas esse. sed tutum est fieri et vtile. **Oportz** em qd quis confiteat⁹ peccata que dubitat an sint venialia vel mortalia. qz s̄m **S**nauen. qñ homo aliud veniale suū credit esse mortale. Aut dubitat probabiliter an sit mortale aut veniale. et sic dubitat an gferi teneat⁹ an nō. **Si** illud non confitetur tūc exponeret se discrimini. et in his que sunt salutis dimitteret p̄tez securiorem quā faciliter cōsequi posset. Et tho. di. xxiij. qd qñ quis dubitat de aliquo peccato an sit mortale tenet⁹ illud confiteri dubitatione manente. qz quicquid cōmittit aut obmittit in quo dubitat esse peccatum mortale peccat grauiter discrimini se cōmittens. **Debet** ergo confiteri rem prout habet in corde nō dicendo se peccasse mortaliter. sed iudiciū confessori de hoc relinquēdo. **Tercio** aduertendū vbi vel cui quis confiteri teneat⁹. **Rñ.** s̄m tho. in iij. di. xvij. qd nō omni sed sacerdoti habenti iurisdicōem in confitentē. **Et** sunt plati quatuor papa habet iurisdicōem in omnes. ep̄s in diocefanos. plebanus in parochianos suos. **Et** prelat⁹ collegij vel

monasterij. vel ordinis in sibi subie-
ctos. Et quilibet pfatorum potest pote-
statem suam alteri committere qui etiam
sibi commisionem potest absoluere. **M**
Sed quomodo tenentur ad celacionem con-
fessionis homines et etiam ad alia celan-
da. **R**espondeo. sicut doctores communiter in
iiii. di. xxi. q. vii. sunt sigilla hominum
ad tacendum artancia nisi de re alium
de sciat. **P**rimo ligatur ad tacendum
confessor de peccatis et circumstantiis
et personis in confessione preceptis. **S**e-
cundo confessor qui audit confitentem
a casu vel a proposito vel interpre-
tando signa muti vel verba ideo-
ma ignorantis. **T**ercio quicumque au-
dit ab aliquo precedentium reuelacionem
confessionis adhuc tenetur tacere.
Quarto confitens qui reuelacionem in
iunctiōis penitentie probabiliter
crederet confessorum ledi tenetur celandum
re. alioquin verenda patris sui non
coopiens vel discoopiens cum clamore
maledicitur. **Q**uinto quomodo unus ab alio
petit consilium recomendans ut hoc
celet aut hoc accipit ad celandum te-
netur celare nisi aliunde deobligaretur.
ut patet infra precepto. viii. ca.
iii. **D**. xiiij. **C**. **S**exto qui precipit ab
alio verba que ex natura facti ta-
lis sunt materie que reuelacio noceret.
tenetur tacere minus tamen quam
si se ad hoc obligasset. **S**eptimo ser-
uus auscultans a proposito vel a ca-
su secretum quod tractatur in curia do-
mini sui tenetur celare et si frangit
ius civile grauiter eum punit et ius
diuinum. **O**ctauus modus vocatur si-
gillum secreti. et ut dicitur per de pa-
vbi prius. quod omnes talia sigilla fran-
gentes de quibus dictum est peccant
grauiter nisi aliunde sciant vel or-
do correctiōis fraterne vel denun-

ciacionis vel presumptio boni viri cui
dicitur reuelacionem quorundam de pre-
fatis aliter fiendum exposcat. **R**
An autem possit fieri laico confessio.
Respondeo. quod in nullo casu necesse est lai-
co confiteri. quia cum claves non habeat
non potest absoluere. sed quomodo quis non
habet sacerdotem sufficit propositum
confitendi. verumtamen ut dicit magi-
ster di. xvij. et alij doctores plures pe-
nitens talis in articulo mortis non
habens sacerdotem non tenetur sed potest
confiteri seculari ut verecundia sibi
cedat in satisfacionem et alter sibi
conciliari possit. et ut ostendat suum
posse facere. **D**ebet etiam confitens di-
ligenter cauere ne alterius famam
sicut alias etiam tenetur in confessione
ne ledat manifestando alterius per-
sonam oculum peccatum graue et in-
famans quam personam confessor actu
noscit. aut nosceret verisimiliter pro
futuro. nec confessori sciscitanti debet
eam patefacere nisi prius circa istam
personam seruasset super hoc formam
correctiōis fraterne. aut essent forte
alique cause propter quas etiam
extra confessionem posset aut deberet
illi sacerdoti illas res denunciare aut
alias deferre. alias dicens vel iubens
dicere peccat detrahendo. et si cui
in aduertencia factum est. aut ex ig-
norancia debet illud confiteri quia in
sacramento penitentie multum est peccatum
vitandum unde peccat qui in confes-
sione dicit vicini mei ista communiter
faciunt vel commune est hoc peccatum
in ciuitate vel in patria mea vel
nos omnes sumus tales. **C**o. **S**ed
diceret quid ergo faciendum est mi-
hi in peccato circumstancionato tali-
ter quod non possum eius speciem expri-
mere nisi alium notare. ut si filia cum

patre peccauit. **R**ū q̄ debet aliū q̄-
rere cōfessorē habentē autorita-
tem quē si nō cōpetētē reperit pe-
tat licentiā alteri sacerdoti cōfiteri
Et semp talē querat qui nec noscat
alium nec verisimiliter nosciturus
sit. et si nullū reperiret quā nosce-
ret aliā psonā. dicit bonauen. et du-
ran. si etiā imminet casus necessita-
tis. vt qz se putat statim moriturū
q̄ famā proximū quātū pōt debz cu-
stodire sed magis debet suā cōscien-
tiam purgare. **T**ho. in iiii. di. xvij.
q. de cōfess. ar. iij. dicit in casib⁹ illis
quī cōfitemur scit sacerdotē suū here-
ticū. aut sollicitatorē ad malū. aut
fragilē qui ad peccatū qd̄ quis ei cō-
fiteat⁹ sit pronus vel si reuelator eē
cōfessōis p̄babiliter estimat⁹. vel
si peccatū cōtra ip̄m cōmissum sit d̄
quo quis cōfiteri debet. **E**t in casu-
bus in quibus p̄babiliter penitens
piculum sibi vel sacerdoti ex cōfessi-
one ei facta timet. debz recurrere
ad supiorem. vel ab eodē petere li-
centiā alteri cōfiteri. **E**t si licentiā
habere nō possit idē est iudiciū qd̄
de illo qui nō habet copiā sacerdo-
tis. vñ magis debet diligere laico
cōfiteri. nec in hoc transgredit⁹ ali-
quis p̄ceptū ecclie. qz p̄cepta iuris
positiui nō se extendūt vltra inten-
cionē p̄cipiētis que est finis p̄cepti
hec autē ē caritas s̄m apo. vñ bern-
dicit illud qd̄ est institutū p̄ carita-
te nō debet militare cōtra caritatē
sed cōfessio p̄ caritate instituta est
que cōtra caritatē militaret si hō
ad cōfitemdū vni sacerdoti artaretur
i casib⁹ recitatis. nec fit aliqua
iniuria sacerdoti. si in p̄cedentibus
casibus ab eo diuertit⁹. **Q**uia priuū

legiū meret⁹ amittere qui cōcessa
sibi aburit⁹ potestate. **H**ec de tho.
Item cōfitemur caueat s̄m p̄fata quā
tū p̄t ne cōfiteat⁹ reuelatori cōfessi-
onis vel ei qui p̄nus fit ad odiū au-
dita cōfessōis materia vel ad luxu-
riā. et sic de alijs. s̄z non necessaria
ibi abscondat vel aliū cōfessorē s̄m p̄
dicta q̄rat. **N**ā quī cōfitemur inci-
tates ad libidinē p̄ctm̄ agguantes.
nō tñ ad aliud gen⁹ peccati mortali-
lis trahūt tales quīqz dñt ⁊ possunt
laudabiliter retineri adhibita debi-
ta discretiōe s̄m cōsideraciōez tur-
pitudinis. cōfitemur et p̄nitenti-
tis ad malū ex eius cōfessōe siue in
cōfitemur siue in cōfessore hoim. etiā
dicit bonauen. volenti meditari cō-
fitemur de luxuria cōpetit prius do-
mare carnē p̄ ieiunia et h̄mōi. ⁊ cō-
siderare vilitatē peccatorū inferni
penas et h̄mōi. et sic detestari ne ca-
ro incalescat. **Q**d si nō iuuat oportz
vtiqz necessaria ibi fieri et sacramē-
tum ibi iuuare pōt ne noceat s̄m il-
lud **M**ar. vlt. **E**t si mortifex quid
biberit nō r̄. **P** **Q**uartus mo-
dus in cōfitemur debet seruari vide-
licet vt si vult absolui oportet de
necessitate et sub pena noui peccati
qd̄ sit in caritate vel atteritus. vñ
et **S**co. dicit. qz hō tenet⁹ cōfiteri
cū displicentiā peccati cōmissi. ⁊ cū
pposito obediendi in seruādo istaz
satis factiōez et penitentiā quā ab
ip̄o sacerdote sibi imposita volūta-
rie assumptit siue i se suscipiet. **E**t
bona. di. qz si accedit ad cōfessōem
⁊ absoluciōez sine p̄missa dispositiōe
p̄babili. imo accedit cū ḡria disposi-
ciōe vt qz sibi placet aliqd̄ mortale
peccatum tūc peccat mortaliter qz

illud sacramentū quantū in se est ir-
 ritum facit q̄ nō est sine cōtemp-
 periculū ergo est nolentibus resti-
 tuere. inuidiam tenentibus. et car-
 nale amorē tenētibus luxuriosum
 iste tñ qui fict⁹ est id est qui nō ha-
 bet propositū cauendi mortalia sed
 proponit cōmittere. vel non displicent
 p̄terita mortalia audiēdus est
 et sibi penitētia imponēda pro emo-
 licōe cordis. sed nō est absoluēdus
 qz fictio talis est sibi peccatū mor-
 tale. si sic vellet absolui. **¶** Tē
 caueat cōfitens vt pro tūc nō sit in
 excōmunicaciōe maiori. qz a nullo
 peccato pōt absolui nō p̄ absolut⁹
 a sententia excōmunicaciōis maio-
 ris. **¶** Item cōfessio sit vera vt nihil
 dicat homo sciēter falsum ficte se
 laudando vel vitupando etiam se.
 qz tūc menciendo cōtra mentem lo-
 quendo fieret peccator. **¶** Item si nu-
 da absqz obscuritate verborū occul-
 tante peccata aut circūstancias. s; cō-
 fitens omnia cōfitenda quantum
 e unqz sint turpia exprimat vt pōt
 honeste et decēter taliter tñ et cuz
 talibus verbis vt cōfessor plene et
 clare itelligat peccati speciē et cir-
 cumstancias aggrauātes. **¶** Quinto
 qñ id est tps cōfitendi obseruandū
 est. **¶** **¶** Vbi notandū q̄ ex p̄cep-
 to ecclesie tenet⁹ homo ad cōfessio-
 nem in omni anno ad minus semel
 et potissime in quadragesima ante
 pascha. qz tūc quilibet tenet⁹ cōmu-
 nicare iuxta decre. Omnis vtriusqz
 sexus. **¶** Secundo dicit **¶** Seco. ex p̄cep-
 to diuino ille qui cōmisit mortale
 de quo nō est ḡfessus tenetur illud
 confiteri quicūqz est in mortis arti-
 culo. qz quilibet qñ sibi imminet iu-
 diciū damnaciōis et iudiciū miseri-

cordie tenet⁹ se ad misericordiā p̄e-
 parare quantū pōt. sed ibi est hmōi
 scz in infirmitate vbi merito formi-
 dat sibi mortem imminere. **¶** Secūdo
 quicūqz se exponit actibus piculosis
 ad mortem. sicut in bello mortali. i
 naufragio. et in similibus. **¶** Tercio
 qñ vult exercere act⁹ quilibet spe-
 cialiter debet reuerētia vt qñ vult
 cōmunicare vel celebrare p̄e con-
 fiteri debet post mortale peccatum
 habita sacerdotis copia. subdit sco.
 et in similibus simile est iudiciū.
¶ Quarto qñ quis habet p̄senciā ei⁹
 qui pōt eum absolue et verifimi-
 liter timet⁹ q̄ nō sit illius aut ab-
 soluere potentis p̄senciā vnquaz
 in postez habitur⁹. **¶** Itē. **¶** tenere
 t⁹ qñ cōsciētia erronea aut dubium
 probabile auget ad cōfitendum.
¶ Item sexto qñ vouisset certis tem-
 poribus velle cōfiteri. **¶** **¶** Ex p̄-
 cedentibus omnib⁹ patet et mani-
 feste sequit⁹ q̄ in certis casibus est
 cōfessio necessario iteranda. **¶** Primo
 qñ quis diuidit cōfessioez sic q̄ sci-
 enter et a proposito reseruat aliqd
 mortale. qd omnino nō vult cōfite-
 ri. Aut qd nō vult illi sacerdoti sed
 alteri cōfiteri talis tenet⁹ omnia p̄
 cōfessā iterato cōfiteri etiam tacitū
 peccatū qd tacuit scienter. **¶** Secūdo
 qñ cōfitens est in excōmunicacione
 maiori. qz tūc dicit tho. in iij. di.
 xvij. nō p̄iceps esse pōt sacramen-
 torū. nisi sit prius a vinculo absolu-
 tus p̄fato. **¶** Tercio qñ quis cōtemnit
 satis factioez aut negligit iplere sa-
 tis factioez ⁊ satis factiois obliuisci-
 tur tūc s̄m aliquos cōfessioez optet
 iterare. **¶** Alias nescirz satis factioem
 iniūgere di. tñ bona. q̄ prim⁹ ⁊ ter-
 ci⁹ cas itelligūt⁹ qñ ḡfices mu. ḡf.

nam si p̄cedenti cōfiter̄ et talis mo-
ria de p̄ctis tūc nō oportet iterari
aut nō tūc oportet s̄m aliquos ite-
rari. Item nō oportet iterari prop-
ter peccati obliti recordaciōez sed
sufficit oblitum cōfiteri peccatū ⁊
oblitiōnē proprie negligentie et a-
lia p̄concessa in generali dicere pu-
ta cum plura cōfessus sum oblitus
fui etiā de istis. **¶** Quo ad ter-
cium principale de generali cōfessi-
one notandū est q̄ generalis cōfel-
sio est duplex. quedā generalis. et
publica que fieri solet in accessu sa-
cerdotis ad altare post sermonem
ad populū. In religionib⁹ etiā qui-
busdam in prima et ante completo-
riū hec valet ad remissōem venia-
lium q̄n quis dirigit cōtra ea cōfel-
sionē illam ad delectiōem culpe eorū
et pene tocius vel pris s̄m exigen-
ciam deuociōis et actualis cōtrici-
onis etiā in generali. alia est gene-
ralis sacramentalis in fine cōfessiōis
vbi post scita et cōfessa pticulari-
ter dat quis se reum in multis alijs
prout de ignoratis supradictū est.
et etiam de oblitis. ⁊ talis valet ad
delectiōnē mortaliū et venialiū. Et
plusquā p̄cedens nō sacramentalis.
q̄ ibi est vis clauū

Capitulū decimū de satisfactiōe.

Satisfactio q̄ est tertia
pars penitētie. Idcirco
circa eam tria sunt vidē-
da. Primo qua de causa
oportet fieri. et in quibus cōsistat
Secūdo de remedijs cōtra recidiuū
peccati. Tercio de piculo eorū qui
tardant cōverti et satisfacere. **A**
Quantū ad primū notandū s̄m
tho. in. iij. di. xiiij. ad videndū quō
et cur oporteat satisf. fieri deo simi-

litudo accipi debet in humanis. nā
homo qui offendit proximū peccat
cōtra amicitia inquantū sibi affectū
debitū nō impendit. et etiā peccat
cōtra equalitatē iusticie inquantū
rem alteri debita; subtrahit. sic pec-
cator quantū ad effectum peccati
amicitiā dei violat. et p̄ inobediē-
ciam diuine legis deo debitum sub-
trahit. Ex primo amittit gratiam et
incurrit offensam. Ex secūdo mere-
tur penā cui⁹ etiā post actus pecca-
ti cessaciōem manet debitor et sem-
per vsq; ad penitētiā de peccato.
illa aut obligatio ad penā vocatur
reatus peccati. Contingit aut inter
homines aliquū dimitti offensā; ali-
cui et p̄ hoc repacionem amicitie n̄
dimissa pena satisf. factoria. vt cū of-
fendens placeat offensam verbis ⁊
q̄ recipit eum in pristinā amicitia;
attē offensus adhuc ab eo exigit
satisf. factiōnē aut damni illati recō-
pensaciōem aut rei ablata restituci-
onē; vel simile aliqd. Sic ad propo-
situm q̄n homo p̄ penitētiā se deo
subicit pro peccatis cōterendo ⁊ cō-
fiteōdo in voto ad minus de⁹ remit-
tit sibi peccatū quo ad offensam q̄
recipit eū ad amicitia restituen-
do sibi grām gratū facientē. sed nōdu;
sibi peccatū dimittit quo ad totam
penā sed eternam mortali debitam
sibi mutat in tpalem q̄n cōterit im-
proporcionatā tñ viribus penitētis
in hoc mūdo. et ideo in purgatorio
luendam s̄m tho. et bonuen. Cum
vero cōfiter̄ et absoluit̄ tūc eade;
pena vi clauū sic minuit̄ q̄ effici-
tur proporcionata virib⁹ penitētis
hic et in toto aboleri p̄t p̄ satisf. fa-
ctiōnem in vita p̄nti. et vim talem
diminuendi xp̄i passio penitētie

sacramēto cōtulit. 7 sic patet causa
quare oportet satis factiōem fieri.

Sed quereretur pro quanto
tpe vel p quot opa purgatorii abo
letur p satis factiōem hic vel i pur
gatorio. **Rñ.** Rich. fisachie. sup iij
di. xvj. **Q**uis hanc profunditatem
inuestigaret. cum apo. clamer. **Q**al
titudo diuiciarū sapiētie et scientie
dei q̄ incomphēsbilia sunt iudicia
ei⁹. s; ne estimes illuz summe bonū
odio vel inuidia abscondisse. sed po
cius ex bonitate sua pro nostra vti
litate magna. scit em̄ s; illud gñ.
v. ij. q̄ sensus et cogitacio homis
sunt ad malū prona. vnde si sciret
quāta sue culpa debeat⁹ cōrricō vt
deleat⁹ reatus pene eterne vel pur
gatorij iam ad maiora nō tenderet
sed his cōrent⁹ multa purganda co
acerbaret. **C**um tñ purgatorij pena
omne mūdi penā excedat. **S**;
que sunt opa p que satis facere pos
sumus. **Rñ.** s; m̄ doct. xv. di. iij. ad
hoc q̄ opus aliqd sit satis factoriū
deo pro peccatis quinq; requirunt⁹
Et idem intelligendū de passiōe sa
tis factoria. **P**rimū oportet q̄ sit o
pus bonū et benefactū cedens ad
honorē dei. opus em̄ malū aut male
factū quātūcunq; esset penale non
satis faceret. q; nō esset ad honores
dei. immo cōtra et penā meret⁹ illd
agens s; m̄ plures etiam doctores o
pus satis factoriū oportet q̄ sit in
caritate formatū. **S**ecūdū est q̄ sit
penale de sui natura. ita q̄ homo p
tale opus subtrahat sibi aliquā de
lectaciōem corpalem aut cōmodum
corpale. aut vtile tpale. opus enim
bonū nō penale. ideo nō satis facit.
q; illud peccatori qui peccādo pl⁹
iusto habuit nihil de suo subtrahit

qd̄ tñ requirit iusticia sed peccator
p tale opus solum pficit⁹. ideo oportet
vt cedat ad honorē dei. et penale
vt aliqd cōmodum subtrahat pecca
tori qui nimis habuit sequēdo pro
prijam voluntatē cōtra dei pceptū.
Deo dicit augu. de ve. et falsa pe
nitētia. sunt digni fructus virtutū
qui nō sufficiūt penitētib⁹. peni
tentia em̄ grauiorē expostulat vt
dolore et gemitibus mortuus impe
tret vitam. **A**lia ratio quare opus
satis factoriū debet esse penosuz q;
debet esse p̄seruatiuuz a futura cul
pa. 7 ideo ne faciliter redeat ad vo
mitum tanq̄ afflictiuū exptū 7 me
dicinale debet esse penosum pene
em̄ sunt medicine ij. **Rñ.** **S**;
cōtra si sic tūc quāto quis esset vir
tuosior et in caritate maior. tanto
minus satis faceret. q; nō aut mo. i
cum est penosum assuetis talib⁹ ie
iunare. **I**tem oracio eadē rōne non
esset satis factoria. **Rñ.** iaco. v. dicit⁹
tristat⁹ quis in vobis oret aut psal
lat. **Rñ.** tho. ad ambo qñ dimi. autio
penaliter prouenit ex pte actus.
tūc dimi. nūit satis factiōem. nam ce
teris pib⁹ minus satis facit qui ie
iunat cū piscibus quā qui cū pane 7
aqua. **E**t minus satis facit qui dat d
nariū pro deo quā qui dat florenū
sed dimi. nūit penaliter que proue
nit ex p̄mptitudine volūtatis quaz
causat caritas et habitus nō dimi
nūit efficaciam satis factiōis. **Q**ueli
bet igit⁹ ozo etiā habet vim satis
factiōis. q; quāuis habeat suauita
tem spūs tñ etiā habet afflictionez
carnis spūi subseruiētis. vñ grezo.
super **Gech.** **D**um crescit in nobis
fortitudo amoris intimi infirmam⁹

proculdubio fortitudine carnis.
Tercium est vt sit voluntarium vt
 sic sit hominis vnde si ab aliquo to-
 taliter inuoluntario .et remittēte
 exigeret^r pena ille nō satif faceret
 sed forte satis pateret^r .vnde apud
 deū nō esset opus satif factoriuz .si
 esset op^o mere inuoluntariū .**Quar-**
tum est .vt sit assumptū ab homine
 ad hoc et propter illuz finē .vt per
 ipm puniat in se peccatū suū vt sic
 placet .sibi deū quē offendit p pec-
 catum **Quintū** est vt illud opus sit
 alias indebitum .id ē vt ad hoc op^o
 homo non teneat^r aliunde qz si sic
 tūc nō satif faceret pro peccato isto
 qz nō esset correspondēs illi sū iu-
 sticiā sed alteri . **E** **S**ed qtra si
 sic tūc nullus posset dō satif facere
 qz rōe creatiōis .gubernaciōis redē
 ptiōis .et propter alia debemus dō
 omne opus bonū sū illud xpi Luc.
 xvij . **Cum** feceritis omnia que pcep-
 ta sunt vobis dicite serui inutiles
 sumus qd debuimus facere fecim^o
Bn .tho . qz quū homo omē qd pōt
 deo debeat debito decētie .nō tū de-
 bito necessitatis et pcepti .qz nō exi-
 git^r de necessitate ab homie omne
 qd pōt facere . immo hoc est impo-
 sibile totum conatū in vnū dirige-
 re cum circa multū oporteat distra-
 hi . **E**st autē homini quedā mensura
 a deo cōstituta ad quā tenet^r . 7 que
 ab eo exigit^r scz obseruantia māda-
 torū dei . de reliquo vero scz de opi-
 bus superogaciōis pōt facere pro
 peccatis . potuisset tū deus nos ob-
 ligasse sic vt quicquid possumus te-
 neremur sed ex maxima misericor-
 dia nō fecit sed solum obligauit vi
 pcepti ad decalogū et ad ea que p-
 ceptiue iā eo cōtinent^r de reliquo

possumus opa satif factoria exerce-
 re . **E**xempli gracia dñs liberalis ha-
 bet seruū empticiū quē si vellet iu-
 ste posset artare vt quicquid lucra
 retur dñi esset . sed ex liberalitate
 dñs misericorditer solum petit vt
 de vinea magna . x . mensuras tantū
 vini det annuatim et de residuo ad
 cōmudū propriū et suorū lete viuat
 sic etiā dñs tm decalogū nobis erigit
 et que in eo cōtinent^r implicite per
 modū pcepti **S**unt igit^r vt ex
 pmissis inferri pōt sex opa satif fa-
 ctoria in genere capiēdo opus sa-
 tif factoriū generaliter videlicet p
 interioribus et exterioribus labo-
 rosis actibus . **P**rimū est cōtricio in
 terior pro peccatis et etiam dolor
 cōsequēs i corpe p gemitus 7 hñdi
Et hec cōtricio tāta pōt esse vt eti-
 am omnē penā debeat . **E**x quo patet
 primo qz quilibet quicquid peccato
 pterito recordat^r debet dolere de
 eo . **E**t quociēs hoc facit tocienis mi-
 nuit penam . sed si recordet^r cū dele-
 ctaciōe tūc auget penam **S**ecundo
 expedit vt sepe cū amaritudine aie
 de pteritis sponte doleamus . hec ei
 faciūt hominē securiorē de dei ami-
 ciciā delent penā magnā . humiliāt
 et a recidiuo pseruāt . **S**ecūdū op^o
 satif factoriū est oris confessio qua
 humiliat se quis mala propria dicē
 do rōe cui^o pena etiā minuitur pro
 peccatis . **V**nde expedit distincte cō-
 fiteri et nude vt humilitas maior
 ibi sit et medicamen apcius appona-
 tur . **T**erciū satif factoriū opus est
 passio penosa verecūdie cōfessiōem
 cōsequēs que verecūdia etiā mul-
 tum tollit penā . vnde aug . et alex-
 ma . di . xvij . iij . **Q**ui per vos pecca-
 stis p vos erubescatis . erubescētia

ip̄a partem habet remissiōis. Quar-
tū est elemosina quātū ieiuniū sextū
est oratio. Et hec sunt tria in gene-
re que cōmuniter vocant̄ satisfac-
toria. Nam p̄ elemosinā intelligit̄
omne illud qd̄ ex misericordia expē-
di vel impendi pōt̄ primo in vtili-
tatem p̄ ieiuniū intelligit̄ ois cor-
poris afflictio siue p̄ abstinencias
siue p̄ vigilias pegrinacōes asperi-
tates vestitū. diricias stramentoꝝ
discalciacōes pedū. vel labor cor-
poralis. ad idem sunt flagella qui-
bus hic punimur que licet nobis n̄
infligamus. ea tñ aliunde infligta
accipimus paciēter propter deū in
purgacōem nostram. Ro. v. tribu-
lacio paciēciā opatur. paciēcia
aut̄ probacōem id ē peccatoꝝ pur-
gacōem. vt dicit glo. p̄ opacionem
vero intelligit̄ omne opus exteri⁹
ad cultū patrie ptinens et ad h̄ or-
dinatū. vt homo p̄ hoc adiutus et
stimulatus ascendat in deū. cōtem-
platiue vt oratio vocalis psalmo-
dia sacrificia. oblacōes et similia.
Ponunt̄ aut̄ tria p̄fata i ge-
nere. Primo vt p̄ omnia que habe-
mus a deo bona satisfacimus. ele-
mosina de rebus exterioribus. ieiu-
nio de corpe. et oracōe de aīa. Se-
cundo qz circa tria cōtingūt pecca-
ta. Quedam em̄ sunt in rebus vt a-
uaricia. Alia in corpe vt luxuria. ⁊
gula. Alia in spū vt supbia inuidia
et accidia. ergo p̄ omnia pro homi-
nibus satisfaciendū est videlicet p̄
elemosinā cōtra auariciā. p̄ oracōz
cōtra supbiā. Et p̄ ieiuniū cōtra lu-
xuriam. Tercio qz tria bona tpalia
tres radices sunt omniū peccatoꝝ
auaricie em̄ radices sunt exteriora
bona cōtra que grande remediū est

elemosina. Radix supbie inuidie ac-
cidie ac ire est in spū cōtra quā est
oratio. Radix vero gule et luxurie
in carne cōtra quā est ieiunandum.
Et quibus patz qz cuilibet cōsultū
est vt videat ad qd̄ viciū plus incli-
natus est vt cōtra illud assumat ap-
cius opus satisfactoriū. **H**ic
dubiū est an quis in mortali pecca-
to possit satisfacere. Rñ. primo s̄m
Sco. qui penitēciā sibi in cōfessio-
ne et in absolucōe iniunctā a sacer-
dote et ea cōfiteute voluntarie as-
sumptā abicit voluntarie et sine ra-
cionabili causa. necessaria nolens
eam implere est inobediens et illa i-
obediētia est peccatū mortale. qz ē
transgressio p̄cepti ecclesie et vica-
rij dei propter illud piculū est sanū
cōsiliū vt cōfessor nō iniungat pec-
catori penitēciā. nisi de cōsensu suo
nec aliquā nisi de qua sperat qz eaz
impleat. immo a cōfessore ammonē-
dus est cōfiteus an sibi eam cōpe-
tat recipe et verisimiliter portare.
Secūdo dicit Tho. ⁊ gnum⁹ doc-
licet Sco. cōtrariū teneat. qz null⁹
satisfacere pōt̄ extra caritatē dei.
Opa tñ penalia extra caritatem fa-
cta que reliquissent effectū qui iam
in cōtrito esset nō oportet iterari
vt in elemosina et maceracōe car-
nis fieri p̄t. est em̄ fere tñ penosuz
dedisse vnū florenū sic dare denari-
um et similiter vbi p̄ abstinenciam
effectus in carne relict⁹ esset

Capitulum. Vndecimum

Quia in satisfactiōis in-
iunctiōe et p̄p̄ia imposi-
cōe sp̄ prouidēdum est
contra recidiū peccati.

Idcirco hic tria erūt vidēda. **P**rio de remedijs q̄tra recidiū peccati. **S**ecō de piculis eorū qui tardant cōverti in satifacere. **T**ercio an viuus pro peccatore viuo satifacere possit. et an talis mereat. **¶**
Quantū ad primū notandū q̄ per doctores quosdam in proposito bene exptos tres de hoc dant^r regule. **P**rima est q̄n quis est in graui pctō a quo desiderat sanari et p̄seruari. statuat sibi firmiter obseruare aut ad tempus voueat q̄ qualibet vice qua recidiuat vnā vel plures d̄ tribus ptibus satif factiōis velit imple re videlicet q̄ post peccatū cōmissum infra tres dies ieiunet in pane et aqua. vel prima die dicat vij. ps̄. **S**ecūda ieiunet in pane et aqua. **T**ercia det elemosinā vnū solidum vel q̄ quociens cōtingit eum recidiuare q̄ tūc infra vnū vel duos vel tres dies se obligat ad cōfitendum h̄mōi remediū verus penitens rōnabiliter debet acceptare qz videmus multos propter penas a vicijs cessare vt fures et latrones. **¶**
Secūda regula seu sc̄dm cōsilium ē q̄n quis se sentit pronū ad certū vicium statuat firmiter vel ad temp⁹ se voto obliget q̄ si cōtingit eū taz vehementer temptari de illo peccato q̄ etiam omnino deliberet intra se sic agere tñ nihilominus antea dicere velit septem psalms penitēciales. aut flectere genua corā cruce tociēs vel oꝝ aliquā dicere vt lit beate marie vel alij sancto ante quā opus illud nephariū pficiat. **R**acio qz sic fieri pōt vt deus cum temptacione faciat prouentū propter oraciōes et humiliaciōes. et q̄ homo cesset a malo. **¶**

cia q̄n peccator de certo vicio temptat^r statuat firmiter et adh^o assuefaciat. q̄ q̄n sentit se ad tale peccatum inclinari mox animū suū transferat ad cogitandū aliqd̄ terribile sibi futurū p̄ tale peccatū puta damnaciōez eternam mortem imminētē amissionem virtutū et cōsorcii oīm sanctoz et dei et regni celoz societatem demōnū igniū flammaz racō qz illa valent vt racio in p̄sencia tēptaciōis a sensualitate obnubrata et allecta nō possit tūc p̄fectam et solidam cogitaciōem de deo et honestate virtutum habere. **P**er p̄fatuz terciū modū facilius respicit reducit et frenat^r a malo ad bonū. nā p̄ illa terribilia rō quasi sopita excitari pōt quasi ad fugiendū causam tanti mali. **Q**uantūcunqz em̄ quis temptaret^r acriter. si penalia incense quis meditare^r. et firmiter quis crederet talia se incursum desisterz a cepto malo vt patet in volentib⁹ luxuriari. q̄n p̄cipiūt homies videre vel se decapitandos. tūc em̄ excitata rō diceret. **Q**uorsum tendis. nunquid pro tam leui tñ bonū vis p̄dere hec remedia in foro penitenciali imposta vel a se sponte extra forū penitencie assumpta sunt cum adiutorio diuio efficacissima remedia cōtra recidiua. sed qz heu pauci cōfessi talia remedia aggrediunt^r et p̄seueranter seruāt. **I**dcirco pauci vere penitētes reperiunt^r. vt in estate post pascha transacta rei crebro probat euent⁹. **¶**
¶ **Q**uo ad secundū p̄ncipale notandū q̄ peccatorem cōuersionē suam tardantē terzere debent et ad cōuersionē iutare quiqz. **P**rimū est piculū mortis et q̄ rara ē vera et sera penitēcia nā

secundū omnes doctores in. iiii. di. xx. q̄ diu quis in hac vita vit̄ rōe pōt salubriter et vere penitere. vt probat aug⁹. in de vera et falsa penitēcia p̄ latronē. Lu. xxij. Et exzec. xvij. Quacunqz hora ingemuerit peccator vita viuet et nō morietur s̄m vnam literam. vt magister allegat sed tñ ab eo qui diu prius distulit penitere vix et multū difficulter pōt in extremis haberi vera penitencia sufficiens ad salutē. Quia aut homo morit̄ ita subito q̄ non aduertit se mori sicut dormiendo ⁊ tunc expedita res est. qz tūc iudicatur sicut repitur. Aut peccator aduertit se mori. sed p̄ vnam horā aut morulam modicā. et tūc qz homo ī repentinis opatur s̄m habitū. Ideo nō videt̄ q̄ habituat̄ in peccatis tam repente fiat bonus. aut morit̄ quis languore p̄cedere. et sic adhuc qui prius distulit penitere vix et multū difficulter pōt in extremo habere veram penitentiā sufficientem ad salutem. qd̄ probat S̄co. ex verbis beati augu. in de vera ⁊ falsa penitencia quatuor rōnib⁹. ⁊ magister allegat. di. xxj. qz ad cōrricionem exigit̄ vsus li. ar. quo ratio diligenter de peccatis deliberet ⁊ voluntate libera detestet̄ ea. sed illorum vsus vbi statim iminet mors terribilissima timore et dolore vehementer impedit̄. Vnde aug⁹. difficile est vt tūc sit vera penitencia qñ tam sera venit qñ cruciatus mēbra ligat. et dolor sensum opprimit vt vix homo aliqd̄ aliud cogitare valeat. melior tñ est sera q̄ nulla. simile habes s̄. ca. vj. A. **EC** Secunda rō ad veram penitentiā requirit̄ ordinata displicēcia de pec

catis. Ad hoc aut̄ q̄ displicēcia valeat et ordinata sit oportet q̄ sit d̄bite circūstācionata. et maxime circūstācionata finis et principij actiui principatis. vt sc̄z sit voluntaria et propter deū. sed difficile est tūc habere actū sic circūstācionatū. quia qui vsqz tūc fuit impenitēs. nō videt̄ ex seip̄o extorquere displicēciā nouam. nisi timore pene imminētis et sic n̄ propter deū fit. sed propter se et tñ propter vitare malū damnaciōis sue. p̄sumitur em̄ si esset remotus a timore mortis et damnaciōis nō extorqueret a seip̄o displicēciā peccatorū sicut nec prius fecit cum fuit sanus. nec videt̄ tūc mere elicere displicēciā hmōi sicut nec mere libere ī piculo naufragij quis merces proijcit. sed soluz timore piculi maioris sic habens displicēciā peccatorū solum timore mortis aut damnaciōis eam videt̄ habere. et talis displicentia in eo nō est mere libera. et p̄ cōsequens nō multū placens deo. nec accepta sibi. Ideo augustin⁹ dicit ibidem. Nullus expectet qñ peccare nō p̄t arbitrij libertatem querit deus vt delere possit cōmissa et nō necessitatē. caritatem et nō timore tñ qz nō in solo timore viuit homo. Qui ergo sero petet oportet nō solum timere iudicem. sed diligere qz sine caritate nemo pōt saluus esse. nō ergo timeat tñ penam quo penitet. sed anxiet̄ pro gloria hec aug⁹. Tercia rō est malus habitus vsqz tūc cōtinuat̄ et ī cōsuetudinē versus multū inclinat ad peccata et ad eorū placentiā. et sic valde retrahit hominē ab actu vere penitendi s̄m quē actum penitendi vere oportet hominē peccata

fortiter detestari. similiter habitus
 inordinati amoris ad mundum et ad
 alia propria radicati in peccatore im-
 pediunt multum displicentiam pro peccatis
 multum namque difficile est. ut homo
 affectum suum quem toto tempore vite
 sue in hominibus res fortiter inclinavit
 subito ab eis retrahat et in contra-
 rium flectat. **Vñ** aug⁹. dicit hec con-
 uersio si contingat alicui etiam in fine
 desperandum non est de eius remissione
Sed quam vix aut raro est tam iusta
 conuersio timendum est de eo qui peni-
 tet sero maxime cum filij quos illi-
 cite dilexit sint presentes. mundus et
 proximi ad se vocent et que illicite di-
 lexit multos ex hoc solet serua pena
 decipere. hec ille. **Intellige** si penes
 in seipis aut in suis fantasmatis
 que retrahunt a forti displicentia
 peccatorum. **Quarta** ratio quanta aliquis
 est minus dominus actus sui. tanto ad
 contritionem requiritur intensior dis-
 plicentia ut sit sufficiens ad delectationem
 culpae. **Sed** iste in extremis po-
 situs est minus dominus actuum suorum.
 quia tunc nullo modo est dominus actuum ex-
 teriorum ad peccandum. non enim potest me-
 chari aut furari et similia amplius
 facere ergo requiritur in eo secundum stri-
 ctam iusticiam intensior actus displicentiae
 ad eius iustificacionem quam ad
 iustificacionem sani cum tamen vix et dif-
 ficulter habere possit eque intensius
Et ideo vix et difficulter potest tunc
 habere veram penitenciam. et suffi-
 cientem ad salutem. **Vnde** aug⁹. ubi
 prius **Age** penitenciam dum sanus es
Si sic agis securus es quia penitenciam
 egisti quam peccare potuisti. **Si** vis
 penitenciam tunc primo modo agere quam
 peccare non potes peccata te dimiserunt
 non tu illa. **Inuitat** v. ad statim

se a peccato conuertendum multiplex
 scripture et sanctorum doctorum persuasio.
 vnde eccl. v. ne tardes conuerti ad
 dominum et ne differas de die in diem
 subito enim veniet ira illius et in tem-
 pore vindicte disperdet te. **Item** eccl.
 xxxix. re promissio nequissima mul-
 tos perdidit nequam videlicet quia pecca-
 tor re promittit sibi quod est proprius
 deo de futuro tempore disponere **Contra**
 illud actu. j. non est vestrum nosse tempora
 vel momenta que pater posuit in po-
 testate sua nequior est promissio illa
 quia cum tempore infiniti valoris si-
 bi a deo datum fatue expenderit.
Adhuc tamen presumit quod deus multum
 tempus adiciet sibi. nequissima est illa
 promissio quia talis non solum tempus sibi
 datum perdidit immo etiam in retribu-
 meliam ipsius largitoris expendit et
 in futurum expendere vult. item tar-
 dantes conuerti terzere deberet illud
Eccl. vi. et vii. ubi licet ad peniten-
 dum dati essent hominibus cxx. anni
 tamen xx. anni recessi fuerunt propter im-
 penitentiam. **Item** lu. xij. ubi illi qui
 dicebat anime sue. **Anima** mea habes
 multa bona reposita in annos plu-
 rimos. requiesce. comedere. bibere. epu-
 lare. stulte hac nocte animam tuam re-
 peteret a te. que autem preparasti cuius
 erunt. **Item** lu. ibidem. **Et** vos esto-
 te parati quia qua hora non putatis filius
 hominis veniet etc. **Ad** idem est aug⁹
 in ser. de innocentibus. **Hac** inquit
 aduersionis pena peccator percipi-
 tur ut moriens obliuiscatur sui qui vi-
 uens oblitus est dei. **Et** gre. qui tibi
 veniam promissit diem crastinum non
 sponpondit. **Qui** promittit penitenti
 veniam non promissit peccanti. **Et**
Vñ notat dominus alber. super illo ioh^a.
 ij. **Quis** scit si conuertatur. et ignoscat

cōuertat^r in q̄ ab ira sc̄z ad misericordiā. licet em̄ vex sit qd̄ d̄z eze. xvij. Quacūqz hora peccator ingemuerit omnium iniquitatū eius non recordabor amplius tñ valde incertum est vtrum ad vltimā egritudiez penitentiā differenti gr̄am dare velit in tali em̄ casu dicit gre. Qui nō vult cū poterit. iustum est vt infligatur ei nō posse cum voluerit. vii. puer. j. Vocauī et renuistis. extendi manū meā et nō fuit qui aspiceret. desperastis omne cōsiliū meum et increpaciones meas neglexistis. ego quoqz in interitu vestro ridebo. Sequit^r in iohē. r̄ ignoscat id ē quis scit si ignoscere velit q̄uis certum sit cōtricio ignosci tñ incertum est an sit vere cōtritus. id̄ eccl. vij. Nemo pōt hunc corrigere quē ille d̄spererit. Et. ij. mach. ix. orauit sceleratus videlicet antiochus ad dñm a quo nō erat misericordiā q̄ secur⁹ hec alber. Huic cōsonāt verba augustini in ser. de peni. vbi dicit. Si quis positus in vltima necessitate voluerit accipe penitentiā et accipit mox recōciliabit^r ei hinc vadit fateor nō illi negamus qd̄ petit sed nō p̄sumimus q̄ bene hinc exit si securus hinc exierit ego nescio dare p̄nāz possumus sc̄z exteriorē sed securitatē nō nūquid dico damnabit^r sed nec dico q̄ saluabitur. Si vis de dubio liberari age penitentiā dū sanus es. si sic agis dico tibi q̄ securus es qz penitentiā egisti eo tempe quo peccare potuisti due res sunt aut ignoscitur tibi aut n̄ ignoscit^r Quid horz tibi sit futurz nescio ergo tene certū. et dimitte incertū id̄ est age penitentiā sanus. hec aug. **h** Sed quo ad terciū principale

dubiū est an viuus pro te viuus peccatore satisfacere possit. Rñ. tho. j. iij. di. xx. vnus apud humanā amicitiam pro alio pōt satisfacere. g^o multo magis apud deū tñ qz satisfactio est etiam in remediū cōtra futurz lapsus in futura peccata. r̄ qz vnus nō p̄seruat^r a peccatis p̄ satisfactiōne alienā. ideo nō est permitteudū vt vnus viuus pro alio viuus penitentiā agat nisi in ip̄o penitente appareat aliquis defectus scilicet corporalis p̄ quem fit impotes ad sustinendū satisfactiōem vel spūalis p̄ quē nō fit prompt⁹ ad portandū penam. Vnde cōfitei pōt duplex satisfactio iniungi. vna pro p̄teritis. alia pro futuris. etiaz vnū op⁹ p̄t propter ambo iniungi. Satisfacere igit^r pōt vnus viuus pro alio viuus et penitentiā agere. vt dicit pe. de pa. in iiii. di. xx. fm̄ doctores cōmuniter in multis casibus. P̄tio qñ forma iniunctiōis sacramentalis illud cōtineret vt si dicit. omnia ieiunia que tu feceris vel alij pro te fecerint sunt tibi in remissionē peccatorz. tūc alterius ieiuniū pro me factum. pro me satisfacit. similiter si tibi iniūctum est ire ad sanctum iacobū per te vel p̄ aliū vel ieiunare p̄ te vel p̄ alium Secūdo si ē omnimoda indifferētia. tūc idem est. verbi gr̄a si impositū est alicui dare pecuniā. non omnino idem est si tu das vel alius pro te de suo. Sed si seruus tu⁹ de tuo daret etiā te in gracia et illo in mortali cōstituto satisfaceret. Racio qz elemosina esset in casu tali tibi meritoria ergo hoc opus est satisfactoriū. Tercio quādo quis nō pōt satisfacere p̄ se tunc pōt facere p̄ aliuz. qz talis videtur

voluntas imponens qui noluit ad impossibile obligare nec ad purgatorium dirigere. Vnde cum dicitur impenitentia ieiunes intelligitur id est per teipsum si potes. si non fac per alium. sicut etiam facta est penitentia pro nobis per christum. **I** Sed tamen ut supra dictum est aduertendum. quod quando quis potest satisfacere per seipsum. et quando penitentia data sibi est in remedium. Si tunc talis alio modo non re compenset certum est quod non sufficit per alium fieri satisfactio. ut si ieiunium est tibi impositum ad domandum carnem contra luxuriam non sufficit quod alius pro te ieiunet quam carnem tuam vis nutrire nec aliquo equipollenti edomare. hec per deum per alium. **S** Nunquid meretur satisfacere per alium. **R** Non. **tho.** et per deum per alium. quod quicumque in caritate pro alio satisfacit pro viuo vel mortuo sibi semper meretur sed non satisfacit pro se sed pro alio solui. vnde pro se ita tenetur ac si nihil fecisset. simile est quod qui pro alio communi creditori soluit illum solum liberat nisi seipsum nisi suo nomine illi soluat. licet apud illud de amicitia laudem habeat. **L** Vnde volentes pro se satisfacere ut prudenter et fideliter agant. tria debent notanter seruare. Primo satisfacere sit in caritate. et talem querat quod secundum communem et tuciozem opinionem. Actus qui non est ideo acceptus non potest esse satisfactorius pro facienti nec pro alio. ergo qui vult penitentiam suam alteri imponere nisi velit se periculo exponere aliquando debet querere hominem de quo confidat quod sit in caritate viuens caute. Secunda doctrina qui vult penitentiam suam alteri iniungere debet fatagere quod non solum

ille sit bonus sed quod sit melior se. ut non solum sit satisfactoria. sed etiam magis satisfactoria. vnde hec est tertia causa propter quam licet alteri penitentiam tuam imponere etiam ubi tu posses met sed satisfacere quam sed tu vis melioribus occupari. sed non propter amorem carnis quam bene vis alias domare. sed quod deo magis carum vis facere. Tercia regula consulendum est diuitibus nobilibus potentibus et hominibus alijs peccatoribus quod querant precipuam bonorum que in religionibus sunt. quod ibi sunt penalitates plures quam alibi. et magis accepte deo quam alibi. **M** Sed ad huc est dubium cum tres sint partes satisfactorie. oratio. ieiunium. et elemosina. quod eorum est magis satisfactorium. **R** Non. **durandus.** xv. quod aliqua comparantur inter se debent comparari ceteris partibus existentibus. Et secundum hoc dicitur quod supposita pari gratia. vel caritate. ieiunium est magis satisfactorium quam elemosina vel oratio. indigne tamen et comitatiue elemosina est magis satisfactoria. primum probatur quod supposita caritate. illud est magis satisfactorium. quod est magis penale. quod in opere satisfactorio formalis condicio ex parte operis est penalitas sed ieiunium est magis penale quam elemosina vel oratio. comprehendendo sub ieiunio quicquid est corporis afflictiuum. ut discipline vigilie et similia. ergo ieiunium est magis satisfactorium. nec obstat illud. **i. thi. iiii.** Corporalis exercitatio ad modicum valet pietas autem ad omnia. quod differt meritum et satisfactio. meritum enim est ad acquirendum primum ad quod requiritur et sufficit bonitas operis. et quod melius est magis meritorium. Et sic

dare elemosinā est magis meritoriuū
 q̄ ieiuniū cum sit opus bonū danti
 et recipiēti. Ieiuniū aut̄ nō sic Sa-
 tis factio aut̄ cum ordinet̄ ad expi-
 aciōez pene requirit quidē opus bo-
 num. sed formale in ope est penali-
 tas. qz p̄ penam recōpensatur prop-
 ter qd̄ ieiuniū est magis satis facto-
 riū. Indirecte aut̄ et cōcomitatie
 elemosina est pocior p̄ satis factiōis
 probatur qz illa est pocior ps̄ satis
 factiōis in qua cōtinent̄ virt̄ uali-
 ter alie ptes̄ satis factiōis. vt de se-
 patz. sed elemosina est hmōi. vt p̄z
 primo qz elemosina eum cui dat̄ cō-
 stituit debitorē ad ieiunandū ⁊ orā-
 dum et faciendū alia que pōt̄ ei qui
 dedit loquendo de debito mortali
 nō ciuili. Secūdo qz elemosina pro-
 pter deū data est quasi quedam ob-
 latio deo facta s̄m philo. iiii. ethi.
 Oblatio aut̄ deo facta vim oraciōis
 habet. frequēter em̄ plus impetrat
 donū q̄ supplicatio. Tercio cū bōa
 exteriora ad cōseruaciōez corpis or-
 dinent̄ subtractio eoz̄ p̄ elemosinā
 virtute cōtinet ieiuniū. Et plerūqz
 cōtingit q̄ aliquis arcius viuūt ex
 hoc q̄ sua dedit. Igit̄ elemosina
 cōplecius habet vim satis factiōis
 q̄ oratio vel ieiuniū. Et propter
 hoc elemosina indicitur vt̄ vniuer-
 salis medicina peccati. Lu. xj. date
 elemosinā et om̄ia munda sunt vo-
 bis. et thobie. xij. Elemosina a mor-
 te liberat et ip̄a est que purgat pec-
 cata. ait raphael. et facit̄ inuenire
 misericordiā et vitā eternā. durād̄

Capitulū duodecimū de sacramē-
 to eucaristie.

Ostremo de nobilissimo
 sacramento eucaristie vi-
 dēda sunt tria principa-
 liter. Primo que exigant̄-
 tur ad cōmunicandū sine nouo pec-
 cato cum augmento meriti. Secun-
 do quis fructus bene ḡmunicanciū
 Tercio que exigant̄ ad frequenter
 cōmunicādos. **A** Quantum ad
 primū notandū s̄m Tho. et alios
 docto. in. iiii. circa materiā. di. ix. ⁊
 sequenciū. Ad sumendū eucaristiaz
 sacramentaliter et spūaliter xv. exi-
 gunt̄ s̄m que quisquis se probare
 debet. probet inquit aposto. j. Cor.
 xj. seip̄m hō et sic de pane illo edat
 Primū est vt̄ cōmunicans sit homo
 nam solus homo sacramentū hoc p̄
 se sumere pōt̄ sacramentaliter ⁊ spi-
 ritualiter saltem nō angelus bonus
 nec malus. nō aīa exuta in purgato-
 rio limbo vel in inferno nec animal
 brutum. probat̄ q̄riste solus sumit
 p̄ se sacramentaliter et spūaliter qui
 vtitur sacramēto vt̄ est sacramētū
 et x̄po incorpaler. sed sic nullus p̄-
 fatoz̄ valz̄ ergo ambe p̄misse vere
 probatur. qz ille solus vtit̄ sacramē-
 to vt̄ est sacramentū qui vtitur spe-
 ciebus sensibilibus et velātib̄ ali-
 quod spūale cōtētū. et qui x̄po am-
 plius vel de nouo incorporat̄ sed
 nullus istoꝝ est hmōi. nisi homo ex
 quo patet maximū donū dei. nā qui
 in patria sunt x̄po fruunt̄ leci⁹ q̄
 nos sed nos x̄pm̄ i euca. summ⁹ fru-
 ctuosius qz p̄ficere possum⁹ i essen-
 ciali et accidentali p̄mio. beati x̄pm̄
 habent securius sed nos mirabilius
B Secūdo est vt̄ quis sit ho-
 mo viator. nō cōphensor. Et ideo
 viaticū d̄ vt̄ nos p̄feruet ab hosti-
 bus et ab impedimētis vie. vnde si

apparerent aliqui sancti puta pater et mater defecti petentes sacramentum. sicut quicquid est factum non debet sacerdos eis ministrare. sed potest in missa sacrificium tale pro eis offerre. **Tercium** est ut quis sit fidelis et baptisatus. ideo non est dandum catechumini nec videre debent infideles quia nullus nisi ad christi populum ascriptus baptismatis sacramento debet admitti ad sanctam eucharistiam. **Quartum** est ut quis sit adultus. nam masculus xiiij. et femina xij. sed pro tunc prius vel posterius quam peccare potest mortaliter. discernere cibum corporalem a spirituali deuotionum dicitur hoc sacramentum masticare. in septimo actauo vel alio quocumque debito anno. et hoc iudicio boni viri reliquendum est et statuto sinodali vel consuetudini bone non preiudicare debet.

Quintum est ut quis sit mente prebitus propter demoniacos et amentes. Vbi sciendum quod si faciunt gestus piculosos et sunt furiosi de quibus possit preiudicari quod eicerent corpus christi vel tractarent impudice vel irreuerenter in hoc casu non esset eis eucharistia ministranda propter reuerentiam sacramenti. Si autem sit amens et non furiosus. sed tamen loquens inania et alienus a sensu distinguendum est quia aut preiudicat actus. et signa deuotionis ad sacramentum. Et sic determinat. c. de off. di. ij. c. de infirmitate tali eucharistia non est neganda. Aut nullum pro tunc preiudicat actum. vel signum deuotionis tunc currendum est ad tempus preiudicans passionem vel ei tunc peccat et deuotionem ad sacramentum preiudicat. si alias non immineret periculum posset quidem sibi licite dari. Sed non video de pe. de pa. necel

sitatem magnam. sed si talis amens haberet lucida interualla. possumus dare eucharistiam tempore lucido. demoniacis autem. scilicet possessis a demone si habent deuotionem ad communicandum dari debet eis secundum thomam. Nam casu si collationem sereni dicit quod multi pro illud liberati sunt a demone. predictis omnibus concordat thomas. **Secundum** est ut sit ieiunus ieiunio nature. Ratio prima quia sic placuit spiritui sancto qui hoc per apostolos ecclesie sciendum tradidit. ut dicit augustinus ad inquisitiones ianuarij. **Secunda** propter reuerentiam corporalem. dignum enim est ut panis celestis preiudicat omnem terrenum panem. **Tercia** ut maior deuotio habeatur que solet impediri sepe per cibum vel potum. omnis igitur potio vel cibatio proprie quocumque fine fuerit sumpta impedit dignam eucharistie sumptionem. ut dicitur de pe. de pa. Excipiuntur tres casus in quibus non ieiunus potest communicare. **Primo** ratione infirmorum de quorum periculo timetur ne sine viatico vadant. tales communicandi sunt etiam non ieiunus. **Secundo** sacerdos qui sumit aquam puram pro errorem pro vino post eucharistiam tenetur integrum sacramentum postmodum perficere. **Tercio** in pasceus contingere posset quod antequam eucharistiam quis deglutiret vinum preiudicaret in stomachum. **Idem** in estate contingere posset communicanti cuilibet cuius palato adhere posset nec deglutiri nisi dilueretur vino vel aqua prius stomachum intrare. **Et** quibus patet quod si cibus aut potus proprie sumatur ratione medicine solius non intentione se nutriendi impedit eucharistiam. **Item** si quis heri paricuram in ore posuit et hodie traiciat impedit

eucaristiam. **I**tem qui probando vinum seu gustando vel cibum aut aquam casu deglutiret. licet statim euomeret non alteratum in aliquo adhuc impediret. quia esset comestio vel bibitio nisi in alium conductum gutturis transisset et statim eiectum esset tunc non impediret. **Q**uoniam vero fieret deglutitio casualis salive vel reliquiarum cibi vel aque remanentes post locutionem dencium vel oris non impedit. **D**icitur etiam Rich. quod si sacerdos ante missam lauet os et casu gutta aque intrat stomachum non credo quod ideo teneatur dimittere missam. maxime in die solenni cum non videatur impedire dignam preparationem nec reuerentiam sacramenti. **E**t de similibus idem iudicium habeat. **I**tem si quis sale et aceto perfunderet dentes et quicquid facerendum tamen non deglutiret. siue medendo siue lauando non esset comestio nec bibitio. **E**t licet os non sit ieiunium tamen stomachus ieiunus est. ideo non impedit. **R**eliquie etiam aque ex quo casualiter non ex proposito os ablundo traiciunt licet non sint conuerse in saluam non impediunt. **I**tem cocci vel tabernarij vel ministrantes ad mensam qui cibum vel potum ponunt supra linguam solum ad probandum et statim prociunt quauis propter reuerentiam primi duo pro tunc deberent a talibus se continere et tertius alteri probam committere tamen non impediunt. **S**i autem quis talia deglutiret licet statim euomeret non alteratum impediret. hec omnia per de pan. **D**icitur autem ieiunium nature quod incipit ab abstinentia prenominatorum a media nocte. dicit etiam landolfus nisi cibus vel potus digestus fuerit sano iudicio ministrantis vel recipientis eu-

caristiam non debet sumi hoc sacramentum dormitio tamen post cibum non exigitur nisi in quantum quis sine somno in deuotus efficeretur non multum etiam decet bibere post matutinas sero dictas. et multoties comedere nisi necessitas urgeat. **S**eptimum est ut sit sine conscientia peccati mortalis post diligentem discussionem conscientie sue. unde apo. i. Cor. xi. prebet autem seipsum homo et sic de pane illo edat. **I**bi notandum secundum **T**ho. di. ix. per de thar. sco. quod duobus modis potest contingere aliquem cum peccato mortali accedere. primo conscientiam de hoc habendo. secundo non. **P**rimum fit tripliciter. primo sic accedentes cum conscientia peccati mortalis quorum conscientia consurgit ex certitudine sufficienti. ut qui scit se fornicatum vel scit se in actu peccati mortalis interiori vel exteriori putari qui sibi sunt conscientij peccati mortalis non de eo dolentes. tales accedendo peccant mortaliter quia contemnunt. **E**t quia indigne manducant iudicium sibi manducant. quia abutuntur sancto sanctorum. **E**t menciunt se incorporari christo quod eucaristia figurat. **S**ecundo sunt quidam habentes conscientiam peccati mortalis. quorum conscientia consurgit ex certitudine probabili putata qui diu morose delectati sunt. et tunc sic accedendo sine contritione adhuc peccant mortaliter. quia discrimine se committunt circa tamen ministerium. **T**ercio quis habet conscientiam peccati mortalis cuius conscientia ex leui consurgit. ut homo scrupulosus qui timet de leui dilectione ne fuerit peccatum mortale et taliter accedens di. per de thar. non peccat mortaliter

quod vix est sibi pe. de pa. quoniam firmas
 conscientiam non habet sed timorem que
 dam vel vacillacionem cui remittit.
 Unde pe. de tha. dicit in primo casu
 quis contemnit in secundo se discrimi
 committit. sed tercio non. Secundo qui
 dam sunt qui non habent conscientiam
 peccati mortalis. et tamen sunt in peccato
 mortali ignorantes. Et hoc etiam fit
 tripliciter. Et primo quoniam quis prepara
 uit se et discussit prepacone sufficie
 ti diligentissime conscientiam examinando
 et peccatos consulendo et talis accedendo
 non peccat. sed remissionem pec
 catorum si que latent accipit et mere
 tur. videtur autem ista examinatio dili
 gentissima quam tradit sco. dicens di
 ligenti inquisitione habita sibi possi
 bilitatem nostre fragilitatis quan
 tam scilicet diligentiam faceret prudens
 vir in ardua re quam vellet examina
 re seriose. Quam etiam inquisitionem
 oportet differentem esse sibi diuersi
 tatem penitencium ut maiorem appo
 nat diligentiam quia forte diuicius non
 est confessus et minus in animum suum
 posuit peccata sua ut ea memoriter
 recineret et suo tempore distincte confite
 retur premissa insuper contricione et con
 fessione sufficienti sibi probabilitatem
 correspondenter ad predictam inquisi
 tionem si tunc comunicet non peccat
 immo si aliquo alia peccata lateant
 per illud sacramentum dimittentur. Alij
 sunt qui conscientiam suam examinant
 probabiliter et confitentur. Et tales
 dicit pe. de tha. accedentes si peccat
 sed tamen remissionem peccatorum non acci
 piunt nec merentur. Sed tho. ubi pri
 mo dicit. Si quis per quatuor signa facta
 diligenti inquisitione sue conscientie quam
 uis forte non sufficienti ad corpus christi
 accedit aliquo modo peccato mortali

in ipso remanente quod eius cognitio
 nem preterfugit non peccat immo ma
 gis ex vi sacramenti peccati remissi
 onem consequetur. Unde aug. dicit in
 quodam sermone quod quoniam corpus christi
 manducatur viuificat mortuos. **¶**
 Que autem sunt illa quatuor signa di
 cit tho. Certitudo haberi non potest
 an aliquis sit sine peccato mortali.
 j. cor. iij. nihil mihi conscius sum
 sed non in hoc iustificatus sum per tamen
 de hoc haberi aliqua coniectura pre
 cipue per iij. signa. sicut dicit bern.
 primo cum quis deuote verba dei au
 dit. quia qui ex deo est verba dei au
 dit. Joh. viij. Secundo cum quis se
 promptum ad bene operandum inuenit
 Quia probatio dilectionis exhibitio
 est opis. ut dicit Greg. Tercio cum
 quis abstinendi a peccatis infuturum
 propositum habet. Quarto cum de pre
 teritis dolet quia in his vera penitencia
 consistit. sibi gre. tercio sunt qui neu
 tro modo se discutiunt sed negligenter.
 Et tales di. pe. de tha. peccant
 mortaliter accedendo et dixerunt
 maxime si negligentia sit magna. di
 cit etiam sco. quod contritus qui habet
 copiam confessorum tenetur confiteri sub
 ista lege videlicet probet autem seipsum
 homo. Octauum requisitum est ut
 quis non sit conuersatione in crimine
 notatus ut duellare volens preterter
 impetens. Et publicam penitentiam
 agentibus non debet dari nisi comple
 ta penitencia nec histridibus nequi
 ciosis nec suspensoribus pueris. In
 tellige de sanis et quousque appare
 at emenda aliqua post eorum uersio
 nem. Nonum est ut sit in corpore mun
 dus. **¶** Vbi notandum quod quadruplex
 est immundicia prima corporalis
 coniuncta cum immundicia spiritali

szm veritatem sicut in vigilia fornicantes qui in crastinum celebrant vel statim. Secunda est corporalis concubina immunditie spirituali szm quandam similitudinem. vt in somnis fit sordidus cum pollucioibus. Tercia est immundicia corporalis horrore causans in primis sed nec in re nec imagine coniuncta peccato vt lepra menstruum fluxus semis ex debilitate nature causatus. Quarta est indifferens vt esse sordidum pedibus lutosis vel fuligine tactum aut sudantem. Prima improprie edit. secunda si ex causa precedenti in vigilia vel paulo ante pro mortale peccatum est egressa impedit etiam terciaria impedit vt non publice quis celebret aut crebro comunicet sed occulte non impedit celebrare. Quarta est indifferens. non lotis enim manibus manducare non coinquinat hominem propter reuerentiam tamen immundicia debet seruari quantum commode fieri potest.

Indecimum est vt sit quis sine periculo vomitus. et idem est de eo qui stomachum haberet taliter dispositum quod a se sumpta cruda egeretur prout enim etiam fieret irreuerentia sacramento et comunicare quis non deberet. de pane de potu. Undecimum est vt quis non sit apparitione miraculosa prohibitis. Si enim in speciebus illis appareret frustrum carnis puer vel aliquid homini non essent tunc species ille percipiende. Ratio quod Christus instituit quod sumere eucaristiam in specie panis et vini. Duodecimum est vt recipiat a ministro idoneo non a muliere nec a laico. nec a diacono ubi potest copia sacerdotis haberi. nec a quolibet sacerdote sed a papa episcopo plebano proprio vel a legato proprio vel ab eo cui aliquis talium

licentiam dederit idoneo sacerdoti scilicet nec etiam a quocumque flato sed a non excommunicato non interdicto non suspensio. Tredecimum vt recipiat tempore debito vt ad minus semel in anno. et szm diuersos status a diuersis diuersimode. Quartumdecimum est vt fiat recte a intentione szm quam Christus instituit per medicina videlicet anime non corporis nec ad maleficium. Quintumdecimum est vt fiat cum actuali deuotione quod cum eucaristia datur vere in cibum et potum consideranda est manducatio nostra realis quam consistit in speciebus attritione sacramentalis aut consistit in interiori intellectu et affectus ruminacione per fidem considerando Christi passionem dignissimam eius incarnationem et similia beneficia et spe vultu ad amorem eius accedere si eius unionem consideremus. quod sicut nocet aut parum prodest cibus corporis in stomachum traiectus sine masticacione. oris et calore stomachi. Sic nec eucaristie sacramentum nisi ruminetur vt premititur et caritate in Christum caleamus. Actualis enim deuotio causatur ex timore et amore. timor insurgit ex consideratione nostrorum defectuum et Christi magnitudine aut iustitia. Sed amor iungendus est quo Christum ne dum velut filium patrem et benefactorem imo vitam cordis consideremus amplexibus. Quoad secundum principale de effectibus eucaristie szm theologia sunt septem notabiles de. xij. iij. Et recipiuntur ad similitudinem celi corporalis. Primum et principalissimum quod nos deo per amorem amplius vnit. iste enim cibus non Christum in nos facit mutari sed nos in Christum szm illud Christi ad augustinum. cibus sum grandium cresce et manducabis me nec

tu me mutabis in te sicut cibz carnis tue. sed mutaberis in me. Secundus est restauratio de pditorz in reparacōe cuiuscūqz defectus pcedētis. Tercius est augmentū omnium virtutum. Quartus remissio peccatorum venialiū omniū aut multoz quo ad culpam. h̄m q̄ deuotio minor et maior ibi fuerit. Quintus est remissio peccatorz mortaliū si inuenit in subiecto. nō in conscia modo supra dicto vel tacto. Sextus ē remissio pene debite pro mortali ⁊ veniali in toto vel in pte sed hoc dicit tho. facit eucaristia solum q̄ est sacrificiū vt in missa pro aliquo lecta que certū valorem habet ad satisfaciendū. Et vltra illum habet efficaciam et deuociōe ministri et procurantis missa. Septim⁹ est remissio fomitis vt minus proni simus ad vicia. facilius ei cauet quis futura etiam mortalia roborat⁹ hoc pane hec tho. vbi prius. **L.** Quo ad terciū principale de frequentaciōe eucaristie querit sanctus tho. i. iij. di. xij. An qualibet die possit quis eucaristiam sumere R̄n. in hoc sacramento requirit⁹ ex pte recipientis desideriū cōiunctiōis ad xpm qd̄ facit amor. et reuerentia sacramenti que ad donū timoris p̄tinet. Primū incitat ad frequentaciōem hui⁹ sacramenti quotidianā. sed scdm̄ retrahit vnde si aliquis expimentaliter cognosceret ex quotidiana sumptione feruorem caritatis augeri reuerentiā nō minui deberet quotidie cōmunicare. Si autē sentiret p̄ quotidianā frequentaciōem reuerentiā minui et feruorē nō multū augeritalis deberet interdū abstinere vt cum maiori reuerentiā et deuociōe postmodū accederet vñ quantū ad

hoc vnusquisqz relinquendus est iudicio suo. Et hoc est qd̄ aug. dicit. Dixit quispiam nō esse accipiendaz quotidie eucaristia. Alius affirmat quotidie summēdā. faciat vnusquisqz qd̄ h̄m fidem suā pie credit faciēdum esse. hec aug⁹. Et probat exemplis zachei et centurionis quorum vnus recipit dñm gaudēs alius dicit. non sum dignus vt intres sub tectum meū. et vterqz misericordiam cōsecut⁹ est. hec tho.

Capitulum

xij.

O Vm autē inter ea q̄ sanctificanda sunt locus dei cōtineat⁹. Idcirco de sanctificaciōe et veneracōe sanctorz locoz puta altaris ecclesie et cimiterij tria sunt videnda. Primo cur eccie sanctificari debeāt et p̄ que. Secdo cur oracio vel alij cult⁹ latrē in ecclesia facti deo pl⁹ placeant et cicius impetrēt ceteris paribus q̄ si extra locum sacrū fierēt. Tercio p̄ que debonestent⁹ loco deo sacrata. **S.** Quantum ad primū notandū q̄ eccia frequentanda est sex de causis. quas san. tho. posuit sup̄ illud ioh. ij. Nolite facere domū patris mei domū negociacōis. Ecclesia inquit frequentanda est propter sanctorz reliquias sacramētorz efficacias officiorz frequēcias āgeloz residētias multas indulgēcias ⁊ mortuoz indigēcias. hec tho. in postil. Idcirco di. bea. aug. in reg. sua In oratorio nemo aliqd̄ agat nisi ad qd̄ factū ē. vñ ⁊ nomen accepit ⁊ cāz alligē dicēs vt si forte aliqui p̄ter horas gstitutas si eis vacat orare voluerit n̄ sint eis impedimēto qui ibi aliquid agēdū putauerūt. **S.** Si dubitat⁹ an tpe grē dbeat eē loc⁹ orandi sp̄ialis videt⁹

q̄ nō q̄ mulieri iohan. iij. de loco orandi quēret̄ iesus respondit. venit hora in qua veri adoratores adorabunt in spū et veritate. R̄ndit **H**umber. in regu. expositi. Nō est i loco ponenda talis fiducia q̄ credat aliquis alibi se nō posse exaudiri si cut fecerūt aliqui iudei sed curandum est ex alijs tribus causis de loco. Primo q̄ si nō esset aliquis loc⁹ deputatus oraciōi tūc nesciret̄ vtz homies orarent vel nō et multi obmitterēt orare. secūdo q̄ vadēs ad locum orandi plus laborando āpli⁹ meret̄. Tercio vt oraciōis locus ad orandū excitet et moneat. sicut locus cōmedendi excitat appetitū cib̄ et mensale ad idem et sic de alijs.

Dubitat̄ secūdo que i oratorio possunt fieri licite. R̄ndit q̄ s̄m eundem q̄ triplices sunt actiones in genere. Quedam sunt spūales vt f̄dicaciōis audientia et ea que nominata sunt p̄ tho. et talia regulariter possunt ibi fieri. hoc em̄ innuit nomen oratorij qd̄ ab oraciōe dicitur accipiēdo oraciōem generaliter pro omni exercicio que anima erigit̄ in deū. s̄m q̄ oracio a dām diffinit̄. oracio est assensus mētis in deū vnde et sup̄ illo **M**ath. xvij. hoc venus demonioꝝ nō eijcitur nisi p̄ oraciōem et ieiuniū. glo. dicit oracio generalis nō solum est i verbis. sed in omnibus que in obsequium dei et fidei deuocionē gerimus. Simile dictum fuit supra de p̄tibul fati factiōis tribus. Alie vero actiones sunt necessitatis et sine peccato possunt ibi fieri dispensatiue nā ecclesie cum omnibus ornamentis suis. debent teneri munde. nec debent ibi conuiuia fieri vel homines

ibi iacere aut sua suppellectilia mittere nisi propter hostiles incursum aut incendia repentina seu alias necessitates vrgentes sic tñ vt necessitate cessante res in loca pristina reportent̄. **I**d probant summiste eē. de custo. eucari. **R**e. di. xliij. ca penultimo. et vlti. **I**tem propter metum paganorū hereticorum piratarū seu predonum. pōt ecclesia incastellari seu muniri. Et possunt habere ibi refugium nō solum clerici sed etiam laici et defendere ecclesiam et que in ea sunt probatur vt prius. Et ad idem est rai. et hostien. nō ergo licz in ecclesia cōmedere bibere vel iacere regulariter sed dispensatiue et ex causa. Tercio di. humber⁹. sunt actiones quedam que vir aut nunquā sine peccato fiūt. et tales nūq̄ ibi fieri. nisi forte in necessitate peregrinandi. de quibus dicit̄ in tercio membro. **E** Quo ad scdm̄ principale notandum q̄ s̄m humberū vbi pri⁹. Quauis oraciōes ⁊ alia sub oraciōe contenta in omni loco possunt fieri s̄m illud. j. thi. ij. In omni loco leuantes puras manus. tñ cōpetentius et fructuosius i oratorio effundunt̄ septem de causis vel rōibus. Prima quia pie credendum est q̄ deus facilius exaudiat i loco sibi deputato ad hoc q̄ in alio vnde ij. pali. vij. oculi mei erūt ap̄ti et aures mee erecte ad oraciōem eius qui in loco isto orauerit. Secūdo quia credendū est q̄ angeli sancti locum talem sanctū magis frequentent qui est dom⁹ dei. vñ i h⁹ rei argumētū. **J**aco. gn̄. xxvij. vidit angelos dei ascendentes et descendentes in loco qui d̄z berthel. i. domū dei. **I**pi aut̄ sunt qui necessarij sunt

ip̄is or̄atib⁹ ad ferēdū or̄oes n̄ras
 corā deo. Tercio pbabile ē q̄ d̄mo
 nes qui libenti⁹ impediūt or̄oes nō
 audeāt ita accedere ad hm̄oi locum
 sanctū sic ad alia p̄pter terrore q̄z
 incutit eis loc⁹ sanct⁹ vñ gen̄. vbi
 prius. Quā terribilis ē loc⁹ iste qd̄
 v̄ez est p̄cipue de demonib⁹. Quar
 to qz oratoriū cōsecratū est in hono
 re alic⁹ sancti p̄iū aut est credere q̄
 sanct⁹ patron⁹ ecclie sp̄alem curā
 habet de cōueniētibus ad locū sui
 patronus. sicut princeps terre de
 hijs qui cōueniūt ad loca sui domi
 nij. sicut inuenit⁹ de beato iacobo ⁊
 de multis alijs sanctis sp̄aliter iu
 nantib⁹ sua loca visitantes. Et qz
 or̄atib⁹ nō modicū necessariū ē ad
 iutoriū sanctorū qui sunt potētes
 apud deū s̄m illud Job. v. ad aliq̄z
 sanctorū cōuētere. Cōsulci⁹ oratur
 in locis sacris q̄ alibi. Quāto ibi est
 frequēter corp⁹ xp̄i cōtinue aut ho
 ra misse ad min⁹. Rōne c⁹ quelibet
 ecclia excellit templū primū salomo
 nis in quo nūq̄ tm̄ bonū fuit i pre
 sentia aut xp̄i si quis forti fide orat
 cicius exaudiri poterat sicut latro
 prope xp̄m in cruce et magdalena et
 chananea cito exaudiebant⁹ xp̄o pre
 sente ergo in fide accedēdo qui pl⁹
 mereri pōt q̄ p̄ntia corp̄alis xp̄i fa
 cientis miracula hodie tam cito ex
 audiri possum⁹ quā olim. vñ johā.
 pp. xps̄ illd̄ tho. inuisse videt⁹ dicēs
 Quia vidisti me thoma credidisti
 beati qui nō viderūt ⁊ crediderunt
 Sexto in ecclesijs sunt reliquie san
 ctorū nec dubiū talia coopari ad ef
 ficaciā nostre oraciōis q̄ fuerint
 venerate. ideo quo ad quintū et sex
 tum. i. hebre. ix. d̄r. Manna qd̄ figu
 rabat corpus xp̄i et virga aaron et

tabule moisi tanquā eorū reliquie
 custodiebant⁹ in propiciatorio siue
 oraculo et nō alibi tanquā cōpeten
 tia orōni et ppiciaciōi. Septio ibi
 sunt imagines crucifixi beate virgī
 nis sanctorū siue angelorū vt frequē
 ter quasi libri laicorū. hec aut sensi
 biliter in mētē introducūt horū me
 moriā que introducta multū valēt
 frequēter ad excitādū deuociōem.
 deuociōis aut affect⁹ summe facit
 orōez efficacē. vñ aug. ad pbam de
 orādo deū. dignior sequit⁹ effectus
 q̄ feruētior p̄cedit affect⁹ s̄m illd̄
 j. cor. j. ad affectū cordis respicit
 de⁹. piculosus ē depigere imagines
 luxuriosas Ezech. viij. In oratorio
 etiā fit cōkursus multorū. Sicut em̄
 ferū ferro acuit sic deuocio fidelium
 mutuo excitat⁹. impossibile ei est p̄
 ces multorū nō exaudiri. Itē math.
 xvij. vbi duo vel tres fu. 2c. **FC**
 Quātū ad iij. p̄cipale. s. de hone
 stātib⁹ ecclias aduertēdū q̄ d̄ ecclia
 qualibz intelligi pōt illd̄ Gn̄. xvij.
 quā terribilis est loc⁹ iste nō ē hic
 aliud nisi dom⁹ dei et porta celi ve
 re etem̄ d̄ns ē i loco isto vñ irzeue
 rētes ecclias peiores qd̄mō sunt q̄
 demones qui terrent⁹ a locis sacris
 s̄ nō hoies illi mali. vñ ḡ tales ter
 ribilis le. histo. ij. macha. iij. de he
 liodoro p̄cipe cui irzeuerēter tem
 plū intrāti apparuit equ⁹ terribilē
 h̄ns sessorē. optis adornat⁹. isqz cū
 impetu heliodoro p̄iores calces he
 listit qui aut insidebat hēbat aurea
 arma. alij aut apparuerūt duo iu
 uenes qui circumsteterūt eū. et ex
 vtraqz pte flagellabāt sine intermis
 siōe. Subtio aut heliodor⁹ cecidit i
 terā ⁊ i sella gestatoria d̄prat⁹ ē ex
 erario ⁊ iace. mut⁹ absqz oi spe sal.

priuatus sed post p̄cibus om̄e sacer
dotis vita ei donata ē. **S**ūt
aut̄ plura p̄ que irreuerentia sacro
loco siue sit cimiteriū siue ecclesia
exhiberi p̄t que tangit grego. de
cim. Et ponunt̄ in generali cōci-
lio lugd. li. vi. de immunitate eccie
et cimiterioꝝ. c. decz. Decet inquit
domū domini santitudo decet vt eꝝ
in pace factus est locus eius cultus
fit cum debita veneraciōe pacificꝝ
Sic itaq; ad ecclesias humilis ⁊ de
uotus ingressus. Sit in eis quieta
cōuersacio deo grata inspicientibꝝ
placita. que cōsiderantes nō solum
ltruat sed reficiat. Et addit q; quo
ciens nominat̄ nomen iesu xp̄i ibi
specialiter inter sacra misteria fle-
ctantur genua cordis et illud capi-
tis inclinaciōe quis testet̄ nullus
ibi sediciōem excitet cōclamaciōem
moueat. impetum ve cōmittat. Ces-
sent etiam in locis illis vniuersita-
tum et societatum quelibet cōsilia.
cōtenciōes. et publica plamēta Ces-
sent vana et multi fortius sēda et
prophana colloquia. Cessent cōfa-
bulaciōes quelibet. Cessent in eccle-
sijs et eaz cimiterijs negocia ⁊ pre-
cipue nundinaꝝ ac fori cuiuscunq;
tumultus et omnis in eis seculariū
iudicioꝝ strepitus cōquiescat. nul-
la inibi causa per laicos criminalis
maxime agitet̄. Sint loca eadem a
laicoꝝ cōgregaciōibus penitus ali-
ena. Et ponit ibi causam illam ne
vbi est peccatoꝝ venia postulanda
ibi peccandi occasio detur. aut com-
prehendant̄ peccata cōmitti. hec
vbi prius. **P** Secundo habet
emunitatē hanc ecclesia vt multi
ad eam cōfugientes. vita tueantur
corpali de illo beatus augu. li. j. de

ci. dei. ca. j. dicit q; etiam barbari
pepercerunt basilice apostolorum
rome etiam paganis ad eam g fugē-
tibus postea p̄ plura capitula pro-
bat q; pagani veteres et etiam ro-
mani nōnunq; legunt̄ pepcisse in
corpore fugientibus ad deoꝝ suoꝝ
templa. Et ca. vii. cōcludit q; id qd
barbari cōfugientibus ad apostolo-
rum templū latissimū pepercerunt hō
xp̄i nomini. hoc xp̄iano templo tri-
buēdū quisquis inuidet cecus quis-
quis inuidet nec laudat ingratus
quisquis laudanti reluctat̄ insan-
t̄. hec ibi. vnde nullus ad ecclesiā
cōfugiens inde p̄ vim abstrahi dēt
Excipitur primo latro qui stratas
publicas insidijs et aggressuris ob-
sidet. Secūdo qui de nocte agros
vastat vel comburit. Tercio qui in
ecclesia cōmisit maleficiū sperans
se ab ecclesia defendi qd semp̄ p̄su-
mitur nisi cōtrariū probetur. Et ta-
les etiam in alia ecclesia extrahi
possunt. Quarto si confugiens sit
seruus qui si p̄stita a domino cauci-
one de impunitate nō velit de eccle-
sia exire inuitus expellitur et reddi-
tur domino. Quinto heretici qui
videntur in tercijs cōcludi. Alijs
aut̄ etiam iudeis. paganis immo de
excommunicatis si cōsuetudo de ex-
cōmunicatis tenet debent rectores
ecclesiaz saluare vitam et membra
hec om̄ia p̄ diuersa iura probant̄.
sed breuitatis causa dimitto.

Capitulū. xiiij. de sanctificaciōe sab-
bati.

Tercia pticula terciij p̄ce-
pti de sanctificaciōe sab-
bati ē. Sex diebus opera-
beris vbi labor mādā eꝝ

dies festos. **C**irca q̄ tria sunt videnda. Primo q̄n labor sit in p̄cepto. q̄n in cōsilio et q̄n prohibitus. Secundo qui possint de elemosinis viuere sine labore manū in toto vel in pte. Tercio quibus modis labor exercetur debite. Quantum ad primū notandū q̄ sup ij thessa. iij. vbi d̄r. Si quis nō vult opari non manducet. si quis nō obedit verbo vestro p̄ epistolam. hunc notate et nō misceamini cum illo vt confundatur glo. p̄cipit vt operent̄. **S** Vbi querit Gorra Vtrū operari manibus sit p̄ceptum. Qd̄ sic patet p̄ glo. et textum p̄allegatum R̄ndit q̄ sicut quedam sunt bona p̄ se vt fanū esse quedam p̄ accidens et propter alterū vt medicari. Prima aut̄ appetenda sunt sibi semp et omnibus secūda in casu et aliquibus sic quedam p̄cipiunt̄ propter se q̄ p̄ se bona vt deū colere. parentes honorare. Et hec sunt semp habita oportunitate implenda et ab omnibus. Quedam vero p̄cipiunt̄ propter aliud vt generaciōem vacare propter multiplicaciōem et cōseruaciōem humani generis. Et hec nō semper nec ab omnibus sunt implenda. sed aliquā. q̄n sc̄z necessitas horū propter que data sunt imminet nec subuenitur ab alijs. Laborare vero et opari manibus non est de his que sunt bona et p̄cepta propter se. dicit em̄ de se opus indifferēs nō virtuosus sed est de his que sunt bona et p̄cepta propter aliud. vnde non ligat omnes et semp sed aliquos et ī casu necessitatis propter q̄ p̄ceptum est. **C** Preceptum aut̄ est prim propter necessitatem spūalem ad vitanda sc̄z peccata que ex ocio nascunt̄

partim propter corpalem ad acquirendū sc̄z vnde sustentet̄ corpis sanitas et vigor vbi ergo occurrit alicui necessitas spūalis q̄ ex ocio implicatur peccatis que nisi p̄ laborē pōt vitare debet laborare. vbi etiaz occurrit necessitas corpalis q̄ aliūde nō pōt necessaria inuenire debz laborare vbi etiam occurrit necessitas vtraq̄ simul vt q̄ alias nō pōt modo licito et honesto viuere sine peccato vel furti vel adulaciōis vel hmōi necessaria inuenire. debet laborare alias exceptis hijs trib⁹ casibus nullum puto teneri ad laborandum p̄cise. aliquā t̄n expedit laborare aliquā nō. Si em̄ homo alias hēt necessaria. modo licito et alias per exercitiū spūale sufficienter vitat peccata quāuis nō teneat̄ laborare. si t̄n vacat opi spūali vel tpali vtiliori. vel si vacat vtiliori t̄n p̄ laborem hunc ab illo ope nō impeditur notabiliter. expedit laborare q̄n p̄fectius est vtrūq̄ facere. q̄ alterū t̄n. Sin aut̄ alias non expedit vt q̄n impedit̄ exercitiū vel publicum vt lectiōis aut p̄dicaciōis publice. vel priuatum vt lectiōis vel oraciōis priuate hec gre. Concordat tho. in tractatu cōtra impugnātes euangelicā paupertatem. **S** Sed notandū q̄ p̄ter exercitiū manuale alia sunt exercitia spūalia licita corpus etiam multū aggrauantia. puta oratio deuota. meditacio bona studiū licitum. lectio vtilis. laus diuina. cōfessionis audiētia. dacio cōsilioꝝ in casis spūalibus vel tpalibus et hmōi. Quibus exercitijs inherendo licite nullus censeri debet p̄tūc esse ociosus q̄ spūalis labor ē penaliōꝝ corpali quicuplici d̄ causa

s̄m medicos. Primo qz labores spi-
 rituales extenuāt vires naturales
 et aiales quas labor exterior tanq̄
 corpale exercitiū vigorat. Secūdo
 qz laborum spiritualium quidā ver-
 ant die ac nocte p̄ somnia dura. S̄z
 laborem corpalem sequit̄ somnus
 quietus. et p̄ cōsequens bona dige-
 stio et viriū fatigataz restauracō
 Tercio qz vires spirituales magis
 lese sunt oziginali peccato. Ideo ma-
 iorem difficultatē patitur homo
 cum illis opando q̄ cum virib⁹ ex-
 terioribus. Quarto labor corpalis
 calorem naturalem cōfortat. corp⁹
 mundificat et agilitat. sed spiritua-
 lium laborum multi calorem natura-
 lem cōculcant et extingūt humozū-
 bus replent. et ex sanguineo melan-
 colicum faciūt. Quinto labor spiri-
 tualis emulos habet malos spirit⁹
 impediētes ne homo ad veritatez
 et sp̄aliter ad virtutē pueniat sed
 n̄ sic de corpali. **E**t **O**cium igit̄
 id est carentia tam corpalis q̄ spi-
 ritualis exercitij quinqz mala facit.
 Primo dat locum diabolo. vñ san-
 cti patres dixerūt occupatū vno d̄-
 mone sed ociosum innumeris temp-
 tari. Et **Z**ero. Semp̄ aliquid boni
 facito vt te diabolus inueniat occu-
 patum. Secūdo graue damniū susti-
 net sine causa in vinea sui corpis q̄
 est anima. Nam de ore solum quis
 octo fructus posset colligere qui
 sunt dei laudacio. graciariū actio.
 oracio cōfessio modestia verborum
 abstinentia fraterna erudicio vici-
 orum correctio. Tercio ociosus bru-
 tis est deterioz brutis em̄ competit
 cōmedere. sed de ocioso dicit apo-
 ij. thessa. iij. Si quis nō vult opera-
 ri nō manducet. Quarto cōsumit tē

pus et nibil noui lucratur et se fa-
 cit receptaculum omniū sorbū. vñ
 bern. Omniū temptacionū et cogi-
 tacionū malaz et inutiliū sententia
 et seminariū est ocium. Exemplū da-
 uid occupatus bellis nō luxuriatus
 est. sed tpe ocij adulteriū et homici-
 dium cōmisit. ij. Reg. xj. Sic etiam
 et salomon circa templū et alia oc-
 cupatus nō cecidit et ociosus. Qui-
 to ocium facit fugere sanitatez cor-
 poris et aie que sequunt̄ plus labo-
 rem q̄ ocium vt ptz exemplo cathe-
 ne de ferro quā nō vlam rubigo cō-
 sumit grauius q̄ si quis ea vteret̄
 qz et si vsu cōsumit̄ tñ minus q̄ ru-
 bigine et etiam dealbatur. Ociosus
 etiam nō p̄t acquirere habitū virtu-
 tum qz habitus generat̄ p̄ actus
 frequētos sic etiā aia ociosi semp̄
 manet nuda. **¶** Quo ad sc̄dm pri-
 cipale notandum s̄m tho. tractatu
 cōtra impugnātes paupertatem euan-
 gelicam. Et sc̄da se. q. cxxxvij. ar. v
 q̄ nouem sunt genera hominū qui
 excusari possunt a labore manuali i
 toto vel i pte et vti possunt elemo-
 sinis. Primo plati eccie et clerici q̄
 apo. ostendit. j. cor. ix. dicens. Re-
 scitis qm̄ qui in sacrario opantur q̄
 de sacrario sunt edunt. qui altario
 deseruiunt cum altario participāt
 Secundo religiosi p̄cipue mendicā-
 tes eadem rōe quo ad plura qua et
 clerici. qz orant laudant. student p̄-
 dicant. celebrant sacramenta etiam
 quedam ad minus conferunt prop-
 ter que opa pro cōmunitate eccle-
 sie facta tam iuste sustentacōez ab
 alijs recipiūt qm̄ faciūt ad q̄ institu-
 ti sunt sicut stipēdarii ⁊ famuli rex
 tpaliū p̄ciū sui laboris. Tercio phi-
 losophie studio vacātes aut lris ar

rium vt scolares qz tales n̄ possunt
studere et simul laborare ⁊ ecclesia
de talibus fructū sperare p̄t p re
publica futurū. Quarto inspirati et
vocati sp̄ali instinctu spūs sancti
ad voluntariā paup̄tatem quoz ex
emplar fuit beatus alexius qui mē-
dicauit pluribus annis. nam in edil
sa ciuitate in atrio ecclie beate vir-
ginis xvij. annis ad elemosinam se-
dit et postmodū in domo paterna
totidem annis velut mendicus est
nutritus licet a patre ignoraretur
vnde xpc̄ iuueni decalogū seruanti
ait. Si vis p̄fectus esse vade et vē
de omnia que habes et da paup̄ib⁹
Quinto in validi ad laborandū vt
pueri vel senes vel egri. aliter tali
bus em̄ clericus si habet. vel alij se-
culares prouidere d̄nt. Sexto elēo-
sina etiam vti p̄nt qui laborare pos-
sunt sed nō tm̄ vt se et suos nutri-
re possunt. residuū em̄ de elemosi-
nis accipere possunt vt sunt interdū
debiles mulieres vel senes. Septio
si quis diuites omnia sua dedisset pau-
peribus. et seculo vel religione ma-
nens egeret. nec artem opandi sci-
ret vel exercere nō posset propter
di. suetudinē. Talis de elemosinis
viuere posset sibi datis. vel mona-
sterio ad qd̄ se cōtraxisset. Octauo
penitentes aliqui mēdicare p̄nt vel
elemosinā recipe puta hij quib⁹ p
grauius peccatis iniūctum est. Sz
tales si habent d̄nt imp̄tiri de suis
bonis q̄cum ip̄i cōsumerent alijs
paup̄ib⁹. Nono possunt elemosinas
accipere aliqui pro loco vel structura
cōmunitati vel diuino seruicio va-
lenti. et sic mendicāt aliqui pro ec-
clesijs alij pro ponte. alij pro repa-
ratiōe vie. Omnes istos modos p̄-

bat sanct⁹ tho. licitof tractatu quo
s̄. Et 2. Qui vero sub talium nu-
mero non continent⁹. et tñ ociose
viuūt etiam de redditib⁹ prop̄ijs
nec recōpensant prout tenent⁹ ora-
cionibus vel alijs diuinis ad q̄ apti-
tudinem habēt. aut qui elemosinas
fidelīū recipiunt. tales nocent sibi
et paup̄ibus alijs et proximū deci-
piunt. **¶** Ex quibus p̄tz q̄ plu-
ra genera hominū deberēt p̄ capi-
ta xp̄iani populi corrigi qui ociose
viuere volūt. Primo clerici et reli-
giosi ociosi. Secūdo nobiles ociosi.
qui eo q̄ diuitias nō habent a p̄de-
cessoribus potius dep̄dant⁹. et alia
mala faciūt q̄ velint laborare. Ad
quā tñ laborem in tali casu tenent⁹
Tercio validi mendicātes varijs
mendacijs populū decipiētes. Quar-
to vsurarij. iudei ⁊ xp̄iani. cū vtrif
qz in lege eoz sit prohibitū. Quin-
to xp̄iani cābijs malis et cōtractib⁹
pueris insistentes. Sexto incanta-
trices et prophetisse d̄monū de vi-
aticinio eaz elemosinā recipiētes.
Septio ciues reddituati etiā ocio-
se viuētes nulli prosunt nō deo cui
nō seruiūt nō proximo. qz nō mercā-
tur nec laborāt sed alios inficiunt.
se destruūt et oia noua mala inter-
dum reperiūt. heu q̄ multi repiūt⁹
qui talem statū desiderāt habere
¶ Quo ad terciū p̄cipale notat
magister heinric⁹ de halsia super
Gn̄. iij. In sudore vultus tui zc̄. q̄
quiqz requirunt⁹ ad hoc q̄ quis rē
artificialē faciat vel naturalē fieri
p̄curet. Primū ē recta intēcio que
est vt ip̄e suis laborib⁹ necessitatez
vite acquirat q̄petentē sibi ⁊ gmu-
ni vtilitati deseruiat. Secundum ē
vt opus suum vtiliter sine fallitate

et sophisticatiōe faciat. Tercium est q̄ certis t̄pibus ab eccia cōstitutis hoc est in festiuitatib⁹ labores suos intermittat. vt diuinis plenius vacare possit. Quartū vt op⁹ suū legaliter et s̄m iusticiā civilem vendat sine fraude iuxta eius valorem pensatis om̄ib⁹ ex pte materie opis et laboris et status cōtinuandi laborantis. Quintū est q̄ nō sint artifices curiositatū et vanarū nouitatū inuentores in vestibus edificijs vt magis lucrent⁹ vide de h⁹ primo mandato de curiositate et de supbia.

Sequitur Quartum p̄ceptum

Dilectū quartū capitulum primū. Diliges proximum tuū sicut teip̄s. **N**otādū q̄ sicut sub p̄cepto dilectiōis dei gprehēdunt⁹ tria p̄cepta prime tabule de quibus hactenus dictum est sic sub p̄cepto de diligendo proximum comprehendunt⁹ septem p̄cepta secūde tabule propter qd̄ xpc ait **Math. xij.** Diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo et ex anima tua et ex omni mente tua hoc est primum et maximum mandatū. Secūdum simile est huic Diliges proximum tuum sicut teip̄m. In his duob⁹ mandatis vniuersa lex p̄det et prophete. Idcirco antequā descendam⁹ ad septem p̄cepta residua necesse est dicere de p̄cepto dilectiōis proximi. Et ponent⁹ quatuor. Primo quō tenemur diligere nosip̄os. Secūdo quō tenemur diligere proximos sub p̄cepto. Tercio de ordine diligēdi. Quarto quō p̄ficere debemus in diligen-

do proximum put est consilium. **B** Quo ad primū tria ponentur. Primo quid sit diligere se. Secūdo que requirunt⁹ ad bene diligere se. Tercio cur nō est speciale mandatū de diligendo se vel saltem nō taz ex acte positū sicut alia mādata. Quātum ad primū notandū s̄m tho. li. de p̄fectione spūalis vite ca. xiiij. q̄ diligere se ē sibi bonū velle. **R** Sed que vel quot sunt tibi bona. **R** dicit q̄ quinqz. Primo maximū bonum est felicitas tua scz de u. immediate in patria tibi vniendus. Secūdo virtutes et vitacio vicioz qz si ne hijs nullus beatificabit⁹. Tercio scientie aliquales qz sine hijs nesciretur quō virtutes essent acquirende et vitanda vicia. Quarto bona corporis vt fortitudo sensuū viuacitas. pulcritudo. sanitas zc. Quinto bona exteriora vt fama et possessiones ac pecunie. Prima tria deseruiunt p̄cipaliter anime duo residua corpi. Prima tria interiori hoi alia duo exteriori homi. Sed quereres que de quinqz bonis diligendo dicitur quis se diligere. **R** dñ. phi. ix. eth. vbi querit quis est philant⁹ id est amator sui. **R** dñ. q̄ qui diligit p̄tem p̄cipalem sui id ē aiam et ei⁹ bōa p̄cipaliter talis dicitur philant⁹ et virtuosus. Qui vero diligit p̄cipaliter p̄tem sui minus p̄cipalē videlicet corpus et eius bona. nō ē philantus. qz a maiori fit denominacio huic cōcordat dictū psal. Qui diligit iniquitatē odit animā suam. Et xpc ait qui odit aiam suā id ē aialē et sensualem vitā hoc est corpis delicias in vitam eternā custodit eam. Ex quo ptz q̄ peccatores se nō diligunt sed odiūt. **C** Quantū ad

scdm ex quo quis se diligendo potest se male diligere ut principaliter corporalia diligendo. Et etiam bene se diligere ideo necesse est scire qualis debeat esse dilectio sui ut bona sit sicut quod etiam necesse erit proximum diligere velut sicut quoddam exemplar hoc tradidit theodorus ubi prius dicens quod ad sui licitam dilectionem quatuor requiruntur. **P**rimo ut dilectio sui sit verax. **S**ecundo recta. **T**ercio sancta. et quarto efficax. **P**rimo vere se amat qui sibi bonum aliquid de quinque pronominatis vult et non vult sibi qui quod opposita prefatis quinque bonis dilectio enim in duo tendit. in eum cui aliquis bonum vult ut in te si te diligis et in bonum quod optas tibi sed illud abusive diligere dicimus. diligendo enim piscem non ei sed tibi vis bonum quod piscis destruet quod comedis. sicut tu fortificabis. **S**ic de pullis sic de vino et de alijs similibus. que in usum nostrum transeunt sed illa condicio diligendi se non sufficit ad bonam dilectionem. **S**ecundo ergo necesse est ut dilectio tui sit recta et iusta seu ordinata quod fit quando maius bonum de quinque pronominatis proponis minori bono manifestum autem est quod bona anime sunt optima. puta beatitudo et virtutes. **S**ed scia et corporis bona sunt media exteriora vero sunt infima bona. ideo sunt optima bona beatitudo et virtutes quod te invito nec demones nec homines te talibus privare queunt. sed solum tua voluntas non autem sic de bonis corporis et exterioribus. **E**t quibus patet quod non recte sed curve se diligit. piculis et laboribus inordinate corpus suum irrationabiliter dicitur trahit pro bonis exterioribus. **S**icut faciunt ebriosi. habuliferos. avari. et

hij similes. ratio quod exteriora preferunt aut bonis corporis. **Q**uo contra Job. ij. dicitur. pellem pro pelle. quod omnia sunt temporalia exteriora dabit homo pro anima sua id est pro animi seu corporali vita vel sanitate. **S**imiliter patet quod non se diligunt recte. qui bonum rationis anime continent inhiantes vel inherentes bonis corporis ut faciunt spaciatum euntes die festivo. et sic sermone negligendo. **S**tudentes potibus et alijs delicijs vacantes neglecto studio. **C**lerici et religiosi convivijs exorbitantes neglectis officijs debitis. **H**ij enim sunt de quibus ubi dicitur. **Q**ui diligit iniquitatem odit animam suam sed quod istum secundum modum diligendi se videntur etiam quidam philosophorum gentium habuisse ut ex ix. ethi. p. 3. et ex x. et ex j. ideo tercio necesse est ut dilectio sui sit sancta. dicitur autem aliquid sanctum ex eo quod ordinatur ad deum. unde altare sanctum dicitur quasi deo dicatum. et alia homini qui divino ministerio mancipantur. **Q**ui igitur diligit se propter deum et specialiter ex caritate infusa sancte diligit se et eius dilectio deo dicata est. **R**acionabile enim est ut dilectionem sui quilibet ordinet in deum quod princeps summus est omnium. fons beatitudinis. collator gratie. et scientie reus etiam corporis et anime. unde apostolus dicit phil. j. mihi vivere christus est et mori lucrum. et j. cor. x. **S**ive manducatis siue bibitis siue aliud quid faciatis omnia in gloria dei facite. **E**t quod non sufficeret ad consequendam beatitudinem quod quis etiam se sancte diligeret nisi etiam bonum velle ad opus per dicit sicut illud christi. **N**on omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum celorum sed qui facit voluntatem patris

mei qui in celis est. ipse intrabit in regnum celorum. **M**ath. vii. Idcirco quarto necesse est ut dilectio sui sit efficax et oposa ac in exteriora opera progrediens pro loco et tpe p desiderio bonorum in ore. in manu in pedibus in expensioe pecuniarum ad elemosinam ut sic beatitudo. virtutes. scientia et alia ad beatitudinem valentiam acquirant. **E**t quantum ad terciū principale. Cur deus nō tūz exacte pcepit dilectionē sui vel nō tā clare sicut dilectionē dei et proximi. **R**espondit qd pceptū est diligere se debite. et ibi diliges proximum sicut te ipsum expresse satis ponit. **T**riplex autē rō est quare nō tam expresse pcepitur prima qz ad se diligendū inordinate homo alias satis inclinatus est. **S**ecūda qz natura inclinat ad diligendū se etiam sūm aiam ut patz ex philosophorum dictis. **T**ercia sūm augustinū qz in dilectione dei dilectio sui includit. quilibet em debet diligere se sancte id est propter deum ergo plus deum

De proximi igitur dilectio ne tria videnda sunt. **P**rimo quō bene fieri debet. **S**ecūdo cur fieri debet. **T**ercō qualiter per alias dilectiones inficiatur. **A**d Proximi intellectu notandū qd dilectio proximi valde necessaria est homini. qz hō sūm philo. est aīal politicū idem sociale patet illud p multiplicē scripturam. **N**am tantā dilectionem xps voluit nos habere ad proximos ut diceret petro querēti quociens deberet dimittere proximo in se peccā

ti. **R**espondit qd vsqz septuagies septies. i. quadringentis nonaginta vicibus sūm **Y**ero. **I**tem ioh. xii. ait mandatum nouū do vobis ut diligatis inuicem sicut dilexi vos. nouū quo ad pfectissimū xpi modū diligendi nouū est. qz nos novos facit de vultis ut exponit tho. in postil. vel nouū qz semp ligat ac si de nouo ligaret. vnde ro. xiiij. nemini quicquā debeatis nisi ut inuicem diligatis. **I**deo **Y**ero. ait. **C**uz iohannes moriturus inter discipulorum manū ad ecclesiam duceret crebro diceret. filio li diligite inuicem. **E**t quidam quereret **C**ur hoc tocies replicaret. **R**espondit. mandatum dñi est et in eo omne mandatum impleri pōt hinc ad Ro. xiiij. **Q**ui diligit proximum suū legem impleuit. **E**t subdit. nō adulterabis nō occides. nō furaberis. nō falsum testimoniū dices. nō concupisces rez proximi tui. **E**t si quid aliud est mā datum in hoc verbo instaurat id ē continet et implet. **D**iliges proximum tuum sicut teipm. **I**n isto etiam continet pceptum dilectionis dei qz proximus non pōt ordinate diligi nisi propter deū alias dilectio nō esset sancta. **S**ed propter qd vnūqdqz et illud magis. hanc etiam ob causam ut dicit aug. de ci. dei. **S**epe vnū pro reliquo ponit. hoc etiam videtur innuere xpc. **J**oh. xv. dices hoc est pceptū meū ut diligatis inuicem sicut dilexi vos. dicit meū qz in dilectione proximi deus diligit. **S**ecūdo notandū quis sit proximus vel frater noster. **N**am illam questionem mouit legisperitus xpo post hoc pceptū **L**u. x. **P**ro cuius solucioe xpc mouit pabolaz de eo qui incidit in latrones postq̄ quesuit. **Q**uis

tibi videtur proximus. Respondit le-
gis peritus ille qui fecit ei miseri-
cordiam Respondit ei xpc vade et fac
similiter. Ex hoc augu. li. j. de do-
ctrina xpiana summit solucioem q-
stionis Et allegat magi. in iij. di-
xxviii. qui voluit. Qd proximo cen-
sendus est quelibet ronalis creatu-
ra cui a nobis exhibendum est offi-
cium misericordie et a qua nobis ex-
hibendum est. Non em propinquitas
generis facit proximum sed opus mi-
sericordie impensum. Ex quo patet
q- quilibet est noster proximus qui
hic viuit q- cuilibet pot a nobis im-
pendi misericordiam vel nobis imp-
di. Secdo q- aie in purgatorio sunt
nostri proximi q- a nobis recipere
possunt misericordiam suffragiorum.
Tercio q- etiam angeli in celo quia
nobis misericordie opa impendere
possunt. Quarto omnes aie beate
eadem rone. Quinto xpc eadem rone
xpc in q- s- m q- homo sed nec demo-
nes nec aie damnate sunt proximi
nostri q- nec nobis opa miseri-
cordie nec nos ipis impendimus. vnde
omne beatificabile est noster proxi-
mus vt comuniter dicunt doctores
in iij. di. xvij. **C** Tercio notan-
dum s- m tho. li. de pfectioe spualis
vite vbi s-. Et scda se. q. xliij. deus
no p- cipit vt proximu toto corde di-
ligamus q- no est vniuersale nost-
bonu sed p- iculare bonu. nec p- cipit
vt diligamus proximu equaliter si-
bi vel eque fortiter et eque i- ntel-
lectu affectu q- ordinate quo ad intensi-
onem diligere proximu debem- s- m
augu. vt postea dicit- videlicet vt
primo aiam nostra. secudo aiaz pro-
ximi. tercio corpus nost- diligam-
Sed debemus proxima nost- dili-

gere sicut nos. His suppositis dicit
tho. li. quo prius et. c. q- pfectio di-
lectiois proximi que necessaria est
ad salutem quatuor debet habere
s- m quatuor in pcedenti capi. tacta
in secuda pte de diligendo se. vnde
multu eadem quatuor hic rememo-
randa sunt naui de dilectione proxi-
mi que cadit sub cōsilio in sequenti
capi. determinabit-. Primo igit op-
tet q- delectacio proximi sit vera
vt dictu est. Quicumq- aut aliquid
assumit in suu vsum no vera amat
illud sed magis seipm vt in prio me-
bro de dilectioe sui dictu fuit. Sed
sicut aliquas res assumim- in nost-
vsum ita etiam et homies ipos. Ex
quo sequit- q- si proximos eo tantu
modo diligimus inquantu in nost-
vsum venire possunt. manifestum e-
q- eos no vere diligimus nec sicut
nos ipos. Et quide apparet q- i ami-
cicia vtilis et delectabilis. Qui em
amat aliquem q- est ad suam vtili-
tatem et delectacōem seipm amare
quincit- cui ex altero bonu delecta-
bile vel vtile querit illum ex quo q-
rit. Tales em tam false amant pro-
ximos sicut tu false dicis amare pi-
sces galinatos quos tuo stomacho
vis. no aut eis bonu vis sed tui. rō
aut quare dilectione proximi opor-
tet esse veram no fictam est q- cari-
tas vt describit apo. est que proce-
dit de bono corde et cōscientia pura
et fide no ficta. Et j. cor. xiiij. Cari-
tas no querit que sua sunt hui- rei
etiam seipm exemplū dat apostolus
j. cor. x. dices. No querēs qd mihi
vtile est sed qd multis vt salui fiat
C Secudo ad determinandū
modum diligendi proximu sicut se
dicit- vt sit iusta et recta oportet

igitur ut eo ordine quis bona proximis optet quo sibi quinque supra tacta debet optare precipue quidem bona spiritualia deinde bona corporis diuinum que in exterioribus rebus consistunt unde tam tibi quam primo beatitudinem et virtutes orando desiderare debes sine conditione absoluto dñdo.

O deus illa mihi confer. ratio est quia talia bona nulli obesse possunt orando autem pro scientia pro bonis corporis et exterioribus conditionaliter implicate peti debent puta si profunt ad beatitudinem. Non est quia talia multis obsunt multis etiam profunt. sed cui profunt nouit deus cui committitur per conditionem hunc etiam modum socrates orare docuit. ut habet in vitas philosophorum Ideo aug. de doctrina di. non eque diligitur quod minus vel amplius diligendum est. **E**

Tercio ex predicto modo precipitur ut fit sancta proximi dilectio Pro quo notandum quod in dilectione proximorum se contingit plures conuenire vel adiuuari. Quidem enim conueniunt in aliqua naturali vniuersali sicut generacione materialem puta quia ex eisdem partibus oriuntur. alij vero conueniunt conuenientia quadam ciuili puta quia sunt eiusdem ciuitatis municeps sub eodem principe et eisdem legibus gubernantur. Alij sicut aliquod officium vel negocium aliqua conuenientia vniuntur. Sicut qui sunt socij in negociando vel militando vel fabricando. Et huiusmodi proximorum dilectiones honeste quidem et recte possunt esse. Sed non ex hoc sancte dicuntur sed solum ex hoc quod dilectio proximi ordinatur in deum Sicut enim homines qui sunt vnius ciuitatis consortes in hoc conueniunt quod vni subduntur precipi cuius legibus gubernantur.

bernantur. Ita omnes homines in quantum naturaliter in beatitudinem tendunt habent quandam generalem conuenientiam in ordine ad deum sicut ad summum omnium principem et beatitudinis fontem et totius iusticie legislatozem cuius beneficio et gubernacione vniuntur. Bonum autem commune sicut rectam rationem est bono proprio preferendum ut docet natura de vacui conuenientie et membra in cordis vel in capitis defensione. Et ciues in ciuitatis et conunitatis pro pugnacione ergo in suis ipsius et proximi dilectione cum sint periculatoria bona dilectione sancta efficitur quoniam in deum vniuersale nostrum bonum ordinatur unde. j. Job. iij. hoc mandatum habemus a deo ut qui deum diligit diligat et fratrem suum

¶ Quarto ex modo dilectionis instruimur. ut proximi dilectio sit efficax et oposa. ut sicut vnusquisque non solum sibi optat bona anime et corporis. sed etiam effectualiter ad habendum laborare debet. Sicut etiam ad bonum non sufficit bonum habere affectum sed etiam effectum habere oportet sicut illud. j. ioh. iij. Non diligamus verbo necque lingua sed ope et veritate. Omnia illa tradidit the. sentencialiter li. de perfectione spiritualis vite

¶ Ex premissis sequitur prima regula magistralis. quando quis peccat mortaliter contra dilectionem proximi que est quoniam aliquid committitur notabiliter contra dilectionem proximi tunc est mortale peccatum quoniam non tunc est veniale. Quando autem aliquid sit contra dilectionem proximi potest attendi penes ista precepta legis nature. quod tibi non vis fieri. alteri ne feceris. et ponitur thobi. iij. Et quod vis tibi rationabiliter fieri. et ex debito

alteri hoc idem facias et ponitur math. vi. et potest etiam attendi penes scandalum actiuū quod ego infero primo meo malo exemplo. Sed in quantum oporteat aliquid esse contra dilectionem proximi vel quantum sit illud scandalum ad hoc quod sit mortale non est determinatum precise quia in modico facere contra proximum non est mortale aut in paruo eum scandalificare unde attendat quilibet penes seipsum quid sibi uellet vel non uellet fieri et per quod factum seruaretur inter se et proximum amicitie vel non secundum hoc iudicet aliquid mortale vel veniale. **S**ecundo patet ex premissis quod quilibet uolens proximus suus peccare mortaliter aut cui placeat deliberate peccatum mortale alterius ille in hoc peccat mortaliter quia qui quid deliberate fit contra caritatem illud est mortale sed uelle proximum mortaliter peccare aut gaudere deliberate de peccato mortali contrariatur caritati dei et proximi dei in quem deberet proximum sancte diligere proximi cui uult tantum malum. Tercium sequitur a forciori quod ille peccat mortaliter qui proximum ad mortaliter peccandum ex deliberatione inducit aut inducere nititur ut consilio iussione auxilio inducere nitens ad fornicandum predandum et ad similia patet quia uult malum mortale proximo quem sic odit tamen diligit quem tamen efficaciter sic deberet diligere ut ab eo malum auerteret et bonum suaderet. **¶** Quo ad secundum principale notandum quod plura sunt motiua proximum diligendi elicita ex dictis beati ambrosii li. de officiis et beati anselmi li. de si. Primum est diuina iussio cui diligentissime est obediendum.

ut patuit in primo notabili et primo precepto secundum illud per tu mandasti mandata tua custodiri nimis. **S**ecundum est exemplum brutorum animalium se solo instinctu nature in sua specie amicum mirabiliter plus aut tenet homo ratione predictus unde eccles. xiiij. omne animal diligit sibi simile. Simile per in mari exantibus ut aqua non contraria aqua sed concordat ignis igni aer aeri et terra terre. Tercium est generatio et uitas originis unde secundum augustinum li. de doctrina christiana. Non putandus est proximus solum qui consanguineus est. adam et eum intendamus. et sic omnes fratres erimus. nec in aliqua specie perfecta animalium reperitur quod ab uno principio prodierint sicut omnes homines ab uno primo homine. Quartum est fraternitas spiritualis melior carnali nam omnes christiani unum patrem christum et matrem unam beatissimam virginem mariam et ecclesiam catholicam habemus unde math. xxiiij. Patrem nolite uobis uocare super terram unus ei pater est uelut qui in celis est. Quintum ex multo est christi qui principium medium et finem decursus sue et te pro nobis etiam inimicis posuit unde iob. iij. Sic deus dilexit mundum et unigenitum daret suum ut omnis qui credit in ipsum non pereat sed habeat uitam eternam. **¶** Sextum est exemplum angelorum qui etiam pessimos homines ex caritate custodiunt unde mat. xviiij. videte ne contemnatis unum ex his pusillis. Angeli enim eorum in celis spectant faciem patris mei qui in celis est. Septimum est exemplum membrorum humani corporis ad seruiendum sibi inuicem. Nam si pes infirmatur manus leuiter palpat caput se inclinat

alter pes ad medicū peditat dorſus
 se curuat videt oculus et auris me
 dici p̄cepta auſcultat. et ſic de alijs.
Cum aut̄ tota eccleſia vnū ſit corp⁹
 et ſinguli alteri alterius membra
 idem facere deberemus nec aliquod
 membrū deſpiciendū eſſe. vnde **Ro-**
rij. multi vnum corpus ſumus ſin-
 guli aut̄ alterius membra. **O**ctauū
 eſt ſimilitudo hominis ad deum ad
 cuius effigiem quilibet in mente ē
 formatus et baptiſmo reformatus
 vnde ſicut quidā pueros plus dili-
 gunt qui ſunt ſimiliores patri queſ
 dilexerūt. **Sic** et nos ſi patrē deum
 diligeremus multū ſibi ſimilē queſ
 libet diligeremus. mens em̄ videli-
 cet memoria. intellectus et volūtas
 ſunt quibus capaces ſumus omnes
 infiniti boni et vniuerſalis. **I**dcir-
 co etiam vt **Sco.** dicit ſup iij. de ca-
 ritate. **Caritatis** habitus inclināt
 habentem ad velle haberi deū a ſe
 et etiam ad hoc inclināt vt deus di-
 ligat⁹ et capiatur a primo ſaltē cui-
 uſ amicitia ſit deo grata. **Caritas**
 em̄ nō eſt habitus priuatum amorē
 in dilecto querēs. **Sicut** cupiditas
 vel zelus que ſociū nō vult habere
 vel in ſe retorquet om̄ia. **N**onū eſt
 intuitus multiplicis boni ex dile-
 ctione proximi ſequentis que vtili-
 tas debet eſſe occasio nō cauſa prin-
 cipalis ſaltem ſicut etiā cibi ordo
 bonus eſt occasio comedēdi nō cau-
 ſa ſed ſanitas corpis vel delectatio
 eius eſt cauſa cōmedēdi. ex dilecti-
 one etiam proximi ſequit⁹ amicitia
 ſuffragiū cōſolacio et vita perpe-
 tua. **L** Quo ad terciū principa-
 le notandū qd dilectio proximi qua
 multipliciter mereri poſſemus heu
 p̄ quatuor falſas proximi dilectioes

ſophiſticat⁹ et falſificat⁹ qz inutilis
 ad vitam eternā efficit⁹. **P**rima eſt
 carnalis que vt plurimū eſt inter
 p̄ſonas diuerſorū ſexuum ſcz ſolum
 propter delectaciōes carnales. et
 ſemp eſt mala niſi quantū inter con-
 iuges rōe matrimonij excuſat⁹ hec
 dilectio nō nunq̄ a ſpū ſm̄ apoſtoli
 verba incipit et ad carnalia dege-
 nerat inſenſibiliter. vnde ad dephē
 dendum talem falſitatis amorem ſe
 ſub pallio boni abſcondentē. **S**ciē-
 dum qd dephēdi pōt p̄ quedam in-
 dicia. eſt aut̄ primū indiciū carnalis
 amoris qd eo capti adinuicē loquū-
 tur pauca de ſpūalibus ⁊ virtutib⁹
 et multa de tpalibus et mutilibus
 et ad talia verba vix ſufficit tpus
 eis. hec ſenciens caueat ne caute ca-
 piatur ne laque⁹ humiliet eū. **P**er
 oppoſitū ſpūalis dilectio proximi
 paſcitur ſpūalib⁹. et paſcit ac ocio-
 ſa fugit. **S**ecundum indiciū carnalis
 amoris eſt qd in quieto corde cogi-
 tant de ſeiuicem cū ſunt abſentes
 a ſe. primo quidem ſit de bonis. ſe-
 cundo de inutilib⁹. demū de noxijs
Sed ſpūalis amor quieſcis in deo
 eum qz vere amat commendat deo
 oraciōibus quieto corde nec cōpa-
 titur nec cōgaudet dilecto niſi quā-
 tum rō dictat recta. **T**erciuū indiciū
 eſt impaciencia cōdilecti. ſi quē dili-
 git vnus alter triftat⁹ vel timet ſe
 minus diligi. triftat⁹ ſi bona alieno
 largiunt⁹ ſi familiaritas ei aridet
Sed caritas om̄nē hominē diligit ⁊
 cōdiligi letat⁹ honeſte et de benefi-
 cio alteri impenſo cōgaudet. **Q**uar-
 tum indiciū carnalis amoris ſunt
 munuſcula. dulces littere ſudario-
 la et hmōi tranſmiſſa que ſm̄ hier.
 ſpī amor nō habet. nā talia gſuata

dilectionem nociuam nutriunt et inspectionem inficiunt. Sed spiritualis amor habet puras et crebras orationes exhortationes allocutiones et pia necessitatum subuentiones. Quintum indicium est inordinata dissimulatio viciorum ad inuicem perditionis maioris profectus in casu quo alter localiter distare oporteret et defensio alterius in aliquo vicio vel excessu. Sed caritas habet illud apostolus dicit cum christo. Ego quos amo arguo et castigo. **M** Secunda dilectio proximi est cupiditatis qua quis alium diligit propter lucrum solum sic serui diligunt dominos quia volunt habere lucrum sed periculum et sic e converso domini seruos. sic etiam diligimus equos nostros. vineas boues et similia. Et illa dilectio non est meritoria quia procedit ex solo amore seu affectu proprio commodi. Tercia dilectio est naturalis fundata in coniunctione naturalis originis ut cum volumus alicui bonum quia cognatus vel consanguineus. et sic parentes liberos et cognati consanguineos diligunt que dilectio potest esse bona vel mala secundum diuersas circumstantias sed nunquam est meritoria illa naturalis dilectio quia quis diligit alium solum. ideo quia cognatus eius est. sic etiam bruta diligunt fetus suos. vnde gregori in omelia de apostolo. iste veraciter caritatem habet qui et amicum diligit in deum et inimicum propter deum. nam sunt nonnulli qui diligunt proximos sed propter affectionem carnis et cognationis quibus tamen in hac dilectione sacra eloquia non contradicunt sed aliud est quod sponte impenditur nature. Aliud quod preceptis dominicis ex caritate dantur obedientie. hi enim et proximum diligunt et

tamen ista sublimia dilectionis premia non assequuntur quia amorem suum non spiritualiter sed carnaliter impediunt. si quis tamen diligunt cognatos non solum ideo quia cognati sunt. sed etiam propter deum et ex caritate infusa tunc fit dilectio meritoria. gratia enim non destruit naturam sed eam dirigit et ordinat. Quarta dilectio proximi est socialis qua quis alteri vult bonum solum ideo quia est socius eius vel amicus conuicium compatriota et familiaris sibi que potest esse bona vel mala secundum circumstantias. et quia fit solum propter societatem tunc non est meritoria. vnde matheus. Si diligitis illos qui vos diligunt quam mercedem habebitis dilectio igitur ista quarta potest esse mala ut in his qui se iuuant ad peccatum bona sed non meritoria in his qui sine caritate in bonis se iuuant et meritoria si fit propter deum.

Capitulum

Tercium.

Ordine autem dilectionis sunt tria videnda. **A** Primo de numero et gradu diligendorum. Secundo de ordine quo proximis effectiue per elemosinam. vel aliter subueniendum sit. Tercio an peccatores sint diligendi. **B** Quantum ad primum intellectum nocendum primo quod proximus vel quis met potest intelligi diligere tripliciter. Primo modo complacenter et delectatiue. id est quod quis dilectetur et complacencia habeat in bono quod aliquis possidet. Secundo modo aliquid diligit affectiue seu operatiue vel desideratiue. Tercio modo effectiue. nam dilectio est volitio boni. et illa dilectio dicitur dilectio affectiua seu

optatiua. illius aut dilectiois sunt
 plures effectus vt elemosina corpa
 lis vel spūalis et opa bona alia ⁊ ex
 hibicio talium effectū dicit dilectio
 effectiua. Secūdo rememorandum
 q̄ bona nobis et proximis desiderā
 da sunt triplicia quedā maxima vt
 beatitudo. alia media et virtutes.
 tertia infima vt corpi deseruientia
 et quibus male vti possumus vt sci
 entia et honor diuitie et similia. **C**
Tercio nota q̄ cum caritas in
 clinat ad diligendum diuersa bona
 meliora et optima q̄ ordo necessari
 us est ibi vnde sup illo can. prio or
 dinauit in me caritatē ambro. dicit
 Multoz caritas inordinata est. q̄
 primū est ponūt terciū et quartum
 peccat qui pre postere agit nā scire
 quid facias. et nescire ordinē faciē
 di nō est pfecte cogniciōis. Ordīs
 nanqz ignorantia cōturbat merito
 rum formā. Ordo igit diligendorū
 s̄m magi. in iij. di. xxix. put elicit
 ex augu. li. de doct. xpiana. Ambro.
 vbi prius. et hiero. sup Ezech. con
 sistit in xij. gradibus. Nam prio oim
 deus diligendus est. Primo affecti
 ue sic sup omnia vt diligat̄ propter
 se tm̄. et alia omnia diligant̄ propter
 deū relatiue in eum ordinando
 ea et tam firmo amore ei quis inhe
 reat q̄ hō potius vellet se et om̄ez
 creaturā nō esse q̄ deum nō esse. ⁊
 q̄ homo propter nullam creaturaz
 deliberate et faciat scienter aliquid
 cōtra pceptum dei sibi dilecti i quo
 tm̄ debet caperi vt habes pcepto iij.
 ca. viii. lz. Scdo diligat̄ sup om̄ia
 complacenter et delectatiue sic q̄
 nulli vellit bonū sicut de terciō ef
 fectiue diligēdus est sup omnia ma
 ximi enim effectus exterioris cari

tatis si exhibendi sunt puta honor
 et reuerentia specialis cōformitas
 voluntatū obedientia laus gracia
 rum actio et similia. s̄m illud psal.
 Laudate eum s̄m multitudinē mag
 nitudinis ei⁹. Ex quo patet q̄ bene
 sibi timere habent qui homini inter
 dum reuerenti⁹ seruiūt q̄ deo. et
 ecōuerso timere habent p̄sidentes
 talem honorem sibi fieri p̄mittētes
 vt dicit glo. Hester. xij. quā ob cāz
 Mardocheus venerari noluit amā
 malū. **S** Secūdo gradu quilibz
 tenet̄ seipm̄ diligere quātū ad aiaz
 sibi bonū volendo prout expositum
 est primo capitulo plus affectiue.
 id est intensiōni affectu seu actu di
 lectiue q̄ proximo. qz tenet̄ inten
 siōni affectu et voliciōe sibiip̄i vel
 le bonū beatitudinis et virtutū et
 actuum bonoz quā cuiuscūqz alteri
 homini et tenet̄ se firmus diligere
 ad illa ita q̄ minus possit auerti a
 dilectiōe sui q̄ cuiuscūqz alteri⁹ p̄
 se. Ex quo patet q̄ nō solum bonus
 homo ex caritate. immo malus dēt
 s̄m legem se plus diligere et inten
 sius amore optatiue q̄ proximū sal
 tez ordinato amore qui scz est respe
 ctu p̄dictoz tripliciū bonoz. nō tm̄
 q̄ diu est malus debet se plus proxi
 mo bono diligere cōplacenter ⁊ de
 lectatiue. qz nō cōplacere sed trista
 ri debet de eo q̄ nūc est et desidera
 re q̄ fiat bonus. et sibi hoc q̄ toti
 us pōt et diligencius q̄ cuiuscūqz al
 teri procurare. Quilibet etiam hō
 tenet̄ om̄es homines viatores dili
 gere equaliter. ⁊ sicut seipm̄ referē
 do equalitatē ad pitatem boni q̄
 optat̄ qz quilibet tenet̄ proximo
 cuiilibet optare et velle eandē bea
 titudinē id est equalē beatitudiez

quā sibi optat et eandē pfectionem virtutum et gratiarū quia hoc est diligere proximum tuum sicut teipsum id ē ad idē bonū ad qd teipsū vt vult augustinus sup illo galla. vi. Operemur bonum ad omnes et apostolus dicit. i. corin. vij. Volo omnes homines esse sicut me idest. ad tantum bonum. licet non tanto affectu teneam. **E**t **T**ertio gradu post se ipsū tenet quis inter omnes maxime diligere intensiue parentes suos quia quāto res diligibilis est ipsi diligenti magis cōiūcta. et quāto magis et prius diligebat ab ea. et quāto plura et maiora beneficia suscepit ab ipsa. tanto plus et intensius debet eam diligere. Sed parentes alicui sunt huiusmodi. qz primo gradu cōiūcti dilectione puenientes natos et eis esse post deum nutrire et disciplinā tradiderūt ergo. **S**ed dicit quis si parentes essent mali nōne tūc ceteri minus ppinquē vel etiā extranei boni essent amor e parentibus pponēdi. **R**espon. qz cōplacenter et delectiue debem⁹ plus diligere meliōrē. qz debem⁹ pl⁹ complacere in bono suo adepto. Et in maiori plus quā in minori bono. Sed homo sicut amore optatiuo. et d'sideratiuo tenet se plus diligere intensiue etiā si malus sit ita etiā optatiue et d'sideratiue dēt homo plus diligere parentes malos quam alios viatores quoscūqz bonos qz debet intensiori actu eis optare et desiderare vitam eternā et vt boni fiāt quaz cui cūqz alteri viatori etiā meliori. **E**t debet etiā homo maxime ad hoc conari et cooperari s'm exigentiā status sui. vt boni fiāt et caritatē acquirāt et in ea pmaneat nō aut dēt approbare

eorū mala facta qz hoc esset eos ordire **Q**uarto post parentes debet homo maxime diligere intensiue filios vel filias. **Q**uinto deinde fratres et sorores. **S**exto cōsequēter plus propinquos q̄ mī⁹ ppinquos. **S**eptimo domesticos pl⁹ p̄extraneos. **O**ctauo extraneos. Et hoc seruandū tā s'm ordinem caritatis infuse quam secundum ordinem rectum nature quem caritas non aufert. sed precipit et regulat. **E**t nota t richard. in. iij. d. p̄p̄. qz intensio dilectionis attenditur secūdu ppinquitatē ad deum que est bonitas ipi⁹ diligibilis pōt ergo dici ipsa tāta esse bonitas extranei vel min⁹ cōiūcti. et tā pauca bonitas et ppinquitas mibi magis cōiūcti vtpote qz nō attinet mibi nisi tercō vel quarto gōu qz ex maiori affectu debeo diligere extraneū magis bonū qz magis cōiūctū mibi et min⁹ bonū hoc etiā inuit ambr. cū dicit qz domestici boni sūt etiā malis filiis preponendi. **N**ono debemus inimicos diligere vt bono nature eorum bonum velimus sed inquātum sunt inimici. i. iniuste nobis nocere cupientes non debemus eos diligere. **R**atio secundi quia tūc peccatum amaremus. **R**atio primi est. quia etiam sunt primi secundū illud pceptum. mathei. v. Diligite inimicos vestros benefacite his qui oderunt vos. **P**ro quo secundū thonorandum quod huiusmodi dilectō nature inimici potest dupliciter considerari. vno modo in generali et sic diligere inimicum est de necessitate salutis vt cum quis in generali diligit proximos ab illa generalitate inimicum excludat alias peccaret mortaliter contra caritates.

Alio modo considerat dilectio primi in speciali ut scilicet quis in speciali moveatur motu dilectionis actualis ad inimicum suum quod actualiter velit et optet sibi bonum illud non est de necessitate precepti. Exemplum quoniam cogitatio de sorte inimico non oportet quod statim optes sibi bonum actualiter. **R**espondeo est quod preceptum de dilectione inimici est affirmativum. ideo obligat pro semper sed precepti est ut non odias eum et ut nunquam velis et optes sibi mala intentione nocendi quod non odire proximum est preceptum negativum. ideo obligat semper et pro semper. Est tamen ut dicit **Tho.** de necessitate caritatis secundum preparationem animi. ut scilicet homo habeat animum paratum. ad hoc ut in singulari inimicum affective diliget si necessitas occurrat sed quod absque necessitate articulo homo hoc actu impleat perfectionis est et adhuc maioris perfectionis si amore elicitio actu ferat dilective inimicum cum affectu volendi sibi bonum potissime quoniam inimicus actu offendit ut christo in cruce acciderit de hac materia plenius dicitur in precepto quinto de homicidio. Decimo undecimo et ultimo diligere debemus ex caritate corpora nostra et proximorum eis volendo bonum. Sunt autem corporis bonae cibis potus aer gaudium tristitia somnus vigilia abstinentia et tam prospera quam adversa in quantum talia deseruiunt spiritui. in quantum vero spiritui in virtutibus impediunt talia et similia non sunt bona corporis sed nociva quod damnantur per talia eternaliter vel ad illud disponitur. Item quatuor dotes anime sunt optima corporis que sine labore vie non acquirimus. **¶** Ex premissis omnibus

conclusionem illam nota doctorum communiter quod quavis quilibet omnes alios homines ex precepto teneatur in genere diligere sicut seipsum id est ad equale bonum non tamen oportet ipsi in quemlibet specialiter et equaliter ex affectu dilectionis dirigere. **S**ed dubitatur cum multe alie sint conditiones quibus membra christi inimicem coniunguntur preter tactas ut relatio uxoris ad maritum. filii ad patrem spiritualem. subditi ad prelatum discipuli ad magistrum. et domini ad servum et e converso. **C**ur de his non fit mentio per ambrosium. **R**espondeo. **B**onaventura. di. ij. in iij. quod omnes reducuntur ad prefatas ut prima uxoris ad dilectionem sui. secunda ad dilectionem patris carnalis dilectio patris spiritualis et prelati. similiter ultima duo ad dilectionem domesticorum. **S**ecundo dubitatur utrum pater carnalis plus sit diligendus patre spirituali. **R**espondeo. **R**ichardus. in iij. quod sic. quia licet pater spiritualis magis det non tamen ita vere est causa beneficii quod impendit cum non det filio illud beneficium nisi ministerialiter. **P**ater autem carnalis dedit filio esse nature sicut causa efficiens et beneficium nutritionis et doctrine honor tamen magnus debet patri spirituali propter statutum beneficium et etiam propter subsidium. **T**ercio dubitatur an coniugatus plus teneatur diligere uxorem quam pentes. **R**espondeo. **S**ecundum thomam. quod uxores coniugatus viro ut una caro maritus. erunt duo in carne una ideo intensius diligitur uxor. sed maior reverentia est pentibus exhibenda ratione principii. **V**nde in quibusdam magis debet vir assistere pentibus quam uxori. sed quantum ad unionem carnalis copule et cohabitacionis relictis omnibus

adherere vroz non simpliciter relictis oibus qz nō his que ad pētes pēnent quibus etiam subueniendū est. Quarto dubitatur an creaturas irrationales licite diligere possumus. Rōdit Tho. in summa q nō tanquā ad ea ad que amicitia habetur. sed sicut bona que alij volumus inquantū scz ex caritate volumus eas cōseruari ad honorem dei et vtilitatem hominū. Et sic etiam deus eas diligit. Et hoc pōt xij. gradus esse diligēdi. Et quo patet quā male faciūt qui canes aues equos vestes pecuniam. et hmōi plusq̄ animam vel corpus in se vel in alijs diligunt. **¶** Quo ad secūdū principale cui magia sit benefaciendum Rōdit. tho. in. iij. di. xv. dicens et dicit phi. ix. et thi. illud facile nō est determinare propter multas diuersitates boni et necessarij tamen hoc est tenendum qz semp magis reddēdum est debitum q̄ beneficium impenus vt ipse ibidem dicit nisi ex parte altera alit maior bonitas vel necessitas et ideo parentibus et propinquis et benefactoribus et eis a quibus spūalia accipit homo magis debet elemosinas facere si indigeat et ceteris paribus melioribus magis et magis indigētibus. Et sic h̄m has tres cōdiciōes debent gradus in elemosinis presticui. s. h̄m honestum necessarium debitum assignare aut in singulis quādo vnum alteri eorū preferat est impossibile. qz singulares cōdiciōes que attendēde sunt infinite sunt. et non cadunt sub arte. de his autē vnctio docet et prudenciū consiliū hec tho. **¶** Quo ad terciū principale qz n̄tur cum omnes debeamus dilige-

re. an etiam peccatores debeamus diligere Rō. tho. scda. scde. q. xxiij. Et magister in. iij. di. xxix. In peccatoribus duo sunt cōsideranda scilicet natura et culpa. s̄m naturam q̄ a deo habent capaces sunt beatitudinis. et ideo h̄m naturam sunt ex caritate diligendi. et sic debem⁹ eos diligere scz optando eis vitam eternam patientiam de peccatis. iusticiam et alia bona ad vitam eternam promouentia. sed culpa eorum deo est cōtraria et ei displicet et est impeditiua eorum salutis. Et ideo h̄m illam cōsideracionem sunt om̄s peccatores odiendi. immo pater et mater et filij et propinqui vt docetur Luce. xiiij. Ido psal. In quos odio habui vnde grego. in past. exponēs illud psal. pfecto odio oderam illos dicit. Inimicos di pfecto odio odif se est qz facti sunt a deo diligere. et qz faciūt increpare prauorum mores premere. vite prodesse. et h̄m augu. in sermone quodā estō simul medico. medicus em̄ odit egritudinem et vt liberet egrotum febrem persequitur. nolite amare vicia amicorum vestroz si ametis amicos vestros

¶ Oro nunc quarto vidēdum est de dilectione proximi vt cadit sub cōsilio de quo tractanda sunt tria h̄m tria p que dilectio proximi ad pfectionem tendit. **¶** Pr̄o de extensione dilectionis fraternae. **¶** Secundo de intencione eius. **¶** Tercio de efficacia seu effectu ei⁹ que omnia ponit sanct⁹ Thomas. li. de

perfectiōe spūalis vite. ca. xiiij. xv. et
xvi. Quantum igitur ad primū sciendū
quod in extensiōe dilectiōis proxi-
mi est triplex gradus. Sunt enim
quidam qui aliquos homines diligunt
vel propter beneficia impensa. vel
propter naturalis cognitiōis vincu-
lum. aut civilis amicitie. Et iste di-
lectionis gradus terminis civilis
amicitię coartatur vñ dñs dicit mat.
v. Si diligitis eos qui vos diligunt
quā mercedem habebitis nonne et
publicani hoc faciunt. Et si saluta-
ueritis fratres vestros tñ quid am-
plius facitis nōne et ethnici hoc fa-
ciunt. Sunt alij qui dilectiōis affe-
ctum etiam ad extraneos extendunt
dum tñ i eis nō inueniatur aliquid
quod eis aduersetur. Et h. quidē dile-
ctionis gradus quodammodo sub
nature limitibus coartatur. Omnis
enim homo naturaliter est omnis ho-
minis amicus quod ostenditur. quod aliū
errantem in via dirigit et a casu sub-
leuat sed quod naturaliter seipm ma-
gis quod alium hominem diligit. ex ea-
dem ratione procedit vt aliquis di-
ligatur. et eius cōtrariū odio habea-
tur. ideo cōsequens est vt infra na-
turalis dilectiōes limites inimico-
rum dilectio nō comprehendatur. **T**
Tercius autē dilectiōis gradus ē
vt dilectio proximi etiam ad inimi-
cos extendatur quem quidē dilectio-
nis gradū dñs d. mat. v. Diligite in-
imicos vestros. benefacite his qui
oderunt vos. et in hoc perfectionem
dilectiōis demonstrat esse. vñ cōclu-
dit subdens. Estote ergo perfecti si-
cut et pater vester perfectus est. quā-
do autē inimici dilectio sit necessaria
nō cōsulata solum in pcedenti capi-
tulo patuit. quod autē dilectio inimici

summa. p. q. in dilectionibus alijs
ad diligendū mouet aliqd aliud bo-
num. puta vel beneficiū exhibitū
vel cōmunio sanguinis. vel vnitas
caritatis aut aliqd hmōi. Sed ad
diligendum inimicos nihil mouere
pōt nisi solus deus. diligunt enim
inquantū sunt dei quasi ad eius im-
maginem facti et ipius capaces. et
quod deum omnibus alijs bonis caritas
pferat nō considerat certum boni de-
trimētū quod ab hostibus patitur ad
hoc quod eos odiat. sed magis cōside-
rat diuinū bonum. si eos diligit.
vnde quāto perfectius viget in hoīe
caritas dei. tāto facilius animus ho-
minis flectitur vt diligit inimicū
hec de tho. **¶** Quo ad secundū
sciendū secūdo quod perfectio dilectiōis
proximi cōsideratur sñm intensionē
amoris manifestū est enim quod quanto
aliqd intensius amat. tanto facilius
alia propter ipā cōtemnunt. ex his
ergo que homo propter dilectionē
proximi dimittit vel cōtemnit cōsi-
derari pōt an sit perfecta dilectio pro-
ximi huiusmodi dilectiōis proximi
triplex gradus inuenitur. Sunt enim
aliqui qui bona exteriora cōtemnunt
propter dilectionem proximorum. dñm
ēa vel piculariter proximis admi-
strant vel totaliter cōmunia necessi-
tatibus erogant proximorum. quod vide-
tur apo. tangere cū dicit si tradide-
ro in cibos pauperū omnes facultates
meas. et can. viij. d. Si dedit
homo omnē substantiā domus sue pro
dilectiōe quasi nihil despiciat eam.
vñ et dñs hō gphendere videtur cū
d. mat. xix. Si vis perfectus eē vade
et vende oīa que habes et da pauperi-
bus et veni sequere me vbi omnium
bonorum exteriorum abdicacionem

ad duo videtur ordinare scilicet ad dilectionem proximi cum dicit dauid pauperibus et ad dilectionem dei cum dicit sequere me. ad idem etiam pertinet si quis damnū in exterioribus rebus pati nō recuset propter dilectionem dei et proximi. vnde apostolus commendat quosdam dicens **Hebr. x.** Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. et proverbi. **xij.** qui negligit damnū propter amicū iustus est. Ab hoc enim dilectionis gradum deficiūt qui de bonis que habent proximis necessitatem habentibus subvenire nō curant. vnde. **j. Job. iij.** Qui habuerit substantiam mundi huius et viderit fratrem suum necessitatem habentē et clauserit visceris sua ab eo quo modo caritas dei manet in eo. **¶** **S**ecundus autē gradus dilectionis est ut aliquis corpus suum laboribus exponat propter proximorum amorē cuius rei exemplū apostolus in se ostendit dicens **ij. the. iij.** In labore et fatigacione nocte et die operantes ne quibus vestrum grauaremus. Ad idem refertur si quis tribulaciones et persecuciones propter proximorum amorem pati nō recuset. vnde apostolus. **ij. Cor. j.** siue tribulamur pro vestra exhortacione et salute. et. **ij. thi. iij.** laboro vsque ad vincula quasi male operans. sed verbum dei nō est allegatum ideo omnia sustineo propter electiones ut et ipsi salutem consequantur. ab hoc autē gradu deficiūt qui de delicijs nihil obmitterent aut aliquid incommodi sustinerēt pro aliorum amore. Contra quos amos **vj.** **V**e qui dormitis in lectis eburneis et lasciuia estis in stratis vestris qui comeditis agnum de grege et vitu

los de medio armenti. qui canitis ad vocem psalterij sicut dauid putauerunt se habere vasa cantici bibentes in folijs vinum et optimo vngento delibuti et nihil paciebantur super contricione ioseph. et **Ezech. xiiij.** Non ascendistis ex aduerso neque opposuistis vos murū pro domo israel. ut staretis in plio in die domus. **¶** **T**ercius autē dilectionis gradus est ut aliquis animā suam pro fratribus suis ponat. **j. Job. iij.** In hoc cognouimus caritatem dei quā ille pro nobis animā suam posuit et nos debemus pro fratribus animas nostras ponere. Ultra hunc autē gradum dilectionis intendi nō potest. vnde **Job. xv.** Maiorem hanc dilectionem nemo habet ut animā suam ponat quis pro amicis suis. vnde in hoc perfectio fraterne dilectionis constituitur. tamē animā id ē vitam corporalem nō vitam anime que deus est que aufertur per peccatū mortale ponere pro proximorum salute cadit sub necessitate precepti in articulo necessitatis. puta si quis videret aliquē ab infidelibus seduci deberet se mortis piculo exponere ut eum a seductiōe liberaret. Sed ut aliquis extra hos casus necessitatis pro salute aliorum mortis piculo se exponat pertinet ad perfectiōem iusticie vel consilij. Cuius exemplū ab apostolo accipere possumus qui **di. cor. xij.** ego autē libenter summe impendat. et superimpedat ipse pro aiab vris glo. perfecta caritas ē. ut quis patitur sit pro fratribus mori habet aut quōdam similitudinem mortis quōdā seruitutis quā mors civilis dicitur id est ad eandem perfectiōem dilectionis pertinere videtur quod aliquis seipsum seruituti subiciat propter proximorum amorem. et quod se

mortis piculo exponat licet hoc perfectius videat esse quia homines naturaliter magis mortem refugiunt omnia tho. f. Quo ad tertium considerat etiam fraterne dilectionis perfectio ex effectu quanto enim maiora bona proximis impendimus tanto perfectior dilectio esse videtur sunt autem circa hoc etiam tres gradus considerandi. Sunt enim quidam qui proximis obsequuntur in corporalibus bonis puta qui vestiunt nudos pascunt famelicos et alia opera misericordie huiusmodi infirmis ministrant que sibi dominus reputat exhiberi. ut patet Math. xxv. Secundo aliqui qui bona spiritualia largiuntur que tamen non excedunt conditionem humanam sicut qui docet ignorantem consulit dubitanti et reuocat errantem de quo comedatur Job. iij. Ecce docuisti plurimos et manus lassas roborasti vacillantes firmauerunt sermones tui et genua tremencia confortasti. **T**ercio sunt etiam alij qui dona spiritualia et dona supra naturam et rationem excedentia proximis largiuntur scilicet doctrinam diuinorum manducationem ad deum et spiritualium sacramentorum communicationem de hijs donis facit mentionem apostolus. Galla. iij. di. Qui nobis tribuit spiritum et operatur virtutes in nobis. Et ij. thess. ij. Cum accepistis a nobis verbum auditus dei accepistis illud non sicut verbum hominum sed sicut est verum verbum dei huiusmodi igitur bonorum collatio ad singularem quandam perfectionem pertinet fraterne dilectionis quia per hoc bona homini ultimo fini coniungitur in quo summa hominis perfectio consistit perfectio hec

ostendit Job. xxxvij. vbi dicitur. num quid nosti semitas nubium. magnas scientias perfectas. per nubes autem secundum beatum augustinum. sancti predicatorum intelliguntur habent ille nubes semitas subtilissimas scilicet predicacionis vias et perfectas scientias dum se suis meritis nihil esse sciunt. quia ea que proximis impendunt supra istos existunt. Additur autem ad hanc perfectionem si huiusmodi spiritualia bona non vni tantum vel duobus sed toti multitudini exhibentur quia secundum philo. bonum gentis perfectius est et diuinius quam bonum vni? hec omnia tho.

Quartum preceptum quod primo loco sub precepto dilectionis proximi continetur. Exod. xx. sic ponitur. **A**liothora patrem tuum et matrem tuam ut sis longeuus super terram. Vbi notandum primo quod propter patrem nostrum quem quotidie inuocamus in oratione dominica adhuc triplices sunt patres quos honorare debemus. Primo carnales hic. Secundo spirituales prelati. de quorum numero fuit apostolus dicens. i. corin. v. Ego per euangelium genui vos. Tercio potestates generales seu domini. vnde secundum naaman. iij. regu. v. ei dixerunt. Pater si rem grandem dixisset propheta certe facere debueras. De primis parentibus primo tria sunt notanda. Primo quibus motiuis filij parentes debent honorare. Secundo quibus modis honorem debent eis exhibere. Tercio quottupliciter contra preceptum hoc contingat peccare

¶ Quanteum ad primum quā stri-
cte hoc mandatum sit seruandum
docet primo violantiū dira maledi-
ctio. nam gen. ix. Cham deridēs pa-
tris sui verenda in semine suo ma-
ledictus est gen. xlix. Rubē licet esset
primogenitus iacob cū benedictu-
rus alijs isti dixit. nō crebras quia
alcedisti cubile patris tui. Esay. ve-
nator et pax in tabernaculis inha-
bitans benedictiōem primogenitu-
re perdidit quā iacob obediens in-
uenit. Gen. xxv. et xxvij. Secundo
idem suadet vite filiorū abbrevia-
tio. Nam deutero. xxi. Si genuerit
homo filiū contumacem et proter-
um qui nō audiat patris aut ma-
tris imperiū apprehēdent eum et
ducent ad seniores ciuitatis illius
et ibi accusabant eum de cōmessaciō-
nibus luxurijs et cōiuijs et lapi-
dabit eum omnis populus sententia
est ibidem. Sic duo filij heli correp-
ti a patre nec emendati fortes vna
die ociosi sunt in bello. capta archa
i. reg. ii. **¶** Tercio idem suadet
multiplex natoꝝ benedictio. Nam
hic in precepto illo specialiter lon-
gitudō viuendi in premiū promitti-
tur supple si filio valet ad salutem
vel ad cōmodum maius. Si em nō
ad hoc valeret diu viuere plaga es-
set diu viuere. nō premiū quia diu
in peccatis viuentes peius damnā-
tur. Et p̄ oppositum diu bene viuere
beneficiū dei magnū est. Sic sem
filius noe qui patrem honorauerat
qui sem videtur fuisse h̄m multos
melchisedech rex salem quez cōstat
diutissime vixisse videlicet annis pl̄
quā sexcentos. et gen. xj. qd̄ etiā pa-
ter in benedictionibus ioseph quez
pater omibus filijs p̄dilexit eo q̄

obediens fuerat in arduis vt paru-
it in exitu vltimo ad pascua versus
fratres hic inquā ioseph quantam
materiam patientie castitatis. quā
tam potenciā adeptus sit et semen
eius patet gen. xxxvij. xxxix. xli. et
xliij. multipliciter. **¶** Quarto
idem docet filioꝝ iudeoꝝ et erga
parentes pia bonoꝝ prouisio. aut
humiliatio. Nam dauid Saul diu i
psecucione māsurus in eiusdem pri-
cipio sollicitē matrē et patrem com-
mendauit regi moab. i. Reg. xxiij. re-
chabite cum liberis ad iussu p̄ris
eorum. Iodanap in p̄petuum nō bi-
berūt. domū nō edificauerunt semē
nō serebant. vineā nō plantauerūt
et solum in tabernaculis manserūt
nisi in necessitate gueraz. Hiere-
xxv. ideo p̄cunctis israhelitis laudā-
tur a deo. Sic etiam p̄fectionis exē-
plar iesus erat subditus illis scilicet
parētibus. Et in mortis agonia de
matre sollicitus virginem virginē
cōmendauit. Joh. xix. **¶** Quinto
idē docet paganoꝝ multiplex
erudicio. vt docet valeri⁹ li. v. per
plura exempla. Nam filia quedam
cuius mater incarcerata et fame ne-
canda iudicis consensu obtinuit. vt
matrem visitaret p̄ custodes. tamen
prius quesita ne alimentū afferret
que filia matrem diu lactans tandē
per custodes explorata est matrem
alere qd̄ cum iudex p̄cepisset vite
matre; filie donauit impietatis mu-
nus. et locus cōsecratus dijs a po-
pulo vt alij scribūt. Item ibidē va-
lerius dicit de Coraliano romano
qui cum a romanis proscriptus rex
alioꝝ fact⁹ esset et romāis nullate-
n⁹. nec p̄cio nec dotib⁹ recōciliare
valeret veniēte ad eū de ro. matre

statim a filio obtinuit romanis pacem. Item ibidem de filio cresh regis refert q̄ cum filius eius muer̄ videret ab alio quodam patrē debere occidi. nec lingua nec virib⁹ hūc patrem esse demonstrare posset. im pietatis munus lingua eius soluta est et locutus est hūc patrem ⁊ alia clare eloquēs in multoz stuporem

C Sexto idem sua dent creature irrationales celi aues. Nam vt dicit ambro. exameron. v. Ciconie pie aues parētes senes nudatos plumis tegunt fouent alis et nutriūt alimtis. Et ibidem dicit q̄ admiranda est cornicis clementia. Nam cum parentes p̄ longeuā senectutē pluuiaruz tegimine et alarū regimine minora ri contingit. cornices iuniores proprijs pennis eos fouent et collecto cibo pascunt q̄n etiam p̄ntes eozū senescunt eos fultro alarū suaz subleuant et ad volandū exercent vt i pristinos vsus membra dissueta reuocent et reducāt vt dicit bartho. in de proprietatib⁹ rez. Et solū vt histozio graphi ponūt vultures parentes fame perire sinūt. et vt refert wilh. de apib⁹ p̄te sc̄da apes iuniores nō in ope tantū sed etiam in fetu quoqz iuuant matres. **S** Septimo illud docent insensibilium exempla. Vnde pe. rauē. tolle radium a sole et nō lucet riuum a fonte et deficcat. ramū ab arboze et arefcit. membra a corpe ⁊ putrescet. sic sepa filium a deuociōe paterna ⁊ iā nō est filius s̄ collega istoz de quibus dicit vos a patre diabolo estis et opa patris vestris vultis p̄ficere. **H** Quo ad secūdū principale notandū s̄m tho. ij. ij. q. cxxij. licet in hoc p̄cepto exprimat⁹ solum hono:

ratio pentum in illa tñ honoraciōe intelligit⁹ mandari sustētacio eoz et quicquid aliud a suis liberis ip̄is debitum est. Sic interpretat⁹ cristus math. xv. et sup illo Ephe. vi. honora patrē tuū et matrē tuā di. glo. Iubemur p̄ntes honorare. id ē obsequiū pietatis et reuerenciā exhibere ac necessaria ministrare. Consistit autē reuerentia exhibenda parentibus s̄m alex. de hal. in tribus. Primo in affectu vt liberi parētes ament eis bona optent p̄o eis orēt et exinde timeant eos ac reuerēat⁹ et offensam eoz caueant propter potestātē quā a deo in filios habēt quoz sunt principia post deū. Secūdo consistit in signo exteriori et reuerētia que fit assurgendo. supra se locādo. verbum porrigendo loquendi ⁊ similibus. Tercio consistit in effectu vt eis obediāt in omnib⁹ saltē que p̄tinent ad vtilitatē ac necessitatem rei familiaris et que p̄tinet ad bonos mores que saluci sunt necessaria. s̄m illud Ephe. vi. obedite filij p̄ntibus vestris in domino id ē s̄m iusticiam et fidem dñi dei. et collo. iij. filij obedite p̄ntibus vestris in omnibus id est vt prius expositum ē. Quarto consistit in sustentaciōe eoz fienda p̄ tria verbo p̄ cōsolaciones facto p̄ ministeria corporalia vbi op⁹ est et dono tpali. quā iustum em̄ est q̄ p̄ntes pueros debiles nutriant tam dignū est vt filij fortes p̄ntes debiles iuuent. **D** Dubitat⁹ circa hoc primo vtz homo magis debeat diligere patrē q̄ matrē. hāc questiōez mouet Seneca. li. declam. videlicet an filius potius teneatur alere patrē q̄ matrē sub hoc casu quidam pater a piratis captus ad

filium mittit pro auxiliō habendo sed matre ceca domi manēs nec habens aliud auxiliū quā filiū eū p̄cipit it manere eo q̄ vtrunq; iuuare nō posset quem ergo iuuabit filius Gene. fortiter ambas ptes roborat sed nō soluit. Legiste tñ respondent in insti. de pa. potest. in glo. q̄ cici⁹ habeat patrem alere. qz ex legis p̄sumptiōe vt cōmuniter plus filius sperat habere a patre. Et tho. sc̄da sc̄de. q. xxvj. ar. x. dicit q̄ magis tenetur diligere patrem. qz dicit beatus Hiero. sup̄ ezech. q̄ post deum omniū patrem diligendus est pater et postea addit de matre. **Ubi** notandū qz in istis opacionibus vt quidam dicūt quos tho. nō reprobat hoc qd̄ hic dicit̄ intelligendū est p̄ se vt videlicet intelligat̄ esse questio de patre in quantum pater est. An sit plus diligendus matre in q̄tum mater est p̄t̄ em̄ subdit tho. in om̄ibus hm̄ōi tanta esse distantia virtutis et malicie vt amicitia soluat̄ vel minuat̄ vt dicit phi. viij. ethi. et ido ambro. dicit q̄ boni domestici sunt malis filijs p̄reponendi sed p̄ se loquendo pater magis diligendus est quā mater. Amantur em̄ pater et mater vt principia que dam naturalis originis. pater enim habet excellētiōre principij ratiōez q̄ mater. qz pater est principiu per modū agentis. mater aut̄ p̄ modum patientis et materie. et ideo pater p̄ se loquendo est magis diligend⁹ tñ hec species amicitie de qua nunc loquimur est amicitia que debetur patri et matri s̄m generaciōis rōez. Est em̄ alia species amicitie qua diligimus amantē. alia qua generantem. Prima species possumus pl⁹ di-

ligere vnū. Secūda specie aliū. Nā matres naturaliter plus diligunt filios q̄ patres propter tres rōes. Primo qz plus laborant in eorū generaciōe. vnde ponūt ibi magis de suo. Secūdo qz magis sciūt q̄ sunt sui filij q̄ patres. Tercio qz statim natos secū tenent et nutriūt nō aut̄ patres sicut et cōsanguineos cū quibus magis nutriti sumus vel cōuersati amplius diligimus. qz amicitie naturali adiungit̄ amicitia socialis et hoc totū reddit ad hoc q̄ pl⁹ ponit mater de suo in filio q̄ pater. s̄ plus de eo qd̄ filius est ponit̄ a patre q̄ a matre. qz pater dat virtutē formatiua que est dispicio ad nobilissimā anime rōnalis formā. mater vero materiā. et ido naturaliter hō plus patrē diligit p̄ez et cōsanguineos ex parte patris hec tho. **¶**

Dubitat̄ sc̄do an filij et filie in reuocaciōe votoꝝ a p̄entibus attemptatis debeāt obedire. Rñ s̄m tho. ij. ij. q. lxxviii. q̄ filij et filie sub parentū vel tutorū degentes tutela sunt in statu triplici. Quidā qui nō dum habent vsum rōis et tales quātuncūq; annoſi nō possunt aliquid vouere. qz non possunt deliberare. Alij sunt qui ante ānos pubertatis id est masculi ante decimū quartum annū. femelle ante duodecimū attingerūt vsum rōis. Et tales possunt quantū in ip̄is est vouere sine peccato. sed votū eorū p̄t̄ irritari per p̄entes quorū cure remanēt adhuc subiecti. que reuocacio etiam sine peccato fieri p̄t̄ a p̄entibus vel tutoribus. Racio quare nati vouētes nō peccant qz implicite subintelligitur si p̄entes cōsenserint. Rñ quare p̄entes reuocando nō peccant qz

vtunt^r iure suo. **Quantūcūqz** tñ
 p̄fati filij āte annos pubertatis sint
 doli capaces nō possint obligari vo
 to solenni religionis propter eccie
 statutum qđ respicit id qđ in pluri
 b⁹ accidit. tercio sunt hi qui vouēt
 post ānos pubertatis ⁊ tales si sint
 libere condiciōis quantū ad ea que
 sue potestatis ⁊ sue p̄sone p̄nt se ob
 ligare voto religionis vel simplici
 vel solenni sine voluntate pentum
 et eadem ratio est de alijs votis et
 cōtrahere possunt. nō sunt autē sue
 potestatis tales semp quo ad dispē
 faciōem domesticā. **Idcirco** nō p̄nt
 aliquid vouere qđ sit ratū sine con
 sensu patris. **¶ Dubitat^r** tercō
 an filius teneat^r obedire pentibus
 carnalibus quantū ad om̄ia. **R̄ndit**
 tho. qđli. ij. q. v. arti. j. q. nō sed in
 quibusdā. nam cū obedientiā plato
 debeat^r ad illa se extendit debitum
 obedientie ad que se extendit ius p̄
 laciōis. habz autē pater carnalis ius
 p̄laciōis in filium. **Prō** quidē quā
 tum ad domesticam cōseruaciōem.
Sic em̄ est paterfamilias in domo
 sicut rex in regno. vnde sicuti subdi
 ti regis tenent^r obedire regi in his
 que p̄tinent ad gubernaciōez regnū
 ita etiam filij et aliq̄ domestici tenē
 tur obedire patrifamilias in his q̄
 p̄tinent ad dispensacionem domus.
Scđo quantū ad mox disciplinam.
 vñ apo. dicit hebze. xij. **Patres** qui
 dem carnis nostre habuimus erudi
 tores et obtemperabim⁹ eis. **Debz**
 ei pater filio etiā disciplinā vt phi
 losophus dicit. **In** his ergo tenet^r
 obedire filius patri carnali et non
 in alijs. vñ illud collo. iij. filij obe
 dite pentibus vestris quo ad om̄ia
 intelligit^r om̄ia ad que se ius p̄laci

onis extendit. ideo etiā nō exhibet
 irreuerentiā pentibus qui eis non
 obedit in his in quibus eis obedire
 nō tenet^r. **¶ Quo** ad terciū pri
 cipale patz ex p̄missis q̄ multiplici
 ter nati peccāt cōtra hoc p̄ceptum
 in p̄tes. **Primo** qui pentes irridēt
 paupes aut debiles. terzeant hos
 maledictio cham. gen. ix. **Secundo**
 quidam pentes duris ve: his cōtri
 stant cōtra apostolū dicentē. j. thi.
 v. seniozem ne increpaueris. sed ob
 secreta vt patrez iuniores. vt fratres
 auus vt matres. iuuenulas vt so
 rores in omni castitate. **Tercio** aliq̄
 parentib⁹ maledicūt contra illud
 Exodi. xxj. **Qui** maledixerit patri ⁊
 matri morte moriatur. **Et** exo. xxj.
Qui maledixerit patri vel matri ex
 tinguet^r lumen eius in medijs tene
 bris et moriet^r in peccatis suis ⁊c.
Quarto qui mortem parentū suoz
 optant ex eoz odio aut appetitu
 honoris vel hereditatis. vñ puer.
 ⁊ **Qui** affligit patrem erit ignomi
 niosus et infelix. **Quinto** qui paren
 tibus paupibus vel indigentibus
 nō ministrant pro posse cōtra illud
 eccle. iij. fili suscipe senectam ⁊ atris
 tui. et si defecerit sensus eius p̄ sa
 pienciā vel impaciētiā supple veni
 am da illi. **Sexto** qui nō obediunt.
 sed proterue recalcitrant in his vi
 delicet que p̄tinet ad patris imperi
 um qui iubent^r lapidari vbi supra.
Septimo qui manus violentas in
 eos iniecerint. **Contra** quos Exo.
 xxj **Qui** pcusserit patrem vel matrē
 morte moriat^r. **Octauo** qui pentib⁹
 defunctis p̄ suffragia nō subueniūt
 gtra quos prouer. xix. **Qui** affligit
 patrem erit ignominiosus et infelix
¶ Dubitat^r primo quare huic

precepto additur promissio primij plus quam alteri mandato. **Rñ.** sñm alex. de hall. in suo tercio. et alios. **P**rimo ut ad sustentacionem pentum alliceret filij ex primio quodadmodum petes alliciu ad nutricionem filioꝝ ex natura. **S**ecundo quod congruum est ut vitam protelantes in pentibus filij tales etiam recipiant longitudinem vite in seipis. **T**ercio quod precepta dantur de eis que in quibusdam homo non inclinatur aut modicum. **S**ed ad subueniendum filiis pentes inclinatur multum et e converso modicum. **I**deo necesse fuit mandari sicut videmus etiam quod truncus providet ramis non rami trunci. **C**orpus membrum non membra omnia corpori. sol radius non radius soli fons riuo non riuus fonti. **D**ubitat scdo utrum aliquis precepto patris possit compelli ad matrimonium contrahendum. **Rñ.** tho. iiii. scri. di. xix. articu. vlt. **C**um in matrimonio sit quedam seruitus perpetua pater non potest cogere filium ad matrimonium per preceptum cum sit libere condiciois. **S**ed potest eum inducere ex rationabili causa. et tunc sicut se habet filius ad causam illam. ita se habet filius ad preceptum patris ut si ratio illa cogat de necessitate vel de honestate et preceptum similiter cogat alias non hec tho. **Q**uod dubitatur tercio utrum inuitis pentibus filius possit intrare religionem. **R**espondet tho. qdli. ix. q. v. arti. j. distinguendum est quod aut iste qui habet propositum intrandi religionem. vide se in seculo non posse vivere sine peccato mortali vel non de facili. **S**i timet sibi de piculo peccati mortalis cum magis teneatur saluti anime sue providere quam corporali necessitati parere

tum non tenetur in seculo remanere. si autem videt se posse in seculo converteri absque peccato adhuc distinguendum est. quod aut sine eius obsequio pentes nullo modo vivere possunt et sic tenetur eis servire et alia opera perfectiouis premittere et peccaret eos dimittentes si vero sine eius obsequio possunt pentes aliquo modo vivere non autem honorifice. non propter hoc tenetur opera perfectiouis dimittere. **S**ecundo autem est in illo qui iam religionem intravit. quod cum iam sit mortuus mundo propter professionem solutus est a lege qua in mundanis obsequijs pentibus tenebatur sñm doctrinam apostoli **Ro. vij.** in illis autem spiritualibus putacionibus et huiusmodi eis tenetur servire. et hoc quod dictum est de introitu religionis potest dici etiam de observantia virginitatis et de alijs operacionibus perfectiouis. hec tho. **D**ubitat quarto utrum ille cuius pater non potest sustentari a filio nisi contrahendo accipiat dotem unde patrem nutrire possit. teneatur contrahere ut patris sustentet. **Rñ.** tho. eodem articulo. **C**asus propositus non videtur de facili possibilis. vix ei contingere potest quin quis pentes sustentare possit matrimonij contractu saltem manibus operando et mendicando. **S**i tamen hoc contingeret esset idem iudicium de virginitate servanda in isto articulo. et de alijs perfectiouis operacionibus. sicut est de introitu religionis ut prius dictum est. **Hec tho.**

De honore scdo patri videlicet spuali exhibendo videnda sunt tria. **P**rimo vi

debet q̄ stricte mandatū sit p̄latis spūalibus obedire. Secundo in quibus sint et qualiter honorādi. Tercio quot modis circa eos hoc p̄ceptum nō seruetur. **¶** Quando ad primū notandū q̄ pater spūalis est quicūq̄ p̄latus regēs in spūalibus aliquem quē doctrina euāgelica generauit. vel habet nutrire p̄sertim si eucaristie sacramentū vel alia sibi ministrat spūalia. vt sunt papa ep̄s plebanus. et vicem eorū gerentes cōfessores p̄dicatores abbatisse priorisse. vnde apo. i. corin. v. ego p̄ euangelium genui vos. de his intelligit illud mandatū apo. obedite p̄positis vestris et subiaccete eis. ipsi puigilant quasi rōem pro animab⁹ vestris reddituri. vt cū gaudio hoc faciant nō gemētes de his x̄ps ait. **Luce x.** Qui vos spernit me spernit. Et vt nō solum bonis sed etiam malis obedire debeamus. docet **Mat. xxiij.** x̄ps vbi sic dicit. **¶** Hiesus locutus est ad turbas et ad discipulos suos dicens sup̄ cathedram Moysi sedebunt scribe et pharisei. Omnia ergo quecūq̄ dixerint vobis seruate et facite s̄m vero opa eorū nolite facere. dicit em̄ et nō faciūt et ad id deseruūt aperte. **¶** Exemplū in vitas patrū. vbi dicit q̄ ad quendā solitariū venit quidam p̄sbiter cuiusdam basilice et cōsecraret ei oblationē ad cōmunicandū. quidam autē venit accusans sacerdotē apud solitariū. venit ergo p̄sbiter quadam vice volens cōsecrare oblationē id ē celebrare missam. Sed solitari⁹ pulsanti nō apperuit. et sic sacerdos discessit et vox ad solitariū. ecce tulerūt sibi homines iudiciū meū et fact⁹ est velut in excessu mentis solitari⁹

us videbatq̄ quasi puteū aureum fitulaz aureā et funem aureū aquā q̄ valde bonā. haurire autē vidit q̄dam leprosum et refundentē in vas vidit igit⁹ hoc solitari⁹ et cupiebat bibere sed noluit propter leprosum qui hausit. et vox. cur nō bibis nam iste solum hausit nihil inquinauit. **¶** Exp̄gefactus solitari⁹ misterium intellexit et mittens pro sacerdote sicut prius erat solitus ab eo oblationem sumpsit. **¶** Sed querit⁹ in quibus laici teneant⁹ suis p̄latis ecclesiasticis obedire. **Rū. vl. li. vj. ti. iij. ca. xv.** Laici nō tenent⁹ p̄latis ecclesiasticis obedire nisi in his ad quorū obseruanciā se in baptismo obligauerūt sc̄z vt teneāt veram fidem cū opibus et abrenūciante sathane et omnibus pompis et opibus eius et p̄ cōsequēs quantū ad omne peccatū vitandū et spūale bonum prosequendū. In alijs autē actibus nō subdunt⁹ eis nisi quantū ad ista prinere seu reduci possunt. **¶** Quo ad secundū principale notandum q̄ honor debitus p̄latis ecclesiasticis p̄ multa est exhibendus primo vt bonū eis corde optem⁹ et nō nunq̄ pro eis oremus ne propter peccata subditorū p̄lato. gratia verbi dei subtrahat⁹ q̄ dicit greg. sup̄ **Ezech. omel. xij.** Aliqñ autē propter malos auditores bonis tollitur sermo doctoribus. aliqñ vero propter bonos auditores dat⁹ sermo doctoribus etiam malis beniuole valde se habuit dauid erga letalem inimicum saulem prius vnctum regem et iam a deo abiectum nō obstante q̄ in regem iam vnctus esset dauid. q̄ em̄ saul vnctus dñi fuit mansuetissime se ad eū habuit dauid vt p̄z

primo **R**e. ca. multis. quāto plus ad sacerdotes ecclesie septemplexiter deo cōsecratos nos beniuole habere debemus. Itē aliqñ propter peccata populi deus pmittit regnare ipocritam **J**ob. xxxiii. qz erit sicut populus sic sacerdos. et sicut seruus sic et dominus. **I**sa. xxxiii. ergo ad hoc malum euitandū optanduz subditis est ne dum pastor p abrupta grabitur grex in picipiuz labatur vt gre. dicit **D** Secūdo subditi studere debent. vt bona de p̄latis dicūt et eos honorent vel de eorū malis taceant nisi vbi locū habet fraterna correctio et modo licito sperat emenda. Ratio qz illud ad quemlibet fieri debet ergo pl̄ circa p̄latum. nam de omni verbo ocio so reddituri sumus rationē vt veritas ait quāto plus de malo et p̄lato detrahendo. alias nihil sequit nisi infectio populi et peccatum proprium **E** Tercō tenent subditi eis ad reuerentiam gestuū propter excellentiam status eorū ⁊ dignitatis et tales s̄m magis et minus. vnde aposto. i. thi. v. qui bene p̄sunt p̄s̄biteri duplici honore digni habentur marime qui laborāt in vere putata decimis et oblaciōibus cōib⁹ honorandi sunt p̄lati ecclesiastici cibo et doctrina. Quarto dñis et obuēat alijs eorū viribus qz talia sunt eorū stipendia ad sustentaciōem vite eorū ordinata. Et illud pbat aposto. i. cor. v. post p̄fata verba immediate subdens. Scriptū est nō in frenabis os bouis triturātis. dign⁹ em̄ est oparius mercede sua. vnde ⁊ **M**ath. x. idem d̄r dignus oparius cibo suo. hoc em̄ dixit qñ misit discipulos ad p̄sistendū populis verbo

et sermonibus. Ratio est qz infinita sunt meliora spūalia t̄palib⁹. i. cor. ix. si nos vobis spūalibus seminam⁹ nō magnū est si nos carnalia vestra metamus. Quinto debent honorari in mandatis que p̄cipiunt. vt in vitandis excōmunicatis seruandis festiuitatibus et hm̄i. **¶** Quo ad terciū principale notādū qz tot modis et plurimis p̄t̄t debonozari p̄latus ecclesiasticus quot modis honorari. Primo inuidētes p̄latis quo ad p̄sonam. Secūdo qui eis detrahunt leuiter et multipliciter infamādo vel maledicūt cōtra illō aposto. Actu. xxiij. Principem populi tui nō maledices. Tercio qui eos gestibus dehonestant sine rōnabili causa vt cura eis ludentes illicite luxuriātes Et sicut cham verenda mox pateris nox et defectuosoz ⁊ etegentes cōtra illud. Exo. xxiij. Dñs non detrahes et principem populi tui nō maledices. Quarto qui eis debita i decimis oblacionibus et alijs subtrahūt et iurib⁹ eorū cōtra illō malac. iij. dicit dñs inferte omnē decimam in horeū meū vt sit cibus in domo mea. et eccle. xiiij. fili si habes benefac tecū et deo dignas oblaciōes offer. Quinto qui p̄cepta p̄latoz conternūt in his in quibus obedire tenent vt in excōmunicaciōibus seruādīs p̄cipue sancte matris ecclesie Et qui diebus dñicis cōternūt audire missas et alijs festiuitatib⁹ et interesse diuinis s̄m ecclesie ordinationem et p̄cepta. et ieiunia ab eis rite iussa transgrediuntur.

DEtercio patre videlicet plato seculari honorando tria ponentur. Primo quod necesse et rationabiliter sunt honorandi. Secundo in quibus sunt honorandi. Tercio quot modis contra eorum honorem fiat et contra hoc preceptum. **¶** Quantum ad primum notandum quod patres secularium personarum sunt omnes videlicet qui gubernare habent aliquem vel aliquos de secularibus in foro eorumdem. Sic igitur paterfamilias est pater uxoris filiorum famularum et domum inhabitantium. sic princeps vel signifer vel capetaneus pater est subditorum sibi. sic magister suorum scholarium et rex suorum in regno et consiliarius cum magistrorum omnium civium. Subditos autem obedire quod necesse sit suis prelati et patribus prefatis. Primo docet immo imperat scriptura. Secundo sanctorum exempla. Tercio philosophorum documenta. Quarto etiam irrationalium facta. Et quinto non sententiarum regimenta. **¶** Nam quoad primum Christus ait Reddite que sunt cesaris cesari. Math. xxij. hinc petrus. j. pe. ij. dicit. Subiecti estote omni humane creature propter deum siue regi quasi precellenti siue ducibus quasi ab eo missis ad vindictam malorum. laudem vero bonorum. Paulus etiam di. Ro. xiiij. Qui potestati resistit dei ordinacioni resistit docet. ij. illud sanctorum exempla. Nam Christus tributum pro se et petro ex piscis ministerio tribuit Math. xvij. nec pilatum prelatum vel iudicem Christus negavit cui ait non haberes in me potestatem ullam nisi tibi datum fuisset desuper. Joh. xix. Paulus ad cesarem appellavit et iudicis invocavit infi-

deles. ut patet Actu. xxv. Marcius cum suis sociis idolatris diocleciano et Maximiano imperatoribus militarem non rennuit ubi deo vero non contrarium imperavit. Ex quibus etiam patet quod tam malis quam bonis prelati obediendum est. ut patet per precedentia. et per david qui veneratus est saul non dum depositus publice per deum vel populum. unde. j. pe. ij. servi subditi estote in timore dominis et non timere bonis et modestis sed etiam discoloribus. patet tercio per physica documenta. Nam Aristoteli. iconomicorum librum pro regimine domus. et libros politicorum pro regimine civitatum et regnorum elegantissime conscripsit sic plura exempla ponit valerius et ceteri. **¶** Docet idem quarto tam bestialium hominum quam irrationalium vita videmus enim preces unum obedire sic et latrones. quod sine obedientia nulla pars perseverat. sic gallus gallinas regit. grus grues. rex apud apes et caput membra in corpore et talia exacte suis prelati obediunt. Quinto idem patet etiam in non sententiarum in toto etiam uniuerso deus ordinavit ignobiliora debere obedire nobilioribus sic angelus preest homini. anima corpori celestia terrenis et humidis luna et omni terre cum suis vegetabilibus preest soli. **¶** Quo ad secundum principale notandum quod subditi seculares debent in quibus honorare suos prelatos. Primo bona eis optando. et deum pro eis orando. unde. j. Th. obsecro fieri oraciones. Primo pro regibus et his qui in sublimitate sunt. et Baruth. j. orate pro vita Nabuchodonosor. Racio est quod propter peccata populi aliquando ipocrita datur populis. et secundum greco. quod prelati

aliqui non corrigunt populum. Idcirco ipsi prelati infatuantur et peccant et populus punitur. ij. Re. vlc. ubi dicitur de David qui peccauit. et tamen populus punitus fuit orare ergo oportet prelati. Secundo honorandi sunt verbi ut bona de eis subditi referant. Ratio quod quoniam illud non fit populo ei recalcitrat etiam in licitis et sic turbatur respublica. Et sepe ea que apparent malefacere vel obmittere prelati ipsi talia emendare non valent vel populus iudicans errat temerarie iudicando. idem paulus ait actum. xiiij. Scriptum est principem populi tui non maledices. Tercio debet gestibus honorari sessionibus et alijs licitis. i. De. ij. deum time. regem honorificate quicquid enim ei fit deo fit a quo omnis potestas. Quarto sunt prelati tributa danda exactio. nes licite pro republica theolonia et sture. quod sine talibus communibus subsidijs prudentes consilij officiales ciuitatis et stipendarij aut milites sua officia simul et laborando pro victu facere non possunt. Ideo. j. cor. ix. quis militat stipendijs suis unquam. et Ro. xiiij. Reddite omnibus debita. cui tributum tributum cui vestigal vestigal. Quinto obediendum est prelati in his in quibus sunt aliqui eorum subiecti eis ut milites capitaneo in rebus bellicis. familia patrifamilias in domesticis ciues consiliarijs in civilibus. **C** Et Ideo tho. ij. ij. q. ciiij. querit. an subditi teneant prelati in omnibus obedire. Rn. quod non sed in his ubi sunt prelati et subditi eis astricti. unde prior subditi non tenent obedire ei qui usurpasset dominium sibi nisi propter scandalum vel maius malum vitandum.

obediendo tamen in licitis non quis peccaret. Nec secundo subditi tenentur obedire prelati ubi imperat unum et alter maior prelati sub quo est primus iubet aliud. Est enim regula a beato augustinus. manes quod duobus prelati contraria precipitibus obtemperandum est maiori intellige in licitis. Tercio nullus debet obedire ubi prelati iubet aliquod quod peccatum esset quia cum deus hoc prohibebat per precedentem regulam qui est oim dominus deo est obediendum. tamen secundum raij. et alios plurimos qui sunt subditi non dico amici vel non subditi tales subditi quoniam dubitant aliquid esse illicitum vel licitum debent prelati obedire nisi esset tale quod in quo nullo modo esset excusabilis ignorantia puta contra articulum fidei precepta vel prohibitiones vel generale statutum ecclesie. Ratio est quod dubia sunt in meliorem partem interpretanda. **¶** Quarto subditi non tenent obedire domino. vel prelati si prelati prelati ei in quo non subdit ei puta si intromitteret se de actibus anime interioribus. unde Seneca li. iij. de beneficijs Errat si quis estimat seruitutem in totum hominem descendit pars ei meliori. id est anima excepta est. Corpa obnoxia sunt et ascripta dominis. mens quidem est sui iuris. Ideo dicit consequenter tho. In his que pertinent ad interiorem motum voluntatis homo non tenentur homini obedire. sed in his que per corpus exteriorius sunt agenda nec in talibus omnibus. Quinto igitur in his que per corpus exteriorius sunt agenda homo non tenetur homini obedire in omnibus talibus quod non in his que ad naturam corporis pertinent. sed soli deo. quod in ista parte omnes homines natura sunt pares. puta in his que pertinent

ad corporis sustentationem et plis generationem. unde nec tenentur serui dñis nec filij parentibus obedire de matrimonio contrahendo vel virginitate seruanda aut a liquo hñdi. Sed i his que pertinent ad dispensationem actuum et rerum humanarum tenentur subditus suo superiori obedire sicut rationem superioritatis. Sicut miles duci exercitus in his que pertinent ad bellum. hec de tho. **¶** **¶** Quarta ad iij. principale pars ex pmissis multipliciter subditi faciunt contra hoc preceptum de honorando prelatos. Primum eis mala fauendo vel pro eis non orando cum tamen pro omnibus sit orandum pro orationem dominicam. Secundo qui eis detrahunt. vñ exo. xxij. dñs non detrahes. glo. iudicibus. Tercio qui sine timore et reuerentia sunt ad eos. contra illud ro. xij. princeps dei minister est tibi in bonum. Si autem malefecerit time. non enim sine causa portat gladium. et post pauca subditi estote non solum propter iram sed etiam propter conscientiam. Ideo enim tributa prestatis. Quarto qui eis debita tributa stipendia sternas subtrahunt tales pro tanto sunt peiores quam fures pro quanto in plures quis peccat quousque priuat iste qui subtrahit. prestantes etiam tributa talia non possunt. sed tanto plus merentur quanto res communem id est diuinam plus quam propriam curant. Vbi patet quorundam modica caritas qui inuicem sunt ad talia. Quinto qui eis rebellant imo potius deo. unde ea que contra prelatos fiunt deus sibi fieri dicit. vt patet numeri. xiiij. vbi populus dicitur murmurasse contra moysen et aaron. At tamen deus ait vsquequo detrahit michi omnis populus iste quousque

non credit michi et ibidem vsquequo multitudo hec pessima murmurat contra me. Sic primo. Re. viij. quoniam samuel iudicem populus petiuit vt regem eis daret dñs ait non te abiecerunt sed me ne regnem super eos.

Preceptum Quintum

Preceptum quintum est. Non occides. De quo tria principaliter sunt videnda. **¶** Primo de homicidio in se. Secundo de causis homicidij. videlicet propter iram et propter inuidiam que sunt ira inuidia odium detractio et alie filie inuidie. Item reconciliacionis obmissio et fraternelle correctionis que omnia causa sunt. vel esse possunt homicidij corporis vel anime. et hic prohibentur. Tercio de scandalo et de derisione que occasio sunt occisionis anime et corporis. De homicidio in se tria ponentur. Primum quomodo iuste quis occidere possit. et quot modis iniuste. Secundo quomodo alie lesiones corporales etiam sub hoc precepto prohibentur. Tercio de his que valent ad fugiendum et detestandum homicidium. **¶** **¶** Quarta ad primum notandum sicut tho. ij. ij. q. lxiiij. quod duplex est occisio. quedam iusta. alia iniusta hic prohibita. Ad occisionem iustam hominis tria requiruntur. Primum causa iusta vt quis occidat pro culpa. pro qua tale mortem et occisionem meruerit unde exo. xxij. maleficos ne patiaris viuere. Secundo ordo vt seruetur in occisione iuris ordo et maxime quod huiusmodi occisio iubendo vel exequendo fiat ab eo qui habet auctoritatem legitime potestatis vt iudex vel prelatus. vñ. nu. xxxv

homicida sub testibus punietur. Et deutro. xxj. filius inobediens patribus iubetur ad seniores ciuitatis et ad portam iudicij duci. Romano. xiiij. Quid iudicas alienum seruum domino suo stat aut cadit. Tercius requisitum est iustus animus ita qd iudex mandans et minister exequens occidat propter bonum finem et recta intencione vt propter conseruacionem iusticie et correccionem culpe. Vnde deutro. xxj. Quod iustum est iuste exequaris. Iudex igitur vel princeps vel alius huiusmodi talia occidens non peccat. vt Augu. probat primo de ciuitate dei. et hec occisio non prohibetur sed iusta occisio hominum uon animalium irracionalium in quibus dominium habet qz his licite potest uti occidendo. Ideo alia est occisio hominis iniusta hic prohibita. Et fit quadrupliciter. Primo quando occiditur innocens qui nullam penam meruit. Secundo quando occidit innocens et qui meruit puniri. licet non meruit mortem. sed minorem penam. Tercio quando quis meruit mortem occiditur non seruato legitimo ordine iuris maxime quando occiditur ab eo qui non habet auctoritatem legitime potestatis. Quarto quando quis occiditur pro culpa sua et ab habente auctoritatem sed non fit iusto animo vel fine. vt amore vindicte vel propter alium aliquem indubitum finem. ¶ Fit autem transgressio quindecim modis contra hoc preceptum prout colligitur ex thoseda scde. q. lxiiij. Et ex Alexan. de hall. in suo tercio. q. xx. Primo quando iudex vel alter occidit innocentem voluntarie. puta eum qui nuls

laz penam apud iudicem meruit. Ex od. xxij. Innocente et iusto ne occidas. Secdo quando iudex vel alius voluntarie et sciēter occidit qui meruit penam corporalem. sed non mortem. puta aliam penam carceris scz verberacionis vel simile. Tercio quando iudex vel alter occidit voluntarie vel innocentem non seruato ordine iuris pretacto maxime si occidens non habet auctoritatem legitime potestatis vt quia non iudex vel quia in bello non iusto occidit hostem. Vnde Actuum. xx. Non est consuetudo romanis. qd aliquis damnetur. Prius qm is qui accusatur presentes habeat accusatores et locum defendendi accipiat. nullus enim vt dicit Augu. de ci. dei. habet auctoritatem recipiendi vitam alteri qui auctoritatem a deo non accepit. Qui dicit Deutro. xxxij. Ego occidam et ego viuere faciam. pcutiam et ego sanabo etc. Quarto qui occidit hominem mala intencione. etiam alias reum et accusatum sufficienter. puta liuore vindicte aut appetitu pene. Quinto qui occidit copulatus necessitate euitabili. tñ puta qz inuadente se et occidere volentem euadere posset fugiendo. vel adiuuatoz inuocando et non vult propter verecundiam. Aut alio aliquo modo posset se saluare. sed non vult et occidit eum talis homicida est contra hoc preceptum vt comuniter tenent doctores. ¶ Sexto qui dando opam rei illicite. et qua euitare debet occidit hoies casu. et propter intenciones vt qui violēter pcutit vteru pgnatis si intēdes occidere infante nec matre. si inde sequatur mors mulieris vel fetus. reus est homicidij maxime si fetus fuerit animatus.

Exo. xxi. Quia dat operam rei illicite. vel si quis proijcit lapidem vel iaculū versus locum. vbi transitus hominum esse consuevit. Idem est iudicium et sic de similibus. **Septimo** qui dādo opam rei licite nō tū adhibendo diligentiam debitā occidit p̄ter intencionem hominē vt si quis i loco publico vbi cōsueuerūt homines transire secat arborē. dat operaz rei licite. **Sed** si nō adhibet diligentia debitam videlicet circūspiciendo aut alte clamando vt sibi caueant homines. occidatur aliquis re⁹ ē homicidij. **De** quo casu deut. xix. habes. et sic de alijs. **Octauo** qui vult et intēdit alium iniuste occidere. coram deo homicida est etiā si nunquā exequatur ope. vnde sup illd deut. v. Nō occides dicit glōre vel voluntate. **Nono** qui iubet aliquē iniuste occidi. vt pilatus manus lauans xpm p̄cipit dari militibus et crucifigi. **E** **Decimo** qui suadet et cōsilium dat ad iniquā hominis occisiōē. aut pro tali iniquo hominis occisiōē instat fienda ⁊ rogat. **Et** sic h̄m Mar. iudei xpm crucifixerūt hora tertia linguis. **Vnde** h̄m augu. piculose decipiuntur qui estimant nō homicidas illos quorū consilio fraude vel exhortaciōe homines occidunt. **Vndecimo** qui occidit primum qui vult desiderat vel optat sibi mortem. **Et** hoc soluz ex appetitu vindicte et malum alterius. vnd. j. ioh. iij. Qui odit fratrem suum homicida est. scz mente et voluntate. quam deus principali ter respicit. **Duodecimo** qui negligit pro posse amore liberare. hominem quem nōscit positum in extrema necessitate. et piculo vite vt cū

nōscit aliquem hominem in tali articulo constitutū. q̄ circa eum apparet signa probabilia extreme necessitatis future. nisi ei subueniatur. si tūc homo negligit illi pro posse subuenire de suo dando aut aliunde p̄curando homicida reputat^r. et agit contra p̄ns p̄ceptum. vnde **Ambro-** pasce fame morientem. si non paue ris occidisti. **Et** aug⁹. li. contra faustum si incurzas in eum famelicum qui mori posset nisi porrigendo cibum subuenias iam tu homicida te neberis. **¶** **Decimotercio** mulier que est causa abortus. seu ex nimia ingluuie aut ex nimia strictitudine vestimetoz ad lasciuiam ordinata. aut ex nimia agitaciōe forte in choreis corpis aut alijs similib⁹ vanis aut quocunqz alio indebito modo. **Et** si fetus iam sit animatus tunc peccatum est grauius qz ē vey homicidium. **Circa** hunc modum tā viri q̄ mulieres interdum rei sunt qui luxuriantur cū imp̄gnatis. vnd dicit dñs Alber. li. suo de animalibus li. ix. tracta. j. ca. ij. **Sepe** accidit inquit q̄ quedā mulieres simul abortiūt et cōcipiūt ita q̄ in vno cōcubitu vnus exit p̄ abortum et alter intrat p̄ conceptum. et hoc frequenter accidit in his que multum delectat^r in coitu. **Sepe** etiam contingit q̄ qñ vir coit cum muliere p̄gnante post octauum mensem completum mulier abortum facit. et iō periculosum est tales moueri saltādo aut chorifando post conceptum quantumcūqz semen bene receptum sit. **Nulla** autem aliorum animalū femina omnino ab homine recipit aut sustinet cogituz post impregnacionez mulier vero tūc pl⁹ ap̄ etit

eque tamen aliquādo simile patitur
Hec ibi. **I**dem li. r. tracta. ij. ca. ij.
 dicit q̄ cauendum est etiam. tam
 viro q̄ impregnante mulieri a mul
 tis alijs. **C**asus inquit abortus con
 cepti fetus sunt multi valde. **A**liq̄
 fit abortus ex percussione. aut ex ca
 su ab alto aut per exercitiū corpa
 le laboriosum aut ex vehementi sal
 tu adhuc et passiones anime aliq̄
 faciūt abortum. **S**icut ira vehemēs
 aut tristitia. aut timor. **S**imiliter
 faciūt aliq̄ frigus supfluum aeris
 et etiam supflua calida. **V**nde lon
 ga balnea medici etiam eis phibēt
 fit etiam aliq̄ abortus ex replecio
 ne vehementi aut facietate pluri
 ma nauseata. **I**dem li. ix. tracta. ij.
 ca. viij. dicit. femina obstetricandi
 indiget magno exercicio. eo q̄ de
 facili partu piclicantur et mater et
 partus nisi vterq̄ caueatur valde.
Hec de alberto. que tamen nō sunt
 omnia pdicanda vulgo. nisi quedaz
 et cum cautela maxime discant ma
 lefacere qui nescierūt. **Q**uartodeci
 mo peccat contra hoc p̄ceptum qui
 dat mulieri venenum sterilitatis.
 aut mulier que huiusmodi recipit
 propter hoc. vt iam nō cōcipiatur
 puer. aut quocunq̄ alio modo illicito
 impediūt voluntarie. ne cōmixti
 one viri et mulieris fetus ḡcipiat.

Quintodecimo peccat homi
 cidio qui sibi manus inicit se volun
 tarie occidendo nisi ex speciali dei
 reuelacione certa hoc fieret. vt de
Sampsonē dicit aug. j. de ciui. dei.
In quolibet alio casu peccat mortu
 liter se occidēs et tanto graui⁹ quā
 to agit cōtra naturalem inclinacio
 nem qua quilibet tenetur. se dilige
 re ex racione. et diligit naturaliter

et sic peccat cōtra naturalem incli
 nationē. id ē cōtra caritatē sui ⁊ cō
 tra iusticiā cōmunem cui⁹ membrū
 est et sibi adimit homo tempus pe
 nitendi hic etiam reus est sui qui sic
 viuūt vel agit propter qd̄ vitam su
 am notabiliter abbreviat. et nota
 biliter accelerat mortē. **V**nde **H**ie
 bicit. **N**on refert vtrum paruo tem
 pore aut magno te interimas. **E**t
 hoc s̄m bonam. in iij. di. xv. cōtin
 git dupliciter. **P**rimo cum quis sibi
 diminuit vitam et accelerat mortē
 et facit hoc scienter voluntarie et
 ex intencione. **E**t de illo loquitur
Hiero. et est graue peccatum. **S**ic
 exempli gratia inter plura vni⁹ ex
 emplū. **A**liquis sic se sanctus putat
 vel iustum vt secus de gloria iā im
 paciēns pro patria se affligit per in
 discreta ieiunia vigiliās ⁊c. exerci
 cia corporalia et propter hoc sibi ab
 breuiat vitam vt cito sit cum chris
 to. tales male agūt. et pdunt non
 nunq̄ vitam p̄sentē ⁊ futuram. **S**i
 cut simile legit⁹ in collaciōe patruz
Colla. ij. **M**oisi de patre qui se i pu
 teum p̄cipitauit. **S**ecūdo cōtingit
 hoc cum quis sibi abbreviat vitā ⁊
 accelerat mortem dando operā rei i
 ucili supuacue ⁊ illicite. vt solet fie
 ri p̄ nimia crapulam ⁊ supfluum po
 taciōem. **I**llud est cōtra p̄s p̄cep
 tuz **H** **Q**uo ad secūdu principa
 le notat tho. ij. ij. q. cxxij. q̄ licet i
 hoc mandato exprimat⁹ solū homi
 cidii cum d̄. **N**ō occides. tñ in illo
 homicidio tanquā in principaliori
 et maximo corpis nocumento intel
 ligunt⁹ oīa alia corpis nocumēta p̄
 hibita et naturalii lesio. puta muci
 lacio vulneracō icarceracō verbera
 cō. quiter lesiua ⁊ similia imo phibet⁹

etiam affectus talia inferendi vel optatio vel consilium iussio et consensus. Sicut dictum fuit de homicidio. vnde in talibus contra hoc preceptum faciunt multi. Primo iudex vel alius qui innocentem verberat vulnerat et similia facit. qui talia in eo non meruerit quod sibi imponit. Secundo iudex vel alius qui nocentes lederet. vulneret carcere et similibus sed plusquam meruit. Tercio qui talia faceret nocenti non secundum ordinem iuris maxime quando ledens non habet puniendi legitimam potestatem. Quartus iudex vel priuata persona mutilans vel ledens nocentem etiam secundum ordinem iuris. qui non facit talia iusto animo sed vindicatio. Quinto qui dat operam rei illicite. et per hoc ledit aliquem in corpore. ut in exemplis prius de homicidio patuit. Sexto qui dat operam rei licite. non tamen adhibet diligentiam debitam. et sic ledit ut prius. Septimo qui iubet suadet et auxiliu[m] dat vel homini. ut iniusta lesio iusto proximo inferat[ur] vel etiam qui maliciose retrahit eum. qui hominem defendere voluit. aut conseruare ab huiusmodi iniusta lesione. Octauo qui ex odio optat aut desiderat proximo homini mutilationem vel lesionem. aut gaudet ideo solum quod nocentem proximo est illatum. **N**ono qui mutilaret se membro aliquo dempto casu quo membrum esset nocuum corpori. seu periculosum ratione putredinis. nisi hoc aliquando ex speciali instinctu fieret spiritus sancti. sic ut de marco pollicem sibi amputatum legitur vel origine. qui se castrauit. ut fidem inter mulieres sine suspitione predicare valeret quod licitum fuit si a deo habuit. alias licet se mutila-

re. Ratio prima quod nullus nisi deus et respublica potestatem habet aliquem priuare vita. aut membro viuo qui dicit. Ego occidam et ego uiuere faciam. Secunda ratio quia etiam amputato membro quocumque ad peccatum inclinante. vel cooperante vicium in voluntate in nullo est eradicatum. Nulli ergo ut dicit Criso. super Math. licet se castrare. corporaliter membrum abscindendo. sed mens castranda est. et corpus similiter per fugam mulierum. per ieiunium. per custodiam visus et aliorum sensuum et maxime per uigilacionem anime ad expurgandas cogitaciones malas. Ibi enim est radix peccati et essentia puta in voluntate. secundum Crisost. ubi prius super uerbo. Sunt enuchi qui se castrauerunt propter regnum celorum. Nonnunquam membrorum abscisionem dicit. sed cogitationum. Abscindere enim membrum demoniace temptationis est. **N**otandum tamen quod princeps qui preest ciuitati aut regno que est perfecta communitas habet in suos subditos perfectam potestatem coercendi. Et ideo potest eis per se. vel per alium qui eius potestate fungitur infligere etiam penas irrecupabiles maiores et minores secundum merita delictorum. Seruando prefata tria in primo membro posita. Pater uero qui solum preest familie domestice que est imperfecta communitas habet imperfectam potestatem coercendi sed solum secundum leuiora penas que non inferunt irrecupabile nocentem quemadmodum est uerberacio mediocris quam iubet spiritus sanctus per Salomonem puerbi. xiiij. di. Qui percutit uirge odit filium. Et infra. Nonli subtrahere disciplinam a puero.

Si em̄ pcusseris eū virga nō mori e-
tur. tu virga pcutis eū ⁊ aīaz ei⁹ d̄
inferno liberabis. Nam paterfami-
lias tria tener⁹ sibi subditis. Primo
nutrimentū corpis. Secūdo doctri-
nam que correctiōibus vel verberere
interdū crescit Sed sine terciō pau-
valet. Ideo etiā debet dare exēplū
bonū que si nō habet. timeat illud
apo. j. thi. v. Si quis suoz et maxi-
me domesticoz curā nō habet. fidē
negavit. et in fideli est deterior.

L Quo ad terciū p̄cipale ad ces-
sandū ab occisiōe et lesionibus alijs
nō inferendis multa valent. Primo
docet talia ab hominari naturā om̄e
animal diligit sibi simile. Eccle. xij.
Et ratio naturalis dicitur p̄mo nō
inferendū qd̄ sibi odit fieri. Secun-
do cohibere deberet magna pena
quā ex scriptura legimus infligi in
uasozibus tam in p̄senti q̄ in futuro
Vnde Math. xxvj. Om̄es qui acce-
perint gladium gladio p̄bunt. Et
Gen. ix. quicūqz effuderit humanū
sanguinē fundet⁹ sanguis illius q̄
pōt intelligi tam de futura q̄ de p̄-
senti pena. Tercio horroz hui⁹ pec-
cati videlicet effusiōis sanguinis.
qz clamat ad deū cōtra aduersariuz

M Sunt aut̄ quatuor peccata
clamantia ad deum. quoz quartū ē
homicidiū. ⁊ in alijs tribus. qz sunt
quoddam homicidiū. ideo etiā cla-
mare dicunt⁹ ad deum. Primū ē ho-
micideū. Gen. iij. de primo homine
homicida d̄ vox sanguinis fratris
tui abel clamat ad me de terra scz
ad te vindicandū. Ideo subdit⁹. ma-
ledictus eris sup̄ terram. que ape-
ruit os suū. suscepit sanguinez fra-
tris tui de manu tua. Gen. iij. Sec-
cundū est opp̄ssio innocentū de quo

Ezo. ij. Clamor filioz israel ad me
venit vidiqz afflictionē eoz qua ab
egipcijs opprimunt⁹. Tercium ē pec-
catum zodomiticum de quo Gen.
xvij. Clamor zodomoz et gomozre-
ozum multiplicatus est. Quartus ē
detencio mercedis mercenariorum
de quo Iaco. v. Ecce merces opera-
rion qui messuerūt regiones v̄ras
qui fraudati sunt a vobis. clamat ⁊
clamoz eoz in aures dñi sabaoth i-
troiuit. In peccato em̄ cōtra natu-
ram effundit⁹ illud qd̄ potuit esse
materia humani corpis. In oppres-
sione vero innocentium et detencio-
ne mercedis mercenariorum vita pau-
peribus aufert⁹. vnde Eccle. xxxij
panis egentiū vita paupis est qui
defraudat illum. homo sanguinis ē
Et ibidem. Qui aufert in sudore pa-
nem quasi qui occidit proximū suuz
Et ibidem. Qui effudit sanguinē et
qui fraudem facit mercenario fra-
tres sunt. **¶** Quarto deberet p̄-
hibere ratio naturalis. vñ Gene-
ferina rabies est ista sanguie ⁊ vul-
nere letari. et hec est obiecto hoie
in siluestre animal transire. Quinto
cohibere deberet custodia angeli
proximi quē inuadens grauiter of-
fendit Mat. xvij. Videte ne cōdem-
natis vnū ex his pusillis. Angeli ei-
eoz in celis semp vident faciē p̄is
mei qui in celis est. Grauius enim
offenderet regem francie. qui sub
eius latere tutū inuaderet. Sexto
qz fratres sumus plus omnibus aia-
libus qz omnes vnū patrem habe-
mus et in celis vnū xpm̄ scz qui quē
libet tam p̄ciosē redemit. vnde dice-
re deberet illud Gen. xxxvij. Quid
p̄derit nobis si occiderimus fr̄em
nr̄m. et celauerimus sanguinem ei⁹

eius. Septimo immago dei in primo quā vilipendit quis et inhabitatio spūs sancti cui⁹ templū est hō vnde gñ. ix. postquā deus dixit. quicūq; effuderit humanū sanguinem fundet⁹ sanguis illius subdit⁹ causa ad imaginē quippe dei fact⁹ est hō Ideo et habitaculū dei est homo. **1. cor. iij.** Nescitis qz templū dei estis vos et spūs dei habitat i vobis. **Si quis autē templū dei violauerit disperdet illum deus.** Nec valet si quis diceret hoc cōcludere de lesione iustoz. qz quo ad quedam grauius est ledere occidendo peccatorem q̄ iustū. Quia psal. dicit. Mors peccatoz pessima. **Eo qz statim forte damnat⁹.** Sed p̄iosa est in cōspectu domini mors sanctorū eius.

Capitulum

Secūdum

NA Vnc de causis homicidij videndū est. q̄ sunt ira et inuidia prout xps notat **Math. v. di.** audi stis qz dictum est antiquis. nō occides qui autē occiderit reus erit iudicio. Ego autē dico vobis qui irascit⁹ fratri suo reus erit iudicio. **Ecce p̄hibicio ire.** Et statim rancorē inuidie p̄hibens subiungit. **Si ergo offers mun⁹ tuū ad altare et ibi recoz datus fueris qz frater tu⁹ habz aliquid aduersum te religue ibi mun⁹ tuū et vade prius recōciliari fratri tuo et tūc venies offers mun⁹ tuū.** **¶ De ira igit⁹.** P̄rio videnduz q̄ malū viciū sit. Sc̄do qñ viciū sit qñ nō. Tercio de remedijs cōtra irā. **Quantū ad primū notandū qz ira ideo est magnū viciū qz capitale.** Ex quo h̄m greg. li. xxxj. mora. **Sex**

nascunt⁹ filie videlicet indignatio tumor clamor cōtentio blasphemia et rixa que postea declarabunt⁹. **Vñ deus ira multū offendit⁹.** P̄rio qz p̄ talia p̄ctā hospiciū dei turbatur. **Ephe. iij.** Nolite cōristari sanctuz dei spūm. **Gre. dū ira aim pullat sp̄ritui sancto habitacōez suā turbat immo qñz patrē et filiū et spūm sanctū de habitacōe cordis eicit et diabolū introducit.** qz sicut h̄m ps. **In pace factus est locus ei⁹ sed dei ita in ira locus diaboli.** **¶ Secūdo** qz imaginē dei in templo cordis dissipat. vnde **Job. v.** **Vix stultū interficit iracundia sup quo Grego. mānuerudo in nobis imaginē dei seruat. qui semp tranquillus est. s; ira dissipat q̄ multis virtutib⁹ priuat.** Tercio qz templū dei incendit vnde psal. **Intenderūt igni sanctuarium tuū in terzā. et. 1. cor. iij.** Nescitis qz templū dei estis et spūs sanct⁹ habitat in vobis. **Si quis autē templū dei violauerit disperdet illum de⁹.** **Secūdo malū ire ostendit⁹ qz homi valde nocet in anima corpe et reb⁹.** **In aia quidem p̄pter vicia p̄tracta. Animā em̄ que est ad imaginē dei ē formata multis malis assimilat.** **Primo qz iratus est velut homo ligneā habēs domū. cui qñqz accidit qz vespere diues est. et mane nihil habet qz ignis totū vastauit. sic etiā facit ira domū cordiū quo contra ait aposto. Ephe. iij.** **Sol non occidat sup iracundiā vestrā. Secūdo assimilat⁹ demoniaco de quo dz Mar. ix.** **Magister attuli filium meum ad te habentē spūm mutuz. qui vbiqz apphenderit eum. alludit eum et spumat et stridet dentibus.** Tercio assimilatur olle niniūm.

habēti d' igne que ebullēdo emittit quod in ea erat optimum et postea crepat. Vnde prouer. xv. Os fatuorum ebullit stulticiam. Quarto ramno assimilatur. qui ignem ex se producit s'm Iosephum ex impetu ventis et se alia destruit. Quinto bestis et apzo cani rabido r' v' r' s' o' assimilatur ira. Ideo assimilatur serpentibus ignitis qui interfecerūt filios israel i deserto. Nume. xxi. Nocet etiam corpori multipliciter. P'io amara reddit hoies qz ira s'm damas. est euaparatio fellis et s'm aug. i epistola ad nebridiū ira crescēte augetur fel in corpe. Secūdo tristitia inzerit anim' gaudens etatem floridam facit. s'z spūs exsiccat ossa puer. xvij. Tercio mēbris validitatem et sanitates adimit qz totū corpus ppter sanguinis ebullitiones et spiritū turbationē alterat s'm medicos. Quarto vita cicius priuat vnde s'm philo. Aialia iracunda breuiorē hnt piodos ceteris paribus. Quinto demoni interdū corpus totum ppter iram possidendū tradit' vt accidit interdū blasphemātibus in ira. Nocet etiā reb' qz iratis familia triste seruit. amici tales fugiunt et prudentes horret. ex quib' pauca tpalia iratus pcurat.

C Tercō malū ostenditur. qz diabolus multū placz. Primo qz valde potens efficit' ad destruēdū bona virtutū mediāte ira sicut etiā homo mediāte igne qui est maxim' actiuus multa mala facit de quo igne pōt intelligi illud Job. i. ad te domine clamabo qz ignis cōedit speciosa. deserti et flamma succedit oia lignia regionis. Secūdo placet diabolo qz rationis cecitatē inducit ira

ad quā sequant' multa mala. vnde sicut prouerbioz. xiiij. dicit'. Regi scz celesti acceptus est minister irreligens. Sic regi infernali cecus. nā iratus se in paciētē facit. filios v'orem familiā et extraneos. et illicita omnia sibi licita putat iratus. quia omnis ira appetit vindictam sub racione et apparentia iusti. Ideo prouerbio. xv. Expedi magis v' r' se occurzere raptis fetibus q' fatuo cōfidenti sibi in stulticia sua. Tercio diabolo placet qz multa bona sibi procurat per iram. Nō em' vnum hominē per iram lucrāt'. sed interdum genelogiam totam vel patriā p rixas. vnde puer. xv. vir iracundus rixas puocat. qui aut' paciens est mitigat fuscitatas. Exemplū de cane iracundo. qui omēs alios prouocat.

Quantiū ad secūdū qū ira sit peccatū naturale vel meritū Sciēdum q' s'm tho. i. ij. q. lviij. Et. ij. ij. q. clviij. Et philo. ij. Retho. Ira septem gradus pōt habere. Primus est imaginatio vera vel falsa de lesione vel puipensione facta tibi in psona tua rebus amicis et huiusmodi. Et ibi est fundamentū omnis ire. Quia quelibet ira a tali incipit imaginatiōe que sepe falso innititur interdū etiam vero. Ex quo p'z q' verus humilis qui omnia sibi illata putat iusta esse. et dei misericordis salutare flagellum difficulter irascitur quia tribulatiōes nō recipit vt lesiones sed sicut dei patris medicinales incisiones. Secundus gradus est postquā quis iudicauit se lesū vel vilipensum ab alio. cum naturale sit nocumentū repellere. surgit quidā vehemēs r' ipetuosus animus qui est appetitio vindictē

vel motus inclinans fortiter ad vindictam irrogacionem et hic appetitus vindictae potentie irascibilis est ira prout est passio. Vnde sup illo mat. v. Omnis qui irascit^r fratri suo diglo. Ira est vehemens motus animi ad nocendum hec ira si est tam subita in aliquo vt pueniat omnem deliberacionem rois. et omnem motum voluntatis Dicit^r primus motus. 7 qz non est in potestate nostra sicut nec ceteri primi motus. Idcirco non est peccatum sed pena potest esse peccati. Hec enim ira non est peccatum quod diu non dependet a voluntate positue. scz eam volendo. aut priuatiue ei non resistendo cum possit. Vnde aug. sup illo psal. Irascimini et nolite peccare. Si surgit motus ire qui propter penam peccati non est in potestate nostra saltem maneat conscientia. vt ei non consentiat ratio. vt mente que regulata est s^m deum seruiamus legi dei si adhuc carne seruium^r legi peccati. Ad illum autem motum qui est appetitus vindictae vel repulsionis nocimenti id est ire sequuntur naturaliter tria. Primo euaporatio fellis. vnde aug^r. in epistola ad nebridium. Assiduitate irascendi fel crescere etiam medici affirmant. Cremento autem fellis rursus et facile ac prope nullis causis existentibus irascimur Ita quod suo motu animus fecit in corpore ad eum rursus commouendum valebit. Secundo sequitur ascensio et accensio sanguinis circa cor. et cordis dilatatio. vnde materialiter Aristoteles diffinit iram dicens. Ira est accensio sanguinis circa cor. totum etiam corpus consequenter calefit. Tercio sequitur turbacio et inordinatio spirituum et humorum. que tria

complectens dama. sic dicit. Ira est feruor eius qui circa cor est sanguinis ex vaporacione fellis vel per turbacionem fiens. Sicut enim ad motum localem naturaliter sequitur in corpore apto calor. sic ad appetitum vindictae vel repulsionem nocimenti naturaliter sequuntur in corpore prefata tria. **T**ercius gradus est cum ratio possit percipere talem deordinacionem et voluntas posset moderari vel extinguere et neutrum fit. sed negligenter ambo se habent 7 tamen possent vigilancia sua talia reprimere. et tunc fit ira peccatum veniale quidem quoniam ira puenit rationem. sic vt permittitur. et ultra non progreditur notabiliter. vigili enim animo homo interiora tanquam omnium bonorum et malorum principalissima assidue custodire deberet. ne hostis quacumque parte lederet. sed quod hoc pauci faciunt. idcirco veras virtutes pauci possident. licet multi de exterioribus magnam vim faciant. Vnde. j. thi. iiii. Corpalis exercitacio ad modicum utilis est pietas autem ad omnia. Quartus gradus est quoniam ratio percipit iram et appetitum vindictae. sed tamen deliberacionem rois ira puenit. et tunc voluntas potest in iram consentire saltem surrepticie. positue iram volendo vel in ea complacendo. aut priuatiue ei non resistendo. sed eam in animo continuat vel inualecere sinit. et sic est veniale. sed maius quam in tercio gradu. saltem quoniam ira adhuc recens est quod deliberacione rationis moderari non potuit quod dicitur propter eos qui statim irati verbis maledicis seu maledictis vel gladio proximos ledunt qui non excusantur. vt supra dicitur blasphemiam patuit per. ij. ca. iiii. d. **¶** Qui

tus gradus et duo sequentes sunt quos xps prohibuit Math. v. dices Omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio. Qui aut dixerit fratri suo racha reus erit cōsilio. Qui aut dixerit fatue reus erit iehenne ignis. Vnde dicit tho. ij. ij. vbi prius dñs Math. v. tantū ponit tres gradus ire. nō spēs qui gradus accipiūtur s̄m processum humani actus. in quo primo aliquid in corde cōcipit et quantū ad hoc dicit. Qui irascit fratri suo. Secūdo aut cū p aliqua signa exteriora manifestat exteri⁹ etiam antequā prorūpat in effectū et quātū ad hoc dicit. Qui dicit fratri suo racha. qd est interiectio irascentis. Tercius gradus est qñ peccatū interius cōceptum ad effectū producit. Est aut effectus ire nocumentū alterius sub rōe vindicte. Primiū aut nocumentoz est qd fit solo verbo. Et ideo quantū ad hoc dicit. Qui dicit fratri suo fatue. vñ s̄m augu. in primo gradu est vnum scz ira tm̄. In secūdo duo scz ira et vox. In tercio vero tria scilicet ira et vox ⁊ in voce vituperacionis expressio. Et sic patet quia secundum addit sup primū. et terciū sup vtrū qz vnde. si primū est peccatum mortale in calu in quo domin⁹ loquit sicut dictum est multo magis alia Ideo singulis eorum ponitur cor respondencia aliqua p̄tinentia ad condemnacionē. Sed in primo iudicium qd min⁹ est. Quia vt augusti⁹ n⁹ dicit In iudicio adhuc dat⁹ locus defensionis. In scdo vero ponit cōsiliū in quo iudices inter se cōferunt quo simplicio damnari debeat vel oporteat. In tercio ponit iehenna ignis que est certa damnacō

Et licet aliquibus mix videatur qd aliquis p minimo nocumēto qd fit solo verbo sit reus iehenne ignis Cris. tamē ostendit hoc nō mix esse cum qñqz pua verba plura homicidia peperint et ciuitates et regna euerterint nec tm̄ puū estimes fratrem stultum vel fatuū vocare auferens prudentiā et intelligentiam quo homies ab irzonabilibus distāt. **E**xempla vide Vin. i spe. histo. Primo quō narfes Rome patricius cuz italiam totā ab hostibus liberasset et impator iustinus cū romanis ingratus seruū narsetis in patricium creasset. vxor iustini iam narseti cōstantinopoli exultanti sic derisorie demādauit. In ḡstantinopoli remea et cum puellis tuis in genicio feminaz lanaz pensa diuide. Ad q̄ verba narfes respondit. talem se telam orditurū quā dum viueret nō deponeret qd et fecit. nam et longobardos de pannonia vocauit qui totaz italiam in breui obtinuerūt. excepta romana et rauenna sic cum spado impatoris eracli⁹ rogas et dona vel elemosinas militibus distribueret et saraceni impatori militātes idem peterent. spado eis dixit. vix sufficit impator dare rogas militibus suis. Quanto magis causibus istis Qui exacerbatī cōuocatis alijs saracenis in breui romam grauib⁹ malis verauerūt. **¶** Quando aut ira s̄m p̄dictos tres gradus sit mortale vel qñ veniale peccatum. Nota primo s̄m tho. vbi prius qd ira fit quintupliciter peccatū. Cum em̄ ira sit appetitus vindicte. Vindicte fit iniusta quadrupliciter. Primo qñ quis ex ira punit vel vult illum impunire qui nō meruit. Scdo

quā maiorem penā illi infert aut inferre appetit quā ille dmeruit. **T**ercio si tantam quātam demeruit sed nō s̄m ordinem iusticie. vt qz vult punire aliquē per se ipsum cuius superior nō est aut s̄m p̄termisiōz alterius ad debitum ordinē iusticie requisiti. **Q**uarto si iustam penā et s̄m ordinem iuste infert non tamen bona intencione. aut non p̄pter bonum et debitum finem. **D**ebet em̄ intentio punientis esse bona ipsius puniti. aut deseruatio iusticie communis aut dei honor. ita et peccās corrigit se vel alij p̄ eius exempluz et dei honor fiat. vnde semp̄ peccat qui ex odio vel rācore in maluz alterius vindictam appetit. aut vt puniens. dicat̄ strēnuus aut bonus iusticiarius. aut p̄pter lucrum. aut p̄pter faciri vindicta. aut p̄pter aliū malū finem. **Q**uinto ira fit peccatum p̄pter modum indebitum id est non bene modificatum. etiā si p̄fata caueāt̄ saltē qdā v̄pote si quis nimis ardēter irascit̄ iteri⁹ vel si nimis exteri⁹ manifestat signa ire. **I**ra igitur s̄m thc. q̄ndo s̄m quatuor modos p̄imos vel aliquo eoz homo infert aut vult inferre talē vindictā alteri. est de suo genere peccatū mortale. qz contrariat̄ iusticie et caritati. **P**ōt tamē cōtingere qz talis illatio iniuste vidicte et etiā volicio i ferendi. et etiā ira ad hoc inclinās solū esset peccatū veniale vt cū quis appetit se vindicare in aliquo modo. qd̄ quasi nichil est reputandum. ita qz illud ita modicū sit qz si actu inferret̄. nō esset mortale v̄si quis paz̄ trahat alienum puez̄ p̄ crines vel aliquod huiusmodi faciat vel etiāz manet veniale peccatum p̄pter

in fectionem actus vt cū motus ire subito oritur in animo puenit iudicium rationis vt in antedictis declaratum est. **Q**ū autem quis quito mō irascit̄ appetēs vidictez. vt si quis nimis ardentē irascit̄ interius vel nimis exteri⁹ manifestat signa ire sic ire s̄m se non habet ex suo genere ratōez peccati mortalis. pōt tamē cōtingere qz fit peccatum mortale puta si ex vehemencia ire aliquis excidat adilectōe dī et p̄xi hec s̄tēcia liter tho. **D**icit quidā alius doctor. si cōsideret̄ iordiacio ire ex pte modi irascēdi puta q̄uis ista vindicta iuste ⁊ d̄bite appareat q̄n tñ multū inordinatus est motus ire et nimis vehemens interius et exteri⁹ tūc credo si procedat ex habitu vicioso scz ex supbia vel inuidia vel ex ira etiam inhabituata voluntate vbi habitus est et p̄incipia ex quib⁹ talis modus procedit sunt mortalia. **C**redo etiam qz illa inordinatio ire sit peccatū mortale. **R**atio est quia refert̄ in eundem finem vicij vnde procedit. vel si nō procedat ex habitu vicioso. sed ex hoc graue scandalum cōcitāt̄. **P**uta qz ille cōtra quē irascit̄ modo inordinato. vel alij audientes vel videntes ad peccata mortalia impellunt̄. per hoc qz motus h̄mōi ire tā inordinatus est qui alias ad dicta peccata nō mouerentur peccatū mortale credo in dicto modo committi. **S**i tñ talis motus inordinatus nō procederet ex habitu vicioso nec graue scandalum generaret sed ex naturali cōplexione irascentis proueniret qui forte multum esset colericus et debilis vel infirmus. et alias nimis colera infectus posset esse peccatum veniale

nisi tunc debilitas vel motus colere inordinatam accensionē ire causans ex culpa mortali pueniret. pnta enim ebrietate vel gula vel aliquo huiusmodi vel ipse motus inordinatus ire intantum irascentem inflamaret quod a caritate dei vel primi caderet.

Capitulum.

Tercium. ¶

Quabitur hic primo quomodo ira sit capitale viciū. Respondet thom. ii. ij. ubi patet. Ira dicitur viciū capitale. eo quod multa vicia ex eo oriuntur. tum ex parte obiecti quod multum habet de ratione appetitus. inquam scilicet vindicta appetitur sub ratione iusti et honesti. quod sua dignitate alicui. Obiectum enim seu causa prima omnis ire in nobis est appetitus vindictae sub apparenia vel existencia ut si aliquis nobis inculcit iniustitiam quod iniuria vel percipit nos propter que merito sit vindicta sibi infligenda. tunc etiam quia ira ex suo impetu mentem habet precipitare ad inordinata queque agenda. Ideo glo. sup illo proverbio. xxxix. Vir iracundus prouocat rixas. Ianua inquit vicioꝝ omnium est iracundia qua clausa virtutibus intrinsecus dabitur quies. qua apta ad omne facinus armabitur animus. Ira enim dicitur ianua vicioꝝ per accidens quod ex remouendo videlicet prohibens id est impediendo iudicium rationis per quod homo trahitur a malis. Directe autem et per se est causa aliorum specialium vicioꝝ que dicuntur filie eius. Et secundum gregorium libro xxxi. moralium ¶ **S**unt sex duo in corde et tria in ore et unum in facto. Prima filia est indignatio. qua homo illum contra

quem irascitur reputat indignum ut sibi quid tale fecerit. quod videtur esse quedam vilipensio. imo quidem contemptus proximi. Secunda est timor mentis. ut cum irascens replet animum suum diuersis cogitationibus amaris quibus apud se aliquando cogitat diuersas vias se vindicandi et habet multiplex propositum alteri nocendi et huiusmodi sunt magna peccata quia non solum in actu exteriori peccatum est sed magis in voluntate etiam si non impletur ad extra pro populo. Tercio est clamor qui est inordinata et confusa locutio quo aliquis quo ad modum loquendi exterius demonstrat iram suam. Quarta est blasphemiam cuius sunt tres species. ut dictum fuit in. ij. precepto. Quinta est contumelia cum quis ex ira prouincit in verba opprobriosa et iniuriosa que sunt contra primum. Et hoc fit frequenter ex ira quia cum ira sit appetitus vindictae. et nulla vindicta sit irato ire ita prompta sicut contumelia. ideo in eam prorumpit. est enim contumelia prope cuius quis manifeste et contra honorem alterius dicit sibi defectum suum soli aut coram alijs. Et est maior contumelia cum quis coram multis dicit alicui defectum suum eo quod per hoc magis damnificat in honore aut reuerencia sibi ab alijs impedienda potest tamen etiam dici contumelia. cum sibi soli dicit. inquam scilicet ille qui loquitur contra audientis reuerentiam agit quem videtur vilipendere ex hoc quod manifeste verba contra eum profert. Et sumuntur quandoque pro eodem conuicio. contumelia. et improprium. Exemplum cum quis dicit. tu es filius meretricis fur miser vel simile vel cuius alius alteri

ergo prima species leuius peccatur
tum qz ea moti culpam suam citius
cognoscunt tum quia cito se purgāt
ab illa iniuria. tum etiā qz in iuria
in alterz cōmissam non plōngant
E De secūda specie sunt amari
quoz ira multo tēpore durat et ma
net. In quibus tristitia difficulter
absorbetur nisi diuturnitate tempo
ris que prumpit ad exteriora signa
iracundie. Tales tardius irascuntur
et adueniam petendaz tardius incli
nāt. similes ferro qd tarde ignoscit
et difficulter ifrigidat qd pei⁹ est
tales tripliciter peccant. Primo quo
ad primū. quia post offensam cari
tatem fraternā quā turbauerūt dif
ferunt reparare. Secūdo in se satiffa
ctionez salutis sue necessariāz protra
hunt facere. Tercū in deū qz iram
dei contra se exortaz occasione offē
se cōmisse in seruū suum cōtemnūt
placere. tales triplici laborāt vicio
Quo ad primū accidie. qz tardi ad
bonū. Quo ad secūdū ire que nōduz
in eis sedata est. Ex quo ad tertium
supbie. quia ex supbia procedit qz
ledens satiffacere dedignat^r hoc tri
plici funiculo collo eius appēso in
baratuz mergit^r amarus. Quo con
tra spal. Disrumpam⁹ vincula eoz
et proiciam⁹ a nobis iugum ipsoz.
De tercia specie sunt difficiles qui
ita obstinati sunt qz non dimittunt
desiderium vindictē nisi puniāt. ta
les nūqz volūt petere veniā similes
lapidi albestoz. de quo dicit aug. in
de. ci. dei qz semel accensus nūqz ex
tinguit^r hos tres gradus aug. ponit
in regula dicēs. Melior autē est qui
quāuis ira sepe temptet^r tamē veni
am festinat vt ei dimittat cui se ag
noscit fecisse iniuriam quaz qui tar

dus irascitur et ad veniam petēdā
tardius inclinatur. Qui autem nun
quaz vult petere veniam sine causa
est in monasterio etiā si inde nō p
iciatur. **E** Quādo autē ille tres
species sunt peccata mortalia. Rū.
quidam doctor i eo casu vbi accuti
qui nimis sunt mali peccāt mortali
ter non est dubium amaros et diffi
ciles peccare mortaliter. et tanto g
uioza reatu. quanto peiora sunt in
moribus siue motus ire ipsoz sit ex
iniusta vidicta dīderata vel illata
vel ex inordinato modo irascendi. r
hoc p aug in regula quia ira accuto
rum in grauibus crescit in odiuz et
intantū reatus eius aggrauatur qz
facit trabem de festuca. et facit aiaz
homicidam qui em odit fratrem suuz
homicida ē. i. ioh. iij. In difficilib⁹
ergo quoz ira non cessat donec iniu
ste puniāt patz qd ira semper ē pec
catum mortale nisi vindicta illata
essz minima iniuria sicut sic quis mo
dicū dñiue vel guttā aque sup aliqz
proiceret vel puez aliquē indebite
p capillos traheret. in amaris autē
qz ira conuertit^r in odiū hūm reatuz
suum trahit in species peccati mor
talis. In accutis tamen appetitus
vindictē indebite posset indelibera
tus esse et pñenire iudiciū ratōnis.
qd in aliis nunquā vel rarissime cō
tingere posset. **E** Dubitat^r ter
cio. qñ ira sit licita et meritoria. Re
sponde. hūm tho. vbi pri⁹ hūm beatū
gre. in mo. duplex est ira. vna voca
tur ira p viciū. de qua pri⁹ dictū
est alia per zelum cum quis ex amo
re dei primi. aut iusticie irascit^r pec
cato proprio aut proximi. et appetit
vindictam iustam scz in eam qui pec
cauit et tantam quāta demeruit et

s̄m ordinē iusticie ad honores dei ⁊ modo debito et tali ira non solū licitum est. imo expediens et debituz aliquādo vri. vt per cris. sup math. dicentem. Qui sine causa irascit⁹ reus erit. Qui vero cū causa non erit reus. Nam si ira nou fuerit. nec doctrina pficit. nec iudicia stant. nec crimina compescunt⁹. Ita qui cum causa non irascitur peccat. Pacientiā em̄ irratōnabilis vicia semiat et negligentiam nutrit et nō solū malos sed et bonos inuitat ad malum. Itē gre. v. moza. si nulla ira ex virtute surgeret diuine anie aduersionis impetum p̄ gladium phinees nō placasset. hanc iram helij nō habuit in se et in suis grauer punitus fuit d̄ hoc addit spal. Irascimini et nolite peccare. quod quidam male soluz intelligūt sibiipsis irasci licitū fore s̄ si primos vt nos amare precipimur restat vt sic plurimoz errantibus sicut nostris vicijs irascamur. hec sentencialiter gre. idem dicit arist. iij. et. iij. ethi. sic exori. eū loqueretur moises pharaoni et ille noluit audire. Exiit a pharaone iratus nimis. Sic etiam exo. xvij. cum phiberet Moises ne vsqz mane seruarent māna israhelite. Illis i mane seruātib⁹ et mane scaturiente vermibus. iratus ē moises contra eos. Sic vidēs vitulū ⁊ choros irat⁹ picit d̄ manibus tabulas decalogi. Exodi. xxxij. Simile de eodem. Moisi legitur leui. x. Et numer. xvj. Sic christ⁹ ma. iij. Cum circumspexisset domin⁹ cū ira iudeos qui obseruabant eū contristatus est super cecitate cordis eoz. **R** Dubitat⁹ quarto qm̄ licitum sit vri ira. Rñ. s̄m gre. v. moza lium q̄ duplex est ira vna ratione

pueniens vt patuit in secundo principali vsqz ad quartum gradum inclusiue. Alia est ratōnem supple. re etiam subsequens. Sūt ergo tres regule. Prima homo nō debet vri ira ratōnez pueniente. sed quā statim p̄cipit eam. debet ei resistere totaliter excludendo nec aliquā penā iferrat quousqz aim⁹ totaliter quiescat. Racio ē qz ira. rationē pueniēs trahit ratōm a sua rectitudine. Vnde habet rationez mali. Ira em̄ delibe. ratōnē ratōnis pueniens cecat rationez vt iudicet iniuriā illataz que non est iniuria. vel maiorem quā sit et sic in alia vicia ira p̄cipitat. Secunda regula ira rationez sequēte ē aliquādo vtendum. Exempla gracia qm̄ homo p̄fecte cognoscit peccatuz alterius s̄m omēs circumstancias et quiete et integre deliberauit desalubzi pena ⁊ vindicta p̄ illo peccato infligenda. attamen ad huc se p̄cipit homo timentē aut negligentez i prequēdo dictatā penā tūc assumere pōt irā tantā quātaaz pōt regere ratiōe ido vt exequat⁹ meli⁹ p̄dictā penā. Hec aliqñ locū habēt i iudice respectu reipublice. In magistro respectu scholaris. In dño respectu serui. In plato respectu subditi. Et in viro respectu vxoris. Ratiō dicti est vt dicit tho. vbi supra quia passio ira sicut et omēs alij motus appetitus sensitiui ad hoc dati sunt. v. hō promptus exequatur illud qd̄ ratō dictat alioqui frustra esset in homine appetitus sensitiu⁹. Extra predictos autem casus nūquā vtendum ē ira quia nichil prodest ira alias obest plurimum in multa mala p̄cipitādo facilius. Tercia regula est quamuis ira predicto modo assumi possit

cum deliberatōe pro instrumēto virtutis ⁊ eius adiutorio illud tñ non expedit omnib⁹ homib⁹ indifferenter. non quideꝫ impfectis semp. sed pfectis. Ratō est quia nō omēs pppter difficultatem boni vsus ire sciunt eam regere ratione e: obidū et alia vicia nata esset ira generare. non autem sic in homibus virtute perfectis. Simile est in medicinalibus. Nam aliqua medicinalia licita sunt pto medico adhibent⁹ imperito. **O**mnia p̄dicta probantur aut oritate exemplis ratōne. Aucto-ritate beati gre. v. morali. dicentis **C**um anim⁹ per zelum mouet⁹ curā dum sumo pe est. ne hec eadeꝫ ira q̄ pro instrumēto virtutis assimitur menti dominet⁹. nec quasi dñā f̄eat sed quasi ancilla ad obsequium preparata a rationis tergo nūquā recedat. Tunc ergo robustius contra vicia erigitur. Cum subdita ratōne famulatur. nam quantūlibet ira ex celo rectitudis surgat. si in moderata mētē vicerit rōi p̄ti⁹. huius ḡtēnitant o se impudentiue dilatat. quanto impaciencie vicium virtutem putat. Exemplis philo. illa patent. naz vt dicit valerius lib. xj. achita magister pitagore et platonis villico suo iratus. Sumpsissem inquit a te supplicium nisi iratus essem. maluit em̄ impunitum relinquere quaz pppter iram grauius iulto punire. Sic Socrates vt dicit. Seneca li. x. de ira. Cum eum seruus offēdisset quē habebat disculum ei dixit. Cederem te nisi iratus essem. Corruptōnez em̄ serui in tempus distulit sani⁹ nec fuit ausus se ire cōmittere. Erat autē in eo ire signuz. vocem submittere et loqui partibus qz apparebat libi

tunc obstare ita diogenes vt Seneca li. iiii. de ira. Cum de ira disserteret adolescentulus pteruus in eum cōspuit. Interrogatus vero an iraceret⁹ contra illum. ait nō irascor s̄ dubio an irasci oporteat. Sed de platone dicitur. vt dicit valerius lib. i. Cum aduersus serui dilecti. vehemencius exarsisset ponere illū statim tuuicam et prebere scapulas verberibus iussit sua manu ipsum cesurus postmodū intelligens se irasci iam in alto manu suspensa. q̄sit⁹ est a sponsippo amico suo qz ageret Exigo inquit penas ab homie iracūdo oblitusqz iam serui. qz alium quē potius castigaret inuenerat abstulit sibi in seruum potestatem. Tu inquit sponsippe istum verbera nolo vt sit ille meus potestate id est in mea qui in sua non est. Rōe etiam in generali p̄fata patent s̄m tho. i. ii. q. xlvi. Quia quāuis homo sit animal mansuetum consideratis in generali ratione recta. et r̄patissima humana cōplexione tñ cōsiderata colera homis magis defacili inflāmant⁹ multi ad iram quam ad concupiscenciam vel aliam passionem. et etiam qz ira est passio vehementissima.

Capitulum **O**. iiii. v. p̄cepti

Septima filia ire pōt poni maledictio que sepe ex ira orit⁹. **D**e quo vicio tractat vt sequitur tho. ii. ij. q. lxxvij. Est em̄ s̄m cū maledicere in imp̄cando impando aut optando pnūciare contra aliū malum et sub ratione mali. et non ad emēdaciōz alterius s̄ soluz in malū eius optare aut ⁊ imperio mouere

ad malū alteri⁹ sub ratōne mali. s^m se repugnat caritati. Quia debem⁹ diligere proximū volendo bonū ipsi⁹ us. Et ideo s^m genus suum est peccatum mortale. Vnde i. cozi. vi. neq; maledicti neq; raptōres regnū dei possidebunt. Et est h^mōi maledictō tanto grauius peccatum quāto male dicit quis persone quāz magis amare et reuereri deberet. Vnde leui. xx. qui maledixerit patri aut matri morte moriat^r. S^udit tho. Cōtingit tam̄ verbum maledictōnis p̄ latum peccatum esse veniale. p̄pter paruitatem mali quod quis alteri male dicendo imp̄catur vel etiā p̄pter effectū ei⁹ qui p̄fert verba maledictōnis cū scz e⁹ leui motu vel ex uo vel surreptōe aliqua talia verba p̄fert. peccata em̄ verborū maxime ex affectu pensat^r. **M**aledictū ē autē notatē in descriptōe maledictōnis sub ratōne mali. et solūz malū eius cui maledicit^r. qz si quis imp̄cetur impet aut optat malum alicui sub ratōne boni. sic est licitū; nec p̄prie maledictō est eo quod intē. iō principalis non fert^r in malis illius s^m bonūz contingit em̄ optate malum alicui sub ratōne duplicis boni quandoq; sub ratōne iusti. et sic iudei iuste maledicit illūz cui p̄cepit iustam penam inferri. Sic etiāz maledicit anathematizādo. quandoq; sub ratōe vtilis optat^r malūz. vt quā quis optat aliquē peccatōrē pati egritudinez vel simile vt melior efficiatur. vel a p̄secutōne bonorū desistat et quāuis maledicere bene possit s^m p̄dicta. tam̄ creaturis irrationalib⁹ homines regulariter non debēt maledicere. tum quia illud g^muniter fit ex irrationabili quadam

ira. tum quia solet in discrete fieri in malum hominū quorū sunt. tamē vt tho. ibidem dicit. Maledicere rebus irrationalibus inquantūz creature sunt dei est peccatūz blaffemie. Maledicere autē eis s^m se cōsideratis est occiosum et vanūz et p̄ cōsequēs illicitūz. imo maledicere est a deo illicitum. etiā diabulo fieri non debeat vnde p̄verb. xxij. dum male dicit impius diabulum maledicit ipse animā suam id est maledictō culpe et pene se subicit. qz cūz diabol⁹ sit natura bonus. peccatūz est saltez vt sit ei malum optare. vnde bea⁹ iudas in canonica sua dicit. Cūz michael archangel⁹ cūz diabulo disputans altricaretur de moisi corpe nō est ausus inferre iudiciūz blaffemie sed dixit impet tibi dñs vbi glo. Diligenter intuentūz est qz si michael archangel⁹ diabulo sibi aduersanti blaffemiaz dicere noluit sed modesto sermone euz coeruit. quāto magis homibus omnis plaffemia est cauenda quāuis em̄ in voluntate malus sit demon tamen natura bonus est. **C**auendū aut vicium maledictōnis monere debent exempla sacre scripture et bonorum christianorū. Nam christus cū malediceretur sup. in cruce non maledicebat i. pe. ij. Paulus etiā dicit. i. cor. iij. Maledicimus et benedicimus. et i. pe. iij. non reddentes malum p̄ malo. nec malectum p̄ malecto. Exempla etiā xpianorū bonorū ad idēz sūt que ostendunt qz interdō maledicentes siue inuiti sint siue volentes in malum eorū exaudiunt^r vnde gre. iij dialogo. refert qz cūz simplex et sanctissim⁹ florenci⁹ p̄ pastore haberet vsuz ouiculas pascentem discipuli

quatuor cuiusdam sancti patris qui dicebat euticius. vrsus in campo occulte occiderunt. de quo cum florencius valde tristeret euticius fletum fratrem vellet consolari. Cui florencius spero in omnipotentem deum quod in hac vita ante oculos hominum videlicet accipient qui innoxium vrsus occiderunt. statim autem quatuor rei discipuli elephantino morbo percussis membris putrescentibus interierunt. Unde omni tempore florencius fletum se homicidam proclamans. Item ibidem refert gregorius quod cum famulus cuiusdam stephani presbiteri negligenter ei seruire clamauit presbiter veni diabole discalce me famulo sic loquens statim autem demon affuit et corrigie summe caligantem soluerunt in lignum demoniace seruitutis. Ex quo patet diabolus esse promptissimum in maledictionibus ad puniendum. Simile in iiii. refert de romano filium quinquennem nutriente. qui more blasphemare consueuerat cum ei aliquid resisteret. unde in patris sinu pestilentia laborans simile ad apparentiam demonis faciens necatus est. sic cesarius in dialo. suo. di. v. refert quod vir quidam motus ira contra uxorem ei ait. vadit diabole more autem illa per auriculam demonem intrare sciens furiebat eum quidam sanctus abbas super caput eius legeret euangelium super egros manus imponeret. illa terribilissime clamabat. et cum demoni imparet ut exierit. ille respondit nodum vult altissimus postea tamen modum quod demon intrauerat ipsa patefecit. Item quidam iratus dixit filio suo. vade diabole quem more demon rapuit nec nunquam comparuit. Item puella quin-

quennis cum lac comederet pater ei iratus ait diabolum comedas in ventrem tuum. more autem verata est puella usque ad maturam etatem. In qua cum limina apostolorum petri et pauli visitaret liberata est. Sed antea de mon in ea ait me egressus hec nunquam post hanc vitam sentiet aliud purgatorium. hec cesarius. Sic xxj. de ciuili dei refert augustinus de vidua nobili aut diuite habente septem filios et tres famellas eis maledicente. Omnes autem statim tremore omnium membrorum terribiliter sunt percussis et ciuium suorum oculos ferentes in orbem dispersi sunt omnibus spectaculum facti miserum. Et si nunquam maledictis optatio impleteret. tamen semper ille qui maledicit seipsum primo maledicit ut verificetur illud Genesim xxvij. quo isaac de iacob ait. qui tibi maledixerit sic ille maledictus. **T**ercio principaliter videndum est de remedijs ire. Sunt autem quedam remedia contra iram propriam quedam contra alienam. Remedia ire proprie sunt nouem. Primum est radicez ire euellere. que est amor sui inordinatus et esuorum. Qui enim ardentem diligit inordinate se amicos filios temporalia et honores. statim credit sibi iniuriam illatam esse. vel se perire ut dicit aristoteles. rhenho. vnde ecclesiam xxvij. sicut ligna silue sic ignis exardescit. et sicut virtute hominis sic iracundia illius erit et sicut substantiam suam exaltabit iras suam. Secundum est silentium. Nam natura ire est ut plata magis ferueat. vnde puer. xxvj. Qui imponit stulto silentium iras mitigat. vnde sanctus pater isaac requisitus. Cur demones eum tamen timerent. Respondit ex quo factus sum monachus statui apud me ut iracundia extra guttur meum

non proceret et ps. Posui oris meo
custodia cum consisteret peccator ad-
uersum me. **T**ercium remedium
est exempla patientium inspicere pri-
cipalissime christi passionem. de quo gre-
dicit. Si passio domini ad memoria re-
uocetur. nihil adeo dux est quod non
equo animo tolleretur. in cuius figu-
ra Numeri. xxj. filij israel lesi a ser-
pentibus ignitis inspecto serpente
eneo. id est christo crucifixo sanati sunt.
ad idem valent exempla iob. Exemplum
etiam illius mulieris nobilis. de qua
refert cassianus in colla. patrum. que
petiuit viduam iracundissimam in qua
patientiam disceret. Talibus enim exem-
plis velut optimo clipeo anima muniri
potest. Quartum est cogitare quod deum
sepe propriis malis contempnimus vel
pupendimus. et quod indigemus etiam
in propriis defectibus a primis sup-
portari vnde gregori. v. mora. Est ali-
seruande mansuetudinis modus ut cum
alienos excessus conspiciamus. nostra
quibus excessimus delicta cogitemus.
Considerata quippe infirmitas pro-
pria peccata nobis excusat aliena. pa-
cienter namque iniuriam illatam tollerat
qui pie meminit quod fortasse adhuc
habeat in quo debeat ipse tollerari.
Ideo tam faciliter quidam irascuntur
quod proprios defectus quibus a deo vel
primo supportantur non agnoscunt.
vnde puer. xix. homo indigens misere-
ricors est. Seneca regum animos indui-
mus illi obliti sue infirmitatis alie-
ne deseruiunt quasi iniuriam acceperit

Quintum remedium est consolatio
diuine ordinacionis. Nullum enim malum
nobis potest inferri nisi diuina ordina-
cione quod maximum debet esse fidelibus.
Deus enim est vel ut medicus fidelissi-
mus qui aquam tribulacionis cuiusque pro-

pinat sicut sue infirmitatis exigentiam
ps. Statuit aquas quasi in vtre. scilicet
de celo eam dispensans filiis. vnde i-
cor. x. fidelis deus qui non patietur
vos temptari supra id quod potestis
sed faciet etiam cum temptacione prouen-
tum ut possitis sustinere hanc rationem
assignat christus petro. Jo. xviii. Calicem
quem dedit mihi pater non vis ut bi-
bam illum. Sine quo nec filij zebe-
dei possunt sedere ad dexteram et sini-
stram in regno. potestis inquit christus
bibere calicem quem ego bibiturus sum
Math. xx. deus est velut pater patrum
simus qui filium quem diligit castigat
apo. iij. ego quos amo arguo et ca-
stigo ne videlicet sicut apostolum simus
adulterari filij. si inquit extra disci-
plinam estis cuius principes facti sunt
omnes ergo adulteri et non filij estis
Hebre. xij. deus etiam est velut mater
miseratissima que licet castiget
filiolum tamen non supra modum. nam isa. xlix
Quid obliuisci potest mater infantem
suum ut non misereretur filio uteri sui
et si illa oblita fuerit. ego tamen non ob-
liuiscar tui. Sextum est consideracio
utilitatis ipsius tribulacionis. nam ver-
atotes nostri sunt sicut apes que li-
cet pungant tamen diliguntur. quod mellifi-
cant. Sic inimici licet rodant tamen
penam pro peccatis minuunt pru-
dentes faciunt decorant patientiam
augent hic meritum. et in celo premium
ps. Circuderunt me scilicet inimici dixit
christus sicut apes et exarserunt sicut ig-
nis in spinis. Septimum est considera-
tio nostre impotentie. Sunt enim qui-
dam qui verecundantur si non tribula-
tes eos verbo vel facto ledunt. Sed
sciat homo etiam minimis oportere
parcere. vnde aug. homo tibi con-
uicium dicit. et tunc est iratus. es

pulicibus resiste si potes et dormias. Octauum est pccere et misereri infano. Nam iratus aliquem impugnant. rōe in pte vel in toto nō vritur et sic cecus est stultus et quodammodo infanus quibus naturaliter clementes sumus. vnde puerbi. riii. qui impaciens est exaltat stulticiam suam. Bonum est pūia consideratio omnium malorum que sibi possent inferri. vñ Grego. v. moza. mens sollicita antequā qdlibet age re incipiat omnes sibi quas pati putat cōtumelias proponat quatenus sui redemptoris probra cogitans cōtra aduersa se pparet. Que nimirum venientia tāto fortior excipit quanto se caucius ex pscientia armanit. qui vero improuidus ab aduersitate dephenditur quasi ab hoste dormiēs inuenitur. hec remedia sunt ire proprie. Sed principaliter inuocandum est in omnib⁹ auxiliū diuine gratie sine quo nihil possim⁹.

Remedia autē cōtra aliā irā sunt tria. Primū est mollis responsio hoc est mirabile naturale vnum vbi molle frangit durum. vñ puer. xv. Responsio mollis frangit iram. Exemplū in vitas patrum vbi discipulus macharij eum pcedēs ait ad sacerdotem idolorū ligna portantes Quo vadis demon. qui iratus vulnerauit grauitur discipulum. Cum autē macharius supueniens sacerdoti diceret. Salueris laborator h⁹ verbo leuitus p macharium cōuersus est in monachum. vnde causa vulneracionis reddita. vulneratum ambo in monasteriū portauerūt hō em iratus est velut olla buliēs. cui aqua frigida supfundēda est. vñ pro uerbio. xv. Os fatuorū ebullit stulti

eiam. Secundū remediū est silentium. verba em sunt velut ligna. si saltem sint verba irato displicibilia sed ad extinguendum ignem oportz materiā lignorū minuere. vñ eccle. ix. nō litiges cum homine licizioso et non strues in ignem illius ligna. Securius ergo esset interdū ab irato recedere qui nollet cōburi sicut et ab igne. Ro. xij. non vos defendētes carissimi. sed date locū ire. Tertium remediū est beneficiū. beneficia em irato impensa sunt velut carbonēs igniti valentes pro caritate proximi. ideo puer. xxv. Si esurierit inimicus tuus ciba illum. si sicierit da illi aquam bibere. Prunas em congregabis sup caput eius et dominus reddet tibi.

Inuidia que vt plurimum est causa homicidij de qua Job. v. Daruulū occidit inuidia. Tria sunt principaliter videnda. Primo quid sit. Secūdo quante noceat. Tertio de remedijs. **Q**uāto ad primū Inuidia dicit beatus Aug⁹. Est odium felicitatis aliene. Dam. li. ij. dicit. qd est tristitia de alienis bonis. Et dicit inuidia qz nō pōt videre bona aliorū. vnde Ambro. li. de offi. Inuidus bono torquet alieno nullus aut pōt videre equanimiter illud de quo torquet. Pro cui⁹ intellectu notandum s̄m tho. ij. ij. q. xxxvj. qd inuidia ē tristitia de alieno bono i q̄tū quis aliū excedit i bono apparēci p̄cipue de quo est gloria vel i quo hoies appetūt hōzari. 7 i opioe eē i q̄tū aliēū bonū dimiuere

videtur propriam excellentiam. vn
de Grego. xxxj. moralium. **I**
nuidia ex inani gloria vel supbia
nascitur. qd sic patet. Nam cum su-
pbis inaniter gloriosus appetit su-
per alios excellere et magnus ap-
parere. te cognoscit in alio aliquod
bonum. tunc timet q in hoc ipse
alter excellat vel sibi equetur. et
tunc tristatur inquatum hoc minu-
it gloriam suam et excellentiam quas
haberet in opinione hominum. Ex
hoc em q alius in aliquo bono sibi
equatur. aut eum excedit ipse min-
us gloriosus estimat qz tunc non super
alios ipse excellens putat. exemplum
tu scis artificium in ciuitate venit
pigrinus qui equaliter tibi vel me-
lius te opatur de quo ipse laudatur
sed tu times eum tibi equari. aut te
excellere. et doles de fama eius vel
bono. qz fama tua minor erit. hec
tristitia de alieno bono est inuidia
vera. et videt principalis esse tri-
sticia de gloria alterius inquantum
minuit gloriam tuam quam appetis
sic similiter est inter diuites. nobi-
les. predicatores. magistros. et simi-
les quo ad pulcritudinem. fortitu-
dinem. scientiam. vocem. deuotionem
et de quocumque vero vel estimato bo-
no de quo quis gloriam querit. **C**
Secundo notandum sicut Tho. ubi
prius. q cum inuidia sit tristitia de
alieno bono. Quadruplex est tristi-
tia que de alienis bonis in alio cog-
nitis potest oriri solum. quarta est
inuidia. Primo enim quis tristatur de
bono alterius inquantum ex eo time-
tur nocumentum vel sibi vel alijs
bonis. et talis tristitia non est inui-
dia. sed magis timoris effectus. et
potest esse sine peccato et laudabilis

unde puer. xxxj. In multitudine iu-
storum letabitur vulgus. cum impij
sumpserint principatum gemet po-
pulus. Et Grego. xxxj. mora. Euenire
plerumque solet ut non amissa carita-
te et inimici nos ruina letificet et
rursus eius gloria sine inuidie cul-
pa contristet. cum et ruente eo quod-
dam bene erigi credimus et profici-
ente illo. plerumque iniuste opprimi
formidamus. Secundo modo potest quis
contristari de bono alterius non ex
eo quod ipse habet bonum sed ex eo quod
nobis deest bonum illud quod habet
ipse. et hoc proprie est zelus ut dicit
philosophus ij. rhetor. Et si zelus
iste sit circa bona honesta laudabilis
est. Unde. j. Corinth. xiiij. Emula-
mini spiritualia. Et Hieroni. in epi-
stola ad Aletham. de instructione fi-
lie dicit habeat socias cum quibus
addiscat. quibus inuideat. et quarum
laudibus mordeatur. ubi sumitur in-
uidia pro zelo quo quis debet inci-
tari ad proficiendum cum meliori-
bus. Si autem sit de bonis temporalibus
potest esse cum peccato et sine pec-
cato. **T**ercio modo aliquis
tristatur de bono alterius inquan-
tum ille accipit bonum est eo indig-
nus que quidem tristitia non potest
oriri ex bonis honestis ex quibus
aliquis iustus efficitur sicut philo-
dicit ij. rhetor. sed de diuicijs et de
talibus que possunt provenire dig-
nis et indignis. et huiusmodi tristi-
tia sicut eum vocatur nemesis. et pti-
net ad bonos mores. Sed hoc ideo
dicit quod considerabat ipsa bona tem-
poralia sicut se putant possunt magna
videri non respicientibus ad eter-
na. Sed sicut doctrinam fidei bo-
na temporalia que proveniunt indi-

gnis ex iusta dei ordinatione disponunt^r ad eorum correctionem vel ad eorum damnationem et huiusmodi bona quasi nihil sunt in compactione ad bona futura que seruant^r bonis. et ideo huiusmodi tristitia prohibetur in sacra scriptura sicut illud psal. **N**oli emulari in malignantibus neque zelaueris facientes iniquitatem. Et alibi pene effusi sunt gressus mei quia zelavi super iniquos pacem peccatorum vides. Quarto modo aliquis tristatur de bono alicuius inquantum alter excedit ipsum in bonis et hoc proprie est inuidia. et hoc est semper primum. ut dicit Aristoteles in ethicis. Quia dolet de eo de quo est gaudendum. scilicet de bono proximi sicut caritatem cui etiam directe contrariatur ut dicitur. **Q**uomodo autem fiat inuidia veniale peccatum vel mortale. Notandum tertio quod tres ibi sunt gradus. Primus ubi materia origo et causa inuidie est cognitio boni alieni excellentis in homine vane glorioso. talis enim feliciter timet de diminutione sue glorie. et tristatur facilliter de bono proximi. unde sicut Gregorius in xxxi mora Inuidia ex inani gloria nascitur et ex eadem radice etiam sicut philosophus in rhetorica. multe sunt cause inuidie. Primo similitudo aliquorum sicut genus cognitionem. staturam habitum. aut opinionem. Ratio est quod ad istos tamen est inuidia quibus homo se vult equare seu preferre. hoc autem non est nisi respectu non multum distantium. Nullus enim nisi in sanus studet se equare vel preferre in gloria his qui multo maiores sunt. puta plebeus regi vel e converso. id est his quibus multum distat loco vel tempore. vel statu homo non invidet

sed quibus est propinquus. Nam cum propinqui videantur in gloria excedere eos nitimur excellere. et ex eorum gloria qua contra nostram voluntatem pollent tristari incipimus. et sic invidere. **S**ecundo facilliter invident pusillanimes. quod omnia reputant magna et gloriosa qui non habent. Tertio senes facilliter invident iunioribus quos putant possidere que ipsi non habuerunt vel non habent. Capitur tamen invidia sicut ceterae passiones quaeque sicut dicit Aureolus super iudicium. quod. i. quasi pro quadam naturali inclinatione ad passionem invidie. Sunt enim ut inquit in appetitu sensitivo appetibiles quedam facientes in corpore reales transmutationes consequentes complexiones corporum naturales. unde qui sunt complexionis frigide et humide sunt naturaliter magis inclinati ad invidiam. ut patet de multis pueris mulieribus et quibusdam hominibus flegmaticis. Et ratio est quod tales qualitates passivae sunt. ideo est in corpore aptitudo ad casum et depressionem propter quod in appetitu sensitivo oritur proportionalis quedam aptitudo ad depressionem et ad casum ut facilliter deprimatur et cadat ad apprehensionem boni alterius. Unde sic est quod omnia alia quedam reputant superiora respectu sui. ideo timeant confundi naturaliter et deprehendi. ratione igitur talis complexionis quam quis videt bonum in aliquo statu inclinatur ad invidendum. et tunc fit deformis transmutatio in corpore puta quidam manifestus in vultu et procedit invidia et homo modo accipiendo invidiam scilicet per naturalem aptitudinem et passionem vel etiam ut talis passio est primo motus. ut sic non est pec

catum sed pena peccati. vel peccatum largo modo cum sit pena peccati originalis. hec de Aureolo. vnde de augustinus. li. j. confessionum dicit puulum quendam collactaneum suum curuo vultu asperisse et illud inuidie attribuit. Vide inquit ego et ex pertus sum zelantem puerum nodum loquebar et intuebar pallidus amaro aspectu collactaneum suum. **S**ecundus gradus est quedam subita. et non deliberata tristitia de bono proximi inoptum est excellens. Tercius est tristitia talis modi deliberata seu perfecta. Prima est veniale peccatum. sed tertia est mortale peccatum. vnde tho. ubi prius de utroque dicit. inuidia ex genere suo est mortale peccatum. Pena enim peccati consideratur ex obiecto. Inuidia autem secundum rationem sui obiecti. contrariatur caritati per quam est vita anime spiritualis secundum illud j. Job. iij. Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam quam diligimus fratres utriusque enim obiectum et caritatis et inuidie est bonum proximi secundum contrarium motum nam caritas gaudet de bono proximi secundum illud j. corin. xij. non gaudet super iniquitate congaudet autem veritati. Inuidia autem de bono proximi tristatur. vnde ex suo genere conuincitur peccatum mortale esse inuidia. Ideo Job. v. puulum occidit inuidia. sed nihil occidit spiritualiter nisi peccatum mortale. sed sicut dictum est supra in quolibet genere peccati mortalis inueniuntur aliqui imperfecti motus in sensualitate existentes qui sunt peccata venialia sicut in genere adulterij primus motus concupiscentie. et in genere homicidij primus motus ire. Ita etiam in gene-

re inuidie inueniuntur aliqui primi motus quoniam etiam in viris perfectis qui sunt peccata venialia hec Tho. Quartus gradus inuidie est peccatum in spiritum sanctum quod dicitur inuidia fraterne gratie. vnde tho. in. ij. d. xliij. dicit. Inuidia duplex est quedam que est de prosperitate vel exaltatione hominis. Et quedam que est de exaltatione gratie sicut quod multi ad deum conuertantur vel aliquid huiusmodi. Et talis inuidia solus est peccatum in spiritum sanctum. vnde ibidem Bonauen. dicit dupliciter potest aliquis inuidere aliene gratie. vno modo quod ex hoc minuitur bonum proprium cuius promotionem appetit singulariter et sic est peccatum capitale. alio modo quod visus anime sic est deprauatus ut sicut non videt bonum in se sic etiam nolit videre bonum in alio. et tunc est peccatum in spiritum sanctum. hoc autem est in illis maxime qui vix possunt in alio videre bonum. et ita alio modo est capitale vitium. et alio modo peccatum in spiritum sanctum. et isto modo non procedit nisi ex magna corruptione et malicia voluntatis que adeo gustum pervertit. ut bonum faciat apparere malum et e converso. **S**ecundo principaliter videndum est de inuidia quantum noceat. et quod sit detestabilis propter nouem. Primo nocet proprio subiecto in corpore multipliciter quod est tristitia. Sed tristitia secundum tho. j. ij. q. xxxvij. saltem mala multa mala facit. quod aggrauat animam ut interdum motus corporis exterior impediatur et fit homo stupidus. et inter tristitia per oibus anime passionibus magis nocumetum infert corpori vnde puer xxxv. Sicut tinea vestimento et vermis ligno ita tristitia viri nocet cordi

qz animus gaudens etate floridam facit. spiritus tristis exsiccat ossa et eccle. xxxviii. de tristitia festinat mors sed hoc vix est de tristitia qz spem non habet amaram sicut contritio habet spem et gaudium de remissione et intuitu diuine misericordie. **S**ecundo damnosa est inuidia. qz recipit eam habenti societate ecclesie. **D**s Particeps sum ego omnium timendum te et custodiendum manum tuam. **A**ug. pensent inuidi quantum bonum sit caritas que sine labore nostro aliena bona nostra facit. **T**ercio inuidia nulli perit. **D**e nocenti notum est de innocentibus patet. **C**um Cain inuidus Abel fratres ipsius Ioseph eundem et Saul David sine causa sint persecuti. **T**ales peiores sunt Pilato de quo **M**ath. xxvij. Sciebat quod per inuidiam tradidissent eum. **Q**uarto inuidia valde difficulter curatur quia est velut ignis grecus qui in aqua tribulationum ardet et difficulter extinguitur. **I**deo **G**alla. v. non efficiamur inanis glorie cupidi inuicem per uocantes inuicem inuidentes super quo Ciprianus zelus iste modum non habet permanens iugiter sine fine cum alia finantur scelera. **Q**uantoque ille cui inuidetur crescit in successum meliorem tanto inuidus liuoris ignibus inardescit. **Q**uinto inuidia ostendit hominem pusillanimum et infimis rebus comparat. **J**ob. v. puulum occidit inuidia nobiles sunt gemitatiui. ut patet in hominibus in leone in aquila. **C**ontrario ignobiles sunt inuidia. **S**exto signum est per quod demon suos cognoscit sicut caritas contrario. **J**ob. xiiij. In hoc cognoscunt quod mei estis discipuli si dilectionem habueritis ad inuicem. **S**eptimo socij

sunt diaboli in lucro et in damno. qz quando diabolus lucratur et male succedit homini inuidus hoc lucrum suum putat et e conuerso. unde cum **S**ym. Tulium. Amicorum sit idem velle et nolle patet propositum. **O**ctauo perditores plerumque efficiuntur. **P**uer. xxiiij. ne comedas cum homine inuido et ne desideres cibos eius quoniam in similitudinem arioli et conietoris estimat quod ignorat. comede et bibe dicet tibi et mens eius non est tecum. **N**ono inuidus grauissima anime infirmitate tenetur. gustum enim anime adeo infectum habet ut bonum inimici putet malum. et econuerso **I**sa. v. Ve qui dicitis bonum malum et malum bonum. ponentes tenebras lucem. et lucem tenebras ponentes amarum in dulce. et dulce in amarum. **T**ercio principia aliter de remedijs inuidie notandum quod contra eam valent quinque. **P**rimo ut homo ponat dilectionem in ea bona que possunt simul a multis haberi et a singulis plene sicut est predicatio eucharistie communio dei super omnia dilectio et regnum celorum. unde Gregorius qui facit inuidie carere desiderat illam hereditatem appetat quam numerus possidencium non angustat. vir enim iustus per hoc quod in terris nihil appetit alienis profectibus inuidere nescit. **S**ecundo inspicere debemus fraternalitibus iungimur omnes enim primus est frater naturalis aut quorum omnium vnus fuit pater Adam multi sunt fratres nostri spirituales quorum omnium vnus pater Christus est. et mater vna virgo beatissima Maria. sicut et mater vna sancta ecclesia. **S**umus enim membra vnius corporis ecclesie. i. cor. xij. si quid patitur vnum membrum

compaciunt^r cetera membra. Tercio contra inuidiaz valet eradicacō p^r prie supbie. quia ex ea oritur. vnde dicta contra supbias vel inana^r gloriam valet etiam hic. Quarto valet contra inuidiam meditatō multiplicis damni. qd̄ ex ea puenit vt in secūdo mēbro pacuit. sicut em̄ grecul ignis arena et acceto solet extinguī si inuidia consideratōe infructuosi status quē ⁊ amaritudine et cōsumptōne viciuz potest extingui. Quinto valet q̄ inuidiā exercitium in opib⁹ misericordie circa p̄imos vel inimicos vnde prouer. xxx. Si esurierit inimicus tuus ciba illum. Si sicierit potū da illi p̄unas ei congregabis sup caput eius ⁊ domin⁹ reddet tibi misericordia ei directe opponitur inuidie. quarū prior dolet d̄ miseria p̄mi postero vero defelicitate vnd̄ p̄ri d̄ mia dicit^r. ij. cor. xj. quif infirmatur et ego non infirmor de iui. ia vero. vnde. iob. xij. q̄ iudas murmurauit de effusione vngenti super caput iesu

Capitulum.

Sextum.

Unde d̄ filiat^r inuidie differendum est. Prima q̄ occasiones sunt homicidij corpalis. Secūdo de odio i speciali quid sit et de ei⁹ p̄rietatibus. Tercio an peccatores se odio habeant. **¶** Quantū ad p̄mū notandum s̄m tho. ij. ij. que. xxxvj. Et s̄m gre. xxxi. mora. Quicq̄ sunt filie qui ex inuidia oriri possūt videlicet susurrū d̄tractio exultacō in aduersis afflictio in p̄speris p̄mi et odiū patz nā inconatu inuidie est aliqd̄ tāq̄ p̄cipiū ⁊ aliquid tan

quaz terminis. Principium quidem est vt aliquis diminuat gloriaz alterius vel in occulto. et sic ē susurratio vel manifeste et sic ē d̄tractio. Medium autem est q̄ aliquis intendat diminuerē gloriaz alteri⁹. aut potest. et sic est exultacō in aduersis aut nō pōt et sic est afflictio in p̄speris. terminus autem est in ipso odio quia sicut bonuz delectans causat a mozem ita tristitia odium. **¶** Quo ad secūdū sciendū q̄ differunt ira inuidia et odium s̄m tho. ij. ij. q. clviij. Ira em̄ est p̄ quam appetim⁹ malū p̄mi s̄m quanda^r mēsurā p̄o vt scz habet rationem vindictē. Odium autē est p̄ qd̄ desiderat^r maluz p̄oximi absolute. et ira est interdus causa odij quia p̄ hoc q̄ aliquis appetit maluz vindictē sub ratōne iusti et hoc frequēter facit puenit^r ad appetitum mali absolute in p̄oximū quod ē odium. Inuidia vero ē tristitia de bouo alieno vnde sicut tristitia opponitur gaudiuz. sic odio a mozi et causatur odium tam ex ira q̄ ex inuidia sed directi⁹ ex inuidia qz ex eo q̄ quistristat^r de bono p̄mi d̄ i^r licentiam seu odiuz facilliter apit. **¶** Dubitat^r primo Vtrū de⁹ possit odiri ab aliquo. Respōd^r tho. ibidem deus potest dupliciter ab homine comprehendi. Vno mō s̄m seip sū puta cum p̄ essenciaz videt^r. Alio modo s̄m effectus scz cuz inuisibilia dei p̄ ea que facta sunt intellecta conspiciunt^r deus p̄ essenciaz suaz ē summa bonitas quā nullus potest odio habere sic viam. qz sic non habz nisi racōnez diligibilis non edibilis qz ibi nihil mali apparet intellectu. Sunt autēz effectūū diuorū duo genera. quidez qua nullo mō possūt

cōtrariari voluntati vt esse viuere et intelligere. et talia sunt omnibus etiam appetibilia. et put deus ē talium effectuum autor etiam nō pōt odiri. Alij sunt effectus dei qui repugnant inordinate voluntati scz ī flictio pene et cohibicio peccatorū p legem diuinam repugnantē voluntati peccatorū. Et quantū ad tales effectus de⁹ pōt odiri ab aliquib⁹ inquantū videlicet deus apprehenditur vt peccatorū p̄hibitor ⁊ penarum inflictor. **D** **S**ecundo dubitatur an odiū dei sit grauissimū peccatorū simpliciter. Rñ. s̄m tho. ibidem q̄ sic. q̄n est deliberatū. Racio qz optimo opponit⁹ pessimū per phi. viij. ethi. sed amori dei qui est p̄tīmū opponit⁹ odiū dei. Ideo cum primū sit optimū. Secundū est pessimū imo odiū dei ex deliberatione est maxie p̄tīm in sp̄m sanctū s̄m q̄ p̄tīm i. s. s. noiat aliq̄d genus sp̄ale p̄tī nō tñ cōputat⁹ iter species peccati in sp̄itū sanctum qz generaliter inuenit⁹ ī omni specie peccati in sp̄itū sanctum. vnde odiū dei maius peccatū est infidelitatis peccato. qz ex eo oritur vt effectus ex causa. **E** **D**ubitatur tercō que possumus et debeamus odire. Rñ. s̄m tho. ibidem licet odio habere illud qd a diabolo deriuat⁹ vt peccatum. et omne illud qd p̄inet ad defectū diuine iusticie. et quicquid a deo abducit nos s̄m q̄ a deo abducit. sed naturam fratris grāciam et h̄mōi cum sint a deo sine peccato nō possumus odire. De primo dicit⁹ Lu. xiiij. si quis venit ad me et odit patrem aut matrē non pōt esse me⁹ discipulus. et Ro. j. detractores dō odibiles. De secundo. j. Johan. ij.

qui fratrem suum odit in te nebris est. sed summa cautela s̄m Grego. ibi videnda est ne sub veste boni odij se occultet odium fratris. **F** **Q**uo ad terciū vtrū peccatores se odiant. Rñ. q̄ sic vnde ps. qui diligit iniquitatē odit animā suam p cuius intellectu notat hic Tho. ij. ij. q. xxv. vbi querit vtruz peccatores se diligāt. amare seipm. vno mō cōmune est omnibus. Alio mō proprium est bonorū. Tercio mō p̄p̄riū est malorū. q̄ ei amet aliquis id qd seipm esse existimat hoc cōmune est omnibus. hoc autē d̄ esse aliquid dupliciter. vno modo s̄m substanciaz suam et naturā. et s̄m hoc omnes estimant bonū cōmune se esse illud quod sunt scz ex aia et corpe compositos. et sic etiam omnes homines boni et mali diligunt seipos inquantū diligunt sui iporū conseruacionem. Alio mō d̄ esse homo aliquid s̄m principalitatem. sicut princeps ciuitatis d̄ esse ciuitas. vnde qd princeps faciūt d̄ ciuitas facere. sic autē nō omnes existimāt se esse illud qd sunt. Principale em̄ in homine est mens rationalis. Secundariū autē est natura sensitua et corpalis quorum primū vocat apostolus interiorē hominē. vt ptz. j. Corin. v. Bōi autē existiant principale in seipis racionalem naturā siue interiorē hominem. vnde s̄m hoc existimant se esse qd sunt mali aut existimant principale in seipis naturam sensitivam et corpalem. scz exteriorē hominem. vnde nō recte cognoscentes seipos nō vere diligunt. **E** **T** hoc p̄bat philo. in ix. ethi. p̄ quinqz que sunt amicitie propria vnusquisqz ei amicus. P̄tio quidē vult suū amicū

esse et viuere. Secundo vult ei bona. Tercio opat bona ad ipm Quarto conuiuit ei delectabiliter. Quinto concordat cum ipso quasi in eisdem delectatus et contristatus. Et hinc hoc boni diligunt seipfos quantum ad interiorum hominem quia etiam volunt ipm obseruari in sua integritate et optant ei bona eius que sunt bona spiritualia. et ad assequendum operam impendunt. et delectabiliter ad cor redeunt. quia ibi inueniunt bonas cogitationes in presenti et memoriam bonorum preteritorum. et spem futurorum bonorum ex quibus delectatio causatur. Similiter etiam non paciuntur in seipsis dissensionem voluntatis quia tota anima eorum tendit in unum. Econtrario autem mali non volunt conseruari in interioris hominis integritate nec appetunt eius spiritualia. nec ad hoc opantur nec delectabiles est eis secum conuenire redeundo ad cor. quia inueniunt ibi mala preterita et futura que abhorrent. nec enim sibi ipsis concordant propter conscientiam remordentem. hinc illud psalmi. Arguente et statuam contra faciem tuam et per idem probari potest quod mali amant seipos hinc corruptione exterioris hominis sic autem boni non amant seipos odiunt ergo mali seipos hinc principale suum videlicet animam.

Non est necessarium est scire quomodo inimici vel peccatores sint diligendi vel odiendi de quibus Christus preceptum dat mat. v. dices Audistis quia dictum est diliges primum tuum et odio habebis inimicum tuum. Ego

autem dico vobis diligite inimicos vestros benefacite his qui oderunt vos. et orate pro persecutoribus et calumniatoribus vos ut sitis filii patris vestris qui in celis est qui solem suum oriri facit super bonos et malos et pluit super iustos et iniustos ubi dicit glo. quod inimici nostri tribus modis pugnant contra nos. scilicet mentali odio verbali obprobrio. et corporali nocimento sine lesione in exteriori bono. ut notatur in verbis predictis. Sed ibi econtrario tria iubet veritas inimicis impendenda. videlicet diligere corde. benedicere ore. et operibus subuenire. de quibus tribus videndum erit. Primo quomodo corde sint diligendi inimici ubi tria occurrunt declaranda. Primo an inimicorum dilectio sit nobis possibilis. Secundo si sic cur inimici sint diligendi et non odiendi. Tercio an ad eorum dilectionem necessaria sit spiritualis actuatio.

¶ Quantum ad primum reperiuntur tam ceci ratione et infecti voluntatem ut affirmet. Et quidam credant sibi impossibile esse. quod inimicos diligant contra quos scriptura sanctorum. doctrina et philosophorum ac naturalium exempla. nam Math. v. dicitur. Si dimiseritis hominibus peccata eorum dimittet et vobis pater vester celestis debita vestra. super quo glo. videtis fratres. quia cum dei gratiam potestate nostra positum est quomodo a domino iudicemur. Inquit enim dominus si dimiseritis dimittet vobis. si non dimiseritis non dimittet vobis. In parte autem nostra est dimittere et non dimittere. Exempla habemus gen. xlv. ubi post extremam iniuriam per fratres illatam ioseph ex amicitia singulos osculabatur. et super singulos

fiebat sic ergo. xxxij moyses a populo
 crebro veratus cum iam prope la-
 pidaret. tñ ait ad deum. **S**i nō di-
 miseris peccatū populi tui dele me
 de libro quē scripsisti. et ij. Reg. j.
 dauid cui suus inimicus se mei i fa-
 ciem maledixit. maluit p̄cere et le-
 tales inimicos flere nouit. et eosdē
 occidentes punire. **D**eo ait in ps̄.
 si redditi retribuentibus mihi mala
 decidam merito ab inimicis meis in
 anis. **J**o. quozq; iij. sic deus dilexit
 mundum vt vnigenitum suum darz
 vt omnis qui credit in eum nō pere-
 at sed habeat vitam eternā. ad ro-
 vij. **S**ic nos x̄ps dilexit q̄ tradidit
 seim̄ p nobis in mortem. **I**ust⁹ p
 iniustis cum tñ inimici essemus et
 pro se p̄sequentib⁹ in cruce ait. pa-
 ter ignosce illis qz nesciunt quid fa-
 ciūt. quē beatus stephanus sequēs
 pro inimicis se lapidantibus. **A**ctu-
 vij. flexis genibus et clamando ora-
 bat. vbi pro se stando orauerat di-
 cens. **D**ñe accipe sp̄m meū. **E**
Ad idem sunt sanctorū dicta et exē-
 pla. nam q̄ possibile sit nobis inimi-
 cos diligere patet p augu. qui d ser-
 uo pigro qui nō vtebat⁹ viribus si-
 bi a deo collatis sic dicit. **S**eruum
 pigrum qui h̄m historiā euangelicā
 talentum dñi sui creditū fodit i ter-
 ram nec in eo negociatus est nō dā-
 naret deus si ea que nullo mō fieri
 poterant p̄cepisset. et beatus hier.
 Anathema sit qui dicit deū p̄cepisse
 impossibile. **P**reterea si tot mulie-
 res pueri et tam delicate puelle flā-
 mas ignes. et gladios imo bestias
 equanimiter ptulerūt pro x̄po que
 tñ nobis fuerūt similes. **C**ur nō pos-
 semus cōuicia. ⁊ iniurias equanimi-
 ter tolerare et inimicos diligere.

Simile docēt exempla phitosopho-
 rum vt in vitis eoz legit⁹. nam pi-
 tacus philosophus cum ductor essz
 mitilensū contra atheñ. quoz dux
 fuit. firmo ex pacto singulare cer-
 tamen indixit pitatus et sub scuto
 occultato rethi cum firmonē inuol-
 uerūt et occideret. ac triumpho po-
 titus in principē mitilensū leuare-
 tur principatui post decenniū resig-
 nauit iam ciuitate optie ordinata.
Cunq; quidam oparius eius filiū se-
 curim ingerens interfecisset. et occi-
 soz ligatus p ciues pitaco p̄sentare-
 tur ipm̄ absoluit dicens. **I**ndulgen-
 ciam esse supplicio potiorē. sic esci-
 nes phi. et orator maximus cuz sua
 eloquentia athenas regeret. et ibi-
 dem a demostene orato. e in orando
 victus in iudicio rodis propter ig-
 nominiā pgeret. et ibidem rogatu
 ciuitatis. primo suā ⁊ deinde de de-
 mostenis oracionē clarissimā recita-
 ret et cūctis vtriusq; eloquenciam
 mirantibus et plus demostenis. sic
 ait longe amplius mirati essetis si
 ipm̄ p orantem audiuissetis inimici
 sui testis et cōmendator excellencis-
 simus effectus ibidem habet⁹. sic
 etiam valerius de vitis phi. refert
 de socrate q̄ semel ictu calcis pcul-
 sus cum quidā eius toleranciā mira-
 ret⁹ ait. **S**i asinus me pculsisset cal-
 ce. vnde in iudiciū cōuenirem. **C**ur
 igit⁹ nō sic equanimiter sustinerem
 ictus hominū. sicut pculsuram irra-
 tionabilū qd̄ etiam inimicis possu-
 mus p̄cere patet a simili. nam si tu
 expectares ab impatore magnū do-
 num. et te impator offenderet vel
 pcuteret. tu ne sumptuz donū p̄de-
 res nec facto nec verbo propter ta-
 le donū vindicares. cur igitur non

nō faceres simile pro eterna patria inimico parcendo. **¶** Quo ad ij principale quō inimici sunt diligendi et quare. **¶** Notandū primo quis sit inimicus. Est aut̄ inimicus ille qui affectat aut optat aut voluntarie infert. aut iserze conatur alteri malum culpe aut pene in anima corpe vel rebus et hoc facit nō ad correctionē proximi nec ad iusticiā exercendam nec ad aliud bonū aliqd. sed tantū alteri ad malum. vel etiam qui mala intēciōe gaudet de malo proximi. aut tristatur de eius bono. **¶** Dicit̄ primo qui affectat alteri malum nō ad correctionē eius. sed tm̄ in malum suū puta ex odio rancoze vel animi amaritudine. qz si quis vellet alteri malū pene. vt carceres verbera paupertatem. infirmitatem et hm̄i. et solum ad correctionē sui. et p̄fectum anime eius aut propter cōmunē vtilitatem. et facere illud nō ex amaritudine animi rancoze vel vindicta. sed fraternana dilectiōe. talis nō esset inimicus alterius censendus. sed amic⁹. quia p̄desse conat̄ quāuis obesse videatur. **¶** Ideo p̄ntes puniēdo. p̄eros suos. et magistri scolares. non sunt eoz inimici estimandi. sed amici. **¶** Secūdo d̄z nō ad iusticiam exercendam qz qui vult aut infert alteri malum pene amore exequende iusticie nō est inimicus p̄sone puniende vnde lictor nō est inimicus ei⁹ quē occidit mediante iusticia. nec iudex similiter. dūmodo nō ex odio vel rācoze sed solum propter cōmunē vtilitatem illa faciāt amore p̄clarissime iusticie. **¶** Dicit̄ tercio vel p̄pter aliqd aliud bonum. qz medicus qui p̄desse intendit. tanq̄ amicus vrit

infirmū. quem sanare intendit. **¶** Dicitur quarto vel qui mala intēciōe gaudet de malo proximi. aut tristatur de oius bono. qz si intēciōe bona facit vt de tristitia inuidie fuit dictum nō est inimicus censendus. **¶** Ex quibus patet qz homo pōt licite velle in casu amico suo malum scilicet paupertatis infirmitatis mortis vel hm̄i dūmodo sine rancoze fiat et bona intēciōe ad bonum peccātis vel cōmunitatis seu iusticie vt Grego. dicit. xxij. mora. sed vt ibid̄ subdit ad hoc seruanda valde necessarium est subtilissime discretionis examen. ne enim nostra odia exequimur. fallamur sub specie vtilitatis aliene videlicet estimantes nos mala inimicis nostris velle propter eorum correctionem vbi ex odio volumus rancoze vel mala affectione. **¶** Et statim loquitur de tyranno propter facinora punito subtiliter in quo pensare debemus quid debem⁹ ruine peccatoris. et quid iusticie differentis. **¶** Nam cum puerum quem quā omnipotens deus pcusserit cōdolendum est miserie pereuntis. et cōgaudendū est iusticie iudicis. **¶** **¶** Secūdū notandum in inimico duo sunt cōsiderāda. **¶** Primū est inimicitia. odium seu rancoz quem habet ad primum suū. et h̄m illa non debemus inimicum diligere hoc est qz nō debemus velle qz sint inimici nostri aut alioz aut vt habeant odium inimicitiam et hm̄i versus nos vel primos. qz hoc esset velle eoz mala et peccata cōtra caritatē et hoc tenent cōmuniter doctores. **¶** in. iij. di. xxxix. et xxx. et Tho. ij. ij. q. xxx. **¶** Quo cōsiderāda est i inimico ipi⁹ natura h̄m qz ad di imagiez cre

at⁹ ē capax glorie nobiscū ⁊ noster
proxim⁹ Et s^m hoc dicendum. Pri
mo q^d ex p^rcepto tenemur inimicos
nostros non odire s^m naturam s^m
quam sunt nostri proximi Secundo
q^d tenemur eos s^m naturam nō so
lum nō odire sed etiaz tenemur eos
diligere ita vt velimus eis bona fe
citat^{is} eterne virtutuz et bona na
ture fortune. in quantum eos talia
promouent ad beatitudinem eoruz
Primo patz puer. xxv. Si ceciderit
inimic⁹ tu⁹ ne gaudeas ne forte vi
deat deus et displiceat illi et auer
tat iram suam ab eo et cum ab illo
auertit ad illum dirigat qui de ini
mici ruina gaudebat et ero. xxij. si
videris asinum inimici tui in luto
iacentem non preteribis nisi prius
eleues eum si inimici asin⁹ non est
reliquendus in luto. quanto minus
christi sanguine redēpt⁹ et dei ima
gine insignit⁹ non debz negligi ho
mo. ideo. j. ioh. iij. qui odit fratres
suum homicida est. Et scitis q^d ois
homicida non habet vitam eternaz
in se manentem. q^d doctores expo
nūt sic qui odit fratres suū q^d pei⁹
est quam non diligere eum homici
da est sui ipsi⁹ spiritualiter et fra
tris sui corporaliter dispositie tñ. Se
cundū patet quia math. xxij. p^rcep
tum esset diliges primū tuuz sicut
teipsum sed inimic⁹ est prim⁹ tuus
vt patuit supra. Item math. v. do
min⁹ preceptiue dicitur diligite ini
micos vestros benefacite his qui o
derunt vos. Item probat magister
i. iij. d. xx. **R**acō autem quare
tenemur inimicos diligere est q^d di
lectō q^d xps nobis p^rcipit qua tene
mur diligere proximū est caritas q^d
habentem facit adtendere q^d quili

bet primus viator est ad imagines
dei capax et beatitudinis que capa
citas cum sit naturaliter i inimico.
et i amico. omnes tenemur diligere
ad tale bonum. de⁹ em̄ est vniuersa
bonum i nullo minuibilis ex cōmū
cacōne sui ad alium cui bona faue
re debem⁹ et optare. vt ab omibus
homibus viatorib⁹ honoret⁹. Dili
gamus ergo i inimico omne illud q^d
est i eo a deo et odiamus i eo omne
illud q^d est a diabolo. sic em̄ medic⁹
i firmum diligit sed febrez psequit⁹
et mater filium diligit. sed eius sca
biem odit. **¶** Quo ad tertium
principale vtrum ad diligendum i
namicuz ex igatur specialis actuaci
o mentis. Notandum s^m tho. vbi
supra q^d dilectō nature inimici pōt
dupliciter considerari. Vno mō ige
nerali et sic est in precepto. vt cum
aliquis in generali diligit primos
ab illa generalitate inimicum nō ex
cludat. Vnde qui oraret ex delibe
ratione corde vel ore dicendo domi
ne da pacem huic ciuitati vel regi
oni dempto tali inimico meo pecca
ret mortaliter. quia contra carita
tem ageret. Alio modo cōsideratur
dilectio p^ri i speciali vt scz aliquis
i speciali moueatur motu dilectiois
actualis ad inimicū suū ita q^d actu
aliter velit et optet sibi bonum Il
lud s^m tho. non est denecessitate p^r
cepti. Exempli gracia. Cum quis co
gitat de sorte inimico suo nō ē p^rce
ptum q^d statim velit vel optet sibi
bonum actualiter q^d preceptuz de
lectioe inimicorū est affirmatiuz
Ideo nō obligat p^r semp. Sed pre
ceptum est vt non odiat eū et num
quam affectet vel optet sibi maluz
intencione nocendi. quia non odire

proximū est p̄ceptum negatiuū .iō obligat ad semp et pro semp .est tñ h̄m Tho . hoc de necessitate caritatis h̄m p̄pacionē animi . vt sc̄z hō habeat animū paratū ad hoc vt in singulari inimicum affectiue et etiam effectiue diligeret si necessitas occurreret . Sed qđ absqz articulo necessitatis homo hoc actu impleat p̄fectiōis est . vt Augu . probat i Encheridion et vt ibidem dicit . eēt adhuc maioris p̄fectionis qđ homo magno conatu . et p̄fecto amore elicitō ferret dilectiue in inimicū cuz affectu sibi volendo bonū potissime dum ille inimicus actu offendit vt fecerūt x̄pc in cruce et Stephan⁹ moriturus .

Capitulum

Octauum

A Secundo cum inimici nos p̄sequant̄ ore debemus eis dilectiōis beneficia ostendere nō solum corde sed etiam ore . qđ fieri p̄t tripliciter de quibus pro p̄senti tractabitur . Primo de recōciliacione . Secūdo de vitanda calumnia . Tercio de oraciōe et de impendenda benedictiōe . Quantū ad primū valet illud Math . v . Si offers munus tuum ad altare et recordatus fueris qđ frater tuus habet aliquid aduersum te relinque ibi munus tuum ante altare . et vade recōciliari fratri tuo . **H** Vbi primo notandum quid sit templū in quo sit offerendum munus . quid altare . sup quo . et quid munus seu sacrificiū . Templū est anima munda et corp⁹ que sunt deo p̄ x̄pi passionem in baptisate cōsecrata teste apo . i . Cor . iij . nesci

tis qz templū dei estis vos . Et itez templū dei sanctum est qđ estis vos . Et alibi empti estis p̄cio magno glorificate et portate deū in corpe vestro . Altare est fides vera et firma de quo hebre . vlt . habemus altare de quo edere nō habent qui tabernaculo deseruiūt fundamentū eniz aliud supple . quā fidem iesu x̄pi nemo pōt ponere p̄ter id qđ positū est qđ est x̄ps iesus . j . Cor . ix . qđ sine fide impossibile est placere deo . heb . xi . Munera et oblatiōes sunt . Act⁹ principaliter interiores anime . vt meditacio bonoz . cōplacētia diuinorū . affectus et oratio mentalis . dei dilectio et proximi et his similia . Ex quibus interius in templo cordis oblati debet homo prorumpere ad actus exteriores latrue vel dulie . vt ad iubilationē himnū . oracionē vocalem oblatiōem . opa misericordie corpalia et spūalia et similia . que sine interioribus munerib⁹ fere nulla sunt . et ista est exposicio h̄m augu . Secūdo notandū qđ ista munera nō essent deo grata si non esset in offerente caritas fraterna . vnde nullum opus est deo acceptuz sine caritate teste apo . j . Cor . xiiij . dicente Si linguis hominū loquar et angeloz rē . et ideo facturus aliquod opus bonum qđ est munus debet quidem bonū propositū nō totaliter dimittere . sed mun⁹ relinquerē ante altare id est hmōi opus differre et ad fratrem p̄gere pedibus corpis vel anime et recōciliari fratri satifaciendo verbo factō vel vtroqz . et tūc offerre debet munus suum . vnde aug⁹ . in sermone dñi in monte . Cum aliquid tale oblaturi sumus in interiori templo p̄genduz

est ad recōciliaciōem cum fratre dimittendo tale munus spūale. pgen dum est nō pedibus corpis. sed motib⁹ animi. humiliter te ex affectu psteruens fratri ad quā cara cogitaciōe cōcurras in cōspectu ei⁹ cuz munus oblaturus es. **S**ed si frater p̄sens est. et ad eum potes ire non simu' ato animo lenire atq; in grām reuocare veniam postulando si hoc coram deo prius feceris p̄gens ad eum nō pigro motu corpis. sed celerzime dilectiōis affectu atq; inde veniens. id ē intencionē reuocans ad id qd̄ agere ceperas offeras munus tuum. hoc em̄ remedium est cōtra peccatum ire qd̄ s̄m aug. supbi amplecti nō valēt. **I**nflati em̄ hoc medicamen caritatis et humilitatis subire nolunt. **T**ercio notandum q̄ tribus modis contingit fratrem aliquid habere contra te. **P**rimo mō si ille habeat cōtra te irā aut odium. quāuis tu illi nullam iniuriam feceris nec fueris sibi iniuste et p̄ aliqd̄ debitum causa istius odij aut ire. **S**ed forte susurratores aliqui suis susurris hoc fecerūt aut ille forte frater sponte assumpsit sibi cōtra te iram. odium vel indignacionem ex falsa vel solum estimata iniuria quam credit ex leui aut frivola suspiciōe. **I**n isto casu nō est p̄ceptum vt ad eum vadas et coneris pcurare recōciliaciōem sui. cuz nullam sibi iniuriam feceris. **E**sset tñ cōsilij et magui meriti se humiliare coram fratre mō statim dicēdo et eum ad pacem et concordia reuocare et esset adhuc maioris meriti et p̄fectionis hoc agere cum fratre quem tu non offendisti. sed ip̄e te. **V**nde **C**riso. **N**on dicas mihi nocuit

non ego illi. **S**i em̄ pro gloria salutis tue iubet de⁹ amicitiam facere tu offensus debes p̄uenire offendētē. vt duplicem gloria cōsequaris vnam scz qz iniuste offensus es. aliam qz prior ad amicitiam moues.

D **E**t est aduertendū q̄ in illo casu n̄ debet homo a fratre sibi sine causa irascenti veniam petere ex quo nō in eum deliquit. **S**ed vadat ad eum in se apud ip̄m excuset siue caritatiue declaret q̄ in eum n̄ peccauit et sine demerito cōtra ip̄m irascitur. et sic eum a rancore et ira reuocet. nisi forte homo timeret q̄ hmōi humilis reuocacio verisimiliter indetrimentū fratris cederet in iuste irascentis. qui forte aut supbi ret. aut audacius alijs noceret. **E**t cum hoc timeret⁹ caucius esset vt intermedie p̄sone rancorosum inducendo ad cōcordiam ponerent. et in nocentem petendo p̄ dimissione offense. vnde aug. in sermo. dñi i mōte. **T**ūc habet frater aliquid aduersum nos cum nos eum in alio lesumus. **R**os aut aduersus eum habemus si ip̄e nos lesit. vbi nō est op̄ pergere ad recōciliaciōem sed tantum dimittere. sicut tibi ad omnia dimitti cupis. qd̄ ip̄e cōmiseris. **E**t in sermone de cōcordia frat̄ cuius iniciū dies isti. dicit aug. nolo vt menciaris nolo vt dicas illi. da mihi veniam. qz te nosci nō peccasse i fratrem tuū sed tu scis q̄ iste peccauit in te nō tu in illum. **P**oli venire ad fratrem tuū qui in te peccauit ⁊ vltra ab eo petere veniam. debēt tñ inter vos esse alij pacifici qui illum obiurgent. vt a te prius veniā petat. **T**u aut esto paratus ignoscere proorsus ex corde dimittere iam

dimisisti habes adhuc quid facias. ora pro illo ut petat a te veniam quia scis ei nocere si non petit. **¶** Secundo igitur tingit fratrem aliquid habere contra te ut si habet contra te iram vel odium. **¶** Tercio quia tu ei iniuriam fecisti. et ei iniuste causa et occasio illius odij fuisti. **¶** In illo casu debes obmissis alijs actibus tuis fratri a te leso pro iniuria sibi illata satisfacere. actu aut voluntate et ei modo supradicto. ut melius poteris reconciliari. unde crisostomus super illo vade prius reconciliari fratri tuo dicit in persona dei ego libenter contemnor. ego libenter honoris mei pacior. damnum libenter ego dominus expecto. seruos tamen modo vos in amicitiam veniatis. vade ergo ut scias quia plus diligo concordiam fidelium meorum. quam munera quia munera hominum nullum faciunt deo lucrare. **¶** Caritas vero illorum dei gloriam operatur propter hoc itaque omnia facta sunt. propter hoc deus homo factus est. et propter hoc vniuersa negotiatus est ut homines ad caritativam concordiam in bono congregaret. **¶** Et iterum quare diu homines fideles inter se aliquam dissensionem habuerint munus eorum non suscipitur oratio non exauditur neque deus vult esse amicus fidelium quod diu inter se fuerint inimici. **¶** Et consequenter dicit. Qualis autem peccavit offensio talis debet sequi reconciliatio. si operibus offendisti operibus reconciliare. si cogitatu offendisti cogitatu reconciliare. si verbis offendisti verbis reconciliare. **¶** Ideo etiam Christus mansuetus post profata verba ubi docet reconciliatio fraternam dicit. **¶** Esto consentiens aduersario tuo cito dum es in via cum eo. ne forte tradat te aduersario tuo iudici et iudex tradat te

mistro et in carcere mittaris. **¶** Amen dico tibi. non exieris donec reddas novissimum quadrancem ubi secundum Augustinum per aduersarium in via intelligitur ille cui iniurias fecisti. **¶** Per iudicem Christus. **¶** Per ministrum demon. **¶** Per carcerez infernus et donec capiatur non pro distancia temporis finita sed infinita penas enim ibi positus semper reddet et nunquam soluet. **¶** Tercio modo igitur quod frater tuus habet aliquid aduersum te ut scilicet cum tu sibi iniuriam fecisti hoc habet contra te et licet sciat quod sibi iniuriam fecisti siue nesciat nullum tamen contra te habet propter hoc iram odium vel rationem. **¶** In isto casu non oportet ledentem petere veniam et ad concordiam reducere. imo in casu expedit ut si lesus ignoraret sibi iniuriam factam quia hoc faciendo sibi manifesta occasio rationis daretur tamen debito iusticie oportet ut lesus satis fiat cui abstinuisti honores vel res pro verba vel facta satisfaciendo. unde Augustinus in epistola ad macedonium. **¶** Si alienum quam peccatum est cum reddi possit non redditur non penitentiam sed fingitur. **¶** Si autem veraciter agit non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum. **¶** Sunt autem circa precedentia quidam dubia que mouet Humbertus in expositione regule beati Augustini et soluit. **¶** Dubitatur primo quem modum tenere debet qui reconciliare vult fratrem quem offendit. **¶** Responsum. triplicem verba placet. cito et mansuetudine. **¶** Primo quidem quilibet tenetur ad satisfactionem illi quem lesit verbo in rixando argumentum ad hoc est exponitur. ubi dicitur quod si aliqui rixati fuerint et percusserit alter alterum et mortuus non fuerit sed in lecto iacuerit

medicos. **S**i hoc verum est de lesio
ne tali ergo et verbo satis facere d
bet qui verbo lesit. cum verbis ali
quā grauius quis ledat q̄ plagis.
Secūdo cito tenetur etiam ad satis
factionem. qz in restitutionib⁹ q̄
sine die debent. omni die debentur
Ita et hic vnde **E**phe. iij. **S**ol nō
occidat sup iracundiam vestrā. ter
cio etiam in satis faciendo sic debet
canere a modo supbo vel asperita
te q̄ satis factio profit ad curaciōz
ire fraterne. propter illa dicit aug.
in regula. **Q**ui cōuicio vel maledi
ctione. vel etiam criminis obiecto
aliquem leserit meminerit satis fa
ctione quāto cicius curare qd̄ fecit
Dubitat⁹. ij. p̄ quot quis
satis facere debet. **R**ñ. p̄ tria potest
hōi satis factio esse. vna p̄ verba
vt cum quis petit veniam de offen
sa ab offenso **S**ic faciebat aug. scri
bens **H**iero. **O**bscuro te p̄ mansue
tudine iesu xpi. si lesi te ignosce mi
hi. **A**lia est p̄ corporis humilitate. sic
fecit semei dauid cui maledixit. ij.
reg. xix. **S**emei p̄stratus coram re
ge ad euz dixit. nō reputes mihi ad
iniquitatem neqz memineris iniuri
am serui tui zc. **T**ercia est per obse
quia. sic iacob munerib⁹ voluit pla
care fratrem suum esau. **R**o. xij. **S**i
esurierit inimicus tuus ciba illum
si sitit potum da illi. q. d. p̄ hoc pla
cabis illum et redibit amicitia
Dubitat⁹ tercio an quilibet of
fendens teneatur ad omnes huius
modi satis factiones. **R**ñ q̄ nō sicut
ledens alium in rebus. nō tenetur
nisi ad certam quantitatez rei resti
tuende. **I**ta et offendens in verbo
nō tenetur ad omnes satis factiōes

sed ad certam s̄m quāritatem offē
se. **D**ubitat⁹ quarto q̄ statim of fē
dens teneatur recōciliare offensuz
Rñ. aut offensus est absens aut pre
sens. si absens sufficit offendenti p
positum satis facendi sine mora cū
poterit sicut in restitutionibus nec
oportet q̄ vadat in hoc casu pedi
bus. sed sufficit animo **S**i vero est
psens. aut fuit leuis offensa **I**ta q̄
nō creditur offensus grauius tur
batus vel grauis. **S**i leuis pōt dif
ferri satis factio vsqz ad temp⁹ mo
dicum. si vero grauis debet sine mo
ra satis fieri. **C**um rōe debiti quod
omni die debetur. **C**um etiam rōne
caritatis fraterne. debet em̄ operaz
dare. ne ira crescat in odium. z tra
bem faciat de festuca et animā faci
at homicidam. vt aug⁹. vbi prius
dicit **D**ubitat⁹ quinto vtr
lesus in casibus pdictis. teneatur di
mittere offendenti impenitenti nec
satis facendi. **C**um deus cuius mise
ricordia humanā excedit i infinitū
nunquā dimittat impenitenti. **R**ñ.
q̄ sic quantū ad remissionē intrin
secam cordis. quo ad rancorem vel
iram nō rōe illius. qz impenitens ē
sed rōe sui p̄ius ne peccet nō est aut
simile de eo cuius ira nō est pecca
tum. impenitenti tū peccanti in nos
nō tenemur dimittere dimissione ex
teriori. vnde **L**u. xvij. **S**i septies in
die peccauerit in te frater tuus. et
septies in die ad te cōuersus fuerit
dicēs penitet me dimitte illi di. glo.
non iubemur passim peccata dimit
tere sed penitenti que intelligenda
sunt. q̄ impenitenti peccati in nos n̄
tenem⁹ p̄ctā dimittere dimissione ex
teriori vel q̄ n̄ tenem⁹ i foro p̄niali

impenitenti dimittere. **L** Dubitatur sexto quid sit illa dimissio exterior quā dimittit offensus offendentī. nō est peccatum qz hoc tantū deus dimittit. nec satis factio. quia illa soluitur. tūc **Rñ.** qz est acceptatio satis factionis. vel indicatio recōciliaciōis verbo vel facto exp̄ssa. vt cum offensus offendentē flectētem genua eleuat. vel dicit domi? parcat tibi. vel pco. vel satis factus est mihi vel similia. **M** Dubitatur septimo an post huiusmōi satis factionē vel etiam ante facta dimissione intrinseca. licet signa rācoris retinere. **Rñ.** signoz hmōi qdā sunt propinqua. quedam remota. p̄pinqua que ingerunt probabile suspicionem de rancore. vt cū aliquis nunquā vult alteri loqui. et curio vultu semp eum respicit et similia. Et ista nulli licet retinere. qz ab oī specie mala abstinēdū est. s̄m apo. Et sicut eleazardus abstinuit a carnibus que similes erāt porcinis ne scandalisare. Ideo nemo debet illa signa facere. p̄ que pbabiliter crederetur esse in odio. Remota sunt q̄ non ingerunt argumentū de odio. licet odium subsequat. vt sunt subtractio familiaritatis. et seruicioz aliquozum et similia. Et ista licet retinere omnibus dūmodo nō fiat malo animo. imo potest esse interdum meritoriū. cum fit propter bonū alterius. Quod aut̄ interdum dicitur quia hoc nō debent facere p̄fecti. si intelligatur qz hoc nō est p̄fectionis verum est. Aliter nō videt. esse verū. **D**ubitatur octauo verū iniuriatus teneatur querere recōciliacionem iniuriantis ip̄o nō petente. **Rñ.** qz nō tenetur ex hoc solo sed rōe fraterne

caritatis posset teneri in casu. sed si crederet. probabiliter qz p̄ hoc liberaret animā eius ab odio mortali. et nō esset occasio mali in eo vel in alijs huiusmodi excellens humiliatio. Quod aut̄ dauid iniuriatus quesuit recōciliacionem a saule nō penitente et similia opa sanctorum non oportet qz imitemur. qz magne p̄fectionis opa fuerunt. **R** Dubitatur nono. **E**sto qz aliquis offendat alium verbo ī secreto. et petat offensus satis factionē in publico. nunquid tenet. ab hmōi satis facti onem offensus vel ecōuerso offēdat aliquis aliquem ī publico vult satis facere tūc in secreto nūquid sufficit ei. **Rñ.** ad primū qz nō tenetur nisi forte qd̄ factum fuit in secreto publicum fuisset. Sicut fur qui latenter accipit. non tenet. publice satis facere. Ad secundū dicendū qz nō sufficit. argumentū est ad hō. Actū. xvj. de paulo cui publice condemnato ad carcerem nō sufficit occulte liberari sed publice. **D**ubitatur decimo ponatur qz aliquis impouerit alteri culpam. et lesus nō vult accipere satis factionem a ledente. nisi dicat se mentitum fuisse. nūquid tenetur ad hoc ledens. **Rñ.** si ledens nō scit se dixisse verum nullo modo debet dicere cōtrariū. nec hoc debet ab eo requiri. si autē scit vel credit se dixisse falsum vel dubium. s̄m qz habet in consciētia sua. sic dicere debet sicut restituere tenetur quis rem ablatam cum damno sue rei. potest tūc adicere aliqua alieuiantia culpam suā. videlicet qz ex animi turbacione illud dixit vel qz ita audierat vel credebatur tūc licet modo reputet falsum. Ad hoc autē

q̄ dicat se mentitū fuisse nō tenet^r
 q̄ p hoc reuelaret secretū mentis
 sue peccatum q̄ sibi multū noceret
 et alijs pdesset. q̄ ita restauratur
 fama alteri p hoc q̄ gnoscat se fal
 sum dixisse. sicut si diceret se menti
 tum fuisse. hec omnia Humbertus.
Q Dubitat^r xj. Quid facere debe
 at offendens qui petit veniā a leso
 sed lesus nō vult dimittere. R̄ndit
 Augu. in quodam sermone sic. Si
 fratri tuo p te offenso in corde in
 vera humilitate et caritate n̄ ficta
 dicis. dimitte mihi. et ille noluerit
 tibi dimittere. noli esse sollicitus.
 serui estis. ambo vnum dñm habe
 tis interpella dñm ambozū. et q̄ ti
 bi dimisit dominus. si p̄t erizat ser
 uus. vult augu. q̄ petendo veniaz
 a seruo tali. et post vel ante a deo
 liber est. licet si intulit damnū. pro
 illo satif facere debet leso. Et lesus
 graniter peccat. cui⁹ vt dicit aug.
 Oratio nō exaudit. munus nō acci
 pit^r nec dimittit^r p̄t̄m. **Q** Du
 bitat^r xij. vtz platus aut alius su
 perior. rōe istius p̄cepti de recōcili
 aciōe fratris teneat^r veniam pete
 re h̄m modū dictum a subdito suo.
 Qui eum iniuste lesit aut in corrigē
 do modicū lesit. R̄ndit aug. in sermone
 p̄dicto dicens. sunt plone humiles
 p ordinem secuī huius a quibus si
 petimus veniam extollunt^r in sup
 biam. Et subdit dux videtur vt iu
 beam. q̄ si homo dñs peccat in ser
 uum suū. iniuste liti gando iniuste
 cedendo. et similia q̄ dicat ille isti.
 Ignosce da mihi veniam nō q̄ non
 debet facere. sed ne ille incipiat su
 pbire. Quid ergo faciat dñs si ante
 oculos dei peniteat eum. Et si nō p̄t
 dicere seruo suo. q̄ non oportet da

mibi veniam. blande tñ illud allo
 quat^r. blanda em̄ appellacio venie
 est postulatio. et in regula dicit au
 gustinus. Qñ necessitas discipline
 vos dicere dura verba compellit si
 etiam volisi excessisse modū senti
 tis nō a vobis exigitur. vt a vobis
 subditis veniam postuletis. ne ap̄d
 eos quos oportet esse subiectos dū
 nimiū seruatur humilitas regendi
 frāgatur autoritas. **Q** Quo ad
 secūdam p̄ncipale sciēdum q̄ x̄ps
 alio modo iubet ore in benefacere.
 videlicet inimicis benedicēdo. eis n̄
 detrahendo. Vnde ro. xij. nemi ma
 lum pro malo reddētes. sed benefa
 cite p̄sequentibus vos benedicite ⁊
 nolite maledicere. Et idem iubz x̄ps
 Math. v. dicens. Orate pro p̄sequē
 tibus videlicet p̄ opa et calumniari
 tibus vos. s. p̄ verba. Calumniari
 etem̄ est niti defectum in aliquo in
 uenire vel crimen sibi imponere. Et
 est duplex calumniator. vnus ē qui
 falsum crimen aut defectum alteri
 imponere nititur. Aut si vtz tamē
 occultū. imponit publice nō seruato
 ordine diuini iuris. Et facit hoc tñ
 in malum alterius vt inde puniat^r
 vel diffamet^r alter est qui etiā be
 nefacta ab alio nitatur ostendere.
 mala. aut fiste facta. vt eum p hoc
 ipocritam ostendat. Aut vt ad pe
 nam vel malā famā apud alios tra
 hat. **R** Sed dubitat^r vtrum ali
 quis peccet infamiā nō repellendo.
 R̄ndit tho. q̄dli. ix. q. vj. ar. ij. Vtrūq̄
 scz cōtemptus fame ⁊ appetitus p̄t
 esse laudabilis. et viciosus. fama ei
 non est necessaria homini propter
 seipsum sed propter proximum edi
 ficandum. Appetere ergo famam
 propter proximum caritatis est.

Appetere vero propter seipm ad in
anem gloriam spectat. Et econtra-
rio contemptus fame ratione sui
ipius humilitatis est. Racione ve-
ro proximi est ignauie et crudelita-
tis. **S** Illi ergo quibus incum-
bit ex officio vel ex statu pfectiois
alioz saluti puidere posse repellat
Alij vero quib⁹ magis custodia sue
salutis imminet possunt sue humili-
tati prouidentes famam vel infami-
am cōtemnere. Sed cuz infamia du-
pliciter repellatur scz occasione sub-
trahendo. Et linguas detrahenciū
compescendo. **P**rimo mō omēs tenē-
tur infamiā vitare. alias sine scāda-
lo actiuo fieri nō posset. qd̄ semper
est peccatū. Sed secūdo modo non
tenetur nisi quantū debet aliquis sa-
luti proximi videre. vñ greg. ome-
ix. sup̄ ezech. dicit linguas detrahē-
tium sicut nō debem⁹ nostro studio
excitare ne ipi pereant. Ita p̄ suam
maliciam excitatas debemus equa-
nimitate tollerare vt nobis merituz
crescat. Aliqñ etiaz cōpescere ne dū
de nobis mala disseminant. eoz qui
nos ad bona audire poterāt corda
innocentiū corrumpant. Et infra hī
etenim quoz vita in exemplū imita-
ciōis est posita debent si possunt de-
trahenciū sibi verba compescere ne
eoz p̄dicacionem nō audiāt qui au-
dire poterāt et in prauis morib⁹ re-
manentes bene viuere contemnant
Hec de Tho. possunt tñ saluo p̄fe-
ctiois statu p̄fecti orare deum vt
liberent^r a calumniis hominū vt cu-
stodiam mandata tua. **Q**uo
ad terciū principale iubemur etiam
ore orare et corde pro p̄sequentib⁹

et calumniis nos quaten⁹ cō-
uertant^r. Et hec oratio a fidelibus
diligentiissime est obseruanda. quia
exaudibilissima est et maxie merito-
ria. qz ex magna caritate procedit.
Consumata em̄ caritas facit p̄ ini-
micis orare magno desiderio vt cō-
uertant^r ab errore vie sue nec quic-
quam vt dicit Criso sic propiciū est
vt inimicos amare et pro p̄sequen-
tibus et calumniis orare. Et
viceuersa inter omnes nostras ora-
ciones illa peior est et piculiosior et
irrationabilior. qua oramus. vt nos
deus vindicet de inimicis nostris.
Tales vt Criso. dicit. sagittas p̄ni-
ciosas infigunt. et dignos se effici-
unt vt malum qd̄ inimicis imp̄cāt^r
eis deus infligat. Et s̄m eundē. Cū
a proximis molestamur. nō homini
cui compati deberemus sed demoni
hominē veranci indignari debere-
mus. Si em̄ ip̄e homo naturaliter
hominī febricitanti grauitate cōdo-
let nō irascitur. Cur anime demonia-
cis infirmitatibus p̄esse qñ iniuria-
tur nō compateremur

Quarto modo diligendi
inimicos. videlicet bene-
faciendo cōtra eoz p̄se-
cuciones vbi tria sunt di-
cenda. **P**rimo vt ex p̄cepto tenea-
mur inimicos nostros diligere effe-
ctiue. sic qz eis beneficia impenda-
mus et exteriora signa dilectionis
ostendamus. **S**ecūdo an sit magis
meritoriū inimico bñfacere q̄ ami-
co. **T**ercio q̄ malū sit rancorem cō-
tra proximū tenere. **Q**uantū
ad primū notandū s̄m Tho. ij. ij. q

xxv. q̄ beneficia et dilectionis signa que quis exhibet primis in communi vel pro toto populo alicuius civitatis vel pro alicuius monasterij cōmunitate. talia beneficia et dilectionis signa exhibere inimicis ē de necessitate p̄cepti. Ita q̄ homo in tali casu etiam inimicos suos propter inimiciā a generalitate nō excipiat s̄m modū de interiori dilectione supra tactum. Quia effectus et signa caritatis exteriora debent p̄porcionari interiori affectui. dilectio autem ut supra tactum fuit in communi etiam ad inimicū est p̄ceptū. Et si inimicis p̄fati effectus nō exhiberent. p̄tineret ad vindictā iniustam cōtra illud **Levi. xix.** Non q̄ ras vlcionē et nō eris memor iniurie cōmuni tuorū. Et s̄m **Richard. in iij. senten.** etiam homo tenet. inimicis suis effectum salutaciōis cōsue- te et cōmunis impendere. id ē tenetur exhibere eis istam salutacionē que ex cōmuni cōsuetudine illius loci ab omnib⁹ solet impendi nisi forte in casu quo timeret istum ex hoc puocari vel semetip̄m. vel timeret aliquod aliud malum ex hoc oriri. Alia sunt beneficia aut dilectionis signa que quis exhibet p̄riculariter solum aliquibus p̄sonis forte sibi magis familiaribus et amicis. siue sint beneficia sp̄s siue corpis propria anime ut opa misericordie spiritualia. ut in versu isto cōtinent. Consule. castiga. remitte. solare. ferora. siue corpis ut in versu vestio cibo potu do tectum visito soluo sepelio et similia. **¶** De his dicendum primo q̄ necessarie obligacionis est talia impendere tam amicis quā inimicis tpe necessitatis. vnde

Math. v. propter hoc x̄ps ait. Benefacite his qui oderūt vos et orate pro p̄sequentibus et calumniantibus vos. **Item. j. Joh. iij.** Qui habuerit substantiā huius mūdi. et viderit fratrem suū necessitatē paciētem et clausurā viscera sua ab eo quō caritas dei manet in eo. Et ambrosius palce fame morientem si nō pavisti occidisti. ergo a simili. Si nō ḡsulvisti i necessitate. vel tūc a peccato nō defendisti et h̄mōi occidisti sed sub p̄cepto tenemur nō occidere. ergo in necessitate sub p̄cepto subuenire etiam inimicis. **Secundo** meritorii esse potest q̄ quis talia beneficia et dilectionis signa exhibeat inimico omni congruo tempore et oportunitate se offerente sed tñ extra casum necessitatis n̄ est de necessitate salutis. nisi s̄m p̄paciōez animi. **Oportet** enim ut homo paratum animū habeat q̄ si occurreret necessitas in illo casu inimico suo talia beneficia dilectionis exhiberet pro posse. Et tenet. exhibere talia etiam inimico quācunq̄ casus necessitatis occurrerit et oportunitas ad est et plus tenetur amico in necessitate. sed q̄ aliquis extra casum necessitatis h̄mōi beneficia alicui inimico exhibeat est superogaciōis et consilij. **¶** Quo ad secundum an sit magis meritorium inimico q̄ amico benefacere. **R̄n. q̄ sic.** Quñ videlicet idem homo eque intensis actibus. et ex equali caritate et ceteris paribus diligit vno tpe amicū et alio tpe inimicū et vtriq̄ b̄nfacit vel si vn⁹ diligit amicū et alter inimicū rē sūt paria. scz q̄ diligūt eā intensis actibus et ex eq̄li caritate et sūt equaliter dispositi. tunc dilectio inimici

et beneficia eius sunt magis merito-
 tozia q̄ dilectio et beneficia amici
 vnde Gregorius. seruitia quanto
 sunt minus debita. t̄to sunt magis
 accepta. Sed minus debitū est ini-
 micū diligere q̄ amicū. Cui⁹ ē rō
 qz s̄m Tho. ij. ij. q. xxvij. Et s̄m do-
 ctiores i iij. di. xxvij. Quatuor sunt
 que augent in nostris bonis actib⁹
 meritū. Primū est libertas. Quāto
 em̄ homo opat⁹ plus s̄m rōez et vo-
 luntatem nō naturaliter mere nec
 coacte tanto ceteris pibus plus me-
 rit⁹. sed in dilectiōe inimici. nec na-
 tura. nec beneficia inimici mouent
 ad diligendū imo magis ad odium.
¶ Secundū est difficultas qz
 quanto actus aliquis ex se est diffi-
 cilior. tanto ceteris paribus est ma-
 gis meritorius. Et d̄r notanter ex se
 qz duplex est difficultas in opando
 vna pueniens ex ip̄o ope ex se vt ie-
 iunare in pane et aqua est difficili-
 us quā cum vino et piscibus ⁊ pau-
 perē dare dnariū de necessarijs est
 difficilius quā diuitem dare dena-
 rium de supfluis et hec difficultas
 auget meritum. Alia est pueniens
 ex disposiciōe opantis solum. puta
 qz se neglexit ad bonum disponere.
 vel male se habituauit. et hec n̄ au-
 get meritū. vnde ptz q̄ sepe pl⁹ me-
 retur cum modico grauamine ieiunans
 religiosus q̄ male assuet⁹ me-
 reat⁹ ieiunando cum maiore labore
 Sed certū est q̄ facilius est amicū
 diligere q̄ inimicū. Terciu⁹ est carita-
 tas. Nam nullus actus est meritori-
 us nisi a radice aliquo modo proce-
 dat caritatis. et quāto actus ex ma-
 iori caritate pcedit t̄to est deo ac-
 ceptior et magis p̄cōsequēs eo me-
 remur. sed dilectio inimici ex carita-

te causat⁹ totaliter. et solum depen-
 det ex dilectiōe dei actuali vel ha-
 bituali et nullam aliam causam mo-
 uentē habet nisi deū. Amici vero
 dilectio multas alias causas habet
 puta beneficiū et alia. Quartū ē co-
 natus ad bonū. qz vbi maior cona-
 tus est ad bonum ibi maius est me-
 ritū. vnde. i. corinth. iij. vnusquisqz
 mercedē accipiet s̄m suū laborem.
 sed certū est maiorē conatū exigi in
 dilectiōe inimici q̄ amici ergo
¶ Quo ad terciū difficulter rati-
 cozem dimittentib⁹. Notādū q̄ quī-
 dam sunt tam discordes q̄ raro vel
 nunq̄ remittūt iniurias. Isti sunt
 valde mali propter tria. Primo qz
 nō sunt veri xp̄iani. qui iniungunt⁹
 in baprisimo ad habendū cor pium.
 et nō malecūt ad pietatē. sed sunt
 iudei dure ceruicis. et incircumciū
 cordibus et auribus resistentes sp̄-
 sp̄i sancto. vt ait beatus stephan⁹
 Actū. viij. volūt habere oculum p̄
 oculo. dentē pro dente. Leuit. xxiiij.
 Secundo sunt sicut holofernes gen-
 tilis de quo Judith. iij. q̄ ferocita-
 tem animi eius mitigare nō pote-
 rant. Tercio qd̄ peius est sunt sicut
 diabolus de quo dicit grego. q̄ nul-
 lo modo pōt locari obsequio. Contra
 hos est qd̄ de alexandro magno le-
 gitur. qui dum offensus a quodam
 nullatenus ire cedere vellet. ei ait
 suus magister Aristo. Nobilissimū
 tibi adhuc documentū tradere pos-
 sum. Alexandro aut̄ dicente presto
 sum audire. ait Aristo. Quis ē qui
 regna superauit. nōne cor tuū ⁊ po-
 tētia s̄ maiorē victoriā acquiris ho-
 die aim propriū si viceris si aut̄ neg-
 lexeris alium victorē habebis. Ad
 que verba placatus est. vnde puer

xxj. qui dominat^r animo. fortior est expugnatoze vrbū sic legit^r d iulio cesare q nullius solebat obliuisci nisi iniuriar. Certum est etiā senecam magist^r neronis ad eum scripsisse librum de clemētia. que est s^m tulium virtus p quā animus in odium alicuius cōciratus benignitate retinetur. Scribūt naturales leonē peere. pstratis nec reges apum aculeum habere ergo miranda res est xpianum in rancore manere. vbi monarchi mūdi placant^r. gentilis lib^r scribit et animalia bruta docent. p terea dicit aposto. Collo. iij. donantes vobismetipis. si quis aduersus aliquem habet querelā. Item mat. v. sanctorū est nō solum remittere. sed etiā bñfacere inimicis. Itē xps p iissime orauit pro crucifixoribus. Luc. xxij. quā longe ergo sunt apostolica doctrina a sanctorū vita et xpi exemplo. qui remittere nolunt offendentibus eos. Sunt autē alij quidam discucientes culpas offendentiū qui multam pten dunt difficultatem in remittendo. modo quia magne sunt offense. modo qz multociens cōmisit et remisit multociens nō sic facit deus. imo magna remittit. Iohē. ij. p̄stabilis sup maliciam malicia em̄ sonat in culpā grauem multa etiā dimittit. qz multus est ad ignoscendū. Isa. lv. et multociens. Math. xvij. Non dico tibi septies. sed vsqz septuagies septies

Capitulum

Decimum

DE detractōe que est filia inuidie. Nūc dicēda sunt tria principaliter. Prō quid sit et qñ peccatum.

Secūdo cur fugienda propter eius magnū malum. Tercio quō peccent de tractores audientes. **AC** Quātum ad primū notandū s^m Tho. ij. ij. q. lxxij. Et aler. in sum. ij. pte q detractio est aliene fame p occulta verba denigratio. hoc est ablatio vel diminutio fame alterius p verba que dicunt^r absente alio vel ignorante eo cōtra quem dicuntur. Nam detrahēre est de aliquo toto partem tollere. vnde detrahēs aliquid de bono proximi trahit. Quia imaginē dei virtutes ⁊ naturalia de proximo nō pōt trahere q sunt bona hominis. sed famam eius pōt dimittere aut tollere. **B** Cfit autē detractio sex modis s^m Tho. dicitur quadrupliciter. Primo cū quis p verba sua alteri falsum crimen imponit et adinuenit. Et est pessima detractio de qua Eccle. xj. Attende tibi a pestifero fabricat em̄ mala. Secundo cū peccatū alterius suis verbis adauget. vt cū peccatū de prior narzat^r qd forte vex est et ali^o adauget. verbis suis aggrauādo. plus q sit in se. de quo Eccle. xj. a scintilla auget^r ignis. et a doloso auget^r sanguis. id est peccatū. Tercio quādo quis occultū reuelat. Ita q peccatū alteri^o licet vex sed occultum manifestat. nō seruato ordine caritatis et fraterne correctiōis a dño in euāgelio instituto. Contra illud Eccle. xxvij. Qui denudat archana amici fidē pdit. Quarto qñ ill^o qd ē bonū dicit mala intenciōe factū. vt cū quis ieiunet orat et similia facit de genere bonorū. alter nō potens accusare opus. accusat intencionem que in corde est. et quam

scire nō potest. nec habet ad hoc signa sufficientia. Sicut Luc. xj. Iudei dixerūt xpo. In beelzebub princeps demoniorū eiecit dmonia. quō cōtra eccle. xj. dicitur bona in mala conuertens insidiatur et in electis ponit maculam. Indirecte aut fit detractio dupliciter. Primo negando bonum alterius. vt h de aliquo vere bona dicunt. qd sit doctus. virgo nobilis virtuosus et similia. Ego dicam. nō est talis. vel si a me queritur vtrū pfata bona in proximo sint. et ego respondendo negem cuz tñ sciam sibi inesse. sicut Jo. ix. Iudei negabant. Primo miraculū de illuminatiōe cecī. Secūdo bonū alterius reticendo maliciose. Sicut si d proximo fit sermo quō bona fecerit me p̄sente. vel a me querit de tali et ego maliciose taceaz ex odio vel inuidia. sicut milites tacuerunt x̄i i reurrectiōe et iudei. Math. xviii.

CC Secūdo notandū s̄m Tho. qd peccata verborū sunt maxie ex intencione loquentis diiudicāda. Quā quis aliqua dicit de alio illa intencione. vt p hoc auferat vel minuat famam eius tūc vere dicit et proprie ei detrahere. Et hōi detractio est p se loquendo peccatū mortale. Qd p̄batur primo qd Ro. i. dicitur detractores deo odibiles qd ideo addit vt dicit glo. ibidem ne putet leue esse peccatū ppter hoc qd consistit in verbis. Secūdo sic probatur nam peccata que cōmittunt cōtra proximū pensanda sunt penes nocumēta que p ea proximo inferunt. sed p detractiōem maius nocumētū infertur primo qd p furtum aut rapinaz eo qd p tractiōem auferit hominū fama et p furtum diuitie. fama autem

multo p̄ciosior est diuicijs. vñ puer xli. Melius est nomen bonū qd vngentum p̄ciosum et diuitie multe. et Eccle. xli. Curam habe de bono nomine hoc em̄ magis p̄manebit tibi qd mille thezauri magni et p̄ciosi. nam p defectum fame a multis bonis homo impeditur. tam in spūalibus qd in corporalibus. Primo qd infamati doctrina minus sapit in proximo. Secūdo infamatus proxior est d peccandū. qd cōspicit se honores p̄didisse. Tercio vno infamato alij multi possunt infamari. vt patet in monasterijs religiosorū in domib⁹ et ciuitatibus. Quarto in t̄palibus cōtractiōis matrimonij mercanciarum. et hōi homini minus creditur propter que homines interdū mori parati sunt causa defendendi famā sicut in duellatibus patet. ergo pl⁹ est mortale qd furtū vel rapina tēporaliū. **CC** Sunt aut tres gradus detractorū. Quidam mali qui detrahunt simplicibus proximis. alij peiores qui detrahūt deuotis vel religiosi. vnde iiii. Reg. ij. Cū malo pueri loquerent de heliseo propheta qui vitam duxit sicut religio si dicentibus pueris. Ascende calue statim eriuert duo vrsi de silua occidentes xlii. pueros. Tercij pessimi qui detrahunt p̄latis et a patribus spūalibus vel carnalibus delibitate intencione nocendi. et maxime in his que p̄tinēt ad eorū officium vt dicit alex. **CC** Qd pater. j. exod. xx. vbi dicitur dijs nō detrahes et principem populi tui nō maledices. vbi p̄lati dii nominant. qd diuinos homines suis sacramentis et doctris facere possunt siue bene siue male viuant. Item Numeri. xiii. de de

tractionem factā plato reputat suam d. vsqz quo detrahit mihi populus iste veriam ego eos pestilentia
Item eccle. x. In cogitacōe tua regine detrahas glo. simpliciter monet ne ira vel leuitate animi maioribus nostris maledicamus. **S**ecundo p illud ij. reg. vj. vbi Oza a dño percussus est qz manū suam ad archā dei extendit. sed religiosi vel deuoti vel plati sunt archa dei pfectior in quibus cōtinetur manna dulcis cōsolaciōis. virga correctiōis et scia discretiōis. nec imerito talis a dño percussus qui irreuerenter manu lingue templū dei tangit. **V**nde greg. Multi dum plus vitam sacerdotum q̄ suā discutiūt in erroris foueam dilabuntur min⁹ cōsiderantes q̄ non eos vita sacerdotū lederet si humiliter bonis sacerdotū ammoniciōibus aurem accomodarēt. **T**ercio patet idem i cham. Gen. ix. qui Roē patris sui verenda detegēs in semine suo maledictiōem suscepit vbi alij fratres benedictiōem receperūt maledictus inquit chanaam puer seruus seruorū erit fratribus suis. **S**unt etiā alij gradus inuidie quia quidā detrahūt verbo. alij peius scripto. alia cantilenis. **C**um tñ aliquis dicit aliqua verba p que minuitur alterius fama. et nō intencione nocendi alteri in fama sed dicit ex incōsideraciōe aut animi leuitate. aut propter aliquā causam s̄ nō necessariam tñc manet peccatū veniale nisi verbū detractozium adeo sit graue q̄ notabiliter hoīs famaz ledat p̄cipue in his que p̄inent ad honestatem vite. et disposicionem bonam voluntatis. **H**oc em̄ ex ipso genere verborū habet rōem peccat

ti mortalis dicit. **Th**o. Nam vt dictū est p̄cepto. j. ca. xij. di. Si quis leuiter ⁊ ex puis signis firmiter credit de proximo peccatū mortale ip̄e in hoc peccat mortaliter sed alium de tali mortali accusare. etiam ex leuitate et sine necessaria et rōnabili causa. peius et maius nocumentum hominis et nō solum cōtra caritatē sed etiam cōtra iustitie equitatem. ergo a forciori est peccatū mortale. **V**nde etiam tenet ad reitucionem sicut dicitur infra p̄ce. vij. ca. vij. exemplum est ad propositū si em̄ aliquis ex leuitate animi in rebus vel i corpore magnū damnū inferret. grauis culpa etiam a secularibus iudicijs indicaretur vt si ludendo necaret. vulneraret aut domū incineraret. **S**ic est detractozibus ex leuitate i magnis rebus vt dictū est. **E**t alex. Qui aut mala ea p que minuitur proximi fama manifestat. non omnibus indifferenter. sed debitis circūstancijs et propter aliqd bonum vel necessariū ei qui p̄t n̄ obesse s̄ pdesse et hoc facit causa correctionis proximi nō causa nocendi ei talis seruatō aīo corrigendi euāgelico de quo **Math. xvij.** nō peccat sed meretur vnde aug⁹. in speculo ecclesie. si frater tuus vulnus habet in corpore qd velit occultare dum timet secari nōne crudeliter a te similet et misericorditer indicaretur. **Q**uanto g⁹ magis debes manifestare. ne deteriorius putrescat in corde. **Q**uātum ad secūdnm principale nota q̄ detractio est valde detestabile vicium propter septem. **P**rimo qz valdē cōmunis est et cōsueta malicia vnd sequitur illud puer. xxiiij. detractozibus ne commiscaris dicit glo. hoc

Specialiter vicio piclatur fere totum humanū genus s̄m Tho. tum qz stultoꝝ infinitus est numer⁹. tū qz pauci sunt qui p̄ viam salutis ambulānt. tum etiam qz pauci aut nulli sunt qui nō aliquo sex modoz positoz detrahunt pximo suo. aut in tenciōe nocendi. aut ex leuitate ani aut ex causa nō necessaria propter q̄ **Jaco. iij. d̄.** Si quis in verbo n̄ offendit hic p̄fectus est vir. in omī aut ira. aut inuidia homines p̄mississimi sunt ad detrahendū aio nocēdi. Quia ira est appetitus vindicte et inuidia tristitia de alieno bono. similiter vbi homines cōueniūt statim aliena facta proponunt incaute. Ideo puer. **xxiij. dictum est.** cū detractoribus ne cōmiscaris. Et in ps̄. Detrahentē secreto pximo suo hunc p̄sequer̄. quapropter super illo ps̄. pro eo vt me diligenter detrahebāt mihi. glo. terribiliter dicit. plus nocēt in membris detrahētes xp̄o qui animas credituroꝝ interficiūt quā qui eius carnem mox resurrecturā p̄merūt vbi alex. dicit. q̄ si compacio intelligitur quā tum ad motiuū p̄ncipiū. vera est autoritas. qz detractozes ex certa malicia faciunt. nō sic crucifixoꝝ xp̄m occiderūt. sed nō debet intelligi compacio i genere. qz genus peccati xp̄m crucifigentiū fuit mai⁹ q̄ detractio sit. Secūdo detractio de testabile est viciū. qz nō sufficit detractozem penitere de peccato infamie. sicut de quibusdam alijs p̄ctis sed oportet etiam restituere interdū cū cōfusiōe. vt patebit in vij. p̄cepto. Tercio qz magne crudelitatis ē detractor qui cecum id est absentem. et surdum id ē nō audientē p̄sequi-

tur. Contra illud **Luce. xix.** nō maledices surdo nec coram ceco pones offendiculum sed timebis dominū deū tuum. Quamuis illa sint ad litteram crudelia. tñ s̄m glo. Surdo maledicit qui absente detrahīt. sic etiam ceco. id ē audienti detractio. nem offendiculū ponit credēdo faciliter. et iudicando temerarie. et postea detrahendo pximo.

¶ Quarto detractor multis malis assimulatur. Primo porco qui tota die rostrū tenet in luto vicioꝝ. vñ **Mar. v.** demōes dixerūt mitte nos in porcos. Serpenti assimulat⁹ omē ai al p̄diciosus i silētio mordēs ⁊ tor tuose icedēs. vñ **eccl. x.** Si mordeat serpens in silentio nihil eo minus habet qui occulte detrahīt. Est etiā bestia similis vrse quā vidit daniel **Eiusdem. vij.** tres ordines dencium habenti in ore. qz necat animā propriam famā. pximi et inficit audientes detractioꝝ. Detractor em̄ est similis homini. et est bestia humanū sanguinem id ē peccatū sciens nūc apta bona diminuens. nūc occulta reuelans. nūc vero falsa imponens. Est sepulcrū patēs s̄m **ps̄. sal.** guttur eius et lingua eius gladius accur⁹. Sunt em̄ detractozes dapiferi diaboli qui carnes humanas homibus comedendas proponūt. Vrde sup̄ er illud puerbio. **xxiij.** Noli esse in cōuiujs potatoꝝ. nec in cōmessationibus eozum qui carnes ad vscendū cōferūt. glo. Carnes ad vscendum cōferūt qui in collacionibus crimia pximoz vicissim dicere student. **¶** Quinto detractozes multis nocent deo cui⁹ iudiciū vsurpant. **vj.** Noli iudicare et nō iudicabimini. nolite cōdemnare zc. pximo

nocēt quē audiri corrumpūt. ⁊ cui detrabunt sibi qz sufflant in puluerem alienorū dfectuū. ⁊ se cecāt sūm ore. **P**ocēt etiam ecclesie qz detractores faciūt a bonis interdum cessare. **S**exto puniuntur grauitur. nā **N**ume. xij. Maria soror moisi lepza inficitur. qz ei detraxit. **N**ume. xiiij. Detraxerūt filij israel terze pmissiōnis in malum suū. **D**anielis. xiiij. duo senes susannam infamātes turpiter occisi sunt. **S**eptimo disuadent exempla sanctorū et philosophorū multipliciter. legitur qd beatus augu. in mensa cōtra detractores verlos istos scriptos habuit. **Q**uisquis amat dictis absentum rodere vitam. **H**anc mensam veridam nouerit esse sibi. **Q**uos etiam delere minatus est quibusdam episcopis detrabentibus nisi cessarent. **I**n vitaspaz legitur. **C**um fratres de multorū absentum loquerentur vicij abbas prior saccum plenū arena a tergo et minorem in pectore pendens egrediebatur. **A** quo cum causam quesissent ait. proprijs peccatis magnis oblitus. aliena parua pertracto. orate queso vt mihi mea dimittantur. **Q**uo audito tacuerūt detractores. **R**efert beatus grego. i. lib. di. lo. **Q**uod cum beatus fortunatus episcopus demonem a quodā eiecisset. demon in specie peregrini sero clamitabat p plateas ciuitatis. **O** virum sanctum fortunatū peregrinū a suo eiecit hospicio tūc quidam peregrinū istum hospicio recepit. **E**t cum is qui fictum pegrinū susceperat. p̄sente vxore paruulū prope ignem haberet. demon puulum inuasit et in ignem proiectum cōcremauit. **E**t dicit grego. qd mala ⁊ detra-

ctoria intencioe iste pegrinū hospitauit. ac si episcopus immisericors fuisset. **S**ic in vitis philosophorū de socrate dicitur qd aliqui seriose suis detractoribus auditū prebuit. **C**ausam aut sciscitātibz reddit nam si eorū que insunt dixerint corrigemur. **S**i vero nō nihil ad nos. oportet iquit ita fieri vt si bene dicunt. corrigamur si male nihil ad nos. **S**ic eum quidam diogeni diceret de amico suo quō diogeni male dixisset. **R**ū. diogenes. an amicus ista dixerit nō iudicio. sed certū est te ista mihi de amico meo retulisse. **S**ic etiā penocrates phi. tm̄ a senatu honoratus vt testis nunquā iurare cogeretur. **C**um in p̄sencia quorundā detractorum taceret eis causam querentibus. **R**espondit me dixisse aliqui penituit tacuisse vero nunquā. **L** **Q**uo ad tertium sciendū qd nō solum peccāt detrabentes. sed alij plures. et interdū plus qd detractores sūm tho. **P**rimo qui alium ad detrabendum inducit. **S**ecundo qui detractorem audit. et sibi detractio placet propter odium eius cui detrabitur. vel propter aliquā aliam maliciā vterqz illoz peccat. ⁊ nō minus qd detrabentes. **V**nde ro. j. nō solum qui talia agunt. supple sunt morte digni. sed etiam qui faciētibz cōsenciant. **I**tem inducens et complacēs detractori facit cōtra caritatem proximi qz primus ledit famā. et secūsus cōplacet in proximi malo vnde Bern. ij. li. de cōsecracioe ad eugenūz detrabere aut detrabētē audire quid horū damabilius sit nō facile dixerim. **Q**ūqz aut contingit qd aliquis audit detrabentē et nō placet sibi detractio nō tm̄ repellit detrabētēz

nec ei resistit. et hoc propter aliquē humanū timorem. aut propter negligentiam vel verecundiam. tūc ad huc peccat. Quia ea rōne qua quis tenetur subleuare asinū alterius iacentem sub onere vt p̄cipitur deu. xxvij. Eadem rōe tenemur non pati detrimentū fame proximi. Et ideo si possumus iuuare tenemur. Vnde Hiero Si esset i nobis diligētia ne passim obtractatorib⁹ crederem⁹ iā omnes detrahēre timerēt. Et i epistola ad nepocianum. Hiero. dicit. Nemo inuito auditoze libenter detrahit. sagitta in lapide nō figitur. sed interdum resiliendo pcutit dirigentem discat detractor dum te videt non libētē audire nō facile detrahēre. Et dicit tho. q̄ talis nō resistens ex causis iam dictis peccat plerūqz venialiter. q̄nqz etiam fit peccatum mortale. vt cum alicui ex officio incumbit detrahentem corrigere vt forte supiori respectu inferior. vel cum ex tali detractōne natum est sequi magnū periculum nisi p̄hibeat⁹ vel propter radicem sc̄z timorem humanum qui pōt esse peccatū mortale. **S**unt autem reprehensibiles tribus de causa qui detrahentes audiūt. et eis non resistunt et illibētē audiūt. Primo qz vident fratres suos a canibus dilacerari et nō resistunt saltem clamore cum possunt vel lapidib⁹ correctionis. qd̄ si nō faciūt bestie vident⁹. vnde Eccle. xiiij. Que cōmunicatio sancti hominis ad canem. Secundo nō resistentes. et placibiliter se ad detrahentes habentes falsam eius ministrant. qui fratres comedunt. qz detractoribus sine audientū leto vultu comestio carnū hūa

naruz in detractōne insipida foret vnde Hiero. Nemo inuito auditoze libenter narzat. Vnd puer. xxv. vētus aquilo dissipat pluuias. et facies tristes linguā detrahentē. Tercō audientes detractozes libenter iniuste agunt. sc̄z. legem nature. scripture et humanā. qz frequenter credunt vni testi. Cum tñ in ore duoz vel triū stet omne verbū. Et qd̄ perius est. Cicius interdū de bono viro credit⁹ vni ribaldo. q̄ decem probis ad cōtrariū vbi est veritas mera. propter hoc bern. dicit lingua detractoris est vipera ferocissima que letaliter tres interficit vno flatu. sc̄z. detrahentem cui detrahitur. et ip̄m qui detractōnibus delectatur. **S**ed dubitat⁹ quōd homo debeat resistere omni detrahenti. Cum dicat⁹ Eccle. iij. nō cōtradical verbo veritatis vllō modo. q̄nqz aut aliquis detrahit verbo veritatis dicendo. **R**ñ. q̄ si detractozem scio falsum de alio dicere possum si bi sic resistere q̄ eum p̄ verba arguam de falsitate. si aut scio eum verū dicere de alio tūc nō debeo eum de falsitate arguere. sed debeo verbis corrigere. de hoc q̄ peccat fratri detrahendo vel saltem debeo ostendere q̄ mihi displicet detractō. et hoc debeo principaliter ostendere p̄ tristiciam faciei Qui em̄ detractori hilarem ostendit faciem. facit eum putare q̄ placeat sibi detractō sua et sic audacior fit ad detrahendum. Qui aut tristem sibi exhibet faciem facit eum cicius obmutescere propter hoc d̄z puer. xxv. Ventus aquilo dissipat pluuias et facies tristes linguam detrahentem. sed contra p̄ dicta faciunt quidam. Nam quādo

aliqui detractores corripuntur a bono sciencie vires statim respondunt. Ego veritatem dico de isto. et si prius esset cui detrabo sibi in faciem dicere. **R**u. q. tales grauiter errant. q. putant q. in faciem aliquem quicquid leuius peccatum sit. cum tamen peius sit viciu q. detrabere. et ostensum est de g. tumelia in materia de ira. Secundo respondendum est talibus q. non sufficit ad vitandum peccatum dicere veritatem sed oportet vt debitis circumstantiis dicatur. s. m. illud. Qd iustum est iuste exequaris. de utro. xvj. Tercio respondetur q. raru est apud quosdam detractores illa eos audere in faciem dicere que a tergo euomunt.

Capitulum

Vndecimum.

Quia fraterna correctio preseruat interdum infamantem q. non dicit detractor sed potius anime primi de morte peccati suscitator. Et q. occidit frater in eius dimissione. vt Aug. dicit. Idcirco nunc tria sunt dicenda de fraterna correctioe. Primo quantum noceat obmissio eius. et proficiat eius exercitium debitum. Secundo quomodo fieri debeat. Tercio quis ad eam teneatur. **Q**uatum ad primum notandum primo q. fraterna correctio est s. m. doctores. amonico fratris de emendatione delictorum ex fraterna caritate. Dicitur primo amonico. q. oburgatio verbi et castigatio verborum pertinet ad prelatum. sed amonico per solum verbum pertinet ad omnes. Dicitur etiam de emendatione delictorum. q. ille finis eius esse debet. Dicitur ex caritate. ex qua procedere debet. Secundo notandum q. valde periculose peccat di-

mittentes sine rationabili causa fraternam correctionem. qd patet tripliciter. Primo q. sicut loquendo quis peccare potest. ita tacendo. Est enim vt dicit eccle. iij. tempus tacendi et tempus loquendi. Vn Isa. vj. lametatur se tacuisse dicens. Ve mihi q. tacui. glo. quia Ozia et alios libere non reprehendi. Secundo. q. sancti de hoc terribiliter sententiant. Vn greg. Qui primi mala conspiciunt. et silencio pretereunt. quasi conspiciunt vulneribus vsu medicamentis subtrahunt. et ideo mortis auctores sunt. quo vulnus qd curare poterat nolunt. Et aug. tu vulnus fratris gremio. tu eum perire vides. et negligis. peior es tacendo. q. ille committendo. Tercio omnes doctores concorditer tenent q. reus est cum fure qui scit furtum et non indicat corrigendum. Et eadem ratio videtur de participatione cuiuslibet delicti. Cum ergo tantus propheta peniteat super hominem. Cum sancti tam graue hoc iudicent. Et s. m. omnes magistros hoc reputet consensu in delictis. Dicit beatus Aug. Innocentes quippe non estis si vestros fratres quos indicando corrigere potestis. tacendo premititis. **B** Et vere non sunt tales innocentes triplici de causa. quia nocent sibi. peccanti. et socijs. Primo nocet sibi. labia polluendo delicto alieno. vt non sint digni deum laudare. Isa. vj. Ve mihi q. tacui quia vir pollutus labijs ego sum. s. ex ista taciturnitate. glo. quia ozia et alios non correxi. Ideo cum angelis deum laudare non merui. nedicat mihi. Quare tu enarras iustitias meas. et assumis testamentum meum per os tuum. Secundo nocent eis qui est corrigendus. Vnde Aug. in

epistola ad hiero. Obsecro te p mā
suetudinē hiesu xpi. si lesi te dimit-
tas mihi nec me vicissim ledēdo red-
das malū pro malo. ledēs aut si ta-
cueris mihi errorem meū in factis
meis. vel in dictis inueneris. **I**nter-
pretatiue ergo tot occidimus quot
ad mortem ire tepedi et tacētes vi-
demus. tercio nocent socijs qui eo-
rum exemplo tacentes idem pecca-
tum taciturnitatis incurunt. **S**ic
etiam econtra pestilente castigato
stultus sapientior erit. si aut corri-
pueris sapientem intelliget discipli-
nam. puer. xix. **P**orro ex fra-
terna correctione sextuplex potest
sequi fructus. **P**rimus est anime li-
beratio. **S**i inquit xps te audierit
lucratus es animā fratris tui. mat.
xviij. **S**i aut te nō au dierit. saltem
lucratus es animā tuā. vnde ezech.
iij. **T**u vero animā tuā liberaisti. scz
postq̄ dixisti impio impietatem suā
z noluit cauere. **S**ecūndus est diabo-
li fugatio. fugit em̄ sicut lupus duz
exclamat. **Q**uo cōtra dicit bern.
Secur⁹ accedit temptator vbi nul-
lus timetur resp̄nsor. **T**ercius est
peccati cognitio. frequēter em̄ com-
mittens culpam non aduertit qd̄ fe-
cit. aut si aduertit nō cogitat se ma-
lum fecisse. aut si malum nō multuz
male. **Q**uartus est cautela de futu-
ris. **Q**uintus est puritatis augmen-
tatio. vas em̄ aureum vel argenteū
quanto plus confricat⁹ tātō magis
purificat⁹. **I**ta boni viri et religio-
si. **E**t ideo intelligentes hoc non fe-
runt grauiter. **E**cclē. x. **V**ir prudēs
z disciplinatus nō murmurabit cor-
rectus. **E**xemplū de augu. qui dixit.
Ego senex et episcopus paratus suz
ab oibus corrigi et emendari z illuz

amicum cū estimo cuius lingue be-
neficio ante diem extremi iudicij
anime mee maculas tergo. **S**extus
est amicitie acquisitio. **Q**uis em̄ re-
ligiosus correctus interdum ferat
moleste in p̄cipio. **A**d cor tñ reuer-
tēs. amicum intelligit. vnde puer.
xxviij. **Q**ui corripit hominem inue-
niet gratiam postea apud illum. ma-
gis quam ille qui p̄ lingue blandim̄
ta decipit propter ista. beatus aug.
quemlibet hortat⁹ ad correctionez
fraternam. **O**me. xiiij. sup io. sic di.

Quis comedit⁹ zelo domus
dei. nisi qui omnia que ibi videt p-
uersa satagit corrigere z cupit emē-
dari. si emendare nō pōt tolerat et
genuit. nō est maior domus tua q̄
domus vbi habes salutem eternam
si ergo in domo tua. ne pueruz ali-
quid satagis in domo dei vbi salus
proposita est et requies sine fine nō
debes pati quantuz inte est si quid
forte ibi puerum videris esse. ver-
bi gratia. vides fratrem tuum cur-
rere ad theatr. phibe mane conte-
stare. si zelus domus dei cōmēdit te
vides alios currere et inebriari vel-
le. aut alia que nō licent ppetrare
prohibe quos potes. tene quos po-
tes. terze quos vales quibus nō po-
tes blandire noli tam̄ quiescere fac
quicquid veniat in mentē seruus il-
le qui abscondit talentū et noluit
superogare. nūquid accusatus fuit
q̄ pdidit. z nō potius qz sine lucro
seruauit. sic ergo fratres mei n̄ quie-
scatis. **N**olite quiescere lucrari xpo
qz lucrati estis a xpo. hec **Aug⁹**. **C**
Sed quererēs qn̄ correctionis
fraterne obmissio sit peccatū et qn̄
non. **Rñ**. s̄m **Tho**. ij. ij. q. xxxij. q.
aliqū est meritoria. aliqū peccatum

mortale. aliqui veniale. nam triplici-
ter contingit correctionem obmitti
fraternam vno modo meritoze.
vt cum quis defert correctionē vs-
q; ad oportunū tempus vel ideo ob-
mitti q; nō sperat eorū emendacio-
nem sed verisimiliter estimat q; ex
hoc propter impatientiā ipi corri-
gendi deteriores fiant. aut q; aliqd
aliud malum ex hoc sequatur peius
q; correctio sit bona. aut ex aliqua
alia causa rationabili. Si tūc obmit-
tit ex caritate tūc obmissio est meri-
toria. vnde aug⁹. j. de ciui. dei. Si
propterea quisq; obiurgādis ⁊ cor-
ripiendis male agentibus p̄cit. vt
oportuniū tempus inquiratur vel
eisdem ipi meruit ne deteriores ex
hoc efficiant^r vel ad bona vitam pi-
am erudiendos impediant alios in-
firmos. et priuent ac auertat a fide
nō videtur esse cupiditatis occasio
sed cōsiliū caritatis. Et dicit^r no-
tante qm nō sperat emendacionem
fratris sed verisimiliter putat dete-
rioracionem. vt forte q; p̄citeret
me vel concipet graue odium con-
tra me aut aliud peccatum cōmitte-
ret p̄ qd̄ peior fieret q̄ p̄ primum
peccatum. Tūc em̄ nō solum lauda-
bile sed etiam debitum esset cessare
a correctione. q; ordinat^r ad bonū
fratris et nō ad malū. Et illd̄ vult
scriptura. p̄uer. ix. Et grego. super
eodem vt postea ponet^r. nisi em̄ ex
correctiōe verisimiliter melius ali-
quod pueniret. q; p̄cauentur maio-
ra mala q̄ odium illius sit malum
tūc esset odium quorundam aliqui
timentiu. Et cum melius bonum ex
correctione sequit^r q̄ sit odiū ma-
lorū tūc odio malorū est cōtemnen-
dum. In quo casu iobānes herodē

correxit propter edificaciōem alio-
rum. vt vult Criso. et sic interdum
etiam sancti correxerūt tirānos su-
per p̄secuciōe xp̄ianorū cum tū scite-
runt ex hoc odia magna generari i
eos et aliqui cōsequenter in marti-
res et in se sequi propriam mortem

Secūdo contingit correctio-
nem fraternā obmitti peccato mor-
tali. vt cum quis delinquens occur-
rit. et est oportunū tempus corripi-
endi. et speratur eius emendatio.
nec timetur aliquod aliud malū pe-
ius inde puenire. et nō est alius p̄-
sens cui ex officio incumbat corri-
gere vel si est p̄sens. negligens tam
apparet si tūc homo hm̄i dliquētē
obmittit corrigere forte propter ti-
morem humanū vel mundanū. vt
q; sic dicit aug⁹. vbi supra. Iudiciū
timet vulgi aut carnis excruciacio-
nem. vel etiam p̄emptionem vel ali-
ud tale minus malum q̄ peccatum
illius pro quo corripi deberet tunc
videtur peccare mortaliter. Quia
ex quo sperat emendacionē fratris
et obmittit corrigere propter timo-
rem. tūc contemnit diuinū p̄ceptum
Et videt^r hm̄i quorū amissionem ti-
met caritate fraterne. et salutē pro-
ximi p̄ponere. Cum tū hm̄ ordinem
caritatis anima proximi plus sit di-
ligenda quam proprium corpus. Ex
emplum de elemosina corpali video
hominē famelcentem qui nō habet
nec ex se habere potest vnde pasca-
tur. nec apparet aliū illud faciens
nec potens facere. ego teneor tales
hm̄ possibilitatem nutrire. qd̄ si ne-
gligo pecco mortaliter et eius occi-
sor reputor. Sic si videro primum
tendentem ad peccatum mortale. p̄
qd̄ moreretur in anima ⁊ spero ipm̄

posse corrigi per amonitionem meam. et non est verisimile quod sequantur alia peiora. nec est alius qui eum corrigat teneor ex precepto multo plus subuenire anime ne pereat quam cor poris in casu procedenti. Unde gregorius in ome. sup. jo. Cum audisset iohannes in vinculis. plus est animam in eternum victuram pabulo verbi reficere quam ventrem carnis morture terreno pane faciare. vel scirem aliquem esse in peccato mortali. et habere spem quod emendaretur ad correctionem meam. nec timerem aliud peius secutum. et non est mihi verisimile quod per alium corrigatur. aut per seipsum emendetur sed quod verisimiliter in isto peccato moriatur. tunc ex precepto teneor eum corrigere ne anima moriatur eternaliter.

Tercio homini correctionis obmissio est peccatum veniale. videlicet quando timor et cupiditas aliquem tardiores faciunt ad corrigendum delicta fratris non tamen ita quod si ei constaret quod frater posset a peccato retrahere propter timorem vel cupiditatem dimitteret quibus in animo proponit caritatem fraternam. Et hoc modo aliquando etiam viri sancti negligunt corrigere delinquentes. Et dicitur in predictis notate si speratur emendatio fratris procurari per homini correctionem. quia finis fraterne correctionis est emendatio fratris. et ista intentione fieri debet. Vbi vero probabiliter timetur quod amonitiones ipse frater non recipiet sed ad peiora laborabit. nec aliud bonum inde proveniret ut aliorum edificatio qui scandalisati sunt aut scandalisantur verisimiliter. tunc esset ab homini correctione desistendum. quia que ordinantur ad finem habent rationem boni ex ordine ad finem. Vnde puer. ix. noli arguere

derisorie ne oderit te. Vbi dicit gregorius. et est gregorius. non est timendum ne is qui arguitur contumelias tibi inferat. sed hoc potius providendum ne tractetur ad odium inde peior fiat. Et idem dicitur. theobaldus ubi prius diligenter providendum est ne ex correctione sequatur odium ex nostra culpa propter indiscretam correctionem. Si autem sine nostra culpa ad odium provocetur. et ex illo ex quo deberet ad dilectionem incitari. non est curandum precipue quando eius peccatum in damnum aliorum vergit. vel etiam damnum sequens vel peccatum ipsum est gravius odio. quod in nos excitatur. vel quando speratur quod odium paulatim tepescat. et tamen correctio sequatur. quia sicut gregorius. Melius est odium propter deum quam amicitia que est propter ipsum. Cum enim propter ipsum amamur debitorum dei sumus. Cum odio propter ipsum habeamur debitorum eum nobis facimus. Hec sententia dicitur theobaldus. Cancellarius pisen. magister. Jo. gerson. tradit regulas tres in de floribus regularum moralium. Prima pene sunt restringende sic quod absque utilitate reipublice vel eius cui infligitur neque institui neque institute exequi deberent. et peccatum oppositum facientes vel eas cum instituerit non tollentes. Secunda in omni republica tolerari possunt aut debent vicia que absque deteriori periculo neque corrigi neque extirpari valent. Quando autem illud est. et quando non difficile est et sepe impossibile generaliter diffinire. nisi pro ut circumstantiis particularibus inspectis plati superiores et sapientes determinabunt. Exemplum est de meretricibus usuris et similibus que quandoque permittuntur. Et ita de cubinariis sacerdotibus pro loco et tempore staret.

De plus vult ad 16

multipli pena et specialiter ignis eterni. vnde sequitur melius est tibi etc. q̄ mitti in ignem eternum. Quidam alia pena additur de verme Math. ix. vbi d̄ materia illius scandali dicitur. vbi sc̄z in iehenna vermis conscientie sc̄z eorū nō morietur sed potuisset quis a x̄po quesisse. Si ita malum est alios sc̄dalisare. cur pmittis scandala euenire. Ideo r̄ndit christus necesse est id ē expedire ad aliorū probacionē vel necesse si mundus vult male viuere. **C** Secundo potuisset quis iterū quesisse. Si est necesse ergo scandalisantes nō sunt puniendi. R̄ndit q̄ immo qz ve homini illi per quem scandalum venit. Et ista omnia dicta sunt de scandalo actiuo seu dato. quia illud est aliquādo speciale peccatum. Est aut̄ duplex scandalum. vnu actiuum seu datum qd̄ definitum est et isto dicitur quis scandalisare. Aliud est scandalum passiuū seu acceptum in eo qui ex dicto vel alteri facto ruit. et istud nō est speciale peccatū sed generale et ip̄o d̄ quis scandalisari. Item notandū qd̄ dictum vel factum alicuius p̄t̄ alteri esse occasio peccandi dupliciter. Vno modo p̄ se. Alio modo p̄ accidens. Per se q̄n̄ quis intendit suo malo exemplo verbo vel facto alium ad peccatum inducere. vel etiam si ip̄e hoc nō intendit ip̄m factum est tale qd̄ de sui natura rōem habet. vt sit inductiuum ad peccandū. vtpote cum aliquis publice facit peccatum vel aliquid qd̄ habet similitudinē peccati et tūc ille qui hoc facit proprie dat alteri occasionem ruine. potissime quando hoc intendit. et vocatur sc̄dalu actiuū. Per accidens vero

verbum vel factū vnius est alteri causa peccandi q̄n̄ p̄ter intenciones operatis. et p̄ter condicionē operis aliquis malus male dispositus inducitur ad peccandū puta cum quis iudicat bonis aliorū. et tūc est iste qui facit talem actū rectum. nō dat alteri occasionē peccandi. sed aliq̄ sumit. Et ideo hoc est sc̄dalu passiuum sine actiuo. qz iste qui recte agit nō dat occasionē ruine quā alter patitur. Et de passiuo scandalo loquitur x̄ps vbi prius. Math. si oculus tuus scandalisat te si manus si pes etc. Cōtingit ergo q̄n̄qz qd̄ simul sit scandalum actiuū in vno. et passiuum in altero. puta cum ad inductionem vnius alter peccat. Q̄n̄qz est actiuum sine passiuo. puta cum quis inducit alium verbo vel facto ad peccandū. et iste nō cōsentit. q̄n̄qz vero est passiuū sine actiuo. vt prius dictum est. de dicto vel facto p̄ accidens in malicioso. **¶** Quantum ad secundū principale q̄n̄ scandalum sit peccatū veniale et quādo mortale et quot modis fiat peccatū hec est cōclusio s̄m̄ Tho. et alios qd̄ scandalum actiuū. seu p̄ se nūq̄ est sine culpa scandalisantis. et sc̄dalu passiuum nunquā est sine culpa scandalisati. Actiuū t̄n̄ bene est sine culpa scandalisantis. Prima ps̄ patet qz omne sc̄dalu actiuū. vel est peccatum vel habet speciē peccati. si est peccatum patet propositum. si vero nō sit de se peccatum. sed habeat speciē peccati. vt gmedere idolaticum coram infirmis debet dimitti ex caritate ad tollendum lesionem proximi. Et qui non dimittit. contra caritatem agit.

sicut dicit apostolus Ro. xiiij. si propter cibum frater tuus corrumpatur iam non secundum carnem caritatez ambulas. Item patet Mathei ubi supra. Alie tres partes patent ex ultimo notabili precepto precedenti articulo. **¶** An autem scandalum sit speciale peccatum vel generale. **Rñ. Tho.** quod scandalum actuum per se quod videlicet procedit ex intentione agentis. ut cum aliquis suo dicto vel facto intendit alium trahere ad peccatum tunc est speciale peccatum. **Tum** quod ibi ex intentione specialis finis sortitur rationem specialis peccati eo quod finis dat speciem in moralibus. tum etiam quod speciali virtuti opponitur. videlicet caritati pro ut imperat correctionem fraternam quod scandalifans intendit alium corrumpere. ubi fraternaliter corrigens intendit alium emendare. scandalum vero actuum quod fit propter intentionem agentis. puta cum aliquis suo facto vel verbo inordinato non intendit alteri dare occasionem ruine. sed solum fati facere sue voluntati. et sic non est speciale peccatum. quod quod est per accidens non constituit speciem sed est tunc circumstantia aggravans scilicet quod in publico fit. Scandalum autem passivum non potest esse speciale peccatum quod ex dicto vel facto alterius contingit aliquem ruere secundum quodcumque genus peccati. **¶** Sed quod scandalum est peccatum mortale vel veniale. **Rñ. Tho.** Scandalum actuum per se fit mortale peccatum. Primo quod quis intendit alium inducere ad peccandum mortaliter. Secundo quod quis intendit inducere alium ad peccandum venialiter per actum peccati mortalis. Tercio autem est veniale quod quis intendit alium inducere ad peccan-

dum venialiter per actum peccati venialis. Scandalum vero actuum per accidens quod scilicet quis non intendit alium trahere ad peccatum. primo est mortale peccatum quod aliquis actum peccati mortalis committit. Secundo quod quis suo actu contemnit salutem proximi. ut cum pro ea conservanda non permittat aliquis facere quod sibi libuerit. unde etiam in scripto dicit **Tho.** quod quod quis committit actum in quo non intendit proximi nocumentum. qui actus alias est veniale vel indifferens habens tamen similitudinem peccati mortalis tunc scandalum actuum esset peccatum mortale. ex aliquibus circumstantiis concurrentibus ex quibus estimari probabiliter posset quod infirmi aspicientes peccarent mortaliter. veniale autem potest esse dupliciter. Primo quod quis actum committit peccati venialis. Secundo quod quis actum committit. qui non est secundum se peccatum sed habet aliquam speciem mali cum aliqua levi indiscretione. **¶** Quod autem passivum scandalum sit mortale vel veniale. **¶** Notandum quod cum scandalum importet impactionem quandam per quam aliquis disponit ad ruinam. ideo scandalum passivum quod est peccatum veniale. quod habet impactionem tamen puta cum aliquis ex inordinato dicto vel facto alteri commouet motu venialis peccati. quod vero est mortale quasi cum impactione habens ruinam. puta cum aliquis ex inordinato dicto vel facto alterius procedit usque ad peccatum mortale hec de **Tho.** **¶** Quo ad tertium principale que bona sunt dimittenda. vel non dimittenda propter scandalum videlicet passivum id est ne alius scandalifet. **¶** Notandum

videtur sic per 18
12 per 18

A forte esse faciendum. Tercia omnis error facit ius adhuc sensum vel intellectum et similes quod plati et principes sepe aliqua faciunt aut permittunt iustissime ob errorem subditorum communem que alias si fieret aut permitterentur ad culpam eisdem obligaret. **H**ec cum teneamus corrigere primum pro mortalibus. dubitatur etiam an de venialibus peccatis. **R**espondeo. Humbertus in expositione regule beati augustinus. Venialia sunt dispositio ad mortale. Sed quedam sunt dispositio remota. quedam propinqua. vel ratione multitudinis. sicut ille qui assidue huiusmodi sine numero committit. vel ratione magnitudinis sicut sunt aliqua mendacia et aliqua detractiones et similia. vel ratione connexionis cum mortali sicut sunt colloquia et impudicus visus et huiusmodi circa mulierem. Sicut ergo aliquis videns aliquem alium incedentem per viam per quam credit quod statim incurreret periculum mortis. peccaret nisi retraheret eum. Ita potest aliquis peccare mortaliter nisi corrigat fratrem de hominibus venialibus que sunt dispositio ad mortale. et de talibus est petulantia oculorum. Tenemur ergo interdum ad correctionem de venialibus. non in quantum venialia. sed quantum ad mortale ductiva. hec ille. **¶** Quo ad secundum principale scilicet quomodo fieri debeat fraterna correctio. **R**otandum quod sex in modo sunt attendenda cum maxima diligentia. Nam ibi agitur de cura anime nobilissime que si non fit ut oportet periciat anima in perpetuam damnationem. et infiniti boni dei minister occidit. Agitur etiam crebro ibi de bono fame que est inter temporalia bonum maximum

unde primo fieri debet cum lenitate quia delinquentes sunt quasi infirmi. ad galatas. vi. Instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Secundo cum humilitate. superbi enim est animus ideo cum quis ei superbe loquitur sequuntur iurgia non fructus. Iuxta illud psalmi. Inter superbos semper sunt iurgia. Tercio cum compassione non enim est vere iustitie indignari peccatoribus sed compatietur ex compassione eos corrigendo dirigere. psalmi. Corripiet me iustus in misericordia scilicet compassionis. Quarto cum discretione quod aliter sunt corrigendi maiores. aliter pares. aliter minores. aliter graua peccata. aliter leuia. aliter occulta. aliter manifesta. In omnibus obseruandus est locus et tempus et oportunitas que non obseruantes quidem emulationem dei quidem habent sicut apostolus. sed non sicut scientiam. Romani. x. Unde Bernardus. celum tuum refrenet scientia scilicet discretionis. Quinto cum moderamine non enim de festucis primorum sunt traves faciende. sicut faciunt illi qui docti sunt in culpis aliorum. aggrauandis. i. thi. ij. Seruum dei cum modestia corripientem id est cum debito modo. Est autem debitus modus ut potius semper culpe alleuiantur quam aggrauentur. Contra quod quidam faciunt ouum frangere cupientes securi. et ad extinguendum muscam que runt gladium. Sexto fieri debet cum tranquillitate. correctio enim que fit cum turbatus est animus frequenter est quedam impatiencie effusio. memens se correctionem. exemplum patet in platone qui dixit seruo dominum offendenti nisi enim iratus te verberare modos prefatos inuenit

verba beati augu. ser. do. i. mon. li. j. cū iquit necessitas nos cogit aliqz rephēdere. pzo cogitem? vtz tale vnq̄ viciū habuim? .7 si nunq̄ habuim? cogitem? nos habere potuif se. hoies ei sum? Si vero habuim? tāgat memoriā gmūis ifirmitas vt rephēsiōne illā nō obiu s; mia pcedat q̄ si nos idē viciū hēm? i quo ē ille qz rephēdere volum? .nō rephēdam? illū s; ingemiscam? .7 nō illuz obtempandū nobis s; ad piter conā dū inuitem? hec ille **S**z dubium ē q̄ cā sit q̄ tā caute ē i correctiōne fraterna pcedēdū Rñ. s; m tho. vbi pzi? .Cū quis peccat illd nocet aie .7 si publicabit? etiā nocz fame. et qz prudēs medicus nitit? sanare vñū mēbz sine lesiōe alteri? . iō sic dēm? p fraternā correctiōez conari ad h? vt sanem? frīs aiaz sine lesiōne fame q̄tū fieri p̄t Et si nō p̄t omnino sine lesiōe fieri tūc fiat cū mior lesiōe qua fieri p̄t vtz q̄ aia p̄ci osior ē fama. iō si aliter n̄ p̄t frater sanari tūc optet eū poci? i tota fama dānificari p publicā dñūciaciōz vt aia salua fiat est aut trib? d cāis summe cauēdū i correctiōe ne indēbite ledat? fama peccantis. Pzo qz meli? ē nomē bonū q̄ diuitie multe Puer. xxiij. Ex quo ptz q̄ qui aufert famā. pl? nocz q̄ qui tollit diuitias Scdo diuitie ablatae p̄nt restitui s; vix fama. qz forte p? diffamaciōem excusanti non crederet? . vñ bñ dz in glo. sup lu. q̄ fama ē res lubrica. si cut ei lubricū elapsuz vix; rehabere p̄t ita fama. Tercio qui infamat nō solū reū infamat. s; etiā ledit omēs audiētes sicut qui lutū mouet n̄ solū se. s; oēs astātes inficit. vñ amb. tolerabiliores sūt fures qui veltes

.7 alia bōa rapiūt q̄ qui famā. tū qz magis recipiūt . tū qz nunq̄ restitunt. tū etiā qz n̄ vni s; multis nocēt vñ sup illd lu. j. ad virginē despoīsa tā di. glo. maluit dñs aliquos d suo ortu q̄ de virgis pudore dubitare Ecce q̄tū xpc curauit d fama aliena

Capitulum

Duodecimum.

O ordine g? corrigēdi dicēdū ē mō vbi tria sunt vidēda. Pzo quōplex est correctio. Scdo quis ordo sit dbit? pcedēdi i correctiōe fraterna Tercō quis ad correctiōez fraternā teneat? **Q**uātū igitur ad primū notādū s; m tho. vbi pzi? . q. xxx. iij. et in iij. di. xix. q̄ duplex ē correctio. qdā est potestatiua quo nō solū intēdit? emendacio frīs s; etiā intēdit? pcuracio boni gmūnis. et illa sit solū p simplicē amoniciōne s; etiā qnqz p penaz inflitciōne. vt ip̄e frater vel alij timeāt et a pctō desistāt et hec correctio solū p tiner ad platos .7 supiores .7 iudices respectu inferiorū suoz et nunquaz ad inferiores respectu supioz .7 de hac nihil dicem? hic .7 aliquid dictū est in pzo ca. Alia ē fraterna correctio et ē simplex amonicio fratris d emēdaciōe delictoz. .7 ista correctio pprie ordinat? in emēdaciōez frīs d linquētis et ē act? caritatis. q̄ maxime malū pxi. i. pctm p correctiōis limā tollit. .7 p̄tinet correctio hec ad qzlibz adultū in caritate exntem in casu siue sit supior siue iferior .7 etiā respectu supioz .7 iferior. **S**cdo notādū q̄ ordinē corripēdi pōit xpc Mat. xvij. d. Si frater tu? peccauerit in te et s; m doctozel .7 alios gmūiter intelligit? sic pctm pxi tui. aut ē occultū aut māifestuz

Si ē publicū sic q̄ n̄ peccat i me solū. i. me solo sciēte. s̄ etiā alijs scien-
tibus. tunc illud peccatum est corā
eis corā quib⁹ factū est ⁊ ad quoz
noticiā venit publice arguēdū. vñ i
thi. v. peccantē corā oib⁹ argue vt
ceteri timorē habeāt qd̄ intelligit⁹
de p̄ctis publicis s̄m aug. i ser. do.
in mon. **Rō** dicti ē qz cozectio talis
famā nō minuit rei corā eis coram
quib⁹ fit cū pri⁹ sciāt et etiā p̄uide-
tur eoz scādalo. **Si** autē p̄ctm̄ sit oc-
cultū t̄m̄ tūc qz etiā ⁊ p̄ctis occultis
p̄t pari offēsa prioz. **Ad** h̄ d̄m̄ ē
qz aut ē i nocumētū ḡmūitatis seu
multoz aut paucoz. si in multoz
seu ḡmūitatis corpale vel spūale.
puta cū quis occulte tractat cū ali-
quib⁹ qualiter ciuitas sit tradenda
hostib⁹ vel si heretic⁹ priuate ho-
mies a fide auerteret. tūc n̄ ē expe-
ctāda secreta amonicō. s̄ statim aut
alteri qui p̄desse p̄t. ⁊ plato vel al-
teri supiori qui tale piculū p̄cauere
p̄t ē denūciādū ḡsuādo famā illi⁹
q̄tū p̄t cū salute reipub. ⁊ n̄ aliter
vt si ille cui rector ciuitatis p̄t ḡfi-
dit cui clauē tradidit esset illa noc-
te eā traditur⁹ hostib⁹ vel aliq̄
hm̄i. ⁊ nullo⁹ vult desistere nec p̄t
isti piculo aliter p̄uideri tunc esset
isti nomiatim d̄m̄. **Caueatis** ne cla-
ues illi hac nocte tradatis. qz p̄di-
tur⁹ est ciuitatē. **rō** dicti ē qz bonū
ḡmūitatis p̄ferēdū ē bono priuato
sic cū fama sit d̄ maris bonis religio-
soz vñ si vn⁹ religiosus scādalisat
alios. ⁊ secreta amonicio nō iuuat.
plato dicēdū ē vt p̄uideat fama cō-
mūitatis sic etiā de heretico ē itelli-
gēdū nō aliquis forte firmiter esti-
maret qz p̄ secreta amonicioez possi-
sent hm̄i mala ipeidiri. ⁊ idē iudici-

um ē habēdū de similib⁹ cāib⁹. vñ
Vero. qua misericordia ē p̄cere vni
et multos in discrimē adducere. pol-
luit⁹ popul⁹ ex vno p̄ctōre sicut ex
vna oue vniuersus grex sp̄ igit⁹ bo-
nū multoz d̄z p̄ferri bono vni⁹. **C**
Si autē p̄ctm̄ pri occultū ē i nocu-
mētū vni vel paucoz tūc se i nomē
tū tā puū qd̄ meli⁹ sit illd̄ puū pati
q̄ aliū diffamari. qz si forte mō nō
corrigit⁹ p̄ ea forte corriget⁹. vt si
eēt ei factur⁹ dānū modicū ⁊ i modi-
co valoze tūc d̄z corrigere si gueniē-
ter p̄t. s̄ nō d̄z reuelare. **Si** autē ē no-
tabile nocumētū vt qz vult occide-
re nocte vel hoiez spoliare cū iace-
at i camera vel vult decipe filiā vel
vpozē abducere domū ḡbuere. vel
hm̄i similia facere. ⁊ nō spat qz p̄
secretā amonicioez possit hm̄i dam-
nū impediri nec p̄ aliq̄ aliū modū.
tūc meli⁹ ē innocētē seruare indem-
nē q̄ illi ḡseruare famā. **Illd̄** t̄m̄ sic
d̄m̄ ē i secreto ⁊ sub sigillo secreti
qz nō possit agere ad illi⁹ infamiaz
reuelādo. nec ad penā ip̄m denūcian-
do s̄ solūmō ad sui cautelā. **D**
Si autē p̄ctm̄ fr̄is sit occultū qz non
est infamat⁹ de illo. nec p̄t sufficiē-
ter p̄bari corā iudicio illi⁹ qui hēt
corrigere. et si ē solū i nocumētum
peccātis ⁊ forte ei⁹ i quē peccat qz
ab eo ledit⁹ vel p̄ solā noticiā. tunc
ad hoc solū tēdēdū est vt fratri sub-
ueniat⁹ ⁊ emēdet⁹. ⁊ iō si spat⁹ qz p̄
cozectioez corrigat⁹. vt ē p̄missum
tūc prioz corripiedus ē secreta vt in
nocetiā recuperet ⁊ famā nō p̄dat. et
hoc voluit d̄ns cū dixit. **Corripe** eū
inter te ⁊ ip̄m solū. nō semel s̄ plu-
ries ⁊ sp̄ secreta ⁊ q̄diu p̄babiliter
spes habet⁹ qz per eam corrigatur.
Qñ autē p̄babiliter estiat⁹ qz secreta

amonicio n̄ proficiat. nec est verisimile q̄ ex testium inductione aliquid quod peius sequatur. sed verisimiliter pficit ad fratris correctionem tūc est ulterius pcedendum vt primo paucis vni vel duobus monstretur peccatum fratris. qui possunt pdesse. et de quibus nō creditur q̄ obsint diffamando. vt sic saltem sine multitudinis infamia emendet.

E Et illi testes adhibent^r p̄ncipaliter. Primo vt fratrem amoneant et corrigant. Secūdo vt amonicionis fratris sint testes. Tercio vt negantem coram supioze ḡmunicāt de actu si actus iteretur. Sunt em̄ testes inducendi vt actum iteratuz videant h̄m augu. Si autez iterati ostendi testibus nō possunt debent tamen adhiberi vt coram ip̄is recognoscat vel saltem vt ip̄i eum amoneant et vt obiurgacio plurimozuz ip̄m corrigit et has duas causas tāgit glosa sup verbo adhibe tecum vnum vel duos testes. Si autem ad talium testium inductionem nō corrigitur. tūc quia conscientia p̄ferenda est fame. debet in publico denunciari supiori vt sic tamen cuz dispendio fame a peccato liberetur. Et hoc voluit christus cum dixit dic ecclesie id est plato. vel alteri superiori p̄ publicam denunciacionez et ille p̄t peccatum eius publicare vt alij sciant se ab eo custodire ne inficiantur. Et potest eum punire in rebus vel in corpe vel p̄ excommunicationē vt relipiscat a peccato et propter cōmunem iusticiam. vt alij videntes penam illius caueant sibi etiam timore pene a similibus peccatis. qz pene sunt medicinales vnd h̄m augu. in regula. si qz oculi petu

lenciam in aliquo aduerterit. P̄mo statim debet amonere fratres ne cepta progrediant^r. Secundo si non emendat plato tanquā patri si habetur retur indicandū est. vt secreti⁹ correctus nō innotescat ceteris. **f** Tercio si nō iuuat testes debēt adhiberi. Quarto in publicum p̄duci conuincēdus est si negauerit s; duo media dominus in vno comprehendit. Sed Tho. in tractatu de fraterna correctione sic pcedere docet. et pceptum de correctione fraterna h̄m q̄ p̄tinet ad omnes sic debet h̄m eūdem doctorem quis exequi. Cum de Si peccauerit in te id est contra te tūc est pceptum de dimittendo vel in te id est sciente te. Et hoc potest fieri dupliciter. vel te solo sciente. tūc corripe eum inter te etiā eum solum. Si te audierit lucratus es animā fratris. Si te nō audierit nō debes vltra pcedere. nō enim potes addere vnum vel duos. cum nullus alius sciat. tamen potes ei dicere qui potest pdesse nō obesse. Si autē cōtingat q̄ alij postea sciant et sit adhuc i illo peccato. tūc debes vñū vel duos adhibere ad eum corripēdum. et sic est pcedendū si peccatuz est occultum. Si autē sit manifestuz ita q̄ plures sciant. tūc est sic pcedendum Si peccauerit in te. i. te sciente nō tamē solo. corripe eum ante te et remaneat. Si te audierit lucratus es animā fratris tui. Si autē te nō audierit. adhibe tibi vñū vel duos scz de illis qui sciūt. nō scz per auditum sed p̄ visum vt dicit glosa vt qui ad vnius monicionē corrigi noluit. multoz obiurgacione relipiscat. Si te non audierit. dic ecclesie id est plato. tūc potes ea dicere

denunciando. et tunc vnus adhiben-
 dus est. quia in denunciacione. vt
 quidam dicunt sufficit vnus testis.
Sed si sic videtur qd publicet pecca-
 tum occultum. Rñ. qd peccatum de
 occultum tripliciter. Primo si ho-
 mo vt solus deus et nō alio modo
 vel vt homo loco dei sicut ille qui
 ex sola sacramentali cōfessione scit.
 tūc nō potest corrigere vel aliquid
 facere s; tacere. sicut qui nescit. **S**e-
 cundo modo si scit peccatum vnus
 solus homo. vt homo tūc debet euz
 corrigere inter se et ipm solum nec
 debet vltra procedere. vt dictum ē
Tercō modo dicitur occultuz si pau-
 ci sciunt. et tūc occultum et manife-
 stum nō cōtradicit. **S**i tunc te au-
 dierit nō est procedendum. **S**i non
 tūc adhibendus est vnus vel tres.
Si nec vnus nec tres audierint et
 plures nesciāt quō tunc dicit eccle-
 sie. qz sic videtur alterius peccatuz
 publicare. dicendum qd ecclesia nō
 dicitur hic cōgregatio siue multitu-
 do fidelium. sed dicitur ecclesia. p-
 latus cui potest dici eo qd potest p-
 desse non obesse. vnde nō est publi-
 catio criminis. **H**ec de **Tho.** vbi pri-
 us. **A**lter aut esset procedendū qñ
 correctio esset potestatiua. prelati
 videlicet. vt ibidem dicit **CC** Quo
 ad tercium principale quis corripe-
 re teneatur. Rñ. s; **Tho.** fraterna
 correctio p̄inet ad quemlibet adul-
 tum regulariter qui caritatem ha-
 bet siue sit p̄latus siue subditus pro-
 pter qd dicitur **xxiii. q. iiij.** **T**am sa-
 cerdos q̄ reliqui om̄es fideles sum-
 mam debent habere curam de hijs
 qui pereunt. quatenus eorū redar-
 gutione aut corrigatur a peccatis.
 aut si incorrigibiles appareant ab

ecclesia separent. imo sic inferior d-
 bet corrigere p̄latus suum. aut ali-
 um supiozem. qz est opus misericor-
 die. qd maxime prelato debetur. vñ
Eccle. xvij. vnicuiqz mandauit de-
 de proximo suo. **T**amen cum mode-
 stia debet fieri ad p̄latos. s; illud
 j. ad thi. iij. **S**eniozem ne increpa-
 ueris. sed obsecra vt patres. **D**ictū
 est autē notanter qd correctio perti-
 net regulariter ad quemlibet quia
 in casu nō p̄inet ad quosdam. vnde
Gozra sup Math. xvij. qd in quibz
 casibus quis absoluitur a precepto
 fraterne correctionis. **P**rimus cum
 nō est aliqua spes correctionis vñ
 sperare. frustra niti et nil aliud quaz
 odium querere extreme dementie ē
Et puer. ix. **N**oli corrigere deriso-
 rem ne oderit te. **S**ecundus cum ti-
 metur defectus pbacionis. et crimi-
 naliter agit. vbi s; obligat. actor
 ad talionem si in probacione defece-
 rit vel deficiat. **T**ercius cum prela-
 to tanq̄ iudici notum est factum.
 quia ille notorius vel cōiunctus ē
Quartus cum meliori opere vel ad-
 minus eque bono vacat sicut mona-
 chi qui nō obligantur in dispendiū
 animarū suarum extra monasteriū
 vagari. **Q**uintus cum multitudo
 vel potestas est in culpa. vbi corre-
 ctio pl̄ noceret ecclesie q̄ pdesset
Vnde versus. **N**on spes non testis
 plebs p̄sul scit monachus sum

Capitulum. xiiij. de scandalo

Axpedita materia cor-
 rectionis fraterne. qua
 quis incendit alium
 emendare et in anima
 viuificare. tractādū ē

de scandalo quod directe contraria-
tur correptioni fraterne. quia per
scandalum quis vere vel interpre-
tatiue intendit alium in mortali vi-
ta corrumpere. de quo scandalo tria
sunt principaliter dicenda. **Pri-**
mo quid sit. quantum et quottuplex
Secundo quando sit peccatum morta-
le. veniale. vel nullum. **Tercio** que
sint propter scandalum vitanda vel
fugienda. **A** Quantum ad primū
notandum s̄m **Tho.** ij. ij. q. xliij. **Et** i
iij. di. xxxviii. q. scandalum s̄m **Hie-**
sup **Math.** xv. est dictum vel factum
vel obmissum minus rectum p̄bens
occasionem ruine. dicitur. i. dictum
nō cogitatum. qz cogitatio nō oppo-
nitur alicui vt offendiculū. **Dicitur**
secundo dictum vel factum vel ob-
missum. qz istis modis potest proxi-
mus ruinam pati a nobis. **Dicitur**
tercio minus rectum non qz ab ali-
quo supatur in rectitudine. sed qz
habet aliquē rectitudinis defectuz
vel qz est s̄m se malum sicut peccata.
vel qz habet speciem mali. licet
de se nō sit malum. p̄bet tamen occa-
sionem ruine. vt patet de inclinante
se idolo nō p̄uersa intentione. vñ
aposto. ij. **Thessa.** v. ab omni specie
mala abstinete vos. **Dicitur** quarto
p̄bens occasionem ruine. nil em̄ p̄t
homini esse sufficiens causa peccati.
quod est specialis ruina. nisi pro-
pria voluntas. ideo dicta vel facta
alteri⁹ possunt esse causa imperfecta
et occasio peccandi. vocatur autem
scandalum grece. latine offensio im-
pulsio vel ruina. qz sicut contingit
qz aliquis obex ponitur alicui i via
corporali cui impingens disponitur
ad ruinam. et talis obex dicitur scanda-
lum. sic similiter in p̄cessu vie spiri-

tualis contingit aliquē disponi ad
ruinam spūalem. p̄ dictum et factum
vel obmissum alterius. in q̄tum s̄z
aliquis sua ammonicione vel inducti-
one aut exemplo alium trahit ad
peccandum. et hoc proprie dicitur
scandalum. **Est** autē scanda-
lum valde detestabile peccatum. vt
ostendit x̄ps quincupliciter. **Math.**
xviii. vbi dicit. Qui scandalisauerit
vnum. ergo plus peccat qui multos
de pusillis istis. id est infirmis. **Je-**
ronimus ibi dicit qz recte dicitur pusillus⁹
qz qui magnus est id est robustus i
fide et in caritate moueri nō potest
puer. xij. **Non** tristabit iustum quic-
quid ei acciderit. qui in me credunt
quia magis fidelium scandalum est
cauendum. **Ecce** iam peccatum scan-
dali positum est. **Nunc** sequitur p̄rio
pena. **Expedi** ei id est minus malū
ei foret. vt suspendatur mola asina-
ria in collo eius et demergatur in
profundū maris. **Et** s̄m **Hiero.** lo-
quitur s̄m ritum palestine. vbi pro
maioribus criminib⁹ ligato saxo ad
collum solebat homo in mari proie-
ci. mola asinaria id est quicunqz gra-
uis lapis. vt est asinus vel qui one-
rat asinus. **7** dicitur mola quā voluit
asini vel equi cum rota in molendi-
nis. **Secundo** alia pena innuitur. ve
mundo a scandalis. **Nam** tot anima-
rum mors procuratur quot scandala
fiunt. **Bern.** illud **Isaie.** xxxviii. **In**
pace amaritudo mea amarissima.
amara in nece martirū p̄ tyrannos
amarior in p̄secucione hereticorum.
sed amarissima in scandalisancibus
falsis xpianis. **Tercio** ponit specia-
le malum peccati mortalis ibi. ve
homini p̄ quem scandalum venit.
Quarto ostendit malum scandali in

*Sto quinquagesimo folio p̄st. ad
11. 11.*

propter scandalū ortum ex malicia ergo multo in^o abstinētie et hui⁹ modi quedā plus seruiētia virtuti q̄ tpalia. **L** **E**t dicit Vuil. fra: ter rai. q̄ nō debet quis esse facilis ad credendū q̄ alij scādalisent^r de bono opere qd̄ facit. nec debz quis facile ppter metū scandalī cessare a bono opere. qz debet p̄sumere de alijs potius q̄ sint boni q̄ q̄ mali sint. semp̄ em̄ iudicandū est in differētibz in meliozē ptem. **T**am̄ durante q̄sciētia q̄ alij scādalisentur debet dimittere vel opus occultare. racō p̄imi dicti videlz q̄ ppter scandalū ortum ex malicia nō debere quis dimittere opa bona q̄ filij. quia si propter maliciā taliū bona deberēt semp̄ obmitti. mali frequēter impedirēt bona. et occasio daretur malis malignādi. vnde hoc scādalu est phariseoz. qd̄ etiā xps docuit non curare. vñ post q̄ xps mathei xv. p̄cibus scribis et phariseis p̄dicasset. xpo discipuli dixerunt **S**cis quia pharisei audito hoc verbo scādalisati sunt. at iste r̄ndens ait **O**mnis p̄altatio quā non plantauit pater meus celestis eradicabit^r s̄mite istos ceci sunt ⁊ duces cecoz cecus autē zc. **R**acō secūdi videlz q̄ vbi periculū nō imminet opa superogacōis sunt differēda vel occultanda ppter scādalu ex ignorantia vel infirmitate pueniens quousqz tales info:ment^r et aliquo mō q̄fortent^r. **R**acō inquā est ista. qz ex occultacōe opis superogacōis vel ex dilacōe. ⁊ p̄imi malū vitat^r qui in formabit^r. et propriū bonū non minuitur. **V**nde dicit rich. sap. iiii. di. xxxviii. q̄ tūc quis merito p̄prio n̄ p̄iudicat. quia sic opus superogacō

nis intermittere meret^r equale p̄m̄ium p̄mio debito opi superogacōnis qd̄ obmittit vel maius. vnde talis obmissio nihil minuit de p̄fectōne caritatis sed magis ad eius augmentū disponit. **V**nde xps hoc scandalum pusilloz math. xviii. vitare iubet. vt patuit s̄. **E**t mathei xvij. ne scādalisaret dragma petētes istd̄ p̄soluit. **E**t idem s̄ patuit de apollo ro. xiiij. **E**t p̄dictis patet q̄ frequēter amici qui scādalisant^r de ingressu alicuius in religionē scādalu habent phariseoz ppter qd̄ hiero. in episto. ad heliodoz dices. licet in limine iaceat pater siccis oculis. ad verillū crucis euola solū genus pietatis est in hac re esse crudelē. **T**ercio modo bona tpalia quādo sunt dimittēda ne alius scādalisent^r. distinguendū est. **N**am bona tpalia s̄m̄ tho. aut non sint nostra s̄ nobis p̄re alijs q̄missa ad seruādum ⁊ disponendū pro cōitate. sicut bona ecclesie q̄mittunt^r p̄latis. et rectoribus reipublice q̄mittunt^r bona q̄munia reipublice talia em̄ non sunt ppter scādalu dimittēda. qz talium q̄seruacō sicut et dispositoz imminet his quibus sunt cōmissa ex necessitate p̄cepti tuenda. et ideo non sunt propter scādalu dimittēda. sicut nec talia bona prima que sunt de necessitate salutis. **V**nde beatus tho. cantua. repecijt res ecclesie cū scādalo regis. **A**ut bona tpalia s̄ūt nostra quoz nos dñi sumus. tūc iterum distinguendū est. qz cum ea dare non volumus. vel apud aliū tenta repeteremus. **A**ut scādalu oritur ex malicia alicuius alienū uolentis vsurpare vel detinere. qd̄ est scādalu phariseoz. et illud scādalu

non est curandum. et bona temporalia tunc sunt repetenda. **T**um quod noceret bono communi daretur enim illis occasio rapiendi aliena. **T**um etiam quod noceret rapientibus iniusta rapiendo vel retinendo alienorum peccaret unde dicit gregorius in moralibus loquens de raptoribus alienorum. **Q**ue dam seruata equitate prohibenda sunt non sola cura ne nostra subtrahantur sed ne rapientes non sua semetipsum perdant. **A**ut scandalum oritur ex ignorantia vel infirmitate aliorum quod dicitur scandalum pusillorum. **T**unc propter illud dimittenda sunt temporalia ad tempus. quousque sedet scandalum per ammonitionem vel per aliquem alium modum. **U**nde beatus augustinus in sermone domini in more. dandum est quod nec tibi nec alteri noceat quantum ab homine credi potest et cum negaueris quod petit. indicanda est ei iniusticia et melius ei aliquid dabis. cum penitentem iniuste correxeris. **S**i autem post sufficientem ammonitionem et sufficientem instructionem scandalum non sedaretur perfectionis est sua dimittere. sed non est necessitas vnde **Mat. v.** **S**i quis vult tecum in iudicio contendere. et tunicam tuam tollere dimitte ei et palium. et loquitur de consilio. **E**t si sit preceptum intelligendum est. vt dicit augustinus. secundum comparationem animi. scilicet vt homo paratus sit talia facere si hoc impediatur promotionem fidei et bonorum morum. **R**ed dubium est quod predicatores predicando vel principes vel prelati. et eis similes se debent habere circa malos et scandalifatores bonorum presertim quando multitudo est in causa. **R**espondeo quod mali aliqui sunt tolerandi. aliqui puniendi **U**nde vlt. li. vj. tracta. iij. q. viij. as

signat quatuor causas dissimulationis. circa peccata iniquorum propter quas non potest vel non expedit zizaniam euelli. **V**na est cum mali sunt occulti nec possunt discerni a bonis. alia causa est si multitudo de tanta est i causa quod non possit extirpare sine scismate ecclesie. **I**n quo etiam boni inuoluerentur. et si eradicaretur etiam et triticum unde augustinus. nos ad doctrinam sacram pertinere arbitramur vt et canes in ecclesia propter pacem ecclesie tolleremus. vel si vnus solus est vel pauci. sed hoc non potest fieri si ne scandalo bonorum eo quod eos latet crimen nocentis. sicut dominus nocentes iudam vsque dignum exitum tolerauit quoniam tamen multitudo est in culpa. possunt aliqui magis rei ex eis puniri ad terrorem multitudinis vel turba in quorum cum facultas est in populis puniendi sermonem generalis oburgacione ferienda est. vt dicit augustinus contra pmenianum. **T**ercia causa est quoniam probabiliter presumitur de eorum correctione. eo quod peccant ex infirmitate vel ignorantia et non obclinata malicia. **S**i enim tales exterminarentur sepe eradicaretur triticum id est ipsi qui postmodum uersi fuerunt triticum sanctorum. **S**icut patet de paulo. unde beatus dominicus spiritu prophético inter hereticos igni tradendos vnum fecit reseruari qui post multos annos conuersus fuit. **Q**uarta causa si exercitando bonos profunt ecclesie et non obsunt. **T**unc enim tolerari possunt ne boni ocio torpeant in caritate. et sic eradicetur triticum unde presens dominus ostendit mihi super inimicos meos ne occidas eos nequando obliuiscantur populi mei. quod secundum bernardum ad literam hodie de iudeis potest

intelligi. unde etiam in di. ij. nō de-
 lebo gentes quas dimisit iohue. vt i
 apocā. expiar israhel. hec vniuer-
 saliter rai. addit q̄ si peccatū qd̄ fa-
 ciūt auctoritate defendūt q̄ non sit
 peccatum tūc nō debet cōtra tales
 dormire seueritas discipline. Nam
 tales etiam heretici possunt dici de
 pe. di. vj. c. j. in fine. Et s̄m eundez
 idem videtur seruandū circa publi-
 cam delinquentē multitudinem vel
 principem. p̄dicatiōe qd̄ dictum est
 de correctiōe vel excomunicatiōe
 faciēda vel d̄simulanda. **S**atia
 cōcor. vid. tho. ij. ij. q. cvij. **P**
De materia scandali tradit cancel-
larius nou⁹ quatuor regulas de flo-
ribus regularū moralium. P̄ia nul-
lus agens bene s̄m omnes circum-
stantias dici debet dare scandalum
alteri quātumcumqz scandalifetur
alius qz scādālū est dictū vel factū
minus rectum p̄bens alteri occasio-
nem ruine. Nam in via omnino re-
cta si quis ceciderit nō ex scandalo
vie sed ex proprio defectu pueniet
Secūdu solus ille scandalifat acti-
ue. qui aduertens aut aduertere de-
bens alios p̄iores esse ad peccan-
dum ex mō suo agendi quī sibi nō ē
in p̄cepto nihilominus ip̄e opari nō
desistit. Secus in casibus hic exclu-
sis. vbi malicia propria est scanda-
lum gratis acceptum. Vbi p̄terea n̄
est aduertentia nec debet esse d̄ scā-
dalo alterius et vbi quis ad illud
opandum teneret. Tercia regula-
ille d̄ ex malitia sua peccare et scā-
dalum accipere nō ex actu alteri⁹ qui
informatus sufficienter de bonita-
te hmōi actus. nihilominus cadit
in ruina v̄ si ex voto religionis
emisso p̄ntes post sufficientem de-

religionis p̄fectione informatiōe
 se scandalifari conquerant⁹ scanda-
 lum est hoc n̄ iam pusilloz sed pha-
 riseoz. acceptū sed nō datuz. Quar-
 ta regula quilibet ab om̄i actu cui
 nō est astrictus aliunde tenetur de-
 sistere qui aut timet aut timere de-
 bet s̄m vehementē coniecturā scan-
 dalum pusilloz quousqz de illo com-
 pescendo. diligentia compleuerit.
 nisi forte p̄ cōmuni vtilitate. v̄-
 ctio sp̄s sancti doceat illud tūc agē-
 dum vt x̄ps fecit in publicatiōe ve-
 ritatis sacramenti.

Peterea cum derisores
 seu irrisores magna ma-
 la faciāt in ecclesia occi-
 dentes cōceptus sp̄iales
 bonoz opoz de irrisiōis vicio tria
 principaliter videnda sunt. **P̄mo**
 quale viciū sit ⁊ quid sit irrisio. **S**e-
 cūdo q̄ detestabile sit. **Tercio** v̄-
 risus sit licitus. **Ad** Quantū ad
 primū notat **Tho. ij. ij. q. lxxij.** et se-
 quentibus q̄ iniuria et iniusticia
 fit verbo p̄ quinqz vicia. **S**unt em̄
 quintuplicia bona hominis quantū
 ad propositum sufficit videlicet fa-
 ma. honor. amicitia. gloria. seu te-
 stimoniū cōscientie. ⁊ bona nature
 et fortune. **D**etractor famā recipere
 nititur. **C**ontumeliosus seu conui-
 ciator honorem. **S**ufurzo amicitia
 inter aliquos vult tollere. derisor
 ad confusionem conatur proximi et
 eripe vult gloriā bonoz anime.
Maledicens vero penam imp̄catur
 et si peccatum alicui optat. tamen
 illud facit in pena p̄mo. **E**t quatu-
 or p̄ia vicia eo ordine quo ponūt⁹

se excedūt i malicia. quia detractor est malus. peior cōtumeliā inferēs quē excedit susurro qui amicū recipere gestit. Et adhuc peior est irrisor intellige semp ceteris paribus. sed etiā interdū pess. mi sunt maledici. **¶** Quale aut p̄ctm̄ sit derisio et ab alijs distinctū. notādū secundū h̄m tho. vbi prius. q. lxxv. q. peccata verborū sunt p̄cipue p̄sanda h̄m intencōem p̄ferentis. Et iō h̄m diuersa que quis intendit gtra aliū loquēs h̄mōi peccata distiguūtur. Sicut em̄ aliquis quiciādo intendit quiciati honorē deprimere. et detrahēdo diminuere famā. ⁊ suurrando tollere amiciciā. Ita etiā irridēdo aliquis intēdit q̄ iste qui irridet erubescat. nam de ope virtuoso aliqua apud alios et reuerentiam meret et famā. et apud seipm̄ bone ḡsciētie gloriā. et h̄m illd. ij. cor. ij. gloria nostra hec est testimonium cōsciētie nostre. vnde ecōtrario de actu turpi et vicioso apud alios quidē tollit homis honor ⁊ fama. et ad hoc ḡtumeliosus ⁊ detractor de alio dicit. Apud seipm̄ aut per turpia que hic dicunt aliquis perdit cōsciētie gloriā per quādam ḡfusiōem et erubescētiā. et ad hec turpia deiecit derisor. et q̄ hic est finis distinctiōis ab alijs. ideo etiā p̄ctm̄ irrisionis distinguit ab alijs peccatis. Securitas em̄ cōsciētie ⁊ quies istius magnū est bonū. h̄m illud eccle. xv. Secura mens quasi in gens cōuiuū. et ideo qui ḡsciētiā alicuius inquietat ḡfundēdo seipm̄ aliqd̄ speciale nocuentū ei infert. **¶** Qñ vero sit p̄ctm̄ mortale. **Rñ** ibidē sic Irrisio nō fit nisi d̄ aliquo malo vel defectu. malū autē si

sit magnū non pro ludo accipi sed seriose. vnde si in ludum vel risum vertat ex quo irrisionis vel illusionis nomē sumit. hoc est quia accipitur vt puū. pōt aut aliqd̄ malū accipi vt puū dupliciter. vno mō h̄m se. alio mō racōe p̄sone. Cū aut aliquis alterius p̄sone malū vel defectum in ludū vel risum ponit quod h̄m se paruū malū est veniale est et paruū p̄ctm̄ h̄m suū genus. Cū aut accipit quasi puū et racōne p̄sone. sic defectus puerorū et stultorū parum pōderare solemus. sic aliquem illudere vel irridere est eū om̄ino p̄cipendere. et eum tam vilem estimare vt de eius malo nō sit curandū sed sit quasi pro ludo habēdus. Et sic derisio est p̄ctm̄ mortale et grauius q̄ cōtumelia que similiter est in manifesto. q̄ ḡtumeliosus videt percipere malū alterius seriose. irrisor aut illudit. et ita videt esse maior ḡtemptus ⁊ debonezaco. et h̄m hoc illusio est graue p̄ctm̄. et tāto grauius quāto maior reuerētia debetur p̄sone que illudit. **¶** Cū grauissimū est irridere deū et ea q̄ dei sunt. h̄m illud isa. xxxvij. Cui exprobasti et quē blasphemasti et super quē exaltasti vocē tuā. Et post subdit ad sanctū israel. deinde h̄m locū tenet irrisionis parentū. vnde p̄uer. xxx. Oculū qui subsanat patrē et despicit partū matris sue. effodiant eum corui de torretibus. et cōmedant eum filij aquile. Deind iustorū derisio grauis est. q̄ honor ē virtutis p̄miū. Et cōtra hoc dicit Job. xij. Deridet iusti simplicitas. que quidē derisio valde nociua est quia per hoc homies a bene agēdo impediunt. h̄m illud grego. qui in

aliorum actibus bona exoriri conspi-
ciunt. mox ea manu peltifere expro-
bationis euellunt. Et quamuis ludus
non importet aliquid contrarium carita-
ti respectu eius cum quo luditur inter
amicos enim interdum luditur. potest
tamen importare aliquid contrarium cari-
tati respectu eius de quo luditur pro-
pter contemptum. ut dictum est hec d
Tho. **E** Quo ad secundum princi-
pale derisio est valde detestabile vi-
cium triplici de causa. Primo quia per
irrisores diabolus occidit necat et
suffocat puulos ecclesie cum bonis
inchoatum propter eos dimittitur
et interdum plus nocent quam hereti-
ci. Vnde sunt sicut pharao. qui sub-
mersione puulorum populum israel
delere voluit. **Exo. j.** Sunt sicut he-
rodes qui christum puulum occidere vo-
luit. et puulos postea occidit inno-
centes. **Math. ij.** Secundo irrisores
malis animalibus assimilantur. et eis
peiores sunt draco enim stetit. **Apo-
c. xij.** ante mulierem erat pictura ut cum
pepisset deuoraret filium eius. Sed
irrisores partem matris non expectant
videlicet ecclesie fructum quem pro-
posito bono conceperunt eius fideles.
Sunt vulpecule vineam domini demo-
lientes. **Canti. ij.** Capite nobis vul-
peculas puulas que demoliuntur vi-
neas. Sunt etiam bufones que non possunt
odorem et florem bone vite sustine-
re. Tercio irrisores nocent multis
et impij sunt in omnibus in deum. quia rur-
sum crucifigunt filium dei. **Heb. vj**
Et secundum psalmum. Super dolorem vulnerum
eius addunt. dum animas pro quibus
mortem sustinuit ei auferunt. Sunt
derisores impij in primum dum vul-
nus eius spirituale iam per penam sanatum
iterum renouant et occidunt. **Job. xij.**

Concidit me vulnere super vulnus.
Sunt impij in matrem eorum ecclesiam
tam in militantem quam triumphantem
dum defraudent eam gaudio quod habe-
re debuit de conversione peccatorum
magna reuera crudelitas necare iu-
ste filium quem mater propria genu-
isset magnis doloribus. Sic in pro-
posito magna est crudelitas penitenti
magnis fletibus ecclesie conuersum
puertere irrisoribus. Nam **iob. xvj.**
Mulier cum parit tristitia habet.
nunc et impij in se. quia cum in mari mun-
di se naufragent propter eorum pec-
cata. tamen penitentiae tabulam secundam
post naufragium contemnunt vel vi-
lipendunt. **F** Vnde sacra scriptura
contra iridentes graues penas ful-
minatas commemorat. **Nam. j.** **Reg.**
xv. **Nabal** verba nuntiorum dauid de-
ridens ait quis est filius isai. hodie
increuerunt seui qui fugiunt dominos
suos. vnde post pauca misere mor-
tuus est deo eum necante. prius au-
tem dauid iurauerat eum et domum
suam totam interficere. **sic. ij. reg. vj.**
Postquam dauid luserat ante archam
domini et saltauerat. egressa est in oc-
cursum dauid michol eius uxor et d-
ridendo ei ait quod gloriosus fuit rex
israel hodie discooperiens se ante an-
cillas seruorum suorum. et nudatus est
quali si nudetur vnus de scurris. igitur
michol filie saul non est natus fi-
lius usque ad diem mortis sue. **Et iij.**
Reg. ij. cum descenderet heliseus per
viam pueri parui egressi sunt de ci-
uitate. et illudabant ei dicentes. ascende
de calue. ascende calue. egressique sunt
duo viri de saltu et lacerauerunt ex eis
xlij. pueros. **Lu. xvj.** postquam christus predi-
cavit nemo potest duobus dominis serui-
re. non potestis deo seruire et mamone

Sequitur audiebāt autē hec omnia pharisei qui erant auari et deridebāt eum. et ait illis iesus. vos estis qui iustificatis vos coram hominibus deus autē nouit corda uestra. vnde Actu. vij. discipulis deuotissime spū sanctū accipientibus. Alij eos iridebant. d. quia musto pleni sunt. Ideo spū sancto ceci manētes caruerūt. **¶** Quo ad terciū dubium vtz ridere sit peccatum. **¶** *h̄m alex. de hal. pre. ij.* Quidam est risus qui causatur ex iocunditate spūali et iste nō est peccatum. sed ē meritorius vel effectus meritorie complacentie. Est enim fructus spiritus de quo aposto. ad galla. v. loquitur. vbi etiam numerat gaudiū benignitatem et alia. Et *phill. iij.* Gaudete in domino semp itez dico gaudete de quo risu etiam dicitur de muliere forti. puer. xxxj. ridebit in die nouissimo. hic risus nō est cū cachino. Vnde beatus benedictus terciū gradum humilitatis ponit nō esse promptū ad risum. sic etiam modestus risus in eutrapelia meritorie fieret. vnde alber. sup *Lu. vj.* Ve vobis qui ridetis dicit bon⁹ homo nō cachinnis. sed moderate vix ridet. Et seneca scito qd vtz gaudiū seuera res est. *h̄m illud Ecclesi. xxj.* fatuus in risu exaltat vocem suam. sapiens autē vix tacite ridebit. Secundus est qui causat⁹ ex mansuetudine nature. et ē passionis humane proprius effectus et pōt fieri sine peccato. et merito. vt in dormientibus in pueris. et in quibusdam tā subito vt ratio puenire nequeat sicut alie quedam passiōes. Tercius ē qui puenit ex cordis lasciuia seu ex inordinata delectaciōe. Et si tunc

homo delectat⁹ i creatura propter se et ibi cōstituitur vltimus finis hominis sic dictum fuit supra p̄ce. j. ca. v. **¶** Tunc est mortale peccatum. Similiter si morose delectacionis cōsensum habet in actu peccati mortalis vt dicit⁹ in penulti. p̄cep. Similiter si complacet deliberate i cogitacionibus verbis vel opibus que alias sunt mortalia peccata. de isto risu dicit xps *Luc. vj.* Ve vobis qui nūc ridetis. qz flebitis. Ve autē dicit peccatū mortale Si autē ex surreptione quis rideret vel sinu consensu in mortale. sed tm̄ ex quadam leuitate animi veniale fieri posset. Sicut Sara *Gen. xvij.* de priori risu qui est peccatuz mortale sup illo *Lu. vj.* Ve vobis qui nūc ridetis dicunt expositores cōmuniter. qui ridetis scz p ineptam leticiā ad peccatū mortale declinantē. *h̄m illud puer. ij.* Qui letant⁹ cum malefecerint et exultant in rebus pessimis. Ordine ergo cōtrario faciamus modo lugēdo vt consolem⁹. **¶** Nā in malis puer. xiiij. Risus dolore miscebitur et extrema gaudij luctus occupat sed in deuotis. *Math. v.* Beati qui fletis qm̄ ridebitis. Et ps̄. ait. Eures ibāt et flebant mittentes semina sua. venientes autē veniant cum exult. *z. Luce. xxiiij.* Nōne sic oportuit pati xpm̄. et ita intrate in gloriā suam

Sequit⁹. vj. p̄ceptū Ca. primū

Nunc de sexto p̄cepto occurrit dicendū. quo dicit⁹. Nō mechaberis. Mechia autē proprie dicit⁹ adulteriū viri.

¶ Adulteriū vero est omnis

St vnd plus p̄ceptū nō 10/10

primo q̄ triplicia sunt bona Primo
 quedam spūalia que sunt de necessi-
 tate salutis. Secūdo quedam spūa-
 lia que nō sunt de necessitate salu-
 tis. Tercio quedam tpali. Secūdo
 notandū q̄ tria sunt genera hoim
 in quibus scandalum oriri pōt. Pri-
 mo quidam ex malicia propria scan-
 dalifant. puta cum aliqui volūt im-
 pedire bona spūalia primo vel secū-
 do modo dicit. Et illud dicit scandalū
 phariseorū. Alij scandalifant inter-
 dum ex ignorantia puta q̄ ignorāt
 opa quedam esse licita que tñ sunt
 licita. Et tercio alij ex infirmitate
 scandalifantur nō vt primi ex mali-
 cia propria et taliū videlicet secūdo
 et tercio modo dicit scandalū pu-
 sillorū. **¶** Quando ergo querit̄
 que bona sint dimittēda ne quis scā-
 dalifet. **Rñ.** Tho. prima bona que
 videlicet sunt de necessitate salutis
 puta que nō possunt p̄termitti sine
 peccato mortali. talia nullus debet
 dimittere. ne alius scandalifet etia
 quicunq̄. Ratio est. q̄ quilibet te-
 netur se diligere prius et plus q̄ al-
 terum. et ergo ea que sunt de neces-
 sitate salutis nō debent dimitti pro-
 pter scandalum alterius vitandum
 vnde patet q̄ qñ cōsilioꝝ obserua-
 cio et impletio operū misericordie
 tpalium vel spūalium est de neces-
 sitate salutis. tñc talia n̄ sunt p̄pter
 scandalum alicuius dimittēda. vt
 patet in his qui aliqua cōsilia vo-
 uerūt. et in his quibus imminet ex
 debito defectibus aliorū subuenire
 temporalibus vt pascendo esurientes
 vel spūalibus vt docendo ignoran-
 tem siue hmōi fiant debita propter
 iniūctum officium. vt patet in pla-
 tis siue propter necessitatem indis-

gentis. q̄ de talibus eadem rō est
 sicut de necessarijs omniū. nō solum
 aut peccatum mortale vnq̄ est faci-
 endum propter vitandū scandalum
 cuiuscunq̄. sed etiam nec veniale
 peccatum est vnq̄ cōmittendum vt
 videt̄ scādalu alteri. licet aliquis
 actus qui alias esset peccatū venia-
 le. vt verbum ociosum aut simile fi-
 eri posset nullum peccatū propter
 vtilitatem alterius. dicit etiā bea-
 tus Hiero. q̄ dimittendū est scāda-
 lum omne qd̄ pōt p̄termitti salua
 triplici veritate scz vite iusticie et
 doctrine. que declarās sanct̄ tho.
 in iij. vbi s̄. sic dī. nullo modo ali-
 quis peccare debet vt peccatū alte-
 rius vitet. quicunq̄ aut veritatem
 relinquit peccat. Veritas em̄d qua
 loquimur cōsistit in hoc q̄ homo ī
 dictis et factis suis rectitudini di-
 uine siue diuine legis regule se con-
 formet. Cui quidem homo cōforma-
 ri debet et in his que ad cogniciōes
 p̄tinent et hoc p̄tinet ad veritates
 doctrine. Et in his que ad actiones
 spectant siue ea debeat aliquis per
 seipm̄ agere qd̄ p̄tinet ad veritates
 vite siue ea debeat ab alijs obseruā-
 da pmulgare qd̄ p̄tinet ad veritatē
 iusticie. que cōsistit in rectitudine iu-
 dicij. nō tñ quicunq̄ p̄termittit ali-
 quid in quo se diuine legi cōforma-
 ri pōt veritatem dimittit. q̄ illo rē-
 moto veritas adhuc remanere pōt.
 Sed tñc dicit aliquis veritates dimit-
 tere. qñ obmittit vel facit aliquid
 quo obmisso vel facto veritas non
 manet. qd̄ sine peccato esse n̄ potest.
 Et ideo veritas nullo modo p̄pter
 scandalum passuum alterius dimit-
 tendā est. **Hec Tho.** vnde **Rai.** dicit
 Doctor vel pdicator nō debz fallis

docere pro aliquo scandalo. tacere tñ pōt et debet. si omnes obstinati sunt ita q̄ deteriores efficiantur. **V**nde ex. li. v. vtilius scādalum nasci p̄mittitur q̄ veritas relinquar̄. **V**eritas sc̄z doctrine. vite. et iusticie. **S**ecūdo vero modo bona spūalia que n̄ sunt de necessitate salutis vt sunt cōsilia. vnde primo dico q̄ illa nō sunt dimittenda. nec ad tps nec semp p̄pter eos qui scandalifantur ex malitia. dico secūdo q̄ vbi piculum nō imminet. bene sunt differenda vel occultanda p̄pter eos qui inde scandalifent̄. pbabiliter n̄ ex malitia. sed ex ignorantia vel infirmitate. **T**am diu aut̄ propter tales opa que non sunt de necessitate salutis vbi piculum nō iminet sunt occultanda vel differenda quousq̄ debite reddita rōne instruant̄ alij q̄ nō debent ex talibus scandalifari sed poti⁹ edificari. **E**t si post reditā rōem hmōi scandalum duret. **Z**am videtur scandalum etiam ex malitia nō ex ignorantia vel infirmitate. vnde in scripto dicit tho. q̄ propter tale scandalum passiuū cōsilia sunt ad tempus intermittenda vel occulte agenda. nō aut̄ omnino dimittenda. q̄ homo plus sibi q̄ p̄ximis in spūalibus p̄uidere debet. **E**t ignorantia si diu duret in maliciam p̄ obstinacionē computat̄. **T**ñ attendenda est quātitas scandali et boni qd̄ cōtingit ex cōsilio seruato. et s̄m h̄o alij cōsilia sūt intermittēda p̄pter scandalum. pusilloz. vel scandalum cōtemnendū propter cōsilia. hec tho. **S**ed quid de opibus alijs a cōsilijs seu superogatiois opibus que vocant̄ indifferentia ex genere. vt cōmedere car-

nes. bibere vinū tempalia mō licito acquirere. acquisita custodire. debita repetere et sic de alijs. nunquid sunt propter scandalum dimittēda. **S**unt em̄ triplicia opa. quedam necessaria ad salutem. Alia superogationis et cōsiliij. Alia vero indifferentia ex genere. **R**ich. in. iij. di. xxxviii. **O**pa in differentia ex genere quoz obmissio nulli alij p̄iudicat nisi opanti. et etiam in talibus tñ obmittenda sunt ad vitandū scādalum. p̄mi pueniens ex infirmitate vel ignorantia qñ pbabiliter apparet q̄ nisi tale opus obmittatur. primus scandalifabit̄. **E**t si pbabile est q̄ scandalifet̄ mortaliter. tūc obmissio illius opis est in p̄cepto. **S**i aut̄ pbabile q̄ nō scandalifetur nisi venialiter tunc obmissio istius opis ē i cōsilio post q̄ tñ prio ē ostēsum q̄ ex tali ope scandalifari non debet et debito modo suasum vt nō scandalifet̄. sic nō tenet̄ obmittere istud opus propter proximi scandalum vitandum. q̄ scandalum post talia ortum hortamēta pueniens proprie esset ex malicia. **V**nde propter istud non est dimittendum. hec Rich. **E**t di. duran. in. iij. di. xxxviii que sunt indifferentia sicut cōmedere carnes vel abstinere ab eis. de omnia dimittenda sunt. q̄ diu durat scandalum pusilloz. hec ille. **E**t pbat p̄ augu. in sermone dñi in morte dandū est zc. vt postea patebit. **E**t di. notanter q̄ diu durat scandalum pusilloz. propter eos qui informati in scandalum phariseoz incidunt ex malicia. vt in volentib⁹ impedit̄ bona sepe apparet. **I**tem vt statim dicetur s̄m Tho. et om̄s cōmuniter. **T**alia nō sunt dimittēda

inordinatus cōcubitus maris et femine quo cōiugalīs thorus violat^r
In hoc ergo sexto mādato domin⁹
 volens prohibere omnē inordinatū
 cōcubitum nō dixit generaliter non
 adulterabis. sed specialiter nō me-
 chaberis. Est enim proprie mechā
 adulteriū viri. Quod deus posuit
 propter duo. Primo ad significādū
 q̄ adulteriū viri aut alterius il-
 licitus cōcubitus est primo et princi-
 paliter prohibitus tanquā illud qd̄
 de p̄ se est maius peccatū q̄ mulie-
 ris adulteriū vel fornicatio. vir
 em̄ s̄m augu. de adulterinis coniug-
 gijs est fortior ad resistendū concu-
 piscencie habet rōez maiorem. et mu-
 lier est sibi ad regendum commissa
 ido peccat directe et p̄ se grauius
 fornicando q̄ mulier. licet vtrunqz
 sit mortale videlicet viri et femine
 fornicatio. Dicitur aut̄ notanter di-
 recte et p̄ se. quia p̄ accidens illicita
 mulieris fornicatio et maxime adul-
 terium fit grauior propter ea q̄ na-
 ta sunt ex ea sequi vt prolis occisio
 impeditio cōceptus exhereditatio
 filiorū legitimorū generis ignobili-
 tatio pcuratio abortiuum et cetera
 hūmōi propter que in maledictione
 relinquitur memoriā eius et dedec⁹
 illius non delebitur **Eccle. xxiij.** Se-
 cundo dicit in speciali nō mechabe-
 ris. Ad excludendū humane puerfi-
 tatis opinionē qua viri nōnunquaz
 putant nō indecens vel turpe si for-
 nicentur. imo de incōtinentia glori-
 antur et p̄ oppositum mulierem ve-
 lud infamē psequunt^r. vnde augu-
 de decem cordis dicit. Ad hoc dilap-
 sa est humana puerfitas. vt vir ha-
 beat^r qui victus est a libidine et nō
 habeat^r p̄ viro qui ē libidis victor

Hoc 6° mādato nō mechaberit
 s̄m aug. ero. xx. nō phibet^r etiā ois
 illicit⁹ cōcubit⁹ et etiā oīs genita-
 liū membrorū siue fiat p̄ cōcubitū si-
 ue illicitus et inordinat⁹ siue etiā
 innaturalis vsus vel cōtactus qui
 fit ad pcuraciōem libidis et causa
 expiende veneree delectationis de
 hoc etiā luxurie vicio tria iam prin-
 cipaliter sunt vidēda. **P**rio q̄ dete-
 stabile illud viciū sit. **S**ecō de reme-
 dijs cōtra luxuriā. **T**ercio de falsis
 excusaciōib⁹ quorūdam dicētiū se nō
 posse cōtinere. **¶** Quātū ad pri-
 mū notandū q̄ hoc viciū in se ē ab-
 homiabile ppter quicqz. Est em̄ noci-
 uum quātupliciter. et est ppter tri-
 plices eius effectus miserabile. Ab-
 homiabile est prio qz est anxiatiuuz
 et penitētia inducēs **Iero.** Appeti-
 tus fornicaciōis anxietas est. facies-
 tas vero penitētia. vñ pcedētia sūt
 anxietates multe quas dñs spinas
 vocat. **Osee. ij. di.** Sepiam viam tu-
 am spinis. Spine sunt vizilie timo-
 res expense et similitudines. **S**ecū-
 do erubescibile viciū. vnde **Iob.**
xxiij. Oculus adulteri obseruat cal-
 liginem. illud nara pclamat et **Se-**
neca cōtra diogenē qui **Cannius** dicit
 vt **Aug⁹**. dicit in de ciu. dei. **T**ercō
 est fetidū. vnde **Iob. i.** Iumenta
 computruerunt in stercozibus suis
 vbi s̄m **Grego.** Stercus luxuria et
 computrescere est mori nam etiā ad
 literā dicit **vilh.** de vicijs viri spi-
 rituales fetores hui⁹ peccati insur-
 dum senciūt vt scolaris qui p̄sentiaz
 stozti in sua domo senciebat p̄ fetoz-
 rem. **E**t archidiaconus quidā seruo
 senciebat qñ fornicat⁹ fuerat **Quar-**
to est fedū seu maculosum. vñ illud
i. cor. vj. omne pctm̄ qd̄cūqz fecerit

homo extra corpus ē. qui aut fornicatur in corpus suum peccat. dicit glo. Cetera p̄tā tantū aīaz maculāt fornicatio vero nō tm̄ aīaz s; et corpus cōdemnat et seneca in voluptate nihil est magnificū nisi qđ naturam de primā doceat qz membrorū vilū ac turpiū misterio vehemens delectatio exitum fedat. Quico est infamia. vñ Ecclē. xlviij. Inclinaſti femora tua mulierib⁹. et postea maculā debisti in gloria tua. Est igitur luxuriosus iā quidā infernus habēſ ignē cōcupiscētie fetozē immūdicie et verme cōsciētie. **S**cdō luxuria est quicqz generib⁹ nociua vel displicibilis. P̄rio deo cui⁹ templuz violat et polluit. vñ. j. cor. iij. ⁊ vj nescitis qz templū dei estis vos. et spūs dñi habitat i vobis. si quis autem templū dei violauerit dispdet illū deus. Et sequit⁹. empti estis p̄cio magno. glorificate ⁊ portate deum in corpe vestro. sup quo vltimo verbo dicit glo. si n̄ p̄cis tibi p̄pter te vel p̄ce tibi p̄pter deū. qui sibi fecit te domū. Secūdo displicet angelis omib⁹. qz hō relicta spūali natura. p̄tem iumētā sociat sibi et eidē se copulat. vñ in vitas patz. Angelus ad aspectū fornicatores. nares obdurauit nō aut ad fetozem cadaueris displicet aut valde proprio angelo qz s; p̄s. Angelis suis de⁹ mādauit de te. vt cu. te. multū ei displiceret iuueni. tradisset i custodia rex filiā suā. si custodes negligentia violaret⁹. di. g. bern. in quouis angelo in quouis diuersorio reuerētiam exhibe angelo tuo. et ne audeas illo p̄nte. qđ me vidēte nō auderes. **T**ercō luxuria iniuriat⁹ multū p̄rio qz rapit ei nō sua sed seipm

Ideo puer. vj. nō grandis ē culpa cum quis furat⁹ fuerit. furatur em̄ vt esurientē impleat aiam dephensus quoqz reddet septuplū. Qui autem adulter est p̄pter cordis inopiam p̄det aīaz suā. inops em̄ est adulter corde. qz insipiens carēs dei sapiētia. inops etiā qz nulli fidē seruat alteri vt ptz in dauid. ij. reg. xij. Qui fidelē militē pucrauit occidī factus adulter. Quarto nocet luxuria p̄prio subiecto in reb⁹. vt patet Lu. xv. in filio pdigo qui cōsumpsit luxuria omnē substantiā suā. nocet in corpe qz senescere facit. vitā adimit vires eneruat. **I**do interdū etiam multi p̄pter vni⁹ luxuriā interficiunt⁹. vt ptz de sicheu filio emoz gen. xxxiiij. nocet etiā infama. vnde gen. penul. Rubeu p̄pter luxuriā p iacob priuatus ē p̄riogenitura. Rubeu inquit primogenit⁹ meus. Et p̄tus p̄ior in donis. maior in impio. **S**upple esse debueras. sed sequit⁹ nō crescas. Quinto luxuria est displicibilis qz valde placet diabolo vt patet in demonib⁹ incubis et succubis vñ iob. xl. legit⁹ vehemoth in locis humidis dormire. nā in luxurie peccato demon sp̄ binos hoīes lucrat⁹ et emit p̄ vilissimo fede et momentanee delectaciō s. **T**ercio luxuria est abhomiabilis p̄pter triplicē ei⁹ effect⁹. **P**rim⁹ ē qz luxuria est multū efficac⁹ ad capiendū hoīez. vnde nume. xxiiij. balaam eā elegit ad vincendum israel quē alias vicere nequit sapiētissimos cecauit vt salomonē et dauid fortissimos deiecit. vt sampsonē. **S**cdus est qz luxuria est potens ad retinendū in malo vñ puer. xxij. fouea p̄funda os aliene similis vulue. cui iratus est domi⁹

incidet in eā. Qui ei hoc vicio laborat vitē p̄t cape ea q̄ dei sunt. j. cor. ij. **R**ialis hō nō capit ea q̄ sunt dei. et **Dañ. riiij.** in semib⁹ de quib⁹ dicit dēclinauerūt oculos suos vt nō viderent celū nec recordarent⁹ iudicioꝝ iustoz vñ et qui vrozē duxit. nō se excusauit cū alij se excusarēt. deueniendo ad cōuiuū. vt p̄t. **Lu. riiij.** **T**ercius effect⁹ est q̄ durissime seruituti subijcit aiaz. aut em̄ nobilissimā facit seruire corpi et ei⁹ turpissimō mēbro totū corp⁹ siue hoiez facit seruire mulieri. vñ **Tullius.** ego nullū libez dico cui mulier impat. leges imponit. vocat veniēdū ē abicit abeundū est hūc ergo nō modo seruū s; nequissimū seruū iudico.

F Malitia etiā hui⁹ vicij p̄t ex se p̄tē filiab⁹ quas enumerat gre. xxxi. moza. que sunt cecitas mētis incōsideratio p̄cipitacio amor sui odiū dī affectus p̄ntis seculi. horroz ⁊ desperatio futuri quaz p̄prietas oñdit sanct⁹ tho. ij. ij. q. cliij. di. **Q**ñ inferiores potētie vehemēter afficiūtur ad obiecta sua cōsequens est q̄ superiores vires deordinēt. ⁊ impediat⁹ i suis actib⁹. p̄ viciū aut luxurie appetitus inferior sc; cōcupiscibilis vehemēter inēdit obiecto suo sc; delectabili p̄pter vehemētā delectaciōis. et ideo cōsequēs est pluxuriā maxime sup̄ maxie superiores vires deordinēt sc; rō et volūtas. **S**ūt aut rōis quatuor act⁹. **P**rius quidē simplex intelligētia qui cōp̄hēdit aliquē finē vt bonum. **E**t hic act⁹ impedit⁹ p̄ luxuriā s; illō dañ riiij. species decepit te et cōcupiscētia subuertit cor tuū. et q̄tū ad hō ponit⁹ cecitas mētis. **S**ecūd⁹ actus est cōsiliū de his que sunt agenda

p̄pter finē. et hoc etiā impedit⁹ per cōcupiscētiā luxurie. et q̄tum ad hoc ponit⁹ p̄cipitacio que importat subtractionē cōsiliij. **T**ercius est iudiciū de agendis. vñde dañ. riiij. **S**enes auertūt sensum suum vt nō recordarent⁹ iudicioꝝ iustozum. ⁊ q̄tum ad hoc ponit⁹ inconsideratio. **Q**uartus p̄ceptum rōis est de agendis qd̄ etiā impedit⁹ p̄ luxuriam ne exequatur qd̄ decreuit esse faciēdum. **E**x pte aut voluntatis consequit⁹ duplex actus inordinat⁹. quorum vnus est appetitus finis. et q̄tum ad hoc ponitur amor sui quantum sc; ad delectaciōem quā inordinate appetit. **E**t p̄ oppositum odiū dei in q̄tum deus phibet delectacionem cōcupitam. **A**lius est aut appetitus eoz que sunt ad finem ⁊ q̄tum ad hoc ponit⁹ affectus p̄ntis seculi in q̄taz sc; in eo vult frui voluptate. **E**t p̄ oppositū ponit⁹ desperatio futuri seculi. q; dum nimis detinet⁹ carnalibus delectaciōibus. n̄ curat puenire ad sp̄uales sed eas fastidit. **¶** **¶** Quo ad ij. principale notandū est cōtra luxuriam vij. sūt remedia. **N**am cū luxuria sit ignis quidā. ollam seminaliū vasoz calefaciens. oportet vt quis vel aquam frigidam in ignem p̄iciat et ligna subtrahat. vel ollam ab igne se moueat. **V**nde remediū primū est contra luxuriam. vt ad aquā recurzat frigidā ad literā. se in frigidando vel lacrimis se riget. vel ali q̄ aquā tribulaciōis sibi intēdet vt disciplina bonā quis sibi det vel flagellet se fortiter vel capillis se trahat barbe vel capitis vel tribulaciōem inferni vel alterius saltem imaginet⁹. **I**deo eccle. xj. **M**alicia vnus hore

obliuionē facit luxurie multe sic in vitas patrum. pater qui mulierem hospitans temptabat candela accensa omnes digitos combussit dicens. si hunc ignem sufferre nequis. quō sustineres infernalem. vnde nō mirū si quorundā anime. domus luxurie ignis concremat. qui aquā tribulacionis assumere tardant. **S**ecūdu remediū vt temptat⁹ materiā luxurie. vt sunt cibi et potus nocui p abstinentiā subtrahat. et sicut deridēdus foret qui diceret sibi displicere domū suam incinerari qui accense domui continue fasciculos flāmigeros miceret. sic qui luxuria ardet et carnes vinū et supflua non vitat. nam sū ligna silue exardescit ignis et sū virtutem hominis sic iracundia illius erit dicit eccle. xxvij. **T**erciū remediū vt quis se elonget ab igne luxurie. visu. auditu. tactu. et cohabitaciōe mulierū quātū valet qd iubet apo. j. cor. vi. dicens. fugite fornicaciōem **V**bi ambro. cum alijs nempe vicijs pōt expectari conflictus hanc fugite ne appropimetis qz nō pōt alter melius vinci in cui⁹ exemplū ioseph fugiens palium in manu mulieris reliquit. **G**en. xxxix et saluabit⁹ anima ei⁹ **Q**uartum remediū. cum luxuria nō sit qualiscūqz ignis sed infernalis. oraciōe opus est. **E**t sicut patientes hoc ignem qui infernalis dicitur vel sancti anthonij nō recedūt de ecclesia sancti anthonij nisi liberent⁹. sic tales nisi iuuentur ab orōe nō cessent. et adiutus deberet quis sancto gratias quotidie agere qui eū iuuat hoc remediū docet⁹ **S**api. vij. **S**ciui q nō possum aliter esse cōtines nisi deus det et hoc i⁹ m erat sapiētie scire e⁹

esset hoc domū. adij dñm et depeccatus sum illum. **S**pecialiter aut virgini virginū seruiendū est. sed a vortis stulis et indiscretis cauendū **Q**uintū remediū ē occupatio seu labor. sunt em̄ tria in homie occupanda. videlicet mens principalissime sensualitas et corpus. ne ocium habeant. alias p has tres pres velud p rimas temptatio intrat. vnde in vitas patrū patres dixerūt occupatum vno ociosum vero pluribus demonib⁹ temptari. et **bern.** omnū temptacionū et malaz cogitacionū sentina est iners ocium. et **hier.** ad rusticū semp aliquid opis facito vt te diabolus inueniat occupatum. mens em̄ occupanda est meditaciōe scripturaz. vñ **hier.** ad rusticū ama scripturaz studia et carnis vicia non amabis sensualitas aliquo tristabili castiganda est. vt in primo mēbro dictū est ne lasciuiat. corpus etiam cor. pali labore grauandū est interdū. vnde in vitas patrū pater cum esset artifigulus et nimis ipugnaret⁹ a fornicaciōe figurauit de luto vxorem. corpiqz dixit. ecce nūc pro te et vxore laborare oportet. et post paucos dies cum temptatio nō cessasset figurauit de luto filiaz dicens ecce nūc et filiam nutrire oportet cunqz labore nimū vexaret⁹ dixit corpi proprio. si hūc laborem ferre nō vales. noli fornicari. quā diligentiā videns deus ab eo temptacionem fugauit. **S**extum remediū est elemosina. vñ j thi. iij. pietas ad oīa utilis ē vbi glo. ambro. si quis mihi sequit⁹ si lubricū carnis patitur vapulabit quidē s; nō pibit scūs tho. in iij. di. xlvij. di. nō pibit. i. di. sponet⁹ p talia opa mie ad n̄ peūdū

Septimum remediū est attenda custodia memorie cum inuocatiōe diuine gratie ne inimicus menti cogitaciōes luxuriosas inserat. et si in miserit statim expellamus conatu et oratione. sic em̄ caput serpentis conterimus. sic s̄m ps̄. **B**eatus qui tenebit et allidet puulos suos ad petram hic s̄m cōmune dictum. p̄cipijs obsta. tarde medicina patur. sicut em̄ facilliter corui in orto tuo nidificantes expellunt^r si p̄hibent^r cum sola lingua. siue stipulas comportare inceperint difficili^r si oua genuerūt. sed difficillime cū opere pullos habuerint. sic etiaz facilliter cogitaciōi resistit quis difficilius d̄lectacioni. seu difficillime consensu seu opi. optimū est ergo gratia stabile cor. **Hebr̄. xiiij. PL** Quo ad tertium principale notandū q̄ multi luxuriosi sunt qui dicūt se nō posse cōtinere qd̄ nō est verū si ad p̄fata media tenderēt probat^r tripliciter. **P**rimo autoritatibus scripture nam **Gen̄. xiiij.** ad cain de^o dixit sub te erit appetitus tu^o et tu d̄naberis illius. **I**tem **ecl̄. xv.** deus dicit homini apposui tibi ignem et aquā ad qd̄ volueris pone manū ante hoiez vita et mors bonum et malū qd̄ placuerit dabit^r illi. et **apo. i. cor. x.** fidelis deus qui nō pmittit vos temptari supra id qd̄ potestis. et christ^o **Math. xj.** Iugum meū suauē est et onus meū leue. **E**t quōd leue. si im-portabile. et **j. io. v.** hec est caritas dei vt mandata eius custodiam^r et mandata eius grauiā non sunt. **E**t **hier̄.** maledictus qui dicit deum p̄cepisse impossibile. et **august.** nemo peccat in eo qui vitare non pōt. qz s̄m eundem peccatū est a deo volū-

tarium. q̄ si nō esset voluntarium nō esset peccatū et ne dum ista theologia sed etiam tradūt philosophi nam vt dicit **phi. iij. ethi.** sum^o d̄ni omniū nostraz opacionū a p̄cipio vsqz in finem. **E**t **sene.** obmitte excusaciōes. nemo peccat inuitus. **¶** **S**ecūdo idem ostendit^r exp̄ientia humanoz actuum. **N**am ab actu luxurie facit cessare verecundia. de visione paucoz hominū. cur ergo nō attēte imaginata. a temptato visio dei et omniū angeloz et sanctorum **I**deo **Boeci.** in si. v. de cōsō. philo. **M**agna vobis si dissimulare nō vultis indicta est necessitas p̄bitatis cum ante oculos iudicis agitis cuncta cernētis. **I**tem ab actu fornicacionis cessare facit timor mutilacionis vel mortis corporalis intense imaginatus. vt patet in istis qui fugiunt mortem ad loca vbi nulla ē mulier cur ergo nō idem faceret timor mortis eterne et vtriusqz hominis vnde **puer. xx.** dolor vulneris absterget mala. **I**tem ab actu luxurie compesceret amor pecunie vt si ex continentia lucrari deberet quis castrum vel mille marcas cur ergo nō cōtineremus propter regnū celozū propter q̄ quidam se castrauerunt **Math. xix.** **I**deo **bern.** dixit. **I**gnosce d̄ne excusamus tergiversamur vix est aliquis in eis que ad te sunt velit experiri quid possit etiam qd̄ prom̄tissime s̄m carnem vel s̄m seculū siue timor impulerit siue cupiditas traxerit. **T**ercio patet idē a simili in irzōnabilibus. nam piscis se tēptare p̄t ab esca si hamū suspicat^r auis a cibo retis si dolū suspicat^r aialia a laq̄o cauēt abscondito cur g^o hō se nō temperaret a veneno luxurie

a cibo delectationis et a laqueo demonis cum talia vere cognoscat. vii
Ecclesi. vii. Inveni mulierem amarior em morte mulierem id est voluptatem que corpus necat et animam

Item de speciebus luxurie et eis fomentis tria sunt videnda. **Primo** que sunt species luxurie. **Secundo** que sunt occasiones graues luxurie. **ut** cantus tactus et oscula. et que sunt peccata choree et huiusmodi. **Tercio** qualia peccata sunt tactus. oscula et huiusmodi. quo ad gradus. **Quantum** ad primum notandum secundum thomam. ij. q. c. liiij. quod plures sunt differentie seu species luxurie que ponuntur. xxxv. q. j. c. lex illa. et excedunt se in malicia secundum quod gradus hic annumerantur. **Prima** est simplex fornicatio. **Secunda** stuprum. **Tercia** adulterium. **Quarta** incestus. **Quinta** sacrilegium. **Sexta** vicium contra naturam. omnibus istis peccat contra sextum preceptum. **Primo** est simplex fornicatio. que est concubitus soluti cuius soluta prius corrupta. quod dicitur propter stuprum. quod non est simplex fornicatio. intelligitur secundum alexandrum de hallo in suo. iij. **Soluta** et soluta a vinculo matrimonij consanguinitatis ordinis religionis et voti continentie. **viij.** fornicatio proprie dicitur luxuriosus usus viduarum meretricum et concupiscentiarum et iam corruptarum aliarum hec simplex fornicatio semper est mortale peccatum. quod patet. j. thomae. iij. **vbi** thomas ait filio suo. attende tibi ab omni fornicatione et propter uxorem tuam non paciaris crimen scire. **Crime**

aut importat peccatum mortale. **Ita** galla. v. permittit fornicatione et alijs quibusdam vicijis dicitur que talia agunt regnum dei non possidebunt. et j. cor. vi. nolite errare neque fornicari neque idolis seruientes neque adulterari. plura ibi ponit. et sequitur non scilicet tales regnum dei possidebunt. **Ephes. v.** **Scitote** quoniam omnis fornicatio aut in mundus aut auarus quod est idolorum seruicus non habet hereditatem in regno dei. unde numeri. xxv. legitur quod cum fornicatus esset populus israel cum filiabus moab iussit deus custodire principes populi suspendi in patibulis contra solem et occisi sunt de populo xxiiij. milia. **Ex** quo patet quod omnes sequentes species luxurie sunt semper peccata mortalia. quia quelibet specierum sequencium est maior quam sit simplex fornicatio. **Secunda** species est stuprum que est illegitimus concubitus quo virginis integritas corrumpitur nulla pactioe scilicet coniugali precedente. **Et** est grauior quam simplex fornicatio. nam valde multa mala ex stupro sequuntur. **Primo** qui iniuriat virgini si eam vi opprimit. vel si eam non opprimit vitium eam seducit propter quod si eam vi opprimit vel seducit tenetur in foro conscientie ut eam ducat aut ei satisfaciat vel se cum ea componat. **Unde** **Exo. xxij.** **Si** seduxerit quis virginem nondum desponsatam dormieritque cum ea dotabit et habebit eam in uxorem si autem pater virginis dare noluerit reddat pecuniam iuxta modum dotis quam virginem recipere consueuerunt. **Et** si quis virginem rapuerit et stuprauerit adhuc grauius est peccatum. **Et** similiter vi opprimit. **Secundo** infamiam potest corrupta incurere

Tercio virgo per stuprum sepe impeditur a legitimo matrimonio contrahendo. quia propter infamiam eam nullus ducet faciliter. Quarto ponitur in via meretricandi. quia fama perditur et virginitate prorsus fit ad malum. Quinto in corpore et anima destruitur. Sexto sequitur non nunquam voluntaria impeditio plura per venena sterilitatis et concubitus indebitos peccati contra naturam. Septimo voluntaria procuratio abortuum et occisio prolis nondum baptisate interitum. Octavo stuprans sic deteriorat terram virginis. quia ista que poterat reddere fructum centesimum. solum reddit sexagesimum vel tricesimum. Nono recipitur thesaurus irreuerabilis virginitatis. cum quo non dispensatur. quia a nemine reparatur. Huius peccati magnitudinem ostendit scriptura Genesim xxxiii. dicitur quod Sichem filius amor qui dinam filiam iacob defloravit. ideo interfertus est cum patre suo et toto populo urbis sue.

Tercia species luxurie est adulterium. Est autem adulterium illicitus concubitus quo conjugalis thorus violatur. et adulterium quasi accessus ad alterum thorum. Et semper est peccatum mortale. ut si utraque persona est in matrimonio constituta. est gravius quam si solum altera. Aggravatur etiam per violentiam. ut si alicuius vxor vi rapiatur de domo mariti. et iterum fit gravius si vxor rapta vi per violentiam opprimatur. Iterum etiam aggravatur peccatum per alias circumstantias videlicet si una personarum fuerit religiosa et alia in matrimonio constituta aut una fuerit in sacris ordinibus et alia in matrimonio. aut si fuerint adinvicem consanguinee. viri etiam ut

supra patuit ceteris personis plus peccant quam mulieres quare deberent esse rectores.

Quantum autem malum sit adulterium patet. Exo. vij. Primo quia assimilatur homicidio quod amicum et est maius omni pecunie furto. et sic fit iniuria aut iniuri proprie aut aliene. Cum enim vir aut mulier sint una caro qui auferit vxorem suam alii cui idem est ac si ei seipsum auferret. Unde adulterium exuperat omne furtum. quia quod auferitur videlicet creatura rationalis melius est quam quecumque terrena substantia idcirco prohibitio adulterii immediate ponitur in decalogo post prohibitionem homicidii et ante prohibitionem furti. Unde Clemens papa dicit quid in omnibus peccatis adulterio gravius secundum iudicium tenet locum. sed fur suspenditur per parvum re et adulter quasi nihil patitur. Etiam adulter qui peccat cum soluta se furatur vxori legitime. Secundo fit per adulterium iniuria magna deo. et sacramentum violatur. et maculatur quod in paradiso instituit incarnatus approbavit et passus sanctificavit. Contra illud Collo. iii. viri diligite vxores. vestras sicut et Christus ecclesiam suam dilexit. pro qua videlicet sanguinem fudit et de cuius Christi latere sacramenta omnia fluxerunt. Adulter enim quod deus coniunxit sepat. Tercio ex adulterio sequuntur homicidia sepe. Unde iij. Regu. xj. statim postquam david adulterium commisit procuravit occidi fidelium virum militem suum. Quarto tales in fortunati sunt sepe in transitorijs rebus ut patet in eodem david cui iij. reg. xj. Deus post adulterium dicens non recedet de domo tua gladius usque in sempiternum. eo quod despereris me et tuleris vxorem. Viri et ibi.

Quinto interdū ex adulterio sequitur exheredacō filioꝝ legitimoꝝ in malū magnū tpale eoz. et in malum anime adultere que tenet^r restitueret. vnde eccle. xxxiiij. Mulier omis relinqūēs virū suū peccabit. statuēs hereditatē ex alieno matrimonio. ppter hec omi lege phibe^r adulteriū. et grauib^{us} penis puni^t. Ideo sexto adulter gtra oēm legē peccat. Primo gtra legē nature q̄ dicit. qd̄ tibi non vis fieri alteri ne feceris. Null^{us} autem est qui vellet vel velle deberet q̄ alius cum sua vxore vel filia luxuriaret^r. Iō gen^{es} xxx. Abimelech statuit qui nō fuit de lege circūcifoꝝ vt quicūqz vxorem abrahe tangeret occideret. et lex romanoꝝ fuit vsqz ad theodosij xpiani tpa. adultera ppetuo antro clausam manere. vt no. ff. l. x. c. iij. Lex humana puit adulter^{is} pena capitis qd̄ hodie seruat^r in quibusdā xpianoꝝ terris. Lex etiā vetus diuina sic dicit leui. xx. Si mechatus fuerit quis cum vxore alterius. et adulteriū ppetrauerit cū vxore proximi sui. morte moriat^r. Et nune. v. per iudiciū zelotipie adultere. dicit. Si declinasti a viro tuo ac si polluta es. et gcubuilisti cum altero viro his maledictōibus subiacebis. Det te deus in maledictōem. exēplū cūctoz i populo. putrescere faciat femur tuū. et tumens vterus tu^{us} dirumpat^r. Septimo quodāmō infames efficiunt^r adulteri et adultere vnde vt s̄. apud Romanos vsqz ad tpa theodosij. adultera ppetuo antro clauso tenebat^r. et ea vt scorto leones vti poterāt. sed theodosius impator hanc penā in aliā gmutauit. **¶** Quarta species luxurie

est incestus. qui est illicitus gcubitus g sanguineoz ad inuicē in gradu phibito. siue sit inter gsanguineos siue inter affines. 7 p̄ctm hoc tanto est grauius quāto gradus cōsanguinitatis est ppinquoꝝ. Quātum aut p̄ctm istud sit detestabile. patet per apo. i. cor. vj. qui tradidit sathane illū fornicatoꝝ qui cū nouerca sua fornicatus fuerat. Et .ij. reg. xiiij. Aman qui sorozē suam corruerat a fratre suo absolū interfectus est. **¶** Quinta species est sacrilegiū. qd̄ est illicitus gcubitus quo g tinentia deo sacrata leditur vel violat^r. Et dicit alex. d. alis q̄ cōtinētia deo sacrata dicit^r cōtinētia de religiosis p̄fessis siue viris siue mulieribus. et in his qui susceperūt sacros ordines. et qui votum g tinentie emiserūt. oīum ergo taliū gcubitus sacrilegiū est. dicit^r em sacrilegiū violacō siue lesio vel irreuerētia illicite vel vsurpacō sacre rei inuito dño. Et dicit sacrilegiū quasi sacrilediū. id est sacz ledens. Quelibet aut dictaz cōtinentiarū est res sacra. qz deo oblata. Et est actus religiōis ipa obseruacō talis castitatis. qz ad diuinū cultū est ordinata. et per gcubitū violat^r inuito dño scz deo cui oblata est. Est autem hoc p̄ctm valde grāde et graue ppter quinqz. Primo quia fit semp cum circūstātia votifracōis. et s̄m apo. p̄imā fidē tales iritam faciūt. Secdo qz ibi semp gmittitur furtū vel rapina. qz deo sacratū eo inuito aufert^r. qd̄ tanto peius est. quāto subtractū donū est incorporabilius. vnde eccle. xxxvj. Omis pōderacō nō digna est anime g tinentis. Tercio qz vase deo sacrato immūde

quis abicit^r sicut em̄ in loco sacro
 quis luxurians vel peccans aliter
 pl^o peccat q̄ extra talem similia fa-
 ciens sic etiam plus peccat qui cum
 p̄sona deo sacrata peccat quam ma-
 culat. **C**ontra illud **Isa. liij.** Munda-
 mini qui fertis vasa dñi. vnde sicut
 qui calicem in lutum p̄iceret sic isti
 corpus deo sacratum in lutum pec-
 cati p̄iciūt. **Q**uarto de angelo dñi
 qui deo seruire deberet faciunt de-
 monem spurcissimū. vnde **Malach.**
ij. labia sacerdotis custodiūt scien-
 tiam et legem requirūt ex ore eius
 q̄ angelus dñi exercitūū est. **Q**uito
 de diuino facit hominē bestialē. dō
 em̄ sacrata p̄sona vocat^r deus vnde
Ero. xxiij. dijs nō detrahes. pōt em̄
 sacerdos cōficiendo qd nullus valz
 angelus et similiter dimittendo pec-
 cata. **S**exta species luxurie ē
 peccatum cōtra naturā. p̄ quam in-
 telligitur omnis inordinata efusio
 feminis extra vas sibi debitum in or-
 dine ad generaciōem. **P**redicando
 aut de hoc vicio publice debet qui-
 libet cautus esse ⁊ tm̄ in genere de
 ip̄o loqui taliter tm̄ q̄ qui rei sunt
 ex hoc valeant cognoscere culpam
 suam sed species et modus hui^o tur-
 pitudinis nō expedit coram populo
 particulariter explicare ne pure au-
 res maculent^r et ne quis facere di-
 lcat qd̄ ignorabat quilibet tm̄ distin-
 cte in cōfessione si reus est se debet
 accusare. et confessor prudēs de h^o
 caute vbi oportet rimari. sunt aut
 huius nephandissimi peccati multi
 modi s̄m **Tho.** vbi prius. **P**rim^o vo-
 catur imudicies siue mollices puta
 q̄ sine cōcubitu volūtarie p̄curat^r
 pollucio causa delectaciōis veneree
 et fit p̄ contactū proprii genitalis

siue alieni. et p̄ quoscunqz alios mo-
 dos illicitos quibus hm̄i pollucio
 p̄curatur voluntarie p̄pter experi-
 ri delectaciōem veneream. **S**ecūd^o
 modus et peior fit q̄ nō seruetur
 modus naturalis cōcubendi. et hoc
 fit quantū ad instrumentū vel qz nō
 ad debitum vas scz qd̄ a natura ad
 generandū deputatū est. aut q̄tū
 ad alios cōcubendi modos bestiales
 aut monstruosos. **T**ercius est peior
 sc̄do et proprie vocat^r zodomiticuz
 peccatū. qd̄ fit p̄ concubitū ad non
 debitum serum. puta cum masculus
 cōcubuit cū masculo. **A**ut femina cūz
 femina de hoc peccato loquit^r apo-
Ro. j. **Q**uartus est pessim^o qui dici-
 tur bestialis. et fit p̄ concubitū rei
 nō eiusdem speciei. vt cum quis cō-
 cumbit cū bestia. hoc peccatū septē
 speciei videlicet viciū cōtra natu-
 ram est grauissimū inter omnia pec-
 cata carnis s̄m aug. de adulterinis
 cōiugijs. et ptz hoc tripliciter. **P**ri-
 o qz grauissime hoc deus puniuit qz
 causa diluuij fuit s̄m methodiū vñ
Gen. vj. omnis caro corrupat viam
 suam sup̄ terrā omnis caro. i. homo
 et **Gen. xix.** dñs pluit sup̄ zodomam
 et gomozram ignē et sulphur de ce-
 lo. et **gen. xvij.** **O**nam fundebat se-
 men sup̄ terram idcirco p̄cussit eum
 dñs. **S**ecūdo leges pena mortis h^o
 plectunt. vnde **leui. xx.** qui dormie-
 rit cum masculo coitu femineo mo-
 riatur. **T**ercio infra bestiam homiez
 mergit. nulla em̄ bestia similia facit
 nō ergo mix si vt sancti dicunt. et
Hiero. p̄sertim in nocte natiuitatis
 xpi omnes zodomite occisi sunt. et
 fere incarnari deus propter hoc vi-
 cium desijt. **S**ecūdo princi-
 paliter videndū est de fomentis et

nutrimentis specierum luxurie et sunt plura que vix sine peccato luxurie fieri possunt. vt visus mulieris incautus. auditus. cantus. locutio de venereis. et tactus. oscula. a. lex et hmoi non solum aut fornicatio et species luxurie sunt peccata mortalia. sed etiam pfata impudica actus carnalis copule pcedentia et ad eu allicientia sunt peccata mortalia quoniam fiunt libidinose cum aliena muliere. vt quoniam quis cum non sua facit talia. illa intentione vt per hoc in se vel in muliere excitet concupiscentiam eius aut ipsam inclinet ad sui concupiscentiam quod patet. qz math. v. dicit qui viderit mulierem ad concupiscendum eam. id est eo animo vt concupiscat. illud ei non est iam titillari solum sed plene consentire libidini. et sequitur mechatus est eam in corde suo. super quo dicit crisostomus. qz viris dominis hic loquitur hoc etiam de feminis dicit ergo multo magis osculum libidinosum tactus et similia sunt mortalia et contra preceptum non mechaberis. Inde Ciprianus in de virginitate certe ipse concubitus iste amplexus. ipsa confabulatio et oscula. et feda dormitatio crimen est. Item non solum deliberatus consensus in actum peccati mortalis est mortale. sed etiam consensus deliberatus in delectatione peccati mortalis in venereis est speciale mortale peccatum. vt patebit in nono precepto. Ergo plus pfati tactus et visus et hmoi dicit tamen Tho. ij. ij. q. cliij. peccatum mortale dicitur aliquid dupliciter. vno modo secundum speciem suam et hoc modo osculum. amplexus vel tactus secundum suam speciem non nominant peccatum mortale. possunt enim hec absque libidine fieri. vel propter con-

suetudinem patrie. vel propter aliquam necessitatem aut rationabile causam. Alio modo dicitur aliquid esse peccatum mortale ex sua causa sicut ille qui dat elemosinam vt aliquem inducat ad heresim. et isto modo tactus et hmoi vt dictum fuit prius sunt mortalia peccata que fiunt propter delectationem morosam in venereis. Tercio principaliter notandum quod sicut maius peccatum est adulterium quam simplex fornicatio. et sacrilegium maius quam adulterium. vt prius dictum est. sic etiam tactus oscula et hmoi inter adulterantes vel quecumque alia impudicie maiora peccata sunt quam inter talia que fiunt soluti cum soluta. et sic de osculis sacrilegiorum maiora sunt quam adulterorum.

Est preterea aliud multum peccato luxurie deseruiens videlicet chorea de qua videnda sunt tria. Primo quod piculosus ludus sit. Secundo an possit fieri sine peccato. Tercio quoniam sit peccatum mortale. **Quantum ad primum notandum quod chorifare est piculosus ludus valde propter septem. Primo quia chorea diabolicum habet exordium. vt refert magister historiarum. naz a sarepthauro quodam demone sic dicto exordium habuit qui demon in similitudine thauri gerentis in humeris signum lune corniculate albe egrediens de flumine ab egiptijs in die quodam festo cum timpanis et choreis est veneratus at sarepthaurus iste in flumine nihil ibidem gestus. ostendit saltando quos egiptij secuti sunt in**

terza chorilando. postquam aut sare-
phtaurus eos excitauerat ad chori-
landu et euanelcebat. vnde et nunc
loco sarephtauri vetula aliqua. id
est puella aliqua p ceteris ducitur.
C Secundo qz scriptura de ma-
gimis malis refert que choreas se-
cura sunt vt plurimu. nam exo. xxx.
Cum moises appropinquasset ad ca-
stra vidit virulum et choreas irat⁹
valde et piecit de manu tabulas. 7
confregit eas ad radicem montis d
inde assumptis secum filiis leui in-
terfecit xiiij. milia hominu. na ho-
die in choreis virulus p quem deli-
gnatur lasciuia venerat neglecto
dei seruiicio. sic math. xiiij. saltatrix
fecit amputari caput iohannis bap-
tiste. quo maior inter natos mulie-
rum no surzerit et **exech. xxxv.** dicit^r
pro eo qz plausisti manu 7 pcussisti
pede et gauisa es ex toto affectu su-
per terzam ecce ego extendam ma-
num meam sup te et tradam te i di-
reptione et interficiam te de popu-
lis. **Tercio** dissuadenda est chorea.
qz ibi demon habet valde multa ar-
ma ad occidendu animas. **Mulier** ei
vt ait **hiero.** gladius est igne⁹. ibi
em videlicet in chorea tot sunt gla-
dij quot ad capiendu vestibus sunt
ornati. Ibi em gladij accuciores qz
ad aspectum ante retro. infra. 7 sur-
sum paciores. Ibi etiam gladij fla-
mei luxuriam accidentes. Ibi insu-
per arma forcioza ad vincendu. qz
mulier qua demon elegit ad adam.
Samphonē. David. Salomonē. iob.
Thobiam. ad filios israel se ducen-
dos. **Mulier** enim ornata est sage-
na diaboli per qua multitudinē infi-
nitam stultoꝝ capit ad interitum.
Sic etiam ecouerso de viris est in-

telligendu. diabolus em in propria
specie nimis horribilis est. ideo per
virum vel muliere seducit. **C**
Quarto qz in chorea qdammo con-
tra omnia sacramenta ecclesiastica
excedit. **Ram** in baptismo patrin⁹
ait loco baptisandi abrenuntio dia-
bolo. et omnibus pompis eius. sed i
chorea est pcessio diaboli vbi fistu-
lator est cantoz scolare peccatoꝝ et
et transitus ad sinistram. cōtra or-
dinem fit cuius causa vesperas ser-
mones et hmoi. tales negligunt ma-
trimonij ibi fides faciliter etiam
violatur cōfirmaciōi q p crisma si-
gnum crucis impressit fronte iniu-
ria fit p sarta et pepula. et cetera il-
licita que sunt signa demonis. peni-
tentie sacramento iniuriant^r qd in
quadagesima receperant et iam se
demonu exercitui immiscent. **Euca-**
ristiam qua susceperant sicut iudas
peccatis statim maculant. **Extreme**
vnctioni hi qui susceperunt ingra-
sanitate collata abutuunt^r in corpe
toto. et specialiter manibus et pedi-
bus. **Q**uinto chorilantes oib⁹
quinqz sensibus et membris pecca-
re possunt. videlicet gressu. ornatu
cantu. visu. et auditu. **Ram** supbia
et auariciam puocant in no haben-
tibus similia sicut xpi vestimenta lu-
ruria ibi cōmunis est in corde. indi-
gnacionē pcurat cum mulieres et
puelle volunt a maritis et pentib⁹
habere p̄ciosa. inuidia ibi pcurat^r
cōtra eos qui magis excellūt. **Gula**
nōnūq̄ sequit^r et potissime accidia
qz sicut gustato spiritu desipit. ois
caro s̄m grego. sic gustata carne de-
sipit dei famulat^r. **Sexto** qz multa
dissuadent ineptam leticiā choree 7
alioꝝ. sumus enim in exilio sursum

respiciēdo suspirandū esset q̄ sum⁹
 exules et incerti de reditu. infra in
 fernus quē intrare possum⁹. et ter
 ra in qua sepulti quertemur. a dex
 tris P̄spera. et a sinistris aduersa.
 que nos peccare faciūt. s̄m illd̄ ps̄.
Cadent a latere tuo mille. **A** tergo
 sunt nostra peccata que fecim⁹ añ.
 in que cadere possumus. **I**ntra mor
 dens ḡsciētia cum carne infecta. **E**t
 extra demonū multiplex pugna vñ
 hiero. glabiū tenet hostis vt me pe
 rimat. ex omni pte sunt picula. **E**
Septimo disuadent choreas san
 ctōz ⁊ prudentū exempla. Nam re
 fert Grego. li. iiii. dialo. q̄ virgini
 deuote Maria virgo apparuit no
 cte ostendēs ei coeuas in albis pu
 ellas. quib⁹ cū virgo se adiungere
 vellet. Maria ait vt nihil vltra le
 ue ageret. a risu ⁊ iocis astineret.
 sicq; tricesimo die eis adiungeret.
Quod et factū est. nam visio dispa
 ruit. virgo se a p̄efatis abstinuit.
 parentib⁹ mutacōem mirantibus.
 visionē aperuit. xxv. die febre cor
 ripit. et xxx. die in hora erit⁹ ma
 riam cū puellis p̄nominatis vidit.
 quā virginez cū maria vocaret mo
 ritura clamauit vt potuit. ecce do
 mia venio. ecce dñā venio. ⁊ sic ea
 dem voce sp̄m reddidit. **E**x quo pa
 tet q̄ choree ⁊ inepte leticie ab in
 gressu regni impediūt. **V**ñ in vitis
 philosoꝝ hoz de sacrate legitur q̄
 ceroniam venit populūq; ibi in lu
 ruria lapsum auctoritate sua a sua
 fragilitate reuocauit. matronas a
 viris sepatas. et pueros a parenti
 bus ad pudicitiam et ad debita so
 cietatis obsequia suo studio redu
 xit induxitq; matronas vt aurataf
 vestes ceteraq; sue dignitatis orna

menta. vel luxurie instrumenta de
 ponerēt. et i iunonis edem delata
 ipi deē ḡsecrarent docēs vera ma
 tronaz ornamenta pudiciā esse.
Quo ad sc̄dm p̄ncipale an cho
 risare sit p̄ctm. Rūder⁹. s̄m Alber
 in. iiii. di. xvj. q̄ chorea ⁊ hmōi lu
 di siue fiat cantu siue musicis s̄m se
 nō sunt mali. quia possunt bene fie
 ri aliqñ. **S**ed ex triplici causa p̄nc
 fieri mali ex circūstantia. **Q**uorum
 vna et p̄cipua est mala intencō. vt
 qñ fiunt ad ostendendā iactantiam
 et puocandū libidinem. sicut vere
 omēs modi exercent. et ideo etiam
 ecclesiastice persone talia depofue
 rūt. qz etiam i signis gaudij nō est
 cōmunicandū cū peccatorib⁹. **A**lia
 causa est qñ nō fiunt suo tempe vt
 tpe tristicie. qz sicut d̄r Eccle. xxij.
 musica in luctu importuna narzacō
Et hoc mō interdicit⁹ penitenti ne
 sit in ludis. qz dum penitet temp⁹
 est flendi. **T**ercia causa est ex offi
 cio p̄sone sumpta. sicut clericis in
 terdicat⁹ venatio et alij ludi quia i
 sorte dñi electi alijs exercicijs dñt
 occupari. **P**uto aut q̄ quicq; gcur
 rentibus ad choream nō sit rep̄he
 siōilis. **P**rimū q̄ sit debito tempe
 scz gaudij sicut in nupcijs. vel tpe
 victorie vel liberacōis homis vel
 patrie vel aduent⁹ amici de terra
 longinqua. **S**c̄dm est q̄ sit cū ho
 nestis p̄sonis. de quib⁹ nō oriatur
 p̄sumptio mali non cū leccatoribus
 vel meretricib⁹. **T**ercū q̄ fiat a p̄
 sonis secularibus. qz monialib⁹ mo
 nachis et clericis p̄pter hoc q̄ in
 alijs debent occupari omnē chore
 am puto illicitā esse. **Q**uartum q̄
 honesto mō fiat nō gesticulacōib⁹
 nimis inhonestis vel inordinatis.

Quintum est q̄ cantus excitans in talibus et musica nō sint de illicitis sed de moribus vel de deo. de melodia aut nō est curandū. v̄puto quia in talibus necesse est fieri melodiaz leuem que aliquantulum exprimat modum chorizandi. **CC** Quo ad tertium principale q̄ chorizare sit peccatum. Querit̄ v̄t peccent mortaliter choreatrices ducēdo choreas h̄mōi illicitas siue in festis siue pro festis dieb̄. R̄i v̄il. sup. rai. Credo q̄ sic si hoc faciant causa incidendi vel se vel alios ad libidinem. aut si choreas ducūt de cōsuetudine. licet hoc nō faciūt corrupta intencōe vt dictum est peccant mortaliter. siue in diebus festiuis hoc faciāt. siue p̄ festis cum inspiciētes a deo puocēt ad libidinē q̄ dicat Hiero. i. quadā ome. q̄ nō credat viro si dicat se illesum euasisse a spectaculis taliū cū dauid ex eo q̄ vidit barsabeam lauantem se ad libidinem puocat̄ sit si aut̄ aliquis vel aliqua mulier raro ⁊ sine aliqua corrupta intencōe immisceat se h̄mōi choreis n̄ audeo dicere q̄ sit mortale peccat̄. s̄ nec audeo eum vel eam excusare et assecurare a peccato mortali cum se ingerat piculo puocandi alios ad libidinem. et ip̄o facto videat̄ approbare choreas et ex exemplo suo auctoritatem alijs similia faciendi prestare. hec ille.

Capitulum.

Quartum

Nunc de actu coniugali qui fit in matrimonio videnda sunt tria. R̄a s̄m alex. de hal. et tho. in matrimonio triplex est in genere. cōn-

bitus. Primus licitus. Secundus singularis. Tertius impetuosus. Licitus fit tripliciter. Primo causa suscipiēde proles ad diuinū cultū educande. et sic est in officium multiplicande nature. vnde. j. thi. v. volo in niores nubere filios p̄creare. **CA** Est igitur cōcubitus in matrimonio meritorius et virtutis actus q̄ dicitur castitas cōiugalis q̄ fit solum causa plis p̄creande et religiose educande ad ampliandū cultum diuinum. et si tūc assunt alie debite circūstantie est actus virtutis que d̄ religio. Secūdo est meritorius ⁊ virtuosus actus matrimonialis quādo alias est bene circūstancionatus et fit solum causa reddendi debitū alteri cōiugū q̄ tūc est actus iustitie que vnicuiq̄ reddit qd̄ suū est. vnd̄ j. cor. vij. v̄rozi vir debitū reddat. Tertius est meritorius q̄ alias nihil illicitum interuenit. et fit solum ab vno coniugū propter vitare fornicaciōem in altero q̄ alias in eo faciliter cauere nō posset. Et sic est in remediū cōcupiscentie. j. cor. vij. Vnusquisq̄ habeat v̄rozem suā ⁊c. vt si vir videat v̄rozem de alio temptari et adhibita diligentia sufficienti in cohibēdo adhuc timet de malo fornicacionis eius et ad eam non petentem accedit nō propter proles sed tm̄ vt ponat remediū fornicacionis eius. Aut ecōuerso si mulier videt v̄r̄ in adulteriū inclinatum et ab eo petit debitum ⁊c. tales merentur. sic etiam meret̄ mulier inordinatum ornatum portando. solum ideo nec maritus propter v̄rozis contemptum adulteretur. vnde. j. cor. vij. mulier que nupta est cogitat q̄ mūdi sunt quomō viro placeat. Extra

illos casus est peccatum actus con-
iugalis interdum petenti solum. in-
terdum reddenti. et poscenti. inter-
dum veniale. interdum mortale. ve-
rum vt pe. de pa. ponit in iiii. sit li-
citus actus. Quarto qñ quis petit
debitum propter vitandā fornicaci-
onem in semetipso. Vtrū vterqz con-
iuguz teneat sub pcepto alteri red-
dere debitum. Rñ. sñm Tho. Sco. et
magi. in iiii. di. xxxij. q. quilibet cō-
iugum tenetur ex pcepto alteri pe-
tenti reddere coniugale debitū ex-
ceptis casibz rōnabilibus postea ex-
primendis. patet p verba magistri
dicentis vbi prius. Cum in omnibus
vir pñt vxori. vt caput corpi est em
caput mulieris. In soluendo tñ de-
bituz carnis pares sunt. Ideo apo-
vtriqz pcepit in hac causa sibi inuicē
subijci dices. i. corin. vij. vir vxori
debitum reddat. similiter ⁊ vxor vi-
ro qz mulier nō habet potestatem
corpi sui sed vir. similiter vir non
habet potestatem corpi sui sed mu-
lier. Ex quibus patet q. i. cōtractu
matrimonij vir dat corpus suū vxo-
ri ad actum matrimoniale et econ-
uerso mulier viro. vnde sicut ex di-
uino pcepto et de rigore iusticie te-
netur homo nō auferre alienum in
uīro dño. Ita tenet ex pcepto ⁊ iu-
sticia alienum reddere petenti ergo
cum vnus cōiugum petit corpus al-
terius ad actum matrimoniale. ⁊
hoc sñm debitum vsum. tūc tenetur
reddere nisi habeat legitimā excu-
sacionem. Alias facit erat dei pcep-
tum nō restituendo alienū. et si ali-
ter propter hoc incidit in fornicaci-
onem etiam nō reddenti aliquo mō
imputandum est et intelligendū est
illud siue explicitē debitum ⁊ etat

vt per verba siue implicite. vt p ali-
qua signa. **S**ūt autē hij casus
in quibus etiam petenti nō tenetur
reddere. Primus qñ petens amisit
ius petendi. vt qñ fornicatus est et
hoc alteri publice cōstiterit tūc em
nocens pdidit ius petendi. et ideo
innocens pōt eum repellere. nec te-
netur reddere nisi post q. ipm nocē-
tem sibi recōciliauit carnaliter sibi
cōmiscēdo. Ratio dicti est. qz ex quo
nō seruauit nocens siue fornicans
fidem. alter nō tenetur ei seruare fi-
dem. nisi vt nō gmisatur alteri. vñ
dicit Tho. in iiii. di. xxxv. ar. j. vir
proprio arbitrio pōt dimittere vx-
orem quo ad thoz debitum videli-
cet negando. p̄cito sibi constat de
vxoris fornicatide nec tenet ei red-
dere debitum nisi p ecclesiam cōpel-
latur. Quantū vero ad cohabitaci-
onem nō pōt dimittere vxorem for-
nicariā nisi iudicio ecclesie. hec ille
Et ecōuerso de vxore respectu viri
de isto loquit xps. math. v. Qui di-
miserit vxorē suam nisi propter for-
nicationem ⁊c. Secundus casus est
qñ nōdum acquisiuit ius petendi de-
bitum vt in tempe post matrimoni-
um cōtractum. sed nōdum cōsum-
tum qz interim potest intrare reli-
gionem. imo sñm vñ. peccat mor-
taliter qui ante benedictionē nup-
tialē vxorē cognoscit in locis vbi
cōsuetum est benedictionē adhiberi
Tercius casus est sñm Tho. qñ mari-
tus redditur impotens ex causa. ex
matrimonio secuta puta si prius de-
bitum reddidit. et ex hoc factus est
impotens ad iam reddendū tūc mu-
lier nō habet ius petendi. et tūc im-
petendo magis se meretricem ostē-
deret q. coniugem. Quartus est qñ

quis maiori vinculo astrictus est ad non reddendum eo quod vergit in notabile nocuum sanitate sue. Tenetur homo plus ad seruacionem sui quam ad reddicionem debitori. ut quod persona in firma est aut probabiliter timeretur ex redditione eius infirmitas dicit autem Thomas si mulier infirmatur certum est quod ex carnali coitu ei periculum imminet Quintus est quando verisimiliter vel probabiliter tenetur de periculo extinguendi fetus aut abortu. tunc neuter tenetur reddere alteri. quod maiori vinculo tenetur ad cauendum occisionem fetus in utero pregnantis aut ut non nascatur abortus quam teneatur reddere debitum. Sextus non tenetur reddere debitum in sacro loco quando non sacer locus et aptus haberi potest quod alias irreuerentia fieret loco sacro que pollueretur et reconciliacione indigeret ut tenetur iohannes an. Hosti. archi. de glose. di. j. ecclesijs. ex. c. j. Sed quando alius locus quam sacer haberi non posset tunc ibi teneretur quis sicut alber. reddere debitum. nec etiam licet reddere debitum nec quis tenetur in loco etiam non sacro qui est in publico ut deducit Augustinus. de ciui. dei contra diuergentem. Septimus casus quando coniuges pari consensu uouerunt continentiam in domo tunc neuter tenetur alteri reddere debitum. imo neuter potest uocum reuocare ut patet per Augustinus. ad ediciam. et ponit magister in. iij. di. xxij. Ratio est quod uterque resignauit iuri suo. Octauus est secundus. per. de pa. qui dicit in. iij. generaliter uerum est ubi coniugum alicui non potest perueniri aliter de securitate uite sue nisi alium coniugem dimittendo. non tenetur ei debitum reddere nec cohabitare cum periculo corporis sui. Bonus est

ubi una pars copule est infidelis vel incidit in heresim. de quibus tamen ista est conclusio quod quando duo tempore legis euangelice contraxerunt matrimonium extra legem christianorum. si alter eorum solum conuertitur tunc non tenetur uersus reddere debitum infideli nec eidem cohabitare. sed statim debet separari si ammonitus noluit conuerti. Si uero inter christianos unus coniugum heresim incidit. alter potest eum dimittere quo ad cohabitacionem temporalem quousque corrigatur. sed ut dicit Thomas non propter unum actum infidelitatis potest dimittere. sed propter consuetudinem que perniciosa ostendit. quod ex tali infidelitas perficitur. **C** Ex supra dictis patet quod unus coniugum tenetur debitum reddere alteri coniugum qui omnino uult et debitum exigit. etiam leproso licet ei cohabitare non teneatur. Item mensurata quando uir scit et omnino instat. Item tempore quantitumque sacro quando maritus non uult desistere in talibus aut exactus debet per moderata uerba ab incontinencia retrahere animum alterius si potest sine periculo fornicacionis alteri. Omnia ista diffuse tangit Thomas in. iij. ubi si in talibus reddens debitum non faciat illud causa concupiscentie sed solum propter reddere debitum sicut obligatur meretur et grauius peccaret si non redderet. Patet igitur primum quando idem uidelicet actus coniugalis sit licitus et meritorius. **D** Dictum est secundo quod alius est actus fragilis matrimonialis. et fit multipliciter et semper est peccatum ueniale ad minus. Primo quando fit concubitus solum causa delectacionis expiende in coniuge. Ita tamen quod non uellet pro tali delectacione

expienda accedere ad aliam si tunc nihil aliud inordinatum interueniat est veniale peccatū. **I**tem qui cognoscit uxorem causa sanitaris peccat qz querit p ineptum mediū sanitatē sicut qui p baptismū quereret sanitatem. **I**tem cognoscēs uxorem causa vitande fornicaciōis in se peccat s̄m augu. **I**tem qui cognoscit uxorem post ptum ante purificationem ob hoc p̄cise nō peccat mortaliter. **I**tem qui in die festo petit debitum sine cōtemptu temporis et eclesiastice exortaciōis n̄ peccat mortaliter. **I**tem qui petit debitū in loco sacro q̄n alium locū habere n̄ pōt peccat venialiter s̄m alber si exigit cum gemitu qz scz sine vsu matrimonij esse nō pōt. in his casibus cōmuniter doctores tenent q̄ actus matrimonialis pōt sine peccato mortali fieri. **¶** Sed sunt alij casus in quibus piculum est. vel nō tam securum an sit veniale vel mortale exigere et reddere debitum. **P**rim⁹ qui reddit debitū ante benedictiōez nuptialem. vel ante q̄ in facie ecclesie cōtrahat. **I**tem qui exigit a muliere menstruata que est naturaliter menstruata. **I**tem de mēstruata naturaliter que voluntarie reddit et complacēter. **I**tem qui petit in loco sacro cum aliū locuz habere posset. **D**ictum est terci⁹ q̄ quidā matrimonialis actus est impetuosus. et fit cōmuniter cum peccato mortali. **P**rimo qui querit delectaciōem in actu matrimoniali extra limites matrimonij. sic videlicet q̄ patius esset idem facere cum uxore etiam si nō esset coniunx est mortale peccatum. **E**t d̄r ardentior amator uxoris. **S**econdo impetuosus est qui fit causa

faciendi libidinis et homo se ad hoc puocat per meretricias blandicias vel d̄ industria vritur calidis et valde incentiuis. aut p alium modū h⁹ modi actum a se quasi exigit ppter facietatem delectaciōis. **T**ercio fit cōcubit⁹ cōtra naturalem modum vt cum obmittit⁹ debitū vas. et h⁹ semp est mortale peccatū qz proles sequi nō pōt. et intentio nature totaliter frustrat⁹. **Q**uarto est impetuosus q̄n fit cōtra naturalem modū etiam ad debitū vas nature. vbi tñ dispositio corpis bene sustineret naturalem modū. est aut modus talis s̄m alber. multiplex. **P**rimus mod⁹ est malus q̄n cōcubitus lateraliter fit. **S**ecūndus peior qui fit sedendo. **T**ercius adhuc peior qui fit stando. **Q**uartus est pessimus qui fit a tergo. **V**bi dicit tho. vbi obmittit⁹ debitus modus cōcubendi solum qui ad situm nō est semp peccatū mortale vt quidam dicūt. et est q̄nqz sine peccato sicut q̄n dispositio aliū modum nō patitur. hec ille. **S**ed alij dicunt s̄m alber. q̄ est cōtra intencionem nature et impedit⁹ cōceptiō. et est signum cōcupiscentie moralis nisi dispositio corpis aliū situm erigeret q̄ naturalis situs est vt fieri posset propter egritudine vel pinguedinē vel piculosum suffocandi fetum. aut propter aliam causā rationabilem. **Q**uinto fit cōcubit⁹ impetuosus cuz fit tpe phibito. et tūc potissime peccat ille qui petit. **S**exto cum fit in loco indebito vt in sacro vel in publico in scandalū aliorum. **S**eptimo qui accedit ad impregnata vicinā partui vbi timor est de abortu. **O**ctauo cū quis accedit ad menstruatam saltez naturaliter

menstruum habentē. vbi videt^r s^m Sco. q^d petens sciēter peccat mortaliter. q^d vt dicit nō est verisimile q^d lex noua minus intendat castitatem q^d vetus. sed **Leui. xx.** dicitur. **Qui coierit cu^m muliere influxa mēstruo et reuelauerit turpitudinem eius. ipaq^{ue} aperuit fontem sanguinis sui interficiētur ambo de medio populi sui. hoc autē s^m Sco. non infligitur nisi pro mortali. **Bozra** tenet sicut **Sco. sanctus Tho.** ad idēz declinare videtur in iij. Vnde glossando illam auctoritatem dicit. q^d intelligitur q^d vterq^{ue} voluntarie consentit. Nono videtur impetuosis in eo qui debitum petit post votum continentie a se emissum pari cōsensu. Aut ate matrimoniū emissum cum quo non est dispensatum in prefatis casibus omnibus actus matrimonialis est peccatum mortale vel multum propinquius mortali. **Notandū** tñ pro intellectu noni modi, q^d ille qui vouit castitatem et contrahit matrimoniū intētiōe consumandi p carnalem copulam peccat mortaliter. secus si solum animo cōiugalitatis. **Item** quāuis qui vouit cōtinentiā perpetuā nō peccat mortaliter post primū actum matrimonialem petenti cōiugi implicite vel explicite debitum reddēdo. s^m multos tñ peccat mortaliter debitū a cōiuge petendo. nisi secū fuerit dispensatum. **Item** sicut neuter cōiugum potest cōtinentiā vouere sine consensu alterius. sic etiam pbabili^{us} est q^d neuter posset vouere nolle petere debitū sine alterius cōsensu omnia illa sunt de mente sancti **Tho.** in iij. **Item** qui vouit cōtinentiā ppetuam etiam peccat morta-**

liter. **Primo** actu matrimoniali per quam cōsumat matrimoniū. q^d votum seruare poterat post cōtractuz religionē intrando q^d nō fecit

QU^o ventris in gluies fit causa mechie et luxurie vt patuit in primis pentibus qui post cibum statim erubuerūt. **Gen. iij.** **Et Ro. xij.** nō ambulemus in cōmessacionibus et ebrietatibus. **Et sequit^r** non in cubilibus et in pudicijs idē patuit in sodomitis. **At Vñ ezech. xvj.** hec est iniquitas sororis tue sodomie supbia. saturitas panis. et abūdantia. et ocium ipius et filiarū ei^{us}. **Idcirco** de vicio gule tria sunt videnda. vnde saluator **Lu. xxj.** ait. attendite ne grauentur corda vestra crapula et ebrietate. crapula id est cruda epula. ideoq^{ue} de vtroq^{ue} vidēdum est. **Primo** de gula in genere. **Secūdo** de sobrietate. **Tercio** de ieiunio quō ad illud teneamur. **Quantum** ad primū tria dicent^r principaliter. **Primo** quid sit temperantia et quid gula. **Secūdo** que sint species gule. **Tercio** q^d sit mortale vel veniale peccatum. **Quantum** ad primū notandū q^d ad intelligendū quid sit viciū castimargie cōgruit scire quō abstinentū sit. est autem abstinentia sumptio vel subtractio cibi vel potus s^m q^d recta dicat ratio vnde. **ij. pe. j.** ministrante in fide vestra virtutem. in virtute autē scientiam. in scientia autē abstinentiam. **Exquo** patet abstinentiā fieri oportere s^m scientiam videlicet quantum oportet sumendo. qualia oportet.

ulterius referendo in fines debitos
 ut propter misericordie opera faci-
 enda vel sibi rationabiliter in fu-
 turum puidēdo vel ad laudem dei
 et ad similia tūc virtus esset qm̄ sal-
 tem alie circumstantie debite illi es-
 sent. Tercia dicitur paupertatis. que
 fit solum ex necessitate penurie. nec
 ista est virtus nisi paup̄ nō habens
 unde laute viueret abstineret cōtē-
 tus his que habet. tñ cum illa intē-
 tione q̄ si etiam multa possideret
 nollet lautius viuere ex quo illud si-
 bi sufficit pro cōueniēti corpis vali-
 tudine. sed si vellet sic viuere prop-
 ter deum illa esset vera virtus ab-
 stinentie. Quarta vocatur abstinen-
 tia ipocrisis que fit propter homi-
 num inanē gloriā et hec semp̄ est
 mala. Quinta est religionis que fit
 s̄m̄ dictamen recte rōis propter de-
 um. modo dicto in notabili secundo
Sexto addit̄ cum quis rōne gule
 ieiunat id ē qm̄ quis abstinet solum
 vel principaliter propter h̄o ut po-
 stea delectabilius comedit. **¶**
Quarto notandum q̄ gula opponi-
 tur temperat̄ie et abstinentie. et est
 actualis duplex gula. vna interior
 que est animalis et immoderata ap-
 petitio immoderate edendi aut bi-
 bendi propter cōcupiscentiam cibi
 aut potus delectabilis aut ip̄ius de-
 lectaciōis sed exterior actualis gu-
 la est immoderatus esus aut pota-
 tio ab interiori inordinata edendi
 aut potandi appetitio imperatus
Dicit̄ primo q̄ est animalis appetitio
 ad differentiā famis et sitis q̄ sunt
 appetitiōes naturales nec subiciū-
 tur rationi. Gula autem est appeti-
 t̄ animalis. quia ē appetitio actua-
 lis existens in voluntate aut in sen-

sualitate a voluntate tamē aliquo
 modo dependens et rationi potens
 subici. Dicitur secūdo appetitio nō
 delectatio. Pro quo notandū q̄ cir-
 ca sumptionem cibi aut potus tria
 sunt cōsideranda. Primū est ip̄a de-
 lectatio que est i sumptione ciborū
 aut potuum. et istam delectationē
 virtus temperantie seu abstinentie n̄
 aufert. nec videtur eam moderare.
 q̄ naturalis est hm̄i delectatio. et
 est maxime in abstinentibus. quib̄
 panis plus sapit q̄ gulosis pisces
 aut carnes. et hoc propter natura-
 lem appetitum necessarij cibi sibi.
Secūdo est cōcupiscentia et illa
 est amor et desideriu delectationis
 que est in ciborum et potuū sumpti-
 one et esu. delectatio em̄ expta in ci-
 bis et potibus causat amorem et de-
 siderium sui. Et istam cōcupiscentiā
 moderat̄ virtus abstinentie ne sua
 magnitudine faciat excedere circa
 cibos et potus cōtra bonum ratiōis
 eos sumendo vel appetēdo ultra d̄-
 bitam quātitatem temp̄ et similia.
Tercium est actus interior et volū-
 cio sumendi cibū. aut exterior actu-
 alis sumptio ab interiorē volicione
 impata. que volicio causat habitū
 abstinentie p̄mpte et faciliter incli-
 nantem ad debite sumendū victum
 unde gula nō est delectatio causata
 ex sumptione cibi aut potus. sed est
 animalis appetitio seu cōcupiscen-
 tia inordinata. Dicitur terciō q̄ est
 appetitio inordinata. nō em̄ omnis
 appetitio edendi aut bibēdi anima-
 lis est gula. sed appetitio inordina-
 ta ut cum quis voluntarie vult et
 appetit cibum vel potum aliter q̄
 s̄m̄ dictamē recte rōis. ut sc̄ pl̄ q̄
 oportet ante temp̄ et sic de alijs

circumstācijs. Dicitur quarto propter concupiscentiā cibi delectabilis nam si quis excedit in qualitate in quantitate aut s̄m aliam circūstantiam. ita q̄ appetat aut sumat cibū plus debito aut delicatiorē q̄ necessarium sit. aut ante debitam horam et hoc nō propter cōcupiscentiā. s̄ estimatis sibi necessariū nō p̄inet hoc ad gulam. vt dicit Tho. ij. ij. q̄ c̄lviii. sed ad quandam imperitiā nec est semp̄ peccatum. quia nō p̄t semp̄ ab homine vitari. vnde dicit Grego. iij. mora. Quia p̄ esu voluptas necessitati miscetur. quid necessitas petat et quid voluptas superpetat. ignoratur. et augu. x. confel. Quis est domine qui aliquantulum extra metas necessitatis cibum non sumat. sed si quis propter cōcupiscentiā id est amorem desiderii delectaciōis que habet in edendo et potando hoc est gule siue sit exterior sumptio siue sola interior volitio vel appetitio et semp̄ est peccatum

Ec̄c̄. ūdo principali. et videndum est que sint species gule sunt autē plures quāz ponit glo. et gre. sup̄ illo gen. xxv. vbi esau ait Jacob da mihi de hac coctione rufa. Et sumunt ex xxx. morz. et omnes sunt s̄m obmissionem et defectū circūstantiāz principaliū que requirunt in virtute abstinentie. Vnde versus prope laute. nimis ardēter studiose. Prima est cum ante debitam horam sumit cibum aut potus sine rōnabili causa sed solum ex inordinata cōcupiscentia ciborū aut potuz de talibus dicit a. o. philii. iij. quorum deus venter est. q̄ primo querunt regnū dei sui. Regnum autem dei eorū est esca et potus. Secunda

est q̄n homo querit lauciores et preciosiores cibos. quos nō requirit su pradicta sui corpis valitudo. nec honestas status aut p̄sone. sed hoc in eo causat inordinatus amor delectaciōis que in talibus est. Sic filij israel Nume. xj. carnes desiderabant et puniti sunt. et Lu. xvj. diues epulo epulabatur quotidie splendide. Quo cōtra seneca palatum tuum famas excitet nō sapes. Tercia quādo homo ea que in cibis aut potibus sumenda sunt vult et appetit ea nimis accurate p̄parari frigēdo assando elixando et p̄ diuersa exquisita cōdimentorū genera. et hominē ad sup̄flue sumendū nō solum incitent gultu p̄ diuersos et delicatos sapes. sed etiam visu p̄ varios colores. et olefactu p̄ multimōs odores. sicut fecerūt filij helij. j. reg. ij. quia vt dicit magister in histo. sco. antequā adolerēt adipem tollebant ab offerentibus crudā carnem. vt laucius sibi pcurarent tales sunt sicut bestie ruminantes studiose videlicet mendicātes de accuratis. Sed differūt ab eis q̄ bestie post cibum Isti autē ante ruminant. Quarta est q̄n homo nimis in quātitate excedit in cibo vel potu plus sumendo i quātitate q̄ sibi necesse sit aut cōueniens magis p̄pter delectaciōez se implens q̄ inficiens hec vna fuit causa subuersiōis zodome. vnde ezech. xvj. Ecce hec fuit iniquitas sororis tue zodome sup̄bia saturitas panis et abundantia et ocū ipius et filiarū eius et manū egeno et paupi nō porrigebant. Quinta cū homo nimio desiderio et auuiditate victū q̄dammodo forat sicut lupus vel canis famelicus sicut fecit esau. Gen. xxv. Rā iacob

coqueste pulmentum. venit esau lassus de agro dicens. Da mihi decoctione hac rufa. Et sequit^r en morioz. et sic accepto pane et lentis edulio vendidit primigenita sua. id dicit aug. melius est piscibus velci more domini q̄ lenticulā more iuū toz. Item idē mallem piscem comedere cum domino. q̄ lenticulam cum esau. Sexta species est cum quis nimis frequenter sumit^r cibum aut potum. hec fuit vna causa damnationis diuitis. Luce. xvj. quia epulabatur quotidie splendide. sufficit ei homini sano qui nō est puer aut intentus labore graui in die sumere cibum aliter facere morū porcorum et bestiarū est seruare. Est em̄ puer bium vulgare semel sumere cibum est diuinū. bis humanū. ter et ultra bestiarū. Septima est noua et incōsueta sumere. hec est em̄ causa quare s̄m suam periodum bestie diuitis viuūt q̄ homines. quidā viuāt quoz periodus id ē spacium vite. Est s̄m psal. in ip̄is septuaginta anni. si autem in potētia cibus octuaginta anni. amplius eozum labor et dolor. quia homines quidam noua et incōsueta sumūt cibaria. bestie. vero semp̄ fere eadez vt vacca fenū vnde eccle. x. omnis potentat^r breuis vita. Octaua est q̄n homo multis et varijs ferculis et potib⁹ vult vti. nō ad sustēdandum naturā. sed ad iritādum gulam sic fecisse videtur assuerus rex gentilis. Hester. j. de quo facto cōuiuio sollemnissimo dicit^r. bibebant qui inuitati erant aureis poculis et alijs atqz alijs vasibus sibi inferebantur. Nonā est cum p̄ciosa vel sumptuosa nimis quis p̄curat nō habens respectum. nisi ad

hoc q̄ sint magis saporosa propter qd̄ domin⁹ videt quinqz milibus n̄ rara. sed gmunia in ista terra i qua fuerūt pcurasse. cum de quinqz panibus ordeaceis et duobus piscib⁹ faciauit eos nō enim legitur q̄ potum vini dederit. carnes aut de pane tritico. quia cōmunibus gmunia sufficiūt et plus nō nunq̄ pficiunt.

¶ Quo ad tertium principale dubitatur q̄n gula peccatuz sit mortale vel nō. R̄n. s̄m Tho. vbi supra. Quando homo tm̄ amat et desiderat delectaciones in cibus. vt propter eos cōsequendos deum contemnit patius agere vel etiā agens cōtra diuina p̄cepta. vt quis amat h⁹ modi delectaciones cōsequat^r. tūc est mortale peccatum. quia p̄ponit huiusmodi delectationē deo. Quādo vero plus debito citra tamen deum quia licet amet et desideret pl⁹ debito h̄mōi delectaciones tamen nequaq̄ vellet propter eas agere cōtra legem dei. tūc est veniale peccatum. et hoc vult augu. in sermone de igne purgatorij. vbi dicit quociens aliquis in cibo aut potu pl⁹ accepit q̄ necesse sit ad minuta peccata nouerit p̄tinere. et hoc intelligitur cum propter amorem delectationis hoc contingit q̄ plus debito amat. licet citra deum. Quādo autē gula quo ad potum sit mortale patebit statim. Ex p̄missis patet q̄ gula est peccatū mortale q̄n p̄pter crapulam ieiunia ecclesie vel missa in diebus dominicis vel magnis seu p̄cipuis festis negligitur. Secundo possit esse mortale. q̄n consciētia ali cui p̄babiliter dictaret. q̄ comedere vel bibere ultra talem mensuraz esset destructio nature vel soluere

vt animam meam melius trans ferē
ad sapiētā. cogitavi a vino abstra-
here animā meā. sicut etiā dan. j. et
danie. r. Daniel idem fecit et sic tol-
lit deuocionē. **S**eptimo apostotare
fecit interdum ad literā religiosos
et nō pseuerare. vnde Eccle. xix. vi-
num apostotare facit et sic tollit p-
seuerentiam. **Q**uarto notan-
dum q̄ circa potum vini multa cō-
tingūt rephensibilia. **P**rimo in q̄ti-
tate. **I**deo primo **Chim. v.** modico
vtere vino. **Bern.** Si tñ vobis pla-
cet autoritas apostoli de bibēdo vi-
num obsecro. ne tradatis obliu. nī
q̄ dicit modico. **S**ecūdo in numero
et varietate vinorū. nam in nobilif-
simo guiuio quod apud gentiles le-
gitur habitum fuisse. **Hester. j.** non
legitur q̄ diuersa vina fuerint i mi-
nistrata. sed vinum abundans mini-
strabat̄ ibi nō vina ibidem primo.
Tercio in qualitate p̄ciositatis. vñ
vix pessimorū. **Sap. ij.** dicit vino p̄-
cioso nos impleam⁹. **Q**uarto i acti-
one quo ad fortia vina **Eccle. xxxj.**
Quaz sufficiēs est homini vinū exi-
guum id ē debile. **Q**uinto in tempo-
rum vicibus extra o. dinarie biben-
do. peiores asinis qui certis vicib⁹
adaquāt̄ de his puer. xxxij. **C**ui ve-
nōne his qui morantur in vino p̄fa-
ta omnia indecentia sunt in seculari
p̄sertim in muliere vel puero. peio-
ra in clerico sed pess̄ ma in religioso
hec quidem de immoderātia vini
sumpti dicta sunt que gtingere pos-
sunt in ebrijs et etiam in nō ebrijs.
sed ebrietas specialiter malum est
viciū. **E**t h̄m **Tho. ij. ij. q. cl.** Capi-
tur dupliciter. **V**no modo put di-
cit quēdā defectum hominis. qui
accidit ex multo vino aut alio potu

fumoso potato exquo fit vt homo
nō sit compos rōis. **I**sto modo non
est culpa cum sit voluntaria. nemo
em̄ vult huiusmōi ebrietatē saltem
p se vel solam. sed est defectus qui-
dam culpam cōsequens. **A**lio mo-
do actum dicit quo quis in hūc de-
fectum incidit. vt est interior voli-
cio potacionis immoderate aut est
ip̄amet exterior potatio immodera-
ta et inebrians. **E**t pōt ista ebrietatē
cōtingere tripliciter. **P**rimo q̄ ho-
mo nesciat potum esse immoderātū
et inebriare potentē. qz forte igno-
rat fortitudinē vini et credit se tan-
to indigere potu et sic inebriatur.
sicut de noe videt̄ esse factum. **gñ.**
ix. et hodie contingere posset. vt si
quis in itinere peregrinādo multū
fatigatus et calefact⁹. nesciens for-
titudinem vini illius terze biberet
in quantitate quantum crederet se
indigere. **E**t tamen propter nimiam
fortitudinem vim quā omnino igno-
rat inebriatur aliquantulum. similiter
cōtingere posset de aliquo simplici
qui putaret se debile vinū bibere.
qz tñ sibi p̄ industriam forti vino li-
phatum esset eo penitus ignorante
et sic potest esse ebrietatē sine pecca-
to. p̄cipue si nō ex aliqua negligē-
tia hominis cōtingat. **S**ecūdo mo-
do sic q̄ homo p̄cipiat esse immode-
ratū potū n̄ tñ estimat ip̄m in ebie-
tate potentē. et sic potest esse cum
peccato veniali eo mō quo superi⁹
dictum est de gula. **T**ercio mō pōt
cōtingere q̄ aliquis tñ p̄cipiat po-
tum esse immoderātū et inebriantē
attamen magis vult ebrietatem in-
currere q̄ abstinere. **E**t sic est pec-
catum mortale. qz talis volens et
sciens priuat se vsu rationis quod

est optimum hominis. et sine quo nec virtutes opatur. nec vicia declinat. Et hoc vult aug⁹. in sermōe de purgatorio. vbi dicit q^d ebrietas si sit assidua est peccatum mortale. nō intendens. p^{er} hoc q^d ebrietas fiat mortale p^{er} solam iteraciōem. sed ideo q^d nō p^{ot} esse q^d homo assidue inebriet^{ur} quia sciens et volēs ebrietatem incureret. dum sepe experitur fortitudinē vini et suam abilitatem ad ebrietatē. **¶** **¶** Quo ad secundum principale notandū q^d quī q^d ponit Grego. xxxj. mora. filias q^d ex gule vicio generant^{ur} que etiam sunt cause vel occasiōes aliorū multoꝝ maloz corpis et aie. Prima est ebrietas sensus circa intelligibilia. acies em̄ rōis obtundit^{ur} et ebetat^{ur} p^{er} immoderatā ciboz et potuū sumptionē p^{ro}pter sumptitates inde surgentes et caput p^{er}turbantes. nam si cut fenestra obstructa limo obtenebratur. sic intellectus cibus et potib⁹ obsecratur. Secūda est inepta leticia cum em̄ p^{er} immoderantiā cibi et potus quasi sopitum est rōis gubernaculum tūc sequunt^{ur}. vt plurimum multe deordinaciōes in appetitu et male inordinate passiōes et specialiter vaga quedam leticia. et inepta Tercia filia est multiloquiū p^{er} q^d intelligi p^{ot} inordinatio locutiōis siue quo ad supfluitatem verborum siue quo ad honestatē eoz. vtūq^{ue} em̄ orit^{ur} ex inordi. nata sumptiōe ciboz et potuū. vnde grego. in past. Nisi gule deditos immoderata loquacitas capet. diues ille qui epulatus quotidie splendide dicit iⁿ lingua grauius nō arderet Quarta filia dicitur scurilitas id ē quedā leuitas in exterioribus motibus et gestib⁹

siue quedam iocularitas que risum mouere solet. vt dicit glo. Ephe. v. vnde dicit grego. omeli. de diuite epulone. Prima male cōuiuantiū culpa fabulat^{ur} loquacitas loquacitatemq^{ue} ludendi sequitur leuitas. scribit^{ur} em̄ sedit populus manducare et bibere et surrexit ludere. Quarta filia immundicia est corpis que p^{ot} attendi s^{ed} inordinatā emissionem quarūcunq^{ue} supfluitatū. et maxime seminis aut p^{er} vomitū. Sequitur etiam plura mala anime et corporis ex gula. Primo auaritia quia plura fercula volentes habere vel delicata victualia facilius conant^{ur} p^{er} phas et nephas acquirere tpalia vnde Hiero. Delicie et epulaz varietas auaritie fomenta sunt. Secūdo sequit^{ur} luxuria. vnde Hiero. quādiu eua in paradiso abstiniuit. virgo fuit. quācito p^{re}ceptum abstinentie violauit corruptionem sensit. Tercio ira et inuidia. vnde. ij. reg. xij. Absolon facit cōuiuū et interfecit fratrem suū Aman cū tumultus esset vino. Quarto per accidiam requiem p^{re}stat demonibus. ideo legio demonū dixit mar. v. mitte nos in gregem porcoꝝ. q^d dñs p^{ro}misit eis in signū q^d gulosi sunt. s^{ed} glo. demonū habitacula. Quinto grauat spūm et ab omni deuociōe deiecit. vnde Lu. xxj. Attendite ne grauentur corda vestra crapula et ebrietate. Crapula autē est cruda epula quātm̄ de cibo sumit^{ur} q^d calor naturalis nō sufficit ad eius decoctiōem. Sexto sequit^{ur} corpis infirmitas. imo infirmitates plures Idē Eccl. xxxvij. In multis em̄ escis erit infirmitas. Septimo sepe mors sequit^{ur}. vñ ibidem propter crapulam multū perie

runt **¶** Quo ad terciū principa
le notandū. q̄ cōtra gulaz sunt plu
ra remedia. Primū est sermo diuī
hoc dat dñs Math. iij. d. diabolo
de gula temptati nō in solo pane vi
uit homo. sed in omni verbo qd̄ p̄
cedit de ore dei. ad litteram em̄ fre
quens spiritalis cibi studium gulā
refringit. Secundū est inoderata
occupatio vnde puer. xxi. desideria
occidit pigru. noluerūt em̄ quicq̄
manus eius operari. tota die cōcu
piscit ⁊ desiderat ad litteram nanq̄
aures occiosi dñsiderāt rumores ocu
li. vanitates et os gulosa. Tercium
est elongatio ab his que dant occa
sionem excedendi in cibo et potu. si
cut sunt delectabilitas. varietas vel
imneitas ciboz. fugere em̄ in vicō
gule sicut luxurie victoriosum est.
vnd̄ gen. iij. d̄r Mulier vidit lignū
qd̄ bonū esset ad vestendum et pul
chrum oculis aspectuq̄ delectabile
tulit de fructu illius et commedit.
Quartum est cōsiderare frequēter
qualis plus mortem caro sit futura
qd̄ docet grego. dicens nil adeo va
let ad domandū carnis desideria si
cut cogitare qualis sit futura mor
tua Quintū est meditatio eterne ce
ne quā nō vel tarde gustabūt qui ī
p̄adio h̄ seculi se siliquis porcoz
reficiūt sicut etiā cenā auis gusta
re nequit qui ī p̄adio se repleuit.
vñ mat. v. beati qui esuriūt ⁊ siciūt
iusticiā qm̄ ipsi saturabūt. si beati
qui esuriūt. ḡo beatiores qui satura
būt. Sextū est cōsideratio maloz
quē gula facit in secūdo mēbro tra
ctorum. nam triplicē infert mortez.
culpe corpis et eterne damnacionis
vnde Job. vj. gustare quis poterit
qd̄ gustatum afferre mortem. nam

sicut cum prudentissima mēsurā su
mit medicina vel tiriaca sicut su
mi debent discretissime victualia.
Septimū est consideratio penurie
xp̄i in se et membris suis. Tren. iij.
Recordare paupertatis et transgressi
onis et fellis quo ad. j. Quis etiam
quo ad alterū cogitare posset pau
perū pro victu sollicitudines. labo
res modicitates ⁊ eriguitates quas
paciunt captiui. mendici. vidue et
dei amici. Octauū et optimū est dei
gratia. vnde qui laborat hoc gule
vicio debet oraciōibus instare ideo
Job. iij. Qui biberit ex aqua quaz
ego dabo ei. nō sitiet in eternum. ⁊
Heb. xij. Optimū est gratia stabi
lire cor nō elsis que nō profuerunt
ambulantibus in eis.

¶ Abstinentia et ieiunio
ria sunt nunc videnda.
Primo que sunt vtilita
tes cōsequentes ieiuniū
et que mala sequant̄ nō ieiunātes.
Secūdo qui teneant̄ ad ieiunandū
qm̄ et qualiter. Tercio de potentia
abstinēdi in homie **¶** Quantū
ad primū notādū primo q̄ ieiuniū
s̄m Tho. in. iij. di. xv. est p̄ simonia
victus abstinentiaq̄ ciboz. Primū
scz p̄ simoniā victus semp est neces
saria ad virtuosum actum habendū
in sumendo et appetēdo cibum. sed
s̄m scz abstinentiā in certis cibis et
potibus certis horis nō semp neces
se est seruare. sed qm̄ ieiuniū indici
tis. vt postea dicet. Secūdo notā
dum q̄ quīplex ieiuniū se. i. absti
nentia est scz nature pro sacramēto
eucaristie in sano. necessarium. **¶** Se

cundum est spūale videlicet abstinere a vicijs s̄m iero. etiā adiectionē demonū necessariū. Tercū est memoris vt discipulorū x̄pi in triduo mortis x̄pi. 7 etiā aliorū quibus dulcedo spūalis subtrahitur. Quartū est gaudij vt discipulorū x̄pi in eius p̄sentia et deuotoꝝ in p̄n̄ia ḡsolationis spūalis. Quintū est ieiunium ecclesie quo t̄m̄ semel cerra hora et certis cibis quis abstinet. 7 quis ē fructus de hoc solum est ad p̄positum. **¶** Tercō notandū q̄ ḡloli quidam dicūt ieiuniū minimū virtutis esse actum quo contra s̄m tho. in. iij. di. xv. fruct⁹. xij. et vtilitates ieiunij in summa ponit. Primus est diminucō fomitis quem ab adam 7 parentib⁹ ḡtraxim⁹ qui licet p̄ctm̄ nō sit t̄n̄ valde inclināt ad p̄ctm̄ nisi ieiunijs et alijs operibus virtuosib⁹ sibi resistatur. hoc fames ignis est virtutum opa destruēs si ligna ciborū et potuum inordinate sibi ministrant. ideo apostol⁹ ait. j. Cor. ix. castigo corpus meum et in seruitutem redigo ne cū alijs p̄dicauerim ip̄e reprob⁹ efficiar. Castigat⁹ etiam et domatur corp⁹ vt seruiat anime faciliter et vicijs nō lasciuat. Secundus est delectio peccati. qz em̄ ait Grego. caro leta noltraxit ad culpam. afflictā ducat ad veniam. ido filij israel p̄ peccatis ieiunauerūt. iudi. xx. Tercius est acquiricō virtutū et augmentio. nunq̄ em̄ tempantie virtutum obtinemus nisi tempate p̄ abstinentiā iteratis actibus insudemus. vt dicit philo. in. iij. Eth. et. ij. domato etiam corpe faciliter seruit spiritui ad virtutes. obedit⁹ etiam ob hoc ecclesie. et sic meremur p̄ obedientiā.

am. Quartus est corporalis totius in patria augmentacō. corpus em̄ resurgendo erit lucidū subtile impasibile 7 agile. et in corporali pulcritudine et alijs similibus vnus erit alijs excellentior. hi autē qui sunt x̄pi corpus suū crucifixerunt cū vicijs et ḡcupiscēijs ieiunando gal. v. verisimiliter excellentiores in talibus dotibus que sunt accidentale. j. mium. vñ aposto. j. Cor. iij. vnus quisqz propriaz accipiet mercedem s̄m suū laborem. Quint⁹ est mētis eleuatio vt patet in helia qui post ieiunium. xl. dieꝝ vidit visionē magnam. iij. Re. xix. Ieiuni em̄ ad literā intellectu acutiores sunt. qz p̄ gulam anima corpi nimīū immergitur. que p̄ abstinentiā ad supna eleuatur sicut videmus q̄ s̄m ph̄m aues paucarū carniū aptius et altius volant et vident. Et illa quinqz tangūt in p̄facōe. Qui corporali ieiunio vicia comprimis quo ad primū et scdm̄ mentem eleuas quo ad quintū virtutē largiris quo ad tercū et premia quo ad quartum. Sextus est corporis sanitas. vñ hugo d̄ sancto victore. natura humana in modico ḡtenta est. Consuetudo vero multa addidit et voluptas plurima aggregauit. 7 ad l̄fam ieiunantes saniores sunt q̄ diuites crapuloli. in quibus naturalis ignis tot victualia nō valens ḡsumere cito sicut materialis ignis extinguitur. Septimus est satisfactio notabilis p̄ p̄ctō. sicut. j. Reg. vij. filij israel qui offenderant d̄nm ieiunauerūt di. Tibi peccauim⁹ d̄ne scz elizēdo regem. Rācōe cui⁹ est pars penitēcie ip̄a abstinentia. 7 ceteris pibus tanto plus de purgat ozij pena mi-

nuit quanto plus ipm corpus ledit
Octau⁹ est qd ieiuniū ⁊ abstinentia
 est ad cautelam p peccatis futuris
 penitenti em̄ cicius recordant^r ne
 offendant de futuro qui tam pena-
 liter puniti sunt de pterito vt patu
 it **Y**one. iij. ieiunio niniuitaz a re-
 ge iniuncto. **R**onus est qz p ieiuniuz
 fit determinatio tpris quedam. vnd
 beatus grego. dicit in ome. ductus
 est iesus in desertum. dignū em̄ est
 vt qui tot diebus vltra semel refici
 possumus. in corpe etiam abstinea-
 mus interdum a corpalibus vt re-
 creemur in mēte. **D**ecim⁹ est qd ad
 sacramenta pperat vt fructuosius
 sumant^r. **I**deo tota quadragesima
 ieiunatur. vt in die pasce deuote cō-
 municet^r ppter qd etiam ecclesia p
 cepit a nō ieiunando sine necessita-
 tis articulo nullum debere cōmuni-
 care. **V**ndecimus est qd p ieiunium
 xpo passo multū cōformam⁹ qui si-
 cut ad horam nonā in cruce est pro
 nobis passus sic nos propter eā vs-
 qz ad eandem horā nos cruciādo iei-
 unemus. vt dicit **T**ho. in iij. di. xv
Duodecimus est qd facilius p nos-
 bis ⁊ alijs ea que petimus a deo ob-
 tinemus sic daniel oraturus ieiuna-
 uit. daniel. x. et sancti multi **C**
Quod aut ieiunia ab ecclesia insti-
 tuta sunt rigide obseruanda ad hoc
 multa inducūt. **P**rimo ritus iudeoz
 quozūdaz qui adeo rigide seruabāt
 suas abstinentias. vt potius mori
 eligerent q̄ abstinentiā indicta sol-
 uerent. vt prz. ij. **M**ach. .vj. et vij.
Quanta ergo verecundia est xpia-
 num tpe gratie faciliter soluere iei-
 uniu. **S**ecūdo qz nō inuenit^r aliqd
 peccatum humanū graui⁹ punitum
 q̄ fractio abstinentie simposita vt

patet in primis pentibus. **G**en. iij.
Quanta ergo pena infligenda ē fa-
 ciliter abstinentiā non seruantibus
Ideo zach. iij. **A**dā exemplū meū
 ab adolescentia mea. **T**ercia absti-
 nentia multos malos habet impug-
 natores eam caro impugnat. **I**tem
 creature visu pulchre. et ad vscen-
 dum suanes. **I**tem diabolos vt prz
 in xpo et primis pentibus imo ipaz
 impugnat ratio qd est maximū que
 facile cōtra eaz reperit multa argu-
 menta. **I**tem societas hominū ideo
 tanto virtuosior est actus abstinen-
 tie quanto plures habet impugna-
 tores. vnde ps. **V**iriliter agite ⁊ cō-
 fortetur cor vestz omēs qui spera-
 tis in domino. **S**ecūdo pzi-
 cipaliter magis in speciali videbit^r
 qn̄ sit pceptum ieiunare et abstine-
 re qualiter teneamur ieiunare ⁊ an
 ieiuniū sit dispensabile. de pzo h̄m
Tho. ij. ij. q. clvij. ieiuniū cadit in
 communi sub pcepto legis nature.
Primo inq̄tum p̄inet ieiunium ad
 necessariam cohibitiōem a peccato
Secūdo inq̄tum p̄inet ieiuniū ad
 facil factiōem in penitencia. et sic ca-
 dit sub pcepto diuino scz prout iniū-
 ctum est in penitencia simpliciter ⁊
 sic est pa sacramenti. **T**ercio cadit
 sub pcepto eadem abstinentia inq̄-
 tum p cibuz aliquā pbabiliter quis
 sanitate corpis et vite priuarentur
Quarto cadit sub pcepto legis diui-
 ne qn̄ quis vouit ieiunare. **Q**uinto
 sub pcepto ecclesie cadūt ieiunia ab
 ecclesia instituta et p̄cipue ieiuniū
 quadragesime quatuoz temporz. vi-
 giliaz oim apostolorz p̄ter vigiliās
 ioh. euan. philip. iaco. et similia iei-
 unia que ab ecclesia instituta sunt.
 vel p generali cōsuetudine ecclesie

tanquā ieiunia necassario obseruanda approbata sunt. **I**ta cadunt sic sub p̄cepto. q̄ qui ea sine necessitate et legitima causa transgreditur peccat mortaliter modis immediata te p̄ sanctū tho. exprimēdis. vnde j. q. viij. si quis omnē ecclesiasticam tradiciōem scriptam vel nō scriptaz violat. anathema sit. nullus autem nisi pro mortali anathematizatur. **E**t Tho. vbi prius dicit. q̄ si quis auctoritatem legislatoris cōtemnit p̄ceptum eius transgrediens ex contemptu vel si quis trāsgreditor hō modo q̄ impediatur finis quem intēdit legislator tunc peccat mortaliter. si autē aliquis ex aliqua rōnabili causa statum nō seruet. p̄cipue in eo casu in quo legislator si p̄sens esset decerneret nō esset seruandū. talis nō peccat mortaliter. et in scripto sup. iij. di. xv. dicit intenciōi legislatoris obuiat qui ex cōtemptu vel sine aliqua rōnabili causa ordinationē nō seruat. **S**i autē in aliquo casu ordinationē nō seruat in quo pbabiliter credi p̄t si legislator ad esset eum obligari nō vellet talis nō est reputandus transgressor p̄cepti. et ideo nō est necessariū q̄ qui cumqz aliquē diem ab ecclesia institutum ieiunare obmittit q̄ mortaliter peccet. **P**otest em̄ hoc aliquando animo sine peccato contingere aliquē autē sine mortali cum veniali. qd̄ intellige qm̄ rōnabilis causa subest aliquē autē cuz mortali et hoc s̄m diuersas occasiones quibus homo ducitur ad ieiuniū frangendū. hec Tho. Concordat pe. de pa. in. iij. di. xv. dicens. **I**eiuniū ecclesie cadit sub iure positiuo. vnde eius transgressio sine causa est peccatū morta-

le. vt in adam et olim aia que se nō affligerit videlicet. **E**xo. xij. abstinendo a fermentato peribit de populo suo. **Q**uando autē fractio est cum causa nō ex toto sufficienti est veniale vt de his qui legunt matutinam in completorio. qm̄qz simpliciter nulla culpa est. vt in necessitate **T** **E** Quō autē ieiunare teneamur notandū s̄m eundē q̄ ieiuniū tripliciter pōt. **P**rimo qm̄ quis cōmedendo etiam semel. p̄ totā mensam irascitur male vel gulose cōmedit per totum vel hōi facit qd̄ est contra virtutem temperantie. **S**ecūdo quādo quis etiam semel cōmedendo nō cōtinue sed in pte excedit peccando vt in sine gulose cōmedendo vel in pte irascendo. et pro tanto solum p̄dit ieiuniū nō pro toto. **T**ercio qui die qua ieiunāt circumstantias necessarias violant. **I**eiuniū em̄ debz fieri cum septem circumstācijs. **P**rimo vt quis die ieiunabili vltra semel nō cōmedat ea p̄ que alias manducatio solet compleri. **A**n autē peccet tocies quis mortaliter quoties die ieiunabili pluries q̄ semel cōmedit sine rōnabili causa. **Q**uidem dicūt q̄ sic. alij q̄ nō. **T**u tamen tene s̄m augu. certum et dimitte incertum. hoc tñ certum est s̄m vtroqz opinionem. q̄ peccatū ex pluralitate comestionū amplius potest grauari vt plus peccet qui de ieiunabili quater cōmedit q̄ qui ter ceteris pibus. quia staret q̄ quis hora p̄diei cōmedit ficus cum modico pane et sic secūda hora tertia quarta et quinta. et sic quinquies gmedat modicum semp. **A**lius vero cōmedat post prandiū et in cena eandem cenā vsqz incrastinum p̄telando in

cibus et potib⁹. Apparet q^d scdus plus peccet q^m primus. q^m secundus plus q^mtra intencōem legislatoris facit q^m primus. q^m primus plus lasciuas corpis reprimit q^m intendit legislator q^m secundus faciat. Scdo nō debet ieiunans horā prandij puenire notabiliter sine causa racōnabili. Est autē hora prandij in ieiunio ecclesie alicubi. xij. Alicubi forte aliter s^m q^m s^metudines varias a maioribus p^ratis bene approbata. In primitiua t^m ecclesia fuit hora nona diei. que est secūda post meridiem. q^m p^runc s^m plures doctores videt^r p^rimo x^pm mortuū fuisse in cruce. in cui⁹ recompensaz nos cruciamur ieiunio. in quadragesima t^m strictius videt^r ieiuniū esse seruāndum. Vñ in calcedonensio q^milio sic d^r. In quadragesima nullaten⁹ credendi sunt ieiunare qui ante manducauerint q^m vespertinū celebret^r officium q^d quadragesimali tempe post nonam d^r. Et de q^mse. di. j. Solent plures qui se ieiunare putant i quadragesima mox vt signū audierint ad horam nonā māducare qui nullatenus ieiunare credendi sunt. Si autē manducauerint q^m vespertinū celebret^r officium. Cōcurrēdū est em̄ ad missas et auditis missarū solemnij. largitur elemosinis ad cibum accēdēdū est. si quis vero aliqua necessitate q^mstrictus fuerit vt ad missam venire nō valeat estimata vespertina hora et completa oratione sua. ieiuniū soluat. hec ibi. addit Tho. in. iij. de hora ieiunij. hora ieiunij in cōmedendo nō oportz stricte q^mliderare sed sufficit grossa estimatio scz q^m sit circa horam debitam. nec multū nocet si ex aliqua

causa illa hora aliquātulum pueniatur. vel si forte p^rpter infirmitatē vel etatē vel aliquid hmōi tali hora cōmedere crederet alicui in magnum grauamen esset cū eo de ieiunio dispensandū vel vt aliquātulū pueniret horam. pe. de palu. etiam dicit q^d ieiuniū frangitur notabili hore anticipacōne sine causa. dico notabili nō de illa que vocat^r spēs gule. dico etiam horā nonam omnī t^rpe. tardius t^m debet edi in quadragesima q^m in alijs ieiunij. In quadragesima ergo post officij vespertinum ante horam vespertinaz nō licet edere. Ex quo q^mstat q^d hora nona transit sicut in alijs ieiunij. post officium em̄ none ante horam none. dum t^m q^mstat horam sextam transisse vel esse. hec. pe. Vocant autē doctores p^rnotati horam. vj. meridiem. Tercō s^m tho. vbi p^ro in summa 7 scripto. Esus carnū generaliter i omni ieiunio p^rhibet^r est. Racō est q^m generaliter magis est dilectabilis et ad humores luxurie magis ceteris opatur. Cōcordant inno. et hosti. vñ etiam in sexta feria necessario ē abstinentū a carnib⁹ et etiā in sabato s^m quorūda q^msuetudines. In quadragesima vero interdicit^r vniuersaliter oua 7 omnia lacticia. In alijs autē ieiunij circa hec cōmedenda vel dimittenda diuersēdō s^metudines existunt apud diuersos quas quisq³ obseruare debz s^m morem eoz inter quos cōuersat^r. Vñ hiero. loquēs de ieiunio dicit. vna queq³ puincia abundat in suo sensu et p^rcepta maiorū leges apostolicas arbitret^r. Sed nunquid diebus ieiunioz potest quis de castore cōmedere. Rñ Vuilhel. in rationali-

pte. vi. c. de dñica. iij. aduentus. Cū quidem pisces sint habentes ex vna pte formā quadrupedis aialis ex altera pisces. vt binet⁹ in ieiunio posunt comedī ex pte qua piscis. ex alio vero minime. hec ille. tñ di. iij. dñiqz dicit sic de ieiunio. nequaquā sumptuosiora marina beluaz. id ē mō. kruoz ⁊ cet⁹ cōiuiā pparet. Quar to circa vsum istoz ciboz que alias cōmuniter nō sumunt^r vt electuariorum et speciez sic quis se debz habere vt si modicum sumat. nō tñ in hoc debet exorbitare. videlicet q̄ querat soluz delectaciōez in eis vel multum. Vnde s̄m Tho. in iij. sumptio electuariorum modica etiā ad delectaciōem ieiuniū ecclie nō soluit. quāuis homo possit totaliter vel ī pte ex h^o meritū ieiunij p̄dere vel etiam mortaliter peccare si sit imoderata libido tamē est transgressor p̄cepti ecclie nisi in fraudem sumeret aut si eis quasi alijs cibis vteretur ad famem extinguendā. Per electuaria em̄ vt in summa dicit nō soluitur ieiuniū sicut nec p̄ alias medicinas nisi quis in fraudem electuaria summat ī magna quāritate per modum cibi. Quinto in potu nō dz quis exorbitare. nam vt pe. de p̄al. dicit in iij. et Tho. in iij. potus etiam ante et post nō soluit ieiuniū nisi in fraudem fiat. qñ autē dz q̄ potus nec ante nec post soluit illud intelligo dicit pe. qñ nō conficit^r ex illis que cōsueuerunt sumi in cibum vt in amigdolatus brodiū et h̄mōi que etiam ante in cibum sumuntur secus forte est. vt in purzeta. hec ille. et alber. de iij. co. eius tenet q̄ potus ante prandiū sumptus soluit ieiuniū. Imo. tenet q̄ nō propter

cōsuetudinem pe. de pa. vbi pri⁹ ad dicit. Si quis nō propter famem vel voluptatem. sed timore ne deficerz pte inanitate ficus aut purzeta aut aliquid h̄mōi p̄libaret p̄ modū medicine sic nō est fractum ieiunium. **¶** Sexto debet ieiunans locum et terzam considerare in qua forte vult ieiunium soluere vnde di. pe. de pa. vbi prius. Si cōsuetudo ē in aliqua diocesi q̄ ieiunet^r certo die illi de diocesi tenent^r ieiunare sicut tenent^r si episcopus indiceret. ratio qz cōsuetudo rōnabilis et p̄scripta obligat. di. xij. ca. illa. et hoc intelligo quo ad indigenas nō autē sic faciūt cōsuetudinem ribaldi et mali licet plures sint numero qui nec cetera ieiunia obseruant. qz nō est ḡsuetudo rōe obtenta. sed corruptele. alienigine vero si veniūt aīo inhabitandi ligantis etiam ieiunio cōsuetudinario sicut ⁊ scripto hec pe. Si autē solum transeūt p̄ terzam tutissimū esset vt seruaret ieiunia terre prope et aliene et s̄m p̄fatum doctorē tenent^r seruare ieiunia proprie terre in alienis locis. et si ieiunia ḡsuetudinaria aliene terre quā p̄ranseūt ieiunare nolūt tñ tenent^r nō scandalizare bis cōmedendo. vñ publice nō debent bis cōmedere. iō j. co. viij. si esca scandalizat fratrem meum dicit apo. nō manducabo carnes in eternum ad illud est illud. qd̄ habet^r di. xij. illa vbi aug⁹. interrogaui p̄ matre ambro. qui respōdit. Cum romam venio sabbato ieiunocum melionā sum. nō ieiuno. sic et tu ad quamcūqz eccliam veneris ei⁹ moram serua si cuiqz nō vis esse scādalum nec quenquā tibi ex quo sunt versus. Cum fueris rome romano

uiuio more. Cū fueris alibi uiuio sicut ibi. **S**eptimo debet a ieiunati inspicere tempus. **N**ā s̄m Tho. in su. de domi. ieiunare nō cōuenit. quia dies est leticie. vnde si quis tūc ieiunaret cōtra cōsuetudinē populi cōstitiani faceret que p̄ lege s̄m augu. habenda est. **A**ddit bonauen. li. de euangelica p̄fectiōe. nisi valitudo aliud requirat vel familiaris institutus sp̄s sancti aliud requirat pe. pa. et tho. dicūt q̄ etiam ī festo natiuitatis domini quis ieiunare pōt vt patet in multis religionibus et qui uouissent plus tūc tenent. que dicta sunt de ieiunio ī aliena terra seruando etiam intelligenda sunt d̄ abstinencia a carnibus vel lacticijs ne scandalifetur quis. **V**n̄ ē de obser. ie. ca. **E**xpl̄ficare. d̄ q̄ ī festo natiuitatis x̄pi si in sexta feria uenit a carnibus abstinere tenentur qui ad hoc obligant. voto uel reguli obseruatiā. **E**t q̄ etiam hi n̄ sunt reprehendendi qui p̄ tunc ob de uocidē uoluerint abstinere.

Ed adhuc querit. qui tenent. ieiunare et q̄n̄ ī ieiunio dispensari possit et quis. **A**d **V**bi notandum s̄m Duran. Tho. et Pe. de pa. q̄ nullus auctoritate sua debet soluere ieiunium. q̄ nullus est iudex in sua causa si cōmode habere pōt habet recursum ad superiorem suum. **E**t s̄m Hosti. n̄ sufficit licentia simplicis sacerdotis si pōt haberi ep̄s. **A**lias si nō pōt cōmode haberi ep̄s pōt curatus dispensare. **T**ūc in sum. tho. addit in talibus recurrendū ē

ad superioris dispensaciōem nisi forte ubi ita cōsuetum est. q̄ ex h̄o ip̄o q̄ plati dissimulant annuere uidentur. **S**unt aut. quinqz cause principales rōnabiles et legitime propter quas pōt quis dispensare ī ieiunio uel in p̄ueniendo horaz uel in cōmedendo alium cibum q̄ ieiunantes fortes p̄ tūc cōmedant. **E**t sunt etas infirmitas necessitas labor et ministeriū. **P**rima causa est **E**tas. vnde s̄m Tho. vsqz ad finem xxi. anni nō tenentur ieiunare iuuenes. q̄ indigent vt plurimū ante illud tempus de nutrimento duplici de causa uidelicet vt nutriant. et etiam vt crescant. tūc infra p̄dictum tempus decens est. vt ad aliquā abstinenciā se exerceant plus et min⁹ s̄m modū sue etatis. **S**ed q̄ quanto ad terminū p̄dictū appropinquatur. tanto uirtus nature magis roboratur et augmentū tardius p̄cedit cum in primis quinqz annis pueniat puer ad medietatē augmenti. vt philo. dicit. **I**deo s̄m q̄ magis appropinquat ad p̄dictum terminū sunt eis ieiunia magis cōmensuranda. dicit Tho. **I**dem credit. tenendum de senibus ualde propter debilitatem uirtutis digestiue si tanta sit q̄ nullo mō possunt digerere tūc cibum vna digestione quācus sufficeret ad cōseruatiōem nature. plurimum etiam terraz cōsuetudo habz q̄ in ieiunijs p̄fatis vsqz ad septēnum pueris dant. oua ⁊ lacticia dicit quidaz doctor. **S**ecūda causa est infirmitas uel debilitas. q̄ aut. dicitur. debilibus et infirmis nō p̄iudicet. dicit pe. pa. in. iiii. **I**ntelligitur nō ip̄o iure. sed dispensatiue. vnde nō dicit q̄ tales non ligentur

sed q̄ eis nō p̄diceretur. Debet autē esse euidentis infirmitas. vñ etiā canones p̄mittunt necessitate exigēte cū infirmis in esu carnum dispensare. eñ de obser. ieiū. **C**onsiliū. Et videtur q̄ etiam debiles qui nō p̄nt t̄m gmedere vna vice q̄ natura cōseruetur. nō teneant̄ stricte diu saltem ieiunare eadem racōne qua supra de etate dictum est. **I**ste casus gtingit sed in pauciorib⁹ p̄ quāta autē infirmitate vel debilitate solui possit ieiuniū ab infirmis vel debilibus arbitrio boni viri potius limitandū est q̄ p̄ aliquam doctrinā generalē vt dicūt doctores de mulieribus p̄gnantib⁹ et nutricibus. si timeatur pbabiliter de piculo earum si ieiunauerint de fetu in vtero vel de puero. ad vbera nō soluz possunt sed etiā tenent̄ soluere ieiunium. **C** Tercia causa est euidentis necessitas penurie nimie que pōt esse duplex. Vna magne paupertatis vt qñ aliquis cogitur hostiatim mendicare. et nō potest habere tantū de cibo q̄ sufficiat pro vna refectiōe. ille potest pluries gmedere alias si potest habere simul satis p̄ vna refectiōe. tenent̄ ieiunare. **C**oncordāt tho. in scrip. et i summa. Et addit q̄ qñ quis p̄pter p̄cedentem mediā ita debilitatus esset q̄ ieiuniū sustinere nō potest etiaz excusatur. Alia penuria possit esse ex magna caristia. vt si in xl. vel in p̄fatis ieiunijs nullus ali⁹ cib⁹ haberi possit nisi carnes. vel in exercitu. vel alias si nō possit simul habere cibum sufficientē. sed solū successiue et interpellatim. **I**n talibus casibus pluries cōmedens vel carnes edens a peccato mortali excusa-

ret⁹ qui t̄m sufficienciā carnum habet. et in tali casu h̄m quosdam tenent̄ ieiunare scz t̄m semel cōmedēdo. **Q**uarta cā est labor necessarius ⁊ pius quē homo vsqz ad aliud tempus differre nō potest qz cogit⁹ cū magna fatigacōe ḡtinuare. **I**n tali labore nō tenent̄ ad dicta ieiunia maxime qui nō sunt ita fortes q̄ simul nō possunt ieiunare et labore. **E**t quo patet quid tenent̄ pegrinantes itinerātes laborātes in vineis agris et artib⁹ mechanicis. vñ in. iij. dicit **T**ho. si sit talis pegrinacō que posset sine incōmodo differri si simul cū ea nō pōt ieiunare. **S**i autē pegrinacō cōmede differre non pōt vel qz tempus ieiunij hōinem in viā p̄occupat. vel qz diēs festus alicubi imminet ad quem ex deuotione homo p̄gere cupit vel quia mora in penitētia periculum habet spirituale vel corpale pōt h̄m dispensacōnem sui superioris omnibus p̄dictis pensatis pegrinari et ieiuniū soluere. hoc t̄m intelligitur de his qui labore itineris adeo affligūtur q̄ simul cū ieiunio itinerare nō possunt. **N**ec obstat q̄ p̄ceptum debet p̄poni ḡsilio. qz ḡtencio h̄mōi p̄ceptum dantis nō est alias pias et magis necessarias causas excludere nec intencō maioris lucri nō necessarij laborante corpalliter eos a peccato excusat si ieiunium frangūt nec illi itez a peccato immunes sunt qui oparios ḡducere nolunt nisi tali pacto vt ieiuniū soluant. nisi forte cā sit necessaria que festinacōez opis p̄ quo laboratur exposcat. hec tho. **Q**uinta causa pueniendi cibū est ministerium vñ seruientes nobilibus diu-

mēsam prahentib⁹ si ex causa necessaria pueniāt aliquātulū horā cōmedendi cōmedēdo ex toto. vel si p libant modicū ne deficiāt in seruiēdo et hoc faciāt positis iam mensis vel paz ate. Ita q ppter cōtinuaciōez tps totū dbeat reputari vna mēsa nō credūt quidam doctores q peccēt. sicut nec peccent seruitores mediocriū psonaz qui surgūt d mēsa dñoz suoz vt vadāt ad portādū vinū vel vt portēt exenia et reuerētes itez cōmedūt de regularib⁹ quā debēt legere ad mēsam in refectorio idē dicēdū de seruitores nobiliū dūmō hoc licentiati faciunt. f

Quo ad terciū pncipale notādū q multa vire⁹ abstinendi est in hoīe quā paucissimi expiunt nisi corpus suū exerceāt ieiunijs abstinētijs et similib⁹ qd ptz pmo in abstinētijs philosophoz paganoz. **N** vt legitur in vitis philo. de socra. Socrates tam tpat⁹ fuit in victu vt fere p omnē etatē suā infirmitate caruerit et in peste q athenas vastauit ille sus trāsiret. Itē cū quosdā hospites tenui cena pcurasset ⁊ amicus ei⁹ ei hoc intimaret. **S**ñ. socrates. si boni sunt equanimiter ferēt. si mali nō est curādū. Itē docebat illos vitādos i cibo ⁊ potu. qui vltra sitim famēqz sedandā puocare se noscerēt. Sic carnides philo. vt refert valeri⁹ intm cogitaciōib⁹ ⁊ studio inhehit. vt ad mēsam sedens manum ad mēsam porrigere obliuisceretur et famula q loco vxoris habuit de ptra philosophi necessarijs vsibus appodiaret. Actū. j. ca. et x. sue etatis anno viuēdi et philosophādi finē dedit. ⁊ epicur⁹ voluptat⁹ assertor vt ait **P**ier. dixit olerib⁹ pomia

et vilibus cibis vtendū. qz carnes exquisite epule indigenti cura. et sollicitudine misera pparate maiorē penā hūt inquiredo q voluptates in abutendo. vbi aqua ⁊ panis sunt et cetera similia. ibi nature satis factum est quicquid supfuerit nō ad vite necessitatē sed voluptatē ptnet. hec de vita philo. Quod si gentiles hoc fecerint qra verecūdia ē xpianū nō abstinere. **S**cdo qtu valeat in abstinēdo humana natura. licet in adā sit debilitata. ptz in abstinētijs magnis et longis quas sustinēt inuiti in carcerib⁹ ⁊ quas faciūt aliqui p sanitate acquirenda et gseruāda. Tercō ptz in abstinētia q fecerūt viri sancti qui nobilissimi fuerūt. imo et mulieres sancte fragilioris nature. Exquo ptz q homines multa possent si vellēt se pbare in abstinētijs. s; sunt heu multi qui se pbāt piciēdo lapidē luctādo saltādo curzēdo pugnando etiā ad mortē s; in abstinētijs pauci se probāt vñ di. bern. Ignosce dñe ignosce. dissimulam⁹ tergiuersamur. ⁊ i his q ad te ptnēt vix ē qui velit expiri qui possit. **S**z qreret aliquis ē ne aliqui ieiuniū vel abstinētia viciū. vel cōtra augmētū virtutis. **S**ñ. tho. i. iiii. di. x. v. q sic in triplici casu. **P**rio qñ quis sibi subtraheret necessaria in cibis q ptnent ad necessitatē vite hō ei nō licet sicut nec interimere seipm. s; hō necessarium ē valde modicū. qz modicis natura cōtenta ē de hō di. iero. nō differt vtz magno vel puo tpe te iterimas. **S**cdo ē necessariū ad ghuādū valitudinē corpis in statu que accipitur s; sufficientiam. **H**abito respectu ad ea que incumbunt

ex officio. vel ex societate eorum ad quos quis cōiunxit necessario agēda et tali necessariū subtrahi nō debet q̄ hoc esset de rapina hostiā offerre si quis p̄pter ieiuniū impediret̄ ab alijs opibus ad que alias obligatur vñ hiero. di. de rapina holocaustrū offert vel qui ciborum nimia egestate vel māducādi vel somni penuria imoderate corp⁹ affligit. tercio si sit tanta abstinētia q̄ hō ab opibus vtilioribus impediatur q̄ quis ad ea ex necessitate nō teneatur̄ indiscretum est ieiuniū et si nō illicitū. vñd hiero. di. Rōnabilis hō dignitatez ammittit qui ieiuniū caritati vel vigiliis sensus integritati p̄fert. **Q**uerit̄. ij. an ieiunia possint redimi p̄ pecunia vel alio mō. Rōnde. h̄m Inn. q̄ triplex est ieiuniū vñ ab ecclia mandatū de quo supra. et hoc nō pōt redimi nisi causa vel necessitas in ieiunāte subsit. Alia ieiunia sunt volūtaria id ē votiuā. ⁊ talia sine causa que in ieiunāte subsit dūmō alias sit vtile redimi possunt auctoritate superioris. Tercio sunt ieiunia in penitentiam iniūcta. et de istis idem est sicut de voluntarijs.

Capitulum

Primum

Modo videndū est de septimo p̄cepto. Nō facies furtum. vbi nō solum deus phibet furtū. sed rapinā c̄m mem infidelē emptionē venditiōem laborē et omnes modos quib⁹ hō volūtarie infert alteri damnū in reb⁹ suis tpalibus. Qd̄ notauit aug⁹. cū ique stioib⁹ exodi dixit furti nomine intelligit̄ ois vsurpacio rei aliene nō ei

apinā pmisit qui furtū phibuit s̄ apte totū phibere voluit. vñ q̄tra auariciā hoc mādatū tradit̄ d̄ quo videnda sunt tria. Primo quid sit auaritia et quale p̄ctm. Secdo q̄ detestabilis sit. Tercio cur diuitie que sunt infima bona tm̄ diliguntur ab homie. **A** Quantū ad primū si iendū q̄ auaritia capit̄ s̄m tho. ij. ij. q. cxviii. dupliciter. Vno mō est iordinatus appetit⁹ seu amor hūdi et possidendi aliena. Ex quo amore mouet̄ hō ad volendū seu possidēdum aliena indebite. videlicet surripiendo ea aut retinēdo et sic auaritia opponit̄ iustitie. et sic accipit̄ ezech. xxij. p̄cipies ei⁹ in medio ei⁹ quasi lupi rapiētes p̄dam. Alio accipit̄ auaritia put est inordinatus amor et appetit⁹ ad diuitias pprietas. vt cū quis nimis amat res viles exteriores et p̄pter hoc nimis desiderat eas acquirere aut nimis complacet in iā possessis et iō nimis retinet eas q̄ quis nō velit rapere aut retinere aliena et sic opponit̄ liberalitati. q̄ moderat̄ h̄mōi affectiones circa pprietas diuitias hec auaritia semp̄ est p̄ctm. vñ hebre. vl. d̄. sine mores id ē vita sine auaritia cōtenti p̄ctib⁹ id ē nō sint cupidī nō habitoz. vbi glo. avar⁹ est qui tenax ē in largiendo cupid⁹ in accipiendo. **E**x quo patz q̄ auaritia nō soluz est in diuitib⁹ qui pl⁹ debito acquirunt diuitias aut retinēt. s̄ etiā est in paupib⁹ qui licet habeāt supfluatm̄ sic inordinate amant diuitias q̄ ex hoc mouent̄ ad desiderandū eas supflue aut supra debitū modū aut i quis diuitijs sic amore se haberēt vt indebite i eis delectēt̄. aut eas indebite retineāt. Vnde sup̄ illud ps̄.

h. videbūt iusti et timebūt et super
ipm ridebunt et dicēt. Ecce hō qui
nō posui deum adiutorē suū. sed spe
rauit in multitudine diuiciarū suarū
dicit Aug. Audiuit aliquis pauper
pphetam dicentē. Speraui in mul
titudine diuiciarū suarū et cōtinue
attendit pannos suos resperit for
te iuxta se diuitem ornaci⁹ indutū
et ait in corde suo de illo dicit nun
quid de me. Contra qđ subdit aug.
Nolite inde excipere. nolite inde sepa
re nisi videris et timueris et pctā
rideas. Nam quid tibi pdest si ege
as facultate et ardeas cupiditate
hoc ergo attendite ne passim diui
tes reprehendatis et rursum de paup
tate et egestate psumatis. Et quis
ita sit de paupibus vt dictus est tñ
auaritię supflus amor frequenti⁹
et magis abundat in diuitib⁹. qz ex
hoc qđ aliquis diuitias possidet. al
licitur anim⁹ eius ad eaz amorem.
Sicut em̄ ex cōtinua cohabitacione
mulierū efficit⁹ quis incōtinens eo
qđ vterqz materiā sui criminis habz
pntem. vnde in episto. ad paulinū.
et thersasiam dicit aug⁹. qđ terre
na artius diligunt⁹ adepta qđ cōcu
pita. Nam vbi ille iuuenis discessit
nisi quia magnas habebat diuitias.
Aliud est em̄ nolle incorporare que d
sunt. aliud iam incorporata diuellere
Illa em̄ velud extranea repudiant⁹
Ista vero velud membra pscindun
tur. Et Criso. sup. Math. appositio
diuitiarū maiorem accēdit flāmam
et vehemēter cupido. **¶** Quan
do aut̄ ille due auaritię sint pecca
ta mortalia vel nō. Notandum h̄m
Tho. qđ auaritiā. Primo mō videli
cet put opponitur iustitię quo ad
actus suos est de genere suo. p̄ctm̄

mortale. qz actus eius sunt iniusta
acceptio. et retētio alieni. et sic pri
nent ad rapinā et furtum que sunt
mortalia vt patebit in sequētib⁹.
Sed secūdo mō auaritiā capiēdo
eā put opponitur liberalitate pro
amore inordinato diuitiarū ppriarū
Sic est aliqñ peccatum mortale ali
qñ veniale. qz vt dicit sanctus thc.
ij. ij. q. cxviii. si homo diligit diuiti
as supflue et plus debito nō tñ p⁹
qđ deū. Sed citra deū nec vellet p
pter diuitias aliqđ facere qđ essz cō
trarium amori dei. aut p̄mi. Tūc
talis auaritiā est peccatū. qz imode
ratus amor et cōtra rectā rōem. sed
est veniale eo qđ nō est cōtrariū ca
ritati dei aut p̄mi. si aut̄ amor ex
teriorū rex sit tam immoderatus et
magnus qđ homo p⁹ diligit diuiti
as vel rem aliquā vtilem qđ deum.
vt qz plus vult carere deo qđ tali
re vel qñ ppter amorē diuitiarū nō
veret⁹ facere gtra amorē dei aut p
p̄mi. tūc talis auaritiā ē p̄ctm̄ mor
tale. sicut cū amore nō necessarij lu
cri et sine cā rōnabili violaret diez
dñicū aut multū solennē diem. aut
piurat aut damnificat p̄mi et sic d
alijs auaritię filiabus. Et hoc vult
aposto. ro. v. vbi cum p̄missis reple
tos omni iniquitate. fornicaciōe. a
uaritiā. et similibus. subdit qz talia
augūt digne sunt morte. **¶** Quo
ad scdm̄ principale notandū qđ aua
ritiā est valde detestabile vicium p
ppter quinqz. Primo qz est capitale
viciū. ex qua filie valde nociue ori
untur h̄m grego. xxxj. mcra. Diffe
rūt aut̄ mortale vicium et capitale
Quia mortale est qđlibet priuans
hominē vita aie. qđ ē gratia et vita
eterna Cui peccato debetur p̄ pena

mors eterna. et talia mortalia sunt
 valde multa. sed capitale est ex quo
 multa alia peccata vt frequenter
 oriuntur p modum principij et cause
 efficientis vnde sicut caput est pzi-
 cipale membz et tanquā principuz
 a quo alia quodāmodo oriuntur et di-
 riguntur et sicut dux exercitus prop-
 ter principatē alios regit sic ad
 similitudinem taliū. quedā sunt vi-
 cia que propter pziicipalitatem et de-
 pendentiam alioz ab ipis dicuntur
 capitalia. Et sunt septez quoz vnū
 est auaritia. de quo Tho. ij. ij. q. cx-
 vij. declarando filias auaritie qual
 vbi prius enumerat Greg. dicit q
 auaritia est supfluous amor habendi
 diuitias et in duobus abundat. Pri-
 mo in retinendo et ex hac pte ex ea
 oritur obduratio gtra misericordi-
 am. qz scz cor nō emolitur misericor-
 dia vt diuitijs suis subueniat mis-
 eris. Secundo auaritia abundat in
 accipiendo. et hū hoc auaritia pōt
 cōsiderari dupliciter. Vno mō hū
 qz est in affectu et sic ex auaritia o-
 ritur inquietudo inq̄tum ingerit
 homini sollicitudines et curas sup-
 fluas. Alio mō potest cōsiderari in
 effectu. et sic in acquirendo aliena
 vtitur aliqui vi. qd̄ p̄inet ad violen-
 tiam. Qñqz autē dolo qui si fiet in
 verbo erit fallatia q̄tū ad simplex
 verbum. p̄iurium autē si addat̄ con-
 firmatio iuramenti. Si autē dol⁹ cō-
 mittatur in opere sic q̄tum ad res
 erit fraus. quantū ad p̄sonas erit p-
 ditio. vt patet de iuda qui perdidit
 xpm ex auaritia. **CC** Secūdo fa-
 cit ad detestaciōem auaritie qz na-
 tura illud vicium disuadet. q̄ terrā
 voluit esse infirmam et omniū con-
 culcari pedibus. pecunia autē et oīa

apprecibilia pecunia sunt terra ru-
 bra vel alba. hū Bern. vel terrena
In cuius signum legitur Actū. iij.
 qz primitiui de ecclesia p̄cia domo-
 rum vel agroꝝ suoꝝ ponebāt ante
 pedes apostoloꝝ qd̄ et ioseph ibidē
 fecit sup quo glo. dicit docet calcan-
 dum esse aux et subdi pedibus apo-
 stoloꝝ. **I**tem anima hū naturā est
 sublimior et purior celo vtpote deo
 similioꝝ. vnde in libro de causis dici-
 tur esse in orifonte eternitatis id ē
 media inter corpalia seu temporalia
 et eterna que sunt angeli et deus.
Idcirco debet esse exaltata a terre-
 nis. et si terrenis inheret. tūc celuz
 terrā tangit cōtra naturā. **I**tem a a
 hū Bern. celum est in quo deus ha-
 bitat. terra vero scabellum dei hū
 illud prophete. **C**elum mihi sedes ē
Terra autē scabellum pedum meoꝝ
Isa. lxxj. **A**bsurdum est celum id ē
 animā terrenis repleti. **CC** **T**ercō
 facit ad detestaciōem auaritie vel
 multiplex p̄ scripturam cōminatam
 vndē **I**sa. v. **V**e qui cōiugitis domū
 ad domū. et agrū agro copulatis vsqz
 ad terminū loci nūquid habitatis
 soli vos in medio terre. **A**bacuc. ij.
 ve qui congregat auaritiā malā do-
 mui sue. **A**mos. vj. **V**e qui opulenti
 estis in sion. **L**u. vj. **V**e vobis diuiti-
 bus qui hic habetis gsolaciōem ve-
 stram. **J**aco. v. agite nunc diuites.
 plorate vllulātes i miserijs vestris
 que aduenient vobis diuitie ve-
 stre putrefacte sunt. et vestimenta
 vestra a tineis cōmesta sunt. argen-
 tum vestꝝ et aux eruginabit. et eru-
 go eoꝝ in testimoniū vobis erit et
 manducabit carnes vestras sicut ignis
In epistola **J**ude. ij. d̄. ve his
 qui i via chaz abierūt qui auaritiā

Secuti sunt et errore balaam. merce de effusi sunt et contradicōe thore perierunt. Apo. viij. **V**e ve habitantibus in terra. habitantes autez in terra ad modum talparum sunt auari nec mirum cum aposto. dicat Ephe. v. Auaritia est idolorū seruitus. **¶** Quarto detestabilis est quia tria que debemus dare deo. fidem. spem. et caritatem. dat diuicijs fidem dat qz plus credit de diuicijs q̄ de deo eo q̄ putat sibi diuicias debere pcurare necessaria. quasi deus curam nō habeat de seruis suis. contra illud Math. vj. Considerate lilia agri. volucres celi. staturam agri. et similia. Spem dat quia putat cōsolationes veras diuicias conferre. et virtutum diuicias tristitias facere contra illud xpi. Johan. xvj. In me pacem habeatis in mundo p̄suram habebitis. Et Mat. xix. Omnis qui reliquerit domū vel fratres. aut sorores. aut patrē. aut matrē. aut vxorē. aut filios. aut agros propter omen meum. centuplum accipiet et vitam eternam possidebit. caritatem diuicijs tradit. quia vbi est thesaurus tuus ibi est et cor tuum Math. vj. **¶** Quinto facit ad detestacōem auaritie. q̄ inter infirmitates spirituales ip̄a vna est de peioribus. Vnde Eccl. v. est infirmitas pessima quam vidi sub sole. diuicie cōseruate in malum domū sui. perierūt in afflictione pessima. merito dicit pessima. quia infirmitas mala est debilitas corpis. s; hec in bonum cedit anime. Est infirmitas peior peccatum veniale. et quedam mortalia. quia animā vulnerat propter que vulnera christū medicum venire potuit. Sed auaritia ē

infirmitatum pessima quo ad plura sicut et infirmitas magna corporis. Primo qz diuturna. eo q̄ materia vix p̄fecte euacuatur. vt patet in diuite iuvene qui noluit relinquere omnia. Secdo qz continua Eccl. iij. Vnus est et secundū nō habet. non filium. nō fratrem. et tñ laborare n̄ cessat. Tertio quia acerbe affligit in retinendo grauius in acquirendo grauiissime vero in amittendo. j. thi vj. Radix omniū malorū est cupiditas. Et statim sequitur quā quidam apperentes erauerūt a fide et inse runt se multis doloribus. Quarto qz pestis est vniuersalis. nam iuuenes et senes diuites et paupes infirmos et sanos. stultos et sapientes. clericos inficit et seculares. non sic aut est de luxuria. vnde Hierē. vj. A minore vsqz ad maiorem omnes student auaritie. et a propheta vsqz ad sacerdotem. cuncti faciūt dolū. Seneca. Quid si stultius q̄ de ficiente via viaticum augere. Quinto quia celestis medicus hanc infirmitatem ad mortē quasi iudicauit. Math. xix. dicens. Amen dico vobis quia diues difficile intrat in regnū celorū. Sexto quia hec auaritia ex p̄tissimo et potentissimo medico a cura abstulit vnū infirmum iudam vī delicet. Septimo qz celestem medicum irasit. et ad vltimū interficit. vnde Luce. v. Audiebāt verba hec pharisei qui auari erant. et iridebant eum. Octauo quia hec infirmitas nimis varia est. vt pitissimi animarū medici vix eam cognoscāt vt p̄tz in vsurarijs contractibus simonijs et mercacōib⁹. Tot em̄ inuēcio nes et modos inuenit hūana malicia in acquirendo temporalia x̄. vñ gen.

xx. Abimelech dedit girare tres argenteos in velamen oculorum. Non quia xps contra hanc infirmitatē indixit. q̄ nullus ei⁹ d̄ scipulus eē posset nisi renunciaret omnibus q̄ possidet. **Luce. xiiij.** **I** Quo ad tertium principale Cur diuitie nō faciant appetitum. s̄m q̄ d̄ Ecclesi. v. Auarus n̄ implebit⁹ pecunia. ⁊ s̄m | i. hilo. li. polli. Appetitus pecunie ē in infinitum. Dicendū q̄ hui⁹ sunt quinque cause. Prima est capacitas animi infinita que aptitudinata ē ad solum deum recipiendum si debz faciri. vnde august. li. confes. fecisti nos dñe ad te et inquietum ē cor nostrū donec requiescat in te. **Sap. xj.** Cum orbis terrarū sit ante deum quasi gutta roris ante lucem que d̄scendit in terram. Quomodo finitū posset faciri infinitū. Secūda causa est infiniteitas inordinati affect⁹ et sineitas rerum temporalium quo ad nostra p̄uersa desideria. Nullo ei sine mensurat⁹ affectus eius qui cupit omnē gloriam et gratiam habere ac supplecionē defectuū. qd̄ tam cuiuslibet impossibile est. vt patet in christo p̄fectissimo homine de quo **Joh. viij.** quidā dicebant. quia bon⁹ est. alij dixerūt nequaquā. sed seducit turbas. Cum aut̄ finitum nō possit replere vel proporcionari infinito necesse est. vt desideria temporalium diminuemus. et tūc pauca sufficiūt vt patet in animalibus brutis. et. j. thi. vi. habentes alimentū et quibus tegamur his cōtēti sum⁹. **Ideo Gene.** Si vis te diuitem facere nō pecunie est adijciendū. s̄ cupiditati subtrahendum. Tercia causa est qz noua temporalia acquisita s̄p vel frequenter aliqd̄ vacuum requi-

runt in quo recipiant⁹. vel vt custodiant⁹. vel potius habent defect⁹ annexus exempli gracia si acquiescunt aux̄ indigies scrinio sera. ⁊ camera si vaccā indiges stabulo feno et famula. si adijcis temporalia. plura vis habere fercula familiam. et ita de ita de similibus simile est iudicium ideo **Eccle. v.** Vbi multe sunt opes et multi sunt que cōmedūt eas. Tales em̄ faciūt sicut multū sicientes qui ad extinguendum sitim aquā salisam bibunt. nam in eo q̄ aqua est sitim habet extinguere. sed quia salis est sitim habet puocare. Sic temporalia aliquē defectum tollunt s̄ ad alia plus affectum accendūt. iō **Joh. iij.** Qui biberit ex aqua hac sitiet iterum. Quarta causa est. quia errant in satis faciendo potētie que sitit. et defectum principaliter paritur. puta intellect⁹ qui vul t̄ primū verum s̄m **Auerz. sup. illo. j.** meth. Omnis homo natura scire d̄siderat. Et p̄miū bonū s̄m illud. j. ethi. oīa bonū appetūt. Sed avari si siti principalem vellent extinguere scientiam ⁊ virtutes deberēt primo acquirere ⁊ tūc cessaret sitis respectu aliorum. s̄m illud **Joh. iij.** Qui biberit ex hac aqua quam ego dabo. nō sitiet in eternum. qz vero avari non sic faciūt. sed temporalia que nec intellectum nec in affectum possunt ponere. s̄ bene in cistam vel stomachū ideo nunquā faciunt. sicut nec ille corpalem sitim sedaret qui potum in calcium dolum pedes aures vel huiusmodi poneret. Quinta causa est qz anima est s̄ iritualis ⁊ temporalia sunt corpalia. talium autem nulla est proportio. Vnde sicut cista non potest esse proporcionata sapientie

sic nec anima temporalibus. **Iz**
Tercio principaliter queritur vnde
 pueniat tantus affectus ad diuiti-
 as. cum tamen tot curis et malis ac-
 quirantur et possideant^r et amittā-
 tur. **Rñ.** q̄ ex tribus. **Primo** q̄ ho-
 mines multum diligunt corpus. ho-
 nores p̄sidentias et huiusmodi. et
 s̄m humanam estimaciōem putatur
 q̄ p̄ pecuniam talia adipiscant^r sed
 videant hi exemplum. **Luce. xij.** diui-
 tis qui multis diuicijs congregatis
 ait anime sue iam gaude epulare ⁊
 letare. q̄ reposita habes multa bo-
 na in annos plurimos sed ei dicitur
 stulte hac nocte repetent animam
 tuam a te et que cōgregasti cuius
 erunt. **Secundo** q̄ homines nō cogi-
 tant mala prouenientia ex diuicijs
 prius tacta. vnde aposto. **j. thimo.**
vj. Radix omniū maloz est cupiditas
 id est avaritia. **Et iterum** ibidē
 qui volunt diuites fieri incidūt in
 temptaciōes et in laqueos diaboli
 et i desideria inutilia et nociua que
 mergūt homines in interitum et in
 p̄ditionē. **Exemplū** de contractibus
 laboribus et hmōi. **Tercia** est cau-
 sa quia vt prius tactum est. nō cupi-
 ditati detrabere studēt homines sed
 pecunia adijciūt. **Vnde** feretam im-
 possibile est quem cū avaritiē obie-
 cto carere avaritia sicut luxurie ob-
 iecta habendo id ē mulierū frequē-
 tiam et castum esse. **Ideo** sicut ig-
 nis nō extinguit^r sed incēdit^r si ma-
 teria lignoz aptoz sibi ministretur
 sic ⁊ avaritia. nō ergo mirum q̄ do-
 minus diuitias spinis compar. **mat.**
xij. di. sollicitudo seculi et fallacia
 diuitiaz suffocāt verbum dei. diui-
 tie em̄ s̄m aug^o. velud bitumen aui-
 um sunt. et si eas nō capiat. tñ mul-

tarū cōtemplacionū pennis priuat
 vnde cesarius diuites in suo statu
 compant aptissime naui in mari tē-
 pestatibus quassate que aut perit.
 aut mergitur. aut iactura onez va-
 cua ad litt^o venit sic reuera diuitū
 status. aut ad infernum trahit aut
 in purgatoriuū mergit. aut plurimū
 glorie gradibus priuat.

Obduracione que est fi-
 lia avaritiē. et de miseri-
 cordia que opponit^r ob-
 duracioni videbunt^r p̄-
 cipaliter tria. **Primo** quid sit obdu-
 racō. quid misericordia. quid elemo-
 sina. et qui eius fructus. **Secundo**
 quis possit elemosinaz dare. quō dz
 dari et quibus. **Tercio** que sunt ele-
 mosine sp̄uales. quot et quō corpa-
 libus elemosinis sunt meliores. **A**
Quantū ad primū notandum q̄
 obduratio est quedam a misericor-
 die opibus obstinatio. **Est** autē mise-
 ricordia s̄m augu. **ix. li. de ci. dei** ali-
 ene miserie in corde nostro compas-
 sio cui cum possumus subuenire cō-
 pellimur. **Sunt** autē duplices prioroz
 defect^o. quidem sp̄uales quib^o sub-
 uenitur p̄ sp̄uales elemosinas d̄ qui-
 bus intercio p̄cipali dicitur. **Alij**
 sunt corpales. quibus subuenitur p̄
 corpales elemosinas. vt sunt septez
 opa misericordie corpalia cōtenta
 math. **xxv.** et hoc versu. **Visitō. ci-**
bo. potō. redimō. tego. coligo. con-
do. **Modo** avaritia que est inordi-
 tus amor diuitiaz facit cor durum
 et n̄ p̄cipe miseroz defect^o nec opa-
 ti. aut nō tñ q̄tum deberet quis p̄
 t̄palia effectū vel saltē affectū. **B**

Est autē elemosina s̄m Tho. ij. ij. q. xxxij. ar. j. Opus quo indigenti datur a iquid ex passiōe propter deum ⁊ sunt elemosine effectus s̄m tho. in iij. tres principales et magni. Primus q̄ satis facit pro peccatis cui hic aut in purgatorio luere debemus. vnde s̄m docto. durā. pe. palu. ⁊ etiam alios in iij. di. xv. elemosina inter tres ptes satisfactio- nis. que sunt ieiuniū et oratio. Est cōmunitatiue magis satisfactoria. supposita pari gratia et caritate. rō quia in elemosina virtualiter cōtinent^r alie ptes. vt ieiunium et oratio triplici de causa. Primo qz cui datur elemosina cōstituit eum debitorē ad ieiunandū et orandum et ad faciendū alia bōa. que potest qui dedit loquendo de debito morali n̄ ciuli. Secūdo qz elemosina propter deum data est quasi quedam oblatio deo facta. vnde in iij. ethic. de q̄ dona habent aliquid simile deo sacratis. Oblatio autē facta deo viz oraciōis habet frequēter em̄ plus impetrat donū q̄ supplicatio. Tercio cum bona exteriora ad cōseruacionē corpis ordinent^r. subtractio eoz p elemosinā cōtinet virtute ieiuniū et plerqz cōtingit q̄ aliquis artius viuit ex hoc q̄ sua dedit. g^o elemosina completi^o habet vim satisfactiōis q̄ oratio vel ieiunium. Et idcirco elemosina inducit^r etiam p scripturam. vt vniuersalis medicina peccati. Lu. xj. date elemosinaz et omnia mūda sunt vobis. et tho. iij. Elemosina ab omni peccato liberat et a morte ⁊ nō facietur aiaz ire i tenebras. **CC** Secūdus effectus seu elemosine fructus est q̄ misericordes p opa misericordie freqz

ter a magnis peccatis resurgūt vñ. **Mat. v.** Beati misericordes qm̄ ⁊. et **Math. xxv.** disceptacō fiet de misericordie opibus que ibi enumerantur. et j. thi. iij. pietas ad omnia valet. dicit glo. ambro. Omnis summa discipline xpiane i misericordia et pietate est q̄ aliquis sequens si carnis lubricuz patit^r sine dubio vapulabit sed nō pibit. Quā autoritatem tho. in iij. di. xlvj. exponens dicit q̄ sic intelligi pōt q̄ in vita ista existentes illi qui ex fragilitate in carnalia peccata incidūt. mortalia seu venialia p opa misericordie ad penitentiā disponunt^r. vnde talis n̄ pibit. idem disponet^r p talia opera ad nō p eundem ad idem est aug. in ex. ist. ad euodiū. vbi refert aug. se a gimadio medico audiuisse. qui gimadius cum iunior esset elemosinas magnas daret. et cū de vita p mortem dubitaret dormientē gimadio apparuit ei iuuenis pulcherim^o et se sequentē duxit ad ciuitatem in qua sonos audiuit ad dexteram supra modū suaves quos cum a iuuenē audisset fore gaudia beatorū euigilauit gimadius. Alia autē nocte iuuenis itez dormienti apprensus q̄ rit an se id ē iuuenē cognoscat. qui respondit q̄ sic. **Et iuuenis p que Rñ.** gimadius p visionē alteri^o noctis. **Et iuuenis nūquid vides me in somno.** Rñ. gimadius q̄ sic. et iuuenis vbi est modo corpus tuuz. Rñ. gimadius in cubiculo meo. **Et iuuenis.** Scis ne in eoz corpusculo ligatos oculos tuos habere et nihil eis mediantibus videre. Rñ. gimadius scio et iuuenis. qui sunt ergo oculi quibus tūc me vides. **Et ille nō inueniens quid responderet.** cōmutua

it. Et iuuenis ait. sicut oculi carnis tue iam me nō vident. sed oculi tue mentis sic post mortem corpe iacente. anima viuūt et oculis mentis vi debis. noli esse ammō incredulus. Qua ex visione om̄is dubitatio a ḡmadio recessit oꝝibus misericordie dicit aug⁹. adiutus. vnde in hiero. dicit nō memi me legisse malū mortuum qui libenter exercuit opa pietatis. habet em̄ multos intercessores. et impossibile est multoꝝ p̄ces nō exaudiri. et leo papa quicquid i opa pietatis expendit nō minuitur sed auget. nec vnq̄ apud deū perire potuit qđ fidelis benignitas erogauit dū qđ cuiq; tribuit id sibi ad p̄m̄ium recōdit. **¶** Tercius effectus elemosine est meritū p̄m̄ij essentialis et accidentalis. et hoc s̄m q̄ magis dat de t̄palibus vel s̄m q̄ ex maiori caritate datur. Vnde dicit Tho. in iij. di. xv. tractando questionē. An pl⁹ mereat de p̄mio et fructu. qui dat multum de t̄palibus. vel an ille qui dat modicum ex magna caritate sic respōdet. Elemosina efficacitā habet ex ip̄o faciente inq̄tum est quoddā opus meritōrium. et ex recipiente inq̄tum obligatur ad orandum pro illo qui elemosinam dedit. Si ergo cōsideret elemosine efficacitā ex p̄te recipientis. sic maior efficacitā in maiori dato cōsistit. Inq̄tum p̄ hoc plures et magis debitores efficiunt. Ex p̄te autē dantis sic respectu p̄m̄ij essentialis efficacitā elemosine magis pensatur ex affectu q̄ ex dato. sed respectu p̄m̄ij accidentalis vtputa remissionis pene. vel alicuius hui⁹ magnificatur efficacitā elemosine ex magnitudi. ne dati. nisi ex altera p̄te in-

tenso voluntatis magnitudini exterioris dati p̄ponderet. potest tū tā intensa esse voluntas. q̄ etiā omnē penam absorbet et reatum sicut dicitur de cōtriciōe. **¶** Et s̄m h^o intelligitur illa glo. sup illud psal. Qui seminat in lacrimis magna inquit voluntas multum dedit. multum seminavit. In hoc voluntate illa vidua que minuta duo misit nō parum seminavit. hec glo. et Tho. Et sup ij. di. iij. di. Actus exterior nihil adiungit ad p̄m̄iū essentialē. tū em̄ meret qui habet p̄fectā voluntatem aliqđ bonū faciendum q̄ tum si faceret illud. ideo vbi supra idem tho. dicit in iij. Null⁹ ab elemosina excusatur. q̄ si pecunia deest obsequiū pōt facere. vel op⁹ misericordie sp̄uale. et si hoc deesset voluntas completa sufficeret. hec tho. Ex p̄dictis patet q̄ elemosina habet tres effectus. de quib⁹ eccl. xix. p̄de pecuniā p̄pter fratrem pone thesauros in p̄ceptis altissimi et proderit tibi magis q̄ aux̄ quo ad primum effectum. quo ad secundū sequitur ibidem. Conclude elemosinā in sinu paupis. et ip̄a pro te orabit. Quo ad tertium dicit ibidem et curabit te ab omni malo. v̄z q̄ hos effectus elemosine potissime diuites negligunt sepe. **¶** Notandum s̄m armicanum sermōe de ephiphania q̄ tria sunt genera hominū habentium diuitias primi qui in vita sua nil post mortem in elemosinam dandum ordinat et in vita modicaz elemosinā aut nullam donant p̄uenti morte. Aut alias p̄pediti citra mortale peccatum. Alij sunt qui in vita nō dant. sed in vita ordinant. vt elemosine post eoz mortē dent.

Tercij sunt qui in vita dant elemosinas. primi sunt desides. Secundi simplices. Tercij prudētes. De primis et tercijs sciendum q̄ vtilius est homini. vt det quis denarium vnum in vita sua q̄ vt totius mūdi diuitie alterius ordinaciōe soluz post ei⁹ mortem dent⁹ p̄ eo elemosina. qz pzo vno denario dato ex caritate in vita. dās meret⁹ vitā eternam vel specialez gradum essencialis ppetui gaudij teste Mat. x. vbi dicit xps. Quicumqz dederit potum vni ex minimis illis calicem aque frigide tm̄ in nomine discipuli. amē dico vobis nō p̄det mercedem suam q̄to ergo magis meret⁹ qui amplius dat in nomine discipuli. i. ex caritate qua quisqz xpi discipulus efficitur p̄ nullū aut bonū datum p̄ eo post mortem alterius dono etiam si daret⁹ mūdus corporeus p̄t defuncto mereri gradus ppetu⁹ gaudij i vita eterna. sed tm̄ diminutio purgatorij aut ei⁹ totalis pene oblatio. Quia s̄m omnes doctores theologie nullus p̄t alteri mereri excepto xpo augmentū gratie. et p̄ consuequēs glorie. sed quilibet solum sibi licet aliquis alteri mereri possit diminucionē pene. de stulticia g⁹ primoz et secundoz licet minoz sic dicit salomon. Eccle. iij. Consideraui et reperi aliam vanitatem sub sole. vnus est et secundū nō habet. non filium. nō fratrem. et tm̄ laborare n̄ cessat. nec faciunt oculi eius diuitijs nec recogitat dicens. cui laboro et defraudo animā meā bonis. De secūdis etiam patet quo animā suā defraudant compando actum donationis denarij in vita et ordinacionis rez post mortē. Nam virt⁹ vt

dicit philo. ij. ethi. Est circa difficile ⁊ regnum celoz vim patit⁹ mat. xj. et math. vij. Intrate p̄ angustaz portam. qz lata porta et spacioza ē via que ducit ad p̄dicionem. ⁊ multi sunt qui intrant eam. Que angusta porta et arza via ē que ducit ad vitam et pauci sunt qui inueniunt eam. **S** Ex quo ptz q̄ etiā meritum exigit actum difficile saltez p̄ pte opis. sed in ordinaciōe tue pecunie dande post mortem nihil est difficile tibi. Quid em̄ pateris cū post mortem primo distribuit⁹ p̄ te quo necessario velis nolis carebis. dacio aut volūtaria vnus denarij i vita saltem aliquam molestiā tibi infert qz amatum tradis. multū ergo aiaz defraudat bonis qui i vita dare potens ordinat. Primo post mortē dādum. Est tm̄ altex meritorij. sed tm̄ longe minus primo. Ratio em̄ heredes propter auaritiā exequunt⁹ fideliter ordinacionē.

T Idendum est nūc qm̄ teneamur dare elemosinaz vel non. Vbi sciendū q̄ dare elemosinā s̄m tho. ij. ij. q. xxxij. aliqñ est p̄ceptū. Aliqñ est cōsiliū. Aliqñ p̄hibitum d̄ quibus tribus videndum erit. **A** Preceptum est. Primo qm̄ primus est cōstitus in vrgente necessitate et piculo vite aut grauius infirmitatis. et iste qui videt nō habet tūc illā necessitatē. sed supfluū quo ad illā necessitatē indigēti tūc dare. et s̄m possibilitatē subuenire isti i sua necessitate in victu ⁊ vestitu cadit sub p̄cepto vt cum quis occurrit in

tali articulo constitutus quod circa eum appareat probabilia signa extreme necessitatis future nisi ei subveniat. si tunc nullus apparet in promptu qui possit aut velit ei subuenire. tu teneris quantum tibi est possibile de tuo dando. aut alium deordinando. quod si negligis peccas mortaliter contra preceptum de dilectione proximi. unde ambrosius. pasce fame morientem si non pauperem occidisti. ita etiam de qualibet alia necessitate intelligendum est. Ideo basilius est panis famelici quem tu tenes tunica nudi quam tu geris. Indigentibus auxilium vel argentum quod possides quo circa tot iniuriarum quid exhibere valeres et addit theodosius. di. xv. obligat preceptum quoniam apparent probabilia signa extreme necessitatis future. nisi ei subveniat. ut cum quis videt aliquos impotentes vel pigros ad subueniendum et pauperem indigentem cibo et potu et alijs vite necessarijs. nec sibi satisfacere posse non est expectanda ultima necessitas. quod forte non posset iuvare natura iam fame vel siti consumpta. dicit enim crisostomus super iohannem. non oportet pauperem vultum deceptorum vocare. Ratio autem dicitur est. quia caritas plus diligit vitam proximi quam omnia bona temporalia etiam decetia statum unde beatus martianus cum indecetia vestitus sui vestivit pauperem. et hoc est preceptum iohannis. baptista. luce iij. Qui habet duas tunicas quod est de necessitate det unam non habenti quod est nature. quod extra paradisum non potest vivere nudus. Videmus etiam bruta naturaliter subuenire pauperibus necessitate unde gallina nutrit alios pullos et catti quidam alienos fetos. sic etiam beatus dominicus necessaria quo ad statum suum

et superflua quo ad personam liberos. et omnem suppellectilem vendidit propter famem pauperum pauperum. Quod quia et epulo non fecit de quo lucas. xvj. Ideo circo sepultus est in inferno. **S**ecundo elemosinam dare est preceptum cum quis habet superflua. duplicia enim sunt temporalia quodam sunt necessaria homini. alia superflua necessaria sunt ad huc duplicia. quodam simpliciter sine quibus homo esse non potest aut vivere. Alia sunt necessaria non simpliciter. sed sine quibus convenienter vita transigi non potest secundum statum et conditionem persone proprie. et aliarum personarum quarum cura ei incumbit. Et tunc que ultra necessaria hec sunt. dicuntur superflua unde quoniam quis talia habet superflua ista secundum arcanum sub precepto tenentur distribuere in elemosinam pauperum. aut in alios pios usus. quod si quis non facit transgreditur mandatum dei et peccat mortaliter. Quod patet quod lucas. xj. dicit christus. quod superest date in elemosinam et ecce omnia munda sunt vobis. Et loquitur preceptivum. Ideo christus ad ignem eternum condemnat eos qui esurientes non pauperum et ita de alijs. **M**at. xxv. quod non diceret nisi elemosinam dare caderet sub precepto et non de necessario nisi in casu necessitatis igitur de superfluo. Ideo vult beatus iohannes. in iij. ca. j. ubi non solum affirmat sed etiam probat quod qui in rebus divitiarum superfluarum claudunt viscera pietatis necessitate patientibus peccant mortaliter. quod dicit quod caritas dei non monet in eis eo quod non diligunt proximum opere et veritate sed tantum verbo et lingua. Item probat theodosius. ij. q. lxxj. idem sic ea que sunt iuris humani non possunt derogare iuri naturali vel divino sed secundum naturale

ordinem ex diuina puidencia insti-
tutū. res inferiores sunt ordinate
ad h^o vt ex eis subueniat^r hominū
necessitati et ideo p rerū diuisionē
et appropriacionē de iure humano
pcedentem non impedit^r quin hoīs
necessitati subueniendū sit ex hmōi
rebus. et ideo res quas aliqui sup-
abundanter habēt ex naturali iure
debent^r pauperū sustentaciōi. **¶**
Item de istis qui supflua diuitiarū
congregāt dicit aug^o. li. de decem
cordis. Seruat tibi pater tuus ser-
uas tu filiis tuis. Seruant filij tui
filiis suis. et nullus est seruaturus
pceptum dei. Quare illi non seruas
omnia qui te et alios fecit ex nihilo
neqz em melius cōmittis patrimo-
nium tuū filiis tuis q̄ creatori tuo
hec ille. Vex qz patres dicūt se excu-
sando tpalia se retinere amore filio-
rum. quib^o puidere volunt vbi tñ
auaritia sepe est in causa. Idcirco
subdit augu. Amittit amator suue.
seruator diuitiarum filium suū tunc
vtiqz si propter filium seruabat. mit-
tet post illum patrem suū quare il-
lam tenet in seculo et reliquit filium
ab animo. redde illi qd suū est red-
de illi qd seruabas si propter ipsum
sic agebas mortuus recessit ad deū
pars illius debet^r paupibus. Illi ei
detur ad quam prexit qui r dixit cō
vni ex minimis meis fecistis mihi fe-
cistis videte fratres qz mendacium
est qd homines dicūt. scz filijs meis
seruo. qz auari sunt homies. ideo di-
uicijs excecati sic menciunt^r hec de
augu. Idem patet de patre qui si in
diuicijs filium aut filiam haberet
qui reformate religionis locum in-
trare vellet. pater ei minus q̄ alte-
ri in seculo manenti daret de pecu-

nijs. Nec de residuo elemosinā face-
ret. ex quo ptz patris auaritia. vnde
cōcludit. Arnicanus vbi supra. Ba-
silius. Criso. Hiero. Aug^o. Ambro.
Greg^o. et Bern. p ceteris q̄tū ego
intelligo ex eorū scriptura sententia
liter tali argumento vtunt^r. Quic-
quid est tibi supfluum i bonis pau-
perū computat^r. Cum igit^r supfluum
illud eis subtrahis tunc subtrahis
qd eis debet^r et p consequēs nō eis
irrogas solum iniuriam. sed etiā cō-
mittis rapinā. et si ex illa causa mo-
riunt^r paupes. sic subtrahendo qd
eis debet^r eos occides. **¶** Sed
queritur quid sit supfluum. Rñ. s̄m
eundem Arnicanū et pe. de pal. in
iij. di. xv. et alios qui etiam micus
loquunt^r de proposito. Supflua bo-
na sunt que nec necessaria sunt pso-
ne. nec statui. nec psona accommoda-
ta ad hoc. vt psona status et hone-
stas seruetur. Ex quo patet q̄ in ho-
mine sunt quatuor cōsiderāda quo-
rum quolibet aliquid requirit de diui-
tijs p que pōt quis rimari an r que
habeat supflua. Primum est psona
propria q̄tū ad eius tpalem vitā
complexionē sensus et omnia natu-
ralia. vt homo cōseruet^r in cōueni-
enti habitudine et i valitudine cor-
porali. que sufficit ei ad exercitium
operū spūalium anime. et etiam ex-
ercitio corporalium operū que sibi ex
officio. statu. aut societate. et eorū
cum quibus viuit necessario incum-
bunt faciēda. necessaria sunt enīz
aliqua tpalia vt cibus potus vestif
hospiciū rē. hmōi sine quibus hec
fieri non possent. et iste diuitie ad
hoc requisite dicunt^r necessarie per
sone. et ad sic cōseruandū psonaz in
bona disposiciōe naturaliu r cōue-

nienti valitudine vn^o pl^o indiger^t
 q̄ alter. Aqua em̄ rustico fuficit q̄
 sola potatu infirmaret diuitem aut
 debilem in oplexiōe simplicia ⁊ mo-
 dica vestimēta fuficerent forti qui
 nō fuficerent debili. ⁊ sic de alijs.
 Et qd̄ secundo est necessarium. Pri-
 mo esset supfluum. ⁊ sunt pfata nō
 solum. intelligenda de necessarijs
 vni p̄sone soli. sed de necessarijs p̄-
 sone principali et omnib⁹ quoz⁹ p̄-
 ra sibi necessario incumbit vt vxor-
 ris et filioꝝ et nisi illum ⁊ notan-
 ter dicit^r necessario incumbit. quia
 non de p̄sonis sponte assumptis ad
 pompam vel ad aliā supfluitatem
 ex quo patet itez⁹ quod vnus plu-
 ribus indiget quo ad hoc q̄ alter.
 qz̄ habens infirmam vxorē plus in-
 diget quam habēs sanam. **¶**
Secundū in hoīe ḡsiderandum est
 honestas p̄sone que est excellencia
 p̄sone in aliquibus bonis que ei in-
 sunt rōe quoz⁹ reddit^r p̄sona hono-
 re digna qz̄ Tho. i. ij. q. c. l. v. d. ho-
 nestum est aliquid ex hoc q̄ est ho-
 noꝝ dignum. Vnde s̄m̄ Ihd̄. hone-
 stas d̄: quasi honoris status. **¶** qz̄
 honestas hominis maxime cōsidera-
 tur s̄m̄ virtutem et oꝝa virtuosa.
Ideo inter oīa hoīs bona virtutes
 reddūt eum magis honore dignum
 Vnde apo. j. ethi. dicit q̄ honoz⁹ est
 p̄miū virtutis. **¶** Et in. iij. In verita-
 te soli boni sunt honorandi. **Ideo**
 etiā honestas p̄sone maxime est vir-
 tus p̄sone et oꝝa eius bona vnde si
 nobilitas generis et aliqua exteri-
 ora faciūt hominē excellentē aut ho-
 noꝝ dignum hoc est solum in op̄i
 one hominū errantiū aut inquantū
 iuuant hominē ad virtutum opera
 Et dicit^r notāter q̄ vera honestas

p̄sone cōsistit in his que faciunt ve-
 re honore dignuz. vt sunt virtutes
 scientie. et opa virtutum. Quia ho-
 nestas em̄ p̄sone nō faciūt mulce di-
 uitie grandes familie. vestes p̄cio-
 se. apparatus mense. de mus glorio-
 se similia exteriora. sed magis inho-
 nestum faciūt. et signa sunt supbie
 et auaritie insaciabilis sicut etiā in-
 dicia virtutum eadem ostendunt.
¶ Tercio in homine cōsideran-
 dum est status eius seu officiū vel
 artificium vel alia habitudo ip̄s
 in cōmunitate qd̄ totum com̄ her-
 ditur sub statu. Ad statum aut̄ sepe
 multa requirunt^r que officia taliz⁹
 erigunt. vnde magisterciū plus in-
 diget q̄ ceteris paribus simplex ci-
 uis. plus dux q̄ comes. plus ep̄isco-
 pus q̄ plebanus. et sic de alijs. **¶** Itē
 mechanicus vnus indiget de instru-
 mentis sue artis. de materia quam
 faciat et de talib⁹. Vnde ad hoc q̄
 homo exequatur cōuenienter prinē-
 tia ad statum suum necessaria sunt
 sibi pfata vltra duo prima et illa di-
 cunt^r necessaria statui. **¶** Quā-
 tum in homine cōsiderandū est ho-
 nestas status. **¶** Et sicut honestas p̄so-
 ne p̄ ea que dicta sunt secūdo mem-
 bro nō est grandis familia et h̄mōi.
¶ Sic nec honestas status est huius-
 modi. sed est virtus tali statui debi-
 te et factio oꝝ ex tali statui debito-
 rum p̄ncipaliter opa exteriora ra-
 tionī recte cōmensurata. que homi-
 ratio status sui vel officij faciēda
 incumbunt ad regimen alioꝝ et pro-
 fectum temporalium et sp̄ualium. Et
 ad cōseruandū talem stat⁹ honesta-
 tem sepe vltra p̄dicta que sunt ne-
 cessaria. requiritur aliqualis fami-
 lia. alique vestes. et aliqua h̄mōi

et diuitie ad hoc requisite dicuntur honestati status necessarie et accomode. et illa necessaria sunt differentia secundum differentiam statuum. Stat⁹ ei honestior plura in talibus requirit. Et nota quod quanto virtutes ad status pertinentes sunt excellentiores et opera ad que homo tenet ratione status sunt prestantiora tanto status videtur honestior. Et ita status episcopi cui principaliter incumbit regimen omnium in diocesi honestior est quam status plebani. qui solū subministracione quorundam habet. ideo etiam licite episcopus recipit ultra necessitatem persone et status aliquam familiam et vestes et plures quam status plebani. et sic de plebano respectu altaris. et ducis respectu militis. et militis respectu rusticis. Et sic que episcopo quantum est ex parte istius ordinis secundum rectam rationem sunt necessaria in diuitiis essent simpliciter plebano superflua et e converso. Debet tamen illud quod impeditur per honestatem status et persone esse moderatum. quia secundum Augustinum li. i. de ciuitate dei. De ratione honestatis est usus rerum modestus et recte rationis moderamine mensuratus. quia Augustinus ibidem exponit honeste utriusque rebus pro utriusque modeste sobrie temperanter et pie. Etiam honestas utriusque videlicet status et persone paucis contentatur. Curiositati vero prope et varietati utriusque status totum minus est ista omnia deuorant. et pauperibus nihil relinquunt. et faciunt quod multi diuersis modis illicitis laborant quomodo congregent diuitias quibus superbia et voluptates suas nutrant et dilatent. Istis igitur quatuor pensatis ea temporalia que resultant ex istis quadruplicibus necessariis dicuntur ne-

cessaria homini ad transigendum convenienter vitam suam secundum exigentiam status sui. et ordinem persone proprie et aliorum quorum cura sibi necessario incumbit. Et de illis necessariis loquitur apostolus i. thi. vi. dicentem habentes alimenta et quibus tegamur his contenti sumus. Et salomon puer. xxxi. di. Domine diuitias et mendicitatem ne dederis mihi. sed tamen victui meo tribue necessaria per quibus secundum Augustinum ad preteritam oramus panem nostrum quotidianum da nobis hodie. **H** Et homo quidquid super illa quattuor habet superfluum repetet. et impios usus distribuatur quia preceptum est. Et dicit per d. pal. di. xv. in. iiii. quod habens talia superflua non solum tenetur subuenire pauperi extremam paupertatem patienti. sed etiam patienti necessitate in vite honestate. Ratio est quia quilibet debet velle ex caritate primo quod sibi vnde. contra caritatem fecerit si seipsum dehonestaret eo quod crudelis est qui famam negligit. ideo etiam contra caritatem primi facit si eis honestati. de sic superfluo non subuenit. ideo beatus nico. vicino qui se de honestate voluit preterire filias subuenit. Exemplum de latrone qui liberauit uxorem unius detenti de carcere et quous videretur maior necessitas vitandi peccati. Et in neemia et esdra quasi de mortali reprehenduntur israelite. de hoc quod fratres possidebant in seruos et ancillas dantes eis victum et vestitum. quia non tenebant eos secundum decentiam status sui cum essent liberi et non serui et de superfluo quod eos tenebant seruos poterant eos tenere. vt liberos vel mutuando vt Tobias fecit gabello de sua abun-

dantia dando primo vel addeceter filias suas maritandas sicut fecit beatus Nico. s̄m pe. pa. **V**erum cū mediū tempantie nō cōsistat in indivisibili. sed in latitudine quadam nō oportet q̄ punctualiter p̄dicta necessaria sciant. Sed exempli gratia. si centum floreni sunt necessarii p̄cise ad quatuor p̄fata. tum qui sine dolo et s̄m rōem rectam et inuestigationē diligentē. centū et ij. florenos putarem necessarios nō magna vis esset. qz punctuale mediū nō est necessarium scire. ex quo patet q̄ multi sint iniusti possessores temporalium fures aut raptores qui supflua habent. de quo numero fuit epulo diues qui nō legitur illicita acquisisse. attamen est in inferno sepultus. qz supflua n̄ dedit. p̄dictis aris gcordat Tho. ij. ij. q. xxxij. ar. v. 7 addit q̄ nō optet q̄ diues vel alter cōsideret ad omnes casus qui possunt cōtingere in futuz. hoc em̄ esset de crastino cogitare. q̄ dām p̄hibet Math. vj. sed debet iudicari supfluum et necessariū s̄m ea que pbabiliter. et vt plurimū occurrūt. Sed diceret aliquis diues. Quilibet licet re sua vti et eam rem retinere sed recipiendo rem suam aliquis elemosinā nō dabit ergo nō est p̄ceptū dare elemosinam. s̄m. Tho. vbi. s̄. bona tpalia que homini diuinit⁹ cōferunt⁹ eius quidē sunt q̄tum ad pprietatem. sed q̄tum ad vsum nō solum esse debent eius. sed etiā aliorum qui ex eis sustentari possunt ex eo qd̄ quid ei supfluit. Vnde Basil. si fateris ea diuinitus tibi puenisse scz bona tpalia. an iniustus est deus inequalitatis nobis distribuēs. Cur tu abundas. ille vero mendicat. nisi

vt tu bone dispensaciōis merita cōsequaris. Ille vero patientie meritis decozetur est panis famelici quē tu tenes. nudi tunica quā cōclauī cōseruas. discalciați calcius qui penes te marcescit. Indigentis argentum quō possides inhumatum. quo circa tot iniuriaris quot dare vales hec est xpi mens. Luc. xvj. dicentis facite vobis amicos de māmona iniquitatis. vt cū defeceritis recipiāt vos in eterna tabernacula vnde Aug⁹. omnia bona sua dedit deus duobus hominibus diuitibus terrena pauperibus celestia sed de⁹ volēs vtz qz saluare cōstituit. vt hic diuites in sua hereditate recipiāt paupes. et paupes eos in sua hereditate collocent. vt vterqz p̄ alium collocet. **¶** Est aut elemosinā dare aliquā s̄m tho. ibidem peccatum. et p̄hibitum videlicet de necessario certo dare. vbi notat q̄ necessariū dicit⁹ aliquid dupliciter. Vno mō sine quo aliquid esse nō pōt de tali necessario omnio elemosinā dare n̄ debet quis puta si aliquis in necessitatis articulo cōstitutus haberet solum vnd̄ sustentari possent filij sui 7 alij ad eū p̄tinentes de hoc em̄ elemosinā dare esset sibi et suis vitam subtrahere. sed hoc dico nisi forte talis causus immineret. vt sibi subtrahendo daret alicui magne p̄sone p̄ quaz eclesia vel restu. sustentaret⁹ qz pro talis p̄sone liberaciōe seipm̄ et suos laudabiliter morti exponeret cū bonum cōmune sit proprio p̄ferenduz vnde. iij. Re. xvij. vidua victui suo et filij p̄posuit victum helie dicens fac mihi subcinericiū panem. tibi aut et filio facies postea laudabiliter em̄ p̄ferre poterāt vitaz helie

qui currus fuit israhel ⁊ auriga e⁹
 ⁊ morti se exponere. et sic patet q̄
 etiā duo casus sunt in quibus ele-
 mosina est in p̄hibicōe. Primus ra-
 cione dantis qui equauiter indiget
 vel plus in ppria p̄sona. Racio est
 quia caritas ordinata incipit a seip-
 sa. vñd. eccl. xxx. misere aie tue pla-
 cens deo. Secundus casus qñ in-
 diget p̄ suis vñd. i. thi. v. si quis
 suoz ⁊ maxime domesticorum curā
 non habet. fidem negauit. et est in
 fideli deterior. vñd. aug⁹. si quis
 vult filijs exhereditare et ecclesiā
 instituere alium querat q̄ aug⁹. p̄
 cōsilio. ⁊ intelligitur casus nisi alia
 ratio vtilitatis publice contrari-
 um suadere vt sup̄ dictum est. **C**
L Qñ vero elemosinam dare sit
 consilium. et qñ quis potest de ne-
 cessario elemosinā dare illud docet
 vbi tho. d. q̄ scdo modo aliquid d̄
 necessarium sine quo nō p̄t cōueni-
 enter transigi s̄m cōdiciōez vel sta-
 tum p̄sonae proprie et aliaz p̄sonaz
 quarum cura ei incumbit hmōi ne-
 cessarij termin⁹ nō est indiuisibilis
 q̄stio. s̄ multis addit n̄ p̄t dijudi-
 cari esse vltra tale necessarium et
 multis subtractis adhuc remanet
 vñd. possit cōuenienter vitā transi-
 gere s̄m statum propriū de hmōi.
 ergo elemosinā dare est bonum. et
 nō cadit sub p̄cepto sed sub cōsilio.
 inordinatū aut esset si aliquis tm̄ si
 bi de bonis proprijs subtraheret.
 vt alijs largiretur. q̄ de residuo n̄
 posset vitā transigere cōuenienter
 s̄m p̄rium statum et negotia oc-
 currentia. nullus em̄ incōuenienter
 viuere debet. sed ab h⁹ tria sunt ex-
 cipiēda. quoz primū est. qñ aliquis
 statum mutat. puta p̄ religionis in-

gressum tuuc em̄ om̄ia sua largiens
 propter xpm̄ opus p̄fectiōis facit se
 in alio statu ponendo. Secūdo quā-
 do ea que sibi subtrahit et si sint ne-
 cessaria ad cōuenientiā vite. tm̄ faci-
 liter resartiri possunt vt nō sequat⁹
 maximū incōueniens. Tercio qñ oc-
 cureret extrema necessitas alicui⁹
 p̄riuate p̄sonae vel etiā aliqua mag⁹
 necessitas reipublice. In his em̄ ca-
 sibus laudabiliter aliquis p̄termit-
 teret id q̄ ad decentiā sui status p̄-
 tinere videret. vt necessitati maio-
 ri subueniret. hec tho. **M** **S**e-
 cundū principaliter sciendū. quis da-
 re possit elemosinā. **S**i s̄m omnes
 q̄ isti qui habent dominium liberū
 tp̄aliū. vel amministraciōem taliū
 et potestātē erogandi. vt religiosi
 qui habent dispensaciōem a plato
 sibi cōmissam dare possunt elemosi-
 nam s̄m gmissim vel p̄sumptum
Si vero non habent dispensaciōem
 sibi cōmissam nō possunt dare cor-
 palem elemosinam sine licentiā pla-
 ti ex p̄sa vel p̄sumpta nisi in necessi-
 tatis casu extreme. Ratio dicti ē qz
 nihil habent propriū. famuli etiā
 dominoz nō possunt dare elemosi-
 nam de rebus dominoz nisi panem
 et sup̄flua coquine et hmōi que nō
 inferunt sensibile nocumentum de
 quibus eis cōstat. aut verisimiter
 p̄sumitur. q̄ nō displiceat dominis
 suis. si em̄ alias darent. tūc contra-
 ctarent rem alienam inuito domino
 et sic furtum cōmitterent filius fa-
 milias. qz ea que habet sunt patris
 nō potest dare elemosinā. nisi forte
 aliquā modicam de qua p̄t p̄sume-
 re q̄ patri placeat. nisi forte alicu-
 ius rei esset sibi cōmissa dispensatiō
 a patre. v̄roz etiaz nō p̄t de om̄ib⁹

sibi et marito communibus. sed s̄m
 Tho. rai. 7 pe. pa. pōt facere elemo
 sinam. et alienaciōez sine licentia vi
 ri in multis casibus. **P**rimo
 si vxor hz res pafernalibes. i. pprzi
 as res p̄ter dotē vbi hmōi de cōsue
 tudie locū h̄nt. Secdo si sit lucratiā
 ita q̄ exhibita debita gubernaciōe
 dom⁹ opibus suis lucratur p̄t de illis
 elemosinā dare. nec illud intelligit⁹
 deducēdo expensas victus sui. quia
 vir tenet⁹ ad oia hmōi onera p̄pter
 dotē et obsequiū ab vxore exhibitū
 Rō dicit⁹ est. qz talis mulier virago
 est 7 quasi virilis. **T**ercio de rebus
 viri vt de pane vino et hmōi q̄ de
 approbato more solēt ad dispensaci
 onē vxori p̄tinere pōt et dz dare ele
 mosinas moderatas tenet s̄m facul
 tatē viri et maiorē vel minorē mul
 titudinē et necessitatē pauperū. **I**n
 telligite etiā de reb⁹ dotalibus et
 si vir aliqñ phibeat p̄fata verbo p̄t
 in phabiliter credere q̄ nō intēdat
 omnio phibere elemosinas dare sed
 supfluitatē nisi apte cōtrariū appa
 reret. tūc nō tenet⁹ dare nisi in arti
 culo necessitatis. **Q**uarto si vxor pe
 grinat⁹. et vir expēsas taxatas de
 dit si vult sibi subtrahere p̄t paupi
 bus dare. **Q**uinto in extrema neces
 sitate qz tūc om̄ia sunt cōmunia **S**e
 xto pōt alienaciōem rex facere sine
 licentia viri ad vitādū damnū viri.
 sicut abigail. j. re. xxv. q̄ mulier ha
 bet p̄prietatē in cōmunib⁹ bonis si
 cut et vir. vñ si p̄ negligentiam vel
 maliciā viri immineat piculum. pōt
 ipa obuiare. **S**eptimo si vir sit fatu
 us tūc em̄ dispensacio dom⁹ p̄tinet
 ad vxorem nisi aliter p̄ supiorē fue
 rit ordinatū. **O** **O**ctau⁹ si vir
 absens nō posuit dispensatorem do

mus sue loco sui sed quib⁹ danda ē
 elemosina Rñ. s̄m Rai. iste qui pos
 set dare om̄ib⁹ indigentib⁹ talis in
 distincte omnibus dare deberet. vt
 docet Criso. sup epistol. ad Hebre.
 Exemplo loth. et abrahe qui quoni
 am om̄s indiffirēter recipiebāt iter
 alios etiā angelos recipe meruerūt
 si em̄ nō om̄es recepissent forsitan 7
 angelos repulissent. in hoc em̄ casu
 addit Criso. Quiescam⁹ ab hac sur
 da ac diabolica et pemptoria curio
 sitate scz discernendi inter paupem
 et pauperē. nō em̄ ex vita eoz quos
 recipis mercedē tibi retributurus ē
 deus. sed ex volūtate et honorificē
 tia multa et misericordia et bonita
 te imo s̄m grego. excōmunicato dā
 da esset elemosina et cuilibz manife
 ste peccati nisi ex securitate cibi vel
 elemosine negligeret iusticiam. **I**n
 quo casu dicit aug⁹. vtilius panis
 esurienti tollit⁹. si de cibo securus
 iusticiā negligat q̄ esurienti panis
 frangat⁹. vt iniusticie seductus ac
 quiescat. **I**ntellige in h⁹ nisi talis
 esuriret ad mortē. vñ di. pe. de pal.
 Ribaldo panis nō pecunia dāda est
 ne luxuriet⁹. iusto ergo et sancto ē
 danda elemosina. iuxta illud. xij. da
 misericordi et ne susceperis p̄ctōrē
 nisi solum vt foueat⁹ natura nō cul
 pa p̄pter decē em̄ iustos solū p̄cepit
 set de⁹ pentapoleos **G**en. xvij. **B**o
 na g⁹ h⁹ s̄m augu. creata sunt pec
 cator aut pane dignus non est quo
 vescitur **P** **P**ropinquitas etiaz
 s̄m augu. li. j. de doct. xp̄iana. debz
 inspici qz illi qui sunt nobis magis
 coniuncti quasi quadam sorte no
 bis obueniunt. vt eis magis prouide
 dere debeamus. vtiliaz etiam in
 sciencia est. que expectatur a

persona cui subuenitur vel ab eis data est p̄dicatoribus. namq; et p̄lati ex debito subuenit̄. Vnde sacerdotibus et phariseis amona olim dabat̄ de publico. qz multitudo sapientum sanitas est orbis terrarū. Sap. vi. et leuite etiam nutriebant̄ d bonis cōmūnibus. vt patz. Leui. i. multis locis magis aut̄ p̄dicatori subueniendum est. vnde. i. Cor. ix. nō alligabis os bouis triturantis. Ideo dicit Tho. vbi prius in sum. q̄ circa hec est discretiōis ratio adhibenda s̄m cōiunctiōis differentiā sanctitatis et vtilitatis. **Q**ui autem magis sit danda elemosina et plus beneficiendum dicit Tho. in iiii. vbi prius nō est facile determinare p̄pter multas diuersitates boni et necessarij. vt dicit philoso. ix. ethi. tñ hoc est tenendū q̄ semp magis est reddendum debitū q̄ beneficium impendendū vt iſe philo. ibid̄ dicit nisi ex p̄te altera assit maior bonitas vel necessitas. et ideo penitibus et p̄pinq̄is et benefactorib; et eis a quibus spiritualia accipit magis debet homo elemosinā facere si indigeant et ceteris paribus melioribus magis et magis indigētib; et sic s̄m has tres condiciōes debet gradus in elemosina cōstitui scz s̄m necessariū. honestum et debitum assignare aut̄ in singulis. quando vnū alteri p̄feratur est impossibile. qz singulares condiciōes que attendende sunt. sunt infinite. et non cadunt sub arte. de his aut̄ vnctio docet et prudentie cōsiliū hec tho. **T**ercio principaliter videntum est de elemosina sp̄uali que vt dicit Tho. in sum. vbi prius est scriptur lex et sunt docere ignorantē con-

tra defectū intellectus speculatiui cōsulere dubitanti contra defectuz intellectus practici. corrigere peccantē cōtra inordinatam voluntatē primi. Remittere offendēti in q̄tū primus peccat in nos. cōsolari tristēm cōtra passionem appetiue pris inter quas maxima est tristitia. portare onerosos et graues cōtra sequelam peccati. Ex inordinato em̄ actu grauant̄ et cōueniētes etiam p̄ter peccantis intenciōnē s̄m illud. Ro. vi. Debemus nos firmiores infirmitates aliorū portare. immo nō soluz tales s̄m q̄ infirmi sunt graues et inordinatis actibus. sed etiam que libet eorū onera sunt supposita s̄m illud Gal. vi. alter alterius onera portate. vltimū est oratio p̄ quā poscimus auxilium a deo vnde versus. Consule. castiga. remitte. solare feroza. et sub li. Consule cōprehendit̄ doctrina et cōsiliū. Querit̄ aut̄ vtz elemosine sp̄uales sint meliores q̄ corporales. Rñ. Tho. ibidem simpliciter loquendo q̄ sic. Primo ex p̄te doni qz illud qd̄ exhibet̄ est nobilius scz donum sp̄uale qd̄ f̄minet corporali. Secundo ratione eius cui subuenitur qz sp̄s nobilior est corpore. vnde sicut homo sibi p̄ magis debet puidere quantū ad sp̄m q̄ quantū ad corpus. ita etiam primo quē debet tanquam seipm diligere. Tercio q̄tum ad ipos actus p̄ quos et quibus subuenit̄. primo. quia actus sp̄uales sunt meliores corporalibus qui sunt quodammodo seruales. **C** Ex quibus patet q̄ ditiores sunt predicatorēs et docentes sacra scripturam ex compassione p̄pter deum pure et quibus aurum et argentum deest. qz de sp̄alibus

opibus misericordie plura facere possunt. vnde plus merentur tales nobiles euangelici canes vlcera lazari. id est peccatoris sanando quā diues epulo mereri poterat micas dando et ecōuerso plus peccat abscondēs talentum domini scz verbū dei. q̄ diues negans micas tpalis substantie vnde ezech. iij. sanguinē ei? videlicz peccatoris de manu tua requiram. qm̄ ergo medici visitant ī firmos. aut aduocati defendūt pupillos. et doctores legū docēt inscios q̄uis nō sit peccatū tñ nō est elemosina si sit propter lucrum. qz non fit ex compassione et ppter deum. si aut gratis facerent et propter deum. elemosina esset nō spūalis. sed corpalis. qz ille sciētie lucratiue sūt principaliter ppter indigentias corpales suppleudas possent tñ spūales elemosine compari corpales s̄m aliquem p̄ticularē casum. et tunc p̄ferri corpalis spūali puta magis pascēdus esset fame moriens quā pro eo orandū. sicut etiam s̄m philoso. Melius est indigenti ditari q̄ philosophari q̄uis hoc simpliciter sit melius. **¶** Queritur etiam quō elemosine sint dande. vt fructuose debetur. **R̄** s̄. j. ex caritate dande. j. coz. xij. si distribuero in cibos pauperz omnes facultates meas. caritate aut nō habeam nihil mihi pdest scz ad essenciale p̄miū in celo. licet alias multipliciter p̄sit. **S**ecūdo dādo sunt ex bona intencōe nō propter inanem gloriā. sed tanq̄ deo qz quod vni ex minimis xpi fit xpo fit. **M**ath. xxv. vnde math. vj. qm̄ facis elemosinā nesciat sinistra. id ē ianis gloriā quid faciat dextra tua. id est recta intentio nō impediāt p̄ sini-

stram intencōem. iij. vt ordinate fiat primo tibi. ij. pximis. iij. alienis.

Capitulum

Quartum

Quo furto proprie dicto qd̄ directe cōtrariat̄ p̄cepto septimo. tria p̄cipaliter videnda sunt. **P**rimo vbi exp̄sse cōmittatur furtū vel rapina et quot modis. **S**ecundo vbi talia cōmittant̄ velate. **T**ercio quō in rebus inuentis. **¶** **¶** Quantum ad primū diffinit̄ **R**ai. et vlt. tractatu iij. furtū qd̄ est cōtractio rei aliene mobilis corpalis fraudulosa inuito domino lucrificandi gratia. vel ipsius rei. vel etiam vsus eius possessioni sue. **D**icit̄ primo cōtractio qz sine ea nō est furum p̄prie. licet in terueniat volūtas verbum. vel scriptura. alias si cōcupiscat quis res alienas illicite et sine cōtractione ē transgressor alterius p̄cepti scz non cōcupiscet rem pximi tui. d̄ rei aliene qz qm̄ cōmittit̄ furtū in re plenissime p̄prie plenissime dico. quia si alterius haberet in re illa ius puta creditor cui res est pignori obligata vt comodatarius. id ē ille cui est aliquid comodatū. vel soci? vel similis p̄sona alia 7 dñs furtiue surripiens alicui tali p̄sone furtum cōmitteret. **D**icit̄ mobilis corpalis. qz in rebus imobilibus vel incorpabilibus. vt sunt actiōes 7 seruitutes furtum nō cōmittit̄. qz talia nō possunt gtractari ppter sui imēsitates 7 incorpētatē. d̄ fraudulosa qz si aliquid credebat rē esse suā 7 credebat sibi licere rem suam surripi nō committit furtū. licet alias teneatur restituere si nō fuit sua. et ideo si credebat se facere domino volente nō facere furtum. qz non facit dolum.

dicitur inuito dño. qz si credebat dominū pmissur et subest causa quare debebat credere de hoc teneretur. Et dñs inuitus etiam si videat rem auferi. i. q̄uis nō cōtradicat si autē putat facere inuito domino. et tam dñs vult furtum quidē facit. q̄tuz ad intentiōem. et mortaliter peccat sed nō tenetur ad restitutiōem. nec dominus pōt petere obstante sibi sua voluntate. s̄z lucrificandi gratia qz qz si quis alienā ancillam vel meretricem rapuerit vel relauerit nō cā lucrificandi. sed causa libidinis exerce[n]de nō cōmittit furtum. licet alias grauitur peccet. Dicitur ip̄i rei vel vsus eius possessioni sue. qz non solum gmittit furtum. qui rei dominum vult lucrificare sic furtiue s̄z etiam qui vsus vel possessionē rei. addit **Tho. ij. ij. q. lxxj.** qz sicut furtum cōmittitur in occulta acceptiōne rei aliene. Ita et in occulta detēciōe iniusta. **B. C.** Est autē tā furtum q̄ rapina. vt docet **Thom.** vbi prius p̄ctm mortale. qz contra diuinum p̄ceptum. vt patuit supra ⁊ cōtra iusticiā qua vnicuiqz reddendū est qd suum est. Et cōtra caritatem de d̄i igendo proximū qz rapina et furto humana societas periret. ⁊ tā furtum q̄ rapina aggrauat. ex circumstantijs loci t̄pis et p̄sone et similibus vt si rem sacram in loco sacro auferat tunc est sacrilegium aut alia species. aut si debito t̄pe orationi auferat alienam rem. si etiā p̄sona damnificata paup fuerit i se vel in suo statu aut in suis heredib⁹ ex hoc graue damnū patiat. **CC.** Quereres est ne peccatur mortale si quis alteri furetur acum vel pennā ad scribendū vel talem paruā rem.

Rñ. s̄m Tho. vbi prius qz in talib⁹ rebus minimis hō cui auferat res nō reputat sibi dānū inferri et ille qui accipit p̄t p̄sumere hoc nō esse cōtra eius voluntatem cuius res est. et si esset p̄sens ip̄e nō dissentiret q̄ si quis h̄mōi res furtiue id ē alio ne sciēte accipi pōt excusari pōt a peccato mortali. si autē habeat animum furandi et alteri inferendi damnū pōt in talib⁹ minimis esse peccatur mortale sicut et in sola volūtate furandi est mortale. Vbi etiā extrinsecus nullū nocuentū infertur. **D.** Ex quibus patz qz multis modis cōtra septimū mandatū peccant homines. Primo qñ quis rem alienam iniuste auferat alteri. ignorāte illo cui⁹ est. et eo inuito. sic qz si hoc cognosceret sibi displiceret. et nō solū cōtra hoc septimū p̄ceptū peccat. s̄z etiam tenet⁹ restituere iniuste ablatū. **CC.** Secōdo sequitur s̄m **Tho.** qz qui rem suā apud aliū iniuste detentā occulte recipit. peccaret quidē furtim auferēdo. nō qz grauat illum qui detinet. nec tenet⁹ ad restituendū aliquid. vel ad recōpensandū sed peccat q̄tra gmunē iusticiā dū ip̄e vsurpat rei sue iudiciū iuris ordine p̄termisso. Et iō tenet⁹ deo satis facere. et dare operā vt si inde ortū fuit scādālū primoz qz illd̄ sedet. sed pe. aurio. q̄dli. iij. q. xxj. di. qz hec opinio videt⁹ h̄re veritatem in casu in quo p̄sona priuata p̄t per iudicē sue p̄sonā cōmunē satis de facili recuperare rem suā sed in casu vbi talis p̄ iudicem nō posset rē suam recuperare bono modo. vel qz iudex nō est p̄ns quia factum ad eius noticiam puenire nō potest. aut qz iudex non audeat inquirere. vt ille.

cuius res detinetur nō audeat alium accusare. vel alio modo consimili in tali casu vnusquisq; sit quasi minister iudicis. et executor legis. Ita q; rem suam vel equiualens accipere potest. nec peccat in re accepta nec in modo accipiendi. hec ille. et probat p̄ Augu. in epist. ad macedoniū et p̄ rōem eandem opinionē pe. pa. recitat nec eam improbat. Tercio peccat cōtra septimū p̄ceptum. qui proximo suo nec in se nec in re sua eam nō quidem sibi vsurpando ⁊ retinendo sed siue occulte siue manifeste destruendo et corumpēdo. vt qui cōburit alterius domū interficit animalia. aut destruit agrū ei⁹ et similia vastat. Quāuis em̄ nihil d̄ illa re apud eum maneat. tamen q; proximū iniuste damnificat. peccat ḡtra h̄o p̄ceptū et tenet⁹ damnū re compensare. Quarto peccat contra hoc p̄ceptū qui huiusmodi damnū proximo iniuste illatam sibi nō recōpensat q̄tum potest. qd̄ vtiq; tenetur nisi alter qui damnificatus est sibi illud volūtariē remittat aut ab eo habeat voluntariā dilacionem. aut impossibilitatem restituēdi vel similem excusaciōem licitam. Ex quo patet responsio ad quosdam alios casus. vnus est. q; si aliquis accipit equum vel aliam rem accōmodatā vsq; ad certum locum. et ip̄e vltra illum locum p̄cedat cuz illa re. Rñ. s̄m Rai. q; furtum cōmittit. nisi in casu qñ sc̄z credebat dominū nō fore iniuriam si sc̄ret alius q; si aliquis rem sibi ad vtendum concessam alij cōmodauit. Rñ. Rai. q; furtum vtiq; cōmittit. q; non erat ei cōcessum ad vsum istum. alius casus. vtq; creditor cōmittit furtum si p̄gnore si-

bi obligato vtatur. Rñ. Rai. q; sic. In hoc aut casu. et similibus sc̄z cuz furtum cōmittit⁹ in vsu rei. tenet⁹ fur ad estimaciōem vsus rei. etiā re ip̄a domino restituta s̄m Rai. et hostien. ¶ Quinto peccat contra hoc p̄ceptū qui vineam. agrum. ortum. aut qd̄cunq; aliud siue culture cōmissum infideliter aut fallaciter colit. et p̄ hoc proximū suū damnificat. et tenet⁹ ad damni restituēdiōem. Idem intelligendū est puto de quolibet infideli et fraudulento laboratore sc̄z carpentatore. muratore. primum damnificantē. Sexto peccat qui terminos agrorū suorū vinearum. ortorum. pratorum. vel. similitum possessionum scienter dilatat in damnū proximi sui. p̄ hoc aliquid sibi de sua possessione auferendo. et tenet⁹ ad restituēdiōem ablati. sed etiam fructuum quos inde p̄cepit ⁊ quos p̄cepisset dominus rei si eam possidisset deductis tamen expensis factis pro fructibus querendis cōgregandis et cōseruandis. ¶ Septimo peccat iudex qui ex cupiditate. timore. odio. amore. aut ex quacunq; alia causa sciēter male iudicat et sentenciat in damnū proximi sui. et s̄m Rai. tenet⁹ illi quem sic iniuste lesit ad omne interesse. si militer intelligendū ē de illo qui licet sit ignar⁹ et ad talē causā indicandā insufficiēs tñ p̄sumit eā iudicare sine cōsilio aliorū magis p̄torū qui sufficiētes reputati sunt. Et sic cōtingit eū p̄ ignoranciā iniuste iudicare et primum damnificare. peccat em̄ talis cōtra hoc p̄ceptum iniuste iudicando. et p̄ hoc ledendo proximū. et in foro cōscientie tenetur lesio ad restituēdiōem. Eodē mō dōm ē

de illo qui sufficiens fuit ad iudicā
dum. sed neglexit adhibere diligen
tiam debitam. quia non studuit.
et vidit que studere et videre debu
it et sic ex sua negligentia male iu
dicauit i pximi lesionē. **O**cta
uo peccat aduocatus aut pcurator
qui scienter defendit causas iniustā
vt dicit Tho. ij. ij. q. lxxij. qz iniustū
est et illicitum scienter alicui coopa
ri ad malum faciendū siue consulen
do siue adiuuando siue qualitercunq
qz consenciēdo. vnde Rom. j. digni
sunt morte non solum qui faciūt. s;
etiam illi qui cōsentiūt facientibus
tenetur etiam ad restituciōem eius
damni quod cōtra iusticiam p eius
auxilium altera pars incurrit. si ve
ro in principio credidit causam fo
re iustam. et in processu apparet si
bi iniusta debet causam deserere si
ne aduersarij damno. vt dicit Tho.
vbi prius. Nono peccat aduocatus
aut pcurator si parte aduerse cau
sam bonam aufert et eam grauat.
aut damnificat in expensis. aut im
pedit in execuciōe iusticie in hoc q
petit dilaciones supfluas. aut pdu
cit scienter falsa instrumēta. aut fal
sos. aut corruptos testes. aut iudi
cat s; falsas leges. aut quascunqz
falsas prohibiciōes. et s; m Rai. te
netur pti aduerse q sit iniuste les
sit ad restituciōes omnium que per
eius patrociniū iniustum amisit. **D**
Decimo peccant qui census et
tallias cōsuetas et theolonia vesti
galia vngeltas. et similia iuste insti
tuta aut ab antiqua cōsuetudine cō
trarium nō est in memoria inro
ducta. nō solum sed in toto et in pre
dominis fraudulenter subtrahūt. et
tenent ad restituciōem. **V**ndecimo

qui plebano et alijs subtrahūt aus
eoz ecclesijs debita. vt qñ soluunt
decias fideliter aut oblaciōes q̄ sue
tas aut alia hmoi et tene^r ad restitu
ciōes. **D**uodecimo famuli et famule q̄
bona dñoz aut dñaz infideliter di
spensant alijs. aut sibi ip̄s inuitis
dñis appropriādo. aut qui nimis la
te in p̄prios vsus talia assumunt.
vel etiam qui de bonis dñoz suozū
ip̄s inuitis elemosinas faciunt con
tra sup̄ius tradita. **T**redecimo
mulieres que bona viroz suoz fu
rantur. aut ea maritis nescientibus
aut nolentibus nimis cōsumptose
consumunt in vsus p̄prios vel eti
am de ip̄s bonis virozum suozum
elemosinas faciūt contra eozum ex
p̄ssam phibicionē. et contra ea que
sup̄a de elemosina tacta sunt. **D**eci
mo quarto peccant mulieres adulte
rantes. que filios illegittimos nu
triūt sub expensis eoz qui putant^r
patres talium filioz et nō sunt. et
sic faciūt filios suos illegittimos suc
cedere ad hereditatem legitimoz
qui cū soli ius habent in paternis
bonis. talis eī mulier taliter p̄uat
legittimos vel maritum in bonis ad
vtrunqz vel alterz p̄inentib⁹. quin
de testamētarij qui elemosinas aut
alia legata non assignant quib⁹ ex
testamento assignanda sunt. scz qui
sibi retinent. aut p̄pria voluntate
alijs donant. q̄ illis quibus nomi
natum p̄ testatorē ordinata fuerūt
p hoc em̄ iniuste damnificant. p̄xi
mum in re sibi debita. et tenent^r ad
restituciōem ei. **S**edecimo
peccat cōtra vij. p̄cep. etiā qui rapi
nā cōmisit. videlicz rem alienā iniu
ste auferēdo alteri vi vel violētia
alio c⁹ res ē scie et iurico et tene^r talis

ultra restituere qđ alteri sic abstu-
lit etiam damnū recōpensare qđ in-
iuste intulit. Et illud est generale i
omnibus iniustis damnificatoribus
Et notanter dictū est qui iniuste. qz
si fieret autoritate iudicis iuste iu-
dicantis talis occulta et manifesta
receptio. nec furtum foret nec rapi-
na qz non iniusta sicut et filij israel
deo iubente egiptioꝝ bona licite
repperūt. vextamen si talis i pub-
lica autori tate positus auferet res
alteri p violētiam iniuste talis pec-
caret et cōmitteret rapinā. et tene-
retur ad restitūōē sic etiam nec fur-
tum cōmittit nec rapinā qui aufert
furioso occulte gladium ne occidat
nō iniuste. qz nō in alterius nocum-
tum. **¶** Decimoseptimo peccāt
domini qz subditis suis p iniustas
tallias aut exactiōes indebitas sup-
flues incōsuetas subditos grauant.
et ab eis pfata exigunt. sunt tñ ali-
qui casus s̄m rai. et hostien. in qui-
bus licitū est dñis ultra censum de-
bicum aliqd subsidium moderatū ex-
igere. Primus est p defensione pa-
trie. vt cum patria iniuste ab hosti-
bus inuadit tūc enim subditi nō so-
lum tenent^r suas res imp̄tiri. sed eti-
am tenent^r corpaliter et totaliter
iunare et laborare. Secundus si do-
minus vult ire i exercitum indictū
ab ecclesia vel p̄ncipe cōtra here-
ticos vel paganos. nec sufficit ad
expensas potest a subditis petere
subsidū. Tercius si in bello ex pa-
cto suo iusto fuerit captus ab ho-
stibus et nō sufficit se redimere abs-
qz damno graui. Quartus si debeat
filiam maritare. aut filium despon-
sare et sic aliqua alia causa similis
emergat. de quib⁹ vide laci⁹ in sum

mis p̄t licite a subditis petere auri-
lium sed moderatum si vero domi⁹
extra tales et similes rōnabiles cau-
sas ultra cōsuetum exigere vell³ te-
neretur ad restituciōem s̄m Rai. et
alios. Decimo octauo peccāt interdū
qui in cōtractu gductiōis mercena-
rium de p̄cioso suo nō statim soluen-
do damnificant. **¶** Vnde dicit
Alef. de hali. in sum. talis tenetur
restituere damnū. et etiam tñ quan-
tum mercenario nocuit. vnde Leu-
xix. nō morabit^r opus mercenarij
tui apud te vsqz mane. id ē operis
merces. et etiam xxxij. Qui defrau-
dat mercedem mercenarij et qui ef-
fundit sanguinem fratres sunt. Et
Jaco. v. dī diuitibus. Ecce merces
oparioꝝ vestroꝝ que fraudata ē
a vobis clamat et clamor eorū in au-
res domini sabaoth itroiuūt. potest
autem ille cui p̄cium solui deberet
multipliciter damnificari non solu-
tus. aut qz tantum tenet^r eadem no-
ste soluere aut alimoniam. et alia
necessaria emere vel p̄ncipi obno-
xium fieri. aut aliud huiusmodi in-
currere propter carentiā sibi debi-
te mercedis. **¶** Decionono pec-
cant qui defraudāt dominos aut ci-
uitates in steuris licite impostis.
imo interdum illicite p̄ tyrannos ex-
torcis. exempli gratia. dñs alicuius
ciuitatis sibi subdite imponit ei ali-
quā exactiōē iniustaz. sed rectores
dicte cōmunitatis p se et cōmunita-
te vt maius malum euicēt p̄mittūt
eidem dño quandā pecunie summaz
et statuūt quendā modū recipiendū
siue colligēdi dictā pecuniā a singu-
lis d illa ḡmūitate iponēdo cuilibz
certā pecuniā soluēdā s̄m multiudi-
nē bonoꝝ suoꝝ vel aliter poito etiā

q̄ aliquis ciuū dictam summam pecunie vel simul vel p̄ ptes p̄mittens soluere dicto modo recipiat ad firmam pecuniā impositam cōmunitati dicto modo colligendā demum posito q̄ aliquid de dicta cōmunitate existimantes h̄mōi exactionem iniustam. et ideo nō soluendā nisi p̄ violentiam et coactionē aliquā pecunie summā eis impositā clam vel occulte retineant. **Q**uerit ergo gregorius. q̄d li. vii. q. xv. **V**tz sic retinentes illud q̄d est impositū eis teneantur illud restituere. et hoc illi qui recipit dictā collectā ad firmā **R**ñ. debitum vt vnusquisq; tanquā pars tribuat ad cōmune bonū conseruandū suam porcionē sicut etiaz quisq; pro salute propria tenet̄ dare tiranno bona exteriora. vel p̄dere plus q̄ p̄mittat se perimi ab eod̄ et bene stant simul in proposito casu. et in alio q̄d aliquid iniuste ab aliquo recipitur et tñ iuste p̄t ab alijs erigi. vt si dñs a tiranno capitur si captus sine subditoꝝ bonis redimi nō p̄t. et tñ tyrannus iniuste p̄cium recipit et restituere tenetur et subditi bene faciūt dominū liberando sic est in proposito. vbi om̄es de cōmunitate sunt sicut vnum corpus et rectores cōmunitatis qñ rationabiliter subditis aliquid soluendum imponūt tenent̄ soluere alias cōmunitatem defraudāt. **P** **V**icelimo peccant qui sciēter tradunt hominibus malas pecunias. vel alias res pro bonis. post q̄ ab alijs sic ad ip̄os puenerūt. tales em̄ nec dāt p̄cium iustum. nec fideliter agunt. nec bene intendunt. sed hoc quo ad pecuniā p̄cipue intelligendū est. qñ datur pecunia que est falsificatio

monete cōmunis. secus si non esset falsificata moneta. sed in vno grosso plus de argento a casu q̄ in alio et minus de cupro. **Q** **V**icelimo primo peccāt h̄m̄ plures qui meliores denarios eligunt de moneta nō pure argentea. et resoluūt in argentum. vel vendunt p̄ciosius. et leuiiores eque care vendūt. patet qz tūc monetam reddūt minus acceptaz et tales faciūt interdū librā denarioꝝ ita leuem sicut p̄ciosiores monete q̄d tamē omnino illicitum est. ergo nocet cōmunitati. eadem rōe interdum. sicut isti de quibz puer. xi. d̄. **Q**ui frumēta abscondit maledicet̄ in populis. **R** **S**ecundo principaliter videndū est de palliatis furis et rapinis de quibus est prima regula. **M**agi. math. li. de contractibus. **Q**uicunq; exhibet se qualē scit se nō esse cui propter hoc principaliter q̄ credit esse talis qualē se exhibet. datur. mutuat̄. venditur. vel fit aliquid boni q̄d nō daretur aut fieret si sciret̄ nō esse talis. illd̄ ip̄e iniuste p̄cipit. et ad restituendū tenetur. nisi sibi aliunde competat de iure. vel ip̄e p̄babiliter ignoret q̄ hac rōe sibi detur vel fiat. **P**atent ista. qz si non debetur alias de iure nō datur sibi voluntarie immo inuoluntarie. qz ex ignorantia cuius ip̄e est causa per suam falsam exhibitionem et simulationem. sequit̄ q̄ ip̄e fraudulenter recipiat si iuxta hanc regulam discuterent se homines q̄ multi iuenirēt se iustissimos occupatores q̄ de diuicijs suis gloriantur et asperātur ceteros vt malos. **P**rimo em̄ principales que habent defendere terram et subditos eisq; p̄uidere de iusticia ad que cō

tribucōe subditorum quasi precio
 gducti sunt. de quanto defensionē
 debitam ⁊ iusticiam negligunt. de
 tanto gtribucōem iniuste recipiūt
 Secundo idem iudicium est de his
 qui se clericos verbo dicunt vel ha
 bitu vel officō exteriori ostendūt ⁊
 non sunt tales quales racōe cleri
 casus esse deberent. Ex quo enim ille
 quem episcopus non acceptauit et
 ordinauit in clericum iniuste rece
 pit beneficia ecclesiastica. ⁊ fract⁹
 eorum quomō ille coram deo iuste
 recipiet. q̄ deus nunq̄ in clericum
 acceptauit. Quo autem est credibi
 le q̄ deus illum vnq̄ i clericum ac
 ceptauerit. qui nunq̄ vt cleric⁹ vi
 uere vel vt talis deo seruire pro
 sinit. sed si aliquid de his que ad cle
 ricum p̄tinent assumpsit aut facit.
 hoc p̄cipaliter ideo facit vt p̄ hoc
 facilliter redditus ⁊ pecunias pos
 sit obrinere et p̄ illas seculares ha
 bere honores. quiniua. luxurias et
 vanitates seculi exercere. ⁊ si aliq̄
 bonum p̄positum habet. et p̄ tunc
 iure p̄cipit nōne etiaz tunc quando
 mutat p̄positum et ope gtrarium
 implet iterum p̄cipiendi ius perdi
 dit. Tercō similitur est iudicandum
 de religiosi habitū. et irreligiose
 viuētibz. Quis em̄ credit puto
 autē q̄ nec ipsimet credere possunt
 homines. ido eis bona dare. gstrue
 re monasteria. elemosinas et obla
 ciones porrigere. vt inde ⁊ de tali
 bus gtra deum ⁊ regulam uiuant.
 Cum ergo ipsi solum sub pre textu
 huiusmodi ⁊ calore petant ⁊ recipi
 ant ⁊ hoc intuitu eis detur. vt vidē
 licet s̄m statum assumptum deo ser
 uiant ⁊ uiuant. Ipsi non habēt ius
 quertendi data in aliud maxime cō

trarium q̄ ad id ad qd̄ data sunt. ⁊
 ipsi receperunt q̄ cito ergo quispiā
 religiosorum scienter gtra ea facit
 que ad statum religiosum de neces
 sitate salutis p̄tinent iniuste p̄cepit
 ⁊ abutitur omnib⁹ monasterijs do
 natis. etiā pane vel habitaciōe nisi
 mutet intencionem ⁊ velit eis vt
 sicut debz ad restitucōez tene^r **S**
Quarto gformiter potest dici qui
 scienter conatur vt res q̄cunqz ve
 nalis melior appareat q̄ est bona
 q̄ emptor p̄pter hoc emit p̄ncipi
 paliter qz talem credebat eam esse
 qualis appebat ḡmuni iudicō t̄m
 tenentur restituere quantū recipi
 unt vltra v̄x eius valorem. Et si
 reddatur eis res eorum integra to
 tum reddere p̄cium tenebuntur. qz
 non fiebat emp̄cō nisi p̄ tali re qua
 lis s̄m iudiciū cōmune appebat si
 militer sciendum ē de his qui rē
 bonam esse venalem ostendunt vt
 vinum clarum ⁊ sapidum i vitro ⁊
 postea turbidum. vel alias malum
 vasis vinū infundūt hec de p̄fato
 mach. quito s̄m p̄dicta iniuste agūt
 mercatores. vel alij qui accōmodāt
 pecunias ab alijs. et vt decipiāt ve
 stes et apparatus habent p̄ciosos.
 vt eis credat. cum t̄m probabiliter
 soluere debita nō intendūt vel neq̄
 ant **CC** Secūda regula eiusdem
 quicunqz indebite est alicui homini
 causa timoris verecundie tristitie.
 vel alterius passionis sibi omnino
 inuoluntarie cuius quidem passio
 nis occasione ille homo mouet^r ad
 dandum mutuandum vel aliqd̄ vti
 le sibi faciendū hoc ip̄e iniuste reci
 pit de tanto. de quāto illa datio ex
 illa inuoluntaria passione p̄cedit.
 Et ad restitucōem tenet^r nisi forte

sicut tractum est illis sibi ex aliquo iure debeat. vel nisi bona fide probabiliter ignoret. an inuoluntarie sibi detur. sed probabilem habeat presumptionem de voluntario. Illud patet quia quoniam iste non habet ius. et scit illum dare non voluntarie. et ultra hoc est indebite causa illius dacionis. quod potest res sibi iuste venire. dico autem cuius est indebite causa quia si datur pauperibus elemosinam ex timore mortis aut damnationis ipsi non iniuste recipiunt. quia non sunt causa illius timoris immo adhuc si quis esset causa illius timoris. sed non indebite. ut si necesse esset naturam facere foramen in nauis. propter quod oportet ei duci vel alius dare merces. si autem non esset necesse. sed faceret hoc quia speraret se obtentur merces eiectionis. ipse ceteris personis non solum merces eiectionis. et demum inuentas iniuste reciperet sed etiam teneretur refundere. dato quod eas nunquam inueniret. **V** Ex premissis possunt multa elici. Primo quod potentes et domini quando petunt sibi aliquid dari vel mutuari a subditis quod primo indignationis negare non audent. de tanto iniuste recipiunt de quanto ex inuoluntario timore donatur. Secundo si quis petit vel medicat per tam honorabilem personam cui quis per uerecundiam tam paruam rem negare et uultum eius non audent confunderet. Tercio debitores qui minantur creditoribus nisi pars debiti remittatur eis se totum uelle negare coram iudice nulli talium sunt absoluti a debito quod occasione illius timoris dimittit. Quarto hi qui molestauerunt homines et minantur amplius inimicari eis si non concordauerint cum eis per uoto ipsorum non debent

credere se vere et euangelice reconciliatos. etiam si offensus ex illo timore se iniuriam dimittere et uerbo tententur et scripto. Quid mimi et ioculatores qui uocati ueniunt ad homines sed eis penitus inuitis et dolentibus. et illi per uerecundiam uel timore oblationis eorum aut humane confusione sustinent eos et aliquando ioculationes eorum non sunt securi in conscientia de eo quod eis datur de quanto ex illis motibus datur quorum ipsi sunt causa indebita. sed hec omnia sunt intelligenda nisi ipsis alio iure competat. aut probabiliter appareat quod uoluntarie detur. Et sicut additum est de tanto. de quanto et que sequuntur cetera. quia aliquando homines dant non solum ex aliqua talium passionum inuoluntarium. sed etiam ex affectu habendi beniuolentiam. complacenciam honorem solacium. aut laudem. Sed certe de tanto illi non iniuste recipiunt et aliquando totaliter mutantur affectus. Quando autem hoc haberet posset contingere quod qui prius iniuste recepit. iuste postea retineret. quia quod prius erat inuoluntarium. postea fit aliquando non solum uoluntarium. sed etiam delectabile. sicut communiter in his contingit que mouet. uel in quibus surgit concupiscentia. illa enim non facit inuoluntarium. et ideo que ex illa dantur. iudicantur licite posse retineri non obstante quod dans peccet in sic dando et recipiens mereatur cum peccato superbie auaritie uel luxurie. hec magistram. **X** Quantum ad tercius principale de rebus inuentis est specialiter notandum secundum sanctum thomam. ij. q. lxxvi. et secundum alex. in suo. ij. di. xxiiij. quod quedam sunt res que nunquam fuerunt in alicuius bonis ut gemme

et lapilli qui inueniuntur in litore maris. et ille res statim sunt inuentoris. dicit enim de illis lex in libro institutionū de rerum in uēciōe gemme et lapilli et similia que in litore maris inueniuntur iure naturali statim inuentorum sunt et fiunt.

Alie sunt res que aliquā posse esse fuerunt. sed modo derelictę sunt. ut thesauri antiquo tpe sub terra occulta ri quorū nunc nō est possessor. et de istis dicēdū est. sicut de supradictis scz q̄ sunt inuentoris. nisi s̄m q̄ leges ciuiles tenetur inuentor dare medietatem dño agri si in alieno agro inuenit. nō data ad hoc opa. p̄pter qd̄ in pabola euangelij Math. xii. d̄r de inuentiōe thesauri absconditi in agro q̄ emit agrum illum. ut haberem ius possidendi thesaurum. si uero inuenit thesaurū data opa nihil tenetur domini agri. Vnde de illo dicit lex li. insti. de rerum diuisione quisquis thesauros in loco suo inuenit adrianus naturalē equitatem secutus ei cōcessit qui inuenit. ac si quis in alieno loco. non data ad hoc opa et fortuitu inuenit dimidiū inuentori et dimidiū domino soli cōcessit. **A**lie sunt res que de propinquo in alicui⁹ fuerāt bonis. et sunt ab eo derelictę et illas si quis inuenit. et eas accipit nō aīo retinendi. sed eas restituendi domino eaz qui eas nō habet pro derelictis. ille nō cōmittit furtum nec in re cum sint derelictę. nec uoluntate. cum eas derelictas sciat aut credit. si autem in ueritate non sunt derelictę ipse tamen inuentor bona fide hoc credit et accipit etiam aīo retinendi. tunc ignorantia facti eū excusat. ut dicit alex. Si autē nō cre-

dat eas derelictas et accipit eas aīo retinendi. tunc furtum cōmittit. qz cōtractat rem alienam et de hoc intelligitur illd̄ augu. in quadā oratione sic dicentis. Si quid inuenisti et nō reddidisti rapuisti. dicit tñ pe. pal. in iij. de cōsuetudine. **T**hesaurus ubi cunqz inuentus sit est principis et sic ille solus potest facere elemosinam. Est enim thesaurus uetus depositio pecunie cuius memoria nō extat. sed quō restituentur inuenta quā nescitur cui. **Rñ.** s̄m **Rai.** faciat iūtor publice dici p̄ precones uel per ecclesias ubi rem inuenit. et s̄m hostien. anteq̄ domino restituatur si dubium est cuius sit. certificari debet inuentor per circumstantias reialias forte multi nō dñi eā peterēt.

DA Emptione et uenditiōe circa que sepe plura valde illicite acquiruntur tria nunc sunt uidentia. **P**rimo que requirantur ad talia. **S**ecūdo q̄ piculosum est habere officium mercatorum. **T**ercio qualiter se debeant habere bene ut saluentur mercatores. **Q**uantū ad primū notandū q̄ s̄m **Vincen.** in speculo histo. li. ij. mercatorū proprietates cham primus habuisse uideatur. qui simplicitatem uite hoīm ad inuentionem mensurarum et ponderū pmutauit. atqz ad caliditatem et corruptionē pduxit terminos terre primus posuit rapinis et uolentia opes cōgregās suos ad latrocinia uitaui. **Q**uāuis igitur negociacō ut hodie res se habet. de se non sit illicita. qz ipa media nte bona ter-

rarum quarundā alijs terzis taliū carentiam habentibus aduehunt ⁊ ecōuerso. tñ ibi magne fraudes fiunt. **C** Vnde secūdo notandum q̄ s̄m tho. ij. ij. q. lxxvij. et sco. in. iij. di. xv. duplex ē gmutacō. Vna iconomica qñ gmutans intendit recipere rem non vt mercetur in ea. sed vt ip̄a vtatur. Alia est gmutacio negociatiua vbi gmutans intēdit lucrari de re quā acquirat. emit em̄ non vt vtatur ea. sed vt vendat carius. Ad primam gmutacionem. vt sit iusta quinqz requirunt^r et ad secundam vt sit iusta eadem. et adhuc duo alia requirunt^r. **P**rimo igit^r ad gtractum empcionis ⁊ vendicionis et ad quēcunqz gtractum requiritur libera voluntas i vtroqz scz vendendi in vno. et emēdi in altero. id est q̄ dās velit trāferre et recipi. iens velit accipere rē transferendam. **S**ecūdo requiritur libertas in vtroqz. ita q̄ neuter ip̄sōz phibeatur lege superioris nec p̄ actum alterius a quo dependeat. **E**t p̄pter defectum h̄modi non potest monachus sine licentia superioris nec filius familias sine licentia patris emere vel vendere. **T**ercio requirit^r q̄ fiat gmutacō sine fraude interueniente bona fide. ideo. j. thesalo. iij. hec est voluntas dei ne quis sup̄grediatur neqz circūueniat in negotio fratrem suum p̄ li sup̄grediatur inequalitatem iusti precij excludit de quo post pauca dicetur et circūueniat per fraudem. **D** **C** fit s̄m tho. fraus tripliciter primo in substantia rei vendite. vt cū q̄s rem vnius speciei scienter vedit p̄ re alterius speciei. aut substantie minus p̄ciose. vt auriculam p̄ auro

aut aquam p̄ vino. aut mixtum p̄ puro. aut denarium cuprum p̄ aureo. gtra illud isaie. j. argentū tuū versum est in scoriam. vinum tuū mixtum est aqua. **S**ecundo gmittitur fraus in quantitate. que p̄ mensuram ggnoscitur siue res mensuretur p̄ pondus siue p̄ aliam mensurā corpalem. vt modium vel sextariū siue fit in liquidis siue aridis. **E**t similiter in libra ⁊ pondere. et in omnib⁹ istis vniuersaliter oportet esse iustam mensuram in vendendo ⁊ emendo. alias iniustum fit ideo de utro. xxv. di. non habebis in sacco tuo diuersa pondera maius et min⁹ nec erit in domo tua modi⁹ maior et minor. abhominat^r em̄ dominus eum qui hoc facit. et aduersat^r omnem in iusticiam. **T**ercō gmittitur fraus i qualitate. puta cū quis animal infirmum vendit quasi sanum. aut vinum corruptum quasi sanum et purum. aut crocum mixtum cum re viliori. **E**t quo patet q̄ qui faciunt res inutiles et defectuosas d̄fect⁹ qz eaz ex industria ⁊ studio se obtegat et occultant tenent^r ad restitutionē illius qd̄ occasione talis occultatiōis eis datur p̄ rebus nisi res non obstante d̄fectu tñ valeat quantum datur. **E**t similiter est de habentibus res venales iudicandum. omnia ista phantur extra de iurijs et damno dato. qui ei dat occasionem dāni. damnum dedisse videtur. sed defraudans alium in substantia qualitate et quātitate. dat ei occasionem damni alias em̄ nō p̄mutaret. ⁊ in his omnibus di. tho. non solum peccat qui iniustam vendicionem faciendo etiam ad restitutionem tenet^r. **E** **Q**uarto igit^r

q̄ ad minus habitualiter in tendat si veraciter agnouerit rem nō fuisse talem qualis h̄m contractū esse debuerit q̄ h̄o velit sicut rationale fuerit emendare. si em̄ venditore ignorante aliquis p̄dictorum defectum in re vendita fuerit. venditor quidem nō peccat. tenetur t̄m cū ad eius notitiā puenit veraciter saltem damnū recompensare emptori. et q̄ dictum est de venditore etiam intelligendum est ex pte emptoris. cōtingit em̄ quicqz venditorem credere rem esse minus p̄ciosam quantū ad speciem. putat si quis aurū vendat loco auricalci emptor si illud agnoscat iniuste emit et ad restitucōem tenet. Et eadem ratio est de defectu qualitatis et quantitatis. vt si quis simplex pegrinus credens equum suū valde infirmum exhibet eū venalem. et emptor astutus quous noscat defectū esse parū. aut forte p noctem sanabilem. et tamē emit eum p paruo p̄cio quasi valde infirmū. ille sciens et iniuste damnificat p̄imum suū. et peccat q̄tra hoc mandatū et tenetur ad restitutionē. **I**n Quinto requirit̄ equalitas valoris inter res p mutatas aut inter rem emptam aut venditam et p̄cium. Nā rem carius vendere aut vilius emere q̄ valet in se vel estimatione hominū est q̄tra iusticiā h̄m p̄hilo. j. poli. et q̄tra Mat. vii. Omnia quecunqz vultis vt faciant vobis homines et vos facite illis. s̄ nullus est qui vellet sibi rem cari⁹ vendi q̄ valeat. qz sic damnificatur vt plurimū vel semp. vñ Aug⁹ xiiij. de ciui. dei. Velle vile emere et care vendere reuera viciū est. d̄ aut q̄ nō licet rem cari⁹ vendere.

vel vilius emere q̄ valeat in se in estimatione hominū. In tribus enim casibus licet rem carius vendere q̄ sit empta. idē qz aut res meliorata est in se vel in estimatione hominum. aut rōe seruicij circa rem emptam exhibiti. Primo em̄ res empta potest meliorari aliq̄ naturaliter. vt cum fit de impuro vino pur⁹. et de gracili ligno forte. et de equo trium annorū octennis. Aliq̄ artificialiter fit empte rei melioratio vt melior est pannus in tunicam format⁹ q̄ simplex pannus. aliq̄ fit naturaliter et artificialiter vt meli⁹ ad ignem valent ligna sicca q̄ humida. Secūdo principaliter res empta p̄t meliorari nō in se. sed in opinione hominū aut qz nesciebat⁹ prius q̄ bona esset. aut qz est iam indigentia ei⁹ que prius nō fuit. vt patet de pillulis pestilencialibus extra temp⁹ pestilentie. et in tpe pestilentie. et in multis alijs modis. Et tam i primo q̄ in secūdo melioracionis modo p̄t res carius vendi q̄ empta est. Tercio p̄ncipaliter idē fieri p̄t ex pte vendentis videlicet rōe seruicij qd̄ circa eam fecit vel officij qd̄ circa eam habet. et hac rōne collectores hospitem campores. institores caupones. penestici. et quicūqz stationarij. possunt rem etiā alienam nullo modo mutuatam nec in se nec in estimatione hoim vendere carius q̄ emerūt. et hoc propter sumptus labores. industrias. curas. picula. et alias occupaciones rōnabiles et multo plus qui adducūt res a longiquo ratio est qz. j. corin. iij. vnusquisqz recipiet mercedē h̄m suum propriū laborem eadem rō est de mercatore sicut de alio laboratore. q̄ merces

detur p̄ suis labore industria cura et similibus. **¶** Vnde tñ s̄m diuinam q̄ naturalem legem illicitū reputatur si in emptiōe ⁊ venditiōe non sit equalitas iusticie seruata sci enter. et ille qui plus habet post q̄ innotuerit sibi illud tenetur recom pensare ei qui damnificatus est si sit notabile damnum. Quod dico qz iustum p̄cium rerum qñqz non ē pū ctu aliter determinatum. sed magis in quadā estimacione consistit ita q̄ modica additio vel mutatio nō videtur tollere equalitatem iusticie. vt tho. dicit. et addit scotus. q̄ qñ gmutantes pensata necessitate mutua reputant hincinde equiualens dare ⁊ accipere ita q̄ vterqz gputat tñ dare quantū recipit ⁊ econ uerso recipere quantū dat. si tunc aliquod modicum deficit ab indiui duali equalitate non erit iniusticia reputanda. qz qñ ex tali estimaciōe de datione ⁊ recepcione equiuale nti mutuo sunt gntenti tunc mutuo sibi volunt remittere. verisimiliter si in aliquo deficiūt ab illa iusticia requisita. ⁊ sic istoz gtractū quē libet gcomittatur aliqua donacio gditionalis. vt si aliquid sit ampli us in re data. **¶** Vex tñ si ali quis multum indigeret d̄ re aliqua ⁊ alius le datur si ea careat. ⁊ p̄ ma gnā instanciam. ⁊ ille inducit ad vendendum rem suam. vel ad pmu tandum p̄ re alterius. tunc cū pos sit se gseruare indemne erit i causa tali iustū p̄cium non respiciendo so lum ad rem que venditur. sed etiaz ad damnum qd̄ venditor ex vendi cione indicione incurrit. ⁊ sic licite potest alius carius vendi q̄ valeat s̄m se quis non vendat pl̄ q̄ va

leat habenti. si vero aliquis multū inuetur ex re alterius quā accepit. Ille vero qui vendidit non damni ficet carendo re illa non debet eaz super videri quia vtilitas q̄ alteri accrescit non est ex vendicione. sed ex gditione ementis. nullus autez debet vendere alteri quod non est suum licet posset ei vendere damnum quod patitur. Ille tñ qui ex re alte rius accepta multum inuetur. po test p̄pria volūate vendenti aliqd̄ superogare qd̄ p̄tinet ad ei⁹ hone statē. **¶** et sic p̄t q̄ quicqz requi runt ad cōmutaciōem icononicā. s̄ ad negociatiuā adhuc sup̄ p̄fata re quiritur alia duo. Primo si debeat esse iusta oportet q̄ talis cōmuta cio sit vtilis reipublice. sic ē de mer catoribus illis qui afferūt res de patria vbi abundāt ad primā vbi d̄ ficiūt. quaz tñ vsus est ibi necessa rius et etiam qui res emptas cōser uant vt p̄mpte inueniant venales a volētibz eas emere tales habēt actum vtilem reipublice. Oportet em̄ q̄ nec aliquis credat nec credē di rōem habeat emptionē esse gmu nitati vel reipublice p̄iudicalem p̄ pter defectum illius cōditiōis sunt aliqui vitupabiliter negociatores puta qui nec transferūt nec cōser uant. nec eoz industria melioratur res venalis nec certificatur ali⁹ sim plex de valore rei emende. sed emit modo vt statim vendat sine omib⁹ iam dictis cōditiōibus. Talis esset exterminand⁹ a republica tanq̄ no ciuus cōmunitati. eo q̄ p̄hibet im mediata gmutaciōem volenti icononice cōmutare et sic faciūt qd̄ libet venale vsuale carius ementi q̄ debere esse et vilius vendenti ⁊ sic

damnificant vtranzq; ptem. patet etiam q; illi qui frumenta vel alias res vtilis cōmunitati vel necessarias et bonas ad hoc pncip; aliter emunt. vt nō defint ciuitati patrie. vel aliqua alia bona intencōe. non intendentes caritiam inducere sed quicunq; necessitatem vel notabile grauamen paupum viderit vendere iuxta cōmunē et rōnabilem estia cionē. Tales em̄ licite et meritoze possunt hoc facere et aliqui caritiā impedire sed illi qui in gregando talia nec cōmunitati p̄sunt nec vtilitatem eius intendūt. sed solum luctum suū nihil nisi caritiam expectando grauissime peccant. **R**atio ē q; quilibet in cōmunitate viuens rōe caritatis p̄imi et rōe emolimentū vt pote solacij defensiois similitum debet cōmunitati esse vtilis et maxime nō nociuus. et s̄m iura turpis est pars que se nō cōfirmat suo toti possunt aut vtriq; p̄missorū se ex hō considerare. Quia qui intendit caritiam dolet de frumentorū copioso p̄uentu. Alius vero ex hoc vel letus est. vel cōtensus et nō tristis. **¶** **S**ecūndum requisitum ad gmutacionem negociatūā est vt vendens p̄ re vendibili recipiat iustum p̄cium cōsiderandum s̄m q; res vendibiles valent ad vsuz hominū plus vel minus s̄m necessitatem rez interduz s̄m desiderū hominū qd̄ habent ad res. **E**t licet difficile sit dare de valore rei sufficientem et generalē regulam. tñ hanc regulam quidam doctor tradit. Sicut estimatio que verisimiliter bona fide creditur erronea esse nō est sequenda. sic cōmūis estimatio in qua nullus error verisimiliter apparet sequenda est. siue i

specie. siue i singulari vbi vero nulla est vel nō vera estimatio ibi recuzatur ad rōem pensando labores sumptus etc. statim dicenda bona fide put melius pōt fieri necnō melioracionem vel peioracionē siue realem siue estimatam et iuxta hō res vendatur. **T**alis negociator iuxta diligentiam suam et industriam et picula accipiat in cōmutacione p̄cium correspondens. qd̄ declarat **S**co. q; vnūquēq; in ope honesto seruiētē reipublice oportet de suo labore viuere sed talis afferēs vel etiā cōseruans honeste et vtiliter hūc reipū. igit̄ ē. **S**ecūdo q; vnūquēq; q; industriam suam et sollicitudinē potest iuste vendere. **I**ndustria em̄ magna requirit̄ in tali transferente de patria in patriā ergo potest iuste sustentacionē suam p̄ se et familia sua ad illam necessitatē deputatam recipere p̄cium correspondēs sue industrie. **T**ercō etiā correspondens aliquid suis piculis. **S**emp̄ tñ lucz debet esse moderatuz ne talis cupiens nimis diues fieri vicium auaricie incurrat. **L** **A**d hoc vere q; vendicio vel empicio sit bona materialiter requirunt̄ qd̄icōes et circūstancie ḡmunes sicut in alijs actibus moralibus potissime finis est. q; non sit in scandalum i maluz exemplum. ḡtra votum. vel ex auaricia. vñ dicit sanct⁹ tho. q; emēs non debet lucz statuere tanquā finem suum. vel suorū operū. **S**ed luctum qd̄ querit vltcrius in aliū finem necessarium vel honestum. vt ad sustentacionem domus sue vel ad subueniendū indigentibus si sit negocio licita. vel cū quis negociationē intēdit p̄pter publicā vtilitatez

ne scz res ad vitam necessarie desint patrie. et tunc lucz expedit non tamquam finem. sed quasi stipendium laboris

M Sed est dubium utrum venditor teneatur dicere vicium rei vendende. **S**ic. **S**ym. tho. qdli. ij. q. r. et ij. ij. q. lxxvij. arti. iij. **S**i res vendenda propter vicium quod habet redditur minoris valoris. vel eius usus redditur impeditus vel noxius. scz cum equus claudicat. vel domus est ruinosa aut cibus corruptus vel venenosus. si tunc homo vicium est occultum. et venditio non detegit. et si tacere vendit ac si non esset viciosa. erit venditio dolosa. et venditor teneatur ad damni recompensationem si vero vicium sit manifestum putatum cum equus sit monoculus. vel tale manifestum vicium habet res vendenda vel cum usus rei. licet non conveniat uni venditori potest tamen conveniens esse alteri. et si tunc ipse venditor propter homo vicium subtrahat de pretio quantum oportet tunc non tenetur ad manifestandum vicium rei. quia forte homo emptor vellet plus subtrahi de peccato quam esset subtrahendum. unde potest licite venditor in demeritate sue consulere vicium rei retinendo. verbi gratia exemplificant doctores alij **T**u vendis mihi equum omnino malum. et qui nihil valet ad equitandum et das mihi eum pro tanto pretio. quantum sola cutis valet. nihil iniustum facis mihi quod equus non valet ad equitandum. nisi ego in contractu interrogarem. an equus valet ad equitandum. et tu diceres quod sic. tunc enim contractus iniustus est et fraudulentus. si autem ego ex simplicitate vel inadvertentia non considerarem illum defectum. nec inquireret

tu tamen scires quod ego principaliter ad equitandum eum emerem. et ex simplicitate vel inadvertentia id non dicerem. **T**u quidem peccas contra me. non in iuste ad extra vendendo. sed minus fideliter et caritative circa me agendo hec est sententia tularij qui narzat de antipatre philo. accuratissimo. qui dixit omnia vicia emptori pandenda sunt. et post plura eius verba concludit Tuli. li. iij. de offi. nihil debet venditor emptori celare. **Q**uod si increpandi sunt qui retinent quod de hijs estimandum est qui fucacionis vanitatem adhibent. **M** Sed quid de his mercatoribus et contrahentibus qui sciunt verisimiliter iustum pretium et tamen signo. vel verbo vel silentio rem supuendunt. **S**ic. quod tripliciter possunt tales vicium committere. **P**rimo si videns hominem simplicem et inexptum circa rem. non facit diligentiam fidelem ut ei non supuendat. quia enim inexptus homo nescit rem estimare. **I**deo venditor non potest se solum illius exhibitionem in vendendo regere. sed tota eius estimatio sibi incumbit. **E**t ergo nisi fidelem diligentiam adhibeat non est sine peccato si rem supuendat. secus autem est quando res venditur homini intelligenti et expto circa rem. **S**ecundo quando emptor aut venditor est artatus necessitate vel inordinata affectio impulsus. tunc nequaquam fit potest alter dubius de valore rei tam secunda conscientia durus esse erga eum ceteris paribus. sicut ergo liber. et omni tali impulsu carentem. habet enim timere quod ex illa artatione carius emat quam alias faceret emptor. vel quod venditor vendat remissius. **T**ercio quando venditor aliqua arte vel cautela

verborum. etiam si vera sint et non falsa inducit emptorem ad emendandum cari⁹ q̄ alias emeret. vt si venditor res que vix valet vnum denarium scienter exhibeat pro quatuor et emptor ex verecundia. vel qz nō credit super exhiberi rem i quadruplum exhibeat et det plus q̄ vnum venditor coram deo tenetur ad restitutionem eius quod plus vno recepit. **Tener⁹** enim ad restitutionem si rem scienter superuenderet. etiam si illum nullomodo induceret quanto magis q̄ hoc per cautelas efficit. et maxime per falsitates et mendacia hoc procurat. **O** **Secundo** principaliter videndum est q̄ periculosum sit mercari vel negociari. Et hoc patet ex septem que eā reddunt periculosam. **Primo** ignorantia interdum valoris rerū. et quanti estimandi sint labores cure. picula et cetera hōi que negociantes habent circa venales res. in quarum estimatiōe merito quilibet est sibi suspectus. vtpote iudex in propria causa. Et in hoc minus piculose stāt qui vendunt res apud multos inuenibiles et venales. qz facilius et propinquius potest haberi estimatio. et homines nō sunt artati ad vnum. **Quisquis** vero habet rem venalem. vel exercet officium. aut laborem nō possibilem apud alium haberi sicut aliqui solum vnus est notarius. medicus. apotecarius. vel alius talis. hic debet sibi multo magis esse suspectus et valde cauere ne in necessitate hominū exigiat aut recipiat ultra rei. aut laboris sui valorem. **Secundū** reddens negociationē periculosam est diffidentia de proxis que surgit ex cautelis et fraudibus

omni die cōtingentib⁹ ppter quod vendentes multo carius exhibent res quā valent. et ementes multo minus q̄ velint dare et sic vtrobiqz multa falsa dicuntur. et non pauca mendacia. et q̄qz piuria cōmittuntur. **Tercium** est inordinatus timor damni. et lucri desiderium excessiuū ac affectus res cito vendendi. **Ex** quibus oritur cōsuetudo laudandi vendenda et emendēda vituperanda qui quidem timor et desiderium tempe contractus sic mentes vrget et occupant q̄ modicus vel nullus respectus ad deum vel iusticiam solent haberi. **Quartum** cōtinua et anxiosa sollicitudo et occupatio cum talibus rebus extrinsecis et diuersis hominibus que raro mentis recollectionem admittūt. et in quibus tanta habetur diligētia q̄ debitū deo seruiciū et cura proprie salutis obmittit. **Quintum** est malum exemplum quod quis videt i maiori premercantiū propter quorum multitudinem homo plane volens pcedere vix potest aliquid lucrari mercādo. **Sextum** est cōtinua occupatio cum vero obiecto et materia auaritie scz cum temporalibus bonis. et etiam cū forma eius. qz cū modo accipiendi eadem nec nō cum auaris circa q̄ videtur tam difficile auariciam vitare sicut assidue conuersando cū procacibus mulieribus continentiam seruare. **Septimum** est raritas pure intencionis. quia valde rarum est vt quis recte intendat in mercādo vtilitatem proximo. et sic s̄m vtilitatem officij vel obsequij sui victū mereri q̄ tū itērio tā necessaria est. q̄ sine tali intētiōe actuali vel hituali null⁹ act⁹ negociatiōis est

meritozius apud deum. etiaꝫ si quo ad homines nihil iniusti fiat immo dubium est et disputabile est. an ille qui nō intendit in mercādo hominū vtilitati seruire. etiam si vtilis sit. possit aliquid s̄m deum p̄ labore suo recipere. **P** Tercio p̄ncipaliter videndū est quō mercator cupiens saluari debeat se tenere. s̄m. q̄ debet ante omnia intendere n̄ plus debito recipere. vel minus dare sciēter. et velle supplere v̄b̄ ip̄c̄it defectū. et fideliter s̄uēdo. aut p̄d essendo his a quib⁹ vult victum acquirere. et cū timore luc̄ recipere s̄m nobilitatē et gratuitatē et vtilitatem cure. laboris. industrie. et sumptū quos et quas cōtingit habere. nec nō s̄m magnitudinē. multitudinem. aut p̄ciositatē rerum in quibus seruit aut ministrat hominibus. nec t̄m negociaciōi intēdere vt per hoc aliquid eorū negligat que sue sunt necessaria saluti. **D**ico aut̄ nobilitatē rē. q̄ dato. q̄ negociatoris merces adducētis tant⁹ esset labor sicut militis defendētis terrā. nobilior t̄m est labor militis ceteris paribus q̄ alterius. q̄ ad nobiliozem finem terdit. sic etiam staret q̄ labores cure rē. essent eque nobiles et ḡues. et t̄m vnus esset magis necessarius alio p̄ isto certe sibi magis deberet. **D**ico etiā s̄m multitudines magnitudinē et p̄ciositatem rerum q̄ penestica vendēs sc̄z p̄sum et olea. et de vno floze. cōmunitati seruiens. nō pōt t̄m lucrī recipere. sicut institor vendens nobiles et multas vtilēs res. nec institor inquiete q̄dammodo resitēs ceteris p̄ibus pōt t̄m luc̄ recipere. etiā de eque magna pecunia sicut res eque bonas de p̄tib⁹

longinquis adducēs. et id si quilibz s̄m statuz suū vellet viuere. et s̄m meritū suū luc̄ recipere. omnia staret eo melius. sed q̄ penestica de modico p̄cio et labore tantū vult lucrari. q̄ quotidie cibis bonis et potib⁹ repleta sit et vltra hoc cōtinue p̄l⁹ dicit⁹ que si debite p̄penderet. vix nudum panē mereret⁹ et institor de modico labore et p̄cio respectiue vult se et suos tam delicate nutrire et p̄ciosē vestire. sicut vnus de multo maiori summa. grauiori et vtiliori labore cōmunitati seruiens. et ita discurrendo de alijs. hinc est q̄ quasi omnes auaricie et supbie et voluptatis morbo laborat p̄ que t̄m excantur q̄ credūt ita esse debere ex hoc q̄ illa sunt tam cōmunitate iam cōsuetā. et q̄ quasi omnes sic agūt cum t̄m nulla cōsuetudo possit excusare in his que sunt cōtra rectā ratiōem. sed solū indifferentib⁹ que p̄nt fieri bene et male nulla aut̄ recta rō videt⁹ dictate hoc bonum q̄ filia simplicis militis aut burgēsis. quācumlibet opulentā deferat tam p̄ciosam vestē. cingulū aut coronā que p̄ statu sufficeret cuiuscūq̄ magne principisse aut regine nec hoc q̄ quātūlibet diues mercator tam splendide in vestibus. tam magnifice in sumptibus viuat q̄ sufficeret regi vel p̄cipi bene magno. **E**t hō modo multa sunt que sub dissimulatione transeūt nec reputantur tam mala que tamen si recte pensarent⁹ manifeste viderent⁹ excessiua rē cōiudicio rōnis. **E**x quibus patet q̄ quantificatio p̄cij iusti pensanda est in libra rationis. recte attendendo bona fide id est fideli intentione suam industriam circa rem.

solicitudinem. necessitatem. immo-
bilitatem rei vendibilis. magnitudi-
nem. multitudinem. labores. picula
et sumptus

Capitulum

Septimum

QUAE vsuris modo et
alijs contractib⁹ tria po-
nent^r. Primo quot mōis
vsurarij faciūt cōtra vj
pceptum. Secūdo quanta mala lu-
dos cōmittent^r. Tercio quō peccāt
lusores. **S**Quantum ad primū
pnotanda sunt quatuor. Primo q^d
vsurarij tenēt^r ad restituciōem vsu-
re et ad restituciōem damni p vsu-
ras alicui illati. Omīs em̄ vsura cō-
mittit^r circa mutuaciōem vel con-
cessionem. Est autē mutuacio actiua
seu cōcessio. datio gratuita rei quā
vel equiualens tenet^r reddere reci-
piens iuxta pactum. Mutuatio ve-
ro passiuā est talis rei receptio. Dz
autem mutuacio quasi meū tuū fa-
cio. hoc tamen qd tibi mutuo n̄ sim-
pliciter definit esse meū. sed solum
ad tempus debet esse tuū. vnde ve-
raciter differētie possum me tantuz
habere apud te. et ille nō diceretur
omnino paup cui debitorēs bene so-
lituri tenerent^r multa. dicit^r autez
mutuatio pecunie vel hmōi datio.
qz do miniū transfertur. vnde i scri-
ptura vocat^r mutuatio datio. exo-
xxij. Deut. xv. Lu. vj. Si inquit mu-
tuū dederitis his a quibus spera-
tis recipere. que gratia est vobis.
nam ⁊ peccatores peccatorib⁹ feno-
rant^r vt recipiant equalia et statim
sequit^r. mutuū date nihil inde spe-
rantes. et erit merces vestra multa
et eritis filij altissimi. qz ipe benignus
est sup ingratos et malos. Dicit

tur gratuita datio. qz sicut pura et
simplex donatio fit gratis sine limi-
taciōe. sic ista debet gratis fieri. sal-
ua ista limitaciōe de reddendo. vñ
xps vbi supra dicit nihil inde sperā-
res supple vltra redditiōē rei. Ad-
ditur q^d vel equiualens tenet^r red-
dere qz nisi hoc esset pura ⁊ simplex
foret donatio. Dicitur vel equiuā-
lens. qz aliquando res eadem nō p̄t
reddi. quia distrabitur vt pecunia.
vel pditur. aut perit vt equus aut
doms. Dicitur etiam iuxta pactū
qz mutuo recipiens nō tenetur rem
mutuatam simpliciter reddere. nisi
ita sit pactum. potest em̄ tale pactū
fieri q^d restituat si petatum fuerit.
vel si aut dum venerit ad pingui-
orem fortunam. et tūc si non venerit
conditio reddere nō tenet^r. **S**
Secundo notandum q^d quis mutu-
ans possit iure rem mutuatam vel
valorem eius recipere et repetere.
nihil tamen potest vltra hoc ab ho-
mine ratione rei mutuate vel mutu-
atiōis repetere recipere vel spera-
re. sed bene potest recipere quodā mu-
tuū recipiente nō p mutuo s̄ sp̄o
te. vel ex alia iusta causa datur aut
pia. Primū patet qz recipiens mu-
tuū nullū ius habet ad rem nisi ex
cōcessione mutuātis. sed mutuās nō
dedit aut mutuauit. nisi ad certum
tempus vltra qd inuito dño tenere
nō debet. Scdm ptz qz qū mihi mu-
tuasti pecuniā vel hmōi tūc res ista
interim ē mea facta. et ei⁹ vsus est
meū opus c⁹ signū ē. qz si apud me
pdit^r pecunia. vel res mihi est per-
dita nō tibi vt omnes volūt. Sed
contra rationē est q^d ego tibi debe-
am dare aliquid de vsu et labore
meo quē habeo de pecunia mea licz

postea teneat tibi dare pecuniam tuam. aut equiualens quod a te mutuauit. et quando hoc facio tunc tuum tibi restitui et satisfeci. **D**

Sed diceret quis cum ille cui mutuo ante hoc mihi potuit dare unum florenum voluntarie. cur ergo pro mutuo non potest dare unum florenum? **R**espondeo. ideo quod non vendibile nullus potest vendere. sed quilibet bene potest dare suam rem qui saltem liber est. sed mutuo cum sit actus voluntatis elicitus vel imperatus quo quis vult quod res sua sit alterius ad beneplacitum eius qui habet potestatem sic disponendi de re vel utrunque. scilicet actum interiore. et exteriori comprehendens. et nullum talium est vendibile eo modo quo usurarius cupit. Ex quo etiam patet quod usura contra legem nature est. **T**ercium patet quia non peioris conditionis que mutuum prestat alicui post mutuacionem quam ante. sed potuit recipere sponte. vel ex alia pia aut iusta causa data ab eo qui haberet potestatem dandi. ergo et postea habet. immo recompensacionem eorum que pecunia non mensurantur licite potest pro mutuo quis exigere. **S**ed multos puta beneuolentiam. et amorem eius cui mutuauit vel aliquid huiusmodi. sed diceret adhuc usurarius si nihil possum recipere pro bono quod tu habes ex pecunia. vel usu eius. tamen tu teneris mihi pro damno quod habeo. quia interim quod tu habes eam. ego non possum emere censum pro ea. nec possum uti ea. nec cum ea lucrari. quod totum possem habendo pecuniam ipsam. **Q**uare non pro tali damno aliquid recipiam. **R**espondeo. quicumque est certum damnum quod mutuans ex mu-

tuacione incurrit. tunc nisi illi petenti. sic tanta necessitas pro quo iste mutuans teneretur illud damnum subire. ipse bene potest sibi denegare mutuacionem. si autem iste petens voluerit illud damnum in se recipere ad vitandum suum grauius damnum hoc mutuans licite potest facere. et idem nitati sue prouidere. nec recipit hoc ratione mutuacionis. sed ad uitam dum damnum quod sibi ex mutuacione imminet. ubi vero non est aliquod certum damnum. ibi nihil certi potest recipi. **E**t multo minus quando eque verisimile est occasio mutuacionis bonum venire sicut malum vel damnum vitare sicut incurzere. sufficit enim pro possibili damno. possibile lucrum unde sic arguitur contra usurarium si hoc est damnum tuum. quod non potes lucrari cum pecunia tua. tunc hoc est lucrum vel bonum tuum. quod non potes perdere pecuniam tuam ex spolio furto. vel alijs dolis vel mercando damnificari cum ipsa. utrunque enim est eque possibile et contingens. ergo si teneor tibi pro ista. tu teneris mihi pro isto. et sic fit recompensatio.

Tercio notandum quod habens substantiam huius mundi. sicut tenetur interdum sub precepto. aliquando sub consilio dare aliquid simpliciter. ut elemosinam indigenti. ut supra habitum est de elemosina precepto quinto. **I**tem supra ca. ij. presentis precepti. sic etiam tenetur in casu res suam dare ad tempus quod est mutuare eadem ratione. **Q**uia. i. ioh. iij. qui habuerit substantiam huius mundi et viderit fratrem suum necessitate patientem claueritque viscera sua ab eo quomodo caritas dei manet in eo sed certum est quod primum tenetur

genero dotem. obliget sibi in re c^o
 vsus nō est eius cōsumptio pignus
 pro dote q̄ mor dare deberet. tunc
 gener nō tenet^r fructus quos de bo
 nis impignoratis p̄cipit cōpurare
 in sortem hoc intellige cum marit^o
 sustinet onera matrimonij alias nō
 Et d^r notanter in re cuius vsus rē.
 Quia s̄m multos nō potest de r. flo
 renis vnum recipere. qz contra natu
 raz pecunie est qz gener. 7 s̄m phi.
 sed tamen hoc nō potest esse ppter
 hoc qz gener expectat. et dat indu
 cias socro numerandi vel soluendi
 dotem. qz hoc esset pro mutuo reci
 pere. sed hoc videt^r esse licitum qz
 ius p̄sumit qz qn̄ quis dat alteri fi
 liam suam nō velit eos deficere vel
 perire. immo subleuare in oneribus
 matrimonij. vnde p̄sumit^r ex carita
 te facere quicquid facit. vel qz pa
 pa qui habet puidere saluti hoim
 ordinauit hoc in penam differenti
 um dotem vel in fauorem matrimo
 nij. et qz hoc mūdus acceptauit qui
 libet tale pignus obligans videtur
 renūciare quodammō iuri suo Qui
 tus casus sed dubius apud quosdaz
 est et tangitur. ex. li. iij. de feu. cap.
 insinuatione. qn̄ vasallus bona feu
 dalia impignorat domino feudi. qz
 tunc s̄m legistas et canonistas dñs
 non tenetur computare in sortem p
 cepta de bonis p̄dictis etiam si p̄ci
 p̄iat aliquid vltra labores. et imp̄
 las. maxime quando interim nō exi
 git seruicium tamen in hoc casu se
 curior est opinio. Innocen. dicentis
 qz ibi oportet fructus computari i
 sortem **P**atet ex p̄dictis qz
 multis modis vsurarie peccat quis
 cōtra vij. p̄ceptuz. Primo qui alicui
 pecuniā mutat. et pro solo tali mu

tuo exigit lucrum tempale in pecu
 nia aut in alia re c^o valor^r pōt pecu
 nia mensurari. Dico notāter p solo
 mutuo. qz s̄m Tho. Qui mutuū dat
 pōt absqz peccato in pactum redu
 cere cum eo qui mutuum accipit re
 compensaciōem damni. vt patuit in
 secūdo notabil i. et in quarto p casul
 dico etiam qui exigit lucrum. quia
 s̄m eundem Tho. Si mutuans acci
 pit aliquid ab eo cui mutuatur. non
 quasi exigens nec quasi p aliqua ob
 ligatione tacita vel exp̄ssa. sed sicut
 gratuitum donū nō peccat vt supra
 patuit. Secūdo cōtra hoc mandatū
 peccat p vsuram qui pro quacunqz
 re que vsu cōsumitur mutuata acci
 pit ex pacto vltra sortem pecuniaz
 aut aliam rem cui^o valor potest pe
 cunia mensurari. quia cum talem rē
 mutuatur alteri. tunc amplius nō est
 sua. sed istius qui eam mutuo acci
 pit. si ergo exigit p ea lucrum tunc
 exigit lucrum p re non sua. Ex quo
 patet qz vsuram cōmittit qui p mu
 tuo exigit munus ab obsequio vel
 a lingua. quia vterqz valor pecunia
 mensurari potest vt patet in labo
 rancibus aduocatis et similib^o. Ter
 cio peccat gtra hoc p̄ceptum p vsu
 ram qui mutuatur xvij. libras p vna
 vel centum etiam p vna cū pacto
 de illa soluenda imo sola spes de lu
 cro rōe mutui s̄m illud Lu. vj. mu
 tuum date nihil inde sperames. Et
 hoc patet qz talis sperās lucrum p
 mutuo fit vsurarius mentalis. vtz
 est quando spes lucri est causa mu
 tuandi. Ita qz alias non esset mu
 tuaturus nisi de lucro recipiendo
 speraret. aut aliquo alio emolimen
 to. vt de ppina vel simili lucro. si
 quis vero principaliter moueretur

ex caritate ad mutuū. et cum hoc speraret de retributione alicui⁹ lucri illud nō esset vsura nec viciosus vt dicit Alber. sup illo **Luc. vi.** mutuū date nihil inde sperantes. obligatur em̄ ex beneficio qui mutuū recepit h̄m illud **Luce ibidem.** put vultis vt faciant vobis homines ⁊ vos facite illis similiter. et dixi notanter. **Si** quis mutuaret .xviij. libras pro vna. qz si nō mutuaret re aliter. sed emeret vnam libram pro xvij. sup aliqua re immobili annui census. et xvij. libere essent iustum p̄ciū pro vna p̄petui census. vel ad reemendum. tunc cōtractus nō esset vsurarius. **¶** Quarto vsuram cōmittit qui mutuat alteri sub tali pacto. vt etiam sibi postea remutuet quia vult alium obligare ad pecuniam estimabilem. licet em̄ licitū sit et dignū. q̄ mutuanti vnū mutuetur aliud nō tamē est licitū alium p̄pter mutuū obligari ad remunerandum. **¶** Quinto vsuraz cōmittit qui habens molendinum mutuat pistozibus. aut alijs illo pacto q̄ molant solum in suo molendino accipit em̄ vltra sortē in tali mutuo. scz istam cōmoditate que ē pecunia estimabilis et aufert eis libertatem alibi molendini et tenet⁹ eis ad satisfaciōez. **¶** Sexto cōmittunt vsurā quo mutuauerūt res suas ad certum terminū quo veniēte nolūt dare plongaciōez nisi data pecunia p̄pter mutuū vel alio equiualenci sunt ei vsurarij. etiā si exp̄sse nihil petant. **¶** Septimo vsurā cōmittūt qui rem cari⁹ vendūt q̄ sit iustū p̄ciū ip̄ius p̄pter hoc vt emptori de pecunia soluenda expectēt. vsqz ad certū terminū vel qz rez vi

lius emit q̄ sit eius iustū p̄ciū p̄pter qz pecuniā soluit pri⁹ antequā sibi res posset tradi. aut etiā qui tēpore collectiōis blaudi vini et gsimiliū cū minus soluere solent vendit talia p̄ p̄cio q̄ valitura sunt circa pasca. Aut alio tpe in quo plus solvere cōsueuerūt et sic singulis mōis palliate vsure cōtra vij. p̄cep. fit et tenet⁹ in om̄ibz talibus quis ad restitutionem damni pri⁹ sic sibi iniuste illati. **¶** Octauo qui mutuauit ad vsurā noīe alieno. et hoc maxime est verū de tutore p̄curatore et similibus qui in hoc nō p̄stant nudum ministeriū. sic etiam auctoritate. et sic vsuras acceptas nomine alieno tene.⁹ h̄mōi restituere. si ille cō nomine accepit nō est in soluendo. aut si n̄ vult restituere. **¶** Idem intelligo p̄ omnia de viticis ecclesie et de his quib⁹ cōmendata sunt hospitalia aut alie loca religiosa et p̄tiane exculat eos q̄ h̄mōi lucra conuertant⁹ in pios vsus. qz est regula iuris. **¶** Nō sunt faciēda mala vt eueniant bona. Et quia h̄m se vsura est mala. nūq̄ p̄t fieri bona sicut alia similia vt dicit Angu. li. cōtra mendaciū. **¶** Nono peccat om̄s ista ciues cōtra hoc p̄ceptum quoz auctoritate ḡsilio vel cōsensu alic⁹ cōmunitatis mutuauit ad vsuram. Et om̄es qui auctoritatem p̄stant aut p̄ceptū ad hoc dant. aut cōsiliū sunt quo ciues h̄mōi vsurā n̄ cōmisissent tenent⁹ ad restituciōez insolidū. **¶** Ceteri vero vt cōsentientes p̄pter emolimentū qd̄ eis ex hoc accrescit. tenentur ad restitutionem eius partis q̄ ad eos peruenit. aut quantuz releuati sunt in expensis quas alias fecissent de suo. aut quas

pos solvere oportuissz. **N**orat autē dñs alber. sup illo. lu. vj. Mutuum date nihil inde sperantes. **C**ontra mutuum inquit multis modis peccatis. **P**rimo indigenti non dando. vnde eccle. xxxix. fenera primo tuo in tempe necessitatis illius. **S**ecundo datum nimis impoortune repetēdo. qñ homo non pōt solvere gtra qđ **I**sa. lvij. omnes debitozes repetitis. vbi glo. **Q**ui repetit nō habētem deo facit violentiā. **T**ercio pignora necessaria vel detinendo vel destruendo. de quibus **J**ob. xxiiij. Abstulisti pro pignore bouem vidue. **E**t **E**xod. xxij. Proximo tuo pignus aut vestimentū eius ante solis occasum reddes. **Q**uarto cū vsura exigendo. vt hic et ezech. viij. ad vsuram nō cōmodauerit qđ videlicet ad virū iultū necessario ptinet. **E**xo. xxij. **S**i pecuniam dederis mutuo n̄ vrgebis eum. nec vsuris opzimes. **Q**uinto pro dilaciōe termini soluciōis munera accipiendo. d̄ quo ps. **Q**ui pecuniā suam non dedit ad vsuram. **P** **Q**uantum ad secundum principale querit. **V**tz ea licite possint recipi et retineri que acquirunt p ludos alie scacoꝝ vel alios et ex pactis mutuis hominū. de cursibus equoꝝum. galloꝝ et alioꝝum an malium moribus bellis vel duellis etiam hominū. vel de duraciōe pluuię vel siccitatis. vel quocunqz alio incerto futuro vno vnam partem cōtradictiōis. alio aliam eligēte. **E**t ponat casus exempli gratia sint pe. et pau. ambo sui iuris signo. verbo vel facto tale pactum faciūt mutuo qđ pe. debeat dare flor. in casu quo crastina die n̄ ceciderit pluuiā vel si i tassere venerint tres

oculi et ecōtra pau. pe. in casu quo ceciderit pluuiā vel quatuor oculi venerint in tassere. ponat etia vltterius qđ veniat illud qđ pe. elegit tunc queritur vtrum isti peccēt sic paciscendo. hoc est qđ vnus eoz obligat se sic alteri ponendo rem suaz in tale dubium et fortunaz et qđ recipit reobligaciōem ab alio. et vtz impleta cōdiciōe qđ pe. elegit. pau. posset licite retinere rez suā. vel an teneatur eam dare pe. et an pe. possit eam li. ito iure recipere et retinere tanqđ suam. **I**n istis em̄ consistit tota ris ludi. **P**ro quoz intellectu notādū. qđ nō oportet dubitare an licitum sit ludica vel iocosa exerce re pro recreacione et quasi p quadam quiete virtutis animalis cum tam theologi qđ philo. circa hō ponant virtutem eutropolie vel iocūditatis. sed qz talia que pro alienacione mentis inuenta sunt fiūt pro adquisiciōe pecunie et pecunia est imabilium. **I**dcirco dubium motum est. **S**n̄. ergo ad dubium septē sunt tenenda. **P**rimū est qđ homo habēs dominiū rei p̄t licite se obligare ad dandum eam sub tali cōdiciōe foruita nisi forte quis haberet dominiū quo ad hoc restrictum vel nisi condicio vel obligatiō vel ambo simul aliquid mali implicarent. p̄tz qz talis pōt simpliciter et libere dare sicut et quō vult et statim. ergo p̄t etia dare impleta cōdiciōe que nihil male includit. **Q**uod aut potest quis licite facere ad hoc faciendum pōt se pacto vel p̄misso restringere sed hic aduertendū est qđ talis obligatiō pōt etiam male fieri. vtpote qñ quis hm̄ rectam rōem deberet p se aut suis seruare. siue qñ obliga

ret se ibi vbi sciret venire in malū.
Secundū est qđ hominem obligare
 se sic vt p̄dictum est in primo p̄cise
 et p̄ncipaliter p̄ simili re obligaci
 one iniquum et iniustū est. similiter
 et talem erigere obligaciōem p̄ ob
 ligaciōe sua p̄batur qz ibi in cōtra
 ctu nō seruatur equalitas eo qđ obli
 gatio pauli est petro lucrosa sed ob
 ligaciōe pe. est paulo nihil. **E**t hoc
 est qđ pe. desiderat et intendit. pau
 lus vero cōtrarium licet nō conse
 quat̄ intentum. ergo nullus eorum
 intendit equitatem. que tñ necessa
 rio in omni cōtractu non gratuito
 requiritur. **I**tem p̄bat̄ ex alio qui
 libet ludens talis habet inordina
 tum desiderii ad temporalia et non
 subiectum deo sicut debet qz ludēs
 de quo agitur desiderat venire illū
 qđ ip̄e eligit. intm̄ qđ si omnino nō
 venerit tristatur. maledicit aliquā
 do et blasphematur. que sunt manife
 sta signa magni desiderij et nimis i
 ordinati. manifestum est aut̄ qđ ca
 sus oculorū nitessere vel pluuiā vel
 similia sunt actus naturales a deo
 respectu cuius nulla est fortuna di
 recte licet voluntas mala vt sic nō
 sit a deo. **E**cce quō lusor dolet de il
 lo qđ deus facit. **I**n hoc aut̄ magis
 piculose stant qui talia eligūt que
 si venirent essent cōmunitati dam
 nosa. vt qđ nō veniat pluuiā vel qđ
 nix vel gelu diu duret et qui p̄bent
 sibi p̄p̄s occasionē desiderandi id qđ
 non placet deo vel cōmunitati no
 cet. **Q** **I**tem patet aliter. nam
 duo qui simul ludunt volūt habere
 deum ad impossibilia. **Q**uilibet enī
 vult qđ ip̄e finaliter lucretur. hoc
 aut̄ in eodem ludo impossibile ē fie
 ri. **I**deoqz lusor posuit se ad hoc qđ

impossibile est deum vtriqz placere
 et sic agere qđ vterqz stet de eo be
 ne contentus. **A**d cui⁹ contrariū de
 berent omnino conari qz aliter non
 possunt esse deo placentes et grati.
Picente Augu. **N**emo placet deo
 nisi placeat sibi deus. **E**cce quantuz
 malum vult vnus lusor alteri. duz
 quilibet qđ deus alteri nō complacet
 at q̄uis ostendat se q̄nqz tales qua
 si sint socij et amici. **I**tem ex alio ta
 les ludentes abutunt̄ donis dei. de
 us em̄ dedit nobis temporalia. nō ad
 aliud guertenda nisi ad laudem suā
 vtilitatez nostram aut proximi. nūc
 aut̄ ludens auertit se vt cōmuniter
 p̄ ludum a laude dei et eius memo
 ria et necessario vel habet damnuz
 vel damnificat proximi. et hoc vlti
 mum p̄ncipaliter intēdit ergo sic
 ludere est abuti donis dei. **T**ercium
 est quale peccatum sit ludus p̄dict⁹
Rñ. qđ ludere p̄ncipaliter intencio
 ne lucri vt talis et acquisita retine
 re sola vel p̄ncipaliter hac occasi
 one est ex genere peccatum mortale.
 qz est contra caritatem p̄mi im
 mo et dei vt patet ex p̄cedēti dicto
 pōt tñ aliquis sic ludendo peccare
 venialiter. sicut si luderet puer
 ex toto desiderio lucrandi p̄ globu
 lo vel lapillo aut alia tam parua re
 qđ p̄mo nō noceret. **Q**uartum est
 qđ paulus in casu p̄ncipali non p̄t
 iuste retinere rem de qua pactuz fe
 cit. p̄batur paulus. p̄dit ius suum
 quod habuit ad illam rem et nō ac
 quisitū aliquid noui iuris ad eam.
 igitur non debet̄ sibi. et p̄ cōsequēs
 nō potest retinere eam sibi. **P**rimū
 videlicet qđ perdidit ius suum patz
 qz paulus potuit iuri suo renuncia
 re et renunciauit ergo p̄didit. **A**liū

p prima pte patet ex casu. pro secūda pte pbatur pau. ex quo consensit in ludum. g sensu expisse vel tacite q si sic eueniret sicut petrus e legit q res non esset sua. ergo renunciauit rei illi si sic eueniret. sed sic venit. igit̃ r̃c. **S**ecundū videlicet q non acquisiuit nouū ius p̃. qz pbendo illud nihil iuris acquisiuit r̃ nihil aliud iteruenit iuxta casum. qz p̃ illa omnia alia excludunt̃. **Q**uintum est q pe. non iuste occasione ludi recepit rem istam ad sibi retinendā. p̃ba. pe. nullum ius habet ad rem in hoc casu. et non dat̃ sibi gratuite vt casus inuuit. ergo primū videlicet q nullum ius habeat ad rem patet. qz nemo ex iniusto fundamēto suo potest in aliqua re ius acquirere. eo q sicut nemo colligit de spinis vuas. nec de tribulis ficus. **M**athei vii. sic nec ex iniusto potest venire ius. nihil em̃ dat qd non habet. sed pe. ad acquirendum rem pauli habet iustum fūdamētum eo q facit iniustam obligationē et damnificat primum r̃ abutitur donis dei. vt i secunda p̃bacōne patuit. **S**extū est q res p̃ casum lucrata ad cuiuscunqz manus deueniat occasione ludi scientis q res talis sit. est ad pios vsus guertenda vel auctoritate superioris qui sibi talem dispensacionez reseruauit. vel si nullus superior sibi talia reseruasset. **I**pse p̃ se facere vel disponere q p̃ alium fiat patet qz omnia t̃palia sunt ordinata a deo r̃ ordinanda ab hominibus vel immediate ad laudem dei vel ad vtilitatem hoim. **I**n qua t̃n etiam laus dei intendenda est. si ergo ordinat̃ ista immediate ad laudem dei. ma-

nifestum est q in pios vsus guertitur cum pietas sit cultus dei s̃m **A**ug. si autez ad vtilitatem hoim rōnabiliter ordinatur cū nulli debeatur de iure. planum est q cuz cui datur. datur ex misericordia et pietate. et sic itez in pios vsus guertitur. sed quereret aliquis ex quo res ista debet in pios vsus guerti vtrū hec spectet ad petrū vel paulum vel aliquē alium. **R**ñ. q vterqz eorū debet ad hoc conari qz qui libet eorū est causa q res sic guertenda est r̃ ppter ea etiā vterqz eorum debet facere diligentia et impedire ne aliter guertatur. vnde si paulus timet q pe. nō sic guertat debet quantū de iure potest p̃uidere q non veniat ad manus eius. notificando videlicet superiori ad quez p̃tinet disposicō. vel ponēdo ad manus g̃munes. vel pcurando arrestacionem. vel aliquo alio mō iusto aut benigno. similiter debet facere petrus. ne res veniat i manus pauli. si coformiter timet de ip̃o. si vero nullus talis iuridicus modus locuz haberet. qz t̃n paulus pactum fecit sed daturū pe. si plueret hodie. tūc ex quo pluit videt̃ securins q det vel dimittat pe. possessionem rei q̃ q sibi reseruet. pacta em̃ seruanda sunt quantum possunt sine peccato maxime quādo dubium est quō perem guertat. quia tūc p̃sumendum est de bono vel q̃n non potest iuridico vel benigno modo indebitam guersionem rei quā perdidit impedire. non em̃ videtur q paulus ad impediendam illam guersionez rei indebitam etiā si verisimiliter timeat de ea debeat se piculo exponere vel pugnare. Aut se ponere ad scā-

balum vulgare. vt notetur de non obseruacione pacti. mendacio vel falsitate nisi si et quātum et aliquid istoz de iure debitum est. vel h̄m iustitiam expedit. **S** Septimū est q̄ occasione ludi nihil omnio p̄t de aliena re recipi vel teneri de iure nisi quantum p̄sumitur de voluntaria p̄dencis datione. etiam si non p̄deret. sic em̄ fit inter amicos q̄ ali q̄i sine ludo plus dant q̄ p̄ ludum ammittāt. Et ideo qui ludunt in solacio p̄ esibilibus vel potabilibus. vel alijs rebus tāto securius sumūt acquisita q̄to verius p̄sumunt peridentes voluntarios ad dandum ex amicitia etiam sine ludo igitur se n̄i lucrum sed solacium de victoria intendere. De tanto vero in securiores de quanto illos inuite dare intelligunt. vel se lucrum vt lucrum intendisse. **T** Sed quererēs p̄nt ne in aliquo casu p̄dentes in ludo d̄ iure p̄dita repetere. **R̄n̄**. q̄ sic nam q̄i furiosi minozemmes maxime pupilli. mente capti surdi. ceci muti et morbo p̄petuo laborantes. serui religiosi. filij familias. qui nihil h̄nt nisi a patre v̄rores que non habent p̄fernalia p̄dunt aliquid loco hic iure possunt repeti. et debent restitui. vel illis vel eoz tutoribus. curatoribus. dominis monasterijs. patribus aut maritis. Idem debet fieri si ammissor rerum ecclesiasticarū de rebus ecclesie aliquid ludo p̄didisset similiter repetere posset et reddi deberet si aliquis inuite ludēdo et ad ludum coactus aliquid perdidisset. Conformeriter crederem repeti posse et reddi debere si quis solum cōsensisset in simplicem et platum ludum. et alius p̄ falsitatez q̄

iste nō agnosceret lucraret. ludens em̄ taliter nō iuste p̄dit rem suam nisi p̄ consensum in illud mediāte quo p̄dit vt patuit. Ille aut̄ de quo hic d̄r nō cōsensit in fallaciam p̄ quā lucrans obrinet qd̄ intendi. **V**

Quantum ad terciū principale notandū q̄ ad detestaciōem ludi tria faciūt. Primo multitudo peccatorū que in ludo accidere possunt primū cupiditas. que h̄m apost. **i. thi. vi** est radix omnium malozum nec est ibi quecūqz cupiditas. sed rapina vult em̄ primum spoliare rebus suis. Secundum est p̄ditio vult em̄ spoliare illum cui quo cōmedit et bibit. Tercium est in misericordia vellet eniz eum spoliare si posset etiā canis. Quartum est qz vsurariū excedit in malo. qui infra mensem de .x. floze vnum lucrat sed iste statim lucrat eadem die. Quintū est afflictio patris dei. quem iurando et imp̄cando dehonestat. Sextum est mandatum ecclesie. qd̄ qdammodo cōtemnit de his duobus. puer. **xix.** Qui affligit patrem et fugit matrē ignominiosus erit et infelix. Septimū est scandalum primi corrumpunt em̄ multi qui ad ludum videndum cōueniūt. Octauum est obmissio multoz bonoz que deberet quis facere tempe quo ludit. Nonum est peccatum p̄ iurij. Decimū fraus quā cōmittit i altez. Undecimū ira et cōmunicatio peccatorū. Duodecimū est fractio solennitatū in qua plus cōueniunt. Decimūtercium interdum homicidium etiam p̄ modico verbo. Decimūquartū est idolatria qz sup illo. **phili. iij.** quoz deus venter est dicit **Ho.** hoc ab homine colitur qd̄ p̄ ceteris ab eo diligit. Secundo

faciunt ad detestaciōem ludi q̄ in eo quasi om̄ia p̄cepta decalogi trāsgrediunt̄. Primo illud nō habebis deos alienos vt iam tactum est. **S**ecundū nomen dei inuaniū facilliter assumit. **T**ercium sabbatū sepe violat. **Q**uartum et alia facilliter patent p̄ter nō mechaberis q̄d a min⁹ spūaliter transgreditur qz adherēs alicui alij a deo contra deum fornicaciōem cōmittit. amorem anime cū creata recūbinando inordinate. imo sepe tales socij sūt fornicatores ad literam. **T**ercio facit ad detestaciōem ludi multiplex ibi cōmissa stulticia. qz primo vilissime seruituti se lusoꝝ subicit taxillis videlicz ossib⁹ forte canis. **S**ecūdo largit̄ ad p̄ceptum taxilloꝝ q̄d nō daret ad dei p̄ceptum. **T**ercio qz cōsentit q̄ vilissimi sibi nobilissimū recipiat videlicet tempus. **Q**uarto om̄ibus nocz qz facit q̄d sibi est dānosum primo scandalosum. et deo cōtumeliosum. **Q**uinto qz velut insanus proprij manibus se ibi quis interimat

Quia vero detinere alienum est cōtra vij. p̄ceptum. **I**deo nūc de restituciōe tria sunt principaliter dicenda. **P**rimo quō sint restituenda bona materialia rez et corporum. **S**ecundo quō bonum fame sit restituendum. **T**ercio quō bona aie sint restituenda. **A**d quantū ad primum notandū q̄ restitutiō ope vel voluntate est quōdam p̄ambulū necessarium ad cōrriciōem. **E**t qui alium iniuste damnificauit. aut aliena detinet. tandiu est peccatoꝝ mortā-

lis q̄d̄iu non vult restituere p̄posse dicente beato augu. in episto. ad macedoniuz. **Q**uamdiu res propter quā peccatum est nō redditur si reddi pōt penitentiā nō agitur sed fingitur. si aut̄ veraciter agitur non dimittitur peccatum nisi restituat̄ ablatum ex quo patet q̄ quādiu homo nō restituit p̄posse si interim sacramentum aliq̄d sumit nouo peccato peccat. qz indigne sacramentum sumit et si manens in tali peccato implet penitentiā sibi a sacerdote pro peccatis sic cōfessis iniunctā nihil p̄ hoc sat̄is facit deo s̄m multos. **S**ecundo notandū q̄ detinere alienuz inuito dño est ideo peccatū mortale qz cōtra vij. p̄ceptum. scz nō furtum facies. **C**ertum est em̄ q̄ auferre alienum est cōtra idem p̄ceptum et eadem rōe ret. nere alienum quia damnificatur i vtroqz dñis rei. ⁊ ab vsu sue rei inuitus p̄peditur. **E**st etiam cōtra iustie virtutem que reddit vnicuiqz q̄d suum est. **E**st etiam cōtra fraternā caritatem. que vult alteri bonum ⁊ retines alienū vult alteri malum. vnde eadem rōe qua detinens vrozem alterius nō est capax penitentiē. sic etiam qui bona aliena inuito domino. **T**ercio notandum q̄ de restituciōe sunt multa dubia doctrinalia que determinat sanctus **Th**o. et sco. in iij. di. xv. **P**rimū dubiū ē q̄s teneat̄ restituere. **R**ūdet̄ q̄ primo et p̄cipaliter ille qui rem abstulit aut dānū iniuste intulit. et hoc ē certum et p̄ter illū sunt multi alij qui ad restituciōem obligantur qui gprehendunt̄ i his verbis. **I**ussio gsilium. cōsensus palpo recursus. **P**articipans. mut⁹ non obstans nō manifestas. **E**t tho

exponendo hos versus ubi p^{ri}o. ij. ij. q. lxij. dicit q^o inter illa que i his versib⁹ enumerata sunt. quinqz obligant semp ad restitutionē. Primū est iussio vt cum quis iubet aliquē deſſari aut alias iniuste damniſicare. si ex eius iussioe fit. tenet^r ad restitutionē totius. Secundum est g^oſensus in rapinam aut iu aliam iustam damnificatiōem. et hoc i eo sine cui⁹ g^oſensu talis rapina aut alia damnificatiō fieri non poterat. Tercū est recursus scz qn̄ quis ē recepto^r latronum et p^ostans patrociniū. nam qui receptat latrones ⁊ tuetur eos aut rem raptā vel furatam dolose celat ita q^o p^o hoc impeditur restitutō vel ille tenet^r in solidū cū his qui abstulerunt. Quartum p^oicipans vt cū quis p^oiceps ē in crimine furti. prede vel similiuz vt quia latroni se sociavit ad spoliā dū et p^otem accepit. Et ille qui participat in crimine tenetur in solidū de toto. sed ille qui p^oicipat non in crimine. sed solum in re accepta. ille solum tenet^r restituere qd̄ de re scienter emit vel accepit. Quintū non obſtans. cum scz huiusmodi spolijs latrocinijs et ceteris malis ex officio obſtare tenetur vt princeps terre qui iusticiam g^oſervare tenet^r si non obſtat cum obſtare possit. ⁊ sic per eius defectum inualescunt latrones ⁊ ceteri malefactores ad restitutionem tenent^r similiter intelligatur de non manifestante et cui g^ouenit ex officio maifestare. Aut h^om sco. qui in iudicio requisitus tacet ubi res finaliter posset restitui ei cuius est et dicendo veritatē ubi non immineret sibi piculum status aut plone g^osimiliter p^odictis intelli

genduz est de non rēphendente. et cui hoc competit ex officio. vt dicit tho. ij. ij. q. lxij. et subdit q^o p^oncipibus terre ex hoc imminet piculuz p^opter hoc ei potestate publica poſciuntur. vt scz sint iusticie custodes. In alijs aut enumeratis i versibus non tenetur hō ad restitutionē nisi in ceteris casibus scz qn̄ homo p^obabiliter credit q^o suum g^oſilium fuerit efficac. ⁊ q^o alias sine suo g^oſilio nō fuisset facta ablatō similiter nō omnis palpo vel adulator tenet^r s^z ille qui adulādo incidat ad auferēdum laudans p^o illo et dicēs signuz esse strēuitatis. Et maxime tūc tenetur ad restitutiōem. qn̄ p^obabiliter credit q^o sua adulatō fuerit causa iniuste ablatōis. Idē intelligat^r de detrahente si p^opter detractōez ipe audiens puocatur et damnificat iniuste eum cui detractum est. Et di. sanct⁹ tho. ij. ij. q. lxij. q^o p^oncipaliter restituere tenentur illi qui sunt p^oncipales in facto. Primo q^o dem p^oncipiens damnificatiōem fieri et secundario ipe exequēs et g^osequēter omnes alij. obligant^r p^o ordinem. Qn̄ tamē vnus restituit illi damnū qui damnū passus est. tūc est eidem totaliter satis factuz. nec aliquis eoz tenetur eidem aliquid vlt^orius restituere sed illi qui sunt p^oncipaliter in facto et ad quos p^ouenit res tenentur satis facere illis aut alijs quid restituerūt. Qd̄ si nō facerent tūc ceteri tenent^r vt videtur singuli p^o p^otibus qui in solidū satis fecit. Et Notandū hic q^o sicut sunt nouem aliena peccata in versibus tacta. quibus peccatis q^os p^oiceps efficitur alienis delictis in demerito hic ⁊ i accidēali supplitō

in futura vita. Ita ex opposito sūt nouem aliena merita quibus primi virtutes nostras quādamō facere possumus hic et in futuro accidentaliter habebimus. Primo cum iubemus et opam⁹ bonum alijs vt p̄ntes pueris. dñi seruis. magistri discipulis. plati subditis imperātes bona. Secūdo cum cōsilia dam⁹ p̄rimis vt vitent aliqua vicia vel opentur meritoria vel virtuosa opera sic quilibet pōt docere primum verbo et exemplari vita quibus tot meritis alienis p̄cipiamus quot opera bona alij ex nostris bonis faciūt. Tercio cum cōsentim⁹ in bona aliorum vt domini seruos manumittendo pro sacerdotio et religione adipiscendis p̄ntes similiter. Quarto cum ex laude alicuius virtutis in alio talis p̄ficit. vt fit in ingredientibus religionem vel virginitatem vel viduitatem laudantib⁹. Quinto cum defendim⁹ iniuste veratos vt aduocando. hospicio recipiēdo. vel septem opa misericordie exhibendo. **Matth. x.** Qui p̄phetā. i. p̄dicatores recipit mercedem p̄hecie habebit. Sexto cum coopamur aliorum bonis vt p̄grinando. scribēdo libros. corrigendo eosdem. ecclesias et sermones visitando. Septimo quā silentio nostro alios edificamus et locutiōe aliorum virtutes discrete attolimus. Octauo quā nō obstamus virtuosus aliorum exercitijs. sed ecōtra fraternā correctione et septem opib⁹ misericordie sp̄ualibus iuuamus ad bonum. Nonno quā manifestamus aliorum miseras vt eis subueniatur. Sunt etiam tercio nouem demerita aliena in alijs peccatis quā sint illa vbi t̄p̄aliter damnificatur primus per

scandalum multiplex que facilliter repies. et sic sunt triplicia nouem. Primo in restituendis. Secūdo in merendis. Tercio in demerendis p̄ nouem modos scandalisandi primum

¶ Secūdo dubium est quid sit restituendum. Rñ. quod omne alienum quod quis iniuste abstulit aut iniuste detinet et iniusto domino retinet⁹ restituere. Circa quod notandū quod tripliciter cōtingit quod iniuste aliena auferre vel detinere. primo cum alteri ex causa licita ad aliquid obligatur et ei nō soluit alio iniusto vt cum nō reddit depositum rite reposcenti nō restituit accomodatū non soluit mutuum nō reddit p̄ciū mercenario. Aut nō soluit alias debita vt sunt vectigalia. theolonia. census decime et h̄mōi. ad que soluēda quis iuste obligatur. Secūdo cum quis iniuste aliqua acquisiuit. quocunqz modo siue p̄ vsuram. siue per furtum. siue p̄ rapinā. siue p̄ defraudacionem in mensura liquidorum vel aridorum. siue p̄ pondera falsa. siue p̄ fraudem vel falsitatē i rei substantia quantitate vel qualitate vt supra dictum fuit. Tercio cum ei aliquod tale datum est in munere aut relictum in hereditate. aut in testamento aut est sibi venditum ab eo qui ius in eo non habuit eo quod res sua nō fuit. aut potestatem eam dandi nō habuit. Omne igit⁹ tale oportet restituere. alias cōtra p̄ceptum hic agit⁹ et grauiter peccat⁹. Et illis additur quod qui alteri iniuste nocuit ⁊ dānū in rebus intulit tenet⁹ sibi dānū recōpensare etiam si inde nihil habuit vt si combussisti domum meam iniuste teneris mihi ad recōpensaciōez tocus dāni quod quis

nihil de domo apud te remanserit
Secundo dicitur quod non solum iniuste ablatum est restituendum sed etiam fructus eius si sit res de fructifera. ut ager vinea. et hoc dicunt esse verum de possessore malefide et de fructibus qui supersunt deductis expensis que fiunt gratia fructuum querendorum congregandorum et conservandorum si autem ablatum sit res que non est de se fructifera ut pecunia tunc auferens vel iniuste detinens tenetur ad restitutionem equiualentis et ad compensacionem damni quod ille passus est ex carencia pecunie sue. non tamen oportet quod tamen restituat quantum ille lucrari potuisset cum pecunia si scilicet estimacionem lucris quod accidere consuevit. pensato labore et infortunijs que in lucro alias accidere potuissent lucrum enim non solum pensatur vel causatur ex pecunia et labore. **N**am scilicet **Tho. ij. ij. q. lxxij.** Quod datio alicuius illicita est et contra legem ut cum quis simoniace dedit. tunc non potest repetere sed meretur illud datum amittere nec debet sibi restitucio fieri. Et alius qui simoniace accepit non potest retinere sed debet in pios usus conuertere. **E**t **T**ercium est dubium cui sit restituendum. **S**icut dicitur quod illi qui verus dominus rei est. Aut iniuste damnificatus si est viuus et noscitur scilicet si non est pater debet expectari aduentus eius et tunc sibi restitui si saltem speratur redditus eius. tunc si res est magni valoris debet sibi transmitti si potest commode fieri. nec obstat dicit sanctus **Tho.** si remittens damnum remittendo patitur quod ipse sibi ipsi huiusmodi damni causa fuit pro hoc quod alteri suum iniuste abstulit vel detinuit. si

aut transmittere non possit aut si forte res non sit magni valoris. ita quod non possit sibi remitti sine maiori incommodo quam res esset sibi utilis si eam haberet tunc potest eam dare aliquibus cognatis eius. propinquioribus quod presumitur lege nature quod ille velit magis restitutionem fieri propinquis suis quam alienis. **E**t si non hic et cognatos aut non noscerentur posset remittere vni in cenobio cum tali prestacione quod reddere teneatur si unquam requisierit vel comparuerit aut etiam restituat heredibus suis si unquam tales comparuerint. si autem dominus rei restituende vel ipse damnificatus omnino incertus sit et ignoratur nec poterit sciri. et similiter heredes eius ignorantur omnino nec sciri possunt adhibita sufficienti diligentia tunc pauperes sunt heredes earum rerum restituendarum. non enim ille iniustus ablator vel detentor alienarum rerum pro hoc de obligatur a restituendo. nec potest sibi ipse retinere. sed tenetur dare pro anima illius cui restitucio debebatur. si vero dominus rei restituende est mortuus. detur heredibus suis et si non sciuntur heredes nec facta diligenti inquisitione sciri possunt detur pauperibus pro salute anime sue scilicet modum premissum. Cui enim non potest temporaliter reddi. reddatur spiritualiter. Redditio autem spiritualis fit cum datur pauperibus pro ipso et pro ipsius anima. **¶** **Q**uartum dubium est pro cuius manus debent talia distribui pauperibus et reddi. **S**icut quod pro manus confessoris vel alicuius alterius de cuius fidelitate confidat. sed discitur quod non inuenitur quis necessario determinatus sit mediator in distribuendo pauperibus

illa. et addit. videtur mihi q̄ talis
 p̄ seip̄m possit paup̄ibus reddere et
 distribuere ḡsilio t̄n̄ alic⁹ boni viri
 quia possit ḡtingere q̄ daret tali
 mediatori de cuius fidelitate ḡfi-
 deret. et q̄ talis t̄n̄ sibiip̄i applica-
 ret vel alijs vsibus q̄ deberet. vñ
 vbi lex diuina vel ecclesiastica nō li-
 gat p̄sonam sequenda est rō natura-
 lis. Illa aut̄ magis dicitur q̄ p̄sona
 que tenet⁹ magis restituat p̄ seip̄az
 q̄ p̄ aliam. non t̄n̄ excludendo ḡs-
 lio boni viri. sed magis includēdo
S Quintū dubium. q̄n̄ sit restitu-
 endum. Rñ. q̄ quilibet tenet⁹ stati-
 restituere alienum nisi dilatōez vo-
 luntariam habeat ab eo q̄ est domi-
 nus rei q̄ vt dictum est prius sicut
 est ḡtra iusticiā et dilectōem proxi-
 mi et ḡtra p̄ceptum dei auferre ali-
 enum. Ita est ḡtra iusticiam. ḡtra
 dilectōem p̄imi. et ḡtra diuinam
 p̄ceptum tenere alienum iniuste id
 est magnum peccatum. sed ḡstat q̄
 p̄ nullum t̄ps licet peccatum ḡrimi-
 are. sed quibibet tenet⁹ peccatum
 statim deserere tam quo ad actum
 volūtatis elicūm q̄ quo ad actū
 exterius impatuz. Iuxta illud eccl̄-
 xxi. quasi facie colubri fuge pec-
 catum. igit⁹ quilibet tenetur stati-
 restituere ablata aut quecūqz alie-
 na in quibus non habet ius. nisi ip̄e
 obtineret voluntariam dilatōem a
 dño rei. q̄ non licet detinere alienū
 id est eo nolente. Ab isto t̄n̄ excipit
 sco. aliquos casus in quibus secū-
 dum eum licitum est differre resti-
 tutōem exteriorem dū modo assit i-
 terior restitutō id est firma volun-
 tas restituendi q̄ cito occurrēt cir-
 cūstancie oportune. et illi casus ḡp̄
 benduntur sub hac maxima. licituz

est detinere rem alienam. q̄n̄ ille scz
 dñs rei rōnabiliter dberet velle eā
 detinere sed in aliquibus casib⁹ rō-
 nabiliter dberet velle quis rē suā
 detineri d̄ factio qui t̄n̄ haberet fir-
 mam voluntatem restituendi. poli-
 tis ibi ad hoc circūstancijs oportu-
 nis. **P**rimus illoz casuum h̄ra-
 sco. ē. quādo restitutio ad statum
 esset notabiliter damnosa cōmuni-
 tati. tūc nō tenetur ille statim resti-
 tuere. q̄ in tali casu alter deberet
 velle restitutōem nō statim sibi fie-
 ri. q̄ magis debet velle bonū cōmu-
 nitatis. Et ideo debet rōnabiliter
 velle aliqualem dilaciōem illius re-
 stitutōis boni vtilis. **S**ecundus ca-
 sus q̄n̄ restitutio esset damnosa ei
 cui debet fieri vt reddere gladium
 furioso quo mediante se vel alium
 interficiat. vt dicit sanctus Tho. ij
 ij. q. lxij. q̄ si res restituenda appa-
 ret p̄ nūc grauiter noxia illi cui re-
 stituenda foret vel etiam alteri tūc
 nō debet restitui ei. q̄ restitutio or-
 dinatur ad vtilitatem illius cui re-
 stituitur. **O**mnia em̄ que possidēt⁹
 sub rōne vtilis cōtinentur. nec tam
 quis debet sibi eā appropriare i ta-
 li casu. sed dberet resuare vt cōgruo
 t̄pe restituat vel alicui tradere tuci-
 us conseruandam. **T**ercius casus
 est q̄n̄ imediata restitutō esset diffi-
 matoria restituenti. sicut fur occul-
 tus non tenet⁹ statim defacto resti-
 tuere sed potest captare t̄ps in quo
 sine sui diffamatōe restituat. debet
 t̄n̄ habere voluntatem restituendi
 q̄ cito oportune possit et debet ad
 hoc diligētiā adhibere. **A**ddit etiā
 sco. q̄ q̄n̄ ablatio fuit occulta. tunc
 non tenetur ablator se p̄cedere. nec
 tenet⁹ p̄ seip̄m restituere. sed potest

hoc facere p aliam psonā discretam et fidelem vt expedit p cōfessorem cui prius est peccatū in cōfessōe de rectū. supposito q sibi credat^r deliter restituēdo id qd sue fidei cōmissum est. Et etiā q caute restituat sine manifestaciōe eius qui prius abstulit. et nō restituit. et in tali casu p̄t restitucio differri quousqz voluntas et oportunitas talis psonē medie possit habere. **¶ Quart^o** casus qn acceleracio restitutionis esset multū damnosa restituere debenti et breuis dilatio restitucōis nō esset damnosa ei cui fieri deberz tūc itez nō tenet^r statim restituere de facto. sed sufficit q statim ex affectu restituat cū cessabūt impedimēta hincinde. **¶ Quintus casus** qn quis est omnino impotēs ad restituendū. talis em̄ p tūc nō tenet^r sed cū puenerit ad pinguiorem fortunā Actio em̄ nō extinguit^r p inopiam sed sopitur. Et talis debet habere fortem voluntatē restituendi si aliquādo potens erit ad hoc. Et sanct. **Tho. ij. ij. q. lxxij. di.** q in hoc casu debet homo remissōem petere ab eo cui restituendum est. vel saltem voluntariā dilaciōem. et hoc petat aut p se. aut p aliū. Et videt^r q pari rōe sit faciendū in casu p̄cedenti. hec sunt dicta de restitucōe facto et de bonis fortune. **¶ ¶** Querit^r quō restitucio sit faciēda de bonis corpis que quis aufert. **¶ Sc̄o.** vbi pri^o q si occidit aliqz iniuste si sibi p illo a iudice h̄m legem istius loci infligit^r. mors vt sic vitā reddat p vita debet illā paciēter sustinere et sic soluere penā illam si aut

sibi a nullo infligit^r iudice tūc expedit sibi vt vitam suā exponat i causa iusta. vt cōtra infideles et inimicos ecclesie p restitucōe faciēda illi cui vitā abstulit. Qd si nō velit tantā restitucōem facere. non pōt tū a restitucōe omnino immunus esse sicut quidā dicit sc̄o. absoluūt homicidas nec eis restitucōem necessario incumbētē iniūgentes quasi facilius possit transire homicida q canicida vel bouicida qz si quis occidisset bouem pximi sui vel canē nō absoluēretur sine restitucōe tenetur ergo ille ad restitucōem faciendam equiualentē vite quam abstulit et hoc eo modo quo pōt equiualentia in talibus esse. **¶** Nec hoc solum tenet^r sed vt addit sc̄o. si interfectus sustentabat aliquos vt p̄ez matrem vel propinquos. tenetur in terfectoz omnibus illis ad tantam restitucōem quantā eis abstulit in terfectionem illius. **¶ ¶** De mutilaciōe vero aut alia corpali di. sc̄o. debet fieri restitucio p pecuniam. et illa debet respōdere nō solum dāno quod quis incurrit p mutilacionem p toto tempe vite sue qui vsurus fuisset membro absciso sed etiaz debet respondere expēsis appositis in curaciōe et vltra hoc placatio i leso qui requiretur etiam si nō esset talis mutilacio et cōsolacioni sic afflicti qz p̄petua est sibi desolatio de tali mutilacione plus etiam h̄m. **¶ Sc̄o.** ponderāda est mutilacio pauperis q diuitis. quia pauper plus indigebat membro absciso ad victum necessarium acquirendum. **¶** De talibus restitucionibus fiendis pro vita ablata aut pro mutilacionibus

membrorum aut lesionibus et damnis corporis dicit sanctus thomas .ij. .ij. .q. .lxij. quod in quo non potest recipi equiuale sufficit quod recipi ensetur quod est possibile sicut patet de honoribus qui sunt ad deum et ad penes quibus non potest reddi equiuales. ut dicitur viij. ethi. Sic etiam in proposito quando illud quod ablatum est non est restituibile per aliquod equale. debet fieri recompensatio qualis possibilis est puta cum quis alicui abstulit membrum debet ei recompensare in pecunia vel in aliquo honore. et similibus considerata conditione utriusque persone et secundum arbitrium boni viri.

Secundo principaliter dicendum est de restitutione bone fame ablate in toto vel in parte. Vbi notandum secundum thomam et scotum in .iiij. di. .xv. et ex dictis sancti thomae .ij. .ij. .q. .lxij. quod quadrupliciter contingit aliquem damnificare alium in fama. Primo verum crimen suum de eo manifestando et iniuste. ut cum quis maliciam alteri manifestat ei qui corrigere habet. Aut si incorrigibilis est. manifestat in conspectu ecclesie et hoc bona intentione scilicet ut confusus a peccato desistat vel saltem ut alij discedant ab eo contra sortio infectiuo et corruptiuo seruato tamen ordine iuris et fraterne correctionis. Et qui isto modo manifestat crimen alterius et sibi aufert famam non peccat in hoc nec tenetur sibi famam restituere. Secundo damnificat quis alium in fama. et hoc iniuste scilicet falsum crimen sibi imponendo id est false eum coram alijs accusando de crimine de quo non est reus et qui illo modo accusat et proximum damnificat sua grauius peccat quia maius est auferre famam quam temporalia et qui

aufert temporalia alteri grauius peccat ut dictum fuit supra preceptum .v. .c. .viiij. .q. .x. et preceptum .vi. .c. .ij. Ergo grauius peccat qui sic iniuste alium damnificat in fama. homines ei plus diligunt famam suam quam temporalia sua. Talis enim sic false et iniuste damnificas proximum tenetur sibi famam suam restituere et hoc illo modo quod verbum suum retractet absolute apud omnes ad quos per eum puenit dummodo sciat et possit. debet enim apud omnes confiteri falsum se in hoc de illo dixisse ut dicit sanctus thomas et scotus .di. .q. debet sic famam restituere quod retractioe verbum suum seu illud quod sibi false imposuit. et hoc ita publice sicut sibi imposuit quia alias non seruat iusticiam in reddendo proximo quod suum est. Ex quo homo tenetur restituere temporalia ut dictum est. multo a fortiori tenetur restituere famam sic iniuste ablatam que est multo pretiosior temporalibus. vnde puer .xxij. di. Melius est nomen bonum quam diuitie multe.

Melius dicitur aliquis non imponit tale crimen in publico asserendo illud de eo. sed murmurat et incaute et indiscrete loquitur vel alicui coram pluribus loquitur et nartrat homini non tanquam sibi certum. sed dicit se sic audiuisset. aut talis teneatur famam illi restituere.

Sicut scotus .di. .rara fides ideo quia multi multa loquuntur. Et ideo sic murmurans aut incaute loquens de alio falsum crimen scilicet dicendo apud alios forte ille fecit hoc certe potest esse quod fecerit aut dicendo ego audiui quod ille fecerit hoc. et hoc nisi ex modo dictum talis ostendat aliquam certitudinem maiorem quam ex relatione communi non aufert ex natura actus illi in opinione illorum audientium quia si

illi firmiter concipiant et credant
 ex hoc illum de quo est sermo crimi-
 nosum esse leues sunt. quia qui cito
 credit leuis est corde. vextamen qz
 a scandalo pusilloz optet cauere.
Juxta illud pauli. j. cor. viij. si esca-
 mea scandaliset fratrem meum non man-
 ducabo carnes in eternum. et multi
 sunt tales pusilli leues ad credendum
 mala. et ideo piculosum est coram
 ipis talia audita ex relato referre et
 si hoc fiat ex intentione mala vt scz
 animo et intentione ledendi famam il-
 lius de quo sermo est. tunc non est fa-
 cile excusare quin sit contra caritatem
 et p consequens mortale. si aut fiat
 coram talibus pusillis et leuibz ad
 credendum mala et fiat ex inconsidera-
 cione. durum est dicere qd exeat ge-
 nus peccati venialis qz lingua in lu-
 brico posita est et qui non offendit
 verbo hic pfectus est vir. **E**t dicunt
 aliqui qd si quis ex alicuius tali re-
 lacione nota infamie incurrisset apud
 illos apud quos sic locutus est tene-
 re sibi restituere famam. **E**t dicere
 apud eos se falsum in hoc de isto au-
 disse. et minus cautum se locutum fuisse
 vel qd sibi non fuerat credendum. cum
 tale contra primum dixit quoniam illud re-
 tulit contra bonum primum de quo nul-
 lam certitudinem habeat vel aliquo
 consimili modo restituat primo fa-
 mam put melius potuerit. **R**
Tercio contingit qd aliquis damni-
 ficat primum in fama. et hoc verum
 de eo dicendo. sed iniusto modo vt
 cum quis occultum crimen alterius
 pdit contra debitum ordinem seu cum ve-
 rum crimen alterius sed occultum non
 seruato ordine iuris contra eum in
 publico pponat. de hoc dicit sanctus
Tho. tenet illi damnificatio in sua

fama restituere famam in quantum potest
 tamen sine mendacio vt qd se dicat ma-
 le dixisse vel qd iniuste eum diffama-
 uerit vel alio tali comodo modo.
Et si non potest famam sibi restituere de-
 bet sibi illud damnum aliter recom-
 pensare put etiam de alijs damnis
 sapius fuit dictum. **E**t scilicet de hoc di-
 cit qd talis non tenetur retractare ver-
 bum suum quod proposuit in publico qz
 sic faciendo mentiretur cum sciat illud
 quod contra eum proposuit esse verum. et
 ideo non debet mentiri propter quodcum-
 que bonum alteri reddendum immo in
 nullo casu est menciendum sed tene-
 tur alio modo licito sibi reddere fa-
 mam vt per hominum verba non credatis
 eum esse talem. **M**ale enim dixi et fa-
 tue dixi et illud suum dictum tunc esse
 verum qz non seruato ordine iuris pro-
 posuit in publico. qd non fuit verum
 publicum. et ergo in hoc male stul-
 te et futue dixit. et illa suasio. scilicet non
 reputeris eum esse talem est bona
 qz quilibet presumendus est bonus.
 donec probetur contrarium. **J**uxta illud
 Extra de scrutinio in ordine facien-
 do humana fragilitas istum quem
 indignum esse non nouit dignum de-
 bet estimare. **S**ed iste non est proba-
 tus malus coram illis. et ergo hoc
 psuadendum est eis vt eum non repu-
 tent eum indignum et malum. **O**
Quarto contingit quem damnifica-
 re alium in fama scilicet verum crimen
 sed occultum in publico sibi imposi-
 tum negando quia ipsum qui sibi cri-
 men imponit ostendit in hoc menda-
 cem et notat eum de calumnia. id est
 de falsi criminis impositione. **E**t de
 illo dicit **Sc**o. qd ille sic negans non
 tenetur retractare negacionem su-
 am que negauit in publico verum

crimen sibi impositum quia ut dicit non tenetur in publico quicumque statim in iudicio confiteri se reum. nisi fuerit convictus. Tenetur tamen per quedam verba sobria ut statim ante hoc dictum fuit restituere famam illi accusanti quem indirecte notavit de calumnia videlicet dicendo non habeatis eum pro calumniatore. quia credo quod habuit intentionem bonam in proponendo vel forte ipse credidit se probare posse intentum suum deceptus est. Ex quibus patet quod periculosum et magnum peccatum sit aliquem infamare. **¶** Tercio principaliter dicendum est de damnificatione alium in anima sua id est in bonis anime quod restituere teneatur. Vbi notandum secundum Scotum pro bona anime intelligendo bona moris que acquisita corrumpuntur et acquirenda impediuntur pro vicia enim et peccata virtutes iam acquisite corrumpuntur et que deberent ex bonis actibus generari pro vicia impediuntur. ne generentur in illis bonis anime. scilicet virtutibus et actibus virtuosis non potest unus alium directe damnificare auferendo ea sibi sicut auferuntur exteriora bona aut infundendo sibi contraria scilicet vicia et peccata quia pro peccatum interius est peccatum in quantum est voluntarium. nam si non esset voluntarium non esset peccatum. ut dicit Augustinus in de vera religione. igitur sola voluntate propria potest quis sic directe damnificari scilicet in seipso causando volitiones malas et peccata. potest tamen unus damnificare alium indirecte scilicet trahendo ex intentione a bonis operibus. et sic impediendo a generatione virtutum et inducendo ad mala opera quibus vir tu

tes corrumpuntur et vicia generantur. Et talis inductio ad malum et retractio a bonis contingit multis modis. videlicet iubendo. consulendo persuadendo. rogando. deridendo bona. et laudando mala. et sic de alijs modis. Ad propositum igitur primo dicendum quod qui alium sic damnificat in istius anime bonis graviter peccat. quia contra dilectionem dei agit eo quod retrahendo a bonis minuit honorem qui deo exhiberet. et inducendo ad mala auget dei inhonorationem et offensam. agit etiam contra dilectionem proximi. cui deberet velle et facere bonum. sed vult et facit sibi malum et peccatum est tanto gravius. quanto damnium est maius quod proximo infertur exempli gratia gravius peccat ceteris rebus qui damnificat proximum in libra quam si solo denario. cum autem bonum anime sit inestimabiliter melius bonis corporis aut fortune. sic anima incomparabiliter meliorem partem corporis sequitur quam multo gravius peccat qui damnificat alium in bonis anime. ut in virtutibus et operibus bonis quibus meretur eternum bonum quam peccet qui damnificat in bonis corporis aut fortune. **¶** Secundo dicitur quod sic damnificans alium in bonis anime tenetur sibi ad restitutionem modo possibili. ut dicit Scotus. et patet quia cum bona virtutum sunt maxima bona inter omnia humana bona in presenti vita secundum Augustinum. retractio plura damnificat proximum qui in istis eum damnificat quam in quibuscumque alijs. et pro consequens plus tenetur secundum iusticiam ad restitutionem suo proximo de tali facienda quam tamen sibi possibili est quam de alijs bonis. Talis autem restitucio fiat sicut damnificans illum

damnicatum suadendo. inducēdo. exhortando. et alijs bonis modis efficaciter inducat ad penitentiā ad vite emendacionē. ad actus bonos. virtutum generaciōes. Et si nō sufficit sua ppria psuasio. aut exhortatio et similia. adducat alios. efficaciores dummodo tñ illis nō prodat peccatum illius occultum. et si non sufficiūt psuasiones huiusmodi et inductio ad bonum. quia facili⁹ est puertere q̄ cōuertere. tunc tenet⁹ ultra hoc quantum pōt impetrare illi cōuersionem per oraciōes pprias et p oraciōes aliorū p ipsum impetratas et procuratas et alijs similibus aut melioribus modis possibilibus. damnificans igit⁹ aliquem in bonis anime tenetur sibi restituere quantum sibi est possibile semp tam sic agendo q̄ non publicet illius occultum peccatum et eius personam quam noscunt aut noscerent verisimiliter p futuro. ex his est diligenter ḡsiderandum q̄ magnum peccatum est sollicitare et inducere aliū ad peccandum quia in se est magnū peccatum et ultra hoc tenetur homo illi restituere et damnū recompēlare quod homo vix potest facere ad condignum eo q̄ voluntatem iā allectam ad malum vix pōt homo reducere ad virtutem pauci etiam sunt qui sic restituere conent⁹ cū tñ multi sunt qui sic restituere teneantur. Creberima em̄ est illa damnificatio et maxime circa iuuenes vtriusq̄ sexus qui sepissime inducuntur ad mala supradictis modis et nō nūquā maiorū exemplis pessimis corripunt. Sed quid faciendum est de eo qui damnificat alium retrahendo eum a religione. R̄ndit. sco. q̄ si

quis a religione aliquem iam obligatum ad religionē p̄fessionis obligaciōe tenetur agere restitucionez damnificauit em̄ religionem in illa p̄sona tenetur agere vt ille redeat ad religionem. sed si aliquem dispositum ad intrandum religionem retraxit aut impediuit ne intraret. et hoc nō fecit intencione consulendi p̄prie vtilitati sed sine fraude. Aut ex aliqua racionabili causa sed fecit intencione nocendi religioni. Et tñc qz inter est inter habere et inter prope esse. ideo nō tenetur ad tantā restitucionem religioni ad quantā teneret si ille fuisset in religione acceptus actualiter. tenet⁹ tamen ad aliquā restitucionem vt ad inductiōnez illius retracti. vt adhuc ingredia⁹ vel ad inductiōnem aliqualem alii cuius alterius aliquam equiualetris. ita tenet⁹ restituere religiōi iniuste p̄ eum damnificate p̄sona vero p̄ eum iniuste dānificate. vt quā retraxit extra religionem. Aut quā impediuit ne ingrediret tenet⁹ etiam ad restitucionem. Tenet⁹ em̄ om̄i diligencia inducere ad intrandum monasterium qd̄ si non pōt efficere aut forte ille quem impedūt ne intraret posuit se ad statuz nūc impossibilem religiōi vt matrimonij. tenetur sibi in suasionibus et in alijs spiritalibus bonis ad equiualentiam illoz bonoz in quib⁹ eū damnificauit retrahendo a religiōe et ad que maiora p̄fecisset in religione q̄ i seculo Et hoc tenet⁹ facere s̄m mōs supra positos de dānificato in bōis aie quo ad virtutes aut s̄m alios meliores put poterit

Quoniam vini satif facere possunt p defunctis et p mortuis. et p alijs viuis. et illam negligendo graui-
ter peccent. Idcirco ad huc de satif factōe scz quomō p suffragia possu-
mus satif facere pro mortuis tria ostenduntur. **AC** Primo que aie iuuari pnt p suffragia Scdo quib⁹ rebus iuuari pnt. Tercio qui eas iu-
uare possunt. De primo notanduz qz sex sunt loca aiaz vt dicit magi-
in. iij. circa di. xx. et xxj. et Tho. cū alijs theologis. videlicet celum. in-
fernus damnatoꝝ. limbus puerorū limbus patꝝ. hic mūdus et purga-
torium. Et solum in purgatorio. et hic exntibus psunt suffragia quo-
ad liberaciōem pene. In primis em locis exntibus nō psunt suffragia
scz exntibus in celo p modū indige-
tie quo ad pmiū essenciale dicere beato augu. Iniuriā facit martiri-
qui orat p martire. pdest tñ eis suf-
fragiū ad pmiū accidentale qz gau-
dium est in celis sup vno peccatore
penitentiā agente. Lu. xv. Orare ei
pro talibus i celis infidelitatis est;
B Est aut certū aliquē esse in
celis quicquid licet Prio p bibliā no-
ui testamti de aposto. dēpto iuda.
Scdo de patrib⁹ veteris testamti
p bibliā vete. testa. Tercō qui susci-
tuit martiriū p fide etiā si añ pec-
cauit. vt de cipriano refert aug. qz
falsz martirij abstulit venialia ab eo
Quarto si post baptismū statim de-
cedat puulus. et tūc si i fō p sente ce-
lebrat⁹ missa. dici debet p omnibus
defunctis. vel p alijs. si aut maior
infante moritur. tūc pnt pro eo cele-
brari. cum beat⁹ greg⁹. iij. dialo.
dicat damnatū puez. necdum quin-
quennē. si etiam adultus statim p⁹

baptismū moreret⁹ orari pōt p eo.
qz forte nō penituit nisi p mortali-
bus et tunc indiget p venialibus.
Quinto si est canonizatus p ecclesiā
In secūdis locis nō psunt suffragia
scz exntibus in damnatoꝝ inferno.
vnde aug⁹. si patrē meū esse in in-
ferno scirem nō plus p eo q̄ p dia-
bolo orarem. et teste ecclesiā. In in-
ferno nulla est redemptio s̄m legez
cōmunē qd dicit ppter Traianū quem
beatus grego. liberasse legit⁹ de in-
ferno orando. **E** Est aut certū
esse i inferno hereticos primo scdo
iudeos. tercio paganos. de xpianis
aut nō sic certum est. q̄uis em pec-
catū eoz manifestū sit nō tñ pena.
vñ pnt p eis orari in secreto et pnt
suffragia fieri p illis qui seipos oc-
ciderūt qui in bello iniusto mortui
sunt qui duello interierūt. aut qui
in torneamentis succūberūt aut cū
meretrice. dicit Augu. in de cura p
mortuis habenda p omnibus debet
fieri oratio sed nō debet fieri pub-
lice ppter scandalū. Exēplū habes
de Grego. iij. dia. qui p propieta-
rio orare diu distulit. similiter debz
fieri suffragiū p suspensis et iuste
damnatis et subito mortuis. qz etiā
latro in cruce penituit. si aut inue-
niat⁹ subito mortuus qz prius bone-
vite fuit publice oratio debet fieri
qz iust⁹ si morte p̄occupat⁹ fuerit i
refrigerio erit. Sap. iij. in tercio
nō psunt suffragia scz exntibus i lim-
bo puerorū. qz nō sunt in statu dispo-
sito. sicut nec isti in inferno qz non
sunt de cōmunitate fidelium. Est autē
vna vniuersalis ecclesia in caritate
coniuncta que est societas et amici-
cia spiritualis de qua simbolo san-
ctoꝝ cōmunionem. et ps. Partici-
pem me fac deus omniū timentium

te 2c. Ideo quicquid vnus lucrat
 p oraciōes penitens hic 7 in illa so
 cietate est oīm. aut quo ad gratula
 tionem aut quo ad subuentionē sed
 isti in inferno damnatoꝝ sunt de so
 cietate diaboli 7 velut membra pu
 trida. et qui in limbo puerorū sunt.
 a societate sanctorū sunt exclusi. nō
 non profunt eis nostra suffragia.
In quarto nō pfuerūt scz existenti
 bus in limbo patrū non quo ad me
 ritum qz nullum est post hanc vitā
 nec ad satīs faciendū qz nō habebāt
 satīs facere nisi pzo debito humane
 nature tocus qd solus xps p infini
 tum meritū tollere potuit. **¶**
In quinto loco exstibus scz in hoc
 mundo suffragiū pdest scz tam illi
 qui facit q̄ isti anime p qua facit
 si est in purgatorio. Pzo em̄ idē sa
 tis facienti pōt pdesse tripliciter.
 Vno mō ad merendū si sit in carita
 te. nihil em̄ min⁹ meret⁹ de gaudio
 celesti q̄ si p se fieret suffragium
 sm̄ illud ps̄. oratio mea in sinuz me
 um cōuertit⁹. immo quāqz plus me
 retur quis orando vel celebrando
 p alio q̄ si p se faceret. qz maiōri
 feruore caritatis succensus videt⁹
 qui scintillas feruoris mittit ad ali
 os maxime ad inimicos in cui⁹ euī
 dentiam xpo orante p inimicis la
 tro guersus est ad penitenciam sm̄
 Augu. **S**tephano orāte p inimicis
 paulus tandē cōuertit⁹. **A**lio modo
 pdest facienti ad satīs faciendū pzo
 se indirecte. qz si ille p quo suffra
 giū fit nō indiget vt qz est in celo.
 aut qz nō est capax vt si est in infer
 no qn̄ tūc suffragiū faciēs est talis
 intenciōis habitu et p se faceret si
 nō crederet pdesse illi tūc suffragi
 um latīs facit p faciēte si indiget si

aūt nō indiget. di pe. pa. di. xlv. iiii.
 tūc in suffragio debet semp esse im
 plicita intencio faciētis. vt alijs p
 sit indigent b⁹ hic vel in purgato
 rio. si aut̄ sūt suffragia multa 7 spe
 cialia p illo qui nō indiget. vt quia
 est in gloria vel in inferno 7 sup̄est
 vel qz minus indiget tūc diuiditur
 indigentib⁹ p deū. sicut sm̄ aug. in
 regula dī. **C**um dat⁹ vestis in mona
 sterio vel aliud nō indigētī dat ab
 bas illi qui indiget. et ibidem dicit
Tho. 7 pbat ex sermōe quodā dam
 de dor. **T**ercio modo indirecte pde
 facienti quo ad oraciōis subsidium
 qz iste cui suffragiū pstat⁹ siue sit in
 celo siue in purgatorio tenet⁹ orare
 saltem cum liberatus fuerit p faciē
 te suffragium. alias esset ingratus
 vnde **M**ath. x. **S**i quidem fuerit fi
 lius pacis residet sup̄ illū par ve
 stra. sin aut̄ ad vos reuertet⁹. **Q**uar
 to mō tūc nō prodest directe ad satīs
 faciendū. vnde si tibi iniunctū est
 vnū psalteriū 7 defuncto iniunctū
 fuit aliud psalteriū. si dico p defū
 cto vnū psalteriū adhuc sum obliga
 tus ad dicendū aliud p me simile ē
 in humanis debitis si debeo vnum
 flo. **J**ohanni. et frater meus eidem
 etiā vnum. dando vnū p fratre nō
 me acquitauit. **I**n purgatorio autē
 existētes sunt in magnis debitis er
 ga deū que debita si nemo eis sub
 uenit luere optet penis et sic satīs
 facere. **¶**
Ex pmissis ptz qz mul
 tis mōis meli⁹ ē orare p mortuis
 fidelib⁹ q̄ p viuis. qz mortu⁹ aut
 est me ignorāte i inferno et tūc gra
 dū glorie merui p op⁹ bonū si sum
 in caritate et satīs factio cedit mibi
 si aut̄ sum extra caritatem p actum
 suffragij disposui me ad caritatē ali

qualiter et opus feci ad minus p̄me-
ritoziam et si nō merit or̄iū. aut est
in purga or̄io et tūc licet s̄m om̄es
nihil mihi mereri possit. nec sibi tū
s̄m multos pro me potest exaudibi-
liter orare. sicut **Yere. ij. Mach. xv**
Orauit exaudibiliter pro israel. Et
s̄m orans ad minus orabit pro me
cum venerit ad celum. aut iam est.
in celo. vel vt iam dictum est erit
ibi. tunc scient illos qui pro eis ora-
uerūt 7 pro eis orabunt immo etiā
si suffragantes. p̄pter peccata sua il-
lis nō pfuissent. adhuc pro eis ora-
bunt. 7 rō est. qz amicitia in virtuo-
so cōsiderat affectū plus q̄ effectū
sunt aut tūc beati i caritate p̄fecta
p̄ quam oratio eoz exp̄ssa auditur
faciliter. secus aut est de viuo q̄n p̄
eo oro qz forte ignorat q̄ p̄ eo oro
et sic nō orabit pro me. **I**tem forte
est peccator et sic modicum valebit
Item si est iustus non tū in voto sp̄
exauditur. **I**n sexto existenti-
bus loco scz in purgatorio profunt
suffragia. tum qz caritatem habent
que facit eos capaces. tum etiā qz
de nostra fideliz sunt societate vt
tactum fuit de existētibz in limbo
puerorū de cōmunionē ecclesie. **D**e
loco huius purgatorij sex sunt vi-
denda. que tradit **Tho. sup. iij. di.**
ij. **P**rimo qz sic p̄batur auctoritate
scri. ture. p̄ illud. **ij. Mach. xij.** san-
cta ergo et salubris est cogitacio p̄
defunctis exorare vt a peccatis sol-
uantur. ergo purgant. **I**tem p̄bat
Grego. iij. dialo. p̄ exempla plura.
Et p̄ illud. **j. cor. iij.** **S**i quis edifi-
cauerit sup fundamentū hoc. id est
p̄m auxz argentum et lapides p̄cio
scs. et sequit̄ videlicet lignum. fe-
num et stipulā vniuscuiusqz opus

quale sit ignis p̄babit. **I**tem **dion.**
vlt. ca. celestis iherar. **C**ōmemorat
ritum primitiue ecclesie orantē pro
mortuis. **I**tem auctoritate philoso-
phorū. **S**ocrates em̄ li. qui d̄z fed̄ō
platonis. **Q**uecunqz inquit anime
p̄uidebunt̄ mediocriter egisse ve-
niant in locum vbi p̄ penas absolu-
tur. **E**t ponit animas bonas habere
nullam penā mediocriter bonas me-
diocrem habere penam. malas autē
magnas. ad idem est **Auin. ix. meth**
sue capi. **vlti.** qui tū machometista
fuit. **A**d idē est **hermes termigil.**
ad **esculapiū.** **R**ōe etiā sic. optet sa-
tis facere quemcūqz penitentē. s̄ ali-
qui moriuntur in caritate qui nō sa-
tis fecerūt. p̄ peccatis p̄teritis. ergo
oportet in futuro alicubi satis face-
re. et hoc est purgatorium. **E**xēplis
p̄bat **Grego. iij. dialo.** **S**e-
cundo notat qz triplex est purgato-
rium. **I**num in p̄nti vita p̄ tribulaci-
ones tolleratas vt oportet. aliud in
alia vita s̄m legem ḡmunē taz pro
pe infernum damnatorū vt idem sit
ignis qui damnatos cruciat. et qui
electos purgat. sicut sub eodē igne
aurum purgat̄ et ferzū crematur.
vt exemplificat. **T**ercium purgatorij
est s̄m dispensaciōem. et sic q̄nqz in
diuersis locis aliqui puniri legunt̄
vel ad viuorū instructionē. vel ad
mortuorū subuentionē vt viuenci-
bus eorum pena innotescens p̄ suf-
fragia ecclesie mitiget̄. **T**ercio no-
tat qz duplex est pena aīaz i purga-
torio vna sensus qua diuina iusticia
p̄ ignem punit. **A**lia damni que con-
sistit in priuaciōe visionis beatifice
ad tempus. **E**t de vtraqz dicit qz mi-
nima pena purgatorij excedit maxi-
mam penam huius vite. vnde **aug.**

de vera et falsa penitencia. Hic ignis purgacionis et si eternus non sit miro modo est grauis excedit enim omnē penam quā vnquā quis passus est in hac vita. Nunquā in carne tāta inuenta est pena. licet mirabilia martires passi sint tormenta et multinequiter iniqua quanta sepe sustinerūt supplicia. Item aug. de igne purgatorij di. aliquis nō ad rem pertinet quōdā moras habeā tñ vt ad vitam eternam pueniam. Nemo hō dicat fratres carissimi. qz ille ignis purgatorij durior erit quā quicquid potestis in seculo aut videre aut excogitare. et statim subiungit. Ideo totis viribus vnusquisqz laborat capitalia crimina et minuta peccata ita opibus bonis redimere vt ex ipsis nihil videat remanere quōd ignis ille possit absumere. Exemplificat ibi. quod durum sit hic digitum modicum in igne tenere. quanto plus totam animā medullitus. dicit etiā cōmunis theologorū opinio quod purgatorij pena incorpaler est maior penam mundi. de pena damni pbat. qz quanto aliquid magis desiderat tāto eius absentia est molestior. et qz affectus quo desiderat summū bonum post hanc vitam in aiabus sanctis intensior est. qz nō retardatur affectus molestia corporis et etiā qz terminus fruendi iam summo bono aduenisset. nisi aliquid impediret. ideo de tardaciōe maxime affliguntur de pena sensus pbat. qz cum dolor nō sit lesio sed lesionis sensus tāto magis aliquis dolet de aliquo lesio suo quanto magis est sensitiuum. vnde lesiones que fiunt in locis maxime sensibilibus. vt in oculo et similibus membris maximū dolorem

causant. Et qz totus sensus corporis est ab anima ideo si in ipsam animam aliquid lesiuum agat. de necessitate optet quod maxime affligatur. **¶**

Quarto notat quod anime voluntarie et cum magna paciencia sustinet penam purgatorij. patet qz habent cor rectum et per consequens cōformāt voluntatē suam diuine voluntati et iustitie. Item omnis sapiens vult illud sine quo nō pōt puenire ad finem intentum sed sine illa pena non possunt puenire ad celum. Item petunt suffragia cum maximo desiderio sū illud Job. xix. miseremini mei miseremini mei saltem vos amici mei. habent em anime purgatorij quadruplicem scientiā vnā per species influxas a deo sicut alie subtilitate separe. scđam per ea que hic didicerūt. terciā per aias illic adueniētes quartā per angelos bonos reuelātes quintam per malos scđ aliquē eas. sū Tho. deridentes. **¶** Quinto notat boni angeli nō puniūt aias in purgatorio. qz eorū cōciues sunt amicissimi. tñ possibile ē quod eas ad loca penarū deducāt. nec cruciātur ministerio demonū qz anime eorū victores fuerunt. possibile tamen est quod ipsi demones qui de peccatis hominum letant animas cōmittent cum deducunt ab angelis sanctis et assistant purgandis. cum vt earū penis facient. cum vt in earū exitu a corpore suo aliqui recipiant. in hō autem seculo quā adhuc locus pugne ē puniunt homines et a malis angelis sicut ab hostibus vt patz de Jac. cuius neruus femoris angelo percussente emarcuit. **¶** Gn. xxxij. Sola aut diuina iusticia aias igne mediante purgat. sicut aurifaber per ignē aurum

sicut tribula granū et cauterio medicus morbum quedam etiā ibi peccata leuia illuc deportata purgant^r vt di. grego. iij. dialo. et augu. in d. vera penitentia. Omnes vero pene pro peccatis q̄tuncūqz grauib⁹ debite quas penas non plene deleuit hic cōtricio. ibi ignis purgabit. sic patet q̄ in purgatorio sunt quadru plices pene. **Primo** carcer loci mal⁹ qz in terra et prope infernū. **Secūdo** ignis vniformis sed h̄m diuinam iusticiam difformiter crucians. **Tercō** demonū assistētia cruciatiua. **Quarto** priuatio beatitudinis. **Est** autē triplex ignis purgatorius. **Primus** est in alio mūdo. in purgatorio qui erit acerbissimus. **Cuius** officii est triplex. videlicet purgare a peccatis venialibus a penis p mortalib⁹ cōtritis et p venialib⁹ p quibus hic non est satis factum et ab alijs scorijis anime que sunt habitus viciosi errores et fames. **Secūndus** ignis ē cicius purgatorius qui erit in ḡla gradem mundi. **Tercius** purgatorius ignis est tribulatio p̄ntis vite et ille multo plus purgat et cici⁹ q̄ ignis in loco purgatorij. qz merituz eterne patrie auget. et medic⁹ multum de peccatorū penis delet ⁊ mortalem culpaz et venialem delere p̄t quo ad p̄nam. sed ignis purgatorij p̄mi solum delet veniale peccatū et penas debitas p mortalibus cōtritis et venialibus nihil meret^r de gaudio et incompatibiliter tñ est maior tercio igne. **¶** **Sexto** notat q̄ vna anima cici⁹ purgat^r q̄ alia vt docet Apo j. Cor. iij. **Exemplificans** de ligno. feno ⁊ stipula. qz que dam venialia sunt maioris adherentie q̄ alia h̄m q̄ affectus magis ab

ea inclinatur et fortius in eis figit^r ideo talia tardius purgantur. **Que** aut anime acerbius purgant^r vel q̄ tardius. **Sciendū** q̄ acerbitas pene proprie r̄ndet quātitati culpe. h̄ diurnitas r̄ndet radicaciōe culpe i subiecto. vnde potest cōtingere q̄ aliquis in purgatorio diutius moretur. qui minus affligitur et ecouerso. **Omnia** p̄fata sunt **Tho.** vbi prius abbas **Joachim** li. de semine scripturaz di. magis peccatores qui vere ni fine vite penitēt. in purgatorio igne. vsqz ad nouissimū diem tales cōtemari oportere credendi sunt **Armican⁹** li. de quelio. armentozū li. xij. di. verisimile est multos vsqz ad resurrectionē gloriosam omniuz electoz in purgatorio remansuros qui multa purgacione indigebunt.

¶ Sequit^r Ca. Ponū p que suffragia aie iuari p̄nt r̄.

Q **A** **V**o ad scdm⁹ principale p que videlicet aie defūctoz iuari p̄ssint **Rñ.** h̄m **Grego.** iij. dia. **Et** doctores in. iij. di. xlv. **Primo** valet ieiunium. **Secūdo** plus elemosina. **Tercio** plus oratio. **Quarto** maxime sacrificium altaris semp intelligendo ceteris pibus. sub illis tam quatuor plura alia cōm̄hendunt^r. sicut dictum est supra iij. p̄cep. de salutifactione. **Primo** valet ieiunium vel vigilia. abstinentia a delectabilibus cibis vel alijs solacijs corporeis alias licitis similiter asperitas lecti et vestiuꝝ flagellatio. genuflectio et pegrinaciōes. cōtricio ⁊ huiusmodi. et hec animabus applicata valent p viam iustitie et p modum

solucōis pene. vñ dicitur. q. iij. aia.
 Jeunia viuenciū sunt auxilium de
 cūctorū sic qd de ea acceptat p ani
 mabus defunctorū tanq̄ p ipas hō
 factum esset. vñ beat⁹ dñicus fer
 rea cathena triplicem disciplinam
 omni nocte recepit vnam p se. aliā
 p defunctis. terciā p peccatoribus
 viuīs. nam si te in carcere existente
 non posses soluere statim. x. floze
 nos quos teneris. ego tot p te dan
 do. te liberarē. sic etiā in pposito ē
 de carcere purgatorij. **B** **E**
 quo patet qd gultum est valde hic
 p talia purgari pferim p infirmita
 tes et alia patienter sustinendo dū
 viuimus qz tunc et speciale merem⁹
 in patria gaudiū et satifacim⁹. qñ
 aut nobis defūctis quis nobis suf
 fragatur tūc meritum sibi manet s; z
 opus satifactoriū inquantuz tale
 solum subuenit nobis. **E**xemplum d
 hic purgando se patet p **Gre. i** om
 vbi refert qd emilian⁹ diues lapsus
 in qddam vicium monasteriū intra
 nit. se multipliciter afflixit. maruti
 nas in monte extra monasteriū pue
 nit. vbi abbas in medio noctis sup
 eum lumē velut solem vidit et cum
 ab eodem dephensus esset postmo
 dum et interrogatus in monasterio
 quid egisset tarde gress⁹ ē qd etiā
 in ipa salute audiuit dimissum ē pec
 catū tuum. pauor etiā z timor mor
 tis quosdā purgat hic. vñ **Gre. iij.**
 dia. di. plerumqz de culpis minimis
 ipe solus pauor egrediētes animas
 iustoz purgat. sicut narraui d quō
 dam sancto viro frequenter qui ad
 mortē veniens vehementer timuit
 sed post mortem discipulis in stola
 alba apparuit z qd pclare sit suscep
 tus indicauit hec ibi. z beat⁹ aug⁹

li. deuilitaciōe infirmorum loquēs
 sacerdotibus d homibus morituris
 sic dicit. absoluendi sunt omnes ab
 solutione dūtarat rogantes. nec sus
 spendēdi sunt a fidelium gmunica
 cione quibus mors timet sine dila
 cione et quos peccatorū amara re
 cordacio vel eiciet in lacrimis vel
 metus mortis ducit ad veniaz sicut
 scriptura testat⁹. et territi purgabū
 tur. scz **Job xij.** hec aug⁹. **C**
Scdo valet elemosina etiā p viam
 iusticie et p modum redempciōnis
 p animabus. et illud melius est qd
 bonum humanū quanto gmunius
 tanto melius. **E**lemosina aut pluri
 bus datur interdū. et sub isto gpre
 henduntur omnia opa misericordie
 corpalia similiter et spūalia impesa
 primo ppter animas defūctorū. vñ
 dacio ouozum. candelaz. panum et
 huiusmodi p ministris ecclesie va
 let defunctis. hec aut hic p se facta
 sicut dictū est de ieiunio plus nobis
 valerent. **E**xemplū ponit. **Gre. iij.**
 dia. de pascasio diacono cardinali
 maxio elemosinario et literato val
 de qui non ex malicia s; ex ignoran
 cia duobus in papatum electis. po
 stea animo adhefit illi qui min⁹ ius
 habuit pascasio igi⁹ defūcto sanct⁹
 germanus epus caphanus d gilio
 medicoz in terminis se lauare vo
 lens eum s; uientez in feruenti aqua
 repit a quo cuz quesisset causam tā
 te s; uitutis. **Rñ.** qd ppter adhefitōez
 p̄dictaz. **E**t si inquit p me oraueris
 et reuersus non me hic inueneris li
 beratus sum qd et factum est. z di.
Gre. qd elemosinis pascasi⁹ meruit
 liberari cicius et germani prece
Tercō v; p animabus oracio
 et plus ceteris paribus qd p̄cedēcia

et hoc p viam gratie et p intercessi-
onem membrorum xpi. melius em est
opus caritatis qd dirigit in deum
vt oratio qd qd dirigit in se vel in
primu vt solum ieiuniu vel elemo-
sina. vñ dicit sco. suo c. dli. q. penul.
Inter omnia meritoria oratio ma-
gis habet rōem meriti. applicabilis
alteri qz ipa de rōe sui est placatia
et recōciliatiua deo et etiam istius
p quo p ipm orantem offert. **H**ec
ille. vñ de hm pe. pa. in. iij. di. xlv.
Oratio sanctorum in patria valet pro
animabus quaz forte beneficijs pri-
us adiute sunt dum hic viueret va-
lent etiam pces psertim viatorum iu-
storum et p omnibus oraciōibus bea-
ti Anselmi. vel aliorum valet quo ad
deuocōez oratio dñica scz pater no-
ster qz iudex noster factus est aduo-
catus noster cui esset obprium ve-
nire cōtra suum monitum et infringere
vel cassare qd ibi docuit et for-
mauit vñ de in cimiterio et alibi di-
ci debet. **Q**uia etiam est oratio spūs
sancti qui hm aposto. Postulat pro
n. bis gemitibus inenarrabilibus id
est nos postulare facit. valent etiaz
plus qd nostre oraciōes vigilie defū-
ctorum ab ecclesia institute. qz ex ope
opato. id ē ex ordinaciōe et intenci-
one ecclesie. **E**xemplū de hoc refert
Vin. in specu. histo. de sancto Joh.
elemosinario patriarcha. huic enim
quidam diues dedit viij. libras au-
ri. petens vt oraret p salute filij et
fratris et nautarum et navis morit^r
fili⁹. et circa eadem tpa navis mer-
gitur cum omnibus cōtentis. nisi qd
homines pfati euaserūt sup quo cū
amicaretur diues vidit in somnis si-
mitem Johanni elemosinario sibi di-
centem. **C**ur turbaris nōne p salu-

te petere iussisti filius saluatus est
et si vixisset immūduus fuisset. Alij i
vita sunt tui et nisi oratio et ele-
mosina intercessissent omnes cū na-
ui interiissent. expgefactus igit^r di-
ues optime cōtēt^r est. **Q**uarto
sup omnia valet dicit Grego. sa-
crificium altaris. id ē misse celebra-
tio et hoc valet p viam gratie et iu-
sticie qz melius est opus caritatis
cōmunis scz tocius ecclesie qd priua-
te et spēalis psonae. **E**t dicit^r hic ob-
latio altaris indistincte. vt dic. sco.
vbi prius siue sit cōsecratio siue re-
ceptio eucaristie. siue opacio alia sa-
cerdotis celebrantis in psona eccle-
sie et nō accipit^r p se p contento
in eucaristia qz etiam sic in pside es-
set. hec aut oblatio vt sit deo accep-
ta optet qd offerat^r a psona vel a p-
sonis acceptis deo. hm illud Gen.
iij. **R**esperit deus ad abel. scz prio
et ad munera eius scz scdo. vñde qñ
quis celebrat missam oblatio fit pri-
mo a xpo. qui sacramentū illud sic i-
stituit fieri hm illud Job. vj. panis
quem ego dabo caro mea est p mū-
di vita. qz xps est summus sacerdos
qui licet immediate nūc nō offerat
alias esset infinitum meritū. tñ me-
diante offert p ministrum. fit secūdo
a xpi passione et ab ea habet effica-
tiam inq̄tum ibi specialior g memo-
ratio xpi passiois habetur. verbis si-
gnis. et meditaciōibus. hm illud lu-
xxij. hoc facite in meā cōmeracionē
et j. **C**o. xj. **T**ercio fit et acceptat^r
rōe voluntatis ecclesie generalis
militantis. qz ille intelligit^r facere
cuius nomie vel vice fit vt di. dio-
ca. xij. cele. ierarch. **Q**uarto potest
acceptabilius fieri vel fructuosius
sacrificium ratiōe psonalis meriti

offerentis. puta sacerdotis offerē-
 ris. Quinto pōt acceptabilius fieri
 p̄ priuatam p̄sonaz s̄m q̄ deuotius
 perit missam celebrari. p̄mū ex di-
 ctis tam in bonis q̄ in malis sacer-
 dotibus habet locum et efficaciam
Quartū est t̄m in bonis. quintū ac-
 cidit. Vnde s̄m dur̄. r̄ tho. in iij. di-
 xij. eucaristia in missa celebratione
 duos fructus p̄cipaliter habet cō-
 ferre. vnum in quantū eucaristia ē
 sacramentū dat recipienti eaz deuo-
 te maiores vnionem ad x̄pm. fidem
 s̄m caritatem. et alia plura in p̄-
 pria anima recipientis causat. aliis
 habet dare eucaristia vt non ē tan-
 tum sacramentū sed etiā sacrificiū
 q̄dam deo acceptissimū p̄pter p̄fa-
 tas tres causas vel quatuor recita-
 tas et sic habet vim satisfactionis
 ad tollendam penā debitam illi pro
 quo offertur missa a sacerdote siue
 sit p̄ peccato mortale siue veniale
 tam in viuis q̄ in mortuis. Et si q̄-
 ris quantū ergo de pena tollit euca-
 ristia oblatio. R̄n. s̄m dur̄. ibidem
 non semp̄ penam totam tollit. q̄z ef-
 fectus hodiernae oblatiōis finitus ē
 Alias om̄es de purgatorio vna mis-
 sa liberaret sed plus et minus tollit
 s̄m q̄ se extendit deuotio ministri
 offerentis. et virtus sacrificij deo
 soli nota est et reatus s̄m b̄nplaci-
 tum dei et sc̄dm disposiciōē illi⁹ p̄
 quo offertur. **C**redit t̄m anthistod̄.
 q̄ nulla missa celebratur p̄ qua nō
 plures de purgatorio liberent̄. **Q**d
 veritatem dicit habere pe. pa. vbi
 p̄i⁹ sup. iij. Quia quāq̄ multi sunt
 in purgatorio sic dispositi vt cito li-
 berentur. aut q̄ iam diu ibi stete-
 runt aut q̄ pauca purganda habue-
 runt. **E**t notand̄ q̄ quāto hec qua-

tuoꝝ suffragia fiunt ex maiori cari-
 tate. tāto amplius p̄ficiunt s̄m pe-
 de thar. vbi p̄i⁹ f̄ **Q**uantū aut̄
 sacramentū altaris p̄ animabus va-
 leat docet **Gr.** iij. dia. vbi primo
 refert de monacho noīe iustus qui
 in monasterio sancti gre. aliq̄n̄ eiuf-
 dem medicus fuit. tres denarios oc-
 culte habuit quos inuenientes mo-
 nachi. imandatis a beato gre. acce-
 perunt. vt morturo iusto null⁹ ad-
 esset frater et mortuus in sterquili-
 nio sepeliretur. morit⁹ igit⁹ sed pe-
 nitens iustus in sterquilinio sepeli⁹
 xxx. aut̄ die iussit gre. p̄ eo quoti-
 die p̄ xxx. dies missam vnaz celebra-
 ri et. xxx. die iustus apparuit vni d̄
 monachis dicens se aī inchoacōz
 missaz dictarum male habuisse. sed
 postea melius et iam liberatum. **T**
Sec̄do refert de quodā apud hostes
 detento p̄ quo v̄roz certis diebus
 sacrificiū offerri p̄curabat. longo
 aut̄ post t̄pe liberatus innotuit v̄ro
 ri p̄dictis diebus a vinculis fuisse
 solutum q̄n̄ sacrificiū altaris p̄ eo
 fuit oblatum. **T**erc̄o refert de p̄sbite-
 ro qui in riuis id ē tiuis calidissi-
 mis aliquociēs se lauare consuevit.
 vbi frequenter reperit s̄uitorum sibi
 omnia exhibentē q̄ balneatores cō-
 sueverunt. tandē rediens ne ingra-
 tus esset duas tortas id ē panes in
 quibus poterat ḡfici eucaristia ser-
 uitori obtulit qui ingemescens ait.
 manducare nō valeo sed p̄ me que-
 so ḡsecrare digneris celebrādo d̄ns
 em̄ fuit loci huius. et p̄ meis p̄ctis
 hic purgoz. si rediens me non inue-
 neris liberatum crede p̄ ebdomodā
 ergo p̄sbiter quotidie celebrauit r̄
 rediens neminem inuenit. quarto re-
 fert de agathone ep̄o cui nauigati

romani tempeitas nauium maxime
 quassauit. nauta autē eius nauiculā
 in nauī pendentē regere volens tñ
 nauicula fune fracto in mare fere-
 batur die iij. venit episcop⁹ cū qual-
 sata nauī insulam hosticam vbi cele-
 brauit p nauta qz putauit submer-
 sum. repataqz nauī tādē venit ad
 romanum portum. vbi nautam am-
 bulantē videns quesuit quō eua-
 sisset respondit illi. Cum nauicula
 repleta esset aqua ibi mansi. qua es-
 uersa carine supsedī put potuit. cū
 qz post dies. v. fame et labore fun-
 ditus deficerem. vidi quandam mi-
 hi panem prigentē cōfortatus vidi
 nauem transeuntem que me huc ad-
 uerit. Quo intelligit episcop⁹ eādē
 diem fuisse sue celebraciōis. **¶**
¶ Quo ad tertium principale an suf-
 fragia facta p peccatores valeant
 defunctis. Notandū primo s̄m tho.
 vbi prius qz tria sunt que faciunt
 opa viuoz velut cāne quedam ad
 animas defunctorū puenire. Primū
 est caritas vniō. Secundū est faciē-
 tis seu satisfaciētis vniō. Terciu⁹
 est obsecrātis oracio. De priō patz
 qz caritas que est vīnculum vniens
 membra ecclesie nō solum se ad vi-
 uos extendit. sed etiam ad defūctos
 qui i caritate decesserūt. qz caritas
 est vita que p mortem corpis nō fi-
 nitur s̄m illud. i. corin. xij. Caritas
 nunq̄ excidit. Idcirco etiam amicitia
 ⁊ societas diuina inter bonos in
 caritate firmata et fundata p mor-
 tem non desinit sed manet inter vi-
 uos et mortuos in domino et simili-
 ter inter mortuos in domino inter
 se hec caritatis vniō facit aliquo⁹
 omnia cōmunia inter habentes ei⁹ so-
 cietatem. ita vt in patria quilibet

gaudeat de bonis alterius singulis
 et in via quilibet deuorus gaudet
 de singulis vere bonis proximi ⁊ i
 purgatorio quilibet aīa de bonis
 alterius de quibus ponit⁹ articul⁹
 sanctorū cōmunionem. immo pl⁹ ha-
 bens de caritate de bonis certis al-
 teri factis amplius gaudet et gra-
 culatur s̄m interiore cōsolacionem
 et delectaciōem q̄ gaudeat ai⁹ qui
 minorem habet caritatem et cui il-
 lud certum bonum inest. De secūdo
 videlicet de satisfaciētis intencio-
 ne patet. qz mortui i memorijs ho-
 minū viuūt vnde sicut viuus vnus
 p alio i societate civili satisfaciē
 pōt. vt patet in debitoribus sic in
 societate caritatis apud deū vnus
 p intencōem alteri pōt dare bona
 sua satisfactoria. inq̄ tuz talia siue
 sit viuus siue defunctus. De tercio
 videlicet obsecrātis affectiōe seu
 oraciōe. patet qz p viam oracionis
 aliquis alteri interdum impetrat
 primā graciā licet nō mereat⁹ pecca-
 tores deus etiam q̄qz audit. qñ scz
 petūt aliquid deo acceptum. qz de⁹
 non solum iustis sed etiam peccato-
 ribus bona sua puidit vt ptz Mat-
 v. Non ex eoz meritis sed ex sua cle-
 mentia. Ideo sup illo Joh. ix. deus
 peccatores nō exaudit. dicit glo. qz
 cecus loquit⁹ vt nō iniunctus id ē
 vt adhuc nō plene videns. Ad ppo-
 situm ergo dicendū qz suffragia si-
 ue fiant p peccatores etiam secula-
 res siue p iustos valere possunt de-
 functis et si nō p caritatis vniōez
 tñ p impetracionē licet p iustos fa-
 cta plus valeant hanc viam tho. ex-
 p̄sse tenere videt⁹ sup ij. di. xl. q. iij
 vbi oppositam opinionem recitans
 p̄sentem sic approbat. quia inquit.

efficacia suffragioꝝ mensurat^r sed caritatem eius p̄ quo fiunt cū tantum valeāt vniciqꝫ quantum meruit vt sibi valerent. vt Augu. dicit. Deo ab alijs verius dicit q̄ etiam ip̄a opacio sine caritate facta valet ei p̄ quo fit virtute caritatis eius et nō opantis. hec ibi. nec in quarto oppositum videt^r tenere. Con. i. vil. in rōnali. diu. **¶** Et pe. pa. vbi prius ponit quatuor gradus valoris suffragioꝝ et opm bonoꝝ. Primus est q̄ maxime valet suffragiū boni factū p̄ bono. qz omnib⁹ mōis tribus p̄dictis pōt valere. Secūd⁹ minus valet licet valeat boni p̄ malo viuo. qz p̄ modū frequētis imptacōis. Terc⁹ mali p̄ bono. Quartus mali valet p̄ malo. qz deus peccatores nō exaudit. id ē sicut iustos sed sicut petentes id qd est cōforme diuine voluntati. Ex p̄dictis etiam patet responsio ad aliud dubiū quod querit^r vtz suffragia facta p̄ multis omnib⁹ p̄sint equaliter. R̄ndet^r primo q̄ suffragiū factum p̄ multis tm̄ valet quo ad gaudium cui libet in purgatorio quantum si p̄ quo libet fieret. Et eadem rōne valz etiā p̄ istis animabus p̄ quibus non fit patet ex primo modo qz caritas h̄m apolto. nō querit que sua sunt idem h̄m augu. nō ppria cōmunibus sed cōmunia pprijs anteponit. vnde sicut religiosus bene dispositus plus gaudet de legato facto cōmunitati q̄ de legato sibi in speciali. sic est in purgatorio quo ad cōgratulationē. Secūdo dico q̄ suffragiū factum pro multis n̄ tm̄ valet singulis quo ad liberaciōem a pena. quantum valeat si fieret p̄ vno vel paucis ex intencōe dirigentis. patet qz opus sa-

tis factoriū est finite efficacite in satisfactiōe. et quanto plurib⁹ con- diuidit^r. tanto minus singulis cedit et est simile in pollicia humana. Si em̄ quinqz sunt in carcere quoz qui libet tenet^r quinqz florenos si ex p̄ te omniū soluo v. florenos nō liberant^r in toto sed solum in vno. quia adhuc quilibet tenet^r. iiii. sed si. v. florenos darem p̄ vno ille plene liberaret^r. sic etiam est de incarcerationis in purgatorio. **¶** Dubitat^r adhuc vtz tm̄ valeāt suffragia successiue cōtinuata quantum simul facta. vt xxx. misse per dies xxx. dicte. Et sic de elemosina. c. florenoz per vnā diem datoꝝ q̄tum si anniuersarium pcuraret^r. et sic de alijs. R̄nd. pe. de pa. tm̄ vel plus valet quo ad meritum instituentis qz magis est ad honorem dei cōtinuatio talium anniuersarioꝝ. Et hoc cōsiderans ecclesia sic instituat anniuersaria tricesimos et septuagesimos et h̄mōi sed quo ad celeriorē liberaciōem a purgatorio. et cicius videndū denz plus valet accelerata multiplicatio qz sacramētū in pposito habitū si ē suffragiū altaris nūq̄ tm̄ valz ex ope opato sicut actu habitum. Et forte aia nō erit tam diu i purgatorio quousqz vltimū suffragiū per anniuersariū fiet. vnde vtrunqz est laudabile et pōt ex fonte caritatis manare ita vt cōtinuans suffragiū diuine laudis cōtinuaciōem querat et simul faciens cicius velit eum liberari vt statim do furat^r et ne diu cruciatur zc.

Nunc octauum preceptum sic ponitur exo. xx. et deu. v. non loquaris contra primum tuum falsum testimonium hic secundum aug. noie falsi testimonij contra primum dati intelligitur prohiberi omne in generali mendacium saltem periculosum quod etiam innuit textus leui. xix. d. non menciemini nec decipiat unusquisque primum suum. de quo etiam intelligitur illud sapi. j. os quod mentitur occidit animam. et psal. pdes omnes qui loquuntur mendacium imo secundum thom. ij. ij. q. cxxij. hic prohibentur omnia peccata ad locutionem pertinentia quibus saltem infertur nocumentum primo ut mendacia perniciosa detractiones blasphemie et huiusmodi. De mendacio igitur tria principaliter sunt videnda Primo quid sit et quottuplex mendacium sit. et an omne mendacium sit peccatum. secundo in specialibus quod modis quis peccat menciendo. tertio quoniam sit mortale vel veniale peccatum. **¶** **¶** Quatum ad primum notandum quod ad mendacium secundum thom. et doct. communiter in ij. d. xxxviii. duo requiruntur. primo falsa significatio. secunda intentio fallendi. et accipitur intentio fallendi per intentionem alium decipiendi aut sibi asserendi falsum quod dicitur propter mendacium iocosum ubi non est semper intentio decipiendi alium. et falsam sibi opinionem generandi. put quibusdam videtur. Ex quo patet quod differencia est inter mentiri et inter dicere mendacium. ad hoc enim quod aliquis dicat mendacium duo predicta requiruntur. sed ad hoc quod quis menciatur sufficit secundum scilicet quod intendat decipere. quia mentiri est contra mentem ire stat enim quod quis aliquid verum quod credit

esse falsum dicat cum intentione alium decipiendi tunc dicit contra mentem et tamen non dicit mendacium. cum sua assertio non sit falsa. Exempli gratia poito princeps non sit vienne et quis credens eum esse dicat. volendo alium decipere. princeps non est vienna. talis mentitur. quia loquitur contra mentem. et tamen verum dicit. simile est si quis dicit de re vendibili quod credit malum quod sit bona. cum in reueritate sit bona. **¶** Secundo patet ex predictis quod omnis qui dicit mendacium mentitur. sed non e converso. patet tertio quod dicens falsum quod credit esse verum nec mentitur. nec loquitur mendacium ut dicitur aug. **¶** Cum non habeat duplex cor nec decipere intendat exemplum aug. si alicui gladium committitur et dicat se redditurum cum ille qui committit poposcerit. si forte gladium repetat furens manifestum est tunc non esse redditurum donec restituatur sanitas non enim in ista promissione duplex cor habebat in promittenti. **¶** Secundo notandum quod mendacium fit non solum per verba sed per facta scripta. nutus et signa ut dicitur in iococratis et de religiosis falsis signis. primum mendacium in genere sic diffinitur. Est falsa significatio cum intentione fallendi. siue ergo homo significet falsum voce. scripto. manu lingua signo. vel veste. et si hoc facit cum intentione fallendi. aut falsum asserendi semper est mendacium. vocale autem mendacium sic diffinitur. Est falsa vocis significatio cum intentione fallendi. **¶** Tertio notandum quod nullum mendacium potest fieri sine peccato patet. eccle. vij. Noli velle mentiri omne mendacium assiduitas enim illius non est bona. ad idem est aug. li. contra mendacium dicens. mendaciorum

multa sunt genera. sed ea vniuersa
liter odisse debemus. nullū em̄ est
mendaciū qđ non sit cōtrarium ve-
ritati. Nam sicut lux et tenebre pie-
tas et impietas. peccatū et recte fa-
ctum. vita et mors. inter se gtraria
sunt. Ita inter se sunt veritas et mē-
daciū cōtraria. vnde quāto ama-
mus illam tanto istā odisse debem⁹
vnde pla. in thimo. voces imposte
sunt. vt p̄sto fiant volūtatis indicia
sed mēciens cōtrariū facit. et phil.
iij. ethi. dicit qđ mendaciū s̄m se
malū est et fugiendū. vnz aut̄ bo-
num est et laudabile. Et rō est qua-
re omne mendaciū est peccatū quia
cadit sub indebitā materiā maxime
vocale et includit actum et circum-
stantias ip̄m actū necessario defor-
mantes. sicut est de furto et adulte-
rio. et ceteris hmōi cōuolutis cum
malicia. vt dicit philoso. ij. ethi. vo-
ces nanqz institute sunt ad signifi-
candum alijs mentis cōceptū. vnde
indebitū est et contra vocis institu-
tionem qđ quis significet qđ nō hēt
in mente. Secūdo omne mendaciū
et sua rōne dicit intencidē malam
s̄z intencidē decipiendi. et huius-
modi impossibile est esse bonum.
¶ Quo ad secūdū principale no-
tandum qđ s̄m augu. li. de mendacō
vii. sunt genera mendacioꝝ. Sco-
tamē subdiuidit quētū in duo. Pri-
mum vocat⁹ mendaciū in doctrina
religionis s̄z cum quis cū intencio-
ne fallendi significat aliqđ falsum
cōtraria his q̄ fidei sunt aut sacre-
scripture. aut etiam cōtrariū his q̄
p̄tinent ad bonos et xp̄ianos mores
Secūdum genus mendacij est qđ fit
solum ad nocēdū alteri iniuste siue
in corpe siue in rebus. siue in fama

siue etiam in aia. et vocat⁹ mendaci-
um qđ nulli prodest et alicui nocet.
Tercium est qđ fit in p̄fatis bonis
ad nocementū vnius p̄pter utilita-
tem alterius. Et vocat⁹ mendaciū
qđ p̄dest vni et nocet alteri. Et hec
triplicia mendacia cōphendunt⁹
sub mendacio p̄ncioso. Quartū vo-
catur mendaciū qđ fit ex sola libi-
dine menciendi. vt cum quis menti-
tur solum qm̄ placet sibi. et delecta-
tur atqz gaudet in menciēdo. Quin-
tum vocatur iocosum et est duplex.
s̄m Sco. Primū qđ fit solum causa
delectandi alios sicut narzare fabu-
las de quibus etiam audiētes sciūt
qđ nō est vnz. nec decipiuntur audi-
entes vt plurimū cum etiam sermo
p̄ferentis nō sit talis qđ natus sit
credi ab audientib⁹ aliud qđ fit cau-
sa ioci. s̄m Augu. vbi supra. vt cum
quis iocando intendit alium decipe-
re ita qđ audientes vere decipiantur.
non tñ in aliquo in quo sibi magnū
nocementum inferatur. in quo iocā-
tur illi qui sciunt eum decipi et fina-
liter potest etiam ip̄e de hoc iocari
quemadmodū dicit Augu. fuisse de-
mendacio ioseph qui veraciter vo-
luit decipere fratres suos in verbis
istis. exploratores estis et ceteris
similibus positis. Gñ. xliij. Sextum
est qđ nulli obest id est nulli alteri
a se. et tñ alicui p̄dest et hoc in r̄pa-
libus rebus. Exem. lificat augu. ve-
lut si quispiam alicuius pecuniam
iniuste auferendam sciat vbi sit se-
nescire menciatur quocunqz interro-
gante. Septimū est qđ nulli obest
sed alicui p̄dest in corpe qz p̄ ipsum
impeditur alicui⁹ mors aut alia le-
sio corporalis. Exem. lum augusti.
velut nolens hominem ad mortem.

quesitum p̄dere menciatur. Octauū qđ nulli obest et alicui p̄dest ad defensionē et custodiā castitatis. p̄ia tria dicunt̄ p̄niciosa mendacia que videlicet nocent vel sunt nociua ex se cui mentioꝝ vel de quo mentioꝝ. alia tria iocosa que nulli p̄sunt notabiliter nec obsunt sed tria vlcima officiosa qz vtilitatis gratia fiunt et p̄sunt alicui et nulli obsunt. **¶** Quantū ad terciū p̄ncipale notandū p̄mo dictū aug. li. de mendacio vbi sic dicit. In his octo generibus tantominus quisqz peccat cum mentit̄. quāto menciēdo accedit ad octauū et tanto ampli⁹ quanto menciēdo accedit ad p̄mū. hec ille. Et tho. ij. ij. q. cx. dicit. Si quis diligenter s̄m ordinem p̄dicte annumeraciōis p̄ octenariū sciet ordines grauitatis culpe que est in istis mendacijs. Nam bonū vtile p̄fert̄ delectabili. et vita corp̄alis p̄fertur pecunie. honestas etiā ip̄i corp̄ali vite. Vnde sc̄do notandū s̄m eundem qđ omne mendaciū de quocūqz genere mendacioꝝ sit qđ d̄r in dei iuriam et inhonoraciōem aut cōtemp̄tū est mortale ita qđ p̄pter hoc dicitur nō solū vt quis decipiat̄. s̄ vltra hoc d̄r ea intenciōe et ad istum finē vt deus p̄ hoc inhonoret̄ quia illud est directē cōtra dei caritatem. **¶** P̄mū vero genus viij mendacioꝝ inter cetera est grauissimū. vñ omne mendaciū de p̄mo genere est mortale peccatū. qz quodlibet tale contrariat̄ caritati dei. nam vcluntarie falsum significare cum intenciōe fallēdi aliquē circa res diuinas aut circa materiā fidei est cōtra caritatem dei eo qđ p̄ tale mendaciū menciens occultat diuinā veritatē aut

corruptit. **¶** Vnde aug. vbi p̄ius. p̄mū genus est capitale mendacium. secundū genus v. delictū qđ nulli p̄dest et alicui obest. grauius est qđ terciū. qz terciū minuit d̄ grauitate. ex hoc qđ damno vni⁹ intenditur vtilitas alterius. tamē mendacia secūdi et terciij generum i quibus videlicet quis intendit alteri nocere in rebus corpe vel fama sūt etiam mortalia p̄pter istum maluz finem intentū. sunt em̄ cōtra caritatem p̄mi. qz sicut nocere alteri in aliquo illoꝝ est cōtra p̄cepta dei. et mortale peccatum. vt patuit in vij p̄cepto. Ita etiam vel se sibi nocere vel mentiri p̄pter sibi nocere ē mortale. Idem intelligit̄ de mendacio quo quis intendit alteri nocere in anima vt p̄ mendaciū inducere eum possit ad aliqđ mortale peccatū aut ad errorem in fide. aut vult eum p̄ hoc impedire in adquisiciōe alicui⁹ scientie vtilis et bone. aut impedire eum vult in emēdaciōe moꝝ aut retrahit eum ab introitu religiōis bone. aut a cōuersione p̄ penitentiā et sic de alijs semp̄ est peccatū mortale qz multo magis fit damnum in his sp̄ualibus qđ in damnificaciōe rez aut bonoꝝ corp̄is. qz aia est melior corpe et rebus. vnde Scot⁹. in iij. di. mendaciū p̄niciosum s̄m qđ plus vel minus nocet cōpensatur ex bono cuius est ablatiuum s̄m hō pensatur magis aut minus graue mendacium. et vltra omne tale mendaciū ex deliberaciōe dictum ē mortale peccatum. cuiusqz em̄ prohibet̄ simpliciter illo p̄cepto nō dices gtra p̄m tuū falsum testimoniū nec p̄cise ē testimoniū qđ dat̄ i iudi

cio. sed qñ quis ex certa deliberacione asserit qđ ignorat. vel cuius no-
uit oppositū dicit falsū testimoniū
um gtra primū. vtz aut indelibe-
ratio excuset dicet. ca. sequēti de p-
iurio. hec ille. **Con. vii. h.** in summa
vicioꝝ dicēs qđ tres prime species
sunt peccata mortalia si ex dilebera-
cione dicant. **¶** **S**cdō ergo ⁊ ter-
cio genere menciēs n̄ solum peccat
cōtra hoc p̄cep. viij. sed etiā si dam-
nū intulit sic primo tenet sibi illō
recōpensare. de istis mēdacijs intel-
ligit illud ps̄. perdes omēs qui lo-
quunt mēdaciū **Sap. j.** Os qđ mē-
tit occidit aīam. mendacia vero ali-
ozum quinqz genēz nō sunt de se et
de suo genere mortalia peccata sed
solum venialia eo qđ nō fiūt ppter
finem aliquem qui cōtrariet car-
itati dei aut primi vt pꝛ de mēdo-
so vbi intendit p̄pria delectacio ⁊
de iocoso vbi intendit. aut alioꝝum
leuis delectacio aut iocus aliquis
et de officioso in quo intendit ali-
qua vtilitas p̄rimoz. Quāuis autē
s̄m Augu. vbi prius hmōi quinqz
mendacia nō sunt mortalia de se et
ex suo genere qñ in eis nō intendit
finis qui sunt cōtra caritatē. p̄nt tñ
s̄m tho. vbi prius et sco. in iij. fieri
mortalia p accidens rōne scandali.
aut alicui⁹ damni. aut alteri⁹ talis
nati sequi vt dum quis suo mēdacō
nō intendit malū. attñ est verisimi-
le qđ ex mendacio suo oriatur scan-
dalū etiā pusilloꝝ. aut notabile dā-
num primo et tñ ppter vitandum
hmōi scandalū aut primi damnum
nō vult mendaciū obmittere. **¶** Item
pōt fieri mortale rōne libidinis. vt
cum hō suam aut alteri⁹ delectacio-
nem qđ habet aut intendit in men-

dacio p̄ponit dilectiōi dei aut man-
dato eius. ita qđ anteq̄ velit ista d-
siderata delectaciōi mendacio care-
re parat⁹ est potius facere contra
dei mandatū. Et ita pōt intelligi il-
lud Augu. Nullum p̄ctm̄ est adeo
veniale qđ nō fiat mortale si placet
¶ **I**tem quis mendaciū ioco-
sum et officiosum de se nō sunt mor-
talia. nec viris imp̄fectis. nec etiaz
s̄m tho. p̄fectis qui sunt in statu p-
fectiōis acquirende vt religio si sūt
nisi forte rōe scandali. tñ s̄m sco.
vbi prius sunt mortalia vtraqz men-
dacia viris ex̄tibus in statu p̄fecti-
onis exercēde. **¶** In exercendo actus
qui cōpetunt eis rōe talis status p-
fectiōis puta docere. iudicare p̄dica-
re. **¶** Rō est qđ p vtraqz mendacia au-
fert bonitas doctrine quā p̄dicant
¶ Juxta illud Aug. in epistola funda-
menti. si ad scripturas sacras admir-
ta fuerit quātūcūqz iocosa mēdacia
nihil remanet in eis soliditatis pu-
ta si platus p̄dicet et misceat mēda-
ciū iocosum nihil remanet solida-
tis in doctrina illa pōt em̄ quicūqz
dubitare de quocūqz dicto ab eo si-
cut de alio. vel qua rōe nō assentire
illi mēdacio iocoso pari rōe nec alij
Et ita periret auctoritas doctoz ec-
clesie in docendo p̄irent etiā vtilita-
tes populi audietes. q̄similiter i iu-
dicio solenni. ⁊ intelligo ita qđ non
p̄cipiat illud mēdaciū esse dictū se-
orsū ab actu docēdi vel iudicādi dū
em̄ aliquis sedet ad iudiciū p̄t aliq̄
trufam admiscere qđ ex mō loquēdi
scit n̄ eē d iudicio. hec sco. ⁊ sic pꝛz
q̄tū piculū sit platis ⁊ p̄fatis viris
in statu p̄fectiōis exercēde qñ exer-
cēt act⁹ talis stat⁹ p̄fectiōis vt sūt p̄-
dicare iudicare docere publi. p̄tūc

mētiri iocose vel officiose quia plures doctores cōcedunt q̄ sint mortalia. et videtur idem tenere sanctus tho. vbi p̄ri^o. Cum em̄ vt dicit ponant^r in statu veritatis seruāde q̄ veritatē tenēt ex suo officio in iudicio vel i doctrina ḡtra q̄ si mēciatur erit p̄ctm̄ mortale alijs autē nō optet. hec tho. di. tñ pe. depa. super. iij. di. xxvij. Mentiri in iudicō cōsciētie. i. in cōfessōe sacramentali semp̄ est mortale sicut et piuriū delibēratū p̄pter dei irreuerentiā annexam. Nō sic autē in foro exteriori simplex mendaciū est p̄ctm̄ mortale nisi qñ ledit primū vt si aduocatus ad vanā gloriā falso inducat legez ad verā cōclusiōem hec ille. **E**st autē omne mēdaciū quicq̄ de causis detestandū. Primo q̄ origo eius est diabolica. vnde gen. iij. nequaquā mori emini. Jo. viij. dū loquit^r sc̄z d̄mon mendaciū. ex p̄p̄ijs loquitur. q̄ mendax est et pater ei⁹. et ibidē vos ex p̄re diabolo estis. et desideria p̄ris vestri vultis facere. Sc̄do q̄ inquinat memb̄z qd̄ maiori decētia esset dignū sc̄z os. puer. xij. ab hominatio est dño labia mendacia. **E**xēplū de habēte os plenū muscis fetidus. Tercio q̄ ois mendax quasi quidā pditor est vult em̄ q̄ ille cui mentit^r fidem sibi adhibeat. et tñ fidem nō seruat ei. imo vult decipere vt patz in rōe mētiri qd̄ ē cōtra mētem ire. Quarto q̄ valde nocuum est tori ecc̄ie. facit em̄ vt vix alicui fides adhibeat^r. vñ p̄pter mēdacia multiplicant^r piuria. diffidentie lites. et hm̄di. vñ de mendacib⁹. Je. ix. sagitta vulnerās lingua eoz̄ dolū locuta est. Quinto q̄ ei⁹ vitacio oraciōez cito facit exaudiri exē-

plū in vitaspaz̄ vbi fraerib⁹ angelico misterio trāslatis p̄ fluiuiuz ad quendā herimitantē ab eo querentibus de eius vita. Rñ. a tpe guerho nis nunq̄ de ore meo mendaciū exiuit et quicquid pecij a dño. sine mora cōsecut^r sum.

Quo inde videnda sunt tria principaliter. primo de peccatis oris i quib⁹ quis facilliter mentitur vel semp̄. Sc̄do de mendacio in ope vel gestu. Tercio dubiū de p̄p̄tate. **¶** Quātū ad primū potest quis mendaciū incurzere p̄missio. iactantia et adulaciōe lingue. p̄rio p̄missiōe. vnde s̄m tho. ij. ij. q. cx. Si ille qui aliquid p̄mittit nō habeat animū faciendi qd̄ p̄mittit mentit^r. si vero habeat nō mentit^r. quia nō loquit^r cōtra id qd̄ gerit in mente. si vero nō facit qd̄ p̄misit tūc videt^r infideliter agere. p̄ hoc q̄ aim mutat. p̄t tñ exculari ex duob⁹. vno modo si p̄misit id qd̄ est manifeste illicitum q̄ p̄mittēdo peccauit. mutando autē p̄positū bene facit. alio nō si sint mutata cōdiciōes p̄sonaz et negocia ad hoc ei q̄ homo teneatur facere qd̄ p̄misit di. sene. li. de beneficijs requirit^r q̄ om̄ia imutata p̄maneant. vnde et aposto. nō est menticus nō implens qd̄ p̄misit cuz non iuit. Cor. ij. Cor. j. et hoc propter impedimenta que supuenerunt hec tho. **¶** Et vident^r in p̄missio simplici multe cōdiciōes intelligi. sicut et s̄m hosti. in simplici iuramento nā qñ iuro qd̄ faciam intelligitur si deo placuerit. si pape vel

flato placuerit vel nō displicuerit
 si res in eodē statu pmāserit vñ si
 apud me dponis gladiū ⁊ tibi pmit
 to restituere si postea furaris res i
 alio statu ē. **I**te si mihi fidē huaue
 ris nō seruāci em fidē nō optet fidē
 seruari. vñ si nō facis mihi qd pmi
 sisti. nō tibi teneor et deiu. iura. p
 uenit. **I**te si supior nō gtradixerit.
Ite si facultas seu possibilitas seu
 obrulerit vñ excuset necessitas vel
 impossibilitas tñ nō potēs soluere
 pri⁹ bz bonis cedere vel cū alio pro
 posse gcordare videlicz cū illo cui
 obligat⁹. **C** **S**edō mētir⁹ quis ia
 ctancia de qua vide in tercia specie
 supbie. p̄c. j. c. iij. **A**. **I**actator autē
 vt dī. phi. iij. ethi. fingit de se ma
 iora exñtib⁹ qñqz nullius grā. qñqz
 aut grā glorie vel honoris. qñz aut
 grā argenti vñ tho. ij. ij. q. c. ij. dic.
Iactācia pprie importare videtur
 qd hō verbis se extollat illa em que
 hō longe vult iactare i altū eleuat
 tūc aut quis pprie se extollit qñ de
 se supra se aliquid dicit. **Q**d quidem
 gtingit dupliciter. qñqz em lo
 quitur de se nō quidē supra illud qd in
 se est. sed supra illud qd de eo hoies
 opinant⁹. **Q**d apo. refugiens dic. ij.
 cor. xij. p̄cor ne quis existimet me
 supra id qd videt i me aut audit ex
 me alio mō quis p verba se extollit
 loquēs de se aliquid supra illd qd i
 se est h̄m reueritatē. et vtroqz mō
 dī iactācia. p̄rio mō tñ magis pprie
 et opponit⁹ iactācia veritati. **Q**uā
 do aut sit iactācia peccatū mortale
 ⁊ qñ nō dicit ibidē. dupliciter iactā
 cia cōsiderari pōt. vno^o h̄m se put
 est mendaciū qdā. et sic ē qñqz mor
 tale p̄tm qñqz veniale. mortale quā
 dē qñ quis iactāter de se pfert qd ē

cōtra gloriā dei. sicut ex p̄sona tiri
 regis dī. Ezechi. xxviii. **E**leuatū est
 cor tuū. et dixisti de⁹ ego sum. vel ē
 q̄ cari. atē p̄mi sicut cū aliquis ia
 ctādo seipm prumpit in cōnmeias
 alioz. sicut hēt⁹ **L**u. xviii. de phari
 seo qui dixit nō sum sicut ceteri ho
 minū raptor es adulteri iniusti. ve
 lut etiā hic publican⁹. **Q**ñqz vero ē
 p̄tm veniale qñ scz quis d se iactat
 que neqz sunt gtra deū. nec gtra p
 rimū. **A**lio mō p̄t gsiderari h̄m suā
 cāz scz supbiā vel appetitū lucrī aut
 inanis glorie et sic si pcedat ex sup
 bia vel inani gloria q̄ si sit peccatuz
 mortale tūc ipa iactācia erit pecca
 tū mortale. alioquin erit p̄tm ve
 niale. sed si quis prūpit in iactācia
 p̄pter appetitū lucrī. hoc videt⁹ iā
 p̄tinere ad p̄mi deceptiōez et dā
 num. **E**t iō talis iactācia magis ē
 peccatū mortale. vñ dicit phil. iij.
 ethi. qd turpior est qui se iactat cā
 lucrī q̄ qui se iactat cā glorie vel
 honoris. nō est tñ mortale peccatuz
 semp qz posset esse tale lucrū ex quo
 alius nō damnificaret⁹. **T**er
 cio quidā menciunt⁹ adulaciōe. **E**st
 aut vt quidam ait adulacio p̄uersa
 laudatio. vnde nomen laudaciōis ⁊
 adulaciōis eisdem literis cōstat. sed
 nō eodem mō ordinatis. **A**lexan. de
 hal. in su. dicit. **A**dulacio sic descri
 bitur. **E**st peccatū ex sermone vane
 laudis alteri exhibitū intenciōe pla
 cendi. **D**ubitat⁹ qñ adulatio sit pec
 catum mortale vel non. **R**ñde. idē
 ibidem. **Q**uedam adulatio est q̄ fit
 in fouendo peccatorem in peccato
 hec est mortale peccatū. **Q**uedā ve
 ro fit intenciōe vt p̄sit alicui et nul
 li obsit. et hec est veniale peccatum
Quedā vero est. ue fit ex sola intē

ciōe placendi. nō vt p̄sit vel oblit. ⁊ hec aliqñ veniale peccatū est aliqñ mortale. Qñ em̄ fit ex animi leuitate veniale est. qñ vero fit ex cōsuetudine ducēre in cōtemptū et libidinem mortale tūc est mortale hec ille. Hoc viciū x̄ps maxime fugit vñ glo. sup illo Math. xxi. relictis illis abijt foras extra ciuitatē qz paup̄ erat nulli adulatus. nullum in tāta ciuitate iuenit hospite. s; ap̄d lazarē receptus est. et apo. j. Thessa. ij. ne qz aliqñ fuimus in sermōe adulacionis sicut vos scitis. nec occasione auaricie de⁹ testis ē. **E**st autē adulaciōis viciū detestādū multipliciter. Primo qz adulator nutrit est diaboli lactans diaboli filios lacte adulaciōis. Tre. iij. lamie nudaauerūt māmas lactauerūt cattulos suos. lamia em̄ dicitur quasi lania suis fetibus crudelior. qz eos laniat quos videt lactare sic adulator quē mulcet laudādo in p̄ctō laniat in p̄nacia. Secūdo est locusta q̄ estate prosperitatil canit ⁊ ieme aduersitatil silet. Eccle. xiiij. diues locutus est ⁊ om̄es tacuerūt. et verbū eius vsqz ad nubes p̄ducūt. paup̄ locutus est et dicent quis est hic. Tercio sunt adultores sirene. s; m̄ Boe. vsqz ad exterminū dulces voces sed obstructis auribus fugiēde. Quarto sunt lotozes cap̄itum p̄ oleū. psal. Corripiet me iustus in misericordia et increpabit me. oleum autē peccatoris nō impinguet caput meū. Quinto sunt sacerdotes diaboli homies viuos sepeliētes. vñ Tre. sup illo math. viii. dimitte mortuos suos. mortui mortuos sepeliūt. cum peccator peccatorē onere adulaciōis p̄mit. p̄pter illa x̄ps ait. luc. vi. ve vobis cū

benedixerint vobis hoies. glo. maḡ ps pene que est peccatori sua scelerata nō argui. sed insup quasi bene gesta laudari. et sup illud psal. Deus in adiutoriuū meū intēde dicit aug. plus nocet lingua adulatoris q̄ manus p̄secutoris. Isa. iij. popule meus qui te beatū dicūt ip̄i te decipiunt. **D**ubitat⁹ quale remediū sit adhibendū adulaciōi. **R̄n̄.** Alex. vbi prius. qz triplex sp̄aliter vnuz intra. pp̄rie fragilitatis cōsideracō que hominē p̄fecte humiliat. vnde Tren. iij. ego vir videns paup̄ratez meam et mich. vi humiliacio tua in medio tui. alia duo sunt extra. vnuz est ex p̄te iusti homis et dicitur fidelis ⁊ discreta correctio. vñ sup illud ps. Oleū autē peccatoris nō impinguet caput meū. glo. sustinet fidelis argui a viro iusto in misericordia et nō laudari a peccatore. aliud est ex p̄te peccatoris scz detractio que est remediū. nō p̄ causam sed p̄ occasio nem. vñ grego. Sciendū qz ne imoderatis laudibus eleuemur plerūqz miro rectoris nostri moderamine detractiōibus lacerari p̄mittimur vt qd̄ vox laudātis eleuat lingua strahentis humiliet. **Q**uo ad. ij. principale scz de simulaciōe notādū qz differūt simulacio et ipocrisis sicut supius et inferi⁹. simulaciō est pp̄rie mendaciū qd̄ in exterioribus signis factoris cōsistit. vt dicit Iho. ij. ij. q. ex. n̄ autē refert vtz aliquis mēciat⁹ verbo vel quocūqz alio facto. simulacio tñ largi⁹ capit⁹ sepe pro quacūqz fictiōe. sed ipocrisis est non quecūqz simulacio. sed solum illa qua quis simulat personam alterius. sicut cum peccator assumulat p̄sonaz iusti. de hoc habes quez

dam. primo p̄cepto ipocrisi. de simu-
laciōe igit̄ di. sco. in. iij. di. xxxviii.
aliquis p̄t simulare p̄ argumēta p̄-
babilia assumendo aliqua bona sibi
inesse q̄ nō insunt puta p̄ genuflexi-
ones et adoraciōes deuociōez sibi i-
esse qua nō inest. et talis simulacio
est ipocrisis et p̄ctm̄. aliquis p̄t eti-
am simulare mala nō inesse vel ostē-
dendo signa opposita his q̄ gsueuit
vel opposita malis vel nō ostēdendo
signa que cōmūter consueuerūt se-
qui illa mala et primū istoz videt̄
p̄tinere ad ipocrisim. puta si quis lu-
ruiosus audiēs de mulierib⁹ spuat
in signū castitatis execrans ⁊ tñ ha-
beat oppositū in corde. Scdm̄ non
est malū aliqd̄ immo si p̄t esse i ma-
lo est laudabile qz vitupabile ē pub-
licare eo mō quo sz de quibusdā qz
p̄ctm̄ suū publicauerūt et nō tacue-
rūt et si malū sit in corde interi⁹ tñ
addere malū signū exteri⁹ ē addere
malū malo. In differētibus aut̄ ali-
quis p̄t aliqua facere q̄ ex natura
sui sunt signa alicui⁹. aliquis ei p̄t
facere alia q̄ nō sunt signa ex natu-
ra sui sed scit ea cōcipi a p̄tib⁹ tan-
quā signa puta ex natura rei fucare
est signū fatigaciōis vel alic⁹ reso-
luciōis corporalis spumare aut̄ qz sa-
liua currat p̄ barbam nō est ex natu-
ra signū insanie mentis p̄t em̄ com-
pos mentis emittere saliuā vt cur-
rat p̄ barbam tñ a circūstantib⁹ p̄t
aliquis scire hoc iudicandū sicut si-
gnū furie. puta qz illa cōsueuerūt si-
gna esse furiosoz in terra illa. vni-
uersaliter ergo de simulaciōib⁹ pri-
ma ⁊ secūda dico. qz sunt p̄ctā ⁊ fre-
quēter mortalia. qz ipocrisis ⁊ simu-
lacio. tertia dūmodo malū nō cōco-
micet̄ est laudabilis ita qz hō non

ostēdat vnū malū p̄ aliud malū. et
in differētib⁹ simulacio p̄ria si esset
in aliquib⁹ esset forte mala sed non
grauiter puta si quis posset se face-
re sudare licet nō laborasset. qz ad-
modū quidā ioculatores vtunt̄ cor-
porib⁹ suis ad aliquos motus signi-
ficātes alias disposiciōes que nō in-
sunt eis nec p̄cesserūt simulacō alia
que est scda in indifferētibus nec
peccatū est ⁊ talis fuit simulacō da-
uid. j. Re. xxij. hec sco. **¶** Cir-
ca terciū principale quid sit facien-
dū in tali casu et similib⁹ aliquis q̄-
rit̄ ad mortem quē abscondit p̄fect⁹
vir veniūt appitores et querūt ab
abscondēte vbi sit latitās. aut rñdet
ibi. et tūc erit p̄ditoz. aut rñdet se
nescire et sic mentit̄ aut tacet et sic
p̄dere videt̄. ergo est p̄plexus. res-
pōdet altithodoren. debet deludere
appitores sicut dicebat p̄positinus
sic dicēdo Creditis qz si ipse esset hic
ego dicerē vobis. vel debet rñdere
sicut rñdit ille sanct⁹ ep̄us de quo
exemplū ponit beatus aug⁹. li. g. tra-
mendaciū qui abscondit quendā mise-
rū qui querebat̄ ad mortē et dū ab
ip̄o epo quererēt appitores vbi ille
esset. Rñ. nec possuz mētiri nec pos-
sum esse p̄ditoz.

Que falsitate hactenus di-
ctū est s̄ mō de testifica-
ciōe vidēda sūt tria p̄rio-
in quib⁹ cāib⁹ quis tene-
tur testificari. Scdo an falsuz testi-
moniū s̄ sit mortale p̄ctm̄. Tercio
quō quis testificādo vel alias asse-
rendo possit iurare et que scire de-
beat qui iurat testificādo **A**

Quo ad primū notat Tho. ij. ij. q. lxx. in testimonio ferendo distinguendum est. qz aliqn̄ requirit̄ testimoniū alicuius aliqn̄ nō requirit̄. si requiritur testimoniū subditi auctoritate superioris cui in his que ad iusticiam p̄tinent obedire tenetur ⁊ tūc nō est dubium quin testimoniū teneatur ferre in his in quib⁹ s̄m ordinem iuris testimonium ab eo exigitur. puta in manifestis et in his de quibus infamia p̄cessit si aut̄ ab eo exigatur testimoniū in alijs puta in occultis et de quibus infamia non p̄cessit nō tenet̄ ad testificandum. si vero requiratur eius testimoniū nō auctoritate superioris cui obedire tenet̄ tunc distinguendū est. qz si testimoniū requiratur ad liberandum hominē ab iniusta morte seu pena quacunqz vel falsa etiā infamia vel etiam ab iniquo damno. tūc tenetur homo ad testificandum. Sed si ei⁹ testimoniū non requirat̄ tenet̄ facere qd̄ in se est vt veritatem denūciat alicui qui ad hoc possit p̄desse dicit em̄ ps̄. Eripite paup̄em et egenum de manu peccatoris liberate. Et puer. xxiiij. Erue eos qui ducuntur ad mortem. et Ro. j. Digni sunt morte non solum qui faciunt sed et qui cōsentiūt facientibus. vbi glo. Consentire est tacere cum possis redarguere sup̄ his vero que p̄tinent ad damnaciōem alicui⁹ nō tenetur quis ferre testimoniū. nisi cum a superiore cōpellit̄ s̄m ordinē iuris. qz si circa hoc veritas occultet̄ nulli ex hoc spēale damnū nascitur vel si immineat piculum accusatori. nō est curandum qz ip̄e se in hoc piculum sponte ingessit. alia aut̄ ratio ē de eo cui piculum immine t̄ eo nolē

te. hec Tho. **S**ed dubitat̄ an testimoniū possit licite fieri de his que alicui sub secreto sunt gmissa. Pro cuius soluciōe notandum qz triplex est secretum. vnum qd̄ sub sigillo cōfessiōis cadit. aliud qd̄ sigillo secreti tegitur. et fit dupliciter. Vno modo qm̄ cōmittens exprimat se dicere sub sigillo secreti. alio modo qz nō exprimat sed tñ natura sermonis vel rei illud exposcat. videlicet qz teneat̄ sub sigillo secreti. de his tribus dicit pe. pa. sup. iij. dist. xxj. q̄uis frangens qd̄libet horū. videlicet primo modo et secūdo modo sigillorū peccet mortaliter. tñ grauis frangens sigillum cōfessiōis nec solum est fractor sigilli et proditor cui est aliquid exp̄sse cōmissuz vt archanū. sed etiam ex natura facti si videatur tale qz reuelacio noceret minus tñ ceteris p̄ibus q̄ si ad hoc se obligasset. nam seru⁹ auscultans a casu vel a p̄posito secretum quod tractat̄ in curia domini sui et postea id reuelat fornicus. cōmittit crimen cōtra dñm suum et curiā ei⁹. vnde talis seruus s̄m ius ciuile grauius puniretur. sacramentū aut̄ penitentie seu cōfessionis est qd̄dā secretum qd̄ secrete tractatur in curia summi regis qz tractat̄ corā illo qui rēp̄sentat p̄sonam ei⁹. Quilibet vero homo seruus dei est. ergo ille qui audiret a cōfessore peccata confessa teneretur ea celare. hec pe. Et eadem ratio videtur de illo qui cōfitentis alicuius peccata audisset a casu vel a proposito. alij doctores addūt quidolose audit cōfitentem mortaliter peccat sed nō qui a casu. ambo tñ tenet̄ celare. Racio primi qz cōtra legem nature facit ⁊ cōtra

caritatem primi immo contra dei sacramentum. Et addit pe. de pa. penitens etiã si ex reuelaciõe iniuncti onis penitencie pbabiliter crederet cõfessõrem ledi. tenetur celare. alio quin esset maledictus sicut cham. qui disco opuit vel nõ opuit. sed derisit verenda patris. si em̄ ex hoc se queretur vel derisio simplicis vel offensio qz phibui loqui cum psona suspecta nõ debet dicere talis hõ mibi iniunxit qz forte ille interficeret eum hec ille. **C** Ad propositum dubiũ rñdit Tho. vbi prius sic de illis que homini cõmissa sunt i secreto p cõfessionẽ nullo modo debz testimoniũ ferre. qz hmõi nõ scit vt homo sed tanq̄ dei minister. Et maius est vinculum sacramenti quolibet hominis pcepto. Circa ea vero que aliter homini sub secreto gmituntur distinguendũ est qñqz em̄ sũt talia que statim cum ad noticiã hominis veniit homo ea manifestare tenetur puta si ptinent ad corruptio nem multitudinis spũalem vel corporalem vel in graue damnũ alicũs psonæ vel si quid aliud hmõi est pro palare tenetur vel testificãdo vel denũciando. et cõtra hoc debitum obligari nõ põt p secretum cõmissum qz in hoc frangeret fidem quã alteri debet. Qñqz vero sunt talia que quis pdere nõ tenetur. vnde p̄t obligari ex hoc qd sibi sub secreto gmituntur. Et tũc nullo mō tenetur ea aliquis pdere etiam ex pcepto supioris qz seruare fidem est de iure naturali. nihil aut põt precipi homini cõtra id qd est de iure naturali hec Tho. sed diceret qd diu tenetur celare qui aliquid in cõfessione audiuit Rñ. semp et p semp. Item quereret

quã penam incidit qui archanũ alicuius pdit illicite. Rñ. si quis publice reuelat aliquod secretũ crimẽ imponitur sibi aliqua pena scz infamia. impositor em̄ criminis cuiuscũqz qd pbare nõ põt p calumniatore habetur. ex. de calum. et talis ẽ ille qui reuelat qdcunqz secretum crimẽ qd pbare nõ põt. **D** Dubitatur cõsequenter an quis teneatur accusare primum. Rñ. tho. ij. q. lxxviii. differentia est inter denũciaciõem et accusaciõem. in primo attẽditur emẽdacio fratris. in secundo punicio criminis. pene aut pñtis vite non p se expetuntur. qz nõ est hic vltimũ retribuciõis tempus. sed inquantũ sunt medicinales cõferentes vel ad emẽdaciõem psonæ peccantis vel ad bonum rei publice cuius quies pcuratur p puniciõem peccantiũ quorum primum intenditur in denuncione. Secundũ aut proprie ptinet ad accusaciõem et ideo si crimẽ fuerit tale qd vergat in detrimentũ reipublice tenetur homo ad accusaciõem dũmodo sufficienter possit pbare qd ptinet ad officium accusatoris puta cũ peccatum alicuius vergit in multitudinis corruptelam corpalem siue spũalem. si aut nõ fuerit tale p̄cũm qd in multitudinẽ redũdet vel etiã si sufficientem pbaciõem nõ possit adhibere nõ tenetur ad accusandũ qz ad hoc nullus tenetur qd nõ põt debito mō pficere. sed cõtra nõ licet reuelare que quis in secreto recepit qz hoc est infideliter agere sed stat solum in secreto quem scire pri malum. ergo. rñ. Rñ. reuelare secretum in malum psonæ infidelitas est. non aut si reueletur ppter bonum cõmune qd sp̄ pferendũ est priuato bono

et ideo cōtra bonum cōmune nulluz licet secretum recipe nec tñ est omnino secretum qd p sufficientes testes pōt pbari. hec Tho. Sed nunquid subditi possunt accusare suos p̄atos. Rñ. ibidem subditi p̄atos suos accusare phibentur. qui nō affectione caritatis sed sua prauitate vitam eoz diffamare. et rēphendere querūt vel si subditi accusare volentes fuerint criminosi vt habet ij. q. vij. alioquin si fuerit alias idonei ad accusandum licet subditos ex caritate suos p̄atos accusare. **E**

Quo ad secūndum principale vtz falsum testimoniū sit semp peccatū mortale. Rñ. Tho. ij. ij. q. lxx. falsuz testimoniū triplicem habet diformitatem. vnō mō de piurio qz testes nō admittuntur nisi iurati. et ex hoc sp est peccatū mortale. Alio modo ex violaciōe iustitie et hoc modo est peccatum mortale in suo genere sicut et quelibet iniustitia. et ideo in p̄cepto decalogi sub hac forma iter dicit falsum testimoniū. Cū dicit ero. xxx. Non loquaris cōtra primū tuū falsum testimoniū. nō em cōtra aliquem fecit qui eum ab iniuria faciēda impedit sed solum qui ei suā iusticiam tollit. Tercio modo ex ipsa falsitate s̄m qd omne mendaciū est peccatum et ex hoc nō habet falsuz testimoniū qd sit semp mortale peccatum. Dubitat vtz iuramentum obliget s̄m intencōem recipientis. Rñ. Tho. sup iij. di. xxxix. et ij. ij. q. lxxxix. ar. vij. Juramētū pmissoriū obligat de necessitate vt culpa euitetur. vnde obligat ad illud esse faciendum quo nō facto incurrit culpa. distingnendū est ergo in eo qui ei inrat aut ei simpliciter aut dolo

se iurat. si iurat dolose ex duab⁹ partibus pōt culpa sequi scz ex fractio ne iuramenti et ex dolo. Quāuis g⁹ ex ipa rōe iuramenti inquantū iuramentum nō obliget ad seruandum ipm nisi s̄m suam intencōez. ad obligaciōem em voluntas requiritur. sicut etiam ad votum tñ ex necessitate iuramenti inquantū dolosum fuit obligat⁹ ad seruandū taliter qd ex dolo eius aliud nō ledat⁹ et hoc est qñ s̄m intencōem recipietis iuramentum implet. vnde debet seruare s̄m sanum intellectū eius cui iuramentum p̄statur. vnde Isidor⁹ Quacunqz arte verborū quis iuret deus tñ qui cōsciētie testis est hoc ita accipit sicut ille cui iuratur intelligit et qd illa verba intelligant⁹ de iuramento doloso paret p ea que sicut subdit dupliciter reus fit qui et nomen dei in vanū assumit et proximum dolo capit. si aut simpliciter idem absqz dolo iurat tunc obligat in foro cōsciencioso solum s̄m intencōem iurantis nō recipientis. vnd Grego. xxxvi. moza. humane aures talia verba nostra iudicant qualia foris sonant diuina vero iudicia talia foris audiūt qualia ex intimis pferunt⁹. Sed talis sine dolo iurans in foro cōtencioso vbi intentio ignoratur obligatur s̄m qd verba cōmuniter accipi solēt. hec ille. Et addit iuramentum nō debet adhiberi nisi de aliqua re de qua aliquis firmiter certus est. et nō est nisi cum magna cautela adhibendū. Notandū tamē qd in quibusdam casib⁹ possunt aliqui iurare quibus de re non cōstat nisi p fidem seu crudelitatem. vnde magi. in. iij. di. xxxiiij. di. qd si mulier causet frigiditatem mariti ipa et

ipse iurabunt de eo quod nunquam omnibus
 ei sunt et sine fraude cum septima ma-
 nu propinquorum sacramentales ei tunc
 iurabunt quod credunt ecclesie vera
 iurasse idem iuris est si seperentur
 propter artitudinem mulieris sicut
 etiam in li. v. de purgatione. ca. xiiij. Iu-
 rare papa mandatur per purgatione cuius
 decani infamati similia habes
 in sco. vt post dicitur sed dubitatur
 quomodo debent verba obligantium
 intelligi. **Rñ.** sco. q. penulti. qd libe-
 sui. Ad istud dubium habetur ratio ex
 tra de spon. ex literis ubi dicitur sic
 si alter non intellexit quod alter pro-
 fuit ad communem verbi intelligentiam
 recurratur. et cogatur vterque ver-
 ba plura in sensu isto retinere que
 solent recte intelligentibus genera-
 re. et glo. adducit. illud. ff. de sup-
 ple. l. labor. non ex opinionibus sin-
 gulorum sed ex communi usu loquentium
 verba sunt intelligenda. addunt alij
 quando verba sunt duplicia et iu-
 rans intendit in vno sensu. et recipi-
 cia. aut plus pretendunt vnum istorum
 sensuum sicut communem usum. aut e-
 qualiter pretendunt vterque. si primum
 tunc illius intentioni standum est qui
 illum sensum intellexit. it. si secundum tunc
 standum est iudicio bonorum virorum
 qui pensatis circumstantiis et rationi-
 bus descendere debent saniori et
 puriori intentioni. sed quid si quis
 falsum testimonium ferat ex ignorantia
 facti. **Rñ.** tho. ibidem in testimo-
 nio ferendo non debet homo pro certo
 asserere quasi sciens illud de quo
 certus non est sed dubium debet sub
 dubio proferre. et id de quo certus est
 pro certo asserere sed quod contingit ex la-
 bilitate humane memorie quod reputat
 se homo quicquid certum esse de eo quod

falsum est. vt si aliquis cum debita
 sollicitudine cogitans estimat se
 certum esse de eo quod testatur il-
 lud testimonium non est falsum nec
 peccat mortaliter hoc asserens. quia
 non dicit falsum testimonium pro se et
 ex intentione sed pro accidens contra il-
 lud quod intendit. **f. Dubitatur**
 adhuc an indeliberatio in peccato et
 similiter in mendacio excuset a pec-
 cato mortali. **Rñ.** sco. sup. iij. circa
 finem peccatum quod est ex pleno consen-
 su est contra preceptum prime tabule
 et prosequens immediate aduertens
 a fine ultimo. et ita nihil sibi defi-
 cit de ratione peccati mortalis siue pe-
 catum fiat ex habitu siue non siue se-
 mel siue consuetudinarie. si autem pe-
 catum fiat indeliberate quantumcumque
 fiat frequenter cum actus meritorius
 requirat quod sit plene humanus. et
 ita ex deliberatione plena et demer-
 itorius non minus requirat idem
 non enim deus est prior ad puniendum
 quam ad premiandum. potest dici quod illud
 peccatum indeliberatum etiam quocumque
 iteratum non est peccatum mor-
 tale. **Notandum** tamen quod virtuosus bre-
 uem habet deliberationem quam non vi-
 detur deliberatio. quia habet pruden-
 tiam magnam et promptus est ad de-
 liberandum quasi in tempore inceptibili.
 ita posset aliquis ex habitu op-
 posito prudentie acquirere facultatem
 deliberandi prompte de opposito
 quasi in tempore inceptibili et illa de-
 liberatio sequens habitum esset suf-
 ficiens ad rationem peccati sicut quod
 nullis deliberatio in bono esset suf-
 ficiens ad rationem meriti. non ergo
 distinguo quantum ad rationem peccati
 mortalis quantum ad raritatem et
 frequentiam peccati. sed inter de-

liberacōem et indeliberacōem ita
 q̄ deliberatio cōcurrēns reddit pec-
 catum mortale. et hoc siue vnica si-
 ue ex cōsuetudine. Et indeliberatio
 excusat siue semel siue quocienscūq̄
 hec **Sco.** Idem tenet demendacio
 ad hoc q̄ sit mortale vel veniale v̄i
 de etiam de hoc supra ij. p̄cep. p̄ to-
 tum **S** Quantum ad terciū pri-
 cipale querit̄ v̄t̄ adducens deum
 in testem vt fit in iuramento asser-
 torio ad aliquid qd̄ talis credit esse
 verum licet nō sit verū. sed ad ali-
 quid de quo aliquā opinionem 7 tñ
 magis assentit opposito peccet mor-
 taliter. **Rñ. Sco.** vbi prius sup̄ ij.
 dicēs. **Dico** q̄ ille cui iurat̄ aut ac-
 cipit ex lege positua. aut ex cōsue-
 tudine iuramentū tanq̄ simpliciter
 assertiuum iurati aut nō tanq̄ sim-
 pliciter assertiuum sed pbabiliter i-
 ductum ad credendum iuramento.
 primo mō di. q̄ iurans quocūq̄ du-
 bium hoc est qd̄ non est simpliciter
 certum et deliberate peccat mortali-
 ter. q̄ ad cōfirmandū id qd̄ asserit
 simpliciter esse certum et verū deū
 testem inducit cuz nō sit simpliciter
 certum. et hoc mō debent intelligi
 omnia iuramenta illoꝝ qui aliquid
 iurant in iudicio p̄ quo sententia a-
 liqua cōsueuit ferri que sententia
 omnino nō deberet ferri nisi illud
 assertum esset simpliciter certū ver-
 bi gratia. Sententia mortis nō dēt
 ferri nisi p̄ crimie certo. ergo iurās
 istum esse criminofum cum non sit
 certus quantūcūq̄ tñ pbabiliter
 cōiecturum eum esse talem. et hoc
 iurans in tali foro vbi ex lege posi-
 tiva vel cōsuetudine sequit̄ damna-
 tio ad mortem peccat mortaliter cō-
 similiter in foro quocūq̄ vbi ex hō

q̄ aliquis cōuictus piurantes vel
 iuramenta cōdemnat̄ tanquā reus
 simpliciter ibi nō tñ fit irreuerentia
 nomini dei cōtra p̄. prime tabule s̄
 est p̄niciosum q̄ nociuum primo
H Et si dicas est vtile reipublice
 alioqui mali nimis multiplicarent̄.
Rñ. dñs deut. xxj. Iuste qd̄ iustuz
 est exequeris sunt em̄ quedam mala
 que nō sunt puniēda p̄ homines s̄
 relinquēda iurisdic̄tiōi diuine pu-
 ta omnia in quibus homo vt homo
 nō pōt sufficienter docere veritatē
 eo mō quo deberet doceri ad hō vt
 iuste ferret̄ sententia debita positi-
 ua nec in istis sunt soli testes culpa-
 biles. sed etiam iudex si tamen ipse
 sciat q̄ ex cōsuetudine testes nō te-
 stificant̄ sub iuramento sed sub cre-
 dultate. tūc em̄ nō deberet iste fer-
 re sententiā qualis esset ferenda si
 culpa esset simpliciter pbata coram
 eo scit em̄ ex cōsuetudine culpam n̄
 esse sufficienter pbatam coram eo
 vt tali pena puniat̄. si aut̄ ex lege
 positua habeatur vel cōsuetudine
 q̄ iuratus nō teneat̄ deponere de
 certitudine sed de credulitate tunc
 etiam iurans nō peccat dūmodo ex
 signis pbabilibus cōiectuz partes
 illam magis q̄ aliam sicut habetur
 de scrutinio in ordine faciēdo ca-
 vnico. In promociōib⁹ ergo talib⁹
 siue ad quascūq̄ dignitates p̄ ele-
 ctiones. aut ad ordines aut etiā in
 alijs collegijs puta vniuersitatib⁹
 ad collegium in religionibus ad p̄-
 lacionem vel actus alios si cōsuetu-
 do approbata habet q̄ r̄siones re-
 spondentiū sub iuramento p̄stato vel
 sub fide data vel sub obedientia p̄-
 missa nō debent intelligi nisi de cru-
 delitate q̄tū pōt hūana fragilitas

nosse et q̄ respondens nō nouit indignitatem in eo debent om̄s tales responſiones intelligi s̄m cōsuetudinem cōmunem nec respōdētes peccant in aliquo q̄ cōsuetudo est vel lex positua q̄ talis testificacio de credulitate sufficiat. et ita fit in fauorabilibus. **V**niuersaliter aut̄ siue i fauorabilib⁹ siue in odiosis iurans de illo cui⁹ oppositū magis credit q̄ aliud iurans etiam de illo de quo simpliciter est dubius. inō magis assentit vni parti q̄ alteri peccat mortaliter q̄ adducit deū tanq̄ in testem illi⁹ qd̄ neutro mō est sibi certum qd̄ debet esse certum pōt em̄ piurium esse absq̄ mentiri puta si aliquis simpliciter dubitās iurat p̄im de quo dubitat q̄ forte dñdo nō mentiret⁹ q̄ nō habet oppositum in mente. aut saltem in aliquo casu vbi iurans tenet⁹ esse certus deierat si nō est ibi cert⁹. et tñ si illud assereret sine iuramento credens illud plus q̄ oppositū non mentiretur periculosus est ergo frequenter habere iuramenta in ore. q̄ in multis sermonibus sine iuramento nec peccaret quis vbi addito iuramento peccat quis et grauiter si fiat ex deliberaciōe p̄pter qd̄ ē vtilē illud cōsiliū. **Math. v.** sit sermo vester est est. nō nō hec de **Scō.**

Sequitur Nonū p̄ceptum.

Nonū p̄ceptum nonū. Non concupisces vxorē p̄mi tui. **exo. xx. 7.** **Seu. v.** hoc mandato et sequentibus in seip̄o ordinatur in affectibus. **A** Sed q̄ scientia seu noticia p̄cedit affe-

ctum et carentia scientie necessario rum que vocatur ignorantia causa est multoz peccatoz. **I**dcirco p̄io dicenda sunt de ignorantia tria p̄cipaliter. primo quid sit. et quid scire tenemur et quottuplex est. **S**ecundo quā est peccatū quā auget vel diminuit peccatū. **T**ercio q̄ piculosa sit ignorantia. **B** **Quantum ad primum notandū q̄ necessarium est de ignorantia tractare q̄ ignorantia ē quāq̄ peccatū mortale et scire est p̄ cōsequens in p̄cepto. patet p̄ illud **Math. xxv.** Esuriui et non dedistis mihi manducare. Et statim dicēt he di vbi vidimus te. esurientē quasi dicerent. Ignorauimus te pascere in paupibus. sed x̄ps dicet. q̄ diu nō fecistis vni de minoribus istis nec mihi fecistis et iterum discedite a me maledicti in ignem eternum. idē patet. **j. cor. xiiij.** Ignorans ignorabitur. sed qui ignorat⁹ a deo est p̄iuatus sine caritatis et damnat⁹ cuz fatuis virginibus. quibus x̄ps clausit iam ianuam dicens nescio vos. **I**dcirco orat p̄s. delicta iuuentutis mee et ignorantias meas ne memineris. **S**ecundo notandū q̄ ignorantia que est peccatum est p̄iuatio scientie debite q̄ quis pōt habere et scire tenetur. d̄ q̄ pōt habere quia si est impossibilis excusat q̄ inuincibilis d̄ debite q̄ si nō cadit sub debito n̄ est peccatū. **T**ercio notandum q̄ ex debito tenetur diuersi si diuersa scire. sunt aut̄ septem que quilibet adultus scire tenetur. aut opam dare ad talia addiscendum. **P**rima tria ponit. **Thom. ca. de x. p̄ceptis.** Primo quilibet tenet⁹ scire credenda que in simbolo tenentur et docent⁹ de quibus primo p̄cepto**

dictū est. c. ij. **S**cdo de consideranda q̄ de oracōe dominica etiā in primo pcepto dicta sunt. **T**ercō opanda q̄ docent hoies leges. **E**st em̄ homo sub triplici lege. scz sub lege nature. diuina. et positiua. **L**ex nature nihil aliud est q̄ lūmez itellectus nobis infusum a deo p qd̄ gnosci- mus quid vitare quid ve agere de beam⁹. **E**t hanc dedit nobis deus i creacōe a qua multi p ignoratiā se excusari putant vnde ps. **M**ulti dicūt quis ondit nobis bona. **R**ū. dauid. signatū est sup lūmez vult⁹ tui dñe. hec lex in omnib⁹ est. **J**udeis paganis et xpianis. **E**t inclināt ta- lia et similia q̄ vultis supple scz ra- cionē rectam vt faciāt vobis sup- ple ex debito hoies. eadē facite eis et q̄ non vultis supple s̄m rationē rectam vobis fieri. supple in debi- te alijs ne faciatis omne bonū ē fa- ciendū. nullum malum ē faciendū et similia de quibus. **R**o. ij. gentes q̄ legem supra scriptā nō habēt naturaliter ea q̄ legis sunt faciūt h⁹ modi legem non habentes ipsi sibi sunt lex. qui ondit op⁹ legis scrip- tum i cordibus suis testimoniū red- dente illis gscientia ipoz. **S**cdo est quilibet sub lege diuina. q̄ tradi- tur in scripturis sacris noui testa- menti p̄cipue inter q̄ summe neces- sariū est scire. x. pcepta. ad q̄ scien- da vt di. **C**ancellari⁹ in triptito te- netur quilibet p se vel p alium ta- lem diligentia apponere p gserua- cione vite spūalis q̄ p vite corpa- lis sustentacōe poneret et eo ma- iorem quo immortalis anima ē p̄stā- tiōz corpe rō est. qz sine pceptorū noticia nullus guemēter peccata vitare possunt aut ab eis resurge-

re. hoz em̄ ignorantia ex desiderio pueniens nō excusat. sed accusat ⁊ gdemnat. **T**ercō quilibet homo est etiā sub lege positiua ecclesie vnde tho. i. iij. d. xl. ar. vl. di. **E**cclēsie p- ceptū habet eandē vim obligandi sicut diuinū pceptum vñ. **L**u. x. qui vos audit me audit ⁊ qui vos sper- nit me spernit. **T**alis lex p̄nunciat in prochijs die dominico de ieiunā do festiuando ⁊ excōmunicatos vi- tando. **I**tē in die palmarū q̄ iudi- catur quis nō debeat iudicare. **D**ubitat⁹ hic. vtz leges humane i- ponant homini necessitatē quantuz ad for⁹ gscientie siue sint iuste siue iniuste. **R**ū. tho. j. ij. q. xcvi. ar. iij. leges impositae humanitas vel sunt iuste vel iniuste si quidez iuste sint habent vim obligandi in foro gsci- entie a lege eterna a qua deriuant⁹ vñd puer. viij. p me reges regnāt et legū gditores iusta decernunt. **D**icuntur aut leges iuste ⁊ ex fine q̄ scz ordinantur ad bonum gmu- ne. et ex autoritate q̄ scz lex data nō excedit potestātē ferentis. et ex forma q̄ s̄m equalitatem p̄porcō- nis imponuntur subditis onera ad bonum gmu- ne. **C**um em̄ vn⁹ homo sit pars multitudis quilibet homo hoc ipm quod est et qd̄ habet ē mul- titudis sicut ⁊ qlibet pars est id qd̄ est totius vnde et natura aliqd̄ de- trimentū infert pti vt soluet totuz. **E**t s̄m hoc leges h⁹ modi onera pro- pcionabiliter ferenda imponēs iuste sunt et obligant in foro gsci- entie et sunt leges legales. **E**t **I**n iuste autem sunt leges dupliciter. **V**nomō p gtrariatē ad bonū hu- manū econtrario p̄dictis scz vel ex fine. sicut cū aliquis p̄siciens leges

imponit onerosas subditis nō ptinētes ad vtilitatem cōmunem. sed magis ad ppriam cupiditatem aut gloriam vel etiam ex auctoritate sic cuz aliquis legem fert vltra cōmissaz si bi auctoritatem siue potestate vel etiam ex forma. puta cuz inequaliter onera multitudinis dispensantur etiam si ordinentur ad bonum gūmne Et hmoi sunt magis violentie q̄ leges. Tales nō obligant in foro conscientie nisi forte propter vitanduz scandalum vel turbacionem ppter qd̄ etiam homo iuri suo cedere debz s̄m illud **Math. v.** Qui te angariauerit mille passus vade cum eo alia duo. et qui abstulit tibi tunicam da ei et palium. Alio modo leges pnt esse iniuste p cōtrarietatem ad bonum diuinum sicut leges tyrannoz inducētes ad idolatriā vel q̄libet aliud qd̄ est cōtra legem diuinā et tales nullo mō licet obseruare qz sic d̄ **Act. iiii.** Obedire optet deo magis q̄ hominibus. hec **Tho. f.** Sed qualiter peccant leges iniustas statuentes. **Rñ. Rai.** in summ. qui cōdunt leges iniustas vel statuta cōtra legem dei vel cōtra libertatem ecclesiasticam vt solent facere pleriqz principes et cōmunitates circa vsuras soluendas vel nō repētendas coram iudice ecclesiastico ⁊ multa alia equipollentia ipo iure n̄ valent leges sue cōtra maiorem scz deum. facientes igitur et cōsencientes peccat mortaliter et eoz heredes nō succedant nulla cōsuetudine obstante immo nisi amoniti tales leges obmiserint ex cōmunicati sunt. Item qui damnificati sunt occasione talium legum tenentur statuētes et heredes eoz ad restitutionem. te-

nentur etiam in solidū qui indure runt principem ad condendū tales leges. Item omēs obseruantes peccant mortaliter et tenentur ad restitutionem omnium eoz que taliū legū occasione lucrati sunt. hec de summa **Joh. li. ij.** **S.** Quarto scire tenentur singuli homines dicit **Tho. j. ij. q. lxxvij. ar. ij.** ea que ad eoz statum ptinent vel officium vt religiosus ea que sunt religionis sacerdos eps. iudex scabinus artifex mechanicus et similes ea que ad eoz officium ptinent sine quoz scientia non potest quisqz debitū actum exercere. **H.** Quinto quilibet scire tenentur aliquantulum tpe quo vult eucaristiā recipe an sit sine peccato mortali vel nō qz alias indigne manducans sibi iudiciū manducat et bibit. de qua scientia loquitur aposto. **j. co. xj.** p̄bet aut seipm homo et sic de illo pane edat. i. examinet p̄ discussio nem cōsciam suā. q̄ qualiter fieri oportet habes s̄. **iii. p̄cepto de cōmuniōe.** Et vt cancellarius dicit tractatu de pollucōe nocturna. sufficit talis certitudo qualem in materia moralī cōsueuimus expetere q̄ certitudo vocatur moralis siue ciuilis. ⁊ ad hanc certitudinē moralē sufficit vt plurimū qz si homo accedēs ad missam celebrandā discussit cōscientiam suam sicut fecisset p̄ magna lucranda aut in cōmodo graui denitendo. et qz nō sit sibi conscius post hanc discussiōem de peccato mortali aut de proposito peccandi mortaliter. quod insuper non noscat se aliquod impedimentum legitimū p̄ excōmunicacōem aut irregularitatem habere hec ille ad idem tradit idē. **iii. regulas i suo triptico quas**

habes supra de sacramēto penitentie. **S**exto quilibet tenetur scire beneficia manifesta sibi a bñfactore suo imptita. qz alia viciū in gratitudinis in currit. Vbi primo notandū q̄ optet p̄ virtutem gratitudinis bñficiēti aliquid retribuere qd̄ fieri nequid nisi beneficium agnoscat̄ vt pbat̄ tho. i. iij. d. xx. ij. et ij. ij. q. cxj. et sequēti. qz q̄uis iste qui donat liberaliter non intēdat debitozem ḡstituere illum cui gratis donat debite ciuili seu legali videlicet vt pacto firmetur q̄ tñ p̄ tanto tribuat. tñ ḡstituūt eū debitozem debito morali seu honestatis qz ad virtutem gratitudinis p̄tinet retribucō que fit ex solo debito honestatis q̄ scz aliquis sponte facit zc. **S**cdo notādū q̄ tres sunt gradus. non dico spēs gratitudinis. **P**rimo est q̄ homo bñficiū acceptum recognoscat. **S**ecundo q̄ laudem et grās agat. **T**ercio q̄ retribuat p̄ loco et tpe s̄m suam facultatem. **S**ed dubitat̄ vtz q̄s plus teneat̄ ad grates reddendas deo penitens q̄ innocens. **R**ñ. tho. in iij. d. xxij. et ij. ij. vbi prius q̄ grāz actio respicit et quantitatē doni et modū gratuite dacionis et ex vtroqz mensurā recipit qz tā maiori dono q̄ magis gratis dato maiori gratiaz actio debetur. **C**ōsiderando ergo quātitatē doni. sic innocens magis tenet̄. **T**um qz maius donum ei datur vtz innocentia q̄ sit restitutō iusticie. **T**um etiā quia magis ḡtinuatur grā in eo ne cadat ceteris p̄ibus. absolute loquendo de primo dicit̄ aug. .ij. ḡfel. q̄s hominū cogitans suam infirmitatem audet viribus suis attribnere

castitatem atqz innocentia suam ut minus amet te. quasi minus fuerit ei necessaria misericordia tua donās peccata quersis a te. et subdit. et id tantundē imo ampli⁹ te diligat qz p̄ quem me videt tantis peccatorū meoz languorib⁹ erui. p̄ eum si videt tantis peccatorū languorib⁹ n̄ implicari. de scdo di. ibidem. gratie tue d̄puto et mie tue. q̄ peccā mea tanq̄ glacies soluiſti. grē tue d̄puto et quēcūqz nō feci mala. **Q**uid ei non facere nō potui et omnia mihi dimissa esse fateor. et que mea sp̄s te feci mala. et q̄ te duce non feci. **A**lio mō potest di. maior gratia qz magis datur gratis. et s̄m hoc magis tenetur ad grāz actiones penitens q̄ innocens. qz magis gratis datur id q̄ ei datur a deo. **C**um em̄ dignus esset pena. datur ei grā. et sic licet illud donū qd̄ datur innocenti sit absolute ḡsideratū maius tñ donum qd̄ datur penitenti ē maius in ḡpacione ad ip̄m sicut etiaz puum donū paupi datum ei est maius q̄ diuiti magnū. **E**t quia actus circa singularia sunt in h̄is q̄ agenda sunt magis ḡsiderat̄ qd̄ hic est vel nunc tale q̄ q̄ est simpliciter tale vt di. p̄ h. .ij. eti. de voluntario et in voluntario. vñ. lu. vij. **C**ui plus dimittitur plus diligit. **T**ercō notandū q̄ multal tenemur grati esse. **A**liqua p̄dictaz retribucioe. **P**rimo deo scdo penitibus. tercio p̄latis sp̄ualibus. quarto p̄latis t̄palibus. quinto alijs qui nobis bñfecerunt. **E**t inter p̄fatos quatuor adhuc sunt nouem genera hominū quibus posset videri q̄ bñficia essent eis totaliter subtrahenda et tñ sunt eis ḡmunicāda in parte vel i

pte vel in toto. **Primo** qui dāt cum cōtumelia et tarditate vel cū tristitia. nam boni animi est vt magis attendat quis ad bonū q̄ ad malum. **Et** ideo si aliquis beneficiū dedit n̄ eodē mō quo debuit nō omnino dēt recipiēs a grāz actiōe cessare min⁹ tñ q̄ si modo debito p̄stitisset. qz vt **Sene. di. li. ij. de benefi.** Multū celeritas fecit multuz abstulit mora. **Secūdo** d̄ istis qui aliqua beneficia dant ppter suā vtilitatē de quibus dicit **Sen. li. vj. de benefi.** multum interest vtz. aliquis beneficiū nobis det sua causa. an sua et n̄ra. ille qui totus ad se spectat et nobis p̄dest qz aliter sibi p̄desse nō p̄t eo loco mihi habend⁹ videt⁹ quo qui peccori suo pabulū p̄spicit si me in confortiū admisit. si duos cogitauit in gratus sum et iniustus nisi gaudeo h̄ illi p̄fuisse qd̄ p̄derat mihi. sum me malignitatis est nō vocare beneficiū nō qd̄ dantē aliquo incōmodo afficit. **Tercio** de istis quib⁹ nō est necessariū vt eis aliquid det⁹ vt diuitib⁹. **Rñ. s̄m sene. li. ij. de beneficijs** q̄ q̄ tūcunqz quis felix sit tam p̄t sibi fieri recōpensaciō beneficij p̄ exhibitiōez reuerētie et honoris. vñ di. phi. viij. ethi. q̄ supercellēti quidē debet fieri honoris retribucō indigēti aut retribucio lucri. vt v. li. di. sene. **Reddere** possum⁹ felicitibus fidele consiliū assiduā cōuersaciōez. sermonē cōmunē et sine aduaciōe iocundū. **Et** tñ qui gratus beneficiū accipit. vt di. li. ij. **Primam** eius pensidēz soluit q̄ grate aut ad nos beneficia puenerint iudicemus effulsis affectibus qd̄ nō ip̄o tñ audiente sed vbiqz testemur. **hec** ille.

Quarto de peccatorib⁹. Nam si iste qui beneficiū dedit in peius mutat⁹ est. debet tñ sibi fieri recompensaciō s̄m statū ip̄ius vt scz ad virtutē reducat⁹ si sit possibile si aut sit infamabilis ppter maliciā tūc alter ē effectus q̄ prius erat. et iō nō debet⁹ ei recōpensaciō beneficij sicut pri⁹. Attamen quātuncūqz fieri p̄t salua honestate memoria debet haberi pristini beneficij. vt p̄z p̄ philoso. ij. ethi. **Sexto** de seruis respectu dñoz. **Rñ. sene. li. iij. de beneficijs** quādiu seru⁹ p̄stat qd̄ a seruo erigi solet. ministerium est vbi plus q̄ a seruo necesse est beneficiū est. et iō seruis vltra debitum facientib⁹ grē sunt habende. **M** **Septimo** de ingratis vbi distinguendū est. nam ingrato duo p̄sanda sunt. **Primo** quidem q̄ dign⁹ sit ip̄e pati et sic certū est q̄ meret⁹ beneficij subtractiōem. **Alio** mō q̄sderandū ē quid oporteat scz beueficiū facere. **Primo** nanqz debet nō esse facilis ad ingratitudinē iudicandā. qz frequenter aliquis vt dicit sene. qui nō reddit nō semp ingratus est. qz forte nō occurrit ei facultas au. d̄bita oportunitas reddendi. **Secūdo** debet tendere ad h̄ q̄ de ingrato gratum faciat quod si non potest primo beneficio facere forte faciet secundo. vnde **Luce. vj.** Altissimus benignus est super ingratos et malos. si vero ex beneficijs multiplicatis ingratitudinem augeat et peior fiat. debet a beneficijs exhibitiōe cessare. **Octauo** de isto cui bñficiū ip̄esū iutile forz aut nociuum si sibi fieret. **Rñd.** Recompensaciō beneficij precipue pendet ex affectu. **Et** ideo eodem modo

debet fieri recompensacō quo magis sit utilis. si tñ postea p eius incuriam in damnū ipius verat non imputat recompensanti sed quid si quis inuit aliū peccando tenet ne gratus esse. Rñ. tho. gratitudo respicit bñficiū. ille aut qui alicui auxiliat ad peccandū nō cōfert beneficiū. sed magis nocentū. et ideo nō debet ei grāz actio nisi forte ppter voluntatē si sit decept⁹ dum credidit adiuuare ad bonū et adiuuit ad peccandū. sed tūc nō debetur recōpensacio talis vt adiuuet ad peccandū. qz hoc nō esset recompensare bonū sed malū qd cōtrariat gr̄titudini. Nonc an sibi quis debeat bñficiū p̄stare. Rñ. q̄ respectu sui n̄ est p̄prie beneficiū sed metaphorice inq̄tuz videlicz s̄m p̄m. v. eth. accipiunt diuerse pres homis sicut diuerse p̄sone vñ miserē aie tue placens deo **Eccle. xxx.** **¶** Quarto notandū q̄ multi sunt gradus inḡtitudinis. **Prim⁹** in eo qui nō retribuit beneficiū acceptū ope aliquali. **Secūdus** in eo qui retribuit beneficio mala. **Terci⁹** in eo qui dissimulat quasi nō demonstrans se beneficium accepisse vt verbo nō grates referens nec laudans. **Quartus** in eo qui beneficiū vitupat. **Quint⁹** in eo qui nō recognoscit siue p obliuīdem siue quocunqz alio mō. **Intellige** nō quidā de obliuione que puenit ex naturali defectu qz illa nō est p̄ctm qz non subiacet volūtati. sed de illa que ex negligentia puenit. de qua se. iij. de bene. apparet illum nō sepe de reddendo cogitasse cui obterit obliuio. hic quint⁹ gradus respectu p̄cedentiū est grauissim⁹. **Sextus** est in eo qui beneficiū quasi ma-

leficiū reputat. primi duo opponuntur tercio gradui gratitudis supra recitato. medij duo secūdo. et vltio duo primo. **Est** alius modus ingrati tudinis impprie dicte qñ quis beneficiū recipit et ignorat quis dedit n̄ em̄ talis peccat nec ingratus est si beneficiū nō recōpensat dūmodo sit patus beneficiū recompensare si noscat. **Est** aut laudabile qñqz vt ille cui dat⁹ beneficiū ignoret quis prester. **Tum** ppter inanis glorie vitaciōem sicut beat⁹ **Pico.** aurū in domum vicini sui furtim p̄iciens qz vitare voluit humanū fauorē. **Tuz** etiam qz in hoc ip̄o ampli⁹ beneficiū facit qd cōsulit verecūdie eius qui beneficiū accipit. **Ideo** se. ij. de benefi. interdū qui inuat fallend⁹ est vt habeat. nec a quo cepit sciat. **Quinto** notandū q̄ ingrati tūdo ali qñ est peccatū mortale. vñ. ii. thim. iij. p̄ncibus nō obediētes ingrati celesti. est etiam aliqñ veniale. nam vt tho. vbi supra. di. q. vij. **Ingratus** d̄r aliquid dupliciter. **Vno** mō p̄ solam obmissiōem. puta qz nō recognoscit vel nō laudat vel nō retribuit vices p̄ beneficio accepto et h̄ nō est sp̄ mortale qz debitū gr̄titudis est vt supra dictū est vt hō etiā liberaliter tribuat ad qd nō tenet⁹ et iō si illud p̄termittit nō peccat mortaliter est tñ peccatū veniale qz h̄ p̄uenit ex negligentia quadā aut ex aliqua disposiciōe hois ad virtutes p̄t tñ gr̄ngere q̄ etiā talis inḡtudo sit p̄ctm mortale. vel ppter intēriorē cōtemptū vel etiā ppter q̄dis cōdem ei⁹ qd subtrahitur beneficio qd ex necessitate ei debet⁹ siue simpliciter siue in aliquo necessitatis casu. **Alio** mō d̄r aliquis inḡtus qz

nō solū p̄mittit implere gratitudinis debitū sed etiam cōtrariū ei⁹ agit et hoc etiā s̄m cōdiciōem eius qd̄ agit q̄z est p̄ctm̄ mortale q̄z veniale. sciēdū t̄n q̄ ingrātudo q̄ puenit ex peccato mortali habz p̄fectā ingrātitudinis rōem. Illa vero que puenit ex peccato veniali imp̄fectam. hec oīa ab inicio illi⁹ materie de ḡtitudine sunt de mente tho. ubi prius.

Capitulum.

Secundū

A C̄ptimo d̄z quilibet scire aliquas suas infirmitates et miseras qz alias sup̄biret. vnde bern. ser. rrvij. sup̄ cai. nemo absqz sui cogniciōe saluari p̄t de qua nimiz mater salutis humilitas orit⁹ et timor d̄ni qui et ip̄e sicut iniciū ē sapie ita et salutis nemo dico absqz illa cogniciōe saluat⁹ qui t̄n etatē h̄z et facultatē ḡnoscēdi qd̄ p̄pter puulos loquor et p̄pter fatuos quoz alia est rō. quid si ignoras deum poterit ne spes esse salutis nec hoc quidē nec em̄ eum potes amare qz nescias aut habere quē nō amaueris. Proueris p̄inde te vt deū timeas. noueris ip̄z vt eque eum diligas. In altero iniariis ad sapiāz. in altero et cōsumaris qz iniciū sapie timor d̄ni et plenitudo legis est caritas. tam ḡ vtraqz ignorantia cauēda ē tibi qm̄ sine timore et amore dei salu⁹ esse n̄ potes. Et q̄admodū ex notitia tui veniet in te timor dei. atqz ex dei noticia dei itidē amor. sic ecōtrario de ignorantia tui sup̄bia et de dei ignorantia desp̄atio. tui ḡ ignorantia et dei maxie fugiēda est. hec de bern.

B Ad cognoscēdū autē se notāda sūt tria p̄cipaliter. P̄rio quāti sunt defect⁹ n̄ri. Sc̄do cur tā difficile sit hūiliare se. Tercō quō sub oīibus nos debem⁹ hūiliare. Quātum ad primū notanda sunt tria. P̄rio d̄ antecedentib⁹ p̄cti actualis maliciam. Sc̄do de ip̄o p̄ctō. Tercio de cōseqzribus malicijs. De p̄rio aduerte qz primū n̄m fundamentū ē nichilitas et vanitas ex parte n̄ra qz sicut corp⁹ n̄m h̄z p̄ez et m̄ez. sic et aīa similiter p̄ez et m̄ez qd̄ ammō habz. In aīa ei⁹ dico sunt vicz ea q̄ sūt bona et p̄fectiōis et illa a solo deo p̄e emanauerūt. Et ea q̄ sunt imp̄fectiōis et illa a m̄e n̄ra q̄ est nichilitas pueniūt. de vtroqz d̄z Johā. j. Oīa p̄ ip̄m factū sunt. et sine ip̄o factū est nihil. Primū est dei. nō n̄ri nisi in q̄tū de⁹ dedit s̄m illud iaco. j. Oīe datū optimū et oīe donū p̄fectū desursum ē descēdēs a p̄e luminū volūtarie ei⁹ genuit nos verbo veritatis vt sim⁹ iniciū aliquod creature ei⁹. vñ iuilh. p̄si. li. suo de aīa. et mag. li. de cau. et al. sup̄ eod̄ pbāt imo demōstrāt qz cū de⁹ sit solū vn⁹ et vnic⁹ fons eēndi bonitatis scie potētie et similiū p̄fectionū. Idcirco nullibi alias inuenit⁹ i qua cūqz creatura esse. bonū vire⁹ scia. et talia hm̄di nisi a p̄rio fonte habeat vñ dicit saluator. nemo bon⁹ nisi solus de⁹. vñ creature oīes sūt carnalia qd̄a. p̄ que ad nos fluūt diuina dona. Exemplū de vnicō fonte mūdi existente null⁹ tūc aquā haberet nisi de isto fonte aliud exemplū est de sole qui ē fons lumis. aer igitur non illuminat sed lumē defert. aliud exemplū de vnicō diuīte. omnibus ex̄tibus miseris p̄ tūc nullus diuī

cias haberet et nisi ab eo qui p^r n^un
 cios dona dirigeret. vñ apo. j. **Thi.**
 j. regi seculor^u immortalⁱ invisibili so
 li deo honor gloria. **Exemplū** simili
 ter de vnico sapiēte potes applica
 re. s^m v^{ic}z nihil aliud est p^rcise no
 strū cum oibus imp^rfectiōibus nⁱbi
 lum sequētib^{us}. **Et** est s^m tho. p^ri
 mū fundamentū omniū n^raz opaci
 onū inq^rtum sunt imp^rfecte et defi
 ciētes et mōstruose vt p^rbat domi⁹
 al. in li. suo. de causis hoc p^rs. vidit
 cum ait. **Ego** aut^{em} tanq^m nihil suz an
 te te v^retamen vniuersa vanitas
 omnis hō viuēs hoc exptus est sa. i
 entissim⁹ salomon. cui⁹ p^rimū ver
 bum li. **Eccle.** est illud. Vanitas va
 nitatū et omnia vanitas supple sūt
 ecce mater sed quid de bonis a deo
 senserint cōcludit i vlt. verbo eiuf
 dem li. finē loquendi omes p^riter au
 diamus. **Deū** time. et mandata ei⁹
 obserua. hec est omis homo cuncta
 que fiūt adducet in iudiciū p^r omni
 erato siue bonū sit siue malū. **¶**
Vbi notandū q^d vbiq^{ue} nos inq^r i
 cimur tunc repimus nos nihil esse.
In nobis em̄ quinq^{ue} cōsiderare pos
 sumus videlicet fieri esse cogitare
 velle et opari cū p^rficere quoz nul
 lum est ex nobis. inq^rtum aliquid
 boni ibi est sed inquantū defectuo
 si ibi aliquid est. de fieri patz. j. Ro.
 viij. vanitati creatura subiecta est.
Vnde creare diffinit^r p^r aliquid dⁱ ni
 hilo facere. de scdo videlicet esse.
Gal. vi. qui se existimat aliquid esse
 cum nihil sit ipse se seducit. **Et** s^m
 grego. omnis creatura in quolibz in
 stanti in nihilū decideret nisi manu
 dei subsisteret. **Isa. xl.** omnes gētes
 quasi nō sint sic sunt coram deo. et
 quasi nihiluz et inane reputate sūt

ei. **De** tercio videlicet cogitare. ij.
Coz. iij. nō sumus sufficiētes cogi
 tare aliquid a nobis quasi ex nobis
 de quarto et quinto scz velle et p^rfi
 cere. p^rhili. ij. deus opat^r in nobis
 velle et p^rficere. **Isa. xxvj.** omnia em̄
 opa nostra opatus es dⁿⁱe. **Et** si vel
 le habemus. tñ **Ro. vij.** dⁱ velle ad
 iacet mihi. p^rficere aut^{em} bonū non in
 uenio de facere ptz **Jo. xv.** sine me
 nihil potestis facere. **Ex** quo patet
 p^rimo q^d p^r nihilo nostri saluamur.
 p^rs. lv. p^r nihilo saluos facies illos.
 nec desperare debem⁹. qz ij. **Co. iij.**
 fiducia tales habem⁹ p^r x^pm ad deū
 nō q^d sufficiētes simus cogitare ali
 quid a nobis quasi ex nobis sed suf
 ficientia nostra ex deo est. **Et** plena
 est scriptura q^d in dō spem ponam⁹
 vñ **Osee. xij.** p^rditio tua israel ex te
 t^rmmodo in me auxiliū tuū. **Ad** idēz
 x^ps **Jo. xv.** **Ego** sum vitis vera et
 pater meus agricola est et p^r pau
 ca vos palmites qui manet in me **et**
 ego in eo hic fert fructū multū qz
 sine me nihil potestis facere. si quis
 in me nō manserit mittet^r foras si
 cut palmes. et arefcet. hec duo v^{ic}z
 cognitio sui et dei sunt cause vere
 deuiciōis. s^m tho. **I**terū vere hūi
 litatis. hec quicunq^{ue} frequēter cogi
 taret de nihilo n^ri oia vitaret. quid
 em̄ sup^rbiret qui nihil h^z nisi nihil.
 quid auare cuperet cuius oia bona
 sunt dei. quid voluptati opam darz
 qui se p^r p^rctā in nihilū tēdere crede
 ret. s^m augu. q^d irasceret^r qui deū
 iuste p^rmittere oia credit et se reum
 ggnoscit quid dⁿⁱqz torpebit qui se
 oib⁹ bōis p^riuatū credit. **Sz** notād
 est valde q^d modicū proficit talia
 solo intellectu ggnoscere v^{ic}z ipse
 ctōes **et** mala n^ra nisi etiā volūtate

moueam⁹ ad cōtēptū n̄ri ⁊ ad deuz
 pro gr̄a et adiutorio recurram⁹ cuz
 gemitu et ad hūiliaciōis signa ⁊ o-
 pera opam dem⁹ **R** **S**cdo hūi-
 liari et scire debem⁹ q̄ totaliter in
 peccato originali in vter^o aiari fui-
 mus et nati. Est autē peccatū origi-
 nale carentia originalis iusticie cū de-
 bito habendi eā vel equiuales vic-
 gr̄am quo peccato originali sic infi-
 curur. nam adā et eua in paradiso po-
 siti a deo receperūt donū originalis
 iusticie p̄ se et suis posteris iure he-
 reditario. sub tali pacto vt si obedi-
 entes deo essent in suis mādatīs eti-
 am posteri idē donū haberēt. Si nō
 tūc ip̄i et heredes dono originalis
 iusticie p̄iuati essent p̄tuo nisi dī
 filius recuperaret. qz iusticia origina-
 li p̄imi pentes et nos fuisset⁹ im-
 munes a culpa. virtutib⁹ decorati.
 deo lete seruiētes sine fame et siti ⁊
 bruta nobis obedissent nihil nobis
 nocuissent et tandē sine mortis p̄a
 in celum translati fuisset⁹ **S**z heu
 hoc donū ip̄i pdiderūt p̄thoplasti-
 et nos eoz filij nati eodē dono ca-
 remus. et idcirco s̄m apo. Omnes na-
 simur filij ire et miserie. et sic ani-
 mamur nōdum nati. **T**ercō hūiliari
 debem⁹ p̄pter fomitē cōtractū per
 origiale p̄ctm̄. qui fomes est q̄dā ad
 huc relicta infectio oīa mēbra cor-
 poris et aīe inclinās ad vicia et a
 virtutib⁹ retrahēs nō tñ est fomes
 ille p̄ctm̄ qz originale p̄ctm̄ p̄ baptis-
 mi sacramentū xp̄i passiōe coopan-
 te deletū est. s̄ est quedā debilitas
 relicta in hoīe. hoīe etiā iaz sanato
 sicut reliquie febris. febre cessante
 manēt in artub⁹. ab expedito motu
 retrahētes et in inercia quandā in-
 clinātes corpus sanatū hoc xp̄us in

parabola tangit. **Luc. x. vbi** d̄r. hō qui
 dā descēdebat ab ierusalē i iericho.
 id ē de paradiso in terrā iumētōz qui
 incidit in latrones. i. suasu demonū
 qui spoliauerūt eū supple gratuitis
 videlicet iusticia originali que qua-
 tuoz aīe potētiās p̄fecit. voluntatē
 iusticia intellectu prudentia. irasci-
 bilem fortitudine. et cōcupiscibilez
 t̄pantia. et plagis impositis supple
 naturalib⁹ donis vulneratis abie-
 rūt semiuuo relicto vbi s̄m bedā. ⁊
 tho. j. ij. q. lxxxv. quatuoz principa-
 lia vulnera quelibet aīa in originali
 p̄ctō mō cōtrahit scz maliciā in vo-
 luntate. Ignorātiā in intellectu. In-
 frimitatē in irascibili et int̄pantiaz
 in cōcupiscibili. p̄ iusticiā ei origia-
 lem p̄fecte rō inferiores aīe vires
 cōtinebat et ip̄a rō a deo p̄ficiēbat²
 ei subiecta. hec autē originalis iusti-
 cia subtracta est p̄ p̄ctm̄ p̄imi hoīs
 primo sibi. deinde oibus ade filijs.
 et idē oīs vires aīe manēt q̄dam mō
 pp̄rio ordine destitute. quo ordinā-
 tur naturaliter ad virtutes p̄fatas
 et ad alias **I**psa autē destitucio natu-
 re vulneracō d̄r **E** **D**e scdo vidē
 licet de ip̄o p̄ctō in se et in pp̄iquis
 effectib⁹ sciendū primo qz peccare
 vel p̄ctm̄ habere est de se malum et
 turpe et idē a rōe recta nullo mō eli-
 gibile velle eī peccare s̄m **A**ns he-
 cur deus hō est et infinite fugibile
 cuilibet creature rōnali sed ad hūc
 sensum qz infinitū malū p̄ q̄tis cun-
 qz bōis cōsequēdis vel malis effugi-
 endis nūq̄ debet eligi vel accepta-
 ri nec rōabiliter p̄t fieri vel omitti
 tā imēsa aut fugibilitas p̄cti surgit
 ex eo tū qz malū d̄ se tū ex imēsa in-
 honorabilitate deinde et p̄ omnib⁹
 rebus honorādī. tū etiam ex indisp̄e

labili debito nostro et obligacōe ad eius honorem. p̄ctm̄ siquidem ē dei inhonoracio et respectu talis infinite fugibilitatis om̄ia peccata sunt eque fugibilia. nō tñ om̄ia peccata sunt eque mala seu grauiā qz mortale est graui⁹ veniali. malicia em̄ peccati attendit⁹ penes habitū intensiōre voluntatis et cōtempt⁹ delectaciōemqz vel difficultatē et laborem quē hēmus in opibus quib⁹ deus inhonorat⁹. qz s̄m̄ hec spoliāmur donis affligimur penis et i naturalibus vulneramur et ledimur.

Secūdo malicia peccati patz ex eo qd̄ illud deus sapiētissimus maxime odit immo nec diabolū nec peccatorem odit nisi p̄pter peccatū. **V**nde Sap̄. ij. nihil odisti eoz que fecisti et qd̄ amplius est de⁹ nullum tā bonum habet amicū quin si peccet efficiet⁹ sibi ad mortē inimicus vt ptz de angelis peccantib⁹ qui i naturalibus erāt pulcerima ps mūdi. et i petro eum negante et qd̄ maximum videt⁹ vt peccatū occideret⁹. de⁹ filium suū voluit occidi. **I**sa. liij. propter scelus populi mei ego percussī eū deū igit⁹ peccatū quasi iratum gstituit et furibundū s̄m̄ illud ps̄. dñe in furore tuo arguas me. **T**ercio patz peccati malicia in eo qd̄ nihil pōt nocere homini. nisi p̄ctm̄ s̄m̄ illud qd̄ canit ecclesia. nulla nocebit aduersitas si nulla dñet⁹ iniquitas.

Ro. viij. scim⁹ qm̄ diligentibus deū omnia coopant⁹ in bonū. diabol⁹ ei si nō peccam⁹ temptādo nobis s̄m̄ hērn. Coronas eternas fabricat hō inimic⁹ psequēdo nos purgat et aduersa cūcta virtutib⁹ roborat. **I**f

De tercio vicz de nocūctis et effectib⁹ p̄cti nota qd̄ xij. mala infert

q̄ mala de⁹ ex magna bonitate et caritate erga nos ordinauit vt visis tot malis ad eū redeamus. **E**xempli grā. **I**ste p̄r maxie cōuinceret⁹ filiū diligere qui pcuraret vt ab eo fugiētē filiū null⁹ bene s̄z quilibz male tractaret ad finē illū vt ad p̄rem rediret primū est qd̄ aīa prius pulcerima oim̄ creaturaz infra angelū maculas tot p̄ p̄ctm̄ contrahit quot p̄ctā gmittit vt declarat⁹ s̄m̄ tho. j. ij. q. lxxvj. sicut ei in corpali bus macula d̄z qñ aliqd̄ corpus niti dū vel pulcz p̄dit nitorē ex cōtactu alteri⁹ corpis sicut vestis auz argentū et similia **S**ic in spūalib⁹ etiam fit macula qz aīa duplicē nitorē hz. vnū ex refulgentia lūis naturalis rōis p̄ quā dirigit⁹ in suis actibus. aliū ex refulgentia diuini lūis scz sapie et grē p̄ quā hō pficit⁹ ad bene et decēter agēdū. est aut̄ quidā cōtact⁹ inherere aliquib⁹ reb⁹ per amorē. cū igit⁹ hō peccat inherz aliquib⁹ reb⁹ cōtra lumen rōis et diuine legis. vñ ip̄m detrimētū nitoris ex tali cōtactu pueniēs macula aīe methaforice d̄z. vñ etiā de salomōe d̄z dedisti maculā in gloriā tuam. et ephē. v. viri diligite vxores v̄ras sicut x̄ps dilexit ecciam et semetip̄m tradididit p̄ ea vt illā sanctificaret mūdans eā lauacro aque i verbo vite vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiam nō habentē maculam neqz rugā **S**ūt aut̄ triplices macule p̄ctā gcomitātes. et quelibet istaz multiplex prima macula est priuacio nitoris anime secunda dispositionis relicte per peccata. tercia vero est gsueto do peccandi inducta. **S**ecundum malum peccati est quod tollit vitam aīe scz deum et graciā et dnu

dat vestibus virtutum infusarum scilicet septem donis spiritus sancti tribus virtutibus theologis et infusis cardinalibus et moralibus characteres anime vacuos facit. et virtutum acquisitionem habitus palliat. unde Apocalypsis. xvij. beatus qui custodit vestimenta sua ne nudus ambulet. Mathei. xxij. de veste nuptiali ibidem. Tertius effectus peccati est quod reatum quis incurrit id est obligationem ad penam una est essentialiter peccatum sequens videlicet remorsus conscientie hic vel in morte et postea de qua Augustinus. i. confessio. Iussisti domine et ita factum est ut pena sit sibi omnis animus inordinatus. Et iteque verte et reuerte omnia in latus et in tergum et omnia inquietudo tu solus requies. Alia pena est aut eterna in inferno aut purgatorij pena acerbissima aut hic penitentia vita per opera dura. et sic sunt quadruplices pene et carceres in quibus peccatum puniatur videlicet conscientia mundus infernus et purgatorij nam secundum philosophum culpe reordinantur per penas. Quartus effectus est quod peccata minuunt inclinationem ad virtutes et prompificant ad vicia similia et alia. Et quatuor vulnera anime per originale peccatum contracta ampliatur et dilatatur actuale peccatum in quantum videlicet ratio per peccatum ebetur. precipue in agendis et voluntas indurat ad bonum et difficultas bene agendi accrescit quo ad irascibilem et concupiscentiam magis exardescit in concupiscentiam. unde secundum Gregorium. si enim quod per penitentiam non diluitur mox suo pondere in aliud trahitur. Exemplum in dauid qui visu primo peccauit. secundo voluntate. tercio ope adulterium perpetravit. quarto homicidium committendo

et post illud diuersis modis palliando. ij. Regum. xj. similiter de fructibus Joseph. Genesim. xxxvij. sicut enim avis a lis aggrauata per lapidem vel aliud continue ad ima descendit et debilitatur sic et anima peccato grauata. qui effectus peccati est quod alia dimissa redire facit taliter quod propter ingratitude semper sequens peccatum grauius est. ut patet mathei. xvij. In seruo cui debitum dimissum reuocatum est non intelligas quod eadem numero peccata redeant sed specie. ut dictum est. **S**extus effectus est quod facit seruum diaboli cuius mancipium est quodlibet peccatum. unde Iob. viij. omnis qui facit peccatum seruus est peccati. et sic tollit libertatem qua filij dei sumus secundum illud Iob. i. dedit eis potestatem filios dei fieri. Nam secundum verba Christi Iohannis. viij. cum filios nos liberauerit. id est libertauit vere liberi sumus. quod secundum apostolum. empti sumus precio magno. et ij. per ij. a quo quis lupatus est eius seruus est. sed a demone vincimur per peccatum. ergo etc. Septimus effectus est quod peccatum facientis maria gaudia aufert et premia videlicet celum et beatitudinem angelorum et sanctorum societatem et similia. unde Mathei. xxv. venite benedicti patris mei possidete patrum vobis regnum a constitutione mundi. Et e converso discite a me maledicti in ignem eternum qui patus est diabolo et angelis eius quare quod diuiserunt bona facere vtz ibidem quid ergo de malefacientibus erit. **O**ctauus effectus per peccatum meritum et augmentum futurorum bonorum minuitur quia in eo quod venialiter vel mortaliter peccamus nihil meremur sed demeremur penas. Bonus effectus quod nocet corpori. quod propter

peccata multi corporaliter infirmantur. **1. Cor. xi.** Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles et dormiunt multi quia scilicet irreuerenter comunicabant. et **Johā. v.** dicit de infirmo xxxviii. annos iacenti. et circa piscinam curato. ecce sanus factus es. iam non li peccare ne aliquid tibi deterius contingat videlicet in signum quod infirmus factus fuit propter peccatum unde est de peni. et remi. dicit. **Distribute precipimus medicis corporum** ut cum eos ad infirmos vocari contigerit ipsos ante omnia moueant et inducant ut medicos aduocent animarum ut postquam fuerit infirmo de spirituali salute pium ad corporis medicine remedium salubrius pcedat ut causa cessante cesset effectus ubi dicit **glo. hostien.** Ex quo dicit precipimus necessitatem importat. et transgressor peccat mortaliter. **Decimus est** quod ecclesiam suffragiis spoliat que faceret interim quod peccat et animas similiter. et peccantem priuat bono opere. omnes enim anime hic et in purgatorio cum patre orare debent dicente **Participem me fac deus omnium timentium te et custodientium mandata tua.** Undecimus peccatum bestiis assimilatur quia patre homo cum in honore esset non intellexit compatum est iumentis insipientibus etc. peccator enim ratione non recte utitur discrete bonum eligendo. ad terram inclinatur terrena amando. ad celum non erigitur diuina contemplanando. impetu ire fertur et carnali concupiscentia. **Duo decimus animam quam deus creauit et dotauit pulcritudinem et sanissimam fecit atque post angelum omnium creaturarum perfectissimam peccatum deturbat. infirmat. et in piculissimo sta-**

tu omni quaque punit unde anima peccatrix. de. ingi et imaginari potest velut virgo vel femina que esset inflata per superbiam. vulnerata per auariciam. idropica per luxuriam. fetida per gulam. febricitans per iram. intoxicata per inuidiam. omnibus membris confracta per accidiam. hec ceca est per ignorantiam. surda per in deuotionem. muta per recte locutionis carentiam nuda per virtutum carentiam. hec sedet super vacuo et nihil in cuius dorso fert corpus quod corrumpitur et eam aggrauat sub eius pedibus infirmus in quem potest cadere. quam circumdant hostes innumerabiles. **Intus vicia et concupiscentia est demonia. circumquaque mundus.** **Que videns apostolus ad Rom. vij.** exclamauit dicens. **Infelix ego homo** nisi me liberauit de corpore mortis huius gratia dei per iesum christum dominum nostrum. **¶ Quo ad secundum curatur** difficile sit ad humilitatem puenire cum tamen tota nostra natura ad illud inclinare videatur de quo venturinus tractatu de humilitate tres causas assignat. primo illud contingit ex propria arduitate. quia virtus quanto est magis ardua et perfecta tanto ceteris pibus est iam cessabilior nostris viribus et tanto optet cum maiori conatu assurgere ad eam. secundo ex forti impulsu et multa appetibilitate sui contrarij vehementer contradicata in naturali rationali. que non est plena sed vacua deo. et per consequens est inflata et plena vetosa estimacione sui ppius. altitudo enim potestatis et pudentie et singularis pcellentie et nulli subesse nulliusque legibus contrariari. sed in omnibus propriam voluntatem sequi. hic se exhibent mortalitatem ut quoddam diuinum esse et posse.

et ut quedam quasi gloria dei. et id est
est difficillimū radices supbie in ta
li medullis ibitas a se radicare.
Tercio ex eo q̄ cōtemptus cui pre-
fert quandam imaginē ineffabi-
lis mortis annihilatiōis et annulla-
tiōis et ideo grandem sui contemp-
tum horret homo sicut sui annihila-
tiōis. t̄m̄ ei se sentit homo esse et vi-
uere in cordibus alioꝝ quātum sen-
tit se appreciari ab eis et similiter
t̄m̄ se sentit homo viuere sibi q̄ruz
sibi occurrit ut gloriofus et res ma-
gna et alicuius valoris. Quātū autē
h̄m̄i appreciatio et fama tollitur
aut minuitur. et a quot cordib⁹ t̄m̄
et a tot cordibus sentit se homo mo-
ri et annihilari. Contemptus etiam
addit ultra hoc consensum cōculca-
tiōis et deiectiōis et tanquā abho-
minabilis. et hoc est quāmodo pe-
ius esse q̄ nihil. hec est causa tante
difficultatis ad tolerandum aman-
dum grandem cōtemptū sui. vel in-
famiam. et ideo p̄fecta humiliatio
est summū genus martirij. et holo-
caustum apud deum. **¶** Quo ad
tercium dubitat⁹ quot modis homo
veraciter se possit reputare om̄ib⁹
hominibus inferiorē et viliozem
R̄n̄. ibidem q̄ quintupliciter. primo
compando id qd̄ est tibi pprium ad
alia h̄m̄ q̄ sunt opa dei. tibi em̄ pp-
rium est esse de nihilo. et tendere
in nihilum q̄tum in te est. et ea sūt
tibi ppria de quibus dictum est cir-
ca principium hui⁹ capituli. **¶** Ea em̄
que habent rōem entis et boni sunt
a deo et ab ip̄o deo p̄cipiantia. si
ergo modo compas te illis inuenies
te in infinitum viliozem illis. hanc
viam docet an̄ hel. secundam viā po-
nit augu. sup. j. pbili. ij. supiores in

uicem arbitantes dicite nō hoc de-
bemus estimare. ut estimare finga-
mus. sed vere estimemus posse ali-
quod occultum esse in alio quo nos
bis supior sit. et si bonum nostrum
quo ip̄o videmur supiores nō sit oc-
cultum. **¶** Dicit em̄ ambro. li. de vir-
ginitat. Quod quidam plerunq̄ ha-
bent multa bona exteriora sed int⁹
in mora. **¶** Quidam vero habent pau-
ca exteriora. sed habent multa occul-
ta interiora que p̄ualent omnibus il-
lis utpote aliquis cōiugatus habet
habitum martirij et virtutem suffi-
cientem ad sufferendū martiriū q̄
aliq̄ virgo aliqua nō habet aut n̄
t̄m̄ quātum alius. **¶** Ideo grego. sup
illud Job. si simplex fuero hoc ip̄m
ignorabit anima mea dicit semp̄ mi-
nus debet homo estimare dona sua
q̄ dona alterius. **¶** Tercio fit hoc p̄
fortē affectum et gustum suorum
defectuum. sicut em̄ paciens dolore
dencinm̄ estimat se p̄ alijs pati. non
q̄ p̄ ratiōem videat dolorem suum
esse maiorem. sed q̄ int̄m̄ et forti-
us dolorem suū sentit q̄ aliorum.
sic etiam in p̄posito debet esse hoc
modo paulus doctor gentiū et vas
electiōis. j. thi. j. di. se esse. primum
et maximū om̄iū peccatoꝝ. **¶** Quar-
to pōt fieri compando illud qd̄ tu
reddis deo respectu gratiarū quas
deus tibi fecit ad illud qd̄ alter red-
dit respectu eorum que a deo rece-
pit aut ad illud que redderet si tan-
ta et talia sicut ip̄e a deo recepisset
hoc modo beatus francisc⁹. dicebat
se maximū peccatoꝝ om̄iū. q̄ est-
mabat nō esse ribaldum qui nō esset
gratior deo si tanta beneficia gr̄arū
a deo accepisset sicut ip̄e acceperat
Quinto fit ex cōsideratiōe diuioꝝ

iudicioꝝ. et nostre variabilitatis. qz sꝑm grego. xxv. mora. sup illo iob xxxij. conteret multos et in numerabiles. 7 alios stare faciet p eis dicit **S**epe contingit vt que videntur stare humano iudicio iam in cōspectu diuini iudicij iaceant. 7 qui hic coram hominibus iacent iam in cōspectu diuini iudicij stent et exemplificat de iuda et eius apostolatu. et de latrone in cruce. et adducit illud apoca. iij. **T**ene qd habes vt nemo accipiat coronā tuam. et illud j. cor. x. qui se existimat stare vidat ne cadat. 7 qz fortasse il li quos despiciamus. tarde possunt incipere et vitam nostrā feruentioribus studijs p̄ire vt ibi etiam tangit

Capitulum.

Tercium.

Secundū principale de ignorantia declarandū fuit qñ ignorantia sit p̄cū qñ excusat a peccato. et qñ nō. **A**d intellectū h̄ notandū sꝑm tho. et duran. ij. di. xxij. 7 tho. in ij. ij. q. lxxvj. et sꝑm alios tam theologos q̄ iuristas ac phio. q̄ quintuplex est ignorātia. Prima est ignorantia el. est iō is. et hoc qd. ammodo affectū peccati cōsequit. vt qñ ex cōcupiscētia peccati q̄ voluntas nō reprimit absorbet iudicium rōis in p̄ticulari opabili sꝑm q̄ dicit **vj. ethi.** q̄ delectatio corrumpit estimaciōem prudentis. et sꝑm hanc ignorātia omnis malus seu peccās dicitur ignorans. **S**cda dicitur ignorantia cōmitans. et hec se habet ad actū cōmitatiue. vt qñ quis ignorans aliquid facit. et nihilomin⁹ faceret si nō ignoraret. et hec se habet p̄ accidens ad deū. iō nec excusat peccatū.

nec alleuiat nec aggrauat. signum autē q̄ quis talem ignorantia habuit est cū quis nō penitet vel dolet postq̄ actū p̄fecit aliquē. vt si quis inueniret florē. quē putaret suū fuisse qui nō fuit suus et reseruaret eū et nihilomin⁹ seruaret eū etiam si nō putaret eū suū fuisse. similiter si aliquis credens accedere ad vnā mulierē accederet ad alterā ad quā tñ accederet si eam nō ignorasset.

Tercia est ignorantia inuincibilis videlicet eorū que non pōt quis scire et que studio vinci nō pōt. talis est in omnibus qui nō p̄nt vti rōe ad temp⁹ vel ad semp. vt in pueris minorētib⁹ maniacis. demoniacis ebrijs. et qui ignorant p̄uānt ratiōe ex cōmestioe cicute vel iusquiani. Ignorantia igit⁹ inuincibilis. si sꝑm se et sꝑm suā cām fuerit inuincibilis excusat in toto. patet qz nō est volūtaria aliquo mō. Et iō nō ē nec fuit in potestate alic⁹ eā repellere. vt in pueris minorētib⁹ sed quid de h̄tib⁹ ignorantia inuincibilem que in p̄te aufert vsum rōis. **R**ñ. q̄ in talibus excusat in tāto. vt in pueris qui sꝑm p̄tem sunt doli capaces et p̄cepti diuini. Et in furiosis h̄tib⁹ lucida interualla. Et dicitur notanter si sꝑm se et sꝑm suā causam fuerit inuincibilis p̄pter ebriū ex ebrietate peccantē cui⁹ ignorantia inuincibilis est sꝑm se. qz tūc nō pōt iudicare quid agendū sit vel nō agendum. tñ nō est inuincibilis sꝑm suā cāz. qz potuit se nō inebriare. et ita nō ignorare. et iō nō ē omnio excusat⁹ a toto sꝑm tho. et multos. sed a tanto si in ebrietate aliū occidit vel simile facit si autē quis incidit in ignorātia inuincibilem puta in p̄uaciōem vsus.

raciōis p opus licitum vt si p vigi-
 lias et abstinentias aliquis insanus
 factus est vel ex debilitate q pleri-
 onis vel ex sumptiōe cibi quem nō
 tenebat scire priuatim vsu raciōis
 tūc iterum excusatur a toto. si etiā
 quis incidit i ignorantiam inuinci-
 bilem populus p qd venialiter pec-
 cauit. etiā excusat a toto. vt si fer-
 uoris excessus peccatū veniale fuit
 in vigilando. abstinēdo. et in hōi
 si aut quis incidit i ignorantiam i-
 uincibilem ex culpa sua mortali ad
 huc excusatur s̄m multos a toto si
 saltem nullum habet vsum rationis
 qn actum facit. qui alias esset pec-
 catū puta si occidit. Et hec opinio
 pbabilior et verior aug⁹. et ambro
 et rai. esse videtur. omnib⁹ tñ tali-
 bus si liberati fuerit est penitentia
 imponenda sed leuior q̄ si sani ta-
 lia gmisissent vtz. xv. q. j. si quis. r
 hoc fit ad cautelā et ne disciplina
 ecclesie desiderat. cui gsonat phi-
 ij. eti. vbi dicit q ebrius meret² du-
 plices maledictiones et iij. poli. iu-
 bet tales ebrios plus alijs puniri n̄
 q peccatū sit grauius. sed qz talia
 fiunt frequētius et prius tho. ex-
 cipere videt² ebrium vbi supra j. ij.
 q. lxxvj. Et si forte sicut de ebrio di-
 ctum est quo ad culpā. simile esset
 de isto qui ex culpa sua graui effi-
 ceretur demoniac⁹. vel furibund⁹
 vt fit interdū p maledictiones et i-
 ras q tales in insania aliquid faci-
 entes alias illicitū non in toto sed
 excusarentur in tanto di. tñ tho. j.
 ij. q. lxxvj. ar. iij. si esset talis igno-
 rantia q̄ totaliter excluderet vsum
 rationis. omnino a peccato excusa-
 ret. sicut patz in furiosis et amenci-
 bus. hec ibi. p talem etiā ignoran-

tiam inuincibile excusat² s̄m vtri-
 iste qui in aliquo agendo dubio ma-
 gis p̄tos gfuluit de quo nullā au-
 toritatē exp̄ssam habet vtz ita sit
 vel non dūmō formet sibi bc̄nā cō-
 scienciā postq̄ magis p̄tos gfulerit.
 et si res aliter se habet q̄ ipse
 sentit excusatur. qz fecit qd̄ potuit
 deus aut nihil impossibile requirit
 ab homie di. etiā vnil. sup rai. q̄ i
 habentibus vsum rationis quo ad
 ea sine quib⁹ non est salus. nulla ē
 ignorantia iuincibilis simpliciter r
 omnino qz si non inueniret hominē
 a quo doceretur vnc̄tō doceret euz
 nisi staret p̄ ipm **¶** Quarta est
 ignorantia vniuersalis s̄m phil. et
 s̄m iuristas di ignorantia iuris. vi-
 delic⁹ eorū que quis scire tenetur
 vt patuit circa p̄cipiū p̄cedentis
 capi. in vij. sciendis. vnus em̄ scire
 tenetur qd̄ alter. non vt ibidem di-
 ctum est qn̄ talium ignorantia dire-
 cte et p se est voluntaria seu affe-
 ctata. vt si quis aliquid sua sponte
 nesciat vt liberi⁹ peccet. hec igno-
 rantia i nullo excusat. sed est specia-
 le peccatū et actuz aggrauat. quia
 auget voluntariū et p̄ ḡns pecca-
 tum. Ex intensiōe em̄ voluntatis
 ad peccandum puenit qd̄ aliquis
 vult subire ignorantie dānum pp̄-
 ter libertatem peccādi. distinguūt
 veruntñ ibi aliqui de ignorātia af-
 fectata q̄ potest haberi dupliciter
¶ Primo cū ignorantia intenciōis vt
 cum quis tenetur ad aliquid. sed ne-
 scit an teneatur vel nō. Et hec ex-
 cusat aliquantulum licet modicum. et
 illa fuit in paulo j. thi. j. misericor-
 diam gsecutus sum qz ignorans fe-
 ci i incredulitate vt de se dicit. alio-
 mō potest haberi cum conscientia

tencionis .et hec in nullo excusat .
 sed damnat . vnde ps . **R**oluit intelli
 gere vt bene ageret . **Q**ñ vero taliũ
 ignorantia que est causa peccati nõ
 est directe volũtaria seu affectata
 sed indirecte vel p cõsequẽs que dũ
 simplex ignorantia . puta cum quis
 ppter laborem vel ppter alias oc
 cupaciões negligit illud addiscere .
 p qd a peccato retrahat^r talis enim
 negligentia facit ipam ignoranciaz
 esse voluntariã et peccatũ dũmodo
 sit eorũ que quis scire tenetur et p̄t
Talis ignorantia nõ totaliter excu
 sat a peccato . similiter cũ aliquis ñ
 vult laborare i studio vel negligit
 discere vel querere vel sermões au
 dire . **E**xquo sequitur eum ignorare
 vel cum aliquis vult bibere vinum
 immoderate . **E**xquo sequit^r eum in
 ebriari et discreciõẽ carere . talis ig
 norantia diminuit voluntariũ . s̄m
Tho . et p cõsequẽs peccatum et sic
 nõ excusat a toto sed a tanto . cũ em̄
 aliquid nõ cognoscit^r esse peccatum
 nõ p̄t dici q voluntas directe r p
 se feratur in peccatum sed p accidẽs
 vnde est ibi minor cõtemptus et p
 cõsequẽs min⁹ peccatũ . **¶** **Q**ui
 dam igitur de ignorantia iuris quo
 ad leuitatẽ et grauitatem ponũt g³
 dus tales **P**rimo sunt quidã qui ha
 bent ignorantia simplicem talem q
 ignorant que tenent^r scire sed labo
 rant vt sciant . **E**t hec habet^r aut si
 ne transgressiõẽ iuris r tũc est pe
 na peccati tm̄ . **A**ut cum transgressi
 õẽ . et hec nõ excusat a toto sed vt
 multum qz inuincibilis est vt nunc
 licet nõ simpliciter et sic sunt duo g³
 dus . **A**lij sunt habentes ignorantia
 crassã vel supinã qui ignorant et
 negligũt scire cũ possint sed sunt in

differẽtes ad vtrumlibet et hec mi
 nus excusat . **E**xemplum istoꝝ triũ
 de illo qui nescit claudeliniũ matri
 moniũ esse phibitum vel nõ esse du
 cendam in matrimoniũ quã polluit
 p adulterium . **A**lij sunt qui habent
 ignorantia affectataz sine cõsciẽtia
 tenciõis . vt paulus et hec minus ex
 cusat q̄ tertia . **A**lij vero habent af
 fectatam cum cõscia tenciõis et illa
 in nullo excusat sed omnino damnat
Et sic sunt quinqz gradus . **Q**uinta
 est ignorãtia p̄cularis dicta a phi
 losophis sed a iuristis dũ facti que
 est ignorantia p̄cularium circum
 stãciãz in actu . **E**xempli gr̄ a in illo
 filogismo . **N**ullus pater est p̄cuen
 dus . ille pater est . igit r̄c . **I**gnoran
 tia maioris esset ignorantia iuris si
 ue vniuersalis sed ignorantia mino
 ris esset ignorantia facti siue p̄cu
 laris . similiter ignorãtia p̄cularis
 siue facti est . vt si nescis hanc rem
 quam tollis esse alienã vel nescis
 hanc mulierem tuã . hic distinguen
 dum est qz aut ibi est adhibita et p̄
 missa debita diligẽtia et datur opa
 rei licite . tunc ignorãtia facti omio
 excusat . qz talis ignorantia est cau
 sa facti taliter qz si sciret hanc circũ
 stãciã in peccatum trahentẽ nõ fa
 ceret actum . cuius signum est qz po
 stea dolet qñ intelligit peccatũ . hec
 inquam excusat a toto vt iacob qui
 cognouit . liam eam putans rachel i
 quã solum cõsenserat . si aut nõ est
 adhibita debita diligẽtia licet ali
 qualis adhibita sit . vel nõ dat^r opa
 rei licite . hec nõ excusat a toto sed
 a tanto . p̄t tñ plus et minus alienia
 re si nõ fuerit directe affectata . vñ
 nõ excusatur in toto lamech qui oc
 cidit **C**ain putans se ferã occidere .

si aut nulla adhibita est diligentia tunc in nullo excusat de ignorantia ponit Cancellarius vij. regulas. in floribus regularum moralium. Prima ea que tibi precepit deus cogita semper. Racio quod quilibet obligat scire illud absque cuius noticia non potest evitare peccatum. Secunda culpabilis ignorantia iuris diuini non cadit in facientem illud quod in se est. Racio est quia spiritus sanctus talem hominem de necessarijs ad salutem que vires suas excedunt docere immediate patet. Tercia ignorantia inuincibilis excusat in eis presertim que sunt facti. non autem crassa vel supina que puenit ex negligentia sciendi vel faciendi quod in se est. Dicitur autem inuincibilis non quia non posset vinci. aut quod ex ea necesse sit tunc operari. sed quod operans sufficienter secundum casus euentuum diligentia apposuit sciendi illud quod nescit. Quarta ignorantia iuris humani sufficienter promulgati. non liberat subditos a pena in foro exteriori. licet frequenter quo ad deum excuset a culpa quosdam ignorantes. Quinta non quilibet tenetur scire de quolibet peccato mortali an sit tale licet expectat illud inquirere et scire iuxta vniuersumque vires et statum. et plures ecclesiasticos quam laicos. Et inter ecclesiasticos prelati ex officio tenentur quod sunt pati omni poscenti reddere rationem de ea que in eis est fide et spe. Sexta nulli facienti quod in se est hoc est bene utenti donis dei iam habitis deus tales hominem patet esse docere in necessarijs ad salutem siue sint illa credenda siue operanda. Septima nemo utens ratione diu ab ignorantia principiorum moralium excusatur quod forte morulam ad considerandum ap-

ponere phas habet hec cancellari? **S** Dubitatur hic primo de emendante rem aliquam furtiuum vel raptam vel perditam quam ignorat esse talem. vel alias viciosam similiter Respondit rai. qui sciebant vel probabiliter credebant esse de iusto simpliciter non tenentur ad restitutionem in aliquo durante scilicet bona fide quantum ad illos qui credebant. Qui vero temere credebant vel ignorabant ignorantia crassa vel supina vel ex negligentia vel propter fatuam simplicem nihil super hoc cogitabant tenentur ad restitutionem. dicitur autem ignorantia crassa vel supina per metaphoram hominis crassi vel supini. qui non videt etiam ea que coram eo sunt. quod nullam diligentiam facere vult. sic qui publica et manifesta se dicit ignorare ei etiam non facile creditur. xvj. di. quod dicitis. Exempla ignorantiam crassam et supinam haberet. qui emerit rem spoliatam ab eo qui spoliavit in bello iniusto taliter quod audiuit omnes vicinos vel per maiori parte vel etiam pauciores. sed sapientiores audiuerat dicere illud bellum esse iniustum et contra deum vel forte quod ecclesia prohibebat. vel excommunicabat publice autores et participes illius belli. talis teneretur ad restitutionem. qui enim de tali vel simili furto vel rapina emerit in iudicio aie non excusantur siue dicant se habuisse ignorantiam iuris. siue facti siue ignorantiam crassam. si vero seit venditorem iuste vel ex iusto bello habuisse. licite potest emere nec tenetur ad restitutionem si etiam nesciebat de iusto bello esse sed credebatur probabiliter. nam omnes vicini sui vel maior pars vel ad minus

sapientes ita credebāt. put ipi vē-
ditori vidibāt. ipe nō tenet. resti-
tuere durāte hac bona fide. **S** po-
stea sciat rē esse derapina dēt resti-
tuere et in foro pñiali tenebit. sibi
venditor ad intereē sententiā ē rai
si vero emit bona fide. scz volunta-
te restituēdi. tūc et postq̄ opit rē
fuisse viciosa. p̄t retinere expensaf
quas exñs i bona fide fecit circa rē
gservandā vel meliorandā. et non
tenet. de fructib⁹ tpe bone fidei p̄-
ceptis. Tenet. tñ de fructib⁹ illis
qui nō essent adhuc gsumpti si ex-
tarēt ex quo incipit habere malam
fidē. Con. hosti. vlrī. et vuil. Et si
durāte bona fide res perijt non te-
net. qz nō erat in mora similiter si
alienavit eā. qz nō dolo desijt possi-
dere. s. nūquid ille qui emit bona fi-
de scz credēs rem nō esse furtivā si
postea inueniat rē esse alienaz pōt
petere a dño p̄cium. **Rñ.** Hart. p̄isa
n⁹ in sūma certe nō. **C.** S. fur l. in ci-
uile. s. agat gtra venditorē. **D**
Dubitat. vñ ignorātes excusent.
p̄ ignorantia a statutis ordinarij.
Rñ. q̄ ignorātes non excusant. cō-
muniter loquēdo a statutis et ob-
suātia legum. nisi sicue dictū ē su-
pra distiguendo de ignorātia iuris
et facti. s. tñ a sentēcijs plat. p̄ sta-
tuta ordinarij excusant. ignorā-
tes. qz nō ligant. illis nisi eorū igno-
rātia fuerit crassa vel supia li. vi. d.
gstitū. vt aīaz. Quo ad terciū p̄-
cipale notād q̄ quis peccantes ex
ignorātia nō sp̄ grauissime peccēt
tñ piculose valde peccāt qz qui ne-
scit morbū nō querit remediū. ido
sup illo ro. ij. Ignoras q̄ benigni-
tas dei ad pñiam te adducit di. glo
et ē ambro. grauissime peccas id est.

piculosissime si ignoras. **H** Sed
dubitat. p̄mo vñ veniat quis ig-
norantia. **Rñ.** q̄ cause ei⁹ sunt plu-
res. vna ē naturalis ebetudo intel-
lect⁹. s. illa ē pena nō culpa. talem
ignorantia hnt minorētes et pueri
de quib⁹ dñs ait in ionā. **T**one vl-
tu doles sup edrā in qua nō labora-
sti neqz fecisti vt cresceret que sub
vna nocte nata ē. et subvna nocte
perijt. **E**t ego nō peam ninive ciui-
tati magne in qua sunt pl⁹ q̄. **C**xx-
milia hoim qui nesciūt quid sit iter
dextrā et sinistra suā. et iumēta mul-
ta. **A**lia ē incōsideracō et negligē-
tia discēdi isa. xxvj. **I**mpi⁹ non di-
scet facere iusticiā. in terra sancto-
rū in qua gessit et n̄ videbit gloriā
dñi. **T**ercia ē passionū sensibiliū p̄tur-
bacō. vñ s̄m philo. j. eti. iuuenes et
passionū insecutores nō sunt boni
scie morales auditores. **Q**uarta est
affectō et cura nimia de bonis trā-
sitorijs gtra q̄ math. vi. primū q̄ri-
te regnū dei et iusticiā ei⁹. **Q**uita
ē cura carnis in desiderijs p̄ crapu-
lam et ebrietatē gtra apof. qz talia
vias imaginatiue et fantastice ob-
durāt et obnubilant. vt in nabal pa-
tuit ebrius qui fuisse legit. vir mali-
cōsus durus et pessim⁹. et s̄m nom̄
suum stultus ē et stulticia cū eo est
ait vxor sua abigail prudētissima. j.
re. xxv. **D**ubitat. ij. **C**uz ob-
missio sciēdi sit peccatuz. peccat ne
semp hō q̄diu ignorat id ad qd sci-
endū tenet. **E**t h nō semp. qñ ergo
et qñ nō peccat ignorās. **Rñ.** tho. p̄-
ceptū affirmatiuū cui obmissio op-
ponit. obligat semp. sed nō p̄ sp̄ et
iō omnis illa obmissio p̄ illo tpe est
p̄ctm̄ in actu in quo quis p̄ceptuz
obligat. et quociēs illud tps reite-

ratur totiens peccatum multiplicatur. Ex quo patz qd ille qui cepit se ignorasse in cōfessioe debet dicere diuturnitatē xp̄is p qd ignorantia stetit. **I** Dubitatur terco quō quis possit delere ignorantiam per p̄niam cū ignoret se ignorare. **R̄n̄** qd post qd quis fecit diligēciā discutiendo cōsciam suā modis supra tactis p̄ce. iij. c. de cōtricioe. debz etiā in generali dolere de ignorantis si aliqua haberet peccata ignorantie qz p̄s. di. Delicta quis intelligit ab oculis meis zc et tūc ignorāciā quā tum est peccatū p p̄niam quo ad reatum deletur manet tñ ignorātia actu qz qñ definit esse voluntas definit esse peccatū. nō tñ definit esse simpliciter de hoc habes iij. p̄ce. c. de cōtricioe. **L** Dubitat quibz modis quis possit ignorantie viciū exp̄re. **R̄n̄** s̄m Cris. sup mat. ome. xxxix p quatuor. Qui em posse suū facerz ad sciendū differentiā virtutū z viciōz hic primo deū p isto oraret. vnde **Jaco. j.** Si quis indiget sapia postulet a deo qui dat omnibus affluenter et nō impperat et dabitur ei. Secūdo libens legeret vel audiret verba diuina de necessarijs docētia ideo. ij. thi. ij. Intellige id ē inuis lege que dico. dabit em tibi domin⁹ in omnibus intellectū. tercio que scit esse bona faceret et mala dimitterz mortalia. qz s̄m grego. Non est dignus dandis qui nō est gratus de datis s̄m illud p̄s. Iniciū sapie timor dñi. Et si mortaliter peccaret statiz deberet penitere. qd quartū p̄t esse requisitum. vñ s̄m eundē greg. peccatū qd p penitentiā nō deletur mox in aliud suo pōdere trahit. peccatū em cecat et obduraciōem meretur.

vnde p̄s. Intellectū tibi dabo et instruam te in via hac qua gradieris. Item seruus tuus sum ego da mihi intellectum vt discam mandata tua. Quarto in dubijs bonoz et maloz sibi nō cōfideret. sed dei sacerdotes prudētes et timoratos quereret exemplo xp̄i Lu. ij. qui etiā sedēs i medio doctoz primo interrogabat et pauli qui ananiam accessit et corne lii petz d hac materia habes supra p. iij. c. viij. f. G. **M** Dubitat quarto cum negligētia sit causa ignorantia qñ negligentia sit peccatū mortale et qñ nō. **R̄n̄** s̄m tho. ij. ij. q. liiij. ar. iij. negligentia puenit ex quadā remissioe volūtatis p quā cōtingit qd rō nō sollicitat vt pficiat ea que deberet vel eo mō quo deberet. pōt aut dupliciter cōtingere qd negligentia sit p̄ctm mortale. vno ex pte eius qd p̄termittit p negligentia qd quidē si sit de necessitate salutis siue sit actus siue circūstantia est p̄ctm mortale. alio mō ex pte cause si em volūtatis intm sit remissa circa ea que sunt dei. vt totaliter a caritati dei deficiat. talis negligentia est p̄ctm mortale et hoc p̄cipue cōtingit qñ negligentia sequit ex cōtemptu vñ puer. xix. qui negligit vitam suā mortificabit alioquin si negligentia cōsistat in p̄missione alicui⁹ actus vel circūstantie qui nō sit de necessitate salutis nec hoc fiat ex cōtemptu sed ex aliquo alio defectu feruoris qui impedit inter dū p aliqd veniale p̄ctm tūc negligentia nō est p̄ctm mortale s̄ veniale. **hec tho.** **Q** Quā mala sit negligentia et tepiditas etiā q̄ ē veniale p̄ctm oñdit **Bern.** in sermo. de ascensioe dñi. dicens p̄niciosa nimis

et molesta tepeditas inferno ei pr̄ia
 ⁊ umbra mortis iure cēset. sane est
 videre hoīes pusillanēs ⁊ remissos
 deficientes sub onere virga ⁊ calcari
 b⁹ indigētes. quoz breuis ⁊ rara ꝑ
 pūctō aīalis cogitacō tepida guer
 sacō obediētia sine duociōe s̄mo si
 ne circūspectōe oīo sine cordis itēci
 one locucō sine edificacōe quos dñi
 q̄ vt vidm⁹ vix iehēne met⁹ inhibz
 vix pudor cohibz vix frenat rō. vix
 disciplina cohercz ⁊ hmōi si diu ita ꝑ
 māserit aut opprimūt sub onere ⁊
 succūbūt. aut iā qdāmō i inferno sūt
 vt nūq̄ ad plenū respicerēt i lumie
 miseracionū dñi n̄ i libertate spūs q̄
 solū facit iugū suauē ⁊ on⁹ leuē ind
 aut pnicōsa tepiditas manat q̄ vo
 lūtas eoz n̄ dū purgata ē nec bonū
 sibi voluit nec nouerūt a ppria cō
 cupia astracti ⁊ electi am̄t ei cū car
 ne sua terzenas ꝑsolaciūculas i ver
 bo signo vel factō ⁊ si hec iterrum
 pūt hic ē q̄ raro affectōes suas di
 pūt aliquādo. non tamē penitus rū
 rigūt i deū ⁊ eoz ꝑpūctō n̄ ꝑtina
 s̄ horaria ē. impleri aut misracōib⁹
 dñi aīa hmōi n̄ ꝑt ⁊ q̄to magis illis
 euacuabit⁹ tāto magis istis iꝑlebit⁹
 vel si morte magis ꝑbas nūq̄ ille il
 lis misceri poterit. n̄ ei spūs ⁊ caro.
 ignis ⁊ tepiditas i vno domicilio cō
 morat ꝑstīm cū tepiditas dño sole
 at vomitū puocare. hec Fernb.

Capitulum

Quartum

Istis igit⁹ dignozā
 cia ꝑmissis. dclarādū ē ꝑ
 ceptū nonū. Non ꝑcupi
 sces vxozē ꝑri tui. ⁊ suo
 mō ē itelligēdū q̄ nec seia vix ꝑcu
 piscat alienū. et ꝑo. ꝑo. ꝑꝑ. ⁊ deu. v
 Circa q̄ tria ꝑcipaliter sūt vidēda
 ꝑrio itellect⁹ hui⁹ mādati. scdo ad
 quōt act⁹ se extēdat ābit⁹ h⁹ m i

ti. tercō q̄ piculosū sit dlectabilib⁹
 imozari. **S** Quātū ad ꝑriū itel
 lectū notādū ꝑrio q̄ ꝑctm̄ iteri⁹ in
 volūtate d̄ ꝑctm̄ cordis. ⁊ ꝑctm̄ ex
 teri⁹ d̄ ꝑctm̄ opis. ⁊ qñ ista scz ꝑec
 cata cordis ⁊ opis ꝑiūgūt tūc sunt
 sicut vnū ꝑctm̄. vt d̄termiat⁹ ij. se.
 di. xliij. tūc etiā vno ꝑcepto ꝑhibēt⁹
 vt dicūt do. iij. se. cir. di. vl. **C**ū autē
 peccat⁹ i corde solū n̄ ꝑueniēdo ad
 actū exteriorē ꝑꝑter aliqd̄ iꝑedimē
 tū forte. tūc ꝑctm̄ cordis separatur a
 ꝑctō opis ⁊ recipit spēalē ꝑhibicōz
 Ad ꝑpositū igit⁹ ꝑcupia mulieris
 aliene ad venerea ꝑt dupliciter cō
 sidrari. vno⁹ vt ex ea car⁹ ⁊ orit⁹ ex
 terior act⁹ mechādī. ⁊ tūc ꝑhibet⁹
 eadē ꝑhibicōe cū exteriori actū se
 ꝑto mādato. nō mechaberis. alio⁹ ꝑ
 sidrat⁹ inq̄tū ex iꝑa ꝑcupia n̄ sequi
 t⁹ act⁹ exterior q̄ forte impedit⁹ ⁊
 ne quis putarz h⁹ d̄sidriū n̄ eē ꝑctm̄
 debuit spēale ꝑceptū vtz nonū dari
 vñ sic ꝑ ꝑceptū vj. nō mechabe. ꝑhi
 bet⁹ ois vs⁹ illicit⁹ mēbroz exteri
 oz ad venerea. sic ꝑ illd̄ nonū nō ꝑ
 cupisces vxozē ꝑri tui ꝑhibet⁹ ois
 illicita ꝑcupia venereoz turpiū qz
 ꝑptū ē ex vehemēti imagiacōe vene
 rez sine actū exteriori vt bi. aug.
 semē defluxisse i vigilia qd̄ ē q̄ na
 turā peccare. ⁊ ꝑctm̄ mutū vulgari
 ter. **S** cdo notādū s̄. tho. j. ij. q. xxx.
 q̄ ꝑcupia ꝑꝑrie loq̄zdo ē passio q̄
 dā appetit⁹ sensiti. Est ei i sensu ꝑ
 peticō alic⁹ dlectabilis sensualis ab
 sentis ⁊ q̄tū ad ꝑpositū sufficit h⁹
 mōi ꝑcupia ē duplex vna carnis scz
 appeticō dlectabiliū s̄m tactum vt
 sunt venerea. alia oculoꝝ scz appeti
 cio tꝑaliū bonoz q̄tū ad possessio
 nē et vsuz vtilitatis eoz. scda ꝑriet
 ad vltimū ꝑceptū. ꝑria ad ꝑns. **T**
Tercō notādū q̄ ꝑria ꝑcupia d̄ cō

cupia carnis et tripliciter accipitur
 s̄m tres ei⁹ mot⁹ p̄cipales i gene-
 re Quidā nullū sūt p̄ctm̄. alij sūt ve-
 niale. terci⁹ mortale. nā p̄rio aliqui
 dicūt⁹ p̄rim⁹ mot⁹ isti⁹ ḡcupie car-
 nis ⁊ sunt tales qui ḡsistūt infra li-
 mices nature vel sensualitatis sic q̄
 nullo⁹ d̄p̄ēdēt a volūtate ⁊ tūc nul-
 lū p̄ctm̄ sūt. exēpli gr̄a. fiūt ei ali n̄
 mot⁹ quidā naturales i carne sequē-
 res ḡdicōez naturalū qualitatū q̄s
 frēq̄ter nec sensus app̄hēdit nec hō
 aduertit nec d̄lectat⁹ ⁊ tales nullo⁹
 sūt p̄ctā s̄z aliq̄n seq̄la p̄cti s̄m tho-
 vt cū quis ordiate ḡmedit ⁊ calefa-
 ct⁹ mouet⁹ sine imagiatiōe alic⁹ ve-
 nereī fit etiā aliq̄n ex fomite motus
 quidā titillaciōis i carne ad libidiez.
 id ē ad carnalē ḡcupiaz q̄ titillacio
 nē app̄hēdit sens⁹. ⁊ d̄z mot⁹ ille p̄-
 prie titillaciōis s̄m **H**ain. de gand-
 q̄bli. vj. et ē talis mot⁹ ip̄a sensitia
 app̄hēsiō d̄lectabilis. vel d̄lectacō i
 app̄hēso. ⁊ si ille mot⁹ totaliter p̄-
 ueniat volūtate ita q̄ volūtatis non
 d̄lectat⁹ i eo nec manz nec rō aduer-
 tit eū. et sic s̄m bonau. vidēt⁹ venia-
 le. s̄z s̄m aliquos adhuc nullū ē pec-
 catū. qz nihil ē p̄ctm̄ nisi inq̄tū ē a-
 liquo⁹ volūtariū s̄m aug. et s̄m eū
 dē nō ē i p̄tate n̄ra q̄b⁹ visis tanga-
 mur. s̄z ē i p̄tate n̄ra ea libere respue-
 re vel acceptare similiter ḡtigit ali-
 q̄n hoiez insp̄icere. mulierē audire
 vel tāgere eā. vel de ea cogitare et
 sine culpa artū ad h̄mōi aspectū. au-
 ditū. tactū. vel cogitaciōez. mox seq̄-
 t⁹ ⁊ naturaliter i appetitu ei⁹ sensiti-
 uo ḡcupia q̄dā ⁊ d̄lectacō vel mo-
 t⁹ d̄siderij ad p̄seq̄dū illd̄ ope res-
 ctu eiusdē mulieris q̄ ḡcupia d̄z p̄-
 pria passio ⁊ prim⁹ mot⁹ ⁊ talis cuz
 sic totaliter p̄uenit rōis actū nō est
 p̄ctm̄ mortale rōe p̄dicta. qz n̄ ē i po-

testate n̄ra q̄ afficiunt⁹ vel n̄ sensua-
 liter ⁊ oēs p̄fati ḡcupie mot⁹ dicūt⁹
 p̄rim⁹. vñ. aug. li. ij. d̄ nup. ⁊ ḡcu. cō-
 cupia n̄ ē p̄ctm̄ q̄n ad illicita opa n̄
 ḡsentit⁹ q̄d itelligēdū ē q̄n volūtatis
 nullaten⁹ ḡsentit. **CE** Sc̄do sūt
 aliqui mot⁹ ḡcupie carnis qui p̄ctā
 v̄ialia fiūt. vtz i p̄iori exē. lo p̄ q̄
 hō h̄mōi ḡcupiaz iā i aio ortam p̄ci-
 pit aliquali rōe. ⁊ volūtatis mouet⁹
 motu d̄lectaciōis ḡd̄lectādo appe-
 titui sensitiō aut si mouet⁹ motu in-
 d̄lectaciōez. aut q̄n mouet⁹ d̄siderio
 ḡsensus surpr̄ptici⁹ ad p̄seq̄dā illd̄
 i op⁹ licz i nullū horū dictoz d̄liber-
 rate ⁊ plene ḡsentiat. s̄z p̄mittit con-
 cupiaz i aio ortā morari cū quadam
 morosa d̄lectaciōe. s̄m tñ ḡsensu vo-
 lūtatis d̄liberato ⁊ pleno i op⁹. aut
 in d̄lectaciōez. **I**n istis fit p̄ctm̄ ve-
 niale nisi q̄s ḡsentit⁹ iterptatiōe d̄ hō
 stati dicet⁹ qz ip̄utat⁹ negligētie vo-
 lūtatis q̄ n̄ p̄hibz nec excludit p̄fata
 s̄z negligēter p̄mittit in aio morari
 h̄mōi ḡcupiaz ad mortale peccatuz
 inclinantē. **T**ercō sūt alij mot⁹ qui
 dicūt⁹ ḡcupia carnis. tūc accipit⁹ cō-
 cupia carnis p̄ volūtatis d̄liberato
 ḡsensu. q̄n ei ḡsequit⁹ i volūtate de-
 liberatiū⁹ ḡsens⁹ i op⁹ venereū p̄-
 hibitū sexto p̄cep. licz nūq̄ egrediat⁹
 in op⁹. vel etiam q̄n ḡsentit i p̄fati
 opis d̄lectaciōez. vere vel iterptati-
 ue. q̄ ḡsensus d̄z ḡsensus i morosam
 d̄lectaciōez. tūc ille ḡsens⁹ ē p̄ctm̄
 mortale. et ista p̄hibēt⁹ p̄prio isto
 nono. p̄. **F** Vbi notād s̄m tho-
 q. de veritate. q. xv. et bonauē. sup
 ij. di. xiiij. qz añq̄ quis p̄grediat⁹ i
 op⁹ venereū sexto p̄cepto p̄hibituz
 scz n̄ mechaberis. vel añq̄ ḡsentiat
 i op⁹ tale p̄t q̄s peccare mortaliter
 triplici ḡsensu ḡ hō nonū p̄ceptum
 ḡsenciēdo in venerea morose. vnus

sensus vocat^r interpretatiu⁹ alter ex
 passus seu ver⁹ i delectacōez. Terci⁹
 in op⁹ nephariū si poss⁹ q̄ declarat
 bonau. vbi pri⁹ sic r sumit^r ab aug.
 origi. li. ij. de tri. Et a magi. di. pfa
 ta. vñ pgressus tēptacōis r delecta
 cōis di. bonauē. talis ē. p̄rio ei dele
 ctabile offert^r siue p̄cipit^r. Scdo ve
 ro delectacō aduertit^r. tercō i id ad
 qd̄ trahit delectacō gsentit vel dissē
 tit delectabile p̄cipe ē sensualitatis
 delectacōez aduertere. ē ei inferioris
 ptis rōis q̄ iteriores mor⁹ r affect⁹
 hz diiudicare r gnoscerē. h^o ei nō
 est potētie sentitē. diffinire aut an
 h^o āplectēdū an respēdū ē supio
 ris ptis rōis i qua residet autoritas
 iudicarie ptatis ḡtigit aut delecta
 ri ad apphēsiōez delectabilis ante ad
 uerhiōez delectacōis. r h^o ē sensuali
 tatis. r absqz dubio ē veniale p̄ctm̄
 ḡtigit iter delectari p⁹ apphēsiōez
 delectabilis et p⁹ delectacōis p̄cepti
 onē an̄ plenū gsentuz r deliberacōz
 et h^o ē inferioris ptis rōis et ē aliqñ
 mortale aliqñ veniale r tūc d̄z gme
 dere sola mulier. Cōtigit iter tercō
 delectari p⁹ apphēsiōez delectabilis
 r aduerhiōez delectacōis r p⁹ plenū
 gsentuz d̄liberacōis r tūc d̄z gmede
 re vir. r tūc ē mortale p̄ctm̄. In his
 generib⁹ p̄ctōz quoz act⁹ sūt i p̄
 hibiciōe p̄pter plenū gsentuz r d̄oz
 diacōez. vñ cū tēptacō i choat^r a sen
 sualitate planū ē eē veniale cū gsu
 mar^r i supiozi pte rōnis planū ē esse
 mortale p̄ctm̄. cū vero sola mulier
 gmedit p̄t esse mortale vel veniale
 s̄z difficile ē discernere qñ sit morta
 le vel veniale. p̄t tñ h^o mō discerni
 qz cū p̄cipit^r delectacio aut statiz re
 pellit^r aut retinet^r. si statiz repellit^r
 tūc leue ē p̄ctm̄. si vero retinet^r hoc
 p̄t eē tripliciter. vel qz placz ip̄a dle

ctacio r opis gsumacō ita q̄ adest
 volūtas faciēdi i cogitacōe r etiā i
 ope si facultas adess^r r tūc ē ibi ple
 n⁹ gsent⁹ r p̄ctm̄ mortale similiter
 gcurētī viri r mulieris comestiōe
 vel qz placz delectacō s̄z tñ displicet
 p̄cti gsumacō. r tūc ē gsentus semi
 plen⁹ r d̄z māducare mulier nibilo
 min⁹ tñ peccat mortaliter. cū i istaz
 delectacōz gsentit. vel qz vtzqz d̄i
 plicz s̄z ip̄a iterior delectacio r op̄is
 cōsumacio. tūc aut aduertit piculū
 aut nō aduertit si n̄ aduertit piculū
 delectacōis uec repellit eā peccat s̄z
 n̄ mortaliter ḡui⁹ tñ peccat q̄ si sta
 tim mulier repuliss^r. si aut aduertit
 piculū r delectacōez istā n̄ repellit
 s̄z mētē i talib⁹ cogitacōib⁹ reuolui
 sinit r tūc dicūt mag. q̄ peccat mor
 taliter qz q̄uis etiā ibi n̄ sit gsent⁹
 ver⁹. ē tñ ibi gsent⁹ iter tatiu⁹ et
 gmedit sola mulier nihilomin⁹ tñ
 illd̄ p̄ctm̄ iputat^r viro qz cū eā gpe
 scere debuiss^r r teneret^r nō tñ gpe
 scuit h^o tñ qd̄ nūc vltio dictū ē nō ē
 vsquequaqz certū. negāt ei aliq̄ esse
 mortale i negligētia reprimēdi vbi
 ē displicētia q̄uis q̄s piculū aduer
 tat. s̄z tñ securior via tenēda ē. quic
 qd̄ sit rei veritas. et si alicui h^o ḡti
 gat sanū ē ḡsiliū q̄ de ip̄o vt d̄z mor
 tali peniteat. In dubijs ei securior
 via eligēda ē r nota q̄ n̄ de quacu
 qz delectacōe loquim^r vtpote de ip̄a
 qua q̄s delectat^r cogitādo d̄ pulcri
 tudie mulieris s̄z de ista q̄ ḡsurgit
 ex delectacōe illi⁹ op̄is nefarij. hec
 bonauē. Sanctus. tho. q. d̄ ver. vbi
 pri⁹ etiā sic di. s̄mpliciter gcedim⁹
 gsentuz i delectacōz fornicacōis vel
 alteri⁹ p̄cti mortalis eē p̄ctm̄ morta
 le ex q^o etiā seq̄r^r q̄ quicqd̄ hō agit
 ex cōsensu talis delectacōis ad h^o vt
 hmōi delectacōz nutriat vel teneat

sicut sunt turpes tactus. actus et libidiosa oscula. vel aliqd hmōi totū est mortale pctm idē di. j. ij. q. lxxij ar. viij. Et itē vbi prius de veritate declarās qd sit g̃sensus interpretatiu⁹ sic di. añquā rō delectacōem ppendat aut nocumētū ipi⁹ n̄ h̄z iterpratiuū g̃sensus etiā si nō resistat. sed qñ iam ppendit rō de delectacōe ne insurgēte ⁊ de nocumēto g̃ntē. vtpote cū p̄cipit hō totaliter se per hmōi delectacōez i pctm inclinari ⁊ in p̄ceps ruere. nisi exp̄sse resistat. videt⁹ g̃sentire. et tūc pctm ad rōez trāsfert⁹ vt p actū ei⁹. qz agere ⁊ n̄ agere cū q̄s agere d̄z. ad gen⁹ actus reducunt⁹ h̄m q̄ pctm omisiōis ad pctm g̃missiōis reducit⁹ hec ibi. cā cel. nou⁹ dat iiii. regu. d̄ talib⁹ ⁊ alijs similib⁹. p̄ria ē. nullū ē pctm mortale actuale absqz g̃sensu libero rōis vero vel iterpratiu⁹. Interpretatiū g̃sensuz tunc esse dicim⁹ dū hūit rō tps sufficiens de liberādi ⁊ refugiedi ea circa q̄ vitāda eē puigil tenebat⁹ qualiter di. lex forensis. qui tacet g̃sentire videt⁹ dū vicz repugre deberet. Scda g̃sensus i delectacōz luxurie circa obiectū sibi p̄hibitū ē mortale pctm siue sit i cogitacōe siue i verbis aut in visu aut in tactu aut nutib⁹ aut opacōe. Quāobrem familiaritas maḡ hoim carnaliū p̄sertim ad nutū q̄tūcūqz sint eiusdē generis aut sex⁹ diuerse etatis. piculo p̄ria ē. idqz vitāda est. Tercia hō q̄ tenet⁹ reprimere illecebrā anteq̄ sit mortalis p̄rio quo obmisit reprimere et euitare ei imputabit⁹ ad culpā mortalem in p̄rio instanti non esse gratie ⁊ esse pcti mortalis et ante nūquā fuit v̄z dicere iste mortaliter obmisit. Quarta nullum desiderium rei illicite factū tantū

modo sub condicōe actualiter vel habitualiter adhibita ē de se mortale delictū p accūs tñ p̄pter appetit⁹ sensualis g̃mocōez nimia. q̄ sciēter dimittit⁹ iualescere ex talis desiderij g̃tinuacōe libera p̄nt ipm̄ iter mortalia deputari. qz qui amat piculū pibit in illo. Dubitat⁹ circa dicta. primo p bonauē. vbi p̄ri⁹ an sola mora d̄ veniali faciat mortale pctm Et Rñ. mora t̄pis quātū ē de se nō facit. vt qd p̄ri⁹ erat v̄iale fiat mortale. s̄z solū occasiōaliter scz qz iducit g̃sensū v̄z vel iterpratiuū. Tūc autē inducit g̃sensū v̄z qñ ex diurnitate delectacōis crescit libido adeo vt hō velit oino i interiori delectacōe p̄sistere et morari. Tūc vero iducit g̃sensū iterpratiuū qñ hō aduertēs piculū delectacōis retēte negligit eā reprimere. h⁹ autē nō fit absqz g̃tēptu salutis. p̄rie p̄ eo q̄ discrimini se g̃mittit et expoit illa ei delectacō subitrat sicut serpes et venena diffundit p q̄ rōnalis spūs icurrit. mortē culpe sicut igit⁹ salutē corpālē negligeret qui sp̄ntē iurta sit sciēter collocaret sic qui i tali delectacōe aduertens piculū et debēs aduerrere vōlūtarie versat⁹. exponit se discrimini qñ negligit repellere. et p̄ t̄to dicit m̄z. vbi supra. Ip̄m peccare mortaliter h⁹ autē nō facit mora d̄ se s̄z sit rōe g̃sensus vel g̃temptus hec bona. **¶** Dubitat⁹ p̄ eū dē ij. Quāta mora hoc faciat scz q̄ fiat de veniali mortale. Rñ. i generali determinat⁹ hoc i qua ip̄ addo crescit delectacō et libido q̄ supuenit g̃tēpt⁹ et g̃sensus. vel adeo est repellēdi negligētia vel p̄rie salutis incuria q̄ supueuit contempt⁹ et g̃sensus interpretatiu⁹. si autē in

spirituali gratia quanta sit illa mora
 vix vni hore vel dimidie vel am-
 plioris spacij non potest ratio dari. quia
 aliqui est maior aliqui minor secundum diuer-
 sos statum et iudicia personarum. vnde homo
 non dicitur scire vel lecto sed potius con-
 scia recta et vincto. vnde quando aduertit
 conscientia recta se non modicum ledi ex mo-
 rosa delectatione sensus superueit vel
 contemnit quod sine aduertat. aliqui pro-
 pter tenebras et involuciones affectio-
 num infirmitate. securior est potest dicit eligere
 et confiteri pure sic et dolore. si mor-
 taliter peccasset. pro quod apparet etiam
 ratio quid faciendum sit quando quis dubi-
 tat an venialiter vel mortaliter pec-
 cauerit et qualiter ei sit soluendum
H Dubitat iij. pro eundem scilicet bona-
 vix in alijs generibus peccatorum etiam sit
 ita piculosum et durum sicut iam de pec-
 cato carnis dictum est. Exempli gratia de
 homicidio et homicidii qualiter sit ei con-
 sulendum. Respondeo. idem in omnibus peccatis delectatione
 morosa vigilanter et strenue vitanda
 est. attamen verba Augustini. poita quod li. xij. de
 tri. pomunt et di. xxiiij. vbi dicitur. sicut
 in illo iudicio primorum hominum et cetera
 precipue videtur intelligi in peccato carnis
 quod habet ex carnis icetivitate delectationem
 sibi magis iuncta ad quam homo facillime in-
 curvat. Et ideo cum magna diligentia est
 vitanda. non solum autem homo sed et omne pec-
 catum. multa ei frequenter credunt esse
 venialia que sunt mortalia et difficile
 est in hijs tamen discernere. Et ideo quasi a
 facie colubini habet homo qui vult salua-
 ri peccatum fugere hec ille. s. san. tho. ij
 ij. vbi prius videtur diffinire dubium
 prefatum quod in alijs morosis delectationibus
 in hijs vix peccatis minorado que secundum se
 sunt peccata mortalia. possit quis pec-
 care mortaliter. sed distinguit. vnde sic
 dicitur de fornicatione cogitatio de duobus potest
 delectari. vno de ipsa cogitatione. alio

modo de ipsa fornicatione cogitatio. Et
 sic sunt due delectationes. vna de co-
 gitatione. alia de fornicatione cogitata
 delectatio de cogitatione ipsa sequitur in-
 clinacionem affectus in cognitionem ipsam
 Cogitatio autem ipsa secundum se non est peccatum
 mortale. imo quandoque est veniale tamen sicut
 cum aliquis inuitiliter cogitat. Quandoque
 autem sine peccato puta cum aliquis vtili-
 ter de ea cogitat. sic cum vult de ea pro-
 dicare vel disputare et ideo pro quibus af-
 fectio et delectatio que sic est de cogitaci-
 one fornicationis non est de genere peccati
 mortalis. sed quandoque est peccatum veniale. et
 quandoque nullum. vnde nec sensus in talem
 delectationem est peccatum mortale. Quod autem
 aliquis cogitatio de fornicatione delectetur
 de ipso actu cogitato hoc contingit ex
 hoc quod affectus eius est inclinatus adhuc
 actum vnde cum aliquis consenciat in tales
 delectationes. hoc nihil aliud est quam quod ipse
 consenciat in hoc quod affectus suus sit in-
 clinatus in fornicatione. nullus est delecta-
 tur nisi in eo quod est forme appetitui
 eius. Quod autem aliquis ex deliberatione
 eligit quod affectus suus forme huius
 qui secundum se sunt peccata mortalia est peccatum
 mortale. vnde talis sensus in delecta-
 tionem mortalis est peccatum mortale. Ad
 v. argu. di. Consensus in delectationem que
 procedit ex placetia ipsius actus homi-
 dij cogitati est peccatum mortale. non autem
 sensus in delectationem que procedit ex con-
 placetia cogitacionis de homicidio et in
 scripto. ij. di. di. xxiiij. sicut in forni-
 catione si quis consenciat in delectationem
 que appetitum concupiscibilis respectu
 fornicacionis sequitur erit peccatum mor-
 tale ita etiam multo amplius si consen-
 ciat in delectationem que appetitum irasci-
 bilis respectu homicidij sequitur erit
 peccatum mortale vnde phil. i. et i. et i.
 vult quod idem iudicium est de o-
 peracione et delectatione hec ibi.

Dubitat^r iiii. qd si quis imaginet^r delectacōem venereā cū aliqua q̄ vellet esse vxorē suā nulla lege sibi copulari phibitā ⁊ in h^o delectetur nolens tñ cū ea corporaliter delectari nisi esset vxor sua p̄t ne peccatū mortale ibi gmitti gsciēdo i morosa delectacōz. **Rñ.** s̄m pe. pa. sup ij dis. qua pri⁹ qñ nō ē actu vxor. tūc licz ea castitate giugali vel siplici aīo d̄siderare vxorē nisi aliūde sit phibitū Jacob ei h̄iuit p rabel q̄ dī ligebat gen̄. xxix. ⁊ sic nō esset mortale s̄ anq̄ sit vxor in eā exardescere vt in cogitādo d̄ ea velit hō delectari videt^r mortale. posset ei esse libido tā vehemēs q̄ semē emitteret^r q̄ nemo dubitat esse mortale et ad crimē molliciei ptinēs nō minus absorbēs rōem q̄ si exteri⁹ cōtra naturā pcuraret^r. Dubitat^r v. quid si quis imaginet^r delectacōem venereā cū aliq̄ q̄ actu ē vxor sua. sicut ei actu eā gnoscerē nō ē mortale sic nec eā gcupiscere. In oppositū ē piculū pollucōis. **Rñ.** pe. d̄ pa sicut nō licet gnoscerē vxorē extra ordinarie nec appetere ad sic ggnosendū sicut nō licet morose delectari i appetitū cui⁹ cūqz feie ex quo talis turpitudine gtra naturā sequi p̄t s̄m aug. q̄uis ei marit⁹ vxorē illā nō appetat nisi s̄m naturā ⁊ licite ⁊ licz nō sit illicitū ex pte obiecti ē tñ illicitū ex pte mediij mōi ⁊ subiecti. **Et** pmissis apparet q̄ gcupie carnalis et aliorū peccatōz sunt. x. grad⁹ vel xj. quib⁹ iter ad mortē aie si cut etiā in ifirmitatib⁹ corpis vna ē ifirmitas mortis p̄pinq̄oz q̄ aliā. **Prā** ē prim⁹ vbi nullū ē peccatū. **Secund⁹** vbi ē veiale. **Ter.** ē ḡsensus i terptatiū⁹ et morosus i delectacōz venereoz. **Et** s̄m aliquos ē mortua-

le peccatū. In hoc et sequēti mortua ē aia vel agonizat vel morit^r vel ē morti p̄p̄quissima. **Quart⁹** ē ḡsensus ver⁹ exp̄ssus seu morosus i delectacōem et ille etiā s̄m theo. cō. muiter ē peccatū mortale. **Quit⁹** ē cōsensus in op⁹ nephariū qd fieret si optuitas haberet^r ⁊ s̄m om̄s illud ē mortale peccatū. et certū ē q̄. ix. p̄. phibet^r. sequētes vero sunt cōtra vj. p̄c. vñ hic aia ē mortua. **Sextus** ē op̄is intēri p̄petracō exterior vbi facultas ad ē hic extra ad monumētū portat^r. **Septi⁹** ē ḡsuetudo que causat^r ex frequentia act⁹ hic fetet. **Octau⁹** ē despacō d̄ nō posse dimittere h^o peccatū hic sepelit^r clausa duro lapidē. **Non⁹** ē obstinacō et obduracō in peccatōali. qz peccatōz cū in pfū dū peccatōz venerit ḡtēnit vtz i pharaōe hic a memoria hoim quorūdam scōz labit^r. **Deci⁹** ē finalis iupnia i quibusdā hic triplici morte morit^r corpis et aie ⁊ ifernaliū d̄monū p̄pria efficit^r. **Vndeci⁹** ē igressus actualis p⁹ mortē i ifernū. p̄fati gradus sic se h̄nt q̄ sp̄ seq̄ns p̄t esse peior priore. h̄ij sūt grad⁹ quib⁹ iter ad ifernū g^o p̄cipijs obsta. tarde medicina pat^r. qui vult p̄fata p̄dicare vulgo caut⁹ sit in multis ne cōsenciēs ledat inordinate timoratas bñ g^o declarat aut trāciōrib⁹ talia gmittat. **LC** De ij. p̄cipali ad quot se extēdat phibicō noni p̄c. notand⁹ q̄ in h^o mādato phibetur primo ois volūtari⁹ ḡsensus volūtatis i quib⁹ op⁹ venereū vj. mād. phibitū vbi volūtas nō erit i actū exteriorē. qz voluntas tūc p̄ facto reputat^r. **Et** quo patz q̄ sūt multa peccatā venerea it⁹ i cordē et tot quot fuerit enumerate spēs et mōi exteriōres venerei i sexto mādato. qz res

spetu c^olibz p^t h^oi volūtas dⁱlibera
ta illd^o faciēdi si nō timeret^r ifamia
vel alijs hmōi. ⁊ aduertēdū g^onter
q^o sicut sūt g^od^o i g^ouitate p^octōz lu-
xurie quo ad act^o exteriores sexto
mādato phibitos. qz exteri^o adul-
teriū g^oui^o ē q^o simplex fornicacō ⁊
sic d^o alijs vt i sexto mādato dictū ē
Et similiter incest^o tāto ē g^ouior qn
to fit inter psonas g^odu g^oanguini-
tatis ppinquiores ⁊ ita d^o alijs. ita
etiā sunt g^od^o i g^ouitate p^octi luxurie
quo ad act^o interiores hic phitos
vū violacō adulterij g^ouior ē q^o vi-
olacō simplicis fornicacōis q^ouis v
traqz sit mortale p^octm. ⁊ sic intelli-
gendū est d^o alijs. **S**cdō hic nō solū
phibet^r volūtari^o g^osensus i opus
venereū i sexto mādato phibitū. s^z
phibet^r etiā volūtari^o g^osensus in
delectacōez ad tale op^o de p se incli-
nantē. g^otigit em q^o hō nollet extri-
secū op^o aliquo^o ppetrare. attū de
liberate vult illā delectacōz libidi-
nosaz p quā affect^o su^o ē de p se ad
hmōi opus phibitū inclinat^r vt si
quis nollet fornicari forte ppter ti-
morē aut verecūdiā aut ppter aliā
talē cām. vult tū cogitare de forni-
cacōe aut de alijs libidiosis ad eam
incitantib^o vt de osculis ⁊ tactib^o
⁊ alijs hmōi impudicis ⁊ impudice
scz ppter delectari i obiecto cogita-
to. **I**ste g^osens^o ē p^octm mortale s^zm
tho. ⁊ aug. xij. li. d. tri. **I**do etiā ille
g^osensus ē hic phibit^r **T**erc-
cō non solū hic phibet^r g^osensus in
op^o ⁊ i delectacōz s^z oēs mōi ⁊ gest^o
mali quib^o vna psona aliā sibi non
m^orimonialiter giūctā trahit ⁊ soli-
citat aut sollicitare nitit^r ad luxuri-
am. siue hoc fiat p internūciū. siue
p missionē l^oraz. siue p minas. pro-
missiōes. munera. indicia. adulatio

nes aut p supfluū aut lasciuū vesti-
mētoz ornatū. siue p fucatū ⁊ men-
dacē faciei colorē. qui em talia fece-
rit potissime tali intencōe vt p hoc
aliā psonā nō m^orimonialiter sibi cō-
iunctā attrahit i sui g^ocupiam. phib-
bitā peccat mortaliter et g^otra hoc
nonum mandatum agit etiam si nū-
q^o fiat progressus in aliquod extri-
secum ⁊ phibitū opus. vnde Criso-
sup illo mat. v. **Q**ui vidit mulierē
ad g^ocupi. eā iā mecha. ē eā i corde
suo. si mulier aliqua ornādo se orna-
tu saltē supfluo aut impudico vt o-
culos hoim ad se attrahat ⁊ viroz
aspectib^o placeat ad g^ocupiscendū.
etiā si nulli plagā intulerit penā ex-
tremā paciet^r. venenū em g^oficit et
si null^o inuent^r sit qui bibat simili-
ter intellige de viris respectu muli-
erū **Q**uarto etiā hic phibē-
tur. aspect^o. amplex^o. affat^o. tact^o
⁊ similia impudica actū carnalis co-
pule pcedentia ⁊ ad eā alliciētia qz
talīa sūt p^octā mortalia cū inter pso-
nas nō giūctas m^orimonialiter fiūt
libidinose ⁊ se talī intencōe vt vna
eaz aliā p hmōi incitet in sui g^ocu-
piscētiaz aut ad illicitū aut phibi-
tū venereū actū. aut vt i se puocet
delectacōem ad hmōi actū inclinā-
tē de quo etiā dictū ē sexto mādato
Quinto nō solū hic phibent^r exteri-
ora talia libidinosa scz oscula tact^o
⁊ similia. s^z etiam phibet^r volūtas
talīa faciēdi siue volūtari^o g^osens^o
i ea. qz sic exteriora illa oscula. ta-
ctus ⁊ hmōi sūt g^ouia p^octā vt dictū
ē ⁊ h^o mādato phibita. ita etiā vo-
lucio deliberata talīa faciēdi ē g^oue
p^octm ⁊ hic phitū etiā si effect^o nū-
q^o seqret^r exteri^o. **Q**uo ad-
ij. p^oncipale q^o piculosū sit delecta-
bilib^o malis imozari p^osertim luxuri

osis. **I**llō primo p̄ ea q̄ tacta sūt
i primo mēbro p̄cipali. sc̄do p̄t̄ ex
eo q̄ voluntas valde faciliter cur
nat̄ ad peccandū. r̄ rōis iudiciū ce
cat̄ p̄ delectabilia. vñ ph̄s. ij. eth.
ca. vlt. **I**nter regulas p̄ virtutib⁹
acquirendis r̄ vicijs vitādis ponit
iij. regulas. **P**rima ē vt magis fu
giat illō viciū qd̄ quis pl⁹ virtuti
certe ḡriat̄ vt t̄p̄ancie plus ḡriat̄
in t̄p̄antia q̄ insensibilitas r̄ pl⁹ li
beralitati repuget̄ seu mie auaricia
q̄ pd̄galitas. **R**ō est q̄ tale viciū
plus inficit virtutē. **E**xēplū ē d̄ vo
lēte sanari qui pl⁹ nociuū magis h̄z
vitare. **S**c̄da ē vt quis ḡsideret ad
qd̄ malū plus sit inclinatus a natura
li ḡsuetudie r̄ q̄ illō pl⁹ conet̄. **R**ō
ē q̄ ad quod ḡplexio incliat vel cō
suetudo facili⁹ trahit ad trāsgressi
onē medijs virtutis. ad qd̄ aut̄ q̄s sit
plus inclinatus patere p̄t̄ ex delecta
cōe vel tristitia quā q̄s circa vicijs
certū h̄z. ista sc̄da via efficacissima
ē q̄ viciū. s̄z via stoicorum vt tuli⁹
narrat fuit minus efficac̄ qua doce
bat lente a vicijs cessare debere qd̄
pp̄rie ē tepidōz. opt̄z em̄ s̄m theo
logos simul om̄ia mortalia vicia di
mittere. s̄z nō opt̄z oia p̄fectōis opa
statim opari. exēplū de volētib⁹ be
stias aliqua docere opt̄z q̄ cū mag
no conatu opent̄ q̄ naturalē incli
nacōez. vt qui vult canē docere am
bulare duob⁹ pedib⁹. **T**ercia regu
la ē inter oia max̄ie delectacō r̄ dle
ctabile qd̄cūq̄ cauendū. rō ē q̄ na
turaliter ad dlectabilia inclinam̄.
r̄ talia appetitui p̄posita statim pla
cēt r̄ sic ḡcupia si p̄ntant̄ mala sta
tim mouet̄ volūtas curuat̄ r̄ racō
cecat̄. sicut etiā exēpli ḡia p̄ exteri
ora munera iudicia iustoz puertū
tur. ita etiā p̄ delectacōem q̄ h̄z spe

ciē interioris muneris similiter fie
ri p̄t̄ faciliter. r̄ d̄t̄ illa regula a se
cūda. q̄ sc̄da sumit̄ penes id qd̄ est
pp̄riū vnic̄ uiq̄z. s̄z ista tertia penes
id qd̄ oib⁹ ḡuenit. **Q**uarta regula
ē vt q̄s ḡsideret sup̄abūdantiā r̄ de
fectū q̄ opponūt̄ virtuti r̄ pp̄dat
qualia sint r̄ q̄ mala sint p̄ctā r̄ sic
facili⁹ mediū virtutis diligit r̄ me
diū inueniet virtutis. **P** **T**ercō
q̄ fugiēda sint delectabilia mōi do
cet loc⁹ i quo sum⁹ vallis miserie r̄
lacrimaz. **R**ō em̄ s̄m aug. de⁹ eie
cit hoiez d̄ paradiso vt hic paradisu ha
beat. s̄z vt laborem⁹ r̄ i sudore vul
t⁹ cū adā vescam̄ pane vel cū eua
erūnas paciamur vt hic mereamur
eternū gaudium. hic em̄ mixta sunt
meror r̄ gaudiū in celo solū est gau
diū. sed i inferno tm̄ pena. **Q**uarto
idē docet t̄ps. **R**ā s̄m barn. vniuers
sū t̄ps ē p̄nie r̄ vigilia qd̄am solēni
tatis maḡ sabbati i celo vigilia aut̄
erigit ieiuniū r̄ tribulacōez. **Q**uinto
idē docet exēplū xp̄i q̄ p̄ oia elegit
s̄m bern. penosa opa r̄ virtuosa.
vtz i ei⁹ paup̄tate multiplici q̄ ha
buit nascēdo. guerfar do. moriēdo
Ego inq̄t p̄s. medicus sum r̄ paup̄
qd̄ s̄m glo. ibi ad l̄ram d̄ xp̄i p̄sona
dixit. hoc inq̄t glo. xp̄s dicit de se in
p̄sona serui. **S**exto idē docet exēpla
sanctoz veteris r̄ noui testamenti
multiplicia heb. xj. **C**ircuerūt i me
loris i pellib⁹ caprinis egentes an
gustiat̄ afflicti quib⁹ dign⁹ n̄ erat
mūdus. **S**eptio docet idē nocuūta
q̄ hoib⁹ ex voluptatib⁹ puenerunt
vtz i eua circa esū ph̄bicitū. de salo
mone q̄ infamis mortu⁹ ē. de dauid
r̄ sampsonē r̄ d̄ multis alijs. **O**cta
uo idē docet penurie ḡfratrū xp̄ia
noz. **Q**uot em̄ sūt vidue tribulate
paupes egētes deuoti tēptati labo

ribus p[ro]p[ri]i capti et similes quibus g[ra]ti
 deberem[us] non inaniter vero gaudere
 v[er]u[m] bern[ardus] non decet xp[ist]ianu[m] delicias qu[er]e
 rere cum sciat x[ristu]m in tot m[er]itis suis
 necessitate[m] h[ab]ere. Pono docet illud vo-
 luptatu[m] breuitas labor et p[ro]p[ri]a mi-
 ritio. v[er]u[m] hoc d[icitur] g[ra]t[ia]. O quantis ama-
 ritudinibus hu[m]ana felicitas respersa
 e[st] v[er]e quia nemo sine g[ra]t[ia] diu p[er]-
 seuerare p[otes]t. conari g[ra]t[ia] debem[us] ut d[icitur]
 lectem[us] de spe celestis p[ar]tie. de di. p[ro]-
 p[ri]etatis scilicet bonitate mia et h[um]o[rum]
 de x[rist]i p[er]fectio[n]ibus de suis b[en]eficijs de
 virtutibus et alijs h[um] illud p[er]s. Dele-
 ctare in d[omi]no et dabit tibi p[er]tione[m]
 cordis tui et h[um] illud apo. philii. iiii.
 Gaudete in d[omi]no sp[iritu] ite[m] dico gaudete
 modestia v[est]ra nota e[st]
 Decimum Preceptum

Non g[ra]p[er]isces re[m] p[ro]mi
 tui. non domum. non agrum. non
 seruum. non ancillam. non bo-
 uem. non asinum non vniuer-
 sa que illi sunt. Cro. xx. et deu. v. Illud
 e[st] decimum mandatu[m] d[icitur] quo tria p[ro]ci-
 paliter sunt videnda. P[ri]mo quod debet
 intelligi. scilicet d[icitur] mandatis dubia quodda[m]
 solu[n]t. tercio videbit[ur] de pena tras-
 gredientiu[m] mandata. **A**d p[ro] itel-
 lectu[m] p[ro]mi notand[um] p[ri]mo sic dictu[m]
 p[re]ce. p[re]cedenti ita suo mo[do] hic e[st]. q[uod] p[ro]-
 mi mot[us] g[ra]p[er]ie rei aliene put[atur] g[ra]-
 stur infra limites sensualitatis. siue
 ut p[er]ueniunt totaliter deliberacem
 rois et nullo a voluntate dependet
 non p[ro]hibent[ur] aliquo mandato. nec il-
 lo mo[do] sunt p[er]t[ra]ta. s[ed] voluntatis delibe-
 ratiu[m] g[ra]sensus in d[omi]nificacoez p[ro]-
 mi p[er] illicita[m] v[er]supacoz t[em]p[or]aliu[m] bono-
 ru[m] ei[us] p[ro]hibet[ur] vltio isto mandato
Secundo notand[um] q[uod] sicut aliene
 mulieris g[ra]p[er]ia ad actu[m] venereu[m]
 p[otes]t dupliciter g[ra]siderari ut p[re]cedenti

mandato etiam tactu[m] est. ita similiter
 g[ra]p[er]ia rei aliene a p[ro]mo p[otes]t duplici-
 ter g[ra]siderari. Vno p[otes]t ex ea orit[ur]
 et causat[ur] exterior act[us] illicite sibi
 v[er]supandi re[m] p[ro]mi sui siue re[m] alie-
 na[m] et illa g[ra]p[er]ia p[ro]hibet[ur] eade[m] p[ro]-
 bicoe qua p[ro]hibet[ur] act[us] ei[us] exterior
 scilicet septio p[re]ce. non furtu[m] facies. alio
 interior illa voluntatis g[ra]p[er]ia deli-
 berata g[ra]siderat[ur] inquatu[m] ex ea non
 sequit[ur] act[us] exterior v[er]supadi sibi re[m]
 aliena[m]. q[uia] forte timet v[er]ecudatur
 aut non h[ab]et oportunitate[m]. et ne q[ui]s il-
 la g[ra]p[er]iam interior[em] sola sine exte-
 riori actu eam g[ra]mittes crederet non e[st]
 p[er]t[ra]ta. ip[s]am d[omi]n[us] sp[iritu]ali p[re]cepto p[ro]-
 hibuit scilicet. x. non g[ra]p[er]isces re[m] p[ro]mi tui.
Cum igit[ur] in septio p[re]ce. sint multi modi
 iniuste ho[m]i[n]ez d[omi]nificandi p[er] exterior[em]
 re[m] t[em]p[or]aliu[m] illicita[m] v[er]supacoz suoz ut
 ibi dictu[m] fuit. p[er] etiam quot et q[ua] mul-
 tiplicia sunt p[er]t[ra]ta quibus hoc. x. ma-
 datu[m] trasgredimur. q[uia] sunt ois deli-
 berata volico furti vel rapine et si-
 miliu[m]. vbi t[ame]n sequit[ur] exterior fur-
 di aut rapiendi act[us] et sic etiam intelli-
 gat[ur] de multiplicibus alijs h[um]o[rum] co-
 cupiscetijs voluntatis et deliberatis
 ei[us] g[ra]sensibus i tales iniustas p[ro]mi
 d[omi]nificacoez. q[ua] t[ame]n implent[ur] ope
 exteriori. Tercio notand[um] q[uod] p[ro]nci-
 paliter hic auaricia interior p[ro]hibe-
 tur q[ua] est inordinat[us] amor h[um]i t[em]p[or]a-
 lia. de qua h[ab]et[ur] circa p[ro]ncipi[u]m septi-
 mi mandati. Si q[ui]s aut[em] videret bona
 exteriora incuria alie[us] diuitis. et ta-
 lia h[um]o[rum] et nollet ea h[ab]ere q[ui] dei man-
 datu[m] nec q[ui] p[ro]mi bonu[m] s[ed] g[ra]sideret
 ea non inordinate et feruide non p[ro]-
 pter hoc opteret eu[m] q[ui] hoc mandatu[m]
 egisse. s[ed] t[ame]n affectoes tales sunt in-
 utiles interdum et ociose de quibus se. d.
Cum oia edificaueris vacu[us] remane-
 bis. **CC** Quo ad scdm principale

dubitat^r p^rio circa decalogū verū
veniale p^rctm possit fieri mortale.
Rñ s^m tho. j. ij. q. lxxxviii. **P**rimo
notandū d^ram p^rcti mortalis a veni
ali r quō fit aliqd mortale triplici
ter. **S**ic quidē differūt veniale et
mortale p^rctm. nā qñ volūtas fert^r
i aliqd qd s^m se repugnat caritati
p quā hō ordinat^r in vltimū finem
p^rctm ex sua specie. genere. seu ob
iecto h^z q^z sit mortale siue sit q̄ di
lectionē dei. sicut blasphemia. piur
riū r hōi. siue q̄ dilectōne p^rimi
sicut adulteriū r similia. **Q**ūcumq^z
vere volūtas peccātis fert^r in illd
qd in se g^rinet quādam inordinacōz
nō tñ g^riat^r dilectōi dei r p^rimi
sicut verbū occiosū. risus sup^rflu⁹.
r alia hōi talia sūt p^rctā venialia
ex suo genere. s^z q^z act⁹ morales re
cipiūt rōem mali r boni nō solū ex
obiecto. s^z etiā ex aliqua disposicōe
agētis. **C**ōtin^zit qñ q^z illd qd est
p^rctm veniale ex genere rōe sui ob
iecti fit mortale ex pte agētis. vel
q^z in eo g^rstituit finē vltimā. vel q^z
ordiat ipm ad aliqd qd ē p^rctm mor
tale ex genere. puta cū q^z ordinat
verbū iocosū ad adulteriū g^rmittē
dū. similiter etiā ex pte agētis g^rtin
git q^z aliqd p^rctm qd ex suo g^rne est
mortale fit veiale p^rpter h⁹ q^z act⁹
ē imp^rfect⁹. i. nō d^riberat⁹ rōe qua
ē p^ricipiū p^rriū mali act⁹ **S**cdō no
tat q^z p^rctm veniale posse fieri mor
tale tripliciter p^r g^rtigere. **P**rio q^z
vn⁹ r idē act⁹ numero p^rio sit pec
catū veniale r postea mortale. sed
h⁹ eē nō p^rt q^z p^ricipaliter p^rctm cō
sistit i actu volūtat^{is} sicut r qlibet
actus moralis. vñ nō d^r vn⁹ actus
moraliter si volūtas mate. ². q^z ai^z
etiā actio s^m naturā sic g^rtinua. si
aut volūtas nō mutet^r nō p^rt eē q^z

de veniali fiat mortale. scdō p^rt in
telligi vt id qd ē veniale ex genere
fiat mortale. r hoc qdē possibile ē
q^z tū i eo g^rstituit^r finis vel inq^rtū
refert^r mortale p^rctm sicut ad finē
vt dictū ē. **T**ercō p^rt itelligi ita q^z
multa p^rctā venialia g^rsticuat vnuz
p^rctm mortale. qd dupliciter p^rt in
telligi. **P**rio q^z ex multis p^rctis ve
nialib⁹ integ^rliter g^rsticuat vnum
p^rctm mortale. r illd falsū ē. q^z oia
p^rctā venialia mōi nō p^rnt hōe tñ de
reatu de pena dāni. nec sensus quā
tū vnū mortale habz. reat⁹ eē p^rcti
mortalis ē eternus. venialis vero
tēporaneus. mortale meret^r caren
tiā diuine visionis p^rpetuā. nō aut
sic veniale. mortale etiā meret^r ver
mē g^rsciētie p^rpetuū nō veniale. in
ter q^z oia nulla ē p^rporcō. **A**lio pōt
intelligi q^z multa p^rctā venialia fa
ciūt vnū p^rctm mortale dispositie r
sic ver^z ē. q^z qui peccat venialiter
ex genere p^rtermittit aliquē ordinē
r ex hoc q^z g^rsuevit volūtatē suā i
miorib⁹ debito ordini nō subiacere
disponi^r ad h⁹ q^z etiā volūtatē suā
nō subijciat ordini vltimi finis eli
gēdo id qd ē p^rctm mortale ex gene
re. r sic libido peccandi introducit^r
p^r act⁹ veniales vt p^rūpat facilius
imortale. ex qb⁹ r alijs s. j. r iiii. p
ce. positis r i nono patz q^z ex veni
ali p^rt fieri mortale quintupliciter.
Prio qñ i veniali g^rsticueret^r finis
Scdō qñ veniale ordinaret^r i mor
tate actu. **T**ercio qñ veniale fit q̄
g^rsciētiā diffinitiuē iudicantē aliqd
eē mortale. vel q̄ g^rsciam vehemē
ter dictantē vel dubitantē r plura
argumēta hātem q^z sit mortale q̄
q^z sit veniale. **Q**uarto qñ veiale di
sponit ad mortale siue fiat p^rgress⁹
i mortā dlectacōez siue ex disposi

cōe maloz habituum. Quito qñ sit
 ex grēptu qñi de his intelligit au
 g^o. o nullū pētū ē adeo veiale qui
 dū placeat sup. vno ex. v. mōz fiat
 mortale. **D** Dubitat. ij. quot
 mala faciat pētū veniale. **Rñ.** q. rj
Primo ad penā obligat aut eternā
 si q̄s cū eo dānat s̄m tho. aut pur-
 gatoriā si hic nō satisfacit aut rpa-
 lē hic faciēdā. **S**ecō maculā quādā
 causat i aia vt tactū ē s̄. p̄ce. ix. c. ij
 f. q̄ etiā purgatoriū s̄m tho. hz de
 lere. **T**ercō feruorē caritatis minu-
 it sicut aqua iniecta igni. licz nō ex-
 tinguat. tñ feruorem minuit. **q**uarto
 penas aie lassat i bonis opib⁹ sicut
 qñ ponit on⁹ sup equū minus p̄m
 pte ambulat. **Q**uito a gloria retar-
 dat. optz eīm vt minimus quadzans
 pēti venialis soluat^r hic vel i pur-
 gatorio vel p indulgentias. **S**exto
 bona p̄rie celestis diminuit nō q̄dez
 ea q̄ ibi habem⁹ reposita ex merito
 s̄ q̄ deberēt^r opib⁹ q̄ venialia faciē-
 do obmissim⁹. **v**enialiter nāqz peccā-
 do nō do s̄uim⁹ nec merem^r s̄ deme-
 rem^r vij. occasiōes sūt ad mortalia
 pētā faciēda. **v**ij. q̄erē mētis i deū
 tollūt r spūalē dulcedinē ac deuz a
 nobis alienāt aliqualiter. qz i mōdo
 p venialia delectamur. **N**ono grām
 spūsancti interdū fugāt quā dedis-
 set si nō venialib⁹ pētis nre volup-
 tati satisfecissim⁹. **d**ecio scādalizāt
 p̄rim. vñ i dmeritū accūtale iactāt
 aīaz vt q̄ docuit ioca venialia p̄-
 ceptis fiat alteri⁹ pēti. **E** Quo
 ad. iij. p̄cipale mirant^r qdā r mir-
 murant^r. **C**ur de⁹ misericordissimus
 p vni⁹ trāzgressiōe mādati nō dele-
 ta p p̄niam puniat p̄petua dānacōe
 s̄m iaco. apo. sniam. cū tñ qdā pec-
 cata tā cito fiāt r breuiter. **Rñ.** q.
 dei d̄ h^o rōnabilissima snia apparet.

iusta ex nouem ḡsideracōib⁹ sumptis
 ex natura pētōz. dicit em̄ beat⁹ aug.
 rxi. de ci. dei. **P**ullus existit gentiliuz
 legislatoz qui censeret tā cito nocen-
 ciū finiēda esse tormēta q̄ cito factū
 est homicidiū vel adulteriū vel sacri-
 legiū vel qd̄libet aliud scelus nō r̄pis
 lōgitudie s̄ iniqtatis r impietatis ma-
 gnitudine menciendū est. hec ibi r plu-
 ra ibi de hoc ponit r gcludit. qd̄ nihil
 irracōnabile pōt occurrere hoī. si de⁹
 cui⁹ ineffabilis ē iusticia p pētō bre-
 ui rpe ḡmisso det longe duracōis sup-
 pliciū. aut etiā eternā infligat penam
Talia em̄ egre ferentes non ḡsiderat
 maliciā r nocumētū pēti mortalis. qd̄
 s̄m **V**uilb. p̄sien. in de fide r legibus
 multis reb⁹ compar^r. **P**rimo ē vulne-
 racō spūalis aie. vñ p̄s. **L**ibera me de
 san. rē. **S**ic em̄ nemo mira^r q̄ ex breui
 vulneracōe corpali q̄s p̄petue corpali
 vita p mortē p̄iuat^r sic nec miret^r q̄
 p mortale crimē q̄s eternaliter coram
 deo maneat mortu⁹. **S**ecō pētū mor-
 tale ē qdā cā⁹ i p̄fūdū volūtari⁹. **d** q̄
 xps ait mat. xvj. **C**ec⁹ aut si ceco duca-
 tū p̄stat ambo i foueā cadūt. s̄ in ic̄tu
 oculi q̄s se p̄cipitare p̄t i foueā quā p-
 p̄rio conatu nū q̄ exire p̄t. **t**ercō pētū
 mortale ē trāzgressio p̄cepti sub mor-
 te interdīcta s̄m illō mat. rix. si vis ad
 vitā igredi s̄ua mādara. s̄ null⁹ mira-
 tur q̄ trāzgressiōe hūanaz legū tēpa-
 nec factaz. fur latro r alij malefacto-
 res reip. eternaliter puniūt^r suspēdio
 vel tormēto simili. vñ s̄m aug. vbi p̄ri⁹
 octo penas s̄m tuliū leges malefacto-
 rib⁹ infligūt scz dānū vicula. verbera-
 talionē ignomiā eriliū s̄uitutē r mor-
 tē. r tñ q̄libet istaz penaz ḡtingit p
 hoies iuste p̄petuo infligi p tēpaliter
 ḡmisso. **C**ur g^o nō similiter p peccato
 mortali fieret. **Q**uarto pētū mortale
 est ḡtract⁹ qdā et emptio infernaliū

tormentoz nec nō ⁊ vendicio qua p̄
cio breuis voluptatis seipm̄ tam in
aia q̄ in corpe vendit insania pecca
toris. Vnde tales venundati sunt
vt facerēt malū. sic. iij. Reg. xxi. di
heliā ad achab. ad venūdat⁹ es vt
faceres malū nulli aut̄ dubiū qui ex
vendicōe ⁊ emp̄cōe q̄tūcūq; breui
tpe fiat ius p̄petuū rei empte acq̄ri
t̄ em̄ptori. Quito p̄cti mortalis p̄pe
tracio ē lūis gr̄e extinctio ⁊ lucerne
q̄ lucz cognitoe ⁊ ardet amore. Cum
aut̄ nemo possit de se ista reaccēdre
p̄petue nisi x̄pc̄ s̄m̄ illd̄ ioh̄a. j. erit
lux vera que ⁊c. idcirco ad illd̄ picu
lū se p̄iciēs merito p̄ūiret⁹ p̄petuo
Sexto quicūq; addit sup̄ p̄ctm̄ suū i
p̄nias seu ḡtumaciā. addit de iure e
riā ⁊ penā ⁊ iustissime q̄tū durat i
vno quoq; si iuria tm̄ durare i eo
bz ⁊ penā. s̄z ep̄ites in inferno super
p̄ctō suo addūt imp̄nias ⁊ ḡtūacias
p̄petuo ḡ nō solū iuste p̄petuo pu
nunt⁹ excessue s̄z etiā intēsiue deus
penā eoz augere possz. Septio s̄m̄
aug. de ci. dei. li. xvj. Dign⁹ est p̄ea
eterna qui i se p̄imit bona eterna. s̄z
p̄ctōz mortalis ē hm̄oi. qz p̄ctōz ad
p̄petuū s̄zucitū gr̄az actiōes tenet⁹
deo exhibēdū de quolibz mēbro vel
dono tā corpis q̄ aie qd̄ sibi de⁹ taz
ḡciose ḡtulit hec aut̄ oia diabolo p̄
p̄ctm̄ tradit ⁊ dō recipit. ḡo p̄petuo
puniri dz. si em̄ i hūana policia qui
furat⁹ cappā meret⁹ certā penā q̄ fu
rat⁹. c. flo. maiorē meret⁹. ḡo qui p̄
petuū cēsiuz dō recipit qz h̄z i mēbris
aie ⁊ corpis ⁊ qz i p̄ria lete dō redde
re deberem⁹ de mēbroz obsequijs
s̄z p̄ūiri dz. Octauo qui peccat i sim
plicē prim̄ eū ledēdo alapa meret⁹
aliq̄ penā qui i p̄cipē meret⁹ maiō
rē. vt dz. v. ethi. ḡo qui i infinitū bo
nā peccat i finitā meret⁹ qd̄amō pe

nā. quilibz ei p̄ctōz ē de quibz dz in
p̄s. supra dorluz meū fabricaue ⁊c.
ḡo dñs iust⁹ ḡcidet ceruices p̄ctōz
s̄z. Nono qui p̄dit ex sua negligētia
aliq̄d donū. exēpli gr̄a floze. vel dñi
sui meret⁹ certā penā. qui vero p̄dit
x. flo. pl⁹ demeret⁹. ḡo qui p̄dit infi
nitū bonū in infinitū p̄ūiri dz vt pec
cator facit. de⁹ ei infinitū bonū est
et n̄m̄ ē p̄ gr̄az ⁊ gloriā s̄z. illd̄ gen.
xv. vbi de⁹ ait ad abrahā. ego ero
merc. tu. mag. nimis q̄ mer. no. ⁊c.
Capitulum

Secunduz

Nunc. ij. p̄cipaliter d̄ pe
nis trāsgrediētū decalo
gū tractat⁹ erit de p̄eis
inferni s̄z quas icurrunt
trāsgressores p̄ceptoz vbi tria p̄i
cipaliter tractabunt⁹. p̄rio de penis
exterioribz dānatoz sensibilibz. Se
cūdo d̄ penis iterioribz eoz. Tercō
de penis quas h̄nt respectu sup̄ioz
¶ Quātū ad primū notādū q̄
dānatoz hoim ab autē. doct. ponū
tur. xii. pene s̄m̄ q̄ a diuēsis crea
turis exteri⁹ puniūt⁹ diuersimōe ut
in. iij. elem̄tis p̄rio a terra quo ad
locū inferni. sc̄do ab aere quo ad te
nebras. terciō ab igne. quarto ab a
qua. quinto ab oibz mūdi ⁊ elem̄toz
feculētis. deinde quo ad quicūq; sen
sus. sexto p̄ūiūt⁹ visu quicūq; sen
sus. s̄z quo ad fletū. fumū. obiecta. dā
natoz hoim ⁊ demonū. et p̄riuariōz
oim̄ delectabiliū luminū. septio au
ditu quo ad clāozis p̄ceptōz ⁊ blas
phemias. octauo gustu quo ad p̄i
uariōez oim̄ ḡmelabiliū ⁊ potabili
um. nono olefactu quo ad p̄ciā sul
phureoz corp̄z. decimo tactu qua
drupliciter. s̄z ignis et diuie pote
statis ac dimoniace ⁊ stridore dēciū
vndecimo p̄ opposita gloriozis dori
bus. duodecimo p̄ opposita aureolaz

riij. p societate pessimorum xiiij. pri-
uacione humanitatis xpi. **P**ri-
ma pena est locus infernalis Est aut
duplex infernus sicut in gre. iij. dialogo.
Primus est vniuersalis et est in media
cauitate terre latissimus et profundissi-
mus orbicularis. et ignobilissimus ac
perpetue duratur quod infernus sic probatur
scriptura philo. et poe. Scriptura per
illud mat. xxv. Ite maledicti in ignem
eternum et in simbolo athanasij. qui
vero mala egerunt ibunt in ignem eternum
per se. qui eripuit aiaz meam ex inferno in-
feriori. Philo. idem di. na. socrates in
li. qui dicit fedus platonis per quod noia-
uit grades peccatores. sic concludit hos
operes equidem porta iacet itartarum
vnde nunquam eribunt. Poete similiter ut
virgilius in georgicis et plures alij qui
ponunt ibi fluuios infernales et hor-
reda hic infernus cum suo igne a precipi-
tandi paratur est a deo vnde mat. xxv. ite
maledicti in ignem eternum qui paratur est re-
et isa. xxx. pata est ab heri top beta
rege pata est glo. ab heri. i. ab inicio
tophet. i. vallis gehene. sicut quere deus
infernum fecit. **R**espondeo deus palacium huius re-
gnum vniuersi. In quo quod multi sunt
malefactores congruentissimum fuit ut
iustitissimum carcerem haberet per talibus
vicibus infernum. **S**ecundo queritur quare est sub
terra. **R**espondeo primo quod iustum est ut pessi-
mi maxime distent ab optimis in parte vicibus
a beatis sicut hic fit per medium intra terras
secundo congruus est eadem ratio propter loci
ignobilitatem. vicibus ut ignobilissimum
locus a nobilissimo vicibus celo maxime
distet. ter. ratio affectus ut qui hic ter-
rena per deo coluerunt perpetue in terra
claudantur per se. ad heri in terra venter
noster. alius infernus est particularis quorundam
annorum die iudicij. qui per modum in inferiori in-
fernum detruentur. sunt ei super terram qui
dam loca patetia. vbi damnatorum aie

luunt penas ut ethna et olle vulcani
id est sicut in istis li. xij. et. sunt montes ar-
dentes pleni sulphureis flammis et hor-
ribilibus. quod in talibus sicut in poe. diceba-
tur hitare deus quem vocabatur vulca-
num sicut reuera diabolus ibi hitat cum su-
is distis particularibus infernis narrat
gre. etiam iij. dia. primo quod hereta
sanctus in isula liparis vidit aiaz the-
odorici regis in ollam vulcani ibidem pie-
tatis per deuotos vicibus. **J**ohannes papa et
simachum precipium quos profatus rex pri-
us iniuste occidat. secundo narrat de quo
dam romano in exiliis laboranti. cui ap-
puit nauis pata qua ipse et quodam vi-
cinus suus deducendi erant in siciliam. vnde
gre. ibi addit eam horum locorum dicit quod
vero ille moriens se ad siciliam ducendum
testatur est quod alius sentiri potest nisi quod per
ceteris locis in cuius terre isulis eru-
ctuati igne tormetorum olle patuerunt
qui ut solet narrare qui nouerunt laxatis
quotidie finibus excrescunt ut mundi
terminos appiquate quando certum est illuc
amplius exurados colligi quanto et ea
de tormetorum loca amplius videantur
appiri quod omnipotens deus ad correctioem
vniuersi in hoc modo voluit ostendi ut
mentes infidelium qui inferni tormeta esse
non credunt. tormetorum loca videant qui
audita credere recusant. Eandem eam
assignat vult. pisi. dicit vniuerso parte. i.
ca. xlvij. vbi etiam dicit quod in pfata isula
sicilie ignis pnoiatur viuorum intolle-
rabiliter cruciat aias appiquacium
sibi. et tunc corpora non ledit. **S**ec-
unda pena sunt tenebre exteriores
vnde mat. xxij. ligatis manibus et pedi-
bus precipite eum in tenebras exterioribus
vbi notandum sicut in tho. i. iij. d. vi. quod tri-
plici de causa erunt et sunt in inferno tenebre
vnde sic dicit dispositio inferni erit talis
put maxime miserie damnatorum quoniam
vel operit vnde sicut in h. sunt ibi lux et

tenebre put maxime spectat ad miseriam damnatorum. Ipsa autem visio secundum se delectabilis est. primo enim metha. dicitur quod sensus oculorum est maxime diligibilis eo quod per ipsum plura cognoscimus. Sed per peccata contingit visio esse afflictivam in quantum videmus aliqua nobis nociva vel voluntati nostre repugnantia. Iam in inferno hoc modo debet esse locus dispositus ad videndum solum lucem et tenebras quod nihil ibi perspicue videatur. sed solummodo sub quadam umbratitate videatur quod afflictionem cordi ingerere possunt. Circo beatus gre. in moralibus. supra illo verbo in inferno nullus ordo sed sempiternus horroz inhabitat. dicit quis ignis ille ad consolacionem non luceat tamen ut magis torquet ad aliquid luceat. nam sequaces quos secum traherunt de mundo reprobis. flamma illucet visuri sunt. Et similiter supra illud patris us vox domini intercedentis flammam ignis. di. basilius quod virtute dei separabitur claritas ignis ab eius virtute adustiva et cedit in gaudium sanctorum. et visivum ignis intormentum damnatorum. unde simpliciter locus est tenebrosus sed tamen ex dispositione divina est ibi aliquid lucis quantum sufficit ad videndum illa quae aiam torqueri possunt et hoc satisfacit naturalis situs loci. quod in terre medio ubi in inferno ponitur non potest esse ignis non fetulentus et turbidus et quasi fumosus quidam tamen tenebrarum causam assignat ex gressa coe et gressione corporum damnatorum quod propter multitudinem ita replebunt locum inferni quod nil ibi de aere remanebit et sic non erit ibi aliquid de diabonitate quod possit esse subiectus lucis. nisi oculi damnatorum qui erant obtenebrati hec tho. Qui recordat

patris. sicut oves in inferno positi sunt mors depascet eos. **T**ercia pena est calor solummodo per ignem. unde mat. xxv. Ite maledicti in ignem eternum deus. xxxij. di. moises ignis succensus est in furore meo id est a principio mundi primo contra demones et ardebit usque ad inferni novissima duorabitque terram id est terre nos cum germen suo et fundamenta montium id est superborum. gubernet hic ignis ut dicitur al. super puer. xl. li. de mu. forti vret interiorem aiam et exterium corpus. Qui ignis in imen suus est calidior nostro igne. hic ignis ut in secunda pena dictum est calidissimus est tenebrosus simpliciter solum quid lucidus quasi fumosus et virtute divina et naturale activissimum et tho. i. iij. di. xliij. di. ignis. Ignis inferni corpus est ut probat gre. iij. dia. et marie activus est eiusdem quidem speciei cum nostro igne. sed habet proprietates multas differetes a nostro. tamen quod successione non indiget nec lignis nutritur. tamen quod deus eum regit. unde isa. xxx. flatus domini sicut torrens sulphureus succendens eam. id est a deo est accensus quod naturam eius instituit non ab homine. ignis etiam ibi erit fortissime caliditatis. quod calor eius erit undique congregatus propter frigus terre unde ipsum circumstantes hec dicitur tho. Quarta pena est frigus per aquam de qua et procedente pena dicitur job xxiiij. transibunt ab aquis nivium ad calorem nimium. et in parte ignis sulphur et spiritus pellax per calidiam eorum. et tho. per intellectum horum dicitur ubi patris di. vi. damnati transibunt ex vehementissimo calore ad vehementissimum frigus sine hoc quod in eis sit aliquid refrigerium et quia eorum passio ab exterioribus non erit per species sensibiles eorum. quo hic. sed per

actōes spūales imprimēt formas le
suas. vñ sequit̄ etiā sicut in febrici
tantib⁹ stridor dentū de quo **Luc.**
xiij. ⁊ vt alber. vbi pri⁹ dicit frig⁹
int⁹ ⁊ extra dānatos psequit̄. Qui
ta pena q̄ patient̄ ab hoib⁹ elemē
toꝝ fetulentis. vñ tho. vbi prius
inquit s̄m basilū in vl. mōi purga
cōe fiet q̄dam sepacō in elementis.
vt quicquid ē pur⁹ et nobile rema
neat supi⁹ ad gloriā beatoꝝ quicquid
vero est ignobile ⁊ fetulentum in
infernū p̄iciat̄ ad penā damnatoꝝ.
rū vt sicut ois creatura dei est bea
tis materia gaudiij. ita damnatis ex
oib⁹ creaturis tormentū accrescat
s̄m illō. **Sapie. v.** pugnabit cū illo
orbis terraz̄ q̄ insensatos. hoc em̄
diuine iusticie q̄petit vt sic ab vno
recedētes p̄ p̄ctm̄ in reb⁹ materiali
bus q̄ sunt multa ⁊ varia finē suum
q̄stituerūt. ita etiā materialiter af
fligant̄ ex multis. **¶ Sexto** pu
nientur quo ad visū multipliciter.
fletu primo. vñ lu. xij. ligatis pedi
b⁹ 2c. **Qualis** aut̄ flet⁹ i dānatis ef
se possit. docet alb. sup eodē. in fle
tu inquit. primo ē q̄ tristacō cordis
ex tristicia ⁊ sensu pene. **Scdm̄** est
q̄strictio p̄niculoꝝ cerebri. pueni
ens ex cordis q̄strictōe. q̄ p̄niculi
cerebri p̄ telas nervos ⁊ venas cō
curuant̄ ad cor ⁊ cū cor extrema
tes suoz̄ vēriculoꝝ q̄stringit tūc
q̄trahūtur p̄niculi cerebri et alia
mēbra i q̄ p̄niculi nerui ⁊ vene dif
fundūt̄. ex quo tercō sequit̄ inordi
nata distractio figure ⁊ sit⁹ i facie
hec tria sūt i fletu infernali. quar
tū aut̄ nō s̄z effusio lacrimaz̄. que
hic solū h̄z locū. ⁊ tho. vbi pri⁹ sic
di. in fletu corpali duo inueniūtur
quoz̄ vnū est lacrimaz̄. resolucō et

quātū ad hoc flet⁹ corpalis i dāna
tis eē nō p̄t. q̄ post diē iudicij quie
scēte motu primi mobilis nō erit ali
qua generacō vel corrupcō vel cor
palis alteracō. in lacrimaz̄ aut̄ ge
neracōe optz̄ illi⁹ hūoris esse gene
racōem qui p̄ lacrimas distillat. vñ
quātū ad h⁹ i dānatis corpalis fle
tus esse nō p̄t aliud q̄ inuenit̄ i fle
tu corpali ē q̄dam q̄mocō ⁊ turba
cō capitis ⁊ oculoꝝ. ⁊ quātū ad h⁹
flet⁹ esse poterit i dānatis p̄ resur
rectōem. **Corpa** em̄ damnatoꝝ non
solū ab exteriorib⁹ affligent̄. sed
etiā ab interiori s̄m q̄ corp⁹ imu
tat̄ ad passionē aie in bonū ⁊ malū
⁊ quātū ad hoc flet⁹ carnis resur
rectionē indicat ⁊ r̄ndet delectacōi
culpe q̄ fuit i aia ⁊ corpe. oculi etiā
punient̄ fumo vt i sc̄da pena tactū
ē de obiecto quo corpa dānatoꝝ
multū punient̄ q̄ turpia erūt colo
re ⁊ turbacōe faciei et stridore den
ciū. p̄inabūtur etiā lūie solis. lune
stellaz̄ diei ⁊ alioꝝ. **¶ Septimo**
punient̄ auditu p̄ clamores punito
rū lacrimabilissimos et blasphemias
eoz̄. vñ di. tho. ij. q. xij. **Cre
dibile** est q̄ p̄ resurrectōz̄ i dāna
tis erit vocalis blasphemia sicut in
sanctis vocalis dei laus ⁊ de interi
ori blasphemia nulli dubiū. vñ de
vtraq̄ dz̄ apoc. xvj. **Estueauerunt**
hoies estu magno ⁊ blasphemarūt
nomē dei h̄ntis p̄tāre sup̄ has pla
gas. ⁊ tho. vbi pri⁹ idē ondit ad ra
cōem inquit blaphemie p̄tinet dete
stacō diuine bonitatis. **¶ Illi** aut̄ qui
sūt in inferno recinebunt puersum
voluntatē auersam a dei iusticia in
hoc q̄ diligūt ea i quib⁹ puniūtur
⁊ vellēt eis vti si possent ⁊ odiunt
penas q̄ p̄ h̄mōi p̄ctis infliguntur.

Talis igitur detestatio diuine iusticie est interior in eis blasphemica cordis ex qua exterior blasphemica sequi potest. **S** Octauo puniuntur gustu quo ad priuacionem omnium delectabiliu potuu et ciboru. vñ lu. xvi. **D**iuels in inferno ait. mitte lazaru ut intingat extremum digiti sui in aquas ut refrigeret linguam meam. sed nemo habet cum eodem quod desiderat. ex quo secundum gre. elicitur quod in illis membris peccatores in inferno plus punientur in quibus plus peccauerunt ut choristates in pedibus tangentes luxuriosa ibidem luxuriosi in genitalibus etc. **P**rimo puniuntur in olefactu verisimiliter eis poterat a doctoribus ut tactum est quia pena prima per iudicium infernus replendus est immundicijs. spurcicijs sterquilinis et ceteris penosis abhominacionibus quas peccatum fecit ex elementis generari. **I**dcirco ut hoies qui in hac vita floribus elementorum in optimis effectibus et fructibus abusi fuerunt vilissimis eorum fecibus et sterquilinis punientur. **Q**uis igitur estimare possit di. hainricus de bassia super ge. abhominaciones infernalium flammarum sulphureum ac fetorem eorum qui si exiret infernum corruperent totum elementatum globum. non ergo nunc exibat nec per se. sed reflectitur ex toto concavo inferni et terre. declarat illud al. in d. muli. forti. allegans illud job xviij. putredini dixi pro me es. mater mea et soror mea vermibus non inquit fiet fetor ex alacione alicuius putredinis. quod non putrescunt ibi corpora sed ignobilitas illa ibi congregata de putredo et puncture penarum vermes vñ sa. v. pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos id est quatuor elementa. terra artando. ignis vren-

do. aer obscurando. et aqua infrigidando. quicquid enim ignobile est in elementis inferno degluciet. **D**ecio punientur tactu ignis acerbissimi. et a diuina iusticia intra et extra medullas cremate a demonibus torquentibus a condennatis opprimentibus ut tactum est primo. secunda pena vñ tridicit de repacione lapsi ad amancius quod acerbitate huius ignis nulla lingua explicare valet. **V**nde cimo punientur per opposita dotibus beatorum. corpora enim eorum erunt quadupliciter misera primo deformia. est autem secundum tho. in iij. di. xliij. duplex deformitas. vna ex defectu alicuius membri et talis in nulla damnatorum erit ut nulli dubium est quod omnes in tegris membris resurgent. alia est deformitas ex indebita percium dispositione in qualitatibus quidem ut febre vel podogra et huiusmodi. nec talis deformitas in damnatis erit. sed corpora eorum erunt sensibilissima et viuientia quod nisi sic tunc minus sentirent mala pene in inferno. sicut etiam si mutilati remanerent quod non conceditur. **S**unt igitur deformes defectibus illis. que ex naturalibus principijs in humano corpore naturaliter consequuntur ut est ponderositas. palliditas et huiusmodi vñ. q. vi. di. quod corpora damnatorum erunt turpissima. **S**ecundo igitur corpora damnatorum erunt passibilia valde. tunc secundum tho. vbi prius quod integra membris tunc quod carentia in perceptibilibus morbitum quod diuina iusticia reget in eis materiam ignis tunc etiam quod natura eorum est incorruptibilis passibilia enim erunt corpora eorum sed incorruptibilia et species caloris qui materialiter sunt in igne recipientur spiritualiter in damnato corpore et si ignis assimilabit sibi

ea. nec tñ gsumet ea ppter q̄ apo. ix. dz. in diebus illis querēt homies mortem. et nō inuenient eam. et d. siderabunt mori et fugiet mors ab eis. Tercō erunt ponderosa et tarda. sed querit̄ v. ne aliqui iam damnati infernū exire possint hic hominibus apparendo. Bñ. s̄m tho. i. iiii. d. xlv. dānati exire pnt p̄p̄ia inferni receptacula s̄m disposicōem diuine puidētie et aspectib⁹ hominum apparere non tñ illud possūt p̄p̄ia libertate sed diuina puidētia ad erudicōnē hoīm et terrores s̄milit̄er qui sunt in purgatorio ea dem rōe et vt suffragia petant. sed qui in celo sunt pnt p̄p̄ia libertate glorie dānati tñ secum miseriam ferunt. item ibidē addit. q̄uis aut anime dānatorum principaliter asunt vbi apparent. non tñ credendum est hoc semp accidere. aliqui ei h̄mōi apparitōes fiunt vel in dormiendo vel in vigilando opacione bonorū spirituum vel malorū ad instructionē vel deceptionē viuētiū sicut etiā viu. hoies aliqui alijs apparent et eis multa dicunt in somnijs cū tñ ḡstet eos nō esse p̄ntes sicut aug⁹. p̄ multa exempla p̄bat. libro de cura p̄ mortuis agenda

Quarto dānati erunt grossi et non subriles et sicut oues morvide in inferno posite quas mors depascet.

T Duodecīa pena est deformitas quedāz opposita auree et aureolis vnde quidā antiquus doctor sup̄ er. iiii. mouet hanc. q. cum rōe actiuuz excellentiū debeat̄ aureola ad d̄corem corpis et anime. vtz etiā p̄ actibus excellent̄er malis et turpibus debeat̄ ip̄is malis p̄ pena aliq̄uid p̄ modum deformitatis et tur

pitudinis. qd̄ r̄ndeat aureole in bonis et verius dicat̄ luteola. Bñ. d̄ri potest q̄ sicut quedā caracteres siue quedā deformitates r̄ndean̄t i quibusdam dānatis respectu aureolarū in bonis vicium em̄ siue peccatū opponitur virtuti. et sicut aurea habetur ppter virtutes. ita lutea ppter vicium habebit̄ qd̄ statim nō principaliter opponitur sed illa vicia vbi non solum virtus corrūpitur sed etiā status cui debebat̄ aureola. talia vicia demerent̄ luteolam. vnde verbi ḡa in ip̄is corrūptoribus virginum. Et s̄milit̄er in ip̄is hereticis qui fidem corrūpunt in alijs. et s̄milit̄er in his qui p̄ defensione sui erroris paciuntur mortem. Et ponunt̄ ille deformitates non solum qz se aureolis priuauer̄t male opando sed qz etiā in alijs peccauerunt quantū in se fuit eos videlicet corrūpendo. vñ sicut boni habebunt in celo accidentale p̄m̄ium. Ita ecōuerso mali añ iudicium accidentale demeritum. et post luteolam. De acc̄ntali demerito ambroz qz pena penarij non ē adhuc finita qz nescitur quot p̄ eum ruent. Tredecīa pena est p̄petua societas pestimorū omnium demonū et hominū

Sed dubitat̄ vtz ne in inferno sit differentia locorū in situ s̄m maioritatem penarū et minoritatē Bñ. q̄ sic vnd̄ joh̄a. xiiij. In domo patris mei mansiones multe sunt. ergo a simili in inferno dicit etiā tho. in iiii. dicit xlv. Existentes inquit in inferno s̄m diuersitatez culpe diuersam forciuntur et penem ⁊ etiā secundum quod grauiorib⁹ p̄ctis irreciuntur damnati s̄m hoc obscuriorem et pfundiozem locum

obtinent in inferno. vñ ⁊ supiores in quibus minimū erat de ratione culpe supremū et minus tenebrosū locum habent omnibus puniendis. hec ille. **L** Dubitat scdo vt ⁊ eterna sapientia in locis penarū infernaliū homines similes hic in vicis ad similia loca in inferno puniendos transmittat. **S**ñ. **S**m Greg. iij. dialo. q̄ sic. vñ **M**ath. xij. tūc id ē in die iudicij dicet messoribus **C**olligite zizania et ligate ea in vasculos ad comburendum. sup quo **Gre. iij. dialo.** quid est zizania in vasculos ligare nisi compares pibul in tormentis similib⁹ sociare vt supbos cū supbis. luxuriosos cū luxuriosis. auaros cum auaris. fallaces cū fallacib⁹ infideles cū infidelib⁹ **C**ū ergo similes in culpa ad tormenta similia angeli in locis penalibus deputant quasi zizaniorū fasciculos ad gbuerendū ligant. hec ille. ⁊ sic erūt tot p̄ciales in inferno mansiones quot p̄cipalia vicia mortalia nec obstat illud **Job. xj.** vbi dicit in inferno nullus ordo s; sempiternus horroz inhabitat. q̄ **S**m Greg. ibidem intelligit de intentionis directione et recta opacōne. quorū neutrū ibi erit. et tñ **S**apie. vij. dicit sapientia attingit a fine vsq; ad finem fortiter et disponit omia suauiter. **D**ecimaquarta pena ē priuatio sensationis xpi s; humanitatē. **C**uius pulcritudo est sola quietatia visus cuius vox sola quietat audicium odor olefactum. sapor gustum. et giunctio tactum. vnde in quolibet quinq; sensuū damnati tam interiorū q̄ exteriorū remanebit p̄petua sitis. q̄dam naturalis. q̄ in xpi hūanitate nostre hūanitatis essentialis

q̄dam beatitudo ḡsistit. **C**ū igit. v. sensus sint quilib; humanitate xpi priuabit. et quincuplex sitis p̄ ḡsequēs in. v. potentijs sensuū erūt. p̄ciales pene sub hoc membro p̄cipali comprehense. et erunt p̄dicte pene tanto quodā modo grauiores. quāto xpi hūanitas omnia sensibilia excedit in amenitate

Quo ad scdm p̄cipale d interiorib⁹ penis damnatorū notandū q̄ quinq; p̄cipales penas damnati habebūt et iam p̄cim habent q̄ sunt. **P**rimo omniū quinq; interiorū sensuū p̄nicō. quib⁹ delectabilia subtrahūt et tristitia p̄sentabuntur. quo ad ḡcupiscibile. scdo quo ad irascibile erit odiū et detestatio tercō intellectus obcecatio. quarto vermis ḡscientie remorsus. quinto peccati ⁊ interioris blasphemie cōtinuatio. **P**rima pena interior erit in. v. interiorib⁹ qui sunt sensus cōmunis imaginatiua fantasia estimatiua memoria et sensitiua. nā p̄ oculos ingredient. ad ḡmunē sensum ea que dicta sunt i pena sexta et sic p̄ auditum q̄ in septima dicta sunt. et sic de alijs sensib⁹ et ḡregabūtur i sensu ḡmuni cū maxime carentia ad imaginatiuā q̄ hic infecta fuit pulcritudine mulierū venient amarissime eedem imagines et penitentie vt dicat vtinā vidissem p̄ muliere serpentē. vtinā p̄ ebrietate gustassem cinerē. p̄ cantilenis audiuissem sermonē et sic de alijs. ad estimatiua; indicibiles timores

puta cū viderit aliquē torqueri p̄
demonē. statim timebit sibi affutu
ruz eundem dolorem. sicut fit circa
rotandos successiue. memoria sensi
tiua cogitabit de malis male et de
celestibus infernaliter. hec omnia
p̄bantur p̄ dictum sancte tho. i. iiii.
di. vl. dicentis sicut p̄pter p̄fectam
beatitudinē sanctorū. nihil erit in
eis q̄ nō sit gaudij materia. ita ni
hil erit in dānatis quod non sit eis
materia et causa tristitie. nec aliqd
q̄d ad tristitiam p̄tinere possit dee
rit vt sit eoz miseria ḡsumata. **C**
Secda pena iterioz quo ad ira
scibile erit odium oim demonū. ho
minum tam viuoz q̄ mortuozum
angeloz et sanctorū animarum vñ
sup illud isa. xiiij. surxerunt de so
lijs omnes principes dicit glo. sola
cium est maloz multos habere so
cios penaz iō sanct⁹ tho vbi p̄ius
di. sicut in beatis in patria erit p̄fe
ctissima caritas ita in dānatis erit
p̄fectissimū odium vñ sicut sancti
gaudebunt d̄ om̄ibus bonis ita ma
li de om̄ib⁹ malis gaudebūt et de
om̄ibus bonis dolebūt. vñ et feli
citas sanctorū ḡsiderata eos maxi
me affliget vñ isa. xxvj. videant ⁊
ḡfundant⁹ glorianes populi ⁊ ig
nis hostes tuos deuoret. vñ vellēt
omnes beatos esse dānatos. tanta
etiā erit in dānatis inuidia q̄ p̄pi
quoz glorie inuidebūt cuz ip̄i sint
i sūma miseria et h⁹ etiā bñ in hac
vita accidit crescente inuidia. s̄ tñ
minus inuidēt p̄pinquis q̄ alijs et
maioz esset eoz pena si om̄s p̄pin
qui dānarentur et alij saluarentur
q̄ si aliqui de suis p̄pinquis salua
rentur. et alij dānarentur. **E**t inde
fuit q̄ diues pecijt fies suos a dā

natōe eripi sciebat em̄ q̄ aliqui eri
pient⁹ maluisset tñ fratres suos cuz
alijs omnib⁹ dānari. q̄uis autez ex
dānatoz multitudine pena sigulo
rum augeat⁹. tñ tñ supercrefcit o
dium et inuidia q̄ magis eligēt tor
queri cum multis q̄ minus soli. **S**
quid erit de affectu dānatoz ad
eos quos hic carnaliter dilexerunt
nā affectiones inordinate in infer
no a dānatis non auferunt⁹. sed dā
nati hic aliquos carnaliter dilexe
runt. ergo videt⁹ q̄ etiā illic. **R**n.
dilectio que non fundat⁹ sup bone
stum facile rescinditur ⁊ p̄cipue in
malis hominib⁹ vt philo. d. ix. ethi
vñ dānati non ḡseruabūt amicitia
ad eos quos inordinate dilexerunt
sed i hoc voluntas eoz remanebit
puersa q̄ causam inordinate dilex
tionis adhuc diligunt. **O**diūt etiā
deum s̄m p̄s. supbia eoz qui te od
runt ascendit semp. potest em̄ deus
dupliciter videri. vno mō i se ⁊ sic
a nullo clare visus p̄t odiri alio⁹ i
effectu. **E**t qz quidam effectus dei
puta punicio repugnat aliquib⁹ iō
deum odiunt in opibus iusticie sue
hec oia tho. vñ alber. sup puer.
vl. de muliere forti di. dānati nul
lo affectu penitus se diligunt. vñ
job xl. corpus ei⁹ iō ē leuiathā. qui
significat diabolum quasi scuta fu
silia ḡpacta squamis sese p̄menti
bus. **C**orp⁹ diaboli sunt omnes dā
nati et scuta fusilia in qua amor di
uinus intrare nequeat. vñ et sese
inuicem deridēre dicunt⁹ et quici
ari. nec obstat q̄ diues sollicitabat⁹
de fratrib⁹ quia hoc fecit non amo
re sed vt ip̄e minus arderet si fies
a criminib⁹ ad que ip̄e eos indupe
rat absoluerent⁹ vel vt n̄ sustineret

cōiūcia ip̄oz̄ improp̄erantium sibi.
vel verius vt dicit Aug⁹. Compul-
sus fuit hoc dicere p̄pter exempluz
viventū vt magis credant scriptu-
re q̄ etiā mortuis resurgētib⁹. **C**
Tercia pena sūt tenebre interio-
res q̄ sūt triplices videlicet priuacō
scientie humane celestis et diuine.
De prima priuacōe scz de humanis
tenebris dubitā^r vtz̄ damnati pos-
sint vti noticia quā in hoc mōdo ha-
buerūt. **Rū. Tho. vbi pri⁹ di. vlti.**
damnati memorabuntur aliquoz̄ q̄
hic sciuerūt. vñ **Lu. xvj.** abraam di-
uiti ait recordare qz̄ recepisti bona
in vita tua. Consideracō em̄ aliquo-
rū scitoz̄ quātū ad aliquid inducit
gaudiū vel ex pte cognoscibiliū in-
quantū diligūtur. vel ex pte ipsius
cognicōis inquantū est gueniēs et
pfecta. Pōt etiā tristitie racō esse
z̄ ex pte cognoscibiliū q̄ nata sunt
ḡtristare. z̄ ex pte ip̄i⁹ cognicionis
put eius impfectō ḡsideratur vt
pote cū aliquis ḡsiderat se defice-
re in ḡgnicōe alicui⁹ rei cui⁹ pfe-
ctiōne appeteret. sic ergo i damna-
tis erit actualis ḡsideracio eoz̄ q̄
prius sciuerant vt materia tristitie
nō aut vt delectacōis causam ḡsi-
derabūt. Cōsiderabūt em̄ mala que
gesserunt ex quib⁹ damnati sunt et
bona dilecta que hic amiserūt z̄ ex
vtrōqz̄ torquebūtur. Similiter eti-
am torquebunt^r de hoc q̄ ḡsidera-
būt noticiam quā de rebus specula-
bilib⁹ habuerūt impfectā esse et a-
misisse summā ei⁹ pfectionē quam
poterāt adipisci deniqz̄ etiā ea que
hic agūtur ostēdent^r eis quo ad ea
que in eis tristitiā augere p̄nc. nec
damnati penis acerbissimis torti ab-
strahent^r. sicut hic fit a ḡsideracōe

tristabiliū. qz̄ in futuro nō abstra-
het^r aia a corpe. sicut hic fit. s; quā
tūcūqz̄ corpus affliget^r tñ aia s; q̄
ḡsiderabit lucidissime illa q̄ possūt
esse ei causa meroris nec obliuio eē
poterit ex quātacūqz̄ diuturnitate
tēporis post iudiciū. hec ille. **S**cđo
tenebris q̄ sunt priuatio celestis vi-
sionis affligent^r. vñ **Tho. vbi pri⁹**
di. vlti. et idem habet^r ibi in lsa a
beato **Gre.** damnati ante diem iudi-
cij videbūt bonos in gloria. vñ **Lu-**
ce. xvj. Diues vidit lazarū in sinu
abrae nō hoc mō q̄ gloriā eoz̄ qua-
lis sit cognoscāt. s; solummō cogno-
scēt eos esse in gloria quādā inesti-
mabili. et ex hoc turbabūtur. **T**um
p̄pter inuidiam dolentes de bono-
rū felicitate. **T**um p̄pter hoc q̄ ip-
si gloriā talem amiserūt. vñ dicit sa-
pie. v. de impijs videntes turbabū-
t ur timore horribili. sed post diem
iudicij omnino visione beatoz̄ pri-
uabunt^r. nec tñ ex h^o eoz̄ pena mi-
nuetur sed augebit^r. qz̄ in memoria
habebūt gloriā beatoz̄ quā in iudi-
cō vel ante iudiciū viderunt z̄ hoc
est eis in tormentū. sed vltērius af-
fligent^r in hoc q̄ videbunt se indi-
gnos repuri etiā videre gloriā quā
sancti merent^r habere. hec ille. ter-
cio affligent^r tenebris circa diuinā
ndiciam. **Q**uerit^r igitur an
damnati cogitabūt aliquid de deo
Rū. tho. vbi pri⁹ q̄ sic. Sed notan-
dū inquit q̄ de⁹ pōt dupliciter cō-
derari. **V**no mō s; m se et s; m illud
qd̄ est propriū ei scz̄ esse tocī⁹ boni-
tatis principiū. et sic nullo mō ḡsi-
derari pōt sine delectacōe. vnde sic
nullo mō a damnatis cogitabitur.
Alio mō s; m aliquid qd̄ est ei quasi
accidentale in effectib⁹ suis vtrōqz̄

te punire vel aliquid hmoi. et huiusmodi. hoc consideratio de deo potest tristitia inducere. et hoc modo damnati de eo cogitabunt. Ipsi enim deum odio habent et de eo non cogitabunt nisi ratione punitionis et prohibitionis eius quod male eorum voluntati consonat. unde non considerabunt eum nisi ut punitorem et prohibitorum. Quarta pena damnatorum interior est continua peccatorum multiplicatio et perpetua in odio dei. primi. demonum. sanctorum et angelorum. et in blasphemia continua. et de quibus dictum est. et sic contra deum perpetue perversam voluntatem habebunt. non tamen proprie demerentur proprie loquendo. quia in termino non in via sunt ubi solum est meritum proprie et demeritum. unde **Tho.** ubi prius. Non propter hoc damnati excusantur a demerito. quia necessitatem peccandi habent. sed quia ad summum pervenerunt malorum. demones tamen ante iudicium peccant et demerentur alios ad peccata trahentes. sed ad damnatorum hominum officium non pertinet alios ad damnationem pertrahere. sicut pertinet ad officium demonum ratione cuius demerentur quantum ad secundariam penam hec ille. **CC** Quinta pena damnatorum interior sunt vermes conscientie. unde **Esai.** vlti. Ignis eorum non extinguetur. et vermis eorum non morietur. super quo **Aug.** de civitate dei li. xxi. Plures expositiones recitans glaudit. In penis inquit malorum inextinguibilis ignis et immanissimus vermis. alii proprie ad corpus ignem exposuerunt. tropice vero ad animam vermem quod esse probabilius videtur. unde huiusmodi **Tho.** ubi prius di. vlti. et bonauen. ipsa translatio vermis

ad dolorem spiritalem manifestat. in quibus et quod fit vermis si attendatur ratio transferendi. in verme enim naturali consideratur origo et inordinatio oritur inquit ex putrefactione et mordet illud ex quo oritur sic in spirituali dolore non quilibet dolor est vermis sed qui nascitur ex purefactione peccati sic. tunc peccatum dicitur putridum quia anima in eo requiescit finaliter. **Rur-**sus oportet quod sit in dolore remorsio hoc autem ex concursu duorum sibi iniuriam obuiantium et resistentium. **Ista** duo mouentia sunt in homine voluntas naturalis et deliberatiua. ista concurrunt per conscientiam dicentem aliquid factum esse indebitum. et tunc obuiant quoniam voluntas naturalis detestatur indebitum et deliberatiue voluntati placet. **Tunc** autem resistunt quoniam utraque in suo actu viget. **Ex** his patet cur in quibusdam viventibus sit vermis conscientie modicus aut magnus. **In** damnatis etiam patet similiter quod ibi erit peccati putrefactio ex hoc quod peccatum finaliter remansit in anima eorum. **Ibi** erit concursus propter peccatorum apertissimam visionem. **Ibi** erit obuiatio propter voluntatis deliberatiue obstinationem perpetuam et sinerisis remurmurationem. **Ibi** erit resistentia. quia ipsa delectatio peccati erit ablata per pene acerbitatem. et ex hoc ipsius sinderisis fortificata actio et ex hoc vermis mirabiliter rodens et puniens verba sunt bona. **CC** Est autem quintuplex vermis huiusmodi omnes doctores **Primus** de peccato commisso a se non quia peccatum. sed quia causa demeritoria respectu pene damni. **Secundus** vermis est huiusmodi scilicet tristitia de oblatione sua in peccato que est priuatio boni

honesti. sine gratie p culpam. vel saltē tristat de pctō qđ cōmisit in vita sua in quo nūc sine remissione dimissus est et derelictus nō quidē tristat de hoc vel de hoc s̄m se. qz talis est priuatio boni moralis. sed qz demeritū respectu pene damni. **Tercio** vermis est s̄m alber. super missam de bono a se ipō obmisso qđ si fecisset minora mala sustineret. et s̄m Alber. ibidē. hī tres vermes nunq̄ ppetue crescēt nec decrescēt qz sunt de p̄terito et de necessario. **Quartus** vermis est s̄m eūdem de malo cui⁹ ip̄e potuit esse causa vt fieret in alio et ille vermis crescit ⁊ mitigabitur. Si enim per malum suum causa est mali in alio tociens crescit vermis quotiens crescit et delatatur malum illud in alio quos inuoluit. et in hoc sensu dicit Ambro. q̄ ignorat⁹ pena ariz. qz nescitur quot errore ei⁹ sint sabuertēdi. Si autē causa fuit vt bonum fieret tociens decrescit vermis quotiens bonū illud multiplicabitur. hec alber. **Quintus** vermis vt dicit tho. vbi pri⁹ est corp̄alis qđammō. pōt etiā inquit dici q̄ p vermē spūalem caro affliget⁹ s̄m corp⁹ et hic et in futuro. vñ Ecclē. q̄ passiones aīe redundant in septem vindicta carnis impij ignis et vermis.

Capitulum

Quartum

Otercō principali videlicet de pena damnatorū respectu supiorū. **Notandum** q̄ talis in genere triplex est. **Prima** est subtractio celestis solacii hominū beatorū ⁊ angelorū et allegatio ad carcerē inferni in societate pctōz et demonū. **Se-**

cūda est priuatio triū dotū anime. et adeptio ip̄i⁹ oppositorū. **Tercia** est certitudo de interminabilitate omnīū p̄fatarum penarū et de redēptione desperacō. **Prima** in q̄ pena est septuplex. **Prima** est q̄ pallatio amenissimi celi priuabunt⁹ qđ est prima omni racōnali creature desiderabilissima sicut centz terre grauib⁹ ita aīe centrū est celum. **Scda** est q̄ infernali loco igneo ppetue gtemplando alligabūt⁹. vñ Math. xxv. **Ite** maledicti in ignem eternū. **Tercia** est priuatio naturalis societatis ad beatos hoīes a quib⁹ tot gaudia deberēt recipe quot sunt beati homies. **Quarta** est adeptio societatis damnatorū hominū de quib⁹ tanto plura trīsticiā recipient quāto plures damnati existūt. **Quinta** est priuacō societatis angelice nature. que ppinqua est nostre anime. de quorū angelorū societate gaudere possent sicut de hominum societate. **Sexta** est introit⁹ ad societatez demonū infinitorū qđammō a quibus etiam tot mala recipient quot sunt deformissimi demones. **Septima** est societate pessimi demonis et turpissimi luciferi que omnia noīant⁹ ibi in verbis xp̄i qui patus est dijabolo ⁊ angelis eius. **Scda** pena est priuatio triū dotum aīe et adeptio oppositorū eius. **Aīa** em̄ beatorū habebit primo visionē dei clarā qua decorat⁹ intellect⁹ in munus fidei hic habite. **Scdo** ḡp̄ hānsionē dei qua pficiet⁹ memoria in munus spei. **tercō** fruicionem dei delectabilissimā qua quietabit⁹ volūtas in munus caritatis vie vt docet Tho. in. iij. di. xlix. sic aīa dāna ti ⁊ penas ecōuerso habebit quarū

quolibet quodammodo in infinitum excedet omnes prioritas penas iehene ut dicit Criso. de reparacione lapsi. Sicut creator excedit creaturam quod obiecta trium dotum sunt. infinitum. vix. ens. et bonum. ergo opposita sunt falsissimum. miserimum. et pessimum. sicut igitur deus delectabilissimum et summum bonum obiectum est beatis. ita et diabolus scilicet sathan est summum et terribissimum obiectum damnatis. Cuius enim obiectum est optimum eius oppositum est pessimum. Prima igitur pena est privatio visionis beatificae et omnium ibi factibilium quae vidisset si non in mortali defectu esset. Rode huius privationis intellectus perpetua sitim naturaliter pacietur anima damnata. quod secundum philosophum. Metha. Omnis homo naturaliter scire desiderat et pro ut gmentator aueris exponit non quietatur intellectus nisi summum vix fuerit adeptus hac sitim anima non corpore diuitis in inferno sitiebat cum ait Mitre lazari ut intingat extremum digiti rē. Secunda pena correspondens ingratitudine fidei est visio perpetua omnium demonum et animarum turpissimarum plebsim pessimi demonis. de quo math. xxv. qui parus est diabolo et angelis eius. et sic punietur intellectus acerbissime. Qualis autem sit pessimi demonis facies. hac describit iob. xl. sub similitudine dicens Sternutatio eius splendor ignis. et oculi eius sicut palpebrae diluculi. de ore eius lampades procedunt sicut tede ignis accense. de naribus eius procedit fumus sicut olle succense atque feruētis anhelat eius prunas ardere facit et flama de ore eius egreditur. in collo eius morabitur formido et faciem eius procedit egestas super quo Alber. ubi s. Sternutatio diaboli est pessimus conatus mali.

gnadi. splendor ignis sed non a claritate sed a terribilitate et crematione oculi eius tremebundi ubi intelligitur furia demonis sicut in iratis. Os autem quo loquitur ad animam emittit lampades. quod incedit animas et cogitationes in malum de naribus eius. i. a capite unde procedere debet discretio procedit fumus dementis concupiscentie et furor irrationalis aliter inique voluntatis prunas ardere facit. i. impios igne infernali succesos Collum eius est ceruicosa superbia ipsi in qua est formido. quod plene audet superba temeritas quam possit explere et egestas omnis boni procedet faciem eius. Tercio pena est privatio summe perfectionis diuine et etiam amicitia quam tamen omnis anima desiderat naturaliter. quod a deo primo processit vñ. j. eth. Omnia bona appetunt. ergo optimum maxime. et j. g. felz. Aug. fecisti nos domine ad te et quietum est cor nostrum donec requiescat in te. erunt enim in summa distantia a celo beatis et deo quorum adoptionem nunquam habebunt Quarta pena est adeptio summe miserie inter et extra supra et infra a dextris et a sinistris. ante et retro. ut sicut diligentibus deum omnia in bonum cooperantur. ita deum obedientibus omnia cooperantur in malum correspondens spei quam in creaturas deo postergato posteruerunt. et sic memoria damnatorum erit miserima. Quinto pena loco fructuositas delectabilis beatorum erit in damnatis tristitia et dolor omnia profata consequens. Tercia principalis pena operans omnem miseriam est circuitudo de perpetuitate penarum omnium supra dictarum christo dicente Ite in ignem eternum. et in simbolo. Qui vero mala egerunt ibunt in ignem eternum. et hec est fides catholica quare nisi quisque

integre firmiter et inuolabiliter
 crediderit saluus esse nō poterit. ⁊
 sic s̄m Aug. nō esset pfecte quis be
 atus deum clare vidēs ⁊ eo fruens
 nisi esset de ppetuitate istorū cert⁹
 Sic suo mō etiā certitudo de nulla
 redēpcōe gplet miserā damnato
 rū. Et pōt dici tristitia absorptiua
 s̄m Sco. sup. iiii. carentia beatitu
 dinis. qz ei⁹ desiderū maxime sp̄a
 liter inest nature sibi sine freno ius
 ticie derelictē. eiusdē tñ beatitudi
 nis ppetua carētia pcepta gtristat
 totum absorbendo. hec ille **C**
Dubitatur circa pmissa vtz gside
 racō penaz inferni pl⁹ moueat ad
 dimittendū peccata et seruāda mā
 data q̄ gsideracō gaudiorum celi.
 Rñ. s̄m mgr̄m henri. de hassia sup
 Gen. distinguēdo. Sunt em̄ tria ge
 nera hominū. Quidam carnales et
 mundani. alij sunt sensuales et imp
 fecti. terciū vero sunt sp̄uales et p
 fecti. De primis ergo dicendum q̄
 mūdanos et carnales fidem hñtes
 plus mouēt peni inferni q̄ gaudia
 celi. qz. j. Coz. ij. Animalis hō non
 sapit ea que dei sunt imo talib⁹ gu
 stum infectū hñtib⁹ sp̄ualia delipi
 unt vsqz ad nauſeā. Primos etiam
 plus mouet cōminacō p̄sentis secu
 li q̄ futuri qz pene p̄ntis seculi sūt
 gmuniter p̄ exp̄ientiaz note. Simi
 liter et bona priuata sunt auide a
 mata. De sc̄dis dicendū q̄ pmissio
 bonoz tempaliū plus mouet impfe
 ctos q̄ pmissio celestiu et sp̄itua
 liū. quā ob causam in veteri testa
 mento vbi nullus celū intrauit qñ
 lex impfecta fuit deus p̄misit tēpa
 lia et cōminatus est penas graues
 transgressorib⁹. s̄ in nouo testamē
 to gtrariū x̄ps fecit. laudando pau

ptatem et neminē occidendo. qz lex
 est caritatis pfecte. tñ sicut s̄m Au
 gusti. in veteri testamento pauci e
 rant pfecti. et p̄ tanto ad nouū te
 stamentū p̄tinebāt qui ei⁹ legem i
 paup̄tate seruauerunt. ita hodie in
 nouo testamēto multi sunt ad vet⁹
 testamentū p̄tinentes morib⁹ quos
 plus moueret ad dei seruanda man
 data pmissio p̄ncipiū tempaliū q̄ fu
 turoz et similiter cōminacō penaz
 ciuiliū. s̄ hec x̄ps nec dare hic nec
 pmittere voluit qz ob talem respe
 ctū mādata implere nō esset saluta
 re multū. sed tūc ē salubre qñ ob di
 bonitatē principaliter p̄cepta serua
 mus. De tercijs dicendū q̄ vt plu
 rimū salubrius mouet iustos ⁊ pfe
 ctos meditacō gaudio celi q̄ medi
 tacō penaz inferni. licet vtraqz sa
 lubriter moueat. Primū patz qz gsi
 deracō bñficiorū excellentiū ⁊ prin
 cipaliū est efficacior i causando a
 more dei intuitu sue bonitatis p̄ci
 se q̄ sit gsideracō bñficiorū minus
 principaliū. Sc̄dm̄ ptz qz gr̄placō
 penaz inferni facit bonos ⁊ iustos
 ferri in deū p̄ dilectōem inquantuz
 summe iust⁹ est sicut meditacō gau
 diorū celi facit ip̄m amari inquantū
 summe pius ē liberalis ⁊ bonus. dz
 aut notanter vt plurimū. qz gside
 racō penaz pōt etiā hñi cū motiuo
 maxime dei bonitatis. Ipe em̄ tan
 q̄ pijs̄simus pater maxime nos dili
 gēs penas inferni instituit. idcirco
 instituit vt ab eo pfugi ip̄is inspe
 ctis ⁊ vndiqz male suscepti ad eum
 redeamus. ⁊ sic hñt peni inferni ra
 cōem maximi benefici ⁊ p̄ gsequēs
 caritatie mouere ad deum.

Dostremo de p̄mio seruā
tū decalogum. Tercius
tractat⁹ erit videlicz de
gaudijs future beatitu-
dinis. de quib⁹ etiā tria sunt vidē-
da. Primo de gaudijs exterioribus
quinqz sensuū. Secdo de interiorib⁹
Tercō de supiorib⁹. Exteriora sunt
in genere. xiiij. scz celi collacō. mōi
renouacō. quinqz sensuū actuacō.
dotū quatuor corpis ⁊ triū aie col-
lacō. aureolarū et fructuū datio. be-
atorū associacō. et xp̄i humanitatis
sensacō. **S**ecundū est celi collo-
catio. Est autē celū in quo collocan-
t beati s̄m doct. in scdo di. ij. dictum
empirzeū ob sui luminositatē nō ob
calorem est capacitatis q̄dammodo
infinite ⁊ vniforme immobile ⁊ in-
corruptibile intra se splēdidissimū.
ad extra nō radiatiuū ad n̄m visū
licet s̄m Tho. in sum. in ista inferi-
ora nobilissime influat. Dubitatur
vtrū diuerse mansiones sint in celo
empirzeo. **R**ñ. tho. in. iij. di. xlij. q̄
sic. vbi tria s̄m eum notanda sunt.
Primo q̄ diuersi sunt gradus i be-
atis quo ad eorū beatitudines. Sec-
cūdo quo ad mansiones. Tercō pe-
nes quid attendant⁹ iste differētia
Primo sunt gradus beatitudinis in
beatis nō quo ad obiectum. s̄ quo
ad opationem. Beatitudo em̄ ḡsi-
stic s̄m philo. x. Eth. in duob⁹. Pri-
mo in nobilissima opatione scz in vi-
dendo diligendo et fruendo deum
clare. et vn⁹ clarius alio ista habet
et sic beatitudo habet gradus. **R**acō
est qz p̄m̄ium debet correspon-
dere merito. sed vnus plus q̄ alius
hic meruit. vñ. j. Cor. xv. Stella
differt a stella in claritate. sic erit
et resurrectio mortuorū. Secundo

consistit in obiecto nobilissimo. scz
deo. et sic beatitudo nō habet gra-
dus. qz deus est vnicus qui ab om̄i-
bus videt⁹. vñ Math. xx. d̄z q̄ om̄s
acceperūt singulos denarios. Secdo
notandū s̄m eundē ibidem q̄ sunt
etiā gradus in celo quo ad mansi-
ones aie et corpis vt docet autori-
tas Iohis. xiiij. In domo patris mei
mansiones multe sunt. et racō quia
i qualibet ciuitate et quolibz palla-
cio bene ordinatis est mansionū di-
stinctio. sed celū est ordinatissima
ciuitas s̄m q̄ Apoc. xxj. d̄z. Primo
ostendet⁹ s̄m tho. mansio aie. scdo
corpis. Pro intellectu primi notan-
dū q̄ sicut mansio in corpibus est
locus corpalis i quo quiete quis ha-
bitat post motum. sic in spūalibus
postq̄ hic quis morib⁹ virtutū la-
borauit tandem i loco suo videlicz
deo quiescet dulcissime velut in do-
mo ppria dicēte b̄tō Aug. j. ḡfēz.
fecisti nos dñe ad te ⁊ inquietum ē
cor nostrū donec requiescat in te ⁊
math. xj. x̄ps ait. Venite ad me om-
nes qui laboratis et onerati estis.
et ego reficiā vos. vñ assecutio vl-
t̄imi finis appetitiui mor⁹ nostri d̄z
mansio. ⁊ ideo diuersimode assequē-
di finem vltimū dicūt⁹ diuerse mā-
siones. et tñ cum deus adeptus est
vnica est omniū mansio et domus
vt vnitas domus r̄ndeat vnitati be-
atitudinis que est ex pte obiecti. ⁊
pluralitas mansionū respōdeat dif-
ferentie que est in beatitudine ex p-
te beatorū sicut etiā videm⁹ i reb⁹
naturalib⁹ q̄ idē est locus sursum
omniū leuiū ad quē tendūt. s̄ vnū
qdqz ptingit p̄p̄inquit⁹ s̄m q̄ est le-
uius ⁊ ita habet diuersas māsiōes
s̄m differētijs leuitatis. ⁊ hec q̄dē

dicta sunt de loco spūali anime.
CC Sed de loco corporis di. tho. i. iiii. d. xliii. loc.º ggruus vnicuiqz corporis glorioſo deputatus ſm gradū ſue dignitatis p̄tinet ad p̄m̄ium ac cidentale. non tñ optet q̄ diminuat̄ aliquid de p̄m̄io quantūqz ē extra illū locū. qz ille locus nō p̄tinet ad p̄m̄ium ſm q̄ actu ḡtinet corpus locatū cū nihil influat ī corpº globosum. ſz magis recipiat splendorē de ip̄o ſm q̄ debitus est pro meritis. vñ gaudiū de tali loco manet etiā ei qui est extra locū illum. hec tho. **CD**. Tercō notandum q̄ quo ad p̄m̄iū eſſentiale ille ſimpliciter ī celo deo p̄p̄inquoſe habebit mansionem q̄ hic plus habuit de caritate. Cuiº racō est ſm Tho. ibidē qz tota racō merēdi ī actu aliquo et p̄ncipiū mereodi est caritas. et ideo ſm eius diuerſitatem p̄mia diſtinguent̄. q̄uis etiam ex ip̄o genere actus poſſit aliquis gradus ī merendo conſiderari. Non quidem reſpectu p̄m̄ij eſſentialis qd̄ est gaudiū de deo. ſed reſpectu aliquid p̄m̄ij accedētal̄is quod est gaudiū de aliquo bono creato. vnde qui hic plus habet de caritate illiº cor anime ⁊ oculi aie ī patria erūt aptioſes ad recipiendū maiorē habitum luminis glorie et qui clariº videt. plus diliget. et qui plus diliget plus gaudebit et deo p̄p̄inquoſior erit. hec Tho. ī ſummis. Ex qui bus patet p̄mo q̄ maritata p̄p̄inquoſius deo ī patria cōiungēt̄. ⁊ ſi militer maius gaudiū habebit q̄ virgo minoris caritatis. Difficile tñ eſt maritatā maiorē caritatem hēre q̄ virginem. qz ſm Apo. j. Corinth. vi. Mulier cogitat ea q̄ viri

sunt. vñ alibi d̄. De virginibº p̄ceptum dñi nō habeo. ḡſilium autez do. patet. ij. q̄ ī domo celi empir rei corpaliter vnus plus appropinquat humanitati xp̄i ſm q̄ plº meruit hic vt p̄babile videt̄. et ſi p̄p̄inquoſitati anime ad deū correſpōdet p̄p̄inquoſitas ad xp̄i humanitatē tunc maritata etiā ſic pōt plus humanitati xp̄i appropinquare q̄ tepida virgo. vñ xp̄us marie magdalene familiariº fuit. Patet. iij. q̄ aliquo alio reſpectu virgines ſunt p̄p̄inquoſiſſime quo ad accedētale p̄m̄ium videlicz aureolā. de qua videt̄ de aureolis poſtea. qz Apocal. iiii. ſequūtur agnū quocūqz ierit. deinde vidue et poſtea ḡingate et demū alij ḡtinetes. et poſtremo pueri p̄ illo videbit̄ facere q̄ xp̄s ī cena iohāni p̄p̄inquoſe ſibi et familiarioſem ī ſeſſione oſtendit q̄ petro xp̄i vicario. **CC** Scdm̄ p̄ncipale extrinſecum gaudiū eſt mundi viſibilis purgatio et innouatio. de quo notat Tho. ī. iiii. di. xlvij. vbi cauſam purgacōis mūdi inferioris aſſignat ſic. qz mūdos aliquoº p̄pter hominē factus eſt oportz q̄ qñ homo gloriſicat̄ ſm corpº etiā elēmēta huiº mūdi optet q̄ ad ſtatum melioſe mutant̄ vt ſic locº ſit cōuenientiº ⁊ aſpectus delectabiliº. Ad hoc autē q̄ gloriā corporis homo ḡſequat̄ optet p̄ius remoueri ea que glorie opponūtur. que ſunt duo ſz corrupcō et infectō culpe. qz vt d̄. j. Cor. xv. Corruptio īncorruptelam nō poſſidebit. et a ciuitate glorie om̄es īmūdi foris erunt. Apoca. vlti. Et ſimiliter optet m̄dm̄ a ḡrijs diſpoſicōibº ante q̄ ī nouitatē glorie adducantur

pporcionari ei qđ de homie dictus est. Quāuis aut̄ res corp̄alis subiectū infectōis culpe esse non possit. tñ ex culpa quadā incōgruitas ī rebus corp̄eis relinquitur ad hoc qđ sp̄ialibus dedicent̄. ideo videmus qđ loca in quib⁹ aliqua crimina sūt cōmissa nō deputant̄ ad aliqua sac̄ in eis exercenda nisi purgacōe que dam p̄missa. et s̄m hoc ex peccatis hominū quadā in ydoneitatez ad glorie susceptionē. ps mūdi recipit que in vsum n̄m cedit. vñ quantū ad hoc mūdatione indiget. et similiter circa mediū locū ppter elemētorū ḡactum multe sunt corrupcōes et generacōes ⁊ alteracōes q̄ puritati eorū derogāt. Et ideo ab his oportet elementa purgari. S̄z diceret̄ p̄ quid purgabit̄. Rñ. s̄m Aug. x. de ci. dei. et habet̄ in. j. glo. **Cōz.** vij. figurā hui⁹ mundi p̄terit. dicit glo. Pulcritudo hui⁹ mūdi. mūdationū ignium ḡflagracōne p̄bit qđ declarat **Tho.** vbi prius dicit. Illa mūdi purgacō vt dictū est remouebit a mūdo infectionē ex culpa relictam et impuritātē ḡmixtionis. et erit disposicō ad glorie p̄fectionem et ideo quātū ad hec tria quēntissime fiet p̄ ignem. **¶** Primo qz cū ignis sit nobilissimū elementorū habz naturales pprietates similes pprietatib⁹ glorie vt maxime p̄z de luce. Secdo qz ignis nō ita recipit cōmixtionē extranei p̄ter efficaciam virtutis actiue sicut alia elementa. Tercō qz s̄pera ignis remota est a n̄ra habitacōe. neqz ita cōmūis est nobis vsus ignis sicut terre aque ⁊ aeris. vñ nō ita inficitur et ppter hoc habz magnā efficaciam ad purgandū et ad idem subtilian̄

dū etiā circa finem mūdi regnabit viciū cupiditatis. mūdo iam quasi se nesciente. qz vt d̄z **Math.** xxiiij. Tunc infrigescet caritas multorū. vñ tunc etiā purgacō cōuenienter fiet p̄ ignem. Sed diceret̄ vsqz quo ignis attinget. Rñ. s̄m qđ d̄z. ij. pe. iij. tñ ascendet iudicij ignis quātū aque diluuij scz. xv. cubitis sup omnes montes. p̄ ignem em̄ poterunt ḡlumi impuritates elemētorū que ex eorū cōmixtione pueniunt. h̄mōi aut̄ impuritates p̄cipue sunt circa terrā vsqz mediū aeris intersticiū. vñ vsqz ad illud sp̄acium ignis vltime ḡflagracōis elemēta purgabit tñ etiā aque diluuij ascenderūt qđ p̄babiliter estimari pōt ex altitudine montiū quos determinata mensura transcendunt. Sed di. quot loca purgacōne indigent. Rñ. infernus n̄ purgabit̄. qz totum qđ est fedum in elemētis p̄ ignem ad locum damnatorū ḡgregabit̄. vnde ad infernū purgamēta adducunt̄. Celū purgacōne indiget. qz licet diaboli ibi peccauerūt. tñ cū statim diaboli inde eiecti fuerunt nō fuit locus peccandi. eadem racōe nec paradysus nec s̄pera ignis nec supior regio aeris. **¶** Sed diceret̄ quo ordine erit purgacō p̄ ignem et iudicis aduentus. Rñ. s̄m eundē ibidē. P̄rio ḡflagracō ignis que mundū purgabit iudicem p̄cedet. vñ **Ps.** Ignis aut̄ ip̄m p̄cedet. Secdo vt d̄z di. xlv. iij. quarti. p̄ totū tam malorū qđ bonorū hominū cor̄pa tunc viuentiūz incinerabit. sed differenter. Quia ī mortali p̄tunc manētes penose cremabuntur in venialibus existentes purgabuntur penose et vtiliter. sed mundi resoluentur sine dolore

Tercō oīm tā maloz q̄ bonoz re-
surrectō mortuoz fiet resurrectio
bonoz et eozū corporū glorificacō
simul erit vñ. j. cor. xv. seminatur i
ignobilitate. et resurget in gloria.
simul autē cū corpa sanctorū gloria-
bunt. etiā tota creatura suo modo
renouabitur vtz ro. viij. **T**ercia crea-
tura liberabitur a sūitute corrup-
ciōis in libertatē glorie filioz dei
Quarto boni in ictu oculi rapien-
tē ppria virtute agilitatis dote ob-
uiam xpō in aere. j. tes. iij. **E**t p̄tūc
xps iudex veniet et ignis s̄m illud
ps. Inflammabit i circuitu inimicos
eius scz xpi **Q**uinto post iudicis sen-
tentiā ignis inuoluet malos virtu-
te diuina vñ dan. vij. flui⁹ igne⁹
rapidusqz egrediet⁹ a facie e⁹ glo.
vt peccatores trahat in gehēnam.
et loquitur eadē glo. d. igne d. quo
nūc est mentio vtz p. quandā glo. q̄
ibi dicit vt bonos purget et malos
puniat vñ quicquid grossum est in
igne et sedum sepabitur a puro ig-
ne et retrudet⁹ i infernū. quicquid
autē pulcrum ē ⁊ nobile et subtile ⁊
lucidū in supioribus resuabit⁹ ad
gloriā sanctorum vt dicit glo. basi-
lij sp̄ illo ps. **V**ox domini interce-
dētis flāmam ignis vñ lu. iij. **C**ui⁹
supza iudicis ventilabrum in manu
sua et gregabit triticū suum id ē
electos in horreū paleas autē id est
reprobos oburet igne in extingui-
bili. **S**ed diceret quō innoua-
buntur alia corpa p̄tūc ex quo non
purgabuntur oia. **R**ñ. s̄m tho. ⁊ a-
lios sup materia di. xlviij. i. iij. q̄-
dam corpa purgabunt⁹ vt elemēta
et corpa beatorū. vñ terra erit tūc
vt cristallus et planabitur aer erit
clarior nec habebit obscuritatē vñ

tos impressiones alias nec similia
aqua et ignis fient puriora et ma-
nebunt s̄m substantias et qualita-
tes pprias q̄ sensus sanctorū mul-
cebunt luce p̄spicuitate. et primis
qualitatibus non autē nocebunt. a-
lia autē corpa innouabunt⁹ supius
quia sol stabit in oriente. luna i oc-
cidente ⁊ motus omnium celoz ces-
sabit ip̄is quiescentib⁹ ⁊ omnia am-
pliori illustrabunt⁹ et sic a motu et
a minori luce liberabunt⁹. vnde isa-
xlvi. **E**cce ego creo celum nouum
et terram nouā. et non erūt in mē-
moriam priora et apoc. xxj. **V**idi celū
nouum et terram nouā. vñ isa. xxx.
erit lux lune sicut lux solis et lux
solis erit septēpliciter sicut lux vij
diez in die o ua allegauerit domi-
nus vulnus populi sui vbi glo. j.
terli. post iudicium. et celū erit no-
uum et terra noua. omnia ei p̄pter
hominem facta in eius lapsu peio-
rata sūt et sol ⁊ luna suo luie mino-
rata. hec ibi vñ sup. iij. d. tho. di.
xlviij. **Q**uidam illam minoracio-
nem ad literaz p̄babiliter intelligūt
sed alij p̄babiliter vt dicit. dicūt q̄
minoracio illa facta sit quo ad vsuz
homis nō in ip̄is celis. sic q̄ homo
post peccatū non tm̄ comode conse-
cutus est ab eis sicut ante p. quem
modū etiā gen. iij. terra maledicta
dicitur in ope ade. vt sic sit minoracio
in rebus non s̄m substantiā sed
s̄m effectum. vnde homo an̄ pecca-
tum tm̄ comodum habuit ex lumie
lune sicut nunc ex lumine solis sed
post resurrectiōē lux lune augmē-
tabitur s̄m rei veritatem. et vt di-
citur tunc luna lucebit tm̄ quantuz
nunc sol lucet. sol autē in septuplum
plus q̄ mō luceat. quantitas autē

melioracionis et modus illi soli cognita est qui erit melioracionis actor
Oia sūt tho. Omnia pfata tangit **A**
 po. ro. viij. di. Scim⁹ qm creatura
 ingemiscit ⁊ pturit vsqz adhuc. id
 ē ad modū ingemiscētis ⁊ pturiē-
 tis se habz motu generacōe corru-
 ptioe ⁊ multis alijs. sequit^r ibi. nō
 solum autē illa sed nosipi primicias
 spūs hntes. et ipi inter nos gemi-
 mus expectantes redempcōem cor-
 poris nostri. sepe em salui facti su-
 mus. **C**ū igit^r tanta inuocō fiet bñ
 xps ait **Lu. xxj.** Celū et terra transi-
 bunt supple quo ad spēm quā nūc
 hnt nō quo ad substantiā. et. j. **Co.**
 vij. pterit figura hui⁹ mūdi
Dubitat^r cur ista inuocatio fiet.
Rñ. s̄m tho. ibidē. **P**rimo vt habi-
 tacōes guenientes glorificatis cor-
 pibus didicent^r. **S**cdo vt p labore
 quo homini iussu dei seruiert re-
 munerent^r. **T**ercō vt beati deū in-
 nouatis tanq̄ in speculo mūdiorū
 speculent^r. **D**ubitat^r vtrū animalia
 plante ⁊ mineralia maneāt s̄m sub-
 stantiā post iudiciū. **Rñ.** idem q̄ nō
 s̄z tñ beati naturas eoz cognoscēt
 optime vt in tercō dicitur gaudio.
Racō quare nō manent prima. quia
 illa que manēt debēt de sui natura
 esse ppetua vt homi tūc assimilē^r
 sed pfata nō sunt hñoi. s̄z hō. celi.
 angeli. ⁊ elemēta. **S**cda pfata cor-
 ruptibilia solum sunt creata ppter
 boiem vt eū in hoc exilio iuuēt ad
 patriā s̄m illud ps. Omnia subiecisti
 sub pedib⁹ ei⁹ ⁊c. et **Ro. j.** Inuisibi-
 lia dei a creatura mdi p ea q̄ facta
 sunt intellecta gspiciūt^r. s̄z post iu-
 diciū om̄s erūt i termino seu patria
 inferni vel celi. ad quid ergo vale-
 rent cū nullus eis egeat. **T**ercia cā

et redit in scdam qz ideo nunc sunt
 pfata corruptilia vt hō iuuertur ad
 gstructionem domus patrie. sed fi-
 nito mūdo corruptibili quilibet est
 in domo celesti. ergo deponi debēt
 scale que sunt he corruptibiles cre-
 ature sicut fit in pparatione turris
 et pallacij terzeni

Orciū principale gaudiū
 extrinsecū erit visio cor-
 palis delectabilissima
CA Vbi notandū pri-
 mo s̄m **Tho.** in. iij. di. xliij. q̄ om-
 nes quinqz sensus erunt actu in pa-
 tria. racō qz ibi erūt in maiore pfe-
 ctōe q̄ hic. sed hic sunt in actu. g^o
 ibi. **I**tē vicini⁹ habet se sensus ad
 aiam q̄ cor⁹ us. s̄z cor⁹ p̄miabitur
 p dotes fluētes ab aia. ergo sensus
Itē socius laboris debet esse soci⁹
 gsolacōis. s̄z quinqz sensus hic hui
 erūt laborando aie. ergo ipa gsolata
 s̄z aia ipi id est sensus p̄miari de-
 bent. **S**cdo notandū q̄ quilibz sen-
 sus in patria cognoscet aliqua sin-
 gularia vel saltē aliqd̄ singulare. ⁊
 p̄cipue magis excellens de qualibz
 specie rez sensibilū. pbat mḡ io-
 de tambaco de sensibilibus delicijs
 padisi. quia s̄m doctores cōmuni-
 ter i patria plus restituet^r q̄ in pa-
 diso adam pdidit sed in padiso fuis-
 set ggnicio rez sensibilium igit^r ⁊c
BC **T**ercō notadum q̄ q̄uis post
 hanc vitam nō sint q̄dam sensibilia
 puta animalia plante ⁊c. tñ p influ-
 xas species sensibus a deo median-
 te intellectu p̄nt verisimiliter i pa-
 tria videri sensibilia p̄terita nō exi-
 stentia. patz qz aia sepata s̄m tho.

videre deum cum non sit coloratus nec lucidus corporaliter. tam vt dicto. in iij. d. xlix. videbit ocul⁹ diuinitatem sicut visibile p accidens cū ex vna pte vis⁹ corporalis tantam gloriā dei ispiciet. in corpib⁹ precipue gloriosis. et marie i corpe xpi et ex pte alia itellect⁹ tā clare vidbi. deū q̄ i rebus corporalibus visis de⁹ p̄cipiet. sic i locucōne p̄cipitur vita. vñ aug. de ci dei di. valde credibile ē sic nos visuros tūc mūdana corpa celi noui et terre noue. vt deum vbiq; p̄ntem et vniuersa corporalia gubernatē p̄spicuitate clarissima videam⁹ non sicut inuisibilia dei p ea q̄ facta sunt itellecta ḡspiciuntur sed sicut hoies mox vt aspicimus nō credimus viuere sed vidimus hec aug. et tho. **Sextū** agens multitudinem gaudij in visu supra tactum est satis qz nec distantia intersticiū nec sit⁹ visus impediēt

¶ Quartū p̄cipale gaudiū extrinsecuz erit p̄ auditū. qui erit in actu vel i cantu pbat tho. in iij. d. xliii. p̄ aug. di. sup illud psal. Exultacōes dei in gutture eoz. Corda et lingue eoz non desinent laudare deuz. **¶** Idēz habetur p̄ glo. sup illud osee iij. In cantico et cimbali imo in patria erit risus vt di. tho. qdli. xj. q. vj. s̄m illud iob viij. impleat⁹ os tuuz risu. et labia tua iubilo. nō solum aut vt pbat mgr̄ ioha. d. tam. vbi p̄i⁹ in patria modus audiēdi erit p̄ imutacionez soni realem. sed p̄ species inflaxas diuinitus auditui s̄m quas habebit iocunditatez cantus philomene et aliaz auium qz in statu inocēcie homo ista etiaz habuisset. **¶** Ad magnitudine etiā delectacionis in auditu faciēt sex qui

de visu tacta sunt. **¶** Primo restitucō ḡmodi naturalis. quia em̄ ad hois peccatū omnia d̄teriorata sunt hō in statu innocencie tantaz delectacionē habuisset ad vocem cicade sicut modo ad vocez philomone. sed p̄ resurrectionē restituetur et amplius dabitur auditui. **¶** Secūdo ad gaudiū auditus faciet melioracō obiectorū audibiliū. que melioracō consistet in verboz significacione in organozum emundacione in exteriorozum impedimentoz amociōe et in ipaz vocum claritatis supnaturalis p̄fectōne. **¶** Nam quo ad p̄imum quanto vox est maioris claritatis exp̄siua tanto delectabilior ē ḡfert etiam quinto ḡsonantia magis debita s̄m noticiam artis musicale que exercebunt aliquando actu vt potencia educatur in actum et deus glorificetur. vnde cantus hic quozumcūq; musicozum in ḡperacione ad celestem musicam est velud rugitus rusticozum hic respectu naturalium hic cantozum. et secundum grossam est. macōnem erit in quozundam sanctorum vocibus suauitas quinquagesies tanta quāta nunc est naturalis et artificialis vocum et sonozum suauitas. **¶** In quibusdam cencies tanta. **¶** Et sic ascendendo. sic de pulcritudie coloris dictum est. **¶** Tercio gaudiū auditus augebit maior p̄fectio anditi organo quo ad ablacionem eozū que auditum ipedire possent. **¶** Quarto multitudo et varietas audibilium s̄m speciem et numerum q̄ maiora erūt simul vel successiue q̄ hic. **¶** Quinto qz p̄ accidens i vocibus et sonis audiēdi deū i oibus. **¶** Sexto nec distantia intrinsecū nec sit⁹ sonū impediēt

F Quintū principale extrinsecum gaudiū erit p̄ olefactiuum sensum odoratu. vñ dicit Tho. di. xliij. O-
dor erit in patria cū ecclesia cantet
q̄ odor suauissimus erūt corpora
sanctorū. **N**ā odor in via nō solū est
fumalis euaporatio s; etiā spūalis
q̄dam ad odoratū multiplicacō. sed
in corpib⁹ gloriosis erit odor i sua
ultima p̄fectiōne nullo mō p̄ humi-
dū spūsancti et tñ immutabit spūa-
li immutacōe sicut odor fumalis et
sensus odoratus in sanctis. qz nul-
la humiditate impediet⁹ cognoscet
nō solū excellentias odorū sicut in
nobis nunc gtingit p̄pter cerebri
nimiam hūiditatē sed etiā minimas
odorū dīas. hec tho. et nō solū ado-
rabim⁹ p̄ immutacōem ab obiectis
sanctorū corporū. sed etiā p̄ species
influxas odorabilium. odorabimus
ballamū cinamomum rē. **A**d magni-
tudinē aut̄ delectatōis i odoratu
ser̄ faciet **P**rimo⁹ repacō naturalis
comodi in paradiso si mansissem⁹ ad
odorem rute tñ comodū habuissem⁹
sicut mō in tota apotheca. sed
in patria plus saltē in equipolēti
restituet⁹. ij. melioracō obiectorum
vt grossa estimatiōe corpis glori-
osi minoris meriti quinquagesies
tanta sit quāta est nunc q̄cunq; sua-
uitas. et cencies i duplo sanctioris
vñ imaginandū est corp⁹ beati qua
si quoddā corpus gpositū ex rosia
lilijs et similib⁹ optime redolenti-
bus nutricum cinamomo et summe
odoriferis et punctū balsamo r̄ op-
timis vngentis. tale erit obiectum
olefactui. **T**ercio gfert sicut prius
dictū est de alijs sic etiā de quarto
v. et. vj. **S**extū principale
extrinsecū gaudiū erit gustus. vñ

s; **Tho.** vbi s. gustus habet et ha-
bebit in patria mediū cōiunctum. r̄
erit in actu tñ s; q̄ est sensus ali-
menti. s; erit s; q̄ est iudicium sa-
porū ita tñ q̄ immutabit⁹ ab aliquo
cibo vel potu sumpto nisi forte di-
cat⁹ q̄ ibi gustus erit in actu p̄ im-
mutacōem lingue ab aliqua humi-
ditate adiūcta. r̄ qz sanct⁹ **Tho.** nō
dubitāt quin in actu fiat gustus. s;
modum sub dubio reliquit. **T**radit
magi iohēs vbi s. modū dicens. q̄
in patria gustus erit in actu p̄ im-
mutacōem spūalem seu intencōna-
lem absq; sumpcōne p̄ modū cibi et
masticacōe facta a corpe beatorū
mediante tñ sapore eis formaliter
inherente. q̄ corpa si masticata fuif-
sent ante glorificacōnem nata fuif-
sent mediante suo sapore gustū im-
mutare. vñ in patria beati duplici-
ter gustare possunt. **V**no mō p̄ intē-
tionalem immutacōem lingue a sa-
pore sanctis inherente. **A**lio modo
p̄ influxū speciez a deo sicut de a-
lijs sensib⁹ dictū est. **A**d magni-
tudinē etiā gustati gaudiij facient ser̄
Primo restitucōe comodi naturalis
qz adam in statu innocētie de gme-
stione alicui⁹ fructus vel aque tñ
delectatus. sicut mō quis delectat⁹
in gustu clareti vel zucare. pl⁹ aut̄
i p̄ria restituet⁹ q̄ p̄ adam p̄ditū ē.
Scdo gfert melioracō obiectorū i
ordine ad gustū **N**ā ceteris parib⁹
quantū pulcritudo corporū glorio-
sorū excedet omnē pulcritudinē cor-
porū nūc ex̄ntiū tñ ad min⁹ excedet
suauitas saporis corporū gloriozorū
in statu futuro omnē naturalē sua-
uitatem saporis tocius mūdi. **I**ta
vt corpus minimi sancti sit quiqua-
gesies suauis q̄ sapor mellis zucare

in iiii. intelligit intelligibilia p species influxas ergo et sensus percipit sensibilia p spes influxas alias sensus non pporcionaretur intellectui p tunc in pfectibilitate qd monstruosum foret et hanc sensacōem nec situs nec distantia nec absentia sensibilis impediet nec interposicio. p qz tho. diuina virtus beatis ad nutum i omnibus subueniet et aderit et assistet in omnibus qui volūt. cū hoc tñ omne quinqz sensus sentiēt in patria sua ppria obiecta p spes receptas a sensibilibus p tunc exi-ribus. p batur etiā ex dictis sancti tho. i iiii. d. vl. q. vl. dicētis A beatis nihil abstrahi debet qd ad pfectionē beatitudinis p tinet. s. sentire p species influxas n solum p receptas est hōi. **C**hijs suppositif videbit oculus beati quiqz in genere rōe quoruz gaudium summū habebit. **P**rimo nō existētia post iudicium vt flores animalia pisciculos aues ⁊ similia videbit verissimiliter p spes sensibus a deo influxas patet qz illa vidisset in statu innocentie. sed in patria plus videbit. **S**ecdo videbunt sancti mōm p tunc sensibilem i iiii. elementis tūc purgatum et celoz speris stellis et planetis innouatam vt supra dictuz ē. **T**ercō videbunt corpora beatoruz tūc pulcerima. vnde ans. li. d. similitudinibus pulcritudo q̄ perfecte hic nullus habet naturaliter ab hoie appetit. **I**n illa vero beatitudine pulcritudo iustozum solis excellēt pulcritudinē qui septēpliciter quaz mō sit splendidior fulgebunt iquit iusti sicut sol i regno rē. **C**orp⁹ quidam dñi plucere soli nullus ambigit sanus. cui cū similes erimus te-

ste apposto. reformabit corp⁹ hūilitatis nostre gfiguratū corpi claritatis sue. hec de ans. **Q**uarto videbunt dānatos in inferno vt probat tho. d. vl. iiii. nam isa. vl. d. Egredientur et videbūt cadauera viroz qui puaricati sunt in me glo. **E**lecti egredient⁹ intellectuina vel manifesta visione vt ad laudes dei magis accedant⁹. p batur etiā rōne qz a beatis nihil abstrahi debet qd ad pfectionem beatitudinis p tinet vnum qd qz aut ex opacione gtrarij magis gznoscit⁹. qz gtraria iuxta se posita magis elucescūt. et id vt beatitudo sanctoruz eis magis cōplaceat. et de ea vberiores gracias agant. dat⁹ eis vt penas impioz perfecte intueant⁹. **E**t quīs corpa dānatoz fiāt turpissima vñ visio beatoruz sicut et dei p hoc nō ledet⁹. nec p tūc beati opaciunt⁹ dānatis. qz summe se gformāt diuine volūtari q̄ punit dānatos. s. de penis eozuz gaudebūt nō in quātū penā hnt dānati. s. in quantū ad pena dānatoz gsiderant ordinē diuine iusticie et suā liberatiōz. **V**ñ i psal. **L**etabitur iust⁹ cū viderit vindictā. **Q**uinto videbūt xp̄i hūanitatē in iudicō et sp̄ vñ lu. xxj. tūc videbunt filiū hōis veniētē cū potestate magna ⁊ maiestate. q̄ ad gloriā p tinent. **I**n primo aduentu sp̄ hūiliter veniet s. in scdo cū potestate et maiestate veniet vt gloriā patris oñdat et potestātē dānatis. veniet cū cicatricib⁹ ⁊ signo crucis q̄ beatis electabilis fama erūt i vidēdū. **E**st etiā hic sm io. de tambaco. nota vbi supra q̄ in quolibet sensu multitudo delectacionis causatur in patria ex se. videlicet ex restitucōne gmodi

naturalis. Ex melioracōne obiecto-
rum ex acumine potentie sensitivae
ex diversitate visibiliū. ex glectura
deitatis. p̄ sensibilia. ⁊ ex hoc q̄
nec distantia impedit obiecta nec si-
tus nec intersticiū. ⁊ hoc verū ē
quo ad species influxes sed recep-
tas species sensus adhuc valdē a re-
motis s̄m̄ thō. p̄cipiet. unde vers⁹
Comodū. obiectū. acuit. diversa di-
stantia deus. exēpli gr̄a in p̄posito
de visu sex faciunt ad ei⁹ delecta-
bilissimā et p̄fectissimā delectacō-
nem. Primo restitucō ḡmodi natu-
ralis. q̄ in paradiso habuisset tm̄ cō-
modū de lumie lune sicut nūc de lu-
mine solis. vt allegatum fuit supra
sup̄ isa. xxx. s̄z status glorie p̄fectio-
ra restituet perdita in paradiso sc̄do
ad magnitudinē delectacōis i visu
faciet melioracō obiectorum in or-
die ad visum siue sint elementa ce-
li. stelle. siue etiā corpa sanctorum
et etiā alia q̄ p̄cipiemus p̄ species i-
fluxas vtz p̄ gl̄osam isa. xxx. dicen-
tem omnia meliorari hoīe resurgē-
te sicut deteriorata sunt ip̄o cadē-
te. **C**onsistit aut̄ melioracio in qua-
tuor vicz in augmentacōe lucis. in
clarificacōe coloris in guenientia
membrorū et incorpali pulcritudie
beatorū qui colorati erūt cādido ⁊
rubicundo purissimis coloribus se-
cundū optime ḡplexiōis guenien-
tiam et p̄bisonomie decentiā. Erūt
q̄z etiā corpa eorū tersa et polita ⁊
p̄spicua. decētissime quātitatis licz
vnus alio maior sit quantitate s̄m̄
q̄ hic puenisset natura non erzan-
te. **C**icatrices etiāz p̄ xp̄o suscepte.
sicut et xp̄i erūt decentissime. nam
pulcritudo minimi sancti ad minus
erit quinquagesies vel fere tanta

quanta est modo pulcritudo natu-
ralis cuiuscūqz corpis etiā celestis
et pulcritudo sancti in duplo maio-
ris meriti fere cencies tanta. et sic
deinceps s̄m̄ maius meritū. **R**acō ē
q̄z ex supradictis minimus sanctus
erit ptunc sepcies excedens pulcri-
tudinē solis ptunc. q̄ erit sicut lux
vij. diez isa. xxx. sed sepcies septe-
faciunt. xlix. ergo zc̄ **T**ercō ad mag-
nitudinē delectacionis in visu fa-
ciēt acumine visus et claritas ocu-
lorū que maior ⁊ minor erit s̄m̄ ma-
rita vie. nec oculi quocūqz lumine
offendent. q̄z omnia luia tūc mul-
cebunt non ledent sicut et discipuli
xp̄m viderunt corruptibilibus ocu-
lis cum maximo gaudio i trāf̄ figu-
ratione dicente pe. dñe bonum est
nos hic esse ec̄. ⁊ s̄m̄ iohā. de tam-
vbi pri⁹ notandū q̄ si homo n̄ equa-
liter meruit s̄m̄ visum vel s̄m̄ au-
ditum. et sic de alijs sensibus. s̄m̄
hoc magis vel minus meliorabun-
t obiecta illius vel alterius sensus.
saltem s̄m̄ effectum scz ḡmodi vel
delectacōis **Q**uarto ḡfert ad mul-
titudinē delectacōis in visu diuer-
sitas visibiliū. q̄z videbimus p̄ spe-
cies receptas omnes speras celoꝝ
omnes stellas omnia elementa oīm
sanctoꝝ infinita q̄dammodō corpa et
dānatorū. **E**t p̄ species influxas d̄
qualibet specie animalīū. plantarū
lapidum. rosarū. violarū. et minera-
lium. videbimus aliqua vel de qua-
libet specie ⁊ de singulis speciebus
excellētissimū illius speciei q̄z ta-
lia in statu innocentie habuissē?
Quinto augebit delectacionē. vis⁹
visio deitatis in qualibet creatura
ptūc ex̄nte vn̄ q̄uis ocul⁹ corpalis
directe ⁊ sicut visibile p̄ se n̄ possit

Pro tali em claritate xpus post ce-
nam Job. xvij. subleuatis oculis i
celu dixit. i. orauit. Pater venit ho-
ra clarifica filium tuu. supple in re-
surrectione quatuor dotib⁹ corpis
q³ tñ pprie in xpo non forciuntur no-
men dotis cum sit sponsus. licet ipe
quatuor habeat excellentissime. Et
sequitur vt fili⁹ tuus clarificet te
supple in mēbris. vñ statim addit.
sicut dedisti mihi potestatem omnis
carnis vt omne qd³ dedisti ei det eis
vitaz eternā. Hec autē est vita eter-
na vt cognoscant te solu⁹ vñ deū.
et quem misisti hiesum xpm. Sunt
autē s³m Tho. ideo quatuor dotes
corpis. qz ad hoc q³ corpus sit pfe-
cte subiectum aie. nec eā impediāt
in opib⁹ glorie quatuor requirūt.
Duo ptinent ad sensum 7 duo ad
motū. quo ad sensum requirit vnū
vt sit facile receptibile spirituum
sensibiliū 7 ad h^o disponit claritas
Alter vt nō sit receptibile passio-
nū ignobiliū ad qd³ disponit impas-
sibilitas. Quo ad motū duo requi-
rūt. Vnū est vt p³ g³trariā inclina-
cōem nō resistat suo motori. ad qd³
disponit agilitas. Aliud est vt cor-
pa p³ que mouet³ nō resistat ei ad
quod disponit subtilitas. **E**t
igit³ octauū gaudiū et prima dos
impassibilitas. de qua d³ j. Co. xv.
feminatur in corruptione resurget
in incorruptione. 7 s³m Tho. di. xl.
iiij. Resultat ex virtute aie suū cor-
pus potenter g³tinētis ita vt a nul-
lo exteriori agente valeat immuta-
ri. Et q³uis corpa beatorū sint g³po-
sita ex g³trarijs. tñ illa g³trarietas
erit ad oīmodā equalitatē 7 g³cor-
diam reducta. Et differt illa impas-
sibilitas ab ea quā adam in statu in-

nocētie habuit et quā pueri i origi-
niali decedentes habebūt. qz im-
passibilitas sanctorū erit non posse
pati id ē nullo mō et nūq³ posse pa-
ti. sed ade impassibilitas fuit posse
nō pati id ē aliquo mō 7 interim q³
nō peccaret diuina potentia eū pro-
tegente exteri⁹. Impassibilitas ve-
ro puerorū in limbo erit nihil pati-
si tñ in ignē p³icerent³ paterentur
sed beati etiā in inferno exītes nō
paterent³. Et erit illud donū impas-
sibilitatis i vno magis q³ in alio qz
causa ei⁹ est maior in vno q³ i alio.
Causa em eius est dominiū aie sup
corpus qd³ quidē causat³ ex hoc q³
fruit³ aia deo immobiliter. vñ i eo
qui pfect³ fruit³ est maior impas-
sibilitatis causa. huic doti associant³
duo dona corpis q³ ponit Ansh. li.
de simil. videlicz sanitas 7 vite lon-
geuitas. 7 terciū addi pōt scz cicā-
tricū formositas. sanitate inquit p-
fecta hic caremus a prima natiuita-
tis die esurim⁹ sitimus zc. hic vn⁹
claudus alter scabiosus zc. Quibus-
dam tñ delinimur medicamētis ne-
summa hic sit miseria. in futuro au-
tē summa sanitas erit de qua ps. sa-
lus iustorū a dño. Sed dicis vndiqz
sanus sum. Rñ. Ansz. Quid dicis o
hō tangaris fuste 7 clamabis teqz
deceptū querulaberis. Ibi 7 longe-
uitas vite erit quā hic nullus pfe-
cte habet moriturus. quātumlibet
viuet diutius somniū esse videt q³
vixit cū morit³. hec ansz. **D**e
cicatricib⁹ dic³ tho. di. xliij. in. iiij.
Cicatrices inquit vulnēz nō erunt
in sanctis nec in xpo fuerūt inquan-
tū important aliquē defectū. s³ in-
quantū sunt signa g³stantissime vir-
tutis qua passi sūt sancti p iusticia

et fide vt ex hoc ⁊ ipis ⁊ alijs gau-
diū crescat. vñ dicit Aug⁹. li. xxiij.
de ci. dei. Nescio quō sic afficimur
amore martirū beatorū vt velimus
in illo regno i eorū corpib⁹ videre
vulnē cicatrices que p xpī nomie
ptulerūt. ⁊ fortasse videbimus. nō
em deformitas in eis. s; dignitas ē
qdam. q̄uis in corpe nō corpis. sed
virtutis pulcritudo refulgeat. nec
tū si aliqua martirib⁹ amputata et
ablata sunt membra sine ipis mem-
bris erūt in resurrectōe mortuorū.
quib⁹ dictū est capillus capitis ei⁹
nō pibit. **¶** Nonū extrinsecum
gaudiū principale est scda dos sub-
tilitatis. de qua. i. **Coz. xv.** semina-
tur corpus aiiale surget corp⁹ spūa-
le. i. spiritui simile. hec dos est que
aufert s; **Tho.** grossitiue corpis
causata ex composicōe elementalium
qualitarum. Est aut duplex subtili-
tas vna ex caritate parciū stantiuz
nō p̄pina. ⁊ ex tali subtilitate ef-
ficat⁹ corpus facile diuisibile. ⁊ hec
nō erit in corpib⁹ gloriofis. Alia ē
ex p̄fecta victoria forme sup mate-
riam. ⁊ hmōi subtilitatis est vnire
et sic celum est subtile. ⁊ corpa bea-
torū sic erūt subtilia. Est em subtile
i p̄posito qd est facile penetratiū
alteri⁹. vñ corpib⁹ beatorū cedent
absq; vlla difficultate et resistētia
q̄libet corpa nō gloriata vt dicit
Vuilhel. de vniuerso. li. j. c. lj. huic
doti corūdet apte fortitudo corpa-
lis opposita imbecillitati. de quib⁹
Anf. in li. de simi. sic dicit. fortitu-
do nra hic a bestiis supat⁹. s; in vi-
ta futura. nihil resistere poterit
quin moueat et si voluerit euertat
nec in hoc plus laborabūt q̄ ocul⁹
mouēdo sese. Cū em angelis similes

erimus nequaquā minoris fortitudi-
nis erim⁹. **¶** S; fortassis q̄ris ad quid
illa fortitudo p̄derit cū p̄tunc ni-
hil sit i quo vires exercere possim⁹
qui hoc dicit pauca nobiscū quid i
hmōi habeat vsus human⁹ attēdit
Attendat ⁊ videbit qz nō sp̄ de om-
nib⁹ q̄ habemus. s; q̄ nos h̄e spera-
mus nō parā gaudem⁹ ⁊ quasi actu
vtimur. sicut verbi gr̄a ip̄o visu po-
testate aliq̄n vtimur nō in eaz p̄i-
cia rerū tm̄. ⁊ ita de multis in hūc
modū sic et tūc de hac qua nūc for-
titudine agit⁹ erit sola nāq; ei⁹ pos-
sessio grata nobis erit ⁊ exultatio
grandis. licet i actu nequaquā sit ne-
cessaria nobis cūctis vt dictū est i
suo statu gueniēter collocatis. hec
eadē. q. si aut de velocitate aut de
aliqua beatitudinis p̄te moueatur
hac solutione nō aptiore soluetur.
sic igit⁹ iustus fortis erit. vt etiā si
velit terrā cōmouere possit. hec de
ans; **¶** Sed dubitat⁹ vñ cor-
pus gloriofum sit palpabile. **¶** R̄ndet
tho. qz sic di. xliij. vñ iohis. xx. xps
ait. palpatē ⁊ videte cū resurrexisset.
Est tū notandū qz palpabile d̄
aliqd corpus ex duob⁹ scz qz habet
qualitates quib⁹ natus est immuta-
ri sensus tact⁹ calore frigore ⁊c. vt
habet aer ignis et hmōi. et ex hoc
qz resistit tangēti. sicut terra aqua
⁊ ḡposita plura. s; tangibile d̄ s; m̄
qz habet resistere tangenti. vñ aer
nō est palpabilis. qz nō resistit tan-
genci. vñ ignis nō est palpabilis. qz
nō resistit tangenti s; nec tangibilis
et nec corpa celestia sūt tangibilia
nec palpabilia. vñ **Gre.** dicit. Corū
p̄i necesse est omē qd palpatur. Cor-
pus ergo gloriofum habz ex sua na-
tura qualitates suas que nate sunt

re vel cuiuscūq; alteri rei saporese in p̄nti nō tñ dentibus masticabim⁹ vel gteremus. sed deo influēte pci piem⁹ intencōnaliter. De residuis quatuor dicendū est p̄pocionabiliter sicut de visu. **H** Septimum principale extrinsecū gaudium est actuatio tactus. vñ ⁊ xps glorificatus tact⁹ est. ⁊ Joh. xx. ait noli me tangere. Et beata agnes ait. quem cū tetigero casta sum mediū aut tactus sicut ⁊ gustus cōiunctum est. Modus autē tangendi s̄m tho. vbi pri⁹ talis est q̄ erit immutacō spūalis a qualitativ⁹ tangitibilib⁹. sic etiā incorpe ade fuit qd̄ nec vrere nec gladi⁹ scindere potuisset. et tñ hōr sensum habuisset. Impassibilitatis em̄ dos excludit naturalē immutacōem. g⁹ spūalis erit. Itē erit sine omni immutacōe q̄ subiectū p se faciat. s; p spēs erit ipi tactui a deo influxas. Ex quo sequit⁹ q̄ nec tactus impedit⁹ distanciam nec situ nec interposicōne. hūc sensum etiā sine influxis spēbus omēs p̄nt h̄re sic et visum vt dicit. tho. erūt etiā in patria amplex⁹ et oscula ad parentib⁹ cognatos amicos et natos vt dicit Joh. ep̄s in sermone de omnib⁹ sanctis. Itē berā. in s̄mōe de omnib⁹ sanctis. sed tactus tact⁹ tales et oscula erunt sine omni venerea gcupiscencia. sicut etiā in via ex naturali pietate mater filiū. parentes natos. et alieni osculantur infantulos. ac maria elizabeth amplexata est. poterint etiā p spēs influxas fieri ḡtactus mutui inter distantes. Ad tactus autē gaudii facient sex. primo restitutio ḡmodi naturalis. q̄ in patria erūt corpa teresa polita ⁊ qualitates prime ad me

diū reducte tempatissime. Ita vt minim⁹ sanctus in tangendo habiturus sit quinquagesies tantā delectacōnem quantā nunc quicūq; habet de quocunq; tangibili. De residuis. v. dicēdū sicut de p̄cedentib⁹ sensib⁹. De gaudio autē. v. sensuū p̄sertim tactus dicit. Ans. li. de simi. sicut voluptas quam hic q̄rere nitimur nō nisi p̄ anxietatem inuenit⁹ cū ad id puenerint homies qd̄ voluptatē putāt. nō nisi odorando eadem frui valent qui si nō fuerit immediati frui in anxietatē vertūt⁹. Post hāc vero vitā aut in oimoda voluptate sunt. aut omnino replebunt⁹ anxietate. Sicut em̄ ferum ignitū qualibet sui pte ḡtinet ignē sic in se boni voluptatē. hanc voluptatem q̄ nemo hic sensit. ideo nec explicari p̄t p̄fecte a quoq̄. hec ille. Exem. lū est de fauo mellis qd̄ in omni sui pte melle penetrat⁹. et de buccella incincta vino optimo vridiq; panē penetrante. sic voluptas patrie omēs aie et corpis venas ossa. medullas. artus. et oplexionem penetrat sicut de igne videmus in ferro ignito.

Oraui principale extrinsecū gaudii est dos impassibilitatis. **A** vbi notandū primo s̄m tho. in. iij. di. xliij. ⁊. xlix. q̄ dos est perpetuus ornat⁹ aie et corpis in eterna beatitudine iugiter p̄seuerans. Est em̄ inter xpm̄ hoīem et animam q̄libet matrimoniū spūale teste Apo. ephe. v. Sacramentū hoc magnū est. dico autē in xpo ⁊ ecclesia. ex

quo habetur, q̄ spūale matrimoni-
um p̄ corpale significatur. dantur
aut̄ sponsis carnalib⁹ tria. dos. do-
natio p̄pter nuptias et p̄afernalia
Dos est donatio facta sponse ex p̄-
te patris ⁊ hoc ad vsum sponsi pro-
pter onera matrimoni⁹. ⁊ datur ad
matrimoni⁹ solaciū. tñ ad possessio-
nem sponse. et sic dat⁹ sponse in p̄-
prietatē licet sponse det⁹ ad dispen-
sacōem seu vsum et tradit⁹ qñ spon-
sa i domū sponsi traducit⁹. q̄uis añ
traductionē pmittat⁹. et est dos n̄
q̄dcunq; donū sponse s; p̄cipue qua-
si patrimoniū ei⁹ de quo viuere et
sustentari debeat et s̄m multas le-
ges sponsus non pōt dotem inuita
vxoze ab ea alienare. **S** Sic in
matrimonio spūali qd̄ est inter xpm̄
hoiem ⁊ ecclesiā se quālibet deuot-
tam animā vel hoiem tota trinitas
que est pater noster ecclesie. seu de-
uoto homini dat dona aliqua in p̄-
prietatem ad voluntatē tñ ⁊ ad di-
spensacōz xpi sponsi qñ ecclesia vel
aīa in domū sponsi intr̄ducit⁹. qd̄
fit in patria. q̄uis ante traductōz
hic pmittat⁹ que dona dotes appel-
lant⁹. Et sunt duplices dotes. q̄daz
anime de quib⁹ in tercō principali
dicet⁹. Alie corpis qz tam anima q̄
corpus xpo i patria iungit⁹. **C**
Secdo notandū q̄ sicut sponsis car-
nalib⁹ tria dant⁹. dos videlicet de
qua dictū est. donacō p̄pter nuptias
q̄ est illud qd̄ a sponso dat⁹ spon-
se. et p̄afernalia est illud qd̄ habz
sponsa p̄ter dotem. vt sunt munera
ab amicis data sponse ⁊ similia. sic
in patria cuilibet homini seu deuote
aīe dant⁹ tria. dotes vt dictū est
donatio p̄pter nuptias quod erit i
futuro gaudiū qd̄ habebim⁹ respe-

ctu humanitatis xpi eā cognoscen-
do ⁊ vidēdo. de quib⁹ postea dice⁹.
et p̄afernalia que erunt alia dona
postmodū declaranda. **C** Ter-
cō notandū q̄ corp⁹ et quilibet potē-
cie sensitiue homis glorificati qua-
tuor dotes habebūt id est quatuor
qualitates sup̄naturales nobilissi-
mas. q̄ sunt impassibilitas. subtili-
tas. agilitas. et claritas. q̄ quatuor
ponūtur in lra et glo. j. **Coz. xv.** et
in sequētib⁹ allegabit⁹. Sunt aut̄
quatuor vt refert **Tho. di. xlix.** p̄-
pter quatuor virtutes cardinales.
quaz materia sunt bona corpalia.
vt prudentie correspondet claritas
p̄pter cognicōem iusticie q̄ est per-
petua ⁊ immortalis. impassibilitas
fortitudini. agilitas ex qua ḡtigit
vt nihil corpis possit resistere. vñ a-
gilitas notat⁹. j. **Coz. xv.** p̄ hoc q̄
dicit. surget in virtute. Temperan-
tie vero q̄ hic corpus attrinuat sub-
tilitas. et sic quatuor virtutib⁹ car-
dinalib⁹ quatuor correspondēt do-
tes corpis. sicut trib⁹ theologice
virtutib⁹ correspondēt tres dotes
anime vt postea dicet⁹. Sunt autē
quatuor dotes corpis alia racōe. qz
sicut in p̄nti aīa in corpus influit
quatuor quib⁹ corpus caret ip̄a ab-
sente videlicet q̄ corp⁹ viuū est co-
loraci⁹. durabilius. virtuosi⁹. et a-
gilius. sic aīa beatificata corpis i pa-
tria p̄ redundantia influet quatu-
or p̄pocionabiliter dotes claritatē
impassibilitatē. subtilitatem. ⁊ agi-
litatē. vt illis mediantib⁹ corpus
p̄fectissime aīe subijciat⁹. sicut aīa
deo p̄ suas tres dotes. Sunt etiam
quatuor dotes corpis sicut in clari-
tate radij solaris qui est clarissim⁹
subtilissim⁹. agilissim⁹. ⁊ impassibilis

immutare tactū. **S**z tñ qz corpus ē omnino subiectū spūi. in potestate ei⁹ est vt h̄m eas immutet tactum vel non immutet. **S**imiliter etiā cū h̄m naturā ḡpetat sibi vt resistat cuilibet alteri corpi transeunte ita q̄ nō possit esse cū eo simul in eodē loco. sed miraculose hec pōt diuina virtute ḡtingere ad nutū ip̄ius q̄ sit cū alio corpe in eodē loco et sic nō resistit ei transeūti. vñ h̄m naturā suā palpabile est corpus gloriolum. sed ex virtute naturali. **H**oc em̄ ei ḡpetit vt cū nō vult. non palpet⁹ a corpe nō glorioso. vñ **G**reg. di. dñs palpandā carnez p̄buit quā clausis ianuis introduxit vt p̄fecto ostenderet post resurrectionem corpus suū esse et eiusdem nature ⁊ alteri⁹ glorie. **Q**ualitates autē tangibiles i corpi⁹ gloriosis licz nō sunt reducte ad mediū rei h̄m eā distanciam ab extremis acceptā. tñ sūt reducte ad medium p̄portōis h̄m q̄ optime ḡpetit complexiōi humane in singulis p̄tib⁹. et ideo tactus illoz corpm̄ est delectabilissimus. qz potentia semp delectat⁹ in cōueniēti et tristat⁹ in excessu. **H**ec tho.

Tercium extrinsecū gaudiū est tercia dos scz agilitas de qua apo. j. Cor. xv. seminatur in infirmitate resurget in virtute gloriosa. i. mobile ⁊ viuum. **E**st autē agilitas dos h̄m tho. di. xlviij. p̄fectio supaddita corpi qua corpus gloriosum erit oīno subiectū aīe gloriificate nō soluz vt nihil in eo sit qd̄ resistat volūti spiritus. qz etiā hoc fuit in cope ade. sed etiā vt sit in eo aliqua p̄fectio effluens ab anima gloriificata in corpus p̄ quā abilitat⁹ ad p̄dictā subiectiōē vt sic corpus sit expet⁹

tum ⁊ abile ad obediendū spiritui in omnibus motib⁹ et actiōibus. vñ sicut nuc dat natura velociorib⁹ animalib⁹ instrumēta diuerse dispo sicōnis in figura et quantitate. **I**ta deus dabit corpi⁹ sanctoz aliquā dispo sicōem aliam q̄ modo habeāt nō quidem in figura et quantitate. sed in p̄prietate glorie que d̄r agilitas. hec tho. **D**ubitat⁹ vñ beati corpaliter aliquā moueant⁹. **R**ñ. ibidem q̄ sic. **C**orpa inquit gloriosa aliquā moueri est necessariū ponere. qz et ip̄m corpus xp̄i est motum in ascensione ⁊ similiter corpa sanctoz rū que de terra resurgent ad celuz empir eū ascendent. s̄ etiam post q̄ celos ascenderunt. verisimile est q̄ aliquā moueant⁹ p̄ libitū sue voluntatis vt illud qd̄ habent in virtute actu exercentes diuinā sapientiam ḡmendabilem ostendant. virt⁹ em̄ p̄cedens in actus exercitiū potencioz ⁊ p̄fectioz apparet. qz actus manifestat potentiam. ⁊ vt etiā visus eoz reficiat⁹ pulcritudine creaturaz diuersaz in quib⁹ sapientia dei eminenter relucidebit. **D**ubitat⁹ scdo vñ anime gloriificate moueant corpa sua motu nō organico. **R**ñ. duran. in. iij. q̄ nō s̄ motu p̄gressiuo. **N**ō em̄ mouebit totum corpi⁹ suū simul q̄ ad modū graue mouet⁹ totū simul deorsum. et leue totum simul sursum. racō est qz h̄m sanctos in anima post resurrectōez nō erit aliqua noua virtus ad mouendū p̄ter illam quā habuit in corpe viuens. **D**ubitat⁹ terco an in instanti anima p̄tunc moueat corpus gloriificatū. **R**ñ. tho. q̄ nō sed in tpe impreceptibili. **V**ailhel. dicit vbi supra q̄ gloriificatus hō pōt i actu

oculi distantius moueri amplius quod mille milia miliariorum et probat ibidem ubi Augustinus etiam dicit. prius ubi uolet spiritus erit et corpus. Simile est iam de animo per imaginari- onem. quid de roma imaginata in te- pore impceptibili imaginari potest parisus. Verumtamen melior anima sicut habebit corpus perfectius ita etiam moueri potest uelocius. sed modo corpora nostra sunt tarda. Tum quia elementa terre in nobis mouent deorsum et le- ue sursum. et sic de alijs. Tum etiam quia appetitus mouendi in nobis sunt interdum contrarij ut sensualitas mo- uet contra rationem. de hoc dono dicit Augustinus. li. de simili. nunc primus agiles sumus. sed in hoc etiam a passeribus su- pamur. sed tunc sicut angeli a celo ad terram dicto celerius mouebimur. Vides enim quanta celeritate per ange- lum homo ab Abacuc de delatus sit danieli a iudea in caldeam. par erit uelocitas quibus premissa est equali- tas. Si enim resurrectio in actu oculi fiet. sic et nostra operatio fieri potest cum corruptibile inuenerit incorruptibilem. sicut enim uelocissime radii secularis ab oriente fertur in occidentem. et ocu- li visus a terra in celum sicut animus cum corpore quo uoluerit. hec Augustinus. Huic etiam dote appropriatur corporis libertas. de qua ibidem dicit liber est. qui cogi non potest ad ea que nolit nec ab eo quod uelit. sed hoc nullus integre hic habet sed in futuro be- atus quicumque certe angelis similis efficitur. eorum libertatem habebit. et sicut in angelis non est instrumentum quod obfistet ac impediatur aut con- stringat per uelle suo cum omnia penetret sicut et christus clauso perdidit sepulchro quod hostis clauso discipulis apparuit.

cui christo similes erimus. In illa enim uita si bonus fuerit nihil pacietur ab eo quod nolit sed agere permittetur quecumque uoluerit. hec ille. ¶ Undecimum extrinsecum gaudium est quarta dos dicta claritas de qua. i. Cor. xv. seminatur in ignobilitate surget in gloria. quod ad claritatem per- tinet. et Math. xiii. fugebunt iusti si- cut sol in regno patris mei. hec cla- ritas erit intrinseca corpori glorioso et causabitur ex redundancia anime ad corpus. et sicut anima fuerit maioris claritatis in lumine glorie et frui- tione beatifica sicut hoc plus corpus eius clarificabitur. ideo. i. Cor. xv. dixit. stella differt a stella in claritate. ita et resurrectio mortuorum. et ita in corpore glorioso cognoscetur gloria anime. sicut in vitro cognoscitur co- lor corporis quod continetur in uase vi- treo. ut dicit Gregorius super illud Job. Non adequabitur ei aurum vel vitrum hec Thomas. Etiam patet quod corpora glori- osa erunt pura ut vitrum. et clara ut aurum. Sunt enim nunc duo que causant in nostro corpore obscuritatem scilicet ma- terie impuritas. et luminis paucitas sed utrunque tolletur. et claritas da- bitur perspicua et fulgida. Sed dubi- tantes primo. erunt ne omnes partes corporis equales in claritate et colo- re. Respondit Thomas. di. lxxxiii. in. iiii. quod non quia corporis gloria non tollet naturam sed perficiet. ubi color qui debet cor- pori ex natura suam partium remane- bit in eo. sed superaddetur claritas ex gloria anime. Sic etiam uidemus cor- pora colorata ex sui natura splendo- re solis resplendere. vel ex aliqua causa extrinseca vel intrinseca et sic claritas glorie redundat ab anima supple per causalitatem in corpus sicut

suū modū. et est ibi alio mō q̄ sit in anima. ita in quamlibet prem cor-
pis redundabit s. m suū modum. vñ
nō est incōueniens q̄ diuerse ptes
habeant diuersimode claritatē s̄m
q̄ sunt diuersimode dispositi ex sua
natura ad ip̄az. Vna em̄ pars habz
maiorē disposicōem ad claritatē
q̄ alia. sicut oculi q̄ man⁹ et spūs
q̄ ossa. ⁊ humores q̄ caro vel ner-
uus. **C** Dubitat⁹ sc̄do an cla-
ritas corpoz gloriozoz visum offē-
dat sicut hic radius solis. Rñ. q̄ nō
Racō est qz sicut corpus gloriozum
nō pōt pari aliquid passiōe nature
sed passiōe anime. i. recepōe que
nientis solū. Ita ex pprietate glo-
rie nō ager nisi actione anime. sed
s̄m hoc magis delectat. Offendit
autem in quantum agit actione na-
ture in quantum agit califaciendo et
dissoluendo organū visus et disgre-
gando spūs. et ideo claritas glorio-
si corpis licet excedat claritatē so-
lis. tñ de sui natura nō offendit vi-
sū s̄ demulcet ppter q̄ claritas il-
la compar⁹ claritati iaspidis. Apo-
calips. xx. Dubitat⁹. iij. an in pote-
state corpis gloriozi sit videri vel
nō videri. Rñ. idem. q̄ sic qz clari-
tas puenit ex imperio voluntatis
cui subdet⁹. vñ in potestate anime
glorificate erit q̄ videat⁹ vel non
videatur. sicut ⁊ quelibet actio cor-
pis in anime potestate erit. alias n̄
esset corpus gloriozum instrumen-
tum summe obediens principali a-
genti.

Capitulum

Octauum

O Vodecimū gaudium ex-
trinsecū est aureolarū et
fructūū datio q̄ habent
circa animā et corpa bea

ata sicut pafernalia in matrimonio
A Vbi notandū s̄m Tho. ⁊ ali-
os in. iij. di. xlix. q̄ differūt aurea
aureola et fructus. Nam aurea est
gaudiū qd̄ de deo immediate habz
anima in supiorib⁹ viribus sc̄z d̄ vi-
sione dei clara. de fruitione ⁊ certi-
tudine tentationis. que tria sequūtur
gaudium anime. et illud est aurea.
Aureā hanc meremur hic p̄ quod-
cūqz certamen cuiuscunqz tempta-
cōnis q̄ ex caritate vincimus. s̄m
illud Apo. nemo coronatur nisi qui
legittime certauerit. **C** Aureo-
la vero est anime gaudiū ab opib⁹
a se factis. que hñt racōez victorie
excellētis xp̄i formiter facta. vel
sic. Est premiū de opibus pfectōnis
quib⁹ homo maxime xp̄o gforma⁹
s̄m pfectam victoriam. et hanc au-
reolam meremur aut martirio aut
doctrina. aut virginitate. fruct⁹
aut est gaudiū et delectatio de spū
ali exercicio in sp̄nēte delectacō-
nes p̄sertim venereas. et hūc mere-
mur cōtinentia giugali aut vidua-
li aut virginali. Ex quib⁹ patet q̄
tam aurea q̄ aureola sunt p̄cipa-
liter in anima. s̄ sicut ex gaudio es-
septialis p̄mij qd̄ est aurea de deo
immediate habitū redundat. fluit.
et causat⁹ in corpus beati quidā de-
cor qui ē gloria corpis seu dos cor-
poris quadruplex. de quib⁹ dictū ē
Sic etiā ex gaudio aureole resultat
aliquis decor in corpus representati-
uus sp̄ealis triumphū. de quo gau-
det anima vt p̄dicatozis in ore. vir-
ginis in illa pte. martiris in cicatri-
ce vel in alia pte corpis s̄m genus
martirij. Ita vt statim ex aspectu
corpis sciat qualis quisqz fuit mar-
tir aut virgo. aut doctor seu p̄dica

tor. Ex quib⁹ patz q^d aurea est gaudium de deo. aureola de triumpho excellenti. et fructus est gaudium et delectatio de exercicio spuali. patz etiã q^d sic aurea est principaliter i aia ⁊ sec^dario in corpe p redundantiã. Et sic duo sunt q^dmmõ auree sic etiã due sunt aureole de eadẽ victoria. vna in aia. alia in corpe per redundantiã. Patet etiã tercõ. q^d opus meritorium duo habet bonã. vnũ q^d ex caritate fit. Aliud q^d excellenter et victorioso puta martiriũ ⁊c. Idcirco etiã duplex p̄m̄ium habebit. Auream ppter primũ. et aureolam ppter scõm. Tñ p̄m̄ium correspondẽs merito rõe caritatis quãtũcũq^d sit paruum est maius quolibet p̄m̄io rñdente actui i acõe sui generis. et ido aureola diminutiue d^r respectu auree. dicit^r autez aureola diminutiue ab aurea nã est fenciale p̄m̄iũ dicitur aurea siue corona. tũ q^d datur victoribus ⁊ victorie debet^r corona. vñd job. vii. milicia est via hominis super terram tum etiã q^d p ip̄m homo efficit^r p̄iceps diuinitatis et p gsequẽs regie potestatis. s̄m illud apoclip. v. fecisti nos deo nostro regnũ. et sacerdotes. Dubitatur primo vñd habeatur q^d tres sunt aureole. Rñ q^d ex glosa ordinarij. et sanctorum dicitis de virginum enuchis ⁊c. Dabo eis nomen melius a filiis et filiabus glosa melius nomen p̄riam gloriã excellentemq^d significat s̄ per enuchos patet s̄m isaiam lxxv. hec dicit. deus qui se castrauerunt ppter regnum celorum virgines d̄ signantur. et super illo exodi. xxv. aficies alterant coronam aureolam glosa. Corona pertinet virginibus

Ad hanc etiã coronam pertinet cãticum nonum q^d virgines tantum coram agno concinunt. Et que sequuntur agnum quocũq^d ierit. De martirum patet p aug⁹. libro d̄ sancta virgine dicens. Nemo quantũ puto ausus fuit preferre virginitatem martirio sed virginitati debetur. ergo martirio. de doctorum patet super illud ephesi. j. sciatis q^d sit supeminens magnitudo virtutis eis dicit. glo. clementum habebunt doctores sancti ultra id quod alij cõmuniter habebunt. Dubitatur scõo Cur tñ tres sint aureole vide licet martirum virginum et doctorum Rñ. primo q^d tantũ tria sunt opera excellentissima trium potenciarum. nam excellentissimũ opus rationalis est veritatis p̄dicatio cõcupiscibilis obsuacõ virginitatis. ⁊ irascibilis p̄pessio mortis. Scõo q^d tñ tres sunt hostes quos excellentissime vincere possumus vicz muud⁹ caro demoia martires vincunt muud⁹ dum virgines carnẽ ⁊ p̄dicatores d̄ monem in cordibus suis et aliorum **CC** Tercõ q^d xpo in operib⁹ trib⁹ p̄fectissime gformamur. in predicatione. in puritate. et martirio. Dubitatur tercõ q^d aureolarũ sit perfectior Rñ. tho. d. xlix. simpliciter inter tres aureolas martiriũ e potior q^d pugna martiriũ est fortior s̄m se ip̄am ⁊ vehementi⁹ affligens ⁊ s̄m pe. de pa. ibidem post hoc aureola doctorũ. vt p̄z in cathalogo sanctorum. q^d etiã ecclesia in letanijs prefert martires doctoribus et doctoribus virginibus put etiã tho. allegat Tñ quantũ ad aliquid tres aureole habet se sicut excedentes et exesse p̄minet ei s̄m aliquid aureola vir-

ginuz alijs in quantū pugna carnis est piculosior et vicino. sed non sic est de martirio et de doctrina. p̄mi-
 net etiaz aureola doctoz alijs. qz pugna doctoz versatur circa intel-
 ligibilia de qua apo. ephe. vj. non est nobis colluctacō aduersus car-
 nem et sanguinē. sed aduersus pote-
 states. **Alie** vero sunt circa passioes
 sensibiles. **Dubitat** quarto an dīa
 sit iter aureolā et palmā. **R̄n.** q̄ sic.
 qz aureola est p̄miū accidētale. nō
 q̄libet sed p̄miū correspondēs pu-
 gne vel victorie p̄cellenti. **Sed** pal-
 ma est p̄miū accidentale quod nec
 radici vicz caritati nec opi p̄cellēti
 debet sed voluntati q̄ palmā mar-
 tirij. martinus habet et dñicus qui
 auide desiderauerūt martirium nec
 tñ actum martirij habuerunt. **¶**
Dubitat v. i spēali d aureola mar-
 tirū que exigantur ad hoc q̄ aliq̄
 aureolam martirū pprie dictaz ha-
 beat. **R̄n.** s̄m tho. et pe. pa. q̄ tria
 necessaria sunt viz pena causa et vo-
 luntas. p̄exigit tñ caritas in omni
 habente aureolam. **Primū** ergo est
 pena n̄ quecūqz sed mortis. vt opoz
 tet recepta. **Ex** quo patet primo q̄
 non debetur aureolā martirij obedi-
 entibus solum. licet in eis vsqz etiā
 ad mortem mactetur ppria volun-
 tas. **Secundo** q̄ nec paupibus solū
 q̄uis mereantur indeo. **Tercio** q̄
 nec penitentibus licet carnem suaz
 crucifigant. **Quarto** nec martirium
 solum scientibus vt martino et dñi-
 co. **Quinto** nec ioh. euangeliste licz
 in olei dolium feruencis missus sit
 non mortu⁹. **Sexto** nec pueris i ca-
 mino ignis qz illesē exiuerūt. nec se-
 ptimo siluestro et anathasio. licz ma-
 gnam p̄secutionē sunt passi. sed tam

quilibet xpianus qui in caritate mo-
 ritur p obedientiā vel voluntatem
 habet moriendi p̄miū. vel q̄cūqz
 aliud opus facit bonum de tali ha-
 bebunt in celo speciale p̄miū et gau-
 dium. sed non omne tale meret̄ dici
 aureola. **Exempli** grā p̄fecte paup-
 es voluntarij habebūt iudiciariam
 potestatem. et sic carnis maceracio
 aliud speciale gaudium. et sic intel-
 lige de alijs opibus s̄m tho. imo in
 terdum plus de aurea quis mereri
 p̄t i talib⁹ vt p̄ dice⁹. **¶** **Nec** octauo
 lucretia. que seipaz interfecit paga-
 na. **¶** **Nec** nono seneca q̄ p̄pter se vt
 tollerabiliorē mortem haberet ap-
 tionem venaz in balneo elegit p̄-
 ter qd̄ sanctul⁹ vt refert greg. iij.
 dia. occidē⁹ et op̄ione sibi d̄ mor-
 re eligenda data nullam eligere vo-
 luit. s̄ illam dixit se tolleraturuz q̄
 deus p̄mitteret. quē tñ de⁹ a morte
 eripuit. sed martirij aureolam h̄nt.
¶ **Primo** q̄dam que se ne corrupē-
 tur femine submerserūt. qz spēali i-
 stinctu spūs sancti. hoc fecerūt. vt
 li. j. de. ci. dei refert aug⁹. similiter
 sampson eadē de cā. **¶** **Itē** bea⁹ pe-
 qui sibi mortem elegit euersus pe-
 dibus crucifigi. nō p̄pter se s̄ p̄pter
 xp̄i honorē. nec refert vtrum mors
 statim an postea sequat̄ dum tñ p̄-
 pter illud causetur vel accelleretur
 vnde mortui in carcere et in stabulis
 vt marcellus papa. **¶** **Itē** mortui in
 exilio martires sunt qz h̄m̄ di mortē
 in eis accelerasse p̄sumuntur. **¶** **E**
Secundū qd̄ ad martiriū requirit̄
 est causa. qz em̄ martir testis ē in cā
 fidi p̄ ecclia vel p̄ quocūqz articulo
 fidei vel iure ecclesie. aut p̄ quacū-
 qz virtute in fusa. qz virtutib⁹ de-
 sponsatur ecclesia xp̄o. quicūqz sic

morit^r martir est. vñ **Johēs** bapti-
sta p veritate p̄dicacōis. **Agnes**
p virtute castitatis. et **Tho.** cantu-
ariensz p iurib⁹ ecclesie occisi tota-
liter martires sunt. **Similiter** tam
mater q̄ fili⁹ in vtero ei⁹ si ab in-
fidei in vtero lederet^r in odium fi-
dei. qñ vtrūqz vel alterz mori cōtin-
geret. **Similiter** qui vulnus non le-
tale suscipet et p negligentiam que
nō esset mortale peccatū moreret^r
in vulnere neglecto. **Similiter** qui
potius vellet occidi q̄ mendacium
dicere q̄dcunqz peccādo. **Similiter**
qui cruce signati in bello hostium
xp̄i ppter xp̄m suscepto pugnando
peunt martires sūt. qz nō se s̄ xp̄m
defendūt et ecclesiam et sic moriū-
tur. vnde mortem nō fugiūt sed eli-
gunt. **Similiter** si quis ppter bonū
cōmune nō relatum ad xp̄m sustine-
ret mortem aureolā nō mereretur.
sed si hoc referat ad xp̄m aureolaz
merebitur et martir erit vtpote si
rem publicā defendat ab hostiū im-
pugnacōne qui fidem xp̄i corrupere
moliūtur et in tali defensione mor-
tem sustinent. **Tercio** requirit^r vo-
luntas vñ qui dormiendo occidere-
tur nunq̄ pri⁹ volūtate ad martiri-
um habita inuitus occideret^r. aut
fugiens. aut se defendens inuitus
occideret^r martir n̄ esset nisi fieret
vt pri⁹ dictū est de cruce signatis.
ppter qd̄ **Mauricius** cū socijs suis
arma piccit vt fieret martir **Inno-**
centes etiā nō pfectam racōem au-
reole habent nisi vt quidā tenent
vsus racōis in eis miraculose fue-
rit sicut de **iohāne baptista** in vte-
ro pbabile est. **¶ Dubitat^r. vi.**
¶ quib⁹ debeat aureola virginum
¶ s̄m **Tho.** vbi prius q̄ habenti

bus tria. primo inerpientiam habē-
tibus veneree voluptatis volunta-
rie hoc eligentib⁹ et finaliter in si-
mili proposito pseuerantib⁹. semp
tñ p̄supponitur caritas que est au-
ree meritoria. vñ patz q̄ decem
sunt genera hoim virginū aureola
carentium s̄m **Tho.** in. iiii. **Primo**
frigidi et enuchi qui voluntatē ha-
bent ducēdi cōiugem si possent. vñ
Aug⁹ li. de sancta virginitate qui
bus ipm virile membz debilitatur
vt generare nō possunt nō sunt enu-
chi. sufficit tñ q̄ xp̄iani fuerint. et
dei p̄cepta custodiunt. eo tñ p̄posi-
to sunt vt cōiuges si possent h̄nt.
cōiugatis fidelibus adequari. **Se-**
cūdo qui solū ad tempus quo intra-
bunt matrimoniū ḡtinere p̄ponūt
et sic decedunt nō mutato p̄posito
Tercō qui primo proponūt p̄petue
ḡtinere. atq̄ postea mutant^r in p̄-
posito et sic decedūt. **Quarto** qui i
veteri testamento virginitatē ser-
uauerūt adulti sine sp̄ali instictu
sp̄s sancti. **Quinto** violenter opp̄-
sa et ḡsentiens deliberate statim.
Sexto inerp̄tes veneree volupta-
tis cū p̄posito p̄petue castitatis in
mortali decedentes que sunt vere
fatue virgines. **Septimo** infidelis
vel fidelis nihil cogitans de virgi-
nitate vel cōiugio vel incōtinētia.
et sic decedens. **Octauro** baptisati
infantes ante vsū racōis decedē-
tes. **¶ Nono** infantes ante baptisatū
decedentes. **¶** **S** quereres nū
quid incorrupti aureolā nō meren-
tes i caritate decedentes sp̄ale
gaudiū habebūt de innocentia cor-
rupcōis. **¶** **Rūdy.** **Tho.** in. iiii. q̄ sic
et si nō p̄posuerūt p̄petuo seruare
Sicut innocentes q̄ peccare potuer

runt de innocencia spūaliter gaudebunt sed illud gaudiū non est aureola. **D**ecimo qui morosis delectacionib⁹ pleno gsensu et deliberato imozantes sine tactu virili p proprio motu animalis etiaz corpis in vigilia ad polutionē. vel ad similes expientiam veneree voluptatis p grediuntur etiam saluis signaculis corpee integritatis de quo habes p cepto. ix. **S**ūt etiam sex genera hoīm qui veram aurealaz virginum possidebūt. **P**rimo beatissima maria virgo virginuz. q̄ vt tho dicit. q̄uis non habuit pugnā p tē ptacionē que fit a carne habuit tñ pugnā que fit p temptacionē ab hoste. que nec etiā ipm xpm reueritus tēptare fuit. vtz. mat. iiii. **S**ecūdo vt in expte venerea voluptate i vigilia cū pposito ppetue gtrinendi. **T**ercō in expte venerea voluptate cū pposito interrupto de gtrinendo de quo finaliter penituerūt. **Q**uarto q̄ in veteri testamento ex dirino instinctu virginitatē s̄auerunt sicut credit de iere. eze. et helia quorū giugia non leguntur. **Q**uinto vi oppresse que in venereā voluptatē nunq̄ genserunt de liberate. quia cui⁹ pncipium ē totaliter extra n̄ est ordinale a rōe. vnde defectacō q̄ est cū seminis emissione virginitatē non tollit in sumno facta. **S**imilis rō est de mulieribus q̄ dormientes aut in ebrietate. aut amentes a viris ggnoscentur nisi forte illa incē cione dormitum ierūt vt a viro cognoscantur et eadem rōe ille q̄ vigilantes p violentiam corrumpunt siue ab homie siue a demone incubo. si quantū possunt remittunt⁹ vt gshuent corpus a corrupcōe anime

vel saltez mentē a gsensu et siue p fide. siue p quacūqz alia causa violenter corrumpant⁹. virginitatē nō pdunt. sed si pro fide hoc quis sustineat. erit meritoriū ⁊ ad gen⁹ martirij ptinebit. vnde lucia dixit. si me inuitam violare feceris mihi castitas duplicabit coronam. nō q̄ habeat duas virginitates aureolas. s̄ q̄ duplex pmiū reportabit. vnum p virginitate custodia. **A**liud p iniuria quam passa est. dato etiā q̄ talis violenter oppssa gcipiat nec ex hoc meritum virginitatis pdit nec tñ mri xpi equabitur in qua fuit cum integritate mentis. etiā integritas carnis. **O**mnia sunt tho. verba. **S**exto frigidi et enuchi voluntatē habentes incorrupcionē ppetuam seruandi. etiā si facultas adesset coeūdi. faciunt em̄ denecessitate virtutem. **D**ubitat⁹ vij. quib⁹ aureola doct. debeatur. **R**ñ. s̄m tho. et pe. de pa. vbi pri⁹ q̄ habentib⁹ tria. **P**rimo qui actu docuerūt. **S**ecundo q̄ ex officio docuerūt vel missi. **T**ercō qui docuerūt publice ⁊ recta intencione ptinencia ad salutes p que diabolo a cordibus hominū expugnatur sicut quibusdam spiritua libus armis. **D** quibus secūda corp. **A**rma milicie nostre nō sunt carnalia sed spūalia necessario tñ p̄xigi⁹ caritas ex qua pcedat doctrina ppter p̄mum plati q̄ tuncūqz magni nō habebunt aurolaz qui nunq̄ actu docuerūt. licet habitu literatissimi fuerint. non em̄ habitui sed actui debetur aureola doctoz. **S**imiliter n̄ habebūt plati. quibus ex officio doctoz gpeteret pdicare q̄ non pdicauerūt. qz pugnati debet⁹ s̄m illud. j. thi. ij. non coronabit⁹ m̄

si qui legitime certauerit. similiter nec plati nec alij qui solum i priuato no publice docuerunt actu aureolam habebunt ppter carenciam scdi mulieres no habebunt nec viri qui no sunt missi legitime ad docendum nec fraterne correctio priuati debetur. ppter tercij carenciam non habebunt aduocati aduocantes. nec medici. nec philosophi suas artes docentes imo nec theologis philosophiam docentibus nisi utantur ad declarationem theologie ut paulus interdum fecit. et hiero. et alij. nec theologus ex officio predicans sine indebito. scilicet ppter vanam gloriam vel qui verbis dei ppter lucrum tempore ad ulterans recipit mercedem suam nunquam habebit doctorum aureolam. etiam si in caritate decedat non enim penitentia potest recuperare aureolam. quia penitentia non viuificat mortua opera. que nunquam viua fuerunt dicuntur aut mortua. non solum sine caritate facta. sed etiam sine intentione recta et quecumque fuerunt a principio meritoria. virgo tamen mente solum corrupta penitendo recuperare potest aureolam quia mortificata opera per penitentiam reuiuiscunt id est que viua fuerunt. et per mortale fuerunt mortificata. sed virginitas illius que mente corrupta est quo ad integritatem carnis et quo ad propositum continentiam viua fuit licet postmodum per propositum coeundi potuerit mortificari. Ideo penitentia reuiuiscere potest. sed sic non est de predicante semper ex iam gloria vel ex auaricia. quia nunquam suus actus bonus fuit. sed doctorum aureola habebunt predicantes et docentes tribus modis supradictis siue fecerunt magistrum siue simpliciter sacerdotem. siue

plati. siue non plati siue docuerit scripto siue verbo siue legendo siue predicando. scripta ei proponere quodam modo dicendi est et nota. quod docere est opus caritatis et misericordie magni. **D**ubatur octauo. vtrum in eadem specie vna aureola premineat alteri et vtrum vni virginis aureola sit nobilior quam aureola virginis alterius et sic de martirij et doctorum aureolis. Respondeo. quod sic. vna enim habet excellentiam actus per quam hic pugnavit nobilior erit ut exempli gratia que acerbius martirium. aut qui puriorem virginitatem. vitando occasiones habuit aut qui plures saluauit predicando vel frequenter predicantem nobiliozem habebit aureolam. Et ratio est quia aureola supponitur auree. sed aurea est in vna maior et nobilior quam in alio ut de dotibus patuit et patebit. ergo et aureola. **S**ed nota habet thomas. quod quibus aliquis possit puenire ad alium vel inferius vel equale meritum per se essencialis per radicem caritatis habendo solam voluntatem ad martirium quam martir in actu mereatur per martirium tamen non martiri factus non venit ad aureolam nisi prius martirisetur. et sic etiam est de alijs duabus aureolis per se scilicet thomas sciendum. Sciendum si in eundem meritum aureole potest ingredi dupliciter. vno modo ex parte radicis. scilicet caritatis. alio modo ex parte operis. Contingit enim aliquos duos quorum vnum ex minori caritate maius tormentum martirij habet vel magis predicacioni instat aut etiam magis se a delectacionibus carnis elogat. Intentioni ergo meriti que attenditur penes radicem. non respondet intentio aureole. sed intentio auree. sed in

tenfioni meriti que est ex genere actus respondet intēfio aureole. vñ pōt esse q̄ aliquis minus in martirio meret̄ quantū ad essentialē p̄m̄ium qui habebit p̄ martirio maiorem aureolam

Capitulum

Nonum

Nunc dicendū est qui sūt fructus debiti beatis qui buldā vel om̄ibus d̄ quo notat tho. in. iij. di. xlix. Qd̄ fructus de quo loquit̄ cristus Mat. xiiij. et luc. viij. quā diuidit in tricesimū. sexagesimū. et centesimū est quoddā premiū qd̄ debet̄ homi ex hoc q̄ de carnali vita in spūales transit et respondet illi virtuti fructus p̄cipue qui hoiez p̄cipue a subiectione carnis liberat. hoc autē facit ḡtinētia sola. qz p̄ eam rep̄m̄itur delectacōnes q̄ maxime gustum spūalis dulcedinis impediūt q̄ fructus suo nomie importat. **N**ā p̄ delectacōnes venereas aīa p̄cipue corpori subdit̄ adeo vt in actu carnali s̄m̄ **I**ero. nec spūs p̄phēcie corda p̄phetarū tangit. nec in illa delectacōe est possibile aliquid intelligere. vt phūs di. vij. ethi. **E**t ido ḡtinētia magis correspondet fructus q̄ alteri virtuti. **¶** **H**uius aut̄ fructus similitudo sic accipitur fructus em̄ ex semine ḡsurgit. fructus aut̄ s̄m̄ hoc pōt p̄dire ex semine qz vis sementia est efficac̄ ad cōuertendū humores terre in suā naturam. et quanto hec virtus est efficacior et terra ad hoc paratior tāto fructus sequit̄ vberior. **S**pūale aut̄ semen qd̄ in nobis seminat̄ est verbū dei. vñ quāto aliquis magis

Capitulum

Nonum

in spūalitate cōuertit̄ a carne recedens tanto in eo est maior fructus verbi dei. s̄m̄ hoc igit̄ fructus differt ab aureola. qz aureola ḡsistit in gaudio qd̄ habet̄ de opis p̄fectione. **S**ed fructus in gaudio qd̄ habetur de ip̄a disposicōe opantis s̄m̄ ḡ dum spūalitatē in quē p̄ficit ex semine verbi dei. vñ sicut aureola nō debet̄ cuiuslibet victorie. s̄ excellētī et cū hoc in materia excellenti. **I**ta fructus suo mō qui importat delectacōem debitā p̄ ḡtinētia a vehementi delectacōe. ideo dabit̄ illi virtuti non que spreuit minores delectacōes sicut gustus puta abstinentie. s̄ dabitur illi qui spreuit maiores scz venereas sicut ḡtinētie et castitati. **A**lber. li. d̄ quatuor coequēis di. **Q**d̄ sicut videmus in officijs agriculturę q̄ om̄e qd̄ fructus fert terra est. sed tñ cultor gustat et p̄cipit ip̄m fructū. **S**ic etiaz terra corpis nostri vel anime fert fructū. s̄ anima gustat ip̄m seu spiritū. est fructus p̄rie qui generat̄ ex grano cadenti i terram ad quod viuificandū et fouendū et nutriendum habz terra virtutē sicut dictū ē ei a principio germinet terra herbam virentē et facientem semen iuxta genus suū. **C**ontinentia aut̄ est s̄m̄ delectacōes carnis ḡtinendo illud ad quod potestātē accepat. primus homo et etiā accūs ḡtinētie qd̄ est virginitas nascit̄ nobiscū in agro copis nostri vt facili⁹ excola⁹ vñ qz fortitudo que est circa cultū extrinsecū vel resistentiā passionū et parcimonia circa victū. et iusticia circa extrinsecos actus. q̄ omnia minorem laborem exigūt nō est fructus de quo nunc loquim̄. sed circa

venerea q̄ magno indigent cultu
Esz q̄reres q̄ sūt grad⁹ fructuū
 Rñ. lu. viij. et mat. xij. q̄ tres. vicz
 tricesimus. sexagesim⁹. ⁊ centesim⁹
 qui dant⁹ in patria quos triplex gra
 dus ḡtinenti meruit in via. Cui⁹ rō
 est. qz p̄ ḡtinentiā cui fructus rñdz
 homo in quandā spūalitatē adduci
 tur carnalitate abiecta. Et ido s̄m
 diuersum modū spūalitatē quē ḡti
 nentia facit. diuersi fructus disting
 uuntur. Est em̄ quedā spūalitas ne
 cessaria ad salutem. et quedā sup̄ha
 bundans. necessaria quidē spūalis ē
 in hoc q̄ rectitudo spūs ex delecta
 cōe carnis non puertatur. qd̄ fit cū
 aliquis s̄m rectum ordinem racōis
 vitur delectabilib⁹ carnis. et hec
 est spūalitas giugatoz. Spūalitas
 vero sup̄habundās est p̄ quā homo
 ab huiusmodi delectacionib⁹ carnis
 spm̄ suffocantib⁹ oino se abstrahit
 sz hoc ḡtingit dupliciter vel respe
 ctu solum p̄sentis et futuri tempis
 et hec est spūalitas viduaz. vel est
 respectu cuiulibet t̄pis p̄teriti. p̄n
 tis. et futuri. ⁊ hec est virginū. ser
 uantibus ergo ḡtinentiā giugalez
 datur in patria fructus tricesimus
 vidualem sexagesim⁹. virginalē cē
 tesimus. Cuius racio s̄m tho. et al.
 vbi supra assignari pōt ex ip̄a natu
 ra numeroz. Tricenari⁹ em̄ nume
 rus ex ductu ternarij in denarium
 surgit. Est aut̄ ternari⁹ numer⁹ ois
 rei p̄fectio vt **ps.** j. celi. Et habet i
 se p̄fectionē quandam omnibus cō
 munem. scz principij. medij. et finis
 vnde guententer giugatis assigna
 tur ternari⁹. in quibus supra obser
 uanciā decalogi qui p̄ denarium af
 signatur nō additur p̄fectio nisi cō
 munis sine qua nō est salus. szuant

em̄ boni giugati denarium decalo
 gi et ḡtinent se a tribus malis cir
 cūstancijs vicz a tpe indebito. a p̄so
 na indebita. et a circūstancia inde
 bita. Ideo stipes ḡtinentie eoz ra
 mo triplici dilatatus merito habe
 bit fructū tricesimū cē. **D** Sex
 agenari⁹ aut̄ numerus ex ductu se
 narij in denariuz surgit seu causat⁹
 Et habet se ad tricenarium in dup
 la p̄porcione. Id circo signat fru
 ctum vidualis ḡtinentie. qz hec cō
 tinet. primo respectu oim̄ p̄sonaruz
 Secūdo ḡtinet respectu omnis fu
 turi t̄pis. ⁊ sic dupliciter excedit cō
 iugale. id̄ duplum fructū habet re
 spectu giugatoz. videlicet sexage
 simum. vel etiā viduis datur sexage
 simus. qz lx. ḡponuntur ex denario
 ⁊ senario vidue aut̄ vere szuant de
 narium p̄ceptorum. et cū hoc sena
 rium operuz misericordie. **E**o qz nec
 meritum futuruz. nec natos in futu
 rum hñt p̄uidere. Et sic stipes de
 calogi in duplici ramo arborē giu
 gum excedit. ido sexagesimum fru
 ctum habebūt. **C** Centenari⁹
 aut̄ guententer rñdet virginitati.
 qz denarius ex cuius ductu cētena
 rius surgit est limes et termin⁹ nu
 meroz. similiter virginitas tenet
 spūaliter. limitē seu apicē. qz ad
 eam nihil de spūali addi potest. Cō
 tinet em̄ virgo ab omnib⁹ a quibus
 giugati et vidue et cū hoc ḡtinet
 triplici tpe p̄fecte videlicet. p̄teri
 to. p̄nti. ⁊ futuro. ideo nonagenari
 us virginib⁹ debetur. sed qz super
 hoc votum emittunt ḡtinentie vir
 gnialis. vel saltē firmū p̄positū ad
 dūt sup̄ tria t̄pa. Idcirco cētenari⁹
 eis merito debet⁹ quaz stipes ē ob
 szuacō decalogi. ⁊ rami decuplices.

F Dubitat^r hic primo utrum ali quis de fructib⁹ debeat^r infantibus post baptismū mortuis. Rñ. al-ber. vbi prius q̄ non proprie. fructus em̄ proprie dentur laboranti. Est aut̄ infantiu⁹ fructus muneris potius q̄ vsus vel laboris. Sicut si ager pfert aliqua q̄ sponte nascitur ex beneficō solis tm̄. Sol em̄ iusticie p̄ puulis laborauit quibus vt sup̄tactū est eorum innocencia ⁊ integritas aliq̄d gaudium in patria dabit. **S** Dubitat^r sc̄do utrum binubes id ē que secundo nupserunt debeat^r fructus sexagesimus postq̄ ḡtinent altero giuguz mortuo. Rñ. q̄ non pprie h̄m al. et pe. pa. vbi pri⁹. q̄ ḡtinentia vidualis a secundis nupcijs eb̄stinet. **H** Dubitat^r. iij. utrum isti qui nunq̄ in matrimonio fuerūt nec virginitatē seruauerūt an fructum aliquē habeat. Rñ. q̄ sic vñd pe. pa. dis. xxxix sicut ad aureolā non sufficit voruz seu p̄positum sine effectu sic nec ad fructum. vñd si quis in ḡtinentis i morte peniteat cū p̄posito ḡtinenti. auream quidē habet sed nō fructum. qui vero corruptus peccato penitens vixit sanus. cū p̄posito cōtinendi solum matrimonialiter. fructum habebit tricesimū. sed cum p̄posito ḡtinenti simpliciter habebit fructum sexagesimū. centesimuz autē habere nō potest. sicut nec aureolam. q̄ corde et corpe corrupt⁹ est. **A**d idem ē tho. eadem dis. dic. fructus nō omnibus queniunt saluandis. sicut patet de hijs qui in fine penitent. et icōtinenter vixerūt. **E**is em̄ non fructus sed essenciale p̄miam debet. nec cuilibet vidue. s̄ ei solum que p̄ponit seruare viduis

tatem. et que seruat sexagesim⁹ debetur fructus. **III** Notat tamē tho. vbi prius q̄ fructus tripliciter accipitur. Vno modo vt dictū est hactenus. Secundo modo fructus spūalis sumitur ad modum et similitudinē corporalis fructus. Inquantū corporalis fructus est q̄dam ḡmodum. q̄d ex labore agriculture expectatur. et sic fruct⁹ d̄ illud p̄mium q̄d homo ḡsequitur ex labore quo in hac vita laborat. Et sic omne p̄mium q̄d in futuro habebitur ex n̄ris laboribus fructus dicit^r. Et sic accipit^r ro. vi. habetis fructum vestrum in sanctificacōem finem vero vitam eternam. **II** Tercō sumitur fructus spūaliter p̄ eo q̄ reficit tm̄ q̄uis nō sit vltim⁹ finis. Et sic virtutes fruct⁹ dicunt^r inquantū mentem sincera delectacōe reficiunt. vt ambrō. di. et sic accipitur galla. v. fruct⁹ autem spūs sunt caritas. gaudiū. ⁊c vbi ponunt^r duodecim. quos ponit ibidem dicit q̄ fructus spūs sunt qui in hac vita in anima ḡsurgūt ex seminacōe gratie. et ponit apol. primo pficientes in anima interi⁹ quiq̄. Sc̄do septem perficientes in anima exteri⁹. Primo em̄ interi⁹ pficitur anima in corde per amorē q̄ primū principū motuum virium interiorū est inclinatio ad bonum q̄ dicit^r amor siue caritas. Secūdo pficit^r p̄ gaudium amor q̄ vltimus termin⁹ quo pficimur interius est gaudium. q̄d p̄cedit ex p̄sencia rei p̄ caritatez amate qui ei habet caritatē. h̄t q̄d amat et sic ḡsurgit gaudiū. Tercō pficit^r pace. tunc em̄ amans pacem habet q̄n rem amatam sufficiēter possidet et res amata sufficiens est amanti

propter suam perfectionem. Quarto proficitur paciencia. sunt enim que pacem contrahant aduersa quedam gratia que proficit paciencia que facit aduersa pacienter tollerare. unde luce xxj. In paciencia vestra possidebitis animas. Quinto proficitur longanimitate. quia dilacio boni amati etiam impedit gaudium gratia quem dilacionem proficit longanimitas que expectacione non frangitur unde mathe. xxiiij. Qui perseuerauerit usque ad finem. hic saluus erit. Sexto proficitur bonitate que ad sequentia extrinseca proficiunt que sunt aut iuxta nos ut primus. aut supra ut deus. aut infra ut sensitua et corpus. primo ergo in corde in ordine ad primum proficit bonitas per rectam et bonam voluntatem. Est enim bonitas rectitudo et ducendo animi qua omnibus alijs bene utitur. quia lu. vi. Non potest arbor bona fructus malos facere. Septimo benignitas proficit in ordine ad primum. ut quis ei bona sua largiter comunicet. unde benignitas dicitur quasi bona igneitas quasi facies hominem fluere ad primum. rex largitas. unde. ij. co. ix. hilarem datorem diligit deus. unde col. iij. Induite benignitatem etc. Octavo proficitur mansuetudine qua quis pacienter sustinet primi molestias. de qua mathe. xi. Discite a me quia mitis sum et humilis corde. Nono fide perficimur ad deum super nos. fides ei est hec gignitio quedam inuisibiliu certitudine que dicitur. secundum illud gene. xv. Credidit abraham deo et reputatum est ei ad iusticiam. Decimo modestia ad id quod infra nos est. scilicet corpus proficiens in exterioribus actibus. nam modestia actibus seu dictis modum imponit. Undecimo quo ad appetitum sensibis

lium interiorum proficit continentia que etiam a licitis abstinet. Duodecimo castitas que licitis recte utitur. hec de Tho. Gal. v.

Quod decimum gaudium extrinsecum corporis erit de societate iocundissima beatorum et segregacione a gloscio malorum. hec duo principalia gaudia erunt et utrunque nobis multitudinim innumerabili. Primo gaudebunt tot gaudijs quot sunt glosdales beati angeli et homines. Secundo gaudijs quot damnatorum demonum et hominum euasentium sodales. de primo dicitur. Anselmus. per solo. c. penul. interroga intima tua si cape possint gaudium suum de tanta beatitudine sua. sed certe si quis alius que omnino sicut teipsum diligeres eandem beatitudinem haberet duplicaretur gaudium tuum. quia non minus gauderes pro eo quam pro teipso. si vero duo vel tres vel multo plures idipsum haberent tantumdem per singulos quantum per teipsum gauderes si singulos sicut teipsum amares. Ergo in illa perfecta caritate innumerabiliu angelorum beatorum et hominum ubi nullus minus diligit alium quam seipsum non aliter gaudebit quisque per singulis alijs quam per seipso. si ergo cor hominis de tanto suo bono vix capiet gaudium suum quod capax erit tot et tantorum gaudiorum hec anselmus. **¶** Unde Tho. in. iij. di. xlix. di. Illud gaudium quod unus specialiter videtur habere inter omnes homines beatos. illud quodammodo omnes beati similiter habent in quantum scilicet per caritatem perfectam unusquisque bonum alterius bonum suum reputat. non tamen hoc gaudium quo unus alteri cons

gaudet de aureola quā in eo videt
 pōt in n̄ hūte aureolā vocari aure-
 ola. qz non dat^r in premiū victorie
 ei⁹ s; magis respicit victoriā alie-
 nā Corona vero ip̄is victorib⁹ red-
 dit nō victorie cōgaudentib⁹ pro-
 pter illoz gaudioz multitudinem
 dicit Math. xxv. fidei seruo. Euge s;
 ue bone et fidelis tē. intra i gaudiū
 dñi tui. nō dicit gaudiū te intrabit. qz
 etiā extrinsecū gaudiū vix hō cape
 pōt hūana giectura. huic. xiiij. gau-
 dio associari p̄nt tria bona beatitu-
 dinis q̄ ponit ans hel. li. de siml. vi-
 delic; amicitia. gcordiam. et hono-
 rem. De prima em̄ dicit p̄fecta ami-
 cicia est que in inimiciā cōverti n̄
 pōt. Hec em̄ si quis tantā amicitiaz
 h̄ret velut pater ad filiū. verti tñ
 pōt in inimiciā. sed in patria q̄
 tū se quisquis tñ et tam diu diligit
 alterum. nec video quomō possit al-
 ter esse p̄fertim cū om̄es vnū corp⁹
 xp̄i sint et xp̄s qui est pater omniū
 sit caput. C De. ij. scz gcordia
 dicit Concordia nec ad nos ipsos hic
 plerūq; habem⁹ cū corpus ⁊ anima
 dissideant. sed hec cessabūt cū cor-
 pus in deum tendēt. Ibi em̄ erit tā-
 ta gcordia vt quēadmodū ad quez
 locum oculus dexter velit ad eūdez
 et sine labore et sinister. Ecce vna
 erimus et xp̄i corpus et sponsus. s;
 dicis. si ergo volo que voluero. et
 idem mecū omnes volunt. g^o maior
 petro esse potero si voluero Rñ. in
 becillitati tue te maiore petro vel-
 le non potes. qz hoc velle est se nil
 velle esse. Illi em̄ esse in gloria e-
 qualem velle nō poteris cui⁹ meri-
 ti impar es. pulcerimū em̄ illd cor-
 pus p̄ nullo cōmodo violare vis.
 In humano etm̄ corpe. nec. pes. ma-

nus esse appetit. nec oculus auri-
 fic et in illa dei ciuitate admirabili
 Quisq; em̄ p̄ modulo suo faciabit^r
 vt nec amplius velle possit Tho. in
 iij. di. xlix. assignat racōnem sic di-
 in beatis erit p̄fecta caritas vñ qui
 libet ibi plus diligit deū q̄ seipm̄
 Et ideo magis vult id quod est
 conueniens deo q̄ id quod esset ei
 vtili⁹. et ideo magis vult diuinaz
 iusticiam saluari in h^o q̄ ip̄e minuf
 habeat qd̄ est deo cōuenientius q̄
 in hoc q̄ plus habeat qd̄ esset sibi
 vtili⁹ D C De. iij. videlic; hono-
 re sic dicit Ans. honorari autē hō
 appetit ab homib⁹ vt eoz verbis
 aut factis collaudet^r. verbis vt eū
 collaudēt. factis vt eū sibi p̄ponāt
 s; cū honorē hm̄i appetit. tale est
 ac simius vnus querat ab alijs lau-
 dari eisq; in regimie p̄poni. hūc tñ
 honorē null⁹ ad plenū hic habere
 pōt tñ nec impator ab omnibus co-
 gnoscatur aut omnib⁹ p̄ponatur. In
 futuro autē ab om̄ibus beatis coro-
 nabitur. Cuiusmōi autē honor sit fu-
 turis declarem⁹ exemplis. Ecce po-
 nit^r paup̄ omni solacio destitutus.
 vulnez et aliarū infirmitatū corru-
 ptus et omni quo vel a frigoris a-
 speritate defendat^r tegimine nud⁹
 hūc talem tali mō iacentē ⁊ in nul-
 lo semet iuuare volentem. si rex ali-
 quis potentissimus transiens vide-
 ret misertus vulnerib⁹ mederi iu-
 beret curatūq; suis regalib⁹ indu-
 mētis seu ornamētis indutum p̄sen-
 tatū p̄ciperet et in filiū adoptaret
 adductū. ac deinde p̄cipet vt in re-
 gno suo fili⁹ suus haberet^r a cun-
 ctis atq; in nullo qd̄ imparet a quo
 q̄ vt gtradiceret^r heredem suū fi-
 lijq; sui proprii coheredē gstitue-

ret et eū suo nomie vocare vellet. nōne dicerēs hūc magnifice et inopināte honoratū ⁊ certe nobis hec deus omnia faciet. nati em̄ de putredine carnis replemur multis miseris omni solacō destituti. omniū passionū infirmitate obnoxij ac peccatorū vulnerib⁹ pleni a deo recipimur curat. sanat. restituit. ornat. facit incorruptibiles. adoptatos coheredes ⁊c. Ego inquit dixi dii estis. omniq; creature iubebit vt nobis obediat. vocamur dii nomie suo. Ipse deus deificans est. tu vero de⁹ dei ficat⁹. sed ratio fortassis in aposto- lis et excellentibus locū habet. sed quid de me qui longe disto. Attēde q̄ vniuersaliter ait. ego dixi dii estis et filij excelsi omēs vt nullū ab ista deitate excipiendus ostenderet hec anshel. Et ponit exemplū Scoti in de ligno. plumbo. et ferro i ignem positis quoz vnum altero magis ignitū fit cū ignis totum penetraverit. Sicut em̄ ibi nullū fit ignis sed quodlibet fit ignitū et vni plus alio ignoscit. si in patria vnus quisq; deificat⁹ erit ex dei vnione. Attamen vn⁹ alio beati⁹ nullusq; vere dicitur de⁹ p̄ essentiā s; p̄icipacōe vt sic cuiq; p̄ modulo sue vnionis p̄pinq̄ioris ad deū deitatis nomē et honor cuiq; impendatur. **Xiiii.** extrinsecū gaudium habebit⁹ respectu xpi humanitatis. Pro cui⁹ intellectu notandū s; m̄ ḡm ioh. de tamba. tract. de delicijs sensibilibus paradisi q̄ beati duplex gaudij habebūt. Vnū essentialē qd̄ habebūt de creatore viso et amato. aliū accidentale de creatura cognita et amata. Sed cū in homine sit corp⁹ et anima quoz vtrūq; beatificabi-

essentialiter ⁊ accidentaliter. Idcirco essentialē gaudiū adhuc est duplex s; m̄ q̄ in xpo duo repiūtur. vnū est anime et erit visio et fructio diuine essentie in se et p̄ se. de quib⁹ dicit⁹ in tercō p̄ncipali. Et q; deus in se nō p̄t cognosci a corporeis sensib⁹. Idcirco vt illi sensus beatificet⁹ deo. Est aliud gaudiū essentialē corpis qd̄ habebim⁹ de xpi hūanitate p̄cepta. q; ibi est terminus ⁊ finis et summū a sensibus humanis desiderabilissimū. hec distinctio notat⁹ Iohi. viij. vbi xps ait describēdo beatitudinē di. hec est vita eterna id ē beatitudo essentialis vt cognoscāt te solum deū verū. ecce p̄miū essentialē anime et quē misisti iesum xpm. ecce p̄miū essentialē corpis. **Vn** in xpi hūanitate sola omēs sensus nr̄i quietabūt⁹ vt optate neq̄ant gaudia maiora triplici deca. Primo q; xpi humanitas erit p̄fectissime decorata p̄mijs. q̄ in alijs dicunt⁹ tres aureole. iiii. dotibus corpis. et decoratiōe summa oim̄ sē suoz quoz omnia in cristo videbimus et nostris fruemur sensibus. Secūdo quia nostra anima in aīma xpi videbit summas p̄fectiōes in essentia ei⁹ in virtutibus varijs. in actib⁹ trium dotum aīe. in his etiā que in nobis dicunt⁹ aureole ⁊ similibus. Et sic summe gaudebit de his anima nostra. Tercō quia in xpi humanitate p̄ accidens videbim⁹ deū vt expositum ē supra. Et tāto plus q̄ in alijs rebus quāto deus magis est vnitus humanitati xpi q̄ alijs rebus sit vnitus erit igit⁹ xpi hūanitas iocundissimū obiectum. v. nostroz sensuum s; m̄ illd̄ ioh. xix. Cre- do q; redemptor me⁹ viuit ⁊c. Et in

carne mea videbo deum saluatorem meum. Et eadem rōe audiet. adora bit. gustabit. et tanget. qz visus ponitur p̄ noticia aliorū sensuum. primo qz in patria erit x̄ps visui obiectum pulcherimū. qz hic etiaz fuit pulcherim⁹ hoīm s̄m illud ps̄. speciosus forma p̄ filijs hoīm. Cicatrices eum nō deformant s̄z vltra omē qd̄ deus gēmis et coronis cogitari potest decorabūt. Ita vt deus pater omnibus dicat aiabus illud. cā. iij. Egredimini filie sion et videte regem in diademate quo coronauit eū mater sua s̄z sinazoga in die solēnitatis et leticie supra. egredimini et videte. **S** Sed q̄reres quō ergo x̄ps videre poterit suam pulchritudinē ppriā faciem. Similiter quō alij. sancti pprias. Rñ. mgr. io q̄ p̄ species influxas hoc p̄nt vbiqz et semp̄. et etiam p̄nt videre pprias facias p̄ species a se receptas et reflexas. possunt em̄ vti corpibus gloriosis aliorū. vel etiā manib⁹ pprijs leuando eas añ oculos tanq̄ speculis mdissimis. Cuius racō est. qz s̄m gre. corpa gloriosa sunt transparentia. polita etiā sunt et aie beatorū possunt vti corpibus suis et speciebus sensibilibus ad placitū sicut et x̄ps in resurrectione. vnde subtrahēdo vel immutando possunt corpora sua facere terminata et p̄ gsequēs optima specierū receptacula et sic videre eistū opposita. Secūdo in patria x̄ps erit auditui n̄o obiectū iocundissimū. ita vt verbum vnum amozose alteri amicaliter allocutum p̄ dulcedine mortalif homo sufficere n̄ posset quin cor ei⁹. p̄ dulcedine qualificatū deficeret non miraculose de⁹. aliquē vellet gseruare

x̄ps itaqz simul posse loqui potest et cantare optimis regulis artis musice et alia habebit in summo que creature beate hēbunt p̄cipatiue solum ab eo de gustu tactu. olefactu gtemplare sicut supra dictū est de alijs dummō nobilissime x̄po attribuas amplexus etiā castissimos x̄ps in patria nemini negabit. qui hic dulciter a deuotis permisit se tangi et quosdā est amplexatus vt patet in die resurrectionis de mulieribus accedentibus q̄ pedes eius tenuerunt et mar. ix. dz. Ihesus accipiens puerum quē cum gplexus esset ait illis quisquis vnum ex hijs pueris recipit. me recipit et marci. x. ait simite paruulos venire ad me et gplexas eos b̄dicebat eos. hec omia d̄ ioh. de t̄ba. vbi supra.

Quo ad sc̄dm principale d̄ interiorib⁹ gaudijs beatorū notandū qz taliū repiunt⁹ quiqz p̄ oppositū ad. v. interiores penas damnatorū recitatas s̄. ca. iij. Primū gaudium interi⁹ erit in sensuū interiorū et exteriorū multiplici melioracōne. Secūdū est in irascibilis et gcupiscibilis quietacōne. Tercū in intellectu respectu oim sc̄sibilium p̄fectōne. Quartū in oim p̄teritorū ḡtissima cōtemplacōne. Quintū in oim opacōnū ad dei volūtate gfirmacōne. **S** **Q**uantū ad. j. notandū s̄m io. de. t̄ba. vbi p̄ri⁹ qz. xij. sunt q̄ in p̄ria faciūt sensibiliū interiorū et exteriorū maximā delectacōem. et q̄libz inter illa. xij. hz sub se valde multa. Primū est debita spiritūū quāritas vel

admin⁹ spirituū maior puritas sup
posito q̄ in p̄ia foret delectacō cū
om̄i dilatacōe. Sc̄dm est ḡplexiōis
bonitas cui⁹ signū q̄ melacclici nō
sunt apti ad delectacōes sicut sagui
nei. In p̄ia autē sancti optimas ha
bebūt ḡplexiones s̄m cuiuslibz me
rita. Terciu⁹ est iuuenilis etas. quia
s̄m philo. viij. ethi. In senib⁹ mi⁹
est de delectacōe q̄ in iuuenibus.
In etate autē x̄pi resurgim⁹ s̄m A:
po. vñ aptitudinē maximā habebi
mus ad gaudendū. sic etiā sulz hur
maiozem habet aptitudinem ad ig
nendum q̄ lignum fumigās. Quar
tum est p̄fectō tam sensuum q̄ opa
cōnum. qz quāto potentia est perfe
ctior. tanto opacio est delectabilior
s̄m philosophū. iij. ethi. fiat autē
ptunc refluētia ab anima in corp⁹
vt in suis opacionibus pficiant⁹ se
sus s̄m di. aug⁹ in epistola ad dio
scor. Quintū est qz opabimur attē
cius q̄ in via. qz ptunc non erūt i
pedimenta que nūc. Inde surgeret
maria delectatiō. Sextū est qz sine
lesioe organoz acubunt⁹ cēs sen
sus n̄ri. Septimū ē qz nō vexabim⁹
in organis mēbroz et sensuū tedio
vel labore. Octauū est impmixtio
delectacōnis cū tristitia. Nonum ē
qz nō minus delectabimur in p̄ces
su delectacōis q̄ in p̄ncipio. De
cimū qz magis a longinq⁹ possim⁹
videre corpa sanctorz gloriosa audi
re odorare et sic de alijs sensib⁹ q̄
nō gloriosa qd̄ delectabili⁹ est. qz a
longiquo vidēdo audiēdo plura vi
dem⁹ et audimus. Undecimū ē qz li
cet nō p̄ se tñ p̄ accūs intellectus et
affect⁹ sentiēdo recreabūtur p̄ p̄ci
ciā dei i omib⁹ reb⁹ ex̄ntem maxie
in x̄po sicut gcludim⁹ aliquē in via

viuere ex locucōne. Duodecimū est
mai⁹ meritū s̄m sensum quo mēbra
hic et potentie coopate sunt ad me
ritū p̄pter q̄ in p̄ia magis gaude
bim⁹ s̄m sensus. nō solū absolute s̄
etiā in ḡpacōe vni⁹ sensus ad aliū
et vni⁹ mēbro ad aliud. qz si aliquis
s̄m certū sensū hic plus meruit p̄i
uatiue vel positue q̄ s̄m aliū. s̄m
hoc etiā ampli⁹ p̄miabit⁹ vt oculus
a vanis visibili⁹ abstinēdo vel eu
caristiā deuote videndo. et sic de au
rib⁹ et de alijs s̄m talem p̄tē plus
p̄miabitur. vñ diues in inferno s̄m
Sze. vbi plus peccauit ibi amplius
scz i lingua tort⁹ est. sic eadē rōe la
zar⁹ vbi pl⁹ meruit ibi pl⁹ p̄miabi⁹
CC Sc̄dm p̄ncipale interi⁹ gau
diū erit de irascibilis et ḡcupiscibilis
quietacōe. qz ḡcupiscibilis ampli⁹
de sensibili⁹ delicijs nō poterit op
tare cū sit apice p̄fecta nec irascibi
lis alicui habebit tristi repugnare
aut aliquid tanq̄ difficile et arduū
ḡsidare. ibi etiā erit amicitia vera
inter x̄pm et ei⁹ matrē ex vna p̄te et
nos ex alia. de quo ans. de simi. di.
sic. Cōtemplare x̄pm p̄ quē tibi oia
gaudia eueniēt et p̄cipies qz ille pl⁹
q̄ tu teipm et q̄ om̄s alij se incom
pabiliter amet te et tu sup te ipm et
sup om̄s alios ineffabili quadā sua
uitate illū amabis. hec ille. Ibi eti
am amicitia p̄fecta erit inter te et
om̄s electos hoies. Ibi etiā amicitia
erit inter te et oēs angelicos s̄i
rit⁹. Ibi etiā gaudebim⁹ de euasio
ne oim̄ odioz q̄ h̄nt damnati de a
micicia ḡcordia et honore habes p̄
cedenti capitulo de p̄nci etiā mate
ria h̄re potes plura q̄ dicta sunt de
penis interioribus damnatoz. sc̄do
mēbro p̄ncipali ibidē **CC** Terciu⁹

principale interius gaudiū erit de intellectus respectu oim scibiliū pfectiōe. Vbi norandū q̄ intellectus aie beate q̄dammodo sciet innumera- bilia p̄ quicq̄ influxus. Primo cogno- scet p̄ spēs influxas sicut alie substā- cie separte naturaliter plura. Secūdo p̄ spēs acq̄isitas hic in via. Tercō p̄ spēs receptas p̄ sensus corpis glo- ficati vt dictū est de actiuaōe qui- q̄ sensuū. Quarto p̄ illumiaōz aie xp̄i et beate virginis et alioz supio- rū beatoz. vñ di. tho. in. iiii. di. xl. ix. q̄n̄ gloria hoim et angeloz erit penitus ḡsummata oīs beati sciēs- oia q̄ deus sciētia visionis nouit. i. oīa que vnq̄ sunt p̄terita oia p̄n- cia simpliciter. et oia q̄ vnq̄ sunt fu- tura ita tñ q̄ nō oīs beati videāt in essentia diuina. s; aia xp̄i ibi ple- ne oīa sicut et nūc videt. Alij aut̄ ibi videbūt plura vel paucōra s̄m gradu qui deū cognoscēt. et sic aia xp̄i de his q̄ p̄ alijs videt in verbo oīs alios hūiliabit. vñ d̄ apoc. xxi q̄ claritas dei illūiat ciuitatē bea- toz et lucerna ei⁹ est agnus. et simi- liter alij supiores illuminabūt infe- riores nō quidē noua illuminaōne vt scia inferiorū p̄ hoc augeat. sed quādā ḡtinuaōe illūicōnis. sicut si intelligat q̄ sol quiescēs illuminat aerē. et ideo d̄ Dan. xii. q̄ qui ad iusticiā erudiūt multos fulgebunt quasi stelle in p̄peruas eternitates p̄paracō autē ordinis d̄ cessatura quantū ad ea q̄ nunc circa nos p̄ an- geloz ordinata ministeria exercen- t̄ hec tho. Quinto in dei essentia vel sp̄ali dei influētia cognoscēt oīa etiā indiuidua. vñ Anl. li. de simili- di. sic Beatitudinis ps est sapia que hic se carere estimat. si quid nō ag-

nouerit quod alter scire putauerit
S; que ei⁹ sapia qui seipm̄ ignorat
 Quis em̄ p̄fecte cognoscere valeat
 cuiusmōi res sit corpus ei⁹ interi⁹
 quale posteri⁹ et interius. In futu-
 ro aut̄ beat⁹ nihil eoz q̄ scire volu-
 erit ignorabit q̄ i sūma sapia toci⁹
 creature bonitatē v̄i debet quam in
 deo meli⁹ q̄ i seip̄a relucere ḡstat
 ibi singuli oīs. ibi ab omib⁹ singu-
 li cognoscent. nec quenq̄ oīno la-
 tebit qua patria qua gēte qua stir-
 pe quis edit⁹ fuerit vel quid etiā i
 vita sua fecerit. **E**t d̄ dices
 nūquid scelera mea q̄ erubescenda
 cūctis ḡfessio deluerat. ibi cūctis
 impato cōtuenta tradūtur i cordis
 mei libro s; tu cui tanta dimissa sūt
 nūquid ingrat⁹ eris. certe vt i isti⁹
 laudib⁹ eternaliter iocundus semp
 de quāta miseria sis erutus. vt pu-
 to curā habebis **C**ū ergo singuloz
 ḡscientie singulis pateāt fateri au-
 dio curata crimina sine ḡfusiōe ad
 magnā misericordiā dei eiusq̄ gra-
 tificacōem tuāq̄ ḡgratulacōz cun-
 ctis patere. nō em̄ p̄ peccatis te ma-
 ior corde angustia p̄met scelerū ve-
 tuoz magis pudebit q̄ aliquē ma-
 gis vulneribus sauciatū. nuncq̄ ex
 pte omni sanatiū aboliti languoris.
 molestia nūquid eoz q̄ in cunis po-
 situs infans egerit verenda pudet.
Tunc quippe cū integri sanitas p̄-
 fecta mundicia plena. remissio oim
 sectra offensionū impunitas certe
 tibi ariserit. cognicō vel recorda-
 tio p̄ctōz tuoz in nullo tibi horro-
 ri vel ḡfusio inesse pōt. v̄z super
 agnitis delictis velut enormi ac fe-
 da infirmitate tua pietas. virtus.
 sapiētia medici qui te sanauit subli-
 mus a cūctis admirabit. laudabit

magnificabit. laus talis aut dei et
 tia gloria tua est. **S**ed dicis. glo-
 ria dei ibi intuentia video. sed quomodo
 inter tot innocentes in me sanata in-
 tuentes non me iudicent. non intelli-
 go de quo agis frater intelliget ne-
 quaquam se. sed deum in quem peccasti of-
 fendisse quem tu videris penitus ig-
 nouisse. nec in cor innocentis ascen-
 dere potest ut te iudicet cum sic deum of-
 fenderet. sed magis clementiam admi-
 rabitur non solum in te. sed etiam in se
 qui nec hoc medicamento indigeret
 custoditus fuit si ipsi etiam angeli te
 indignum societate sua iudicare vel-
 lent dicentes. tu homo de puluere
 factus contra preceptum te in scenum
 peccati dimersisti nunquid nobis si-
 milis esse vis quos nunquam contra dei
 preceptum ire audisti. respondebis si
 de puluere ut dicis factus sum non
 mirum si vento temptacionis impul-
 sus sum cadens. vix agnita christi gra-
 tia pro eo omnia reliqui eius volunta-
 tem conatus sum implere. vidi tri-
 bulaciones in fame in siti que ad eius
 honorem sustinui. vos autem nunquam
 horum minimam tulistis. sed hec ratio-
 nacio ad ultos tantum respicit. qui vim
 sibi fecerunt. vnde alij dicere possunt quod in
 regno dei vestram querimus equalita-
 tem dono et gratie christi ascribimus
 cuius sanguis bonis cunctis prepon-
 derat. hec Anselmus. **¶** Quartum
 intrinsecum gaudium principale consistit
 in omnium preteritorum gratissima
 contemplacione. Nam tunc distinctissi-
 me videbuntur tam in propriis opibus quam
 in alienis. quomodo diligentibus deus
 secundum apostolum. omnia cooperantur in bonum.
 celum. terra. mundus. infernus. boni
 et mali. prospera et aduersa. demon et
 bonus angelus. Tunc videre pote-

runt iudicia dei que hic sunt abissus
 multa vbi deus mirabitur. di. zelauit su-
 per iniquos pacem peccatorum videns. non
 est respectus mortis eorum etc. Et sequitur
 donec intrem in sanctuariu dei et in-
 telligam in nouissimis eorum. i. post
 hanc vitam eternam. **¶** Jeremias xij. quare
 via impiorum prosperat bene est omni-
 bus qui operantur iniquitate etc. Sed
 preceperit iustus quidem es domine si dispu-
 tem tecum etc. hic erunt tot gaudia
 quot de cognitis ut in precedenti me-
 bro dictum est notabilia beati gliside-
 rant dona eis hic in via collata. hic
 etiam maxima gaudia habent quod euas-
 erunt omnes vermes conscientie quos
 habent damnati in inferno. **¶**
 Quintum intrinsecum gaudium consistit
 in omnium operacionum ad dei volunta-
 tem confirmatione. Sicut enim damna-
 ti perpetue peccant. ita isti perpetue
 deum honorant. et sicut damnati pro
 quolibet suo malo actu essentialem
 pena habent. i. inseparabilem deordina-
 tionem. secundum illud Augustini. glisid. Jus-
 sisti domine et ita factum est ut pena sit
 sibi omnis animus inordinatus. ita sal-
 uati in quolibet suo actu quoddam
 inseparabile et gratiuum premium habent
 et complacentiam de bonis actibus
 quos deum in eis vident operari

Audiamus superiora anime be-
 ati in patria nunc ultimo
 sunt declaranda que con-
 sistunt in dotibus anime tri-
 bus. Vbi primo notandum quid sit
 deus. de hoc dictum est s. vij. ca. **¶** Se-
 cundo notat Thomas in. iij. di. xlix. pro-
 prie inquit dotes anime sunt imme-
 diata principia illius operacionis in qua

beatitudo consistit per quam anima christo coniungitur. Et sunt tres dotes tanquam tria summa dona animam summe ordinantia et disponentia ad beatitudinem. Prima est visio id est habitus luminis glorie seu sapientie. Secunda est dilectio. id est consummata et perfecta caritas patrie. Tercia est comprehensio id est intentio dei infiniti boni qui se tradit sua unione ipsi anime essentialiter intellectui voluntati et memorie. Et hoc donum tertium est deus ipse quo maius intelligi nequit. Et his tribus summis donis permanentibus anima elicit tres perfectissimas operationes. Et primo visionem dei claram. ex secundo dilectionem dei summam. et ex tercio certitudinem de non amissibilitate summam. que tria sequitur inexplicabilis anime delectationem. fructum. et letificationem. vnde sicut ad dulciter et delectabiliter videndum aliquid. puta rosam tria principaliter requiruntur. Primum ut oculus sit transparentis et mundus per humidum glaciale. Secundo ut lumen corporale adueniat oculo et medio quod facit medium transparentem in actu ut possit moveri a colore. Et tercio similitudo quedam decisa a rosa que similitudo rosam in oculo reperit quia rosa non est in oculo. sed quia similitudo in specie coloris. Sic etiam ad videndum deum beatificare. primo requiritur aliquod lumen in ipso oculo anime quod est intellectus ita ut fiat potens ad deum intelligendum non per quod sed sub quo potentior fiat sicut potentia per habitum fit fortior. Item illud Math. 6. Beati mundo corde. Secundo habitus caritatis perfectus affectum mulcens ut delectabilissime videatur. Tercio deus ipse loco similitudinis in corporalibus sic se uniet memorie ut

sit principium quo deum videndi et non uniet se per similitudinem. **S**ed quod dicitur cur sint tres dotes anime. Respondeo. Item Tho. et alios triplici de causa. Primo ut sic facietur tota imago anime que consistit in intellectu voluntate et memoria. velut in anime tribus summis potentijs. Nam sapientia seu lumen glorie perficit summam intellectum. caritas consummata affectum et comprehensio dei appropriate memoriam. Secundo ut summe remunerentur tres nobilissime virtutes vite. fides. caritas et spes. Nam fides meretur lumen glorie. spes intentionem et caritas summam dilectionem. fides tamen et spes non manebunt essentialiter in patria. sed fidei succedit lumen glorie et spei intentio. Caritas vero manebit sed perficietur ibi. Item illud Apo. 1. Cor. xiii. nunc manent fides spes et caritas. maior autem horum est caritas. Tercio ut tribus personis diuinis optime conformemur. Nam per lumen glorie seu habitum sapientie conformabimur filio qui est sapientia. per caritatem spiritui sancto qui est caritas. et per intentionem per quam omnia possumus patrie potentie. **E**t est itaque prima dos anime lumen glorie quod quidam dicunt esse ipsam gratiam consummatam. alij habitum sapientie. Certum tamen est quod est quidam habitus et decor anime ut determinavit ecclesia. ex d. here. in cle. ad nrm. vbi dicitur sic quod anima rationalis potest esse beata per naturam quod non indigemus lumine glorie eleuante ad deum videndum et beate fruendum error. Cuius rationem assignat sanctus Tho. prima parte. quod xii. di. quod omne quod eleuatur ad aliquid quod excedit suam naturam oportet quod disponatur aliqua dispositione ad tale formam. Cum igitur virtus naturalis

intellectus creati non sufficit ad dei
 essentiam secundum illud **Ro. vi.** gratia dei
 vita eterna. optet quod ex diuina gratia
 suprescat ei virtus intelligendi. et
 hoc augmentum virtutis intellectue
 vocamus lumen glorie. Et est illud
 de quo dicit **Apoca. xxi.** quod claritas dei
 illuminabit eam scilicet societatem deum vi-
 dentium. et in **Ps.** in lumine tuo vide-
 bimus numen. et secundum hoc efficimur
 deiformes id est deo similes secundum illud
1. Johis. iij. Cum apparuerit similes
 ei erimus. huiusmodi etiam luminis et doni
 magnitudo facit quod quis in patria plu-
 ra in deo videt quam alius et quod plus di-
 liget et gaudet. unde ubi dicit **tho.**
 videntium deum unde alio perfectius vi-
 det. et hoc erit pro hoc quod intellectus
 unius habebit maiorem virtutem vi-
 dendi deum. facultas autem videndi deum
 non operatur intellectui per naturam. sed
 per lumen glorie quod intellectum in
 quandam deiformitatem constituit. unde
 intellectus plus participans de lumi-
 ne glorie perfectius deum videbit. plus
 autem participat de lumine glorie quam plus
 habet de caritate quam hic meruit et
 ad patriam attulit. quia ubi est maior
 caritas est maius desiderium. et desi-
 derium quodammodo facit desiderantem
 aptum et parvulum ad susceptionem de-
 siderati. unde qui plus habebit de ca-
 ritate perfectius eum videbit et beaci-
 or erit. **¶ Sed** quereres videbit
 ne minimus beatus spiritus omnes et gene-
 ra rerum et rationes earum. **Rñ.** idem quod
 sic. quia naturale desiderium rationalis
 creature est ad sciendum omnia que perti-
 nent ad perfectionem intellectus crea-
 ti. et hec sunt spiritus et genera rerum et
 rationes earum que videbit in deo qui
 libet videns essentiam diuinam. **Cogno-**
 scere autem aliqua singularia et cogi-

tatus et facta eorum non est de perfecti-
 one intellectus creati nec ad hoc na-
 turale desiderium. tendi tamen ut supra
 habitum est in autoritate **Anf.** Ta-
 lia enim cognoscimus. unde videbit unde
 quisque cogitationes alterius putat ipse
 vult dicente **Gre.** uniuscuiusque me-
 tem ab alterius oculis corpulentia
 nequaquam abscondet. dato etiam ut di-
Tho. quod tunc solus deus videretur
 qui est fons et principium totius esse
 et veritatis. ita repletur desiderium
 naturale sciendi quod nihil aliud que-
 reret et beatus esset. unde dicit beatus
Aug. v. confessi. Infelix homo qui
 scit omnia illa scilicet creaturas. te autem
 nescit. Beatus autem qui te scit etiam
 si ista nesciat. qui vero te et ista no-
 uit. non propter illa beatiorem. sed propter
 te solum beatus. hec ille **E** **S**
 quereres videbit ne unus in essen-
 tia diuina plura quam alius de his que
 deus facere potest. **Rñ.** ibidem. horum
 que deus facit vel facere potest tan-
 to aliquis intellectus plura cogno-
 scit quanto perfectius deum videt. **In**
 patria ergo videbimus deum in se et
 deum in nobis et nos in deo. et deum
 in creaturis et creaturas in deo. **Cog-**
 noscere autem deum in sua essentia est
 visio meridiana. **Cog** noscere vero
 creaturas in verbo id est in diuina
 essentia est visio matutina. **Sed** cog-
 noscere creaturas in se hoc est in pro-
 prio genere est cognitio vespertina.
In via autem quintuplex medium est
 inter nos et deum. **Primum** peccati.
Esa. lix. peccata vestra diuiserunt inter
 vos et deum. hec impediunt ne deus vi-
 deat et cognoscat delectabiliter.
 et est medium impiorum. **Secundum** medium
 sunt creature. **Ro. i.** Inuisilia dei
 a creatura mundi per ea que facta sunt

intellecta gspiciuntur. sempiterna quoqz virtus ei⁹ ac diuinitatis. et est mediū philosophoz. Terciu figure. illd mediū fuit patriarchaz et pphetaz. vñ. j. **Coz. x.** Omnia in figura gtingebant illis. Quartum scripture. de quo ps. Declaracō sermonū tuoz illuminat et intellectu dat puulis. et hoc est mediū theologoz. Quintū est fidei. vñ apoca. ij. **Es**to fidelis vsqz ad mortem. et dabo tibi coronam vite. et illud est mediū fidelium oīm in speculo et in enigmate. sed ī patria sine omni medio specie et similitudie de⁹ gno scet⁹ seipo. qz immersus toti anime supplebit vicem similitudinis. et erit quo met videm⁹ et qd videmus vt sic vniat⁹ deus toti anime. sicut iā lux oculo. mel fauo. et vinū panī intinctio. vñ. j. **Coz. xiiij.** Videmus nunc p speculū et in enigmate tunc aut facie ad faciem. **S**eda dos ē dilectio id ē caritatis habit⁹ ptunc ī summa sui pfe ctione gstitens. maior et minor sym qz in via quis meruit. hec caritas sola est de qua. j. **Coz. xiiij.** caritas nūq̄ excidit. hec caritas amplexabit⁹ infnicū bonū sine medio impdibiliter que in via media et insegura deū dilexit. d qua caritate **Ans. li. pso. c. xxiiij.** sic dicit. excita nunc anima mea et erige totum intellectu tuū et cogita quātū potes tale et quantū sit illud bonum si em̄ singula bona delectabilia sunt cogita mente q̄ delectabile sit illud bonū qd gtinget iocunditatem oīm bonoz et nō qualem in reb⁹ creatis sumus expti sed tanto differentē quāto differt creator a creatura. **S**i em̄ bona est vita creata q̄ bona est vita creatrix. et capi-

tulo. xxv. **F** Qui hoc bono fruatur qd illi erit. et quid illi nō erit. certe quicquid volet erit. et quicquid nollet nō erit. **I**bi quippe erūt bona corpis et anime qualia nec oculus vidit nec auris audiuit. nec in cor homis ascenderūt. **C**ur ergo p multa vagaris homuncio querēdo bona anime tue et corpis tui. **A**ma vñū bonum in quo sunt oia bona et sufficit. **S**i dilectat pulcritudo fulgebūt iusti sicut sol si velocitas aut fortitudo aut libertas corpis cui nihil obistere possit erūt similes angelis dei. **Q**uia seminat⁹ corp⁹ animale et surget corpus spūale. potestate vtiqz nō natura si longa et salubris vita. ibi sana est eternitas et eterna sanitas. qz iusti in ppetuum viuent et salus iustoz a dño si facietas faciamur cū apparuerit gloria dei. si ebrietas inebriabunt⁹ ab vbertate ei⁹ domus. si melodia ibi angeloz chozi gcinūt sine fine deo si quelibet si immūda sed mūda voluptas torrente voluptatis sue potabit eos deus. si sapia ipa dei sapientia ostendet seipam. sed amicitia diliget deū plus q̄ seipos et inuicem tanq̄ seipos. et de⁹ illos plus q̄ illi seipos. si gcordia omib⁹ illis erit vna voluntas. qz nulla ibi erit nisi dei voluntas. si potestas omnipotentes erunt sine voluntatis vt deus sue. **N**ā sicut poterit deus qd volet p seipm. ita poterunt illi qd volūt p illum. qz sicut illi nō aliud volent q̄ quod ille. ita ille nolent quicquid illi nolet. et qd ille volet nō poterit nō esse. si honor et diuicie deus seruos bonos et fideles supra bona multa gstituet. imo filij dei et dij vocabūtur et erūt. et vbi

erit fili⁹ ei⁹ ibi erūt et illi heredes
quidē dei coheredes autē xpi. si ve-
ro securitas certi ita erūt vt nulla
tenus ista vel potius illud bonū si-
bi defutu⁹ sciant. Interzoga inti-
m tua si cape possunt tm̄ gaudium
suū de tanta beatitudine sua. Ter-
cia dos aie est intentio seu compre-
hētio put opponit⁹ infecutioni vie
Spes em̄ est in via expectatio futu-
re beatitudinis. Et spes q̄ differt⁹
affligit animā. de qua. j. Cor. ix. ne
scitis q̄ hi qui in stadio currūt om-
nes quidē currūt. s; vn⁹ accipit bra-
uium. sic currite vt comprehendatis
sed in patria spes desinet. et certi-
tudo et securitas perpetua dabi-
tur p̄ dei immediatā essentiaz q̄ aie
illabet⁹. de hac dote dicit Anz. li.
de simili. securitas om̄es alias ptes
beatitudinis gfirmat. nec haberi
possunt pfecte sine illa. in hac autē
vita nihil securum extat totaliter.
sub eadem em̄ pte pauper ex diuite
mortuus ex viuo p̄t existere. In
futuro autē bonus quicquid volue-
rit habebit et nil ex eo se amissurū
timebit. hec ille. Om̄ia p̄dicta gau-
dia et singula videbit se habere be-
ata anima. et ex istis quo ad infini-
tū quoddamō surget in ea gaudiū
de quo Anz. ibidem sic dicit. Quid
quelo mai⁹ gaudiū cogitari possit
q̄ ex illis compactū p̄actis gaudi-
um em̄ erit ei intus ⁊ extra gaudiū
sursum atq; deorsum. gaudiū circū
circa et vbiq; gaudiū plenū. hec de
Anz. vñ ibidē li. p̄so. ca. vlt. orōne
sic gcludit. Deus me⁹ ⁊ deus me⁹
spes mea et gaudiū cordis mei. dic
anime mee si hoc est gaudiū d quo
nobis dicis p̄ filium tuū. Perite et
accipietis vt gaudiū v̄ in sit plenū

Inueni nanq; gaudium quoddam ple-
num et plus q̄ plenū. Pleno quidē
corde plena mente plena aia pleno
toto homine. Nō ergo totum illud
gaudiū intrabit in gaudentes. s; to-
ti gaudentes intrabūt in gaudium
vtrq; tm̄ gaudebūt quantum ama-
bunt. tm̄ amabunt quantum cogno-
scent dñe tūc et quantū te amabūt.
Certe nec ocul⁹ vidit nec auris au-
diuit nec in cor hominis ascendit in
hac vita quantū te cognoscent et
amabūt in alia vita. Oro deus co-
gnoscam te. amem te. vt gaudeam
de te. et si nō possum in hac vita ad
plenū vel pficiam in dies vsq; dum
veniat illud ad plenū. P̄ne p̄ filiū
tuū iubes imo consulis petere et
pmittis accipere vt gaudiū nostrū
sit plenum. peto dñe quod gfulis
p̄ admirabilem gfularium nostrum
Accipiam quod pmittis p̄ veritatē
tuam vt gaudium meū plenum sit.
meditetur interim inde mens mea.
loquat⁹ inde lingua mea. amet illō
cor meum. sermocionetur os meū.
esuriat illud anima mea. siciet caro
mea. desideret tota substantia mea
donec inrem in gaudium dñi. Qui
es trinus et vnus deus benedictus
in secula Amen.

Johānis Pider sacre paginis Egre-
gij doct̄ oris ordinis predicatorum
Conuentualis Purenbergensis p̄ce-
ptorij p̄clarissimum opus finit felī-
citer.

Syst. Theol IV 442^a

